This is a digital copy of a book that was preserved for generations on library shelves before it was carefully scanned by Google as part of a project to make the world's books discoverable online.

It has survived long enough for the copyright to expire and the book to enter the public domain. A public domain book is one that was never subject to copyright or whose legal copyright term has expired. Whether a book is in the public domain may vary country to country. Public domain books are our gateways to the past, representing a wealth of history, culture and knowledge that's often difficult to discover.

Marks, notations and other marginalia present in the original volume will appear in this file - a reminder of this book's long journey from the publisher to a library and finally to you.

Usage guidelines

Google is proud to partner with libraries to digitize public domain materials and make them widely accessible. Public domain books belong to the public and we are merely their custodians. Nevertheless, this work is expensive, so in order to keep providing this resource, we have taken steps to prevent abuse by commercial parties, including placing technical restrictions on automated querying.

We also ask that you:

+ *Make non-commercial use of the files* We designed Google Book Search for use by individuals, and we request that you use these files for personal, non-commercial purposes.

+ *Refrain from automated querying* Do not send automated queries of any sort to Google's system: If you are conducting research on machine translation, optical character recognition or other areas where access to a large amount of text is helpful, please contact us. We encourage the use of public domain materials for these purposes and may be able to help.

+ *Maintain attribution* The Google "watermark" you see on each file is essential for informing people about this project and helping them find additional materials through Google Book Search. Please do not remove it.

+ *Keep it legal* Whatever your use, remember that you are responsible for ensuring that what you are doing is legal. Do not assume that just because we believe a book is in the public domain for users in the United States, that the work is also in the public domain for users in other countries. Whether a book is still in copyright varies from country to country, and we can't offer guidance on whether any specific use of any specific book is allowed. Please do not assume that a book's appearance in Google Book Search means it can be used in any manner anywhere in the world. Copyright infringement liability can be quite severe.

About Google Book Search

Google's mission is to organize the world's information and to make it universally accessible and useful. Google Book Search helps readers discover the world's books while helping authors and publishers reach new audiences. You can search through the full text of this book on the web at `http://books.google.com/`

LELAND STANFORD JUNIOR UNIVERSITY
ORGANIZED 1891
STANFORD UNIVERSITY LIBRARIES

NOWOČESKÁ
BIBLIOTHÉKA,

WYDÁWANÁ

NÁKLADEM ČESKÉHO MUSEUM.

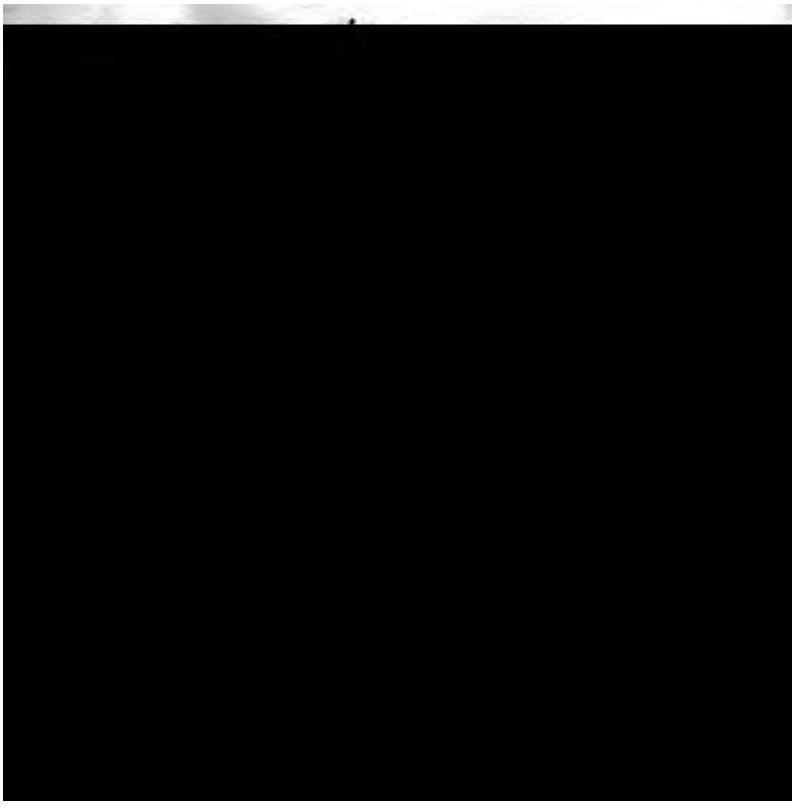

JANA SWATOPLUKA PRESLA,

DOKTORA W LÉKAŘSTWÍ, C. K. Ř. W. PROFESSORA PŘÍRODOPISU NA WYSOKÝCH ŠKOLÁCH PRAŽSKÝCH, ŘEDITELE C. K. PŘÍRODOWNY, AUDA NĚKTERÝCH UČENÝCH SPOLEČNOSTÍ,

WŠEOBECNÝ ROSTLINOPIS,

ČILI:

POPSÁNÍ ROSTLIN WE WŠELIKÉM OHLEDU UŽITEČNÝCH A ŠKODLIWÝCH.

DÍL I.

SPISŮ MUSEJNÍCH ČÍSLO XXIII.

W PRAZE.

W KOMMISSI U KRONBERGRA A ŘIWNÁČE.

1846.

NOWOČESKÁ
BIBLIOTHÉKA,

WYDÁWANÁ

NÁKLADEM ČESKÉHO MUSEUM.

ČÍSLO VII.

JANA SWATOPLUKA PRESLA

WŠEOBECNÝ ROSTLINOPIS.

W PRAZE.

W KOMMISSI U KRONBERGRA A ŠIWNÁČE.

1846.

JANA SWATOPLUKA PRESLA,

DOKTORA W LÉKAŘSTWÍ, C. K. Ř. W. PROFESSORA PŘÍRODOPISU NA WYSOKÝCH ŠKOLÁCH PRAŽSKÝCH, ŘEDITELE C. K. PŘÍRODOWNY, AUDA NĚKTERÝCH UČENÝCH SPOLEČNOSTÍ,

V WŠEOBECNÝ ROSTLINOPIS,

ČILI:

POPSÁNÍ ROSTLIN WE WŠELIKÉM OHLEDU UŽITEČNÝCH A ŠKODLIWÝCH.

DÍL I.

SPISŮ MUSEJNÍCH ČÍSLO XXIII.

W PRAZE.

W KOMMISSI U KRONBERGRA A ŘIWNÁČE.

1846.

STANFORD UNIVERSITY
LIBRARIES
STACKS
MAR 30 1967

AC60
N59
V.7:1

Tiskem Karla Vetterla.

Předmluwa.

Hodlaje wydáwati rostlinář, nawrhnul jsem sobě plán, dle něhož by byl obsahowal wšecko, co o rostlinách w ohledu na jejich rozmanitost a rozličnost, co w ohledu na žiwotoslowí, co w ohledu na jejich upotřebení w hospodářstwí polním, lesním a domácím, w řemeslech, w umění a lékařstwí paměti hodného. Těch čtyřidcet dewět swazků, jež od roku 1822 až do roka 1835 jsem wydal, dokazují to mé snažení. Nahlížím, žeby ani pětkrát wíce swazkůw nebylo stačilo k wywedení toho welikého plánu. A snad ani mé síly skrowné nebylyby tomu wystačily, protože každý se dowtipí, jaká to byla práce, když já byl nucen netoliko obrazy kresliti, ano i text spisowati, k čemuž mi bylo čerpati z welikého množstwí knih jednajících o předmětech tak rozdílných. Já ale nelitowal žádné práce, protože jsem se kojil nadějí, že národu našemu podám práci, jakowá w nižádné cizí literatuře se nenachází. Má naděje byla zklamána. Obecenstwo zastesklo si nad tau obšírností, protože tehdáž literatura naše podáwala knihy nejwýš dwadcetiarchowé. Nyní la-

[illegible]

[illegible] Decandolla [illegible]

[illegible] Linnéowa [illegible]

[illegible] má [illegible] do sebe [illegible]

[illegible] jest snadnější. Abyc

wěl, přidal jsem na konci ro

lení rostlinowých, w tom s

[illegible] Linnéowy.

Maje ohled na ty, kteř

studium rostlinoslownému, [illegible]

znamenitější knihy s obrazy,

w pražských knihownách se

možná, aby w pochybnostech

[illegible], aby nabyl w nich ná

[illegible]. Jelikož w textu nadpi

kráceny pro uspoření místa, p

[illegible]ných nadpisůw jejich. Tu a t

nemohl před jejich zhotowením dříwe se tisk-
, aby w odwoláwání se na wýkresy nestal se nemi-
natek, jímžby užitek jejich byl zmařen, opozdilo
ydání těch počátků. Kdyby naši knihtiskařowé
lépe zaopatřeni wšemi wěcmi k tisku potřebnými,
ly již na konci čerwence hotowy býti. Tak ale
naděje, že před koncem toho roku na swětlo
au. Kdo tedy knize, již laskawému obecenstwu
wám, chce řádně porozuměti, powinen jest
tky rostlinoslowí pilně studowati. Ku snad-
ímu studium poslauží hlawně slownik k řečeným
tkům přidaný, který wšecky wýrazy w rostlino-
užíwané buď wyswětluje, buď poukazuje na mí-
w textu, kdežto o nich se jedná. Začátečník
ní hledáním a zase hledáním se unawiti. To i
inen bude dělati ten, jenžto po tu dobu užíwal
h cizojazyčných. Ten najde usnadnění tím, že
slowníku ku každému wýrazu českému jest při-
wýznam latinský a německý.

Bohužel, že studium rostlinoslowí w našem krá-
n a přebohatém jazyku zůstaweno toliko pilnosti
romné wětších obětí žádající, protože po tu do-
nejsme tak šťastni, abychom o tom jakož i o ji-
h předmětech slyšeli živá slowa wykládajícího
ele, která studia wůbec, obzwláště ale tak nazwa-
autoptická, wykládáním a okazowáním předmětů
adňují a k žádanému prospěchu rychleji přiwozují.
dium saukromné rostlinopisu usnadňuje se welmi
lnými obrazy rostlin. Jelikožby ale sbírka obra-
rostlin wšech w tom spisu popsaných byla welmi

weliká, dostatečněby posloužila žádostem menší, která obsahuje repräsentanty všech řádů a podřadí. K welikému slowníku přírodnickému »Dictionaire des sciences naturelles« přidaná jest sbírka w tom smyslu pro wšecky tři obce přírody. Rostlinopisecká, o níž tu mluwiti můžeme, obsahuje skoro 500 obrazův. Takowý spis musí se zůstawiti budaucnosti. Zatím laskawý wlastenče spokoj se tím spisem a přijmi jej tau upřímnau myslí, kterauž já jej tobě podáwám. Žádám, aby we studinm rostlin našel hojnost potěšení, a rozkoše i newyčerpatelný pramen poznání Wšemohaucnosti.

W Praze 1. května 1844.

Spisowatel.

WYČTĚNÍ A WYSWĚTLENÍ

zkrácených jmen spisowatelských a nadpisůw knihowých.

Achar. ACHARIUS. (Prodromus Lichenographiae Sueciae 1798. 8o. (Methodus Lichenum 1803. 8. — Lichenographia universalis. 1810. 4o. Gottingae. — Synopis methodica Lichenum. Lundae. 1814. 8o.)

Act. angl. Philosophical Transactions of the Royal Society of London. London. 1665 et seq. 4o.

Act. ber. Mémoires de l' Académie royale des Sciences de Berlin. Berlin. 1770—1816 4o. Abhandlungen der königl. Akademie der Wissenschaften zu Berlin. 1814 et seq.

Act. bon. De Bononiensi scientiarum et artium instituto Commentarii. 4o. Bononiae. 7 vol. 1748—91.

Act. haf. Shrivter of natur. historie selskabet. 8o. Kiobenhavn. 1790 et seq.

Act. helv. Acta helvetica physico-mathematico-botanico-medica. Basileae. 1751—1787. 4o.

Act. holm. Abhandlungen der königlich schwed. Academie der Wissenschaften. Tom. 1—41. Lips. 1749—81. 8o.

Act. holm. nov. Neue Abhandlungen der königlich schwedischen Academie der Wissenschaften. Tom. 1—12. Lipsiae 1784—92. 8o.

Act. leop. Academiae Caesareo-Leopoldinae Naturae Curiosorum Ephemerides. 1670—1722. Francof. et Lips. Tom. 5. 4o. — Acta physico-medica Academiae Caesareae Naturae Curiosorum 4o. Vol. 10 1725—54. Norimbergae. — Nova acta physico-medica Academiae Caesareae Leopoldinae Carolinae Naturae Curiosorum. 7. Vol. 4o. 1757—83. Norimbergae. — Nova Acta physico-medica Academiae Caesareae Leopoldinae Carolinae Naturae Curiosorum. Bonnae, též s nadpisem: Verhandlungen der kaiserlichen Leopoldinisch-Carolinischen Academie der Naturforscher. Bonn. 4o. 1818 et seq.

Act. mon. Denkschriften der königl. bairischen Academie der Wissenschaften. München. 4o. 1818 et seq.

Act. nat. cur. w. Act. leop.

Act. pal. Historia et Commentationes academ. elect. Scientiarum Theodoro-Palatinae. Vol. 1—3. Manheimii 1766—75. 8o.

*

Act. par. Mémoires de l' Academie royale des sciences. Vol. 1. 1666—1788. Paris.

Act. petrop. Commentarii Academiae Scientiarum imp. Petropolitanae. Tom 1—14. 4o. Petropoli 1724—1751. Novi Commentarii Acad. scient. imp. Petropolitanae. Tom. 1—20. Petrop. 1750—1776 4o.

Act. soc. lin. Transactions of the Linnean Society. London. od r. 1791. 4o.

Act. taur. Mémoires de l' Académie royale des sciences de Turin. Od r. 1782.

Act. ulyss. Memorias da Academia real das sciencias de Lisboa. Lisboa. Od r. 1780.

Act. ups. Nova Acta reg. Societatis upsaliensis. Upsaliae. Od r. 1773. 4o.

Adans. ADANSON (Michaël).

Afz. AFZELIUS (Adam).

Ag. AGARDH. (Dispositio Algarum Sueciae 1811. 4o. — Synopsis Algarum Scandinaviae. 1817. 8o. Icones Algarum. 1820. 8o. — Species Algarum 1820, 8o. — Systema Algarum. 1824. 8o. Icones Algarum europaearum 1828).

Ait. AITON. (Hortus kewensis. 3. vol. 8o. London. 1789. ed 2. 5 vol. London 1810—1813).

A. et Schwein. nisk. ALBERTINI et SCHWEINITZ. Conspectus fungorum in agro niskiensi. Lipsiae. 1805. 8o.

Albert fung. ALBERTI. Del modo di conoscer i Funghi mangerecci. Milano. 1829. 4o tab. col.

Aldin. (ars. ALDINUS (Tobias). Exactissima descriptio varia-

As. res. ASIATIC RESEARCHES. Transactions of the Physical Class of the Asiatic Society instituted in Bengal. 4o. Calcutta. 1738. a d.

Aubl. AUBLET (Fusée). Histoire des Plantes de la Guïane francaise. 4 vol. 4o. Londres. 1775.

Auct. Autorum, t. rozdílných spisowatelûw.

Banks ic. BANKS (Josephus). Icones selectae plantarum, quas in Japonia collegit et delineavit F. Kaempfer. In fol. Londini. 1791.

Barr. BARRELIER (Jacobus). Plantae per Galliam, Hispaniam et Italiam observatae. Opus posthumum a Bern. Jussiaeo. In fol. Parisiis. 1714.

Bart. med. BARTON (William). Vegetable materia medica of the united stetes etc. London. 1821. Vol. II. 4o

Bartl BARTLING (Fried. Gottl.) Ordines naturales plantarum. 1830.

Batsch BATSCH (Aug. Joan. Georg. Carl). *Idem* Elenchus Fungorum. 4o. Hallae. Fasc. 1—3. 1783—1789.

Batt BATTARA (Joan. Ant.). Fungorum agri Ariminiensis historia. 4o. Faventinae. 1759.

C. Bauh. BAUHIN (Caspar), Phytopinax seu Enumeratio plantarum ab herbariis descriptarum. 4o. Basileae. 1596.

J. Bauh. BAUHIN (Joan.). Historia plantarum universalis. 3. vol. in fol. Ebroduni 1650—1651.

Beauv. PALLISOT DE BEAUVOIS. Essai d' une nouvelle Agrostographie. 8o et 4o. Paris. 1812.

— *owar.* Idem. Flore de royaume d' Oware et de Benin. Fol. Paris. 1805. et seq.

Beech. voy. wiz *Hook. et Arn.*

Berl Jahrb. Berlinisches Jahrbuch der Pharmazie und für die damit verbundenen Wissenschaften. Berlin. 1795—1802. Neues Jahrbuch der Pharmazie. 1803—1811. Deutsches Jahrbuch für die Pharmazie. 1815—1837.

Berl. Schrift. Schriften der Berlinischen Gesellschaft naturforschender Freunde. Berlin. 1780—1785. Vol. 6. 8o.

Bernh. BERNHARDI (F. F.) Manipulus plantarum.

Bertol. op. BERTOLONI (Ant.). Amoenitates italicae, sistentes opuscula ad rem herbariam et zoologiam spectantia. Bononiae. 1819. 4o. tab. 6.

Bess. BESSER (W. S. J. G.). Primitiae Florae Galiciae. Vol. II. Viennae. 1809. 12o.

Besl. eyst. BESLER (Basilius). Hortus Eystettensis. 2 Vol. in Fol. Norimbergae. 1612.

Bieberst. MARSCHALL DE BIEBERSTEIN (L. B. Fried.). Flora taurico-caucasica. 8o. Charkoviae. 1808.

Bigel. BIGELOW (Jacob.). American Medical Botany. 3. vol. 4o. Boston. 1817—20.

Bisch allg. Bot. BISCHOFF (Theoph. Guil.). Lehrbuch der Botanik. 8o. Tom 1. vol. 1—3. Tom 2 vol. 1. 2. Stuttgart. 1834.

— *Term.* Idem. Handbuch der botanischen Terminologie und Systemkunde. Heft 1—6. 4o. Nürnberg. 1830—42.

Blak. BLAKWELL (Elizabeth). A courious herbal containing 500 cuts of the usuel plants. 2 vol. in fol. London. 1737.

— Idem. Herbarium Blakwellianum emendatum et auctum cum praefat. D. Ch. J. *Trew.* Cent. 1—6. Fol. Norimbergae. 1750—75.

P. Brown. BROWNE (Patrick). The civil and natural history of Jamaica. Fol. Londini. 1756. ed. 2. 1789.

R. Brown. BROWN (Robert). (Prodromus florae Novae Hollandiae et insulae van Diemen. Vol. prim. 8°. Londini 1810. — On the Asclepiadeae in 8o. ex Act soc. Werner. Edimburgi. 1811. Zlatinčná *Lotos B. Preslem.*)

Bruce it. BRUCE (James). Travels to discover the source of the Nile. 5 vol. 4o. Edimburgh. 1790. Přeložení francauzské: Voyage aux source de Nil en Nubie et Abyssinie. 13. vol. in 8o. et atlas in 4o. Londres. 1790.

Buchan. Buchanan.

Buchoz ic. BUCHOZ (P. F.). Collection des fleurs, qui se cultivent tant dans les jardins della Chine, que dans aux de Europe. Paris. 1776. Vol. II. Fol.

Bull. herb. BULLIARD. Herbier de la France, 600 planches. Fol. Paris. 1780 seq. Vol. I—IV.

— Idem. Histoire des Champignons de la France. Fol. Paris. ann. VI. (1798).

Burch. voy. BURCHELL (W. J.). Travels in the interior of southern Africa, with a new map and colored and blak engravings. London. 1824—25. Vol. 2. Fol.

Burm. af. BURMANN (Joannes). Rariorum africanarum Plantarum decades. 4o. Amstelodami 1738—39.

— *cap.* wiz *Burm. af.*

— *zeyl.* Idem. Thesaurus zeylanicus. 4o. Amstelodami. 1737.

Burm. ind. BURMANN (Nicol. Laurent.). Flora indica. 4o. Lugd. Bat. 1768.

Buxb. cent. BUXBAUM (Joann. Christ.) Plantarum minus cognitarum Centuriae quinque. 4o. Petropoli. 1728—40.

Camb. CAMBESSEDE.

Cass. CASSINI.

Catesb. CATESBY (Mark). The natural history of Carolina, Florida etc. 2. vol. Fol. London. 1741—43. Edit. germ. a *Seligmann.*

Cav. diss. CAVANILLES (Ant. Jos.). Monadelphiae classis Dissertationes decem. 4o. Vol. 1—8. Parisiis. Vol. 9—10. Madriti.

— *ic.* Idem. Icones et Descriptiones Plantarum, quae aut sponte in Hispania crescunt aut in hortis hospitantur. 6 vol. in fol. Madriti. 1791—1800.

Cavol. CAVOLINI.

Chaix. CHAIX.

Cham. et *Schlechtend.* CHAMISSO et SCHLECHTENDAHL.

Chantr. conf. GIROD-CHANTRANS. Reserches chimiques et microscopiques sur les Conferves, Bisses et Tremelles. 4o. Paris 1802.

Chois. CHOISY (P. D.). Prodromus d'une monographie des Hypericinees. Genève. 1821. 8o.

Clus. CLUSIUS seu L'ECLUSES (Carolus). Rariorum plantarum historia. Fol. Antverpiae. 1601.

— *pan.* Idem. Rariorum aliquot stirpium per Pannoniam observatarum. 8o. 1583.

— *exot.* Idem: Exoticorum libri X. Antverpiae 1605.

— *cur. post.* Idem. Curae posteriores. Opus posthumum. Antverpiae 1601. in fol. et 4o.

Coleb. COLEBROOK.

Colla rip. COLLA (A.). Hortus ripulensis s. enumeratio planta-

rum, quae Ripulis coluntur, additis stirpium rariorum v. nondum satis cognitarum aut forte novarum notis, descriptionibus et iconibus. Augustae Taurinorum. 1824. 4o.

Colum. ecphr. COLUMNA (Fabius). Minus cognitarum stirpium Ecphrasis. Romae. 4o. 1616.

Commel amst. wiz. *Comm hort.*

Comm. hort. COMMELYN (Joannes). Horti medici Amstelodamensis rariorum plantarum descriptiones et icones. Pars prima. 1697. Pars altera 1703. Amstelod. Fol.

Comm prael. COMMELYN (Casparus). Praeludia botanica ad publicas plantarum demonstrationes. 4o. Lugd. Bat. 1703.

— *rar.* Idem. Horti medici Amstelodamensis plantae rariores et exoticae. 4o. Lugd. Bat. 1706.

Comm. mosq. Mémoires de la Société impériale des naturalistes de Moscou. 4o. Moscou. 1811 et seq.

Condam. De la CONDAMINE (Ch. Mart.). Voyage dans l' interieure de l' Amerique meridionale. 8o. Mastricht. 1778.

Cook. it. COOK (James). Premier voyage de Cook. 8. Neuchatell. 1773.

— *voy.* 2. Idem: A Voyage towards the South Pole in the years 1772—1775. London. 2 vol. 4o. 1777.

Corda Abh. CORDA (Joan. A.). Icones Fungorum. Abbildungen der Pilze und Schwämme. Vol. 1—3. Fol. Pragae. 1837—39.

— *Prachtp.* Idem. Prachtflora europäischer Schimmelbildungen. Dresden. 1839. Fol.

Cornut. can. CORNUTI (Jacob.). Canadensium plantarum aliquarum nondum editarum historia. 4o. Paris. 1635.

ris. 1811 seq. — Continue depuis la 12me livroison par M. *Loiseleur-Deslongchamps*. Wíce než 80 swazkůw až do r. 1825.

Delil. aeg. DELILE (Al. Rafen.). Mémoires botaniques extraits de la description de l' Egypte. Paris. 1813. Fol.

Delil. desc. wiz *Delil. aeg.*

Descourt DESCOURTILZ (M. E.). Flore medicale des Antilles. Paris. 1821—28. Tom. VI. 8o.

Desf. atl. DESFONTAINE (Renè Louische). Flora atlantica. 2 vol. 4o. Paris. 1798—99.

Desmaz. DESMAZIERS (J. B. H. J.)

Desp. DESPORTES (J. B. R. P.)

Desr. DESROUSSEAU w. Encyclop. bot. vol. 4.

Desv. DESVAUX. Journal de Botanique. Paris. 8o. 1—5. 1808—14.

Dicks. DICKSON (James). Plantarum cryptogamicarum Britanniae fasciculus 1—3. Londini. 4o. 1785—93.

Dict. class. Dictionaire classique d' histoire naturelle. Paris. 8o. 1821 et seq.

Dict. sc. nat. Dictionaire des sciences naturelle. Strasbourg et Paris. 1816—30. Tom. 1—60. atl. bot. 1—3 8o.

Dill. el. DILLENIUS (Joan Jacob.). Hortus elthamensis. Vol. 2. Fol Londini. 1732.

Dillen. Idem. Historia muscorum. 4o. Oxonii. 1741. Ed. 2. London 1763.

Dillw. DILLWYN (L. W.). Synopsis of the British Confervae. 4o. London. 1802—14. — Ed. germ. cur. *Weber* et *Mohr*. 8o. Götting. 1802 seq.

Dittm. DITTMAR. w. *Sturm*.

Dodon. pempt. DODONAEVS s. DODOENS (Rembertus). Stirpium historiae pemptades. Fol. Antverpiae. 1644.

Donati adr. DONATI (Vitaliano). Saggio della Storia naturale marina dell' Adriatico 4o. Venezia. 1750.

Donn. DONN (James). Hortus Cantabrigensis, or a Catalogue of Plants etc. Cambridge 1796. Ed. 6. 1811. Ed. 7, 1812. Ed. 8. augm. by Pursh 1815.

Drev. bot. Bild. DREVES (Friedrich). Botanisches Bilderbuch. Leipzig 1794 seq. Band 1—5. 4o.

Dreve. et Hayn. pl. DREVES et HAYNE. Choix des plantes d' Europe Fasc. 4. Leipzic. 1802.

Dryand. DRYANDER (Jonas) w. Philos. transact., w. acta acad. holm. w. Transact. of the Lin. soc.

Duch. DUCHESNE (Ant. Nicol). Histoire naturelle des Fraisiers. 8o. Paris. 1766.

Duham. DUHAMEL (DU MONCEAU, Henry Louis). Traité des arbres et arbustes, qui se cultivent an France en pleine terre. 2 vol. 4o Paris. 1755. — Edit. germ. et notis illust. a C C. v. Oelhafen. 3 vol. 4o 1762—63.

— *nov.* Idem Traité des arbres et arbustes, qui se cultivent en pleine terre en France. Seconde edition, considerabilment augmentèe, publiée par *Michel* et *Loiseleur-Deslongchamps*. Paris. Fol. Vol. 1—5. 1801—25.

fr. Idem. Traité des arbres frutiers. 2 vol. in 4o. Paris. 1768. — Ed. 2, 3 vol. in 8o. Paris 1732. — Ed. 3. par *Poiteau* et *Turpin*. Paris 1808 seq. Fol.

Dumort. DUMORTIER. Silloge Jungermannidearum. 1831. 8.

Dun. sol. DUNAL (Michel Fèlix). Histoire naturelle médicale

et économique des Solanum et des genres qui ont été confondus avec eux. 4o. Montpellier. 1813.

Duroi. DU ROI (Joh. Phil.). Die Harbkesche wilde Baumzucht. 2 vol. 8. Braunschweig. 1771—72.

Düsseld. Vollständige Sammlung officineller Pflanzen. Düsseldorf. 1821—30. Fasc. 1—18. Fol.

Düsseld. suppl. Vollständige Sammlung officineller Pflanzen. V Supplementhefte. Düsseldorf. 1833. Fol.

Edw. reg. EDWARDS (Siedenham). The botanical Register described by Bellenden *Ker.* 8. London. 1815 et seq.

Ehr. pict. EHRET (Georg. Dionis). Plantae et papiliones rariores. Fol. London. 1748—59.

Ehrenb. EHRENBERG.

Ehrh. EHRHART (Friedr.). Beiträge zur Naturkunde. Hannover und Osnabrück. 8o. Vol. 1—7. 1787—92.

Ellis cor. ELLIS (John). Corallines. London. 1755. 4o. francauzsky A la Haye. 1756. německy 1767.

— *dion.* Idem. Botanical description of the Dionaea muscipula. 4. London. 1770.

Engl. bot. SMITH (Jam. Ed.) and SOWERBY (Jam.). English Botany, or colured figures of british plants. 26 vol. 8o. London. 1790 et seq.

Ephem. nat. cur. Academiae naturae curiosorum Ephemerides, seu Miscellanea curiosa. 4o. Frankofurti, Jenae, Lipsiae aut Norimbergae. 1670—1722.

Eschweiler rhiz. wiz. Act. leop. ESCHWEILER (Fr. G.). De

Forst. esc. FORSTER (Georg.). Plantae esculentae insularum oceani australis. Hallae. 1786. 8o.

— *fl. ins. aust.* Idem. Florulae insularum australium prodromus. Goettingae. 1786. 8o.

Forst. gen. FORSTER (Joan. Reinh.). Characteres generum plantarum, quas in itinere ad insulas maris australis collegit. Londini. 1776. 4o.

Fries. FRIES (Elias). Systema mycologicum. Gryphiswaldiae. Vol. 1—3 1821—29. 8o.

— Idem. Lichenographia europaea reformata. 1831. 8o.

— *obs.* Idem. Observationes mycologicae, praecipue ad illustrandam floram Suecicam. Havniae. 1815—18. Vol. 2. 8o.

Fuchs. FUCHS (Leonard.). De historia stirpium commentarii insignes. Basileae. 1542—45. 8o. Parisiis 1543. 12o. Lugduni. 1546. 8o. 1547, 12o. 1546, 8o. 1549, 8o. 1555, 12o.

Gaertn. GAERTNER (Jos.). De fructibus et seminibus plantarum. 2 vol. 4o. Lipsiae. 1788—91.

Gaert. GAERTNER (Car. Fried.). Supplementum Carpologiae 4o. Lipsiae. 1805. seu *Gaert. Fruct.* vol. 3um.

Gaud GAUDIN (J.).

Gawl. GAWLER (John Bellenden) pozdĕji *Ker*, wiz to jméno.

Ger gallopr. GÉRARD (Ludov.). Flora Gallo-provincialis. 8o. Paris. 1761.

Giftsch. GIFTSCHÜTZ.

Gin. GINANNI (Franc.).

Gisek GISEKE (Paul. Dieter.) et SCHULZE (J. Dom.). Icones plantarum. Hamburgi. 1777.

Gled. GLEDITSCH (Joan. Gottl.).

Gmel. sib. GMELIN (Joan. Georg.). Flora sibirica. 4 vol. 4o. Petropoli. 1747—69.

— *it.* Idem. Reise durch Sibirien. 4 vol. 8o. Göttingen. 1751.

Gmel. fuc. GMELIN (Sam. Gottl.). Historia fucorum. 4o. Petropoli. 1768.

— it. Idem. Reise durch Russland. 3 vol. 4o. Petersburg. 1770—74.

Good. GOODENOUGH (Samuel). Observations of the british species of Carex. 4o. London. 1794.

Gouan. ill. GOUAN (Ant.). Illustrationes botanicae. Fol. Tiguri. 1773.

Greville. GREVILLE (Robert). Algae brittanicae 1830. 8o.

— *scot.* Idem. scotish cryptogamic Flora. 1822 8o.

Guillem. senegamb. Flore de Sénégambie, ou description, histoire et proprietés des plants qui croissent dans les diverses contrées de Sénegambie; recueillies par Leprieur et Perrotet, décrites par J. A. GUILLEMIN, S. PERROTET et A. RICHARD. Paris. 1831—34. Fasc. 8. 4o.

Guimp. GUIMPEL, WILLDENOW und HAYNE. Abbildung der deutschen Holzarten. Berlin. 1810 *seq.* Vol. II. 4o

Guss. GUSSONE.

Hall. helv. DE HALLER (Albert.) Historia stirpium Helvetiae indigenarum. 3 vol. Fol. Bernae. 1768.

Haw. HAWORTH (Adr. Hardy). Observations on the genus Mesembryanthemum 8o. London 1794.

— Idem. Synopsis plantarum succulentarum. 8o. Londoni. 812.

**

Hayn. HAYNE (Frieder.). Getreue Darstellung der in der Arzneikunde gebräuchlichen Gewächse. Vol. 12. 4o. Berlin. 1805 seq.

— Idem et WILLDENOW (Carol. Ludov.). Termini botanici iconibus illustrati. Fasc. 10. 4o. Berolin. 1799.

Hedw. fund. HEDWIG (Joan.). Fundamentum historiae naturalis muscorum frondosorum Partes 2. 4o. Lipsiae. 1782.

— *frond.* Idem. Descriptio et adumbratio muscorum frondosorum. 4 vol. Lipsiae. 1787—99.

— *gen.* Idem Filicum genera et species recentiori methodo accommodatae analytice descriptae a Joan. Hedwig, iconibus ad naturam pictis illustratae Roman. Adolph Hedwig. Fol. Lipsiae. 1801.

— *spec.* Idem. Species muscorum frondosorum. Opus posthumum editum a F. Schwägrischen. 4o. Lipsiae et Parisiis. 1801

— *stirp.* Idem. Stirpes cryptogamicae novae aut dubiae iconibus adumbratae additaque historia analytica illustratae. Vol. 4. Fol. Lipsiae. 1785—95.

— *theor.* Idem Theoria generationis plantarum cryptogamicarum. 4o. Petropoli. 1784.

— *trem.* Idem. Tremella Nostoc. 4o. Lipsiae. 1788.

— *obs.* HEDWIG (Roman. Adolph.). Observationum botanicarum fasc. 1. 4o. 1802.

Herit. ger. L'HÉRITIER (Carol. Ludov.). Geraniologia sive Erodii etc. historia. Fol. Paris. 1787—88.

— *sert.* Idem. Sertum anglicum seu plantae rariores. Fol. Paris. 1788

— *stirp.* Idem. Stirpes novae aut minus cognitae. Fasc. 6.

Hook. et Arn. Idem et WALKER ARNOTT. The Botany of *Beecheys* Voyage. 4o. London. 1830.

Host gram. HOST (Nicolaus Thomas). Icones et descriptiones Graminum in Austria crescentium. 3 vol. Fol. Vindobonae. 1811—30.

— *sal. Idem.* Salix. Viennae. 1830. Fol.

Houtt. Pf. syst. HOUTTUYN (Mart.). Des Ritters von Linné Pflanzensystem nach der Anleitung des Houttuynschen Werkes. 14. vol. 8o. Nürnberg 1777—88.

Huds. HUDSON (Will.). Flora anglica. 8o. London. 1762. ed. 2. vol. 2. 8o. Ibid. 1778.

H. et Bonpl. equ. DE HUMBOLDT (Alexandr.) et BONPLAND (Aimé). Plantes équinoxiales. 2 vol. Fol. Paris. 1808—16.

H. B. et Kunth. Idem, idem et KUNTH (Car. Sigism.). Nova plantarum genera et species. 4 vol. Fol. 4o. Paris. 1815 et seq. — Editio in 8o absque iconibus, vol. 4. 1822—23.

Hunt HUNTER (Alexand.).

Jacq am. JACQUIN (Nicol. Jos.), Selectarum stirpium americanarum historia. Fol. 1763.

— — *pict* Idem. Eadem adjectis iconibus pictis. Sine anno.

— *austr.* Idem. Florae austriacae icones. 5 vol. Fol. Vindobonae. 1773—78.

— *coll.* Idem. Collectanea ad Botanicam etc. spectantia. 5 vol. 4o. Vindobonae. 1786—96.

— *fragm.* Idem. Fragmenta botanica. Fol. Viennae. 1800—1809

— *h. vind.* Idem. Hortus botanicus vindobonensis. 3 vol. fol. Vindobonae. 1770—76.

— *misc.* Idem Miscellanea austriaca ad Botanicam etc. spectantia. 2 vol. 4o Vindobonae. 1778—81.

— *obs.* Idem. Observationes botanicae. 4o. fasc. Fol. Vindobonae. 1764—71.

— *ox.* Idem. Oxalis monographia iconibus illustrata. 4o. Vindobonae. 1792.

— *rar.* Idem. Icones plantarum rariorum. 3 vol. fol. Vindobonae. 1781—93.

— *schönb* Idem. Plantarum rariorum horti caesarei Schoenbrunnensis. 4 vol. Fol. Viennae. 1797—1804.

— *stap.* Idem. Stapeliae cultae. Fol. Vindobonae. 1806—15.

— *Jacq. ecl.* JACQUIN (Jos. Franc.). Eclogae botanicae. Fol. Viennae. 1811—16.

Jaum. pl. fr. JAUME SAINT HILLAIRE. Plantes de la France. 4 vol. Paris. 1805 seq.

Journ. bot. wiz. *Desv journ.*

Journ. phys. Journal de Physique, ou Observations de Physique, la Chimie et l' Histoire naturelle 4o. Paris. 1773—78 par *Rozier*, 1778—85 par *Rozier* et *J. A. Mongez*, 1786—92 par *Rozier*, *Mongez* et *J. C. Lametherie*. 1792—1816 par *Lametherie*.

Jundz. JUNDZILL (Jozef.). Opisanie roslin w Litwie, na Wolyniu, Podolu i Ukrainie dziko rosnących, gako i oswoionych. Wilno 1830. 8o.

Juss. JUSSIEU (Ant. Laurent.). Genera Plantarum. Paris. 1789. 8o. Ed. *Usteri.* Turici. 1791. 8o.

Ad. Juss euph. JUSSIEU (Adrien). Tantamen de Euphorbiacearum generibus. Paris. 1824. 8o.

Isis. Encyclopädische Zeitschrift, vorzüglich für Naturgeschichte,

Link diss. LINK (Hen. Fr.). Dissertationes botanicae, quibus accedunt primitiae horti botanici Rostochiensis. Schwerin. 1795. 4o.

Link et Otto selt. Pfl. Idem et OTTO (J. G.). Abbildungen und Beschreibungen seltener Pflanzen im Berliner Garten. Berlin. Fas. 1—9. 1821 seq. 4o.

Linn. LINNAEA. Journal für die Botanik. Von Schlechtendal. Berlin. 1826 seq.

Lob. hist. DE LOBEL s LOBELIUS (Mathias). Plantarum seu Stirpium historia, Antverpiae. 1576. Fol.

Lob. ic. Idem. Stirpium icones. Antverpiae. 1591. 4o.

Lodd. cab. LODDIGES (Conr.). Botanical Cabinet. London. 1817 seq. 12o.

Loefft. it. LOEFFLING (Petr.). Iter Hispanicum, eller Resa til spanska etc. Holmiae. 1758. 8o. — Ed. germ. Berl. Hralsand. 1766.

Lois. LOISELEUR DE LONGCHAMPS.

— *h. am.* Idem et Madame Lucie DEVILLE. Nouvel herbier de l' amateur, contenant les descriptions, les figures, la culture, l' histoire et les proprietés des plants rares et nouvellet cultivées dans les jardins de Paris. 1830 seq. 8o.

Lour. DE LOUREIRO (Joann.). Flora cochinchinensis. Ulyssipone. 1790. Vol. 2. 8o. — Ed. cur. *C. L. Willdenow.* Berol. 1793. Vol. 2. 8o.

Lyngb. LYNGBYE (H. C.). Tentamen Hydrophytologiae danicae. Hafniae, 1819. 4o.

Macart voy. STAUNTON (Georg). An authentic account of an embassy in China. London. 1797. 4o. Vol. 2.

Mem. inst. nat. Mémoires de l' Institut national des sciences et des arts Paris. 1796 seq. 4o.

Mem. soc. gen. Mémoires de la Société de Physique et d' Histoire naturelle de Genève. 4o.

Mem. soc. h. n. par. Mémoires de la Société d' histoire naturelle de Paris. Paris 1799. 4o.

Mem. mus. Mémoire du Muséum d' histoire naturelle. Paris. 1815 seq. 4o.

M. et Koch MÄRTENS et KOCH.

Menonv. voy. gua. THIERY DE MENONVILLE. Voyage au Guaxaca en Nouvelle Espagne. Německy: Reise nach Guaxaka in Neuspanien. Leipzig. 1789. 8o.

Mentz. pug. MENTZEL (Christ.). Pugillus plantarum rariorum. Berolini. 1682. Fol.

Mer. sur. MERIAN seu GRAEFFIN (Maria Sibylla). Dissertatio de generatione et metamorphosi insectorum surinamensium cum plantis, floribus et fructibus, quibus vescuntur. Hagae. Com. 1726. Fol.

Metzg. METZGER. Europäische Cerealien. Heidelberg. 1824. Fol

E. Mey. MEYER (E.). De plantis labradoricis libri tres. Lipsiae. 1838. 8.

— *esseques.* MEYER (G.F.W.). Primitiae florae esseqeboensis. Goettingae. 1818. 4o.

Mich. gen. MICHELI (Petr. Ant.). Nova plantarum genera. Florentiae 1729. Fol.

Michx. am. MICHEAUX (Andreas) Flora boreali-americana. Paris. 1803. Vol. 2 4o.

— *querc.* Idem. Histoire des Chenes de l' Amerique septentrionale. Paris. 1801. Fol. — Ed. germ. cur. Kerne. 1802.

— *arb.* MICHEAUX (André Franç.). Histoire des arbres forestiers de l' Amerique septentrionale. Paris. 1810—13 4o.

Mill. ic. MILLER (Joan.). Icones plantarum. Londini. 1780. Fol. Ed. germ. Abbildungen der nützlichsten und schönsten Pflanzen. Nürnberg. 1768. II Theil Fol.

Mirb. BREISSEAU-MIRBELL (C. F.).

Moench. MOENCH (Conrad).

Mol. MOLINA (Giov. Ign.). Saggio sulla storia naturale del Chili. Bologna. 1782. 8o. — Ed gall. Essai sur l' histoire nat. du Chili. Paris 1789. 8o

Moretl. MORETTI.

Moris. hist. MORISON (Robert). Plantarum historia universalis oxoniensis. Oxonii 1680. Fol.

— *oxon* wiz. předešlý.

Müll infus. MÜLLER (Otto Frideric.). Animalcula infusoria. Havniae 4o.

Munt. MUNTING (Abrah.). Phytographia curiosa. Leydae. 1702—27. Fol.

Murr. MURRAY (Joan.). Andr. Wiz *Lin.* Systema vegetabilium. ad 13.

Nectoux voy. NECTOUX (H.). Voyage dans la haute Egypte, avec des observations sur les diverses espèces de sené. Paris. 1808. Fol

Nees. NEES AB ESENBECK (C.). Das System der Pilze und Schwämme. Würtzburg. 1816 seq. Vol. 2. 4o.

— *cin.* Idem et NEES AB ESENBECK (Th. E. L.). De Cinnamomo Disputatio. Bonnae. 1823. 4o.

— Idem. Horae physicae berolinenses. Bonn. 1820. Fol.

Nees et *H.* NEES VON ESENBECK (E.). und HFNRY. (A.). Das System der Pilze. Bonn. 1837. Vol. 2. 8o.

Nees et *Mont.* NEES VON ESENBECK et MONTAGNE. Jungermanniarum herbarii Montagneani species.

Nestl. NESTLER (C. G.). Monographia de Potentilla. Paris. et Argentorati. 1816. 4o.

Nicols. dom. NICOLSON. Essai sur l' histoire naturell de Saint-Domingue. Paris. 1776. 8o.

Nitsch inf. NITSCH. Beiträge zur Infusorienkunde. 1817. 8o.

Noisett. fruit. NOISETTE (Louis). Le jardin fruitier. Paris. 1813. Fasc. 2. 4o.

Noron. NORONHA.

Nutt. NUTTAL (Thom.). The genera of North American Plants and a Catalogue of the species. Philadelphia. 1818. Vol. 2. 12o.

Oed. OEDER (Georg. Christ.). w. *Fl. dan.*

Olivi adr. OLIVI (Jos.). Zoologia adriatica. Bassano. 1792. 4o.

Oliv. voy. OLIVIER (Guil. Aug.) et BRUGUIÈRE. (Jean. Guil.). Voyage dans l' Empire Ottoman. Paris. Vol. 3..4o.

Orteg. ORTEGA (Cas. Gomez).

Otto. OTTO (J.) Versuch einer Anordnung der Agaricorum. Leipzig. 1816. 8o.

Otto. OTTO (J. G.) in Verhandlungen der berliner Gartenbau

Mem. inst. nat. Mémoires de l' Institut national des sciences et des arts Paris. 1796 seq. 4o.

Mem. soc. gen. Mémoires de la Société de Physique et d' Histoire naturelle de Genève. 4o.

Mem. soc. h. n par. Mémoires de la Société d' histoire naturelle de Paris. Paris 1799. 4o.

Mem. mus. Mémoire du Muséum d' histoire naturelle. Paris. 1815 seq. 4o.

M. et Koch MÄRTENS et KOCH.

Menonv. voy. gua. THIERY DE MENONVILLE. Voyage au Guaxaca en Nouvelle Espagne. Německy: Reise nach Guaxaka in Neuspanien. Leipzig. 1789. 8o.

Mentz. pug. MENTZEL (Christ.). Pugillus plantarum rariorum. Berolini. 1682. Fol.

Mer. sur. MERIAN seu GRAEFFIN (Maria Sibylla). Dissertatio de generatione et metamorphosi insectorum surinamensium cum plantis, floribus et fructibus, quibus vescuntur. Hagae. Com. 1726. Fol.

Metzg. METZGER. Europäische Cerealien. Heidelberg. 1824. Fol

E. Mey. MEYER (E.). De plantis labradoricis libri tres. Lipsiae. 1830. 8.

— *esseques.* MEYER (G.F.W.). Primitiae florae essequeboensis. Goettingae. 1818. 4o.

Mich. gen. MICHELI (Petr. Ant.). Nova plantarum genera. Florentiae 1729. Fol.

Michx. am. MICHEAUX (Andreas) Flora boreali-americana. Paris. 1803. Vol. 2 4o.

— *querc.* Idem. Histoire des Chenes de l' Amerique septentrionale. Paris. 1801. Fol. — Ed. germ. cur. Kerne. 1802.

— *arb.* MICHEAUX (André Franç.). Histoire des arbres forestiers de l' Amerique septentrionale. Paris. 1810—13 4o.

Mill. ic. MILLER (Joan.). Icones plantarum. Londini. 1780. Fol. Ed. germ. Abbildungen der nützlichsten und schönsten Pflanzen. Nürnberg. 1768. II Theil Fol.

Mirb. BRKISSEAU-MIRBELL (C. F.).

Moench. MOENCH (Conrad).

Mol. MOLINA (Giov. Ign.). Saggio sulla storia naturale del Chili. Bologna. 1782. 8o. — Ed gall. Essai sur l' histoire nat. du Chili. Paris 1789. 8o

Morett. MORETTI.

Moris. hist. MORISON (Robert). Plantarum historia universalis oxoniensis. Oxonii 1680. Fol.

— *oxon* wiz. předešlý.

Müll infus. MÜLLER (Otto Frideric.). Animalcula infusoria. Havniae 4o.

Munt. MUNTING (Abrah.). Phytographia curiosa. Leydae. 1702—27. Fol.

Murr. MURRAY (Joan.). Andr. Wiz *Lin.* Systema vegetabilium. ed 13.

Nectoux voy. NECTOUX (H.). Voyage dans la haute Egypte, avec des observations sur les diverses espèces de sené. Paris. 1808. Fol

Nees. NEES AB ESENBECK (C.). Das System der Pilze und Schwämme. Würtzburg. 1816 seq. Vol. 2. 4o.

Roques champ. ROQUES. Histoire des Champignons comestibles et vénéneux Paris. 1822. 4o.

Rosc. ROSCOE.

Rostl. O přirozenosti rostlin anebo Rostlinář. W Praze. 4o. Díl I. 1823. Wydaný B. W. hrabětem z Berchtoldu a Janem Sw. Preslem Díl II a III. Janem Sw. Preslem 1825 a d. (Díl I. II. a III. obsahují dohromady 49 swazků).

Roth. cat. ROTH (Alb. Wilh.). Catalecta botanica. Lipsiae. 1797—1805. Vol. 3

Rottb. ROTTBOEL (Christ. Friis.). Descriptiones et icones plantarum rariorum. Havniae. 1778. Fol.

Roxb ROXBOURGH (Will.). Plants of the coast of Coromandel. published under the direction of sir Joseph Banks. London. 1795—1816. Vol 3. Fol.

Rudb. elys. RUDBECK (Olaus). Campi Elysii. Upsaliae. 1701. Lib. 2. 4o.

Ruiz. bey. RUIZ (Hippolit) Memoria sobre la Bejuco de la Estrella. Madrid. 1808. 8o.

— *quin.* Idem. Quinologia o tratado etc. Madrid. 1792. 4o. — Edit. germ. Goetting. 1794. 8o.

Rumph. RUMPHIUS (Georg Everh.). Herbarium amboinense. Amstelodami. 1750. Vol. 6.

— *auct.* Idem. Auctuarium ad herb. amboinense. Ibidem 1755.

Rýč. RÝČ (F. G.) Wyobrazení nejzáležitějších zdejších stromů a křů. Podlé Bechsteina, Hartiga, Reitra a Abela. W Praze 1826. Fol (Text také německý).

Sabbat. rom. SABBATI (Liberat.). Hortus romanus. Romae. Fol. Vol 1 auct. *G. Bonelli et* L. *Sabbati.* 1772. Vol. 2—5. auct. N. *Martelli et L. Sabbati.* 1774—78. Vol. 6—7 auct. *Const. Sabbati et N. Martelli* 1780—84.

Sabin. SABINE.

Salisb. par. SALISBURY (Rich. Anth.). The Paradisus Londinensis, the figures by W. HOOKER. London. 1805—1808. Vol. 2. 4o.

— *prodr.* Idem. Prodromus stirpium in horto ad Chapel Allerton. Londini. 1796 8o.

Sant. it. SANTI (Georg). Viaggi al monte Amiata. Pisa. 1795. 8o. — e per la Toscana 1798—1806. Vol. 2.

Savi SAVI (Cajetan).

Schaeff. SCHAEFFER (Jac. Christ.). Fungorum, qui in Palatinatu et Bavaria circa Ratisbonam nascuntur icones. Ratisbonae. 1762—70. Vol. 4. 4o.

Scheuchz. agr. SCHEUCHZER (Joan.). Agrostographia. Tiguri. 1719. 4o. — Ed 2. add. A. Halleri epicrisi. Ibid. 1775. 4o.

Schk. SCHKUHR (Christ.). Botanisches Handbuch. Wittenberg. 1791—1803. Vol. 3 8o

— *car.* Idem. Beschreibung und Abbildung der Riedgräser. 1812. Ed. gall. Histoire des Carex ou Laiches. Leipzig. 1802 8o.

— *crypt.* Idem. Deutschlands kryptogamische Gewächse. Wittenberg. 1806. 4o.

Schmied. w. SCHMIEDEL *ic.*

Schmiedel ic. SCHMIEDEL (Cas. Christ.). Icones plantarum. Erlangae. 1791—97. Vol. 3. Fol.

Schmiedt myc. w. *Kunze myc.*

Roques champ. ROQUES. Histoire des Champignons comestibles et vénéneux Paris. 1822. 4o.

Rosc. ROSCOE.

Rostl. O přirozenosti rostlin anebo Rostlinář. W Praze. 4o. Díl I. 1823. Wydaný B. W. hrabětem z Berchtoldu a Janem Sw. Preslem Díl II a III. Janem Sw. Preslem 1825 a d. (Díl I. II. a III. obsahují dohromady 49 swazků).

Roth. cat. ROTH (Alb. Wilh.). Catalecta botanica. Lipsiae. 1797—1805. Vol. 3

Rottb. ROTTBOEL (Christ. Friis.). Descriptiones et icones plantarum rariorum. Havniae. 1773. Fol.

Roxb ROXBOURGH (Will.). Plants of the coast of Coromandel. published under the direction of sir Joseph Banks. London. 1795—1816. Vol 3. Fol.

Rudb. elys. RUDBECK (Olaus). Campi Elysii. Upsaliae. 1791. Lib. 2 4o.

Ruiz. bey. RUIZ (Hippolit) Memoria sobre la Bejuco de la Estrella. Madrid. 1808. 8o.

— *quin.* Idem. Quinologia o tratado etc. Madrid. 1792. 4o. — Edit. germ. Goetting. 1794. 8o.

Rumph. RUMPHIUS (Georg Everh.). Herbarium amboinense. Amstelodami. 1750. Vol. 6.

— *auct.* Idem. Auctuarium ad herb. amboinense. Ibidem 1755.

Rýč. RÝČ (F. G.) Wyobrazení nejzáležitějších zdejších stromů a křů. Podlé Bechsteina, Hartiga, Reitra a Abela. W Praze 1826. Fol (Text také německý).

Sabbat. rom. SABBATI (Liberat.). Hortus romanus. Romae. Fol. Vol 1 auct. *G. Bonelli et L. Sabbati.* 1772. Vol. 2—5. auct. *N. Martelli et L. Sabbati.* 1774—78. Vol. 6—7 auct. *Const. Sabbati et N. Martelli* 1780—84.

Sabin. SABINE.

Salisb. par. SALISBURY (Rich. Anth.). The Paradisus Londinensis, the figures by W. HOOKER. London. 1805—1808. Vol. 2. 4o.

— *prodr.* Idem. Prodromus stirpium in horto ad Chapel Allerton. Londini. 1796 8o.

Sant. it. SANTI (Georg). Viaggi al monte Amiata. Pisa. 1795. 8o. — e per la Toscana 1798—1806. Vol. 2.

Savi SAVI (Cajetan).

Schaeff. SCHAEFFER (Jac. Christ.). Fungorum, qui in Palatinatu et Bavaria circa Ratisbonam nascuntur icones. Ratisbonae. 1762—70. Vol. 4. 4o.

Scheuchz. agr. SCHEUCHZER (Joan.). Agrostographia. Tiguri. 1719. 4o. — Ed 2. add. A. Halleri epicrisi. Ibid. 1775. 4o.

Schk. SCHKUHR (Christ.). Botanisches Handbuch. Wittenberg. 1791—1803 Vol. 3 8o

— *car.* Idem. Beschreibung und Abbildung der Riedgräser. 1812. Ed. gall. Histoire des Carex ou Laiches. Leipzig. 1802 8o.

— *crypt.* Idem. Deutschlands kryptogamische Gewächse. Wittenberg. 1806. 4o.

Schmied. w. SCHMIEDEL *ic.*

Schmiedel ic. SCHMIEDEL (Cas. Christ.). Icones plantarum. Erlangae. 1791—97. Vol. 3. Fol.

Schmiedt myc. w. *Kunze myc.*

— [illegible] herbariae. 1717—19. Vol.

[illegible] Horticultural Society of [illegible]

[illegible] Archiv der [illegible]

[illegible] viva cera ex- [illegible]

— [illegible] Ed. 2. 1830.

— [illegible] rei herbariae [illegible]

— [illegible] Viennae. 1805—19. Fasc. [illegible]

[illegible] Plantae selectae ab Ehret [illegible]

[illegible] Exot. London. 1809.

[illegible] descriptions of the [illegible]

[illegible] Paris. 1808

[illegible] der Botanik. Zürich.

[illegible] Havniae. 1796

— *tracts.* Idem. Tracts relating to natural history. London, 1798. 8o.

Sol. obs. SOLANDER.

Sol. menth. SOLE (Will.). Menthae britannicae, Bath, 1798. Fol.

Sonn. it. guin. SONNERAT (P.). Voyage à la Nouvelle Guinée. Paris. 1776. 4o.

— *it. chin.* Idem. Voyage aux Indes orientales et á la Chine, Paris. 1782. Vol. 2, 4o. Ed. 2. 1806. Vol. 4. et atlas. 4o.

Sowerb. SOWERBY (James). Coloured figures of English Fungi. London. 1796—1814. Fol. Suppl. 1815 seq.

Spalding scut. SPALDING (Lyman). Geschichte der Einführung und des Gebrauches der Scutellaria lateriflora (Sculleap). Aus dem Englisch. Leipzig. 1822. 8o.

Spreng. ant. bot. SPRENGEL (Curt.). Antiquitatum botanicarum specimen. Lipsiae. 1798 4o.

— *syst. veg. w. Lin. syst. veget.*

Stackh. STACKHOUSE (John). Nereis britannica. London. 1795—97. Fasc. 2. Fol. Edit. act. nov. Oxonii. 1816. 4o.

— *extr. of Bruce.*

Staunt. w. Macart. voy.

Steff. STEFFENS.

Sternb. saxi. COMES DE STERNBERG (Caspar.). Revisio Saxifragarum iconibus illustrata. Ratisbonae. 1810. Fol. Suppl. 1, Ibid. 1822. Suppl. II. Pragae. 1831.

Sturm. STURM (Jacob). Deutschlands Flora. Pars 1. Phanerogama. Fasc. 1—88. Pars 2. Cryptogam. Fasc. 1. etc. Nürnberg. 1798 seq. 12o.

Suensk. bot. PALMSTRUCH *et* VENUS. Suensk. botany. 1806 seq. Fasc. 1—100. 8o.

Swartz fl. ind. occ. SWARTZ (Olaus). Flora Indiae occidentalis. Erlangae. 1797—1806. Vol. 3. 8o.

— *obs.* Idem. Observationes botanicae. Erlangae. 1791. 8o.

— *syn.* Idem. Synopsis filicum, earum genera et species. Kiliae. 1806. 8o.

Sweet ger. SWEET (Robert). Geraniaceae or natural order of Geraniums. London. 1818 seq. 8o.

— *brit. gard.* Idem. The british Flower-Garden and ornamental shrubbery. London. 8o.

Swert. flor. SWERTIUS (Emanu.). Florilegium tractans de variis floribus. Francof. 1612. Fol.

Thuill. THUILLIER (J. L.). Flore des environs de Paris. Paris. 1790. 12o. — Ed. 2. Ibid. 1799. 8o.

Thunb. cap. THUNBERG (Carol. Petr.). Prodromus plantarum capensium. Upsal. 1794. Vol. 2. 8o.

— *jap.* Idem. Flora japonica. Lipsiae. 1784. 8o.

— *ic. jap.* Idem. Icones plantarum japonicarum. Upsal. 1794—1801. Decad. 3. Fol.

— *gard.* Idem. Dissertatio de Gardenia. Upsal. 1780. 4o.

Till. pis. TILLI (Mich. Aug.) Catalogus horti pisani. Florentiae. 1723. Fol.

Tode meckl. TODE (Henr. Jul.). Fungi mecklenburgenses selecti. Luneburgi. 1790. 4o.

Tourn. cor. PITTON DE TOURNEFORT (Joseph). Corollarium institutionum rei herbariae. Paris. 1702. 4o.

— *inst.* Idem. Institutiones rei herbariae. 1717—19. Vol. 3. 4o.

Trans. hort. Transactions of the horticultural Society of London. London. 1812 seq. 4o.

Tratt. arch. TRATTINICK (Leopoldi Dedicati). Archiv der Gewächskunde. Vienna. 1811 seq. Vol. 5. 4o.

— *aust.* Idem. Fungi austriaci ad specimina viva cera expressi cum descriptione. Vienna. 1804—1805.

— *eccl.* Idem. Ecclesiae Schwämme. Wien. 1809. Ed. 2. 1839.

— *tab.* Idem. Observationes botanicae tabularium rei herbariae illustrantes. Vienna. 1811—12. Fasc. 4. 4o.

— *thes.* Idem. Thesaurus botanicus. Vienna. 1805—19. Fasc. 20. Fol.

Trew. Ehr. TREW (Christ. Jac.). Plantae selectae ab Elret pictae. Norimbergae. 1750—73. Fol.

Trin. TRINIUS (Car. Bernh.).

Turn. TURNER (Dawson). History of the Fuci. London. 1809. Vol. 2. 4o.

— idem. Fuci or coloured figures and descriptions of the plants to the genus Fucus. London. 1808. Vol. 3. Fol.

Tussac. DE TUSSAC (F. R.). Flora Antillarum. Paris. 1808—30. Vol. 4. Fol.

Uster. ann. USTERI (Paul). Annalen der Botanik. Zürich. 1794—98. 6 Stücke. 4o.

Vahl ecl. VAHL (Martin). Eclogae americanae. Havniae. 1796—99. Fasc. 3. Fol.

— *dec.* Idem. Icones plantarum in Eclogis descriptarum. Havniae. 1798—99. Decad. 3. Fol.

— *symb.* Idem. Symbolae botanicae. Havniae. 1790—94. Fasc. 3. Fol.

— *C. dav.* Idem. w. Fl. den.

Vaill. par. VAILLANT (Sebast.). Botanicon parisiense. Lugd. Bat. et Amstelod. 1727. Fol.

Valent. amb. VALENTYN (Fr.). Oud en nieuw Ostindien-naauwkeurige Verhandelingen van Nederlands Mogentheyd in die gewesten. Amsterdam. 1724—26. Vol. 5. Fol.

Vand. fasc. VANDELLI (Domin.). Fasciculus plantarum. Lisboae. 1771. 4o.

Vauch. VAUCHER (Jean Pierre). Histoire des Conferves d'eau douce. Genève. 1803. 4o.

Vent. cels. VENTENAT (Etienne Pierre). Description des plantes nouvelles ou peu connues de jardin de J. M. Cels. Paris. 1800. Fol.

— *malm.* Idem. Jardin de Malmaison. Paris. 1803—1805. Vol. 2. Fol.

— *choix.* Idem. Choix des plantes. Paris. 1803—1808. Fasc. 14. Fol.

— *till.* Idem. Monographie du genre tilleul. Paris. 1802. 4o.

Vill. VILLARS (D.). Histoire des plantes du Dauphiné. Grenoble. 1786—89. Vol. 3. 8o.

Vittad. VITTADINI. Descriptione dei Funghi mangerecci più comuni de l'Italia e de velenosi, che possono co' medisimi confondersi. Milano. 1835. 4o.

— Idem. Monographia tuberaceorum. Mediolani. 1831. 4o.

Vivian. VIVIANI (Domin.).

Volk. nor. VOLKAMER (Joh. Christ.). Nürnbergische Hesperides. Nürnberg. 1708. Fol.

Wagn. WAGNER.

Wahlenb. lapp. WAHLENBERG (Georg). Flora laponica. Berolini. 1812. 8o.

Wallich as. WALLICH (N.). Plantae asiaticae rariores. Londini. 1830. seq. Fol.

— *nep.* Idem. Tentamen Florae nepalensis. Londini. 1824. Fol.

Wallr. ann. WALLROTH (Fried. Guill.). Annus botanicus seu supplementum 3 ad Floram hallensem. Halae. 1815. 12o.

Walth. hort. WALTHER (Aug. Frid.). Designatio plantarum horti ejus. Lipsiae 1735 8o.

Wangenh. am. VON WANGENHEIM (Fried. A. Jul.). Beschreibung einiger nordamerikanischen Holzarten. Götting. 1781. 8o.

Web. conf. w. *Dillw.*

— *goett.* WEBER (Georg Henr.). Spicilegium Florae Gottingensis. Gothae. 1778. 8o.

Weig. obs. WEIGEL (Christ. Ehren.). Observationes botanicae. Gryphiae. 1772. 4o.

Weihe. NEES *et* WEIHE. Deutsche Brombeersträucher. Bonn. 1822. Fol.

Weinm. WEINMANN (Joan. Guil.). Phytanthoza iconographica. Ratisbon. 1737—45. Vol. 4. Fol.

Weiss crypt. WEISS (Fr. G.). Plantae cryptogamicae Florae gottingensis. Gotting. 1770. 8o.

Wendl. coll. WENDLAND (Joan. Christ.). Collectio plantarum tam exoticarum quam indigenarum. Hannoverae. 1805. seq. 4o.

— *er.* Idem. Ericarum icones et descriptiones. 1798. seq. 4o.

— *her.* Idem. Hortus Herrenhusanus. Hannoviae. 1798—1801. Fol.

— *obs* Idem. Bemerkungen über einige Pflanzen. Im Römers Archiv für Botanik. Tom. I.

— *sert.* Idem Sertum hannoveranum Gottingae. 1795 - 97. Fol.

— *ac.* WENDLAND (H. L.). Commentatio de Acaciis aphyllis. Hannover. 1820. 4o.

W. et Kit. COMES WALDSTEIN (Francis.) et KITAIBEL (Paul). Descriptiones et icones plantarum rariorum Hungariae. Viennae. 1802 - 12. Vol. 3. Fol.

W. et Mor. crypt. WEBER (Fried.) et MOHR (D. M. H.). Deutschlands cryptogamische Gewächse. Kiel. 1807. 12o.

W et Mohr Reise. Idem Naturhistorische Reise durch einen Theil Schwedens. Göttingen. 1804. 8o.

Willd. WILLDENOW (Car. Lud.). Species plantarum. Wiz. *Lin. spec.*

— *amar.* Idem. Historia amaranthorum. Turici 1790. Fol.

— *Baumz.* Idem. Berlinische Baumzucht. Berlin. 1796 8o. Ed. 2. Berlin. 1811.

— *h. ber.* Idem. Hortus berolinensis. Berolini. 1806—10. Vol. 2. Fol.

Wim. et Grab. WIMMER (F.) et GRABOWSKY (H.). Flora Silesiae. 1827.

Wither. WITHERING.

Woodv. med. WOODVILLE (Will.). Medical Botany. London. 1790—93. Vol. 3 4o.

Wulf. WULFEN.

Zannich, ist. ZANNICHELI (Joan. Hier.). Istoria delle piante che crescono nei Lidi intorno a Venezia. 1735. Fol

Zan. hist. ZANONI (Jacob.). Istoria botanica. Bologna. 1675. Fol.

Zorn. med. ZORN (Joan.). Icones plantarum medicinalium. Norimbergae. 1779—84. 8o.

Zuccar. ZUCCARINI.

někdy žádné. Měchýříky mnohosemenné, pukající, někdy w tobolku pauzdratau srostlé.

5) *PIWOŇKOWITÉ.* Okwětí dwojnásobné, 4—5-lupenné, dříwe rozwití střechowité. Kalich stálý. Plátky ploché. Prašníky wnitřní. Měchýříky, někdy zbobulelé, na wnitřní straně mnohosemenné.

Podřadí 1.

PLAMÉNKOWITÉ. *CLEMATIDEAE.*

Plamének. Clematis. Waldrebe.

Pokrywka nižádná. Kalich 4—5lupenný, korunowitý; lupeny w paupěti chlopnité, někdy po kraji wehnuté. Plátky žádné. Tyčinky množité. Holénky osinaté se čnělkau niťowitau, často prodlauženau.

P. přímý. C. recta *Lin. Jacq. aust. t.* 291. *Plenk t.* 441. *Schk. t.* 151. *Sturm f.* 8. *Dilsseld.* 6. *t.* 19. *Rostl.* 1. *ob.* 9. Plamének *Mat. Háj.* 286. B. — *Wel.* 335. Kořen mnoholetý; lodyha přímá, (3—4′ wysoká,) lysá; listy peřenosečné čili wyštěrbené: úkrojůw řapíkatých, wejčitokopinatých nebo přísrdčitowejčitých, nejcelejších; kwěty konečné, latnéné; lupeny kalichowé rozkladité, trojžilé po krajích, na konci a hřbetu plsťnaté, wnitř bílé. Holénky srdčitozakulatělé, ocasem dlauhým perowitě wausatým ukončené. — Na kopcích suchopárných, wýslunných, též w pasekách po Ewropě mírné a teplé. Kwěte od čerwna do září. ♃.

Listy čerstwé na jazyku a w hrdle násilně pálí, pak je červení, zpryskují a wředowatí; listy suché skoro jsau bezčinné.

P. plotní. C. Vitalba *Lin. Jacq. aust. t.* 308. *Plenk t.* 442. *Schk. t.* 151. *Rostl.* 1. *ob.* 10. Barwínek III. *Mat. Wel.* 334. Z kořenu wyhání mnoho kmenůw pnulých, hebkých, wětewnatých (6—10′ dlauhých), křowitých; listy peřenosečné čili wyštěrbené: úkrojůw wejčitokopinatých, zubatostříhaných, zakončitých, dolé úťatosrdčitých; kwěty na konci rozeli rozpostáwené we wrcholík latowitý, lístnatý, listu kratší; lupeny kalichowé 4 rozložené, wně běloplstité, u wnitř ponažlutle bílé. Holénky wejčité, smačknuté, čnělkau prodlauženau perowitě wausatau ukončené. — W Ewropě mírné a polední. Čechy snad jsau nejsewernější krajina, kdežto roste. Kwěte w lipnu a srpnu. ♄.

Má se jako předešlý, účinkůw jest ale silnějších.

P. srdčitý. C. virginiana *Lin.* Kmen pnulý, listy trojmo sekané; úkrojůw srdčitých, ostrých, hrubě zuba-

tých anebo laločnatých; kwěty dwojdomé, latněné. Podobá se předešlému. — Roste w Americe sewerné.

P. nicí. C. integrifolia *Lin. Jacq. aust. t.* 363. *Rostl.* 1. *ob.* 11. Kořen mnoholetý; lodyhy přímé (2′ wysoké), hranaté, dřewnaté; listy střičné, jakoby poloobjímawé, sedawé, nerozdělené, wejčitokopinaté nebo kopinaté, nejcelejší, ostré; stopka konečná, jednokwětá; kwět rozwitý nicí; lupeny kalichowé čtyry, kopinaté, u prostřed a u wnitř pěkně tmawomodré a lysé; holénky s dlauhými ocasy. — Roste w Rakausích, Uhřích, Krajině, Tatarsku, Sibiři, na Kawkazu, w Lakonii, na Pyrenejích. ♃.

Barwínek. Viticella. Zaunrebe.

Pokrywka nižádná, lupeny kalichowé w paupěti zdwojnásobněné, chlopnité. Holénky s ocasy krátkými, lysými nebo pýřitými, nikdá pernatými.

B. smutný. V. deltoidea *Moench.* Clematis Viticella *Lin. Sibth. t.* 516. C. altera *Clus. p.* 122. *f.* 1. Barwínek II. *Mat. Háj.* 186. — *Wcl.* 334. Kmeny pnulé (6—10′ dlauhé), dřewnaté, hebké, welmi wětewnaté; listy celé ne-

w Rakauzích, Krajině, Tyrolích, Švýcarích, Savoji, Piedemontu, Delfinátu, Prowincii.

Podřadí 2.

KONIKLECOWITÉ. *ANEMONEAE.*

Žlutucha. Thalictrum. Wiesenraute.

Květy nejčastěji obojaké. Kalich 4—5lupenný; lupenův vejčitých, plátkowitých, pršiwých. Tyčinky mnohé. Worečkův 4—15., Čnělky krátké nebo dlauhé. Holénky sedawé nebo nožkaté, mnohými brázdami dělnými zorané, někdy trojhrané, někdy trojkřídlé, někdy nahuchloměchýřkowité.

Kořeny mrcasaté nebo chuchlaté; listy střídawé, na mnoho rozsekané, někdy pallstnaté: květy latnčné.

Ž. menší. T. minus *Lin. Fl. dan. t.* 732. *Jacq. aust. t.* 419. *Schk. t.* 151. *Rostl. 1. ob.* 11. Kořen mnoholetý; lodyha přímá, (1—3′ wysoká,) poněkud klikatá, oblá, siwojínowatá; listy wejčité, střičně peřenosečné; úkrojův lysých, příokrauhlých, na konci zubatých, wezpod siwých; lata složená, hroznowitá; květy prosté, nici, 4lupenné: lupenů eliptičných, tupých, po kraji zažlutlých, u prostřed bledě zelených, pršiwých; tyčinek 14; holének 2—4 podluhowatých, obak ostrých, hnědých. — Na lukách písčitých po celé Ewropě. Kwěte w červnu a červenci. 4.

Ž. luční. T. flavum *Lin. Fl. dan. t.* 939. *Jacq. aust. t.* 421. *Rostl. 1. ob.* 12. Kořen mnoholetý, mrcasatý; lodyha přímá, třebas na sáh wysoká, oblá, nejlysejší, wětewnatá, brázdowaná; listy wejčité, třikráte střičně wyštěrbené: úkrojů klínowitých či klínowitě kopinatých, trojsečných s laločky kopinatými, ostrými, nejcelejšími; celý list nejlysejší, wezpod skoro siwý: lata mnohonásobná; květy přímé; holénky podluhowaté, tupým zoubánkem ukončené. — Na lukách bujných, bahnitých, po celé Ewropě. Kwěte w červnu a lipnu. 4.

Listy a kořeny čerstwé s kamencem močené barwí tkaniny na žluto, skoro šafránowo; salmiakem bledší barwy se nabývá. Mladé listí obměkčuje břicho; kořeny mají tauž sílu, silnější ale.

Koniklec. Pulsatilla. Küchenschelle.

Pokrywka trojlistá, od květu zdálená, listův rozličně dělených. Kalich z 5 lupenův korunowitých,

Plátky žádné. Tyčinek mnoho. Holénky mnohé, dlauhými ocasy wausatoperowitými ukončené.

Byliny bezlodyhé; kořen rownowážný nebo mrcasatý, listy kořenowé řapíčité, peřenosekané nebo laločnaté: kwěty ojedinělé nebo okoličené.

K. obecný. P. vulgaris *Mill.* Anemone pulsatilla *Lin. Fl. dan. t.* 153. *Plenk t.* 455. *Sturm f.* 7 *et* 46. *Hayn. l. t.* 22. *Düsseld.* 9. *t.* 24. *Rostl.* 1. *ob.* 12. Konikleo *Mat. Hdj.* 169. Kořen mnoholetý, skoro na píď dlauhý, co malík tlustý, tempně černohnědý, mrcasatý; listy po kwětu wyháněji z kořenu: dospělé asi ½ pídi dlauhé, peřenosekané; dříp trojených, nasekaných w laloky střihanozubaté, jejichž úkrojky čárkowité, ostré; kwět dříwe listůw wyráží a dospíwá, a podepřen o stwol nejwýš 3 palce wysoký, obly, zelený, bělonejhuňatější; pokrywkowé listy mnohodílné; lalokůw čárkowitých, huňatých; stopka jednokwětá; kwět maličko nachýlený, ze šesti lupenůw fialowých, rozložených, kopinatých, ostrých, wně huňatých; okolo tyčinek řada žlaz nožkatých. — Roste na kopcích kamenitých, wýslunných, po celé Ewropě. Kwěte w dubnu a kwětnu. ♃.

K. wisutý. P. pratensis *Mill.* Anemone pratensis

Byliny: kořen mrcastý, bambulinatý, listy sekané nebo celé, květy ojedinělé nebo mnohé.

A. **Kořen bambulinatý mnoholetý.**

S. proměnlivá. A. coronaria *Lin. Knorr. del. t. A.* 4. *Lam. t.* 496. *f.* 1. *Rostl.* 1. *ob.* 15. Růžička I. *Mat.* 198. A. Listy všecky kořenowé, dlauhořapíčné, trojhrané, trojsečné: dříp mnohodílných s laločky čárkowitými, hrotitými; listy pokrywkowé sedawé, mnohodílné; kwět (2—3½″ w průměru) wysoko červený, nachowý, fialowý, modrawý, lilákowý, žlutawý, bílý anebo pořestý; lupenů kalichowých nejčastěji 6 eliptičných anebo podlauhloeliptičných, wně pýřitých. — W jižné Ewropě a Lewantu. Kwěte od března do května. ♃.

Pro krásu swých kwětůw se chowá často w zahradách, kdežto i plná bywá.

S. pořestá. A. pavonina *Lam.* A. hortensis latifolia *Clus.* 1. *v.* 261. *p.* 262. *f.* 1. 2. Podobá se předešlé. Listy trojdílné: dříp klínowitých, střihanozubatých; listy pokrywkowé sedawé, podlauhlé, celé nebo nedostřihané; kalich lupenůw 10—12 kopinatých, nejostřejších. — W jižné Ewropě. Odrodek její, *Sasanka stkwělá* (*A. fulgens*), rozeznáwá se většim kwětem a lupeny dole zauženějšími. Kwěte téhož času. ♄.

S. hwězdowitá. A. stellata *Lam.* A. hortensis *Lin. Curt. mag. t.* 123. *Sibth. t.* 515. A. hortensis latifolia *Clus.* 1. *p.* 249. *f.* 3. *p.* 250. 252. 253. *f.* 1. 2. Růžička II. *Mat. herb.* 188. A. *Rostl.* 1. *ob.* 16. Listy trojdílné: dříp klínowitých, střihanozubatých, pokrywkowé sedawé, podlauhlé, celé nebo nedostřihané; lupenůw kalichowých 10—12 podlauhlých, tupaunkých. — W Ewropě jižné a Lewantu. Kwětě téhož času. ♃.

Jako předešlá w zahradách se sázi.

S. srdčitá. A. palmata *Lin. Andr. rep. t.* 172. A. hortensis latifolia *Clus.* 1. *p.* 248. *f.* 2. Listy srdčité, příokrauhlé, tupě 3—5laločné, zubaté, pokrywkowé sedawé, trojdílné; lupenůw kalichowých 10—12 podlauhlých, žlutých. — Roste w Ewropě jižné a Africe sewerné.

B. Jiné mají kořen oblý, tenký, dlauhý.

S. hájní. A. nemorosa *Lin. Fl. dan. t.* 549. *Plenk t.* 453. *Engl. bot. t.* 355. *Schk. t.* 150. *Sturm f.* 14. *Hayn.* 1. *t.* 24. *Rostl.* 1. *ob.* 14. Pohanina bílá; růžička hájní. Listy trojsečné: dříp rozklaných, střihanozubatých, kopinatých, ostrých, pokrywkowé řapíčité jako kořenowé wyhlížející: lupenů kalichowých 6 eliptičných (bílých). Roste w hájích, křowištích po celé Ewropě. ♃.

Účinkův ostře jedovatých; w Rusku asiatském kořen se potřebuje w lékařství, u nás někdy místo kořenu čemeřice černé se poskytuje. — Krásná to rostlina, která se výborně hodí do našich zahrad.

Podřadí 3.

ŽARAUŠOWITÉ. *RANUNCULEAE.*

LAKUŠNÍK. BATRACHIUM. FROSCHFUSS.

Kalich šlupenný, padawý: lupenův dole newytažených. Plátkův 5, na nehtu bezšupinám jamkau medonosnau opatřených. Tyčinek a worečkův mnoho. Holének mnoho wejčitých, tupých, wraskami na plíš čárkowaných.

Byliny wodní; kořeny kosmaté; lodyhy plowaucí; listy střídawé, nejlysejší, wynořené zubaté, nálalčité, potopené wláskowitomnohosečné; stopky ojedinělé, jednokwěté, protilisté; kwěty bílé, na nehtu žluté.

L. říční. B. fluitans *Rostl.* 1. *ob.* 19. Ranunculus fluitans *Lam. Fl. dan. t.* 376. *Sturm f.* 67. R. fluviatilis *Willd.* Lodyha plowající, oblá, třebas 2—3 lokte dlauhá; listy wšecky ponořené, sochatomnohosečné:

bo malínko pilowané, tupaunké; stopky protilisté, lé, 1kwěté; kwět rozwitý, průměru 1 palce, krásně tý, lesklý. — W bahnech a wodách stojatých po celé ›ro Ewropě. Kwěte w červenci. 4.

Náleží k nejprudším swého pokolení; mohí prý zwířata.

P. plamének. R. Flammula *Lin. Rostl.* 1. *ob.* 19. Podobá dle jmění předešlému. Mnohem menší. Listy lysé, čárwité nebo kopinaté nebo přiwejčité, dolejší řapíkaté; loa někdy kořenatějící; stopky protilisté, holénky hladké. Roste w celé Ewropě, též w Asii sewerozápadní, Africe Americe sewerných. Kwěte w červnu až do jeseně. 4.

P. plaziwý. R. reptans *Lin. Fl. dan. t.* 108. Jmění ředešlého. Listy čárkowité, nejcelejší, lysé; lodyha ıziwá, u každého kolénka kořenatějící. — Roste w bažich po březích jezerních w Ewropě, též w Číně.

Účinky toho a předešlého jsau jako pryskyřníka jazykowitého, hem wšak slabší.

P. plstnatý. R. illyricus *Lin. Jacq. aust. t.* 222. *Sturm* 16. *Rostl.* 1. *ob.* 22. Kořen složený z bambulin wřeowitých; lodyha přímá (1—1½′ wysoká), jednoduchá, ohokwětá; listy prwotní celé, čárkowitokopinaté, oní trojdílné: laloků celých anebo tupě trojdílných; ich podchlípený. — Na pažitech, z Čech až do Tau-. Kwěte w květnu a červnu. 4.

Účinkův jako p. hlíznatý.

P. ledwinitý. R. Thora *Lin. Jacq. aust. t.* 442. *Rostl. ob.* 20. R. scutatus. *W. Kit. t.* 187. Woměj štítrowý, *t. Wel.* 396. C. Oddenek kořenowý, šiký; lodyha má (asi pídě wysoká), jednoduchá, 2—3kwětá; listy é: kořenowé řapíkaté i s lodyhowým sedawým ledwi-é, zejkowané, podkwětní, střihané. — Na skalinách a twinách sněhu wěčnému blízkých, u hor jurských, Alp, enin, Tater. Kwěte w květnu a červnu. 4.

Kořen nemá chuti, tím prudší ale nať, w čem se prý srownás p. lítým čili lítkem.

P. mnohobarwný. R. asiaticus *Lin. Sibth. t.* 518. *ttl.* 1. *ob.* 22. P. zahradní turecký. Kořen mnoho-ý, ze swazku bambulin podlauhlowřetenowitých a z casů mezi ně položených; lodyha přímá (1/3—1½′), noduchá, nebo dole wětewnatá, i s listím, stopkami alichy huňatá nebo pýřitá; listy kořenowé trojmo ›o dwojtrojně sekané: dříp zubatých aneb střihaojsečných; kwět nádherný (1½—2½″ w průměru); eny kalichowé odstálé, pak ochlípené, wejčité newejčitokopinaté, ostré; plátky obwejčité, tupé;

klas holénkový válcovitý; holénky silně zmačkaní, hladké, lysé, w hrot hákovitě zkončené. — W Lesnatu, též na Ostrowech řeckých. Kwěte w květnu a červnu. 4.

Tento krásný rod s nás w zahradách se stěl. kdežto se mezi kwětin jednoletými, pampeliškami a plevelem, bílým, žlutým a červeným, jetelovinami, w rozličných místech, buď pěstěným. Též jest celý jedovatý.

P. vřetenitý. R. auriculatus *Lin. Engl. bot. t.* 612. *Fl. dan. t.* 665. *Rostl.* 1. *ob.* 21. Oddenek $1^1/_2$" dlouhý kolmojdoucí, mnoho mrcasů třásnatých wysílající; listy kořenowé řapíkaté, srdčitookrouhlé, některé celé na bořením kraji laločnatostřihané: laločků hluboce tupo- nebo ostrozejkowaných, po kraji wnějším drobně zejkowané, jiné trojdílné, dřip obwejčitých, zejkowaných, anebo dřipatostřihaných, a dřípek zejkowaných; listy lodyhowé rozdělené w 7 nebo 5 dřip čárkowitých, kopinatých, celých anebo přizubatých; kwět (asi $^1/_2$" w průměru, žlutý: lupeny kalichowé kopinaté, ostré, pýřité, kratší plátkův obwejčitých. — Na pastwinách, w plotech, hájích po Ewropě, w západní Sibiři, na Žapaně, w Pensylwanii. — Kwěte w jaře a w létě.

Náleží mezi mrnější.

P. líný. R. sceleratus *Lin. Fl. dan. t.* 371. *Curt. lond.* 2. *t.* 42. *Engl. bot. t.* 681. *Plenk t.* 456. *Rostl.* 1. *ob.* 12. Pryskyřník 1. *Mat. Wid.* 196. *A.* Lilík, lutík, žarauš, jaskyr. Kořen letní mrcasatý; lodyha přímá (1 — $1^1/_2$ wysoká), dutá, wětewnatá, mnohokwětá, nejwíce lysá jako ostatní díly; listy trojdílné: dřip trojlaločných, tupě střihaných, nejhořejší trojdílné: dřip podlauhločárkowitých, celých, přikwětní podlauhlé, kořenowé a dolení řapíkaté, nejhořejší skoro sedawé; stopky protilisté, oblé, čárkowané, co list dlauhé, ojedinělé, jednokwěté; kwět malý (3—4‴ w průměru): lupeny kalichowé kopinaté, ostré, bílé, nejlysejší, ochlípené; plátky sotwa delší kalichu, pršiwé, podlauhlé, bledě žluté; plod klasowitý z holének předrobných, obak wypuklých, u prostřed nejautleji swraskalých, kratičkým hrotem ukončených. — Roste w příkopech a potocích po největším dílu Ewropy a Asie. Kwěte w červnu až do září. ☉.

Nejprudší a nejjedowatější ze wšech našinských; sušením ale jak ostatní tě powahy pozbývá, načež bez nebezpečenstwí se může jísti.

P. prudký. R. acris *Lin. Curt. lond.* 1. *t.* 39. *Engl. bot. t.* 682. *Plenk t.* 458. *Sturm f.* 46. *Rostl.* 1.

[redacted]

23. Pryskyřník III. *Mat. Wel.* 196. *C.* Oddenek
ní krátký, dole uťatý, mrcasatý; lodyha přímá (1/2′
′ wysoká), oblá, málo wětewnatá, mnohokwětá; listy
řenowé dlauhořapíčné, dlanitě dělené na pět dříp
nowitých: prostřední trojsečné, pobočních dwojseč-
ch, s dřípkami ostře zubatostříhanými; listy pňowé
lawé, trojdílné: dříp čárkowitokopinatých, nejhořejší
noduché, sedawé; stopky dlauhé, oblé, hladké; kwě-
(1/2—3/4″ w průměru); lupeny kalichowé rozložené,
inaté, tupé, náhuňaté; plátky obwejčité, na konci
krojené, dwakrát delší kalichu, ryzé, silně lesklé;
ječník polokulowatý; holénky smačknuté, patrně ob-
ěbené, čnělkau malíčko ohnutau ukončené. — Na
ách a pastwinách po celé Ewropě, Americe sewerné,
iři. Kwěte od kwětna až do srpna. ♃.

Za čerstwa welmi prudký, takže kráwy prý, nažrawše se ho,
ené mléko dojí. Usušený, zdá se, není již tak ostrý a dobytku
kodí. W zahradách býwá plnokwětý.

P. mnohokwětý. R. polyanthemos *Lin.* Welmi podo-
se předešlému, liší se ale stopkami brázdowanými,
yhau mnohokwětau i s řapíky odstále chlupatau, ka-
iem chlupatým, holénkami wětšími, přítupými. — Ro-
na lukách, w hájích, mýtech po Ewropě prostřední
sewerné. Kwěte w kwětnu až do lipna. ♃.

P. pýřitý. R. lanuginosus *Lin. Fl. dan. t.* 397. *Sibth.*
319. Též podobá se p. prudkému; listy kořenowé
jsečné, hedbáwité: dříp zubatě ponastříhaných; lody-
přímá, mnohokwětá, i s řapíky sehnutochlupatá,
pky oblé; holénky se čnělkau háčkowitau. — Na wr-
h lesnatých Ewropy prostřední a jižné. ♃.

P. lezawý. R. repens *Lin. Fl. dan. t.* 795. *Curt. lond.*
gl. bot. t. 516. *Sturm f.* 46. *Rostl.* 1. *ob.* 24. Pryskyřník
Mat. Wel. 196. *A.* Zarauž, zarúž, zaružel. Oddenek
itký, wšude mnoho mrcasůw wypauštějící; lodyha (1 1/2′
soká) oblá, změlka praužkowaná, dole oblaukowitá, k
ni nakloněná, pak přímá nebo wzstaupawá nebo roze-
ená, wyhánějící z úžlabíčka listu kořenowého neb nej-
lejšího odrostky dříw oblaukowitě k zemi skloněné,
k položené, a z konečného kolénka kořenatějící, plazi-
; listy peřeně trojené: dříp klínowitých, stříhanozu-
tých; stopky oblé; lupeny kalichowé kopinaté, ostré;
itky obwejčité, žluté, lesklé; plod kulowatý z holének
ro okrauhlých, obak wypuchlých, po kraji tupém žláb-
ých. — Na lukách a pastwinách wlhkých po celé Ewro-
, Sibirii, Americe sewerné. Kwěte w jaře a w létě. ♃.

Ten rod jest mírný, neboť u nás se dělají z něho polívky kořínkové, po nichž nikdo jestě se nerozstonal. W zahradách velmi čerstwě se rozplozuje a kwěty naplňuje.

P. bambulinatý. R. bulbosus *Lin. Fl. dan. t.* 551. *Plenk t.* 457. *Schk. t.* 152. *Rostl.* 1. *ob.* 23. Kořen mrcasatý; lodyha nad kořenem napuchlá w bambulinu kulowatau, asi co kukuřicowé semeno welikau, přímá, (½—2′ wysoká), náwětwitá, oblá, brázdowaná, odstále měkce chlupatá; listy kořenowé na řapících dlauhých trojsečné, přípeřeně sekané: dříp trojsečných, stříhanozubatých, jichž poslední řapíkatá; stopky oblé, brázdowané; lupeny kalichowé kopinaté, ostré, ochlípené, chlupaté; plátky obwejčité; plod kulowatý z holének skoro okraublých, po bocích wypuklých, břitkých, na konci se čnělkau ohnutau. — Na lukách a pastwinách po celé Ewropě a Americe sewerné. Kwěte w jaře a w létě. ♃.

Trochu slabší pryskyřníka lítého; kwětoucí rostlina ostroty swé pozbyla, wyjmeli se kořen. W zahradách bývá plnokwětý.

P. rolní. R. arvensis *Lin. Fl. dan. t.* 219. *Blak. t.* 31. *Schk. t.* 152. *Rostl.* 1. *ob.* 24. Kořen hned se rozdělující; lodyha přímá, oblá, dole lysá, nahoře pýřitá

t. 479. *Engl. bot. t.* 584. *Sturm f.* 11. *Hayn.* 5. *t.* 27. Celidonia menší *Mat. Háj.* 175. — *Wel.* 206. *A.* Raupík, raupowé kořeni. Bambuliny wřetenowité anebo kejowité, hladké, bledě hnědé, wnitř bílé, na palec dlauhé, swazkowitě nahoře spojené, a mezi sebau mrcasy wypauštějici; lodyha dřiwe přímá, pak položená, jednoduchá, na *pid dlauhá*; listy kořenowé a dolejší pňowé srdčité, nejtupěji hrubozejkowané, hladké, lesklé, pěkně zelené, často u prostřed skwrnau hnědau znamenané, hořeni menši podobné; lupeny kalichowé kopinaté, tupé; plátky kopinaté, podlauhlé nebo náobwejčité, tupé, žluté, rozložené; kwět 1″ w průměru. — Roste na lukách, w plotech wlhaunkých, na zelništích, po Ewropě a Berbersku. Kwěte w březnu a dubnu. ♃.

Nejméně wšech předešlých prudký. Bambuliny jsau před kwětenim ostré, potom ale mírné; listy mohau se beze strachu požiwati. Rostlina brzo dokonáwá swůj zrůst, takže pak w kypré zemi zůstanau jenom bambulinky, ježto pak deštěm se obnažují, takže sprostý lid má za to, že jsau žíto s nebe spadlé. Jsauce ale škrobnaté, mohau lidem za potrawu slaužiti: chléb z mauky jejich upečený jest dobrý a dokonce neškodliwý.

Podřadi 4.

ČEMEŘICOWITÉ. *HELLEBOREAE.*

Blatauch. Caltha. Kuhblume.

Kalich barewný, z 5 lupenůw padawých. Plátky nižádné, tyčinek mnoho. Waječníkůw 5—10. Plod z měchýříkůw 5—10, smačknutých, rozložených, jednopauzdrých, mnohosemenných.

Byliny nejlysejší, lodyhy listnaté, oblé, listy srdčité nebo ledwinité, přiwěskůw nezpřimenych.

B. bahní. C. palustris *Lin. Plenk t.* 451. *Schk. t.* 154. *Sturm f.* 8. *Rostl. ob.* 25. Koňské kopyto III. *Mat. Háj.* 255. *A.* — *Wel.* 302. *A.* Boleočko, blatauch, máslenka, žlutá tolita, měsíček, čerwilák, žluťák. Kořen mrcasatý; lodyha (1—2′ wysoká), oblá, brázdowaná, lysá, dutá; listy srdčité buď přiokrauhlé buď okrauhlé: lalokůw okrauhlených, odstáwajících anebo wzhůru wystáwajících, nejtupější, lesklé, tupě anebo okrauhleně zejkowané; řapíky brázdowané, nejlysejší, kořenowé někdy 1½′ dlauhé; nejhořejší listy sedawé; stopky konečné a z úžlabička hořejšího ojedinělé, oblé, nápyřité, jednokwěté; kwět brzo palec w průměru: lupenůw obwejčitých, na líci pěkně ryzých; plod z měchýříkůw smačknutých, kosowitých, swraštělých, hrotitých, semena wejcowitá. —

Roste na místech wlhkých, podlé lauží, bahen, po celé Ewropě. Kwěte z jara. 4.

Pampata do octa naložená potřebují se místo kaparek. Kořeny w severné Ewropě k pečení chleba se berau.

Upolín. Trollius. Trollblume.

Kalich barewný, 5—10—15lupenný, padawý. Plátkůw 6—30 malých, dole trubkowitých, jednopyakých. Tyčinek a worečkůw mnoho. Měchýříky mnohé, sedawé, přioblé, mnohosemenné.

Byliny přímé, lysé, prostřední mezi pryskyřníky ryzokwětými a čemeřicemi; kořeny mrcasaté; listy kořenowé a lodyhowé řapíkaté, mnohosečné; kwěty konečné, žluté, a pro mnohé lupeny barewné pryskyřníkům plnokwětým podobné.

U. zdpadní. T. europaeus *Lin. Schk. t.* 153. *Sturm f.* 5. *Hayn.* 1. *t.* 12. *Rostl.* 1. *ob.* 25. Bublinka. Lodyha třebas 1½′ wysoká, přímá, oblá; listy okrauhlé, dlanitě klané na pět dříp klínowitých, s dřípkami klínowitými, ostře stříhanozubatými, kořenowé a dolejší lodyhowé řapíkaté, hořejší sedawé; stopky oblé, čárkowané, nejlyseiší kalich lupenůw 15 skoro sklimených w kauli okrau-

Čemeřice. Helleborus. Christwurz.

Kalich stálý z lupenůw 5, často barewných. Plátkůw 5—10 nehetnatých, trubkowitých, nejkratších, dole užších, we dně žlázkau medowau opatřených. Tyčinek 30—60. Měchýřiky prosté (3—10), kožnaté. Semena dwojřadá, pupkatá.

Byliny lysé; listy kořenowé řapíkaté, znoženě nebo dlanitě dělené, přowé často žádné, rozličné; lodyhy wětewnaté nebo přiwětwité.

Č. černá. H. niger *Lin. Jacq. aust. t.* 201. *Plenk t.* 446. *Hayn.* 1. *t.* 7. 8. *Düsseld.* 2. *t.* 20. *Rostl.* 1. *ob.* 26. Ellebor černý I. *Mat. Háj.* 362. *B.* — *Wel.* 341. *C.* Čemeřice, čemerka, kýchawka, sw. ducha koření, černé kořeni. Oddenek krátký, mnohonásobný, mnoho wlášení dlauhého, tlustého, wně tmawohnědého wypauštějící. Listy samé kořenowé, na řapících dlauhých, hladkých, nahoře skoro oblých, dole pošwujících, znoženě dělené: úkrojůw 7—9, krátce rapíčkatých, kožnatých, kopinatě podlauhlých, (nákopinatých nebo náobwejčitých), ku konci drobně zpilowaných, lysých, na líci špinawě tmawozelených, wezpod bledších. Stwol oblý (3 — 8″ wysoký), trochu nižší listůw, s listem jediným, kořenowému podobným. Kwěty weliké (1½″ w průměru) nachýlené, dost rozložené: lupeny okrauhlowejčité nebo eliptičné, tupé nebo ostraunké, bílé, na dně nejwíce zelenawé, zwenku nejčastěji červenawě naběhlé; plátky mnohem kratší kalichu, číškowité, dwojpyské, zelené, na kratičkém nehtu sedící, padawé; plod kalichem obalený z 5—9 měchýřkůw wejčitopodlauhlých, čnělkau stálau rohatých.— Roste na wrších suchopárných, na lesnatých horách a podhořích Ewropy prostřední. Kwěte od prosince až do března.

Rostlina we wšech částkách ostrá, prudká a jedowatá. Kořen w lékařstwí užitečný, místo něhož i jiný se bráwá. Kwět zimního času se wyskytuje, a proto sází se do donic.

Č. zelená. H. viridis *Lin. Jacq. aust. t.* 106. *Schk. t.* 154. *Hayn.* 1. *t.* 9. *Düsseld. suppl.* 2. *t.* 22. 24. *Rostl.* 1. *ob.* 27. Ellebor černý I. *Mat. Wel.* 431. *C.* Dle jmění podobá se předešlému. Stwol chudowětwitý a pod wětwemi listnatý; listy řapíkaté, znoženě dělené: úkroje sedawé, dlauze kopinaté, ostré, ostře a hluboce zpilowané, wezpod žilnatoswraskalé, tutéž lysé nebo pýřičkowané; kwěty zelené: lupeny kalichowé přiokrauhlé, ostraunké; plátky číškowité, smačknuté, s pyskoma wewinutýma. — Roste w lesích a křowištích wywýšenějších po Ewropě prostřední a jižné. Kwěte w březnu a dubnu.

Kořen maje wlastnosti předešlého jako on se potřebuje.

Č. smrdutá. H. foetidus *Lin. Black. t.* 57. *Plenk t.* 449. *Hayn.* 1. *t.* 10. *Düsseld. suppl.* 2. 23. 24. *Rostl.* 1. *ob.* 28. Ellebor III. *Mat. Wěd.* 432. *A.* Oddenek skoro kolmojdaucí, 5—10 palců dlauhý, kratší wlásení wypauštějící; lodyha (1—2′ wysoká) přímá, oblá, listnatá; listy znoženosekané: úkrojůw podlauhločárkowitých, přes tři čtwrtiny od konce zpilowaných, kožnatých, tuhých; k hořejšku lodyhy zwětšuje se řapík, a w té míře zmenšuje se list; kwěty nicí, mnohé w hrozen rozpostawené, stopkaté, u wzniku stopek listenem opatřené; kalich kulowatý, baňatý: lupenůw přiokrauhlých, nejtupějších, ze žluta zelených; plátky kratší kalichu, čišowité, nedodwojpyské, na krátkých nehtech; plod z 3 měchýříkůw nadmutých, čnělkau rohatých.— W krajinách Ewropy západnější, prostřední a jižné. Kwěte w podzimku a zimě. 4.

Též k jedowatým rostlinám náleží.

Černucha. Nigella. Nigelle.

Kalich 5lupenný, barewný, korunowitý, rozložený, padawý. Plátkůw 5—10 malých, dwojpyských, na nehtu s jamkau medonosnau. Tyčinek mnoho w mnohonásobných řadách na 8—10 swazkůw rozpostawených. Worečkůw 5—10, wíce méně dole srostlých, dlauhými čnělkami rohatých. Měchýříkůw tolikéž, w tobolku 5—10-pauzdrau wíce méně srostlých, u wnitř pukawých, čnělkami stálými rohatých. Semena mnohá, wejčitohranatá.

Zeliny; kořen malý, kolmojdaucí, málo mrcasatý; listy zpeřeně sekané, wláskowitě mnohodílné; kwěty konečné, bílé nebo modrawé, semena kořenná.

Č. obalená. N. damascena Lin. Schk. 1. 146. *Hayn.* 6. *t.* 15. *Rostl.* 1. *ob.* 29. Kmín černý planý. *Mat. Hdj.* 224. *B.* Kořen letní, útlý, kolmojdaucí; lodyha přímá, 1′ i wyšší, nejčastěji od dola odstálowětewnatá, lysá jako celá rostlina; listy dle obwodu kopinaté, hořejší širší, dwakrát zpeřeně střihané: úkrojůw čárkowitých, přeostrých; kwěty konečné, ojedinělé, obkličené pokrywkau z 7—10 listůw lodyhowým podobných složenau; lupeny kalichowé podlauhlokopinaté, ostré, rozkladité, bledě modré s tmawějšími žilami; plátkůw 5—8, jasně zelených, modře nahěhlých, s pyskem hořením širokookrauhlým, tupým, a dolením wejčitým dlauhowlasým; prašníky bezosinné; měchýříkůw 5, srostlých w tobolku zakulatělau,

napuchlau, mázdřitau, čnělkami podwinutými rohatau, nahoře 5 štěrbinami pukající, a kromě 5 pauzder semenonosných ještě 5 prázdných mající; semena we wnitřním úhlu trojhraná, napříč swraskalá, černá. — Roste w osení w krajinách podlé moře středozemního. Kwěte w červnu a lipnu. ☉.

Oblíbená rostlina zahradní, často kwět naplňující proměněním plátkáw a jedné částky tyčinek w lupeny kalichowé.

Č. domácí. N. sativa Lin. Plenk t. 438. *Sibth. t.* 511. *Hayn.* 6. *t.* 16. *Düsseld. suppl.* 2. *t.* 1. *Rostl. 1. ob.* 29. Kmín černý domácí *Mat. Háj.* 224. — *Wel.* 283. Lodyha přímá (1 — 2′ wysoká), hranatá, pýřitá: wětwí přímě odstálých; listy drobně pýřité, dle obwodu srdčité, zpeřenodwojdilné: ukrojůw čárkowitokopinatých ostrých; kwěty konečné, ojedinělé na stopce $^1/_2$″ dlauhé, w průměru $^3/_4$ palce, bílé nebo žluté: lupeny kalichowé obwejčitopodlauhlé, nehetnaté, žilnaté; plátky mnohem kratší, dwojpyské, zelené; prašníky tupé, plod z méně měchýříkůw, nežli jest worečkůw, složený, čnělkami přímými rohatý; měchýříky nenafauknuté, na wnitřních hranách a na žebrách hřbetních měkkoostenné; semena mnohá, podlauhlá, černá. — Roste s předešlau. Kwěte w létě. ☉.

Semena kořenná potřebují se jako předešlého rodu ku kořenění a slowau *kmín černý* (Semina Nigellae, Cumini nigri, Melanthii).

Orlíček. Aquilegia. Ackelei.

Kalich 5lupenný, padawý, barwený, plátkowitý. Plátkůw 5 nahoře otewřených, dwojpyských: pysku wnějšího planého, wnitřního nejmenšího, dolů prodlaužených w ostruhu dutau, na konci mozolatau, mezi lupeny čnějící. Tyčinek mnoho do swazkůw 5 — 10 postawených; nitky wnitřní pometawé, bezprašničné, rozšířené, blanowité, podlauhlé. Worečkůw 5. Měchýříkůw tolikéž mnohosemenných, čnělkami hrotitých.

Byliny přímé; kořeny mrcasaté; listy kořenowé nebo dolejší dlauhořapíčné: řapíky trojsečné, dwojtrojně sekané: úkrojů trojsečných, zubatých, často tupých, hořejších w laloky čárkowité dělených anebo sekaných; kwěty konečné, modré, bílé, růžowé anebo nachowé, zřídka špinawě žluté.

O. obecný. A. vulgaris *Lin. Fl. dan. t.* 695. *Plenk t.* 437. *Hayn.* 3. *t.* 6. *Rostl.* 1. *ob.* 30. Orlíček *Mat. Háj.* 174. *B.* — *Wel.* 205. *C.* Oddenek šikmý, oblý, mrcasatý, často mnohohlawý; lodyha přímá (třebas 2′ wysoká), oblá, čárkowaná, lysá nebo pýřitá, nahoře wětwitá; li-

jednoduchá nebo málo wětwitá, oblá, chlupy dlauhými rownowážnými obrostlá; listy obšírné, okrauhlé, srdčitě wykrojené, dlanitě 5—9laločné: lalokůw klínowitých trojsečných, s ušty někdy stříhanozubatými nebo celými, ostrými, pýřitými; hrozen konečný, dlauhý, řídky; stopečky nejméně palec dlauhé, dwakrát delší květu, jako lodyha a stopka chlupaté, 1kwěté; listence na stopečkách sedící; ostruha nejkratší tlustá; waječníky huňaté; měchýříkůw 5 welkých baňatých; semena kulowatotrojhraná, tlustá, černá, řadami důlkowaná. — Na místech rumných, na Tenerifě, u Gibraltáru a w krajinách podlé Moře středozemního a jaderského. Kwěte w květnu a červnu.

Semeno jeho welmi prudké (*kapucínské*) potřebuje se w lékářstwí.

Woměj. Aconitum. Eisenhut.

Kalich 5lupenný, plátkowitý, někdy padawý: lupenu hořejšího (lebky) obšírného naddutého, 2 pobočných (křídel) okrauhlých, 2 dolejších podlauhlých. Plátkůw 5: 2 nejmenší nehtowité, často w tyčinky proměněné, 2 hořejší pod lebkau přiložené dlauhonehté, na

ohnuté s nehtem útlým, ostruha kuklová ostře podlomená, hlawatá, na hřbetě ztenčená, s pyskem obsrdčitým; worečkův 5 pýřitých; měchýříkův 5 pýřitých, čnělkau rohatých. — Na horách wápenitých, suchopárných, w Ewropě prostřední teplejší a jižné chladnější, též na Uralu a Kawkazu. Kwěte w srpnu a září.

Od dáwná se měl ten rod za lék proti wšelikému jedu.

W. psímor. A. Lycoctonum *Jacq. aust. t.* 380. *Reichenb. ac. t.* 50. 51. 54 — 58. *Rostl.* 1. *ob.* 31. W. wlčí *Mat. Wel.* 394. Psímor, wlčímor. Oddenek hlízowitý, mnohomrcasý. Lodyha přímá, 2—2½′ wysoká, oblá, hladká, pýřitá; listy pýřité, dle obwodu okraubloledwinité, přes prostředek dlanito 5—7 dílné: lalokův trojsečných, střihaných, s uěty kopinatými střihanosečnými; hrozen nejwíce jednoduchý, pýřitý; listeny dolení trojdílné, hořejší celé kopinaté; listence čárkowité; stopečky kratší kwětu; kwěty rusé, malíčko pýřité; lebka homolowitá, wysoká, tupá, nad koncem napřed malíčko wtlačená; ostruha zawitá, pysk obwejčitý. — W hájích chlumních po Ewropě sewerné a prostřední. Kwěte w létě. ♃.

Wšecky díly té rostliny jsau jedowaté.

W. Šalamánek. A. Napellus *Lin. Hayn.* 12. *t.* 12. *Reichenb. ill. t.* 1 — 3. *Düsseld. suppl.* 4. *t.* 21. 22. Woměj šalamaunek, zlý mníšek, mordownik. Oddenek z několika hliz řepowitých, krátce mrcasatých; lodyha ¾—4′ wysoká, wztyčená, jednoduchá, řídce nahoře málowětwá; listy na líci tmawě zelené, lesklé, wezpod bledší, dlanitě 5—7dílné: lalokův dole klínowitě zúžených 3sečných s úkrojky, střihanotrojsečných nebo střihanozpilowaných na uštíčky kopinaté nebo čárkowité; hrozen konečný, jednoduchý, dole řídce wětewnatý, hustý mnohými kwěty tmawě fialowými, pořídku bledě modrými nebo bílými; lebka polokruhowitě wypuklá (též trochu wyšší nebo nižší) s krátkým zobanem; plátky na nehtu proti lebce obráceném rownowážné, s ostruhau krátkau, málo prohnutau, přihlawatělau; worečky tři, hned po odkwětení rozewřené, pak ale zpřímené; semena ostře trojbraná, na hřbetu tupě swraskalá, černohnědá. — Na horách wysokých a nižších w Ewropě prostřední a dílem i sewerné. Kwěte od lipna do srpna.

Ten rod co do srstnatosti, délky řapíku a stopek, širokosti úkrojův a lalokův listowých, hroznu delšího, hustšího nebo řidšího, ostruhy delší nebo kratší, welmi se proměňuje.

Ten a následující rozeznáwají se prwkem prudce mámiwým,

a poskytují výborné léky. W zahradách se sází pro ozdobu, ačkoli řídčeji následujícího.

W. prawý. A. Stoerkianum *Reichenb. ill. t.* 71. *Rostl.* 1. *ob.* 34. Aconitum intermedium *Decand.* A. neomontanum *Willd.* Woměj, šalomúnek, zlý mníšek, mordownik, swolina. Od předešlého liší se takto: skoro celý lysý; lodyha tuhá, wztyčená; listy znožené ódílné: lalokův trochu širších protisečnotrojsečných: uštův čárkowitokopinatých, ostraunkých; hrozen konečný, řidší, dole obyčejně menšími hrozníky obklíčený, protož hrozen nálatowitý; lebka wyšší, krátkohomolowitá: nehty plátkowé méně zkřiwené; ostruha delší, hákowitá; waječník po odkwětení sewřený, nejwíce pometající. — Na předhoří alpském a nižších horách w prostřední Ewropě. Kwěte w lipnu a srpnu. ♃.

Hojný w zahradách.

W. obecný. A. Camarum *Lin. Jacq. aust. t.* 5. *Rostl.* 1. *ob* 32. A. Cammarum, et rostratum *Reichenb. ill. t.* 7. 8. 11. 30. 39. A. variegatum *Lin.* Jména prostonárodní předešlého. Lodyha přímá; listy znožené 5laločné: lalokův odstálých, klínowitých, trojsečných: uštův kopinatých, ostrých (kratších a širších); hrozen

by ostrými z řapíku díly pobočné trojmo sekané; ostatně k jiným podobné; lata klasatá, konečná; stopky hustě pýřité, stopečky taktéž oděné, jednokvěté, ojedinělé; listence štětinowité; kwěty pometáním mnohomanželné; kalich 4lupenný, lupenů okrauhlých; oboják má plátky 4, tyčinek mnoho, nitky dlauhé, woreček jeden nebo dwa; samičí kwět má mnoho plátkůw (pometalých tyčinek) čárkowitopodlauhlých; worečky 4—5; plod z 2 — 5 měchýříkůw nožkatých, lysých; semena podlauhlá, šupinatá. — W hájích a lesích na Tatrách až k mezim lískowým, w Dawurii. Kwěte w létě. 4.

Rostlina puch námiwý wydáwá, jenž w zahradě se umiňuje.

Samorostlík. Actaea. Christophorskraut.

Kwěty o jednom waječníku. Měchýřík zbobulatělý, nepukawý. Semena jednořadě připewněná.

S. klasatý. A spicata *Lin. Blak. t.* 565. *Fl. dan. t.* 589. *Lam. t.* 448. *e. t. Schk. t.* 139. *Sturm f.* 21. *Hayn.* 1. *t.* 14. *Düsseld. suppl. t.* 17. 18. *Rostl.* 1. *ob.* 36. Samorostlík, wranec, kristoforowá tráwa. Oddenek na mnoho mrcasůw rozdělený; lodyha ½—1 střew. wysoká, oblá, přímá, nejlysejší, málowětewná a málolistá; listy na řapíku rozdílně wysokém, oblém, na wnitřní straně brázdau opatřeném sedící jsau trojmo sekané: úkrojůw opět trojmo nebo zpeřeně sekaných, uštůw jařma nejdolejšího a lichých řapíčkatých, hořejšího jařma sedawých, sudých, wejčitých nebo srdčitowejčitých, anebo wejčitokopinatých, lichých, kopinatoeliptičných anebo kopinatých, wšech trojlaločných, ostře střihanozpilowaných; list pňowý hoření trojmosekaný: laloků dolejším podobných; stopka konečná, nesaucí; hrozen wejcowitý, stopečky zdéli kwětu pýřité, odstálé; listen u každé stopečky čárkowitý, co ona dlauhý; kalich prsiwý: lupenůw okrauhlých, tupých; plátky prsiwé, čárkowitopodlauhlé, co lupeny kalichowé dlauhé, zažlutlé; tyčinek mnoho; woreček jediný, lysý; bobule na stopečkách, rownolehle odstáwajících, podlauhle zakulatělá, černá, lesklá, jinowatkau bílau pokrytá; dužnina červená; semena mnohá. — W lesech wlhaunkých po celé Ewropě, též w Sibiři. Kwěte w červnu a lipnu. 4.

Kořen jeho místo černočemeřičného se potřebuje. Ačkoli zpytatelowé nesrownáwají se o jeho účincích, nicméně jest jisto, že náleží k podezřelým.

Noholist. Podophylum, Fussblatt.

Kalich o 3 lupenech welikých, poddutých, barwených, prchawých. Koruna o plátcích 6—9 přiokrauhlých, poddutých, po kraji chobotnatých. Tyčinek přemnoho. Waječník jediný; čnělka žádná; bliznа tupá, řasnatá. Bobule 1pauzdrá, ukončená bliznau stálau. Semen mnoho zakulatělých.

N. štítnatý. P. peltatum *Lin. Lam. t.* 440. *Trew. Ehr. t.* 29. *Dict. sc. nat. atl.* 3. *t.* 178. Kořen mnoholetý, složený z bambulin několika, dosti tlustých a z mrcasůw dužnatých, rozplazujících se a nowé rostliny wyhánějících; lodyha jednoducha, přímá, nejlysejší, dutá, praužkowaná, na 8—10″ wysoká, na konci rozdělená na dwa řapiky nesaucí po jednom listu štítowitém, na 5—7 lalokůw hlubokých, neprawidelných, na konci střihaných rozdělenem, tenkém, zeleném, na rubu bledším, nejlysejším; tam kde z lodyhy počátek berau, wyniká z úžlabička stopka krátká, nachýlená; kalich barwený, welikỳ; koruna bílá, o 9 plátcích zaokrauhlých; bobule žlutawá, wejcitá, zakulatělá s bliznau tupau, řasnatau. — W rozdílných krajinách Ameriky sewerné. Kwěte i z jara. 4.

úkrojkůw pobočných sbíhawých, prostředního laločnatě střihaného, někdy celého; stopky konečné; kwěty ojedinělé, konečné, přeweliké (3—5″ w průměru); lupeny kalichowé dwa, wněšné rozšířené w list plochý, tři wnitřní okrauhlé, silně prohlubené, aksamítowé; plátkůw na rostlině plané 8 obwejčitých, nestejně wykrajowanozejkowaných, tmawě karmasínowých; nitky šídlowité, nachowé, prašníky žluté; worečky wejcowité, bělohuňaté, dříwe přímé; blizna nachowá nebo žlutawá; měchýříky nad prostředkem podhnuté anebo od dola odstálé; semena wejčitá, dříwe wysoce červená, pak černá, lesklá.— W lesech horních po Ewropě jižné. Kwěte w květnu a červnu. 4.

Jedna z nejkrásnějších bylin zahradních a tudy welmi obecná, kdežto nejčastěji oko těší kwětem přewelikým, plným, (tmawě karmasínowým, krwawým, růžowým anebo bělawým). Kořen a plátky ještě někdy w lékařstwí se potřebují. Semena (*zubowé kordy*) na niti nawlečená wěší se co prostředek pověrečný na krk dětem, jímž se zuby řezají.

P. cizí. P. peregrina *Mill. Sims mag. t.* 1050. Podobá se předešlé a často se s ní mate. Listy trojmo sekané, úkrojů wšech žlabowitě prohnutých, wšech dwoj - trojlaločných, bezleských, na líci siwých, wezpod šediwých, nebo ponamodrale šedých, lysých nebo pýřitých; měchýříky plsťnaté, wice odstáwající, okřiwené. — W Ewropě jižné.

Též u nás w zahradách. Její kwět karmasínowý tak snadně se nenaplňuje.

P. celá. P. corallina *Retz. Engl. bot. t.* 1513. P. mas. *Weinm. t.* 776. *f. a. b. t.* 777. *f. a. t.* 178. *f. a.* Mrcasy má masité, nikoli wšak hlízowitě ztlustlé, nébrž niťowité; listy dwojtrojně sekané: úkrojůw wejčitých, lysých; měchýříky plsťnaté, od dola sehnuté a okřiwené. — Na suchopařích lesních po Ewropě a Anglii jižných, Sibirii.

Též u nás zahradní. Co do účinkůw srownáwá se tento rod s předešlý a prwním.

P. bělokwětá. P. albiflora *Pall. ross.* 2. *t.* 84. *Andr. rep. t.* 64. 612. Bylinná; měchýříky lysé, sehnuté; listy dwojtrojně sekané: úkrojůw lesklých, trojdílných, s úkrojky wejčitokopinatými. — Roste w Sibiři Zabajkalské, w Mongolii, Dawurii.

Kwěty bílé nebo růžowé. Hlízy její Mongolowé a Dawurané w poléwkách zawařené jedí, a semena na kaši roztlučená k čaji přidáwají.

P. ušetnatá. P. anomala *Lin. Andr. rep. t.* 514.

Schk. t. 144. P. fr. 3. glabris patent. *Gmel. sib.* 1. *t.* 72. Bahama: mechových 5 vysoká stvolitá, tupých; listy dvojstrojné sešané: okrajů listových, zpereně dělených: laloků kopinatých, zakončených. — W celé Sibiři, na horách Altajských.

Magnowa a Tatarowa Kamenjárci mírně mary mého hoření s naším [illegible] na [illegible] se zamrzem. Též proti zimnici.

P. arborea. P. Moxtan *Soc. mag. t.* 1834. *Bonpl. mim. t.* 1. 33. *P. suffruticosa Humb. rep. t.* 573. 118. P. arborea *Lamk.* P. [illegible], dole dřevnatý, hoby, hladký; listy dvojperné sešané: okrajů vejcitopodlouhlých, nezpod stvolu. Květy převelké různobé nebo bílé; měchýřky 3 [illegible] 2—3 hranatých. W Číně a Japanu. ħ.

We [illegible] na [illegible] pro zimu se staví. Před několika [illegible] v [illegible] zimě snese se v domech, kdež v [illegible] krajinách i zimu stojí. Zvyšuje [illegible] 2 — 4, ba i [illegible] a [illegible] květy její [illegible] nevydávají [illegible] ovoce. Zamnoží odrol jest [illegible], Porcain papaveracea *Hoffm. rep. t.* [illegible] jenže [illegible] obvodnějšího a [illegible] číslovitou zvětšenou [illegible] [illegible] dále.

Řad 3.

HODARKOVITÉ. *DILLENIACEAE.*

Kalich 4—5lupenný, stálý, v pupeni střechovitý. Plátků 4 nebo 5. Tyčinek přemnoho, zřídkakdy 5—10, prostých anebo mnohobratrých, někdy jednostranných: prašníky na dél u vnitř anebo po straně pukající. Woreckův mnoho 5 — 15 přeslenených, ano i ojedinělých buďto srostaním buď pometáním: blizny jednoduché. Měchýřiky tobolkovité, dvojchlopné nebo zbobulelé, prosté nebo srostlé, čnělkau hrotité, o semenč mnohem anebo dvojím, pometaním jedním. Semena naha nebo míškem dužnatým zastřena. Kel přemalý, w dolením konci bílku zawřený, s korínkem proti pupu čelicím.

Stromy, kře, polokře. Listy skoro vždycky střídavé, pořádku střídmé, jednoduché, zpřenožebré, celé nebo zubaté, často kožnaté a stálé, nejvíce bez palistuw. Květy obojaké nebo jednodomé nejvíce pravidelné, ojedinělé (konečné), hroznčné nebo latnčné (obyčejně žluté).

Do toho řádu náleží asi 140 rodů we 22 pokoleních, ježto jedině přebývají w podnebí horkém a w mírném jižním. Řád ten nedá se snadno vyznačiti, spojuje předešlý řád s následujícím. Jmenším podobá se také růžowitým a cistowitým. Opíjejí třísloviny: plod žlavnatý, též květy a listy některých jsou kyselé protož potřebují se některé k vydělávání kožf a w lékařství: owoce dílem se jí, listy některých welmi škrablawé užívají se k hlazení dřewa a kowů.

Akara. Tetracera. Tigarebrauch.

Kwěty pometáním dwojdomé nebo mnohomanželné. **Kalich** 4—6lupenný: lupenů zaokrauhlých, w paupěti střechowitých, stálých, po odkwětení často přirostlých a poddutých, jichž jeden wnitřních druhý krajema obkličuje; **kwět samčí**: tyčinky mnohé, na konci zoširené; **kwět samičí**: worečky 3—5; čnělky jednoduché, ostré; měchýřikův tolikéž na wnitřní straně pukajících, přidwojchlopnitých; semeno 1—2 wejcowité, lesklé w míšku.

Keře nebo stromky, často pnulé, wětwe oblé. listy střídawé, řapikaté, lysaunké, často na líci draslawé, waječné, celé nebo zubaté, kožnaté wždy zelené, kwěty latnečné nebo hroznečné.

A. olšolistá. T. alnifolia *Willd.* T. potatoria *Afz.* Keř pnulý, wětwí oblých, lysých; listy řapikaté, střídawé, podlaublé nebo náeliptičné, dole zúžené, sítožebré, kožnaté, na líci lysé, na rubu přílysé, přebledě rezawé, ku konci někdy zaubkowané; laty konečné, nápýřité; kalich 5lupenný, wně s 2—3 listeny lupenům podobnými, kratšími; lupeny stálé, plátky obwejčité, kalichu sotwa delší, padawé; worečky 4 na konci pýřité, měchýříky 4 o semeně jednom černém w míšku bílém. W lesích w Guinei a Sierra-Leoně. ħ.

Ta rostlina proto znamenita, že u wnitř mnoho wody pitelné zawírá, která z uříznuté wětwe wytíká; tím keř ten pro ony krajiny horké a chudowodé jest záramně důležitým, a protož w hořejší *Guinei* u welikém počtu se sází a slowe *keř wodný*.

A. okraublolistá. T. Tigarea *Decand.* Tigarea aspera *Aubl. t.* 350. *Lam. t.* 226. Keř pnaucí se na nejwyšší stromy, newětewnatější, wšude chlaupky nejmenšími, hákowitými draslawý; palisty 2 padawé, malé; listy střídawé, řapikaté, wejčitozaokraublé, přihrotité, celé nebo sotwa wykrajowané, obak draslawé; lata newětewnatější, mnohokwětá; kalich stálý; plátků 4—5 bílých, poddutých; kwět samčí s přemnohými tyčinkami; kwět samičí: měchýříky 4—5 nazrzawělé, dwojchlopné. — Roste w Guianě a Kayeně. Kwěte w lednu. ħ.

Francauzowé nazywají ji *Liane rouge* pro barwu, již zpařeaina wodowá nabývá, která proti čemě čili přijici se potřebuje.

Hlazurka. Delima. Raspelstrauch.

Kalich 5lupenný, stálý. Plátkův 4—5 přiokraublých. Tyčinek přemnoho. Waječník 1 zakulatělý. Čnělka 1. Blizna hlawowitá. Měchýřík mázdrowatý, dwojchlopný, 1pauzdrý. Semeno jedno nebo dwě w míšku zawřené, ojedinělé.

Kře se pnaucí, jako akary wyhlížející.

H. užitečná. D. sarmentosa *Lin. Burm. ind. t.* 37. *f.* 1. *Lam. t.* 475. Tetracera sarmentosa *Vahl.* Větwe oblé, listy bukowým podobné, wejčité, krátce řapíkaté, na konci zpilowané, tuhé, škrablawé, zpeřenožebré; lata běwná, nahá, listu delší s wětwičkami huňatými; kwěty obojaké; kalich 5-(6)-lupenný; plátky žádné; tyčinky zdélí kalichu; měchýřík wejčitý, lysý, čnělkau hrotitý; semeno 1 malé, černé, dole miškem zaubkowaným obklíčené. — Na Cevlonu.

Listy její welmi škrablawé a tuhé potřebují se ke hlazení rozdílných látek.

Kuráta. Curatella. Curatelle.

Kalich stálý, otewřený, 4—5lupenný: lupenůw přiokrauhlých, nestejných. Plátkůw 4—5 zaokrauhlých. Tyčinek mnoho. Worečky 2 přiokrauhlé, dole strostlé; čnělky niťowité s bliznau hlawowitau. Měchýříky 2, dwojchlopné, u wnitř pukající, chlupaté, 1pauzdré, 1—2 semenné. Semena wejcowitá, lesklá.

Stromky, listy wejčité, škrabawé, řapíky křídlaté, kwěty hroznčné nebo latnčné.

[redacted]

sokÿ, s korau tlustau, šedau: wětwí popelawých, swraskalých, rozkladitých; listy na konci rozeh zbližené, krátkořapíčné, asi kaštanowým podobné, eliptičně podlauhlé, jednoduše zpilowané, lysé, zakončité nebo tupé, zpeřenožebré; stopky ku konci rozeh ojedinělé, 1kwěté, 1palečné; kalich obšírný, lysý: lupenůw poddutých, tupých, stálých; plátky bílé, obwejčité, skoro 2 palce dlauhé; tyčinek přemnoho, mnohem kratších nežli plátky; woreček̊w mnoho, srostlých w bobuli kulowatau, brázdowanau, 20pauzdrau, 20 čnělkami paprskujícími wěnčenau; semen w každém pauzdru mnoho. — Roste w Malabaru, okolo Kochinu a Mutanu, na Žáwě, Ceyloně. Kwěte w prosinci a lednu. 5.

Stromu toho za kwětení překrásného plody překyselé, též plátky náwinné a slizké přidáwají se do jídel a slaužĺ k dělání syrupu welmi obyčejného, kůra ale kmenowá slaužĺ k wyděláwání kůže a kůra kořenowá k hojení.

H. eliptičná. D. elliptica *Thunb.* Songium *Rumph* 2. *t.* 45. Strom, jehož kmen loket w průměru; listy eliptičnowejčité, ostré, hluboce zpilowané, 2′ dlauhé, 7— 8″ široké, na řapících 2palečných; stopky 1kwěté; plátky bílé, padawé, plod zpleštile kulowatý, 20pauzdrý, pak zwící pomaranče, krátkostopečný, u wnitř šťáwau šafránowau, slizkau naplněný; semena hnědá, smačknutá. — Roste na Celebesu wýchodním. 5.

Owoce nakyslé, pak sladké, požíwá se surowé, anebo s rybami wařené místo citronůw; dřiwí čerstwé měkké, pak twrdnaucí; z kmenu naseknutého wytíká mnoho soku.

D. zpilowaná. D. serrata *Thunb.* Sangius *Rumph.* 2. *t.* 46. Strom s korau swraskalau, bělawě popelawau, s wětwemi wehnutými; listy 9—18″ dlauhé, 5—9″ široké, krátkořapíkaté, eliptičnowejčité, kolčatozpilowané; kwěty pometáním dwojdomé; stopky trojkwěté.— Roste na Žáwě a Celebesu.

Owoce twaru a welikosti pomaranče, bělawé, žlutawé nebo červenawé jesti z kysela sladké, jedlé. Kůra její, též i předělé, w lékařstwí se užíwá.

Řád 3.

ŠÁCHOLÁNOWITÉ. *MAGNOLIACEAE.*

Částky kwětowé trojmo postawené. Kalich lupenůw 3—6 padawých. Plátkůw 3—27 mnohořadých, podplodních. Tyčinek mnoho, prostých, z lůžka pod waječníkem wynikajících; prašníky přirostlé, zdělené. Woreček̊w mnoho, na lůžku připewněných, buď přeslinowitě,

buď klasowitě zpořádaných, jednočnělečných; čnělky krátké, blizny jednoduché. Plod složený z tolika tobolic co worečkůw, jednopauzdrých, 1-mnohosemenných, buď štěrbinau nahoře pukajících (měchýřiky), buď přidužnatělých, nepukawých, buď nožničkowitých, shlaučených nebo poposrostlých buď w šišku běwnau nebo hustau, buďto w přeslének. Semena w kautu wnitřním tobolkowém přirostlá; bílek dužnatý; kel rowný, malý, dolejší.

Stromy nebo kře ozdobné. Listy střídawé, zpeřenožebré. Palisty dwa, swinuté, rozhy ostře ukončující. Kwěty ozdobné, často silnowonné.

Rozdělují se na podřadí:

1) *BADYÁNÍKOWITÉ.* Měchýřiky přeslenowitě postawené, pořídku pometáním ojedinělé. Listy proswítawě tečkowané.

2) *ŠUTOŇOWITÉ.* Tobolice na prodlauženém lůžku klasowitě rozpostawené. Listy netečkowané.

Podřadí 1.

BADYÁNÍKOWITÉ. *ILLICIEAE.*

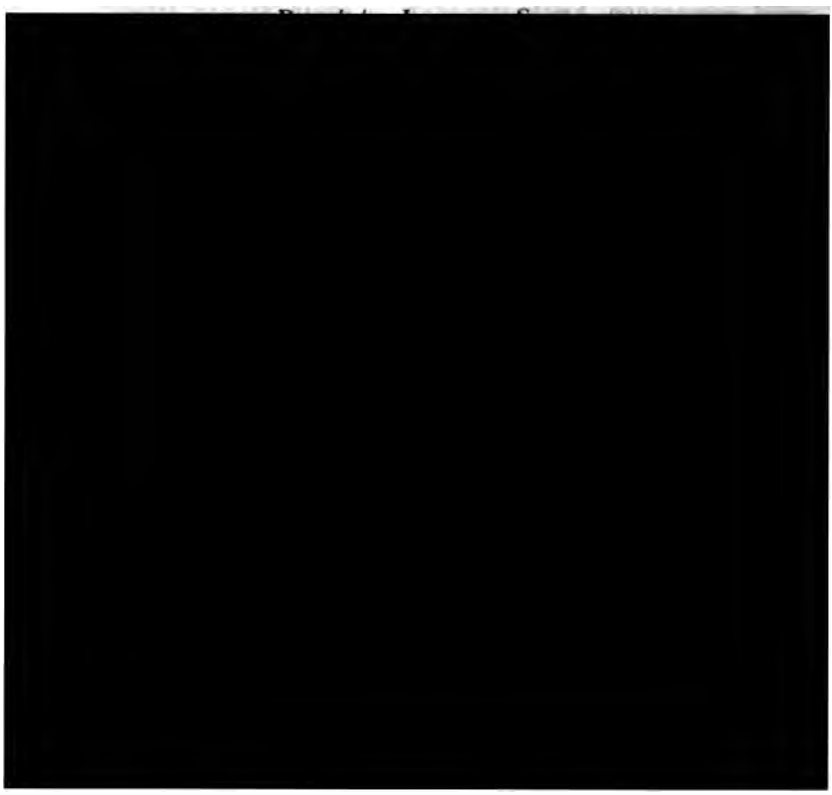

wysoký; listy eliptičné, obak zaužené, zostrené; kwěty bělawě žluté; tyčinek 18—20; plody dužnaté, chuti nekořenné. — W Číně původně roste. 5.

Popowé buddhowi jej přesadili již dáwno do Županu, kdežto se má za poswátný strom, který blízko chrámůw se sází a jehožto wětwemi spolu s jinými rostlinami ozdobnými oltáře a hřbitowy se okrašlují.

Rozpylec. Drimys. Winterastemanis.

Kalich celý nebo 2—3dílný, stálý nebo padawý. Plátkůw 6 — 24 jedno — dwojřadých. Tyčinek mnoho: nitky na konci tlustší a tak oddělená pauzdra prašníková nesaucí. Měchýřiky shlaučené, zbobulelé, mnohosemenné, 1pauzdré.

Stromy wždy zelené, lysé. Listy krátkořapíčné nejcelejší. Palisty swinuté, padawé. Kwěty boční nebo úžlabíčkowé.

R. lékařský. D. Winteri *Forst. gen. t.* 42. *Mill. ic.* D. punctata *Lam. t.* 494. *f.* 1. Winterana aromatica *Sol. obs.* 5. *t.* 1. Wintera aromatica *Murr. Plenk t.* 439. *Hayn.* 9. *t.* 6. *Düsseld.* 9. *t.* 7. Strom 6—40′ wysoký, nedaleko moře w půdě skalnaté kolatý, na rowině útlý, ztepilý; wětwe oblé, bradawičkami po odpadlých listech nerowné; kůra tlustá, wně šediwělá, wnitř narydawělá; listy střídawé, podlauhlé, wejčitokopinaté, celé, žilau jedinau prostřední opatřené, wezpod siwé, útlíčce nebo patrněji tečkowané, kratíčce řapíkaté; stopky úžlabíčkowé nebo nákonečné, zblížené, často 1kwěté, jednoduché, pořádku rozdělené; kalich 2-3lupenný; koruna o 6 plátcích podlauhlých, bílých; čnělky maličko bokowé; bobul 4—6 obwejčitých. — W úwalích wýslunných w úžině Maggellanské a na Stadtenlandu Ameriky jižné. Kwěte w prosinci. 5.

Od toho stromu pochodí kůra, *winterowau* čili *maggellanskau* (*cortex Winteranus vel Magellanicus*) nazwaná, w lékařstwí užitečná, jenž ale nesmí se pomásti s kanelau bílau.

R. granadský. D. granatensis *Murr. H. et Bompl. equ.* 1. *t.* 58. *Hillair. pl. us. t.* 26 — 28. Agi, canella de Paramo. Strom 3sáhowý; listy řapíkaté, kopinatopodlauhlé, obak zakončité, 3—4″ dlauhé, sotwa 1″ široké, na líci tmawě zelené, na rubu bělosiwé, se žilau wystálaunkau; stopky úžlabíčkowé, ojedinělé, 1″ nebo delší, na konci nesaucí 2—3 stopečky caulowé, 1kwěté; plátkůw bilých asi 12. — W Nowé Granadě, Brasilii. 5.

Kůra (*Cortex malambo*, nebo w Brasilii *casca d'anta*) srownáwá se s předešlau.

R. čílský. D. Chilensis *Decand.* Boique *Feuill.* 3. *t.*

[redacted]

6. Arbor della Canella. Keř ztepilý: kůra welmi kořenná, wětwe oblé; listy podlauhlé, dole ztenčené, skoro obwejčité, kožowité, nejlysejší, krátce řapíkaté, na rubu [illegible], stopky hned nejkratší, užlabičkowé, na konci [illegible] kwětných, w [illegible] postawených, [illegible] stopky [illegible] stopečky ne[illegible] wyniklé a nahlau[illegible] [illegible] pozdě [illegible] platků [illegible] delších; [illegible] ku[illegible] — W ba[illegible]

[illegible]

prašníky wněšné. Měchýříků mnoho klasowitě, hustě nahlaučených, na wněšném kraji pukajících, 1 — 2semenných, stálých. Semena zdužnatělá násrdčitá, na šnůře pupeční nejdelší, z měchýříkůw wisutá.

Stromy nejkrásnější. Listy celé; palisty dwa swinuté w homolowitý pupen. Kwěty u koncůw wětwiček, dřiwe rozwití listenem jedním anebo dwojím pukajícím, prchajícím anebo stálým zastřené.

Š. hrubokwětý. M. grandiflora *Lin. Lam. t.* 490. *Duham. nov.* 2. *t.* 65. *Michx arb.* 3. *t.* 1. *Rostl.* 2. *ob.* 44. M. altissima. *Catesb.* 2. *t.* 61. M. max. fl. *Trew Ehr. t.* 33. 35. Strom nádherný, na 60 ano 90′ wysoký; kmen nejčastěji přímý s wětwemi skoro přesleněnými, a koš skoro homolowitý dělajícími; listy přezimující, střídawé, kožnaté, tlusté, eliptičné nebo podlauhlokopinaté, nejcelejší, patrně po kraji čeřité, dole ostré, na konci krátce a tupě zakončité, na lici lesklé, tmawě zelené, mladé wezpod plstí hustau rysawau přikryté, starší oplchalé, bledě zelené, na řapících nejwýš palec dlauhých; kwěty konečné ojedinělé, pokrywkau prsiwau zastřené, weliké, 7—10″ w průměru dlauhé, bělostné, silně wonné; lupeny kalichowé tlusťaunké, nakožnatělé; plátkůw 9—12 nejčastěji rozšířených, eliptičně podlauhlých, dole zaužených. Worečky hustě narezawěle chlupaté, w čnělky krátké, šidlowité, hákowité nebo zkraucené ukončené; plod asi šišce podobný, wejcowitohomolowitý, 2 — 4″ dlauhý, nachowý, složený z mnohých tobolic trojrohých; semena, živě miniowá, na dlauhých šnůrách bílých wisutá, srdcowitá. — W jižnějších státech Ameriky sewerné. Kwěte od kwětna do lipna.

Strom ten nekwětaucí, ještě více ale kwětaucí přepyšný, který u nás jenom w mírnějších krajinách zimy snáší, jinak musí se postawiti do sklennýku nebo přikryti. We wlasti jeho potřebuje se kůra trochu kořenná co lék posilující.

Š. siwý. M. glauca *Lin. Duham. nov.* 2. *t.* 66. *Michx arb.* 3. *t.* 2. *Schk. t.* 148. *Rostl.* 2. *ob.* 45. Předešlému podobný, nižší ale, toliko k 5—10, 20—30′ dospiwající, pořídku 40′ wysoký; listy na zimu padající, časně w jaře rašící, jsau eliptičné, tupé, na rubu siwé, 6″ dlauhé, 2″ široké; kwěty wonné, bílé, 2—3″ w průměru široké, složené z 9—12 plátkůw, ztažených, wejčitých, poddutých; plod wejcowitý, tupý, přídužnatý, zelenawý, 12—18‴ dlauhý. Z Masachusetu až do Floridy a Luisiany. 5.

Listy kořenné chutnají asi jako šišworec a užiwají se w Americe proti pakostnici a zimnicím; též do Ewropy pod jménem dáwy wirginské se dowážela, kdežto brzo w nepaměť přišla. Bobro-

wé rádi žeran jeho kůru, protož i slowe bobrowým stromem. Kwěty těžko a silno wonice působí slabým lidem bolení hlawy, ošklíwost, anobrž prý náhlice a dny zapálčiwé ztužují.

Š. ochlípený. M. umbrella *Lam.* M. tripetala *Lin. Michx arb.* 3. *t.* 5. Strom zwýší 30—35′; listy padawé, kopinaté, nejodstálejší, dospělé lysé, mladší na rubu pýřité, 1—2′ dlauhé; kwěty 7—8″ široké, bílé, z 9—12 plátkůw složené, jichž wněšné wisuté; plod wejcowitý, nachowý. — Z Nowaboraka až do Karoliny a Georgie, z Virginie až do Karoliny. 5.

Naše zimy dobře snáší. Kwěty woní jako předešlého.

Š. auškowaný. M. auriculata *Lam. Michx arb.* 3. *t.* 6. *And. rep.* 573. *Sims mag.* 1206. Strom wětwí oblých, popelawých, na konci listnatých; listy padající, lysé, wezpod přísiwé, kopisťnatowejčité, dole srdčité: aušek tupých, přiblížených, 6—9″ dlauhé, 4—6″ široké; plátků 9 podlauhlých, asi 4″ dlauhých, chlopně měchýřkowé ostré, maličko na konci obnuté. — W Americe sewerné, na wrších Aleghanských, podlé potoků a wrchowišť. 5.

Kůra jest kořennější předešlého, hořká, protož častěji w lékař-

tém hustě střehowité, padawé, 1pauzdré, nepukawé, dwojsemenné, na konci w křídlo kopinaté wybíhající.

L. obecný. L. tulipifera *Lin. Michx arb.* 3. *t.* 5. *Duham. nov.* 3. *t.* 18. *Plenk t.* 44. *Schk. t.* 147. *Guimp. t.* 29. *Rostl.* 2. *ob.* 47. *L. Trew Ehr. t.* 18. Strom 16 — 24′ anobrž 120 — 130′ wysoký; kmen 30′ tlustý, oblý; kůra lehká, rozsedlá, na mladých jako mramorowaná; dřiwí bílé, haubowité; wětwe hojné, oblé, šedohnědé; listy střídawé, padající, okrauhlé, dole srdčitě wykrojené, čtyrlaločné; lalokůw wejčitých, tupých, nejcelejších; weliké listy jsau šestilaločné, an menší místo třetího doleního páru lalokůw toliko dwé zubůw mají: chobotů okrauhlených, na líci sytě zelené, wezpod nasiwělé, bledě zelené, 7″ w průměru, řapíky oblé, zdéli polowičky listowé; kwět konečný, ojedinělý, welitý, ozdobný; stopka krátká, oblá; listeny dwa padawé; lupeny kalichowé 3 eliptičně podlauhlé, podduté, odstáwající, bledě zelené, u wnitř ponačerwenalé; plátkůw 6 obwejčitých, nejtupějších, bledě žlutawě červenawých, dělajících dohromady korunu baňatozwonkowitau; plod hnědý. — Na místech úrodných mezi Champlainem jezerem a Konektikutem řekau w Americe sewerné. 5.

Strom ten spěšně roste, a sází se u nás do sadůw a stromořadůw, kdežto snáší i nejkrutější zimu. Dřiwí není walno, jsauc měkko a křehko. Kůra s mladších wětwiček obzwláště s kořena jest hořká a ostrokořenná, protož w Americe jí potřebují proti zimnicím; též i w Ewropě ji wychwalowali mnohokrát.

Řád 4.

LÁHEWNIKOWITÉ. *ANONACEAE.*

Kalich 3dílný, pořídku 3lupenný, někdy obklíčený listenami, a tudy jakoby 4 — 5lupenný. Plátkůw 6, někdy dole srostlých, we dwau řadách střídawých, w paupěti chlopnitých, 3 wnitřní někdy chybující. Tyčinek nejčastěji mnoho, přitlačených, a lůžko často polokulowaté přikrýwajících; prašníky se spojidlem širokým, přes pauzdra pelová sahajícím, na konci žláznatým. Worečkůw mnoho, wintowitě anebo střechowitě rozpostawených, pořídku skrownych neb ojedinělých: ončlek krátkých, blizen jednoduchých. Měchýřiky wyschlé nebo zbobulelé, rozdělené anebo srostlé, mnoho — jednosemenné. Semena na šwu břišním připewněná. Bílek twrdý, s brázdau na přič, štěrbinatý nebo děr-

natý; kel malíčký, u pupu w bílku položený, děloh krátkých, celých.

Stromy nebo kře. Listy střídawé, nejčastěji kožnaté, nejcelejší nebo sotwa zubaté, zpeřenožebré, mladé zdwojnásobené, často pýřité, bezpalistě. Stopky často úžlabíčkowé, též pobočné nebo protilisté, často listenaté, ojedinělé, 1 - mnohokwěté.

Sem náleží wíce 200 rodů (w 20 pokoleních), toliko mezi obratnikowa w Americe, Asii a Africe rostaucích. Mnoho jich má kwěty welmi wonawé, též i kůra, listy a plody nejmnožších jsau chuti a zápachu kořenného. Jsau ale, jenž i smrdí (láhewník), ačkoli jejich owoce, přečasto weliké, masité, jest owocem welmi oblíbeným. Málokterých dříwí potřebuje se k staweni a w řemeslech; ačkterých se rozeznáwá welikau hořkostí.

Láhewník. Anona. Flaschenbaum.

Kalich 3dílný, nebo 3laločný: laloků poddutých, přisrdčitých, ostraunkých. Plátků 6 dwostaunkých, se wnitřními menšími nebo chybujícími. Prašníky mnohé, přisedawé, na konci hranaté, rozšířené, lůžko přikrywající. Plodků mnoho srostlých w bobuli jedinau, sedawau, w kůrce měkkoostenné, šupinaté anebo síťkowané, u wnitř masitau, w obwodu s pauzdry mnohými, 1semennými.

L. měkkoostenný, A. muricata *Lin. Jacq. obs.* 1.

shlaučené, krátce stopkaté, zelenawě žluté, woňawé; laloky kalichowé široké, krátké, tupaunké: koruny sotwa se rozwijejí; plátky podlauhlé, dole prohlubené, tupé, na konci trojhrané; plod zwící pomaranče kulowatě wejcowitý anebo tupě homolowitý, wně pahrbky šupinowitými porostlý, zelený, modrawým nebo šedým jinim naběhlý, masem bílým, šťáwnatým naplněný; semena eliptična, smačknutá nebo nepatrně hranatá, kaštanowá nebo černawá, trochu lesklá. — W Americe jižné a tamtéž i w ostatních krajinách obratníkowých hojně sázený. 5.

Owoce ještě chutnější jest předešlého, a tudyž předek wšudy drží, ačkoli kůrka též se zahazuje. Kůra, listy, nezralé owoce a semena potřebují se také w lékařstwí.

L. šeroplodý. A. Cherimolia *Mill.* A. tripetala *Ait. Wendl. obs. t.* 3. *f.* 24. *A. Trew Ehr. t.* 49. Quanabanus *Feuill.* 3. *t.* 17. Strom 3—4 sáhy wysoký, se wětwemi wisutými: listy wejčitokopinaté, netečkowané, wezpod nejtenčeji plstnatohedwábné a bledě rezawé, 3—4″ dlauhé, 2—2½″ široké; stopky protilisté, 1kwěté, ojedinělé, někdy potrojné, počtwerné, rezawě huňaté; plátkůw 6: wněšných 3 podlauhlých, kožnatých, přiwřených, wně rezawě plstnatých, na konci přioblých, dole poddutých, černau skwrnau znamenaných, 3 wnitřních nejmenších; plod zakulatělý, přišupinatý, černawý. — W Peruwii. 5.

Owoce toho druhu jest chuti nejlahodnější.

L. bahní. A. palustris *Lin.* A. aquatica *Sloan.* 2. *t.* 228, *f.* 1. Strom podlé Sloane 30—40′ zwýší; listy střídawé, odstálé, wejčitopodlauhlé, sotwa zakončité, krásně žebernaté, nejlysejší, kožowité; stopky ojedinělé, na konci rozeh co řapík dlauhé, 1kwěté, lysé; kwěty žluté, jako láhewníka šupinatého, weliké; kalich 3dílný, skoro 3hraný; plátky 3 wněšné podduté, zaokrauhlené, krátce zakončité, tlusté, kožowité, wně žebernaté, u wnitř lysé, bledé, dole krwawě skwrnaté, 3 wnitřní dwakrát kratší wněšných, užší, ostré, podduté, wně bělawé, u wnitř černokrwawé; bobule weliká, nejlysejší, skoro políčkatá, srdcowitá, s korkau kožowitau, dužnatau. — Na Jamaice. 5.

L. dlauholistý. A. longifolia *Aubl. t.* 248. Keř 15střewičný; listy podlauhlé, lysé, nejkratšeji řapíkaté, sehnuté, obak obzwláště na konci zakončité, hrotité, zpeřenožebré, žebry na líci wtlačenými, wezpod wystáwajícími, pobočními, srostlými w žilu s krajem rownoběžnau; kwěty úžlabičkowé na stopkách řapíku mnohem

delších: květ velký, přísadový: plátky všecky ostré, [illegible] vnější menší: bobule dužnaté, vejčitokulovaté, tečkovitoskvrnaté, masité, kropenaté. — Podle řeky Gaia. v Guianě. ♄.

L. hirsuta. A. pilosa *Lin. f.* 216. Květ 4—5. střenný, nahoře větevnatý: rozhy přísnatorezavělé; listy kratkořapičné, podlauhlé, ostré, na líci připlesnaté, tmavě zelené, na rubu plesnatobedvabné, ryšaworezavé, zpeřenonebré, se žebírky rovnoběžnými: květy úžlabičkové, ojedinělé, podvojné, kratkostopečné: plátky všecky vně přihedvabné, ostré, přísrdčité, vejčité, zelené: vnější kožovité, vnitřní menší: bobule žlutá, vejcovitá, naběhlými ostrými nazpatek hákovitými, měkkoostenná. — Na lukách bahnitých v Guianě. ♄.

L. silvestris. A. reticulata *Lin. Jacq. obs.* 1. *t.* 6. *f.* 2. A. maxima. *Rheed* 3. *t.* 30. 31. A. maxima. *Sloan.* 2. *t.* 226. *Catesb.* 2. *t.* 86. Podobá se L. šupinatému, jest ale ztepilejší, košatější a smradlavější, konáry odstálé, oblé, nahnědlé, rozhy nejčastěji a přitlačené pýřité: listy kratkořapičné, podlauhlokopinaté, ostré, mladší na rubu připýřité, staré lysé, nejdrobněji proswitavě tečkované: stopky pobočni, od dola wětewnaté, 3 — 4kwěté, kalich 3dílný: ušťuw 3ublých, dole širokých, na konci ostrých: plátky wnější, 3čarkowité, dusté, 3hrané, tupé, wně nestejné a hnědé, u wnitř žlutawě bílé, dole wyhlubené a skwrnami černonachowými znamenané, 3 wnitřní nejmenší, kalichu menší, podlauhlé, tupé: bobule hnědá, lesklá, uzráním nárusá nebo červenawá. — Na Ostrowech karybejských, na Malabaru se sází. 5.

L. lysý. A. glabra *Lin.* A. maxima *Catesb.* 2. *t.* 61. Strom 16střewičný: listy wejčitokopinaté, lysé, citronowým podobné: řapík oblý. 4 — 5‴ dlauhý: stopky protilisté, na dwé klané, 2kwěté, nesaucí listeny 2—3‴ široké, okrauhlé, poddutě, padawé, na konci naryšawělé: kalich wně ryšawý, zwonkowitý, 3laločný: lalokůw širokých, nejkratších, někdy skoro ufatých; plátkůw 6 podlauhlých, skoro obwejčitých, tupých, kalichu dwakrát delších: bobule homolowitá, wejcowitá, tupá, wně hladká, zeleně žlutawá: semena hnědá. — W Karolině, též na Ostrowech karybejských, kamžto snad přesazen. 5.

Owoce wšech nadepsaných rodů we wlastech jedí. Láhewníka sliwowaného owoce na křížaky rozkrájené a nasušené wýborně prospiwá proti běhawkám neodbytným: listy námiwě zapáchající proti hlistám a wředům, semena jeho jako jiných dáwají wýtah katechu podobný.

[redacted]

Rozkydec. Monodora.

ılich 3lupenný. Plátkůw 6 dwojřadých: wněš-
›pinatých, širokých, wnitřních wejčitých. Praš-
nnoho přísedawých. Waječník jednoduchý, bliz-
lau wěnčený. Bobule hladká, zakulatělá, 1pau-
ınohosemenná: semena w dužnině hnízdiwá.

. *muskátowý*. M. myristica *Dunal*. Anona my-
Gaert 2. *t*. 125. *f*. 1. Strom mírný; konáry i
ıblé, lysé; listy střídawé, na řapíku krátkém, tlu-
ždycky lysé, podlauhlé, malíčko obwejčité, dole
ejčité, skoro přísrdčité, sotwa ostré, na líci le-
ı rubu nasiwělé, kožowité, 7—8″ dlauhé, 2—2½″
zpeřenožebré; stopky poboční 3″ dlauhé, útlé,
lysé, dole nebo nad prostředkem opatřené liste-
jčitým, sedawým, 3—4krát stopky kratším; kwět
kalich lalokůw wejčitých, přítupých, odstálých,
ıatých, lysých, 6‴ dlauhých; plátkůw 6: 3 wně-
lauhlokopinaté, ostré, welmi řeřabaté, 8—9‴
3 wnitřní wejčité, tlustší, málo kratší, přímoskli-
prašníky přísedawé, nejsměstnanější, okolo wa-
přitlačené; waječník jediný wejcowitý, na konci
ý, lysý, bliznau sedawau ukončený; bobule za-
ı, weliká, 1pauzdrá, kornatá; semena rezawá,
ıně hnízdiwá, wejčitopodlauhlá, směstnáním hra-
— Na Jamaice. 5.
ı owoce a semeno kořenné bedliwě se opatruje.

Muďaul. Asimina. Asimine.

alich trojdílný. Plátkůw 6 odstálých, wejčito-
hlých, wnitřních menších. Prašníky mnohé, při-
. Worečky přemnohé, obyčejně 3, wejcowité
podluhowaté. Bobul co worečkůw, sedawých;
přemnohá, w dwojnásobné řadě rozložená.

. *trojlaločný*. A. triloba *Dunal*. Anona triloba *Lin.*
nov. 2. *t*. 25. *Michx arb*. 3. *t*. 9. *Schk*. *t*. 149. A.
lutescente *Catesb*. 2. *t*. 85. *Trew Ehr*. *t*. 5. *Du-*
t. 19. Strom nízký nebo keř; wětwe oblé, po-
, bradawičkowané; listy weliké, krátkořapičné,
podlauhlé, dole klínowitě zakončité, na líci
jší, na rubu lysaunké; stopky krátké, ojedinělé;
, přísehnuté, zelené, chlupy měkkými, krátkými,
uchými, nachowými aksamitowé; kwěty přízwon-
před listím se rozwíjející; kalich 3dílný: uštůw

[redacted]

[illegible] podlitých, vejcitých, vně chlupatých chlupy [illegible] nachowým, zkrátkými: plátků 6 přiokrauhlovejčitých, tupých, swraskatauntých, pak sehnutých, 3 zevnějších bledě nachowých, 3 vnitřních menších vně nachowých, u vnitř dole a nahoře nachowých, u prostřed zlutých; prašniky dřewe zlute, potom plawé: worečky 3 podlauhowate: bobule zlute, wejcite, podlauhowaté, zwící hrubého wejcete: semen 8—10 w dwojnásobné řadě. Na místech potopených z Pensylwanie až do Floridy, též we Virginii, Karoline. ħ. 5.

Dřewo nemá obzwláštní chuti, nicméně se jídá. Kůra a listy smradlawé, na wředy přiložené je změkčují. Též užiwané ženami na pot. Semeno působí dáwení.

Třehrabenčník. Poreczia. Porcelia.

Kalich nátroplilný. Plátků 6: wnitřních trochu menších. Prašníky mnohé, přisedawé. Worečky 3—6. [illegible] worečků, wyschlých, kožnatých, sotwa dužnatých, sedawých, wálcowitých, přihružlatých, mnohosemenných, semena dwojnásobnau řadau zpořádaná.

P. [illegible] P. undulata *R. et Pav.* Strom ztepilý [illegible], nejkrasnější; wětwe napopelawělé, swraskalé, [illegible] tečkowane; listy krátce řapikaté, dole [illegible] podlauhlokopinaté, zakončité, nejlysejší, [illegible] zdola zřetelně tečkowané; stopky úzlabičkowé, 1—[illegible] nahé, [illegible], na konci ztlustlé, wisuté; kalich [illegible] na konci podhnutých; plátky wejčité, [illegible] nachowých, nestejnaké, tlustaunké, 4—5‴ dlauhé, [illegible] wně swrchu po del znamenané, na lůžku [illegible] semena podlauhlokledwitá. — Na wrších w kraji Pensylwanských. ħ.

Dřewo jedl, listem na zlutu barwi.

Hroznowec. Uvaria. Traubenbaum.

Kalich 3dílný, nitně wejčitosrdčitých. Plátků 6 wejčitých, 4 wnitřních menších. Prašníky mnohé přikřiwají hrdlu podkulowate. Worečky mnohé, často hnizdé. Bobule mnohé dužnaté, wice méně nožkaté, wejčitokulowaté, mnohopauzdré, mnohosemenné. Semena dwojnásobnau řadau rozložena.

U. zeylanica, U. zeylanica *Lin. Gaert. t.* 114. *f.* 2. *Lam. t.* 13[illegible] *f.* 2. Kmen šlahaunaty, wětwe swraskalé; listy wejčitokopinaté, lysé, zakončité, řapikaté; kwěty šarlatowe, hwězdowité; bobul 6—7 násrstitých, měk-

[redacted]

:h, popelawých, oblých, polopalcowých, chuti asi bro-
rowé. — Na Ceyloně. ♄.
Owoce obyčejné jídlo we wlasti.

PANELA. UNONA. UNONE.

Kalich 3laločný, nejřídčeji 4laločný: lalokůw wej-
ích, ostraunkých. Plátkůw 6 dwojřadých, se 3 wni-
ími menšími. Tyčinek a worečkůw mnoho. Bo-
mnoho nepukawých, nožičkatých, wejčitých anebo
llauhlých, 1 - mnohopauzdrých, hladkých anebo hru-
tých, mnohosemenných. Semena w řadě jednoduché.
Stromy někdy kře, wětwí někdy pnulých; listy nejcelejší, krát-
řapíkaté, stopky často úžlabíčkowé, 1 - mnohokwěté, často liste-
naté.
Kůra a plody silně kořenné, příostré, dráždiwé.

P. malabarská. U. Narum *Dunal.* U. zeylanica *Lam.*
lld (nec *Lin.*) Narum panel *Rheed.* 2. *t.* 9. Keř pnu-
wětwe oblé, prutowité, černawé; kořen mrcasatý,
nokorý; listy nejkratšeji řapíkaté, podlauhlokopina-
ostré, žebernaté, lysé, na líci zelenější a lesklejší;
ěty krátkostopečné, ojedinělé, poboční, odstálé; plá-
w 6 přiokrauhlowejčitých, wehnutých, poddutých,
atých, dříwe ze zelena hnědých, pak čerwenawých,
tom krwawých; prašníky prýštějí kapaninau mazawau,
íwe žlutawě bílé, pak ryšawělé, dole hnědé; bobule
žkaté, wejčitopodlauhlé, příhladké, uzralé rusočerwe-
wé, 1″ asi dlauhé, ½″ široké; semena příwejcowitá.
Na Malabaru a Molukách. ♄.

P. amboinská. U. musaria *Dunal.* Funis musarius
nph 5. *t.* 42. Předešlé podobná, liší se ale listím
e srdčitým, eliptičnokopinatým, zakončitým; stopky
1kwěté, ojedinělé, úžlabíčkowé; plátky přiokrauhlo-
jčité, přístejné, sehnuté a nikoli wehnuté, jako u pře-
lé; bobule (10) nožkaté, podlauhlé, jsau oblejší a
ižlatější, nežli předešlé. — Na Amboině, Baleyi,
loře. ♄.
Opice rády žerau owoce její, takže při nich dají se polapiti.
onárůw dělají parátka, ježto prý dásně posilňují. Kůra kořenowá
Molukách proti kolice wětrowé potřebuje se.

P. wonná. U. odorata *Lam.* *t.* 495. *f.* 1. Cananga
nph. 2. *t.* 65. Strom ztepilý; kmen přímý, oblý,
dký, popelawý; wětwe hnědé, lysé; listy dwojřadé,
tce řapíkaté, wejčitokopinaté, zakončité, dole zao-
uhlené, někdy přísrdčité, na líci lysé, wezpod sotwa
ité; stopky boční, 1—4kwěté; kalich 3dílný: uštůw

wejčitých, tupých, wně přitlačeně aksamitowých; plátkůw 6 zelenawých anebo žlutawých, lahodně wonných, čárkowitých, ostrých, sotwa palec dlauhých, stejných; prašníky přisedawé, směstnané, na konci zakončitě hroutité; bobul asi 9 nožkatých, wejčitých, oblých, mnohosemennych, tupých, na konci pupečnatých, tmawě hnědých; semena bledě hnědá, lesklá, w mase sladkém lahodném hnízdiwá. — Na Molukách, Žáwě, w Číně. 5.

Strom sázejí hojně pro woňawé kwěty, jež dáwají do tabáku.

P. kořenná. U. aromatica *Lam.* U. Zeylanica *Aubl.* 2. *t.* 243. Strom kmenu 20′ i wíce wysokého s wětwemi roztraušenými, obšírný koš dělajícími; listy wejčité, zakončité, lysé, nejcelejší, přisedawé; stopky úžlabíčkowé, 1—2kwěté, 4—5‴ dlauhé; kalich 3dílný: ušťůw masitých, zaokrauhle wejčitých, ostrých, poddutých; plátkůw 6: 3 wněšné delší wejčitopodlauhlé, wně huňaté, popelawé, u wnitř lysé, fialowé, 3 wnitřní menší, lysé, fialowé, s nehty širokými, poddutými; bobul 12—15 nazrzawělých, podlauhlých přioblých, krátce nožkatých, na jedné straně délně brázdowaných, 1pauzdrých; semena 3—6 okrauhlá, nazerzawělá. — W lesech w Guianě. 5.

Plod co koření se potřebuje.

Marcgr. t. 91. Embira *Piso t.* 145. Strom asi jako bříza, dřiví tuhého, kůry hnědé, bílé, pozbádané; listy kopinaté, hedwábité, 3″ dlauhé, úzké, jako wrbowé; stopky překrátké, 3—4kwěté; kwěty na 1″ dlauhé, bílé, wonné; plátky wněšné úzké, wnitřní 3úhlé; bobul 15 hladkých, jako léskowec welikých, tmawě červenych, zawírajících semena 4 černawá. — W Brasilii w lesech. 5.

Owoce kořenné a ostré jedí; semena usušená a rozmělněná potřebují na místo pepře. Z kůry hanžewné dělají prowazy a lunty.

H. křowitý. X. frutescens *Aubl.* 1. *t.* 292. *Lam. t.* 495. Wětwe dwojřadě, bílými tečkami znamenané, mladé s chlupy žlutorýsawými, hedwábnými, přitlačenými, hnaté, dospělé přílysé; listy podlauhlokopinaté, zakončité, tupaunké, po kraji přípodchlípené, 2—3″ dlauhé, 7—8‴ široké, nejkratčeji přiřapíkaté, na lici lysé, zelené, wezpod siwé a přikryté štětinami přitlačenými, bílými, někdy pak padajícími; stopka (1—3) úžlabičková, nejkratší: kalich chlupatý: uštův wejčitých, ostrých; plátky podlauhlé, přiwřené, wně hedwábné; kwěty 4 čárky dlauhé. — Roste w Brasilii, Guianě.

Dřiví rodu tohoto a ostatních do toho pokolení náležejících jest hořko. Owoce potřebuje se co koření.

Řád 5.

CHŘBULOWITÉ. *MENISPERMEAE.*

Kwěty (snad pometáním) jednopohlawé, nejčastěji dwojdomé, nejdrobnější; pokrywka 1—mnohořadá: řady z potrojných anebo počtwerných částek složené, padawé; plátky někdy žádné. *Samec:* tyčinky jednobratré nebo řídčeji prosté, hned tolik co lupenů kalichowých a jim střičné, hned třikrátné nebo čtyřikrátné; prašníky wně přirostlé, nebo dolejškem na konec nitky připewněné. *Samice:* worečky buď mnohé jednočnělečné, dole nasrostlé, buď neoddělené, přemnohými čnělkami wěnčené, u wnitř mnohopauzdré, pořádku a nepochybně pometáním jednopauzdré. Peckowice skoro wždycky zbobulelé, 1semenné, úkosně nebo lunowitě smačknuté; semeno sautwaré; kel křiwý anebo obwodný; bílek žádný anebo skrowný, masitý; dělohy ploské, buď přiblížené buď zdálené we dwau dutinkách jádra položené; kořínek hořejší.

Křowiny šlahaunaté, točiwé. Palisty žádné. Listy střídawé, řapíkaté, často celé štítnaté, dlanité, srdčitowejčité nebo podlauhlé, tupé nebo ostré, někdy na jednom pni a na dwojím pohlawí různo-

tvaré, wždycky hrotité koncem hlawní žíly wyniklým. Stopky úžlabíčkowé hroznaté nebo klasaté. Rostau mezi obratníkoma aneb blízko nich. W nich přewládá wytaženina hořká a sliz; některých owoce jest jedlé, jiných mámiwě jedowaté.

Kokyl. Lardizabala. Lardizabale.

Květy dwojdomé neb mnohomanželné; kalich střídawě 2—3řadý, s řadau každau 3lupennau, lupenůw wnějšných wětších. Plátkůw 6 dwojřadých, kalichu menších, trošku wýš nežli kalich na lůžku připewněných. *Samec:* tyčinky jednobratré, prašníků 6 wejčitých, oddělených, wně pukajících. *Oboják:* tyčinek 6 rozdělených s pometawými prašníky, worečkůw 3—6 prostých; čnělka žádná; bliznу hlawowité, stálé. Bobulí 3—6 masitých, podlauhlých, pauzder 6 mnohosemenných.

Křowiny točiwé, lysé; listy jedno-, dwau-, třítrojné, s řapíkem na poi klanbnatým; hrozny samčí úžlabíčkowé, wětewnaté, swazečnaté; stopky samičí 1kwěté. Bobule sladkého, jedlého masa.

K. dwautrojný. L. biternata *R. et Pav. prod. t.* 37. *Lapeyr. roy.* 4. *t.* 6. *f.* 7. 8. Listy dwau — třítrojné: lístky podlauhlé, ostré, dole nestejné, tu a onde přízubaté; listeny dwa weliké, nestejné, srdčité, u dolejška stopeček. — W Čili a Peruwii. ħ.

Kořen se potřebuje proti úplawici a zlaté žíle.

Ch. jamaic. C. lacunosus *Decand.* Menispermum lacunosum *Lam.* Tuba baccifera *Rumph.* 5. *t.* 22. Keř ...lý, ztlaustí mocného ramena, dospělý s korau ...trhaně swraskalau, s wětwemi dlauhými, z mládí ...ými; listy co papír tuhé, srdčité, zakončité, tupé, na ... zelené, lysé, wezpod rusé, winkowaté; řapíky sotwa ...tší listu, u wzníku často wehnuté; hrozny samičí wy...ají z wětwí starších, 1½' dlauhé, welmi wětewnaté; ...ěty drobné, bělawé, 6dílné, s plátky sehnutými, ne...jemný puch rozšiřujícími; bobule na způsob hro...w nabromaděné, z každého kwětu 1—3, dříwe běla..., pak černawě nachowé, s jádrem u wnitř bělawým, ...raskalým. — Na skalách pomořských Ostrowůw celeb...ých, moluckých. ħ.

Ch. korkowá. C. suberosus *Decand.* Menispermum ...eculus *Lin. Mat. med. n.* 175. *Gaert. t.* 70. *Wallich in research.* 13. *t.* 1. *Spreng. in Berl. Jahr.* 23. *t.* 1. ...sseld. 11. *t.* 7—8. Keř točiwý, až na wrcholky nej...ších stromů se pnaucí, s korau korkowitau, tlustau, ...sedlau, šedau; listy dlauhořapičné, širocе srdčité, ...le přiuťaté, napřed w malý hrot se končící, nejcelej... celistwé, na lici tmawě zelené, lysé a lesklé, wezpod ...wé, malíčko otrubnaté, w úžlabíčkách žebrowých wau...té; kwěty samičí na welikých, bočních, wisutých, slo...ných hroznech zelenawě bílé; kalich malý, 3lupenný; ...ůkůw 6 wejčitokopinatých, masitých, ohnutých; wa...íky 3 s ohnutými, tupými bliznami; peckowice ku...ratoledwinowité, co hrách anebo lískowý ořech we..., šedohnědé, ponačernalé. — Na Malabaru. ħ.

Owoce toho a předešlého rodu slowau *chebule* neb *kebule* (*cocculi ...ci*), jsau jedowaté a potřebují se w lékařstwí. W Indii wýchodní ...užiwají k chytání ryb a ptákůw, kteří jich se nažrawše zpitomějí, ...e rukau polapiti se dají. W Angličanech neswědomití sládkowé ...áwají ta jedowatá semena do piwa, aby se stalo opojiwější, což ...hnuje trestu jako trawičstwí.

Ch. dlanitá. C. palmatus. *Decand. Düsseld.* 8. *t.* 9. *...gn.* 2. *t.* 230. Menispermum palmatum *Lam.* Colom...Calumbo, Kalumb Asiat. *res.* 10. *t.* 5. Kořen mno...letý, hlizowitý, tlustý, s wětwemi wřetenowitými; lo...a točiwá, letní, jednoduchá, oblá, co brk husí tlu..., i s listím chlupatodraslawá s chlupy dlauhými, ryšá...lými; listy řapikaté, odlehlé, skoro okrauhlé, dlanité, ...lé, 5sečné: úkrojkůw nejcelejších, zakončitých, hro... nožičnaté, úžlabíčkowé, listu kratší, jednoduché, sami-

Peckowice zbobulelá, 1semenná, ledwinowitá nebo úkosně wejčitá. Bílek žádný. Kel dlauhý, oblý, obwodní; kořínek hoření.

P. pareira. C. Pareira *Lam. t.* 830. *Düsseld.* 12. *t.* 22. Capeba *Marcg. t.* 26. *Piso t.* 94. Clematis baccifera *Plum. am. t.* 93. Pně pnulé, lysé nebo přitlačeně pýřité; řapíky rozdílně dlauhé, často listu samého delší; listy zaokrauhlené, přísrdčité, na konci osinatohrotité, dospělé na líci lysé, wezpod více méně hedwábitě pýřité, nikoli plsťnaté, na obojim pohlawí štítnaté, takže řapík blízko kraje wchází; samčí kwět má stopky ojedinělé nebo zdwojené, od dola wětewnaté, co řapík dlauhé nebo kratší, hroznatochocholičené: wětwiček rozewřených, pýřitých; okwětí draslawé; kwěty samičí swazečnatě klasené, na hroznech listu delších; listeny sedawé, zaokrauhlé, na konci sotwa hrotité; bobule červcowé, zaokrauhlé, smačknuté, po kraji ztenčené a swraskalé, wšude chlupy dlauhými roztraušenými draslawé, 3‴ w průměru. — Roste na Martinice, Jamaice, Domingu, sw. Tomáši, w Brasilii, Nowé Hispanii. ♄.

Kořen její, pareira brava nazwaný, w lékařstwí se potřebuje. Nepochybně že i jiné rody toho pokolení k témuž cíli se potřebují, jako jest p. guayaquilská, stříbrná, drobnoplodá (C. guayaquilensis, argentea, microcarpa).

Řád 6.

DŘISTALOWITÉ. *BERBERIDEAE.*

Kalich padawý, 2—4 i často 6lupenný: lupenůw střídawě dwojřadých, wně šupinami jedno-mnohořadými opatřený. Plátkůw tolik co lupenůw kalichowých, jim střídných, často dwakrátných, podplodních, často dole a wnitř žlázkami nebo šupinkami zmnožených. Tyčinek co plátkůw jim střídných: nitky krátké, prašníky podlauhlé, přirostlé, dwojpauzdré: pauzder často oddělených, od dola nahoru chlopní nápružnau se otwirajících. Waječník jednoduchý, wejcowitý, příúkosný, jednopauzdrý; čnělka boční, nejkratší; blizna přiokrauhlá. Bobule nebo tobolka. Semena dole po boku připewněná, pořídku ojedinělá, často 2—3, wejcowitá nebo kulowatá. Bílek masitý, často přírohowitý. Kel rowný, na úžlabíčku a kořínku více méně ztlustlý; dělohy ploché.

Kře nebo byliny, často lysé. Listy řapíkaté, kořenowé nebo pěwé střídawé, buď jednoduché, buď na rozwětweném řapíku mnohosečné, buď složené; řapíkůw lístkowých a listečkowých w trny jednoduché nebo složené proměněných a listy mladšími nebo druhot-

nými jednoduchými, prawému listí podobnými a w úžlabíčku shlučenými opatřených. Listy a lístečky zpeřenožebré. Kwěty hroznčné, konečné.

Po celém světě kromě Australie rozlosowané. Nejmnožší rozeznáwají se přewládající kyselinau w listech a plodech a prwkem hořkým počišťujícím w kůře a kořenu.

Dřistal. Berberis. Sauerdorn.

Kalich lupenůw 6 dwojřadých: wněšných menších, wně se šupinkami dwěma nebo třemi. Plátkůw 6, na nehtu wnitř dwojžlázých. Tyčinek 6: nitky bezzubé, prašníky pauzder oddělených. Waječnik wejcowitý; čnělka žádná; blizna terčowitá, u prostřed pupečnatá. Bobule wejcowitá, 1pauzdrá, 2—3semenná, na konci pupečnatá, nebo děrau průchodná a žebrem od díry začínajícím až dolů se táhnaucím opatřená. Semena 2, řídce 3, dole a po straně připewněná, přímá, podlauhlá, se skořápkau škrupawau.

D. obecný. B. vulgaris *Lin. Fl. dan. t.* 904. *Lam. t.* 234. *f.* 1. *Engl. bot. t.* 49. *Plenk t.* 252. *Schk. t.* 99. *Hayn. l. t.* 41. *Düsseld.* 2. *t.* 12. *Rostl.* 2. *ob.* 29. *Mat. Hdj.* 42. *A.* — *Wel.* 48. Dřistal, dřišťal, dřeštěl, dráč, wančar, piwník. Keř 4— 10′ wysoký, s kořenem žlutým, wětwitým, široko daleko se rozkládajícím několik kmenů wy-

né, sázením ale mění barwu w bělawau, žlutau, finlowau ba i čer-
wau; nejwíce jsau překyselé; mají ale také sladké. W lékařstwí
potřebují a w domácím hospodářstwí dělají z nich syrup, huspe-
ni atd. Dřiwí a lýko jest pěkně žluté; poslední k barwení na žluto
potřebuje, a maje chuť hořkau a moc na stolici hnáti, w starších
sech bylo w lékařstwí užíwáno, ano i w nowějších časech opět
porančelo.

Tyčinky květu toho rodu dole u wzniku a wnitř dotknuty
uže (n. p. třískau, brkem atd.), rychle sebau mrští na waječník,
čež pak opět zponenáhla se zdálí.

Žeby keř ten jiným rostlinám škodil a obzwláště rezowatost
hluchost obilí zplozowal, není prawda.

Lwístopa. Leontice. Löwenblatt.

Kalich o 6 lupenech padawých, dwojřadých, střída-
ě větších a menších. Plátkůw 6, wejčitých, bezežlá-
ch; župin 6 na nehtech plátkowých upewněných. Tyči-
k 6 s nitkami nejkratšími. Waječník podlauhlowejči-
. Čnělka krátká, úkosně z waječníka wyniklá. Blizna
dnoduchá. Tobolka měchýřowitá, wejcowitá, blano-
tá, 1pauzdrá. Semena 2—4, na dně tobolkowém při-
wněná, kulowatá.

Byliny lysé. Oddenek mnoholetý, hlízowitý. Listy kořenowé
íkaté, rozdělené, lodyhowé žádné nebo rozdělené. Květy řídce
zněné, listeny podepřené.

L. obecná. L. Leontopetalum *Lin. Lam. t.* 254. *f.*
Lwowá stopa. *Mat. Wl.* 368. *C.* Kořen s oddenkem
ízowitým, kulowatým, zpleštilým, hrbolatým, uzlatým,
rnawým; lodyha přímá, oblá, střewičná, hned jedno-
ichá, hned wětewnatá, a tudy nesaucí hrozen jeden
ebo mnohý; listy kořenowé řapíkaté, dwakrát troj-
ečné; lodyhowé několiké, střídawé, přísedawé, se
píkem krátkým objímawým, trojmo zpeřenosečné,
roje wšech obwejčité, tupé, hrotité, dole ztenčené,
které přířapíkowané, jiné stíkající; hrozny často mno-
é; stopečky prodlaužené, útlé, přihranaté; listeny wej-
té, ostré, podduté, mnohem kratší nežli stopečka;
věty z brunátna červené; tyčinky kratší plátkůw; to-
olka měchýřowitá, úkosná, mázdratá, bledá, tmawějšími
lami síťkowaná, hrotem zakončitá; semena 3—4, hně-
á, kulowatá. — Na polích a rolích Ewropy jižné, Malé
sie. Kwěte na konec zimy. 4.

Halepané potřebují kořen na prach roztlučený místo mýdla
wyprawení šmuh ze tkanin a obzwláště šátkůw kašimirských. Tur-
jeho užíwají, požřewše tuze mnoho opije. Jindá měli jej za lék
oti hadímu uštknutí.

Sladkoměška. Epimedium. Sockenblume.

Kalich 4lupenný, padavý, wně dwojlistenný. Plátky 4, podduté, u wnitř dole nesaucí šupinu plátkowitau, jinobarewnau, dutinu plátkowau přikrywající. Tyčinky 4. Waječník wejcowitý. Čnělka 1, poboční. Blizna jednoduchá. Tobolka šešulkowitá, 1pauzdrá, 2chlopná, mnohosemenná: semena we 3 řadách, na šew břišní připewněná.

S. horní. E. alpinum *Lin. Lam. t.* 83. *Sibth. t.* 150. *Engl. bot. t.* 438. *Schk. t.* 24. Kořen oddenku plaziwého; lodyha nejdolcji šupinami hnědými oděná, přímá, 6—12″ wysoká, jednoduchá, oblá; list jediný pod hroznem a naposled jakoby pokračování samé lodyhy; řapík na tré klany, lysaunký, u wzniku a rozwětwení uzlatý a srstnataunký, na konci wětwiček nesaucí tré úkrojůw dlauhořapíkatých, srdčitých, wejčitokopinatých, zakončitých, nejostřeji zpilowaných, tuhaunkých, lysých: hrozen přímý, wětwitý, s wětwičkami zdálenými, řídce 3 — 4kwětými; stopečky niťowité, prodlaužené, chlaupkowané, čerwenawé, přilepké; kwěty nachýlené; lupeny kalichowé nachowělé, otewřené; plátky nachowělé, otewřené; šupiny rusé. — Na místech stinných keřnatých předhoří

[redacted]

...witá, pýřitá, do wnitř ohnutá, w ostrau bliznu ukon-
...á. Měchýřky 2—1semenné.

O. nachowá. H. purpurea *Michx am.* 1. *t.* 29. *Sims* ...r. *t.* 1147. *Dict. sc. nat. atl.* 2. *t.* 81. Brasenia. Lo-...y položené, plaziwé, pak wzestaupawé, podlé hlaubky ...ní 1—10' dlauhé, útlé, jako stopky, řapíky a rub ...w slizí prozračnau powlečené; listy střídawé, na ře-...ch dlauhých štítowité, plowající, waječné (2—4" dlau-... 1½—3" široké), celé, malíčko wykrajowané, na líci ... a lesklé, wezpod nachowé, lysé nebo aksamitaté: ...ty nahnědle nachowé (½" w průměru), přímé, wy-...ené, w noci potopené; plodky podlauhlé, nabřicha-..., ostré, ukončené w čnělku stálau, wehnutau, na kon-...ákowitau. — We wodách stojatých Ameriky sewerné. ...te w čerwnu a lipnu. ♃.

Indianowé prý ji w lékařstwí potřebují.

Řád 8.

...EŠINCOWITÉ. *NELUMBIACEAE.* (*J. S. Presl.* 1823.) *NELUMBONEAE.* (*Bartl.* 1830).

Kalich 4 — 5lupenný, prostý. Plátkůw (nejčastěji) ...oho podplodních. Tyčinek mnoho, z nejdolejška ...kowého wyniklých: prašníky dwojpauzdré, na nitkách ...boční. Lůžko welmi zwětšené, čihowité nebo pře-...ené homolowité, na hoře nadduté, mnohými jamka-... prohlubené, w nichž worečky jednopauzdré, jedno-...ečné, jichž každý má čnělku jedinau, kratíčkau, u-...čující se w bliznu terčowitau, wyhlubenau. Plod: ...kowice jednojádré, nepukawé, čnělkau a bliznau stá-...í ukončené, pohrauzené w jamkách lůžka zweliče-...o. Kel bezbílečný, dwojděložný, tlustý, we skořápce ...ící; dělohy tlusté, pírko oděté.

Byliny wodní, leknínům podobné, od nichž toliko plodem menitým a semenem se liší.

Toliko jediné pokolení s pěti rody w Asii teplejší, Indii zá-...ní a Americe jižné rostaucími.

Ořešinec. Nelumbium. Nelumbo.

O. krásný. N. speciosum *Willd. Delil. desc. t.* 61. ...*ith exot.* 1. *t.* 31. 32. *Rostl.* 1. *ob.* 1. Bob egyptský, ...*t. Wel.*] 120. (nikoli obraz). Oddenek dlauhý, ro-...owážný, pod zemí plaziwý, uzlatý, dutý; listy z jedi-...ho uzlu čili kolínka ojedinělé, na řapících dlauhých,

až na powrch wodní sáhajících, oblých, měkkostenných, plowající, skoro okrauhlé, pupkowité, 1—2′ široké, na dwau místech wykrojené, po kraji příčeřité, lysé, lesklé; stopky jako řapíky; kwět přewelikÿ (6″ w průměru), růžowé nebo bílé, zápachu příjemného anisem nebo skořicí; plátky nestejné, wejčité, podduté, ostraunké; prašníky čárkowité, na konci wycházející w příwěsek paličkowitý; worečkůw 20—30 i wíce; peckowice elipsowité, ½″ dlauhé, černé. — We wodách zponenáhla tekaucích Asie jižné a prostřední. Kwěte w létě. ♃.

Staří Řekowé a Římané jej znali, a *bobem egyptským* nazywali; druhdy rostl také w Egyptě. Peckowice, nezralé i zralé, w Asii mají se za potrawu chutnau: tudíž na mnohých místech se sázÿ.

O. žlutý. N. luteum *Michx. Dict. sc. nat. atl.* 3. *t.* 180. Podobá se předešlému, od něhož se ale liší kwětem menším, bledě žlutým, a příwěsky prašníkowými, čárkowitými. — W bahnech a wodách stojatých Ameriky sewerné.

Prospíwá jako předešlý.

Řád 9.

LEKNÍNOWITÉ. *NYMPHAEACEAE.* (*J. S. Presl.*

[redacted]

mnoho, z vaječníka wynikajících pod tyčinkami. Tyčinek mnoho, též z vaječníka wyniklých. Blizna ušetnatá, pramenitá. Tobolka kožnatá, mnohopauzdrá, mnohosemenná: semena přehrádeční.

L. bělostný. N. candida. *Rostl.* 1. *ob.* 2. Leknín, lekutí, lekno, lekuta, taška bílá, štulík bílý, stulík bílý, wodní růže bílá, wodní lilium bílé. Oddenek mladý bambulinatý, starý někdy přes loket dlauhý, 2 palce tlustý, uzlatý, šikmo w bahně se plazící, mnoho wlášení kolmo pauštějící. Listy někdy 1′ dlauhé, ¾′ široké, kožnaté, tlusté, jako waječné, dole srdčitě wykrojené: uštům nátupých, přiblížených, na konci okrauhlé, nejcelejší, dokonce lysé, na líci tmawě trávowě zelené, lesklé, wezpod bledší, bezleské; řapíky podlé hlaubky wody wysoké, oblé, hladké, lysé; stopka jako řapíky dlauhá, oblá, hladká, lysá; kwět jediný, plowající, rozložený, w průměru 4″ dlauhý; lupeny kalichowé a plátky podlauhle široce kopinaté, nejcelejší, tupé, prwní wnitř bílé, kratší druhých, na obojí straně bílých; tyčinek třeba 70: nitky čárkowité, wněšné širší; waječník wejčitohomolowitý, komolý čili na konci ufatý, asi 1″ wysoký, a w největším průměru příčném ¾″, zelený; blizna konečná, u prostřed mělce prohlubená, a z té jamky wyniká čípeček medonosný; od kraje jamky jde 8 brázdiček k uštům, na něž kraj blizny rozdělen; *ušty tyto* kopinaté, nadchlípené, jakoby korunu osmihrotau dělající. — We wodách stojatých po Čechách. Kwěte w červnu a lipnu. ♃.

L. bílý. N. alba *Lin.* 313. *Fl. dan. t.* 602. *Engl. bot. t.* 160. *Schk.* 2. *t.* 142. *Sturm fl. ic.* Lekno. *Mat. Rij.* 267. *Wel.* 313. Welmi podobá se předešlému rodu; rozeznáwá se ale waječníkem kulowatým, bliznau o 16 paprscích wzestaupawých, wehnutých. — We wodách stojatých po Ewropě celé, Sibirii a Americe sewerné. Kwěte w kwětnu a lipnu. ♃.

Oba tyto rody jsau ozdobau našich wod stojatých. Jindá pobewal se oddenek, kwět a semeno w lékařstwí. Oddenek jest třebnatý a mladý prý tu i onde se jídá, ačkoli trpký a náostrý; též ji potřebuji w barwířstwí.

L. poswátný. N. Lotus *Lin. Delil. desc. t.* 60. *f.* 1. *Rostl.* 1. *ob.* 3. Jměním podobá se předešlým; listy le má okrauhlé, přieliptičné, štítowité, ostrozubaté, ezpod na žebrách chlaupkowané, mezi žebry pýřité: krojům přiblížených; blizna až do prostřed na 24 pa-

prsků rozdělená. — W Egyptě, též w jednom wřídlu u Welikého Waradynu w Uhřích. 4.

Rostlina, lotos starých Egyptanův, byla posvátná Isisi a velmi důležitá w jejich bájepisu. Oddenek, listy, řapíky a stopky w Egyptě požíwají a semena naučnatá, jako za časů Herodotowých slauží k dělání chleba. Tamtéž w lékařstwí se potřebují.

Stulík. Nuphar. Teichrose.

Okwětí podplodní; kalich 5—6lupenný; plátkův mnoho na hřbetě medonosných. Tyčinek mnoho podplodních. Bliznа štitowitá, pramenitá. Tobolka kožnatá, mnohopauzdrá: semena hnizdiwá.

St. žlutý. N. luteum *Smith. Rostl.* 1. *ob.* 4. Nymphaea lutea *Lin. Fl. dan. t.* 603. *Blak. t.* 597. *Schk. t.* 142. Lekno žluté. *Mat. Háj.* 267. *B.* — *Wel.* 313. Stulík, stulik nebo štulík žlutý, lekno žluté, lekuta žlutá, wodní růže žlutá, taška žlutá, stulkep. Oddenek několik střewíců dlauhý a skoro dwa palce tlustý, zažlutlý, se šrámy mnohými střídawými od opadalých listův a s mnohým wlášením; řapíky podlé hlaubky wody dlauhé, ostrotřibrané, špinawě tmawozelené, hladké; listy wzplýwající, 10″ i wíce dlauhé, 6″ i wíce široké, tlusté, kožnaté, podlauhlé, srdčité, s úkrojema nátupýma, přiblí-

Řád 10.

ŠPIRLICOWITÉ. *SARRACENIEAE.*

Kalich 5lupenný, barwený, padawý, často podepřený pokrywkau malau, nestejně 3lupennau, stálau. Plátků 5 nehetnatých. Tyčinek mnoho prostých. Vaječník 5pauzdrý. Čnělka 1 krátká; blizna převeliká, štídlowitá, 5rohá. Tobolka stálau bliznau wěnčená, 5pauzdrá, 5chlopná: chlopni z prostředku přehrádky wystupujících, mnohosemenná. Semenice osowá, w kaučech pauzdrowých čnějící. Semena nahá, bílečnatá. Kelowný, malý, na dolením konci semena blízko pupu místěný a kořínkem proti němu čelící.

Byliny. Listy kořenowé složené ze řapíku welikého, dutého, žlabowitého a čepele malé, nejcelejší, jakoby wíko přiklopující ústa řapíkowá. Palisty žádné. Květy obojaké, prawidelné, welké, ojedinělé, na konci stwolu.

Do toho řádu náleží jediné pokolení o 5 rodech, w teplejším díle Ameriky sewerné rostoucích. Listím podobají se láčkowenkám, s nichž ale jinými znaky se liší; kwítím welmi přibližují se k leknowitým.

Špirlice. Sarracenia. Sarracenie.

Znaky pokoleňowé jako řádowé.

S. nachová S. purpurea *Lin. Mill. t.* 241. *Lam. t.* 32. *Curt. mag. t.* 849. *Pluyc ann. soc. lin. par.* 4. *t.* 3. *Dict. sc. nat. atl.* 3. *t.* 181. Sarracena *Catesb.* 2. *t.* 0. Bucanephyllum *Pluk. am. t.* 376. *f.* 6. Oddenek krátký, tlustý, silně mrcasatý, wypaušti stwol jediný nebo množitý, přímý, ½—1′ wysoký, oblý, na konci nicí, hladký; listy kožowité, žlutawě zelené, w růži rozpostawené, z dolejška položeného oblaukowitě wzestupující: řapík dutý, wřece představující, nad prostředkem baňatý, u ušt trochu ztěsněný, a w úzký okraj podwinutý, na přední straně opatřený kýlem širokým, křídlowitým, na obojím konci úzce wybíhajícím, protažený žilami a žebry krwawými, a nesaucí na hořením konci čepel se přimující, širokowejčitau, příledwinitau, wykrajowanau, dole srdčitě wyříznutau a srdčitoušatau, skoro kápowitě prohlubenau a otwor dutiny řapíkowé poněkud poklopující, na wnitřní straně chlupy dolů směřujícími, tuhými obrostlau, krwawě žilnatau, wně jakož i řapík pýřitau; dutina řapíkowá až do ½ wýšky od dola chlupy dolů směřujícími srstnatá, ostatně lysá, přehladká, lesklá; čwět nicí, 2″ široký; pokrywka o 3 lupenech nestej-

ných, širokowejčitých nebo okrauhlých, tmawě nachowých; kalich lupenůw wětších, široce wejčitých, tupých anebo zaokrauhlených, wehnutých, hnědočerwených; plátky menší lupenůw kalichowých, podlauhlokopistowité, nad širokým nehtem kolenaté, pak wehnuté, a na blizně ležící, wně hnědočerwené, u wnitř jako kalich bledě zelené; tyčinky wšecky docela pod plátkami a bliznau zkryté, krátké, s nitkami niťowitými, swětle zelenými, a prašníky wejčitými, přiléhajícími, žlautkowými; blizna přeweliká, 1—1½″ široká, listowitá, bledozelená, wypuklá, u prostřed mělce pupečnatá, po kraji ušty 5 ostrými, často dwauzubými podwinutá; čnělka krátká, wálcowitá; waječník zakulatělý, 5brázdý; tobolka podobná; semena předrobná, skoro člunkowitá, smačknutinká, a na straně méně wypuklé kýlem silně wystáwajícím opatřená, hlinožlutá, pod čočkau zwětšowací zrníčkowaná. — Na bažinách Ameriky severné, od Karoliny až do Záliwu hudsonského. Kwěte w máji, červnu. ♃.

Ten rod jakož i ostatní znamenity jsau řapíkem wřecowitým, wždycky až pod prostředek naplněným wodau čistau newonnau, jejíž od rostliny samé wyměšena jsauc, opět se nahrazuje, jak wyniknela. W dolením dílu té dutiny nalézají se wždycky mnohé ostatky zhnilého hmyzu do nich nalezlého a we wodě utopeného. U nás dobře

mají w sobě olej, kterýž jako semeno samo se požiwá, a olej ještě w řemeslech se potřebuje.

Mák. Papaver. Mohn.

Kalich z lupenůw 2 poddutých, pršiwých. Plátky 4. Tyčinky mnohé. Waječník wejcowitý nebo obwejcowitý; čnělka žádná; blizna štítowitá z 4—20 pramenůw. Tobolka (makowice) podlauhlá, obwejcowitá nebo zakulatělá, 1pauzdrá, z 4—20 worečkůw prodlauženým lůžkem mázdřitým zawřených složená, pod terčem bliznowým maličkými chlopněmi (koncemi jejich) pukající. Semenice mezichlopné, w nedokonalé přehrádky prodlaužené. Semena ledwinowitá, mnohá.

Zeliny, byliny, často chlupaté, plné šťáwy mléčnaté, bílé.

M. snodárný. P. somniferum *Lin. Lam. t.* 451. *Plenk t.* 417. *Hayn.* 6. *t.* 40. *Düsseld.* 7. *t.* 24. *Rostl.* 1. *ob.* 28. Mák zahradní *Mat. Hdj.* 322. — *Wel.* 382. Kořen letní, dlauze wřetenowitý, wětewnatý, wyhání lodyhu jedinau, přímau, 2—3′ wysokau i wyšší, jednoduchau nebo málo wětewnatau, jako wšecky díly jiním siwým poprášenau, lysau nebo přeřídkými štětinami obrostlau; listy weliké, podlauhlé nebo wejčitokopinaté, dole srdčitě wykrojené, a lodyhu úkrojema objímající, po kraji poněkud kadeřawé, střihanowykrajované: úkrojůw zubatých, znbami někdy tupými někdy ostrými, tlusté, siwé: stopky konečné nebo z úžlabíčka hořeního wyniklé, dlauhé, ojedinělé, oblé, siwé, rownoměrně štětinaté, jednokwěté; kwět weliký, přeozdobný, 3—4″ w průměru dlaubý; kalichowé lupeny lysé nebo štětinaté; plátky wejčitookrauhlé (lilákowé nebo růžowé, nad nehtem se skwrnau tmawě fialowau, pak bledší, až i celé bílé); nitky nitkowité, na konci paličkowité; tobolka obwejcowitá, kulowatá nebo wejcowitá, lysá, s bliznau osmi- nebo wícepramennau, po kraji wraubkowanau; semena drobná, ledwinowitá, mřížkowaná. — W Lewantu a jižné Ewropě mezi obilím a na newzdělaných místech, tamtéž a w Asii teplejší a w Ewropě prostřední na mnoze sázený. Kwěte od čerwna do srpna. ☉.

α) Diwoký mák ten jest málokwětý, jehož kalichy a stopky štětinaté a zuby listowé w štětinu ukončené; od toho pochodí naše zahradní odrodky.

β) *Mák černý* (*P. nigrum*), tobolek zukatělejších, pod bliznau děrami nejčastěji se otwírajících, se semenem žerým nebo černawým, plátky lilákowými, bledě červenými, se skwrnau tmawě fialowau.

γ) *Mák bílý* (*P. album*); tobolka wejcowitá, nejčastěji nepukající; semena a plátky bílé.

δ) *Mák plný* (*P. s. flore pleno*), květy proměňováním nejmenších tyčinek w plátky menší, třepenité čili rozstříhané, plné, všech barew, tomu rodu přináležejících.

Semeno máku zahradního w hospodářství domácím a w lékařství jest welmi váženo, též olej wytlačený netoliko místo dřewěného, anobrž i k malování se potřebuje; tobolky (makowice) nezralé usušené užiwají se w lékařství, a z těchž nařiznutých prýští se (w Lewantu a Indii wýchodní) mnoho šťávy mléčnaté, která na wzduchu tuhnauc dává *opium*, *spánek*, jejž Mohamedanowé a w nowějších časech Čínowé obyčejně k opíjení sebe požiwají, u nás ale potřebuje se co lék mocný jednak pro sebe, jednak w rozdílných zhotowenínách. Mák plný jest k ozdobě zahrad.

M. vlčí. P. Rhoeas *Lin. Blak. t.* 2. *Engl. bot. t.* 645. *Sturm f.* 17. *Hayn.* 6. *t.* 38. *Dütseld.* 7 *t.* 4. *Rostl.* 1. *ob.* 37. Vlčí mák *Mat. Háj.* 323. — *Wel.* 383. *C.* Tleskanec, pleskanec, ohníček, panenka. Lodyha přímá, 1—2′ wysoká, wětewnatá, odstále štětinatá; listy jednoduše nebo dwojnásobně zpeřenodílné čili wyštěptané: úkrojům zdělených, střihanozubatých, ostrých, s zuby chlupem štětinowitým ukončenými; řapíky předlauhé, i s kalichem odstále štětinaté; květy mnohé, na stopkách ojedinělé, tmawě šarlatowé, dole tmawější, někdy tu černawé, třebas 3″ w průměru dlauhé; nitky tenké štětinowité; blizna o 7—14 pramenech po kraji se zejky tupými, dotýkajícími se; tobolka obwejcowi-

á, chlopněmi na konci pukající; semenice čárkowité. nena kulowatá, dubkowaná. — Jediný rod.

P. kolcatá. A. mexicana *Lin. Lam. t.* 452. *Curt. mag.* 243. *Schk. t.* 141. Lodyha 1 — 1½′ wysoká, při-, oblá, wětewnatá, jiním siwým přikrytá, pořídku žlu-ě kolcatá: kolcům nejodstálejších; listy střídawé, po-uhlé, protisečnochobotnaté: chobotům okrauhlých, rojům řidce zubatých zubami w kolec žlutawý wybíha-mi, dole srdčité, lodyhu objímající, siwé, podlé žeber ; žebra zpeřená, na líci a rubu řidce kolcatá; kwěty ečné; stopky ojedinělé; lupeny kalichowé pršiwé, kkoostenné, w kolec tuhý, dosti dlauhý ukončené; plá-weliké, žluté nebo bílé; tobolka palec dlauhá, po ku dlauze, tuze a žlutawě kolcatá. — Na polích chlu-ích w Mexiku, Luisianě, z Floridy až do Kanady na rowech karybejských, w Indii wýchodní. W Ewropě ěte od čerwna do srpna. ☉.

Drží w sobě šťáwu žlutau jako náš wlaštowičník. W Americe ebuje se w lékařstwí.

Krewnice. Sanguinaria. Blutkraut.

Kalich o 2 lupenech poddutých, kratších nežli tky, padawých. Plátkůw 8 podlauhlých, wnitřních, idawých, užších. Tyčinek 24. Prašníky čárkowité. Wa-ník 1, podlauhlý, smačknutý; blizna tlustaunká, dwoj-izdá, stálá. Tobolka 2chlopná, podlauhlá, břichatá, obak rá: chlopni padawých, semenic 2 stálých.

K. kanadská. S. canadensis *Lin. Lam. t.* 449. *Curt. . t.* 162. *Tratt. arch.* 2. *t.* 74. 75. *Biegel.* 1. *t.* 7. guinaria *Dill. elth. t.* 252. *f.* 325 — 327. Pokan, Angličanůw neprawě) kurkuma. Kořen oddenku hně-o, oblého, podlauhlého, úkosného nebo rownowáž-o, z dola wypauštějícího mnoho mrcasůw a nahoře pupenu dwojšupinného list jediný řapíkatý, ledwinitý, konci jako fíkowý rozštípaný a hrubozubatý, lysý, rubu přísiwý; stwol jediný, oblý, delší řapíka, nahý, rětý; kwět bílý, často a snadno se naplňující, 1½″ oký; tobolka wřetenowitá, 2″ dlauhá; semena čerwe-vá. — W lesech suchých Ameriky sewerné z Kanady do Floridy. Kwěte w březnu, dubnu. ♃.

Oddenek plný šťáwy krwawé, hořké a ostré, působě jako ná-ařík, uzponenáhluje bití srdce a žil, a žene na pot; u wětším ku omamuje a dáwení dělá; wně přiložený leptá. Potřebuje se obytčím lékařstwí. Semena omamují jako durmanowá.

[redacted]

Okecek. Bocconia. Bocconie.

Kalich o 2 lupenech wejčitých, padawý. Plátky žádné. Tyčinek 8—24, w řadě dwoj-, troj-, čtwero-, pěti- nebo šestinásobné: nitky nejkratší; prašníky dlauhé, čárkowité. Waječník wejčitý, smačknutý, přínožičitý. Blizny 2, odstálé. Tobolka eliptičná, smačknutá, dwojchlopná: chlopní od dola pukajících; semenice kraužkowitá, stálá. Semeno 1 (druhé snad pometalé), na dně tobolky připewněné, dužninau měkkau obklíčené.

O. dubolistý. B. frutescens *Lin. Lam. t.* 394. *Lodd. cab. t.* 83. B. *Plum. gen. t.* 25. *Trew. Ehr. t.* 4. Chelidonium *Sloane* 1. *t.* 123. Palo de Tinto, p. amarillo. Keř 3—9střewíčný, we skleníkách toliko 3—5střewíčný, naplněný šťáwau ryšawě žlutau; kmen oblý, nestejný, tlustým dřeněm opatřený; šrámami opadalých listůw nerowný, wětewnatý; listy waječnopodlauhlé, krátkořapíkaté, protisečné: úkrojůw širokých, náostrých nebo přízpilowaných, na rubu plsťnatoaksamitnaté, na líci siwé; laty konečné, na 1′ dlauhé, přímé, směstnané; paupata wejcowitá; semena černá w dužnině ruměnné. — W dolinách mírných a horkých, též w půdě wydělané w Mexiku, Peruwii a Indii západní. Kw. z října až do ledna. ♄.

Šťáwa toho kře leplawá zahání powlaka s očí a bradawice. Též do wnitř užjwají té rostliny, proti zaprtalostem, žlautenici a hlistám.

Růžkowatec. Glaucium. Hornmohn.

Lupeny 2. Plátky 4. Tyčinek mnoho. Tobolka šešulinowatá, dwojchlopná: chlopně až dolů pukající, dwojpauzdrá; semenice totiž smyčkowitá, wyplněná wrstwau, přehrádku dělající, haubowitau, sklípkowanau, ukončená bliznau dwojčepelnau, po kraji ztlustlau, pak jako dwojpyskau. Semena w přehrádce skoro hnízdiwá, ďubkowaná, bez hřebenu žláznatého wejčitoledwinowitá.

Byliny anebo zeliny se šťáwau ostrau šafránowau.

R. žlutý. G. luteum *Scop.* G. flavum *Crantz.* Chelidonium glaucium *Lin. Fl. dan. t.* 585. *Knorr del.* 1. *t. R.* 19. *Schk. t.* 140. *Rostl.* 1. *ob.* 39. Mák růžkowatý *Mat. Háj.* 324. — *Wel.* 384. *C.* Kořen dwauletý, silný, wětewnatý. Lodyha 1—1½′ wysoká, přímá, lysá, siwá, málo wětewnatá; listy kořenowé a nejdolejší pňowé podlauhlé, střídawě protisečné: chobotůw obšířných, nestejně zubatých; úkrojůw nejrozewřenějších, wykrajowaných, s úkrojky tupaunkými, cele siwošedé, obak krátkoštětina-

é, drasné; listy přowé hořejší podlauhlé, po kraji co ejdolejší dělené, nejhořejší wejčité, protisečně wykraowané, wšecky dole srdčité a lodyhu úkrojema objímaící; kwěty konečné, ojedinělé; stopka krátká; lupeny alichowé wejčité, siwé, měkkoostenné; koruna weliká; látky obwejčité, nejtupější, nejcelejší, žluté, na nehtu ernohnědé; tyčinek přes 60; waječník válcowitý, skoro dělí tyčinek; blizna weliká; plod šešulkowitý 6—9″ lauhý, bradawičnatodrasnička. — Na pomoří, pojezeří a ořičí štěrkowitém anebo písečném po Ewropě z Dánka do Lusitanie, w Africe sewerné, w Americe sewerné. Kwěte od dubna do čerwence. ♂.

Jindá w lékařstwí užíwaný.

Wlaštowičník. Chelidonium. Schöllkraut.

Lupeny 2 lysé. Plátky 4. Tyčinek mnoho. Plod šulinowatý, uzlatý, dwojchlopný, od dola nahoru pující, 1pauzdrý: semenice smyčkowitá, tedy dwojnábná, přehrádkau okenatau spojená; blizna dwojlaločí. Semena nad pupem hřebenem žláznatým smačknum opatřená.

Zeliny nebo byliny se žťáwau ostrau šafránowau.

W. větší. Ch. majus *Fuchs. Fl. dan. t.* 676. *Engl. t.* 1531. *Schk. t.* 140. *Hayn.* 4. *t.* 6. *Düsseld.* 3. *t.* 1. Celidonia větší. *Mat. Háj.* 174. Wlaštowičník větší. *Wel.* 204. *Rostl.* 1. *ob.* 40. Wlaštowičník, krwowk, nebeský dar, celidonia, celdunĕ, celiston. Kořen naholetý, silný, wětewnatý, čerweně hnědý; lodyha ímá 2—3′ wysoká, oblá, hladká, zřídka hnatá, bledě lená, rozdělená na wětwe nejodstálejší, střídawé, na línkách trochu napuchlá; listy řapíkaté, střičně zpeně sekané: úkrojůw lyrowitých po řapíku sbíhawých, iwěsku dolejšího hořejších úkrojůw okrauhlého tupě batolaločného, hořejšího jako též úkrojůw dolejch, trojúhelného; úkroje prostřední, podlauhlé nebo dlauhlookrauhlé nebo přiokrauhlé, trojlaločné nebo batě; listy jsau ostatně na líci tmawě zelené, lyse, na bu siwé, chlupaté; žebra hlawní hnatá; stopky protité na hořejšku lodyhy, delší listu; stopečky okolné, 4—10, jednokwěté; kwět asi ½ palce w průměru: peny kalichowé wejčité, podduté, pršiwé, zelené; átky obwejčité, žluté, celé, pršiwé; tyčinek 20; waečník niťowitý, zdělí tyčinek; blizna šedawá, dwojská; šešulka 1½″ dlauhá, bledě hnědá; semena zwíci

makowých, podlauhokulowatá, na kříž čárkowaná, hnědá s hřebínkem bílým. — Roste na místech stinných, wlhkých, rumných, podlé zdí a skal po celé Evropě, též do Ameriky sewerné přenešená. Kwěte od května do září. ♃.

Odrodek jeho má listy zpeřeně sečné, úkrojo w laloky čárkowité, ostré, laločnatě rozstříhané, kwěty větší, plátky zpilowané nebo střihané (Ch. laciniatum, *Flor. dan. t.* 676.)

Celá ta rostlina naplněná šťáwau mlékowitau šafránowé barwy, na wzduchu tuhnaucí a hnědnaucí, ostrau, leptawau, jedowatau. Sušením pozbywá nejwětšim dílem swé ostroty. Nať a kořen čerstwí w lékařstwí potřebují. Šťáwau zahánějí se bradawice.

Řád 12.

RESZEDOWITÉ. *RESEDACEAE.*

Kalich 4 — 5dílný, stálý. Plátky 4 — 6, s ušty kalichowými střídawé, nestejné, prosté. Tyčinek 10—24 podplodních, prostých. Medník šupinowitý mezi tyčinkau každau a plátkem na straně kwětu wzhůru obrácené. Waječník složený ze 3—6 worečkůw srostlých, na čechalce otewřený a nesaucí blizny 3—6, krátké, homolowité. Tobolka na čechalce otewřená, [illegible]

[redacted]

ná dwě i tré klané s podobnými laloky, dolení
ořeni sedawé; kwěty na hroznech přímých,
řídkých, jednoduchých, pak welmi prodlau-
opky dwakrát delší kalichu, dříwe odstálé,
é; kalich 6dílný, odkwětew sotwa zweličelý;
owitých, tupých, bezžilých, konečně podhnu-
ůw 6; nehtu okrauhloobwejčitého, prohlu-
upinowitého, krátce brwitého, zelenawého,
enatě mnohodílné, bělawé, s dřípami čárkowité
; tyčinek obyčejně 19, kratších koruny, z
lu sehnutých, s prašníky wejčitými, bledě
lými; waječník 3hraný, o bliznách 3, pořid-
, podepřený medníkem šupinowitým, polo-
wezpod prohlubeným, krátce brwitým, stá-
ka obwejcowitá, baňatá, o nožku kratší, delší
wisutá; semena ledwinowitá, útlé na příč
nahnědle žlutá. — W Africe sewerné. Kwěte
t do října. ⊙.

oznau wůni kwětůw sice nepatrných wůbec se sází w
záhonky a do donic. Může mnoho let trwati, když w
skleníku se přezimuje a w prwním čase kwěty uřezují.

ný. R. lutea *Lin. Jacq. aust. t.* 353. *Lam. t.*
t. nat. atl. f. 3. *t.* 187. Kořen ozimý: lody-
ná, wzestaupawá, 8—15" wysoká, oblá, po-
uhowaná, wětewnatá, srstnatá; listy obwodem
dyhowé prostřední, dwakrát protisečné, hoře-
ené, kořenowé wejčitopodlauhlé, celé; hrozny
ímé, husté, pak prodlaužené; stopky zdéli
lného, s ušty čárkowitými; plátkůw 6 zeleno-
prawidelných, nestejných, 4 hořejších dříp-
doleních celých; tyčinek 18. — Na pahrb-
ých a skalnatých, podlé cest, na winicech
mírné. Kwěte w lipnu a srpnu. ♂.

ný. R. luteola *Lin. Blak. t.* 283. *Fl. dan. t.*
t. 129. Rýt. Kořen ozimý; lodyha wztyčená,
oká i wyšší, hranatá, lysá, jakož i ostatní díly,
i nebo nahoře prutnatá; listy dlauze kopina-
ak zaubkem malým ostrým opatřené, ostatně
elejší, stkwěle zelené, lesklé, dolení zúžené
átký, široký, hoření sedawé, kořenowé (prwo-
růži rozpoložené; kwěty na hroznu koneč-
m, štíhlém, dříwe nicím, příklasowitém; stop-
lí kalichu 4dílného s ušty nestejnými, podlau-
mi; plátky 4, přenestejné, žlutawě bílé, nebo
; nejhořejší největší na 5—7 klaný, ostatní mé-

ně rozštěpené nebo celé; tyčinek 20—24 s prašníky žlutými; tobolka zakulatělowejcowitá, wně uzlatohrbolatá, o uštech 4 zakončitých, přímých a 4 wehnutých. — Na místech písčitých a štěrečných, pastwinách wyprahlých, podlé rolí a cest, na zdech, po největším dílu Ewropy. Kwěte od čerwna až do srpna. ♂.

Nati nežere dobytek; slauží ale obsahujíc w sobě mnoho barwiny žluté k barwení na žluto obzwláště hedwábu, proto w některých krajinách, n. p. we Wlaších, u welikém množstwí se sází. Kořen a nať chuti hořké a zápachu řetkowého jindá se potřebowaly k wyprawowání potu a moče.

Řád 13.

KONOPAUROWITÉ. *DATISCEAE.*

Kwěty jednopohlawé, pořídku obojaké. Kwěty samčí: Okwětí 4 — 5dílné. Tyčinky 4, před ušty okwětowé postawené, anebo wíce (asi 15); prašníky 2pauzdré, u wnitř délnau štěrbinau pukající. Kwěty samičí: Okwětí trubkowité, 3 — 5hrané, s waječníkem srostlé: pokraje úzkého, 3— 5zubého. Kwěty obojaké: Okwětí jako samičích. Tyčinek na kraji připewněných co uštůw zubowitých; prašníky wně štěrbinami dél-

kami, na čechalce otewřená, 1pauzdrá, mnohosemenná, se semenicemi 3—5.

K. obecný. D. cannabina *Lin. Schk. t.* 336. *Lam. t.* 823. **Cannabis lutea** *Alp. exot. t.* 295. 296. 300. **Kořen mnoholetý wypauští mnoho lodyh, 5—8′ wysokých, wětewnatých, jako ostatní díly lysých; listy střídawé, řapikaté, obak stkwěle zelené, lichowyštěrbené: úkrojůw 11—21 nestejně kopinatých, dlauze zakončitých, střihanozpilowaných ano i protisečných; kwěty na broznech úžlabíčkowých, dohromady dělajících latu silně listnatau; tobolka 3boká, 2—3rohá, ušty okwětowými, a čnělkami podhnutými wěnčená, uzráním náhnědá. — Na Kretě a w Malé Asii. Kwěte w lipnu a srpnu.** ♃.

Nať newonná chuti nepříjemně hořké; we Wlaších a Angličanech ji poroučejí za wýborný lék protizimničný. Z lodyh robí konopí.

Řád 14.

DYMNIWKOWITÉ. *FUMARIACEAE.*

Kalich 2lupenný, malý, padawý, někdy žádný. Koruna neprawidelná ze 4 plátkůw: plátky buď wšecky srostlé, buď dolejší prostý a hořejší 3 srostlé. Tyčinek nitky postawené w dwa střídné swazky nebo bratrstwa. Prašníkůw 6 malých, bočních na každém swazku jednoměšečných, prostředních dwauměšečných. Waječník jednoduchý, prostý; čnělka nitowitá; blizna dwojčepelná. Plod wyschlý, rozličný; buď šešulinatý, dwojchlopný, mnohosemenný, buď nepukawý, 1—2semenný, wždycky se semenicí mezichlopňowau. Semena rownowážná, míškem dole opatřená; bílek dužnatý; kel zpodečný, w plodech nepukawých malý, w pukawých delší, nakřiwený; děložky podlauhlé, ploché.

Želiny nebo byliny lysé, útlé, wodošťawné. Kořeny letní nebo mnoholeté, třásnaté nebo hlíznaté. Lodyhy letní; listy střídawé, jednoduché nebo nejrozdělenější, lysé; hrozny konečné nebo protilisté, listennaté.

Asi 70 rodů w 7 pokoleních, ježto kromě několika na Předhoří Dobré Naděje wšecky w podnebí mírném rostau. Hořká wytažemina w nich přewažuje, též mají sliz a soli.

Dymniwka. Corydalis. Lerchensporn.

Plátky 4 buď wšecky dole srostlé, buď dolejší prostý a ostatní srostlé, ku konci kwětení wšecky prosté, padawé, dolejší čárkowitý, hořejší dole ostružnatý. Tyčinky dwojbratré. Šešulka 2chlopná, smačknutá, puka-

wá, eliptičně podlauhlá nebo čárkowitá, čnělkau často hrotitá.

Rostliny toho pokolení klíčí jedinau dělohau.

D. dutá. C. tuberosa *Decand. Rostl.* 1. *ob.* 39. Fumaria cava *Mill. Curt. mag. t.* 232. *Sturm f.* 9. *Schk. t.* 194. Rutka polní jiná *Mat. Haj.* 350. — *Wel.* 420. *C.* Oddenek hlízowitý, kulowatý, wejcowitý nebo podlauhlý, dutý, z dola mrcasy nemnohé, tenké wyhánějící; z konce jeho wyniká lodyha 1, ze staršího 2—3; lodyha jednoduchá, přímá, 2—10″ wysoká, hladká, siwě jinowatá, dwojlistá; listy měkké, trávowě zelené, lysé, kořenowé 2—1, řapikaté, mladší po kraji nadchlípené, trojsečné: osekůw řapíčkatých, dělených nebo sekaných na laloky podlauhlé, klínowité, nejtupější; lodyhowé 2, kratší, střídawé, řapikaté, trojmo sekané: úkrojůw řapikatých, trojsečných, s laloky klínowitými, střiháně na dwé-tré-čtweromnoho klanými, tupými; stopka konečná, ojedinělá; hrozen jednoduchý, 5—15kwětý; listeny eliptičné, nejcelejší; stopečky dwakrát kratší listenu, ojedinělé, jednokwěté; kwěty rownoważné, nachowé nebo bílé; plod 2—3krát delší stopečky, klínowitý, smačknutý, čnělkau stálau hrotitý; semena 4—8, čočkowitě ledwinowitá,

[redacted]

vejcowitá nebo kulowatá, nepukawá, jednosemenná, olá.

R. pospolitá. F. officinalis *Lin. Blak. t.* 237. *Fl. dan.* 10. *Sturm f. ic. Plenk t.* 545. *Düsseld.* 3. *t.* 15. Rut-polní. *Mat. Háj.* 319. *B.* — *Wel.* 420. *Rostl.* 1. *ob.* 40. ička, rutka polní, zemská pára. Kořen letní, útlý, nowitý, málomrcasatý. Nať celá lysá zasiwělá, útlá, á; lodyha wětewnatá, přímá nebo malíčko rozlože-5—10″ wysoká, ostře pětihraná; řapíky ostře troj-é, od dola nahoru se zkracující, nahoře žádné; střídawé, střídawě zpeřenosečné: osekůw zpeřeno-ých s osečky trojenými, zpeřenoprotisečnými neb na ho klanými a s osečíčky čárkowitými nebo čárkowito-hlými, ostrými, plochými; stopky protilisté nebo ečné, přímé, dlauhé, hranaté, nesaucí hrozen 12—30-ý; stopečky přímé, odstálé, kwětaucí, 1—1½‴ dlauhé, onosné 2‴; listeny kopinaté, o polowičku kratší stopečka, zakončité; kwět růžowý, na konci krwawý, lauhý: lupeny kalichowé třikrát kratší koruny, wej-ostré, celé nebo stříhaně zaubkowané; plátky 4, do-na žebru zelenawé; waječník kulowatý; čnělka nit-á; blízna dwojčepelná; hřebenatá; šešulinka hladká, latělá, širší nežli delší, nejdrobněji ďubkowaná, na wmačknutá. — Roste na rolích, zelništích, wini-h po celé Ewropě a skoro wšech ostatních země dj-. Kwěte od kwětna až do jeseně.⊙.

Nemá zápachu, chuti ale jest nepříjemné, hořké a při tom sla-potřebuje se w lékařstwí.

R. malokwětá. F. parviflora *Lam. Engl. bot. t.* 590. ká se předešlé. Lodyha rozprostřená; listy nejslo-jší osečíčky žlábkowité; šešulinky kulowaté, příhro-té; stopečky plodonosné, přímé, listenůw delší; ny řídké. — Roste s předešlau.⊙.

R. plocholistá. F. Vaillantii *Lois. F. Vaill. par. t.* 10. Lodyha přímaunká; listy nejsloženější: osečíčkůw owitých, plochých; šešulinky kulowaté, sotwa hrotíč-; stopečky plodonosné, přímé, delší listenu; hro-krátké. — Roste tamtéž.

Poslední dwa rody míchají se s prwní, jim welmi podobnau, a stejné wlastnosti.

Řád 15.

ŘEŘICHOWITÉ. *CRUCIFERAE.*

Kalich 4lupenný, prostý, podplodní. Plátky 4, zříd-

makowých, podlauhokulowatá, na kříž čárkowaná, hnědá s hřebínkem bílým. — Roste na místech stinných, wlhkých, rumných, podlé zdí a skal po celé Ewropě, též do Ameriky sewerné přenešená. Kwěte od května do září. 4.

Odrodek jeho má listy zpeřeně sečné, úkroje w laloky čárkowité, ostré, laločnatě rozstřihané, kwěty větší, plátky zpilowané nebo střihané (Ch. laciniatum, *Flor. dan. t.* 676.)

Celá ta rostlina naplněná šťáwau mlékowitau šafránowé barwy, na wzduchu tuhnaucí a hnědnaucí, ostrau, leptawau, jedowatau. Sušením pozbývá nejwětším dílem swé ostroty. Nať a kořen čerstwé w lékařstwí potřebují. Šťáwau zahánějí se bradawice.

Řád 12.

RESZEDOWITÉ. *RESEDACEAE.*

Kalich 4 — 5dílný, stálý. Plátky 4 — 6, s ušty kalichowými střídawé, nestejné, prosté. Tyčinek 10—24 podplodních, prostých. Medník šupinowitý mezi tyčinkau každau a plátkem na straně kwětu wzhůru obrácené. Waječník složený ze 3—6 worečkůw srostlých, na čechalce otewřený a nesaucí blizny 3—6, krátké, homolowité. Tobolka na čechalce otewřená, 1pauzdrá, mnohosemenná; semenice 3—6 nástěnné; pořídku bobule. Semena bezbílečná nebo s bílkem přeskrownym. Kel křiwý, s kořínkem blízko pupu položeným.

Zeliny, byliny, podkře. Listy střídawé, celé, na tré klané nebo protisečné, bezpalisté. Kwěty obojaké, neprawidelné, na hroznech konečných, listenatých.

Do toho řádu náleží asi 30 rodů (w 3—4 pokoleních), jichž největší díl roste na březích středozemního Moře a dále w mírných pásmech starého Swěta. Jmenním, ústrojností kwětu a plodu podobají se makowitým, kaparowitým a wítodowitým.

Rýt. Reseda. Resede.

Kalich 4 — 3 — 6dílný. Plátkůw co uštůw kalichowých, celých anebo rozdílně rozstřihaných. Tyčinek 10—24. Tobolka 3 — 5hraná, na čechalce otewřená, nahoře ukončená bliznami 3—6, 1pauzdrá, mnohosemenná. Semenic co blizen a s nimi střídawých.

R. reseda. R. odorata *Lin. Mill. t.* 217. Rezeda, rezetka, rozetka. Kořen letní nebo zimní; lodyha přímá nebo wzestaupawá, ½—1′ wysoká, brázdènohranatá, dole na hranách srstnatá, od dola wětewnatá; listy střídawé podlauhlo- až i čárkowitokopinaté, tupé nebo ostraunké, wykrajowané, šerpiwě brwité, dole klínowitě zaužené,

[redacted]

Fiola. Mathiola. Mathiole.

Šešulka oblá nebo smačknutá, prodlaužená, dwoj-
zdrá, dwojchlopná s bliznau sklimenau, dwojlaloč-
z lalokůw na hřbetu ztlustlých anebo rohatých. Se-
na smačknutá, 1řadá, často obraubená. Byliny, zeliny,
ke; kwěty bílé nebo čerwené, brunátné.

F. zimní. M. incana *R. Brown.* Cheiranthus incanus
Fiola, fiala zimní, lewkoje. *Mat. Háj.* 222. *B.* Ten
keř porostlý pýřím měkkým, wětewnatým, šedi-
plsťnatý, 1—2′ wysoký, přímý, wětewnatý; listy kopi-
nebo podlauhlé, tupé, nejcelejší, často řeřabité,
ké. Kwěty weliké, dříwe chocholičené, pak na hrez-
h prodlaužených, welmi woňawé; lupeny kalichowé
wité, přímé, na konci přiodstálé; plátky nebo čár-
itého, čepele obwejčité, powykrojené, různobarewné,
wowé, brunátné, bílé, nebo těmi barwami peřesté,
lá ani modré ani žluté; šešulka 4—5 palcůw dlau-
bliznama tlustýma ukončená, jakoby dwojrohá, oblá,
ého smačknutá, nežlazatá. — Roste na březích
e středozemního, též w Taurii. Kwěte od čerwna
do září. ♄.

F. letní. M. annua *Sweet.* Cheiranthus annuus *Lin.*
ina; lodyha přímá, 9—12″ wysoká, jednoduchá nebo
ti konci wětewnatá; listy kopinaté, tupé, šediwé, ně-
skoro chobotnaté; plátky silněji wykrojené. — Na
ořích Ewropy teplé, okolo Damasku. ☉.

F. krlatá. M. fenestralis *R. Brown.* Cheiranthus
estralis *Lin. Jacq. h. vind.* 2. *t.* 179. Polokřowitá i dwoj-
; peň 8—12″ wysoký, přímý, jednoduchý nebo na-
wětewnatý; listy nahoře směstnané, podhnuté, ob-
čité, tupé, celé, řeřabité, plsťnaté, nejwýš 2″ dlauhé,
10‴ široké; hrozny přímé, mnohokwěté, zdélí pně;
lky pýřité, bezžlazé, dole trochu širší; semena ro-
, po kraji skoro křídlatá.— Kwěte na Kretě po ska-
a pomořských. ♄-♂.

W zahradách wšecky ty rody se sázejí a fioly nebo fialy na-
jí; kwět mají jednoduchý; fiola ale zimní a krlatá nejčastěji
jí plné, a swými hrozny dlauhými, hustými a tuhými nemalau
ozdobau.

Chejr. Cheiranthus. Lak.

Šešulka oblá, žilnatá, smačknutá nebo dwojsečná,
ojpauzdrá, dwojchlopná. Semena 1řadá, wejčitá, smač-
itá. Kwěty žluté.

Ch. obecný. Ch. Cheiri *Lin. Blak. t.* 179. *Schk. t.* 184. *Dict. sc. nat. atl.* 3. *t.* 182. Ch. fruticulosus *Lin. Engl. bot. t.* 1931. Fiola žlutá. *Mat. Wtl.* 309. Fiala žlutá, lak. Bylina nebo polokeř potom welmi větewnatý, 1½—2′ wysoký; wětwe dole holé, bradawičnaté po upadlých listech, nahoře hustě listnaté, šedě pýřím přitlačeným; listy kopinaté, ostré, na konci podhnuté, dole w krátký řapík ztenčené, celé (toliko nejdolejší mají obak po kraji jeden anebo dwa ostré zaubky), na obojí straně pýřím přitlačeným, sochatým šediwé, někdy ale líc lysý; kwěty welké, na hroznech konečných; plátky tmawě žluté, až pomarančowé (diwokých); šešulka dlauze nožičitá, 2—2½″ dlauhá, podlé hřbetu smačknutá, pýřím přitlačeným, sochatým šedá; čnělka krátká, tenká, s bliznau welikau; semena smačknutá, plochá, okrauhlá, křídlatě obraubená, jasně hnědá. — Na skalách a starých zdech w Ewropě jižné a tu i onde w prostřední. Kwěte w květnu a červnu. ♄. ♂.

Oblíbená to rostlina zahradní chová se w pádě a krabicích až daleko na sewer. Kwěty jsau jednoduché nebo plné, tmawě pomarančowé nebo sytě nahnědležluté až do tmawého hnědočerwena, líbeznau wůni rozšiřujíce.

[redacted] Asiji a Americe. Květe od května do září. ♃.

Rostlina potěcní, slouží k dělání salátu a proteč ve spolcích jako jiná kuchyňská byliny se seje u velikém množství. V lékařství jako čistírník se potřebuje.

Barbonka. Barbarea. Barbarie.

Šešulka čtyrhranně dvojsečná s chlopněma podkřídlatýma. Semena jednořadá.

B. obecná. B. vulgaris *R. Brown.* Erysimum barbarea. *Fl. dan. t.* 985. *Engl. bot. t.* 413. *Schk. t.* 183. rostlina lysá, 1—1½″ wysoká; lodyha oblá, prauhowětewnatá; listy dolení lyrowité, t. j. zpeřenosečkrojů dolenich čárkowitých, konečného, zaokrauhlejwětšího, zubatě chobotnatých, hořejší, obejmutébosé, plátky žluté, kopistkowité; šešulky úhledně odstkonale čtyrhranné, rowné, 9″ dlauhé, chlupidrobočárkowau špidlaté. — Roste u plotech, na [redacted] po celé Ewropě. Květe od května až [redacted]. ♃.

B. ranná. B. praecox *R. Brown.* Erysimum praecox *Engl. bot. t.* 1129. Welmi podobá se předešlé, šešulky menší a méně wětewnaté; kořen dwojletý; listy lyrowité: laloku konečného, wejčitého, hoření nestejně dělené: laloků čárkowitě podlauhlých, nejcelých, střičných; šešulky dwakrát skoro delší. — Na [redacted] wlhaunkých podlé příkopů po celém dílu [redacted]. Květe od dubna až do září. ♃.

Obě rody, obzwláště drahá, we Francii a Anglii se sázejí a za zahradní (roquettes des jardins, early winter-cress). Prwní za pastmé a obzwláště w zahradách květy naplňuje.

Řeřicha. Cardamine. Schaumkraut.

Šešulka jedwá, čárkowitá, smačknutá: chlopně [redacted] ch, bezžilých, skorw užších přehrádky ztlustlé, čaprużně odskakujících, se čnělkau krátkau anebo [redacted], bliznau příjednoduchau. Semena wejčitá, [redacted] raubená, jednořadá.

Kořeny někdy hlízaté. Květy bílé nebo růžowé.

C. hořká. C. amara *Lin. Curt. land.* 3. *t.* 36. *Schk.* [redacted] *Engl. bot. t.* 1000. Kořen rozwětwený, po straně [redacted] rcasatý. Lodyhy dole často kořenatějící, wzcestné, někdy přímé, někdy z úžlabíčka wýhonky wyčnějící, 4—5″ wysoké, lysé, hranaté, brázdowané; listy lysé, zpeřenosečné: úkroje kořenowých okrauhlé

wejčité, přichobotnaté, hořeních wejčitě podlauhlé, zubatě rohaté; plátky bílé s nehtem žlutým; tyčinky třikrát delší koruny, s prašníky tmawě červenými anebo fialowými, pak černawými; čnělka niťowitá, ostraunká s bliznau ostrau; šešulka 10—12‴ dlauhá, dwakrát delší nežli nožička. — Podlé pramenůw, potoků, na místech wlhkých, lesnatých po Ewropě, obzwláště prostřední a sewerné. Kwěte w dubnu a květnu. ♃.

Nať té rostliny rozeznáwá se chutí silnau, čistě hořkau, a ta a onde potřebuje se na salát (řeřicha hořká), též ačkoli řídčeji w lékařstwí se podáwá.

Kyčelnice. Dentaria. Zahnwurz.

Šešulka sedawá, kopinatá, na konci ztenčená, smačknutá: chlopní plochých, bezžilých, užších nežli přehrádka, často pružně nadwinujících se, čnělkau niťowitau a bliznau příjednoduchau ukončená. Semena wejčitá, neobraubená, jednoduchá.

Oddenek rownowážný, masitý, nepravidelně zubatý, málo mrcasatý. Kwěty hroznaté, bílé, hlinozažlutlé nebo přičerwenalé.

K. cibulonosná. D. bulbifera *Lin. Fl. dan. t.* 361. *Engl. bot. t.* 309. *Schk. t.* 183. Zubowá bylina. Od-

[redacted]

la latifolia. *Clus.* 1. *p.* 297. Kořen mnoholetý; lodyha 2—4′ wysoká, přímá; listy huňaté, dolení střičné, hořeni nejčastěji střídawé, dlauhořapíkaté, wejčitosrdčité, zakončité, z hruba zubatě zpilowané; zubůw hrotitých; kwěty woňawé, nachowělé nebo nachowé; šešulinky dlauze nožičité, kopinaté, dole i nahoře ostré, zakončité, čnělkau sotwa 2‴ dlauhau, ostrau špidlaté.— Roste w lesech horních po Ewropě prostřední. Kwěte od dubna až do srpna. ♃.

M. ztupená. L. biennis *Lin. Lam. t.* 561. *f.* 2. *Schk. t.* 182. Kořen letní nebo ozimý, skoro wřetenowitý, tlustý, kolmojdaucí, málowětwitý. Lodyha přímá, wztyčená, wětewnatá, oblá, chlupatě škrablawá; listy dolení střičné, řapíkaté, srdčité, zakončité, hořeni někdy střídawé, wejčité, zakončité, wšecky nestejně zubatě zpilowané: zubůw příkomolých; kwěty newonné, tmawě fialowé, řídce bílé, weliké, na hroznech běwných; plátky s čepelí klínowitě obwejčitau; šešulinky nožičité, široce waječné, nejplošší, dole i nahoře nejtupější, zaokrauhlené, čnělkau 4—5‴ dlauhau ukončené; semena srdčitě okrauhlá, nejplošší, obraubená. — W Ewropě jižné. Kwěte w máji a červnu. ♂.

Ten a předešlý rod w zahrádách pro ozdobu se sází.

Lžičník. Cochlearia. Löffelkraut.

Šešulinka zaokrauhlá nebo eliptičná, napuchlá, a tím jakoby zakulatělá: pauzder 2 mnohosemenných: chlopní na hřbetu zakulacených, se žebrem dělným, wice méně čnějícím. Dělohy ploché, přiléhawé.

Kwěty bílé.

L. lékařský. C. officinalis *Lin. Blak. t.* 227. *Fl. dan. t.* 135. *Lam. t.* 558. *f.* 1. *Tratt. arch.* 5. *t.* 286. *Engl. bot. t.* 551. *Hayn.* 5. *t.* 28. *Düsseld.* 3. *t.* 2, Cochlearia *Mat. Wel.* 248. Kořen ozimý; lodyha přímá nebo wzestaupawá, ½′ wysoká, od dola wětewnatá, jako ostatní díly lysá; listy šťáwnaté, přímasité, jasně zelené, kořenowé na dlauhých řapících, široce wejčité, dole tupě srdčité, přizubaté, lodyhowé sedawé, wejčité, dole objímawé, hrubě zubaté až nasekané; chocholíky konečné, pak po odkwětení w dlauhé a běwné hrozny se proměňující; šešulinky skoro kulowaté, malíčko smačknuté: chlopní welmi wypuklých, znamenaných žilau prostřední a s několika tenkými; čnělka krátká; blizna malá, hlawičkowitá; semena červeně hnědá, uzlatě

škrabawá. — Na wšech přímořích a na slatinách w Ewropě severné a prostřední. Kwěte w březnu a kwětnu. Jest odrod se šešulinkami elipsowitými, dwakrát delšími než širšími, dolů trochu ztenčenými, co nožičky dlauhými, nebo maličko kratšími.

Lžičník čili lžiční bylina má rozemnutá zápach čpawý, rozkausaná chuť ostrau; jest přední rostlina protikurdějná, a w severních krajinách potřebuje se na salát. Semena též ostrá jako řeřichy zahradní, drahdy w lékařstwí se potřebowala.

Křen. Armoracia. Meerrettich.

Šešulinky nemají na hřbetě chlopňowém žíly. Ostatně wšecko jako u lžičníka.

K. obecný. A. rusticana *Fl. wetter.* Cochlearia Armoracia *Lin. Blak. t.* 415. *Plenk t.* 513. *Schk. t.* 181. *Hayn.* 5. *t.* 29. *Düsseld.* 13. *t.* 21. Křen *Mat. Wel.* 128. Kořen wně nahnědlý, u wnitř bílý, oblý, tlustý, dlauhý, hluboce do země wnikající, na wětwe kolmo se rozdělující a welmi bujný, prudký; lodyha přímá, 1½—3′ wysoká, oblá, brázdowaná, dutá, lysá jako ostatní díly, nahoře wětewnatá: wětwemi útlými, bezlistými, a rozdělená jakoby na latu poněkud okolíkowitau; listy tlustaunké,

[redacted]

hřbetu blanau křídlatýma. Semena w každém pauzdru mnohá, řídce 2, wejčitá, neobraubená. Dělohy malíčko nadduté, ploché, přiléhawé.

Kwěty bílé.

P. polní. T. arvense *Lin. Blak. t.* 68. *Fl. dan. t.* 793. *Engl. bot. t.* 1659. *Schk. t.* 214. Penízek II. *Mat. Wel.* 193. *C.* Lodyha přímá, jednoduchá, oblá; listy podlauhlé, zubaté, lodyhowé sedawé, nejmenšíma auškoma přístřelowité; kwěty drobné; šešulinka obwejčitookrauhlá, hluboce wykrojená: lalokůw nejtupějších a mezi sebau nejkratší čnělku majících, chlopní nejsmačknutějších, obraubených, křídlem listowitým, břitkým; semen w každém pauzdru 6—7 hnědých, obwejčitých, saustředně čárkowaných. — Na rolích a polích po celé Ewropě. Kwěte w kwětnu až do lipna. ⊙.

Nať třená zapáchá česnekem. Buřeň mezi obilím.

Kokoška. Capsella. Hirtentäschel.

Šešulinka smačknutá, plochá, trojhraná, na konci uťatá s přehrádkau skoro čárkowitau, s chlopněma kýlatýma, smačknutýma, na hřbetě nekřídlatýma, s čnělkau nejkratší. Semen w každém pauzdru mnoho. Dělohy přiléhawé.

K. pospolitá. C. bursa pastoris *Mönch.* Thlaspi bursa pastoris *Lin. Fl. dan. t.* 729. *Curt. lond.* 1. *t.* 50. *Lam. t.* 557. *f.* 2. *Engl. bot. t.* 1485. Kokoška. *Mat. Háj.* 154. Kokoška čili pastuší tobolka. *Mat. Wel.* 175. Kořen letní, kolmojdaucí: lodyha oblá, wětewnatá; listy kořenowé do kola rozložené, k zemi skoro přitlačené, dole zaužené, celé, zubaté, zpeřenosečné nebo chobotnaté, lodyhowé skrowné, přímé, podlauhlé, dole střelowité; hrozny konečné, prodlaužené; stopečky niťowité, bezlistenné, mnohem delší nežli šešulinka; kwět drobný, bílý, někdy bez plátkůw. — Na rolích a polích po celé Ewropě, Asii. Kwěte od března až do září. ⊙.

Chuti jest méně ostré ostatních toho řádu; jindá se potřebowala w lékařstwí.

Stěničník. Iberis. Schleifenblume.

Plátky 4 nestejné, dwa wněšné wětší. Tyčinky prosté, bezzubé. Šešulinka s chlopněma člunkowitýma, kýlatýma, nejsmačknutějšíma, dole wejčitá, na konci chlopní obraubená laločkoma, čnělkau stálau, niťowitau špidlatá, s přehrádkau někdy rozpoltliwau, nejužší; pau-

wejčité, přichobotnaté, hořeních wejčitě podlauhlé, zubatě rohaté; platky bílé s nehtem žlutým; tyčinky třikrát delší koruny, s prašníky tmawě čerwenými anebo fialowými, pak černawými; čnělka niťowitá, ostraunká s bliznau ostrau; šešulka 10—12‴ dlauhá, dwakrát delší nežli nožička. — Podlé pramenůw, potokůw, na místech wlhkých, lesnatých po Ewropě, obzwláště prostřední a sewerné. Kwěte w dubnu a kwětnu. ♃.

Nať té rostliny rozeznáwá se chutí silnau, čistě hořkau, a tu a onde potřebuje se na salát (řeřicha hořká), též ačkoli řídčeji w lékařstwí se podáwá.

Kyčelnice. Dentaria. Zahnwurz.

Šešulka sedawá, kopinatá, na konci ztenčená, smačknutá: chlopní plochých, bezžilých, užších nežli přehrádka, často pružně nadwinujících se, čnělkau niťowitau a bliznau přijednoduchau ukončená. Semena wejčitá, neobraubená, jednoduchá.

Oddenek rownowážný, masitý, nepravidelně zubatý, málo mrcasatý. Kwěty hroznaté, bílé, hlinozažlutlé nebo přičerwenalé.

K. cibulonosná. D. bulbifera *Lin. Fl. dan. t.* 361. *Engl. bot. t.* 309. *Schk. t.* 183. Zubowá bylina. Oddenek rownowážný, zubatý, útlý; lodyha přímá, nejjednodušší, oblá, dole nahá, 1—2′ wysoká; listy roztraušené, dolení nemnohé, řapíkaté, zpeřenosečné: úkrojůw 5—7 podlauhlokopinatých, řídce zubatých, po kraji přibrwitých; hoření podlauhlé, kopinaté, přizpilowané, nářapíkaté; wšecky skoro, obzwláště hoření a wadnaucí, z úžlabíčka wypauštějící cibuličku zakulatělau; hrozny chocholíkowité, 5—8kwěté, přímé, konečné: stopečky niťowité, 4‴ dlauhé; kwěty bílé nebo bledě růžowě naběhlé: kwěty, alespoň šešulky, pro plození cibulek pometawé. — U pat wrchů stinných, wlhkých, po celé Ewropě. Kwěte měsíce dubna a máje. ♃.

Kořen jindá w lékařstwí se potřebowal.

b) Druhá částka má šešulinky pukawé.

Měsíčenka. Lunaria. Mondviole.

Šešulinka nožičitá, eliptičná nebo podlauhlá, semenicema žilowatýma obraubená, plochá, dwojpanzdrá, s přehrádkau blanowitau, stálau, chlopněma bezžilýma. Šňůry pupeční na přehrádku přirostlé. Semena odlehlá, obraubená.

N. zostrena. L. rediviva *Lin. Lam. t.* 561. *f.* 1. Vio-

latifolia. *Clus.* 1. *p.* 297. Kořen mnoholetý; lodyha 4′ wysoká, přímá; listy huňaté, dolení střičné, hořenejčastěji střídawé, dlauhořapíkaté, wejčitosrdčité, zaičité, z hruba zubatě zpilowané; zubůw hrotitých; ty woňawé, nachowělé nebo nachowé; šešulinky uze nožičité, kopinaté, dole i nahoře ostré, zakon-, čnělkau sotwa 2‴ dlauhau, ostrau špidlaté. — Roste w ch horních po Ewropě prostřední. Kwěte od dubna do srpna. ♃.

M. ztupěná. L. biennis *Lin. Lam. t.* 561. *f.* 2. *k. t.* 182. Kořen letní nebo ozimý, skoro wřetesitý, tlustý, kolmojdaucí, málowětwitý. Lodyha přímá, yčená, wětewnatá, oblá, chlupatě škrablawá; listy lení střičné, řapíkaté, srdčité, zakončité, hoření někdy dawé, wejčité, zakončité, wšecky nestejně zubatě zpiané: zubůw příkomolých; kwěty newonné, tmawě owé, řídce bílé, weliké, na hroznech běwných; plás čepelí klínowitě obwejčitau; šešulinky nožičité, ce waječné, nejplošší, dole i nahoře nejtupější, zaouhlené, čnělkau 4—5‴ dlauhau ukončené; semena čitě okrauhlá, nejplošší, obraubená. — W Ewropě é. Kwěte w máji a červnu. ♂.

Ten a předešlý rod w zahrádách pro ozdobu se sází.

Lžičník. Cochlearia. Löffelkraut.

Šešulinka zaokrauhlá nebo eliptičná, napuchlá, a i jakoby zakulatělá: pauzder 2 mnohosemenných: opní na hřbetu zakulacených, se žebrem dělným, e méně čnějícím. Dělohy ploché, přiléhawé.

Kwěty bílé.

L. lékařský. C. officinalis *Lin. Blak. t.* 227. *Fl.* . *t.* 135. *Lam. t.* 558. *f.* 1. *Tratt. arch.* 5. *t.* 236. *gl. bot. t.* 551. *Hayn.* 5. *t.* 28. *Düsseld.* 3. *t.* 2, Cochearia *Mat. Wel.* 248. Kořen ozimý; lodyha přímá bo wzestaupawá, ½′ wysoká, od dola wětewnatá, jako atní díly lysá; listy šťáwnaté, přímasité, jasně zelené, řenowé na dlauhých řapících, širopce wejčité, dole ě srdčité, přizubaté, lodyhowé sedawé, wejčité, dole jímawé, hrubě zubaté až nasekané; chocholíky kočné, pak po odkwětení w dlauhé a běwné hrozny se měňující; šešulinky skoro kulowaté, maličko smasuté: chlopní welmi wypuklých, znamenaných žilau střední a s několika tenkými; čnělka krátká; blizna lá, hlawičkowitá; semena červeně hnědá, uzlatě

Květy červené až i náhnědé, potřídku bílé.

W. smutná. H. tristis *Lin. Jacq. aust.* 102. *Schk. t.* 184. Lodyha přímá, 2′ wysoká, hladká, bělawá, nahoře nejwětewnatější; buď lysá, buď chlupy dlauhými, odstálými wíce méně draslawá; listy kořenowé řapíkaté, nejhořejší sedawé, wejčité, ostré, celé, nebo hrubě zubaté, lysé nebo pýřité, 2—4″ dlauhé, ½—1″ široké; hrozny konečné, běwné, mnohokwěté; stopečky kwětnací sotwa zdělí kwětu, pak ztlustlé a třeba na 2″ prodlaužené; kwěty w noci zapáchající, špinawě z běla nebo hlinožluta nahnědle červenawé; kalich 5—6‴ dlauhý; nehty plátkowé zdělí kalichu, čepele podlauhlé, rozložené, úkosné, přičeřité; šešulka smačknutá, rowná nebo přízatočilá; 5″ dlauhá, lysá, čnělkama klínawýma ukončená. — Roste podlé lesůw Ewropy prostřední, mírné a jižné. Kwěte w dubnu až do června. ♂.

W. změnná. H. matronalis *Lam. t.* 564. *f.* 1. H. inodora et matronalis *Lin. Fl. dan. t.* 934. *Engl. bot. t.* 731. Rostlina proměnná. Kořen ozimý; lodyha jednoduchá nebo nahoře wětewnatá, jako listy chlaupky jednoduchými nebo sochatými draslawá; listy krátce řapíkaté, wejčitokopinaté nebo přisrdčité, wíce méně

hřbetu blanau křídlatýma. Semena w každém pauzdru mnohá, řidce 2, wejčitá, neobraubená. Dělohy maličko nadduté, ploché, přiléhawé.

Kwěty bílé.

P. polní. T. arvense *Lin. Blak. t.* 68. *Fl. dan. t.* 793. *Engl. bot. t.* 1659. *Schk. t.* 214. Penizek II. *Mat. Wěd.* 193. *C.* Lodyha přímá, jednoduchá, oblá; listy podlauhlé, zubaté, lodyhowé sedawé, nejmenšíma auškoma přistřelowité; kwěty drobné; šešulinka obwejčito-okrauhlá, hluboce wykrojená: laloků w nejtupějších a mezi sebau nejkratší čnělku majících, chlopní nejsmačknutějších, obraubených, křídlem listowitým, břitkým; semen w každém pauzdru 6—7 hnědých, obwejčitých, soustředně čárkowaných. — Na rolích a polích po celé Ewropě. Kwěte w kwětnu až do lipna. ⊙.

Nať třená zapáchá česnekem. Bařeň mezi obilím.

Kokoška. Capsella. Hirtentäschel.

Šešulinka smačknutá, plochá, trojhraná, na konci ufatá s přehrádkau skoro čárkowitau, s chlopněma kýlatýma, smačknutýma, na hřbetě nekřídlatýma, s čnělkau nejkratší. Semen w každém pauzdru mnoho. Dělohy přiléhawé.

K. pospolitá. C. bursa pastoris *Mönch.* Thlaspi bursa pastoris *Lin. Fl. dan. t.* 729. *Curt. lond.* 1. *t.* 50. *Lam. t.* 557. *f.* 2. *Engl. bot. t.* 1485. Kokoška. *Mat. Háj.* 154. Kokoška čili pastuší tobolka. *Mat. Wěd.* 175. Kořen letní, kolmojdaucí: lodyha oblá, wětewnatá; listy kořenowé do kola rozložené, k zemi skoro přitlačené, dole zaužené, celé, zubaté, zpeřenosečné nebo chobotnaté, lodyhowé skrownė, přímé, podlauhlé, dole střelowité; hrozny konečné, prodlaužené; stopečky nitowité, bezlistenné, mnohem delší nežli šešulinka; kwět drobný, bílý, někdy bez plátkůw. — Na rolích a polích po celé Ewropě, Asii. Kwěte od března až do září. ⊙.

Chuť jest méně ostré ostatních toho řádu; jindá se potřebowala w lékařství.

Stěničník. Iberis. Schleifenblume.

Plátky 4 nestejné, dwa wněšší větší. Tyčinky prosté, bezzubé. Šešulinka s chlopněma člunkowitýma, kýlatýma, nejsmačknutějšíma, dole wejčitá, na konci chlopní obraubená laločkoma, čnělkau stálau, niťowitau špidlatá, s přehrádkau někdy rozpoltliwau, nejužší; pau-

[redacted]

Šešulinka pukawá, obwejcowitá nebo kulowatá, celá, tupá, čnělkau stálau hrotitá, přehrádkau blanowitau dwojpauzdrá: chlopní bichatých, pauzder 2semenných. Semena podluhowatá, neobraubená.

L. obecná. C. sativa *Crantz.* Myagrum sativum *Lin. Schk. t.* 178. *Engl. bot.* 1254. Lnice *Mat. Wel.* 468. Kořen útlý; lodyha 2—2½' wysoká, oblá, nahoře wětewnatá; listy buď chlupaté buď lysé nebo olysalé, kořenowé podlauhlé, tupé, w řapík zaužené, prostřední lodyhowé kopinaté nebo podlauhlokopinaté, celé nebo zaubkowané, střelowité: lalokůw ostrých, lodyhu objímajících; kwěty na konečných chocholících ryzí, pak blednaucí, skoro bělající; šešulinky na hroznech welmi prodlaužených, řídkých, klínowitě hruškowité, na hřbetu maličko smačknuté, krajem plochým, ostrým obkličené, 8—12semenné: chlopni s patrnau žilau kýl dělající, útle a síťkowitě swraskalé; semena podluhowatá, žlutohnědá, útle zbodaná. — Na místech wzdělaných a newzdělaných, obzwláště mezi obilím a lnem po nejwětším dílu Ewropy. Kwěte w červnu a [redacted]

L. zubatá. C. dentata *Pers.* Myagrum dentatum

[redacted]

čená opět se rozkládá; listy podlauhlé nebo wejčité, w řapík ztenčené, tupé, přícelé, pýřité, $1^1/_2''$ dlauhé, $^1/_2''$ široké; hrozny krátké protilisté; kwěty přímé, sedawé, drobné, shlaučené; kalich huňatý; plátky bílé, nehetnaté, obwejčité. — Na písčinách w Egyptě, Palestině, Barbarii, Syrii a Arabii. Kwěte w máji a červnu. ☉.

Zelina mladistwá, rozestřená, starší zdřewnatělá a w kauli těsnaná. Jindá o ní rozdílné pobožky se powídaly, jako n. p. že suchá toliko na den narození Páně se otwírá, že znamená hodinu porodu a j.

c) Třetí částka má šešulinky nepukawé.

Powázka. Rapistrum. Repsdotter.

Šešulinka dwojčlánečná, strukowatá, kožnatá, sotwa smačknutá: článkůw sotwa se rozdělujících, jednosemenných, dolního pometawého, hořejšího zakulatělého, swraskalého; čnělka dlauhá, níťowitá. Semeno w dolením článku wisuté, w hořením přímé.

P. ozimá. R. perenne *Berg.* Myagrum perenne *Lin. Jacq. aust. t.* 414. Kořen bílý hluboký; lodyha $1^1/_2'$ wysoká, přímá, oblá, čárkowaná, rozewřeně wětewnatá, dole přídraslawá, nahoře lysá; listy dolení weliké řapíkaté, zpeřenodělené čili wyštěptané: úkrojůw obak 4—5 podlauhlých, ostrých, s choboty ostře zubatými, nyní přílysé, nyní na žebrách bílých s chlupy tuhými roztraušenými; listy lodyhowé menší, chobotnaté, zpeřenosečné, nejhořejší podlauhlé, zubaté. Hrozny nejmnožší, dělající latu rozloženau; kwěty drobné, žluté; šešulinky lysé, přímé, s článkem dolením podlauhlým pometawým anebo úrodným, zakulatělým, s hořením wejčitým, přísmačknutým, w krátkau čnělku ukončeným; někdy obě pauzdra úrodná, a tenkrát šešulinka uzlatá. — Na polích w Ewropě prostřední teplejší. Kwěte w lipnu. ♃.

Bureš w obilí.

Podřadí 2.

BOKOKOŘENNÉ. *NOTORHIZEAE.*

a) Některé mají šešulku pukawau.

Wečernička. Hesperis. Nachtviole.

Šešulka tuhá, příčtyrbočná anebo smačknutá, čnělkama sedawýma, klimawýma ukončená. Semena podlauhlá skoro trojhraná, wisutá, jednořadá. Dělohy plochě.

která umučením zmizí; před časy byla lék proti kárdějům welmi wážený; též w kuchyních co koření se potřebuje, a tudíž w zahradách se sází.

Boryt. Isatis. Waid.

Šešulinka obwejčitá nebo pořídku zaokrauhlá, jednopauzdrá, ploskosmačknutá, korkowitá, někdy po kraji křídlatá, celá: chlopní 2, sotwa pukajících, člunkowitých, na hřbetu wíce méně w křídlo prodlaužených. Semeno 1 (druhé nepochybně pometawé), wisuté, podluhowaté. Dělohy plosko nadduté.

Kwěty žluté.

B. barwířský. I. tinctoria *Lin. Lam. t.* 554 *f.* 1, *Engl. bot.* 97. *Schk. t.* 188. Wayt *Mat. Hij.* 176. 177. Weyt *Mat. Wcl.* 207. Boryt, uřet, weyt. Lodyha přímá, 1½—3′ wysoká, nahoře welmi wětewnatá, oblá, silně listnatá, lysá, anebo (obzwláště dole) wíce méně chlupatá; listy siwé, se žilau prostřední bílau: kořenowé podlauhlé, tupé nebo ostraunké, w dlauhý řapík zaužené, wíce méně chlupaté, lodyhowé podlauhle kopinaté, dole střelowité, objímawé; hrozny na konci lodyhy rozpostawené w latu obšírnau; kwěty dosti drobné; kalich lupenů otewřených, úzkých, podlauhlých; šešulinky na stopečkách

[redacted]

anebo zpředu hrubě zuhatých; hrozny prodlaužené, tuhé, klasowité; stopečky nejkratší, přímé; kwěty nejmenší, žluté; šešulky přímé, k stopce přitlačené, oblošidlowité, čnělkau nejmenší hrotité, přihuňaté, ½″ dlauhé. — Na místech rumných podlé zdí a cest, po celé Ewropě, Africe sewerné, Taurii. Kwěte od kwětna do srpna. ⊙.

Jindá býwal w lékařstwí welmi wážen.

H. welodělný. S. Sophia *Lin. Fl. dan.* 528. *Hayn.* 5. *t.* 33. Lodyha 1—2′ wysoká, přímá, oblá, wětewnatá, pýřím řídkým, wětewnatým obrostlá; listy řapíkaté, dwakrát zpeřenosečné: úkrojůw čárkowitých, ostrých, celých anebo nastříhaných, lysé nebo pýřité; hrozny pak prodlaužené; stopečky odstálé, niťowité, 4—5‴, kalichu 4krát delší; kwěty drobné, rusé, přichocholičené; kalich lysý; plátky kratší kalichu, skoro lžičkowité; tyčinky zdéli kalichu; šešulky přímé, čárkowité, oblaunké, lysé, čnělkau sedawau ukončené, 9—10‴ dlauhé, ½‴ široké; semena drobná, ryšawá, třadá. — Roste na zdech, místech rumných po celé Ewropě. Kwěte w lipnu. ⊙.

Druhdy w lékařstwí oblíbený.

Česnáček. Alliaria. Läuchel.

Šešulka skoro čtyrboká, oblá: chlopní čarau hřbetowau a čárkami wystáwajícími hranatá, dwojpauzdrá přehrádkau blanowitau, s čnělkau nejkratší a bliznau zpleštilau. Semena přiwálcowitá. Dělohy čárkowitě podlauhlé.

Kwěty bílé.

Č. obecný. A. officinalis *Decand.* Erysimum Alliaria *Lin. Blak.* 372. *Fl. dan.* 935. *Schk. t.* 183. Česnekowá bylina *Mat. Wel.* 290. Kořen wřetenowitý s mnohými mrcasy; lodyha přímá, 2—4′ wysoká, nahoře wětewnatá, oblá, lysá, malíčko prauhowaná; listy řapíkaté, srdčité, ostré, nestejně zuhaté, lysé; chocholík pak prodlaužený w hrozen řídký; šešulky hranolowité, přímé, na stopečce odstálé, mnohokrát kratší. — We křowištích po celé Ewropě, w Taurii, Persii. Kw. w máji.

Nať a obzwláště semena třená zapáchají česnekem; druhdy co koření přidáwala se do salátu; též měla swau cenu w lékařstwí.

b) Druhá část má šešulinky.

Mat. Wel. 127. Lodyha (košťál) nízká; listy podlauhlé, tiwé; blátky (růže) konečné, tlusté.

Wšeliké tyto odrodky u nás se sázejí a požíwají se co wařiwo; některé hrubější slauží za píci dobytku.

K. řepka. B. Napus. Lodyha 2—3′ wysoká, tenší nežli předešlého rodu; listy wšecky siwé, nejdolejší lyrowité, zpeřenosečné, řapíkaté, z mládí přídraslawé nebo brwité, starší lysé, hoření srdčité, objímawé, wždycky lysé; hrozny před rozkwětením prodlaužené, řídké; kalich pak do pola otewřený; plátky s čepelí obwejčitau, rownokrajnau, čistě žlutau; tyčinky kratší, odstálé, wzestaupawé; šešulky odstálé, dlauhé (2—2½″), smačknuté, ukončené w zoban dlauze homolowitý, tupaunký (⅙—⅕ chlopní obnášející); semena kulowatá, modrawě černá, lesklá. — Wlasť neznámá. Kwěte w dubnu a kwětnu. ⊙ ♂.

Následující známe odrodky:

α) *Řepka*, olejka B. N. oleifera; s kořenem tenkým, dlauze wřetenowitým a košťálem dole neztlustlým. Sem α) *řepka jasná* a β) *ozimá*, jichž poslední se sází co rostlina olejná a tu i onde co wařiwo se potřebuje.

β) *Tuřín, dumlík.* B N. rapifera, Napobrassica; hoření díl kořenu a nejdolejší košťálowý zweličený w hlízu; tuřín čili dumlík jest bílý, žlutý nebo čerwenawý a slauží co wařiwo a co píce pro dobytek.

K. řepa. B. Rapa. Lodyha jako předešlého; dole-

kopinaté nebo podlaublé, hrubě zubaté, popelawě pýřité nebo našedivělé, dolení dole ztenčené; hrozny mladé, chocholičnaté, pak prodlaužené, přímé, w chocholik rozpostawené; stopečky odstálé, niťowité, 3—4‴ dlauhé; kwěty bílé; šešulinka přísrdcowitá, wejcowitá, napuchlá, na konci ostrá, w čnělku 1½‴ dlauhau wybihající, s chlopněma spíše poddutýma nežli kýlatýma; semeno w každém pauzdru jediné, obwejcowité, hnědé. — Podlé cest, též w rolích a zelništích w Ewropě jižnější a prostřední až do Čech. Kw. w květnu až do srpna. ☉

Obtížná bureň.

W. řeřicha. L. sativum *Lin. Blak. t.* 23. *Schk. t.* 180. *Sturm f.* 9. *Hayn.* 6. *t.* 11. Řeřicha zahradní *Mat. Háj.* 151. — *Wěl.* 173. Celá zelina lysá, siwě jinatá; lodyha přímá, 1—2′ wysoká, oblá, wětewnatá; listy dolení řapíkaté, neprawidelně nastřihané nebo protisečné s dlipami podlauhlými, tupými, nejčastěji celými, nejhořejší sedawé, čárkowité, nerozdělené; chocholiky konečné a protilisté, konečně w hrozny prodlaužené; stopečky zdělí kwětu a šešulky; kalich otewřený; plátky s čepelí podlauhlau, tupau; šešulinka na stopku přitlačená, okrauhlá, na konci s těsným wýřezem, krátkau čnělkau, přehrádkau podlauhlau, dole ztenčenau, chlopněma kýlatýma, na hřbetu křídlatýma, tupýma; semeno jediné w každém pauzdru, rysawé; dělohjedna trojdílná. — Na polích w Lewantu. Kwěte w červnu a lipnu. ☉

W Ewropě hojně se sází. Z mládí potřebuje se na salát hlawně s polním salátem; druhdy proti kurdějům w lékařství se užiwala. Sázená má dwojí odrodek: prwní má listy po kraji čeřité (L. s. crispum), druhý listy dolení celé anebo úkroge široké (L. s. latifolium).

W. širolistá. L. latifolium *Lin. Fl. dan.* 557. *Engl. bot.* 182. Piperát *Mat. Háj.* 165. *B.* — *Wěl.* 195. *B.* Bylina lysá; kořen kolmojdaucí, tlustý; lodyha přímá, oblá, hladká, 1—2′ wysoká; listy kořenowé dlauze řapíkaté, wejčité, tupě přípilowané, hoření sedawé, wejčité kopinaté, celé nebo přízubaté; wětwe a wětwičky na konci hrozněné: hroznůw w latu nahromaděných, jiných protilistých; listy na latě ostatních menší, nejhořejší pometawé; kwěty drobné, bílé, přemnohé; kalich bělawý, rozložený; plátky obwejčité, dole ztenčené; žlázky zelené 4 před plátky; šešulinka wejcowitá, čnělka krátká s bliznau hlawičkowitau. — Na slatinách, na pomoří w Ewropě jižné až do Švéd, též w Sibirii. Kwěte měsíce června a lipna. ♃.

Chuť má za čerstwa ostrau, trochu pálčiwau, skoro pepřowitau,

zlaté, přímé, 1″ dlauhé: chlopní se 8 žilkami, pauzder 9—12semenných, zobanu 4‴ dlauhého, šidlowitého, sotwa dwojsečného.— Mezi obilím po celé Ewropě. Kwěte w kwětnu a červnu. ☉.

Buřeň někdy welmi obtížná.

Roketa. Eruca. Runke.

Šešulka wejčitopodlauhlá, dwojpauzdrá, dwojchlopná: chlopní poddutých, hladkých, zobanem mečowitým, sotwa chlopní kratším ukončená. Semena kulowatá.

Kwěty bílé nebo žluté.

R. obecná. E. sativa. *Lob. ic. t.* 204. *f.* 1. *Dod. pempt.* 708. *f.* 1. Brasica Eruca *Lin. Blak. t.* 242. *Sibth. t.* 616. 617. Lodyha přímá, 1½′ wysoká, wětewnatá, chlupatá; listy dlauhé, řapíkaté, lyrowité, zpeřenodílné: úkrojkw zubatých, ostrých, skoro lysé, zelené; stopečky kratší kalichu padawého; kwěty bílé nebo rusé, z černawa fialowě žilnaté, w hrozny konečné rozpostawené; šešulky skoro 1″ dlauhé, auzké, mališko smačknuté, ukončené zobanem, 3—4‴ dlauhým. — W jižnější Ewropě podlé cest, w zelništích, rolích. Kwěte we Španielích w zimě, w sewernějších krajinách později; třebas i w

[redacted]

zwřenau latu; stopečky 5—10‴ dlauhé; plátky co kří-
bílé, krátkých nehtůw; nitky dlauhých tyčinek so-
té; šešulinka wejčitě zakulatělá, dříwe masitá, pak
há, bliznau štítowitau, sedawau ukončená. — W pí-
pomořském po Ewropě. Kwěte w máji a čerwnu. ♃.
Wybrané mladistwá lodyhy, z jara z kořenu se tlačící,
l swětlem pomocí nádob wálcowitých na hoře otewřených chrá-
i jsau bílé, masité, něžné, welmi chutné a tudy w Angličanech
re oblíbené; protož i tam hojně se sází. Uwařené podobají se
sti, chutnají jako brukew a již časně z jara na stůl přicházejí.

K. wýchodní. C. tatarica. *Jacq. rar. t.* 129. Kořen
uhý, wřetenowitý. 2—4′ dlauhý, oblý, mnohohlawý,
černohnědý, uwnitř bělawý, masitý, sladký; lodyha
3′ wysoká, hranatá, přímá, dospělá lysá; listy kořen
wé malé, celé, dolení zpeřeně laločnaté: lalokůw
dlauhých, zubatě sekaných, ostrých, nejhořejší celé,
dlauhlé, často chlupaté, wšecky siwé, mladší na řapí-
a žebrách draslawé, buď dospělé lysé, nebo po
jí řídce chlupaté; lata obšírná; nitky tyčinek delších
hnaté; šešulinka kulowatá, 3‴ w průměru široká, přima-
, tlustaunká, hladká. — Roste na Morawě, w Horwátech,
lmihrádsku, Rusku, Taurii. Kw. w březnu a kwětnu. ♃.
Kořen jako celer na salát se připrawuje, též i kořen wařený
sladkost se jí. Mláde lodyhy na způsob anglický pěstowané da-
, snad také wýborné wařiwe.

Ohnice. Raphanus. Rettig.

Šešulka oblá, čnělkau homolowitau ukončená, ne-
kawá, kožnatá nebo korkowitá, 2pauzdrá, nebo 1pau-
á, přehrádkau miznaucí, buď pauzdra nepřetrže-
o buď zúženinami nad sebau mnohodutinná. Semena
nořadá, kulowatá, wisutá. Děloby tlustaunké.
Kwěty rusé, bílé, modrawé.

O. řetkew. R. sativus *Lin. Lam. t.* 566. Řetkew *Mat.*
i. 105. — *Wel.* 127. *B.* Lodyha přímá, 2—3′ wyso-
tupohraná, nasiwěle jinatá, draslawá; listy lyro-
é: osekůw zaokrauhlých, tupě zubatých, draslawé,
ení řapíkaté, hořejší kratšeji řapíkaté, ostřeji zubaté,
té, nejhořejší podlauhlokopinaté, skoro celé; cho-
líky kwětaucí běwné; pak w hrozny ½ dlauhé wzro-
jící; kalich zawřený; plátky s čepelí obwejčitau,
au, lilákowau, fialowě žilnatau, proti nehtu bílau;
ulky na stopečkách odstálých, 1½″ dlauhých, oblé, w
an homolowitý prodlaužené, prohlubeně na děl žil-
é, málo uzlaté anebo nic, nepukawé, 2pauzdré; se-

mena dwojřadá, obklíčená sklípkatinau hauhowitau. — W prostřední Asii až do Číny a Žapánu, všude jinde sázená. Kwěte od čerwna do srpna. ☉ a ♂.

Sázením zwrhla se hlawně w troje odrodky, které opět rozličně se proměňují.

α) *Řetkew olejná*. R. s. oleiferus, R. chinensis. Kořen tenký, wřetenowitý, wětewnatý, tuhý. Ten odrodek nepochybně nejwíce plané řetkwi se podobá.

β) *Řetkew polní a zahradní*. R. s. vulgaris. Kořen weliký, tlustý, masitý, buď jako okrouhlice anebo wodnice wyhlížející, chuti prudké, štiplawé. Ten odrodek zase proměňuje se kořenem zakulatělým nebo dlauhým, wně černým, našeralým nebo šedivým. Sem též náleží *řetkew ozimá* a *letní*.

γ) *Řetkwička*. R. s. Radicula. Kořen malý, tlustý, masitý, řepowitý, chuti mírné, wodnaté. Proměňuje se opět kořenem zakulatělým nebo podluhowatým, bílým, čerweným anebo fialowým.

Semeno řetkwe olejné dáwá mnoho oleje k pálení wýborného; u nás ale snad nikde se nesází. Řetkew a řetkwička letního času u weliké hojnosti se jedí; černá řetkew nejprudší potřebuje se někdy w lékařstwí na místo křenu.

O. rolní. R. Rhaphanistrum *Lin. Fl. dan.* 678. *Curt. lond.* 267. *Engl. bot.* 856. *Schk. t.* 188. *Hayn.* 2. *t.* 15. Ohnice. Podobá se předešlému rodu, we wšech dílech ale jest menší. Listy jednoduše lyrowité; kwěty bílé nebo žlutawě bílé, fialowě žilnaté nebo sirkowé a žlutě

[redacted]

elikého, laločnatého, hoření kopinaté, celé; kalich docela tewřený; šešulky 1½—1″ dlauhé, k stopce přitlačené zobanem tenkým, 1½‴ dlauhým; semena kulowatá, awejcowatělá, hnědá, patrně zpichaně tečkowaná. — Ve štěrku podlé řek po Ewropě jižné a prostřední, na olích až do sewerné Ewropy. Kw. w čerwnu a lipnu. ⊙.

Tu a onde u welikém množstwí se sází pro semeno, jenž slowe rčice černá nebo zelená, a slauží k jídlu jako křen a w lékařstwí.

Horčice. Sinapis. Senf.

Šešulka čárkowitá nebo podluhowatá, oblaunká, wojpauzdrá: pauzder mnohosemenných, dwojchlopná: hlopní poddutých se 3 nebo 5 rownými silnými žilami, nělkau hned krátkau, ostrau, hned zobanowitau, oblau ebo mečowitau ukončená. Semena w každém pauzdru dnořadá, zakulatělá, w zobanu žádná nebo ojedinělá.

Kwěty žluté.

H. bílá. S. alba. *Lin. Blak.* 29. *Lam. t.* 566. *Engl. ot.* 1677. *Sturm f.* 8. *Hayn.* 8. *t.* 39. *Düsseld.* 8. *t.* 12. lorčice černá *Mat. Hij.* 141. *B.* Horčice II. *Mat. Wel.* 71. *C.* Lodyha přímá, 1½—3′ wysoká, wětewnatá, lysá ebo skrowně chlaupkowaná; listy řapíkaté, lyrowité, peřenodílné čili wyštěptané: úkrojůw 5 — 7 anebo 9 ejčitých anebo okrauhlých, hrubě a nestejně zubatých, koro laločnatých, konečného nejwětšího s dwěma nejřejšíma stíkawého, dwau nejdolejších nejmenších, é nebo chlaupkowané; chocholíky konečné, ježto pak dlužují se w hrozny běwné; kalich docela otewřený; ky s čepelí obwejčitau, čistě žlutau; šešulky nejálejší, skoro rownowážné, oblé, uzlaté, drasawé: oní s žilami 5, čnějícími, zobanu co chlopně dlau- mečowitého, malíčko kosowitého; semena nákulo- hlínožlutá nebo hnědá, zpichaně tečkowaná. — Na h newzdělaných, mezi obilím po Ewropě jižné a ední. Kwěte w kwětnu, až do lipna. ⊙.

Tato rostlina ještě hojněji se sází nežli horčice černá čili horčičná pro semeno, jenž se potřebuje zadělané na stůl a w ví: méně jest ostro nežli semeno černohorčičné. Ze semena rý olej k jídlu se wytlačuje.

I. rolní. S. arvensis *Lin. Fl. dan.* 753. *Curt.* 321. *bot.* 1748. *Schk. t.* 186. *Hayn.* 2. *t.* 14. Lodyha 1—1½′ wysoká, wětewnatá, dole řídce chlupatá; koro lysé, wejčité, nestejné, nestejně zubaté, dolení té, dole ušaté nebo skoro lyrowité; kalich nejotew- í; stopečky 2—3 čárky dlauhé; šešulky lysé, oblé, u-

S. pětilístkowá. G. pentaphylla *Decand.* Cleome pentaphylla *Lin. Sims. mag.* 1681. Lodyha přímá, 2' wysoká, wětewnatá, jako listy a kalich žláznatě pýřitá; listy dlauhořapíkaté, nejdolejší a nejhořejší trojlístkowé, prostřední pětilístkowé; lístkůw obwejčitých, celých anebo drobaunce zpilowaných; kwěty na předlauhých řídkých hroznech a na stopečkách dlauhých, přeodstálých; lupeny kalichowé kopinaté; plátky dlauhonehetnaté, bílé nebo bledě pleťowé; waječník podepřený nožkau předlauhau, niťowitau, nachowau; šešulka prodlaužená, oblá, šidlowitě ztenčená, draslawá. — W Indii wýchodní a Africe prostřední, do Indie západní přenešená. ⊙.

Rostlina za čerstwa má zápach protiwný a jest prudká, tak že na kůži položená silně ji zapaluje a zpryskuje; w naduwedených krajinách potřebuje se co lék a hoj welmi aučinliwý; uwařená a připrawená ale požíwá se co wařiwo.

Luštěnice. Cleome. Cleome.

Kalich 4lupenný, otewřený, přístejný. Plátky 4. Lůžko připolokulowaté. Tyčinek 6. Šešulka pukawá, w kalichu nožkatá nebo sedawá.

L. weliká. C. gigantea *Lin. Jacq. obs.* 4. *t.* 76. Keř

[redacted]

Kře bezbranné; listy trojlístkové.

Č. ostrolistá. C. Tapia *Lin.* Malus americana *Comm.* [illegible] 1. *t.* 67. Tapia *Plum. gen. t.* 21. Apioscorodon *k. alm. t.* 137. *f.* 7. Strom 30—36 wysoký; kmen tlustý s korau zelenau, na boře rozdělený na mnowětwe, dělající koš rozkladitý, hustý; listy střídawé, likaté: lístky wejčité, zakončité, dole nestejné, lysé, ené, celé, s prostředním mnohem wětším, podlauhlo jčitým, wíce 5" dlauhým, 2" širokým; kwěty koneč- na dlauhých stopkách, dělající dobromady latu řídkau, kladitau; lupeny kalichowé dole srostlé, wejčité, na- ré, mnohem kratší nežli koruna; plátky wejčité, za- rauhlé, tupé; tyčinek 8—16 z lůžka wálcowitého wy- lých, dwakrát skoro kratších nožky a plátkůw; bo- le kulowatá. — Na Ostrowech karybejských a w Ame- e teplejší. 5.

[redacted]

Č. wejčitá. C. gynandra *Lin.* Arbor americ. *Pluk. yt. t.* 147. *f.* 6. Ten rod podobá se předešlému, liší se tím. Lístky jsau menší, málo tlustý, wejčité, ostré, jcelejší, nejlysejší; kwěty proti konci wětwí zpořádané hrozny latowité; stopečky roztrauseně, jednokwěté; činek 20—24, z lůžka wálcowitého wyniklých, delších žli plátky; prašníky nachowé; nožka waječníkowá élí kalichu; bobule wejcowitá, hnědá, česnekem zapá- ající. — Roste na Jamaice we křowištích.

mena dvojřadá, obkličená sklípkatinou haubowitou. — W prostřednì Asii až do Činy a Japónska, wšude jinde sazena. Kwěte od června do srpna. ☉ a ♂.

Sazenim rozšiřuje se hlawně u tuje odrodky, které opět realisuje se přemněnou.

2) *Retinospora ericoides* R. s. *chamaecyparissus*. R. *thuoides*. Kořen tenký, wětwowitý, wětwený, silný. Ten odrodek nepochybně nejvíce plane tuje se podobá.

3. *Retinospora pisifera* a *obtusa* R. s. *vulgaris*. Kořen veliký, tlustý, mnohý, buď jako okrouhlice nebo vodnice wyššejší, dosti prudký, kořenowý. Ten odrodek zase přemněnuje se kořenem zakulaceným nebo špičatým, buď hrubým, zakulaceným nebo špičatým. Sem též náleží *Retinospora squarrosa* a *tenuis*.

4. *Retinospora* R. s. *Kaempferi*. Kořen malý, tlustý, mnohý, nepowitý, skoro jako wodnatá. Přemněnuje se celý kořenem zakulaceným nebo podlouhowatým, hlavně hrubým nebo tenkým.

Semeno tuje wejce dosti dlouhé a ploché, wětwowité: a nás dost málo se množí. Řezáním a štěpowáním lehko lze a velký hojnosti se činí. Jsou tuje nejvíce pohledaje se někdy v lékařství za mnoho účelů.

O. *cupr.* R. *Rhipidanthera* *Lin. Fl. dan.* 658. *Curt. Lond.* 217. *Engl. bot.* 501. *Schk.* 2. 138. *Hayn.* 2. t. 15. Obrazec. Podoba se předešlému rodu, ve wšech dílech ale jest menší. Listy jemnější červené; kwěty bílé nebo žlutawé fialé, žlutawé zimavé nebo sytnavé a žlutě zimavé: semínka malá, rozmanitá, uzrálé na dílí jednotlivé rozdělující se v šupky jednosemenné, dělí podobu od stavu znaku podstatného. — Po celé Evropě mezi oudolím. Kwěte měsíce června a jiná. ☉.

Bařeň se někdy v dobí velmi mnohá. První jsou kmenowali se, že semeno pozná červená. Linnaeus mnohému, již oni připisují zvláštní jménem, a proměť mnohá nowá.

Podřádí 3.

SWITODĚLOZNÉ. *SPIROLOBEAE.*

Rostlawka. Zubas. *Lacerisectae.*

Semínka pecková, nepukavá, prohnutá, mladší dvojpauzdra pauzdra jazýčkem za iwé dutinky na pěc rozdělena, jinak semínka jako syrpauzdra; pauzdra lusknoucí. Semena zakulacená, jílowitá: děloby červowité, svinuté.

R. sideroxylon. B. Ericago *Lin. Jacq. aust.* tab. *Schk.* 188. Ludvina perna, [illegible]. Vysoká, tuhá, ztvrdnutá, s nitky kosmatá. Listy střenové v uzlíku rozpomožené, kracksowité, semínka čtyrnouhé, na hranách hrebenaté. — W Europě jižní. Kwěte v dubnu až do ligna. ☉.

[redacted]

mi; listy wejčité nebo okrauhlowejčité, nejcelejší, nei wykrojené, staré nejlysejší, mladé šedopýřité, au prostřední w malý hrot ukončenau, krátce řa-, trochu masité, zelené, lesklé; palisty trnowité, homolowité, háčkowité, žlutawé; stopky úžlabíčkowé, ělé, oblé, z mládí šedoplsťnaté, pak olysající; kwě-lwakráte delší listu, jednokwěté; paupě okrauhlowej-, tupé, z mládí šedoplsťnaté, pak olysající; kwět ný, 3" zšíří; lupeny kalichowé wejčité, nejtupější, té: dwau po kraji mázdřitých a pýřitých, čtwrtého o, měšcowitě poddutého; plátky obwejčité, na okrauhlené, bílé nebo bledě růžowé; tyčinky é, delší koruny: nitek nachowých a prašníkůw žlu-waječník obwejčitý, na nožce skoro co tyčinky é; blizna paličkowitá skoro beze čnělky; plod zbo-, podluhowatý, hruškowitý. — Na skalách a zdech ných w Ewropě jižné a Lewantu. Kwěte w lipnu a ♄.

E. ostraunká. C. Fontanesii *Decand.* C. spinosa *Lin.* 486. *Rostl.* 2. *ob.* 40. Podobá se předešlé, roze-se ale listy na konci ostrými, newykrojenými, ými, lysými, plody obwejčitými. — Roste w roz-ách skalních a na polích neaurodných w Mauritanii Sicilii. ♄.

Od těch křůw pochodí *kaparky* čili *kaparlata*, t. paupata do ledená, ježto slauží kořením do rozličných jídel. We Wlaších lody jejich se tak potřebují. Kůra kořenowá hořká a ostrá w lékařstwí se užíwala.

Řád 17.

IWAUCHOWITÉ. *FLACOURTIANEAE.*

Kalich 6—7lupenný nebo dělený. Plátkůw co lu-, řídce žádných. Tyčinky z lůžka wyniklé, s plá-ejnočetné nebo dwakrátné, mnohokrátné, někdy w ky medonosné proměněné. Waječník sedawý nebo ıtý, 1pauzdrý. Čnělka 1 nebo žádná. Blizen wi-ice méně rozdělených. Plod 1pauzdrý, hned bobu-pukawá, hned tobolka 4—5chlopná, dužninau na-á. Semena skrowná, tlustá, často míškem z dužni-ysýchawé připewněná na semenicech 2—9, wětew-h, postěnných. Bílek dužnatý, přiolejnatý. Kel ro-malý, s kořínkem proti pupu směřujícím a s dě-a plochýma.

Kře anebo nízké stromy. Listy střídawé, celé, kožnaté, [illegible] palisté. Kwěty úžlabíčkowé, prawidelné, někdy různopohlawé.

Ten řád obsahuje asi 30 rodů w 9 pokoleních, ježto [illegible] rostau mezi obratníkoma obau polokaulí; některé jsau na Předhoří dobronadějném domowem. Některé mají owoce jedlé: jiné prudké [illegible] mámiwé, jedowaté; mnohé we wlastech w lékařstwí se potřebují.

SLIWAUCH. FLACOURTIA. FLACOURTIE.

Kwěty dwojdomé. Kalich 5—7dílný, padawý. Plátky žádné. Tyčinek na lůžku polokulowatém přemnoho, hustých: nitek dole bezežlazých. Čnělka 4—9pramenná, skoro sedawá, nahoře na dél brázdowaná. Bobule skoro kulowatá. Semena co kost twrdá.

B. madagaskarský F. Ramontchi *Herit. stirp. t.* 30. *Lam. t.* 826. Keř 8—10′ wysoký, s wětwemi střídawými, rozloženými, bradawičnatými, popelawými: bradawičky někdy prodlužují se w trny ostré, šídlowité, ojedinělé nebo dwojité, delší řapíku; listy střídawé, wejčité, naostřelé, wraubkowané, pěkně zelené, asi 1½″ dlauhé; řapíky překrátké, čerwenawé, pýřité; kwěty na malých hroznech konečných, složených z 2 nebo 3 kwětůw samčích a 6 samičích na kratičkých žlutawých stopeč-

zwící s twaru hrachu, červené, pak černé, šťávnaté, kyslé; semena 4—8, hranatá, we 4 řadách.—W půdě čité, obyčejný w Indii východní. Pořád květe a je. ħ.

Owoce oblíbené na trhu obecné. Listy, kořen a kůra proti hwení.

B. lahodný F. sapida *Roxb. t.* 69. Strom nízký, pravidelného kmene; listy eliptičné, vykrajovanolované, dole tupé, na konci tupaunké, 1—2″ dlauhé, —1″ široké; stopky 3květé; lupeny kalichové vyhlí- jí jako plátky, útlé, žlutavě bílé; tyčinek 50 dlauhých kruhu čišowitém; bobule větší hrachu, 10semenná. Na horách Indie východní. Skoro pořád květe. 5.

Owoce přelahodné a oblíbené přinášejí na trhy.

Hubokor. Hydnocarpus.

Květy různopohlavé. Samec: kalich 5lupenný s spoma vnějšíma vejčitýma. Plátků 5, po kraji apatých, u vnitř šupinau zmnožených. Tyčinek 5. bule kulowatá, čtyrmi bliznami věnčená, korkau hau- vitau oděná.

H. jedowatý. H. inebrians *Vahl. Gaert. t.* 66. *f.* 3. kulu. Strom na Ceyloně rostaucí, jehož bobule do dy uvržené činí, že ryby se jich nažrawše zpitomějí, otož za čas zralosti své nesmějí se jísti, působíce dá- ní a jiné chorobné okazy.

H. olejnatý. H. pentandra *Hamilt. in lin. trans.* 13. 501. Marotti *Rheed.* 1. *t.* 36. Pangium *Rumph* 2. *t.* Strom ztepilý, kmene 2′ tlustého, větví hranatých; y podlauhlé, zubaté, na píď dlauhé, 5″ široké; kvě- ojedinělé, úžlabičkowé, 5mužné; bobule zvící pěsti, wnatá, naplněná dřeněm, w němž hnízdí semena hra- á. — W lesech pomořských Indie východní. 5.

Ze semena vytlačují olej, jejž pálí a proti vyražením po- ží. Též jedí močené a vařené, proto že surowé škodí a kuřata 1. Korau omamují ryby. Šťáwa z listů moří vši a čmelíky; listy ží do wody a omračují raky, jenž bez uškození jísti se mohau.

Řád 18.

ORELÁNÍKOWITÉ. *BIXINEAE.*

Kalich 4—7lupenný: lupenův dříw rozwití stře- owitých. Plátků 5, někdy žádných. Tyčinky neur- é, z lůžka nebo terče na dno kalichowé připewněné-

Č. kopinatá. C. religiosa *Forst. esc.* 45. *Rheed.* 3. *t.* 42. Po do morto. Strom zwýš sotwa déle 40 let trwající; kůra hladká, šerá; dé, žlutawé; wětwi nemnoho; listy kopinat ostré, na píď dlauhé, wonné; kwěty na hrom nečných; kalich lupenůw welikých, bílých; plá bné, zelenawé; tyčinek 20—28, co plátky wys nitkami čerwenými z lůžka kruhowitého wyniklý bule waječná zwicí wejce slepičího, zelená s d bílau, šťáwnatau; semena mnohá, žlutawá, p hranatá. — We skalách a písku pomořských na wech společných a w Indii wýchodní. Kwěte čerwna a lipna a raši i zraje w listopadu a pro

Kwěty líbezně wínem zapáchají. Owoce takowé t wůně jídá se; též jakož i listy ke hnání na meč se potřeb a semena přikládají se na wředy, aby uzrály.

Rozklan. Morisonia. Morisonie.

Kalich obwejcowitý, na dwé klaný. Plátky 4. malé. Tyčinek 20, dole skoro jednobratrých. nožkatá, kulowatá. — Rod jediný.

R. tupolistý. M. americana *Lin. Jacq. am. t.* 1 *diss.* 6. *t.* 183. M. *Plum. ic.* 263. Bois mabonia. Diaboli. Strom neozdobný, přímý, řídko 15′ p jící; listy podlauhlé, tupé nebo zakončité, n lesklé, kožowité, střídawé, nemnohé, střewíč delší; řapík dlauhý, dole a na konci ztlustlý, hopalcowý; z konárůw a rozeh wynikají rozt kwěty na stopkách krátkých, tlustých, obyčejn nebo 5, málo wonné, špinawě bílé, 6″ široké hnědý, ryšawě pozbádaný, 1½″ tlustý, s 16 brá mi, s dužninau bělawau; semena bělawá. — N mech hustě porostlých Ostrowůw karybejských.

Owoce nejedomé slauží k měkčení wředůw, kwěty k tasemce.

Kapara. Capparis. Kappernstrauch.

Kalich 4dílný. Plátky 4. Lůžko malé. útlá. Tyčinek mnoho. Šešulka přizbobulelá, no

Kře listí jednoduchého, celého.

K. obecná. C. spinosa *Lin. Duham.* 1. *t.* 43 417. Kapara *Mat. Háj.* 165. — *Wel.* 192. *D. R ob.* 41. Keř 4—8′ wysoký, s wětwemi dlauhým střenými, oblými, malíčko křiwolakými, ku kon

[redacted]

ré, kdežto jakož i na Ostrowech západoindských ně se sází.

Dužnina mazawá, čerwená, semena obkličující, wodau wyplák- a na bochníky slnětená slowe *orleán*, *ruku*, a slauží k barwení a hedbáwí, a druhdy také w lékařstwí se užíwala.

O. šupinatý. B. Urucurana *Willd.* Nadpopsanému wšem se podobá, toliko že jeho listí jest wezpod inaté, bílé, a tobolky mají tlustší štětiny. — Roste Brasilii. Též dáwá orleán.

Řád 19.

CISTOWITÉ. *CISTINEAE.*

Kalich 5lupenný, stálý: lupeny 2 wněšné menší o žádné, 3 wnitřní w paupěti zatočilé. Plátkůw 5, dka 3, stejné, w paupěti na sobě zatočilé, naopak ti lupenům kalichowým. Tyčinky nejčastěji mnohé, sté. Waječník prostý. Čnělka 1, niťowitá. Blizna noduchá. Tobolka složená ze chlopní 3—5, zřídka buď u prostřed wnitřku mající semenici niťowitau, ež tobolka 1pauzdrá, buď semenice prodlaužená wí- méně w přehrádku, načež tobolka dokonale nebo dokonale mnohopauzdrá. Semena tudy buď postěn- , buď na kraji přepážky wnitřním připewněná, dro- á. Bílek maučnatý. Kel zatočilý nebo křiwý w bílku.

Kře, polokře nebo byliny. Listy prwotní wždycky stříčné, tní stříčné buď střídawé, jednoduché, zpeřenožebré, celé, s pa- y anebo bez nich. Kwěty různopohlawé, prawidelné, často zalé, konečné, ojedinělé, shlaučené nebo hrozněné, jednostranné.

Pokolení čtwero obsahuje wíce 200 rodů, jichž největší díl te podlé Moře středozemního; jižná Ewropa jich má nejwí- Mnohé krasokwěté, jiné pryskyřicí wonnau znamenité, již wy- ují; jiných listy prýští hmotu manowitau, sladkau.

Cist. Cistus. Cistenrose.

Kalich 5lupenný, nestejný, nebo 3lupenný, stejný. ítkůw 5, padawých. Tyčinek přemnoho. Čnělka 1 bo žádná. Blizna hlawatá. Tobolka 5—10pauzdrá, -10chlopná: chlopní u prostřed přehrádečných.

C. kretský. C. creticus *Lin. Jacq. rar. t.* 95. Keř ewětewnatý, hned přímý, 4—5′ wysoký, hned rozpro- ený, s wětwemi z mládí zelenými, huňatě plsťnatými, ilepkými, za stáří lysými, hnědými; listy stříčné, řa- katé, wejčité, tupé, w řapík zaužené, celé, řeřabité,

Keře anebo nízké stromy. Listy střídawé, celé, kožnaté, bezpalisté. Kwěty užlabíčkowé, prawidelné, někdy různopohlawé.

Ten řád obsahuje asi 30 rodů w 9 pokoleních, ježto nejvíce rostau mezi obratníkoma obau polokaulí: některé jsau na Předhoří dobronadějném domowem. Některé mají owoce jedlé, jiné prudké nebo mámiwé, jedowaté; mnohé we wlastech w lékařstwí se potřebují.

Sliwauch. Flacourtia. Flacourtie.

Kwěty dwojdomé. Kalich 5—7dílný, padawý. Plátky žádné. Tyčinek na lůžku polokulowatém přemnoho, hustých: nitek dole bezežlazých. Čnělka 4—9pramenná, skoro sedawá, nahoře na dél brázdowaná. Bobule skoro kulowatá. Semena co kost twrdá.

B. madagaskarský F. Ramontchi *Herit. stirp. t.* 30. *Lam. t.* 826. Keř 8—10′ wysoký, s wětwemi střídawými, rozloženými, bradawičnatými, popelawými: bradawičky někdy prodlužují se w trny ostré, šídlowité, ojedinělé nebo dwojité, delší řapíku; listy střídawé, wejčité, naostřelé, wraubkowané, pěkně zelené, asi 1½″ dlauhé; řapíky překrátké, čerwenawé, pýřité; kwěty na malých hroznech konečných, složených z 2 nebo 3 kwětůw samčích a 6 samičích na kratičkých žlutawých stopečkách; plod podobný malé sliwě, pěkně čerwený, pak tmawě fialowý. — Na Madagaskaru u weliké hojnosti ♄.

Owoce jest sladké, ačkoli zůstawuje po sobě příchuť ostrau. Jádra chutnají jako sliwowá. Celý keř welmi podobá se sliwoni, odkud Madagaskar dostal jméno *ostrowem sliwowým*.

B. zakončitý. F. cataphracta *Roxb.* Keř anebo dost weliký strom se kmenem welmi trnatým, wětwemi skoro bezbrannými: listy střídawé, krátce řapíkaté, wejčitě podlauhlé, zakončité, zpilowané; kwěty drobné na hroznech hojných úžlabíčkowých a bočních chudých; tyčinky zdélí kalichu; waječník obklíčený kraužkem laločnatým, žláznatým; čnělka 4—6pramenná; bobule zwící sliwy nachowělá, 8—12semenná. — W Indii wýchodní. ♄. 5.

We wlasti owoce lahodné se jí. Listy wonné a pupence nahořklé, rabarbarau chutnající, užíwají se k posilnění žaludku.

B. křowitý. F. sepiaria *Roxb. t.* 68. *Dict. sc. nat. atl.* 3. *t.* 150. Courou Mœlli *Rheed.* 5. *t.* 39. Keř přewětewnatý, trnatý, 5′ wysoký, s wětwemi na konci trnowatějícími; listy swazečné jako u dřistalu obwejčitopodlauhlé, wykrajowanozpilowané, ¾′ dlauhé, ½″ široké; kwěty drobné, ojedinělé w úžlabíčkách, o 100 tyčinkách; kwěty samičí kalichu 5zubého, koruny šplátečné; bobu-

[redacted]

·i a twaru hrachu, čerwené, pak černé, šťáwnaté, é; semena 4—8, hranatá, we 4 řadách.—W půdě , obyčejný w Indii wýchodní. Pořád kwěte a ħ.

'woce oblíbené na trhu obecné. Listy, kořen a kůra proti í.

ł. *lahodný* F. sapida *Roxb. t.* 69. Strom nízký, ridelného kmene; listy eliptičné, wykrajowano- ané, dole tupé, na konci tupaunké, 1—2″ dlauhé, široké; stopky 3kwěté; lupeny kalichowé wyhlí- ko plátky, útlé, žlutawě bílé; tyčinek 50 dlauhých ihu čišowitém; bobule wětší hrachu, 10semenná. horách Indie wýchodní. Skoro pořád kwěte. 5.

)woce přelahodné a oblíbené přinášejí na trhy.

Hubokor. Hydnocarpus.

Kwěty různopohlawé. Samec; kalich 5lupenný s ma wněšnýma wejčitýma. Plátkůw 5, po kraji tých, u wnitř šupinau zmnožených. Tyčinek 5. e kulowatá, čtyrmi bliznami wěnčená, korkau hau- u oděná.

I. jedowatý. H. inebrians *Vahl. Gaert. t.* 66. *f.* 3. u. Strom na Ceyloně rostaucí, jehož bobule do uwržené činí, že ryby se jich nažrawše zpitomějí, ; za čas zralosti swé nesmějí se jísti, působíce dá- a jiné chorobné okazy.

I. olejnatý. H. pentandra *Hamilt. in lin. trans.* 13. . Marotti *Rheed.* 1. *t.* 36. Pangium *Rumph* 2. *t.* trom ztepilý, kmene 2′ tlustého, wětwí hranatých; odlauhlé, zubaté, na píď dlauhé, 5″ široké; kwě- linělé, úžlabíčkowé, 5mužné; bobule zwící pěsti, itá, naplněná dřeněm, w němž hnizdí semena hra- — W lesech pomořských Indie wýchodní. 5.

e semena wytlačují olej, jejž pálí a proti wyraženinám po- Též jedí močené a wařené, proto že surowé škodí a kuřata Korau omamují ryby. Šťáwa z listů moří wši a čmelíky; listy o wody a omračují raky, jenž bez uškození jísti se mohau.

Řád 18.

ORELÁNÍKOWITÉ. *BIXINEAE.*

alich 4—7lupenný: lupenůw dříw rozwití stře- ých. Plátkůw 5, někdy žádných. Tyčinky neur- , lůžka nebo terče na dno kalichowé připewněné-

Řád 20.

WIOLKOWITÉ. *VIOLARIEAE.*

Kalich 5lupenný, stálý: lupenůw často nestejných. Plátkůw 5 nejčastěji nestejných: hořejšího (doleního překocením kwětu) nejčastěji ostruhatého nebo kuklowitého. Tyčinek 5, s plátky střídawých. Prašníky nejčastěji na pestík přitlačené, oddělené nebo lnaucí, nejčastěji s blanowitým příwěskem na konci. Pestík ze 3 worečkůw srostlý. Waječník 1pauzdrý. Čnělka 1, stálá. Tobolka 1pauzdrá anebo na dně toliko 3pauzdrá, 3chlopná, nejčastěji mnohosemenná. Semena s nedokonalým míškem u pupu, bílečnatá. Kel rowný, nejčastěji s welikýma dělohama a kořínkem k pupu čelícím.

Zeliny, byliny, polokře. Listy nejčastěji střídawé s palisty prostými Kwěty obojaké, nejčastěji neprawidelné, ažlabíčkowé, ojedinělé nebo řídčeji nahlaučené.

Řád ten obsahuje 250 rodů we 16—19 pokoleních, po celém swětě roztraušených, jichž nejwíce w mírném podnebí, ačkoli dobrá částka také mezi obratníkoma. W kořenu obsahují prwek dáwiwý, *wiolkowinu* (Violin), pročež některé jsau lékařské.

červenawá nebo bílá, libowonná: plátky obwejčité, lichý širší a wykrojený s ostružkau nejtupější, ostatní 4 zaokrauhlenotupé, dwa prostřední nad krátkým nehtem wausaté; blizna hákowitá; tobolka zakulatělá, napuchlá, chlupatá, na půdu přitlačená, anebo do ni utkwělá; semena čibowitá, bílá. — Roste w křowištích, hájích, plotech, na místech stinných nejwětšího dílu Ewropy a severné Asie. Kwěte w březnu a dubnu. 4.

Wůbec známá rostlina a oblíbená pro příjemný kwětu swého zápach; protož hojně w zahradách se sází, kdežto netoliko, jak řečeno, barwa kwětu se proměňuje, anobrž jsau odrodky s kwětem plným, mnohem větším, a pak i odrodek pořáde kwětaucí.

Wiolky té kwěty modré potřebují se w lékařství k dělání syrupu modrého, alkuliemi zelenajícího, kyselinami ale modrajícího. Oddenek mnoho wiolkowiny obsahující druhdy se potřebowal w lékařství.

W. srstnatá. V. hirta *Lin. Fl. dan.* 618. *Engl. bot.* 891. Podobná předešlé, má ale následující znaky: chlupatá, bez wýběžkůw, listy srdčité, palisty žláznatě zubaté, lupeny kalichowé wejčité, tupé, po kraji brwité, plátky dwa prostřední přiwausaté, ostružka lichého přihomolowitá, medníky lysé, blizna hákowitá, ostrá, nahá; tobolky opuchlé, chlupaté, semena napuchlá, hnědá. — Roste na podobných jako předešlá místech a wlastech. 4.

Kwět její nemá wůně.

W. psí. V. canina *Lin. Engl. bot.* 620. *Sturm f.* 2. *Hayn.* 3. *t.* 3. *Reichenb. ic.* 1. *t.* 74. 75. 7. *t.* 601. Oddenek mnohohlawý, dolů spaustějící silný kořen kolní (kolowý, srdečný) a wzhůru wyhánějící několik lodyh wzestaupawých, 1—10″ wysokých, hranatých, jednoduchých anebo málowětewných, lysých nebo pýřičkowaných; listy střídawé, řapíkaté, podlauhlé, wejčitě nebo široce srdčité, zpilowanozejkowané, lysé anebo přiwlnkowané, ostraunké, dolení tupé; řapíky bezkřídlé; palisty kopinaté nebo podlauhle kopinaté, zakončité, hřebenowitě tenčce třepenaté, prostřední často kratší řapíku; stopky ojedinělé, úžlabičkowé, delší palistu, nad prostředkem s listenoma šídlowitýma, jednokwěté, lysé; lupeny kalichowé kopinaté nebo wejčitokopinaté, zakončité, lysé; koruna nejčastěji bledě fialowá, někdy bílá, newonná: plátkůw obwejčitých, náwejčitých anebo podlauhlých, wšech tupých, lichého zaokrauhleného nebo slabě wykrojeného s ostruhau rozdílně dlauhau, plátkůw 2 prostředních nad nehtem wausatých; čnělka bradawičkowaná, přiohnutá; tobolka hranatě elipsowitá, tupá, hrotatá; semena hruškowitá, hnědá. — Roste na lu-

kách lesních, wřesowištích, krajích lesních po Ewropě celé, Asii sewerné. ♃.

Kořen té rostliny jindá lékem slaužil.

W. trojice. V. tricolor. Trojice, trojičná bylina, macoška. Kořen útlý, mrcasatý, jedinau nebo wíce wyhánějící lodyh wzestaupawých, 3″—1′ wysokých, hranatých, jednoduchých nebo častěji rozloženě wětewnatých, wíce méně přitlačeně pýřitých; listy řapíkaté, zejkowané, lysé nebo po žilách roztraušeně chlaupkowané, krátce brwité, nejdolejší wejčitosrdčité, přetupé; palisty weliké, zpeřeně dělené: úkrojůw bočních čárkowitých, konečného mnohem wětšího, listowitého, nejčastěji zejkowaného; stopka 2—3krát delší swého listu s listenoma blízko květu; lupeny kalichowé kopinaté, ostré; koruna rozdílně barwená, bezwonná nebo přeslabě wonná; plátkůw širokých, přetupých, lichého s ostruhau dwakrát delší příwěsků kalichowých; ostruha u wnitř se dwojí řadau chlupůw; ostatní čtwero plátkůw nadchlípených, střechowitých, s prostředníma silně wausatýma; tobolka elipsowitá, tupě trojhraná, ostrá. — Na polích, suchých lukách, newydělaných místech a w lesech Ewropy a sewerné Asie z rowin až k mezím sněhowým. Kwěte od kwětna až do zimy. ☉. ♂.

lokeř anebo bylina lysaunké; kořen obl. wětewnatý, silně mrcastý; lodyh několik wzestaupawch, jednoduchých anebo rozložené wětewnatých, oblých; listy střídawé, podlauhlé anebo eliptičné, ostré, w překrátký řapík zaužené, přitlačeně zpilowané; palisty kopinaté, zakončité; kwěty ojedinělé, úžlabičkowé, rátce stopkaté; lupeny kalichowé kopinaté, ostré, žlánaté, brwité; koruny bělawé: plátku lichého s čepel přewelikau, kosočtwerečnau, napřed krátce zakončitau, po stranách zaokrauhlenau, s nehtem žlábkowitým, dlauhým; plátků prostředních úkosně wejčitě podlauhlých, tupých, kalichu delších, ostatních sotwa zdělí kalichu šárkowitě kopinatých, ostrých; nitky dole wausaté; prašník s násadkau blánowitau, skoro čtyrúhlau na konci; tobolka elipsowitá, trojbočná, ostrá. — Na půdě písčité, kamenité w Brasilii. ♃, ♄.

Kořen její welmi bohatý na wiolkowinu silné působí dáwení, a tudy w Brasilii k tomu cíli se potřebuje. Taktéž se mají jiné toho pokolení rody w Americe horké a Indii západní ostatní.

Řád 21.

SAUTŘASNATKOWITÉ. *SAUVAGESIEAE.*

Kalich 5lupenný, stálý. Plátků 5 w jaupěti okolo sebe zatočených. Wěnec ze mnohých wlásten na konci kejowitých složený a dole s korunau srostlý. Tyčinek 5, plátkům střičných, střídawých, s 5 šupinami zwadlými, později padajícími. Waječník 1pauzdrý. Čnělka 1, s jednoduchau bliznau. Tobolka 1pauzdrá anebo na dně trojpauzdrá, mnohosemenná. Semenice na krajích chlopňowých. Semena drobná, síťkowaně ďubkowaná, bilečnatá. Kel střední s kořínkem k pupu čelicím a s překrátkýma dělohama.

Křičky, zeliny, byliny; listy střídawé s palisty prostými, stálými, často hřebenowitými, brwitě nasekanými. Kwěty obojaké, prawidelné, ojedinělé nebo podwojné, hlíce hrozněné úžlabičkowé.

Ten řád má jediné pokolení o 6 nebo 7 rodech, ježto skoro wšecky w Americe obratníkowé rostau.

Sautřasnatka. Sauvagesia. Sauvagesie.

S. zakončitá. S. erecta *Aubl. t.* 100. *f. A. B.* 13. *Jacq. am. t.* 55. *f.* 3. Zelina položená nebo přímá, 4″—2′ wysoká, wíce méně wětewnatá, oble čtyrboká, jako ostatní díly lysá; listy překrátce řapíkaté, široce

nebo auzce :opinaté, ostré, přízpilowané, blízké nebo zdálené, $^1/_2$—$^1/_2$″ dlauhé; stopky niťowité, ojedinělé nebo podwojné w úžlabíčkách; lupeny kalichowé rozewřené, wejčit podlauhlé, hrotatě zakončité, plodonosné zawřené; plátky sotwa delší kalichu, obwejčité, špidlaté, bílé neo pleťowé; wěnec tmawě nachowý; tobolka prodlauzené wejcowitá, přeostrá, okwětím stálým obkličená. — Ia lukách wlhkých, blízko wod w Indii západní a Ameice obratníkowé. ⊙

Zelina ta sliznatá a zahořkle kořenná potřebuje se we wlasti swé k léčení rožilných chorob.

Řád 22.

ROSNATKOWITÉ. *DROSERACEAE.*

Kalich 5penný, stejný, stálý, dříwe rozwití střechowitý. Pláků 5 oddělených, podplodních, s lupeny kalichowými střídawých. Tyčínky zwící plátkům nebo dwa — třikrátné, prosté, podplodní, wadnaucí, stálé. Prašníky dwjpauzdré, štěrbinau pukající boční. Waječník jednoduchý, sedawý. Čnělky 3—5, buď dole

semena nejdrobnější na semenicech postěnných, míškem zastřená.

Zeliny nebo byliny na rašeliništích rostoucí, nejvíce bezlodyhé; listy brvami žláznatými, dráždítelnými opatřené; květy jednostranné na hroznech zawilých, někdy ojedinělé.

R. okrauhlolistá. D. rotundifolia *Lin. Blak.* 433. *Engl. bot.* 868. *Drev. Hayn. pl.* 1. *t.* 2. *Fl. dan.* 1028. *Rostl.* 2. *ob.* 43. Rosička, rosnatka, rosa slunečná, bylina slunečná, rosník. Zelinka nebo bylinka útlinká, bezlodyžná; kořen malý, mrcasatý; listy wšecky kořenowé, rownowážné, na zemi w růži rozložené, na lodyze nebo stwolu nejkratší, střídawé, okrauhlé, nejtupější, dole wice méně klínowité, a tak w řapík přecházející, podduté a jako lžícowité, po kraji a na líci s brwami štětinowitými, nachowými, žlázky kulowaté, taktéž barwené, a kapaninu lepkawau wylučující nesaucími, ku středu listu zponenáhla se zkracujícími, na rubu lysé, 7žilé; řapíky listu tolikrát delší, čárkowité, nachowé, wšude chlupaté; listy dříw rozwinutí s čepelí dle délky složenau a dolů sehnutau, na řapík přitlačenau; ze samého kořena wynikají stwoly 4, 3, 2 anebo 1, přímé, jednoduché, nahé, lysé, zwýší prstu anebo půldruhého, mnohokrát delší listůw i se řapíky, dříwe zawilé, nesauci hrozny 2, 3, někdy 1; květy střídawé, jednostranné, na kratičkých stopečkách, a listenem čárkowitým, co stopečka dlauhým, opatřené; lupeny kalichowé kopinaté; plátky bílé, skoro wejčité, tupé, delší kalichu; nitky šídlowité; waječník zakulatělý; čnělky 3 dwojdílné; blizny paličkowité; tobolka podluhowatá, na konci 3—4chlopná, 1pauzdrá. Semena mnohá, podlauhlowejcowitá, nahoře kratičce hrotatá, w míšku podlauhlém, blanowitém, síčkowatě žilnatém zawřená. — Na místech rašelinných, obzwláště na rašeliwce po Ewropě prostřední a sewerné, též w Americe sewerné. Kwěte od polowice čerwna až do srpna. ♃

R. wzestaupawá. D. longifolia *Lin. Engl. bot.* 868. *Schk. t.* 87. D. intermedia *Drev. et Hayne* 3. *t.* 3. *B. Rostl.* 2. *ob.* 48. Dle jmění předešlé podobná, menší; listy obwejčité; řapíky delší nežli čepel listowá; stwoly wzestaupawé, maličko delší listůw; čnělky na dwé klané; semena obwejcowitá, nahá, na powrchu žlázkami paličkowitými celá pokrytá. — Na rašelinách nikdy newysýchajících w sewernější Ewropě. Kwěte s předešlau. ♃.

R. dlauholistá. D. anglica *Huds. Engl. bot.* 869. D. longifolia *Drev. et Hayn. pl.* 3. *t.* 3. *A. Rostl.* 2. *ob.* 48.

kách lesních, křesowistích, krajích lesních po Ewropě celé, Asii sewerné. 4.

Kořen té rostliny jiadá lékem slaužil.

W. trojice. V. tricolor. Trojice, trojičná bylina, macoška. Kořen útlý, mrcasatý, jedinau nebo wíce wyhánějící lodyh wzestaupawých, 3″—1′ wysokých, hranatých, jednoduchých nebo častěji rozloženě wětewnatých, wíce méně přitlačeně pýřitých; listy řapíkaté, zejkowané, lysé nebo po žilách roztraušeně chlaupkowané, krátce brwité, nejdolejší wejčitosrdčité, přetupé; palisty weliké, zpeřeně dělené: úkrojům bočních čárkowitých, konečného mnohem wětšího, listowitého, nejčastěji zejkowaného; stopka 2—3krát delší swého listu s listenoma blízko kwětu; lupeny kalichowé kopinaté, ostré; koruna rozdilně barwená, bezwonná nebo přeslabě wonná; plátkům širokých, přetupých, lichého s ostruhau dwakrát delší přiwěsků kalichowých; ostruha u wnitř se dwoji řadau chlupům; ostatní čtwero plátkům nadchlípených, střechowitých, s prostředníma silně wausatýma; tobolka elipsowitá, tupě trojhraná, ostrá. — Na polích, suchých lukách, newydělaných místech a w lesech Ewropy a sewerné Asie z rowin až k mezím sněhowým. Kwěte od kwětna až do zimy. ☉. ♂.

Tento rod mnohonásobně se proměňuje. Nejhlawněji rozeznáwají se dwoje odrodky:

α) Trojice krubokwětá, zahradní, štěpná. V. t. grandiflora *Fl. dan.* 628. *Mat. Háj.* 354. *B.* — *Wel.* 427., jejížto koruny jsau delší kalichu.

β) Trojice polní. V. t. parviflora. V. arvensis *Mat. Háj.* 355. — *Wel.* 327., jejížto koruna kratší kalichu. Hrubokwětá, s mnohonásobnými odrodky w zahradách pro ozdobu hojně se sází.

Ten odrodek i onen potřebuje se w lékařstwí.

Chyboroh. Jonidium. Barchybelchen.

Kalich 5lupenný, bez přiwěsků dole. Koruna 5plátková, neprawidelná: plátku lichého nejwětšího, dlauhonehetného, bezostružného, čtyr ostatních po dwau rozpostawených. Tyčinky blízké; prašníky s násadkau blánowitau na konci; nitky dwě lichému plátku střičné, wzadu a dole nesauci žlázku mednatau. Čnělka přikejowitá s bliznau rozličnau. Tobolka 1pauzdrá, 3chlopná; semenice po celé délce chlopní.

Ch. dáwivý. J. Ipecacuanha. Viola Ipecacuanha *Lin. Hilar. pl. us. t.* 11. *Düsseld. suppl.* 5. *t.* 21. Pombalia Ipecacuanha *Vand. fasc.* 7. *t.* 1. P. Itubu *Decand.* Po-

Řád 23.

LÁČKOWKOWITÉ. *NEPENTHACEAE.*

(*J. S. Presl* 1820. *NEPENTHEAE Ad. Brongn.* 1824.)

Kwěty dwojdomé. Kalich hluboce 4dílný: ústův křižmo postawených, w paupěti střechowitých. Kwěty samčí: tyčinek asi 16, w slaupek pewný srostlých; prašníky wně připewněné, w kulowatau hlawičku nabromaděné, 2pauzdré, na dél pukající. Kwěty samičí: wejčník prostý, 4pauzdrý, mnohowejčný: wajéčka připewněná po obojí ploše přehrádek, wzestaupawá. Blizna sedawá, štítowitá, 4laločná. Tobolka 4boká, bliznau, ukončená, 4pauzdrá, 4chlopná: chlopní sečmo pukajících, mnohosemenná. Semena dlauhowřetenowitá, s obšírným sklípkowaným obsemenim, bílečnatá. Kel rowný, osowý; děloh čárkowitých, kořínku doleního.

Byliny, polokře. Listy střídawé, ukončené láčkau, wíčkem zawřitelnau. Kwěty konečné nebo zdánliwě poboční, na hroznech nebo latách.

Jediné to pokolení obsahuje 4 rody, toliko w Asii mezi obratníkowé a na Madagaskaru rostaucí.

LÁČKOWKA. NEPENTHES. KANNENSTAUDE.

Znaky pokoleňowé jako řádowé.

L. moluckà. N. phyllamphora *Willd.* Phyllamphora *mirabilis Lour.* Cantharifera *Rumph* 5. *t.* 59. *f.* 2. Kořen hlizowitý wypaušti lodyhu jednoduchau nebo málowětewnau, přímau, tuhau; listy střídawé, řapíkaté, kopinaté, na pěd dlauhé, 2″ široké, jejichž žíla silná přes list se prodlužujíc na způsob rozwiliny nese láčku (čili wřecko) přímau, dole baňatau a ostrau, 5—6″ dlauhau, 2″ širokau, po kraji třepenitau a opatřenau na hořením konci wíčkem okrauhlosrdčitym, ostrým, červeným a dokonale ústi její přiklopujícím; láčka ta z mládí docela zawřená wíčkem a naplněná sokem co woda čistým, který za dne do pola se wypaří, proto že wíčko se otewře, na wečer wíčko opět se přiklopí, a přes noc woda opět se nashromaždí; wnitřek té láčky jest porostlý mnohými žlázami, z nichž sok ten se wylučuje. Jak mile wíčko zcwrklo, woda docela se ztratí. Na konci lodyhy jest hrozen řídký; tobolky zdélí 1″ a zlaušti brka. — Na Molukách a w Kočinčině. ♃.

Pro swé láčky náleží ta rostlina mezi diwy w Indii. Obywatelé mají tu powěru, žeby přelo, kdyby utrhli jednu láčku, protož chtějíce suché powětří, chrání se to udělati; naopak trhají

wšecky, potřebujíli deště, jsauce pewně přeswědčení, že musí přijíti. Též dětem, nemohaucím we spaní moče držeti, wylévají wodu z láček na hlawu a jim ji dáwají píti, majíce za to, že ta šláwu naprawuje nezdržliwost moče. Kořen wraskawý, list chladící a občerstwující. Dobýwají z nich přetahowáním mok, jehož užíwají w horečkách a wně potřebují na růži a d.

L. indská. N. destillatoria *Lin.* N. indica *Lam.* *Dict. sc. nas. atl.* 3. *t.* 4. Utricaria *Pluk. alm. t.* 237. *f.* 3. Bandura zeylanica *Burm. zeyl. t.* 17. Kořen tlustý, dužnatý; lodyha přímá jakoby haubowitá, oblá, nejjednodušší; listy sedawé, střídawé, lysé, waječné, nejcelejší, dole zaužené a nejdoleji objímawé, žebernaté; žíla mnohem silnější wynikší z listu nese na konci láčku skoro wálcowitau, 3—4″ dlauhau, 1″ tlustau, hladkau, čárkowanau, u wnitř obyčejně pěkně modrau, po kraji hladkau, rownau a opatřenau wíčkem okrauhlým, tupým; kwěty latněné, konečné; ušty kwětu samčího pilowané, samičího nejcelejší; semena drobná, jakoby w misku wřetenowitém, obak nejostřejším. — Na místech wlhkých, stinných Indie wýchodní a na Ceyloně. ♃.

O ní totéž znamenati co o prwní.

Řád 24.

[redacted]

prostředkem, objímawý, sedawý, jako kořenwý; lupeny kalichowé kopinaté, tupé, nejlysejší, stálé plátky obwejčité, podduté, rozložené, bílé, mnohožil, nejtupějš, na kraji hořením útlaučce zaubkowané, asi 3''' dlauhé, padawé; šupiny protiplátkowé obwejčité, v 9—13 dřiv štětinowitých, na konci žlázku kulowatau zelenau podporujících, až do pola rozklané, na čepeli zelenaw zdélí tři čtwrtin plátkowých; tyčinek 5 s plátky střídawých, stálých, co šupiny dlauhých; prašníky podlohowaté; waječník wejcowitý se 4 bliznami okrauhlým, po kraji brwitými; tobolka zakulatělowejcowitá, 4brázdá ½'' dlauhá, lysá, bledě hnědá. — Na lukách wlhkých bařinných, obzwláště wyšších, až k mezím sněhowým po Ewropě až do Lopárska, w Asii a Americe sewerných. Kwěte w lipnu až do září. ♃.

Rostlina ta i sprostému znamenitá druhdy w lékařstwí s užíwala; po dnes lid wenkowský na seweru má ji za lék žaludu posilující.

Řád 25.

WÍTODOWITÉ. *POLYGALEAE.*

Kalich 5lupenný nebo 4dílný, dříw rozwití střechowitý, s wnitřníma lupenoma wětšíma, plátkowitýma. Koruna neprawidelná ze 3 anebo 5 plátkůw, trubka nitkowau wíce méně srostlých, zřídka prostých. Tyčinek nejčastěji 8, s plátky srostlých, jednobratrých, na konci we dwa swazky stříčné, stejné rozděenýoh, po řídku 3, 4, 6, jednobratrých nebo prostých; prašník 1pauzdré, na konci děrau se otwírající. Pestík ze 2 worečkůw srostlých. Čnělka 1, zřídka 2. Tobolka 2pauzdrá, 2semenná, řídčeji peckowice anebo nožnička, 1pauzdré, 1semenné. Semeno wisuté, často dole opatřené nedokonalým míškem, někdy chlupaté, čuprynat. Kel osowý, rowný, s kořínkem wzhůru obráceným, bílenatý aneb bezbílečný.

Kře, byliny, zeliny. Listy nejčastěji střídawé, nejcelejšími celé, bezpalisté, článkowané. Kwěty obojaké, neprawidelné, úžlačkowé nebo na hroznech listenatých.

Sem náleží asi 340 rodů (w 18 pokoleních), ježto přebývají w pásmě obojím, mírném a obratníkowém, nejwětší díl ale w pásmě jižnomírném a hlawně w Africe jižné. O příbuznosti nejsau rostlinci sjednoceni. Wyznačují se obzwláštním hořkým, škrabawým, hnusivým prwkem, *senegowinau* (Seneginum) nazwaným; řídce přewhlédá třislowina.

Vítod. Polygala. Kreuzblume.

Kalich: 5 lupenůw, jichž 2 wnitřní přewelikė, křídowité (křídlka). Plátkůw 3—5, srostlých w korunu dwojpeskau: pysk hoření na dwé klaný, dolení člunkowitý, tyčinky zastírající, napřed hřebenowitě nebo střapcowitě rozsekaný. Tyčinek 8, dwojbratrých nebo jenom dole jednobratrých. Tobolka smačknutá, 2pauzdrá, 2semenná. Semeni zastřená miškem malým, na tré klaným, piléhawým.

W. popolitý. P. vulgaris *Lin.* Křížek. Wítod. Kořen tence wřetenowitý, probýbaný, dřewnatý, málowětewý, wypauštějící trs neweliký; lodyhy dole wětewnaté a položené anebo wzestaupawé, 3—6″ dlauhé, tenké, úlé, oblé nebo náhranaté, lysé anebo krátce pýřité; listy střídawé, sedawé, auzce kopinaté, ostraunké, dole zúžené, dolení zponenáhla kratší a tupější, eliptičné nbo obwejčité; hrozny konečné, mnohokwěté, odkwětí jednostrnné; kwěty modré, brunátné, růžowé, bílé; liteny 3 pod každým kwětem, mázdřité, okrauhlé, ostré: postřední wětší, postranní o polowičku kratší nežli stopěka kwětu docela rozwitého; lupeny kalichowé 3 wěšné menší, podlauhlé nebo kopinaté, ostré, 2 wni-

ní co vaječník dlauhá nebo kratší; listeny poboční zdéli stopečky a delší paupěte. — Roste na těchtéž místech. ♃.

W. dlauhonožičný. P. major *Jacq. aust.* 413. Mnohem větší předešlých; hrozny konečné, mnohokvěté; květy $^1/_2$″ dlauhé, růžové, hřebenaté; křídélka eliptická, trojžilá: žil pobočních vně větevnatě žilnatých, na konci žebrem úkosným spojených; nožka vaječní-ková za květení tři anebo čtyřikrát delší vaječníka. — Roste na suchopářích, pažitech w Morawě a w doleních Rakausích. ♃.

W. hořký. P. amara *Lin.* Kořen a lodyha jako u w. pospolitého; lodyhy ale wždycky nižší; listy kořenowé nebo lodyh starších málo prodlaužených obwejčité, tupé, jichž hořejší přewelké, růžowitě rozpoložené; listy letošních lodyh podlauhloklínowité nebo obwejčitě kopinaté; hrozny konečné, mnohokvěté; květy drobnější předešlých, bledě modré nebo bělawé, pořídku tmawě modré, do fialowa; křídélka čili wnitřní lupeny kalichowé podlauhlé nebo wejčité, 3žilé: žil nahoře sotwa spojených, pobočních wně málo rozwětwených, s wětwičkami oka nedělajícími; tobolky jako wůbec pospolitého. — Na lukách suchých, wlhkých a bahnitých, na suchopářích písčitých, po rowinách až na hory k wěčnému sněhu. Kwěte od kwětna do lipna. ♃.

Mnoho má odrodků; jsau ale troje hlawní.

α) Prawý, genuina *Jacq. aust.* 412. *Reichenb. ic. f.* 43. 44. Květy větší, tmawě modré; křídélka buď užší nežli dospělá tobolka nebo co ona široká;

β) předhořský, alpestris *Reichenb. ic. f.* 45. Nižší; listy i hoření eliptičné, dolení někdy jenom růžowitě rozpoložené;

γ) drobnokvětý, parviflora, austriaca *Reichenb. ic. f.* 42. aliginosa *Reichenb. ic. f.* 40. 41. Květy dwakrát menší.

Wšecky částky zelinné wyznačnjí se hořkostí patrnau, a tudyž wšelijké odrodky bez rozdílu potřebují se co lék hořký, posilující.

W. senega. P. Senega *Lin. Plenk t.* 549. *Berl. Jahrb.* 10. *t.* 5. *Bigel med.* 3. *t.* 30. *Woodw. med.* 3. *t.* 93. *Dilseld.* 12. *t.* 12. Kořen mnoholetý, wětewnatý, wně šediwý, u wnitř bílý, ročně wyhánějící přemnoho lodyh, 8—10″ wysokých, přímaunkých, jednoduchých, oblých; listy střídawé, sedawé, kopinaté, nejhořejší zakončité, lysé a jasně zelené; hrozny klasowité, konečné; květy drobné, nehřebenaté, bílé nebo růžowé; křídélka kalichowá okrauhlá, tupá, žilnatá; tobolka eliptičná, wykrojená. — W Americe sewerní. Kwěte w červnu a lipnu. ♃.

Kořen jeho na jedné straně hrbaan opatřený w nemocech pli-

všecky, potřebujíli dešť, jsauce pevně přesvědčení, že musí přijíti. Též dětem, nemohaucím ve spaní moče držeti, vylévají vodu z lůžek na hlavu a jim ji dávají píti, majíce za to, že ta žába napravuje nezdrželivost moče. Kořen vraskavý, list chladící a občerstvující. Dobývají z nich přetahováním mok, jehož užívají v horečkách a vně potřebují na rtíži a d.

L. suéstké. N. destillatoria *Lam.* N. indica *Lam. Dict. n. mss. ed.* 3. *t.* 1. Utricaria *Pluk. alm. t.* 237. *f.* 3. Bandura zeylanica *Burm. zeyl. t.* 17. Kořen tlustý, dužnatý; lodyha přímá jakoby haubowitá, oblá, nejjednoduší; listy sedavé, střídavé, lysé, vejčité, nejcelejší, dole zaúzené a nejdolejší objímavé, žebernaté; žíla mnohem silnější vynikší z listu nese na konci láčku skoro walcowitau, ½—1" dlauhau, 1" tlustau, hladkau, tarkowanau, u vrší obvčejně pěkně modrau, po kraji hladkau, rownau a opatřenau wížkem okrauhlým, tupým; kwěty hustě, kopcowitě; listy kwětu stejného pálowaně, samého nejcelejší; semena drobná, jakoby w miřku wřetenowitém, obak nejcelejším. — Na místech wlhkých, stinných Indie wýchodní a na Ceylonu. ♃.

O ně zdaž znamenal by o prem.

Řád 2.

TOLIJOWITÉ. *PARNASSIEÆ.*

Kalich 5upenný. Plaktiw 5, před jehnau každým 5upina, střídmale zmnohočilina, zazuina. Tyčinek 5 prostých. Pestk složený ze 4 wnitřních strustech: waječník 1pauzdrý: bizny 4 sedawé: misto čnělky nowor na waječníku. Tobolka 1pauzdrá, na stroci schnupna. Semenné rozstřené w prostranky nedůsledné, středobizpané. Semena mnohowrstwá, bezobalená. Kořen rowný s dělohama přeměnlwá zápletná.

Jsauce zmínění s 3 rody.

Tříd. Parnassia. Linn.

P. lusitana. P. lusitana *Lin. Sp. pl.* 584. *Engl. bot.* 32. *Dicc. t. Hamm.* v. 5. *t.* 13. *Schk. t.* 86. *Sturm f.* 13. *Hayn.* 2. *t.* 2. *Jacq. t.* 20. *f.* 1. Oudenec více mené kalmojinatý, 1—2 wysoký, nejjednoduší, hranatý, maličko zkřiwený, lysý. Listy a kwětní listy sedmé, nejcelejší, 1—2nžné. 5 tlaučků, z nichž vnější kapsky jsou podlouhlé, asi ½—okrauhlé, tupé. Kalichowé tlaučky pod

ní co vaječník dlauhá nebo kratší; listeny poboční zdělí stopečky a delší paupěte. — Roste na těchtéž místech. 4.

W. dlaukonožičný. P. major *Jacq. aust.* 413. Mnohem větší předešlých; hrozny konečné, mnohokvěté; květy 1/2" dlauhé, růžové, křebenaté; křídélka eliptičná, trojžilá: žil pobočních vně větevnatě žilnatých, na konci žebrem úkosným spojených; nožka vaječníkowá za květení tři anebo čtyřikrát delší vaječníka. — Roste na suchopářích, pažitech w Morawě a w doleních Rakausích. 4.

W. hořký. P. amara *Lin.* Kořen a lodyha jako u w. pospolitého; lodyhy ale wždycky nižší; listy kořenowé nebo lodyh starších málo prodlaužených obwejčité, tupé, jichž hořejší přewelikė, růžowitě rozpoložené; listy letošních lodyh podlauhloklínowité nebo obwejčitě kopinaté; hrozny konečné, mnohokvěté; květy drobnější předešlých, bledě modré nebo bělawé, pořídku tmawě modré, do fialowa; křídélka čili wnitřní lupeny kalichowé podlauhlé nebo wejčité, 3žilé: žil nahoře sotwa spojených, pobočních wně málo rozwětwených, s wětwičkami oka nedělajícími; tobolky jako wítodu pospolitého. — Na lukách suchých, wlhkých a bahnitých, na suchopářích písčitých, po rowinách až na hory k wěčnému sněhu. Kwěte od kwětna do lipna. 4.

Mnoho má odrodků; jsau ale troje hlawní.

α) Prawý, genuina *Jacq. aust.* 412. *Reichenb. ic. f.* 43. 44. Květy větší, tmawě modré; křídélka buď užší nežli dospělá tobolka nebo co ona široká;

β) předhořský, alpestris *Reichenb. ic. f.* 45. Nižší; listy i koření eliptičné, dolení někdy jenom růžowitě rozpoložené;

γ) drobnokvětý, parviflora, austriaca *Reichenb. ic. f.* 42. uliginosa *Reichenb. ic. f.* 40. 41. Květy dwakrát menší.

Wšecky částky zelinné wyznačují se hořkostí patrnau, a tudyž wšelijké odrodky bez rozdílu potřebují se co lék hořký, posilující.

W. senega. P. Senega *Lin. Plenk t.* 549. *Berl. Jahrb.* 10. *t.* 5. *Bigel med.* 3. *t.* 30. *Woodw. med.* 3. *t.* 93. *Dusseld.* 12. *t.* 12. Kořen mnoholetý, wětewnatý, wně šediwý, u wnitř bílý, ročně wyhánějící přemnoho lodyh, 8—10" wysokých, přímaunkých, jednoduchých, oblých; listy střídawé, sedawé, kopinaté, nejhořejší zakončité, lysé a jasně zelené; hrozny klasowité, konečné; květy drobné, nehřebenaté, bílé nebo růžowé; křídélka kalichowá okrauhlá, tupá, žilnatá; tobolka eliptičná, wykrojená. — W Americe sewerní. Kwěte w červnu a lipnu. 4.

Kořen jeho na jedné straně hranau opatřený w nemocech pli-

cních se potřebuje; zemínowé američtí užíwají ho proti uštknutí jedowatých hadůw.

W. jedowatý. P. venenosa *Juss.* Keř 2—3′ wysoký; listy řapíkaté, obwejčité, zakončité, největší, lysé; kwěty úžlabíčkowé, hrozněné; hrozny 2—3″ dlauhé; dwa lupeny kalichowé rozewřené; pysk korunowý hoření na dwa díly rozdělený, dolení na tolikéž lalokůw, opatřených násadkau hřebenowitau. — Na Žáwě ostrowě. ♄.

Welmi jedowatý, tak že pauhé dotknutí již nebezpečné případky působí.

W. dáwiwý. P. Poaya *Mart. spec. t.* Kořen kolmojdaucí nebo příúkosný, 4—5″ dlauhý, nahoře ztlauští brka a příwětwitý, tu a onde škrcený, uwířilý, bledě hlinožlutý; lodyha letní přímá, hranatá, 6—10″ wysoká, dole několika wětwemi opatřená, lysá; listy přísedawé, ½—1″ dlauhé, wejčitopodlauhlé, ostré, třikrát trojžilé, siwé, lysé; hrozny wálcowité, wzhůru tenknaucí, příběwné; kwěty růžowé; kalich křídel ostrých, žilnatých, koruny delších; člunek zelenawý, ukončený protahem malým, baňkowitým, třepenatým; tobolka smačknutá, příčtyrboká, slabě wykrojená; semena bílá, huňatá. — W Brasilii. Kwěte w lednu a únoru. ♃.

Kořen jeho podobá se po aučinku ipekakuanze, protož i w [redacted]

[redacted]

au, zakulatělau, 2laločnau; plod kulowatý, co hrách veliký, tečkami chropawý, nepukawý, o 2, anebo pomeiním o 1 semeně. — W Peruwii. ♄.

Kořen (radix ratanhiae) jest lék wážený, posilující a welmi vraskující.

Řád 26.

DĚROMUĎKOWITÉ. *TREMANDREAE.*

Kalich 4—5lupenný: lupenůw stejných, někdy do: srostlých, w paupěti chlopnitých. Plátkůw 4—5, protých, stejných, w paupěti wewinutých, tyčinky obkličucích. Tyčinek dwakrát wíce plátkůw, po 2 proti každému plátku, oddělených, podplodních. Prašníky 2—4-auzdré, děrau nebo trubkau pukající. Čnělka 1. Blina 1—2. Tobolka wejčitá, smačknutá, 2pauzdrá, 2chlopná: chlopní u prostřed přehrádečných, pauzder nejastěji 1semenných. Semena na konci přehrádky pověšená, wejcowitá, na pupu nahá, příwěskem ukončená. el wálcowitý, rowný, w ose bílku dužnatého, s kořínem proti pupu čelícím, tedy hořením.

Křičky útlé, často přímé, a chlupy žláznatě hlawičkowitými opatřené. Kwěty prawidelné, obojaké, ojedinělé, úžlabíčkowé.

Dwoje pokolení, *čtweromuďka* (Tetratheca) a *děromuďka* (Tremandra), asi 9 rodů, w Australii rostaucích, obsahující, jsau málo známá, tak že o jejich wlastnostech a upotřebení nic říci nemůžeme.

Řád 27.

SLIZOPLODOWITÉ. *PITTOSPOREAE.*

Kalich 5lupenný, padawý, prostý, w paupěti střechowitý. Plátkůw 5 podplodních, do prostředka srostlých, dříw rozwití střechowitých. Tyčinek 5 podplodních, oddělených, s plátky střídawých. Waječník 1 prostý, —5pauzdrý. Čnělka 1. Blizen co pauzder waječníkových. Plod: tobolka nebo bobule 2—5pauzdrá: pauzder mnohosemenných, někdy nedokonalých. Semena awinutá w dužnině slizké. Kel malý, wedlé pupu w bílku dužnatém zawřený: kořínek dlauhaunký, děloh nejkratších.

Kře nebo strůmky. Listy střídawé, jednoduché, kožnaté, bezalisté. Kwěty obojaké, úžlabíčkowé nebo konečné, ojedinělé nebo romadné.

cních se potřebuje; zemínové američtí užívají ho proti uštknutí jedowatých hadůw.

W. jedowatý. P. venenosa *Juss.* Keř 2—3′ wysoký; listy řapíkaté, obwejčité, zakončité, nejwětší, lysé; kwěty úžlabičkowé, hrozněné; hrozny 2—3″ dlauhé; dwa lupeny kalichowé rozewřené; pysk korunowý hoření na dwa díly rozdělený, dolení na tolikéž lalokůw, opatřených násadkau hřebenowitau. — Na Žáwě ostrowě. ♄.

Welmi jedowatý, tak že pauhé dotknutí již nebezpečné případky působí.

W. dáwiwý. P. Poaya *Mart. spec. t.* Kořen kolmojdaucí nebo přiúkosný, 4—5″ dlauhý, nahoře ztlauští brka a přiwětwitý, tu a onde škrcený, uwiřilý, bledě hlinožlutý; lodyha letní přímá, hranatá, 6—10″ wysoká, dole několika wětwemi opatřená, lysá; listy přísedawé, ½—1″ dlauhé, wejčitopodlauhlé, ostré, třikrát trojžilé, siwé, lysé; hrozny wálcowité, wzhůru tenknaucí, přiběwné; kwěty růžowé; kalich křídel ostrých, žilnatých, koruny delších; člunek zelenawý, ukončený protahem malým, baňkowitým, třepenatým; tobolka smačknutá, příčtyrboká, slabě wykrojená; semena bílá, huňatá. — W Brasilii. Kwěte w lednu a únoru. ♃.

Kořen jeho podobá se po aučinku ipekakuanze, protož i w Brasilii k týmž koncům, obzwláště proti horečkám žlučním, se potřebuje.

Ratanhia. Krameria. Kramerie.

Kalich stejný, 4—5lupenný, u wnitř barwený. Plátky 4—5, jichž dwa zaokrauhlé, beznehetné, ostatní 2 nebo 3 delší, nehetnaté, někdy dole srostlé. Tyčinky 3—4, dole wíce méně srostlé. Plod nepukawý, kulowatý, štětinatokolcatý, 1pauzdrý, 1semenný.

R. trojmužná. K. triandra *R. et Pav. per.* 1. *t.* 93. *Berl. Jahrb.* 11. *t.* 1. *Hayn.* 8. *t.* 13. Keř s kořenem rownowážně plaziwým, podzemním; pně mnohé, přímé, rozdělené na wětwe bojné, huňaté; listy střídawé, husté, na konci rozeh drobné, wejčitě podlauhlé, ostré, kožnaté, tuhé; kwěty ojedinělé, w hořejších úžlabičkách na stopkách překrátkých s listenoma ke kalichu přiblíženýma; lupeny kalichowé podlauhlowejčité, ostré, wně buňaté; plátky 4: 2 hoření ohnuté, nehetnaté, s čepelí skoro kopinatau, 2 dolení sedawé, zaokrauhlé, přetupé, na waječník přitlačené; tyčinky 3 prosté, wzestaupawé; nitky tlusté, oblé; prašník 1pauzdrý, homolowitý, na konci děrau se otwírající; waječník s wajéčkoma wisutýma; čnělka dlauhá, ohnutá, ukončená bliznau přema-

[redacted]

Pokrasnec. Frankenia. Frankenie.

[illegible]

Tobolka 3chlopná, mnohosemenná. [illegible]

P. popraní. *F. pulverulenta* Lin. [illegible] Anthyllis [illegible] Clus. 2. 4. 186. 4. 2. Listy [illegible]

[illegible] Na pomořích [illegible] po [illegible]

Tučnuška. Beatsonia. Beatsonie.

Čnělka na dvě klaná: uštův bliznau kulowatau u-čených. Tobolka 2chlopná, chudosemenná.

T. šrucholistá. B. portulacifolia. Keř mírný, listi okrauhlého, masitého, lysého, květu bílého. — Roste bralách, na pomoří jižném Ostrowu helenského, ežto listi jeho za thé se potřebují. ħ.

[illegible]

KAUKOLOWITÉ. SILENAE.

Kalich trubkowitý nebo baňatý, 5- (řídce 6-) zubý [illegible] na patero klaný, stálý. Plátkův 5, řídce 6, nehetnatých, [illegible]plodních, často s nitkami srostlých w trubku, obklí-ící nožku. Tyčinek 10, řídce 5 anebo 6. Vaječník uzdrý anebo na dně 2—5pauzdrý, mnohowaječný. ělek 2—5, oddělených. Tobolka mnohosemenná, 4, ebo 10 zubami pukající, řídce zbobulelá a nepuka- anebo 1semenná, obpukawá. Semena na semenici powité, nahoře prosté, bílečnatá. Kel obwodní, kru-vitý s kořínkem k pupu čelícím.

Zeliny, byliny, polokře, řídce kře, se pněm a wětwemi uzlatě mi. Listy střídné, nejcelejší, bezpalisté. Květy prawi-e, obojaké, řídce různopohlawé, na wrcholících konečných, roz-jowaných, řídce ojedinělé.

Řád ten obsahuje 350 rodů w 9 pokoleních, ježto hlawně ná-

ležejí oběma mirným podnebím, ano některé i za kruh severný jdou, w krajinách meziobratnikowých jest jich přemálo, a to jenom na nejwyšších horách. Nejmnožší nejsau znameniti obzwláštnim prwkem; některé rozeznáwají se mydlicowinau (Saponin), kteráž spojena s wytaženinau škrablawau; tyto rody se w lékařstwí potřebuji.

Hwozdník. Dianthus. Nelke.

Kalich wálcowitý, 5zubý, dole šupinami zmnožený. Plátkůw 5, dlauhonehetných. Tyčinek 10. Čnělky 2. Tobolka 1pauzdrá, na konci 4zubatě pukající. Semena štítowitá, na jedné straně wypuklá, na druhé prohlubená a wystáwajícím hřbítkem protažená.

Pokolení z wice 100 rodů, nejčastěji bylinných, s lodyhami uzlatě článkowanými, listím střičným, dole wice méně srostlým.

H. karafilát. D. caryophyllus *Lin. Blak.* 85. *Engl. bot.* 214. *Curt. mag.* 39. Karafilát domácí *Mat. Hdý.* 137. *B.* — *Wel.* 182. Hwozdík, hwozdíček, hwozdiòka, karafilát, karafiát. Kořen wřetenowitý, wětewnatý, wyhánějící řídký trs z mnoha pňůw položených, prodlaužených, welmi wětewnatých, krátkých, wypaušťějících lodyhy kwětaucí přímé, $1^1/_2$ — 3′ wysoké, uzlatě článkowané, oble čtyrboké, málowětewné, lysé, siwé; listy čárkowité,

H. petistý. H. plumarius *Lin. Clus.* 1. *c.* 284. D. serotinus *W. et Kit.* 172. Pně nekwětaucí položené, dílem plaziwé, 1′ dlauhé nebo delší, dělající trs welký, hustý, nizký; lodyhy kwětaucí wzestaupawé, 6″—1′ wysoké, 2—5kwěté, i s listím a kalichy siwé; listy čárkowité, po kraji šerpiwé; kwěty ojedinělé, konečné; šupiny kalichowé přiwejčité, nejkratšeji zakončitaunké; zuby kalichowé tupé; plátky obwejčité, až do prostřed laločnatě mnohoklané, částky čepelowé celé obwejčité, růžowé nebo bílé, nebo dole nachowě nebo žlutawě skwrnaté, a tu wice méně wausaté. — Na skalách a kopcich w prostřední mirné Ewropě. Kwěte w lipnu a w srpnu. ♃.

W zahradách hojně se sází a k obraubení záhonkůw se potřebuje. Často bývá plnokwětý a růžowý. Odrodek jeden jest s plátky bezwausými. Též proměňuje se s kalichy delšími nebo kratšími.

H. čínský. D. chinensis *Lin. Mill. ic.* 811. *f.* 2. Lodyha wzestaupawá, rozdwojowaná, na kolínkách silně napuchlá, na doleních článcích nepatrně čtyrboká, na hořeních na straně naproti wětwi hlubokým žlábkem protažená, pýřitě šerpiwá; listy čárkowitě kopinaté, dole ztenčené a srostlé, po kraji škrablawé; kwěty ojedinělé nebo podwojné na konci wětwí, podepřené listenoma čárkowitě šidlowitýma, newonné; šupiny kalichowé podlauhlé, prodlaužené w špičku listowitau, čárkowitě šidlowitau, odstálé, dlauhé co kalich anebo trochu kratší; kalich tlustý, wálcowitý, čárkowaný, se zuby podlauhle kopinatými, tupaunkými, osinatými; plátky obwejčité, na kraji wyhlodaně zubaté, na líci karmínowé, růžowé nebo bílé, u prostřed se skwrnama welikýma, tmawě nachowýma. — Roste w Číně. Kwěte od lipna do září. ☉, ♂.

Ten rod často w zahradách pro ozdobu se sází.

H. bradatý. D. barbatus *Lin. Clus.* 1. *p.* 287. Kořen starý mnohohlawý, wyhánějící trs z lodyh přímých, ½—1½′ wysokých, jednoduchých, oblých, s kolínky napuchlými, hladkých a jako ostatní díly lysých; listy kopinaté, širší nebo užší, dole w krátký řapík ztenčené, a tu srostlé w botku 2—3″ dlauhau, hoření užší, zponenáhla přecházející w listeny, jichžto wněšné zdělí kwětůw anebo jich delší; kwěty konečné, směstnané w chomáček na konci rowný, newonné; šupiny kalichowé wejčité, šidlaté, zdělí kalichu, po kraji blanowité, šerpiwaunké; kalich wálcowitý, čárkowaný: zubůw kopinatých, dlauze a tence zakončitých, po kraji pýřitých;

ležejí občina mírným podnebím, ano některé i za kruh severný jdou, w krajinách meziobratnikowých jest jich přemálo, a to jenom na nejwyšších horách. Nejmnožší nejsau zaameniti obzwláštním prwkem; některé rozeznáwají se mydlicowinau (Saponia), kteráž spojena s wytaženinau škrabkawau; tyto rody se w lékařstwí potřebují.

Hwozník. Dianthus. Nelke.

Kalich wálcowitý, 5zubý, dole šupinami zmnožený. Plátkůw 5, dlauhonehetných. Tyčinek 10. Čnělky 2. Tobolka 1pauzdrá, na konci 4zubatě pukající. Semena štítowitá, na jedné straně wypuklá, na druhé prohlubená a wystáwajícím hřbítkem protažená.

Pokolení z wíce 100 rodů, nejčastěji bylinných, s lodyhami uzlatě článkowanými, listím střídným, dole wíce méně srostlým.

H. karafilát. D. caryophyllus *Lin. Blak.* 85. *Engl. bot.* 214. *Curt. mag.* 39. Karafilát domácí *Mat. Háj.* 157. *B.* — *Wel.* 182. Hwozdík, hwozdíček, hwozdička, karafilát, karafiát. Kořen wřetenowitý, wětewnatý, wyhánějící řídký trs z mnoha pňůw položených, prodlaužených, welmi wětewnatých, krátkých, wypauštějících lodyhy kwětaucí přímé, $1^1/_2 - 3'$ wysoké, uzlatě článkowané, obla čtyrboké, málowětewné, lysé, siwé; listy čárkowité, střídné a dole srostlé, ostře žlábkowité, hladké, toliko proti dolejšku šerpiwaunké, málo podhnuté; kwěty ojedinělé na konci lodyh a wětwí, welmi líbowonné; šupiny kalichowé přitlačené, přikosočtwerečné, krátce zakončité, o $^1/_4$ kratší kalichu wálcowitého, jehož zuby wejčitě podlauhlé, malíčko klímawé; plátky obwejčité, nestejnozubé, bezwausé, pleťowé (w zahradách cihlowé, rumělkowé, tmawě lisawé, žlutawé, šediwé, bílé, a těmi barwami pestré). — Roste na skalách a zdech w Ewropě jižné, w prostřední tu i onde zdiwočelý. Kwěte od lipna do srpna. ♃.

Wůbec známá a pro ozdobu i wůni oblíbená rostlina zahradní, jenž w kruhulech a w půdě se sází. Náramné množstwí odrodků. Kwěty snadně se plní. Plátky před časy užiwali se w lékařstwí.

H. rychlíček. D. caesius *Smith. Engl. bot.* 62. *Dill. elth.* t. 298. f. 385. Rychlíček. Podobá se následujícímu rodu. Pně 3 –6" wysoké, trsnaté, přijednokwěté; listy šupaunké, po kraji šerpiwé; šupiny kalichowé přiokrauhlé, krátké; plátky zejkowané, pyřité. — Roste na skalách, w prostřední Ewropě. Kwěte w kwětnu a červnu. ♃.

Tento rauří hwozdík w zahradách hojně se sází, a jest také odrodek plný pleťowý. Wrdycky příjemně woní.

H. peristý. H. plumarius *Lin. Clus.* 1. *c.* 284. D. serotinus *W. et Kit.* 172. Pně nekwětaucí položené, dílem plaziwé, 1′ dlauhé nebo delší, dělající trs welikỳ, hustỳ, nizkỳ; lodyhy kwětaucí wzestaupawé, 6″—1′ wysoké, 2—5kwěté, i s listím a kalichy siwé; listy čárkowité, po kraji šerpiwé; kwěty ojedinělé, konečné; šupiny kalichowé přiwejčité, nejkratšeji zakončitaunké; zuby kalichowé tupé; plátky obwejčité, až do prostřed laločnatě mnohoklané, částky čepelowé celé obwejčité, růžowé nebo bílé, nebo dole nachowě nebo žlutawě skwrnaté, a tu wíce méně wausaté. — Na skalách a kopcích w prostřední mírné Ewropě. Kwěte w lipnu a w srpnu. 4.

W zahradách hojně se sází a k obraubení záhonkůw se potřebuje. Často bývá plnokwětý a růžowý. Odrodek jeden jest s plátky bezwausými. Též proměňuje se s kalichy delšími nebo kratšími.

H. čínský. D. chinensis *Lin. Mill. ic.* 811. *f.* 2. Lodyha wzestaupawá, rozdwojowaná, na kolínkách silně napuchlá, na dolení článcích nepatrně čtyrboká, na hořením na straně naproti wětwi hlubokým žlábkem protažená, pýřitě šerpiwá; listy čárkowitě kopinaté, dole ztenčené a srostlé, po kraji škrablawé; kwěty ojedinělé nebo podwojné na konci wětwí, podepřené listenoma čárkowitě šidlowitýma, newonné; šupiny kalichowé podlauhlé, prodlaužené w špičku listowitau, čárkowitě šidlowitau, odstálé, dlauhé co kalich anebo trochu kratší; kalich tlustỳ, wálcowitỳ, čárkowaný, se zuby podlauhle kopinatými, tupaunkými, osinatými; plátky obwejčité, na kraji wyhlodaně zubaté, na líci karmínowé, růžowé nebo bíle, u prostřed se skwrnama welikýma, tmawě nachowýma. — Roste w Číně. Kwěte od lipna do září. ☉, ♂.

Ten rod často w zahradách pro ozdobu se sází.

H. bradatý. D. barbatus *Lin. Clus.* 1. *p.* 287. Kořen starỳ mnohohlawỳ, wyhánějící trs z lodyh přímých, ½—1½′ wysokých, jednoduchých, oblých, s kolínky napuchlými, hladkých a jako ostatní díly lysých; listy kopinaté, širší nebo užší, dole w krátký řapík ztenčené, a tu srostlé w botku 2—3″ dlauhau, hoření užší, zponenáhla přecházející w listeny, jichžto wněšné zdélí kwětůw anebo jich delší; kwěty konečné, směstnané w chomáček na konci rowný, newonné; šupiny kalichowé wejčité, šidlaté, zdélí kalichu, po kraji blanowité, šerpiwaunké; kalich wálcowitỳ, čárkowaný: zubůw kopinatých, dlauze a tence zakončitých, po kraji pýřitých;

capul plátkowá obwejcitá, nestejně zubatá, růžová, *malicko wnitrná*. — Na Pyrenejích a Alpách, w jižních *Francauzich* a Němcich. Kwěte w lipnu a srpnu. 4.

W zahradách obyčejná květina; barva květu bývá také karminowá, dwoila nachová a bílá, obyčejně tmavě zpestřená.

H. hortensis. D. Carthusianorum *Lin. Jacq. var. t.* 407. *Sturm f.* 57. *Reichenb. ic. t.* 732. Karafiát planý *Mat. Hlj.* 158. Slziáky. Dle jmění podobá se předešlému. Lodyha přímá, tenká, přižerpiwá, nahrnutá, prostá místa rozdílně wysoká, od 1″ — 1′; listy čárkowité, trojžilé, po kraji žerpiwé, dole srostlé w botku prodlužující se málo nad kolínko; kwěty rostliny dlouhé červené a po 3 (někdy i méně, třebas jenom 1) w chomáčcích shlaudcné, konečné, sedavé nebo stopečnaté; listeny podlauhlé, osinaté, kratší chomáčku; kalichowé wejcité, osinaté, kratší kalichu. — Roste na wýslunných trawnatých po Ewropě. Kwěte w lipnu a srpnu. 4.

W zahradách zdá se dosti a méně se barwa kwětky červenan, hnědá, mezi oběma prostřední.

Myrsine. Sapokaria. Seifenkraut.

Kalich rubkowitý nebo hadatý, 5zubý, dole nahý. Plátků 5, dlauhonehetnatých. Tyčinek 10. Čnělky 2. Tobolka 1pouzdrá, na konci 4 zubami pukající. Semena ledwinowitě kulovatá.

M. Vaccaria. S obilnomilná. *Lin. Rivin.* 112. *Schk. t.* 191. *Mill. t.* 248. *Rchb.* 2. *t.* 2. *Mat. Wd.* Hvězlice. chlupatá, podwinná, planina, mnoho odnoží wysílající, nahá, na kolínkách nepatrně 4hranná, 1′—2′ wysoká, nahá, nebo dlauhonehetná; listy přísně podlauhlé, chlupaté, ostré nebo zakončení, dole w krátký řapík wsunuté, s 1. srostlé, celé. Žilní, kwě, na dwou rohou kwětu se chomáček prokolikowitý, dlouhý postavený, kalich. nálevkowitý, obvejcený 1″ dlouhý: rubrika kwětu modrá, plátky rubrika co kalich dlouhé nebo delší, obvejcené, klínowité, nahé wřízlou nebo celou, bílé, nálevkowité nebo bílé dole ohnutou kopinatou, dlauhonehetnou, celou, často s ostrůmkem. děla w ústí kalichowém, nahá, nahá, nebo krátce, ústní. — Roste na polích pomalých Čechách, w severním díle Ewropy. Kwěte w lipnu, srpnu. ☉.

V Čechách jen dle cest rolí [illegible] nebo po krajích, na místech [illegible] v zahradách květla se zde po [illegible]

[redacted]

její a listy w lékařstwí se potřebují, a wyznačují se my-
saponin), prwkem škrablawým, hořkým, a protože s wo-
ako mýdlo, odtud bylina jméno dostala.

Šater. Gypsophila. Gypskraut.

5zubý aneb na patero klaný, dole nahý. Ko-
plátcích, dolů zponenáhla klínowitě se úžící.
). Čnělky 2. Tobolka 1pauzdrá, na konci 5-
Semena ledwinowitokulowatá.
bílé anebo swětle růžowé.

dlicowý. G. Struthium *Lin.* Kali vermiculatum
9. *Bocc. mus.* 2. *t.* 122. Kořen tlustý, mno-
řewíčný; lodyha dole křowitá, 1½ wysoká,
, šerpiwaunká; listy dužnaté, polooblé, delší
zlí lodyhowé, w jejichž úžlabíčku listy dro-
čné; kwěty směstnané, bílé. — Roste we
ħ.
ořen potřebowal se w lékařstwí, nyní na místo mýdla
jej potřebují.

Silenka. Silene. Silene.

wálcowitý, kejowitý anebo baňatý, 5zubý,
Plátkůw 5 nehetnatých. Tyčinek 10. Čněl-
bolka na dně 3pauzdrá, na konci 6chlopná.
dwinowitá.
někdy mnohomanželné anebo dwojdomé.
ší w celém řádu pokolení, obsahující dle *de Candolla*
dílných kwětenstwím.

okowá. S. Armeria *Lin. Engl. bot.* 1398. *Sturm*
řen malý, wřetenowitý, mrcasatý; lodyha při-
½ wysoká, jednoduchá nebo wětewnatá, oblá,
kowaná, jako ostatní díly lysá, jako listy siwě
od hořeními kolínky lepnatá; listy stříčné,
o wejčitopodlauhlé, objímawé, nejdoleji sro-
nebo krataunce zakončité, nejhořejší dole
dolejší tutéž zúžené, podlauhlé; kwěty mno-
čené, dohromady dělající chocholík konečný,
rozwětwení podepřený listoma kratšíma no-
tatních rozwětwení listy dwa malé kopinaté;
ze kejowitý, blánitý, 10žilý, dole pupkowatě
zubůw wejčitých, tupých; plátky nehtůw co
hých s čepelí obwejčitau, mělce wykrojenau,
, pěkně karminowau, dole s šupinama dlauhý-
, dohromady dělajícíma wěnce 10dílný; (tobol-

listy wejčitokopinaté, ostré, dole slabě srdčité a objímawé, co tráwa zelené, na líci šerpiwé, na rubu s roztraušenými tuhými chlupy, po kraji šerpiwě brwité; wrcholík směstnaný w chomáček hustý, mnoho kwětý, nahoře rowný; kwěty na krátkých stopečkách, podepřené listeny kopinatými, šídlatě zakončitými, jichž nejdolejší jsau kalichu delší; kalich kejowitý, oblý, $^3/_4$" dlauhý, 10žilý, swětle zelený, chlupy dlauhými, článkowanými huňatý: zubů wejčitokopinatých, zakončitých; plátky nehtu co kalich dlauhého, čepele na dwé klané, dole nesaucí šupinku na dwé klanau, ohniwě červené (karmínowé), řídčeji pleťowé nebo bílé: tobolka wejcowitá, 5zubá, dlauhau nožkau podepřená. — W Asii prostřední a sewerné. Kwěte od čerwna do sypna. ♃.

Rostlina w zahradách wůbec oblíbená. Celá, obzwláště kořen, podobá se co do wlastností mydlici obecné, a w Sibirii prý slauží k mytí místo mýdla.

K růže sw. Marie. L. coronaria *Mat. Wel.* 290. L. Agrostemma coronaria *Lin.* Růže sw. Marie; kaukol zahradní. Kořen wětewnatý; lodyha wzestaupáwá, pak přímá, $1^1/_2$—2' wysoká, oblá, tuhá, nahoře rozdwojowaná s listím a kalichy hustě a bíle plsťnatá; listy podlauhlé, ostré, dolení dole zaužené, hoření přiwejčité, menší,

[redacted]

wysoké, oblé, lysé; listy obwejčitokopinaté, obak ejlysejší, nasiwělé, přímasité, střičné, dole sroěty latněné: kalichy puchýřowité, wejcowité, síť plátky nehtu klínowitého, čepele na dwé klané, na; čnělky nejdelší; tobolka wejcowitá. — Na lukřowinách. Kwěte od kwětna do srpna. ♃.

trpaslíčná. S. pumilio *Wulf.* Cucubalus pumilio *q. aust.* 5. *app. t.* 2. Caryophyllus sylv. VII. *Clus.* 5. Kořen wětewnatý, wypauštějící trs dosti hu odyh překrátkých; listy čárkowitě kopisťowité, pýřité; stopky krátké, jednokwěté; kalichy nachlupaté. — Na horách korytanských, wlaských. ♃.

Knotowka. Lychnis. Lychnis.

lich trubkowitý, 5zubý, nahý. Plátků 5 nehetna ústí často wěnčitých. Tyčinek 10. Čnělek 5. 1—5pauzdrá, na nožici dlauhé nebo žádné.

pokolení liší se od předešlého toliko 5 čnělkami. Rody se silenkami podlé jmění se srownáwají, wyznačují se ale římí.

smolnička. L. Viscaria *Lin. Fl. dan.* 1032. Kořen ý, wětewnatý, mrcasatý, o několika hlawách wypau trs: lodyhy přímé, $1^1/_2$—2′ wysoké, jednoduché, tlatě článkowané, lysé, pod kolínkami lepem lým černohnědým z délí $^1/_2$—1″ popnuté; listy , ostré, celé, jasně zelené, lysé, dole pawučinatě doleni w řapík zaužené, hoření sedawé, přímé, nejdoleji srostlé; wrcholíky skrownokwěté, stříořením dílu lodyhy skoro latu hroznowitau děla každého rozdělení opatřený listenoma wejčitoma, zakončitýma; kalichy kejowité, $^1/_2$″ dlauhé, žilách pýřité: zubůw krátkých, wejcowitých, ; nehty plátkowé zdélí kalichu; čepele plátkowé é, mělce wykrojené, po kraji čeřité, jakoby zej dole opatřené šupinau zaubkowanau, dwojdíl[illegible] nachowé, řídko bílé; tobolka podlauhowatá, [illegible] na tlusté nožce o polowic kratší. — Na lu[illegible], pahorcích křowištných po wělikém dílu [illegible] Kwěte w kwětnu a červnu. ♃.

[illegible] sebau, protož w zahradách bývá [illegible] nikdy naplno.

[illegible] L. chalcedonica *Lin. Clus.* 1. *p.* 292. [illegible], plamenčík, [illegible]. Lodyhy [illegible] přímé, jednoduché, oblé, [illegible], [illegible];

[illegible] srdčité a obj[illegible] [illegible], na rubu s [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] stopečkách, [illegible] zakončitými, [illegible] obly, [illegible] článko[illegible] zakončitých; [illegible] čepele na dwé klané, [illegible] čerwené [illegible] tobolka wejco[illegible] [illegible] — W Asii pro[illegible] Kwěte od čerwna do srpna. ♃.

[illegible] Celá [illegible] Sibirii prý [illegible] místo mýdla.

K. růže sw. Marie. L. coronaria *Mat. Wel.* 228. C. Agrostemma coronaria *Lin.* Růže sw. Marie; kaukol zahradní. Kořen wětewnatý; lodyha wzestaupawá, pak přímá, 1' 1—2' wysoká, oblá, tuhá, nahoře rozdwojowaná, i s listím a kalichy hustě a bíle plsťnatá: listy podlauhlé, ostré, dolení dole zaaužené, hořeni přiwejčité, menší, stříčné, dole srostlé; kwěty dlauhostopečné, ojedinělé w rozporách a na konci wětwiček: kalich nakožnatělý, baňatý, 10hraný: hran střídawě wyšších a nižších: koruna mnohem delší, 1" w průměru široká, na líci nejčastěji krásně nachowá; nehtůw co kalich dlauhých, čepelí okrauhle obwejčitých, přetupých anebo wykrojených, nepatrně zejkowaných; wěnec ze šupin 10 tuhých, ostrých, přímých; tobolka wejcowitá, 1pauzdrá, 5 zuby pukající, bez patrné nožky. — Na pahorcích kamenitých, wýslunných po Ewropě jižné a teplejší prostředni. Kwěte w čerwnu a lipnu. ♂.

W zahradách našich wůbec oblíbená; mění se kwětem plnowým, dosela bílým, nebo bílým a wěncem čerweným.

K. kaukol. L. Githago *Lam.* Agrostemma Githago *Lin. Plenk t.* 356. *Schk. t.* 124. *Sturm f.* 5. Kaukol *Mat. Hdj.* 225. *B.* — *Wel.* 253. *C.* Kaukol, tetřice. Lodyha přímá, jednoduchá, nebo nahoře málowětewná i s listím a kalichy přitlačeně chlupatá; listy kopinatě čárkowité, ostré, dole 3žilé, w krátkau pochwu srostlé: kwěty ojedinělé, konečné, na dlauhých stopkách; kalich 10hraný: zubůw čárkowitých, ostrých, delších trubky kalichowé a dílem i koruny weliké; plátky čepelí obwej-

i wykrojených, na líci nachowých, bez žu-
ch; tobolka 1pauzdrá, 5zubá, bez nožky.
rolích mezi obilím. ⊙.
celému světu známá, ozdobná, někdy ale w obilí bu-
semena její weliká, černawá, na powrchu zrnkowatě
zdrawí, jestli mnoho jich w mauce zemleto.

Řád 30.

AČINCOWITÉ. *ALSINEAE.*

4—5lupenný, nejčastěji stálý. Plátkůw 4—5
chu přilpewněných a často na kraužku žlá-
ích, zřídkakdy žádných. Tyčinek dwakrát
átkůw, řídko tolikéž nebo méně. Waječ-
; mnohowaječný. Čnělek 2—5 oddělených.
méně hluboko pukající (chlopněmi nebo
ohosemenná, řídce chudosemenná. Se-
enici střední slaupowité nebo na dně to-
dící. Kel obwodní, kraužkowitý, řídce sko-
prostřed bílku.
be byliny, někdy poloke, skrownė, něžné, s lodyhau
kowanými. Listy střídné, nejcelejší, bezpalisté (řídce
ty obojaké, na wrcholících konečných rozdwojowaných,
. Kwěty bílé.
obsahuje asi 300 rodů (w 21 nebo wíce pokoleních),
ebí mírnému a studenému, hlawně na polokauli sewer-
m horám.

Plewel. Hollosteum. Spurre.

5lupenný. Plátkůw 5 zubatých. Tyčinek 5
ním 3—4. Čnělky 3. Tobolka 1pauzdrá,
uby pukající. Kel mezi bílek ohnut.
ičnatý. II. umbellatum *Lin. Fl. dan.* 1204.
tý s několika tenkými mrcasy, wypauštějící ně-
dnoduchých, článkowaných, dole zlomených,
obrácených, dole lysých, nahoře pýřitých,
—8″ wysokých; listy trochu masité, nejce-
ořenowé eliptičné, lodyhowé větší, wejčité,
konečné o nestejně dlauhé stopky pode-
ené, u dola opatřené listeny přemalými,
větauci přímé, pokwětlé sehnuté; lupeny
jčité, stálé; plátkůw 5 podlauhlých, tupých,
tyčinek 3, někdy 4 ano i 5; čnělky 3 s
owitými; tobolka wálcowitá, na konci pu-
němi podwinujícími se; semena na slaupku

středním připewněná, mnohá, srdčitě podlouhlá. — Roste na rolích, auhorech, zahradách. Kwěte w dubnu a kwětnu. ☉.

W zahradách jest bolest, na auhorech jest ale cenám přjemná pastwa.

Kolesac. Spergula. Sparg.

Kalich šlupenatý. Plátků 5, celých. Tyčinek 5 nebo 10. Čnělek 3. Tobolka 3chlopná, mnohosemenná.

Některé jich mají pollsty, jiné ale.

A. *rolní.* S. arvensis *Lin. Fl. dan. t.* 1033. Kořen tence wřetenowitý nebo wětewnatý, wybánějící lodyhu jedinau, přiman, nebo několik kolem rozšířených a z kolejska wětwe wzestaupawé wypauštějících; lodyha wůbec 6—12″ dlauhá nebo delší, jednoduchá nebo wětewnatá; listy střídné, wětwičkami listnatými, překrátkými, z úžlabička wynikljmi ale jakoby přeslenčné, sedawé, čárkowitě šidlowité nebo nitowité, tupauské, na líci nadduté, na rubu brázdau dělnau opatřené, námasité, tmawě zelené, nejčastěji chlupky ihličnatými pokryté, dole nearostlé; palisty na každé straně sudky listowé: blanka krátka, širocc wejčitá, tenlička, bělawá: stopečky wrcholíku mnohokrát sachatě rozdělcného nitowitě, dole s listenema wejčitýma, zwadlýma, odkwětší zahnutý lupen kališkowé rozložené, wejčitý, bezlitě blanowitě obroubené: plátky trochu delší kališku, wejčité, na konci zaokrauhlené: tyčinek 10, někdy pomenšením 7 nebo 5, i méně; tobolka wejcowitá, trochu delší kališku, až přes polowičku 3chlopna: semena kulowatě ledwowitá, drobně bradawičnatá, černá, obklíčená krajem sukym, žlutawým, hladkým. — Na polích a rolích, obzwlášť písčitých, w největším dílu Europy až do Lapmarku. Kwěte w červnu a lipnu. ☉.

Rozeznávají se tyto odrudky:

α) dlauhá (*sativa*), semena čistě černého, lysého, přehledným bílým lemem obrubeného:

β) obecná (*vulgaris*), semena s hrubowrásčitými hlbinami, pak nahnědlými

γ) nejwětší (*maxima*), we wlhkých dílech hojněji, semena tlustá tříselná wůbec.

Wýtworem jest pícna wýsiwa, která obzwlášť na hnůj na písky a do krajin, kdežto jiná plodina nechce se dařiti. Zdělo se hnůjí na červena nebo za sena: krawy a owce ráda jej žerau, a prwní více dojí.

[redacted]

Len. Linum. Lein.

Lupenů kalichowých, plátků a tyčinek po pěti. Čně- : 5, welmi řídce 3.

L. přeužitečný. L. usitatissimum *Lin. Blak. t.* 160. *nkt.* 243: *Düsseld.* 8. *t.* 6. Len *Mat. Háj.* 95. — *Wel.*). Kořen tenký; lodyha nejčastěji ojedinělá, přímá, ıoře wětewnatá; listy střídawé, kopinaté, trojžilé, ly- ; kwěty na latě konečné, běwné, rozdwojowané, :d rozwitím nachýlené; lupeny kalichowé wejčité, ré, trojžilé, drobně brwité, bezežlazé, skoro zdélí ıolky zralé; plátky mnohem delší kalichu, obwejčité, ıle blankytné, jako tyčinky; waječník wejcowitý; ıka málo delší tyčinek s kejowitými bliznami; tobol- skoro kulowatá, krátce hrotitá; semena obwejčitá, ačknutá, hnědá, hladká, lesklá. — Půwodně nepochy- ě roste w Lewantu, snad i w Ewropě jižné, kdežto o i w Ewropě prostřední a Americe sewerné u weli- a množstwí se seje. Kwěte od čerwna do srpna; ěty toliko před polednem rozwité. ⊙.

Hlawně rozeznáwají se dwoje odrodky:

α) *Len mlacowý* čili *slepý*, s lodyhau wyšší, jednodušší, listím, tím a tobolkami menšími, s posledními nepukawými, semenem ıwějším.

β) *Len prahlý, hlediwý, zřelý*, s lodyhau nižší, wětewnatau, ím, kwítím a tobolkami wětšími, jichž poslední se lauštějí čili pu- í; se semeny bledšími, raučejšími. Tyto dwoje odrodky newrhnau setím.

Každému známo, že len jest rostlina nejdůležitější, z jejíhožto kna předeného dělá se plátno nejpěknější a nejtrwanliwější. Se- ıe dáwá olej lněný, wysaušiwý, w lékařstwí, uměních a řemeslech ečný. Semeno lněné samo jest lékem a hojidlem.

L. čistiwý. L. catharticum *Lin. Blak. t.* 368. *Plenk* 244. *Schk. t.* 47. *Curt. lond.* 3. *t.* 26. Štihlý, 3—6″ ıoký, lysý, s lodyhau niťowitau, nahoře rozdwojowaně :wětwenau; listy stříčné, po kraji šerpiwaunké, do- í obwejčité, hoření kopinaté; kwěty na stopkách uhých, chlupowitých před rozwitím nachýlené (někdy rčlánkowé); plátky dwakrát delší kalichu, se žilami ıswitawými a nehtem žlutým; tobolka kulowatá, zdélí ichu. — Na lukách, pastwinách, w největším dílu ropy. Kwěte od čerwna až do srpna. ⊙.

Druhdy zelinka pro moc mírně počišťující w lékařstwí se po- ıowala.

Řád 32.

SLÉZOWITÉ. *MALVACEAE.*

Kalich 5-, řídce 3—4dílný, před rozwitím chlopnitý, wně často opatřený kalíškem z lupenůw prostých anebo srostlých. Plátkůw co uštůw kalichowých, s nimi střídawých, podplodních, před rozwitím skraucených, hned oddělených, hned dole na trubku tyčinkowau přirostlých. Tyčinek co plátkůw anebo mnohem wíce podplodních: nitek w trubku srostlých; prašníkůw 1pauzdrých, příčnau štěrbinau pukajících. Waječník 5—mnohopauzdrý, t. j. složený z worečkůw přesleněných, pořídku hlawowitě nakopených anebo docela prostých. Čnělek co worečkůw buď oddělených buď srostlých; blizen co worečkůw wíce méně oddělených. Plod 1, nejčastěji tobolkowitý, chlopněmi pukající, anebo w mnoho plodkůw (holének aneb měchýřikůw) se rozpadající; pauzdra 1—mnohosemenná. Semena bezbílečná nebo se skrowným bílkem. Kel rowný nebo křiwý; dělohy zchumlaně řasnaté.

Zeliny, byliny, kře nebo stromy. Listy střídawé, často řapí-

[redacted]

ena letního wychází několik lodyh, 8—12″ wysokých; r střídawé, wejčité, zejkowané, nebo některé tupě na klané, chobotnaté nebo protisečné, lysé nebo chlu-; palisty podlauhločárkowité; stopky úžlabíčkowé, lí listů, 1kwěté; kwěty nachowělé nebo fialowé, někdy ela bílé. — W Ewropě jižné a Africe sewerné. ⊙.

Listy a kwěty potřebují se jako slézůw našinských.

Sléz. Malva. Malve.

Kalich 5dílný s kalíškem 3lupenným. Čnělek mno-dole srostlých. Holének mnoho přeslenowitě rozpo-ných, pak se oddělujících a na wnitřní straně štěr-ě pukajících.

S. jínolistý. M. Alcea *Lin. Cav. diss.* 2. *t.* 17. *f.* 2. *r. mag. t.* 2197. *Blak. t.* 309. Kořen dlauhý, wěte-tý, silně mrcasatý; lodyha přímá, 3—4′ wysoká, na-jako i wětwe a řapíky chlupy hwězdowitými, kými obrostlá; listy na líci obrostlé chlupy jedno-hými, na rubu hwězdowitými, dolení srdčitě nebo initě okrauhlé, přícelé nebo laločnaté a nestejně z ba zejkowané, hoření dlanitě 5dílné: lalokůw skoro čtwerečných, na tré klaných, tupě stříhanozpilowaných po protisečných; stopky úžlabíčkowé, ojedinělé, nej-ejší také shlaučené, plsťnatě srstnaté chlupy cho-ěnými; kalich a kalíšek šerpiwý; ušty posledního tičné; kwět weliký, 2″ w pruměru široký, růžowý: ky obsrdčité, na nehtu silně brwité: slaupec, okolo ož plodky rozpostawené, zšíří plodkůw, homolowitě ýšený, brázdowaný; plodky hladké, lysé. — Na pa-cích wýslunných skoro po celé Ewropě. Kwěte od a až do září. ♃.

Krásná ta rostlina zasluhowalaby místo w našich zahradách. l časy kořen a listy byly lékařské, an mají aučinky jako sléz le-a proskurník obecný.

S. pižmowý. A. moschata *Lin. Cav. diss.* 2. *t.* 18. *f.* Welmi podobný předešlému; chlupy na lodyze a kách nejčastěji jednoduché; listy dolení ledwinité, říhané, hoření hlauběji a autlejí mnohodělené: lalo-čárkowitých; ušty kalíškowé čárkowité; plodky hu-srstnaté. — Roste na podobných místech jako pře-lý, w celku ale wzácnějí jest. ♃.

S. lesní. M. sylvestris *Lin. Cav. diss.* 2. *t.* 26. *f.* 2. *t.* 22. *Fl. dan. t.* 1223. Kořen dlauhý, hluboko země wnikající, málo wětewný, mrcasatý, bělawý;

Řád 32.

SLÉZOWITÉ. *MALVACEAE.*

Kalich 5-, řídce 3—4dílný, před rozwitím chlopnitý, wně často opatřený kalíškem z lupenůw prostých anebo srostlých. Plátkůw co uštůw kalichowých, s nimi střídawých, podplodních, před rozwitím skraucených, hned oddělených, hned dole na trubku tyčinkowau přirostlých. Tyčinek co plátkůw anebo mnohem wíce podplodních: nitek w trubku srostlých; prašníkůw 1pauzdrých, příčnau štěrbinau pukajících. Waječník 5—mnohopauzdrý, t. j. složený z worečkůw přesleněných, pořídku hlawowitě nakopených anebo docela prostých. Čnělek co worečkůw buď oddělených buď srostlých; blizen co worečkůw wíce méně oddělených. Plod 1, nejčastěji tobolkowitý, chlopněmi pukající, anebo w mnoho plodkůw (holének aneb měchýřikůw) se rozpadající; pauzdra 1—mnohosemenná. Semena bezbílečná nebo se skrowným bílkem. Kel rowný nebo křiwý; dělohy zchumlaně řasnaté.

Zeliny, byliny, kře nebo stromy. Listy střídawé, často řapíkaté, zubaté, laločnaté. Palisty 2, prosté. Kwěty obojaké, welmi pořídku jednodomé, nejčastěji prawidelné, ojedinělé nebo shlaučené, w úžlabíčkách nebo na hroznech konečných.

Řád ten obšírný obsahuje wíce 556 rodů (w pokoleních 23 rozlosowaných). Asi $^2/_3$ jich rostau mezi obratníkoma, ostatní w obau mírných podnebích. Po wšech země dílech jsau rozšířeny. Rostliny sem náležející již jměním, obzwláště ale ústrojností kwětu se rozeznáwají. Mnoho krasokwětých: některé w řemeslech a rolnictwí, jiné w lékařstwí důležity. Hlawní prwek jest škrob.

Rozdělují se na dwoje podřadí:

1) *SLÉZOWITÉ* (wlastně). Kalich w paupěti dokonale chlopnitý. Tyčinky w trubce mnohořadé, wněšné kratší.

2) *CEJBOWITÉ*. Bombaceae. Kalich w paupěti nedokonale chlopnitý. Trubka nitkowa na konci na patero klaná.

Podřadí 1.

SLÉZOWITÉ. *MALVACEAE.*

KUPOSEMENKA. MALOPE. HERZPAPPEL.

Kalich obklíčený kalíškem, složeným ze 3 lupenůw srdčitých. Měchýřiky přemnohé, 1semenné, w hláwku nahlaučené.

A. *obecná*. M. malacoides *Lin. Sabbat. rom.* 1. *t.* 50. *Cam. t.* 583. *t.* 1. *Cav. diss. t.* 37. *f.* 1. *et* 27. *lit.* X. Z

plátky dwakrát delší kalichu, dole bělawé, nahoře červenawé; slaupec silně u prostřed prohlubený, užší nežli plodky okrauhlé, po hřbetu na příč swraskalé, lysé. — W Čině. Kwěte od čerwna do září. ⊙.

Rostlina ta sliznatá w její wlasti se potřebuje w lékařstwí jako některé nadjmenowaných; též u welikém množstwí na pící se sází. U nás dobře se daří.

S. kadeřawý. M. crispa *Lin. Cav. diss.* 2. *t.* 23. *f.* 1. Lodyha 4—6′ wysoká, přímá; listy welike, okrauhlé, dole hluboce srdčité, tupě 7laločné, drobně zubaté, pěkně kadeřawé, přilysé: kwěty drobné, bělawé, w úžlabíčkách nahlaučené, sedawé. — W Sirii. ⊙.

Pro ozdobný list se sází w zahradách. Bohatá jest na sliz, a tuhá wlákna w lodyze podobají se konopí.

Proskurník. Althaea. Eibisch.

Kalíšek podkwětní na 6—9 klaný. Plodky 1semenné čili holénky w přeslínek rozpostawené.

P. lékařský. A. officinalis *Lin. Blak. t.* 90. *Plenk t.* 638. *Düsseld.* 5. *t.* 8. *Cav. diss.* 2. *t.* 30. *f.* 2. Sléz wysoký *Mat. Háj.* 113. — *Wel.* 134. *C.* Ibišek. Kořen silný, masitý, málo wětewnatý, wně nahnědlý, u wnitř bílý; lodyha přímá, 2—4′ wysoká, málo wětewnatá, i s listím a kalichem měkce šedě plsťnatá; listy nestejně zejkowané, srdčité nebo wejčité, dolení 5laločné, hoření 3laločné; palisty čárkowitě šidlowité, padawé; stopky mnohokwěté, úžlabíčkowé, na konci lodyhy dělající často latu; kalíšek hluboce na 9 klaný: uštůw šidlowitě kopinatých; plátky dwakrát delší kalichu, klínowité, na konci wtlačené, bledě růžowé; slaupec na konci wtlačený; holénky hladké, plsťnaté, neobraubené. — W Ewropě prostřední a jižné na místech wlhkých, obzwláště na slatinách a na pomořích. Kwěte od lipna až do září. ♃.

Té rostliny kořen welmi škrobnatý, list a kwět w lékařstwí welmi wážené hojně se potřebují, protož tu a onde u welikém množstwí se sází.

P. konopnolistý. A. cannabina *Lin. Jacq. aust.* 101. *Cav. diss.* 2. *t.* 30. *f.* 1. Lodyhy přímé, tenké, málowětewné, pýřité, 5—6′ wysoké; listy pýřité, wezpod příšediwé, dolení dlanitě dělené, hoření 3dílné s laloky auzkými, hrubě zubatými; stopky úžlabíčkowé, mnohokwěté, běwné, delší listu; kwěty dost drobné, červenawé. — Roste w jižné Gallii, Italii, w Pannonii. Kwěte w srpnu až do října. ♃.

We Španielích nakládajíce s lodyhami jako s konopnými, dělají vlákna, jeto k týmže koncům jako konopě se hodí.

P. topolowka. A. rosea *Cav. diss.* 2. *t.* 28. *f.* 1. Alcea rosea *Lin. Blak. t.* 54. *Plenk t.* 542. *Dilsseld.* 4. *t.* 1. Sléz zahradní aneb římský *Mat. Wel.* 133. *C.* Topolowka, topolowka růžová. Kořen wřetenowitý, wětewnatý, silně mrcasatý, bílý; lodyha wztyčená, 5—9' wysoká, jednoduchá nebo nahoře málo wětewnatá, i s listím a kalichy šediwě srstnatá chlupy chomáčenými; listy okrauhlé, srdčité, 5—7laločné, zejkowané, swraskalé; palisty na 3—5 klané: uštův kopinatých, zakončitých; kwěty w úžlabíčku ojedinělé, překrátce stopkaté, k hořejšku přiblížené a dělající hrozen klasowitý, konečný, welký; kalíšek na 6—7 klaný: uštův wejčitě neho podlauhle kopinatých; plátky mnohem delší kalichu obsrdčitě klinowité, silně wykrojené, až i obsrdčité, růžowé, brunátné, krwawé, černě brunátné, též žluté a bílé anebo těmi barwami peřesté; slaupec na konci polokulowatě wysedlý s krajem zaubkowaným; plodky srstnaté s křídloma krajníma zaubkowanýma. — W Lewantu; od dáwna w zahradách ewropeiských. Kwěte w lipnu až do října. ♃.

Topolowka jest bez odporu nejkrásnější zahradní rostlina,

[redacted]

dnedušší, na 8—9′ wysokau a co rameno tlustau; listy weliké, řapíkaté, okrauhlé, dole srdčité, skoro aksamitnaté, 7rohé, násobené: lalokůw okrauhlených; kwěty nachowě fialowé nebo modrawé, w poměru k welikosti celé byliny malé (sotwa 1″ široké), po 3—4 w každém úžlabíčku na stopkách nestejných. — W Malé Asii a Ewropě jižné. Kwěte w lipnu a srpnu. ♂.

Welmi čerstwě roste, w prwním roce zwýší muže, w druhém 10′, a kwěte pořád. Listy a kořen se potřebují jako proskurníkowé.

Drásalka. Urena. Klettenpappel.

Kalich obklíčený kalíškem na 5 klaným čili složeným z lupenůw 5, do pola srostlých. Prašníky na konci trubky nitkowité. Měchýříkůw 5 tobolkowitých, sklimených, 1semenných, wně často ježatých kolci na konci pramenitými.

D. nauzowá. M. Lappago *Smith.* Lappago amboinica *Rumph* 6. *t.* 25. Křiček; listy tupě wykrajowanochobotnaté, přísrdčité, na rubu šedopýřité, jednožlazé; kalíšek lalokůw 5 kopinatých, co kalich dlauhých. — Na Amboině. ♄.

Měchýříky chytají se na šaty, anobrž i na prsty pewně, takže sotwa sundati se mohau. Nemají jiného užitku, nežli že z nich k ukrácení chwíle skládají rozličné figury člowěčí a zwířecí.

Skornautec. Malvaviscus. Tutenpappel.

Kalich obklíčený kalíškem mnoholupenným. Plátky přímé, dohromady swinuté. Blizen 10. Měchýříkůw 5, zbobulelých, jednosemenných, hned přioddělených, hned w plod 5pauzdrý srostlých.

S. stromowitý. M. arboreus *Cav. diss.* 3. *t.* 48. *f.* 1. M. *Dillen. elth. t.* 170. *f.* 208. *Burm. am. t.* 169. *f.* 2. Hibiscus malvaviscus *Lin.* Achania malvaviscus *Swartz.* Keř přewětewnatý, 10—12′ wysoký; wětwe hladké, lysé, bělawé, rozhy pýřité, listnaté; listy srdčité, celé nebo 3—5laločné, zakončité, řapíkaté, střídawé, nestejně zejkowané, měkké, wisuté, asi 3″ dlauhé, šerpiwaunké chlupy hwězdowitými: palisty niťowité; kwěty ladné, dost weliké, pěkně šarlatowé, ojedinělé, úžlabíčkowé a skoro konečné; kalíšek z lupenůw 10—12 stejných, čárkowitých, skoro zdélí kalichu zwonkowitého, o 3—4 lalocích nestejných; plátky asi 3krát delší kalichu; plod bobule dužnatá, lysá, o 5 pauzdrech 1semenných. —

Na skalách wápenných Jamaiky, Mexika a Nowé Granady. Kwěte skoro celý rok. ♄.

Kořen, list a kwěty prospiwají w lékařstwí jako prenkarajkowé.

Proswirník. Hibiscus. Hibiscus.

Kalich na 5 klaný, s kalíškem 5—mnoholupennym. Čnělek 5 dole srostlých s hlawičkowitými bliznami. Plodky srostlé w tobolku 5pauzdrau, 5chlopnau: chlopní u prostřed přehrádečných, pauzder mnohosemennych, řídčeji 1semenných.

§. 1. Měchýřky nebo tobolky pauzder mnohosemenných. Semena lysá. Koruna rozložená. Kalíšek 5lupenný. Kalich 5laločný, na dél nepukající.

P. swátečný. H. Rosa sinensis *Lin. Cav. diss.* 3. *t.* 69. *f.* 2. Flos festalis *Rumph* 4. *t.* 8. Shen- pariti *Rheed.* 2. *t.* 17. Keř přeladný, bezbranný, 12—15′, u nás sotwa 5—6′ wysoký, asi lísce podobný, s tlustším ale kmenem a korau šerau, snadně odlupliwau, wětwemi dlauhými, pro mnoho kwětů nahnutými; listy wejčité, zakončité, lysé, dole nejcelejší, nahoře hrubě zubaté, přistřihané, na prst dlauhé, 3″ široké; stopky úžlabičkowé, zdélí listu, ojedinělé, 1kwěté: kalíšek 7lupenný; koruna weliká, stkwěle šarlatowá, též i bílá, nebo žlutě a

pauštějící; tobolka dwakrát delší kalichu přitlačeného, plsťnatá chlupem hwězdowitým; semena hranatě ledwinowitá, skoro hladká, na hřbetu řadan chlupůw hřiwnatá. — We Španielich, w Italii ale a w Krajině zdiwočelý. Kwěte w lipnu a srpnu. ♄.

W jižné Krajině, obzwláště ale we Wlaších, dělají z tohe kře ploty kwětem ozdobné. Též u nás w zahradách se sází, na zimu ale stawí se do skleníku.

§. 2. Měchýřiky mnohosemenné. Semena lysá. Kalíšek z lupenůw na konci sochatých anebo zubem hrubým zmnožených.

P. suratskij. H. suratensis *Cav. diss. t.* 33. *f.* 1. Herba crinalium *Rumph* 4. *t.* 16. Narim pouíli *Rheed.* 6. *t.* 44. Lodyha oblá, přímá, tuhá, 2střewičná, nahoře nachowěle skwrnatá; řapíky rownowážné, oblé, co list dlauhé, jako lodyha potraušené chlupy a wezpod kolci hojnými, ohnutými; listy 3″ dlauhé, odstálé, dlanité, do pola na patero klané: dříp kopinatých, zpilowaných, roztraušenými štětinkami na rubu po žebrách ohnutě kolčíkowaných; palisty ledwinité, objímawé, hladké, brwité, zwicí palce; stopky zdélí řapíka, kolcaté, na konci srstnaté; lupeny kalíškowé tam tupozubé; koruna ½″ weliká, žlutá, we dne černonachowá. — W Indii wýchodní. ☉.

Listy sliznaté chutnají jako šťowík; waří je s rybami, čímžto šťáwa zčerwená.

§. 3. Měchýřiky mnohosemenné. Semena lysá nebo po čárce na hřbetu příhuňatá. Koruny otewřené. Kalíšek lupenůw 8—15 celých.

P. konopný. H. cannabinus *Lin. Cav. diss.* 3. *t.* 52. *f.* 1. Ketmia indica *Ehr. t.* 6. *f.* 1. Alcea benghalensis *Comm. hort.* 1. *t.* 18. Lodyha 5střewičná, potraušená kolci zpřímenými; wětwe nemnohé, jednoduché; řapíky odstálé, zdélí listůw, wezpod potraušené kolci rownými; listy dolení nerozdělené, wejčité, prostřední 3laločné, hoření 5dílné, plsťnaté, bezbranné, se žilau prostřední na rubu žilnatau; kwěty sedawé; kalíšek z lupenůw šidlowitých, přímých, kolcatých; kalich mrtnatý, na každé dříp žlázu mající; koruna weliká, žlutá, u wnitř hnědá; plod zakulatělý, chlupatý, kalichem a kalíškem zastřený. — W Indii wýchodní a na Senegalu diwoký a sázený. ☉.

Z kůry dělají konopí na prowazy a pytlowinu; listy sliznaté a nakyslé slauží co zelenina; ze semena dobywají olej na jídla a k pálení.

P. jedomý. H. esculentus *Lin. Cav. diss.* 9. *t.* 61. *f.* 2. Alcea americana *Comm. hort.* 1. *t.* 19. A. maxima

Sloan. t. *t.* 133. *f.* 3. Lodyha přímá, 3—6′ wysoká, jednoduchá nebo málowětewná, chlupatá; listy dlauhořapíkaté, dole srdčité, tupě 5laločné, tupaunce zubaté, šerpiwaunké; kwěty krátkostopečné, přewelíké, skoro zwonkowité, bledě sirkowé, we dně tmawě brunátné; kalíšek 10lupenný, padawý, jako kalich na jedné straně až dolů rozčislý; tobolka weliká, 2—4″ dlauhá, 5hraná, 10brázdá, rowná nebo nakřiwělá: semena skoro kulowatá, šediwá, lysá. — Původně w Americe jižné, nyní po wšech země dílech mezi obratníkoma a teplých krajinách mírného podnebí se sází. ⊙.

Plody welmi slizaté nezralé připrawují rozdílným způsobem k jídlu, a mladé listy slaužĺ co zelenina. Též může w lékařstwí místo našinského proskurníku se potřebowati, a semena jsau jeden káwowých surogátůw.

P. proměnliwý. H. mutabilis *Lin. Cav. diss.* 3. *t.* 62. *f.* 1. Rosa sinensis *Mer. sur. t.* 31. Flos horarius *Rumph* 4. *t* 9. Hina - pariti *Rheed.* 6. *t.* 38 — 41. Keř zwýší 6′ wětewnatý: listy srdčité, rohaté, 5laločné, zakončité, zubaté, jako rozhy připlsťnaté, skoro co ruka weliké: řapíky a palisty plsťnaté; stopky úžlabíčkowé, ojediněłé, zdélí skoro listu; kalíšek 8—10lupenný; kalich uštůw prodlaužených, 5žilých; koruna weliká, překrásná a znamě-

vach, ano i w lékařství se potřebují, ku kterémuž konci i do Evropy přiwážela se a *pižmowými* (Bisamkörner) slaula.

§. 4. Měchýřky o mnohých semenech lysých. Koruny rozšířené. Kalíšek mnoholupenný. Kalich pak puchýřowitě nafauklý.

P. kodinowý. H. trionum *Lin. Lam. t.* 584. *f.* 3. *Cav. liss.* 3. *t.* 64. *f.* 1. *Schk. t.* 193. Kořen tenký, wětewnatý, mrcasatý; lodyha přímá, $^1/_2$—2′ wysoká, od dola wětewnatá, roztraušeně ztuha chlupatá, na článcích s čarau kratších hunin znamenaná; listy nestejně zejkowaně zpilowané, dolení celé nebo 3rohé, hoření 3dílné: laloků klinowitých anebo kopinatých, jichž prostřední předlauhý a často skoro protisečný, postranní nestejně 3dílné; palisty šidlowité aneb přištětinowité; stopky ojedinělé, w úžlabíčkách nad prostředkem článkowané, pod článkem s chlupy roztraušenými, nad ním ale hustými, tuhými; kalíšek 10—16lupenný: kalich nafauklý, bělawý, žilnatý a žebernatý; koruna 2 nebo 2½krát delší kalichu, plátkův obwejčitých, u wnitř sirkowých, na dně černě brunátných, wně wíce méně taktéž nabělých: prašníky ryzé; nitky, čnělky a blizny černě brunátné, tobolka zwětšelým kalichem zastřená, černě zelená, hružlatá, draslawá; semena ledwinowitá, černohnědá, s uzlíčky žlutawě hnědými. — Roste w Africe, Italii, Krajině jižné. Kwěte w lipnu a srpnu. ☉.

Kwěty jeho autlé w jistých dobách denních se rozwíjejí a trwají několik hodin. W našich zahradách hojně se sází.

§. 5. Měchýřky o mnohých lysých semenech. Kalíšek 1lupenný, mnohozubý.

P. kyselý. H. Sabdariffa *Lin. Cav. diss.* 3. *t.* 198. *f.* 1. *Bonpl. nav. t.* 29. *Lois. amat. t.* 296. Lodyha zwýší 2—5′, zelinná, twrdá, nejlysejší; listy lysé, zubaté, dolení wejčité, nerozdělené, hoření 3laločné, dole klínowitě zúžené; řapíky dlauhé; kwěty úžlabíčkowé, ojedinělé, přisedawé; kalíšek 12zubý a červený nebo zelený, přilysý; kalich žlutawý; koruna zwonkowitá, bledě žlutá, ponačerwenalá, u wnitř nachowá, 2″ dlauhá; plod wejcowitý, 5hraný, u wnitř plný chlupův bílých; semena ledwinitá, černá. — W oboji Indii. ☉.

Kořen hořký otwírá; kůra a listy kyselé obsahujíce mnoho kyseliny šťowíkowé jedí se co zelenina, a protož rostlina na Antillách a w Karolině se sází; paupata přídužnatá zaděláwají do cukru a jsau prý dobrá k jídlu.

P. lípowý H. tiliaceus *Lin. Cav. diss.* 3. *t.* 55. 1. Pariti *Rheed* 1. *t.* 30. Novella *Rumph* 2. *t.* 73. Keř 12—15′ zwýší, někdy jednokmenný, stromowitý, na stře-

Sloan. 1. *t.* 133. *f.* 3. **Lodyha přímá, 3'—6' wysoká, jednoduchá nebo málowětewná, chlupatá; listy dlauhořapíkaté, dole srdčité, tupě 5laločné, tupaunce zubaté, šerpiwaunké; kwěty krátkostopečné, přewelikě, skoro zwonkowité, bledě sirkowé, we dně tmawě brunátné; kalíšek 10lupenný, padawý, jako kalich na jedné straně až dolů rozčeslý; tobolka weliká, 2—4" dlauhá, 5hraná, 10brázdá, rowná nebo nakřiwělá: semena skoro kulowatá, šediwá, lysá. — Původně w Americe jižné, nyní po wšech země dílech mezi obratníkoma a teplých krajinách mírného podnebí se sází.** ⊙.

Plody welmi slizuaté nezralé připrawují rozdílným způsobem k jidlu, a mladé listy slauží co zelenina. Též máže w lékařstwí místo našinského proskurníku se potřebowati, a semena jsau jedna káwowých surogátůw.

P. proměnliwý. II. **mutabilis** *Lin. Cav. diss.* 3. *t.* 62. *f.* 1. **Rosa sinensis** *Mer. sur. t.* 31. **Flos horarius** *Rumph.* 4. *t* 9. **Hina-pariti** *Rheed.* 6. *t.* 38 — 41. Keř zwýši 6' wětewnatý: listy srdčité, rohaté, 5laločné, zakončité, zubaté, jako rozhy připlsťnaté, skoro co ruka weliké: řapíky a palisty plsťnaté; stopky úžlabíčkowé, ojediněle, zdélí skoro listu; kalíšek 8—10lupenný; kalich uštůw prodlaužených, 5žilých; koruna weliká, překrásná a znamenitá proměňowáním barew, neboť ráno, rozwiwši se, jest čistobílá, w poledne bledě masowá, na wečír růžowá, se západem slunce wadne; tak se proměňuje, když slunce swití; pakli obloha zakalená, trwá čistá bělost přes poledne, a to znamení, že na wečír bude pršeti: u nás kwět trwá 2—3 dní; plod jest syrečkowitý, 5brázdý, s mnohými měsíčitými semeny. — W Indii wýchodní. Kwěte celý rok. Trwá toliko 5 let. ♄.

Kůra, listy a kwěty slizuaté a obměkčujíci potřebují se jako proskurník.

P. pižmowý. II. **Abelmoschus** *Lin. Cav. diss.* 3. *t.* 62. *f.* 2. **Cattu gasturi** *Rheed.* 2. *t.* 58. **Granum moschatum** *Rumph* 4. *t.* 15. **Lodyha 3—6' wysoká, přímá, draslawá; listy štitowitě srdčité, 7rohé, zakončité, zpilowané, draslawé; stopky úžlabíčkowé, delší řapíku; kalíšek 8—9lupenný: lupenůw podlauhlých, řeřabatých, přizaubkowaných; koruny dost weliké, žluté, na dně nachowé; tobolka huňatá, wejcowitá, jehlancowitá, 2" dlauhá; semena weliká, zakulatěle ledwinowitá, čárkowaná, šedohnědá, často pižmem zapáchající. — W Indii wýchodní a Egyptě, odkud do Ameriky jižné přesazen.** ⊙.

Semena jsau w řečených krajinách oblíbena pro líbezný zá-

má kořenně a nápinně, nemá hořkosti předešlého, a tudy příjemněji léčiwé; protož obyčejný lék proti kašli w boku a střeni od wěnocházejícinu; též i truhláři je potřebují. Listy kořenné a zahřiwající cowěstmi co zelenina a w betele. Z kůry dobývají lýko.

Bawlník. Gossypium. Baumwolle.

Kalich pohárowitý, tupě 5zubý, s kališkem welikým 3 lupenůw srdčitých, dole srostlých. Čnělky 3 nebo skoro docela srostlé. Tobolka 3—5pauzdrá, 3—5-opná: pauzder mnohosemenných. Semena dlauhau au zaobalená.

B. zelinný. G. herbaceum *Lin. Blak. t.* 354. *Cav.* [illegible] 6. *t.* 164. *f.* 2. Bawlna *Mat. Hdj.* 96. *B.* — *Wel.* [illegible] *C.* Lodyha 1—3′ wysoká, přímá, wice méně wětewatá, nahoře bawlnkowaná, až i plstnatá; listy srdčitě [illegible]ouhlé, 3—5laločné: laloků wejčitých, tupých, hrotnatých, celých, na líci šerpiwaunké, na rubu pýřité, od dolejškem prostřední žíly podlauhlau žlazau opatřené; řapíky krátce huňaté, černě tečkowané; kwěty [illegible]ůžkowé, ojedinělé, krátkostopečné, skoro 2″ dlauhé, [illegible]ě žluté, we dně brunátné; lupeny kališkowé zatřihaně zpilowané; tobolka wejcowitá, ostrá, 3chlopná, zwící [illegible]kého ořechu; semena wejcowitá, co hrách welika, [illegible]rytá wlnau dlauhau, bílau, a pýřím pewně přirostlým, krátkým, bilým. — W Lewantu a Egyptu, kdežto [illegible]ejdáwnějších časůw se sází; odtud do obojí Indie, pozdějí do nejjižnější Ewropy přesazen. ☉,♂.

B. indský. G. indicum *Lin. Cav. diss. t.* 169. *Rumph t.* 12. Lodyha 10—12′ wysoká, wětwí pýřitých, na [illegible]ci skoro winkowaných; listy mírně welike, 3—5laločné: laloků tupých, krátkých, wejčitých, wezpod bělazých; kwěty dost welike na krátkých stopkách; lupeny kališkowé na konci málo nastřihané; plátky žluté, [illegible]e se skwrnau černě brunátnau; tobolka wejcowitá, [illegible]molowitá, ostrá, 3—4 chlopněmi se otwírající; semeno černawá we wlně bělostné. — Roste na místech wlhčích Indie wýchodní, kdežto i sází se. ☉,♂.

B. stromowitý. G. arboreum *Lin. Cav. diss.* 6. *t.* [illegible]. Cudu pariti *Rheed.* 1. *t.* 31. Strom 15—20′ wysoký, wětwe na konci chlaupkowané; listy 5laločně dlanitě: laloků kopinatých, štětinkau krátkau hrotitých, wedle [illegible]žlazých; řapíky trochu huňaté; jako i žíly na rubu; palisty drobné, šídlowité; stopky krátké, ojedinělé; kwěté; lupeny kališkowé celé, někdy trojzubé; korunahnědle červené; tobolka wejcowitá, ostrá, 3—4-

[redacted]

[redacted] dřeň bílá, [redacted] 5" široké, srdčité, [redacted] palisty velké [redacted] kalich [redacted] kalich [redacted] plod [redacted] — W Indii východní. Obyvatelům [redacted] W Indii západní. ♄.

Strom ten [redacted] a náleží k [redacted]. Z [redacted] Velikými listy [redacted] Kalichem [redacted] jakož i listy a kůry [redacted]

§. 4. Kalich [redacted]

P. rozdvojený. H. populneus *Lin. Cav. diss.* 3. *t.* 55. *f.* 1. Bapara. *Rheed.* 1. *t.* 33. Malvaviscus populneus *Cavan. t.* 137. Thespesia populnea *Correa an. mus.* 9. *t.* 25. *f.* Strom [redacted] mírně vysoký, 1½' tlustý, vždy zelený s pěkným kořenem, žádným hnyzem netrpící; listy na píď dlouhé a skoro taktéž široké, přiokrouhlosrdčité, zakončité. Palé, na řapících co prst dlouhých; květy 4" velké, zvonkovité, zlutavé. dříve toliko dole pak docela nachové: plátky zaokrouhlé, na konci čárkované, trochu oblaukovité: kalíšek lupenů čárkovitých, prchavých; kalich vyhlíží jako miska žaludová o 5 velmi nepatrných zubech: plod kulovatý, kruchý, 5pauzdrý, vně stříbrně bílý: semena 3hraná, hnědá, obrostlá hauninau zlutavau. — W Indii východní a na Ostrowech společných. 5.

Dříví bílé, měkké, jako jedlové, s léty ale méně patrnými, potřebují na ní troje hudební. Z kůry dobývají lýko. Z poraněných větví a na poli zralých plodův přijde se šťáva lepkavá, žlutá, kteraužto, jakož i zvařeninu listowau, obracují proti kožním chorobám; kořen ale užívají v horečkách žlučních a proti zaplavici.

P. pomorský. H. litoreus. H. macrophyllus *Oken.* Novela litorea *Rumph* 2. *t.* 74. Strom anebo keř s kmenem křivým, brzo rozvětveným; listy na píď dlauhé, 5" široké, kořenné a plné halek, ostatně jako u předešlého uzpůsobené, toliko že jsau žilé a kratšími řapíky podepřené; květy žlutavé, dole krwavé, okolo 3 hodin se zawírající, na večer masowé barwy nabývající, a padajice tmawočerwené; plod 2" tlustý, 1" wysoký, drewnatý, černý, o 15 semenech welikých, bezchutných. Po skalnatých pomořích na Molukách. 5, ♄.

Dříví vnější jest bílé, dřeň ale hnědý, černawě merhowaný;

[redacted]

tná kořenně a náwinně, nemá hořkosti předešlého, a tudy příjem-
se užíwá: protož obyčejný lék proti klání w boku a žření od wě-
pocházejícímu; též i truhláři je potřebují. Listy kořenné a za-
lé z mládí slauží co zelenina a w betelu. Z kůry dobýwají lýko.

BAWLNÍK. GOSSYPIUM. BAUMWOLLE.

Kalich pohárowitý, tupě 5zubý, s kalíškem welikým 3 lupenůw srdčitých, dole srostlých. Čnělky 3 nebo skoro docela srostlé. Tobolka 3—5pauzdrá, 3—5-lopná: pauzder mnohosemenných. Semena dlauhau nau zaobalená.

B. zelinný. G. herbaceum *Lin. Blak. t.* 354. *Cav.* *s.* 6. *t.* 164. *f.* 2. Bawlna *Mat. Háj.* 96. *B.* — *Wel.* 6. *C.* Lodyha 1—3′ wysoká, přímá, wíce méně wěte-iatá, nahoře bawlnkowaná, až i plsťnatá; listy srdčitě rauhlé, 3—5laločné: lalokůw wejčitých, tupých, hrot-tých, celých, na líci šerpiwaunké, na rubu pýřité, nad dolejškem prostřední žíly podlauhlau žlazau opa-né; řapíky krátce huňaté, černě tečkowané; kwěty labíčkowé, ojedinělé, krátkostopečné, skoro 2″ dlauhé, edě žluté, we dně brunátné; lupeny kalíškowé zstřiha-zpilowané; tobolka wejcowitá, ostrá, 3chlopná, zwící aského ořechu; semena wejcowitá, co hrách weliká, ikrytá wlnau dlauhau, bílau, a pýřím pewně přirost-m, krátkým, bílým. — W Lewantu a Egyptu, kdežto l nejdáwnějších časůw se sází; odtud do obojí Indie, později do nejjižnější Ewropy přesazen. ⊙,♂.

B. indský. G. indicum *Lin. Cav. diss. t.* 169. *Rumph* *t.* 12. Lodyha 10—12′ wysoká, wětwí pýřitých, na nci skoro wlnkowaných; listy mírně weliké, 3—5lalo-ié: lalokůw tupých, krátkých, wejčitých, wezpod be-žlazých; kwěty dost weliké na krátkých stopkách; lu-ny kalíškowé na konci málo nastříhané; plátky žluté, le se skwrnau černě brunátnau; tobolka wejcowitá, molowitá, ostrá, 3—4 chlopněmi se otwírající; seme-černawá we wlně bělostné. — Roste na místech wlh-ch Indie wýchodní, kdežto i sází se. ⊙,♂.

B. stromowitý. G. arboreum *Lin. Cav. diss.* 6. *t.* 5. Cudu pariti *Rheed.* 1. *t.* 31. Strom 15—20′ wyso-; wětwe na konci chlaupkowané; listy 5laločně dlani-: lalokůw kopinatých, štětinkau krátkau hrotitých, we-od 1žlazých; řapíky trochu huňaté, jako i žíly na bu; palisty drobné, šídlowité; stopky krátké, ojedině-, 1kwěté; lupeny kalíškowé celé, někdy trojzubé; koru-y nahnědle čerwené; tobolka wejcowitá, ostrá, 3—4-

chlopná; semena w bawlně hojné, přebílé zaobalená. — Roste w Indii východní, též w Arabii a Egyptu; w Indii pro měkkost a bělostnost obzvláště se hledá. 5.

B. vinolistý. G. vitifolium *Lam. Cav. diss.* 6. *t.* 166. G. arboreum *Mer. aur. t.* 10. G. latifolium *Rumph* 4. *t.* 13. Větve skoro lysé, jako řapíky potrausené tečkami; listy veliké, dolení 5laločně dlanité, hořeni 3laločné, wezpod 1žlazé, přeostré, na líci lysé, wezpod plstičkowané; kwěty veliké, žlutawé, we dně nachowé; lupeny kališkowé dřípnaté; kalichy dole 3žlazé. — Roste w Indii východní. 5.

B. srstnatý. G. hirsutum *Lin. Car. diss.* 6. *t.* 167. G. frutesc. *Pluk. alm. t.* 299. *f.* 1. Lodyha 3—4' wysoká, rozkladitě wětewnatá, wětwičky a stopky srstnaté; listy lotení srdčité, nerozdělené, dolení 3—5laločné, wezpod 1žlazé; kwěty ku konci wětwiček postawené, veliké, nažpinawěle nachowé; tobolky wejcowité, 4pouzdré, skoro zwící jablka; semena zelenawá w bawlně přetenké. — W Americe horké. ☉, ♂.

B. žlutý. G. religiosum *Lin. Car. diss.* 6. *t.* 161. *f.* 1. *Phyt. n. nat. all.* 3. *t.* 136. Polokeř 3—4' wysoký s wětwemi rozkladitými, chlaupkowanými, s wětwičkami černě tečkowanými; listy srdčité, pýřité, 3—5laločné: laloků trojúhelných, ostrých anebo přizakončitých, wezpod na prostřední žile jednožlazých; kwěty veliké (w průměru 3palcové), jako u bawlníka zelinného barwené; kalich žlutý, přitrojlupenný, dřípnatý, huňatý; tobolka wejcowitě eliptická, ostrá, 4—6chlopná; semena s bawlnau dlauhau, žlutau a pýřím krátkým, žlutým, pewně wázaucím. — W Indii zadní a w Číně, kdežto hojně se sází; též do Indie západní přesazen. ♄, 4. ♂.

B. barbadoské. G. barbadense *Lin.* G. frutesc. *Pluk. alm. t.* 188. 1. Keř 6—15' wysoký; wětwičky pýřité nebo hned jako řapíky a stopky s kalichy a tobolky černě tečkowané; listy dlauhořapíkaté, dole srdčité, 3—5laločné, laloky wejcowitých, napřed silně zaženwých hranách, na líci přílisné, na rubu pýřité nebo plstnaté, dolení nezřetelně 3—5žlazé; kwěty na wrcholu dlauhých, kolem nemálce rupozubých; kwět welký, [illegible] jako u bawlníka zelinného bez wnějšího kalicha; tobolka wejcowitá, ostrá, [illegible] semena [illegible] w bílé, [illegible] W Indii západní [illegible]

[redacted]

roký, ano i sázený; též přenešený do Indie wýchod Afriky a jinam. ♄.

To jsau rody, ježto w rozdílných krajinách mezi obratníkoma odlé nich w mírných podnebích se sázejí pro bawlnu. Dlauhým ním, podnebím a půdau rozmanité maji odrodky, tak že těžko á ustanowiti, co rodem, co odrodkem.

Rozdílné bawlníka rody, jsauce doma w krajinách meziobratwých, toliko tam anebo blízko obratníkůw w podnebích mírných daří. Na sewerné polokauli w Ewropě, Asii a Americe wůbec k 40°, w některých krajinách ještě k 41°; n. p. we Wlaších až Neapoli, we Španielích po Walencii, w Asii sahá až do Číny a harska, a w Krymu na jižné auboči až ke 45°. Na jižné polokauli se až k 30°. Mezi těma mezema bawlníky se wšude u welikém žstwí sázejí. Mezi obratníkoma sázejí se ještě wysoko na horách, , w Americe we wýšce 4200′ nad mořem. Ze semen wytlačuje olej, který we wlastech bawlníkowých jest wáženým lékem.

Bawlníky sázejí se pauze pro bawlnu, která stala se náramně menitým zbožím kupeckým, co hotowení tkanin bawlněných w opě a zwláště Angličanech takowé náramné pokroky udělalo, že weliké jich množstwí do Indie oboji a do Číny se zawáží, ač- i odtamtud i bawlna i obděláwání jí wlastně pochodí.

Podslunečník. Sida. Sida.

Kalich na 5 klaný, bezkalíšečný. Čnělek mnoho, dosrostlých. Plod složený z měchýříkůw 5—30, přeslewitě postawených, s osau wíce méně srostlých, ostrých bo zobanitých, uzráním od sebe se oddělujících, nejstěji 2chlopných, 1—mnohosemenných.

Pokolení to wíce 200 rodů obsahuje.

P. kanárský. S. canariensis *Willd.* S. alba *Cav. diss.* *t.* 3. *f.* 8. Keř nízký s kmenem lysým, oblým, wěrnatým; wětwe popelawé; listy střídawé, přísedawé, jčité, podlauhlé, tupaunké; hoření užší, čárkowitokoaté, ostré, zpilowané, na líci zelené a lysé, na rubu lawé měkce pýřité, 1palcowé nebo delší; řapíky přeátké; palisty štětinowité; kwěty ojedinělé, úžlabíčkowé, stopkách co list dlauhých, 1kwětých, niťowitých, jeokolenných; kalich lysý, zelenawý, hranatý: uštůw ochých, příkosočtwerečných, ostrých; koruna bílá, ilo delší kalichu; měchýříkůw 9—10 hnědých, hranach, 1semenných, 2hrotých. — Na Ostrowech kanárých. ♄.

Kanářané potřebují jeho listy na místo čaje (*kanarským* zwao); chuti jest nahořklé, lahodné, a žene na pot. Listy trhají poně a suší we stínu. Aby nemohly nawlhnauti, schowáwají je w lobě čisté, zawřené.

P. homolatý. S. pyramidata *Cav. diss.* 2. *t.* 1. *f.* . *et* 6. *t.* 194. *f.* 1. Keř 2—3střewíčný, přímý; listy

přiokrauhlosrdčité, zakončité, lysé, špalcová: stopk[illegible] mnohokvěté, chocholičené činí dohromady latu konečnou listnatau; květy drobné, žluté, měchýříkův 5 akaziitnatých, krátce dvojhrotých. — W křowištích na pomezí Indie západní. ♄.

Kořen, květy a semeno potřebují we wlasti jeho jako my zdá, z kterých dělají kartáčky na zuby.

P. dvojrohý. S. Abutilon *Lin. Houtt. syst.* 8. *t.* 61. Abutilon Avicennae *Mat. Wel.* 134. *C.* Lodyha přímá, 2—5' wysoká, jednoduchá nebo málo wětewná, celá, jako cela rostlina hustě akaziitowě přitiá; listy dlauhořapikaté, široce srdčité, zakončité, zubaté; palisty šidlowité, prchawé; stopky nad prostředkem kloubnaté, kratší řapíku, dálabičkowé, 1kwěté; užty kalichowé kopinaté wejčité, na plodu se zweličujíci; koruna dwakrát delší kalichu, žlutá: plátkův obwejčitých, ufatých; měchýříkův 10 — 15 ufatých, dvojzobaných, červených, martwatých čili chlupatých, nejčastěji šesmenatých; semena na úkosmé ledwinowitá, tmawě hnědá, s uzličky bělými, plewowitými. — W Ewropě jižné, w Asii prostřední, Americe newýrné. Kwete od června do září. ☉.

W Čině se sází, proto že wlákno jeho jako konopí dlauhé a odolawé. W lékařství může se potřebowati jako zlín a prostředek.

Podřadi 2.

CEJBOWITÉ. *BOMBACEAE.*

Cesa. Bombax. Wellbaum.

Kalich zwonkowitě bandlakowitý, skoro ufatý nebo nepravidelně na 3—5 klaný. Plátkův 5 nejdelších. Tyčinek mnoho jednobratrých anebo nahoře pětibratrých. Čnělka 1 s bliznau hlawowitau, žlabkatau. Tobolka dřewnata, 5pouzdra, 5chlopna: pauzdra mnohosemenatých. Semena wlnau hustau obalená.

Stromy welikí, listí prstnatého, kwíti welikého, nejkrásnější pobřeží.

B. malabaricum. B. malabaricum *Decand. Mimd.* 3. *t.* 52. *Roxb.* 3. 218. Strom 50—100' wysoký; kmen 6—7' tlustý, kolcatý, s kterau hlubokě rozsedlinau, žlutau a kosem welikým, skoro přeslenowitě wětwenatým; wětwi na mnohých kolci nejčastějších: listy dlauhořapikaté, pentnaté, t. zpětřené nebo zsedmené: listky podkowkowitě kopinaté, obauk zakončité, celé: palisty malé, padawé; květy chomáčené před listím pučící: kalich tlustý, kožnatý, ne-

jsné 2—3laločný, pak hlaubějí rozštípnutý; plátky asi dlauhé, eliptičně podlauhlé, ostré, masité, dříwe složené, pak podwinuté, wně bledě čerwené, u wnitř rwcowé; tobolka elipsowitá, na obojím konci ztenče-, nepatrně 5hraná, 5—6″ dlauhá, k okurce podoá; semena obwejcowitá, černawá, wlnau bílau hedwáwitau obklíčená. — W Indii wýchodní. 5.

Bawlna od toho stromu pochodící, krátká jsauc, nehodí se ku dení; dobrá ale jest k wycpáwání polštářkůw, podušek a matrac. ra kořenowá a kmenowá, též hojný med květowý, jsau lékařstwím Indii wýchodní.

C. sedmcná. B. septenatum *Jacq. am. pict. t.* 261. 55. B. heptaphyllum *Lin.* Rozeznáwá se kmenem nelcatým, korau tlustau, korkowitau. — Roste w Karjeně.

C čihowitá. B. Ceiba *Lin.* B. quinatum *Jacq. am. t. t.* 261. *f.* 54. Strom ještě wyšší a tlustší, nežli ba malabarská; kmen kolcatý; listy pětěné: lístky pinaté, celé, zaubkowané, ostraunké; kalich malý, onkowitý, drobnićce zubý; plátky dole srostlé; trubtyčinková dwakrát delší kalichu, nálewkowitá, rozlená na pět pramenůw; waječník pětihraný; tobolweliká, čihowitá, na konci wtlačená, přikrytá wlna krátkau. — Roste w Americe jižné, obzwláště okoKartageny. 5.

Toho rodu a předešlého kůra kořenowá a semena slauží w zdrawí. listí mladé, sliznaté Negrům za zeleninu, bawlna jako cejmalabarské k wycpáwání, kmeny wydlabané za kocábky, do nichž bas 150 lidí se wejde.

Kapok. Eriodendrum. Wollbaum.

Kalich holý, tupě 5laločný. Plátkůw 5, dohromada s trubkau tyčinkowau srostlých. Tyčinky nitek le w krátkau trubku srostlých, na konci 5bratrých se zky až na konec srostlými a tu 2—3 prašníky nesími. čárkowité nebo zatočilé a jakoby jediný prak představující. Ostatně jako cejba.

K. celolistečný. E. unfractuosum *Decand.* Bombax ntandrum *Lin. Cav. diss.* 5. *t.* 151. *Jacq. am. pict. t.* 2. Eriophoros javanica *Rumph* 1. *t.* 80. Pania paniala *rd.* 3. *t.* 49. Strom 30, anobrž i 100′ wysoký, dříwí lmi lehkého, křehkého, wětwí wisutých, kůry zelena-, poseté bradáwicemi welikými, homolowitými kolcowými; listy prstěné, ze 7—9 lístkůw kopinatých, celi anebo zpilowaných, ostrých; řapíky předlauhé;

Kořenowá kůra w lékařstwí se potřebuje.

Zadopelník. Cheirostemon. Handelume.

Kalich přízwonkowitý, 5dílný, wně dole 3listenný: uštůw padawých, tlustých, u wnitř barwených, dole ďubkowaných. Plátky žádné. Tyčinky nitek srostlých w trubku na konci na patero klanau: uštůw jednostranných, na konci čnějícím hrotitých, na hřbetu nesaucích prašníky 2, čárkowité, na děl pukající. Čnělka 1 s bliznau ostrau. Tobolka podluhowatá, 5hraná, 5chlopná: chlopni u prostřed přehrádky často huňaté nesaucích. Semen w každém pauzdru 15—18, wejčitých, masíčkem opatřených.

P. wodoklenowitý. Ch. platanoides *H. et Bonpl. pl. eq.* 1. *t.* 44. *Tiles ac. petrop.* 5. *t.* 9. *Lam. t.* 976. *Dict. sc. nat. atl.* 3. *t.* 139. Strom má kmen 15′ wysoký, 1½′ tlustý, koš hustý, wětwe rozewřené; listy střídawé, řapíkaté, srdčité, 5—7laločné, na líci lysé, na rubu plsťnaté, plawé; palisty kopinaté, prchawé; kwěty weliké, ojedinělé, stopkaté, protiřapičné, na konci rozeh; stopky 1kwěté, plsťnaté; kalich korunowitý, 1½″ dlauhý, wně plsťnatý, narysawělý, u wnitř pěkně čerwený; nit-

zemi rozbíhající se w délku 100—120′; listy na dlauhých řapících pětěné nebo sedmené, prstěné (na mladých trojené nebo ojedinělé): lístky obwejčitoeliptičné, ostré, dole klinowité, z předu wice méně zubaté, lysé; palisty šidlowité; stopky ojedinělé, z úžlabíček nejdolejších listůw, 1kwěté, odwislé; ušty kalichowé kopinaté, ostré, podwinuté; plátky obwejčité, tlustaunké, rozložené na rowno, bílé, 4″ dlauhé, a kwět rozwitý jest 4″ dlauhý a 6″ široký; tobolka obwejcowitá, elipsowitá, 1—1½″ dlauhá, plsťnatá, nejčastěji 10pauzdrá, s přehrádkami kožnatými, úsem od slaupku se oddělujícími; semen po 50—60 w každém pauzdru, úkosně ledwinowitých, černých, na začátku ponořených w dužnině červenawé, haubowité, pak bílé a maukowité. — W Africe meziobratníkowé a odtud do oboji Indie přesazen. List pauští w listopadu, čerstwým se ozdobuje w květnu, w lipnu kwěte a w říjnu owoce zrá. 5.

Strom ten ne co do wýšky ale co do objemu nejohromnější, přerychle rostaucí w prwních letech. Jeho stáří užasuje wšecku obraznost. Strom roční má kmen w průměru 1′, 1½″, a wýšku 5′, 100letý průměr 4′, wýšku 29′, 1000letý průměr 14′, wýšku 58′, 5150letý průměr 30′, wýšku 73′. Wšecky díly jeho jsau bohaté na sliz. Strom jest obywatelům Afriky meziobratníkowé nejužitečnější. Listy rozmačkané, *lalo* nazwané, jsau každodenní přísada jídel; dužnina z plodůw, příjemně náwinná, jest potrawa obderstwující a žízeň hasící. Listy a plody jsau lékem přečasto užíwaným proti nemocem zimničným a běhawkám. Slupky plodowé obsahují mnoho drasla, protož na Senegalu dělají z popele a oleje palmowého mýdlo.

Batan. Durio. Durio.

Kalich nahý, nepatrně žlaločný. Plátkůw 5, kalichu menších. Tyčinek mnoho, 5bratrých; prašníky zkraucené. Waječník nožičitý, šupinatý. Čnělka niťowitá s bliznau kulowatau. Bobule welká, zakulatělá, měkkoostenná, 5pauzdrá, 5chlopná; semen w každém pauzdru 4—5, wejcowitých, zaobalených dužninau bílau, sliznatau, na způsob míšku.

B. indský. D. zibethinus *Lin. Lam. t.* 661. Durio *Rumph* 1. *t.* 29. Strom wysoký, alespoň z owocných nejwyšší; koš řídký, rozložený, chudolistý; kůra žlutawě popelawá, listy střídawé, odlehlé, mírně řapíkaté, wejčitopodlauhlé, celé, zakončité, na líci zelené a lysé, na rubu šupinaté a bledě hnědopopelawé, 5—6″ dlauhé, 3″ široké nebo širší; kwěty bledě žluté wynikají pod listy z wětwe ano i ze samého kmene, we swazcích na stopce konečné, tlusté, krátké; kalich žlutý uštůw

Kořenowá kůra w lékařství se potřebuje.

Zanonelsie. Chrysotrichum. Hanbelsie.

Kalich přizwonkowitý, 5dílný, wně dole 3listenný: nitěw padawých, tlustých, a wnitř barwených, dole dutých. Plátky žádné. Tyčinky nitek srostlých w trubku na konci na patero klasů: nitěw jednostranných, na konci čnějícím hrotitých, na hřbetu nesoucích prašníky 2, čárkowité, na dně pukající. Čnělka 1 s bliznau ostrau. Tobolka podlauhowatá, 3hranná, 3chlopná: chlopni u prostřed přehrádky často hubaté nesoucích. Semen w každém pauzdru 15—18, wejčitých, masičkem opatřených.

P. wodoklenowitý. Ch. platanoides *H. et Bonpl. pl. eq.* 1. *t.* 44. *Tiles ac. petrop.* 3. *t.* 9. *Lam. t.* 976. *Dict. sc. nat. atl.* 3. *t.* 139. Strom má kmen 15′ wysoký, 1½′ tlustý, koš hustý, wětwe rozewřené: listy střídawé, špičaté, srdčité, 5—7laločné, na lici lysé, na rubu plstnaté, plawé; palisty kopinaté, prchawé; kwěty welké, ojedinělé, stopkaté, protiřapičné, na konci rozeh; stopky 1kwěté, plstnaté: kalich korunowitý, 1½″ dlauhý, wně plstnatý, narýsawělý, u wnitř pěkně červený; nitky tyčinkowé předstawují jakoby ruku s prsty; tobolka černé plstnatá, dřewnatá, 3″ dlauhá. — W Mexiku. Kwěte w listopadu až do ledna. 5.

Dlauho znali toliko jediný strom a Tolaka a Indiané se nim kořili. Později Humboldt a Bonpland wíce jich nalezli a zewrub popsali. Kwěty proti padauncí potřebují.

Baobab. Adansonia. Adansonie.

Kalich holý, padawý, 5dílný. Plátkůw 5 do prostřed skoro srostlých. Trubka tyčinkowá wzhůru rozšířená a rozložená. Čnělka nejdelší. Blizna pramenatá nebo hwězdowitá. Tobolka dřewnatá, nepukawá, 10pauzdrá: pauzder mnohosemennných; semena obklíčená dužninau maučnatau.

Toliko jediný rod známý.

B. prstnatý. A. digitata *Lin. Cur. diss.* 5. *t.* 15. *Lam.* 588. Baobab *Alp. aeg. t.* 67. Strom 60—70′ wysoký; kmen toliko 10—15′ wysoký, 20—27′ ale tlustý, a tudy ze wšech známých stromů nejtlustší; wětwe na wšecky strany se rozkládající, 60—70′ dlauhé a co kmeny stromowé tlusté, dělají koš 120—150′ široký, který konci na zemi sahaje dělá kupu ohromnau, polokulowatau, takže z blízka jako malý les wyhlíží; kořeny wodorownĕ pod

položiti se musejí; listy liskowým podobné, srdčité, wejčité, zubatozpilowané, zakončité, šerpiwé, na rubu plstnaté, 6″ dlauhé, 3″ široké; stopky úžlabičkowé, 2—4kwěté; kalich trubkowatokejowitý, skoro 2pyský; koruna nestejná, skoro 1½″ dlauhá: plátkův 3 hořenich mnohem menších, barwy proměnné, dříwe jasně nachowé se žilami tmawě modrými, pak stkwěle žluté, černě tečkowané, potom masowé a konečně miniowé; tyčinek 10; plod wálcowitý, dlauze hrotitý, aksamítnatý, zdělí maliku, z 5 měchýřikův hranatých, zkraucených, naplněných semenem černým, drobným, hranatým. — Na Malabaru a Molukách, w půdě písčité. Kw. pořád ♄.

Kořen žlutawý, zahořklý potřebuje se proti ujímání w břiše a wyraženinám; u wodě, w níž plody byly močeny, kaupají děti na křeče trpící.

Řád 33.

MĚŠEŇOWITÉ. *BYTTNERIACEAE.*

Kalich holý nebo kališkatý, z lupenův 5, více méně dole srostlých, před rozwitím chlopnitých. Plátkův 5, podplodních, s ušty kalichowými střídawých, dříw rozwiti zatočených, rozličných, řídce nestejných anebo žádných. Tyčinky zwící lupenův kalichowých anebo plátkův, dwakrátné, mnohokrátné: nitek více méně jednobratrých, některých pometawých; prašníky zadní 2pauzdré. Worečkův 5, nejřídčeji 3, rozdělených anebo w jeden waječník srostlých. Bilek olejnatý nebo dužnatý, řídce žádný. Kel rowný s kořínkem dolením, dělohama buď listowitýma, rownýma, buď řasnatýma, buď okolo pírka stočenýma, buď nejtlustšima (w semenech bezbílečných).

Stromy, kře, polokře, řídčeji byliny. Listy jednoduché, celé, laločnaté, dřípaté. Palisty prosté. Kwěty obojaké, náramně řídce rážnopohlawé, prawidelné, nahé nebo kališkaté. Stopky úžlabičkowé, protilisté, 1—mnohokwěté.

Decandolle uwádí 220 rodů, w 35 pokolení rozdělených, ježto skoro wšecky rostau w krajinách meziobratníkowých, některé w horkém dílu mírného pásma. Jako slézowité obsahují mnoho slizi, a tudy mají ty samé aučinky.

Řád ten rozděluje se na šestero podřadí, jež někteří mají za obzwláštní rody a jichž uwádíme patero.

1) *LEJNICOWITÉ.* Sterculieae. Kwěty různopohlawé. Kalich nahý, 5laločný, padawý. Plátky žádné. Tyčinek 5, 10, 15, 20, nejdoleji jednobratrých. Waječník často nožkatý, z 5 worečkův oddělených složený.

Bílek olejnatý nebo žádný. Kel přímý, děloh w bílku plochých, listowitých, bez bílku nejtlustších, nestejných, s kořínkem wejčitým, krátkým.

2) *KAKÁOWNÍKOWITÉ.* Byttnierieae. Plátky nejčastěji dole poddutoklenuté, na konci w jazýček prodlaužené. Tyčinek 10—30, i wíce. Nitek 5 plátkům stříčných jalowých, jazýčkowitých; nitky ostatní střídawě, ojedinělé nebo po třech, pětibratré nebo řídce jednoprašničné. Waječník 5pauzdrý: pauzder často 2semenných. Semena bezbílečná s dělohama tlustýma, buď bílečnatá s dělohama listowitýma, plochýma nebo swinutýma.

3) *LICHOKWĚTCOWITÉ.* Lasiopetaleae. Kalich 5-dílný, plátkowitý, stálý nebo wadnaucí. Plátky drobné, šupinowité, řídce žádné. Tyčinky nitek šídlowitých, dole srostlých, buď 5, plátkům stříčných, buď 10, střídawě pometalých. Prašníky na nitky přiložené s pytlíčkoma přiblíženýma. Waječník 3—5pauzdrý; pauzder 2—8-waječných. Worečkůw 5 dwojchlopných, často ztuha srostlých anebo příprostých. Semena wezpod masíčkatá. Bílek dužnatý. Kel přímý. Dělohy ploché, listowité.

4) *KAŠLICOWITÉ.* Hermanieae. Kwěty oboja-

Kalich šalaločný. Tyčinek 10, 15, anebo 20, dole srostlých w krátký pohár; prašníky po 1 nebo 3 na jedné nitce. Vaječník (nejčastěji) nožičitý s čnělkau křiwau. Měchýříkůw 5, oddělených, nahoře pukajicich, nejčastěji mnohosemennych.

L. vejčitá. S. Balanghas *Lin. Dict. sc. nat. atl.* 3. *t.* 143. (plod). *Rheed.* 1. *t.* 49. *Rumph amb.* 3. *t.* 107. Strom okázalý kmenu asi 10′ w průměru šiokého, s korau tlustau, popelawau a dřiwim bílym; wětwe dělají koš hustý, obsirný; na konci rozeh jsau listy střídawé, asi 9″ dlauhé, 3″ široké, wejčitokopinaté, tupaunké, dole zaokrauhlené, nejcelejší, obak přílysé; řapíky u prostřed ztenčené, o $^2/_3$ kratší listu; klasy úžlabičkowé, odwislé, po odpadání listůw se rozwijející; kalich zwonkowitý, ušťuw čárkowitych, na konci spojených, wně chlupatých; waječník dlauhonožičný, huňatý: čnělka sehnutá; měchýříky wejčité neb obwejčité, přeodstálé, lepké; semena nemnohá, elipsowitá, černohnědá, lesklá, $^3/_4$″ dlauhá. — W Indii wýchodní. Kw. w únoru až do dubna. 5.

Semena pečená, chutnajíce jako pečené kaštany. Hojně se požiwají. List a kůra plodowá slauží w lékařstwí. Z kmenu prý přijde se hmota ke klowatině arabské podobná

L. zakončitá. S. acuminata *Beauv. ow.* 1. *t.* 21. Strom mirně wysoký; listy střídawé, podlauhlé, celé, zakončité, lysé, dlauhořapíkaté; kwěty úžlabičkowé, latěné; prašníky jednořadé; měchýříky 1semenné: semena welikà, dužnatá, špinawě červená, do fialowá; taktéž i kalich barwen. — Roste w Africe w králowstwi Owarskobeninském.

Semeno jeho, *kola* či *guru* zwané, podobá se mandli a má tu obzwláštnost do sebe, že naprawuje chuť wody špatné, když se kausá, nežli woda se pije. Podobnau wlastnost mají také semena *lejnice platnaté*, S. tomentosa *Guill. et Per.*

L. baňatá. S. urceolata *Smith.* · *Rumph amb.* 3. *t.* 107. Dle jmění podobá se předešlým; listy eliptičné, podlauhlé, ostré, wezpod bledé a drobničce aksamitnaté: laty stažené, chudokwěté, sotwa delší řapíku; kalich baňkowitý, po kraji huňatý. — Nedaleko Amboiny a na ostrowě Hominoa řečeném.

Semena její jsau jedlá.

L. kropenatá. S. guttata *Roxb. Rheed.* 4. *t.* 61. Listy wejčité, tupé, tlusté, lysé, celé; hrozny přichomáčené, odstálé, listu delší; kalichy u wnitř wlničkowané, otewřené. — W Malabarsku na wršich.

Bílek olejnatý nebo žádný. Kel přímý, dělohy w bílku plochých, listowitých, bez bílku nejtlustších, nestejných, s kořínkem vejcitým, krátkým.

2) *KAKAOWNÍKOWITÉ.* Byttnierieae. Plátky nejčastěji dole poddutoklenuté, na konci w jazýček prodloužené. Tyčinek 10—30, i více. Nitek 5 plátkům střídných jalowých, jazýčkowitých: nitky ostatní střídawé, ojedinělé nebo po třech, pětibratré nebo řídce jednoprašničné. Waječník 5pauzdrý: pauzder často 2semenných. Semena bezbílečná s dělohama tlustýma, buď bílečnatá s dělohama listowitýma, plochýma nebo swinutýma.

3) *LICHOKVĚTCOWITÉ.* Lasiopetaleae. Kalich 5dílný, plátkowitý, stálý nebo wadnauci. Plátky drobné, šupinowité, řídce žádné. Tyčinky nitek šídlowitých, dole srostlých, buď 5, plátkům střídných, buď 10, střídawě pometalých. Prašníky na nitky přiložené s pytlíčkoma přibližnýma. Waječník 3—5pauzdrý: pauzder 2—8-waječných. Woreček 5 dwojchlopných, často ztuha srostlých anebo připrostých. Semena wezpod masičkatá. Bílek dužnatý. Kel přímý. Dělohy ploché, listowité.

4) *KAŠLICOWITÉ.* Hermanieae. Kwěty obojaké. Kalich 5laločný, stálý, někdy kališkatý. Plátků 5, před rozwitím zkraucených. Tyčinek 5, dole jednobratrých, protiplátečných; prašníky wejcowité, 2pauzdré. Worečky w jeden plod srostlé. Bílek dužnatě mučnatý. Kel zawřený, nakřiwený s kořínkem dolením, dělohama plochýma, listowityma, celýma.

5) *KLANOCHOWITÉ.* Dombeyaceae. Kalich 5laločný. Plátků 5 přínestejnostranných, dřiw rozwití zkraucených. Tyčinky mnohokrátné, řadé, jednobratré, řídce wšecky plodné, nejčastěji některé neplodné, nitowité nebo jazýčkowité, jiné 2—3 mezi dwěma neplodnýma wice méně srostlé. Čnělky 3—5, srostlé nebo prosté. Wajíčka w pauzdrech 2 nebo množší dwojřadá. Kel rowný w ose bílku dužnatého. Dělohy listowité, často na dwě klané, ploché nebo schumlané.

Podřadí 1.

LEJNICOWITÉ. *STERCULIEAE.*

Wšecky přebywají mezi obratníkoma. Kromě slizí mají ještě prwek hořký nebo swraskawý, řídčeji kořenný. Semena mnohých jsau jedlá. Lýko nejmnožších může se potřebowati co konopí.

po jednom semeně vejčitozakulatělém, hnědawičnatém. — Na Filipinách, Molukách, Ostrowech indských. Kwěte w srpnu až do listopadu. 5.

Plod suchý jest lehek, tak že se může míti za kus korku, a rapotí. Ptáci a netopýrowé žeran semena a rozsiwají je. Též slauží kořenům na jídlo, a zwařenina proti nuplawici. Ze dříwí desti twrdého a těžkého dělají wesla a stežně, z wětwiček parátka, jež na jednom konci we způsob štětce roztlaukají.

Podřadí 2.

KAKAOWNÍKOWITÉ. BÜTTNERIEAE.

Kakaownik. Theobroma. Cacaobaum.

Kalich 5lupenný. Plátkůw 5: nehtu rozšířeného, kýlatého nebo žlábkowitého, čepele jazýčkowité. Tyčinek 15, w trubku na 10 klanau srostlých: nástůw 5 šidlowitých aneb jazýčkowitých, bezprašníkowých, ostatních 5 (střídawých) nesaucích po 2 prašnících, plátkům střičných. Blizna 5dilná. Tobolka 5pauzdrá, nepukawá. Semena w dužnině máslowité hnízdiwá, bezbílečná. Dělohy tlusté.

K. prawý. T. Cacao *Lin. Catesb.* 3. *t.* 6. *Blak.* 373. *Plenk* 578. *Lam. t.* 653. *Düsseld.* 9. *t.* 1. Strom 20—40′ wysoký: kmenu přímého, rowného, tenkokorého, s wětwemi mnohými, nahými; listy podlauhlé nebo wejčitopodlauhlé, na konci ostré, dole zaokrauhlené, celé, žebernatě žilnaté, obak lysé a stejnobarewné; řapiky u prostřed ztenčené a tudy na obau koncech ztlustlé; palisty čárkowitošídlowité; stopky wíce méně nahlaučené, 1kwěté, niťowité, i s kalichem pýřité; lupeny kalichowé delší koruny rozložené, kopinaté, zakončité, růžowé; plátky nehtu silně prohlubeného, wzestaupawého, a čepele obwejčité, ostré, dole zaužené w niťowitau nožičku, žluté, červenawě žilnaté; trubka tyčinkowá dole pohárowitá; nitky neplodné čárkowitě šidlowité, 3krát delší bratrstew plodných, užších, rozehnutých; čnělka niťowitá, na patero klaná; plod elipsowitý, na obau koncech ztenčený, 6—8″ dlauhý, 10brázdý, špinawě citronowě žlutý, ponačerwenalý, pod skořápkau dřewnatě kožnatau naplněný dužninau bělawau, mnohosemennou; semena rownowážná, řadowitě nad sebau položená, wejcowitá nebo wejcowitě podluhowatá, smačknutá, wně červenawě hnědá: jádra tmawě hnědého, rozsedlého; složeného ze kle. — W Americe jižné,

kdežto také jako w Indii západní, w Asii a Africe obratníkowých se sází. Kwěte pořád. 5.

Od toho stromu přicházejí *semena kakáowá*, ježto podlé krajin, w nichž se sbírají, se rozeznáwají na rozdílné druhy. Ze pražených semen a olaupaných dělá se s cukrem, též i kořením, *čokoláda*. Ze semen nepražených wytlačuje nebo wywaří se *máslo kakáowé* (butyrum Cacao), olej hustý, w lékařstwí užitečný.

K. dwojbarwý. T. bicolor *Humb. Bonpl. pl. aequ.* 1. *t.* 30. Podobá se předešlému; listy ale má podlauhlé, úkosně srdčité, wezpod bělawé, 7žilé; plody peckowité, wejcowité, nepukawé, hedwábité. — W audolích horkých Nowé Granady.

K plsťnatý. T. guianensis *Willd.* Cacao guianensis *Aubl. t.* 275. Listy zakončité, wykrajowaně zubaté, wezpod plsťnaté; plod wejčitý, 5hraný, plsťnatý, názrzawý. — W lesech Guiany.

Semena toho a předešlého rodu též jmenem semen kakáowých do obchodu přicházejí, obyčejně s prawými pomíchaná.

Nekrmnice. Abroma. Abroma.

Kalich 5dílný. Plátkůw 5, nehtůw dole rozšířených, měšcowitých. Trubka tyčinkowá na 10 klaná: [redacted]

[redacted]

konopě, a tudíž pro krajiny nadawedené welmi důležité; též kůra kořenowá prwního rodu jest hojidlem proti wyraženinám.

Kwazuma. Guazuma. Guazuma.

Kalich o 5 lupenech, nebo z lupenůw rozdílných, srostlých 2—3dílný. Plátkůw 5, na konci 2rohých. Tyčinky nitek dole sotwa 1bratrých w trubku nejkratší, čnějící, rozdělenau na lalokůw 5 pometalých a nitek 5 s laloky střídawých, na konci na tré klaných, tři prašníky nesaucích. Čnělek 5 sklimených. Tobolka dřewnatá, bradawičnatá, bezchlopná, 5pauzdrá, desíti řadami děr proditá, mnohosemenná. Semena wejcowitá.

K. jilmolistá. G. ulmifolia *Lam. t.* 637. *Tuss. ant.* 4. *t.* 24. G. *Plum. ic.* 144. *Trew. Ehr. t.* 76. Cenchramedia *Pluk. alm. t.* 77. *f.* 2. Strom zwýší 40′, ztlauští muže; kůra hnědá; listy 3″ dlauhé, 1½″ široké, srdčité, wejčité, z mládí žlutowlné, pak obak lysé, nestejně zubaté; kwěty na hroznech malých, stopkau wlnatau podepřených, úžlabíčkowých, drobné, žlutawé; kalich o 3 lupenech poddutých, plsťnatých, schnutých; koruna málo wětší kalichu; tobolka twrdá, dřewnatá, bradawičnatá, o 5 pauzdrech, w nichž po několika semenech ledwinowitých a se sladkau, slizkau dužninau. — W Americe jižné a Indii západní. Kwěte w čerwnu až do září. 5.

Dužninu z plodůw rádi cucají, též i jisté piwo z nich waří. Nejhlawnější ale užitek toho stromu jest na aleje stinné, protože ošetřením náležitým může dostati koš pěkný, hustý. Dříwí jeho bílé, tuhé, hebké, obzwláště na dílo bednářské dobré. List jeho wýborná píce pro dobytek. Zwařeninu z listí a kůry potřebují proti wyraženinám, obzwláště malomocnosti. U nás toliko w hříznech wydrží.

Luntownik. Commersonia. Commersonie.

Kalich 5dílný, korunowitý, stálý. Plátkůw 5, dole rozšířenopytlowitých, na konci dlauze zakončitých. Tyčinek 10, dole srostlých, střídawých, pometalých, plátkowitých, na konci hwězdowitě rozložených, střídawých, plodných, šídlowitých, třirohých. Prašníky obak štěrbinau pukající. Čnělek 5. Waječník o 5 pauzdrech 3—4waječných. Tobolka 3—5chlopná, ježatá, štětinami huňatá.

L. lysolistý. C. echinata *Forst. gen. t.* 22. *Lam. t.* 218. Restiaria alba *Rumph* 3. *t.* 119. Strom mírné wýšky; kmen s korau hladkau, šero- a hnědostrakatau, ztlauští muže; koš řídký; rozhy wlnkowané; listy stří-

[redacted]

[illegible] také jako w Indii západní. W Asii a Africe obrat-[illegible] se nazí. Kwete pořád. 5.

Od toho stromu pocházejí *semena kakáowá*, ježto podlé krajin, w nichž se sbírají, se rozeznáwají na rozdílné druhy. Ze pražených semen a [illegible] dělá se s cukrem, též i kořením, *čokolada*. Ze semen nepražených wytlačuje nebo wywaří se *máslo kakáowé* (butyrum Cacao), olej hustý, w lékařstwi užitečný.

K. dwojbarwý. T. bicolor *Humb. Bonpl. pl. aequ.* [illegible] 30. Podobn se předešlému; listy ale má podlauhlé, nkosne srdcite, wezpod bělawé, 7žilé: plody peckowité, wejcowité, nepukawé, hedwábité. — W audolních horkých Nowé Granady.

K. plstnatý. T. guianensis *Willd.* Cacao guianensis *Aubl.* [illegible] Listy zakončité, wykrajowané zubaté, wespod plstnaté: plod wejčitý, 5hraný, plsťnatý, názrzawý. W lesech Guiany.

Semena toho a předešlého rodu též jmenem semen kakáowých do obchodu přichazejí, obyčejně s prawými poměšaná.

Nekaumsick. Abroma. Abroma.

Kalich 5dílný. Platkůw 5, nehtůw dole rozšířených, měšcowatých. Trubka tyčinkowá na 10 klaná: ústím s nesaunch po 3 prašnících, 5 střídawých plátkowitých. Tobolka spandra, 5křídla, mnohosemenná. Semena [illegible]. Keř [illegible]. Deloliy listowité. [illegible]

[illegible] A. Fastuosum *Jacq. hort.* [illegible] kce aksamit-[illegible] wehké, do-[illegible] doleni [illegible] zalé, neroz-[illegible] une-[illegible] — W [illegible] Kwete [illegible] 5.

[illegible] Roz-[illegible] a [illegible] kwěta [illegible]

[illegible]

Indii wychodní, na Filipinách, Molukách a Žáwě. Skoro celý rok kwěte a zraje. 5.

Mladý list cintná jako slézowý a třený zapáchá fialkami, jimž proto si hlawu natírají; štáwa jest hnědá a na kůži swrbí. Pod širem strom ohledný a ztepilý, okolo domů ale nehezký, nízký, protože wětwe pořád se utínají, které ale brzo nowými se nahrazují, jak to naše wrby dělají. Dřiwí měkké, bledé, w starých kmenech žlutawé s černými žilami a skwrnami. Prospěšně dělají se z něho plety. Z lýčí dělají rozličné pleteniny; z mosorůw střenky a pro tuhost nožnice. Na Žáwě obzwláště se starají o to, aby dostali welikých mosorůw.

Podřadí 3.

LICHOKWĚTCOWITÉ. LASIOPETALEAE.

Lichokwětec. Lasiopetalum.

Kalich stálý. Plátkůw 5, žlazowitých. Tyčinek 5, prostých; prašníky na zádech děrama pukající. Waječník 1 o 3 pauzdrech dwauwaječných. Tobolka 3chlopná, přehrádek z prostředka chlopní wynikajících. Semena s míškem dřípnatým.

L. rezawý. L. ferrugineum *Smith in Andr. rep. t.* 208. *Vent. malm. t.* 59. *Sims mag. t.* 1766. Strom 3—5′ wysoký; rozhy rezawě plstnaté; listy čárkowitokopinaté, nejcelejší, střídawé, přístřičné, řapíkaté, přířezabaté nebo přízubaté, na líci lysé, na rubu narezawěle plstnaté, 6—8″ dlauhé; kwěty na wrcholících úžlabíčkowých, wšecky stopečkaté, wisuté; kalich skoro jehlatcowitý, příkožnatělý, po obojím powrchu plstnatý, 5ušetný, podhnutý; plátky přemalé, tmawě nachowé. — Na Nowém Hollandu. 5.

Podřadí 4.

KAŠLICOWITÉ. HERMANIEAE.

Prostooska. Riedleia. Riedleie.

Kalich na patero klaný, nahý nebo 1—3listenný. Plátkůw 5 otewřených. Tyčinek 5, dole jednobratrých. Čnělek 5. Worečkůw 5, pak dáwajících tobolku zakulatělau, 5pauzdrau, 5chlopnau, složenau z měchýříkůw 2 zakulatělých, na dél pukajících, 1—2semenných, okolo prosté osy.

P. obecný. R. corchorifolia *Decand.* Melochia corchorifolia *Lin. Dill. elth. t.* 176. *f.* 217. Tsieru ureu *Rheed.*

9. *t.* 73. Zelina přímá; listy wejčité, přílaločnaté, zpilowané, lysé, 2″ dlauhé, 1″ široké; kwěty příkonečné, strbaulené, sedawé; tobolka kulowatá, nahnědlá, chlupatá. — Na Ceyloně, Žáwě. ⊙.

Na Kočinčíně potřebuje se jako zašinské slézy.

SAMOŠ. WALTHERIA. WALTHERIE.

Kalich na patero klaný, opatřený kalíškem pobočním, 3lupenným, padawým. Plátkůw 5. Čnělka 1. Blizna kysťowitá. Worečkůw 5, pometawše 4 zůstawují měchýřík jediný, 1pauzdrý, dwojchlopný, 1semenný.

S. obecný. W. americana *Lin. Lam. t.* 570. *f.* 2. W. arborescens *Cav. diss.* 6. *t.* 170. *f.* 1. W. indica *Jacq. rar. t.* 130. Keř několik střewícůw wysoký, přímowětewnatý, s rozhami narysawěle hustoplstými; listy střídawé, řapíkaté, wejčité, řasnaté, ostře a nestejně zubaté, obak plsťnaté, z popelawa bílé; palisty kopinaté, padawé; kwěty úžlabíčkowé, w strbaulky stopečnaté nahlaučené; kalich přeplsťnatý, uštůw wlasowitých, s lupeny kalíškowými wejčitými; koruna žlutá, sotwa delší kalichu; měchýřík plsťnatý. — W Americe horké a Indii západní. Kwěte pořád. ♄.

[redacted]

ostřed na patero klaný, s ušty trojhranými, zakon-
ými, přimázdřitými, rozwětweně žilnatými; koruna
akrát delší kalichu, žlutá.

H. lawandulolistá. H. lavandulaefolia *Lin. Cav. diss.*
t. 180. *f.* 1. *Jacq. schoenb. t.* 215. Jmění předešlé.
ty aksamitnatě plsťnaté, kopinaté, tupé, nejcelejší;
listy čárkowitě šídlowité; hrozny chudokwěté; kalichy
naté.

H. wonná. H. odorata *Ait.* Podobná k předešlé.
ty aksamitnaté, klínowité, kopinaté, tupé, dolení pod
ncem 3—5zubé, hoření celé; palisty čárkowitě šídlo-
té; kalichy zwonkowité, šedoplsťnaté, s ušty, tupými;
runy žluté.

Wšecky tři rody u nás dobře se daří a snadně přezimují w
ici anebo chladném sklenníku. Poslední rod pro wůni kwětůw
emný.

MAHRANKA. MAHERNIA. MAHERNIE.

Kalich nahý, zwonkowitý, na patero klaný. Plá-
w 5, s čepelí obsrdčitau, s nehtem rownaunkým. Ty-
ek 5, dole jednobratrých, u prostřed rozšířených w
íček anebo mísčičku. Čnělek 5, někdy srostlých.
bolka 5pauzdrá, 5chlopná, mnohosemenná.

Jměním podobají se kašlicem a též jsau na Předhoří dobré
je domowem.

M. wyštěptaná. M. pinnata *Lin.* M. bipinnata *Lin.*
diss. 6. *t.* 176 *f.* 1. Listy lysé, dwakrát zpeřeno-
ané: úkrojůw čárkowitých; palisty přínastříhané;
pky úžlabíčkowé, dlauhé, 2kwěté; kwěty odstálé,
owé.

M. olysalá. M. glabrata *Cav. diss.* 6. *t.* 200. *f.* 1.
q. schoenb. 1. *t.* 53. M. odorata *Andr. rep. t.* 85. Kří-
k 1' wysoký; listy pýřím hwězdowitým, roztraušeným
kowaně šerpíwé, kopinaté, zpeřenosečně zubaté:
bůw nerozdělených; palisty čárkowitě kopinaté: liste-
žláznaté, brwité; stopky předlauhé, 2kwěté.

Oba rody w kruhulích se sázejí, na zimu do sklenníku chlad-
e se stawí; poslední rozeznáwá se wůní příjemnau žonkylami.

Podřadí 5.

KLANOCHOWITÉ. DOMBEYACEAE.

NESTYDLIWEC. PENTAPETES.

Kalich padawý, s kališkem 3lupenným, jednostran-

9. *t.* 73. Zelina přímá; listy wejčité, přilaločnaté, zpilowané, lysé, 2″ dlauhé, 1″ široké; kwěty přikonečné, strbaulené, sedawé; tobolka kulowatá, nahnědlá, chlupatá. — Na Ceyloně, Záwě. ⊙.

Na Kočinčíně potřebuje se jako našinské slézy.

SAMOŠ. WALTHERIA. WALTHERIE.

Kalich na patero klaný, opatřený kalíškem pobočním, 3lupenným, padawým. Plátkůw 5. Čnělka 1. Blizna kysťowitá. Worečkůw 5, pometawše 4 zůstawují měchýřik jediný, 1pauzdrý, dwojchlopný, 1semenný.

S. obecný. W. americana *Lin. Lam. t.* 570. *f.* 2. W. arborescens *Cav. diss.* 6. *t.* 170. *f.* 1. W. indica *Jacq. ic. t.* 130. Keř několik střewicůw wysoký, přímowětewnatý, s rozhami narwšiwěle hustoplstými; listy střídawé, řapíkaté, wejčité, řasnaté, ostře a nestejně zubaté, obak plstnaté, z popelawa bílé; palisty kopinaté, padawé; kwěty ůžlabičkowé, w strbaulky stopečnaté nahlaučené; kalich přeplstnatý s uštůw wlasowitých, s lupeny kalíškowými wejčitými; koruna žlutá, sotwa delší kalichu; měchýřik plstnatý. — W Americe horké a Indii západní. Kwěte pořad. ♄.

Listy a kwěty sliznaté potřebují se we wlastech jeho na místo [illegible] wysokého sléza.

KAŠLOŇ. HERMANNIA. HERMANNIE.

Kalich přiňahy, zwonkowitý, na patero klaný. Plátkůw 5. Tyčinek 5: ostek nejčastěji jednobratrých, kopinatých, často křídlatých. Čnělek 5 w 1 srostlých. Tobolka 5pauzdrá, 5chlopná, pauzder mnohosemenných.

[illegible] na [illegible] snižuje. Decandolle uwádí 42 [illegible]

K. [illegible]. H. althaeaefolia *Lin. Curt. mag.* [illegible] 2. H. aurea *Jacq. schoenb. t.* [illegible] [illegible] řasnaté, [illegible]: stopky [illegible] pyřickowané: koruny [illegible].

K. [illegible]. H. denudata *Lin. Cav. diss.* 6. *t.* 183. *f.* [illegible] zelený, [illegible] pro- [illegible] se- [illegible] až do

f. 2. **Pentapetes acerifolia** *Lin. Cav. diss.* 3. *t.* 44. Listy srdčité, tupé, zubaté, lysé, asi 6″ dlauhé; kwěty přewelké; kalich nahý; plody weliké. — W Indii wýchodní. Kwěte na začátku posuchy. 5.

K. plstolistý. P. suberifolium *Willd. Lam. t.* 576. *f.* 1. **Pentapetes suberifolia** *Lin. Cav. diss.* 3. *t.* 576. *f.* 1. Strom rozeh přikrytých wlnkau rezawau; listy podlauhlé, zakončíté, na konci hrubě přízubaté, kožnaté, na líci lysé, na rubu plsťnaté, 3—4″ dlauhé, řapíkaté; kwěty ojedinělé, úžlabíčkowé, w hrozny skoro rozpostawené; stopky sotwa delší řapíku; kalich nahý, plsťnatý: ústůw 5, čárkowitých, ostrých; koruna trochu delší kalichu, bílá: plátkůw obwejčitých, skoro zakončitých. — W Indii wýchodní. 5.

Tyto dwa rody, též i *k. lysnaucí*, P. glabrescens, dáwají we wlastech kwěty sliznaté w lékařstwí; listy na prach rozmělněné užíwají se co tabák žwupací proti hlawy bolení.

Řád 34.

LÍPOWITÉ. *TILIACEAE.*

Kalich nahý, 4—5lupenný, dříwe rozwití chlopnitý. Plátkůw tolik co lupenůw kalichowých, s nimi střídawých, často na nehtu jamatých, celých, zřídka kdy žádných. Tyčinky podplodní, prosté, často neurčené, řídce určené. Prašníky wejcowité nebo zakulatělé, 2-pauzdré, štěrbinau dwojnásobnau, délnau pukající. Žlázek toliko co plátkůw, jim střičných, přirostlých na nožku waječníkowau. Waječník 1, z plodkůw 4—10 srostlých. Čnělek tolikéž w 1 srostlých, s bliznami často prostými. Tobolka wícepauzdrá. Semena w pauzdrech mnohá. Bílek dužnatý. Kel rowný s dělohama plochýma, listowitýma.

Stromy nebo kře, řídčeji zeliny. Listy jednoduché, dwojpalisté, často zubaté. Kwěty úžlabíčkowé.

Decandolle uwádí 23 pokolení s 151 rody, jichž toliko $^1/_{15}$ w podnebí mírném roste, ostatní $^{14}/_{15}$ ale mezi obratníkoma. Sliz a třeslowina jsau jejich přewládající prwky.

Obnitec. Sparmannia. Sparmannie.

Kalich 4lupenný. Plátky 4, zaokrauhlé. Tyčinek přemnoho, wněšné neplodné, uzlaté. Čnělka niťowitá s jednoduchau bliznau. Tobolka ježatá, 5hraná, 5pauzdrá: pauzder 2semenných.

O. okolikatý. S. africana *Lin. Lam. t.* 468. *Vent. malm. t.* 78. *Sims. mag. t.* 726. Keř 6—20′ wysoký, ozdobný, s wětwemi přímými, oblými, jako listy řapíky stopky a kalichy srstnatými; listy na dlauhých řapících wejčitosrdčité, laloků na sobě ležících, dlauze zakončité, změlka laločnaté, nestejně dwakrát zejkowané, 9žilé, na lici jasně zelené, wezpod bledě; řapíky oblé; palisty šídlowité, w dlauhau špičku niťowitau wybíhající, mázdrowité, padawé; květů 10—16, rozpostawených w okolik konečný, (jakoby) protilistý, o dlauhau stopku podepřený, před rozwitím nachýlený; lupeny kalichowé kopínaté, ostré, bílé, rozložené; plátky bílé, klínowitě obwejčité, $1^1/_2$—2krát delší kalichu, bílé; tyčinky kratší plátkůw: wněšné neplodné, skoro růžencowité, na konci se žlázkau tmawě nachowau; wnitřní plodné, černě brunátné, stejně tlusté, s prašníky úkosně připewněnými, okrauhle ledwinowitými a širokým spojidlem; čnělka zdéli nebo trochu delší tyčinek, žlutawá; blizna malá; tobolka hustě ježatá, hnědá: semena podluhowatá, černá, na jedné straně kýlatá. — Na Předhoří dobré naděje. Kwěte w březnu až do lipna. ♄.

We velikých zahradách we kruhulích se sází a skoro celý rok kwěte; na zimu musí se postawiti do chladného sklennjku. W Indii

obratníkoma w Asii a Africe, w Americe jižné zdiwočelý. — Kwěte od září do prosince, u nás od čerwna do srpna, byw z jara naset. ☉.

Lobowa jest w Lewantu, Egyptě, Indii wýchodní a Americe meziobratníkowé nejobyčejnější zelní rostlinau; též w lékařstwí se potřebuje, protož i hojně tamo se sází.

L. trojpauzdrá. C. triocularis *Lin. Jacq. h. vind. t.* 173. Předešlé jest welmi podobná; tobolky ale má šídlowitě trojbočné, schlopné, šerpiwé; listy wejčitopodlauhlé, zpilowané: zubů nejdolejších často štětinowitých. — Roste w Arabii. ☉.

L. kulatá. C. capsularis *Lin. Jacq. ecl.* 2. *t.* 120. Ganja sativa *Rumph* 5. *t.* 78. *f.* 1. Liší se od předešlých tobolkami zakulatělými, zpleštělými, swraskale měkkoostennými, lysými; listím podlauhlým, zakončitým, zpilowaným: zubů nejdolejších štětinowitých. — Roste w Indii wýchodní. ☉.

Oba tyto rody we swých wlastech se potřebují jako první rod, z poslední nabývá se jako z konopě wlákno, jež jako konopí se potřebuje.

Růžkozrnák. Triumfetta. Triumfette.

Kalich 5lupenný, tupý, nebo často pod koncem špidlatý. Plátkůw 5 nebo zřídka nižádných. Tyčinek 10—30, prostých anebo nejdoleji sotwa srostlých. Waječník zakulatělý. Čnělka jedna. Měchýříky 4, wíce méně srostlé w tobolku se štětinami udičkowitými. Semena w každém pauzdru 2 nebo 1. Kel překocený.

R. chytlawý. T. Lappula *Lin.* T. fr. echinata *Plum. ic.* 255. Lappula bermud. *Pluk. alm. t.* 247. *f.* 7. Keř zwýší muže; listy přiokrauhlé, dole srdčité, nestejně zubaté, přihuňaté, 5žilé, 3laločné lalokami zakončitými, 1″ dlauhé, $^3/_4$″ široké; kwěty žluté, jako řapíkowé; tobolky zwící hrachu, hnědé, na šaty se chytající. — Na Karybejích a Bermudách. Kwěte w čerwnu až do srpna. ♄.

Celá rostlina, obzwláště kořen, chutná sliznatě zatrpkale a zahořkle, a potřebuje se jako wysoký sléz proti běhawce a auplawici. Z kůry dělají konopí.

R. polotrojlaločný. T. semitriloba *Lin.* Keř; listy dole wejčité, 3laločné, mozolatozpilowané, obak aksamítnaté, dolejší přílaločné, hořeni podlauhlé, nerozdělené; kalichy pýřité, přišpidlaté; plody kulowaté, ježaté, štětinami zpátečnými chlaupkowané. — Na Ostrowech karybejských.

Celá jest slizká, beze wší hořkosti, a zwařenina její we wlasti prospíwá proti auplawici.

O. okolíkatý. S. africana *Lin. Lam. t.* 468. *Vent. malm. t.* 78. *Sims. mag. t.* 726. Keř 6—20′ wysoký, ozdobný, s wětwemi přímými, oblými, jako listy řapíky stopky a kalichy srstnatými; listy na dlauhých řapících wejčitosrdčité, lalokůw na sobě ležících, dlauze zakončité, změlka laločnaté, nestejně dwakrát zejkowané, 9žilé, na líci jasně zelené, wezpod bledě; řapíky oblé; palisty šídlowité, w dlauhau špičku niťowitau wybíhající, mázdrowité, padawé; kwětů 10—16, rozpostawených w okolík konečný, (jakoby) protilistý, o dlauhau stopku podepřený, před rozwitím nachýlený; lupeny kalichowé kopínaté, ostré, bílé, rozložené; plátky bílé, klínowitě obwejčité, 1½—2krát delší kalichu, bílé; tyčinky kratší plátkůw; wněšné neplodné, skoro růžencowité, na konci se žlázkau tmawě nachowau; wnitřní plodné, černě brunátné, stejně tlusté, s prašníky úkosně připewněnými, okrauhle ledwinowitými a širokým spojidlem; čnělka zdeli nebo trochu delší tyčinek, žlutawá; blizna malá; tobolka hustě ježatá, hnědá; semena podluhowatá, černá, na jedné straně kýlatá. — Na Předhoří dobré naděje. Kwěte w březnu až do lipna. ♄.

We welikých zahradách we kruhulích se sází a skoro celý rok kwěte, na zimu musí se postawiti do chladného sklenníku. W Indii západní, kamž od dáwna jest přesazen, dáwají listy a kwěty co lék slizký, bolest uchlacholující.

Lohowa. Corchorus. Corchorus.

Kalich slupenný, padawý. Plátkůw 5. Tyčinek mnoho. Čnělka přímá, žádná. Blizny 2—5. Tobolka šídlowitá nebo kulowatá, 2—5chlopná, 2—5pauzdrá: chlopní a prostředí přehradečných. Semena dwojřadá.

Zelina, bylina, 100 strony.

[illegible] *Lam. t.* 478. *f.* 1. Chorchorus [illegible] Sesamum *Mat. Wel.* 112. Zelina 1—2 wysoká, [illegible] obla, wětewnatá, jako osatní [illegible] kratší nebo delší řapík [illegible] zakončité, nestejně a sko[illegible] nejdolejšího po každé [illegible] se končícího; stopky [illegible] 1—2kwete; lupeny ka[illegible] podlauhlé, [illegible] obla, kratce [illegible] 1½—2′ dlauha, [illegible] semena hranatá, [illegible] oddělena. — Mezi

huňaté, a ty na rozhy dwojřadé, čímž dospíwá k wýšce 30′; listy přísedawé, úkosně srdčité, zakončité, zubaté, hedwábnaté, 5″ dlauhé, dwojřadé; kwěty úžlabičkowé, podwojné neb ojedinělé, asi co maliníkowé weliké, bílé; bobule jako wišně, žlutawě růžowá, bělosemenná. — W Indii západní a Americe sewerné. Kwěte w dubnu a kwětnu. 5. ħ.

Lýko natrpkalé, slizuaté potřebují proti zapálení očí, listy proti běhawce, kwěty jako kwět lípowý do thé, owoce lahodné jedí, a z lýka dělaji prowazy.

Lípa. Tilia. Linde.

Kalich 5dílný, padawý. Plátkůw 5, u wnitř nahých anebo šupinkau zmnožených. Tyčinky mnohé: nitek prostých anebo mnohopauzdrých. Waječník kulowatý, huňatý, 1čnělečný, 5pauzdrý: pauzder 2waječných. Tobolka kožnatá, nepukawá, pometáním 1pauzdrá, 1—2semenná. Dělohy chobotnatě zubaté.

Stromy s koran ohebnau, dřewím lehkým. Rody rozdělují se na dwa díly: 1) prwní nemají na plátcích šupinky, 2) druhé je mají, wěnec dělající. K prwním náležejí prwní čtyry rody, k druhým ale ostatní.

L. malolistá. T. microphylla *Vent. Til. t.* 1. *f.* 1. T. parvifolia *Ehr. Fl. dan. t.* 553. *Schk. t.* 141. *Hayn.* 3. *t.* 46. *Düsseld.* 4. *t.* 30. Lípa malolistá *Rostl.* 2. *ob.* 37. Lípa zimní *Hart.* Lípa *Mat. Háj.* 45. — *Wel.* 51. *C.* Lípa skalní. Strom pěkný, 60—120′ wysoký, s kmenem 3—6′, anobrž i 8—10′ w průměru širokým, s košem welikým, hustým, kolem zawřeným; kůra kmenowá rozsedlá, šedohnědá nebo šerá; haluzy hladké, trochu prohýbané; smítky nahnědle zelené, hnědé nebo červenawě hnědé s bílými bradawičkami; listy střídawé, přiokrauhlé, dole srdčitě wykrojené, nejčastěji stejné, t. lalokůw obau stejných, zakončité, ostré, nejostřeji zpilowané: ostří zubowých žlázkau červenau ukončených, 5žilé, na líci tmawě zelené, nejlysejší, wezpod bledě zelené, w úžlabičkách žilowých a žebrowých wausaté chlupy rezawými; řapíky oblé, lysé, hladké, kratší listu; wrcholik na rozhách úžlabičkowý, z 8—2 květů složený; ¦listen čárkowitě kopinatý, podlauhlý, tupý, dole zaužený, skoro blánkowitý, pak síťkowaně žilnatý, přebledě zelený, asi do pola na stopce přirostlý u prostřed; kwěty bělawé; lupeny kalichowé kopinaté, lysé, žlutawé, nejlysejší; plátky podlauhlé, kopinaté, žlutawé; tyčinky delší plátkůw; nitky prosté; prašníky zakulatělé; waječník wejcowitě kulowatý, hustě huňatý; čnělky

zdélí tyčinek anebo delší; ušty bliznové konečně rownowážně rozšířené; tobolka hruškowitá nebo zakulatělá, nepatrně 4—5hraná, kratším delším hrotem (zbytkem čnělky) ukončená, s oplodím tenkým, křehkým; semena obwejčitá. — W lesech horních po celé Ewropě až daleko k severu, též w Asii severné. Kwěte w lipnu. 5.

L. wlasatá. T. pilosa. *Rostk.* 2. *ob.* 39. Jměním podobá se předešlému rodu. Smítky hnědé, zazelenalé, oblé; rozhy řídaunce chlupaté; listy na rozhách úkosně zaokrauhlosrdčité a zaokrauhlowejčité, asi 3″ dlauhé, 2½″ široké, hořejší paraboličné nebo zaokrauhlowejčité, dole skoro klínowité, wšecky krátce zakončité, po kraji až k dolejší třetině zpilowané: zubů zakončitých, žilé: žil a rozdělení jich bělawě chlupatých, wespod w úžlabíčku žlutawě wausatých, na líci tmawě zelené; řapíky kratší listu, ku konci hustochlupaté; stopka delší řapíku, 1—3kwětá; lupeny kalichowé kopinaté, po kraji bílé, plsťnaté; tobolka kulowatá, co bohatý hrách weliká, dřewnatá, twrdá, nepatrně žebernatá, plsťnatochlupatá. — W Čechách. 5.

L. welikolistá. T. grandifolia *Lin. Vent. Til. t.* 4. *f.* 2. *Hayn.* 3. *t.* 46. *Düsseld.* 4. *t.* 17. T. platyphylla *Scop.*

líčko kratší, u lípy malolisté ale jest ten listen patrně kratší. 5.

Všecky nadřečené rody, obzwláště lípa malolistá, u nás samy od sebe rostau, a též we stromořadích, sadech anglických, okolo wesnic se hojně sázejí. Dřiwí jest lehké, měkké, tuhé, drobnowlaknć, bílé, jež potřebují truhláři, sanstruženíci a řezbáři, co paliwo a stawiwo se nehodí; z kory dělají se rozličné nádoby; z lýka tuhého dělají se rohožky, prowazy; uhlí potřebuge se ku kreslení, prášku na zuby, a hlawně na prach ručničný; kwět lípowý, wýbornau wůni rozšiřujícť, za sucha skoro bezwonný, potřebuje se w lékařstwí ce tě; rozhy jsau sliznaté a při tom zatrpklé. Z kwětu sbírají wčely mnoho medu. Ze semen může se wytlačowati olej k mandlowému podobný.

L. lysá. T. glabra *Vent. Til. t.* 2. T. americana *Lin. Mich. arb.* 3. *t.* 1. T. canadensis *Michx.* Strom 60—80′ wysoký, jmění našinských lip; listy široce wejčité, dole nestejně srdčité, nebo častěji polosrdčité, též úkosně uťaté, dlauhozakončité, zpilowané zubami hrotitými, nadhnutými, tlusté, po kraji brwitě pýřité, ostatně přílysé; wrcholík 6—mnohokwětý; wětwiček rozkladitých; listen na stopce až dolů přirostlý, na konci méně tupý, a dole méně zaužený nežli u rodů naduwedených; kalich a plátky, co do twarů jako předešlých; plátky dole uwnitř zmnožené šupinkau, někdy co lupeny kalichowé dlauhau, a neřídko prašník nesauci; ušty blíznowé sklímené; tobolka zakulatělá, bezžebrá, anebo u dna slabě 5. žebrá s oplodím tlustým, twrdým. — W Americe sewerné, z Georgie až do Kanady.

Ten rod, mající větší kwět a list, nežli předešlé našinské, též u nás w sadech a stromořadích se nachází. Zdá se, že méně se proměňuje, nežli našinské. Wlastnostmi neliší se od našinských.

L. řídkokwětá. T. laxiflora *Michx arb.* 3. *t.* 3. *Duham. nov.* 1. *t.* 51. T. pubescens *Ait.* T. caroliniana *Mill.* Strom zwýší 40—60′; kůra šedá; rozhy červenawé nebo oliwowé; pupeny wejcowité, tupé, pýřité; listy 2—5″ dlauhé, 1—3½″ široké, na rozhách nekwětaucích trebas 1′ dlauhé, a 6—8″ široké, srdčité nebo přiwejčité, krátce zakončité, totiž dolení srdčité, neb okrauhlosrdčité, přístejnostranné, hoření dole úkosně uťaté, polosrdčité neb okrauhlené, zpilowanozubaté zubami stejnými, drobnými, přiblížcnými, hned nestejnými, většími a zdálenějšími, zmládí obak aksamítnaté pozdeji olysající; wrcholíky řídké 9—30kwěté, přílatowité, šedé; listeny 2—4″ dlauhé, pýřité; plátky čárkowitopodlauhlé, kratší pestíku, hluboce wykrojené, jejichž šupiny trochu kratší kalichu; tyčinek 40—50; tobolky wejčito-

kulowaté co hrách weliké, šedé, bezžebré. — W Georgii a Karolině. Kwěte w lipnu. 5.

Kwěty její wydáwají wůni asi narcisem, silnější a lahodnější, nežli našinské. Ostatně taktéž se potřebuje.

L. stříbrná. T. argentea *Desf.* T. alba *W. et Kit.* 1. *t.* 2. T. panonica *Jacq.* T. tomentosa *Moench.* T. rotundifolia *Vent. Til. t.* 4. *Duham. nov. t.* 52. Podobá se předešlým. Listy má srdčité, přízakončité, dole přínestejné, zpilowané, wezpod bělostně plsťnaté, na líci lysé, skoro čtyřikrát delší řapíku; plod wejcowitý, žeber newystáwajících, oplodí tlustého, silného. — W Uhrách, Sedmihradsku a w Ewropě jihowýchodojižné. U nás w sadech se nalézá. Jest odrodek listůw wezpod přeslabě plsťnatých zelenawých. 5.

Poslupak. Apeiba. Apeiba.

Kalich na 5, zřídka na 4 klaný. Plátkůw 5, zřídka 4, nehetnatých, kalichu někdy kratších. Tyčinky mnohé; nitky krátké; prašníky dlauhé, na konci s laločkoma listowitýma. Čnělka jedna, rozšířená w bliznu nálewkowitau, zubatau. Tobolka zakulatěla, zpleštila, kožnatá, štětinami měkkými nebo bradawičkami tuhými šerpiwá, 8—14-pauzdrá. Semen w každém pauzdru mnoho drobných na semenici dužnatau střední připewněných.

P. [illegible] A. glabra *Aub.* [illegible] 214. *Lam. t.* 470 *f.* 1. Strom asi [illegible]; kmen [illegible] tlustý má kůru hladkau, zelenau, dřewí měkké, přelehké, bílé; wětwe autlé, [illegible] listy střídawé, podlauhlowejčité, zakončité [illegible] lysé, [illegible] dlauhé, [illegible] široké; řapík krátký, [illegible] zelenawé, podkonečné, po [illegible] kalich dužnatý; plátky [illegible] šerpiwá. — W [illegible] 5.

[illegible]

[illegible] *Cambalaria* [illegible] *Camara.* A- [illegible] —[illegible], [illegible] [illegible] — W [illegible] 5.

[illegible]

mořští Pernambučané, swazujíce několik klad, dělají prámy (jan Gandas). Z kůry wláknaté dělají prowazy k obecnému užitku.

Jehlowec. Sloanea. Sloanea.

Kalich o 4—7 lupenech kopinatočárkowitých, wně přiakasamítnatých, u wnitř barewných, hned nejdoleji, hned do pola srostlých. Plátky žádné. Tyčinek mnoho: nitky skoro žádné; prašníky nejdelší, krátce zakončité. Waječník jediný. Čnělka jednoduchá, niťowitá. Tobolka kožnatodřewnatá, zakulatělá, štětinami nadřewnatělými ježatá, 4—5pauzdrá, 4—5chlopná: pauzder 2—3semenných. Semena w míšku dužnatém.

J. zubatý. S. dentata *Lin.* S. grandiflora *Smith.* S. Plumieri *Aubl.* S. *Plum. ic.* 244. Strom 40—50′ wysoký; kmen 2′ tlustý; dříwí červenawé, twrdé, celistwé; kůra tlustá, rozsedalá; wětwe hebké; listy střídawé, lysé, řapikaté, kožowité, wejčité, někdy dole přisrdčité, wykrojené, weliké, ostré, zubaté; palisty 3úhlé, srdčité, zubaté; řapíky dlauhé; kwěty drobné, žlutawé, na hroznech úžlabíčkowých, stopkau dost dlauhau podepřených, opatřené dole listenem šupinowitým; kalich 1lupenný, 5 — 6zubý; tyčinek 200; tobolka wyschlá, weliká, wejcowitá, hnědočerwená, ježatá, 3—6chlopná a tolikopauzdrá; w každém pauzdru semeno 1 nebo 2—3, zawinutá míškem dužnatým, šťáwnatým, červeným. — W lesech Guianských. 5.

Semena jedí jako my kaštany. Rozemleté přikládají na otoky a wředy w kašičce; se syrupem kujawníka obecného proti chrkání krwe; kůra wnitřní, slizká a trpká prospíwá w auplawici a běhawce.

Řád 35.

MASTNOPLODOWITÉ. *ELAEOCARPEAE.*

Kalich wně nahý, 4—5lupenný, dřiw rozwití chlopnatý. Plátky 4, 5, s lupeny kalichowými střídawé, podplodní, na konci laločnaté nebo třepenaté. Lůžko žláznaté, někdy čnějící. Tyčinek 15 nebo 20, s nitkami krátkými, prostými, prašníky prodlauženými, niťowitými, čtyrbočnými, 2pauzdrými: pauzder děrau podlauhlau na konci pukajících. Waječník mnohopauzdrý. Čnělka 1. Semena w pauzdrách 2 nebo wíce. Bílek dužnatý. Kel rowný děloh listowitých plochých.

Stromy nebo kře. Listy střídawé, jednoduché.

Decandolle počítá sedm pokolení s 20 rody. Někteří ten

řád spojují s lípowitými, od nichž se skutečně jenom rozeznávají plátky užetnatými a prašníky dwojdělými.

Mastichoplod. Elaeocarpus. Oelfrucht.

Kalich 5lupenný. Plátkův pět, na konci roztřepených. Prašníky u děr štětinaté. Čnělka 1, šidlowitá s bliznau jednoduchau. Peckowice 1—5pauzdrá se škořápkau swraskale brázdowanau, s pauzdry 1semennými.

M. malabarský. E. Perim-Kara *Dec.* Perim-Kara *Rheed.* 4. *t.* 24. Strom wýšky znamenité, kmenu tlustého, a kůry šedé, u wnitř nachowělé; listy překrátce řapíkaté, eliptičně kopinaté, zpilowané, lysé, tmawozelené a lesklé; palisty drobné, padawé; květy na hroznech jednoduchých běwných, náchylných, kratších nežli listy, bílé a wonné; lupeny kalichowé kopinaté, ostré; plátky málo delší, roztřepené; peckowice zwící a twaru oliwky modrawě nachowá s peckau hladaunkau. — W Malabaru. Kwěte w lednu a červnu. 5.

Owoce lahodného, náwinně sladkého, požíwají dílem za syrowa, dílem naloženého do cukru, soli nebo octa, a přidáwají na mocný žalúdek posilujíce. Ze twrdých skořápek dělají w Indii wýchodní ozdoby na náramky a obojky.

M. kopinatý. E. lanceolatus *Blum.* Listy kopinaté

ných, dole spojených, w paupěti zkraucených. Tyčinek přemnoho, prostých, anebo zlehka a neprawidelně mnohobratrých. Waječník 3—5pauzdrý: pauzder 2waječných. Čnělky 1, s bliznau jednoduchau nebo dělenau. Plod zwětšelým kalichem obklíčený, s oplodím kožnatým anebo dřewnatým, 1pauzdrý, 1semenný, 3chlopný buď nepukawý. Semeno bezbílečné. Kel přímý s kořínkem wzhůru čelícím, dělobama zkraucenýma, swraštělýma, anebo nestejně a úkosně na sobě ležícíma.

Stromy ozdobné, nejčastěji ztepilé. Listy jednoduché, celé, w pupenu swinuté. Palisty list newyrážilý zaobalující, padawé. Květy obojaké na hroznech úžlabíčkowých, řídce na latách konečných.

Ten řád sestáwá z 29 rodů w 7 pokoleních, jichžto 2 rostau w Africe západní mezi obratníkoma, ostatní w Indii wýchodní a na ostrowech indského moře. Rozeznáwajíce se množstwím šťáwy balsampryskyřičné, w semenech mají silici a olej sádlowitý.

Dwojkřídláč. Dipterocarpus. Zweiflügelfrucht.

Kalich na patero klaný; uštůw 2 wětších a pak prodlužujících se w křídla předlauhá, sičkowaná, žilnatá. Nitky překrátké; prašníky předlauhé, šídlowité, nebo čárkowité. Holénka dřewnatá, kalichem docela zastřená.

D. trojžilý. D. trinervis *Blum. l. c.* 1. Strom na 150—200′ wysoký, přiměřeně tlustý, koše obšírného, řídkého; kůra nážlutě hnědá, bradawiceemi přiokrauhlými, nábílými posetá; rozhy oblé, kaštanowé, lysé, pozbádané, s pupeny konečnými, tenkohomolowitými, lysými, jasnozelenými, pryskyřičnatými; řapíky 2—2½″ dlauhé, polooblé, žlabowité, wezpod na obojím konci ztlustlé; listy 7—12″ dlauhé, 4—7″ široké, wejčité, ostraunké, dole zaokrauhlené, lysé, celé nebo proti konci wykrajowané nebo hrubě zejkowané, krátce zakončité, přiřasnaté, kožowité, lysé, na líci sytě zelené a lesklé, na rubu bledší; stopky zdélí a ztlauští řapíkůw, přímé, pak rozewřené a wisuté, obyčejně 3—5- řídko 1kwěté; stopečky u prostřed klaubem přetržené, šedopýřité; kalich trubky wálcowitozwonkowité, skoro 2″ dlauhé, kožowité, šedoplsté, s chlupy dlauhými ojedinělými: uštůw 3 menších, 3—4‴ dlauhých, široce wejčitých, tupých, na jedné straně jakoby auškowitě ohnutých, dwau delších wíce 1″ dlauhých, čárkowitých, po kraji plsťnataunkých; plátky přípolowičné, podlauhlé, 2½″ dlauhé, tupé, zkraucené, odstálé, hlinožluté, na rubu šediwě luptaté; holénka wejčitohomolowitá, zakončitá, hustě, špinawě, žlutě dolů chlupatá, a ztuha přikrytá trubkau kalichowau přidřenatělau, lysau, bandaskowitau; ušty kalichowé pak

hnědočerwené, menší $^3/_4$—1″ dlauhé, wejčité, po krajích podhnuté, wětší 6—8″ dlauhé, 15‴ široké, podlauhlé, kopinaté, tupé, 3žilé, síťované; semeno wejcowité, dole slabě 5hrané, hnědočerné, nejlesklejší. — W pralesech na Žáwě. Kwěte w srpnu. 5.

Z poraněné kůry prýští se mnoho pryskyřice, z níž we wlasti dělají masti a flastry, též jí užiwají u wnitř w chorobách, w nichž u nás podáwají balsam kopaiwu. Zhotowují také z ní podhodně a t. d.

D. wyseknutý. D. retusus *Blum.* 1. *t.* 2. Strom wšakau a štíhlostí předešlému podobný; wětwe špinawě šedé, s bradawičkami podlauhlými; rozhy bledě popelawé, autlé, hwězdowitě pýřité, s chlupy dlauhými, roztroušenými; pupeny homolowitošídlowité, bledé, blinožlutě plstnaté; řapíky hwězdowitě pýřité; listy 7—10″ dlauhé, $3^1/_2$—$6^1/_2$″ široké, wejčité, ostré, nad prostředkem skoro wykrajowané, slabě řasnaté, pak celé, na líci lysé a lesklaunké, na rubu hwězdnatě pýřité, zwládí taktéž plstnaté; stopky $1^1/_2$—2″ dlauhé, oblaunké, obyčejně delší řapíku, sehnuté, 3—5kwěté, šedopýřité: kwěty jako předešlého, welmi wonné; kalich plodonosný welmi zwětšelý a ztlustlý, z náhněda ponachowělý, roztroušeně chlaupkowaný, dole kulowatomískowitý, u prostřed hrbatý: ušty 3 menší sotwa 1″ dlauhé, wejčité nebo waječné, pře-

[redacted]

sekají a opět opálí, načež zase slzí. Tak dělají od listopádu až do února.

D. žebernatý. D. costatus *Gaert.* D. incanus *Roxb.* Strom též holemý; rozhy chlupaté; listy wejčité, tupé, dole ostré, huňaté; trubka kalichowá, 5křídlá.

D. auzkolistý. D. angustifolius *W. et. A.* D. costatus *Roxb.* Podobá se předešlému. Listy čárkowitopodlauhlé, zakončité, dole zaokrauhlené, wezpod pýřité; palisty drobné, srstnaté; kalich 5žebrý, náchlupatý. — Ten a předešlý w Chitagongu Indie wýchodní.

Dáwají lepší balsam, nežli prwní rod.

D. křídlatý. D. alatus *Roxb.* Takowý též strom, jehož listy wejčitopodlauhlé, nebo srdčitowejčité, zakončité, lysé, bezleské, brwité, wezpod drasné; kalichy 5křídlé. — Na Maskalu, na blízkém pomoří a w Pegu.

W řečených wlastech dosazuje naduwedené rody.

D. čihatý. D. turbinatus *Gaert.* Nedáwá balsamu, s jeho kmenu ale náramného dlabají čluny třebas na 100 mužůw.

Kopáloň. Vateria. Vaterie.

Kalich 5dílný, stálý, pak neprodlaužený. Tyčinky nitek překrátkých, prašníkůw čárkowitě šidlowitých. Tobolka 3chlopná, 1semenná.

K. indská. V. indica *Lin. Gaert. t.* 189. *Lam. t.* 475. *Roxb. t.* 288. *Hayn.* 11. *t.* 5. Elaeocarpus copaliferus *Vahl.* Poenoe *Rheed.* 4. *t.* 15. Strom pěkný, ztepilý, s kmenem přímým, třebas 5′ tlustým a košem obšírným; listy řapíkaté, podlauhlé, ostré nebo tupaunké a wykrojené, celé, na líci tmawě zelené, na rubu žlutawě zelené, lysé, kožnaté, lesklé; palisty podlauhlé; kwěty hrubé na latách welikých, konečných, bílé, zápachu liliemi; ušty kalichowé podlauhlé, i se stopkami a listeny hwězdowitě pýřité; plátky rozložené, málo delší, a wšak širší uštůw kalichowých; tobolka elipsowitá anebo obwejcowitá, dole wtlačená, 3brázdá, kožnatá, 2½″ dlauhá; semeno wejcowité, celé pauzdro wyplňující. — Na poloostrowu indském, obzwláště w Malabaru. Kwěte w posuše. 5.

Balsam jasný, prozračitý, woňawý buď sám od sebe se prýští z kůry, anebo z ran do ní nadělaných, a na wzduchu zponenáhla křehne w pryskyřici křehkau, jantarowitau, a jest druhem *kopálu wýchodoindského*, jenž se potřebuje k dělání pokostu, co kadidlo w chrámech a co lék. Ze semen wywáří se olej pewný, lojowitý, z něhož se dělají swíce a mýdlo. Semena sama potřebují se tam co lék k sílení žaludka.

P. kafroma. S. aromatica *Colebrook. as. res.* 12. *it. Hayn.* 12. *t.* 17. Dryobalanops aromatica *Gaert. t.* 186. Pterygium teres *Correa in Ann. mus.* 10. *t.* 8. Strom ztepilý. 100' prewyšujici. 7' tlustý; kůra hnědá; listy střičné nebo střidawé, krátkořapičné, náhle zakončité, 3—7" dlauhé, 1—2" široké: palisty drobné, padawé; kwěty latěnaté: tobolka waječná, dřewnatá, obklíčená kalichem, jehož ušty w křídla 3palcowá prodlaužená; jadro ma dělohy řasnaté a zapáchá terebintinau. — W lesech na Sumatře. Kw. w posuše. 5.

Kmen mlady obsahuje sibci, dospěw ale k tlustce 2' má kafr po krylkach we šterdinach dřewowych 1—1½" zdálených. Sibci dobywaji nasekanim kmen we wyšce 14" nad zemi. Takowým též způsobem dostawaji kafr. ačkoli sotwa 1 ze 100 stromův ho má. Který ale jej w sobě drží, ten hned poraží a rozštipaji. Kafr leží u prostřed mězdy ztlustlé ramena, a mirný strom může ho dáti 11 liber, a ten slove *camaeraka*.

P. stipularis. S. robusta *Roxb. t.* 212. Strom holemý, z něhož udělany tes zdeh 30' a ztlustlý 2': listy střidawé, podlaulle, srdčité, hladké, 4—8" dlauhé: palisty srpowité: kwěty žluté na latách konečných; koruna welikà. 4krat delši kalichu, ¾ dlauha, otewřená; tyčinek 25—30; blizna mala, tobolka útla, 1—2semenná. — W Indii sewerné. Kwěte w posuše. 5.

Dřewí jeho zawažeji do Kalkuty k stawěnim, ačkoli není trwanlíwe. Dáwá ale mnoho prysklyřice damary, již námořstwo anglické w lodi místo nátěru smoly počřebuje: čistší kusy ale ku kadění we chrámech pohanských.

P. srdčitý. S. Tumbagaia *Roxb.* Rozeznáwá se od předešlého listim srdčitowejčitym, latami konečnými, tyčinkami mnohými; třeba 100, prašniky wausatými. — Wlast tatáž.

Čtirek jako předešlého.

Řad 37.

RUDOKLOKOWITÉ. *CHLENACEAE.*

Kalisek 1—2kwětý, twaru a podstaty rozdilných. Kalich 3lupenny, mały. Platkův 5—6 podplodnich, dole sirsich, někdy nejdolejš skoro srostlych. Tyčinky nyni přemnohé, řidčeji 10: nitek srostlých; prašníkův zakulatelých, přirostlých aneb prostých, 2pauzdrých. Waječník 1—3pauzdrý. Čnělka 1, nitowita: blizna trojnasobna. Tobolka 3pauzdra, nebo pomenáním 1pauzdra. Semena w pauzdrach ojedinělá nebo množitá,

[redacted]

w středu připewněná, překocená. Jádro bílečnaté. Kel osowý, zelený; dělohy listowité, čeřité.

Strůmky nebo kře ozdobné. Listy nejčastěji s palistoma padawýma. Kwěty obojaké na latách nebo hroznech.

Celý řád sestáwá ze 6 rodů (we 4 pokoleních), na Madagaskaru rostaucích. O prwcích, jež mají, nic newíme.

Klanoklok. Schizolaena.

Kalíšek 2kwětý, nedužnatý, třepenatý, pak rozšířelý, ušetnatý, lepnatý, klímawý. Kalich 3lupenný. Plátkůw 5. Tyčinek mnoho: nitek tenkých, prašníkůw přirostlých. Tobolka kalíškem zawřená, 3pauzdrá; pauzder mnohosemenných.

K. růžowý. S. rosea *P. Thouars afr. t.* 12. Strůmek listůw wejčitých, lysých; laty konečné; kalíšek nejobšírnější, neprawidelně puklý. Rod nejpěknější.

Rudoklok. Rhodolaena.

Kalíšek z 2 listenůw na kalich přitlačených. Kalich 3lupenný, poddutý, dužnatý, lepnatý. Plátkůw 5, baňkowitých, welikých, před rozwítím zkraucených. Tyčinek mnoho, kratších nežli plátky; prašníky čtyrhrané, wzadu na nitky přirostlé. Waječník 3pauzdrý, mnohosemenný.

Č. pnulý. R. altivola *P. Thouars. l. c. t.* 13. Keř pnulý, welikými brunátnými kwěty okázalý.

Řád 38.

OKROWÁKOWITÉ. *TERNSTROEMIACEAE.*

Kalich lupenůw 5, poddutých, nestejných, kožnatých, střechowitých, tupých, stálých, často dole listenoma podepřený. Plátkůw 5, na terči podplodním stojících, buď prostých, buď dole přísrostlých. Tyčinek mnoho podplodních, s plátky srostlých, s nítkami šídlowitými, krátkými, prašníky přímými, dwojpauzdrými. Waječník wejcowitý. Čnělky 2—5, prosté, wíce méně - srostlé. Plod wejcowitozakulatělý, o tolika pauzdrách o kolika čnělkách, buď zbobulelý, wyschlý, buď ztobolčelý, pukawý. Semen mnoho, přirostlých na semenici střední s malým bílkem anebo žádným. Kel křiwý nebo ohnutý, s kořínkem dlauhým, k pupu čelícím, a dělohama podlauhlýma, celýma.

Stromy nebo kře. Listy kožnaté, přezimující, celé nebo zpilowané, bezpalisté. Kwěty různopohlawé nebo mnohomanželné, ojedinělé nebo chomáčené, úžlabíčkowé, někdy na hroznech anebo latách konečných. Počítají do 67 rodů w 12 pokolení rozdělených, a po Americe a Asii rozlosowaných. Největší díl mezi obratlíkama, některé w sewerném mírném podnebí. O prwcích jejich dosawad nic newíme.

Okrowák. Terstroemia. Terstroemie.

Kalich o 5 lupenech, dole 2listenný. Plátkůw 5—6. Tyčinek mnoho w dwojnásobné řadě. Prašníky podlauhlé, lysé. Bobule přiwyschlá, o 2 pauzdrách 3—4semenných.

O. zubatý. S. dentata *Swartz.* Toanabo dentata *Aubl. t.* 227. *Lam. t.* 456. *f.* 1. Strom ztepilý; kmen 25′ zwýší; rozhy lysé, oblé, welmi přiblížené; listy řapíkaté, střídawé, pewné, wejčitopodlauhlé, lysé, tlusté, zpilowané, skoro střihané, zakončité, dole zaužené, 3—4″ dlauhé, 2″ široké; kwěty poboční, skoro úžlabíčkowé, ojedinělé; stopky jednoduché, lysé, oblé, sotwa zdéli řapíka: kalich lupenůw wejčitých, celých, zakončených, dole opatřených šupinama žlutýma; koruna žlutá, o 5—4 plátcích; plod malý, kulowatý, zakončitý. — We hwozdech Guianských. 5.

Kůra jeho k wyděláwání kůže slauží.

Sakák. Cleyera. Cleyere.

Kalich 5lupenný. Plátky prosté, s lupeny kalichowými střídawé. Prašníky přirostlé, wzadu štětinatě mrtnaté. Čnělka 1. Blizny 2—3, oddělené. Bobule 2—3pauzdrá. Semena bezkřídlá.

S. nadžilnatý. C. ochnacea. Listy má eliptičně podlauhlé, obak ostré, na lici žebernaté, celé. — W Žaponu.

We wlasti své slauží s jinými rostlinami k ozdobě hrobům.

Nahaulek. Kielmeyera. Kielmeyere.

Kalich 5dilný, nekalíškatý, stálý. Plátkůw 5, jinostranných. Tyčinky prosté, s prašníky přiléhajícími. Čnělka s 1—3 bliznami. Tobolka 3pauzdrá, 3chlopná: chlopni u prostřed přehrádečných. Semeno na konci obojím křídlate.

N. ozdobný. K. speciosa *Hilair. t.* 48. Malý strůmek s kmenem zawilým, wětwemi korkatými, toliko pupeny konečné nesaucími; listy na konci wětwí přiblíže-

né, přisedawé, wejčitopodlauhlé, tupé, celé, na rubu po žilách pýřité; kwěty na krátkých hroznech, weliké, růžowé; ušty kalichowé wejčité, tupé, červenawě plsťnaté; plátky dwakrát delší kalichu, slabě čeřité, wně u prostřed pýřité; blizna 3ušetná, tobolka wejcowitá. — W Brasilii. Kwěte w dubnu. ♄.

Listy jeho přesliznaté we wlasti dáwají se do obměkčujících koupelí.

Stočenák. Cochlospermum. Schneckensamen.

Kalich 5lupenný, střechowitý, bezlistenný, stálý. Plátkůw 5 nestejnostranných, stálých. Tyčinek přemnoho, prostých; prašníky přímé, 4pauzdré, děrau se otwírající. Cnělka a blizna jednoduché. Tobolka 3—5pauzdra, 3—5chlopná, chlopnosečně pukající. Semena přílulitowitá nebo ledwinowitá, wlnatá.

Stromy, kře nebo podkře; listy střídawé, laločnaté; palisty padawé. Kwěty weliké, hroznowitě latěné. Kalich pak podhnutý, lupenůw dwau wnějšných, menších. Prašníky čárkowité, na konci děrau pukající. Čnělka na konci hákowitá. Tobolka wezpod kalichem, korunau a tyčinkami obklíčená. Semena bílku dužnatého.

S. okázalý. C. insigne *Hilair. t.* 1. Wittelsbachia *Mart.* 1. *t.* 55. Maximiliania regia *Schrank.* Keř zwýší 2—6′; kmenu rowného, příjednoduchého; kůra rozsedalá, hnědá: rozhy oblé, na konci pýřičkaté; listy okresem okrauhlosrdčité, dopola 5laločné: laloků pobočních menších, sehnutých, dolení 4″ dlauhé, na řapících skoro taktéž dlauhých, 1—3žlabých, přípýřičkatých, přílysé, na líci tmawější, počerwenalé, prostřední zponenáhla menší a na rubu pýřité, nejhořejší a nejmladší nejwýš 1″ weliké, často jenom 3laločné, obyčejně obak pýřité; palisty čárkowitošídlowité; laty konečné, dlauho před listím se wyskytující; stopečky ½—1¼″ dlauhé, pak prodlaužené a ztlustlé, pýřičkaté, dole opatřené listenoma čárkowitokopinatýma, prchawýma; kalích lupenůw pýřitých, nážlutých, červených a zelených, wněšných kopinatých anebo weječných, wnitřních 3 podlauhlých, wšech poddutých, nestejnostranných, přiwykrojených, plátky obwejčité, wykrojené, poddué, 1—1½″ dlauhé, přetenké, žluté, s přemnohými tenkými, červenými čárkami; prašníky o polowici kratší; weječník hnatý, tobolka obwejcowitá, ostrá, 2″ dlauhá, pýřitá, s wlnau dlauhau, hedwábowitau, na wnitřním kraji hnědá, na wněšném žlutá. — W Brasilii. Kwěte od března až do září. ♄.

stých, olejnatých, dole jakoby článkowaných, kořínku nejkratšího, tupého, k pupu obráceného, pírka sotwa patrného.

Keře nebo stromy. Listy kožnaté, přezimující, zpilowané. Kwěty obojaké, okázalé, úžlabíčkowé.

Do toho řádu náležejí 2 pokolení s 8—10 rody, ježto wšecky přebýwají w jihowýchodním dílu Asie. Hlawně obsahují prwek swraskawý w listech a koře, olej w semenech.

Théowník. Thea. Theerstrauch.

Kalich 5—6lupenný, stálý. Plátkůw 6—9, rozpoložených w 2 nebo w 3 řadách. Tyčinky nejdoleji w krátkau trubku srostlé. Čnělka na tré klaná. Tobolka 3praskawečná: praskawek podlé šwu břišního pukajících, po kraji do wnitř ohnutých, přehrádečných, 1semenných

T. čínský. T. chinensis *Sims. mag. t.* 998. Keř silně wětewnatý, 20—30′ wysoký, sázený 4—5′; wětwe oblé, rowné nebo prohýbané, mladší hnědé, starší šediwé; listy krátce řapíkaté nebo podlauhlokopinaté, ano i obwejčitopodlauhlé, ostré, řídce tupé, zpilowané, lysé, lesklé; kwěty ojedinělé nebo po 2—3 w úžlabíčkách, krátce stopkaté, přímé nebo nicí, wonné; lupeny kalichowé okrauhlé, wejčité, tupé, běloblanatě obraubené, u prostřed šedě plsťnaté: plátkůw 6—9 rozložených, pak podhnutých, bílých, wněšných menších, úkosně wejčitých anebo obwejčitých, wně zeleně naběhlých, wnitřních kosočtwerečně wejčitých; tyčinky přemnohé, kratší nežli koruna: nitek niťowitých, rusých, nejdoleji srostlých w trubku malíčko s plátky spojenau; prašníky zakulatělé, tmawě žluté; waječník wejčitokulowatý, hedwábně huňatý; čnělky hlauběji nebo mělčeji na tré klané, zdéli tyčinek; blizny jednoduché, tupé; tobolka z tří praskawek zakulatělých složená, hnědozelená, malíčko chropawá; semeno zwící liskowého ořechu, twrdé, lesklé, hnědé, s pupem žlutým na plošší straně. — Sám od sebe w Číně a Asamu, kdežto jako i w pomezních krajinách jižných a wýchodních se sází. Kwěte od září do listopadu. ♄.

Přijímají troje odrodky stálé, jež proto mají za osobliwé rody.

α) *T. zelený.* T. viridis *Lin. Letts. mon. t.* 1. *Blak.* 351. *Plenk t.* 427. *Lam. t.* 414. *f.* 2. *Hayn.* 7. *t.* 29. *Düsseld.* 7. *t.* 1. Wětší listy, koruny nejčastěji z plátkůw 8—9.

β) *T. hnědý.* T. Bohea *Lin. Letts. mon. t.* 1. *Blak. t.* 552. *Plenk t.* 428 *Sims. mag. t.* 998. *Hayn.* 7. *t.* 28. *Dict. sc. nat. atl.* 3. *t.* 153. *Düsseld.* 7. *t.* 3. Listy kratší, eliptičné, podlauhlé, koruny nejčastěji 6plátečné.

γ) *T. bohy.* T. stricta *Ait. Hayn.* 7. t. 27.

Z tohoto listy potřebují se listy suché, a slowau *čaj, čínské thé.* Znáť, na Korei a Japonsku od nejdáwnějších časůw théowník *názejí*; powy zmiňují se, že w Číně již we 4tém wěku byl znám, na ně w Japonsku ale teprwa na začátku 9téhe století; odtud rozšířil jeho na západ a jih. W nowějších časech přenesli se na Cejlon a Jawu, kdežto a obzwláště na tomto ostrowě se dobře daří. Od 1. 1838 již w jednom roce $1^1/_2$ milionůw liber čaje (thé) Holanďanů bylo wywezeno. Pokusy k přesazení jeho do Brasilie, Předních dobré naděje a na Helenu ostrow tak dobře se nepoměly. W nejnowějších časech w anglických osadách w Asamu nalezené lesy théowníkowé, a jelikož Asamští dílem se znají w chowání rostlin, můžeme se nadíti, že budaucně čaj nebudeme toliko z Číny wyvážeti. *Meyen* počítá, že w posledním desítiletí přímo z Číny do Evropy a jejích osad alespoň 50 milionůw liber čaje wywezeno bylo.

Jest tomu více nežli 1000 let, co čaj jest národním nápojem Číňanů, a podlé *Meyena* může se za to přijmauti, že 350 milionůw lidí celém wýchodu zwláště se ho zpotřebuje. Jelikož cenowání přednějších druhůw čajowých jest praktickým pářwem, můžeme přeskočiti, mnoholi rukou tím znamenitějším pro ony krajiny jest zaměstnáno.

W obchodu přemnoho druhů w čajowých se činí, kterých rozdíl záleží na krajinách, w nichž théowník byl opatrowán, na rozličných odrodách, na času sbírání a na způsobu připrawowání. W Číně a na Japonsku w jaře a na začátku září sbírají listy; jarní sběrka dá lepší čaj. Nyní je uwrhnau do wřelé wody na půl minuty; když ty, rozhrnau je na weliké mělké železné pánwe ohřáté, na nichž rychle míchají; dostatečně ohřáté rozhrnau po stolech, rohožemi krytých, a pak jedni rukama je swalují, a druzí je ochlazují welikými wějři. Nyní je zbawí chuti ostré, hnusné, pražíce je na železných plechách. Tak připrawený čaj (alespoň některé druhy) s kořením jistými wonnými kwěty, a to z oliwy wonné, kamelie olejné, a snad i růže théowé. Nyní teprwa se hodí do truhlic.

Do Evropy prý r. 1610. holandskými kupci nejprwé přišel. 1688. byl do Rus přiwezen a w Moskwě oblíben. Později přišel Angličan, pak do Francauz a Němec Nyní nejwíce se ho potřebuje Angličanech, pak w Hollandu a w severnějších krajinách; w jižních wůbec nehrubě se potřebuje.

Mírně pitý čaj wůbec jest zdrawý nápoj, obzwláště w powětří zdraném, mhlawém, wlhkém, po obtížných pěších cestách a tělesném námaze; též proti bostci a tučnosti přílišné se poručí, anobrž mnohé ospalost a opilost.

Kamellia. Camellia. Camellie.

Kalich 5lupenný, několika lupeny kališkowými střepowitými podepřený. Plátkůw 5, dole spojených. Tyček mnoho, srostlých pod prostředkem w trubku. Pěstka se 3 bliznami. Tobolka 3pauzdrá, chlopní prohozi přehrádečných, zůstawujících osu trojhranau, ostau, 3semenná.

K. japanská. C. japonica *Lin. Cav. diss.* 6. *t.* 160.

Jacq. rar. 3. *t.* 553. *And. rep. t.* 25. *Lodd. cab. t.* 329. 455. *Dict. sc. nat. atl.* 3. *t.* 152. Keř anebo strůmek, 5—10' wysoký, rozeh lysých; listy krátce řapíkaté, eliptičné, zakončité, ostře a přitlačeně zpilowané: zubů žláznatě hrotitých, kožnaté, lysé, leskłé; řapíky širocе žlábkowité; kwěty ojedinělé nebo množší, konečné, na wětwích sedawé; lupeny kalichowé obwejčité, na konci zaokrauhlé, w nitřku podduté, wně u prostřed hustě pýřité, nahoře brwaté; plátky zaokrauhle wejčité, wykrojené nebo zaokrauhlené, jednoduchých kwětů nejčastěji karmínowé; tyčinky mnohem kratší plátků, s nitkami šídlowitými, bělawými a prašníky wejčitými, hledě žlutými; waječník wejcowitý, lysý; čnělka niťowitá, kratší tyčinek; blizny ostré; tobolka čihowitá, nepatrně trojhraná, někdy 5hraná a 5pauzdrá, lysá; semena, zrnící malých lískowých ořechů, skoro polokulovaté, nepatrně trojhraná, tmawě hnědá, málo leskłá anebo neleskłá, s pupem skoro trojúhlým, pleťowým, při hořejším koncem. — W Žaponu, kdežto jako w Čině od nejdáwnějších časů se sází. Kwěte od prosince až do máje. 5, ħ.

Asi u prostřed minulého wěku byla do Ewropy přenešena, a jest nyní pro ozdobu wšeobecná. Nyní znají se nesčíslné odrodky, jichž

[redacted]

Řád 41.

SMRADLAWCOWITÉ. *OLACINEAE.*

Kalich 1lupenný, přízubatý, za kwětení malý, pak [illegible] nebo zbobulelý (snad kalíšek). Plátky (snad [illegible] kalichowé) 4—6, podplodní, příkožowité, před [illegible] chlopnité, buď prosté, buď po dwau srostlé. [illegible] wlasowité nebo niťowité z čepele nebo wedlé [illegible] kraje wynikající. Tyčinek 3—10, podplodní nebo [illegible]kowé, s nitkami smačknutě šídlowitými, prašníky [illegible]topodlauhlými, přímými, 2pauzdrými. Waječník [illegible], 3—4pauzdrý. Čnělka 1, niťowitá. Plod (skoro [illegible]) jednosemenný, (pometáním) 1pauzdrý, ne[illegible], často kalichem zweličelým nebo zbobulelým [illegible]. Semeno wisuté, dole pupečnaté. Bílek we[illegible] dužnatý. Kel malý, w bílku zawřený, wejcowitý, [illegible]owý, kořínkem k pupu směřující, s dělohama ne[illegible]ženýma.

Stromy nebo keře lysé; listy jednoduché, řapíkaté, střídawé, [illegible], celé, řídce žádné; kwěty drobnaunké, úžlabíčkowé. — [illegible] toho řádu nejisté; snad náleží blíže santalowitých. *Decan*[illegible] 21 rodů w 7 pokoleních, mezi obratníkema rostaucích.

Smradlawec. Olax. Stinkholz.

Kalich malý, celý, odkwětlý zweličelý a zbobulelý. [illegible]tkůw 6, po dwau až do prostřed spojených. Přiwě[illegible]w niťowitých 6, na 2 klaných, na čepeli plátkowé při[illegible]ných. Tyčinky 3, přirostlé na plátky spojené. [illegible]kowice wyschlá, 1semenná, kalichem obklíčená.

S. ceylonský. O. zeylanica *Lin.* Strom nebo keř [illegible]branný s rozhami běwnými, hranatými, žlutě zele[illegible]mi, autle na příč swraskalými; listy řapíkaté, wejčité [illegible] wejčitě podlauhlé, tupé, lysé, 1žilé, sotwa žeber[illegible]é; kwěty drobné, na hroznech jednoduchých, nejča[illegible] ojedinělých, úžlabíčkowých, kratších listu wedlejší[illegible] stopka niťowitá, po opadání kwětůw jakoby zuba[illegible] koruna skoro nálewkowitá; plátky tupé, bílé. — [illegible] na Ceylonu. ♄.

Dříwí jeho wydáwá puch hnusný, lejnu člowěčímu podobný; [illegible] na Ceyloně má se za wážený prostředek proti horečkám. [illegible] se jedí co salát.

Řád 42.

CITRONÍKOWITÉ. *AURANTIACEAE.*

Kalich baňkowitý nebo zwonkowitý, 3—5zubý, vadnaucí. Plátky 3—5, prosté nebo srostlé, vně z terče podplodního wynikající, dřív rozwití maličko krajem střechowité. Tyčinek buď co plátkův, buď dwakrátných, buď mnohokrátných, z terče podplodního za plátky wynikajících, buď rozdílně mnohobratrých, buď wysoce jednobratrých, na koncí wzdycky prostých a žídlowitých. Prašníky konečné, dolem přirostlé, přímé. Wejcník wejcowitý, mnohopauzdrý. Čnělka 1, oblá. Bliznа tlustaunká, přirozdělená. Plod (pomaranč) bobule mnohopauzdrá, s kůrkau kožowitau, hustě posetau žlázkami siličnatými; pauzdra často naplněná dužninau měchýřitau, 1—mnohosemenná. Semena bezbílečná (často mnoho klůw zawírající). Kel rowný proti papu a osa plodowé směřující.

Stromy nebo kře skoro wšecky nejlysejší, na listech, kalichu, plátcích, oplodí a dělohách mísky siličnatými opatřené. Listy střídawé, klaubnatě připewněné, buď zpeřené, jedno-mnohojarmé, buď lístek lichý na řapíku někdy listowitě rozšířeném, klaubem připewněné, buď list jednoduchý, zpod toliko řapík listowitě rozšířený. Te-

[redacted]

T. trojlistý. T. trifoliata *Decand.* T. aurantiola *Lour.* Limonia trifoliata *Lin. Lam. t.* 553. *f.* 2. *Jacq. rar. t.* 463. *Andr. rep. t.* 143. Strůmek 5střewíčný, přewětewnatý; listy krátkořapíkaté, trojené: lístkůw wejčitých, konečného často wykrojeného; trny malé, úžlabíčkowé; kwěty ojedinělé, úžlabíčkowé, bílé; bobule čerwená, wejcowitá s dužninau lepkau, sladkau, jedlau, newonnau. — W Indii wýchodní, Kočinčíně, Číně. 5.

Owoce zaděláwají do cukru a jedí.

Kwasoslod. Limonia. Limonie.

Kalich 4—5dílný. Plátky 4—5. Tyčinky prosté, dwakrátné, někdy jedenkrátné. Plod bobulowitý, dužnatý, 4—5pauzdrý: pauzder 1semenných.

Kře. Listy jednoduché, trojené nebo zpeřené; trny úžlabíčkowé nebo nižádné; kwěty úžlabíčkowé.

K. wykrajowaný. L. acidissima *Lin. Lam. t.* 353. *f.* 1. *Rumph* 2. *t.* 43. Keř 7—8′ wysoký; listy zpeřené, dwojjarmé: lístky wejčité, přiwykrajowané; řapíky křídlaté; trny ojedinělé; kwěty na patero klané, bílé, na latách listů kratších; nitky dole welmi huňaté; plody wejcowité. — Roste w Indii wýchodní. ♄.

Wa wlasti *cittrana nimbu* slowe, a jako w Americe jižné, kamž přesazen, se sází pro plody kyselé, jež ce mladé citrony do cukru nakládají; chuť jejich welmi lahodná.

K. wraubkowaný. L. crenulata *Roxb. Rheed.* 4. *t.* 14. Podobá se předešlému; listy zpeřené, 2—4jarmé: lístky eliptičnopodlauhlé, wraubkowané; řapíky křídlaté; trny ojedinělé; kwěty na čtwero klané, 8mužné; plody kulowaté. — Na Malabaru. Kwěte skoro pořád. 5, ♄.

Tam mají list, kořen a plod za lék.

Tlustoslupka. Murraya. Murraye.

Kalich 5dílný. Koruna zwonkowitá. Tyčinek 10; nitky čárkowitošídlowité; prašníky zakulatělé. Plod zbobulelý, 2pauzdrý, pometáním často 1pauzdrý: pauzder 1semenných. Semeno wisuté. Slupka tlustá, wlnatá. Auško dělohowé nejmenší.

T. latnatá. M. paniculata *Mal.* Chalcas paniculata *Lour.* Camunium *Rumph* 5. *t.* 17. Strůmek zimostrazi jměním podobný; kmen ztlauští stehna, sotwa zwýší muže, jamatý a brázdowaný; wětwe oblé, šlahaunowité, po jiných stromech se pnaucí, jako u wrby snadno slupliwé; listy lichozpeřené: lístkůw 15—10, na rubu hedwáb-

ných a žlutých, wejčitých, zakončitých, konečného největšího, 4″ dlauhého, 2″ širokého; kwěty úžlabíčkowé, ojedinělé, na wečer jako jasmín zapáchající, brzo padající; bobule čerwené, podluhowaté, ½″ weliké o 2 semenech wlnatých w dužnině čerwenawé. — W Indii wýchodní, Číně a Kočinčíně. 5.

Sází se pro koš hustý, pěkný stín dáwající. Ze dříwí twrdého, žlutawého i pěkně skwrnatého a merhowaného dělají rozdílné práce saustružnické, střenky, oštěpiště a d.

Kubárník. Bergera. Bergere.

Kalich 5dílný. Plátkůw 5. Tyčinek 10; nitky šídlowité, smačknuté; prašníky zakulatělé. Waječník 2pauzdrý, 2waječný. Čnělka obhomolowitá. Plod bobulowitý, často 1pauzdrý, 1semenný. Semeno wisuté we slupce mázdrowité. Auška dělohowá největší.

K. zpilowaný. B. Koenigii *Lin.* Papaya sylvestris *Rumph* 1. *t.* 53. *f.* 1. Strom; listy střídawé, lichozpeřené: lístky střídawé, wejčitokopinaté, zakončité, pýřité, zpilowané, nestejnostranné, řapíčkowané; hrozny nejmnožší w chocholík na konci rozeh nahlaučené; kalich přemalý, 5dílný; plátky rozložené; tyčinek 10, jichž 5

y podlauhlé. Terč lůžkowý, wywýšený. Plod bobu-itý, mnohopauzdrý: pauzder mnohosemenných, dužau haubowitau obkličených.

S. tmawý. F. elephantum *Correa. Roxb. t.* 141. Ansium *Rumph* 2. *t.* 43. Strom ztepilý; wětwe rozewřené; hy roztraušené, ozbrojené trny w rozhy někdy rostajícími; listy na rozhách střídawé, na sněticích ičné, řapíkaté, lichozpeřené, složené z 5 lístkůw střič řapíčkowaných, asi 1½″ dlauhých, lysých, lesklých, lauhlých, eliptičných, tupých, nejcelejších; řapík ubnatý; kwěty na latách krátkých, konečných, úžlakowých anebo pobočních; kalich padawý; plátky ší kalichu, ostré, rozložené: nitky dole welmi chlué; bobule zwící pěsti, marhanu podobná se skořápkau snau, šerau, přídřewnatau, mnohopauzdrau; pauzdra emenech mnohých, žlutých w dužnině. — Na wrh w Indii wýchodní. Kwěte na začátku posuchy. 5.

Dužnina zapáchá kořením, chutná sladce, a tudyž obyčejná jest awa. Z kůry prýští se klowatina, do barew malířských lepší ch jiných.

Oslizák. Aegle. Schleimapfel.

Kalich 3—5zubý. Plátky 3—5, odstálé. Tyčinek —36, prostých; prašníky dlauhé, čárkowité, hrotité. na přisedawé. Bobule pak dřewnatějící, čihowitě owatá, mnohopauzdrá: pauzder mnohosemenných. emení dužnaté, slizí potažené. Auška dělohowá nejší.

O. líbezný. Ac Marmelos *Correa. Roxb. t.* 143. Crara Marmelos *Lin.* Bilacus *Rumph* 1. *t.* 81. Covalam. *ed.* 3. *t.* 37. Strom wysoký s kmenem welmi tlun, s wětwemi mnohými, silnými, welmi rozdělenými, hami oblými, majícími trny dwojené, dlauhé, úžlakowé; listy střídawé, řapíkaté, trojené: lístkůw wšech íčkatých, wejčitě podlauhlých, lysých, zpilowaných; ty bělawé, wonné, na malých hroznech stopečnatých, íbíčkowých anebo konečných; bobule zwící pomaran-s kůrkau twrdau, dužninau sliznatau, hustau, žlutá. — W Indii wýchodní. Kwěte w posuše. 5.

Indowé welmi rádi owoce to jedí, ačkoli jest trochu silného chu a chuti mdlé, sladké, protož Ewropané jeho si neváží. Lepší pečené w popeli nebo s cukrem přistrojené. Semena jsau náš hořká.

Citronník. Citrus. Citronenbaum.

Kalich baňkowitý, na 3—5 klaný. Plátků 5—8. Tyčinek 20—60: nitky smačknuté, více méně dole srostlé a mnohobratré; prašníky dlouhé. Čnělka oblá; blizna polokulowatá. Bobule 7—12pauzdré: pauzder mnohosemených, dužnatých. Osemení blanowité. Aušká dělohowá nejkratší.

Stromy nebo kře; tray úžlabíčkowé; listy ojedinělé na řapíku často křídlatém, listowitém.

C. medský. C. medica *Lin.* Strom 10—15′, snobrž w dobré půdě a podnebí příznivém 30—60′ wysoký, s korau hladkau, šediwau a košem silně wětewnatým, plný ano. i zahradní s trny úžlabíčkowými; listy jsau wejčitopodlauhlé, ostré nebo tupaunké, slabě zpilowané, kožnaté, hustě a proswítawě tečkowané (puchýřky siličnatými; řapík holý nebo uzaunkým křídlem obraubený; kalich krátce na patero klaný; plátky bílé, někdy červenawě naběhlé; tyčinek 30—40; plod elipsowitý nebo zakulatělý, na konci puklatý, bledě žlutý. — W Asii mezioobratníkowé, kdežto jako i w teplých krajinách wšech zemědílůw se sází; w Ewropě střední musí se w zimě do pomarančowny postawiti. Kwěte celý rok, nejwíce w kwět-

citronowá užíwá se w kuchyních co koření; z ní se dobýwá *silice citronowá* čili *cedrátowá* příjemného zápachu; listy mají moc posilující a křeče tišící. Z bergamotowých kůrek dobýwá se *silice bergamotowá* do woňawek užitečná. Kůrka cedrátowá do cukru zadělaná slowe *citronát* čili *sukáda*.

C. pomaranč. C. Aurantium *Lin.* Podobá se welmi předešlému rodu. Strom 20—40 wysoký s korau dost hladkau, šerau a košem mnohowětewným, hustolistým: hlawně se liší řapíky široce obraubenými čili křídlatými, kwěty nejčastěji docela bílými, plody kulowatými, nepuklatými, čerweně žlutými. — W týchž krajinách roste a chowá se. Kwěte skoro pořád, hlawně od kwětna až do srpna. 5.

Pomaranč čili strom pomarančowý dosahuje welikého stáří, a rozeznáwá se náramnau urodností, neboť celý rok kwěte a dospělý a zdrawý může ročně 20,000 plodůw nésti. Pomaranč také tisíciletým chowáním proměnil se rozdílně, a hlawní odrodky jeho jsou následující:

α. G. p. kalot C. a vulgaris. C vulgaris *Risso. Rostl.* 2. ob 54. Kalotník, kalotowý strom, owoce: kalot. Řapíky křídlaté; listy eliptičné, ostré, wraubečkowané; kwěty 20mužné; plodůw kulowatých kůrka tenká, nadrsnělá, dužnina prudká, trpká.

β. G. p sladký. C. a. dulcis. C. aurantium *Risso. Rostl.* 2. ob. 58. *Duham. nov.* 7. *t.* 36. *f.* 8. Pomaranči *Mat. Haj.* 70. — *Wel.* 70. *C.* Strom: pomaranč, pomarančník, pomarančowý strom; owoce: pomaranč, pomoranč, pomeranč. Řapíky přínahé; listy wejčitopodlauhlé, ostré; kwěty 20mužné; plodůw kulowatých kůrka tenká, dužnina sladká. Sem také náleží *pomaranč čínský* (Apfelsine). O jeho proměnách w rostlináři 2 st. 336. Kůrky hladké, dužniny nejšťáwnatější, sladké. Pomaranče w horčejších krajinách ještě wíce se jedí nežli limauny, za to ale nezasílají se w takowé hojnosti. W lékařstwí potřebuje se owoce nezralé, hořké, kůrka zralých, jejich listy, méně kwěty wůně přelíbezné; z kůrek pomarančowých dobýwá se *silice pomarančowá*, z kwětůw *silice nerolowá*, ježto do woňawek se potřebuje hojně.

C. pompel. C. decumana. *Lin.* Pompel-Muse *Rumph* 2. *t.* 24. *f.* 2. Podobá se pomaranči; řapíky křídlaté, listy tupé, wykrojené; plody největší, tlustokoré. — W Indii wýchodní.

Owoce jeho jest mnohem wětší, třebas 10—14 liber těžké s kůrkau tlustau a dužninau přelahodnau: protož netoliko w Indii wýchodní, anobrž i w jiných krajinách podobného podnebí hojně se sází. Bílý díl kůrky nakládá se do cukru a slowe w obchodu *citronát*.

Řád 43.

TŘEZALKOWITÉ. *HYPERICINEAE.*

Kalich 4—6dílný nebo toliklupenný, stálý. Plátky 4—5, podplodní, s částkami kalichowými střídawé, před rozwitím zkraucené. Tyčinek mnoho, řídce 5—10, nej-

doleji na 3—6 swazkůw srostlých, řídčeji prostých anebo jednobratrých: nitky dlauhé; prašníky wáhaté, drobnůčké. Waječník jednoduhý, prostý. Čnělek wíce, někdy w jednu srostlých. Blizny jednoduché, řídčeji hlawičkowité; tobolka mnohochlopná, mnohopauzdrá, s chlopněmi do wnitř ohnutými a připewněnými na semenici slaupowitau střední; někdy bobule. Semena přemnohá buď na semenici střední slaupowité, nebo na wnitřním kraji chlopní do wnitř ohnutých, bezbílečná; dělohy zdálené.

Byliny, kře anebo stromy, řídčeji klejopryskyřičnau naplačené. Listy střídné, celé, nejřídčeji střídawé, zejkowané, nejčastěji měchýrky proswítawými tečkowané. Kwěty obojaké, konečné anebo dílnbíčkowé na rozdwojowaných wrcholících, nejčastěji žluté.

Řád ten obsahuje 9, dle jiných 12 pokolení, asi 220 rodů, jichž polowička roste w mírném podnebí, druhá mezi obratníkama; na severné polokauli jich wíce nežli na jižné, a wíce nežli polowička náleží Americe, w Kwropě jich asi 40. Klejopryskyřice žlutá a silice jsau jejich hlawní prwky; některých řídčeji se místo guty.

Žlutol. Vismia. Vismie.

Kalich 5lupenný. Plátkůw, 5 u wnitř nejčastěji huňatých. Tyčinek mnoho, mnohobratrých; žlázek 5 se swazky tyčinkowými střídawých. Čnělek 5, s bliznami

a *Aubl. t.* 312. *f.* 1. Stromowitý; listy wejčitozakončí-, přisrdčité, wezpod krátce plsťnatě ryšawé, na lici lené; řapíky nejkratší, tlusté. — W Guianě.

Zwařenim užiwají proti zimnicem a třemi zrny šťáwy se po-ťují. Koran snadně slupliwau kryjí střechy, protože pro swau ykyřičnatost dlauho nepropaušťí déšť.

Krewníček. Androsaemum. Cäcilienkraut.

Kalich 5dílný: uštůw nestejných. Plátkůw 5. Čnělk 3. Tyčinek mnoho, dole srostlých. Tobolka zbobulá, přijednopauzdrá, s 1 semenicemi nástěnnými.

K. užitečný. A. officinale *Allion. A. vulgare Gaert.* ypericum Androsaemum *Lin. Blak.* 94. Androsaemum *at. Wel.* 326. Polokeř 2—3′ wysoký, lysý, s wětwemi le dwojsečnými; listy střídné, welké, 3″ dlauhé, 2″ oké, široce wejčité, tupé, anebo zatlačené, dole slabě dčité, poloobjimawé, celé, na lici sytě zelené, wezpod awé; kwěty 3—6 nebo wíce na wrcholících okolikotých konečných, ½″ w průměru dlauhé; stopky hom tlustnaucí, postranní, u prostřed se šupinowitýma linoma; lupeny kalichowé, wejčité nebo waječné, tu-, celé, listowité, 2 wnitřní menší; plátky přístejně uhé, co kalich obwejčité, bledě žlutě; tyčinky zdělí tkůw; waječník kulowatý: čnělka krátká, hákowitě hnutá; blizny nepatrné, uťaté; bobule kulowatá, čermodrá, málošťawá. — Na místech wlhkých, stinných Ewropě jižné a prostřední mirné. — Kwěte od lipna září. 4. ħ.

Plody, méně ostatní díly té rostliny, jsau naplněny šťáwau čerau, klejopryskyřičnau. Jindá w lékařstwí se potřebowala nať tauci.

Třezalka. Hypericum. Johanniskraut.

Kalich z lupenůw 5, wíce méně srostlých a nestejch. Plátkůw 5. Tyčinek mnoho, dole mnohobratrých, ce množstwa určitého. Čnělky 3—5. Tobolka blanotá, 3—5pauzdrá, 3—5chlopná.

T. obecná. H. perforatum *Lin. Blak. t.* 15. *Plenk t.* 2. *Sturm f.* 18. *Hayn.* 8. *t.* 42. *Düsseld.* 4. *t.* 8. Zwoček červený *Mat. Haj.* 278. *B. Wel.* 325. *C.* Zwonek, zwonec, děrawec, křížek, swatého Jana byli-, krewníček, třezalka. Lodyha přímá nebo wzestaupá-, 1—2′ wysoká, oblá, dwojsečná, wětewnatá, lysá jako lá rostlina, často červenawě naběhlá, černě obdál čkowaná; listy střídné, sedawé, wejčité, podlauhlé ne-

bo podlauhločárkowité, tupé, celé, hustě a proswítawě zbodené, wezpod podlé kraje řídčeji, u prostřed s tečkami černými, obdálnými; kwěty na konci wětwí hořeních rozpostawené w chudé wrcholíky, jenž dohromady dělají chocholík složený; lupeny kalichowé kopinaté, přeostré, celé, proswítawě zbodené; plátky podlauhlé do obwejčita nebo do úkosně kosočtwerečna, tupé, čistě žluté, wezpod podlé kraje též i u prostřed černými žlázkami tečkowané nebo čárkowané; tyčinky přemnohé (80—100) we 3 swazcích; prašníky na konci se žlázkau černau, tečkowitau; čnělky 3, rozewřené, niťowité, s bliznami malými, hlawičkowitými; tobolka wejčitá, tupě 3hraná, 3pauzdrá, 3chlopná. — Na wýsluní po kopcích a pahorcích, na zdech, podlé cest, skoro po celé Ewropě, Asii, Africe a Americe sewerných. — Kwěte w lipnu a srpnu. ♃.

W prstech rozetřená wydáwá šťáwu čerwenau a zápach pryskyřičný, nenepříjemný; taktéž zabarwuje olej s natí zwařený. Jindá nať kwětaucí a ten olej w lékařstwí se potřebowaly.

T. čtwerohraná. H. quadrangulare *Lin. Fl. dan. t.* 640. Lodyha 4hraná, přímá, wětewnatá, listy wejčité, tupé, proswítawě zbodené, po kraji černě tečkowané; laty

[redacted]

Řád 44.

PEREPOWITÉ. *GUTTIFERAE.*

Kalich 2—6lupenný, často stálý: lupenůw okrauhlých, blanowitých, střechowitých, někdy nestejných a barewných. Plátky 4—10. Kwěty obojaké, jednodomé, dwojdomé a mnohomanželné. Tyčinky četné, pořídku určené, podplodní; nitky rozdílně dlauhé; prašníky prodlaužené, přirostlé na dél, u wnitř pukající. řídce nejmenší a děrama u wnitř pukající, jindy na hřbetu nitek přirostlé a wně pukající. Waječník prostý. Čnělka žádná nebo jediná, často krátká. Blizna sedawá, štítowitá, pramenatá, anebo na konci čnělky mnohoušetná. Tobolka zbobulelá, nebo bobule nebo peckowice s oplodím tlustým, mnohochlopným: chlopní buď po kraji do wnitř wehnutých a připewněných na semenici jedinau střední, anebo na semenice obzwláštní, tlusté, a tak přehrádky dělajících, buď jednoduchých bez přehrádek. Plod buď 1pauzdrý, málosemenný, suchý nebo dužninau naplněný, w níž semena hnízdí, buď mnohopauzdrý: pauzder jedno- nebo mnohosemenných. Osemení tenké. Bílek žádný. Kel rowný. Dělohy tlusté, nyní oddělitelné, nyní w jedno srostlé.

Stromy, kře, někdy příživné, napuštěné šťáwau klejopryskyřičnau. Listy stříčné, nejřídčeji střídawé, krátce řapíkaté, jednožilé, rownoběžně žebernaté. Kwěty často hrozněné, úžlabíčkowé nebo zatěné, konečné nebo shlaučené, poboční.

Decandolle uwádí w 21 pokoleních asi 100 rodů, mezi obratníkoma, největším dílem w Americe a Asii, rostaucích. Klejopryskyřice bílá, zelená nebo žlutá jest jejich prwkem wýznačným.

Perepa. Clusia. Clusie.

Kwěty mnohomanželné. Kalich 4—8lupenný: lupenůw po dwau stříčných, střechowitých, stálý. Plátky 4—7. Tyčinky četné, we kwětu samičím kypetné, a dělající okolo waječníka kruh krátký, tlustý. Blizna sedawá, štítowitá, pramenatá. Tobolka kožnatá, 5—12-chlopná, 5—12pauzdrá, mnohosemenná. Dělohy drobné, oddělené; kořínek přeweliký.

P. růžowá. C. rosea *Lin. Jacq. am. pict. t.* 31. *Tussac.* 4. *t.* 15. *Dict. sc nat. atl.* 3. *t.* 155. 156. Cenchramidia *Pluk. alm. t.* 157. *f.* 2. *Catesb. car. t.* 99. Strom 20—30′ wysoký, kořáním skály (dle jiných i stromy) pewně objímající; listy stříčné, krátkořapíkaté, obwejčité, tupé nebo wykrojené, kožnaté, lysé jako celá rost-

lina, na líci sytě zelené a lesklé, wezpod bledě zelené; stopky konečné, krátké, tlusté, nejčastěji skwěté; lupenůw kalichowých 6, dwa wněšné mnohem menši; koruna 6plátečná (3—4″ w průměru), bílá, u wnitř pěkně růžowě nabělhlá; plátky obwejčité. wykrojené, trochu poduté; pestík a kruh tyčinkowý popnuté hmotau žlutau, slizkau; blizna 6—10pramená; tobolka zakulatěle elipsowitá, 2″ dlauhá, 6—10pauzdrá, zelená; semena elipsowitě wálcowitá. — W Indii západní a Americe jižné. Kwěte w lipnu a srpnu. 5.

Padši semeno na strom, klíčí brzo, muželi se udržeti; kořeny se plazí po kůře, wnikají do ní, a ssají z ní šťávy, tak že pak takowé stromy brzo hynau; též klíčí semeno na skalách, načež kořeny ke skalám silně lnau. Wětwe jeho jsau dwojího způsobu, jedny ženau do wýšky a dělují koš hustý, druhé ohybujíce se a wnikajíce do země kořeňují se a wyhánějí wětwe. Tak se množí nesmírně; a kdyby nebylo překážky, jeden strom by zarostil obšírnau krajinu a udusil jiné stromy. We wšech dílech, kromě plátcích, obsahuje šťáwu klejopryskyřičnau, žlutawau (dle jiných zelenawau, na wzduchu černající), ostrau a hořkau, jež dílem sama sebau z kůry se prýští a twrdne, a potřebuje se w lékařstwí a co dehet a smůla.

P. bílá. C. alba *Lin. Jacq. amer. t.* 166. *Plum. ann. t.* 87. *f.* 1. Podobá se předešlé. Kwěty častěji obojaké; kalich mnoholupenný; koruna 5—8plátkowá, bílá;

Totě prawý strom, z něhož pochodí hlawně *guta*, známá malířská barwa, ježto také w lékařstwí se potřebuje. Prýští se z ulomených rozeh a ran do kůry nadělaných co šťáwa, ježto na slunci wysýchá w klejopryskyřici, a we způsobě koláčů nebo roubíkůw u welikém množstwu se wywáží. Slowe *gutan ceylonskau*, jakož i guta od žlutošťawu waječnolistého. (w. doleji.)

M. kočinčinská. G. cochinchinensis *Chois.* C. amboinensis *Spreng.* Stalagmites Cambogioides *Murr. Rumph* 3. *t.* 32. Strom okázalý. Listy wejčitopodlauhlé, přísire; rozhy 4bočné; kwěty poboční, shlaučené, nejkratšeji stopečnaté, bělawé; bobule žlutě červená, hruškowitá, zwící sliwy, pupkatá. — W Siamu, Kočinčíně a na Molukách. 5.

Owoce tuhé, nakyslé zapáchá asi jako hrušky zhniličelé. Listy mladistwý, přijemně kyselý asi jako šťowík, přidáwá se k rybám wařeným. Kořen a kůru přidáwají do nápoje (sagueer), aby zakysl. Dříwí žluté, twrdé, těžké, se dřeněm, nehodí se k stawení.

M. drobnoplodá. G. pictoria *Roxb.* Strom 60′ wysoký; listy podlauhlé; kwěty poboční, ojedinělé, sedawé, žluté; bobule wejcowité, 4brázdé, zwící welikě wišně. — W Indii wychodní. Kwěte w únoru. 5.

Ten a předešlý dáwají způsob guty pěknější, jenž ale k nám nepřichází.

M. kopá. G. Cova *Roxb.* Listy wejčité, zakončité; rozhy oblé; kwěty samčí poboční, 4—5, shlaučené; kwěty obojaké, ojedinělé, konečné, kratčeji stopkaté; blizna celá, přeskalé 6brázdá; bobule wejčitě kulowaté. — W Indii wychodní.

Dáwá též gutu, špatnějšího ale způsobu.

M. lahodná. G. Mangostana *Lin. Lam. t.* 405. *f.* 1. Mangostana *Rumph* 1. *t.* 43. Mangostana. Strom překrásný, prostřední wýšky, z daleka citronowému podobný, s košem hustým, mnoho stínu dáwajícím, prawidelným, parabolowitým; listy střídné, krátkořapíkaté nebo široce kopinaté, tlusté, tuhé, lesklé, na líci jasně zelené, wezpod nahnědle zelené; kwěty nejčastěji dwojdomé, konečné, zwící kwětu šipkowého, samčí dosti dlauze stopkaté, po 3—9 shlaučené, samičí ojedinělé, řídce trojené; lupeny kalichowé okrauhlé, rozšířené; plátky trochu wětší, zaokrauhlé, dužnaté, u wnitř žlutawě červené, wně zelenawé, červenawě nabělhlé; bobule zwící mírného pomaranče s korau tlustau, haubowitau, tmaně hnědau nebo žerau, žlutě-skwrnatau, s dužninau welmi šťáwnatau, bílau, 6—8semenná. — Na Ostrowech indomořských a na Ušině Malakčenaké, kdežto také, jako i w Indii zadní přechojně se sází. Kw. skoro pořád. 5.

Dříwí hodí se jenom ku pálení. Z kmenu a wětwí prýští se

šťáwa špinawě žlutá, wodnatější, neužitečná. Owoce welmi lahodné má se za nejlepší a nejchutnější w Indii wýchodní; chutná prý hrozny winnými, jahodami, třešněmi a pomaranči, wonî jakoby malinami; protož se jí hojně a také proti zlým horečkám se potřebuje.

M. malabarská. G. malabarica. *Lam. t.* 405. *f.* 2. *Rheed.* 3. *t.* 41. Weliký a krásný strom, 24′ wysoký, kmenu 15′ w obwodu tlustého; dříwí bílé a přetwrdé; listy mírně řapíkaté, lysé, tlusté, lesklé, wejčité, tupé; kwěty bílé, na stopce krátké, wětewnaté, wůni líbeznau a kořennau wydáwající; bobule kulowaté, zwící pomaranče, dříwe zelenawé, čerwenawé a pýřité, potom olysalé, popelawé, naplněné dužninau zelenawě bílau, lepkawau, překyselau, ležením kyselosti pozbýwající, sladnaucí a dosti lahodnějící; semen 8—10, prawidelně do kola w dužninu rozpoložených, w míšku zawřených. — W Indii wýchodní, welmi obecný na Malabaru. 5.

Owoce jedí, ačkoli není tak dobré, jako mangostana.

M. celebesský. G. celebica *Lin.* Mangostana celebica *Rumph* 1. *t.* 44. *Desc.* 7. *t.* 489. Brindonia *Pet. Th.* Stalagmites *Don.* Podobá se m. lahodné listím, kteréž ale jest trochu užší a ostřejší, žeber méně patrných; rozhy [redacted]

nepochodí guta čili gumiguta, jak obyčejně se domnívali. Šťáva tobo stromu čerstvá zapáchá terebintinau, a wysýchá zponenáhla w hmotu hnědau.

M. pupkatá. G. Kidia *Roxb.* Strom veliký; kůra příhladká, šedohnědá; větve mnohé, prawidelně rozložené; listy široce kopinaté, 4—6″dlauhé, 1—1½″široké, ostré, tuhé, lesklé; řapík krátký, dole po obojí straně opatřený mozolem žlazowitým, černawým anebo hnědým, malým; květy dwaudomé: samčí na okolících malých, konečných anebo pobočních, dost veliké, žluté, na stopkách klínowitých; samičí ojedinělé, sedawé, samčím podobné; kalich lupenův wejčitých, tupých, dužnatých, stejných; tyčinek mnoho, prostých; we květech samičích jsau neplodné a srostlé we 2 swazky, na 3—7 klané; wajcčník 3—8brázdý; blizna hluboce na tolikéž uštův rozšířených rozdělená; bobule jako malé pomaranče, tmawě žluté. — Na Ostrowech andamanských, w Indii zadní, řídko na Poloostrowu indském. Kw. w únoru a březnu. 5.

Owoce má chuť ostrau, nicméně příjemně náwinnau, protož wůbec se jí, ano i w lékařstwu se potřebuje. Strom též prýští gutu, nehrubě dobrau.

M. kopinatá. G. lanceolata *Roxb.* Listy auzce kopinaté, ostré; květy ojedinělé; blizny 6—8laločné; bobule čihowité. — W Silhetu.

M. nachová. G purpurea *Roxb.* Listy kopinaté, tupaunké; plody kulowaté, nachowé, 8semenné. — We wýchodních dílech Indie wýchodní.

Oba tyto rody pro lahodnost owoce we wlastech swých se sázejí.

M. stopkatá. G. pedunculata *Roxb.* Strom ladný, 60střewičný; listy krátkořapíkaté, podlauhlé nebo přiobwejčitopodlauhlé, tupé, ½—1′ dlauhé, na rubu opatřené přemnohými rownoběžnými žilami, ku kraji běžícími: květy konečné, dlauhostopečné, dwaudomé: samčí postawené na wrcholik malý, na tré klany, listenatý, samičí ojedinělé; kalich lupenův přisrdčitých, přistejných, dužnatých; plátky sotwa delší, podlauhlé; bobule weliké, třebas 2liberné, žluté. — W Bengalu. Kwěte od ledna až do března. 5.

Plody chuti náwinné, welmi lahodné jako citrony dáwají do jídel, též dělají z nich chladicí nápoj; ano jedí je swěží anebo sušené na cestách mořských delších.

M. latnatá. G. paniculata *Roxb.* Listy podlauhlé nebo podlauhlokopinaté, křižmostojné; květy bílé: samčí po 5—7 na klasech krátkých, tuhých; blizna nadduta, přicelá: bobule zakulatělé, žluté, wišňowité, 4-

semenné, — W Silhetu, kdežto jakož i w Bengalu se sází. 5.

Owoce její po mangostanách prawých nejlepší, a tudy wůbec oblíbené.

Wišňowka. Hebradendron. Morella.

Kwěty dwojdomé. Kalich 4lupenný. Plátky 4. Tyčinek mnoho, dole srostlých; prašníky pušk owité, wíčkem se otwírající. Blizna 4laločná. Bobule kulowaté, 4pauzdrá, pauzder 1semenných. Semena bezbílečná.

W. obecná. H. morella *Wight ill. t.* 44. Mangostana Morella *Gaert. t.* 105, Cambogia gutta *Lin.* Strom; listy střičné, podlaublowejčité; kwěty úžlabíčkowé, klubčené, masowé; bobule zwící wišni. — Na Ceylonu. 5.

Owoce jedomé. Od něho pochází guta ceylonská.

Mastelník. Pentadesma. Butterbaum.

Kwěty obojaké. Kalich 4—5lupenný. Plátky 4—5. Tyčinek mnoho w 5 swazkůw srostlých. Čnělka jednoduchá. Bobule weliká, o 3—5 semenech hranatých.

M. obecný. P. butyracea *R. Brow. in Tukeys Congo, p. 74. Don. in hort. Trans. 5. p. 457.* Strom zwýší

[redacted]

ných jabloní; snadněji ale pohybuje spůsob galy. K tomu cíli dužninu z plodu vyškrabou; vyhlídí jako smetana, jest pěkně žlutá a ostrá, po několika dnech zhrdne a pozbude ostroty; dobře se hodí k nalovění a vnětí. Z kůry přijde se též mnoho mléka, jehož hustne a ztuhne, a též jako šťáva se potřebuje.

Ž. sladký, X. dulcis *Roxb. t.* 207. Strom pěkný; kůra hladká, tmavě z hněda zelená; větve rozkřité; rozhy žlábkowité a kýlaté; listy podlaublé, ostré, 6″ dlaubé, 2—3″ široké, tuhé, hladké a lysé; řapíky krátké, dole na příč swraskalé, na wnitřní straně prutahem dužnatým opatřené; kwěty chomáčené w malé swazky z úžlabíček listůw opadalých, tedy boční na smítcích, t. loňských rozhách, zelenawě bílé; kalich lupenůw nestejných, zaokrauhlých, poddutých, w kauli sklimených, jakož i plátky; vaječník 5pauzdrý; blizna 5laločná; bobule zwící jablka, kulowatě vaječná, jasně žlutá, 1—5-semenná; semena tmavě skořicowá, bleději žilnatá, zawinutá kaší dužnatě šťawnatau. — Na Molukách. Kwete w červnu a lipnu. 5.

Owoce chuti lahodné a sladké jedí s velikým oblíbením.

Ž. vaječnolistý. X. ovalifolius *Roxb.* Stalagmites *Don.* Gambogia Gutta *Burm.* Rozeznává se silnějším rozwětwením, listy vaječnými, lesklými, kwěty pobočními, mnohomanželnými, t. samčími a obojakými pomíchanými, vaječníky 3pauzdrými, bobulami trochu menšími, vaječnými, 1—3semennými. — Na Ceylonu a w nejjižnějším dílu Poloostrowa indského.

Z poraněné kůry přijde se veliké množství soku, křehnoucího w gutu lepší.

Mammei. Mammea. Mammei.

Kalich 2lupenný, barwený. Plátky 4, wejdité, kožnaté. Tyčinek mnoho, nejkratších; prašníky nejmenší, podlaublé. Čnělka jedina, stálá. Blizna hlawičkowitá. Bobule dužnatá, kyptem čnělkowým často ukončená. Semena 4, nebo pometáním 2—3.

M. americký. M. americana *Lin. Jacq. am. t.* 181. *f.* 82. *Tussac.* 3. *t.* 7. *Dict. sc. nat. atl.* 3. *t.* 157. Mammei *Plum. ic.* 170. Malus persica *Sloan.* 2. *t.* 217. *f.* 3. Strom 60—70′ wysoký, s kosem welikým, homolowitým, hustolistým, rozhami čtyrhranými; listy střídné, překrátce řapíkaté, obwejdité nebo wejdité, okrauhlé, tupé, celé, lysé jako wšecky díly, kožnaté, tmavě zelené, proswítawě tečkowané, wezpod se žebry přeblízkými, rownoběžnými; kwěty ojedinělé, na smítcích roztraušené,

krátkostopečné, bílé, přewonné; lupeny kalichowé (2—3) wejčité, podduté, kožnaté; plátky dwakrát delší kalichu (¾″), obwejčitě zaokrauhlé, lžicowité; bobule skoro kulowatá, nepatrně 3—4boká, stálau čnělkau krátce hrotitá, přewelikà. 3—7″ w průměru dlauhá, žlutě hnědá, křížmo brázdowaná. — W Indii západní. 5.

Strom we wlasti nejkrásnější. Slupka wnější kožnatá, nejedlá, wnitřní k tomu ještě má chuť přehořkau; za to ale dužnina žlutá jest welmi kořenná a lahodná, tak že we wlasti čerstwá a rozdílně přistrojená se jí; přičítá se tomu owoci též moc žaludek posilující; z kwětu jeho táhnau ohlíbenau rosolku (Liqueur aux Créoles). Dřewí na trámy, stoly, stolice se potřebuje. Z kůry prýští se klowatina jíž zapuzují blechy písečné, kteréž pod nehty na nohau se wžírají

M wykrojený. M. emarginata *Moc. et Sess.* Podobá se předešlému, listy ale má obwejčité, nejtupější, na konci wykrojené; plody kulowaté, menší, 2semenné. — W Mexiku.

Beluta. Mequa. Mesua.

Kalich 4lupenný, stálý. Plátky 4. Tyčinek mnoho, dole srostlých. Čnělka 1. Blizna tlustá, poddutá. Tobolka tvrdá nebo kožnatá, [illegible]

Dřiví jako předešlé. Kořen, kůra, listy a owoce, též olej ze semen wytlačený w rozdílných nemocech se užiwají.

Pona. Calophyllum. Schönblatt.

Kalich 2—4lupenný, barwený. Plátky 4, žluté. Tyčinky mnohé, dole mnohobratré nebo prosté; prašníky podlauhlé. Čnělka tlustá. Blizna jednoduchá nebo hlávkowitá. Peckowice kulowatá nebo wejcowitá, pomletím 1semenná, pořádku 2semenná.

P. obwejčitá. C. Inophyllum *Lin.* Bintangor maritima *Rumph* 2. *t.* 71. Ponna *Rheed.* 4. *t.* 38. Strom dle některých zpráw 90′ wysoký; kmen 12′ prý tlustý rozkládá se na mnoho wětwí; rozhy oblé; listy střičné, krátce řapíkaté, obwejčité, často wykrojené, delší jedné pídi a poměrně široké, přehustě rownoběžně žebernaté, kožnaté, lysé, lesklé; kwěty na hroznech běwných, úžlabíčkowých, wonawých, bílých; stopečky 1kwěté, často střičné; peckowice dřiwe zelená uzráním hnědne; dužnina woděná a jádro přehořké. — W Indii wýchodní. Kwěte skoro pořád. Owoce zraje w březnu a září. 5

Z poraněné kůry prýští se šťáwa žlutawá, hustá, ježto na wzduchu křehne w pryskyřici, *takamahaka* jmenowanau, která jindá w lékařstwí se potřebowala. Dřiwí z náramného kmene dobro na náprawy, kola, kleče lodní, prkna, stroje válečné weliké. Listy na modro barwí. Strom ten třebas 300 let trwá.

P. zaužená. C. Bintagor *Roxb. Rumph* 2. *t.* 71. Podobá se stromu předešlému, liší se ale listím wejčitopodlauhlým, wykrojeným, dole zaužením; plody většími. — Na ostrowech Archipelagu indského.

Užitek jako předešlého.

P. eliptičná. C. Tacahamaca *Willd. Düsseld.* 15. *t.* 2. C. inophyllum *Lam. Pluk. alm. t.* 147. *f.* 3. Welmi se podobá předešlé. Listy má wejčitoeliptičné, ostraunké, řídčeji wykrojené; ostatně jest jako předešlá. — Roste na Burbonu a Madagaskaru.

Z toho stromu prýští se *balsám mariánský* čili *takamahaka burbonská*, w lékařstwí užitečná

P. kalaba. C. Calaba *Jacq. am. t.* 165. — *pict. t.* 248. *Desc.* 2. *t.* 74. Strom ztepilý, z kmenu hned nad zemí wětwe wypaušťující, rozeh čtyrhranných; listy wejčité, obwejčité nebo podlauhlé, tupé, wykrojené, celé, lesklé, kožnaté, pewné, rownoběžně žebernaté, krátce řapíkaté, střičné, 4palečné; z úžlabička wynikají hrozníčky palečné, jednoduché, běwné, nejčastěji 1kwěté ze stopeček 1kwětých, střičných; kwěty bělostné, libo-

wonné, obojaké nebo samčí; peckowice zelená s nemnohau dužninau zelenau; pecka lysá, žlutawě popelawá s jádrem bělostným. — Na Ostrowech karybejských. Kwěte w říjnu a listopadu. 5.

Z jader wytlačený olej potřebují k pálení a malowání; dříwí těžké, hebké, welmi trwanliwé.

P. obwejčitá. C. spurium *Chois.* C. Calaba *Lin.* C. apetalum *Willd. Rheed.* 4. *t.* 39. Podobá se předešlému, liší se listím menším, obwejčitým; hrozny chablými, listu přídelšími; kalichem dwaulupenným a korunau dwaupláteňau. — W Indii wýchodní.

Owoce dřinkám podobné, lahodné, náwinné jedí; ze semena dobywají olej na swětění. Kůra kořenowá silně zapáchá, jsauci chuti nepříjemné, trpké.

Kanella. Canella. Canelle.

Kalich 5lupenný. Plátkůw 5, příkožnatých, siwomodrých, dříw rozwití zkraucených. Tyčinky w trubku srostlé; prašníků 15. Blizny 3. Bobule 3pauzdrá, pometáním někdy 1pauzdrá: pauzder 1—2semenných.

K. bílá. P. alba *Murr.* Winterana Canella *Lin. Blak.* 206. *Plenk t.* 363. *Hayn. G. t.* 5. *Dilsseld.* 12. *t.* 1. *W.*

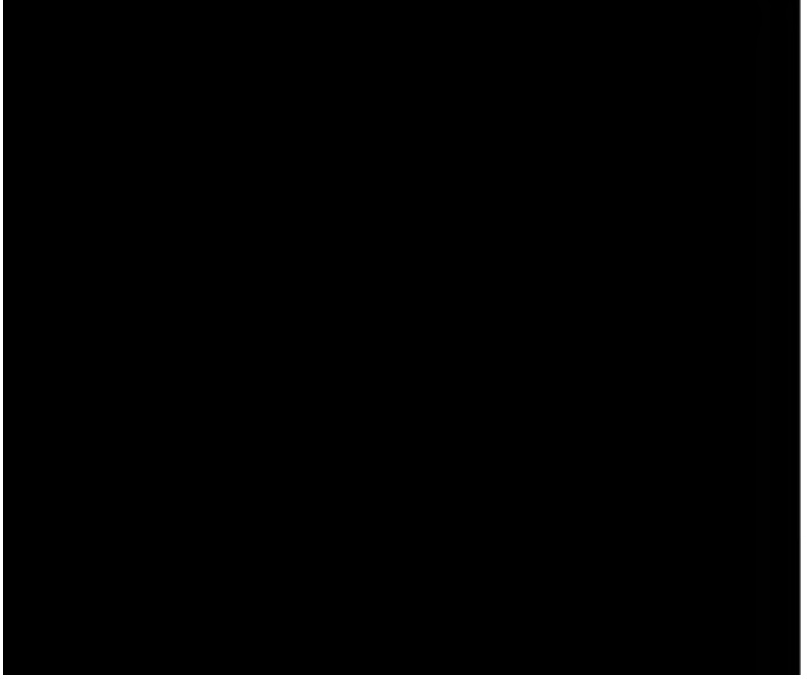

Aubl. t. 312. *f.* 1. Stromowitý; listy wejčitozakončipřísrdčité, wezpod krátce plsťnatě ryšawé, na lici lené; řapíky nejkratší, tlusté. — W Guianě.

Zwařenina užiwají proti zimnicem a třemi zrny šťáwy se poují. Koran snadně slupliwau kryjí střechy, protože pro swau kyřičnatost dlauho nepropauští déšť.

Krewníček. Androsaemum. Cäcilienkraut.

Kalich ödílný: uštůw nestejných. Plátkůw 5. Čnělek 3. Tyčinek mnoho, dole srostlých. Tobolka zbobulá, přijednopauzdrá, s 1 semenicemi nástěnnými.

K. užitečný. A. officinale *Allion. A. vulgare Gaert.* pericum Androsaemum *Lin. Blak.* 94. Androsaemum *t. Wel.* 326. Polokeř 2—3′ wysoký, lysý, s wětwemi le dwojsečnými; listy střídné, welikć, 3″ dlauhé, 2″ oké, široce wejčité, tupé, anebo zatlačené, dole slabě lčité, poloobjímawé, celé, na lici sytě zelené, wezpod awé; kwěty 3—6 nebo wíce na wrcholících okolikých konečných, $^1/_2$″ w průměru dlauhé; stopky hon tlustnaucí, postranní, u prostřed se šupinowitýma linoma; lupeny kalichowé, wejčité nebo waječné, tu-, celé, listowité, 2 wnitřní menší; plátky přístejně uhé, co kalich obwejčité, bledě žlutě; tyčinky zdělí ůkůw; waječník kulowatý: čnělka krátká, hákowitě hnutá; blizny nepatrné, uťaté; bobule kulowatá, čermodrá, málošťawá. — Na místech wlhkých, stinných Ewropě jižné a prostřední mirné. — Kwěte od lipna září. ♃. ħ.

Plody, méně ostatní díly té rostliny, jsau naplněny šťáwau čerau, klejopryskyřičnau. Jindá w lékařstwí se potřebowala nať tancí.

Třezalka. Hypericum. Johanniskraut.

Kalich z lupenůw 5, wíce méně srostlých a nestejch. Plátkůw 5. Tyčinek mnoho, dole mnohobratrých, ce množstwa určitého. Čnělky 3—5. Tobolka blanolá, 3—5pauzdrá, 3—5chlopná.

T. obecné. H. perforatum *Lin. Blak. t.* 15. *Plenk t.* 2. *Sturm f.* 18. *Hayn.* 8. *t.* 42. *Düsseld.* 4. *t.* 8. Zwoček červený *Mat.Haj.* 278. *B. Wel.* 325. *C.* Zwonek, zwonec, děrawec, křížek, swatého Jana byli, krewníček, třezalka. Lodyha přímá nebo wzestaupá, 1—2′ wysoká, oblá, dwojsečná, wětewnatá, lysá jako lá rostlina, často červenawě naběhlá, černě obdál kowaná; listy střídné, sedawé, wejčité, podlauhlé ne-

bo podlauhločárkowité, tupé, celé, hustě a proswitawě zbodené, wezpod podlé kraje řidčeji, u prostřed s tečkami černými, obdálnými; kwěty na konci wětwí hořeních rozpostawené w chudé wrcholíky, jenž dohromady dělají ehocholík složený; lupeny kalichowé kopinaté, přeostré, celé, proswítawě zbodené; plátky podlauhlé do obwejčita nebo do úkosně kosočtwerečna, tupé, čistě žluté, wezpod podlé kraje též i u prostřed černými žlázkami tečkowané nebo čárkowané; tyčinky přemnohé (80—100) we 3 swazcích; prašníky na konci se žlázkau černau, tečkowitau; čnělky 3, rozewřené, niťowité, s bliznami malými, hlawičkowitými; tobolka wejčitá, tupě 3hraná, 3pauzdrá, 3chlopná. — Na wýsluní po kopcích a pahorcích, na zdech, podlé cest, skoro po celé Ewropě, Asii, Africe a Americe sewerných. — Kwěte w lipnu a srpnu. ♃.

W prstech rozetřená wydáwá šťáwu čerwenau a zápach pryskyřičný, nenepříjemný; taktéž zabarwuje olej s natí zwařený. Jindá nať kwětaucí a ten olej w lékařstwí se potřebowaly.

T. čtwerohraná. H. quadrangulare *Lin. Fl. dan. t.* 640. Lodyha 4hraná, přímá, wětewnatá, listy wejčité, tupé, proswítawě zbodené, po kraji černě tečkowané; laty mnohokwěté, lupeny kalichowé eliptičné, tupé. — Roste podlé příkopůw, na březích po Ewropě. ♃.

T. čtwerokřídlá. H. tetrapterum *Fries.* H. quadrangulare *Smith.* Lodyha slabě křídlatě čtyrhraná; listy wejčité, hustě proswítawě zbodené; lupeny kalichowé kopinaté, ostré. — Jako předešlá. ♃.

Ta a předešlá pro podobnost s třezalkau obecnau sbírá se s ní.

T. hezká. H. pulchrum *Lin. H. dan. t.* 73. Lodyha oblá, dole krátkowětewná; listy srdčité, wejčité, tupé, poloobjímawé, proswitawě zbodené, po kraji podchlipnuté, wezpod siwé; lupeny kalichowé obwejčité, přetupé, po kraji žlázkami sedawými jakoby wraubkowané; plátky tmawě žluté, wně čerwenawě naběhlé. — Na chlumech a wřesowištích. ♃.

T. chlumní. H. montanum *Lin. H. dan. t.* 173. Lodyha oblá, přímá, nejčastěji jednoduchá; listy objímawé, wejčité, tupé, nejautleji proswítawě zbodené, wezpod po kraji černými žlázkami tečkowané; wrcholík hustý, chudokwětý: lupeny kalichowé kopinaté, ostré, jako listeny žlázkami nožičitými brwité. — Na chlumech wyšších. ♃.

Ten rod a wšecky naduwedené potřebují se w barwířstwí.

kopičné, nekwětaucích wětwí wejčité, tupé, lysé, mladší po kraji drobně žláznaté; kwěty rozpostawené w okolíky konečné, jednoduché; stopečky často drobně bradawičnaté; listeny kožnaté, kápowité, oblé, kejowité; lupeny kalichowé wejčité, poddnté, 2 wněšné wětší; koruna wejcowitě kulowatá, bezbarewná; blizna krátce laločnatá; tobolka škoro kulowatá, nejčastěji 10pauzdrá, naplněná dužninau stkwěle červenau, w níž semena mnohá, drobná, červená hnízdí. — Na Antillách a w Americe horčejší. ♄.

We wlasti wětwe a listy její co lék a hojidlo se potřebují, žeracce na moč.

Do toho řádu náleží ještě *čepičník* (Antholoma), *kukelník* (Norantea), a *surula* (Ruyschia).

Řád 46.

BEJUKOWITÉ. *HIPPOCRATEACEAE.*

Kalich 5- (řídko 4—6-) lupenný, nejmenší, do prostřed srostlý. Plátkův 5 (řídce 4—6), stejných, podplodních, před rozwitím chlopnatých. Tyčinky 3, řídce 4—5: nitek dole srostlých w trubku tlustau baňkowitau anebo terč; prašníky 1pauzdré, na konci napříč pukající nebo 2 — 4pauzdré. Waječník w trubce nitkowé trojbočný, prostý. Čnělka 1. Blizna 1—3. Plod: hned 3 plodky nožničkowité, hned zbobulelý, 1—3pauzdrý. Semena w každém pauzdru 4, po dwau na osu připewněná, některá pometawá, přímá, bezbílečná. Kel rowný; kořínek dolení nebo ku zpodku čelící; dělohy ploché, eliptičně podlauhlé, přídužnaté.

Kře nebo strůmky, dřewem pnulé. Listy střídné, jednoduché, nákožnaté; palisty padawé; kwěty obojaké, drobné, hroznaté nebo chocholičné anebo chomáčené.

Nyní znají 41 rodů w 8 pokolení rozdělených, ježto wšecky w krajinách meziobratníkowých rostau.

Bejuka. Hippocratea. Hippocrateæ.

Plátky často na konci s prohlubinkau. Tyčinky 3; prašníky 1pauzdré, napříč na konci pukající. Worečky 3 (nebo pometáním 1—2) nožničkowité, 2chlopné: chlopní nejsmačknutěji kýlatých. Semena dole křídlatá, šnůrau pupečnau nejrozšířenější.

B. obsrdčitá. H. obcordata *Lam t.* 28. *f.* 2. H. scandens *Jacq. am. t. G. Dict. sc. nat. atl.* 3. *t.* 162. Keř

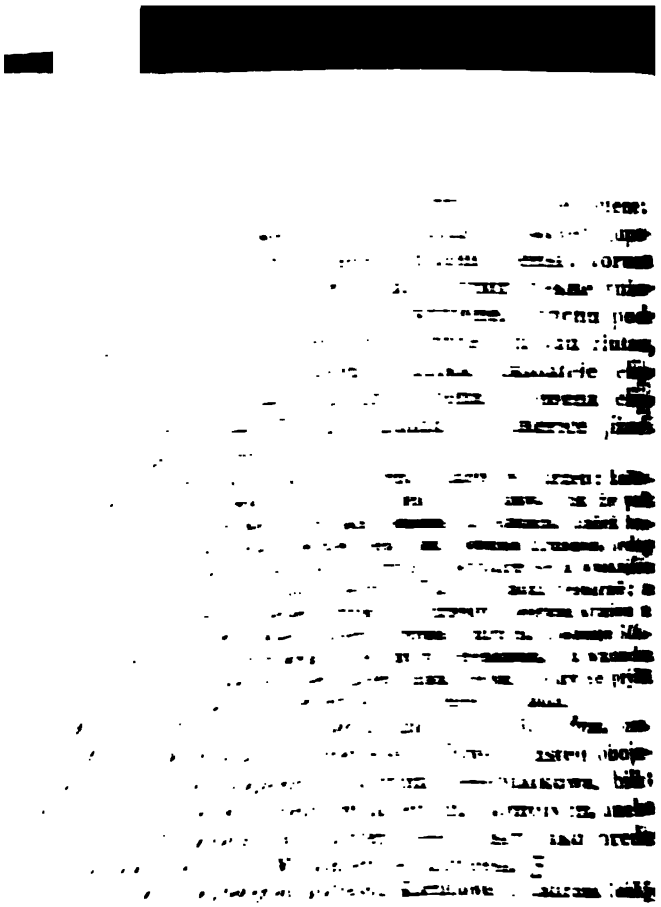

[illegible]

[illegible] Lapostrie.

[illegible] lupenn [illegible]

[illegible] Bozb. [illegible] mrne w [illegible] kratkořapikaté, [illegible] kopina [illegible] a leskle; kwěty [illegible] samicí po 3 i wice shlaučen [illegible] opadnelé, skoro sedawé, trochu wěti [illegible] zaokrauhlé se wněšnýma mensim [illegible] zlutě; tyčinek asi 30, w [illegible] blizna štítowitá, nepatrně 6— [illegible]; bobule zwící malého pomara [illegible] Na Ceylonu, kdežto jako [illegible] kwěte w únoru a březnu. 5.

R. mnohokvětý. E. areolatum *Lin. Desc.* 6. *t.* 442. E. carthaginense *Jacq. am. t.* 178. *f.* 1. E. *Brow. jam. t.* 38. *f.* 2. Strůmek anebo keř 10—12′; kůra hnědavá; větve dlauhé, odstálé, drasné; listy řapíkaté, obwejčitoeliptičné, dole zaužené, na konci tupé nebo přewykrojené s malíčkým hrotíčkem; kwěty často přikrywají celau rozhu, drobné, bílé, wonné; kalich trubkowitozwonkowitý: uštůw wejčitých, ostrých; plátky odstálé, podlaublé, tupé, nadduté, dole nesnuci šupinu o polowici kratší, přímau, po kraji čeřitau; plod podlauhowatý, dřeštělici podobný, zakončitý, šarlatowý. — W Indii západní a Kolumbii. Kwěte w lednu a únoru. ♄.

Listy a mladé rozby prý chladí, kůra posiluje. Z plodůw, kyselinu citronowau a jablkowau, sliz a cukr obsahující, dělají syrup, jenž žene na stolici a na moč; dělají též z nich a listím masti.

R. hondský. E. hondense *Kunth.* Keř; listy obwejčitoeliptičné, na konci zatlačené, nepatrně hrotité, dole ostré, blanowité, lysé, na rubu nasiwé: palisty zdélí řapíku; kwěty ojedinělé nebo po 2—4 nahlaučené na stopkách řapíku delších. — W Kolumbii. ♄.

Listy potřebujíce jako prwnjho rodu nášeji keř ten.

Mamara. Malpighia. Malpighie.

Kalich 5dílný, dole wně opatřený 8—10 žlázkami. Plátky nehetnaté. Tyčinky nitek dole nejkratšeji jednobratrých. Čnělky 3, oddělené. Peckowice o 3 peckách.

M. palčivá. M. urens *Lin. Mill. dict. t.* 181. *f.* 1. *Cav. diss.* 8. *t.* 235. *f.* 1. *Lam. t.* 381. *f.* 1. Strůmek 15—18′ wysoký, kmenu tenkého a wětwí nemnohých, přímě odstálých, lysych; listy překrátce řapíkaté, wejčitě podlauhlé nebo podlauhlo-eliptičné, ostraunké, wezpod draslawé chlupy přiložených, tenkými, tuhými, u prostřed připewněnými, obak pichawými; palisty krátké, ostré; stopky úžlabičkowé, okoličnaté, nahlaučené, 1- nebo chudokwěté, o polowici kratší listu swého; kalich o 10 žlazách; plátky stejně dlauhé, řasnatě brwaté, čerwenawě bílé; peckowice kulowatá, 3hraná, zwící třešně, čerwená. — W Indii západní a Americe jižné. 5.

Chlupy jejž rády wnikajíce do kůže, působí obtížné a silné pálení. Owoce chuti trpké a kyselé jí se připrawené, též jakož i kára w lékařstwí slauží.

M. lysá. M. glabra *Lin. Mill. dict. t.* 181. *Cav. diss. t.* 234. *f.* 7. Cerasus jamaicensis *Comm. hort.* 1. *t.* 75. Arbor baccifera *Sloan.* 2. *t.* 207. *f.* 2. Strůmek 15—20′ wysoký, s korau hnědau, hladkau, s wětwemi a rozhami střičnými, mnohými rozewřenými: listy wejčité, nejcelejší, lysé, 1″ dlauhé, ¾″ široké, lesklé, zelené; stopky úžlabičkowé, okoličnaté, 1½″ dlauhé, 2—3kwěté; plátky nachowé, lžičkowité, brwité; plody wišním podobné, čerwené, hladké, o 3—4 brázdach a tolikéž semenech čili peckách draslawých, srostlých. — W Indii západní, Brasilii. ♄.

Owoce zasladlé a lahodné wůbec náleží k zájedkům či wetům; též proti horečkám žlučním.

M marhanolistá. M. punicaefolia *Lin.* M. mal. punic. fac. *Plum. gen.* 4. *t.* 166. *f.* 2. Cerasus americ. *Pluk. alm. t.* 157. *f.* 4. Strůmek křowitý, 12′ wysoký; listy wejčité, nejcelejší, lysé, ostré; stopky úžlabičkowé, jednokwěté; kwěty bledě čerwené; owoce wětší nežli wišně, o 3 peckách dřewnatých spíše nežli kamenných. — W Americe jižné. 5.

Kůra k wydělawání kůže slauží; též přijíti se z ní klowatina, prospěšná proti chorobám plicním a měchýřowým.

Obhrčowec. Byrsonima.

Kalich 5dílný, wně dole opatřený 8—10 žlázkami (hrčemi) hrubými. Plátkůw 5, nehetnatých. Tyčinek

10, dole krátce jednobratrých. Čnělky 3. Peckowice s peckau 3pauzdrau, 3semennau.

O. diwiznolistý. B. verbascifolia *Decand.* Malpighia verbascifolia *Lin. Aubl. t.* 184. *Cav. diss.* 8. *t.* 240. Keř křiwý, bakulatý, několik střewíců wysoký, 3″ tlustý; dříwí čerwené; listy kopinatoobwejčité, nejcelejší, obak plsťnaté, popelawé, 8″ dlauhé, 4″ široké; hrozny konečné, na stopce 1″ dlauhé; kwěty žluté; peckowice zelené, chlupaté, zwící hrachu, s peckami 3hranými. — Na polích pomořských w Guianě. ♄.

Zwařenina z kořene a kmene, trpká a čerwená, potřebuje se na rány a k čistění wředůw.

O. klasatý. B. spicata *Decand.* Malpighia spicata *Cav. diss.* 8. *t.* 237. Strom zwýší 30—40′, šerokorý; listy kopinaté, lysé, na rubu rezawé, 3″ dlauhé, konečné, přímé, směstnané, příaksamitnaté; kwěty drobné, wonné, žluté; plátky šípowité, nejtupější; peckowice kulowaté, žluté, zakyslé, nepříjemné. — Na Domingu, Guadalupě, Porto-rikku, w Brasilii. ♄.

Owoce užíwají proti auplawici, kůru a čerwené dříwí k wydělá-wání kůže.

Saučnělák. Bunchosia. Bunchosie.

[redacted]

hé, 2″ široké; hrozny konečné, 3″ dlauhé; kwěty weliké, wonné, bílé; plátky nestejné, jako maďalu obecného, s hořejším u prostřed pěknè žlutým; worečky 3—1, co hrách weliké, o 1 semenè, křídlaté křídly nestejnými, jichž největší $1\frac{1}{2}$″ dlauhý, 3″ široký. — W Indii wýchodní, 5.

Strom ten nachází se we wšech zahradách pro ladnost swau a wini kwětůw, kterými ozdobují modly.

Obletka. Banisteria. Banisteria.

Kalich 5dílný, wně dole 8—10žlazý. Plátky zaokraublé, nehetnaté. Tyčinek 10: nitky šidlowité, dole spojené. Čnělky 3, na konci často listowitě rozšířené. Worečky nepukající 3, jednosemenné, pak se oddělující, ukončené křídlem jednoduchým, blanowitým, po straně nahoře ztlustlým. Semeno 1 wisuté w každém worečku.

O. rohatá. B. angulosa *Lin. Cav. diss.* 9. t. 252. Clematis anguloso fol. *Plum. am. t.* 92. Keř s kmeny předlauhými, tenkými, hebkými, šlahaunowatými, obdál uzlatými; listy weliké, srdčité, tupě rohaté, příhauslowité, na rubu plsťnaté nebo hedwábopýřité; řapíky na konci 2žlazé; kwěty žluté, okoličnaté, konečné. — Na Domingu, Kayeně, ♄.

Růžokřídlák. Heteropteris.

Wšecko jako u obletek, čnělky ale méně na konci rozšířené a křídla worečková dole ztlustlá (jako u jaworůw) a nikoli na konci.

R. ryzolistý. H. chrysophylla *H. B. et Kunth.* Banisteria chrysophylla *Lam. Cav. diss.* 9. *t.* 245. *Jacq. schoenb. t.* 105. Keř pnulý; listy wejčitopodlauhlé, ostraunké, proti konci příchobotnaté, na rubu ryze a leskle plsťnaté; řapíky nejkratší, na konci dwojžlazé; kwěty úžlabičkowé, latnèné. — W Brasilii a u Karakasu.

Řád 49.

JAWOROWITÉ. *ACERINEAE.*

Kalich 5-, řídčeji 4—9dílný. Plátkůw tolikéž okolo terče podplodního připewněných, s ušty kalichowými střídawých, často stejnobarewných, řídčeji žádných. Tyčinek 8, řídčeji 5—12, z terče podplodního wynikají-

[redacted]

wonné, obojaké nebo samčí; peckowice zelená s nemnohau dužninau zelenau; pecka lysá, žlutawě popelawá s jádrem bělostným. — Na Ostrowech karybejských. Kwěte w říjnu a listopadu. 5.

Z jader wytlačený olej potřebují k pálení a malowání; dříwí těžké, hebké, welmi trwanliwé.

P. obwejčitá. C. spurium *Chois.* C. Calaba *Lin.* C. apetalum *Willd. Rheed.* 4. *t.* 39. Podobá se předešlému. liší se listím menším, obwejčitým; hrozny cháblými, listu přídelšími; kalichem dwaulupenným a korunau dwaupláteěnau. — W Indii wýchodní.

Owoce dřinkám podobné, lahodné, náwinné jedí; ze semena dobýwají olej na swítění. Kůra kořenowá silně zapáchá, jsauci chuti nepříjemné, trpké.

Kanella. Canella. Canelle.

Kalich 5lupenný. Plátkůw 5, příkožnatých, siwomodrých, dříw rozwití zkraucených. Tyčinky w trubku srostlé; prašníků 15. Blizny 3. Bobule 3pauzdrá, pometáním někdy 1pauzdrá: pauzder 1—2semenných.

K. bílá. P. alba *Murr.* Winterana Canella *Lin. Blak.* 206. *Plenk t.* 363. *Hayn. G. t.* 5. *Düsseld.* 12. *t.* 1. *W. aromatica Forst. comm. goett.* 9. *t.* 7. *Brow. jam. t.* 37. *f.* 3. *Cat. car.* 2. *t.* 50. Strom 20—50′ wysoký; wětwe, s korau šedau, skoro bílau; listy střídawé, jednoduché, skoro sedawé, obwejčité, dole klínowité, jasně zelené, lysé, na líci lesklé, kožowité, netečkowané nebo (z mládí) proswitawě tečkowané; kwěty na wrcholíku konečném drobné, nachowé, wonné; kalich lupenůw tupých, širokých; plátky dole rozšířené, natlustlé; nitky srostlé w dutinu bandaskowitau, co koruna dlauhau a taktéž barwené; prašníky wně na nitkách podlauhlé, srdcowité, 2pauzdré; waječník wejčitopodlauhowatý, 3pauzdrý; čnělka tlustá, krátká, ukončená bliznau slabě 3laločnau; bobule o 1, 2 nebo 3 semenech černých, lesklých. — W lesech na Karybejích a Americe horčejší. Kwěte w březnu a dubnu. 5.

Od toho stromu a jmenowitě mladých wětwiček jeho přichází w lékařstwí užitečná kůra, *bílá skořice, kůra winterská neprawá,* cortex Canellae albae, Winteranus spurius nazwaná, a rozeznáwá se od prawé kůry winterské bledší barwau a řídkostí wětší. Na Antillách potřebuje se co koření.

K. bobkolistá. C. laurifolia *Lodd* C. alba. *Swartz act. soc. Lin. lond.* 1. *t.* 8. Liší se od předešlé listím bobkowému podobným, zauženým, tmawě zeleným, na rubu bledším, nikoli bělawě siwým, kwitím fialowým, sil-

[redacted]

[redacted] čtyřmocných čeřlka 1, delší kalichu; blizny 2, šídlovité, podlouhlé; nažičky křídel přirozewřených. — W lesech wyssočejších Ewropy prostřední a jižní. Kwěte we kwětnu a červnu. 5.

J. platánový. A. Platanoides *Lin. Mill. ic. t.* [redacted] *Schk. t.* [redacted] *Schmidt. t.* 3. 4. *Rostl.* 2. *ob.* 34. Jawor německý *Mat. Wel.* Jawor. Strom wýšky a jmění předešlého; kůra kmenová a wětwová hnědá, na wětwích mladších hladká, hnědá, lesklá, na rozhách zelenavá; wětwičky nakmesné šťávu mléčnatau ronící; listy střídné, okrauhlé, dole srdčité, šlaločné: laloků podlouhlých, zakončitých, se zuby mnohými, hrubými, též zakončitými, ostrými, 5—7žilé, zpeřenočetné, nejlysejší, na líci zdě zelené, wezpod bledší; řapíky oblé, listu kratší; dřiw dokonalého rozwinutí listů wynikají kwěty zelenawé, w chocholík zakulatělý postawené; stopky jako její wětwe a stopečky nedostříčné, nejlysejší; kwěty na stopečkách ojedinělé; kalich nejlysejší: laloků podlouhle kopinatých; plátky podlouhle čárkowité, tupé, kratší laloků kalichowých; tyčinky kratší kalichu: nitek šídlowitých, lysých; waječník nejlysejší; čnělka zdělí tyčinek; nažičky 2, $1^1/_2$″ dlauhé: křídel podlouhlých, rozewřených, pak zahnědlých. — Roste na chlumech po Ewropě. Kwěte w kwětnu. 5.

Dřiw tyto stromy, ačkoli u nás samy od sebe rostau, wešly pro osadbu do sadů anglických a stromořadí. Dřiwí pewné, twrdé, netolik wýborné palíwo, anobrž ku pracem truhlářským, stawitelským a řezbářským; z kořene, majícího wlákna pěkně zwitá, řezají se lžinwé dýmky ulmské. Nawrtané roní mnoho šťávy (jaworky) sladké mnohým cukrem, který ale se newydobývá.

J. cukrový. A. saccharinum *Lin. Duham.* 4. *t.* 8. *Michx. arb.* 2. *t.* 15. *Trattin. arch.* 1. *t.* 3. *Rostl.* 2. *ob.* 35. Strom krásný, 24—62′ wysoký, nejčastěji dosahuje 50—60′; listy wyhlížejí jako jaworu mléčnatého, rozdělují se ale, že na rubu jsau pýřité a siwé; kwěty wykytují se s listím na chocholících krátkostopkatých, zachýlených; stopečky chlupaté, autlé; plody mnohem menší nežli jaworu mléčnatého, křídel rozewřených. — W aužlabích podlé řek a potoků Ameriky sewerné z Kanady až do Pensylwanie. Kwěte s jaworem mléčnatým. 5.

J. winatoplody. A. eriocarpum *Michx.* A. dasycarpum *Willd.* A. rubrum *Wangenh. Rostl.* 2. *ob.* 35. Strom řídce 40 anebo 50′ wysoký, kmen ale 12—15′ w obwodu tlustý, na konci na welmi mnoho wětwí, široce se rozkládajících, rozdělený; listy střídné, dole uťaté, přes

polowičku dlanitě 5laločné: lalokův nestejně střihanozubatých, chobotů tupých, na líci tmavě zelené, málo lesklé, wezpod siwě bílé, obak lysé; řapíky kratší listu; kwěty klubčené, krátce stopkaté, samčí, často též obojaké, bezkoruné, pětimužné, nahnědle nebo červenawě žluté; waječníky plstnaté. — W Americe sewerné. Kwěte w březnu a dubnu. 5.

J. červený. A. rubrum *Lin. Schmidt t.* 6. 7. *Rostl.* 2. *ob.* 33. Strom třebas 70′ wysoký a kmenu 3—4′ w průměru širokého; smítky bradawičnaté s korau šedau, u wnitř mdle červenau; listy wejčité, dole wice méně patrně srdčité, wykrojené, dlanitě 5laločné: lalokův podlauhle kopinatých, nejostřejších, nestejně střihanozubatých, na líci sytě zelené, wezpod siwé a na žebrách i žilách chlupaté; řapíky nejlysejší; kwěty dřiw listův se wyskytující, stopkaté: stopek kwětu delších, w klubko nahromaděných; samčí a samičí na jednom kmenu, červené, o pěti uštech kalichowých a 5 plátcích; waječník lysý. — W krajinách wlhkých, bahnitých w Americe sewerné. Kw. w březnu a dubnu. 5.

Z mízy těchto tří rodů amerických hlawně se cukr (jaworowec) w Americe sewerné wydobýwá. Stromy ty snášejí naše podnebí, a mohlyby se také k tomu cíli sázeti, kdežto kwaka nemůže růsti.

[redacted]

liptičné, nekwětaucích wětwí wejčité, tupé, lysé, mladší po kraji drobně žlaznaté; kwěty rozpostawené w okolíky konečné, jednoduché; stopečky často drobně bradawičnaté; listeny kožnaté, kápowité, oblé, kejowité; lupeny kalichowé wejčité, poddnté, 2 wněšné wětší; koruna wejcowitě kulowatá, bezbarewná; blizna krátce laločnatá; tobolka škoro kulowatá, nejčastěji 10pauzdrá, naplněná dužninau stkwěle čerwenau, w níž semena mnohá, drobná, čerwená hnízdí. — Na Antillách a w Americe horčejší. ♄.

We wlasti wětwe a listy její co lék a hojidlo se potřebují, ženauce na moč.

Do toho řádu náleží ještě *čepičník* (Antholoma), *kukelník* (Norantea), a *suruba* (Ruyschia).

Řád 46.

BEJUKOWITÉ. *HIPPOCRATEACEAE.*

Kalich 5- (řídko 4—6-) lupenný, nejmenší, do prostřed srostlý. Plátkůw 5 (řídce 4—6), stejných, podplodních, před rozwitím chlopnatých. Tyčinky 3, řídce 4—5: nitek dole srostlých w trubku tlustau baňkowitau anebo terč; prašníky 1pauzdré, na konci napříč pukající nebo 2 — 4pauzdré. Waječník w trubce nitkowé trojbočný, prostý. Čnělka 1. Blizna 1—3. Plod: hned 3 plodky nožničkowité, hned zbobulelý, 1—3pauzdrý. Semena w každém pauzdru 4, po dwau na osu připewněná, některá pometawá, přímá, bezbílečná. Kel rowný; kořínek dolení nebo ku zpodku čelící; dělohy ploché, eliptičně podlauhlé, přídužnaté.

Kře nebo strůmky, dílem paulé. Listy stříčné, jednoduché, nákožnaté; palisty padawé; kwěty obojaké, drobné, hroznaté nebo docholičené anebo chomáčené.

Nyní znají 41 rodů w 8 pokolení rozdělených, ježto wšecky w krajinách meziobratníkowých rostau.

Bejuka. Hippocratea. Hippocratee.

Plátky často na konci s prohlubinkau. Tyčinky 3; prašníky 1pauzdré, napříč na konci pukající. Worečky 3 (nebo pometáním 1—2) nožničkowité, 2chlopné: chlopní nejsmačknutěji kýlatých. Semena dole křídlatá šňůrau pupečnau nejrozšířenější.

B. obsrdčitá. H. obcordata *Lam t.* 28. *f.* 2. H. scandens *Jacq. am. t. G. Dict. sc. nat. atl.* 3. *t.* 162. Keř

stých, nestejných. Prašníky podlauhlé, skoro přílehavé. Vaječník jednoduchý, zakulatěle trojbočný, trojpauzdrý: pauzder dwojvaječných. Čnělka jediná, niťowitohomolowitá, ostrá. Tobolka kožnatá, 3chlopná, 3pauzdrá, pometáním 1—2chlopná a tolikopauzdrá, chlopni u prostřed přehrádečných: pauzder 1semenných. Semena hrubá, se slupkau kožowitau, pupem neboli tytlíkem obšírným, jakoby otřeným, zahnědlošedým. Bílek nižádný. Kel křiwý, překocený; dělob přetlustých, hrbolatých, za kličení w osemení zawřených, podzemních, pírka hrubaunkého, dwojlistého, kořínku homolowitého, křiwého k tytlíku čelícího.

Stromy nebo kře Listy střídné, složené, pětěno- nebo sedmenodlanité: lístkůw zpeřenožebrých. Hrozny konečné, přílatowité; stopečky klaubnaté.

Maďal. Aesculus. Rosskastanie.

Kalich zwonkowitý, 5laločný. Plátkůw 5, rozložených s čepelí wejčitau. Tyčinky nitek nakřiwených. Tobolka ježatá.

M. obecný. A. Hippocastanum *Lin. Schk. t.* 104. *Schmidt t.* 38. *Plenk t.* 293. *Hayn.* 1. *t.* 42. *Düsseld.* 5. *t.* 11.

[redacted]

skoro kulowatá, kožnatá, kolcatá, někdy 2″ w průměru široká, 3chlopná, 3pauzdrá, pometáním 2—1pauzdrá; semena (maďalky) weliká, lesklá, swětle kaštanowá (tisawá), tmawěji žíhaná, uschlá tmawější a mdlá. — W Tibetu a Persii sewerowýchodní, a do Ewropy před 2½ wěkem přesazen a wůbec oblíben. Kwěte w dubnu a kwětnu. 5.

Jest odrodek tobolek bezbranných.

Dříwí kmenowé a wětwowé slauží saustružníkům a řezbářům, oddenkowé truhlářům. Maďalky zbawené hořkostí slauží ke krmení howad a koní; též se může z nich dobýwati škrob a kořalka. Kůra mladých wětwiček a semena potřebují se w lékařstwí.

Pawia. Pavia. Pavie.

Kalich trubkowitý. Plátky 4, přímé, auzké. Tyčinky rowné. Tobolky bezbranné.

P. čerwená. P. rubra *Lam. t.* 273. *Dict. sc. nat. atl.* 3. *t.* 165. 166. Aesculus Pavia *Lin. Trew. Ehr. t.* 15. *Duham. t.* 19. Strom 12—20′ wysoký nebo keř, na kmenu a starších wětwích s korau dosti hladkau, šedohnědau, na rozhách čerwenawau; listy pětěně dlanité: lístky eliptičně nebo podlauhle kopinaté, zakončité, nestejně zpilowané, lysé, wezpod w úžlabíčkách žebrowých wausaté; kwěty na hroznech špinawě tmawočerwené; kalich delší nežli stopečka, obhomolowitý nebo wálcowitý, u prostřed nabaňatělý; plátky dwa hoření s čepelí menší, prohlubenau, a nehtem širokým, wlnatým, skoro zdélí dwau doleních plátkůw; tyčinek 7 chlupatých, nahoře lysých, kratších nežli plátky a jimi obklíčených; tobolka přikulowatá. — W jižnějších krajinách sewerné Ameriky. Kwěte w kwětnu a čerwnu. 5, ♄.

Chowá se w sadech, řídčeji ale nežli maďal obecný, protože naši zimu tížeji snáší. Kořen zwařený a roztlučený potřebuje se w sewerné Americe na místo mýdla ku praní wlněných tkanin.

P. rusá. P. flava *Decand.* P. lutea *Poirr.* Aesculus flava *Ait.* Podobá se předešlé, jest ale wyšší; řapíky pýřité; lístky pětěné nebo sedmené, podlauhlé, kopinaté, obak ostré, zakončité, wezpod a na žebrách po wrchu pýřité, kwěty rusé; tyčinky kratší nežli koruna 4-plátkowá — Roste na wrších we Wirginii, Karolině, Kentukách. 5.

U nás tu a onde w zahradách.

Řád 51.

WELOZPODOWITÉ. *RHIZOBOLEAE.*

Kalich z lupenův 5, více méně srostlých. Plátkův 5, tlustaunkých, s lupeny kalichowými střídawých, na terči podplodním i s tyčinkami sedících, a na jejich trubku dole přirostlých, přístejných. Tyčinky nejčetnější w dwojnásobné řadě: nitořadých často kratších a neplodných. Waječník prostý, 4pauzdrý, 4waječný. Čnělky 4, s jednoduchými bliznami. Plod z holének ořechowitých 4 slepených, pometáním z 3—1. Holénka každá zakulatělá, nepukawá, 1pauzdrá, až do uzrání spojenau zůstáwající. Semeno weliké, ledwinowité, wisící na šnůře pupeční rozšířené w masísko haubowaté, dwojlaločné. Kel bezbílečný, s kořínkem největším, wzestaupawým, sestawující celé jádro mandlowité, a zkrývající pníček čili pírko a malé dělohy we žlábku nebo trubce.

Stromy větwí uzlatých. Listy střídné, dlanitě trojené, pětěné. Kwěty obojaké, hroznéné, bezlistenné,

Sedmeré rody, ústrojností kle ode wšech řádův nejrozdílnější, dělají jediné pokolení, k mandlům podobné, a toliko w Americe meziobratníkowé rostaucí. Semena wšech jedlá podobají se chutí

[redacted]

mají listy střídné, řapíkaté, lysé, trojené: lístky tuhé, vejčité, kopinaté, přízubaté, zakončité, se žebry vystávajícími, 3—4″ dlouhé; palisty prchavé; owoce tvaru a velikosti vejcete slepičího: kůrka hnědá, nerovná, tlustá, pak pukající a padající; pod ní vrstva dužniny rozplývavé, sladké, co máslo husté, zelenavé, w níž semeno všude jeżaté, a obsahující jádro dosti veliké, lahodné. — W Guianě plány a sázený. 5.

Jádro jako mandle chutná a dává dobrý olej. Owoce přinášejí na trhy, protože je Kreolowé rádi jedí, jako my vlaské ořechy. Ze dříwí dělají čluny, tesy, hřebeny a t. d.

W. máselný. C. butyrosum *Willd.* Pekea butyrosa *Aubl.* 1. *t.* 238. *Lam. t.* 486. *f.* 1. Strom asi 80 střewíců wysoký, dřewa twrdého, červenawého, hutného; wětwe střídné; listy dlanitě pětěné: lístky wejčité, celé, lysé, ostré, 5—7″ dlauhé, 3″ široké; kwěty na hroznech stopečkami podepřené; kalich dužnatý, rozdělený na 5 laloků hlubokých, kožnatých, prohlubených, popelawě aksamitnatých; plátků 5, welikých, bílých, tlustých, zaokrauhlých: tyčinky trochu delší koruny; plod z holének 4, rusých, ledwinowitých, přikrytých slupkau 3‴ tlustau, u wnitř potažanau hmotem máslowitým, žlutawým, mezi prsty se rozhřiwajícím; pod tau slupkau jest skořápka dřewnatá, stětinami tuhými wrstwu máslowau a slupku pronikající porostlá. — W Guianě, Kayeně, kdežto také se sází a *pekea* slowe. Kw. w červnu a lipnu. 5.

Jádra potřebují místo mandlí, a hmotu máslowitau k maštění jídel, nenáli másla; štětiny máslo dělajícím jsau obtížny, zapichujíce se do rukau. Dříwí slauží k stawení korábůw.

Řád 52.

MYDELNÍKOWITÉ. *SAPINDACEAE.*

Kalich 4—5dílný nebo 4—5lupenný. Plátkůw obyčejně tolikéž, někdy jeden, řídčeji wšecky chybí, často na líci u prostřed huňaté, žláznaté, nebo přiwěskem plátkowitým zmnožené. Tyčinek dwakrát wíce nežli plátkůw, na terč podplodní připewněných, s nitkami prostými. Waječník zakulatělý, 1—3pauzdrý: pauzder 1—3-, řídčeji wícewaječných. Čnělek co pauzder, s čnělkami jednoduchými. Peckowice nebo tobolka 3-pauzdrá nebo pometáním jednopauzdrá. Semena w pauzdrách ojedinělá, we wnitřním kautu připewněná, bezbílečná. Kořínek klowý čelící ke dnu pauzdrowé-

mu, s dělohama více méně nad kořínek nadhnutýma, někdy rownýma.

Stromy, kře, někdy pnulé, řídce byliny pnulé. Listy střídawé, nejčastěji složené, trojené anebo lichozpeřené, nejčastěji bezpalisté. Kwěty obojaké nebo mnohomanželné, na hroznech anebo latách; stopky někdy zakrsalé, na rozwiliny proměněné

Řád ten obsahuje asi 300 rodů (w 38 pokoleních), ježto skoro wšecky přináležejí horkému pásmu; málokteré rostau kromě obratníkůw; w Americe jižné jich nejwíce, ačkoliw i w starém swětě se nacházejí. Mnohé jsau jedowaté, jiné se potřebují w lékařstwí. W plodech nalézá se prwek ostrý, mýdlowatý; některých plody jsau ale jedlé; stromowité dáwají dřewo pewné, trwanliwé, často pěkně barwené.

Řád ten obsahuje patero podřadí.

1. *KURUROWITÉ.* Paulliniaceae. Kře nebo byliny pnulé. Plátky šupinau zmnožené. Waječník 3pauzdrý: pauzder 1waječných. Kel křiwý.

2. *MYDELNÍKOWITÉ.* Sapindeae. Stromy nebo kře přímé. Plátky wausaté nebo žláznaté, nikdá ale šupinau nezmnožené. Waječník 2—3pauzdrý: pauzder 1waječných. Kel křiwý nebo rowný.

3. *DODONKOWITÉ.* Dodonaeae. Kře přímé. Plátky u prostřed šupinau zmnožené, někdy žádné. Wa-

[redacted]

hořeních wynikají stopky ojedinělé, niťowité, opatřené na konci anebo pod stopečkami rozwilinama jednoduchýma, stříčnýma; kwěty drobné, bílé, skoro w okolík běwný rozpostawené; stopečky krátké, někdy 2—3kwěté; plod ze 3 worečkůw nafauklých, přilysých, zelených, w jichž každém semeno kulowaté, přehladké, dopola bílé a černé. — W Indii wýchodní. Kwěte skoro pořád.☉.

Indowé semena nawlekují na šňůry, jimiž ženské a děti se ozdobují.

Serjana. Serjania. Serjane.

Kalich 5lupenný. Plátky 4 nehetnaté, u wnitř dole šupinau zmnožené. Žlázy 4, nestejné mezi plátky a tyčinkami. Nožničky 3, 1semenné, dole křídlaté, po dél šwů břišních srostlé.

S. smrtiwá. S. lethalis *Hillair.* Keř přewysoký, pnulý, wětwí oblých, lysých; listy dwakrát trojené: lístky eliptičně kopinaté, zakončité, zaubkowané, nejlysejší; hrozny úžlabíčkowé, příwětewné, pýříčkowané, na konci we 2 rozwiliny wybíhající; lupeny kalichowé pýřité, nestejné: dwau wněšných menších; plátky obwejčité: šupiny prostředních wejčité, na konci srdčitě rozštípené, kapowité, po kraji huňaté, na dwau postranních plátcích čárkowitě podlauhlé, tupé, na rubu kýlaté a pod koncem kápowitým z tenka zakončité; plod hruškowitý, šedohuňatý, 5křídlý. — W pralesech brasilských. ♄.

W tom a jiných rodech toho pokolení jest obsažen prwek mámiwě jedowatý, a domníwají se, že wosa lešeguana w Brasilii swůj přejedowatý med nejwětším dílem po kwětech toho kře sbírá

S. třítrojná. S. triternata *Willd.* S. frutescens *Plum. ic. t.* 212. *Paullinia triterna Lin. Jacq. amer. pict. t.* 260. *f.* 29. Keř 20′ wysoký, pnulý: wětwí oblých, lysých, brázdowaných, dlauhých, hebkých; listy třikrát trojené, lesklé, střídawé, mnohé: lístky sedawé, různotwaré, některé ostré, jiné tupé, na konci zaokrauhlené, wejčité, wíce méně široké, proti konci nestejně zubaté, zaužené w řapíček, poboční skoro okrauhlé, každé tré lístkůw má řapíček křídlatý: kwěty hojné na broznech úžlabíčkowých, na 2 nebo 3 wětwičky rozdělených s rozwilinami stříčnými, drobné, běławé; lupeny kalichowé, rozložené, wejčité, tupé; koruny trošku delší; plod ze tří nožniček dole w křídlo rozšířených, blánatých, proswítawých. — W lesech na Sw. Dominiku. ♄.

Domníwají se, že Indianowé jí potřebují k jedowatění šípůw. Negrowé podnes jí omamují ryby, takže jich snadně weliké množstwo nachytají; ryby bez uškození mohau se jísti.

KURURA. PAULLINIA. PAULLINIE.

Kalich 5lupenný, přinestejný. Plátky 4, u wnitř šupinau zmnožené, místo pátého mezera. Tyčinek 8, přinestejných. Tobolka kožnatá, 3paudrá, 3chlopná. Semena miškem blánatým dopola přikrytá.

K. tupoplodá. P. Cururu *Lin. Jacq. obs.* 3. *t.* 61. *f.* 4. Cururu scandens. *Plum. ic. t.* 111. *f.* 2. Keř pnulý: wětwí hebkých, s rozwilinami úžlabíčkowými; listy střídawé, řapíkaté, trojené: lístky přísedawé, podlauhlé, dost weliké, přízakončité, zubatě zpilowané; řapík předlauhý, w celé délce křídlatý; kwěty rozpostawené na hroznech hustých, wynikajících s rozwilinami z úžlabíček; lupeny kalichowé, krátké, přiokrauhlé; plátky podlauhlé, na konci malíčko zaokrauhlené; tobolky hruškowité, tupé, bezkřídlé. — Na Antillách, w Americe horké. Kwěte w čerwnu až do srpna. ♄.

Gůlačané dělají ze šťáwy jed wururu zwaný k zapouštění šípůw.

K. krutá. P. pinnata *Lin. Lam.* 318. *f.* 5. *Jacq. obs.* 3. *t.* 62. *f.* 12. Clematis 5phylla. *Plum. ic. t.* 91. Strůmek wětwí o třech anebo čtyřech hranách lysých, pnulých; listy lichozpeřené, dwojjařmé; lístky wejčitě ko-

skoro kulowatá, kožnatá, kolcatá, někdy 2″ w průměru široká, 3chlopná, 3pauzdrá, pometáním 2—1pauzdrá; semena (madalky) welikà, lesklá, swětle kaštanowá (tisawá), tmawěji žihaná, uschlá tmawější a mdlá. — W Tibetu a Persii sewerowýchodní, a do Ewropy před 2½ wěkem přesazen a wůbec oblíben. Kwěte w dubnu a kwětnu 5.

Jest odrodek tobolek bezbranných.

Dřiwí kmenowé a wětwowé slauží saustružníkům a řezbářům, oddenkowé truhlářům. Madalky zbawené hořkostí slauží ke krmení howad a koní; též se může z nich dobýwati škrob a kořalka. Kůra mladších wětwiček a semena potřebují se w lékařstwí.

Pawia. Pavia. Pavie.

Kalich trubkowitý. Plátky 4, přímé, auzké. Tyčinky rowné. Tobolky bezbranné.

P. červená. P. rubra *Lam. t.* 273. *Dict. sc. nat. atl.* 3. *t.* 165. 166. Aesculus Pavia *Lin. Trew. Ehr. t.* 15. *Duham. t.* 19. Strom 12—20′ wysoký nebo keř, na kmenu a starších wětwích s korau dosti hladkau, šedohnědau, na rozhách červenawau; listy pětěně dlanité: lístky eliptičně nebo podlauhle kopinaté, zakončité, nestejně zpilowané, lysé, wezpod w úžlabíčkách žebrowých wausaté; kwěty na hroznech špinawě tmawočerwené; kalich delší nežli stopečka, obhomolowitý nebo wálcowitý, u prostřed nabaňatělý; plátky dwa hoření s čepelí menší, prohlubenau, a nehtem širokým, wlnatým, skoro zdéli dwau doleních plátkůw; tyčinek 7 chlupatých, nahoře lysých, kratších nežli plátky a jimi obklíčených; tobolka přikulowatá. — W jižnějších krajinách sewerné Ameriky. Kwěte w kwětnu a červnu. 5, ħ.

Chowá se w sadech, růdeji ale nežli madal obecný, protože naši zimu tůžeji snáší. Kořen zwařený a roztlučený potřebuje se w sewerné Americe na místo mýdla ku praní wlněných tkanin.

P. rusá. P. flava *Decand.* P. lutea *Poirr.* Aesculus flava *Ait.* Podobá se předešlé, jest ale wyšší; řapíky pýřité; lístky pětěné nebo sedmené, podlauhlé, kopinaté, obak ostré, zakončité, wezpod a na žebrách po wrchu pýřité, kwěty rusé; tyčinky kratší nežli koruna 4plátková — Roste na wrších we Wirginii, Karolině, Kentukách. 5.

U nás tu a onde w zahradách.

kůw podlauhlých nehetnatých, po kraji plsťnatých, nejbělejších; plod drobný, kulowatý. — W Indii wýchodní. 5.

Plody taktéž slauží ku praní bělizny a tkanin bedwábných, k wywáření nádobí stříbrného; w lékařstwí potřebuje se listí a kořen; též ze dřewa dělají citary a hřebeny.

M. wykrojený. S. emarginatus *Vahl.* Strom wětwí lysých, oblých, popelawých; listy na řapících bezkřídlých, sudě zpeřené, 4—6jařmé: lístky kratičce řapíčkowané, podlauhlé, dole zaužené, tupé a wykrojené, celé, lysé, kožowit, wezpod chlupaté; kwěty na latách obšírných, nejsloženějších, konečných, pýřitých; kalich pýřitý z lupenů 5, wejčitých; plátkůw 5, podlauhých, wně chlupatých, kalichu malíčko delších, po kraji plsťnatých; peckowice 3, čihowité nebo kulowaté, žlutawé, obrostlé srstí hustau. — W Indii wýchodní. Kwěte w říjnu a listopadu. 5.

M. rarák. S. rarak *Decand.* Rarak *Rumph* 2. *p.* 134. Strom dle jmění podobný jedli s tenkým kmenem. Řapíky bezkřídlé; lístky 10—12jařmé, podlauhlé, zakončité, nejlysejší, blanowité; plody jako kulky ručničné, se šwem wystáwajícím, dříwe žluté, pak čerwenawé; dužniny žlutě čerwené, slizké, ostré. — Na Žáwě.

zakulatělé, na palec tlusté, docela čerwené, kšícími obrostlé; pecka podlauhlá, hořká, ztuha wáznaucí na dužnině bílé, zahořkle sladké. — Na Žáwě a Kočinčíně w lesech; též jí sázejí pro owoce wůbec oblíbené. 5.

D. malý. E. Longana *Lam.* Dimocarpus Longana *Lour. Dict. sc. nat. atl.* 3. *t.* 175. Strůmek wětší předešlého. Listy 4jařmé: lístkůw podlauhle kopinatých, wezpod se žebry zpeřenými, wystáwajícími; kwěty na latách řídkých; bobule kulowaté, přihladké, půl palce tlusté, někdy po 2 nebo 3 srostlé: dužniny sladké, náwinné, méně wážené. — Na ostrowě sw. Mauricia a w Indii západní přesazený. Owoce není tak wáženo. Kwěte w únoru až do dubna. 5.

Přímoteň. Cupania. Cupanie.

Kalich 5lupenný. Plátkůw 5. Tyčinek 8. Čnělka na tré klaná. Tobolka 3pauzdrá, 3chlopná: chlopní u prostřed přehrádkatých, pauzder 1—2semenných. Semena přímá, míškem zastřená.

P. plstnatá. C. tomentosa *Swartz. Plum. ic. t.* 110. C. americana *Lin.* Trigonis tomentosa *Jacq.* Strom mírný, dřewa bělawého, koše obšírného; listy střewíc dlau-

mají listy střídné, řapíkaté, lysé, trojené: lístky tuhé, vejčité, kopinaté, přízubaté, zakončité, se žebry vystávajícími, 3—4″ dlouhé; palisty prchavé; owoce twaru a velikosti vejcete slepičího: kůrka hnědá, nerovná, tlustá, pak pukající a padající; pod ní wrstwa dužniny rozplývavé, sladké, co máslo husté, zelenavé, w níž semeno wsude jeżaté, a obsahující jádro dosti welike, lahodné. — W Guianě plány a sázený. 5.

Jádro jako mandle chutná a dává dobrý olej. Owoce přinášejí na trhy, protože je Kreolowé rádi jedí, jako my wlaské ořechy. Ze dříwí dělají čluny, tesy, hřebeny a t. d.

W. máselný. C. butyrosum *Willd.* Pekea butyrosa *Aubl.* 1. *t.* 238. *Lam. t.* 486. *f.* 1. Strom asi 80 střewíců wysoký, dřewa twrdého, červenawého, hutného; květwe střídné; listy dlanitě pětěné: lístky wejčité, celé, lysé, ostré, 5—7″ dlauhé, 3″ široké; kwěty na hroznech stopečkami podepřené; kalich dužnatý, rozdělený na 5 laloků hlubokých, kožnatých, prohlubených, popelawě aksamitnatých; plátků 5, welikých, bílých, tlustých, zaokrauhlých; tyčinky trochu delší koruny; plod z holének 4, rusých, ledwinowitých, přikrytých slupkau 3‴ tlustau, u wnitř potaženau hmotem máslowitým, žlutawým, mezi prsty se rozhřiwajícím; pod tau slupkau jest skořápka dřewnatá, stětinami tuhými wrstwu máslowau a slupku pronikající porostlá. — W Guianě, Kayeně, kdežto také se sází a *pékea* slowe. Kw. w červnu a lipnu. 5.

Jádra potřebují místo mandlí, a hmotu máslowitau k maštění jídel, nenští másla; štětiny máslo dělajícím jsau obtížny, zapichujíce se do rukau. Dříwí slauží k stawení korábů.

Řád 52.

MYDELNÍKOWITÉ. *SAPINDACEAE.*

Kalich 4—5dílný nebo 4—5lupenný. Plátků obyčejně tolikéž, někdy jeden, řídčeji wšecky chybí, často na líci u prostřed huňaté, žláznaté, nebo příwěskem plátkowitým zmnožené. Tyčinek dwakrát wíce nežli plátků, na terč podplodní připewněných, s nitkami prostými. Waječník zakulatělý, 1—3pauzdrý: pauzder 1—3-, řídčeji wícewaječných. Čnělek co pauzder, s čnělkami jednoduchými. Peckowice nebo tobolka 3-pauzdrá nebo pometáním jednopauzdrá. Semena w pauzdrách ojedinělá, we wnitřním kautu připewněná, bezbílečná. Kořínek klowý čelící ke dnu pauzdrowé-

nau ten obsahuje patero p

1. *KURUROWITÉ.* P ullinia
pnulé. Plátky šupinau zmnožen
pauzder 1waječných. Kel křiwý.

2. *MYDELNÍKOWITÉ.* Sa
kře přímé. Plátky wausaté nebo
pinau nezmnožené. Waječník
1waječných. Kel křiwý nebo rown

3. *DODONKOWITÉ.* Dod
Plátky u prostřed šupinau zmnoze
ječník 3. řídce 2pauzdrý: pauzde
rowný.

4. *MAGONKOWITÉ.* Magon
Plátky nahé. Waječník 3pauzdrý
ječných. Kel rowný.

Podřadí 1.

KURUROWITÉ. PAULL

SEDCOWNICE. CARDIOSPERMUM

Kalich 4lupenný: lupenůw d
4, u wnitř zmnožené šupinami n
podplodní mezi platky a tyčinkan
ky 3. Worečky 3, nafauklé, blani
hřbetu křídlaté, bezchlopné. Sem

[redacted]

hořeních wynikají stopky ojedinělé, niťowité, opatřené na konci anebo pod stopečkami rozwilinama jednoduchýma, stříčnýma; kwěty drobné, bílé, skoro w okolík běwný rozpostawené; stopečky krátké, někdy 2—3kwěté; plod ze 3 worečkůw nafauklých, přílysých, zelených, w jichž každém semeno kulowaté, přehladké, dopola bílé a černé. — W Indii wýchodní. Kwěte skoro pořád.☉.

Indowé semena nawlekují na šnůry, jimiž ženské a děti se ozdobují.

Serjana. Serjania. Serjane.

Kalich 5lupenný. Plátky 4 nehetnaté, u wnitř dole šupinau zmnožené. Žlázy 4, nestejné mezi plátky a tyčinkami. Nožničky 3, 1semenné, dole křídlaté, po dél šwů břišních srostlé.

S. smrtiwá. S. lethalis *Hillair.* Keř přewysoký, pnulý, wětwí oblých, lysých; listy dwakrát trojené: lístky eliptičně kopinaté, zakončité, zaubkowané, nejlysejší; hrozny úžlabíčkowé, příwětewné, pýříčkowané, na konci we 2 rozwiliny wybíhající; lupeny kalichowé pýřité, nestejné: dwau wněšných menších; plátky obwejčité: šupiny prostředních wejčité, na konci srdčitě rozštípené, kapowité, po kraji huňaté, na dwau postranních plátcích čárkowitě podlauhlé, tupé, na rubu kýlaté a pod koncem kápowitým z tenka zakončité; plod hruškowitý, šedohuňatý, 5křídlý. — W pralesech brasilských. ♄.

W tom a jiných rodech toho pokolení jest obsažen prwek mámině jedowatý, a domníwají se, že wosa lešeguana w Brasilii swůj přejedowatý med nejwětším dílem po kwětech toho kře sbírá

S. třítrojná. S. triternata *Willd.* S. frutescens *Plum. ic. t.* 212. *Paullinia triterna Lin. Jacq. amer. pict. t.* 260. *f.* 29. Keř 20′ wysoký, pnulý: wětwí oblých, lysých, brázdowaných, dlauhých, hebkých; listy třikrát trojené, lesklé, střídawé, mnohé: lístky sedawé, různotwaré, některé ostré, jiné tupé, na konci zaokrauhlené, wejčité, wíce méně široké, proti konci nestejně zubaté, zaužené w řapíček, poboční skoro okrauhlé, každé tré lístkůw má řapíček křídlatý: kwěty hojné na hroznech úžlabíčkowých, na 2 nebo 3 wětwičky rozdělených s rozwilinami stříčnými, drobné, bělawé; lupeny kalichowé, rozložené, wejčité, tupé; koruny trošku delší; plod ze tří nožniček dole w křídlo rozšířených, blánatých, proswítawých. — W lesech na Sw. Dominiku. ♄.

Domníwají se, že Indianowé jí potřebují k jedowatění šípůw. Negrowé podnes jí omamují ryby, takže jich snadně weliké množstwo nachytají; ryby bez uškození mohau se jísti.

Kuruba. Paullinia. Paullinie.

Kalich 5lupenný, přinestejný. Plátky 4, u wnitř šupinau zmnožené, místo pátého mezera. Tyčinek 8, přinestejných. Tobolka kožnatá, 3paudrá, 3chlopná. Semena miškem blánatým dopola přikrytá.

K. tupopluld. P. Cururu *Lin. Jacq. obs.* 3. *t.* 61. *f.* 4. Cururu scandens. *Plum. ic. t.* 111. *f.* 2. Keř pnulý: wětwi hebkých, s rozwilinami úžlabičkowými; listy střídawé, řapikaté, trojené: lístky přisedawé, podlauhlé, dost weliké, přizakončité, zubatě zpilowané; řapík předlauhý, w celé délce křídlatý; kwěty rozpostawené na broznech hustých, wynikajících s rozwilinami z úžlabiček; lupeny kalichowé, krátké, přikrauhlé; plátky podlauhlé, na konci maličko zaokrauhlené; tobolky hruškowité, tupé, bezkřídlé. — Na Antillách, w Americe horké. Kwěte w červnu až do srpna. ♄.

Guiañane dělají ze šťávy jed *wurara* zwaný k napauštění šípů.

K. krutd. P. pinnata *Lin. Lam.* 318. *f.* 5. *Jacq. obs.* 3. *t.* 62. *f.* 12. Clematis 3phylla. *Plum. ic. t.* 91. Strůmek wětwi o třech anebo čtyřech hranách lysých, pnulých; listy lichozpeřené, dwojjařmé: lístky wejčitě kopinaté, zejkowané, sedawé, lysé, lesklé: řapík křídlatý: kwěty skoro sedawe, rozpostawene na hrozny úžlabičkowé; tobolka hruškowita, bezkřídlá, mladší trojbradawěna, přidřewnata, šarlatowá. — Na suchopařich písčitých w Brasilii Mexiku, Guianě, na Antillach a w Africe obratníkowé. Kwěte w lipnu až do září ♄.

Kořen a [illegible] Negrové strych k otrávení [illegible]

A[illegible] P[illegible] *H[illegible]*. Kmeny tenké, šplhawe anebo [illegible], wětwinaté, [illegible], po hranách nářwrowé, w [illegible]: listy lichozpeřené, [illegible] anebo jednoduše trojcípých hořenních [illegible]: lístečky řapíkaté [illegible] v řapíčku [illegible], tupé, hrotnaté [illegible] na spodině klinowité [illegible] podlauhlé; [illegible]; řapík [illegible] — [illegible] v [illegible]; [illegible] — W Brasilii w [illegible] Kwete w srpnu a září ♄.

[redacted]

Má se jako serjana smrtiwá.

K. nápojná. P. sorbilis *Mart.* Keř pnulý kmenůw a wětwí hranatých, lysých; listy zpeřené, dwojjařmé: lístky podlauhlé, chobotnatě zubaté; řapíky bezkřídlé, hranaté; hrozny přímé, srstnaté, s kwěty skoro přesleněnými; tobolky hruškowité, hrotité, u wnitř huňaté; semena černá. — W Brasilii. ♄.

Ze semen rozdrobených a wodau zhnětěných dělají šišky nebo kaličky, které usušené slowau *guarana*, a jichž skrowné množstwí s wodau a cukrem rozdělané slauží k dělání nápoje k limonadě podobného, w Brasilii welmi obyčejného. Guaraně též připisují moc léčící zimnice a žalúdek posilující.

Podřadí 2.

MYDELNIKOWITÉ (wlastně). SAPINDEÆ.

MYDELNÍK. SAPINDUS. SEIFENBAUM.

Kalich 4—5lupenný, barwený. Plátky 4—5, bezšupinné, na líci žláznaté nebo wausaté. Tyčinek 8—10. Waječník 3-, řídce 2pauzdrý. Čnělka 1 s. 3, řídčeji 2 bliznami. Plod z peckowic 3, pometáním obyčejně 1 nebo 2. Semena nahá.

M. prawý. S. Saponaria *Lin. Lam. t.* 307. *f.* 1. Nux americana *Comm. hort.* 1. *t.* 94. Strom 20—30' wysoký, wětwí rozkladitých; listy zpeřené, 2—5jařmé: lístkůw kopinatých anebo wejčitokopinatých, celých, slabě čeřitých, ostrých, lístku konečného dlauze zakončitého; řapíky křídlaté w celé délce; laty konečné, z hroznůw klasowitých složené, pýřitě plsťnaté; kwěty nejčastěji strbaulené, drobné, bílé; lupeny kalichowé 4; plátkůw tolikéž; peckowice wejčité, ojedinělé nebo po 2—3 srostlé, zwicí wišně, čerweně žluté, co wosk lesklé; semena kulowatá, černá. — W Indii západní a Americe jižné. Kwěte w lipnu až do září. ♄.

Dužnina peckowičná má tu wlastnost do sebe, že rozetřená s wodau se pění jako mýdlo, a protož se potřebuje ku praní bělizny, která pro prudký prwek w dužnině obsažený dříwe béře škodu nežli obyčejným mýdlem. Plody též i kůra potřebují se také w lékařstwí.

M bobkolistý. S. laurifolius *Vahl.* S. trifoliatus *Lin.* Puerinsii *Rheed.* 4. *t.* 19. Strom wětwí oblých, lysých, praužkowaných, na konci málo pýřitých; listy sudě zpeřené, 3jařmé: lístků řapíčkowaných skoro stříčných, wejčitých, podlauhlých, tupých, lysých, celých; řapíky bezkřídlé; kwěty na latách hustých, konečných, pýřičkowaných, s listeny krátkými, wejčitými; kalich z 5 lupenůw wejčitých, zaokrauhlých; koruna bílá z 5 plát-

střewíc dlauhých, medem zapáchajících; tobolka 8″ dlauhá, ½″ tlustá: semena 8‴ dlauhá, jichž po 9 w každém pauzdru, překocených na semenici slaupowité. — W Indii wýchodní na wrších. Kwète w únoru. 5.

Dáwá weliké dřewí k stawení, mahagonu podobné, lehčí ale. Kůra trpká s práškem ze semen bonduku obecného místo dřiny proti zimnicem se užíwá.

Č. protizimičný. C. febrifuga *Blum. Rumph* 3. *t.* 39. Sotwa od předešlého se rozeznáwá. Listy má wejčitopodlauhlé, zakončité, nejcelejší, wezpod stejnobarwé, 4—5″ dlauhé; tobolky podlauhowaté, černawé, peckám oliwowým podobné. — Na Žáwě a wšech ostrowech moře indského. Kwète od čerwna až do ledna. 5.

Kůra čerstwá woní zasladle a slabě kořenně, chutná zahořkle a trpce, a potřebuje se jakož i listy na místo dřiny; w obchodu slowe cortex cedrelae.

Pryskoň. Choroxylon. Grünholz.

Kalich nejmenší, na patero klaný. Plátkůw 5. Tyčinek 10: nitek nejdoleji srostlých, ze hřbetu wěnce baňkowitého wyniklých, ostatně prostých, paprskowitě odstálých. Tobolka 3chlopná, 3pauzdrá: chlopní u prostřed přebrádkatých. Semena w každém pauzdru 4

P. lahodný. B. sapida *Koenig ann. of. bot.* 1806. 2. *t.* 16. 17. Akeesia africana *Tussac. t.* 3. Strom podobný k mydelníkům, 60′ wysoký. Lístky wejčitokopinaté, žebernaté, 3—4jařmé; řapíky bezkřídlé, pýřité; hrozny úžlabíčkowé; semena kulowatá, lesklá, černá w míšku bílém. — Roste w Guinei, odkud na Ostrowy karybejské přesazen.

Míšek plodowý lahodný, podobný brzlíku, připrawují a jedí; též w lékařství na obkladky a woda z kwětů k líčení slanží.

DWAUSLIWÁK. EUPHORBIA. ZWILLINGSPFLAUME.

Kalich 5zubý. Plátkůw 5, na líci u prostřed příchlupatých, podhnutých. Tyčinek 6—8. Waječník dwojčatný. Čnělka 1. Blizny 2. Worečky 2, nepukawé, 1pauzdré, u wnitř dužnaté, pometáním někdy 1, kulowatý, kožnatý. Semeno 1. Dělohy tlusté, často slepené.

D. lahodný. C. Lit-chi *Desf.* C. punicea *Lam. t.* 306. *Dict. sc. nat. atl.* 3. *t.* 173. Scythalia chinensis *Gaert.* Lit-chi chinensis *Sonn. it. t.* 129. Mírný strom 15′ wysoký, wětwí mnohých, skoro rownoměrně odstáwajících, kůry šeré, bíle zkropené, dříwí bílého, měkkého s mnohým dřeněm; listy zpeřené, 2—6jařmé: lístky kopinaté, zakončité, celé, 1žilé, lysé a lesklé; kwěty drobné, zelenawě bílé na latách konečných, welikých, běwných; kalich 4—5zubý; tyčinek 6—8; plody nejčastěji ojedinělé, řídce dwojčaté, wejcowité, sescowitými bradawičkami hustě porostlé, zwící holubího wejcete nebo wětší, na jedné straně hnědě červené, na druhé zelené; semeno elipsowité, zwící lískowého ořechu, obklíčené plástikem tlustým, dužnatým, šťáwnatým, světle modrawým, proswítawým. — W Číně jižné a Kočinčíně, a odtud do Indie wýchodní a západní přesazený. Kwěte w březnu, zraje w červnu. 5.

Owoce toho stromu náležejí k nejwáženějšímu w Číně a Kočinčíně, protož i tam se obyčejně sází. Chutná asi jako naše švestka, a obyčejně se jí k čaji. Též se suší a do obchodu zasílá. Císař čínský, aby měl toho wýborného owoce co ročně hojnost, nutí své poddané, aby stromy kwětnaté z Kantonu do Pekingu na worech náramným namožením a náklady přewáželi; obyčejně tak se to naiídí, že tam se dostanou, když owoce právě dozrálo.

D. kštičnatý. E. Nephelium *Decand.* Nephelium lappaceum *Lin. Lam. t.* 764. *Marsd. sum. fig. Bont. jav. f.* 109. Rambutam, rambostan. Malý strom wětwí rozkladitých; listy 2—3jařmé: lístkůw kopinatých, žebernatých; kwěty drobné, bílé; bobule obyčejně dwojčatné,

zakulatělé, na palec tlusté, docela červené, kšticemi obrostlé; pecka podlauhlá, hořká, ztuha wáznaucí na dužnině bílé, zahořkle sladké. — Na Žáwě a Kočinčíně w lesech; též jí sázejí pro owoce wůbec oblíbené. 5.

D. malý. E. Longana *Lam.* Dimocarpus Longana *Lour. Dict. sc. nat. atl.* 3. *t.* 175. Strůmek wětší předešlého. Listy 4jařmé: lístkůw podlauhle kopinatých, wezpod se žebry zpeřenými, wystáwajícími; kwěty na latách řídkých; bobule kulowaté, přihladké, půl palce tlusté, někdy po 2 nebo 3 srostlé: dužniny sladké, nawinné, méně wážené. — Na ostrowě sw. Mauricia a w Indii západní přesazený. Owoce není tak wáženo. Kwěte w únoru až do dubna. 5.

Přímotěň. Cupania. Cupanie.

Kalich 5lupenný. Plátkůw 5. Tyčinek 8. Čnělka na tré klaná. Tobolka 3pauzdrá, 3chlopná: chlopni u prostřed přehrádkatých, pauzder 1—2semenných. Semena přimá, míškem zastřená.

P. plstnatá. C. tomentosa *Swartz. Plum. ic. t.* 110. C. americana *Lin.* Trigonis tomentosa *Jacq.* Strom mírný, dřewa bělawého, koše obšírného; listy střewíc dlauhé, zpeřené, 3—4jařmé: lístkůw obwejčitých, wtlačených, na rubu nejautleji aksamítně plstnatých, na líci lysých, zpilowaných, střídawých, wněšných wětších; hrozny jednoduché, přímé, úžlabičkowé, 7palečné: stopečky krátké; kwěty drobné, přemnohé, s plátky nažlutlými; tobolka jako třešně weliká; semeno wejcowité, černě modré, do pola zaobalené míškem žlutým. — W Indii západní. Kwěte w kwětnu a červnu. 5.

Jádra majíť chuť jako kaštany se jedí; listy a tobolky trpké přetí nemocem měchýřowým, kůra k wydělawání kůže se potřebuje.

Medoplod. Melicocca. Honigfrucht.

Kwěty často mnohodomé. Kalich 4—5dílný, stálý. Plátky hned žádné, hned 4—5 lysé, na temě podplodní žlěné. Tyčinek 8. Waječník 2—3pauzdrý, 2—3-ý. Čnělka 1, přítrojlaločná. Peckowice nebo kornatá, pometáním často 1pauzdrá, 1semenná. no huspeninau obalené.

M. obecný. M. bijuga *Lin. Jacq. amer. t.* 72. *Juss. mem. Mus.* 3. *t.* 4. Mognos, Knippen. Strom ztepilý, kořnatý, wětewnatý, ozdobný; listy 2jařmé, lesklé, střídawé, s řapíkem zplestilé plochým, hned křídlatým, hned hořkůw nawejčitých, tupaunkých, nejcelejších, nej-

[illegible]tčeji řapíčkowaných, wnitřních střídawých, wněšných [illegible]ších; hrozny jednoduché nebo w málo větwi rozdě-[illegible]é, konečné, s kwěty drobnými, mnohými, s plátky [illegible]awými; plodů zakulatělých, skoro palec w průměru tlu-[illegible]ch asi 30 na jednom hroznu pohromadě, s kůrkau [illegible]enau, lysaunkau, asi 2 nehty tlustau, u wnitř hladkau [illegible]ocela prostau, dužniny, ježto wyňatá podobá se weli-[illegible]tí, twarem a barwau žlautku wejcowému, huspenino-[illegible]á, jedlá, chuti sladké, náwinné, a pozatrpkalé. — Antillách a w Karakasu. Kwěte w dubnu. 5.

Rozkausnuwše slupku odwrhnau hořejší polowičku, a zuby [illegible]hnau dužninu a semena: dužnina na jazyku se rozplyne, a se-[illegible]a se wyplywnau. Semena na způsob kaštanůw pečená jedí. Je-ho odrodku kwěty líbeznau wůni wydáwají, druhého ale jsau [illegible]onné.

M. nakyslý. M. trijuga *Juss. mem. Mus.* 3. *t.* 8. [illegible]leichera trijuga *Willd.* Scytalia trijuga *Roxb.* Strom [illegible]pilý; listy střídawé, střewíce delší, 3jařmé: lístků [illegible]čitých, 4″ dlauhých; klasy úžlabíčkowé, prodlaužené, [illegible] dlauhé), wětewnaté; kwěty na patero klané, bezplá-[illegible]né; peckowice kulowaté, 2—3pauzdré: slupky křeh-[illegible]; semena 2—3, obalená w dužninu bílau šťáwna-[illegible], příjemně náwinnau. — Na Ceylonu a Timoru. Kwěte [illegible]inoru a březnu. 5.

Dužninu plodů těch (Conghas) jedí. Kůra trpká s olejem [illegible] nemocem kožním.

M. olejnatý. M. oleosa. Schleichera oleosa. Cus-[illegible]bium *Rumph* 1. *t.* 57. Strom dost welký, s košem [illegible]elikým; listy padawé, licho- aneb sudozpeřené, 4 jařmé: lístků wejcitokopinatých, 8″ dlauhých, 2″ [illegible]kých; kwěty na klascch tenkých, jehnědowitých, na [illegible]t dlauhých, wisutých, úžlabíčkowých, jako winěnky [illegible]ké, zelenawě žluté; owoce zwící líškowého ořechu [illegible]awé: skořápka kruchá, plná krátkých kolcůw, pod dužninu nakyslá a pecka hladká, 1pauzdrá, pistacii [illegible]obná, nejpříjemněji chutnající. — W Indii a Kočin-[illegible]. 5.

Owoce jedí po jídle k uhašení žízně. Z jader wytlačují olej [illegible], wonný, nahořklý, jehož užiwají k mazání a swícení; křehne [illegible]ůj a nežluknc. Též jádra roztlučená a s bawlnau smícha-[illegible]awinují na hůlky bambusowé a pálí je jako swíce.

ŽELEZODREW. STADMANNIA. STADMANNIE.

Kalich 5zubý. Plátky žádné. Tyčinek 8. Waječník [illegible]ahowatý. Čnělka nejkratší. Blizna trojbočná. Bobule [illegible]ulatělá, pomotáním 1semenná.

natých; řapíky plsťnaté; kwěty rozpostawené na hroznech latowitých, úžlabíčkowých, trochu listu delších; plátky čárkowitě kopinaté; bobule alespoň co pomaraně weliká, kulowatá, trochu zpleštilá, malíčko plsťnatá, setřená barwy žlautkowé, s dužninau bílau, rozplýwající se, obsahující 5 semen dost welikých, na hřbetu wypuklých, po stranách smačknutých, zawřených w míšku kožnatém, dole na dwě chlopně pukajícím. — Na Molukách, Filippinách, sám od sebe a sázený. Kwěte w lednu, únoru. 5.

Owoce welmi oblíbené jedí surowé a dušené, aby jídla suché, jako ryby a j. nabyly chuti příjemné, náwinné. Nežli dozrají a zežlutnau, nechají se warem přejíti, semena se wyndají, olaupají a obalí se cukrem. Též suší se na křížalky rozkrájené a místo limonáku se potřebují. Kořen w lékařstwí.

Dwojnák. Naregamia. Naregamie.

Kalich číšowitý, 5zubý. Plátkůw 5, prostých. Tyčinek 10: nitky srostlé w trubku štíhlau, na konci přinafauklau, 10zejkau. Prašníkůw 10, na konci s přiwěskem malým. Čnělka niťowitá; blizna přihlawowitě štítowitá. Tobolka 3pauzdrá, 3chlopná. Semena dwojčatná.

witými. Čnělka niťowitá, od křídel tobolkowých oddělená: bliznа často na tré klaná. Tobolka 2—3chlopná, 2—3pauzdrá, 2—3křídlá, w kautu wnitřním 2—3hraném semenonosná. Semena dwojčatná, zakulatělá.

D. lepká. D. viscosa *Lin. Lam. t.* 304. *f.* 1. Staphylodendron *Plum. ic. t.* 247. *f.* 1. Aceri affinis *Sloan.* 2. *t.* 162. *f.* 3. Keř či strůmek 5′ wysoký, přímý, wětewnatý, lepkawý a smradlawý s rozhami hranatými; listy obwejčitopodlaublé, dole klínowité, nejcelejší, střídawé, sotwa řapíkaté; kwěty na hroznech rozpostawené, drobné, zelenawé; semena co hrách weliká, křiwá. — W Indii západní, Americe jižné a Guianě. Kwěte w kwětnu až do října. 5, ♄.

Semena chutnají jako kaštany; listy se potřebují w lékařstwí.

Podřadí 4.

MAGONKOWITÉ. MAGONIEAE.

Magonka. Magonia. Magonie.

Kalich 5dílný, nestejný. Plátkůw 5, bez přiwěskůw. Tyčinek 8, w kruhu jednoduchém anebo dwojnásobném stojících, dolů sehnutých. Čnělka 1, s bliznau 3laločnau. Tobolka dřewnatá, 3pauzdrá, 3chlopná, mnohosemenná. Semena obkřídlatá.

M. pýřitá. M. pubescens *Hillair ann. sc. nat.* 12. *t.* 12. 13. Phaeocarpus campestris *Mart.* Strom mírně wysoký s kornau korkowitau; listy sudozpeřené, 8jařmé i s rozhami pýřité: lístkůw wejčných nebo podlauhle wejčných, 8jařmých, na konci wykrojených, ostatně celých; laty konečné, běwné; kwěty zelenawé, černě červeně skwrnaté; tobolky kulowaté, 3hrané, 2—3″ weliké; semena hnědá s křídlem kožowitým. — W Brasilii.

Jedowatá jest jako serjana smrtiwá a kururа jižná; nepodyhně že z jejího kwětu alespoň dílem wosa ležegnana swůj jedowatý med sbírá; též jako ty dwa rody k chytání ryb se potřebuje.

Řád 53.

MAHAGONOWITÉ. *CEDRELEAE.*

Kalich na 4—5 klaný. Plátky 4—5, dřiw rozwití střechowité. Tyčinky tolikrátné nebo dwakrátné, prosté nebo jednobratré. Wejčník 5- zřídce 3pauzdrý, o nožku podepřený, řídčeji obklíčený kruhem anebo baňkau. pauzder mnohowejčných. Čnělka s bliznau hláw-

Břeslenec. Trichilia. Trichilie.

Kalich 4—5zubý. Plátky 4—5. Tyčinek 8—10: nitek nyní oddělených, nyní srostlých w trubku na konci u wnitř prašníky nesaucí. Tobolka 3chlopná, 3pauzdrá (řídko 2chlopná, 2pauzdrá); chlopní u prostřed přehrádkatých, pauzder 1—2semenných. Semena w míšku zbobulelém bezbílečná.

B. dáwiwý. T. emetica *Vahl.* Elcaja. Strom ztepilý; listy na píď dlauhé, lichozpeřené, čtyrjařmé: lístkůw eliptičných wezpod huňatých, 2″ dlauhých; kwěty jako citronowé wyhlížející, zelenawě žluté, nahlaučené; nitky do pola w trubku srostlé; tobolka obwejcowitá, trojhraná, na palec weliká se semenoma skoro trojhranýma.—W Arabii na wrších obyčejná. Kw. w kwětnu, čerwnu. 5.

Tobolky prodáwají s woňawkami, kterými Arabky sobě hlawu natírají; kůra slauží k dáwení; ze semen a oleje sesamowého dělají mast proti swrabu.

B. hawanský. T. havanensis. *Jacq. am. t.* 175. *f.* 38. T. glabra *Lin.* Strom ztepilý, wětewnatý, košatý, přehnusně zapáchající; listy lichozpeřené, 2—3jařmé: lístky obwejčité, lysé, wněšné wětší, nejcelejší, nejtupější, dole zaužené, sotwa řapíčkowané, lesklé; hrozny [redacted]

drobné, bílé, wonawé; tobolky wřetenowité, 6″ dlauhé, 5hrané, měkkoostenné, u wnitř červené s nemnohau dužninau. — Na pomoří Hitoe a Ceramy, ostrowůw indských.

Dřiwí dobré k stawení. Z kolcatých chlopní dělají zemínowé strhadla ke strauhání měkkého koření, jako jest zázwor, kurkuma a t. d. Příroda jim to poskytuje, seč jejich rozum není.

Karapa. Carapa. Carapa.

Kalich kožowitý, 4—5laločný. Plátky 4—5, kožowité. Tyčinek 8—10: nitky srostlé w trubku na konci zubatau, u wnitř prašníky nesaucí. Čnělka krátká. Blizna široká, učatá, po kraji brázdowaná. Peckowice wyschlá, kulowatá, u wnitř dřewnatá, 4—5brázdá, 4—5chlopná. Semena tlustá, bezbílečná, w osemení haubowitém.

K. guianská. C. guianensis *Aubl. t.* 387. *Lam. t.* 301. Persoonia guareoides *Willd.* Xylocarpus Carapa *Spreng.* Strom ohromný; kmen 80′ wysoký, 3—4′ tlustý; dřiwí bílé; listy sudozpeřené, 8—10jařmé, 3′ dlauhé: lístky střídawé nebo střídné, eliptičnopodlauhlé, zakončité, kožowité, lesklé, 1′ dlauhé, 3″ široké; laty přímé; kwěty drobné, bělawé, 10—5mužné: owoce wejcowité, co pěst weliké, zobleně 4hrané, uzralé 1pauzáré, 4chlopné, o 4 semenech welikých, 3hranných, červenawých. — We wšech lesech Guianských. 5.

Kmen slauží za stežně. Karaibowé dělají z jader olej hořký, ostrý (karapowý). Jádra we wodě uwařená, několik dní na bromadě uleželá, olaupawše a jako kakáo na kameně nebo w dřewěném hmoždéři na těsto roztlukše, rozhrnau na necky sklonité, žlábkem opatřené, a položí na slunce; uprkem prýští se z nčho olej a stíká do kalebasy. Pak ještě těsto nasypau do pytlu a obtěžkají kamenem, jenž olej wytlačí. Olej míchají s orleanem a mažíwlasy a tělo, aby ochránčni byli před deštěm a blechami písečními. Hořkau kornu posilají žaludek a wyhánějí škrkawky.

K. guinejská. C. guineensis *Don.* C. Touloucina *Guill. et Perr.* Afzelia splendens *Hort.* Strom podobný, ztepilý; wětwe předlauhé, podhnutowisuté; listy 2—3½′ dlauhé. 6—12jařmé: listkůw waječnopodlauhlých, 8—12′ dlauhých, 2—3′ širokých; laty úžlabíčkowé a konečné, chabé, 1—3′ dlauhé, rozewřené; kwěty bělawě růžowé; tobolky weliké, zakulatělé, 5hrané; semena černočerwená. — W Guinei. 5.

Olej hořký, ze semen wytlačený, potřebují jako karapowý.

K. molacká. C. moluccensis *Lam.* C. indica *Juss.* Xylocarpus granatum *Koenig.* Granatum littoreum *Rumph*

[illegible] z něho hi
wají do sagowého nápoje. skořápka
kadidel, též se potřebuje proti slabém
kořen a kůru k stawení běhawky a
proti hryzení.

Řád 51

ZEDERACHOWITE.

Kalich na 4—5 klaný. Pla
chlopnaté, někdy dole srostlé.
řídce kolikrátné nebo tři - čtyřik
wěnce přirostlé, řídce jednobratr
pný, pauzder 2- (řídce 1—4-)
dina, s 3—5 bliznami, často odd
zdrý (někdy 1pauzdrý), bobule,
bolka 3—5chlopna, chl[illegible]
Semena bezkřídla, s bílkem ane
kocený.

Stromy, [illegible] Listy [illegible]
[illegible]

[illegible]

Myšiště [illegible]

Kalich [illegible]

Kůže nedlahomasté. Listy střídné (nejhořejší střídawé), lichozpeřené, nebo dwakrát zpeřené, málokdy jednoduché. Květy obojaké, nejčastěji na latách nebo wrcholících protilistých.

Do toho řádu náleží 14 rodů we dwau pokoleních, mezi obratlowci w Asii a Africe rostaucích, neznamenitých co do ustrojí a užitku.

Oplíčnice. Lzza. Lzza.

Kalich a koruna jak řečeno. Tyčinek 5: nitky srostlé w trubku na patero klanau, nesaucí prašníky w rozkolech. Plod a semeno jak udáno.

O. trnatá. L. spinosa *Spreng.* Aralia chinensis *Lin.* Frutex aquosus mas *Rumph* 4. *t.* 44. Keř 6—9′ wysoký, trnatý, wětwí neprawidelných, sukatých; listy zpeřené, 3—4jařmé: lístkůw wejčitopodlauhlých, zpilowaných, wezpod huňatých; wrcholíky latowité, konečné, běwné; květy běwné, bělawé; bobule smačknutě kulowaté, modře zelené, zwicí třešně. — Na Molukách, w Číně, wšude w polích, na březích a w lesech. Kwete a zraje celý rok. ♄.

W natí a bobulech jest šťáwa ušostrá; kořen netolíko potřebuje se w lékařstwí, snobrž i do wína palmowého, aby nezkysalo.

O. bezowá. L. sambucina *Willd.* Aquilicia sambucina *Lin. Cav. diss.* 7. *t.* 218. Staphyllea indica *Burm. ind.* *t.* 24. Frutex aquosus fem. *Rumph* 4. *t.* 45. Keř wětwí hranatých, brázdowaných, beztrnných; listy zpeřené, 3—5jařmé nebo jednoduché, na píď dlauhé, 3—4″ široké, jakoby posypané pískem, na kůži silně swědícím: lístky podlauhlé, zubaté; květy na latách úžlabíčkowých, drobné, bílé; bobule co třešně weliké, zpleštilé, pupečnaté, slabě 6brázdé, hnědočerwené, pak černé, hladké, s dužninau nachowau, w níž 5—6 semen černých. — Na Molukách po polich a březích. ♄.

Listí jedí co zeleninu; šťáwa ze dřiwí proti zapálení očí, a z bobal proti horečkám. Wojáci nosí dřewo při sobě, jehož drtinami zasypají rány, kteréž jimi rychle se hojí. Kořen zwýkaný prý opět nawracuje sílu mužskau. Semen ptácí nezobají.

O. welikolistá. L. macrophylla *Rozb.* má kořen hlízowitý, slizotowrubkawý, červenau barwinau naplněný, tak že snad k barwení použíti může.

Řád 56.

RÉWOWITÉ. *AMPELIDEAE.*

Kalich přemalý, celý nebo přízubatý. Plátkůw

4—5, se zuby kalichowými střídawých, upewněných wně na terči waječník obkličujícím, dole oddělených, w paupěti chlopnatých, na konci nawinutých. Tyčinek co plátkůw, za plátky na terči připewněných, prostých, někdy pometawých. Waječník prostý, 2pauzdrý: pauzder 2-waječných. Čnělka překrátká nebo žádná; blizna jednoduchá. Bobule 2—1pauzdrá, skrownosemenná. Semena přímá, okolo slaupku krátkého připewněná, peckowitá. Bílek dužnatý, twrdý. Kel přímý, kořínkem dolů směřující.

Kře poulé, šlahaunaté, s kolínky uzlowitě ztlustlými. Listy palistnaté, dolení střídawé, řapíkaté, jednoduché, dlanité, zpeřené. Stopky protilisté, hrozнaté, někdy pometawé, w rozwiliny se měnící. Kwěty drobné.

Dosawad známe $2^1/_2$ sta rodů (we 4 pokoleních), rostaucích nejwíce w plasách horkých a teplých podnebí mírně sewerného we swětě starém i nowém. Nejmnožší rody rostau w Asii; Europa nemá ani jediné, Nowholland jedinau. Skoro wšecky rozeznáwají se welikým množstwím prostých kyselin a hmot swraskujících; některé z nich nesau lahodné owoce.

Réwa. Vitis. Weinrebe.

Kalich 4zubý. Plátkůw 5, na konci spojených a na

Mingrelii, Georgii a w končinách mezi Kaukazem, Araratem a Taurem u velikém množství sama od sebe roste a hojnost hroznů výborných nese, takže jich obyvatelé na podzim ani sebrati nemohauce tepruwa w jaře příštím klidí. Odtud, zdá se, rozšířila se wýchodně do Bucharska, na wysočinu perskau a jižný sklon imauský, též i k západu a jihu po březích středomořských w Asii, Africe a Ewropě teplé, a nejstarší letopisy o sázení jejím mluwí. Fokiowé založiwše r. 600 před narozením Páně Massilii přenesli také réwu. W Řecku dílem již před časem homerským ji znali; do Italie přišla pozdějí; Římané ji zponenáhla sewerněji do zemí podmaněných přesazowali. Nyní ta nálechtilá rostlina Europany do wšech země dílůw jest přenešena; nalézámeť ji na Ostrowech kanárských, na Madeiře, na Předhoří dobré naděje, u wnitř Ameriky sewerné, w mírných končinách Ameriky jižné, na Nowém Hollandu. W rýnském údolí prospěšně se sází skoro až k 51 stupni sewerné šířky; w Čechách skoro také tak; w jiných krajinách Ewropy prostřední nedaří se tak sewerně; w Uhrách a we Francii totiž jenom až k 49 stupni, w Rusku jihozápadním ale toliko k 48—47 stupni. Wýška, na které réwa winná sázeti se může, jest rozdílná dle rozdílu šířky. Co w prostřední Ewropě již we wýšce 1500 nebo 1000 stř., ba i ještě níže nad mořem se nedaří, bují na jižném auboči alpském až k wýšce 2000, na Apeninách a Sicilii až k 3000, a na Himalaji až k 10,000 stř. U nás kwěte obyčejně w druhé polowici čerwna, a zraje na začátku října, w jižnějších krajinách o 1, ano i 1½ měsíce dříwe. ħ.

Tisíciletým chowáním w rozdílných podnebích, rozličných okolnostech a rozmanitým sázením réwa winná proměnila se w množství odrodkůw, jichž do tě doby asi 1400 rozeznáwají, ježto se liší listem a owocem, takže někteří přijímají několikero základních rodů. Srownáwajíce ale wšecky tři odrodky zhledáme, že mnohonásobně a patrně přecházejí do sebe, a že nedají se zewrub rozeznati a wytknauti.

Hrozny winné swěží jsau owocem nejlahodnějším a nejzdrawějším; též bobule čerstwé a sušené (*krozinky*, Rosinen) se potřebují w našich kuchyních a jsau důležité zboží krajin hojnowinných. Na březích středomořských, obzwláště w Řecku a Dalmacii klidí se *krozinky malé*. Ze Syrie a Španiel přicházejí *welikú* čili *cibeby*. Znamenitější wýrobky ale z réwy winné jest *wíno*, *líh* a *ocet*. Wíno jest šťáwa z bobul winných čili winěnek wytlačená a kwašením líhowým proměněná, welmi rozmanitá podlé odrodku réwowého, podlé podnebí, půdy, položení, chowání a letření, anobrž podlé powětrnosti; přemnoho záleží na zacházení se šťáwau wytlačenau (*mustem* či *muštem*). Za kwašení musta odchází wřením přemnoho kyseliny

uhlíčnaté, která mu uděluje říznost a ty moří, již neprozšetelně do sklepůw winných toho času wcházejí. Ze mstu kwasícího také ještě *drožďí* se odděluje, z něhož též pálí způsob pálenky (Cognak). Dříwí a matoliny na uhlí zpálené dáwají dobrau čerň knihtiskařskau a modrau barwu. Z jader wytlačují olej. Wína w teplých krajinách jsau bohatá na cukr a líh, w sewernějších ale na kyselinu. W krajinách hojnowinných, obzwláště w jižné Francii, přetahují z wína a z komin (matolin, slupek) *wíno žžené* či *pálenku*; též dělají z nich wýborný *ocet*. Matoliny wodau polité dáwají slabé wíno pro chasu; též se jimi prasata krmí. Wíno na sudech popíná dužiny škrabaupem kamenným, *winný kámen*, *winná stříž* nazwaným.

Ostatní rody réwowé w Asii mírné a na Západu rostaucí nesau sice jedlé bobule, nepotřebují se ale na wíno. W Americe sewerné ale, kdežto, obzwláště w prostředních státech, našinská réwa nedobře se daří, pokusili se w nowějších časech o sázení několika tam rostaucjch réw, i našli, že dalším šetřením dáwají se také ušlechtiti, a že také poskytují několikero odrodkůw. Rody k sázení nejprospěšnější jsau tyto.

R. prorostawá. V. prolifera *Rafin.* Keř jako réwa winná pnaucí se s wětwemi slabě brázdowanými, chlaupkowanými; řapíky krátké, chlupaté; listy okrauhlé, srdčité, ostré, 3—5laločné, s ostrými wýřezy a dole s laloky zaokrauhlenými, rozewřenými, ostře zpilowané, wezpod šedoplsťnaté, se žilami rezawými; laty hroznowité, prorostawé; bobule weliké, elipsowité, (černě mo-

ků 8—11; tobolky wejcowité, o 3 nebo 4 pauzdrách menných; míšek semenowý dužnatý, šarlatowý. — starých šumách sewerné Jamaiky.

Wšecky částky jeho zapáchají pížmem, protož i strom ten slo- pížmowým čili *dřewem pížmowým*.

B. česnekowý. T. allinacea *Forst.* Listy zpeřené: ky kopinaté, ostré; hrozny úžlabíčkowé, nejsloženější. Na ostrowě Namoce.

Ten strom zapáchá česnekem.

Lansa. Lansium.

Kalich 5dílný. Plátků 5. Trubka nitowitá, kulo- tá, po kraji celá, u wnitř s 10 prašníky. Čnělka átká. Blizna plochá, 5pramenná. Bobule okornatělá, —1pauzdrá, 5—1semenná; semena w míšku dužnatém, ezbílečná.

L. domácí. L. domesticum *Jacks.* Lansium *Rumph* l. *t.* 54. Strom dost wysoký, s kmenem hluboce rázdowaným, jakoby slaup prauhowaný čili z několika pně srostlý; wětwe předlauhé, přímé; listy střídawé, peřené: lístky wezpod pýřité, 1′ dlauhé, co dlaň širo- lé, jako papír šustící, na starších stromech ale jenom o ruka dlauhé a 3″ široké, plné šediwých skwrn, jako- by wyschlé; kwěty bílé, drobné, na hroznech 2′ dlau- hých, úžlabíčkowých; bobule jako šwestky, se slupkau žlutawau, laupawau, nezralé roní mléko hořké, bělawé, prsty černící; dužnina bílá, poloprozračná, ukazuje 5 dílů jako w jablku; pět jader pleskatých, hranatých, zelených. — Wlastně na Molukách a Sundských ostro- wech, sází se ale w celé Indii wýchodní. Kwěte w pro- since; owoce od března až do srpna na stromě wisí, neli uzraje. 5.

Nejlépe se daří w sadech lesnatých. Dříwí twrdé, trwanliwé. Owoce náwinné, zasladlé jako hrozny winné, a tak lahodné, že ne- že se jich dost najísti. Jádra hořká jako žluč se wypliwují nebo zrozkousaná polykají.

Nálel. Milnea. Milnea.

Kalich na patero klaný. Plátků 5, poddutých. Trubka nitková krátká, kulowatá, s 5 prašníky. Bo- bule wyschlá 2—mnohopauzdrá, uzralá 1pauzdrá; se- meno w míšku wodorowné we wnitřním kautu, bezbí- lečné, s kořínkem proti středu čelicím.

N. chlumní. M. montana *Roxb. Rheed.* 4. *t.* 16.

Kalich nejmenší, 5zubý.
pé. Tyčinek 8 jednobratrýc
batau, u wnitř w ústech prašn
witá. Tobolka zakulatělá, 4pa
w pauzdrách ojedinělá, míškat

G. hrubolistá. G. grandifc
des *Lin.* Melia Guara *Jacq. am.*
210. *Lam. t.* 301. Guidonia *Plu*
ra. Strom přímý, košatý, 25'
né, střídawé, lesklé; řapík 1—
po každé straně) střičné, waj
konci zúžené, nejcelejší, krátc
žebry (10—15) wezpod wyws
ké, úžlabičkowé, 1/2 dlauhé; kw
brzo špinawějící; trubka tyčink
mech na Kubě. Kwěte w prosi

Owoce z daleka dokonce podobné
jest dřewnaté, holénky představnjící, z jar
semena twrdá. Kůra toho stromu ostrá,
dolem, a to lépe wšech jinších lékůw, kd
mínowé majíce silnau zácpu, užijí půl
laného. Zwařenina kůrowá činí taktéž, a
žlutě pozbádaná, zapáchá jako dřiwí přžm

Řád 55.

ORLIČNICOWITÉ. *L*

[redacted]

Kře nešlahaunaté. Listy stříčné (nejhořejší střídawé), licho- nebo dwakrát zpeřené, málokdy jednoduché. Kwěty obojaké, nejčastěji na latách anebo wrcholících protilistých.

Do toho řádu náleží 14 rodů we dwau pokoleních, mezi obratníkoma w Asii a Africe rostaucích, neznamenitých co do austrojí a užitku.

Orličnice. Leea. Leea.

Kalich a koruna jak řečeno. Tyčinek 5: nitky srostlé w trubku na patero klanau, nesaucí prašníky w rozkolech. Plod a semeno jak udáno.

O. trnatá. L. spinosa *Spreng.* Aralia chinensis *Lin.* Frutex aquosus mas *Rumph* 4. *t.* 44. Keř 6—9′ wysoký, trnatý, wětwí neprawidelných, sukatých; listy zpeřené, 3—4jařmé: lístkůw wejčitopodlauhlých, zpilowaných, wezpod huňatých; wrcholíky latowité, konečné, běwné; kwěty běwné, bělawé; bobule smačknutě kulowaté, modře zelené, zwicí třešně. — Na Molukách, w Číně, wšude w polích, na březích a w lesech. Kwěte a zraje celý rok. ♄.

W nati a bobulech jest šťáwa náostrá; kořen netoliko potřebuje se w lékařstwí, anobrž i do wína palmowého, aby nezkysalo.

O. bezowá. L. sambucina *Willd.* Aquilicia sambucina *Lin. Cav. diss.* 7. *t.* 218. Staphyllea indica *Burm. ind. t.* 24. Frutex aquosus fem. *Rumph* 4. *t.* 45. Keř wětwí hranatých, brázdowaných, beztrných; listy zpeřené, 3—5jařmé nebo jednoduché, na píď dlauhé, 3—4″ široké. jakoby posypané pískem, na kůži silně swědícím: lístky podlauhlé, zubaté; kwěty na latách úžlabíčkowých, drobné, bílé; bobule co třešně weliké, zpleštilé, pupečnaté, slabě 6brázdé, hnědočerwené, pak černé, hladké, s dužninau nachowau, w níž 5—6 semen černých. — Na Molukách po polích a březích. ♄.

Listí jedí co zeleninu; šťáwa ze dříwí proti zapálení očí, a z bobul proti horečkám. Wojáci nosí dřewo při sobě, jehož drtinami zasýpají rány, kteréž jimi rychle se hojí. Kořen žwýkaný prý opět nawracuje sílu mužskau. Semen ptáci nezobají.

O. welikolistá. L. macrophylla *Roxb.* má kořen hlízowitý, slizuatoswraskawý, čerwenau barwinau naplněný, tak že snad k barwení slaužiti může.

Řád 56.

RÉWOWITÉ. *AMPELIDEAE.*

Kalich přemalý, celý nebo přízubatý. Plátkůw

chlupaté; holénky napříč řasnaté. — Na lukách horních we Francii, Němcích, Čechách a Uhřích. 4.

K. lesní. G. sylvaticum *Lin. Engl. bot. t.* 121. *Fl. dan. t.* 124. Lodyha oblá, přímá, lysá, wyšší dwau střewicůw; listy přílaločné: lalokůw podlauhlých, střihanozpilowaných; kwěty weliké, červenawě modré s 5—7 bílými žilami, též zcela bílé, přichocholičené; plátky přiwykrojené: nitky šídlowité, u prostřed brwité. — Na chlumech. W Ewropě.

Ten a předešlý rod w zahradách oblíbený.

K. luční. G. pratense *Lin. Cav. diss.* 4. *t.* 87. *f.* 1. *Engl. bot. t.* 424. Čapí nůsek 2. *Mat. Hag.* 259. Kořen tlustý, mnohohlawý; lodyha přímá, 1—2′ wysoká, wětewnatá, zdola wzhůru pýřitá, nahoře žláznatě huňatá; listy zaokrauhlené, dlanitě 5—7dílné: lalokůw čárkowitě podlauhlých, střihanozpilowaných, dolení dlauhořapíkaté, hoření sedawé; palisty zwadlé, kopinaté, dlauhozakončité; stopky 2kwěté, dohromady dělající wrcholík; stopečky odkwětlé sehnuté; kwěty weliké, 1—1½″ široké, modré do lilákowa, řídčeji bílé; plátky obwejčité, celé, dwakrát delší kalichu; nitky dole silně rozšířené, [illegible]

Mingrelii, Georgii a w končinách mezi Kaukazem, Araratem a Taurem u welikém množstwí sama od sebe roste a hojnost hroznůw wýborných nese, takže jich obywatelé na podzim ani sebrati nemohauce tepruwa w jaře příštím klidí. Odtud, zdá se, rozšířila se wýchodně do Bucharska, na wysočinu perskau a jižný sklon imauský, též i k západu a jihu po březích středomořských w Asii, Africe a Ewropě teplé, a nejstarší letopisy o sázení jejím mluwí. Fokiowé založiwše r. 600 před narozením Páně Massilii přenesli také réwu. W Řecku dílem již před časem homerským ji znali; do Italie přišla pozdějí; Římané ji zponenáhla sewerněji do zemí podmaněných přesazowali. Nyní ta ušlechtilá rostlina Ewropany do wšech země dílůw jest přenešena; nalézámeť ji na Ostrowech kanárských, na Madeiře, na Předhoří dobré naděje, u wnitř Ameriky sewerné, w mírných končinách Ameriky jižné, na Nowém Hollandu. W rýnském údolí prospěšně se sází skoro až k 51 stupni sewerné šířky; w Čechách skoro také tak; w jiných krajinách Ewropy prostřední nedaří se tak sewerně; w Uhrách a we Francii totiž jenom až k 49 stupni, w Rusku jihozápadním ale toliko k 48—47 stupni. Wýška, na které réwa winná sázeti se může, jest rozdílná dle rozdílu šířky. Co w prostřední Ewropě již we wýšce 1500 nebo 1000 stř., ba i ještě níže nad mořem se nedaří, bují na jižném auboči alpském až k wýšce 2000, na Apeninách a Sicili až k 3000, a na Himalaji až k 10,000 stř. U nás kwěte obyčejně w druhé polowici čerwna, a zraje na začátku října, w jižnějších krajinách o 1, ano i 1½ měsíce dříwe. K.

Tisíciletým chowáním w rozdílných podnebích, rozličných okolnostech a rozmanitým sázením réwa winná proměnila se w množství odrodkůw, jichž do té doby asi 1400 rozeznáwají, ježto se liší listem a owocem, takže někteří přijímají několikero základních rodů. Srownáwajíce ale wšecky tři odrodky zhledáme, že mnohonásobně i patrně přecházejí do sebe, a že nedají se zewrub rozeznati a wykmeni.

Hrozny winné swěží jsau owocem nejlahodnějším a nejzdravějším; též bobule česané a sušené (*hrozinky*, Rosinen) se potřebují w našich kuchyních a jsau důležité zboží krajin hojnowinných. Na březích středomořských, obzwláště w Řecku a Dalmacii klidí se *hrozinky malé*. Ze Syrie a Španiel přicházejí *welké* čili *cibeby*. Znamenitější wýrobky ale z réwy winné jest *wíno*, *líh a ocet*. Wíno jest šťáwa z bobul winných čili winěnek wytlačená a kwašením lihowým proměněná, welmi rozmanitá podlé odrodku réwového, podlé podnebí, půdy, položení, chowání a šetření, anobrž podlé powětrnosti; přemnoho záleží na zacházení se šťáwau wytlačenau (*mustem* či *muštem*). Za kwašení mustu odchází wřením přemnoho kyseliny

uhlíčnaté, která mu uděluje říznost a ty moří, již neprozřetelně do sklepůw winných toho času wcházejí. Ze mstu kwasícího také ještě *drožďí* se odděluje, z něhož též pálí způsob pálenky (Cognak). Dříwí a matoliny na uhlí zpálené dáwají dobrau čerň knihtiskařskau a modrau barwu. Z jader wytlačují olej. Wína w teplých krajinách jsau bohatá na cukr a líh, w sewernějších ale na kyselinu. W krajinách hojnowinných, obzwláště w jižné Francii, přetahují z wína a z komin (matolin, slupek) *wíno žžené* či *pálenku*; též dělají z nich wýborný *ocet*. Matoliny wodau polité dáwají slabé wíno pro chasu; též se jimi prasata krmí. Wíno na sudech popíná dužiny škralaupem kamenným, *winný kámen*, *winná stříž* nazwaným.

Ostatní rody réwowé w Asii mírné a na Žapánu rostaucí nesau sice jedlé bobule, nepotřebují se ale na wíno. W Americe sewerné ale, kdežto, obzwláště w prostředních státech, našinská réwa nedobře se daří, pokusili se w nowějších časech o sázení několika tam rostaucjch réw, i našli, že dalším šetřením dáwají se také ušlechtiti, a že také poskytují několikero odrodkůw. Rody k sázení nejprospěšnější jsau tyto.

R. prorostawá. V. prolifera *Rafin.* Keř jako réwa winná pnaucí se s wětwemi slabě brázdowanými, chlaupkowanými; řapíky krátké, chlupaté; listy okrauhlé, srdčité, ostré, 3—5laločné, s ostrými wýřezy a dole s laloky zaokrauhlenými, rozewřenými, ostře zpilowané, wezpod šedoplsťnaté, se žilami rezawými; laty hroznowité, prorostawé: bobule weliké, elipsowité, (černě modré, čerwené, bělawě zelené), se slupkau tlustau, tuhau a šťáwau hojnau, sladkau. W lesech od Pensylwanie až do Karoliny a Ohia.

R. lahodná. V. blanda *Rafin.* Jmění předešlé; wětwe lysé; listy autlé, zpilowané, wezpod siwé a řídce pawučinaté: wýřezůw obšírných, lalokůw dolenich na sebe položených; bobule kulowaté, se slupkau tenkau a šťáwau sladkau, muskátowé podobnau. Z Pensylwanie až do Luisiany.

Hrozny obau těch rodů, obzwláště druhé, jsau lahodné a dáwají dobré wíno, a proto w Americe sewerné tu a onde nyní se sázejí, majíce rozdílné odrodky s bobulemi wětšími a menšími i rozdílně barwenými.

R. letní. V. aestivalis. *Mich.* V. vulpina *Willd. Jacq. schoenb. t.* 425. V. labrusca *Walt.* Jmění předešlých. Listy široce srdčité, 3—5laločné, mladší, wezpod pawučinaté, dospělé lysé; hrozny zralé podluhowaté; bobule drobné, w létě zrající. Z Wirginie do Karoliny.

Též i ten rod hodí se k sázení.

R. karybejská. V. caribaea *Decand.* V. indica. *Swartz. Vitis Sloan.* 2. *t.* 210. *f.* 4. Listy srdčité, zakončité, čnělé a ostře zubaté, na líci lysaunké, wezpod i se stopkami plsťnaté. Na Jamaice we křowištích.

Rod w našich zahradách nejdéle známý, se mnohými odrodky a mišenci. Nejhlawnější odrod jest *čapinos obraubený*, P. marginatum, jehož list kolem dokola jest bíle obrauben.

Č. špinivý. P inquinans *Ait. Cav. diss.* 4. *t.* 106. *f.* 2. Jmění předešlého. Listy okrauhlé, ledwinité, ponerozdělené, zejkowané, plstnatě lepkawé; stopky dlauhé, nesaucí mnoho kwětů w okolík rozstawených; plátky šarlatowé, obwejčitě klínowaté. — Na Ostrowu s. Heleny a na Předhoří dobré naděje.

List třený prsty na hnědo barwí. Náleží k rodům nejpěknějším.

Č. hrbolatý. P. gibbosum *Willd. Sweet ger. t.* 61. *Cav. diss.* 4. *t.* 109. *f.* 1. Keř s wětwemi dužnatými, uzlatými; listy střídawé nebo střičné, zpeřeně rozsekané: úkrojův 1—2jařmých s lichým, tupých, klínowitých, střihanozubatých, konečného na tré klaného, siwé, lysé; palisty široké, stopky dlauhé, protilisté, s okolíky mnohokwětými; koruna prostřední welikosti, zelenawě žlutá; plátky wejčité, skoro stejně weliké. Kwět nočního času woní.

Č. smutný. P. triste *Ait. Dclaun. herb. am. t.* 27. *Corn. can. t.* 10. *Cav. diss.* 4. *t.* 107. *f.* 1. Kořen složený z několika hliz; peň skoro žádný; listy srstnaté, zpeřeně rozsekané: úkrojův dwakrát protisečných, úkrojků čárkowitých, ostrých; palisty wejčité; stopky asi 1′ dlauhé, 10 nebo 12 květů w okolíku nesaucí; plátky obwejčitě podlauhlé, bledě zelenawě žluté, hnědě skwrnaté, na wečír wonné.

Č. štítnatý. P. peltatum *Ait. Cav. diss.* 4. *t.* 100. *f.* 1. *Curt. bot. mag. t.* 20. Keř šťawnatý, lysý; wětwe pnulé, dílem položené, členaté, hranaté, asi 1′ dlauhé; listy štítowité, šalaločné, dužnaté, někdy nedaleko středu s páskau černawau; stopky dlauhé, rowné, nesaucí okolík ze 3—4 kwětův červenawých.

Č. čtyrboký. P. tetragonum *Herit. ger. t.* 23. *Jacq. rar. t.* 132. *Curt. bot. mag. t.* 126. *Decand. pl. grass. t.* 96. Wětwe čtyrboké, někdy trojboké, členaté, dužnaté, dlauhé, lysé, z mládí pýřité; listy srdčité, okrauhlé, rozdělené na 5 lalokův hlubších anebo mělčejších, tupých, přízubatých, znamenané kruhem červenawě nahnědlým; stopky úžlabíčkowé, 2kwěté.

Č. nejwonnější. P. odoratissimum *Ait. Dill. elth. t.* 131. *f.* 138. *Cav. diss.* 4. *t.* 103. *f.* 1. Lodyha dužnatá, nejkratší; wětwe zelinné, dlauhé, rozestřené; listy přiokrauhlé, srdčité, nejměkší, wonné, na dlauhých řapících;

Ž. masitý. C. caesia *Afz.* Sla jinovaté; listy srdčité, široké, n natě zubaté, obak swraskalé, škra naté. W Guinei na wršich.

Owoce lahodně kyselé jí se swě ocet. Popel listowý s olejem palmowým hadí.

Ž. dužnatý. C. carnosa *Lam.* F 5. *t.* 166. *f.* 2. Tsiori valli *Rheed.* prst tlustého, dužnatého, lepkaw předlauhé, haužewné, běwné, siw listy trojlístečné: lístků 2—3″ dl dužnatých (jako u šruchy), wejčitý ných, dřiwe mdlých, pak štiplawý rozwilina; kwěty na hroznech úžlal pečných, drobné, bílé; bobule wě šťáwau ostrau, ruce tmawě čerwen meny hranatými. — W Indii wýcho

Wůbec známá rostlina, jejíž mladé jí; též jsau zwláštní postředek proti silnýn jejich se namaže hrud' a puls a trocha s wo

Řád 57.

KAKOSTOWITÉ. *GER*

Kalich 5lupenný, stálý. Plátk metáním 4, nebo

1pauzdrých, 1semenných, od dola wzhůru od slaupečku se odlupujících, s čnělkau stálau, rozdílně se swinující. Semeno wisuté, bezbílečné; kel křiwý, s dělohama swinutýma nebo hadowitě zkřiwenýma a kořínkem dolů směřujícím.

Zeliny, byliny, polokře, málokdy kře. Listy nejdolejší stříčné, hořejší střídawé, jednoduché, celé, dlanité, řídčeji protisečné. Palisty patrné. Kwěty obojaké; ojedinělé nebo na sochatých wrcholících anebo jednoduchých okolících, úžlabíčkowé nebo protilisté.

Do toho řádu náleží asi 490 rodů, do 8 pokolení rozdělených. Mnoho jich náleží mírnému podnebí, mnohem wíce ale jižnému. Jižný konec Afriky jest na ně nejbohatější. W Ewropě jest ale $^1/_3$ sta rodů. Mnohé rozeznáwají se ozdobau a hojností kwětůw, listím často wonným: tudíž w zahradách oblíbené.

Kakost. Geranium. Storchschnabel.

Kalich 5lupenný, stejný. Plátkůw 5, stejných, prawidelně rozstawených. Tyčinek 10, nejčastěji s dokonalými prašníky, dole sotwa jednobratrých s 5 delšími. 5 žlaz medowých dole u wětších tyčinek. Zobany (čnělky) holének napřed lysé a nadwinující se.

Zeliny, byliny, málokdy polokře; listy dlanitě laločnaté, dělené nebo klané; stopky sochaté nebo rozdwojowané (málokdy jednoduché, 1kwěté).

K. krwawý. G. sanguineum *Lin. Cav. diss.* 4. *t.* 76. *f.* 1. *Fl. dan. t.* 1107. Z kořena mnoholetého wystupuje několik lodyh wětewnatých, přímých anebo rozestřených; listy stříčné, okrauhlé, 5dílné: lalokůw na tré klaných s laločky čárkowitými; stopky úžlabíčkowé, mnohem delší řapíku (4″ dlauhé), u prostřed dwojlistenné; kwěty weliké, přes palec široké, krásně krwawé, málokdy růžowé: plátkůw přísrdčitých. — Na suchopářích wýslunných podlé lesů w Ewropě. Kwěte w čerwnu a lipnu. ♃.

Ze wšech ewropských má nejwětší kwěty, a tudyž pro ozdobu w zahradách se sází. Nať swraskawá, silně zapáchá, slauží k wyděláwání koží; druhdy ji potřebowali proti krwotokům a na rány.

K. brunatý. G. phaeum *Lin. Cav. diss.* 4. *t.* 89. *f.* 2. *Herit. ger. t.* 39. Lodyha přímá, chlupatá, asi 1 stř. wysoká, listnatá, oblá; listy střídawé, řapíkaté, nejhořejší sedawé, 5laločné, stříhaně zubaté, chupaté, měkké; kwěty dost weliké, černě hnědé, tisawé nebo růžowě fialowé, na stopkách protilistných, na hořejším dílu lodyhy dělající latu jaksi řídkau: plátky zaokrauhlé, rozložené, celé nebo malíčko wykrojené; nitky dole

chlupaté; holénky napříč řasnaté. — Na lukách hornich we Francii, Němcích, Čechách a Uhřich. ♃.

K. lesní. G. sylvaticum *Lin. Engl. bot. t.* 121. *Fl. dan. t.* 124. Lodyha oblá, přímá, lysá, wyšši dwau střewicůw; listy přílalločné: lalokůw podlauhlých, střihanozpilowanych; kwěty weliké, červenawě modré s 5—7 bilými žilhami, též zcela bílé, příchocholičené; plátky přiwykrojené: nitky šidlowité, u prostřed brwité. — Na chlumech. W Ewropě.

Ten a předešlý rod w zahradách oblíbený.

K. luční. G. pratense *Lin. Cav. diss.* 4. *t.* 87. *f.* 1. *Engl. bot. t.* 424. Čapí nůsek 2. *Mat. Hag.* 259. Kořen tlustý, mnohohlawý; lodyha přímá, 1—2′ wysoká, wětewnatá, zdola wzhůru pýřitá, nahoře žláznatě huňatá; listy zaokrauhlené, dlanitě 5—7dílné: lalokůw čárkowitě podlauhlých, střihanozpilowanych, dolení dlauhořapíkaté, hořeni sedawé; palisty zwadlé, kopinaté, dlauhozakončité; stopky 2kwěté, dohromady dělající wrcholík; stopečky odkwětlé sehnuté; kwěty weliké, 1—1½″ široké, modré do lilákowa, řídčeji bílé; plátky obwejčité, celé, dwakrát delší kalichu; nitky dole silně rozšířené a brwité; holénky hladké i se zobánkem obdál žláznatě chlupaté; semena hnědá, přeautle tečkowaná. — Na lukách, podlé břehůw, we wlhkých křowištích po Ewropě prostřední a sewerné. Kwěte od kwětna až do srpna. ♃.

Nejwětší wšech našinskych kakostůw; spolu jest rostlina ozdobná a proto w zahradách se chowá. Nať balsamitě trpká; druhdy ji potřebowali na rány a wředy.

K. skwrnatý. G. maculatum *Lin. Cav. diss.* 4. *t.* 86. *f.* 2. *Bigel. med.* 1. *t.* 8. *Dill. elth. t.* 132. *f.* 159. Kořen silný, hrbolatý; lodyha 2′ wysoká, přímá, přihranatá, sochatá, nazpátek pýřitá; listy 3—5dílné, střihaně zubaté, kořenowé na dlauhých řapicích, nejhořejší sedawé, střičné; kwět weliký, nachowý: platkůw nejcelejších; nitky dole sotwa brwité. — Z Kanady až do Karoliny. ♃.

Kořen trpký, třislowinu obsahující a tudy proti anplawici užitečný.

K. smradlawý. G. Robertianum *Lin. Cav. diss.* 4. *t.* 86. *f. Fl. dan. t.* 694. *Blak. t.* 480. *Plenk t.* 537. Čapinůsek II. *Mat. Wel.* 304. Nať smradlawá, nejčastěji červeně naběhlá; lodyhy přímé, 1½ stř. wysoké, wětewnaté, pýřité; listy 3—5dílné: lalokůw na tré klaně otisečnych; kwěty neweliké: plátky celé, dwakrát del-

kalichu hranatého, osinatého, červené, málokdy bílé; ěnky lysé, síťkowaně swraskalé; semena hladká. Po ě Ewropě na skalách a zdech stinných. ☉.

Zahání prý stěnice, a druhdy se potřebowal proti běhawkám, awicím a krwácení.

Pumpawa. Erodium. Reiherschnabel.

Kalich, koruna a medníky jako předešlého. poko-í. Nitek 10, wněšných 5 širších, bez prašníkůw, s lu-ıy kalichowými střídawých. Holének zobánky na ıdní straně draslawé, odděliwše se od slaupku nad-ucené.

P. pížmowá. E. moschatam *Hcrit.* Geranium mo-atum *Jacq. h. vind. t.* 55. *Cav. diss.* 4. *t.* 94. *f.* 1. *ak t.* 536. Čapinůsek II. *Mat. Hág.* 257, — *Wel.* 304. ıpinůsek pížmowý. Kořen dost dlauhý, wřetenowitý, wřetownatý, mrcasatý; lodyha dřiwe přímá, pře-tká, pak prostřená, prodlaužená, $^1/_2$—2′ dlauhá, wě-matá, huňatá; listy podlauhlé, nestejně srdčité, zpe-ě rozsekané: úkrojůw řapičkatých, wejčitých, nestej-zpilowaných; palisty wejčité, tupé, blanowité; stop-5—9kwěté, pak welmi prodlaužené, i se stopečka-a kalichy pýřitě přížláznaté; plátky sotwa zdělí ka-ıu, růžowé nebo lilákowé; nitky lysé, pometawé, do-rozšířené, 2zubé; holénky srstnaté, dole zostřené; nena obhomolowitá, hnědá. — Po polích, cestách, ru-tích hlawně w Ewropě středomořské. Kwěte od ětna až do září. ☉.

Celá nať zapáchá pížmem, obzwláště za powětří horkého a ého; druhdy potřebowala se w lékařstwí.

P. bolehlawowitá. E. cicutarium *Leman. Fl. dan. t.* 3. *Schk. t.* 190, 6. Zelina jmění jest rozdílného; buď mitá, buď peň wyhánějící lodyhy wyšší nebo nižší —15″), položené, prostřené nebo skoro přímé, srst-é; listy růžowitě rozložené, na zemi přitlačené, ıřeně rozsekané: úkroje sedawé, protisečné, stříhané, ré; stopky 3—7kwěté, předlauhé; plátky nestejné, wa delší kalichu, červené nebo bílé s červenými mi. — Roste wšude na místech zdělaných a nezdělá-ých. Kwěte od dubna až do září. ☉.

Zapáchá mrkwí; druhdy se potřebowala na rány a wředy, brá píce pro dobytek.

Čapinos. Pelargonium. Kranichschnabel.

Kalich 5dílný: uštu hořeního wybíhajícího w ostru-

náležejí horkému pásmu, a to Asii jižné. Z 5 severomírnému pásmu náležejících roste w Ewropě jediná.

Balsamina. Balsamina. Balsamine.

Prašníků 5, 2pauzdrých. Blizen 5, rozdělených. Tobolka wejcowitá, s chlopněmi na konci zpružně nadwinujícími se. Dělohy tlusté.

B. zahradní. B. hortensis *Desp.* Impatiens Balsamina *Lin. Blak. t.* 583. Kořen mrcasatý; lodyha wztyčená, $1^1/_2$—2′ wysoká, tlustá, dužnatá, šťáwnatá, jednoduchá nebo dole málo wětewnatá, nahoře pýřitá; listy sedawé, kopinaté, zakončité, dole silně zaužené, hrotitě zpilowané, na dolenich zubech nesaucí žlázky weliké, hnědé, terčowité nebo miskowité, sytě zelené, na wrubu bledší; kwěty úžlabíčkowé, po 2—4 nebo 1 na stopkách jednoduchých, pýřitých, listů mnohem kratších; lupeny kalichowé 2, přední málokdy přitomné (leda na kwětech plných), 2 postranní přemalé, šupinowité, lichý nálewkowitý, helmowitý, nahoře wybihající w ostruhu dlauhau, nadhnutau, barewnau, pýřitau, kwětu kratší; plátek lichý, okrauhlý, poddutý, hluboce wyříznutý a w

Rod w našich zahradách nejdéle známý, se mnohými odrodky a mišenci. Nejhlawnější odrod jest *čapkos obraubený*, P. marginatum, jehož list kolem dokola jest bíle obraubeu.

Č. špinivý. P inquinans *Ait. Cav. diss.* 4. *t.* 106. *f.* 2. Jmění předešlého. Listy okrauhlé, ledwinité, ponerozdělené, zejkowané, plsťnatě lepkawé; stopky dlauhé, nesaucí mnoho kwětů w okolík rozstawených; plátky šarlatowé, obwejčitě klinowaté. — Na Ostrowu s. Heleny a na Předhoří dobré naděje.

List třený prsty na hnědo barwí. Náleží k rodům nejpěknějším.

Č. hrbolatý. P. gibbosum *Willd. Sweet ger. t.* 61. *Cav. diss.* 4. *t.* 109. *f.* 1. Keř s wětwemi dužnatými, uzlatými; listy střídawé nebo střícné, zpeřeně rozsekané: úkrojův 1—2jařmých s lichým, tupých, klinowitých, střihanozubatých, konečného na tré klaného, siwé, lysé; palisty široké, stopky dlauhé, protilisté, s okolíky mnohokwětými; koruna prostřední welikosti, zelenawě žlutá; plátky wejčité, skoro stejně weliké. Kwět nočního času woní.

Č. smutný. P. triste *Ait. Dclaun. herb. am. t.* 27. *Corn. can. t.* 10. *Cav. diss.* 4. *t.* 107. *f.* 1. Kořen složený z několika hliz; pěň skoro žádný; listy srstnaté, zpeřeně rozsekané: úkrojův dwakrát protisečných, úkrojkův čárkowitých, ostrých; palisty wejčité; stopky asi 1′ dlauhé, 10 nebo 12 kwětů w okolíku nesaucí: plátky obwejčitě podlauhlé, bledě zelenawě žluté, hnědě skwrnaté, na wečír wonné.

Č. štítnatý. P. peltatum *Ait. Cav. diss.* 4. *t.* 100. *f.* 1. *Curt. bot. mag. t.* 20. Keř šťawnatý, lysý; wětwe pnulé, dílem položené, členaté, hranaté, asi 1′ dlauhé; listy štítowité, šlaločné, dužnaté, někdy nedaleko středu s páskau černawau; stopky dlauhé, rowné, nesauci okolík ze 3—4 kwětův červenawých.

Č. čtyrboký. P. tetragonum *Herit. ger. t.* 23. *Jacq. rar. t.* 132. *Curt. bot. mag. t.* 126. *Decand. pl. grass. t.* 96. Wětwe čtyrboké, někdy trojboké, členaté, dužnaté, dlauhé, lysé, z mládí pýřité; listy srdčité, okrauhlé, rozdělené na 5 lalokův hlubších anebo mělčejších, tupých, přízubatých, znamenané kruhem červenawě nahnědlým; stopky úžlabíčkowé, 2kwěté.

Č. nejwonnější. P. odoratissimum *Ait. Dill. elth. t.* 131. *f.* 138. *Cav. diss.* 4. *t.* 103. *f.* 1. Lodyha dužnatá, nejkratší; wětwe zelinné, dlauhé, rozestřené; listy přiokrauhlé, srdčité, nejměkší, wonné, na dlauhých řapících;

stopky úžlabíčkové, asi 5 květů w okolík postawených nesaucí; koruna malá, z plátkůw růžowých, přistejných. 4.

C. chlupatkowý. P. grossularioides *Ait. Herm. lugdb. t.* 289. *Cav. diss.* 4. *t.* 119. *f.* 2. Lodyhy prostřené, čtyrboké, nejlysejší; listy srdčité, přiokrauhlé, střihané, zubaté, na dlauhých řapících; stopky nesaucí květy 2, malé, bledě pleťowé barwy. 4.

C. hrubokvětý. P. grandiflorum *Willd. Andr. rep. t.* 12. Lysý, siwý; wětwe přímé, dřewnaté; listy dlanité, 5laločné, dole srdčité: lalokůw ku konci zubatých, ostrých; stopky 3kwěté; plátky třikrát delší kalichu; ostruha mednatá kalichu čtyřikrát delší; plátky bílé, hořejší 2 klínowitě obwejčité, dole krwawě čárkowané.

C. plstnatý. P. tomentosum *Jacq. rar. t.* 537. Peň křowitý, dužnatý; wětwe, stopky a listy srstnatoplstnaté; listy nejměkší, srdčité, 5laločné: lalokůw tupých, zaokrauhlých, málo zubatých; okolíky mnokokwěté, latněné; ostruha mednatá skoro třikrát kratší kalichu; plátky bílé, čárknu krwawau, nejkratší znamenané; nitky krwawé; prašníky pomarančowé.

C. motýlowý. P. papilionaceum *Ait. Car. diss.* 4. *t.* 112. *f.* 1. *Dill. elth. t.* 128. *f.* 155. Zwýší 2'. Wětwe, listy a stopky přichlupaté; listy srdčité, přiokrauhlé, rohaté, zubaté; okolíky latněné, mnohokwěté; plátky dolení šidlowitě čárkowité, kratší kalichu, hoření mnohem wětší, nachowělé, dole bílé, u prostřed nahnědlé. ħ.

C. kuklatý. P. cucullatum *Ait. Cav. diss.* 4. *t.* 106. *f.* 1. *Selm* 1. *t.* 26. *f.* 2. Keř přepěkný, 4—6' wysoký; wětwe a stopky měkce mrtnaté; listy welikė, ledwinité, kuklowité nebo raději nálewkowité, zubaté, pýřité; okolíky 5kwěté; kwěty welikė, fialowě nachowé, přepěkné; plátky hoření mnohem wětší, čerwenawě čárkowané, dolení podlauhlé; ostruha mednatá kratší kalichu. ħ.

C. jaworolistý. P. acerifolium *Herit. ger. t.* 11. Geranium citriodorum *Cav. ic.* 1. *t.* 8. Zwýší 1'; wětwe oblé; listy dole klínowité, celé, na konci dlanité, 5laločné, zubaté, mnohožilé, přihuňaté; palisty srdčité, wejčité; wětwe a stopky nejměkčeji draslawé; okolíky přikwěté; kwěty dost welikė; ostruha mednatá kalichu přikratší. ħ.

C. révolistý. P. vitifolium *Ait. Car. diss.* 4. *t.* 111. *f.* 2. *Dill. elth. t.* 126. *f.* 153. Polokeř 3' wysoký, přímý; listy srdčité, trojlaločné, šerpiwaunké, tupé, zu-

baté; palisty široce srdčité; okolíky mnohokwěté, strbaulowité, dlauhostopkaté; kwěty weliké, růžowé; plátky dwa hoření s čárkami černě krwawými; ostruha mednatá, třikrát kratší kalichu. ħ.

Č. kadeřawý. P. crispum *Ait. Herit. ger. t.* 33. *Cav. diss.* 4. *t.* 109. *f.* 2. Polokeř ozdobný. Kmen welmi wětewnatý, 1½ wysoký; listy dwojřadé, přiokrauhlé, dužnaté, dole přiklínowité, na tré klané, čeřitě řasnaté, šerpiwé, zubaté, melisau wonící; stopky při2kwěté: kwěty ozdobné, bledě fialowé; plátky hoření zaokrauhlené, tmawě čárkowané. ħ.

Č. dubolistý. P. quercifolium *Ait. Cav. diss.* 4. *t.* 119. *f.* 1. G. terebinthinaceum *Murr.* Listy srdčité, protisečné, s choboty okrauhlenými: úkrojůw tupých, zejkowanych, na lici podlé hlawní žíly nahnědlé, wůně příjemné; rozhy a řapíky mrtnaté; palisty široké, ostré; okolíky přímnohokwěté; koruny swětle nachowé; plátky hoření tmawěji čárkowané; ostruha mednatá, kalichu přídelší. ħ.

Č. lepnatý. P. glutinosum *Ait. Herit. ger. t.* 20. *Curt. mag. t.* 143. *Jacq. rar. t.* 131. G. glutinosum *Cav. diss.* 4. *t.* 108. *f.* 1. Polokeř 4—5′ wysoký; listy srdčité, šipowité, brohé, zubaté, lepnaté, lysaunké; okolíky 2—4kwěté; ostruha mednatá, trochu delší kalichu; plátky bledě růžowé nebo bělawé, nachowě čárkowané, 2 hoření čárkowaně skwrnaté. ħ.

Č. silnowonný P. graveolens *Ait. Herit. ger. t.* 17. Ger. terebinthinaceum *Cav. diss.* 4. *t.* 114. *f.* 1. Keř nejwětší we swém pokolení; listy dlanité, 7laločné: lalokůw podlauhlých, tupých, zubatých, po kraji podhnutých; okolíky mnohokwěté, přístrbaulowité; ostruha mednatá, dwakrát kratší kalichu; plátky jasně nachowé: hoření tmawěji čárkowané ħ.

Listy třeny jsauce zapáchají terebintinau, některé odrodky citronem anebo růží.

Č. strauhawý. P. Radula *Ait. Her. ger. t.* 16. *Cav. diss.* 4. *t.* 101. *f.* 1. P. revolutum *Jacq. rar. t.* 133. Polokeř 3—6′ wysoký, wětwí hustě šedohuňatých; listy trojrohé, dlanitě dělené, pýřité, šerpiwé: lalokůw auzkých, protisečných, po kraji podwinutých, úkrojkůw čárkowitých; palisty trojrohé nebo wejčitě podlauhlé, zakončité, pýřité; stopky 3—7kwěté, delší listůw; plátky podlauhle kopisťowité, růžowé, tmawěji žilnaté; ostruha mednatá, kalichu třikrát kratší. ħ.

Jeden w zahradách našich a w sednicích za okny welmi obyčej-

ný odrodek čili míšenec z čapíhonosu strauhawého a silnowonného slowe *čapímnosem růžowonným*; P. roseum, jenž se rozeznáwá úkrojky kopinatými.

Ten rod a odrodek sice nejsau okázalé květem, list ale a celá nať wydawají (obzwláště třeny jsauce) zápach růží stolistau příjemný; též překapowáním dáwají podobné wýrobky, t. wodu a silici, růžowým welmi podobné, takže silicí prý tau i prawá růžová se porušuje.

Č. balsamowý. P. balsameum *Jacq. rar.* 533. Polokříček 1—1½′ wysoký; listy dlanitě dělené, přísrpiwé, dole klínowité: laloků kopinatých, obdál zubatých; okoliky chudokwěté: ostruha nejkratši: plátky pleťowé, podlauhlé, hoření 2 dole někdy skwrnaté. Nať obzwláště třená příjemně woní. ♄.

Řád 58.

ŘEŘIŠNICOWITÉ. *TROPAEOLEAE.*

Kalich 5dílný, barwený: uštu hořeního ostružitého. Plátkůw 5, nejdoleji z kalichu wyniklých, s ušty jeho střídawých, nestejných, neprawidelných: hoření sedawé, obdálné, na ústi ostruhowé připewněné, 3 dolení nehetnaté, menši, někdy pometawé. Tyčinek 8, s nitkami prostými, waječník ztuha obkličujícími. Waječník složený ze tří worečkůw, w ose srostlých, 1waječných. Čnělky 3, srostlé; blizny ostré. Worečky 3, nejdoleji na čnělce přirostlé, 1pauzdré, 1semenné. Semena weliká, bezbílečná, pauzdro wyplňující. Kel weliký, děloh 2 přímých, tlustých, z mládí prostých, pak ztuha slepených; kořínek mezi násadkama děloh wáznauci, se čtwerem bradawiček, kořínky wypauštějících.

Zeliny rozprostřené nebo pnulé. Listy střídawé, bezpalisté, řapíkaté, štítoţebré. Stopky úţlabíčkowé, 1kwěté. Kwěty obojaké.

Malý řád, obsahující 19 rodů we 3 pokoleních, w Americe jižné rostaucích a rozeznáwajících se chutí a zápachem řeřichowými.

Řeřišnice. Tropaeolum. Kapuzinerkresse.

Kalich 5dílný: uštůw w paupěti střechowitých. Plátkůw 5: 3 dolení nejčastěji menši. Tyčinky sehnuté. Worečky (holénky) 3, korkowité, nepukawé.

Ř. wětší. T. majus *Lin. Curt. mag. t.* 23. *Diet. sc. nat. atl.* 3. *t.* 133. Turecká řeřicha, kapucínská řeřicha. Lodyha 5—6′ wysoká, pnulá nebo točiwá, obla, wětewnatá, dužnatá, žlábkowatá, jako ostatní částky nejlysejši a siwě-jinowatá; listy dlauhořapíkaté, štítowité, přío-

[redacted]

nuhlé, powrchně 5laločné, 9—10žilé, stopky zdélí řa-
tu, 1kwěté; kwěty weliké, 1—1½″ w průměru široké;
y kalichowé pomarančowé, wejčitokopinaté, ostré:
ření do zadu prodlaužený w ostruhu rownau šídlowi-
s plátky žiwé pomarančowé, tmawěji wystíněné, tu-
: 2 hoření obwejčité, 3 dolení s čepelí wejčitě zao-
nuhlau, s nehtem dlauhým, žlábkowitým, brwitým; ty-
ky mnohem kratší plátkůw; čnělka skoro zdélí tyči-
, wzhůru tlustnauci; worečky na hřbetu wypuklé,
askalé, brázdowané, po stranách rowné, špinawě ru-
— W Peruwii. Kwěte od čerwna až do října. ☉.

Zelina pro kwět obzwláštní oblíbená byla roku 1684 do Ew
přinešena. Chowánim proměnila se w odrodek s kwítím tmawě
veným. Paupata a nezralé plody mohau se zadělati do octa a
kaprlata potřebowati. We wlasti jedí mat místo locyky, a proti
lějům potřebují.

Ř. menší. T. minus *Lin. Curt. mag. t* 98. *Schk. t.*
. Podoba se předešlé, jest ale we wšech částkách
nší; hlawně rozeznáwá se hrotíčky, do nichž žíly
listech wybíhají; kwěty 1½″ w průměru dlauhé, ble-
i žluté. — Též roste w Peruwii.

W zahradách není tak obyčejná. Pod širým nebem jest rostl-
letní, we sklenику ale ozimá. Jest odrodek plnokwětý.

Řád 59.

ETÝKALKOWITÉ. *BALSAMINEAE.* (*J. S. Presl.* 1820. *A. Richard* 1825).

Kalich 5lupenný anebo pometáním 3lupenný, pa-
ý: lupeny nestejné: lichý ostatních mnohem wětší,
ružitý. Koruna 5plátková, neprawidelná, podplo-
: plátek lichý (wnější) lichému lupenu stříčný, o-
ní po dwau srostlé. Tyčinek 5, ztuha obkličujících
tík; prašníky wíce méně srostlé, štěrbinami na děl
ající. Weječník 5pauzdrý: pauzder mnohowaječných.
ělka žádná. Blizen 5, oddělených nebo w jednu sro-
ch. Tobolka 5chlopná: chlopní zpružně pukajících,
idší 5pauzdrá, částečným zmizením přehrádek 1pauz-
. Semena na semenici slaupowité wisutá, bezbílečná.
rowný s kořínkem hořením.

Zeliny dužnaté, lodyh na klaubech uzlowitě ztlustlých; listy
dawé nebo střídné, jednoduché, celé, zpilowané, bezpalisté; kwěty
jaké nebo mnohomanželné, úžlabíčkowé, ojedinělé, okolíčené ne-
chocholičené.

Nyní znají asi 50 rodů (we 2 nebo 3 pokoleních), jichž ⅘

Št. čtverolístkatý. O. tetraphylla *Cav. ic.* 3. *t.* 237. Lodyha žádná; lístky na řapíku 4 (málokdy 3), obsrdčité, lysé, wezpod nasiwèlé, stwoly nesaucí okolík ze 3—7 květůw; plátky bledě čerwené; čnělky nejdelší. — W Mexiku.

Št. jedlý. O. esculenta *Link et Otto selt. Pfl.* 1. *t.* 11. Kořen řepowitý, 6″ dlauhý, 3″ tlustý, co ročně 60—80 hliz nasazující; lodyha žádná; lístky na řapíku 4, obwejčité, na konci málo wyříznuté; kwěty okolíčené, nachowé, čnělky kratší tyčinek. — W Mexiku, kdežto se pro hlízy jedlé sází.

Št. bahní. O. palustris *Hillair.* O. papilionacea *Willd.* Lístky trojené, uťato trojúhelné, hedwábno huňaté; stwol okoličitý; čnělka kratší tyčinek. — W Brasilii.

Št. tlustolodyhý. O. crassicaulis *Zuccar.* Lodyha wzestaupawá, dužnatá; lístky obsrdčité, wezpod pýřité; palisty kopinaté, ostré, brwité; stopky prodlaužené, chudokwěté, okolíčité; tyčinky zdélí čnělek. — W Peruwii, Kolumbii a Mexiku.

Wšech těch rodů šťawelowých hlízy podobají se zemákům co do twaru a chuti, a wařené jako ony se jísti mohau. Nejznamenitější ale w tom ohledu jest šťawel hlíznatý a tlustolodyhý. Tento naše podnebí dobře snášející, byl již mnohonásobně poručen k sá-

hořké, znebrž jejich sať zapáchá nepříjemně ba i mámivě. Stromovité se rozeznávají pevným, tvrdým dřívím.

Řád rozděluje se na dvoje podřadí.

1. *NADSEDOWITÉ.* Tobolky nepukavé, na příč přepažené. Semena bezbílečná.

2. *KAČIBOWITÉ.* Plod nejčastěji pukavý, bez přehrádek příčných. Semena bílečná.

Podřadí 1.

NADSEDOWITÉ. TRIBULEAE.

Nadsedá. Tribulus. Burzeldorn.

Kalich stupeňný, padavý. Plátků 5. Tyčinek 10. Čnělka nižádná. Blizna položkulovitá, spramenná. Žlaz 5 za tyčinkami a s nimi jich. Plod z pouzder 5 (10) oškobrvitých, pod sebou dvojpouzdrých, pouzder 10 semenných.

N. obecná. T. terrestris *Lin. Lam. t.* 396. *f.* 1. *Schk.* 1. *c.* 115. Kotwice zemská *Mat. Wel.* 342. Kořen tenký, dlouhý, bělavý, vyhání tra z lodyh ½—1″ dlouhých, rozprostřených, pýřitých; listy lichozpeřené, 6 (5—7)-jařmé: lístky přistejné, podlouhlé, tupé, dole úkosné, celé, brvité; palisty vejčité; stopky ojedinělé, dlabičkové nebo protilisté, kratší listů; květy žluté; pouzdra podlouhlá, na obojím konci uťatá, na hřbetu 2—4kolcatá, po swraskách hřbetních krátkokolcatá, uzrálým se oddělující a rozpadající. — W Lewantu, Africe severné, Evropě jižné. Květe od června až do října. ☉

Plod zdraw widěn wyskytuje se na Malti častý. Druhdy po Čechách, Moravě i w Uhrách roztlučen w lékařství; staří Thrakowé prý ze semen dělali mouku chlebowou. Pouzdra rozpadající a silnými kolci ozbrojená jsou obtížna dobytku a zahrádkářům, zapichujíce se do nich bosých.

N. největší. T. maximus *Lin. Jacq. rar. t.* 462. *Lam. ill. t.* 346. *f.* 2. Lodyhy položené, 1—2′ dlouhé, hnaté; listy zpeřené, 3—4 jařmé: lístky konečné větší; stopky kratší listu; květy ½″ veliké, špinavě žluté; pouzder 10, srostlých w plod 10hranný, 10semenný. — Na suchopárech Ostrowů antilských. Květe pořád. ☉

Kořen a nať w lékařství se potřebuje.

tří jasné, stáhnauce se ale deštiwé. Aučinky jako dřewa francauzského.

Řád 62.

MEDOKWĚTOWITÉ. *MELIANTHACEAE.*

Kalich weliký na patero klaný, stálý, nestejný: uštu doleního menšího, dolů hrbatého a kápowitého, u wnitř se žlázau medodarnau. Plátkůw 5, jazýčkowitých, jichž 4 dolení sklonité, u prostřed spojené, pátý nejmenší. Tyčinky 4, podplodní: nitky 2 hoření oddělené, 2 dolení dole srostlé. Waječník 4pauzdrý. Čnělka s bliznau na čtwero nedoklanau. Tobolka mázdrowitá, 4laločná, 4chlopná, chlopněmi wehnutými 4pauzdrá: pauzder 2semenných, pometáním 1semenných, smačknutokřídlatých, po wnitřní hraně pukajících. Semena wejcowitá, bílku dužnatého, kle s dělohama malýma, kořínkem delším.

Kře; listy střídawé, lichozpeřené; palisty oddělené nebo srostlé; hrozny klasowité, mnohokwěté. Jediné pokolení znakůw řádowých.

MEDOKWĚT. MELIANTHUS. HONIGBLUME.

stěji podlé žpu břišního pukající, skoro wždycky mnosemenná. Semena bilečnatá. Kěl zawřený, oblaukowatě křiwý, s kořínkem wzhůru obrácenými.

Kře nebo byliny; listy střídawé, rozmanitě dělené nebo nejsloženější, řídko celé, žlázaté, tečkowané, bezpalisté; kwěty obojaké, pravidelné, kosočné, wrcholičně nebo ojediněle, žlutě, málokdy bílé.

Sem náleží 38 rodů (we 6 pokolmých) rostoucích w starém světě, hlawně 4 w pásmu zeměmírném. Tečky, nacházející se v listech, jsou žlázy naplněnými a odtud nač zápachu silného, nejčastěji nepříjemného.

Ruta. Ruta. Raute.

Kalich 4- málokdy 3—5dílný, stálý. Plátků tolikéž nehetnatých, přižcowitých. Tyčinek dwakrát wíce plátků. Děr mednatých 10—8 na terči podplodním. Wejčník podepřený o nožku tlustau, krátkau. Čnělka 1. Tobolka zakulatělá, rozdělená na tolikáž pavedení plátků.

R. obecná. R. graveolens *Lin. Plenk t.* 332. *Duham.* 2. *t.* 61. *Schk. t.* 115. *Hayn.* 6. *t.* 8. *Düsseld.* 1. *t.* 19. *Wagn.* 1. *t.* 34. Ruta domácí *Mat. Haj.* 217. *B.* Ruta domácí neb zahradní *Mat. Wel.* 253. *C.* Polokeř nebo bylina lysá, siwá. Kořen dřewnatý, wětewnatý; lodyha $1^1/_2$—3′ wysoká, přímá, tuhá, oblá, málo wětewnatá; listy řapíkaté, w okresu wejčité, siwé, dwakrát aneb třikrát wystřídané: osečky podlauhlé, klinowité, obyčejně tupé, tlustaunké, nadužnatělé, nejhořejší obwejčitoklinowité nebo přikopisťowité; listeny podlauhlokopinaté a kopinaté; kwěty na řídkých neprawidelně rozdwojowaných wrcholicích: prwní na konci hlawní stopky 5plátkowý a 10mužný, ostatní wšecky 4plátkowé a 8mužné; plátky wejčité, silně prohlubené, lžicowité, náhle w nehet zaužené, po kraji celé nebo zaubkované, žluté, nazelené; wejčník krátce wejcowitý, mnohými bradawičkowitými žlázkami posetý; tobolka zakulatělá, o 5 lalocích čnějících, zakulatělých, zapuštěnými žlázkami dubkowaná. — Na kopcích wyslunných, suchoparných po Ewropě jižné. Kwěte od čerwna do srpna. ♄.

Ruta zapáchá silně a nepříjemně, a w nejdáwnějších časech byla w lékařství wážená; též i nyní se k témuž cíli potřebuje; staří Římané ji potřebowali co koření, což ta a snad podnes se stáwá.

R. rozewřená. R. divaricata *Ten. Reichenb. pl. cr.* 8. *t.* 787. R. crithinifolia *Moric.* Podobá se předešlé, liší se ale větší zeleností, osečky čárkowitokopisťowitými, wrcho-

líky potom rozewřenými, plátky dole příšípowitými, odstálými, tupými. — W Ewropě jižné obecná.

Aučinky má předešlého rodu.

R. listenatá. R. bracteosa *Decand.* Též rautě obecné podobná; listy tmawě zelené nebo siwě orošené, oseky hustší a i osečky řapíčkaté, které poslední obwejčito- nebo podlauhlokopisťowité; obzwláště rozeznáwá se listeny welikými, širokými, wejčitými nebo srdčitými; plátky hluboce lžícowité; tobolka kulowatější: laloků ostrých, klímajících. — W Ewropě jižné obecná, též w zahradách. Kwěte w kwětnu a čerwnu. ♃.

Užitku předešlých.

HARMALA. PEGANUM. HARMELRAUTE.

Kalich 5dílný, stálý: uštůw dlauhých, dole často zubatých. Plátkůw 5. Tyčinek třikrát wíce nežli plátkůw: nitky dole rozšířené. Čnělka trojhraná. Tobolka přinožničitá, zakulatělá, 3pauzdrá, na konci trojchlopná, mnohosemenná. Kel rowný.

H. mnohodílná. P. Harmela *Lin. Blak. t.* 310. *Lam.*

Řád 64.

BLAHOWOŇOWITÉ. *DIOSMEAE.*

Kalich a koruna jako předešlých řádůw; koruna nákalichowá, někdy žádná. Tyčinky prosté, málokdy jednobratré, tolikéž co plátkůw anebo dwakrát wíce, polowička někdy bez prašníkůw. Pestík z 5 nebo 4 (řídčeji z klábnějších anebo jediného) worečků, srostlých aneb oddělených, jednopauzdrých, 2— po řídku 4waječných. Čnělky w jednu srostlé anebo dole oddělené a toliko nahoře srostlé a bliznau brázdowanau nebo laločnatau ukončené. Worečky oddělené nebo w tobolku srostlé, po šwu břišním pukající; oplodí na dwé se rozlupující, a wnitřní zpružně rozskakující. Semena bílečnatá nebo bezbílečná. Kel rowný nebo křiwý; kořínek často wzhůru obrácený.

Stromy nebo kře, řídce byliny. Listy střídawé nebo střídčné, jednoduché, trojené nebo lichozpeřené, wezpod často žlázнatě tečkowané, bezpalisté. Kwěty obyčejně obojaké, prawidelné, často w úžlabíčkách nahlaučené, okolíčené nebo chocholičené, někdy hrozněné ano i ojedinělé nebo konečné, bílé nebo červené.

Blahowoňowité obsahují asi $1^1/_2$ sta rodů w 35 pokoleních, jichž wíce $^5/_6$ náleží pásmu mírnému na jižné polowici země; ostatní rostau mezi obratníkoma; jediná w Kwropě. Wšecky rozeznáwají se prwky pryskyřičnými a siličnými, jimiž pochodí jejich zápach, silný ano i nepříjemný; jiné mají ještě obzwláštní wytaženinu.

Řád rozděluje se na patero podřadí.

A. Kwěty nejčastěji neprawidelné.

1. *TŘEWDAWOWITÉ.* Pestík nahý. Listy zpeřené.

2. *KUSPAROWITÉ.* Pestík obklíčený wěncem baňkowitým nebo hrncowitým. Listy trojené nebo jednoduché.

B. Kwěty prawidelné.

3. *MRŠTNOPLODOWITÉ.* Plátky a tyčinky lůžkowé. Bílek dužnatý nebo žádný. Dělohy welikė, wejčité. Listy jednoduché nebo složené.

4. *BORONKOWITÉ.* Koruna a tyčinky lůžkowé. Bílek dužnatý. Kel střední. Listy jako předešlých.

5. *BOŽSKOWOŇOWITÉ.* Koruna a tyčinky nákalichowé. Bílek přetenký nebo žádný. Listy jednoduché.

Podřádí 1.

TŘEWDAWOVITÉ. DICTAMNEAE.

Třewdawa. Dictamnus. Dittany.

Kalich 5lupenný, padavý. Plátků 5, nebetnatých, nestejných: 2 hoření zpřímené, 2 postranní odstálé, 1 dolení sehnutý. Tyčinek 10, sehnutých. Vaječník na konci žláznatě bradawičnatý, na nožce krátké, tlusté, pětilaločný; čnělka sehnutá, šídlowitá, s bliznau malau, tupaunkau. Plod z 5 měchýříkůw, wnitřní hranau srostlých, smačknutých, dozráním se rozdělujících, podlé šwu břišního, wzhůru obráceného pukajících, 1—2semenných. Semeno wnitřní wrstwau obplodí se wybrkující.

T. bílá. D. albus *Lin. Jacq. aust. t.* 428. *Plenk t.* 325. *Schk. t.* 114. *Sturm f.* 6. *Hayn.* 6. *t.* 7. *Düsseld.* 3. *t.* 5. Třewdawa *Mat. Wel.* 244. Třewdala, třemdala, jesenka. Kořen tlustý, wětewnatý, dřewnatý, bělawý, wyhání jednu nebo několik lodyh jarních, 1½—2′ wysokých, jednoduchých, přímých, slabě prohýbaných, oblých, dole pýřitých nebo hunicatých, nahoře žláz-

hořké, anobrž jejich nať zapáchá nepříjemně ba i mámiwě. Stromowité se rozeznáwají pewným, twrdým dřiwím.

Řád rozděluje se na dwoje podřadí.

1. *NADSEDOWITÉ.* Tobolky nepukawé, na příč přepažené. Semena bezbílečná.

2. *KACIBOWITÉ.* Plod nejčastěji pukawý, bez přehrádek příčných. Semena bílečnatá.

Podřadí 1.

NADSEDOWITÉ. TRIBULEAE.

NADSEDA. TRIBULUS. BURZELDORN.

Kalich 5lupenný, padawý. Plátkůw 5. Tyčinek 10. Čnělka nižádná. Blizna polokulowatá, 5pramenná. Žlaz 5 za tyčinkami a 5 wně jich. Plod z pauzder 5 (10), ořechowitých, pod sebau dwojpauzdrých, pauzder 1semenných.

N. obecná. T. terrestris *Lin. Lam. t.* 396. *f.* 1. *Schk.* 1. *t.* 115. Kotwice zemská *Mat. Wel.* 342. Kořen tenký, dlauhý, bělawý, wyhání trs z lodyh ½—1′ dlauhých, rozprostřených, pýřitých; listy lichozpeřené, 6 (5—7)-jařmé: lístky přistejné, podlaublé, tupé, dole úkosné, celé, brwité; palisty wejčité; stopky ojedinělé, úžlabičkowé nebo protilisté, kratší listu; kwěty žluté; pauzdra podlauhlá, na obojím konci uťatá, na hřbetu 2—4kolcatá, po swraskách hřbetních krátkokolcatá, uzráním se oddělující a rozpadající. — W Lewantu, Africe sewerné, Ewropě jižné. Kwěte od čerwna až do října. ☉.

Plod zhora widěn wyskytuje se co kříž malteský. Druhdy potřebowali rostlinu w lékařstwí; staří Thrakowé prý ze semen dělali mauku chlebowau. Pauzdra rozpadající a silnými kolci ozbrojená jsau obtížna dobytku a zahradníkům, zapichujíce se do noh bosých.

N. největší. T. maximus *Lin. Jacq. rar. t.* 462. *Lam. ill. t.* 346. *f.* 2. Lodyhy položené, 1—2′ dlauhé, huňaté; listy zpeřené, 3—4 jařmé: lístky konečné wětší; stopky kratší listu; kwěty ½″ weliké, špinawě žluté; pauzder 10, srostlých w plod 10hraný, 10semenný. — Na suchopařích Ostrowůw antilských. Kwěte pořád. ☉.

Kořen a nať w lékařstwí se potřebuje.

nahoře směstnané: řapík 8—10″ dlaubý, nesaucí tři lístky dlanitě postawené, hladké, lesklé, wejčité, podlauhlé, ostré, celé; palisty nižádné; kwěty bílé, w úžlabíčkách listůw hořenich rozpostawené na hrozny co list dlauhé; kalich přízwonkowitý: uštůw dosti hlubokých, wejčitých; koruna třikrát delší kalichu, z 5 plátkůw na nitky přirostlých, a tak korunu 1plátečnau předstawujících; kalich a koruna přikryté chlupy chomáčenými; tyčinek 5—6, jichž 2 prašníkem opatřené, neplodné, dole rozšířené, nesaucí plátky; waječník tupě 5hraný, 5pauzdrý: pauzder 1waječných, obklíčený, dílem zakrytý terčem; čnělka jednoduchá s bliznau 5laločnau; plod z worečkůw 5 na společné ose, 1pauzdrých, 1semenných, 2chlopných. — W Americe jižné podlé Orinoka, též i w jiných krajinách a na blízkých ostrowech. Kwěte w srpnu, září. 5.

Od toho stromu powodili jindá prawau *angustura*, jest jí owšem podobná, slabších ale účinkůw; nicméně ji potřebují we wlasti jako prawau.

PUCHOLIST. TICOREA. TICORIA.

Kalich 5zubý. Plátkůw 5, w korunu 1plátečnau,

Domnjwají se, že ten rod jest toliko odrodkem předešlého.

Zemkowé pijí šťáwu z listu prwního rodu proti chorobě, *bobas*, u Ewropanůw *framboesia* zwané. Kůra druhé jest přehořká, swraskawá, a mocně zahání zimnici.

Jinočaska. Monniera. Monnière.

Kalich 5dílný: uštůw nestejných. Plátkůw 5, w korunu neprawidelnau, 2pyskau srostlých. Tyčinek 5: nitek jednobratrých, přirostlých na trubku, 2 plodných, 3 neplodných. Čnělka 1. Worečkůw 5, nebo méně pometáním, dole přirostlých, 2chlopných, 1semenných, s wnitřním oplodím oddělitelným. Semeno s bílkem tenkým, rohowitým; kel překocený s kořínkem ohnutým, dělohama listowitýma, ledwinitýma, na dwé klanýma.

J. hunatá. M. trifolia *Lin. Aub.* 2. *t.* 293. *Lam. t.* 396. Jaborandi *Marcg. t.* 36. *Piso. bras.* 215. Zelina s lodyhau dole dřewnatau, lysau, nahoře přípýřitau, málowětewnau, nejčastěji sochatau; listy dost weliké, dolení střičné, hoření střídawé, trojlístkaté: lístky řapíčkowané, wejčité, podlauhlé, ostré, 2″ dlauhé, poseté proswitawými tečkami; stopky ojedinělé, úžlabíčkowé a konečné, sochaté: wětwí rozewřených, nesaucích w rozporách kwět jeden; ostatní kwěty rozpostawené po wnitřní straně obau wětwí; kwěty bílé, malé, stopečkowané, a plody austrojnosti naduwedené. — Na ostrowě Kayeně a w jiných stranách jihoamerických. Kwěte skoro pořád. ☉.

Kořen její jak peruánowý chuti a zápachu prudkých potřebuje se k wyhánění pota a moče; též proti jedowatým haubám a manioku prospíwá.

Podřadí 3.

MRŠTNOPLODOWITÉ. PILOCARPEAE.

Kwěty obojaké. Kalich na 4—5 klaný nebo 5—6dílný. Plátky 4—5. Medník koflíkowitý, celý nebo 4—5dílný, mezi tyčinkami a waječníkem. Worečky 4, dole toliko spojené, 2chlopné, 1—2semenné.

Kře; listy střičné, 3lístkaté, žláznatě tečkowané; wrcholíky úžlabíčkowé, sochaté.

Ampák. Evodia. Evodia.

Kwěty obojaké. Kalich na 4—5 klaný nebo 4—5dílný. Plátky 4—5. Medník koflíkowitý, celý neb 4—5dílný, mezi tyčinkami a waječníkem. Worečky 4, dole toliko spojené, 2chlopné, 1—2semenné.

Kře; listy střičné, 3lístkaté, žláznatě tečkowané; wrcholíky úžlabíčkowé, sochaté.

A. širolistý. E. latifolia *Decand.* Ampacus latifolia *Rumph* 2. *t.* 61 Keř veliký, někdy strom ztlaušťí muže; kůra hnědá, šťawnatá, snadno slupliwá; listy na dlauhých řapících, složené ze 3 lístků, 8—12″ dlauhých, 4″ širokých, wejčitých, ostrých, na rubu wlnkowaných; kwěty drobné, na latách úžlabičkowých, řapíku delších, newonné; plod obyčejně složený ze 2 worečkůw zbobulelých, jako semeno koriandrowé welikých, zelených, obsahujících po semeně leskločerném, co borčičné semeno welikém, bezchutném, pak na 4 chlopně rozpuklých. — W řídkých křowinách pomořských na Molukách. ♄. 5.

Jeleni rádi hryzau kůru silně wonnau. Ze kmene prýští se pryskyřice žlutá, twrdá, ku kadění a připewnění hrotůw na jilce.

A. protizimničný. E. febrifuga *Hillair. us. t.* 4. Esenbeckia febrifuga *Mart. gen.* 3. *t.* 233. *Düsseld. Suppl.* 3. *t.* 20. Strom 30—40′ wysoký, s korau žlutawě šedau; lístky kopinatoeliptičné, ostré, 4″ dlauhé, 1½″ široké; lata konečná, pýřitá, 6″ dlauhá; kwěty jenom 1½‴ dlauhé; medník jednoduchý. — Na chlumech w Brasilii. Kwěte w únoru a březnu. 5.

Kůra jeho jest welmi hořká, jako angustura, místo níž i často

[redacted]

tečkowaně žláznaté; stopky [illegible] sehromaděné, konečné; kwěty pěkně růžowé; tyčinky draslawé, 4 delší, na konci rozšířené, [illegible] skoro obrdělity, s hrudawičkau hlawičkowitau, sedawau. — Na Nowém Hollandu. ħ.

Křiček kwětnej část nawen pozdlauhem nálevkowitém.

Kminopach. Cyminosma.

Kalich 4lupenný: lupenův 2 skoro menších. Plátky 4, kopinaté, rozložené. Tyčinek 8, střídawě na lůžko a na dolejšek plátkův připewněných. Terč dužnatý, osmihraný okolo wejcowníka. Čnělka 1, přímá. Bobule 4pauzdrá: pauzder u wnitř papírowitých, jednosemenných. Kel kořínku krátkého, dělohy eliptičných.

K. stopkatý. C. pedunculata *Decand.* Jambolifera *Lin. Vahl. symb.* 3. *t.* 61. *Schott. Rut.* 3. *t.* 2. 3. Keř 4′ wysoký nebo strůmek zwýši muže s korau šerau, kořennau, kořenem čerwenožlutým, ostrým; listy delší 6″, 2—2½″ široké, kopinatě eliptičné, střičné, celé, tečkowané; kwěty chocholičené; plátky čárkowitokopinaté, třikrát delší kalichu, pod podlauhle kulowatý, se skořápkau tlustau, čerwozelenau, a dužninau wodnatau, chutnau, modrau, w níž 4 semena twrdá, bělawá. — W Indii wýchodní. ħ.

Wšecky částky chutnají silně, kořením, list a plody obzwláště kořením; listím přidávají nádrn.

Korea. Correa. Correa.

Kalich 4zubý, stálý. Plátky 4, dole přisklimené, nebo w trubku dlauhau srostlé. Tyčinek 8 pod terčem podplodním, 8žlazým. Wejcowník 8brázdý; čnělka 1, stálá. Tobolka ze 4 praskawek uťatých, smacknutých. Semena we wšakém pauzdru 2—3, lesklá, u wnitř připewněná; dělohy wejcité, wně wypuklé.

K. bílá. C. alba *Andr. rep. t.* 18. *Vent. malm. t.* 13. C. cotinifolia *Salisb. par. t.* 20. Keř zwýši muže, wšude, též i kalich a wenek plátkův přikryté kůpkami chlupův, wystředně se rozcházejících; listy střičné, wejcité, wezpod bělo- nebo rysawoplstnaté, 1″ dlauhé, ½″ široké; kwěty 2—3 úžlabičkowé, ¾″ dlauhé, bílé, anebo u wnitř bledě pleťowé. — Na Nowém Hollandu. Kwěte w dubnu až do lipna. ħ.

Na Nowém Jihowalisu potřebují listí jejcna místo čaje.

Podřadí 5.

BOŽSKOWOŇOWITÉ. DIOSMEAE.

Božskowoň. Diosma. Diosma.

Kalich 5dílný, s terčem [illegible]ločným srostlý. Plátkůw 5. Tyčinek 5; nitky na [illegible] žlázu nesaucí. Tobolka z 5 praskawek, rohem ukončených; nitrooplodí odpukawé. Semeno we wšaké praskawce jedno s klem překoceným.

Kře listí mnohého, úzkého, žláznatého, wonného, kwítí drobného, bílého nebo růžowého, ojedinělého nebo wrcholičeného. Wšecky na Předhoří dobronadějském rostau.

B. srstnatý. D. hirsuta *Thunb. Wendl. coll.* 1. *t.* 27. Keř zwýší muže, wětewnatý, nášediwý, srstnatý; listy roztraušené, čárkowité, 10‴ dlauhé, ½‴ široké, oble žlábkowité, wezpod tupě kýlaté, brotité, žláznaté, huňatosrstnaté; stopky konečné, jednokwěté, příwrcholičené, listu kratší; kalichy srstnaté; plátky obwejčité, kalichu delší, namodralé.

Celý keř mnoho obsahuje silice a líbezně woní; často se potřebuje proti zastawení moče a proti křečům.

[redacted]

Listy toho kře, *buku*, *boko* čili *bocho* nazwané, jsau zápachu pronikawého, obzwláště rautowému a kafrowému podobného. Hotentoti od dáwna jich a jiných toho pokolení a předešlého rodu potřebují w lékařstwí a hojictwí, a nedáwno i w Ewropě je začli potřebowati.

T. zpilowaný. B. serratifolia *Lodd. cab. t.* 373. *Bot. mag. t.* 456. *Tratt. thes. t.* 69. *Vent. malm. t.* 77. *Düsseld.* 17. *t.* 9. *Burch. voy.* 1. *p.* 476. *ic.* Par. serrata *Wendl. coll.* 1. *t.* 34. Předešlému podobný; peň a wětwe tisawé, lesklé, i s rozhami zelenými, tisawě naběhlými, nejlysejší; listy stříčné, čárkowitě kopinaté, tupé, tupaunce zpilowané, w každém úžlabíčku zubowém žlázku majíci, na rubu roztraušeně žláznaté, nejlysejší, wezpod hlawní žilau a dwěma žebroma opatřené; stopky úžlabíčkowé, ojedinělé, nahoře nesaucí dwa listeny kopinaté, na dolejších wětší, 1½‴ dlauhé, na hořejších kratší a užší; hned nad nimi ještě několik listenůw čárkowitých, kalichu kratších; ušty kalichowé wejčitokopinaté, tupaunké; plátky kopinaté, podlauhlé, tupé, kalichu třikrát delší. — Tamtéž.

Potřebuje se jako předešlý, a listy jeho slowau *buko dlauhé*.

SWILOKLEC. EMPLEURUM. EMPLEURUM.

Kwěty pometáním jednodomé nebo mnohomanželné. Kalich na čtwero klaný. Plátky nižádné. Tyčinky 4; prašníky delší tyčinek na konci žláznaté. Worečky 2, řídčeji 1, na wnitřní straně opatřené hliznau wálcowitau, zubowitau, pak luskowité, 2chlopné, 1pauzdré, 2waječné, pometáním 1waječné. Semeno lesklé. Dělohy nestejné, swinuté.

S. zpilkowaný. E. serrulatum *Sol. Smith exot.* 2. *t.* 63. E. Ajtoni *Gmel.* Diosma unicapsularis *Lin. fil.* D. ensata *Thunb.* Kříček lysý, žláznatý, 4′ wysoký, wětwí metlowitých; listy střídawé, 1″ dlauhé, 2‴ široké, úzce čárkowitě kopinaté, zpilkowané, jako máta kadeřawá zapáchající; kwěty drobné, po 1—8 w úžlabíčkách. — Na Předhoří dobronadějském. Kwěte w čerwnu, lipnu. ♄.

Listy jeho přicházejí k nám jmenem těžkowoně zejkowaného.

Řád 65.

ŽLUTODREWOWITÉ. *ZANTHOXYLEAE.*

Kalich na 4—5 klaný nebo 4—5lupenný. Plátky 4—5, z lůžka wyniklé, zřídka žádné. Kwěty dwojdomé:

samčí s tyčinkami prostými, s tolika a dwakrát tolika co plátkůw a nejčastěji s kyptem waječníka. Kwěty samičí tyčinek žádných anebo zakrsalých; plodolistůw tolik co plátkůw anebo méně, srostlých anebo prostých. Worečky 2waječné. Čnělky oddělené anebo srostlé; taktéž blizny. Plod buď z měchýříkůw oddělených, nejčastěji 2chlopných, buď bobule čili tobolka, 1—2—5pauzdrá; worečky a pauzdra 1—2semenné. Semeno wisuté, bílečnaté. Kel zawřený, rowný nebo nakřiwený, s kořínkem wzhůru obráceným.

Stromy nebo kře; listy střídawé nebo stříčné, jednoduché nebo často zpořené, nejčastěji proswítawě tečkowané, bezpalisté. Kwěty mnohomanželné nebo dwojdomé, prawidelné, úžlabíčkowé nebo konečné.

Sem náleží asi 70 rodů (w 11 pokoleních), ježto rostau z největšího dílu w horkém pásmu; [illegible] w [illegible] jako předešlé mají mnoho silice a pryskyřice, [illegible] některé také barwinu žlutau.

Rozdělují se na čtwero podřadí:

1. *BOBOWCOWITÉ*. Čnělky rozdělené; tobolky; semeno přímé; kel překočený, nejčastěji bezbílečný.

2. *ŽLUTODREWOWITÉ* (wlastně). Čnělky sro-

tečkowaně žláznaté; stopky nahromaděné, konečné; kwěty pěkně růžowé; tyčinky draslawé, 4 delši, na konci rozšířené w terč skoro obsrdčitý, s bradawičkau hlawičkowitau, sedawau. — Na Nowém Hollandu. ♄.

Křiček kwětaucí jest prawau ozdobau našich skleníku.

Kmínopach. Cyminosma.

Kalich 4lupenný: lupenůw 2 skoro menšich. Plátky 4, kopinaté, rozložené. Tyčinek 8, střídawě na lůžko a na dolejšek plátkůw připewněných. Terč dužnatý, osmihranný okolo waječníka. Čnělka 1, přímá. Bobule 4pauzdrá: pauzder u wnitř papírowitých, jednosemenných. Kel kořínku krátkého, dělohy eliptičných.

K. stopkatý. C. pedunculata *Decand.* Jambolifera *Lin. Vahl. symb.* 3. *t.* 61. *Schott. Rut.* 3. *t.* 2. 3. Keř 4′ wysoký nebo strůmek zwýši muže s korau šerau, kořennau, kořenem čerwenožlutým, ostrým; listy delší 6″, 2—2½″ široké, kopinatě eliptičné, střičné, celé, tečkowané; kwěty chocholičené; plátky čárkowitokopinaté, třikrát delší kalichu; plod podlauhle kulowatý, se skořápkau tlustau, černozelenau, a dužninau wodnatau, chutnau, modrau, w níž 4 semena twrdá, bělawá. — W Indii wýchodní. ♄.

Wšecky částky chutnají silně kořením, list a plody obzwláště kmínem; listím nakuřují mádru.

Korea. Correa. Correa.

Kalich 4zubý, stálý. Plátky 4, dole přísklimené, nebo w trubku dlauhau srostlé. Tyčinek 8 pod terčem podplodním, 8žlazým. Waječník 8brázdý; čnělka 1, stálá. Tobolka ze 4 praskawek uťatých, smačknutých. Semena we wšakém pauzdru 2—3, lesklá, u wnitř připewněná; dělohy wejčité, wně wypuklé.

K. bílá. C. alba *Andr. rep. t.* 18. *Vent. malm. t.* 13. C. cotinifolia *Salisb. par. t.* 20. Keř zwýši muže, wšude, též i kalich a wenek plátkůw přikryté kůpkami chlupůw, wystředně se rozcházejících; listy střičné, wejčité, wezpod bělo- nebo ryšawoplsťnaté, 1″ dlauhé, ½″ široké; kwěty 2—3 úžlabičkowé, ¾″ dlauhé, bílé, anebo u wnitř bledě pleťowé. — Na Nowém Hollandu. Kwěte w dubnu až do lipna. ♄.

Na Nowém Jihowalisu potřebují listí její na místo čaje.

kalich hnáty; koruna sotwa kalichu delší, uwnitř nachowá. — W Abysinii podlé údolí. Kwěte w dubnu, kwětnu. ♄.

Senářané rostlinu tu wůbec znají, a co lék proti úplawici sobě wáží. Kořen olaupaný a usušený na prach rozmělňují a denně 2 lžíce ho nemocným podáwají. Někteří se domníwají, ač křiwě, že od toho kře pochodí angostura neprawá, jedowatých aučinkůw.

Pajasan. Ailantus. Götterbaum.

Kwěty obojaké a saměi smíchané. Kalich 5zubý. Plátkůw 5, dole swinutých, před rozwitím zdwojnásobněnochlopnitých. Terč kraužkowitý, chobotnatě 5řasý. Tyčinek 10. Worečky 2—5, ze wnitřní strany wypaustějící čnělky. Nožničky 2—5, podlauhlé, obak zakončité, nepukawé, 1pauzdré, 1semenné. Semeno po straně w pauzdru připewněné, bezbílečné. Kel přímý, děloh listowitých, tupých, kořínku hořeního.

P. žláznatý. A. glandulosa *Desf. ac. par.* 1786. *t.* 8. *Herit. st. t.* 84. *Duham. nov. t.* 36. A. procera *Salisb.* Rhus hypsolodendrom *Moench.* R. Cacodendron *Ehr.* Strom přeztepilý, daleko nad lesní stromy swůj koš sontikowitý podnášející; kmen 50—60′ wysoký, a tlustý tak, že jej sotwa 2—3 muži obejmauti mohau;

[redacted]

Listy toho kře, *buku*, *boko* čili *bocho* nazwané, jsau zápachu ıikawého, obzwláště rautowému a kafrowému podobného. Hotento- d dáwna jich a jiných toho pokolení a předešlého rodu potřebují ékařstwí a hojictwí, a nedáwno i w Ewropě je začli potřebowati.

T. zpilowaný. B. serratifolia *Lodd. cab. t.* 373. *Bot.* *g. t.* 456. *Tratt. thes. t.* 69. *Vent. malm. t.* 77. *Düsseld.* *t.* 9. *Burch. voy.* 1. *p.* 476. *ic.* Par. serrata *Wendl.* '. 1. *t.* 34. Předešlému podobný; peň a wětwe tisa- lesklé, i s rozhami zelenými, tisawě naběhlými, nej- ejší; listy stříčné, čárkowitě kopinaté, tupé, tupaunce lowané, w každém úžlabíčku zubowém žlázku mající, rubu roztraušeně žláznaté, nejlysejší, wezpod hla- i žilau a dwěma žebroma opatřené; stopky úžlabíč- vé, ojedinělé, nahoře nesaucí dwa listeny kopinaté, dolejších wětší, 1½''' dlauhé, na hořejších kratší a í; hned nad nimi ještě několik listenůw čárkowi- h, kalichu kratších; ušty kalichowé wejčitokopinaté, aunké; plátky kopinaté, podlauhlé, tupé, kalichu tři- .á delší. — Tamtéž.

Potřebuje se jako předešlý, a listy jeho slowau *buko dlauhé.*

Swiloklec. Empleurum. Empleurum.

Kwěty pometáním jednodomé nebo mnohomanžel- Kalich na čtwero klaný. Plátky nižádné. Tyčinky prašníky delší tyčinek na konci žláznaté. Worečky řídčeji 1, na wnitřní straně opatřené bliznau wálco- au, zubowitau, pak luskowité, 2chlopné, 1pauzdré, 2- ječné. pometáním 1waječné. Semeno lesklé. Dělohy stejné, swinuté.

S. zpilkowaný. E. serrulatum *Sol. Smith exot.* 2. *t.* E. Aitoni *Gmel.* Diosma unicapsularis *Lin. fil.* D. en- a *Thunb.* Kříček lysý, žláznatý, 4' wysoký, wětwí tlowitých; listy střídawé, 1'' dlauhé, 2''' široké, úzce kowitě kopinaté, zpilkowané, jako máta kadeřawá za- chající; kwěty drobné, po 1—8 w úžlabíčkách. — Na edhoří dobronadějském. Kwěte w čerwnu, lipnu. ♄.

Listy jeho přicházejí k nám jmenem těžkowoně zejkowaného.

Řád 65.

ŽLUTODREWOWITÉ. *ZANTHOXYLEAE.*

Kalich na 4—5 klaný nebo 4—5lupenný. Plátky -5, z lůžka wyniklé, zřídka žádné. Kwěty dwojdomé:

w každé semeno špinawě rusé. — W Indii západní w nižinách. Kwěte w červnu až do srpna. ♄.

Kůra žene na pot a barwí na žluto; listy kořenné, hořké posilují žaludek, wyhánějí wětry a silice z nich wydobytá k natírání dobrá.

Ž. *pepřowý*. Z. piperitum *Decand.* Fagara piperita *Lin.* Sio et Sansio *Kaempf. t.* 893. Strůmek kmenu 12′ wysokého, wětwí skoro pnulých, dřiwí lesklého, dřeně mnohého, zponenáhla rostaucí; kůra hrbolatá, mastná; listy zdělí ruky, střídawé, lichozpeřené, 5jařmé; lístky podlauhlé, 1″ dlauhé, dole nestejně zejkowané; řapík šidlowitý, článkowaný; palisty jsau ostny polopalečné; hrozny 1½″ dlauhé, úžlabičkowé; kwěty drobné, zelenawé, na 5—8 částek rozdělené, o 7—8 tyčinkách; tobolky obyčejně 2, nožičité, zakulatělé, zwící pepřowého zrna, předrobně bradawičnaté, twrdé, červenawé, s jedním semenem černým, lesklým. — W Žaponu. Kwěte w srpnu, září. ♄.

W celé Indii známý, jehož kůra, listy a plody chutnají jako pepř a místo něho se obzwláště tobolky jeho potřebují.

Ž. *jasanowý*. Z. fraxineum *Willd.* Z. ramiflorum *Michx.* Z. Clava Herculis *Lin.* *Duham.* 1. *t.* 97. Keř

P. obecný. O. pinnatum *Decand.* Connarus pinnatus *Lam. t.* 572. *Cav. diss.* 7. *t.* 222. *Rheed.* 6. *t.* 24. Strom zwící šwestkowého; větwe dřeněm naplněné; listy lichozpeřené, 1—2jařmé: lístky wejčnopodlauhlé, ostré, obak nejlysejší, zpeřenožebré, se žebry postrannimi stikawými; kwěty drobné na latách konečných, prodlaužených: plátky dole 2štětinné; wejčník ojedinělý, plsčnatý; tobolka 1½″ dlauhá, ¾″ tlustá, žlutá, na hřbetu pukající, obsahující semeno bobowité, wálcowité, černé, w dužnině zelenawé. — W Indii wýchodní na lukách písčitých. Kwěte w srpnu, zraje w prosinci. 5.

Owoce rozmačkané potřebuje se na sudy ztuhlí; olej ze semen na hedelky; zwařenina listowá proti otokům wodnatým a uřknutí.

Klíkoplod. Crestis.

Kalich na patero klaný, před rozwitím chlopnitý. Plátkůw 5 i s 10 tyčinkami prostými nejdoleji z kalichu wyniklých. Měchýříků 5 (1—4 někdy pometající), oddělených, 1čnělečných, přinožkatých, kožnatých, 2chlopných, luskowitých, na hřbetu pukajících, často wně a wnitř s chlupy žáhawými. Wejčka we wšakém pauzdru 2. Semena ojedinělá, na dně kolmo stojící, bezmíšečná. Bílek dužnatý. Kel přímý s dělohama listowitýma, kořínkem hořením.

K. jedovatý. C. monadelpha *Roxb. ind.* 2. *t.* 454. Keř; listy lichozpeřené, 2—3jařmé, nejlysejší: lístky wejčitokopinaté, zakončité, lesklé. — W Silhetu Indie wýchodní. ♄.

Dužnina wysoce žlutau, semeno zaobalující, zemkowé jedí.

Stawiplaw. Brucea. Brucea.

Kwěty pometáním 1pohlawé nebo obojaké. Kalich 4dílný. Plátky 4. Samec: lůžko 4laločné; tyčinky 4, podplodní. Samice nebo obojak: tyčinky 4, neplodné nebo plodné; worečky 4, oddělené nebo přisrostlé; čnělky žádné; blizny naštowicowité. Peckowice 4, 1pauzdré, 1semenné; bílek skrowný. Kel překocený, děloh wejčných, dužnatých.

St. obecný. B. antidisenterica *Mill. ic. t.* 25. *Herit. st. t.* 10. *Bruce it. t.* 21. *Lam. t.* 118. *Hayn.* 8. *t.* 24. *Düsseld.* 9. *t.* 8. Keř přímý, mladému wlaskému ořechu podobný. Listy 1′ dlauhé, lichozpeřené, 5jařmé: lístky 3″ dlauhé, nejcelejší, wezpod na žebrách jako i rozhy rezawě huňaté; hrozny úžlabičkowé, přetrženě klasnaté;

skoro oddělených, přiblížených, nepukawých, 1semenných, obkličených lupeny kalichowými a plátky zwětšenými, žláznatými. Semena wisutá. Bílek žádný. Kel rowný, s kořínkem hořením, dělohama dužnatýma.

K. myrtolistá. C. myrtifolia *Lin. Duham. t.* 73. *Lam. t.* 822. *Schk. t.* 334. *Ditseld. suppl.* 1. *t.* 14. Keř zwýši muže s korau nášerau; wětwe 4bočné, střičné, ohebné, mnohé, přímaunké; listy střičné, jednoduché, wejčitokopinaté, ostré, třikrát trojžilé, přířapikaté, lysé, $1^1/_2''$ dlauhé, $^3/_4''$ široké; hrozny konečné, přímaunké, mnohokwěté; kwěty drobné, zelenawé; stopečky střičné nebo na konci střídawé, opatřené dole listenem jedním, u prostřed dwěma; blizny červené, jako růžky čnějící. — We křowištích a plotech Ewropy a Afriky středomořských. Kwěte w kwětnu až do srpna. ♄.

Listí a plody jsauce jedowaté působí závrať, křeče, snobrž i smrt. Tudy nebezpečné jest porušení nenesowých listů těmi listy. We wlasti její se potřebuje k barwení na černo a wyděláwání kožť.

Řád 66.

[redacted]

anebo srostlých, pometáním u menším počtu jsaucích, anobrž ojedinělých, zralých 2chlopných, 1—3semenných. Semeno lesklé.

Kře nebo stromy často ostnaté; listy často střídawé a tečkowaně žláznaté.

Ž. zubotěšný. Z. ternatum *Swartz.* Keř bezbranný co muž wysoký, s korau šerau; listy trojené: lístky obwejčité, přiwykrojené, lesklé, wezpod tečkowané; hrozny úžlabíčkowé, složené; kalich 3dílný; plátky, tyčinky a měchýříky po třech. — Na Domingu ostrowě. ♄.

Kořen kořenný a ostrý obsahuje pryskyřici, barwinu žlutau a prwek hořký; žwýkán wyluzuje sliny, a tudyž se potřebuje proti bolení zubůw; plod chuti pepřowité.

Ž. růžowonný. Z. emarginatum *Swartz* Fagara emarginata *Swartz. Sloan. t.* 168. *f.* 4. Strůmek 20′ wysoký, s kmenem co stehno tlustým, někdy krátkými ostny přikrytým, s wětwemi sehnutými; listy na konci rozch. 4″ dlauhé, licho- nebo sudozpeřené, 2—3jařmé: lístky 1″ dlauhé, ¾″ široké, wejčité, wykrojené, huňaté; kwěty drobné, bílé jako bezowé, 5mužné, 3čnělečné; měchýříky 3 (pometáním 1), jako černý pepř, 2chlopné, o 1 černém semeně. — Na wrších ostrowa Jamaiky. ♄.

Dříwí bílé s obšírným dřeněm, wonné, tak že je jmenují růžowým. Hoře daleko široko naplňuje wzduch líbezným nápadem. Listy a rozhy slauží k lázním a obkladkům dráždícím. Tobolky woní asi jako bobek.

Ž. kořenný. Z. Rethsa *Decand.* Fagara Rethsa *Roxb. Rheed.* 5. *t.* 34. Strůmek 15′ wysoký, s korau našerau korkowitau; ostny nejmnožší podhnuté, drobné; listy 1′ dlauhé, sudozpeřené, 8—16jařmé: lístky 5″ dlauhé, 2″ široké, kopinaté, kosowité, hladké, celé; plátky a tyčinky 4; měchýřík 1, zakulatělý co hrách, 1semenný. — W Indii wýchodní. Kwěte na začátku posuchy. ♄.

Lýko ostré a hořké; plody nezralé chuti kořenné, asi jako kůrky pomarančowé, a semena jako černý pepř, potřebují se co koření; s cukrem zadělané k posilnění žaludka a proti hlistám.

Ž. jasmínolistý. Z. Pterota *Kunth.* Fagara Pterota *Lin. Lam. t.* 84. *Dict. sc. nat. atl.* 3. *t.* 127. Pterota *P. Browne t.* 5. *f.* 1. *Sloan.* 2. *t.* 162. *f.* 1. Strom 20′ wysoký, ostnatý; wětwe prohybané: dříwí twrdé, rusé, jako buksowé; wětwe mnohé, rozložité; listy 2″ dlauhé, lichozpeřené: lístky ½″ dlauhé, obwejčité, přízejkowané; řapík auzce obraubený, na články se rozdělující, u wzniku jakoby palistoma opatřený, ostnoma hákowitýma; klasy úžlabíčkowé, kratší řapíku; tyčinky 4—5; waječníky 2; měchýříky 2—1, kulowaté, asi co kaukolowé semeno weliké, čnělkau křiwau hrotité, swraskalé

Od toho rodu přichází *dřevo kwassiowé jamaické* čili tlusté, a rowná se w účincích kwassiowému prawému.

S. guianská. S. guianensis *Rich.* S. amara *Aubl. t.* 331. 332. S. officinalis *Decand.* (dílem). Quassia simaruba *Lin. Lam. t.* 343. *f.* 2. *Desc.* 1. & 14. Strom 60—70′ též jasanu podobný; kmen rowný, třebas 2″ tlustý; kůra příhladká, šerá, z ran roníci žlutawau, hořkau; rozby náhnědé, lysé; listy sudozpeřené, 1—1½′ dlauhé, na řapících oblých, na líci obzwláště proti konci žlabowitých: lístky 10—16jařmé, překrátce řapíčkaté, podlauhlé, dole zaužené, na konci tupé nebo maličko wykrojené nebo krátce a tupě zakončité, 4—5‴ dlauhé, 1—1½″ široké, tlustaunké, kožowité, tmawě zelené; lata weliká, rozewřená, střídawowětwá; lístěny listowité, řapíkaté, kopisťowité; kwěty krátkostopečné, bělawé, samčí a samičí pomíchané; kalich krátký, zwonkowitý: zubův wejčitých, ostraunkých; plátky podlauhlokopinaté, ostré, přížlabowité; tyčinky sotwa zdělí koruny, na zpodině se šupinau obwejčitau, huňatau; prašníky podlauhlé; kwěty samčí mají kypet waječníka, špauzdrý; waječník samičích na terči okrauhlém, 10 šupinami obkličený; čnělka šbrázdá; blizna blawowitá, popečnatá; lalokův

witě; kypet vaječníka 10pauzdrý, vaječník aurodný 10 šupinami obklíčený; čnělka válcowitá, nahoře na patero klaná: ušťův rozložených, podhnutých; blizny ostré; plody podlauhlo-elipsowité, přísmačknuté, hladké, černé; semena úkosně podjuhowatá. — W lesech na Jamaice a Karybejích. Kwěte w dubnu. 5.

Kůra kořenowá bledší nežli předešlého stromu taktéž se jmenuje a potřebuje. Jest hořčejší.

S. měňawá. S. versicolor *Hillair us. t.* 5. Strůmek 5—10′; listy 5—12″ dlauhé, krátkořapíkaté, ubírawě sudozpeřené; řapíky lysé, červenawé: lístky 4—7jařmé, střídawé, podlauhlowaječné, ½—3″ dlauhé, přetupé a zatlačené, na líci lysé a zelené, na rubu bělawé a zmladi pýřité; lata konečná, štíhlá, z 5—9 větwí střídawých, předlauhých, autlých, hranatých, přísmačknutých, lysých, červených, u jich počátku listy malé, zpeřené; listeny dalšího rozwětwení kopisťowité, w řapík zaužené; kwěty dwaudomé, přístrbaulené, překrátce stopečkaté, drobnými listencemi obklíčené; kalich tlustaunký: ušťův wejčitých, tupých; plátky podlauhlokopinaté, zaubkoma nestejnýma ukončené; tyčinky (10) kratší plátkův, šidlowité, dole opatřené šupinau tlustau, kopisťowitau, přetupau, brwitau; prašníky wejčné. — W Brasilii, hlawně w Minas-Geraesu. Kwěte w srpnu. 5.

Kůra w Brasilii *cortex paraïba* zwaná, jest hořká jako předešlé a taktéž se potřebuje; též prý léčí uštknutí hadí.

Simaba. Simaba. Simabe.

Kwěty obojaké. Kalich malý, miskowitý, 5dílný, na patero klaný nebo 5zubý. Plátků 5, dole širokých, kalichu mnohokrát delších. Tyčinek 10, řídko 8, jichž polowička střičná ušťům kalichowým, druhá plátkům: nitky na konci lysé, šidlowité, u wnitř w šupinku brwitau rozšířeně. Čnělek 5 w 1 srostlých. Blizen 5, krátkých. Worečkův 5, 1semenných.

S. guianská. S. guianensis *Aubl. t.* 153. Zwingera amara *Willd.*. Keř 6—7″ wysoký, přímý; kmen oblý s korau rozsedlau a wětwemi rozkladitými; listy střídawé, řapíkaté, trojené čili lichozpeřené, 2—3jařmé: lístky střičné, tuhé, lysé, zelené, wejčitě podlauhlé, celé, zakončité, asi 3½″ dlauhé, 1′ i wíce široké, lístek lichý řapíčkatý; kwěty úžlabíčkowé, po 5—6 dělající malé chocholíky; stopečky krátké, nestejné, opatřené dole malým listenem na způsob šupiny; kalich lysý, o 4—5 ušťův hlubokých, ostrých; koruna bílá, trochu delší

kalichu, o 4—5 plátcích wejčitých, tupých; worečky 4—5, žlutawé, wejčité, 1/2″ dlauhé, se skořápkau zelenau, tenkau, kožowitau, hořkau; semeno křehké, we slupce hořké. — W Guianě w lesech. Kwěte w září. ♄.

Kořen a kůra hořké, potřebují se jako jiné hořké hmoty rostlinné w lékařstwí.

Wěncowec. Niota. Niota.

Kalich 4—5dílný: uštůw 2 wně žláznatých. Plátky 4—5, tupé, kalichu mnohem delší. Tyčinek 8—10, prostých, podplodních, dole šupinau zmnožených. Waječník čihowitý, nawrchu 4—5laločný. Čnělka 1, nitowitá, z prostřed laloků waječníkowých wyniklá. Tobolky 4—5 nebo pometánim 1—3, smačknuté, 1pauzdré, 1semenné.

W. obecný. N. tetrapetala *Decand.* Samadera tetrapetala *Wallich. as.* 2. *t.* 168. *Gaert. t.* 159. Karin njotti *Rheed.* 6. *t.* 18. Strom wždy zelený, 30′ wysoký, co muž tlustý, s korau černau a dřiwim bílým, hořkým; listy přehořké, 10″ dlauhé a 2½″ široké, střídawé, podlauhlowejčité; stopky 1′ dlauhé, wisuté, smačknuté, nesaucí

dawé, 1—1½″ dlauhé, tupé, podlauhlé, nejcelejší, dole zaužené a přípodduté; květy úžlabičkowé, ojedinělé nebo po 2—3, stopkami jakoby wyniklé z pahrbku na zpodině listowé; kalich 4zubý; plátky 4, čárkowitopodlauhlé, žluté; tyčinky 4; plody dwojworečné, swraskalé, červené. — Na Ostrowech kanarských. Kwěte w duhnu až do srpna. ♄.

Na Teneriffě se potřebuje na místo chiny proti zimnicím.

Wrcholist. Spathelia.

Kwěty obojaké. Kalich 5dílný, mázdřitý, barwený. Plátkůw 5, podplodních, w paupěti střechowitých. Tyčinek 5, s nitkami krátkými, 3špidlatými, dole rozšířenými a huňatými. Waječník obhomolowitý, 3úhelný, 3pauzdrý: pauzder 2waječných. Čnělka žádná; blizny 3. Peckowice podlauhlá, 3bočná, po hranách křídlatá, 3pauzdrá: pauzder 2waječných, někdy 2křídlá, 2pauzdrá. Semena podluhowatá w pauzdrách ojedinělá. Bílek dužnatý; kel rowný, překocený, s dělohama čárkowitě podlauhlýma, kořínkem krátkým.

W. řeřabinowý. S. symplex *Lin. Lam. t.* 207. *Ker. reg. t.* 670. *Sloan.* 2. *t.* 171. Strom obzwláštní. Kmen 40′ wysoký a 1″ toliko tlustý, obyčejně jednoduchý nebo wětwe toliko 6″ dlauhé z konce wyhánějící, takže z daleka podobá se palmě; listy na konci krátkých wětwí, weliké, lichozpeřené, welmi podobné řeřabinowým, řapík 3—4′ dlauhý; lístky střídawé, lysé, sedawé, kopinaté, dole wejčité, na konci ostré, po kraji zubaté: kwěty rozpostawené na latách rownych, dlauhých, wětewnatých: wětwe jednoduché, střídawé, nesaucí kwěty pěkné; koruna dwakrát delší kalichu, pěkně nachowá. — Na Jamaice po skalách podlé wod. 5.

Podřadí 4.

KOŽARKOWITÉ. CORIAREAE.

Kožarka. Coriaria. Gerberstrauch.

Kwěty obojaké, jedno- nebo dwojdomé. Kalich na patero klaný. Plátkůw 5, kalichu menších, mozolatých. Tyčinek 10, na lůžku připewněných. Waječník sedící na lůžku zilustlém, 5pauzdrý, 5hraný. Čnělka žádná. Blizen 5, dlauhých, šídlowitých. Woreckůw 5, uzrálými

skoro oddělených, přiblížených, nepukawých, 1semenných, obklíčených lupeny kalichowými a plátky zwětšenými, žláznatými. Semena wisutá. Bílek žádný. Kel rowný, s kořínkem hořením, dělohama dužnatýma.

K. myrtolistá. C. myrtifolia *Lin. Duham. t.* 73. *Lam. t.* 822. *Schk. t.* 334. *Düsseld. suppl.* 1. *t.* 14. Keř zwýší muže s korau nášerau; wětwe 4bočné, stříčné, ohebné, mnohé, přímaunké; listy stříčné, jednoduché, wejčitokopinaté, ostré, třikrát trojžilé, přířapíkaté, lysé, 1½″ dlauhé, ¾″ široké; hrozny konečné, přímaunké, mnohokwěté; kwěty drobné, zelenawé; stopečky stříčné nebo na konci střídawé, opatřené dole listenem jedním, u prostřed dwěma; blizny čerwené, jako růžky čnějící. — We křowištích a plotech Ewropy a Afriky středomořských. Kwěte w kwětnu až do srpna. ♄.

Listí a plody jsauce jedowaté působí záwrať, křeče, anobrž i smrt. Tudy nebezpečné jest porušení senesowých listů těmi listy. We wlasti její se potřebuje k barwení na černo a wyděláwání koží.

Řád 66.

HOŘKOŇOWITÉ. *SIMARUBEAE.*

Kwěty obojaké nebo pometáním různopohlawé. Kalich 4—5dílný, stálý. Plátky 4—5, podplodní, přímé, sedawé. Tyčinek tolik co plátkůw nebo dwakrát wíce, wyniklých z terče podplodního, prosté. Waječník rozdělený na tolik lalokůw, kolik plátkůw. Čnělka niťowitá, dole rozšířená. Worečkůw co plátkůw, na lůžku klaubem připewněných, tobolkowitých, 2chlopných, u wnitř pukajících, 1semenných. Semena bezbílečná, wisutá. Dělohy 2, tlusté. Kořínek krátký, hoření.

Stromy nebo kře; listy střídawé, zpeřené, welmi řídce jednoduché, netečkowané, bezpalisté; kwěty prawidelné, okoličené, hrozněné, častěji klasené.

Sem náleží 20 rodů (w 6 pokoleních), jesto skoro wšecky rostau mezi obratníkoma w Americe. Wšeliké rozeznáwají se wytaženinau přehořkau.

Hořkoň. Quasia. Quasie.

Kwěty obojaké. Kalich malé [illegible]
Plátkůw 5, wětších kalichu, sk[illegible]
líčko zatočilých. Tyčinek [illegible]

obkličený, 2—3—4pauzdrý: pauzder 1 — mnohovaječných. Bliznа na 2 — 4klaná. Plod: tobolka, bobule, peckowice, nošnička. Semena nejmnožších, zwláště tobolkatých míškatá. Bílek dužnatý nebo žádný. Kel rowný, osowý, dwojdělożný.

Kře nebo stromy; listy jednoduché, řídce složené, často palistnaté, střídawé nebo střícné

Do toho řádu náleží asi 240 rodů w 31 pokoleních, rostaucích we wšech světa dílech; w Americe jich ale mnohem wíce nežli w Ewropě.

Řád ten rozděluje se na troje podřadí.

1. *KLOKOČOWITÉ.* Semena kostěná, u pupu uťatá; kel přímý, osowý, w bílku dužnatém, s dělohama tlustýma. Listy složené.

2. *BRSLENOWITÉ* (wlastně). Semena míškatá, u pupu neuťatá; kel přímý, osowý, w bílku dužnatém; dělohy listowité. Listy jednoduché.

3. *CESMINOWITÉ.* Plátky dole širší, někdy srostlé; plod nepukawý; kel rowný, osowý; bílek dužnatý. Listy jednoduché.

Podřadí 1.

KLOKOČOWITÉ. STAPHYLLEACEAE.

Klokoč. Staphyllea. Pimpernuss.

Kalich 5dílný, barwený, we dně opatřený terčem miskowitým, 5zubý. Plátkůw 5, přímých. Tyčinek 5, okolo terče stojících. Waječník s 2—3 čnělkami, dole srostlými a pak ztuha přiblíženými a malými bliznami. Tobolka kožnatá, nafauknutá, 2—3pauzdrá: pauzder u wnitř na konci pukajících, 1—2semených.

K. zpeřený. St. pinnata *Lin. Engl. bot. t.* 1580. *Rostl.* 2. *ob.* 63. Klokočka *Mat. Háj.* 80. — *Wel.* 94. *a.* Keř 10—18′ wysoký, s korau tmawě hnědau; wětwe siwě zelené; listy lichozpeřené, 2—3jařmé: lístky eliptičně podlauhlé, zakončité, drobně a ostře zpilowané, lysé, na líci sytě zelené, wezpod siwě zelené, postranní sedawé, lichý řapíčkatý; palísty čárkowité, mázdrowité; hrozny konečné, složené, odwislé; stopečky u prostřed klaubnaté s listenoma padawýma, mázdrowitýma; kwěty asi 4‴ dlauhé; kalich a plátky stejně dlauhé, bílé, často růžowě naběhlé, přímé, na konci sklimené; čnělky a pauzdra nafauknutá, obyčejně 2; menše

weliká, zakulatělá, žemličkowé barwy, lesklá, s pupem welikým, okrauhlým, bělawým. — Na chlumech w Ewropě jižné, a tu i onde w prostředni. Kwěte w kwětnu a čerwnu. ♄.

Dřiwí bílé, pewné potřebnjí saustružníci; jádra se jedí, ačkoli zwolna počišťují, i dobrý olej dáwají; paupata tu i onde jako kaprlata se zaděláwají a užiwají.

K. trojlístkatý. S. trifoliata *Lin. Schmidt. t.* 81. Keř podobný; listy trojlístkaté: lístky wejčité, zakončité, prawidelně zpilowané, mladší wezpod pýřité; čnělky lysé; tobolky nafauknuté. — W Americe sewerně. ♄.

U nás jako předešlý w sadech; může se taktéž potřebowati.

Kostalka. Turpinia. Turpinie.

Kwěty mnohomanželné nebo dwojdomé. Kalich 5dílný, stálý, po kraji barwený. Plátků 5, z terče wyniklých, s lupeny kalichowými střídawých. Terč 10zejkowý. Tyčinek 5, z terče wyniklých, s plátky střídawých. Waječník 3hraný. Bobule 3hraná, 8pauzdrá: pauzder 2—3semenných. Semena kostěná, u pupu uťatá. Kel plošký, rowný, w bílku dužnatém. Dělohy tlusté.

Jmění klokoče.

witě; kypet vaječníka 10pauzdrý, vaječník aurodný 10 šupinami obklíčený; čnělka válcowitá, nahoře na patero klaná: ušťův rozložených, podhnutých; blizny ostré; plody podlauhlolipsowité, přísmačknuté, hladké, černé; semena úkosně podjuhowatá. — W lesech na Jamaice a Karybejích. Kwěte w dubnu. 5.

Kůra kořenowá hledší nežli předešlého stromu taktéž se jmenuje a potřebuje. Jest hořčejší.

S. měňawá. S. versicolor *Hillair us. t.* 5. Strůmek 5—10′; listy 5—12″ dlauhé, krátkořapíkaté, ubírawě sudozpeřené; řapíky lysé, červenawé: lístky 4—7jařmé, střídawé, podlauhlowaječné, ½—3″ dlauhé, přetupé a zatlačené, na líci lysé a zelené, na rubu bělawé a zmladí pýřité; lata konečná, štíhlá, z 5—9 větwí střídawých, předlauhých, autlých, hranatých, přísmačknutých, lysých, červených, u jich počátku listy malé, zpeřené; listeny dalšího rozwětwení kopisťowité, w řapík zaužené; kwěty dwaudomé, přístrbaulené, překrátce stopečkaté, drobnými listencemi obklíčené; kalich tlustaunký: ušťův wejčitých, tupých; plátky podlauhlokopinaté, zaubkoma nestejnýma ukončené; tyčinky (10) kratší plátkův, šídlowité, dole opatřené šupinau tlustau, kopisťowitau, přetupau, brwitau; prašníky waječné. — W Brasilii, hlawně w Minas-Geraesu. Kwěte w srpnu. 5.

Kůra w Brasilii *cortex paraïba* zwaná, jest hořká jako předešlé a taktéž se potřebuje; též prý léčí ušknutí hadí.

Simaba. Simaba. Simabe.

Kwěty obojaké. Kalich malý, miskowitý, 5dílný, na patero klaný nebo 5zubý. Plátků 5, dole širokých, kalichu mnohokrát delších. Tyčinek 10, řídko 8, jichž polowička střičná ušťům kalichowým, druhá plátkům: nitky na konci lysé, šídlowité, u wnitř w šupinku brwitau rozšířené. Čnělek 5 w 1 srostlých. Blizen 5, krátkých. Worečkův 5, 1semenných.

S. guianská. S. guianensis *Aubl. t.* 153. Zwingera amara *Willd.*. Keř 6—7″ wysoký, přímý; kmen oblý s korau rozsedlau a wětwemi rozkladitými; listy střídawé, řapíkaté, trojené čili lichozpeřené, 2—3jařmé: lístky střičné, tuhé, lysé, zelené, wejčitě podlauhlé, celé, zakončité, asi 3½″ dlauhé, 1′ i wíce široké, lístek lichý řapíčkatý; kwěty úžlabičkowé, po 5—6 dělající malé chocholíky; stopečky krátké, nestejné, opatřené dole malým listenem na způsob šupiny; kalich lysý, o 4—5 ušťův hlubokých, ostrých; koruna bílá, trochu delší

suté, zakulatělé, 4—5hrané: hran ostrých, w křídlo břitké, okrauhlené prodlaužených, růžowé; míšek semenowý žlutohnědý. — W lesech a hájích z Delfinatu až do Taurie. Kwěte w kwětnu a červnu. ♄.

Jako předešlé se potřebuje.

Zimokeň. Celastrus. Celaster.

Kalich nejmenší, 5laločný. Plátkůw 5, nehetnatých. Tyčinek 5. Vaječník w terči 10árkowaném ponořený. Čnělka 1; blizny 2—3. Tobolka 2—3chlopná: chlopní u prostřed dokonale nebo na polo přehrádkatých. Semeno 1, míškem obšírným, dužnatým wice méně zaobalené.

Kře; listy střídawé; stopky úžlabíčkowé, mnohokwěté nebo latněné, konečné.

Z. pnulý. C. scandens *Lin. Schmidt. t.* 140. *Rostl.* 2. *ob.* 78. Keř 6—15′ wysoký, pnulý, lysý, s wětwemi dlauhými, tenkými hnědočerwenými, pak šediwými; listy eliptičné, zakončité, pilowané; kwěty na hroznech konečných a úžlabíčkowých dwojdomé, zelenawě bílé; tobolky tupě 3hrané, miniowé. — W Americe sewerné.

bílečná, se klem rownym, kořínkem krátkým, dělohama tlustýma.

Stromy, kře; listy střídawé, jednoduché, palistnaté; kwěty prawidelné, obojaké nebo mnohomanželné, více méně hrozněné nebo wrcholičenć, řídčeji ojedinělé.

Sem náleží zajisté asi 50 rodů we 4 pokoleních. Wšecky náležejí horkému pásmu, málokteré kromě obratníkův a to jenom blízko nich. Některé jich mají ještě hořký prwek, mnohem ale méně nežli hořkoňowité, za to ale více třísloviny a w semenech oleje.

Ochna. Ochna. Ochne.

Plátkův 5 — 10. Tyčinek mnoho; nitky niťowité, stálé; prašníky čárkowité nebo wejcowité, dwojnásobnau štěrbinau od hora dolů pukající.

Kře nebo stromy staroswětowé, hladké, žláwnaté, listův padawých; oku šupinatá; kwěty wynikají pod listím z lohského dřewa.

O. stupend. O. obtusata *Decand. ann. mus.* 17. *t.* 1. O. squarrosa *Lin. Roxb. t.* 89. Metrosideros spuria *Rumph* 3. *t.* 13. Nízký strom, pohromadě rosta malé lesy dělající; peň nízký, tlustý; listy podobné skořicowníkowým, obwejčité nebo podlauhlowejčité, ostré, pilowané, lesklé, 5″ dlauhé, 2″ široké; kwěty weliké; kalich zelený, stálý; koruna žlutá, newonná, ½″ široká, alespoň složená z 8—10 plátkův podlauhlých, padawých; tyčinek 5krát 10 w jedné řadě; blizna hlawowitá; peckowic 10, hustých na zwelič.eném zpodku čnělkowém, pak rozdělujících se, žaludowitých, černých, co bob welikých, obyčejně 7—6 pometawých, mléka bílého plných; semeno se slupkau bílau. — W Indii wýchodní. 5.

Celý strom a owoce podobají se baobabu; dřiwí jako železné rozděluje se na twrdé jádro a běl čili blánu měkkau, u wodě se potopuje. Kůru žwýkají nemajíce pinangu.

Klinor. Gomphia. Nagelbeere.

Plátkův 5. Tyčinek 10, s nitkami skoro žádnými, prašníky dlauhými, jehlatcowitými, přímými, na konci děrau dwojnásobnau pukajícími.

Stromy, kře, nejwíce americké; hrozny z konce wětwí listonošných wynikající.

K. olejný. G. Jabotapita *Swartz. Plum. am. t.* 158. *Lam. t.* 472. *f.* 2. *Marcg. t.* 101. *Piso t.* 166. Strom křowitý, mírně weliký, s korau šerau, hladkau, dřiwím měkkým, tuhým; wětwe hebké; listy hruškowým podobné, 3″ dlauhé, 1″ široké, přisedawé, wejčitokopinate, obak ztenčené, od dola nahoru zejkowané, ostré; kwěty

píkaté, kopinaté, lysé, ostré, asi 3″ dlauhé, zubaté; kwěty drobné, nachowé, na latě konečné; stopečky střičné, s listeny drobnými, padawými; ušty kalichowé wejčité, ostré; koruna delší kalichu: plátky wejčité, tupé; tyčinky kratší plátkůw. — Na Předhoří dobré naděje. 5.

Dřiwí wýborné k stawení příbytkůw. Hotentoti dělají z něho kopiště.

Keratec. Myginda. Myginde.

Kalich nejmenší, na čtwero klaný. Plátky 4, rozložené. Tyčinky 4, se plátky střídawé a jich kratší. Wejčník zakulacený. Blizny 4, přisedawé nebo čnělkau jednoduchau podepřené. Peckowice wejcowitá, (nepochybně pometáním) 1pauzdrá, 1semenná. Semeno z konce pauzdra odwislé, bilečnaté,

Kře rozeh čtyrhranných; listy střídné, příkožnaté; stopky úžlabíčkowé, často na konci na tré klané nebo třikrát roztrojené; kwěty nejmenší.

K. močopadný. M. Uragoga *Jacq. am. t.* 16. *Lam. t.* 76. *P. Brown. t.* 17. *f.* 1. Keř přímý, 3—8střewičný, málo wětewnatý; kmen tlustý, sukatý, nestejný, s korau

obklíčený, 2—3—4pauzdrý: pauzder 1 — mnohovaječných. Bliznа na 2 — 4klaná. Plod: tobolka, bobule, peckowice, nožnička. Semena nejmnožších, zwláště tobolkatých míškatá. Bílek dužnatý nebo žádný. Kel rowný, osowý, dwojdělożný.

Kře nebo stromy; listy jednoduché, řídce složené, často palistnaté, střídawé nebo střícné

Do toho řádu náleží asi 240 rodů w 31 pokoleních, rostaucích we wšech světa dílech; w Americe jich ale mnohem více nežli w Kwropě.

Řád ten rozděluje se na troje podřadí.

1. *KLOKOČOWITÉ.* Semena kostěná, u pupu uťatá; kel přímý, osowý, w bílku dužnatém, s dělohama tlustýma. Listy složené.

2. *BRSLENOWITÉ* (wlastně). Semena míškatá, u pupu neuťatá; kel přímý, osowý, w bílku dužnatém; dělohy listowité. Listy jednoduché.

3. *CESMINOWITÉ.* Plátky dole širší, někdy srostlé; plod nepukawý; kel rowný, osowý; bílek dužnatý. Listy jednoduché.

Podřadí 1.

KLOKOČOWITÉ. STAPHYLLEACEAE.

Klokoč. Staphyllea. Pimpernuss.

Kalich 5dílný, barwený, we dně opatřený terčem miskowitým, 5zubý. Plátkůw 5, přímých. Tyčinek 5, okolo terče stojících. Waječník s 2—3 čnělkami, dole srostlými a pak ztuha přiblíženými a malými bliznami. Tobolka kožnatá, nafauknutá, 2—3pauzdrá: pauzder u wnitř na konci pukajících, 1—2semených.

K. zpeřený. St. pinnata *Lin. Engl. bot. t.* 1580. *Rostl.* 2. *ob.* 63. Klokočka *Mat. Háj.* 80. — *Wel.* 94. *a.* Keř 10—18′ wysoký, s korau tmawě hnědau; wětwe siwě zelené; listy lichozpeřené, 2—3jařmé: lístky eliptičně podlauhlé, zakončité, drobně a ostře zpilowané, lysé, na líci sytě zelené, wezpod siwě zelené, postranní sedawé, lichý řapíčkatý; palisty čárkowité, mázdrowité; hrozny konečné, složené, odwislé; stopečky u prostřed klaubnaté s listenoma padawýma, mázdrowitýma; kwěty asi 4‴ dlauhé; kalich a plátky stejně dlauhé, bílé, často růžowě naběhlé, přímé, na konci sklimené; čnělky a pauzdra nafauknutá, obyčejně 2; menase

[redacted]

weliká, zakulatělá, žemličkowé barwy, lesklá, s pupem welikým, okrauhlým, bělawým. — Na chlumech w Ewropě jižné, a tu i onde w prostřední. Kwěte w kwětnu a čerwnu. ♄.

Dříwí bílé, pewné potřebují saustružníci; jádra se jedí, ačkoli zwolna počišťují, i dobrý olej dáwají; paupata tu i onde jako kaprlata se zaděláwají a užíwají.

K. trojlístkatý. S. trifoliata *Lin. Schmidt. t.* 81. Keř podobný; listy trojlístkaté: lístky wejčité, zakončité, prawidelně zpilowané, mladší wezpod pýřité; čnělky lysé; tobolky nafauknuté. — W Americe sewerné. ♄.

U nás jako předešlý w sadech; může se taktéž potřebowati.

Kostalka. Turpinia. Turpinie.

Kwěty mnohomanželné nebo dwojdomé. Kalich 5dílný, stálý, po kraji barwený. Plátkůw 5, z terče wyniklých, s lupeny kalichowými střídawých. Terč 10zejkowý. Tyčinek 5, z terče wyniklých, s plátky střídawých. Waječník 3hraný. Bobule 3hraná, 8pauzdrá: pauzder 2—3semenných. Semena kostěná, u pupu uťatá. Kel ploský, rowný, w bílku dužnatém. Dělohy tlusté.

Jmění klokoče.

K. owocná. T. pomifera *Decand.* Dalrymplea pomifera *Roxb.* 3. *t.* 279. Strom; listy 1′ dlauhé, zpeřené: lístky 3—7, 5″ dlauhé, s přetlustými žebry; laty delší než širší: wětwí wšech stříčných; plody zakulatělé, pomarančowé, jablkowité, asi jako mišpule, *žnekyjam* jmenowané. — W Silhetu Indie wýchodní. ♄.

Owoce se jí.

Podřadí 2.

BRSLENOWITÉ. EVONYMEAE.

Brslen. Evonymus. Spindelbaum.

Kalich 4—6laločný, rowný, dole terčem přikrytý. Plátky 4—6, rozložené, z terče wyniklé. Tyčinky 4—6, ze žlázek na terči stojících, s plátky střídawých. Čnělka 1. Tobolka 3—5pauzdrá, 3—5hraná: chlopní u prostřed přehradkatých; pauzdra 1—3semenná; semena dužninau čili miškem obalená. Kel zelený, rowný, u prostřed bílku dužnatého.

Kře rozeh čtyrhraných, listůw wejčitých, často stříčných, setwa palistnatých, stopek užlabíčkowých.

B. sprostý. E. europaeus *Lin. Schmidt. t.* 71. *Engl. bot. t.* 362. *Fl. dan. t.* 1089. *Rost.* 2. *ob.* 64. Brslen *Mat. Hel.* 73. *b.* Brslen, brsnil, kněžské čepičky, kwadrátky, kněží múd. Keř 6—20′ wysoký, střícně a rozkladitě či rozewřeně wětewnatý: wětwe starší oblé, s korau hladkau, hnědau; rozhy tupě čtyrhrané, nahnědle zelené, hladké; listy střícné, kopinaté, více méně wejčité, wždy dole ztenčené a ostré, na konci ostré, jakoby někdy zakončité, nejlysejší, autle a tupaunce pilowané, krátce řapíkaté: z úžlabíčka nejprwnějších listůw wynikají stopky střícné, smačknuté, sochaté, w rozporách 1kwěté; kwěty 4audé, w rozporách stojící 5audý; kalich a koruna rozložené, poslední podlauhlá, zelenawě bílá; terč žláznatý o hranách 4, po řídku o 5; tyčinky zdélí lupenůw kalichowých, přímé; tobolka sytě růžowá, čihowitá, nejčastěji 4—3—2laločná: lalokůw na konci a hraně wnějšné tupých, na dél pukajících, 1pauzdrých, 1semennych; semena we wnitřním kautu připewněná, podluhowatá, w míšku dužnatém, mazawém, sytě pomerančowém zawřená. — We křowištích, podlé lesůw, w plotech po nejwětším dílu Ewropy. Kwěte w kwětnu a červnu. ♄.

Dřiwí jeho přepewné, žlutawé, potřebují na zboží sanstružnické a na nástroje hudební; při zdělávání prý působí mdloby a dáwení. Plody silně počišťují; druhdy w hojictwí se potřebowaly.

B. bradawičnatý. E. verucosus *Scop, Jacq, aust. t.* 49. *Schmidt t.* 72. *Rostl.* 2. *ob.* 64. Keř předešlému podobný, 3—6′ wysoký; wětwe oblé, hnědé, bradawičkami černými hustě pokryté; rozhy zelené, hnědě bradawičnaté; listy wejčité, někdy také kopinatowejčité, tupaunce zakončité, autle a tupě pilowané, nejlysejší; řapík listu mnohem kratší; stopky sochaté; ušty kalichowé okrauhlené; plátky 4 wejčité, zahnědle červené; tyčinky 4; tobolka jako předešlého, hlinožlutá nebo červená. — Po Ewropě wýchodnější, wlažnější. Kwěte w kwětnu a červnu. ♄.

Powah předešlého.

B. širolistý. E. latifolius *C. Bauh. Jacq. aust. t. t.* 289. *Schmidt t.* 74. *Rostl.* 2. *t.* 65. Keř třebas 20′ wysoký; wětwe hladké, oblé; listy střícné, wejčité, nejčastěji podlauhlowejčité, kopinatowejčité, skoro 2½″ dlauhé, 1⅔″ široké, nejlysejší, ostré, někdy zakončité, autle pilowané; řapíky welmi krátké; stopky úžlabíčkowé, třikrát sochatě rozdělené; ušty kalichowé okrauhlené; plátky 4, eliptičné, nejtupější, žlutawě zelené, wezpod ponačerwenalé; tobolky na stopce zdélené, wi-

tmawě čerwená. — Původně w Syrii a snad také w Persii sewerné, podlé Moře chwalinského; za Augusta Sexta Papinia přenešen do Wlach, kdežto až ku patě Alpské rozšířen; též od nejdáwnějších časů we Španielích, jižné Francii, na pomoří barbarském se sází. Kwěte z jara, zraje w létě. ♄.

Owoce sliznaté, přesládké požíwají w jižné Ewropě za čerstwa a sucha, a potřebují často proti nemocem hrudního.

C. jedlý. Z. Lotus *Lam. t.* 185. *f.* 2. Rhamnus Lotus *Lin. Desf. act. par.* 1788. *t.* 21. Řešetlák datlowý. Keř wysoký, anobrž i strom jako malý hruškowý s wětwemi bělawými, lysými, trnatými; listy střídawé, wejčité, podlauhlé, nejlysejší, nejtupější, někdy maličko wyříznuté, obdálně autle zejkowané; řapíky překrátké; z úžlabíčka rozhowého wycházejí swazečky z 5—2 kwětůw drobných; čnělky 3, blizny tupé; peckowice zakulatěle wejcowitá, ryšawá; pecka zakulatělá. — Na suchopařích wýslunných w Ewropě středomořské, teplejší. Kwěte w kwětnu, zraje w srpnu, září. ♄.

Owoce to od dáwna we wlasti se požíwá a Tunisané byli druhdy lotožrauty (lotophagi) zwáni, protože strom a owoce jeho lotos se jmenowal. Lid ten podlé Polybia owoce do nádob natlučené schowáwal. Chutná co datle a fíky. Theofrastos prawí,

Stromky; listy střídawé, jednoduché, kožnaté, přezimující, zubaté; kwěty úžlabíčkowé, bělawozelené, nejmenší.

M. chilský. M. chilensis *Decand.* Mayten *Feuill.* 3. *t.* 27. Senacia Maytenus *Lam.* Strom kmenu 30′ wysokého a wětwí 10″ dlauhých; listy 2″ dlauhé, eliptičnopodlauhlé, dole ztenčené, nejzakončitější, zpilowané; kwěty předrobné, nachowé, wětwe wšude přikrywající; tobolky zakulatělé, 2- řídko 3chlopné. — Wšude w Chili. Kwěte w říjnu a listopadu. 5.

Dřiwí přetwrdé, žluté, červeně a zeleně skwrnaté. Skot welmi rád listy žere, tak že jiné píce nedá. Zwařeninau z rozeh se omywají, opuchnuwše w stínu jedowatého stromu, *litkim* nazwaného. Semena dáwají olej.

Tukostrom. Elaeodendron. Oelstrauch.

Kalich nejmenši, 4—5laločný. Plátky 4—5, odstáwající, dole široké. Čnělka nejkratší. Peckowice wyschlá: pecka dřewnatá, 5pauzdrá, pometáním 2—4pauzdrá; semena w pauzdrech 2, pometáním 1, přímá, podluhowatá; bílek dužnatý; kel osowý, rowný; dělohy listowité; kořínek dolení.

Stromy, kře; listy lysé, střídné; stopky úžlabíčkowé, chocholičené.

T. wýchodní. E. orientale *Jacq. rar. t.* 48. E. indicum *Gaert.* Strom wětwí střídných, uzlatých; listy proměnliwé: mladé čárkowité, zejkowané, 10″ dlauhé, 3″ široké, starší kopinaté, 3″ dlauhé, 1½″ široké, ještě starší wejčité, wždycky jsau delší řapíku; kwěty úžlabíčkowé, trojené; peckowice jako oliwy. — Na Madagaskaru. 5.

Dřiwí má pěkně červené, měkké, truhlářům užitečné. Kořen na wzduchu pěkně zčerwená.

Podřadí 3.

CESMINOWITÉ. ILICINEAE.

Sudličník. Curtisia. Curtisie.

Kalich 4dílný. Plátky 4, tupé, kalichu delší. Tyčinky 4, s plátky střídawé. Waječník a čnělka jednoduché. Blizen 4—5. Peckowice zakulatělá, šťáwnatá; pecka 4—5pauzdrá, 2semenná.

S. bukowý. C. faginea *Ait. Lam. t.* 71. Sideroxylon *Burm. af. t.* 82. Strom wysoký, rozdělený na wětwe husté, korau hrubau, žlutawau přikryté; listy střídné, ča-

Ř. oliwowitý. R. oleoides *Lin.* Podobný předešlému; rozprostřený nebo napřímý; listy podlauhlé, tupé, celé, kožnaté, lysé, wezpod žebernatosítkované. — Na škrobotinách w Sicilii, Mauritanii a Řecku.

Peckowice taktéž prospiwají.

Ř. červenodřevý. R. Erythroxylon *Pall. ross. t.* 62. Přímý; listy čárkowitokopinaté, zpilowané, lysé; kwěty obojaké; peckowice podluhowaté. — Na skalách w Sibiři. ħ.

Dřiwí naryšawčle červené, někdy dosti tmawé, nejtwrdší a křehké; peckowice k barwení jako předešlých rodůw užitečné.

Ř. krušina. R. frangula *Lin. Fl. dan. t.* 250. *Engl. bot. t.* 250. *Duham.* 3. *t.* 15. *Schmidt t.* 154. *Hayn.* 5. *t.* 44. *Düsseld.* 6. *t.* 21. *Rostl.* 3. *ob.* 74. Krušina *Math. Haj.* 64. — *Wtl.* 75. Keř 4—6′ wysoký, strom 20′ zwýši, mnohowětewný; kmen wětwí střídawých, s korau hladkau, tmawě šerau, nalnědlau, běloskwrnatau; wnitřní wrstwa kůry žlutá; rozhy zelené, ponačerwenalé, pýřité; listy wejčité, někdy skoro obwejčité, 2—3″ dlauhé, 1½—2″ široké, zakončité, tupaunké, nejcelejší, podlé žeber mělce brázdowané, starší obak nejlysejší, mladé nerozwinulé, po žebrách a kraji pýřité; řapík zdělí

nich, s lupeny kalichowými střídavých, prostých anebo w korunu kolowitau srostlých. Tyčinek 4—5, s plátky střídawých. Waječník 4pouzdrý; blizen přisedawých 4—5, buď rozdělených, buď srostlých. Bobule 4—5semená; semen podluhowatých, na konci pupečnatých, překocených; bílek dužnatý; kel w konci wáznaucí. ♃

Kře wždy zelené; listy často kožowité; stopky mnohokwěté; kwěty obojaké, hlko pometáním dwojdomé nebo mnohomanželné.

C. europská. I. Aquifolium *Lin. Fl. dan. t.* 508. *Blak. t.* 305. *Engl. bot. t.* 496. *Plenk t.* 72. *Lam. t.* 89. *Duham. t.* 1. *Schk. t.* 28. *Sturm f.* 7. *Hayn.* 8. *t.* 25. *Ditsseld.* 2. *t.* 16. *Rostl.* 2. *ob.* 62. Lesní kopřiwa nebo bodlawá palma *Mat. Wel.* 47. *c.* Ostrolist. Strom wždy zelený, 10—12, anobrž i 40′ wysoký; kmen u srownání s wýškau netlustý, přímý, oblý, rozdělený na mnoho wětwí, nejwíce přesleněných, obehných, s korau hladkau, zelenau; wětwe mladé a rozhy ostrohranné: listy střídawé, wejčité, po kraji řeřabaté, ostré, hrubozubé: zubům a konce kolcem ukončených silným, tuhým, narezawělým, nejlysejší, kožowité, tlusté, 3″ dlauhé, 1½″ široké; řapík listu mnohem kratší; z úžlabíčka listowého wynikají okoliky mnohé, po hromadě na stopkách kratičkých; plátky 4, dole srostlé w korunu kolowitau, bledě růžowau; kwěty obojaké nebo pometáním waječníka i samčí; blizen 4, sedawých; bobule dužnatá, červená, asi zwicí řeřabinky. — W stinných lesech po Ewropě mírnější a teplejší. — Kwěte w kwětnu a červnu, zraje w podzimku ♄. 5.

Listy nadepsané nacházejí se na křech mladších; na starších jsau toliko ku konci zubaté a dílem celé; na ještě starších a w strom wyrostlých jenom celé a na konci w kolec wybíhají. W zahradách pro ozdobu se sází, a tu se naskytují dwa odrodky:

β. ježatá (echinatum), jejížto listy po obojí straně kolcaté;

γ. strakatá (variegatum) s listem bělostrakatým.

Dříw welmi twrdé, hustowlákné, bílé, starších kmenůw u prostřed hnědé, pro nepatrnau tlauštku slauží na drobnější nádobí, zwlášť soustružnické. Z wětwí dělají holi a bičiště. Wnitřní kůra dáwá lep na ptáky. W lékařstwí druhdy potřebowal se kořen, kůra kořenowá a wětwowá, též owoce.

C. bobkolistá. I. Cassine *Ait.* I. caroliniana *Mill.* I. cassinoides *Link.* Aquifolium car. *Catesb.* 1. *t.* 31. Zwýší 1—2 mužůw; listy wejčitokopinaté, ostře zpilowané, rowné; žila prostřední, řapík a rozhy lysé; stopky boční, chocholikowitě wětewnaté. — Na bahništích stinných w Karolině a Floridě. ♄.

Potřebuje se jako předešlá.

C. dáwivá. I. vomitoria *Ait.* I. ligustrina *Jacq. rar.*

t. 310. I. floridana *Lam.* Cassine peragua *Mill. ic. t.* 83. *f.* 2. *Wendl. hort. t.* 31. Cassine *Catesb.* 2. *t.* 57. Keř pěkný; listy podlauhlé nebo eliptičné, obuk tupé, zejkowaně zpilowané, i s rozhami lysé; okolíky boční, přísedawé. — Na pomoří w Karolině a Floridě. Kwěte w čerwnu a lipnu. ♄.

List její slowe *thé paraguajské*, ačkoli nepochodí z Paraguaje. Zemkowé tamnější od dáwna jeho k počišťowání horem užíwají. Každé jaro k pití tomu se shromažďují a obřady rozdílné wykonáwají. Dříwe totiž wšecko staré nářadí wywrhnau ze swých chatrčí. Pak listí natrhawše a do wřelé wody na kotel hodiwše, kolem do kola se postawí, a wůdce od nejprwnějšího w důstojnosti po něm dostane zwařeniny té na šálku neb we skořápce mořské, nikdy nepotřebowané; pak pije ostatní lid též dle důstojnosti, až to pak na ženy a děti přijde. Tak dwa nebo tři dni pijí, až zhamenají, že dost se počistili. Bez welikého namáhání dáwí, a mají za to, že takowé coroční léčení zbuzuje chuť, posiluje žaludek, a dodáwá hbitosti a srdnatosti na wojně. W Ewropě se ho neužíwá.

C. paraguarská. I. paraguariensis *Hillair.* Strom nejlysejší, wýškau pomaranči podobný; listy klínowitě nebo kopinatě podlauhlé, tupaunké, obdálně zpilowané; stopky úžlabíčkowé, mnohodílné; blizna 4laločná; pecky žílnaté. — W Paraguaji a Brasilii okolo Kuritiby.

Listy swiží nemají žádného zápachu; suché a wodau wřelau zpařené wůni příjemnau wydáwají. W celé Americe jižné, ano i w Angličanech se potřebuje jako čínské thé, a slowe *maté* (thé de Maté).

Zimoplod. Prinos. Winterbeere.

Wšecko jako u cesminy; kwěty častěji pometáním dwojdomé, na šestero klané, 6mužné, plody 6semenné.

Kře; listy padawé nebo přezimující; stopky úžlabíčkowé, 1-kwěté.

Z. střemcholistý. P. verticillatus *Lin. Duham. t.* 23. *Lam. t.* 255. *Bart. med. t.* 17. *Bigel. med. t.* 56. *Rostl.* 2. *ob.* 67. Keř zwýší 2—3 mužůw; listy 3" dlauhé, padawé, wejčité, zakončité, zpilowané, wezpod pýřité; swazky kwětůw samčích okolíkowité, úžlabíčkowé: samičí kwěty hromadné, oboje na šestero klané; bobule čerwené. — W lesech wlhkých z Kanady do Wirginie. Kwěte w čerwnu a lipnu. ♄.

Kůra hořká a trpká powah posilujících, stauží proti běhawkám a zimnicem.

Řád 69.

ŘEŠETLÁKOWITÉ. *RHAMNEAE.*

Trubka kalichová s vaječníkem spojená: ušty w paupěti chlopnité, určené, 4—5. Plátků tolikéž, zřídka nic, s ušty kalichowými střídawých, často šupinowitých s čepelí poddutau. Tyčinek co plátkůw s ušty kalichowými střídawých. Prašníky 2pauzdré. Vaječník buď s kalichem docela spojený, buď do pola, buď nejdoleji, 2—4pauzdrý: pauzder 1waječných. Čnělka 1; blizny 2—4. Plod častěji nepukawý: bobule, peckowice, buď nožnička, řídko tobolka. Semena přímá, bez míšku. Bílek žádný nebo častěji dužnatý. Kel rowný, osowý; kořínek dolení; dělohy listowité.

Strůmky nebo kře; listy jednoduché, střídawé, nejřídčeji střídčné, často palistnaté; kwěty drobné, často zelenawé.

Řád ten obsahuje asi 250 rodů w 25 pokoleních; rozlosowány jsau po obojím mírném pásmu wšech swěta dílůw, takže nejwíce jich mezi obratníkoma a 40tým stupněm šířky. W Americe jich ale nejwíce.

Wytaženinau hořkau, prwkem prudkým, počišťujícím a některými barwinami se rozeznáwají. Některé nosí owoce slizuaté, jedlé.

Cicimek. Zizyphus. Judendorn.

Kalich otewřený, na patero klaný, u prostřed trubky po odkwětení obříznutý, dolejšek stálý, s plodem posrostlý. Terč žláznatý, na kalich přirostlý, plátkůw 5 podporující. Tyčinek 5, před plátky postawených. Čnělky 2—3, jednoduché. Peckowice wejcowitá: pecka bezchlopná, 2pauzdrá, 2semená (po řídku 1—3pauzdrá, 1—3semená). Semena přiokrauhlá, smačknutá, bezbrázdá, skoro bezbílečná.

Strůmky nebo kře; listy střídawé, trojžilé; palisty kolcatowatějící; kwěty úžlabíčkowé; peckowice sliznaté.

C. obecný. Z. vulgaris *Lam. t.* 135. *f.* 1. *Hayn.* 10. *t.* 53. *Dürsseld.* 16. *t.* 22. Z. sativa *Duham. nov.* 2. *t.* 16. Rhamnus zizyphus *Lin. Pall. ros.* 2. *t.* 49. Jujuba čili jujubowý strom *Mat. Hdj.* 78. — *Wel.* 90. *A.* Keř 6—8′ nebo strůmek 15—20′ wysoký, welmi wětewnatý: wětwí rozewřených, oblých, hnědokorých, rozeh křiwolakých; listy střídawé, wejčité nebo kopinatowejčité, tupé, maličko wyříznuté, ostraunce zpilowané, lysé; řapíky překrátké; listeny kolcatowatějící, dřewnatějící, jichž jeden menší podhnutý, druhý třikrát delší, rowný; z úžlabíčka listowého wynikají wrcholíky řapíku asi 2—3krát delší, 3—5kwěté; bliznu 2; peckowice podlauhle wejcowitá,

tmavě červená. — Původně w Syrii a snad také w Persii severné, podlé Moře chwalinského; za Augusta Sexta Papinia přenešen do Wlach, odtud pak ku patě Alpské rozšířen; též od nejdáwnějších časů we Španielích, jižné Francii, na pomoří barbarském se nází. Kwěte z jara, zraje w létě. ħ.

Owoce sliznaté, přesládké požiwají w jižné Ewropě za čerstwa a sucha, a potřebují často proti nemocem hrudním.

C. jedlý. Z. Lotus *Lam. t.* 185. *f.* 2. Rhamnus Lotus *Lin. Desf. act. par.* 1788. *t.* 21. Řešetlák datlowý. Keř wysoký, anobrž i strom jako malý hruškowý s wětwemi bělawými, lysými, trnatými; listy střídawé, wejčité, podlauhlé, nejlysejší, nejtupější, někdy maličko wyříznuté, obdálně autle zajkowané; řapíky překrátké; z úžlabíčka rozhowého wycházejí swazečky z 5—2 květů drobných; čnělky 3, blizny tupé; peckowice zakulatěle wejcowitá, ryšawá; pecka zakulatělá. — Na suchopatřích wýslunných w Ewropě středomořské, teplejší. Kwěte w kwětnu, zraje w srpnu, září. ħ.

Owoce to od dáwna we wlasti se požíwá a Tunisané byli druhdy lotožrauty (lotophagi) zwáni, protože strom a owoce jeho lotos se jmenowal. Lid ten podlé Polybia owoce do nádob natlučené schowáwal. Chutná co datle a fíky. Theofrastos prawí, že lotos byl na ostrowě lotožrautském, dyni Žerbi zwaném, a na pomoří blízkém obecný, takže wojsko Orfeilowo táhna Afrikau ke Karthagu, mnoho dní o tom owoci živo bylo. Homer w Odyssei (k. 9) mluwí, že owoce jest chuti lahodné, takže mocně do sebe upamatowání na wlast zapuditi, a tudyž Ulyssowi mohlo zadmutnati, že se mu pak nechtělo krajinu tak blaženau zůstawiti. Ještě podnes zemkowé owoce to sobě libujíce, dobytek jím krmí a jako druhdy s wodau roztřrajíce dělají nápoj nedlauho trwající. Mungo-Park nalezl strom ten také we wnitřní Africe; Negrowé jeho plody jmenují tomberug, suší je, maučnatau dužninu rozmílají, placky dělají a na slunci suší, které jako perník chutnají. Lotosem slowe také leknín poswátný a modrý, ořešinec ozdobný, pak břestowec obecný, o nichžto wiz na swém místě.

C. hnědokwětý. Z. Spina Christi *Willd.* Rhamnus Spina Christi *Lin.* Nabeca *Alp.* 2. *t.* 19. Oenoplia spinosa *Clus.* 1. 27. *Rosel.* 2. *ob.* 70. Strom zwýši prostřední hrušky; kůra na kmenu a wětwich bělawá do popelawa; wětwe málo prohybané, oblé; rozhy na konci hnědé; listy asi 2½″ dlauhé, 2″ široké, wejčité, dole zakončité, w řapík prodlaužené, na konci nejtupější a ostrým úhlem wyříznuté, lysé, zmladí wezpod hnědé, po kraji drobaunce zpilowané; řapík 7—8‴ dlauhý; z úžlabíčka listowého wynikají chocholíky řapíku kratší, mnohokwěté; čnělky 2, dole spojené; peckowice zwící malého jablka, nejčastěji ale třeně nebo ořechu wla-

ského s peckau 2pauzdrau. — W Palestině a Egyptu. Kwěte w květnu. ħ.

Plody jeho *nep* anebo *nap* zwané jsau chuti dobré, příjemné a tudy se jedí jako předešlé. Nezralé ale stahují a tudy w lékařstwí k posilnění střew se potřebují. O tom a předešlém rodu se domnívají, že z větwí jeho byl udělán trnowý wěnec, kterým Krista Pána židé korunowali a lidu na odiw. dali.

C. jujuba. Z. jujuba *Lam.* *Rhamnus jujuba Lin.* Mansana arborea *Somn. it. t.*94. Malum indicum *Rumph* 2. *t.* 36. Perim toddal *Rheed.* 4. *t.* 41. Strom prostřední wýšky, kmenu křiwého, kůry hnědé, rozsedalé; listy přiokrauhlowejčité, tupé, přícelé, wezpod jako i řapíky a rozhy nejkratčeji ščedoplstnaté; palisty kolcowatějící, skoro ojedinělé, podhnuté; chocholiky úžlabíčkowé, rozkladité, sochaté; kwět drobný, bílý, newonný; blizna jednoduchá; peckowice zwící holubího wejce žlutá, s dužninau náwinnau, lahodnau. — W Indii w půdě písčité. Dwakráte do roka w březnu a září zraje a nosí od 10tého roku až do 100ho 5.

Owoce jeho chutná náwianě asi jako jablka; též nezralé nakládají do soli a octa. Listy potřebují k hlazení drahých kamenůw, zwařeninu w horečkách, kůru hořkau k posilnění žaludka, kořen k počišťowání. Z větwí jistým čerwcem napíchaných prýští se laka.

Čišník. Paliurus. Stechdorn.

Kwěty předešlého. Čnělky 3. Plod wyschlý, nepukawý, okrauhlý, obraubený rownoměrně blanau širokau, 3pauzdrý, 3semenný. Semena wejcowitá, bezbrázdá, bílku přeskrownéhо nebo bez něho.

Kře jmění cicimkůw.

Č. kolcatý. P. aculeatus *Lam.* 1. *t.* 200. *Duham.* 3. *t.* 17. *Rostl.* 2. *ob.* 70. P. australis *Gaert. t.* 43. *f.* 3. Zizypus Paliurus *Willd.* Rhamnus Paliurus *Lin. Pall. ross.* 2. *t.* 64. Bodlák 3. *Mat. Wel.* 46. Židowský trn, trniwý řešetlák. Keř 10—12′ wysoký nebo wyšší. Kmen zatočilý, rozdělený na mnoho větwí oblých, hnědých, rownaunkých; rozhy oblé, pýřičkowané; listy střídawé, wejčité nebo kopinatowejčité, tupě a krátce zakončité, $1\frac{1}{2}$″ dlauhé, $1\frac{1}{4}$″ široké, lysé, zmládí na žilách autlínce wláskowané, autle wraubkowaně; řapíky překrátké; palisty mění se w kolce dwojčatné, jeden dlauhý, rowný, druhý kratši podhnutý; z úžlabíčka listů hořejších wynikají wrcholíky mnohem kratší listu; čnělky 3; peckowice wyschlá, zakulatělá, čerwenawě hnědá s peckau 3pauzdrau. — Na suchopařích wýslunných w Ewropě

Wějířatec. Ventilago.

Trubka kalichowá dole s veječníkem srostlá, kraje na patero klaného. Plátků 5, šupinowitých, z kalichu mezi ušty wyniklých. Čnělka nejkratší; blizny 2. Tobolka zakulatělá, bezchlopná, ukončená křídlem mázdrowitým, podlaublým, 1pauzdrá, 1semenná. Semeno bezbílečné, přímé; dělohy tlusté, nestejné.

Strůmky; větve ohebné, pouté; listy střídawé, spořenožebré; laty konečné.

W. nejcelejší. V. maderaspatana. *Gaert. Roxb. t.* 76. *Rumph.* 5. *t.* 2. Keř wysoký; kmen asi co lýtko tlustý, s korau rozsedalau; větve welmi ohebné, střídawé, lysé, oblé, rozdělené na větwičky oblé, článkaté a na stromy se připínající; listy střídawé, wejčité, mírně řapíkaté, tuhé, tlusté, lysé, po obau stranách nejcelejší, ostré nebo tupaunké, podlé žeber hlawních na wrchu mělce brázdowané, a tudy jakoby násobené; kwěty drobné, zelenawé, mnohé, rozpostawené na latu dost obšírnau, konečnau, jejíž větve střídawé; ušty kalichowé drobné, ostré; nitky krátké; tobolka zakulatělá

[redacted]

žlutau; dříwí twrdé, husté, těžké, čerwenawé saustružníci a truhláři k wykládání potřebují.

Ř. théowý. R. thezans *Lin.* Wětwe rozkladité, na konci trnaté; listy wejčité, lysé, pilowané; kwěty w klas konečný, přilatowitý nahromaděné, na patero klané. — W Číně.

Sprostý lid zpařuje list jeho a co thé píje, které ale těžkosti působí.

Křiwopuk. Colletia. Kreutzelsen.

Kalich baňkowitý, dole sotwa s waječníkem spojený, na patero klaný, u wnitř huňatý nebo 4řasý. Plátky nižádné. Tyčínek 5, mezi ušty kalichowými. Prašníky ledwinowité, příjednopauzdré, dle brázdy podkowowitě pukající; čnělka na konci 3zubá. Tobolka 3praskawečná, 3semenná, dolejškem kalichowým obklíčená. Semena bezbrázdá.

Kře listu nemnohého, častěji stříčného; wětwí trnatých.

K. trnatý. C. spinosa *Lam. t.* 129. C. horrida *Willd.* Kříček s trny silnými, listy přeřídkými, eliptičnými, nejlysejšími, 6‴ dlauhými, 3‴ sirokými, padawými; stopečkami kratšími kwětu. — W Brasilii a Chili. ♄.

Zwařenina dřewowá počišťuje.

Zpododěr. Ceanothus. Seckelblume.

Kalich na patero klaný, zwonkowitý, po odkwětení prostřed obříznutý, dolejšku stálého s waječníkem příspojeného. Plátkůw 5, drobných, dlauhonehetných, klenutých, řídko žádných. Bobule wyschlá, 3- řídko 2—4-pauzdrá; praskawky papírowé, 1zrné, dole prochodné, na wnitřní straně pukající. Semena wejcowitá, bezbrázdá.

Kře bezbranné; kwěty hrozněné.

Z. americký. C. americanus *Lin. Mill. ic. t.* 57. *Sims. mag. t.* 1479. *Duham. t.* 51. *Trew Ehr. t.* 94. *Rostl.* 2. *ob.* 77. Keř 3—4′ wysoký; kořen tlustý, čerwený, wětwe mnohé; listy wejčité, zakončité, pilowané, 3žilé, wezpod pýřité, 3″ dlauhé, skoro 2″ široké, pekně zelené; kytky zdélené, se stopkau pýřitau; kwěty bílé, drobné; bobule co pepř weliké, hnědé. — W Americe sewerné. Kwěte w lipnu až do října. ♄.

Kořen trpký k barwení a počišťowání užitečný; listy na thé slauží, kteréž nazýwá se *nowojersejské.*

pukawý nebo rozdělující se na dvě praskawky mázdraté, u wnitř pukající, čnělkau hrotité. Semena w pauzdrách nemnohá nebo (pometáním snad) ojedinělá. Bílek nejtenší. Kel osowý, rowný, překocený s dělohy krátkých, kořínku homolowitého, dlauhého.

Kře dobronadějské wzezření wřesowého; listy drobné, čárkowité nebo trojboké, tahé, nejcelejší, do závitku nebo přeslenu rozpostawené, shlaučené; kwěty drobné, často konečné, shlaučené.

Brunka. Brunia. Brunie.

Kalich wice méně s waječníkem spojený, 5zubý. Plátkůw 5, nehetnatých. Tyčinek 5, wyniklých z kraje kalichowého u samých plátkůw. Čnělky 2, prosté nebo dole srostlé. Plod suchý, nepukawý, 2pauzdrý, pometáním někdy 1pauzdrý. Semena w pauzdrách nemnohá, wejčitopodluhowatá: bílek dužnatý, nejtenší; kel rowný, překocený, s dělohama krátkýma.

B. uzlokwětá. B. nodiflora *Lin. Breyn. cent. t.* 10. *Wendl. coll. t.* 35. Keř s korau červenawě hnědau, wětwemi střídawými, přímými; listy trojboké, wehnuté, ostré, střechowité, w patero závitků rozpostawené, lysé, 1‴ dlauhé; strbauly kulowaté, asi ½″ w průměru weliké, na rozhách konečné a dohromady dělající chocholík; ježle (konec rozhy kwětonosný) kulowaté, běle a hustě chlupaté; kwět wšaký obklíčený 5 šupinami lžicowitými, wně bělochlupými; kalich bělochlupý, uštůw 5, čárkowitě podlauhlých, jako trubka kalichowá bělochlupých; plátkůw 5, kalichu delších. — W auwalech na Předhoří dobronadějském. ħ.

W zahradách s jinými rody se chowá na způsob wřesůw a ban.

Stáwka. Staavia. Staavie.

Kalich spojený s waječníkem, po kraji rozdělený na uštůw 5, šídlowitých, mozolatých. Plátkůw 5, s ušty kalichowými střídawých. Tyčinek 5, plátkům střičných. Čnělky 2, dole srostlé. Tobolka 2praskawečná, 2semenná: praskawek uzráním často rozdělujících se.

Polokře; listy čárkowitotrojboké, nepřitlačené; kwěty zpeřilostrbaulené, listeny střechowitými, paprskowitými, někdy barwenými obklíčené; ježle chlupaté a plewnaté.

St. welikohlawá. S. glutinosa *Thunb. Wendl. coll.* 1. *t.* 22. Brunia glutinosa *Lin. Pluk. t.* 431. *f.* 1. Keř 2—3′ wysoký; listy čárkowitokopinaté, trojboké, černohrotné, na doleni polowině též i rozhy řídce huňaté; strbauly

konečné; zákrow z listenůw jako listy wyhlížejících, paprskowitě rozpostawených, rozložených, rusých, mnohem delších nežli květy a plewy. — Na Tabulním wrchu Předhoří dobronadějského. ♄.

Řád 71.

ŠICHOWITÉ. *EMPETREAE.*

Kalich prostý, 3dílný, w paupěti střechowitý. Plátkůw 3, s tyčinkami 3 prostými, hluboko w kalichu připewněnými. Waječník na terči žláznatém položený, 3—6- nebo 9pauzdrý: pauzder 1waječných. Čnělka krátká nebo žádná; blizna pramenitá. Bobule 3—9-pauzdrá nebo pometáním 1pauzdrá, 3—9semenná. Semena přímá, bez hochu pupečného, bílečnatá. Kel rowný, osowý, s kořínkem dolů obráceným.

Kře nízké, wždy zelené, wřesům podlé jmění podobné. Listy střídawé nebo přesleněné, často shlaučené, nejcelejší, kožowité, bezpalisté. Květy obyčejně dwojdomé nebo mnohomanželné, drobné, ojedinělé, nebo po 2—3 w úžlabíčku hořenních listůw.

Patero rodů (we 3 pokoleních), sem náležejících, jest rozlosowáno po podnebí mírném a na dále i studeném obojí polokaule, hlawně ale severné.

Šicha. Empetrum. Rauschbeere.

Květy dwojdomé. Kalich 3dílný, o 3 listeny podepřený. Plátky 3. Květ samčí: tyčinky 3, s plátky střídawé. Květ samičí: waječník kulowatý; čnělka překrátká; blizna o 6—9 pramenech. Bobule 1pauzdrá, 6—9semenná. Semena co kost twrdá.

Š. černá. E. nigrum *Lin. Fl. dan. t.* 975. *Lam. t.* 830. *f.* 1. Erica baccifera *Mat. Wel.* 45. Bahnowka. Keř položený, od dola rozdělený na wětwe 1′ dlauhé nebo trochu delší, tenké, skoro nitowité; listy přesleněné, obyčejně trojnaté nebo čtwernaté, ku konci rozeh welmi nahromaděné, podlauhlé nebo čárkowité, tupé, po kraji podwinuté, kraje w bílau čáru spojené; květy ojedinělé w hořejších úžlabíčkách, bělawé nebo červenawé: samčí s nitkami wláskowitými, daleko čnímicími; bobule kulowatá, skoro zwící jalowce, pak černá. — Na rašelinách a mokrých wřesowištích po Alpách a Podalpí, až na rowiny sestupující, w Ewropě a Asii severných a mírných. Květe od května až do června. ♄.

Křiček ten u welikém množstwí rostoucí pobromadě, jest nej-

hlawnější rostlina, z níž rašelina se dělá. Bobule nepříjemně kyselé seweřané jedí a za protikurdějné mají. Na Gronsku dělají způsob limonady a kwašením wíno jakési, nepříjemné. Že dělají záwrať, nezdá se býti prawda.

Š. bílá. E. album *Lin.* Erica coris folio *Clus.* 1, *t*, 45. Kříček jměním předešlému podobný, jest ale přímý; rozhy má pýřité; listy čárkowité, po kraji podwinuté, na líci šerpiwaunké, na rubu žlábkowité; kwěty klubčené, bezlistené, jsau buď samčí 3mužné, buď samičí se 3 nitkami neplodnými, nebo obojaké, 3mužné s tyčinkau 1 plodnau, tedy jsau mnohomanželné, trojdomé; bobule bílé, 3—9semenné. — W Lusitanii.

Bobule kyselé jedí; též dělají z nich limonadu, w horečkách užitečnau.

Řád 72.

SAMIDOWITÉ. *SAMIDEAE.*

Kalich stálý, 3—7-, častěji 5lupenný, trubkowitý nebo beztrubkowý: uštůw w paupěti skoro střechowitých, řídko chlopnitých, u wnitř často barewných. Plátky žádné. Tyčinek 2—3—4krát wíce nežli lupenůw kalichowých, dole 1bratrých, často střídawě neplodných

19. A. ovata *Lam.* Strom mírné výšky, pně často w průměru 2′ tlustého; listy krátce řapíkaté, vejčité nebo vejčitopodlauhlé, zakončité, slabě zpilowané, na líci lysé, wezpod pýřité; kwěty drobné, bledě zelené, ojedinělé nebo po 2—5 na krátkých stopkách nahromaděné; kalich 5dílný: ušťůw wejčitých, huňatých; tyčinek plodných 8 mnohem kratších kalichu, drážditelných; neplodné klínowitě kopisťowité, brwité; čnělka zdělí plodných tyčinek; blizna slabě 3laločná; tobolka kulowatá, co třešně weliká, stálau čnělkau hrotitá, dole kalichem obklíčená, zelená. — W Indii wýchodní. Strom wždy zelený kwěte w březnu a dubnu, zraje w srpnu. 5.

Wšecky díly jsau hořké; listy w kaupeli proti bolestem w zubech; šťáwa z plodů k wyhánění potu a nečistot ze střewa w nemocech zlých.

Řád 73.

STEJNOKOWITÉ. *HOMALINEAE.*

Kwěty obojaké. Trubka kalichowá krátká, obhomolowitá, často s waječníkem spojená, kraj 5—15uzetný, w paupěti skoro chlopnitý. Plátkůw tolikéž, s ušty kalichowými střídawých. Žlázky ojedinělé, řídce dwojnásobné, u dola (nejřídčeji na prostředku plátkůw) sedawé. Tyčinky mezi žlázkami z nejhořejšího dílu trubky kalichowé před plátky wyniklé a tedy jim stříčné, řídce ojedinělé, a tenkrát s nimi saučetné, buď potrojné nebo pošestné, chomáčené: swazkůw málokdy dole srostlých. Prašníky dwojpauzdré, dwojnásobnau štěrbinau pukající. Waječník dole s kalichem spojený, nahoře prostý, mnohowaječný. Čnělky 3—5, jednoduché, niťowité nebo šídlowité. Tobolka nebo bobule 1pauzdrá. Semenic niťowitých, mnohosemenných, náchlopných tolik co čnělek. Semena drobná. Kel bílkem obklíčený.

Kře, nízké stromy; listy střídawé, celé, zpeřenožebré, neteřkowané; palisty prosté, padawé; kwěty prawidelné, latnaté, hroznaté nebo klasené.

NáležÍ sem asi 20 rodů (w 6—7 pokoleních), rostaucích mezi obratníkoma anebo blízko jich.

Stejnok. Homalium.

Trubka kalichowá spojená s waječníkem, obhomolowitá: kraje 6—7dílného. Plátkůw 6—7. Žlázek 6—7. Tyčinky rozpostawené na swazky 3 nebo 6, před plát-

ky postawené. Čnělky 3 oddělené. Tobolka na konci schlopná, mnohosemenná.

St. hroznatý. H. racemosum *Jacq. am. t.* 183. *f.* 72. *Swartz fl. t.* 17. *Lam. t.* 843. *f.* 2. *Dict. n. nat. atl.* 3. *t.* 214. Strom 15—20′ wysoký, jeřabinu jilmu podobný, někdy křowitý; listy blanowité, eliptičné, tupě pilowané, krátce řapíkaté, 3″ dlauhé. 1½″ široké; kwěty na hroznech co list dlauhých, úžlabičkowých nebo konečných, bělawé; ušty kalichowé čárkowitě kopinaté, huňaté; plátky trochu delší, wejčitopodlauhlé, rozložené, skoro huňaté nebo hedwábité; žlázky mezi plátky huňaté; tyčinky kratší plátkůw; waječník dopola přirostlý, na hoření polowici srstnatý; tobolka wejcowitá, zakončitá, twrdá. — Na Antillách. Kwěte w říjnu, listopadu. 5.

St. klasatý. H. Racoubea *Swartz.* H. spicatum *Lam. t.* 483. *f.* 1. Racoubea guianensis *Aubl.* 2. *t.* 236. Podobá se welmi předešlému, liší se ale listím kožnatým, zubatým, hrozny konečnými, listu střídavém, delšími, kwěty přísedawými, tyčinkami po třech u swazky sestawenými. — W Guianě.

Kořen obau trpký potřebuje se w lihovinách k posilnění.

[redacted]

Řád 74.

PLNAUŠOWITÉ. *CHAILLETIACEAE.*

Kalich stálý, na patero klaný, u wnitř barewný, w paupěti střechowitý. Plátky z nejdolejška kalichowého wyniklé, s ušty kalichowými střídawé, někdy s tyčinkami spojené. Plátky u nejmnožších jim stříčné. Tyčinky z kalichu wyniklé, uštům kalichowým stříčné, s plátky střídawé; prašníky zakulatělé, 2pauzdré. Waječník prostý, srstnatý, 2—3pauzdrý; pauzder 2waječných. Čnělky 2—3, krátké, prosté nebo srostlé. Blizny přihlawowité. Peckowice kůrky wyschlé, kožowité, pecky 2—3pauzdré; pauzder 1—2 často pometawých. Semena w pauzdrách ojedinělá, koncem zawěšená, bezbílečná. Kel tlustý, s kořínkem krátkým, hořením, děloh dužnatých.

Stromy, kře; listy střídawé, 2palisté, krátce řapíkaté, waječné, ostré, zpeřenožebré, celé; kwěty úžlabíčkowé; stopky často spojené s řapíky.

Plnauš. Chailletia. Chailletie.

Kalich 5laločný. Plátkůw 5, na dwé klaných nebo wykrojených. Tyčinek 5. Waječník 2—3pauzdrý; čnělka 1—3, prosté nebo srostlé.

Stromy meziobratníkowé, jmění břestowce, s hrozny nebo wrcholíky stopkatými.

P. swazečnatý. C. Dichapetalum *R. Brown.* C. fasciculata *Spreng.* Dichapetalum *Pet. Thuar.* Keř s wětwemi pnulými, skoro bezlistými; listy podlauhlé; kwěty úžlabíčkowé, chomáčené; čnělky srostlé. — Na Madagaskaru.

Herucha. Tapura. Tapura.

Kalich 5dílný: uštůw brwitých, nestejných. Plátkůw 3, s tyčinkami dole spojenými, korunu srostlolupenau představujících: 2 delší 2dílné, třetí kratší 3dílný. Tyčinky 3. Čnělka 1, na konci na tré klaná. Plod neznámý.

H. sedokwětá. T. gulanensis *Aubl. t.* 48. T. sessiliflora *Decand.* Keř wyšší 12′, 4″ tlustý, wětwí hebkých; listy 4″ dlauhé, 2″ široké; w úžlabíčku asi 6 kwětůw žlutých. — W lesech Guianských.

Kreolowé potřebují wětwe do mazanek či stěn z trámůw složených, jejichž mezery cihlami wyplněny jsau.

Řád 75.

ORLIČÍNOWITÉ. *AQUILARINEAE.*

Kalich čihowitý, kožnatý, 5laločný: lalokůw wejčitoostrých, rozložených, stálých. Wěnec baňkowitý, nejdoleji w kalichu přirostlý, 5dílný: uštůw na dwé klaných. Tyčinek 10; nitky nejkratší, mezi ušty baňkowými čnějící: prašníky dlauhé, wáhaté. Waječník prostý, nožkatý, wejcowitý, bliznau krátkau, jednoduchau ukončený. Tobolka wejcowitá, 2chlopná, 2pauzdrá; chlopní u prostřed přehrádkatých. Semena w pauzdru wšakém (pometánimli?) ojedinělá, míškatá nebo ocasatá.

Stromy; listy střídawé, nejcelejší, zpeřenožebré.

Orličín. Aquilaria. Adlerholz.

Kalich na patero klaný. Prašníky prostředkem zad připewněné, wáhaté. Čnělka žádná. Semena obklíčená dužninau haubowitau.

O. malačský. A. malaccensis *Lam. t.* 356. *Dict. sc. nat. atl.* 3. *t.* 248. A. ovata *Cav. diss.* 7. *t.* 224. Strom 60′ wysoký; wětwe dřewa bílého, ponažlutlého, s korau ryšawěle šerau; rozhy přihuňaté a opatřené listy střídawými, řapíkatými, náhle zakončitými, lysými, wejčitokopinatými, celými, jako atlas lesklými, na líci pěkně zelenými, 3½″ dlauhými, 2″ širokými; kwěty drobné, wrcholičené, kožowité, žluté, na stopkách krátkých chlupatých; tyčinky krátké, na wěnci baňkowitém mezi jeho laloky; tobolka 1½″ dlauhá, čihowitá; semena malá, wejcowitá, ostrá, černá. — Na Malakce. 5.

Od dáwna od toho stromu berau dřiwí, *neprawým aloesowým*, anebo *rajským* (lignum aloes, agallochi), též *orličím* (Garo) nazwané, špinawě žluté, přeříznuté bílé tečky okazující, pryskyřičnaté, poněkud příjmem zapáchající. Potřebují je na kauření a co postředek proti křečům. Tak slowau i dřewa jiných stromůw.

O. molučský. A. secundana *Decand.* Agallochum secundarium *Rumph* 2. *t.* 10. Podobá se předešlému, liší se ale listím podlauhle wejčitým, zponenáhla zakončitým. — Na Molukkách.

Od toho prý nejwíce dřewa aloesowého do Kwropy přichází.

Řád 76.

ŘEČÍKOWITÉ. *CASSUVIEAE.*

Kalich na patero, pořídku na 3—4 klaný. Plátky a tyčinky nákalichowé, posledních tolik anebo dwakrát tolik co prwních. Pestík nejčastěji z jediného waječníku složený, řídko ze 3 nebo 5, tedy čnělka 1, 3 anebo 5. Waječník 1waječný. Peckowice dužnatá nebo wyschlá wždycky 1pauzdrá, 1semenná. Semeno pověšené koncem na šnůru pupeční, ode dna wzestupující, bezbílečné. Kel rowný nebo zkřiwený.

Stromy nebo kře; listy střídawé, jednoduché nebo složené, bezpalisté, netečkowané; kwěty obojaké nebo jednopohlawé, drobné, na klasech nebo latách, někdy bezkorunné.

Znají dosawad wíce 150 rodů (rozdělených asi w 20 pokolení), rostaucích w krajinách horkých anebo w pásmech mírných Světa starého a nowého. Ewropa má ale přemálo rodů; nejwíce jich w Americe a Asii jižných, w Africe.

Rozdělují se na dwoje podřadí.

1. *TRYŠLOWITÉ.* Dělohy tlusté.
2. *ŠKUMPOWITÉ.* Dělohy listowité.

Podřadí 1.

TRYŠLOWITÉ. ANACARDIEAE.

LEDWINOWNÍK. ANACARDIUM. ANAKARDIENBAUM.

Kwěty mnohomanželné, dwojdomé. Kalich 5dílný. Plátkůw 5, čárkowitých, zakončitých. Tyčinek 10, s jednau nebo množšími delšími, prašníky u některých žádné nebo zakrsalé. Čnělka a blizna 1. Peckowice ledwinowitá, po straně pupečnatá, sedící na stopce zwelič elé, hruškowité, dužnaté. Semeno s peckowicí sautwárné; kel rowný, děloh tlustých, poloměsíčitých, kořínku čnějícího.

Stromy; listy celé, zpeřenožebré; laty konečné.

L. západní. A. occidentale *Lin.* Strom mírný, kmenu tlustého, koše stinného, kůry šeré, kyselé; listy roztroušené, 3″ dlauhé, 2″ široké, hořejší dwakrát větší, waječné, nejtupější, přiwykrojené, dole sotwa ztenčené, z jara pěkně červené, wonné; kwěty drobné na hroznech konečných, na píď dlauhých, růžowé, welmi wonné, obzwláště ráno; stopka owocenosná zwelič ená; odrodu amerického, *Piso t.* 58. *Mer. sur. t.* 16. *Catesb.* 3. *t.* 9. *Jacq. am. t.* 181. *f.* 35. *Plenk t.* 319. *Lam. t.*

nebezpečnými vlastnostmi zapuzovati ptáky. Dříví hlé, hutné slouží k dělání člunů, mastic nazvaných. Malíři potřebují červenavé slzy z kůry, též i šťáva ostrau, lepkavau z owoce s vápnem, aby na tkaniny bavlněné nápadlivě nepouštěcí výkresy. Šťáva z kůry kůží zpryskuje a potřebuje ku čerti vyrážejícím. Indové ten strom za mučho hetíjí; jiní dost málo se ho dotknouce velmi opuchnau.

Mangowa. Mangowaum. Mango.

Květy mnohomanželné. Kalich 5dílný, padavý. Plátků 5. Tyčinek 5, jichžto 4 často bez prašníků. Čnělka 1. Peckowice[2] dužnatá, přísmáčknutá, pecka vlákny zhobalená. Sěmeno vejčitopodlouhlé. Kel příčný s dělohami tlustými, dužnatými, kořínku krátkého.

Stromy východoindské; listy celé, zpeřenožebré; listy řapíkaté; owoce jedlé.

M. obcund. M. indica *Lin. Gaert. t.* 100. *Juss. gen. t.* 387. *Lam. t.* 138. *Tussac* 2. *t.* 15. *Dict. sc nat. atl.* 2. *t.* 262. Mao *Rheed.* 4. *t.* 1. 2. Mango domestica *Rumph* 1. *t.* 25. Strom kmenu 30—40′ wysokého, 18′ w obwodu tlustého, koše obsírného, hustého; kůry černavé; listy veliké (9—11″ dlauhé, 2½″ široké) řapíkaté, střídavé, kopinaté, podlouhlé, ostré, kožovité, lysé, celé, řetězaté, tmavě zelené; květy drobné, červenavé, rozpostavené na latách velikých, koncových; stopky barvené, opatřené listeny drobnými, wejčitými; lupeny kalichowé, padavé; plátky kopinaté, rozložené; tyčinek 5 má jediný toliko prašník, ostatní krátké; plod peckowice ledwinowitá, dole tlustší, rozdílně veliká, obyčejně zvící husího wejcete, však i zvící dětské hlavy za váhi 2, anobrž 4½ libry, jsau také co slepičí wejce veliké, planá sotwa jedlá, rozmanitě barvená, obyčejně žlutá, na jedné straně někdy ryzá, nezralá zelená, se slupkau tenkau; pecka veliká, smačknutá, vně vláknyodětá; jádro přehořké. — W Indii východní, jmenowitě w Malabaru, Goe, Guzeratě, Balagatě, Bengalu, Pegu, Malakce, Ormusu, Persii, anobrž na Molukách po plnocech od dáwna, též w Arabii, na ostrowě sw. Mauricia, od r. 1782 na Jamaice a jinde w Indii západní, konečně w Americe jižné. Zraje od srpna až do října, někdy i w dubna a květnu; od 7ho až 100ho roku zelená se a nosí. ♄.

Dříví měkké a mizraté hodí se toliko k pálení, nemá žádné pewnosti, takže i sebe tlustší větwe owocem se lámau; též podrobeno červům, jimž větwe samy sebau padají. Owoce mohau jenom dlapci žrati, protože ani nejtlustším větwím líze věřiti. Tím dřwím a sandalowým pálí pohané své mrtwé, též stejně z větší rakwe. Májemi jeho ozdobují brahmanowé a [illegible] cha-

[redacted]

trče; listím natírají a čistí zuby, stopky žwýkají s betlem místo pinangu.

Owoce *manga*, *mangas*, *mao* zwané, po mangostaně má se za nejlepší a nejlahodnější w celé Indii a za mnohem lepší nežli wšecko ewropské, jako pomaranče, citrony, smokwy, hrozny winné, broskwe, marhanky čili jablka granátowá a j. w. Chutná dobře, takže nechají jiného, jak mile se přinese na trh. Slupka se stahuje; dužnina žlutawá, wláknatá tolik má šťáwy, že když se jí, po hubě a po rukau teče; wycucá se, a wlákna se wypliwnau. Též rozkrájené jí se we wíně; též zaděláwá se do cukru, anebo do otewřené se nacpe zázworu, česneku, horčice a soli, a pokropí se olejem a octem; též s rýží se požíwá; anobrž co oliwky nasolené a zwařené na trh se přináší; konečně s cukrem dělá se powídlí, ježto chutná jako zawařené chlupatky. Nezralé jest kyselo, a nakládá se jako okurky. Beze škody může se mnoho toho owoce snísti. Též i opice a myši je rády žerau. Býwá též čerwiwé. Jádro podobá se mandli, jest bílé, hořké, a tudíž proti hlistám a běhawce. Klowatina z kůry se prýštící, hořká, potřebuje se proti auplawici. Manga ta dobře rozeznáwati se musí od Mangy bravy, jedowaté, od ostromléčníka mangasu (Cerbera Manghas) pochodící.

Cadník. Stagmaria. Stagmarie.

Kalich trubkowitý, roztržený. Plátkůw 5, kalichu delších. Tyčinek 5. Čnělka 1—3. Peckowice dužnatá, pryskyřičnatá, ledwinowitá. Semeno jediné.

C. pokostodarný. St. verniciflua. *Rumph* 2. *t.* 86. Strom mangiwě podobný, plný šťáwy leptawé, nebezpečné; wětwe po 4 nebo 5 pohramadě, tlusté, krátké; listy roztraušené, 10″ dlauhé, 3″ široké, široce kopinaté a lesklé; kwěty bílé, s čerwenými tyčinkami na hroznech úžlabíčkowých, wisutých; na hroznu 3—4 plody, 2″ tlusté, s nemnohau dužninau, peckau tenkoskořepnau a jádrem bledě žlutým jako kaštan, mnoho pryskyřice prýštícím; na mladších stromech býwají plody zwíci pěsti. — Na Molukách a w Číně. 5.

Dříwí dost pewné; w lýku obsahuje mléko ostré, kůži zpruzující, z něhož se dělá pokost čínský (cad), siamský a tunkynský; suchý nic neškodí, neboť z koflíkůw jím potřených bez ublížení píti možná. Totě pokost znamenitý, jímž w Číně wšeliké swé zboží truhlářké, netoliko stoly, stolice, truhličky, anobrž i stěny domowní natírají čili lakují, jako w Indii wýchodní lakau. Znamenito, že tarakáni (šwábi) to dříwí čerstwé anobrž i plody bez úrazu žerau. Strom tepruwa w 10 roku dostáwá pryskyřici. Mají za nebezpečno w jeho stínu spáti. Cent pryskyřice w Pekingu stojí 41 zl. stř., w odlehlejších krajinách třeba čtyřikrát anebo šestkrát tolik.

Černotok. Melanorrhoea.

Kalich 5lupenný, čepičkowitý; plátků 5; tyčinek

nebezpečnými wlastnostmi zapuzowali ptáky. Dřew bílé, husté slauží k dělání člunůw, *mansin* nazwaných. Malíři potřebují červenawé slzy z kůry, též i šťáwu ostran, lepkawau z owoce s wápnem, aby na tkaniny bawlněné napsali nepauštějící wýkresy. Šťáwa z kůry kůži zpryskuje a potřebuje se proti wyraženinám. Indowé tím stromem ničeho netrpí; jiní dost málo se ho dothnauce welmi opuchnau.

Mangiwa. Mangifera. Mango.

Kwěty mnohomanželné. Kalich 5dilný, padawý. Plátkůw 5. Tyčinek 5, jichžto 4 často bez prašníků. Čnělka 1. Peckowice dužnatá, přismáčknutá, pecka wlákny zaobalená. Semeno wejcitopodlauhlé. Kel přímý: děloh tlustých, dužnatých, kořínku krátkého.

Stromy wýchodoindské; listy celé, zpeřenožebré; laty konečné; owoce jedlé.

M. obecná. M. indica *Lin. Gaert. t.* 100. *Jacq. rar. t.* 337. *Lam. t.* 138. *Tussac* 2. *t.* 15. *Dict. sc nat. atl.* 3. *t.* 262. Mao *Rheed.* 4. *t.* 1. 2. Mango domestica *Rumph* 1. *t.* 25. Strom kmenu 30—40′ wysokého, 18′ w obwodu tlustého, koše obšírného, hustého; kůry černawé; listy weliké (9—11″ dlauhé, 2½″ široké) řapíkaté, střídawé, kopinaté, podlauhlé, ostré, kožowité, lysé, celé, řerabaté,

Jádra slowau *pistacie*, sladké, chutné, olejnaté; w jižné Ewropě a Lewantu se jedí a olej z nich se wytlačuje; u nás je potřebují cukráři; druhdy w lékařstwí obyčejné.

Ř. terebint. P. Terebinthus *Lin. Blakw. t.* 478. *Duham.* 2. *t.* 87. Terebinth *Mat. Hdg.* 24. — *Wěl.* 31. Strom dost wysoký, k welikému stáří dospiwající; koš welmi neprawidelný, wětwe samčího wisící; kůra šerá, rozsedalá; listy lichozpeřené, 3—4jařmé: lístků wejčitokopinatých, dole zaokrauhlených, na konci ostrých, brotitých, $2^1/_2$″ dlauhých, 10‴ širokých, zmládí pěkně červenych, pak tmawě zelených; řapík maličko obraubený; kwěty drobné, úžlabíčkowé; samičí na hroznech jehnědowitých, s tyčinkami nachowými; peckowice zwící hrachu, suché, kulowaté, modrawé; semeno červenawé, u wnitř zelenawé. — W Lewantu, do Wlach, Francie a Španiel přenešený. Kwěte w dubnu, zraje druhého roku w dubnu. 5.

Jádra pistaciím podobná w Lewantu jedí. Na Chiu ostrowě u prostřed měsíce června nasekáwají kmen toho stromu od hora až dolů, a podstawují pláty kamenné, na něž w noci wytíká šťáwa a hustne, která slowe *terebintina prawá, chijská* čili *ciperská*. Jeden strom 4—5′ w obwodu tlustý nedá za rok wíce 12 nebo 16 lotůw; celý ostrow prý do roka jenom 1000 liber jí dáwá. Ta prawá terebintina jest bílá nebo ponarusalá, prozračitá, hustá, zápachu příjemného, feniklowého a chuti balsamowé, neostré; obyčejně se porušuje terebintinau benátckau od modřínu pochodící, nebo strassburgskau od jedle, anebo obecnau od borowice. W Lewantě jest obyčej tu terebintinu pořád w ústech míti, protože prý posiluje a bělí zuby a naprawuje dech. W jeseni wyrostají na wětwích a listech haulky bledé, nebo červenawé jako na jilmech, pochodících z uštknutí hmyzího. Tyto hálky pak wzrostají w růžky co prst dlauhé, křiwé, pryskyřičnaté, jako swatojanský chléb wyhlížející a slowau *Cornocarpa, Carobe di Gindea*. Dušní je kauří jako tabák. Ty hálky a owoce potřebují k barwení hedwábí.

Ř. atlasský. P. atlantica *Desfon.* Strom krásný, 60′ wysoký; kmen dole 2—3′ w průměru tlustý; listy lichozpeřené, 3—4jařmé; lístky kopinaté, dole přizetčené, trochu řeřabaté, lysé; řapík mezi konečnými sudkami lístkůw přikřidlatý; hrozny samčí konečné s malými hedwábitými listeny; 5—7 tyčinek s červenými prašníky; kwěty samičí na hroznech řidších; peckowice zakulatělá, přidužnatá, zwící hrachu. — W Berbersku a okolo Carohradu na místech pisčitých.

Z kmenu a wětwí prýští se pryskyřice rusá, chuti a zápachu kořenných dosti příjemných, ježto ztuhši na wzduchu podobá se mastyksu. Maurowé ji w jeseni a zimě sbírají, *hél* jmenují a jako mastyks žwýkají, aby upewnili zuby a nabyli příjemného dechu. Owoce *tam* zwané, nakyslé jedí rozmačkané je s datlemi.

** Listy sudozpeřené nepadawé, *Tryfila* Lentiscus.

mnoho, krátkých. Čnělka 1. Peckowice 1pauzdrá, kožnatá, w kalichu zweličelém zawřená, 1semenná.

Weliké indské stromy se šťáwau lepkawau, černající, listůw jednoduchých, hrubě a hnědě žebernatých.

Č. užitečný. M. usitata *Wallich as.* 1. *t.* 11. 12. Ohromný strom kmenu 40′ wysokého, dole 13′ w obwodu tlustého, dříwí celistwého, hnědého, mahagonowému podobného; listy obwejčitě, hnědě huňaté, 1′ dlauhé; peckowice zwící třesně, červená, zahalená kalichem zweličeným (2—3″ dlauhým), červeným. — Dělá se žorem zawalitým (Shorea robusta) a tektonau hrubau (Tectona grandis) šumy na pewnině wýchodoindské. 5.

Hnědá šťáwa dáwá pokost tak dobrý jako čínský, jímž také nádoby se natírají; tudyž zasílá se do obchodu. Dobrý strom může ročně 10 liber dáti; libra za 10 kr. Šťáwa někdy zpruzuje kůži.

Řečík. Pistacia. Pastazienbaum.

Kwěty dwojdomé, bezplátečné. Samec: hrozen jehnědowitý, listenatý: listenůw 1kwětých; kalich na patero klaný; tyčinek 5, s prašníky přisedawými, 4boknými. Samice: hrozen běwnější; kalich na 3—5 klaný;

Z kůry naříznuté prýští se šťáva černá, velmi lepkavá, kůži zprznující a skvrny dělající, ježto zmizí dosazením čerstvé pokožky. Koloniste potřebují ji ke znamenání svých otroků. Dřívě červené může se potřebovati w barvířství jako brezalka, barvu ale dává špinavou. Truhláři dělají z něho veliké nádobí, jež ale horkem brzo se bortí.

K. zubaté. C. denta *Jacq. am. t.* 173. *f.* 1. — *pict. t.* 259. *f.* 2. Strůmek předešlému podobný; lístky jeho přířapíčkaté, podlouhlé, wyhlodanozubaté, na líci lysé, wezpod plsnaté. — W lesech na Kubě a Domingu, kdežto *Guao* slowe.

Listy třeny jasněe působí, že prsty zhnilými wejci zapáchají. Strom sám nepáchne, jak mile ale byl poraněn a šťáva se ukáže, hned řečený puch se cítí. Šťáva z kůry se prýštící světlem a wzduchem brzo černá a slaužíť k znamenání plátna. Wyprawují, že welmi nebezpečno zůstati w jeho stínu; *Jacquin* ale to má za powídačku. Dřívě toho stromu hodí se k barwení tak jako předešlého.

Hořkucha. Picramnia. Bitterstrauch.

Květy dwojdomé. Kalich 3—5dílný. Plátky 3—5, podlouhlé. Samec: tyčinek tolik co plátků, čnějících. Samice: waječník wejcowitý; čnělka žádná; blizny 2. Peckowice wejcowité, s peckau 2pauzdrau, 2semennau. Semena podlouhlá.

Strůmky. Listy lichozpeřené: lístky střídawé, nejcelejší, řapíčkaté, wejčitokopinaté; hrozny protilisté, prodloužené, wisuté, stopečky chomáčené.

H. protičemowá. P. Antidesma. *Swartz.* Berberis *Sloan. t.* 208. *f.* 2. Keř přímý, kmen slabý s wětwemi tenkými, rozkladitými, popelawými, na málo rozeh rozdělenými; listy zpeřené, 1' dlauhé i delší; lístky řapíčkaté, lysé, střídawé, eliptičné, tupé, celé; květy na hroznech konečných, niťowitých, 1½' dlauhých, běwných, wisutých, bělawě zelené: stopečky w střídawé swazky spojené; lupeny kalichowé kopinaté; plátky trochu delší; waječník trochu smačknutý, podluhowatý; blizny ohnuté; peckowice podluhowaté, zwící chlupatky, živě červená, pak černá. — Po wrších na Jamaice. Květe w srpnu. ♄.

Negrowé mají ten keř za protičemowý; též pijí zpařeninu z něho proti kolice.

Podřadí 2.

ŠKUMPOWITÉ. SUMACHINEAE.

Škumpa. Rhus. Sumach.

Květy obojaké, mnohomanželné nebo dwojdomé.

Ř. tryšla. P. Lentiscus *Lin. Clas. p.* 14. *Blak. t.* 195. *Plenk t.* 710. *Düsseld.* 9. *t.* 16. *Wagn.* 2. *t.* 199. Lentiškus *Math. Hág.* 25. Strom lentiškowý čili mastyksowý *Wel.* 29. Tryšla. Mokleč. Strom w Lewantu 15' wysoký, w Ewropě keř; wětwe mnohé, zatočilé; listy přezimující, sudozpeřené: lístky 8jařmé, 1'' dlauhé, 3''' široké, kopinaté, někdy jsau čárkowité, jindy wejčité, trpké, wonné, kožowité, na líci tmawě zelené, wezpod bledší, nejlysejši; řapíky křidlaté; kwěty saměí předrobné, postawené w hrozen úžlabičkowý, hustý; kwěty samičí též na hroznech úžlabičkowých, řídkých; peckowice zakulatělá, červená, pak černawá nebo náhnědá. — W Berbersku, Lewantu a Ewropě středomořské. 5. ħ.

Chiané již 2000 let ten strom opatrují jako jinde winnau réwu. Z kmenu a wětwí neporaněných prýští se pryskyřice *mastyksem* nazwaná; obyčejně ale je nasekáwají. Mastyks jest w zrnech rusých proswítawých, teplem a žwýkáním měknaucích a líbezný zápach dáwajících, obzwláště na paráži. Chiané prý ročně 50.000 centůw nasbírají, a 1000 centůw daní sultánowi odwádějí. Pořád ji žwýkají, aby upewnili zuby a dásně, a měli příjemný dech. U nás wycpáwají jím kotlawé zuby, dělají z něho kadidlo, pokost, obzwláště pokost měďopisecký; jím slepují diamanty. Dříwí welmi trwanliwé na wykládanau práci. Listy místo škumpiny k wydělawání safiánu. Z jader wytlačují olej lepší dřewěného. W Ewropě ten strom nedáwá pryskyřice.

Š. jedovatá. R. Toxicodendrum *Lin.* Keř předešlému welmi podobný, takže někteří oba do jednoho rodu spojují; liší se ale lístky wysekanorohatými, pýřitými. — W Americe sewerné a též w Ewropě se sází. Kwěte w červnu, lipnu. ♄.

Týchž účinkůw jako předešlý jest.

*** Listy zpeřené, mnohojařmé.

Š. kožedužská. R. Coriaria *Lin. Duham. nov.* 2. *t.* 46. *Blak. t.* 486. *Kern. t.* 362. *Plenk t.* 232. *Sibth. graec. t.* 290. Sumach *Mat. Háj.* 58. — *Wel.* 67. *C.* Škumpa, škumpina. Keř 10—12′ wysoký, s wětwemi rozkladitými, korau huňatau přikrytými; listy lichozpeřené, 5—7-jařmé, huňaté: lístky eliptičné, tupě a hrubě zubaté; řapíky nahé, na konci přiobraubené; kwěty drobné, zelenawé nebo špinawě bílé, na hroznech hustých, koneč-ných; waječník bez ončlek, se třemi bliznami sedawými; peckowice huňatá, zwící očky. — Na skalinách wýslunných w Ewropě jižné, z Lusitanie až do Tauris. Kwěte w červnu. 5.

Wšecky díly toho kře, mnoho třísloviny obsahujíce, jsau swrskawé. W Hispanii sázejí jej jako réwu winnau, wýstřelky loketní ročně řezají, a k wyděláwání kožd, obzwláště kozích na kordubán a safián potřebují. Kůra wětwová barwí na žluto a kořenowá na hnědo. Peckowice chuti kyselé a příjemné potřebují místo koření do jídel masitých.

Š. octnd. R. Typhina *Lin. Duham. nov.* 2. *t.* 47. Z kořena mnoho odnoží. Keř 12—15′ wysoký, nahoře rozdělující se na wětwe a smetíky rozewřené, jejichž kůra, obzwláště na rozhách, hustě náryšawě srstnatá; listy lichopeřené, 8—16jařmé: lístky kopinaté, zakončité, pilowané, wezpod chlaupkowané, siwé, 4—6″ dlauhé, w jeseni na líci pěkně červenající, sedawé: řapík neobraubený, srstnatý; kwěty červenawé nebo žlutawé, přemnohé, rozpostawěné w hrozen přímý, složený, hustý, konečný, jehož wětwe jsau srstnaté; bobule skoro ukryté chlupem kalichowým, zčerwenalým zwětšelým. — W Americe sewerné, dosti dlauho již w Ewropě se sází k ozdobě. Kwěte w lipnu. ♄.

Owoce zralé, jsa trpké a kyselé, slauží k zesílení octu, též k harwení klobauků na černo, listy k wyděláwání kožd. Z poraněné kůry prýští se žlutawá mlékowitá, powahy klejopryskyřice.

Š. lysá. R. glabra *Lin. Dill. elth. t.* 243. *Lam. t.* 207. *f.* 1. Keř předešlému welmi podobný, rozeznáwá se ale snadně lysosti wětwí a listůw; listy 8—10jařmé, s lichým: lístky kopinatopodlauhlé, pilowané, wezpod bě-

Kalich malý, 5dílný, stálý. Plátkůw 5. Tyčinek 5, okolo terče oplodního postawených. Waječník 1pauzdrý. Čnělky krátké 3 nebo blizny 3 sedawé. Peckowice skoro wyschlá, 1pauzdrá, s peckau kostnatau, (pometáním?) 1semennau, někdy 2—3semennau. Semeno bezbílečné, překocené, na šnůrce ze dna wzestupující. Dělohy listowité. Kořínek hoření přiléhající na pazu dělohowém.

Kře; listy střídawé, rozdílné, často složené.

* Listy jednoduché.

Š. *ruj.* R. Cotinus *Lin. Jacq. aust. t.* 238. *Plenk t.* 238. *Sibth. t.* 290. *Guimp. t.* 30 *Wagn. t.* 165. Žluté pryzily dřewo *Mat. Wěl.* 62. *D.* Ruj. Keř 4—10′ wysoký, přewětewnatý, s korau hnědau, dřiwím zelenawě žlutým; listy jednoduché, obwejčité nebo wejčité, na konci zaokrauhlé nebo slabě wykrojené, lysé, zpeřenožebré, wezpod siwé, na líci žlutawě sytě zelené, trpké, w jeseni červenající; řapíky dlauhé; láty obsírné; stopečky odkwětlé welmi prodlaužené a neúrodné huninami dlauhými, červenawými obrostlé; peckowice úkosně obsrdčité, lysé, z počátku zelené, pak černawé. — W

[redacted]

5. *P. Brown. t.* 13. *f.* 3. Strom 25—40′ wysoký, s korau hladkau, šerau; listy lichozpeřené, 2jařmé: lístky wejčité, nejcelejší, řapíčkowané, 2″ dlauhé; kwěty zelenawé; peckowice podlauhlé, 6‴ dlauhé, čerwené, s dužninau trpkau. — Po kopcích lesnatých na Jamaice. Kwěte w čerwnu. ♄.

Z kůry prýští se pryskyřice žlutá, *doktorskau* nazwaná, na rány užitečná; též u wnitř se potřebuje k dáwení, počistění, proti žlautenici a obtížím močowým.

Lítřík. Lithraea. Litri.

Kwěty obojaké nebo dwojdomé. Kalich zwonkowitý, na patero klaný. Plátkůw 5. Tyčinek 5 — 10. Blizna 3laločná. Peckowice zakulatělá, pryskyřičnatá.

L. palčiwý. L. caustica. Litri *Feuill. t.* 23. Lithi *Molina.* Rhus *Miers. Hook. in Beech. voy. t.* 7. Strom ztepilý, obyčejně ojedinělý, co muž tlustý, dřewa bílého, co ocel twrdého, usušením čerweného; listy 2″ dlauhé, 1″ široké, střídawé, kopinaté, wezpod síťkowaně žebernaté; stopky 1kwěté; tyčinek 10; peckowice jablkowitá, tlustší nežli širší. — W Chíli.

Z kůry prýští se zelená šťáwa, welmi nebezpečná. Několik lidí poraziwše takowých stromů a na wečír pokojně ztráwiwše wečeři, druhého dne náramně otekli, tak že nebylo rozeznati ani nosu, ani očí, ani jiných audůw.

Čichoň. Duvaua.

Kwěty 1—2domé. Kalich na čtwero klaný, stálý. Plátky 4, podduté. Tyčinek 8, pod terčem wyniklých, jichž 4 s plátky střídawé, delší; w kwětu samičím wšecky zakrnělé. Terč baňkowitý, 8zubý. Waječník sedawý, 1-waječný, homolowitý, we kwětu samčím zakrnělý. Čnělky 3 — 4, nejkratší. Blizny hlawičkowité. Peckowice kulowatá s peckau kožnatau. Semeno 1, wisuté, bezbílečné, děloh plochých, kořínku hořeního dlauhého.

Č. wisutá. D. dependens *Decand.* Amyris polygama *Cav. ic.* 3. *t.* 239. Schinus dependens *Orteg.* Keř anebo strůmek 8 — 18′ wysoký, wždy zelený, silně zapáchající, s korau hnědau; listy kopinatowejčité, celé nebo na tré klané, 2″ dlauhé, skoro 1″ široké; kwěty bledě žluté, na hroznech úžlabíčkowých, co list dlauhých; peckowice černé. — W Chíli, kdežto *huigan* slowe. Kwěte w čerwnu, lipnu. ♄.

Pryskyřice proti dně, zwařenina z kůry na jízwy; semena k posilowání žalúdka a dělání jistého wína, *chicha* (čicha) nazwaného.

lawé; řapíky neobraubené; kwěty drobné, zelenawé, shlaučené na hroznu tlustém, koneěném; owoce čerwené, aksamitowé. — W Americe sewerné.

Užíwá se jako předešlá.

Š. pokostowá. R. vernicifera *Decand.* R. Vernix *Lin. med.* 151. Sitz. s. Urus *Kaempf. t.* 792. Strom 12—20' wysoký, rozdělený na wětwe a smetíky rozkladité, lysé; listy střídawé, lichozpeřené, 5—6jařmé; lístky wejčité, zakončité, nejcelejší, na konci lysaunké, wezpod aksamitopýřité; řapík neobraubený, jako rozhy měkce wlakowaný; kwěty zelenawě bílé, předrobné, přemnohé, postawené na latu běwnau w úžlabíčkách listí hořeního. — W Žapanu. 5.

Z kůry poraněné prýští se šťáwa mlékowitá, na wzduchu hustnaucí a černajíci, kterauž Žapanské procediwše papírem co pawučina wyhlížejícím míchají s $^1/_{100}$ oleje tojowého od stromu kýr (Incarvillea tomentosa) jmenowaného. Ta míchanina jest prawý žapanský pokost, kterýž po celém Žapanu w dřewěných nádobách prodáwají a který nemůže wypařiti se, proto že brzo popne se mázdran černawau. Jelikož málo se ho dobude z jednoho stroma, jest drahý. Páry z něho jsau škodliwé, protož lakýrowé, pracujíce s nim, zawazují si ústa i nos, aby nedostali bolení hlawy a pysků otekljch.

Š. smradlawá. R. venenata *Decand.* R. vernix *Lin. Pir. med.* [illegible]

Mombín. Spondias. Mombinpflaume.

Kwěty někdy dwojdomé. Kalich na patero klaný, barwený. Plátkůw 5, podlauhlých, otewřených, w paupěti přichlopnitých. Tyčinek 10, z terče zejkowaného, žláznatého wyniklých. Waječník 1, wejcowitý. Čnělek 5 přímých, odstálých, jednoduchých. Peckowice wejcowitá nebo kulowatá, kypty čnělek tečkowitými wěnčená; pecka wláknatá, 5pauzdrá. W pauzdrách po 2 waječkách. Semena pometáním ojedinělá.

Hrozny úžlabíčkowé, jednoduché nebo latowité.

* Pauzdra peckowá srostlá. — Listy lichozpeřené: lístků nejcelejších.

M. brundtný. S. purpurea *Lin.* S. Mombin *Lin.* S. Myrobalanus *Jacq. am. t.* 88. *Gaert.* 1. *t.* 104. *Tussac* 4. *t.* 8. *Dict. sc. nat. atl.* 3. *t.* 263. Strom 30′ wysoký, s dřiwím bílým, křehkým; wětwe roztraušené, nemnohé: listy střídawé, lichopeřené: lístky asi 10jařmé, wejčité, nejcelejší, o kratíčkých řapíčcích; řapík smačknutý; kwěty červené, na krátkých hroznech, nejčastěji konečných; stopečky 1-řídko 2kwěté; ušty kalichowé podduté, tupé; peckowice zwicí weliké šwestky, brunátná čili nachowá nebo žlutá, nebo těma barwama strakatá, s dužninau žlutau, měkkau, líbezně zapáchající, chuti dost lahodné, náwinné, sladké. — Na Ostrowech karybejských (Domingu, Jamaice a j-). w Americe horké. Kwěte w březnu a dubnu. 5.

Američané welmi stromu toho sobě wáží pro owoce. Též powídla z owoce udělaná zawážĺ se do Ewropy. Hřízenice jeho welmi snadně se ujímají, a proto dělají z nich háje ano i meze; w krátkém čase nese owoce, a Jacquin wyprawuje, že wětew s nezralým owocem useknutá a zasazená netoliko se ujme, anobrž i owoce dokonale uzraje. Jinak ten strom jest rozdílného wzezření: jestliže kmen w jisté wýšce se utne, wyžene wětwe dlauhé, tenké, jednoduché, tak že strom pak jinak wyhlížĺ. Listy a kůra za lék swraskujícĺ se potřebujĺ. Diwochowé w Záliwu honduraském, oblibujíce si to owoce, chodí hledat jeho; dělajĺ prý z něho jakési wíno.

M. žlutý. S. lutea *Lin.* S. Myrobalanus *Lin.* S. Mombin *Jacq. am.* 139. *Tussac* 4. *t.* 33. Acacia *Marg. t.* 129. *Piso t.* 139. *Mer. sur. t.* 13. Plumb-tree *Sloan. t.* 219. *f.* 1. 2. Mombin, monbin, hobo. Strom přewysoký (40′), asi wlaskému ořechu podobný, s košem přehustým, obširným, korau popelawau; listy lichozpeřené, předlauhé, 4jařmé: lístky 2—4″ dlauhé, 1½—2″ široké, wejčité, podlauhlé, ostré, nejcelejší, na jedné straně užší, a jakoby ufaté; kwěty drobné, bělawé, na latách běwných,

Řád 77.

MOMBÍNOWITE. *SPONDIACEAE.*

Květy někdy dwojdomé. Kalich na patero klaný. Plátkůw 5, zpod terče waječník obkličujícího wyniklých, w paupěti přichlopnitých nebo střechowitých. Tyčinek 10. Waječník 5pauzdrý, pometáním 2—4pauzdrý: pauzder 1waječných. Čnělek 5. Peckowice s peckau 2—5pauzdrau. Semena bezbílečná, na dně pauzdrowém připewněná, přímá. Dělohy wypuklaunké; kořínek dolení, rowný.

Stromy; listy střídawé, lichozpeřené.

Winobob. Schinus. Pfefferbaum.

Květy 2domé. Kalich 5dílný. Plátkůw 5. Samec: tyčinek 10; kypet waječníka. Samice: tyčinky bez prašníkůw; waječník 1, sedawý; čnělka žádná; blizny 3—4, přiblížené. Peckowice kulowatá, oplodí tenkého, dužniny nemnohé, pecky 1semenné, kostnaté, na obwodu

[redacted]

wech společných, nyní přesazený na ostrow sw. Mauricia. 5.

Owoce po chuti podobá se jablkům koženým, ačkoli méně lahodné. Hřízenice snadno se ujímají.

Řád 78.

BALSÁMNÍKOWITÉ. *AMYRIDEAE.*

Kalich na 4—5, řídko na tré klaný. Plátky a tyčinky na dně kwětowém anebo na kalichu okolo terče podplodního připewněné. Tyčinek nejčastěji dwakrát wíce plátkůw (řídce 4krát anebo tolikéž). Pestík složený ze 2—5 worečkůw, až k bliznám srostlých, málokdy z jediného. Blizen tolik co dílůw waječníkowých, sedawých nebo na čnělkách srostlých, málokdy prostých. Peckowice 2—5 anebo 1 (řídko tobolka): pauzdra čili peckowice 1semenné. Semena překocená, bezbílečná. Kořínek rowný, hoření.

Stromy, kře. Listy střídawé, řídčeji stříčné, lichozpeřené nebo trojené, často tečkowaně žláznaté, nejčastěji bezpalisté. Kwěty obojaké nebo jednopohlawé, drobné, na hroznech anebo latách úžlabíčkowých anebo konečných.

Sem náleží asi 70 rodů we 12 pokoleních, které, wyjmeli se jich několik, mezi obratníkoma starého a nowého swěta rostau. Wšecky mají klejopryskyřice, jichžto mnohé w lékařstwí užitečné.

Řád ten rozděluje se na dwoje podřadí.

1. *ELEMOŠOWITÉ.* Pestík a plod jednoduché.

2. *KADIDLOWNÍKOWITÉ.* Pestík a plod z 2—5 částek složené.

Podřadí 1.

ELEMOŠOWITÉ. AMYRIDEAE (verae).

ELEMOŠ. AMYRIS. SALBERBAUM.

Kwěty obojaké. Kalich 4zubý, stálý. Plátky 4, w paupěti střechowité, na lůžku stojící. Tyčinek 8, kratších kalichu. Waječník podepřený tlustým terčem; blizna sedawá. Peckowice 1semenná, se skořápkau tenkau, papírowitau.

E. obecný. A. Plumieri *Decand. Plum. ed. Burm. t.* 100. *Desc.* 3. *t.* 212. A. elemifera *Lin.* Keř anebo strom s korau hladkau, šerau; listy lichozpeřené, 1—2jařmé: lístky wšecky řapíčkaté, wejčité, zakončité, přízpilo-

konečných, co list dlauhých; ušty kalichowé ostré; plátky skoro kopinaté, ostré; blizny smačknuté, 2laločné; peckowice žlutá, ponačerwenalá, wonná, pokrytá slupkau teníčkau a naplněná dužninau šťáwnatau, náwinnau, asi jako našinská šwestka weliká. — Na Ostrowech karybejských a w Americe jižné. Kwěte w dubnu, zraje w srpnu. 5.

Dříwí lehké, bílé, hodí se jenom k pálení a na zátky. Kůra a kořen proti běhawce. Owoce jedí jenom dětí; obyčejně předhazuje se prasatům; ostatně žene na pot, který žlut jest jako ono. Hřízenice přesnadno se ujímají. Diwochowé rádi w jeho stínu spí; z owoce dělají jakýsi nápoj.

M. bakulatý. S. tuberosa *Aruda pernam.* Kořen má bakule naplněné šťáwau wodnatau, jíž pocestní w Brasilii napájejí swé osly.

Owoce jedlé.

M. hořký. S. Mangifera *Pers.* S. amara *Lam.* Ambulam *Rheed.* 1. *t.* 50. Strom přewysoký s kmenem $1\frac{1}{2}'$ tlustým, dříwím měkkým, lehkým, bílým; listy přewelké, 2′ dlauhé, lichozpeřené, 4—5jařmé; lístky řapíčkaté, wejčité, nejcelejší, zakončité; řapík oblý; kwěty drobné, bílé, na latách úžlabičkowých, rozkladi-

pinaté, tupé, zpilowané, lysé, 1½″ dlauhé, ½″ široké; hrozny konečné, listu kratší (6″ dlauhé); tobolka zwící slíwy. — Na wrších koromandelských a moluckých řídce. 5.

Dříwí twrdé potřebuje se na malé stežně; z něho přjšti se nejwonnější pryskyřice, ježto se potřebuje co kadidlo, smůla, též na pochodně a k wypalení antlého zlatého dříwí.

K. zpilowaný. B. serrata *Stakh. extr. t.* 3. *Colcb. as. res.* 9. *t. Hayn.* 10. *t.* 46. *Dïsseld.* 8. *t.* 13. B. thurifera *Roxb.* Strom wysoký; listy na koncích rozhowých shlaučené, lichozpeřene, 10jařmé: lístky wejčité, zakončité, zpilowané, pýřité, ½″ dlauhé; kwěty drobné, bledě hnědé, 4—10 na hroznech jednoduchých, úžlabíčkowých; tobolka zwící oliwky; w každém pauzdru wice semen, jichž toliko jediné zraje, srdčitokřídlaté. — Na wrších Indie wýchodní. Kwěte w únoru až do kwětna. 5.

Z kmenu poraněného přjšti se šťáwa, ježto ztuhnuwši jest *kadidlo prawé* (Olibanum), o němž se domnjwali, že pochodí od jednoho rodu jalowcowého. Ta pryskyřice slowe arabský *luban* a *gondur*: z prwního jména Řekowé udělali *libanos* a *libanotos*, z druhého *chondros*. Gondur ale zase pochodí od *kundura*, jména indského, a strom, kadidlo dáwajícf, slowe w témž jazyku *salai*.

Balsámník. Balsamodendron. Balsambaum.

Kwěty dwojdomé. Kalich 4zubý, stálý. Plátky 4, čárkowitopodlauhlé, w paupěti dwojnásobněné, chlopnité. Tyčinek 8, pod terčem kraužkowitým upewněných; žlázky wypuklé mezi nimi. Waječník 1. Čnělka 1, krátká, tupá. Bobule nebo peckowice ostrá, znamenaná 4 šwy, 1—2pauzdrá: pauzder 1semenných.

Stromy balsamité, arabské, listůw 3—5lístkatých, netečkowaných.

B. balesan. B. gileadense *Kunth.* B. Opobalsamum *Kunth.* Amyris gileadensis *Lin.* A. Opobalsamum *Lin. Vahl symb.* 1. *t.* 11. *Plenk t.* 155. *Dïsseld.* 17. *t.* 14. Balessan *Alp. aeg. t.* 26. *Gled. ber. Schrift.* 3. *t.* 3. *f.* 2. *Bruce it.* 5. *t.* 2. 3. Keř anebo strom wětwí rozewřených, šerých, trnem ukončených, listnatých; listy lichozpeřené, 1—2jařmé: lístky obwejčité, tupé nebo tupaunké, nejcelejší, hladké, leskłé, lichý wětší sudých: stopky 1kwěté, řapíku kratší; kwěty drobné, bílé; bobule zwící hrachu, obwejčité, 4brázdé, na konci někdy bradawičkau opatřené, pometáním 1semenné. — W Arabii. 5.

Z kůry porančné nebo sám od sebe přjšti se slawný balsam mekčanský u malém množstwí, jenž do Ewropy se nepřiwáží; jiný z wětwí wywařený přichází k nám w láhwech olowěných, a jest kupa-

wané, wezpod huňaté; kwěty bílé na latách: peckowice kulowaté. — Na Antilách. 5.

Poskytuje druh *pryskyřice elemi*, jenžto k nám málokdy přichází obchodem; w Indii západní jako obecná se potřebuje.

E. balsamatý. A. balsamifera *Lin. Desc.* 3. *t.* 211. Strom ztepilý s korau hnědau, dřiwim pak špinawě popelawým, pewným, pryskyřičnatým, přelibezně wonicím; listy 2jařmé: lístky wejčité, zakončité, nejcelejší, nejlysejší, krátce řapíčkaté; laty hroznaté, řídké, konečné; kalich nejmenší, plátky wejčitopodlauhlé, pak sehnuté a prchající; tyčinky střídawě kratší a delší; blizna okrauhlá; plod wejcowitě podlauhlý. — W lesech na Jamaice. 5.

Wšickni dílowé jeho jsau welmi kořenné, a dáwají se do kaupelí, obkladkůw a t. d. Balsam z něho wydobytý potřebuje se wně a wnitř. Dřiwí we wlasti *růžowým* zwané také do Ewropy se zawáží; slauží ku kadění a dobýwání silice, kteráž welmi podobá se dobyté z růžowého dřewa prawého.

E. jedowatý. A. toxifera *Willd.* Lucinium *Plük. t.* 201. *f.* 3. A. balsamifera *Lin. Catesb.* 1. *t.* 40. *Seligm.* 2. *t.* 80. Strůmek wždy zelený; listy lichozpeřené, 2—3-jařmé; lístky wejčité, přisrdčité, zakončité, 3″ dlauhé, 1½″ široké; hrozny wisuté, jednoduché asi zdélí řapí-

Blizny 4—5. Plod kožnatý, se skořápkau 2—5chlopnau, zawírající pecky 4—5, dužninau zaobalené.

Stromy americké pryskyřičnaté. Listy lichozpeřené, netečkowané. Hrozny často jednoduché, úžlabíčkowé; kwěty bílé.

Č. jinolistá. J. heterophylla *Decand.* J. Aracouchini *Aubl.* t. 133. Amyris heterophylla *Willd.* Strom 12—15′ wysoký, 8″ tlustý, dřiwí bílého, křehkého, kůry hladké, popelawé, wětwí tenkých; listy lichozpeřené, 1—2jařmé; lístky řapíčkaté, wejčité, zakončité, jednoduše žebernaté; kwěty na hroznech jednoduchých, ojedinělých, úžlabíčkowých; owoce zelené, 2—4chlopné, s peckami hranatými, dužninau bílau obalenými. — W lesech Guianských nad řekau Kuru řečenau. ♄.

Poraněná kůra roní pryskyřici rusau, balsamnau, kořennau, dlauho kapalost zachowáwající, již Gallibowé zchowáwají we skořápkách kujetowých, *arnkušini* jmenowanau, a potřebují ji k hojení ran a na dary přátelům. Kraibowé nazí míchají ji s olejem karapowým a orleánem, a tau mastí natírají tělo a wlasy, aby se ochránili před deštěm a hmyzem.

Č. zelenokwětá. J. guianensis *Aubl. t.* 131. J. viridiflora *Lam.* Amyris guianensis *Willd.* Strom 15—18′ wysoký, 1′ tlustý; kůra rozsedalá, rýsawá; dřiwí bílé, lesklé; listy lichozpeřené, 1—2jařmé; lístky řapíčkaté, podlauhlé, zakončité, nejlysejší; kwěty drobné, zelenawé, mnohé na chocholících listu mnohem kratších; plody kožnaté, žlutawé, 2—4chlopné; pecky zaobalené dužninau červenau. — W Kayeně blíže moře. ♄.

Z kůry nebo dřiwí naseknutých prýští se žlutáwá balsamná citronem zapáchající, wyschnutím bělající nebo rusající, místo kadidla w chrámech potřebowaná, též w lékařství užitečná. Negrowé rádi cucají dužninu peckowau sladkau, lahodnau. Strom tam slowe *Bois d' Encens.*

Č. elemowá. J. Icicariba *Decand.* A. ambrosiaca *Lin. Marcg. t.* 98. *Piso simp. t.* 59. — *hist. nat. t.* 122. Strom ztepilý; kmen newelmi tlustý; kůra šerá; listy lichozpeřené, 1—2jařmé: lístky řapíčkaté, podlauhlé, zakončité, 3″ dlauhé; kwěty předrobné, zelenawé, hlaudé, přisedawé, w úžlabíčkách nahlaučené; owoce jako oliwka, ryzé s dužninau lahodnau. — W Brasilii. ♄.

Z kůry nakrojené teče pryskyřice feniklem zapáchající, *icika, almecegem* nebo *elemi brasiliské* čili *západoindské* jmenowaná a do Ewropy přiwážená, kdežto jako prawé elemi (z Ethiopie pochodící) se potřebuje.

Č. desetimužná. J. decandra *Aubl.* J. pentandra *Aubl. t.* 135. Chipa. Strom 40—60′ wysoký, 2—3′ tlustý; dřiwí bílé, málo pewné; kůra rýsawá; listy lichozpeřené, 2jařmé: lístky řapíčkaté, podlauhlé, obak

lina řídká, rusá, rosmarinau a citronem zapáchající, náhořce chutnající, obyčejně porušená terebintinau, jež pro drahotu nyní sotwa se potřebuje. W Judei a Egyptu opatruje se w zahradách, jak se o tom Plinius a Strabo zmiňují, ano Josephus Flavius powídá, že královna Sába prwní balesan z Arabie poslala Šalomaunowi do Judey, jenž pak se rozmnožil. Též Egyptané musejí čerstwé kře z Arabie si přiwézti, když jim wyhynau. Wladař mekčanský odwádí sultánowi kromě byssu indského, tenkého corocně ještě 3—4 libry balsamu, beji egyptskému 1 libru, průwodčím karawan ale půl. W Lewantu není léku, jehožby tak často se potřebowalo jako toho balsamu, hlawně na rány, ježto prý za den se zahojí; též proti uštknutí hadímu a strupaním. Za čas moru codenně půl drachmy polykají; taktéž i we zhnilkách a zácpě střew, a w jiných rozdílných nemocech; též prý ochraňuje twář od wrásek. Ano i plody (Carpobalsamum) tim způsobem se potřebují. Rozby (Xylobalsamum) potřebují ke kadění a do dryáku.

B. myrhowý. B. myrrha *Ehrenb. Düsseld.* 17. *t.* 15. *Wagn.* 2. *t.* 240. *a. b.* Keř anebo strom wětwí rozkladitých, hladkých, šerých, trnem ukončených, listnatých; listy 3lístkaté: lístky obwejčité, na konci zaubkowané, tupé, lysé, konečné mnohem wětší nežli postranní (1‴ dlauhé); plody wejcowité, zakončité, zwící hrachu. — W Arabii. 5.

Z kůry prýští se pryskyřice klowatá, dříwe olejowitá, rusá, pak máslowitá a ryzá, twrdnaucí, hnědnaucí a slowe *myrha*, jež od neidáwnějších časů potřebuje se ku kadění w chrámech a nějbst-

[redacted]

Bílopr. prysky. (Kl. cobaltiferum zvaném.

L. lepidotum, Wr. cephaliferum *Sond.* E. excelsum *Kunth.* Amyris cephalifera *Spreng.* Copalli *Hern. mex.* 15. *f.* 1. Listky pýřité, lístky vejčité, zubaté; hrozny skoro zdélí listu, přerostlé, květy shlučené, nejvrcholí stopečkaté. — W Mexiku.

Z toho stromu prýští do kopil mexický

Nepuk. Protium.

Květy různopohlavé. Kalich na patero klaný, stálý. Plátků 5, sedavých, rozložených, zpod terče vyniklých, w paupěti chlopnitých. Tyčinek 10, kratších nežli plátky. Vaječník 3pauzdrý: pauzder 2vaječných. Čnělka 1, jednoduchá. Terč uťatý, 10žebrý. Peckowice nepukawá, 3peckowá: pecky 2 často pometawé.

Strom; listy lichozpeřené; laty úžlabíčkowé.

N. žawský. P. javanicum *Burm.* Amyris Protium *Lin. Rumph.* 7. *t.* 23. *f.* 1. Strom nerowný, bakulatý; listy střídawé, 3jařmé: lístky řapičkaté, podlauhlé, ostré, řerabité, 3″ dlauhé, 1″ široké; peckowice kulowaté, zralé žluté, s dužninau sladkau natrpkalau. — Po wrších na Žawě. 5.

Owoce jedí a také z něho silici dobywají, již w lékařství potřebují. W Batawii sázejí jej okolo domů a kladau na něj kámen, aby koš do šířky rostl. Dříwí k stawění domův, na stolice, kladiwa, hobly. Mladé listí jako zelenina. Jádra jedí.

Bězula. Bursera. Burserr.

Květy mnohomanželné. Kalich malý, 3—5dílný. Plátky 3—5, rozložené, w paupěti chlopnité. Tyčinek 6—8. Terč kruhowitý se zejky někdy 8. Vaječník 3pauzdrý. Čnělka krátká, na konci na tré klaná. Peckowice podlauhowatá, 3peckowá, s kůrkau šťawnatau, 3chlopnau; pecky 2 pometawé, jedna úrodná, dužnatá, 2vaječná, 1semenná. Semeno wisuté, bílečnaté, děloh listowitých, swraštělých. Kořínek hoření, rowný, přímý.

Stromy balsamaté, americké; listy lichozpeřené nebo jednoduché (snad i lístkem lichým, pozůstalým); hrozny úžlabíčkowé a konečné.

B. vejčitá. B. gummifera *Jacq. am. t.* 65. — *pict. t.* 96. *Dict. sc. nat. atl.* 3. *t.* 264. *Comm. hort.* 1. *t.* 77. *Sloan.* 2. *t.* 199. *Catesb.* 2. *t.* 30. *Pluk. alm. t.* 151. *f.* 1. *Plum am. t.* 119. Strom ztepilý, jměním bříze podobný; kmen přímý, přewysoký, s mnohými nadzemními kořeny a korau hladkau, hnědau, po kusech padající;

zakončité, lysé, nejcelejší; kwěty drobné, na latách běwných, trochu delších listu, 10mužné, 5plátečné: blizna 5laločná; plod zwící třesně, wejcowitý, ostraunký, 5chlopný, obsahující pecky zaobalené dužninau růžowau, lahodnau. — We hwozdech guianských. 5.

Z kůry poraněné wytíká pryskyřice bělawá, balsamná, asi citronem zapáchající, kterážto zkřehlá místo kadidla w chrámech se potřebuje.

Č. karana. J. Carana *H. B. et Kunth.* Amyris Carana *Humb.* Strom ztepilý, kmenu přímého; dřiwí podobné mahagonowému a zapáchající jako cedrowé; listy 3listkaté; lístky podlauhlé, zakončité, lysé, na líci lesklé, wezpod bělawé, jinaté. — Okolo Jawity nad řekau Temi we lhotách orinockých. 5.

Kůra sama od sebe nebo poraněná roní pryskyřici bělawau, wonnau, jež *karanowá* (resina Carana) slowe, a w lékařstwí se potřebuje.

LEHKOŠ. ELAPHRIUM. LEICHTHOLZ.

Kalich 4dílný, padawý. Plátky 4. Tyčinek 8. Čnělka 1, krátká. Blizna na dwé klaná. Tobolka zakulatělá, 1pauzdrá, 1semenná. Semena dužninau oba-

jako žaludy. Strom netoliko se všude sází, anobrž i holubi a netopýrové, ztrávíce jenom rubinu, jej rozšiřují. Jádra netoliko jedí svěží, anobrž i co vařivo a s čajem, jako u nás mandle, od nichž těžko se dají rozeznati; přílišné požití jich působí běhavku. Dělají z nich lahodný chléb, *bagyes* nebo *mangea* jmenovaný, na způsob holi na loket dlaubé a palec tlusté utvořený, protože těsto zatlačují do žlábku ze stébla bambusového; ten chléb jest tvrdý a velmi zpurý; dělají z nich jakési mléko, jímž mastí vařivo; s kokosem a cukrem dělají koláče, k večeři oblíbené. Ze semen vytlačují olej chutný do jídel a dobrý k pálení. Ze starých stromů prýští se silně vonná pryskyřice, z kteréž listím obwinuté dělají pochodně. Když strom začne mnoho pryskyřice roniti, přestane owoce nositi: pryskyřice tolik jest, že wisí na způsob rampauchů a wyhlíží jako oleum; dříwí dobré jest paliwo a slouží také k stawění korábův. Strom jest obydlím mnohých rostlin příživných.

K. drobnoplodý. C. microcarpum *Willd.* Canarium oleosum *Rumph* 2. *t.* 54. Pimela oleosa *Lour.* Amyris oleosa *Lam.* Strom zwící jabloně; listy lichozpeřené, 2—4jařmé: lístky wejčitokopinaté, zakončité, lysé, nejcelejší, 6″ dlaubé, 2″ široké; hrozny úžlabíčkowé, prodlaužené, mnohokwěté; owoce nicí, menší nežli jiných, jako oliwky a indychowě modré; jádro lojowité, nejedlé. — W Indii wýchodní, Kočinčíně. 5.

Z kmenu, jejž nad kořenem wydlabují, prýští se mnoho oleje žlutawého, wonného, ježto k hojení ran se potřebuje a k natírání dřewěného nádobí; hojněji se potřebuje s indskau smolau damarowau a s kaudelí z kůry bambusowé a trochau wápna k namazání korábův. Ta míchanina nabude twrdosti kamenné a nesmrdí tak jako smůla ewropská, tím obtížná lodařům. Z dříwí twrdého a hnědého dělají prkna welikà k truhlářskému dílu.

** Pecka zralá 3pauzdrá.

K. kolemý. C. decumanum *Rumph.* 2. *t.* 55. *Gaertn. t.* 102. Jeden z nejztepilejších stromů na Moluckých ostrowech, často tlustý, takže 2—3 mužowé sotwa jej obejmauti mohau; listy lichozpeřené, 4—5jařmé: lístky eliptičné, ostré, nejcelejší; hrozny chudokwěté, úžlabíčkowé; peckowice zwící husího wejcete, červeně zkropené; pecka 3″ dlaubá, 2″ tlustá, trojhraná, přetwrdá, 3pauzdrá; pauzdra 1semenná. — Na chlumech po Molukách. 5.

Z něho prýští se pryskyřice klowatině arabské podobná, již potřebují na pochodně, k zakonopení korábův a upewnění nožův do střenek. Jádra nehrubě chutná jedí.

K. bílý. C. album *Raeusch.* C. sinense *Rumph* 2. *p.* 154. Pimela alba *Lour.* Strom ztepilý, wětwí wzstaupawých; listy lichozpeřené, 5—6jařmé: lístky wejčitokopinaté, 6″ dlaubé, 2″ široké, nejcelejší, lysé, šerpiwé čili škrablawé, bledé, řapíčkaté; řapíky oblé; hrozny

listy coročně padawé, lichozpeřené, 2—4-někdy 1jařmé: lístky wejčité, ostré, blanowité, nejcelejší, lesklé, $1^1/_2$, ano i 2—3″ dlauhé; kwěty drobné, newonné, s plátky bělawými, na broznech úžlabíčkowých: peckowice zelenawé, nachowě naběhlé, někdy také modré, obzwláště balsamité: semena trojhraná, na jedné straně zoblelá, lesklá, barwy masowé, dužninau čerwenau obklíčená. — Na Ostrowech karybejských. Kwěte w březnu až do dubna. 5.

Z kmenu prýští se mok řídký, lepkawý, balsamný, wzduchem tuhnaucí, jako terebintina zapáchající, proti ranám a běhawkám užitečný, jenž někdy do Ewropy se přiwáží a pryskyřice *gomart* a *šibu* čili *kašibu* slowe. Brosky a listy též přikládají na rány; kůra proti hlistám; kořen podobá se aučinkem simarubě; též olej ze semen wytlačený w lékařství jest užitečný, a slowe *balsam swiňskij* (baume à cochon), proto že prasata ráda žeraú plody: z té příčiny i strom slowe *swiňským* (bois à cochon).

Kanárník, Canarium. Canarienbaum.

Kwěty dwojdomé, mnohomanželné. Kalich 3zubý. Plátky 3, podduté, klímawé, w paupěti střechowité. Tyčinek 6. Terč baňkowitý. Waječník wejčitokulowatý, 3pauzdrý. Čnělka krátká. Blizny 3, tečkowané, sedawé. Peckowice [illegible]

celém. Vaječník 5pauzdrý. Blizna sedavá, přílaločná. Peckowice kožnatá, 1—5semenná, blizna věnčená.

Stromy staroswětowé, mezistratníkowé. Listy lichozpeřené. Hrozny úžlabíčkowé a konečné. Kalich stálý: ústům ostrých. Plátky dwakrát delší.

O. ostrolistá. M. acutifolia *Decand. Rumph* 2. *t.* 52. Strom mírný; listy mladistwé pýřité, chablé, pak lysé a drasné; lístky podlauhlé, 5—10″ zdélí, 2—4″ zšíří, na rubu příswraskalé; plody elipsowité, krátce zakončité, poposmačknuté, černawé. — Na Molukách. Kwěte w listopadu a prosinci. ♄.

Kmen sám sebau nebo poraněný roní pryskyřici silně wonawau, měkkau, polotekutau, černající a wysýchající, jako smola užitečnau a k dobývání silice, jako terebintinowá wyhlížející, prospěšnau. We wlasti slowe jako jiné podobné pryskyřice *damarau* černau, pro rozdil od bílé.

Řád 79.

LUŠTINATÉ. *LEGUMINOSAE.*

Kalich 4—5lupený, obyčejně srostlolupenný, často dwojpyský. Koruna 1—4- nejčastěji 5plátková, málokdy žádná nebo srostloplátečná. Plátky nejčastěji nestejné, hluboko w kalichu přirostlé, málokdy z lůžka prostě wyniklé. Tyčinek dwakrát tolik co plátkůw, řídko wíce nebo méně, tamtéž wyniklých, prostých anebo 2bratrých, s 9 dohromady srostlými a 1 prostým. Pestík jednoduchý (náramně pořídku dwojitý). Vaječník prostý, s jedinau čnělkau z jedné strany (hořejšího kraje) wyniklau. Plod: lusk, nejčastěji 4pauzdrý, někdy na příč mnohopauzdrý branicemi (struk), 1—mnohosemenný. Semena na semenici podlé kraje (šwu) hořeního připewněná. Bílek žádný. Kel rowný nebo křiwý.

Stromy, kře, byliny, zeliny. Listy střídawé, nejčastěji složené (zpeřené, prstité), palistěné; květenství rozličné.

Rozděluje se na dwa oddily.

1. *KŘIWOKELNÉ.* Kořínek na stranu wzhůru ohnutý a na paz dělohowý přiložený.

2. *ROWNOKELNÉ.* Kořínek rowný.

Oddíl 1.

KŘIWOKELNÉ. WIKWOWITÉ. *J. S. Preal. CURVEMBRYAE. Decand.*

Obsahuje sedmero podřadí.

* *Listoděložné.* Phyllolobae.

Dělohy listowité, ploché, po wzkříčení za listy slaužící, průduchy opatřené; tyčinky prosté; lusk nepřetržený, nečlánkatý.

1. *JERLÍNOWITÉ.* Kwět motýlowitý; lusk nepřetržený, nečlánkatý.

2. *LEDENCOWITÉ.* Koruna předešlých; tyčinky s nitkami srostlými; lusk nepřetržený, nečlánkovaný.

3. *KOPEJSNÍKOWITÉ.* Koruna předešlých; tyčinky nejčastěji s nitkami srostlými; lusk [illegible] články příčními (struk).

** *Dužnoděložné.* Sarcolobae.

Dělohy tlusté, dužnaté, mazovnaté, wzkříčením nezměněné, průduchů nemající.

4. *WIKWOWITÉ.* Koruna motýlowitá. Tyčinky 2bratré. Lusk nepřetržený; dělohy we slupce neproměněné, pod zemí ustávající.

5. *FASOLOWITÉ.* Koruna motýlowitá; tyčinky 1-častěji 2bratré (9 a 1); lusk mnohosemenný, nepřetržený, hranicemi sklípkowatými často mnohopauzdrý, nečlánkatý. Kořínek nad pazem dělohowým ohnutý. Dělohy tlusté, wzkříčením nezměněné; listy prwní často střičné.

6. *SISOWITÉ.* Koruna motýlowitá, oplodní; dělohy předešlých (4—5); tyčinky rozdílně spojené; kel křiwý; dělohy dužnaté; lusk 1—2semenný, nepukawý.

7. *POMĚRANOWITÉ.* Kalich puchýřowitý, uštův nepatrných. Tyčinky podplodní. Koruna nižádná nebo o 1—2 plátcích.

Oddíl 2.

ROWNOKELNÉ. TAMARYNDOWITÉ. *J. S. Presl. RECTEMBRYAE. Desmd.*

Obsahuje čtwero podřadí.

8. *CITLIWKOWITÉ.* Kalich na 4—5 klaný nebo tolikozubý. Plátkův tolikéž, skoro wždycky podplodních, stejných, nejčastěji prostých, w paupěti jako ušty kalichowé chlopnitých. Tyčinek mnoho, málokdy tolik co plátkův nebo dwakrát tolik, podplodních, nejdolejí obyčejně jednobratrých. Lusk nebo struk málo—mnohosemenný. Kel rowný s pírkem nepatrným.

9. *JAKOROWITÉ.* Kwěty motýlowité. Plátky oplodní, w paupěti střechowité. Tyčinky oplodní, 1—2-

bratré. Pírko patrné. Dělohy dužnaté, přídužnaté nebo olejnaté.

10. *KASIOWITÉ.* Ušty kalichowé w paupěti střechowité. Plátky oplodní, přistejné, řídko přímotýlowité, dřiw rozwití střechowité. Tyčinky s nitkami prostými. Lusky wyschlé. Dělohy listowité, pořídku dužnaté.

11. *TWRDOLOWITÉ.* Kalich 4laločný, w paupěti chlopnitý. Plátky nižádné. Tyčinek 10—25 oplodních, prostých. Lusk dužnatý. Dělohy tlusté.

Podřadí 1.

JERLÍNOWITÉ. SOPHOREAE.

Wonodrew. Myrospermum. Balsamholz.

Kalich zwonkowitý, 5zubý, stálý. Plátkůw 5, hořejší wětší. Tyčinek 10, prostých. Waječník nožičitý, podluhowatý, blanatý, 2—6waječný. Čnělka poboční, niťowitá. Luska na nožce dole nahé, širokokřídlý, nožničkowitý, nepukawý, 1pauzdrý, 1—2semenný, po straně čnělkau hrotitý. Semeno šťáwau balsamowau obklíčené.

Stromy americké. Listy sudozpeřené: lístky často střídawé, tečkowanoproswítawé žlázkami podlauločárkowitými.

W. peruanský. M. peruiferum *Decand.* Myroxylon peruiferum *Lin. Bert. amoen. t.* 1. *Desc.* 5. *t.* 360. *Düsseld.* 15. *t.* 3. *Wagn.* 2. *t.* 226. *Rostl.* 3. *ob.* 1. M. pedicellatum *Lam. t.* 341. *f.* 1. Hoitziloxitl *Hern.* 51. Cabureiba *Piso* 119. Strom okázalý s korau tlustau, popelawau, hladkau, na rozhách drobnými bradawičkami posetau; listy 11jařmé: lístky střídawé, wejčitopodlauhlé, proti konci zúžené, tupé nebo wykrojené, kožowité; hrozny konečné a úžlabíčkowé, přímé, mnohokwěté, kalich učatý, nepatrně 5zubý; plátky 4, dolení přeauzké, čárkowitokopinaté, hoření dlauhonehetný s čepelí okrauhloardčitau. — W Peruwii, Kolumbii, Mexiku. 5.

Z nařezaného kmenu wytéká w březnu *balsam peruanský bílý*, wlastně rusý, silně zapáchající, náostře a hořce chutnající, jakowý k nám málokdy přichází; my známe *černý*, jenž z wětwí se wywařuje a špatnější jest. Potřebuje se we welikém množstwí chorob, obzwláště na rány staré i čerstwé, jež hojí.

W. pýřitý. M. pubescens *Decand.* Myroxylon peruiferum *Lamb. chin. t.* 1. M. pubescens *B. et Kunth. Rostl.* 3. *ob.* 2. Strom wýšky znamenité; rozhy oblé, chlupaté; lístky 5—6jařmé, někdy s lichým lístkem: lístky střídawé, řapičkaté, podlauhlé nebo wejčitopodlau-

hlé, přízakončité, tupé a wykrojené, nejcelejší, síťkovanožilnaté, blanowité, na líci lysé, wezpod chlupatopýřité: žila prostřední a řapíčky plsťnatochlupaté, narýsawělé; řapík oblý, chlupatý; hrozny konečné a úžlabíčkowé, 6—7″ dlauhé; stopka hranatá, plsťnatochlupatá; kalich chlupatý. — Okolo Karthageny w kraji popoyanském na wýšce 500° se sází. 5.

Též z toho rodu prýští se balsam peruanský.

W. toluanský. W. toluiferum *Rich. Desc.* 15. *t.* 4. Toluifera balsamum *Mill. Wood. med.* 3. *t.* 193. *Rostl.* 3. *ob.* 3. *lewý.* Strom nejztepilejší; kmen proti středu červený; dřiwí zápachu růžowého; kůra nerownú, dosti tlustá; wětwičky oblé, bradawičnaté, lysé; listy sudozpeřené, 7—8jařmé: lístky střídawé, krátce řapíčkaté, stejnostranné, zakončité, nejcelejší, po kraji náčeřité, síťkowanožilnaté, blanowité, nejcelejší, nejlysejší; řapík lysý, náhranatý; hrozny malé, úžlabíčkowé, na stopce 1″ dlauhé; kalich tupě 5zubý; koruna žlutá. — Nedaleko Turbaka, Tolu, Korozalu a j. w Peruwii. 5.

Z poraněné kůry wytíká *balsam toluanský* (balsamum tolutanum, de Tolu), z počátku hustý co terebintina, ze žluta červenawě hnědý do zelena, zápachu silného benzoem, jasmínem a kůrkami ci-

G. plstnatý. S. tomentosa *Lin. Lam. t.* 325. *f.* 2. S. occidentalis *Lin.* Corallodendron *Plum. sp.* 101. *Trew. Ehr. t.* 59. Anticholerica *Rumph* 4. *t.* 22. *Herm. lugd. t.* 171. Strůmek zwýší 2—3 mužů; listy lichozpeřené, přezimující, na píď dlouhé, 7—9jařmé: lístky 2″ dlouhé, 1″ široké, vaječnozaokrouhlé, nejtupější, obak i s kalichy šedoplstnaté; hrozen konečný, zdělený; květy žluté; lusky na píď dlouhé; semena 4—5, větší hrachu. — Na strmých pomořích, na Ostrowech moluckých. Květe w říjnu, listopadu. ♄.

Ten strom mají za drahý lék proti třem nejnebezpečnějším chorobám: choleře, zapálení plic a otrávení, ježto všecky slowau *upas.* Protož ustawičně se potřebuje, a semena i kořen a obzvláštními obřady a medicinám se sbírají (radix et semen anticholericae).

Palník. Anagyris. Anagyris.

Kalich 5zubý, přídvojpyský. Křídla delší nežli pavéza a kratší nežli člunek dwojplátkový. Lusk nožičitý, smáčknutý, mnohosemenný, 2chlopný, branicemi neprawidelně nedopřetržený.

Kře. Listy trojené, nejcelejší. Palisty 2, w jeden protilistý srostlé. Květy žluté na krátkých hroznech.

P. smradlawý. A. foetida *Bauh. Duham. t.* 18. *Lodd. cab. t.* 740. *Sibth. t.* 336 *Rostl.* 3. *ob.* 4. *Clus.* 1. *p.* 93. Smrdutý strom *Math. Wel.* 451. Keř třebas dwakrát wyšší muže, welmi wětewnatý; kůra z zelena černawá; rozhy z bělawa přitlačeně pýřité; listy na rozhách střídawé, dlanitě trojené: lístky 14‴ dlouhé, 6‴ široké, kopinaté nebo podlauhlokopinaté, dole ostré, na konci ostré nebo tupé, měkkohroté řapíčkaté; řapíky ½″ dlouhé; hrozny běwné, asi co list dlauhé, ze dřiwí starého 2—3letého wyniklé, 1duché; stopečky střícné, asi 4‴ dlauhé, 1kwěté; kwět asi 9‴ dlauhý; koruna žlutawá; lusk nožičitý, 6″ dlauhý, 10‴ široký, čárkowitý, smáčknutý, uzlatý semeny, chlopně tlustaunké, haubowité; semena bobowitá, nahnědle rusá. — Na kopcích wyslunných po Ewropě jižné. Kwěte w lednu až do března. ♄.

Celý keř wydáwá puch silný, hausný a obsahuje mnoho prwku dáwiwého; obzwlášť semena k dáwení se potřebují; ostatní díly proti zastawenym krwotokům; též mají moc počišťowati a otoky rozháněti.

Holoblizník. Virgilia. Virgilie.

Kalich na patero klasý. Plátky přistejné, dlauhé:

pawézka po straně neochlípená. Blizna bezfausá. Lusk smačknutý, podlauhlý, 2chlopný, mnohosemenný.
Stromy, kře. Listy lichozpeřené. Kwěty hrozněné.

H. žlutý. V. lutea *Michx. arb.* 3. *t.* 3. *Delaun herb. am. t.* 179. Strom 40′ wysoký a wyšší; kmen w průměru 1′; dříwí tuhé, drobnowlákné, u prostřed žluté: kůra celistwá, zelenawá, hladká; listy střídawé, mírně řapíkaté, 6—8 i wíce palců dlauhé, lichozpeřené, listků 9—11, střídawých, řapíčkatých, wejčitých, skoro okrauhlých, zelených, nejcelejších, lysých, mírně zakončitých, 1″ dlauhých; hrozny wisuté; koruny žluté; lusky smačknuté, kopinaté, obak ostré, 2″ dlauhé, 6‴ široké; semena zwici čočky. — W Americe sewerné. 5.
Dříwí prostřední dáwá pěknau, žlutau barwu.

Pucholusk. Baptisia. Baptisie.

Kalich do pola na 4—5 klaný. Plátků 5, přístejných: pawézka na straně ochlípená. Tyčinky padawé. Lusk nožičitý, mnohosemenný.
Byliny kwětů hrozněných.

P. barwířský. B. tinctoria *R. Brown.* Sophora tin-

[redacted]

w pošwu nahoře rozštípenau. Čnělka po boku wausatopýřitá. Lusk napuchlý s chlopněma břichatýma, často mnohosemenný.

Zeliny, byliny, polokře. Listy jednoduché nebo dlanitosložené, 3— řídko 5lístkaté; kwěty často žluté. Listenečky nejmenší wedlé stopečky nebo dole u kalichu.

Ch. sítinowý. C. juncea *Lin. Roxb. t.* 193. *Trew Ehr. t.* 47. *Bot. mag. t.* 490. Tandalle-cotti *Rheed.* 9. *t.* 26. Zelina zwýší muže; listy jednoduché, klínowitokopinaté, přířapíkaté jako lodyhy přitlačeně pýřité, brázdowané; kwěty žluté; lusky 1½″ dlauhé, huňatoplsťnaté, s 20 ledwinowitými semeny. — W Indii wýchodní. ⊙.

W jeho wlasti se sází u welikém množstwí a dáwá Indům nejlepší konopě, kterau nesázejí, ačkoli wšude w Indii roste a lepší jest nežli z toho chřestnátce dobytá; k tomu cíli rostlinu tu obděláwají jako my konopě a len. Též čerstwá rostlina na píci pro dobytek se opatruje. Listy a kwěty prý omamují.

Ch. wyseknutý. C. retusa *Lin. Bot. reg. t.* 253. C. major *Rumph.* 5. *t.* 96. *f.* 1. Tandalle-cotti *Rheed.* 9. *t.* 25. Zelina; lodyha jednoduchá, zwýší muže, co prst tlustá a nadřewnatělá: listy jednoduché, podlauhlé, klínowité, na konci wyseknuté, tečkowanoproswítawé, 3″ dlauhé, 1″ široké; palisty štětinowité, rowné; hrozen konečný, na píď dlauhý; kwěty wětší hrachowých; lusky 1½″ dlauhé, co malík tlusté, černohnědé; semena mnohá, ledwinowitá, černá, w lusku chřestající. — W Indii wýchodní a nyní také na Ostrowech karybejských a sw. Mauricia. Kwěte w létě. ⊙, ♂.

Listy nočního času se přiloží ztuha na lodyhu, takže jakoby bezlistá wyhlíží; jsau sladké a slauží wařiwem; taktéž kwěty se potřebují. Semena prý dělají jasný hlas, a kořen proti plití krwe.

Ch. bradawičnatý. C. verrucosa *Lin. Jacq. rar. t.* 144. *Cav. t.* 321. *And. rep. t.* 308. C. caerulea *Jacq.* C. angulosa *Lam.* Zelina; lodyhy 2—3′ wysoké, přímé, wětewnaté, pozprohýbané, lysé; wětwe ostré, 4hrané; listy překrátce řapíčité, 2—4″ zdélí, 1—2½″ zšíří, tupé, wejčité, po krají příčeřité, na líci swětle zelené a přílysé, na rubu bělawě pýřité, někdy příbradawičnaté: palisty lodyhu objímající měsíčité, sehnuté; hrozny dlauhé s kwítím mnohým, odwislým, swětle nachowomodrým; listeny šídlowité; kalich pýřitý: uštůw wejčitokopinatých; pawézka čárkowaná, bělawě modrá, na hřbetu pýřitá; lusk w kalichu sedawý, wálcowitý, 14—18‴ dlauhý, chlupatý, černawý; semena žlutawě náhnědá, lesklá. — W Indii wýchodní, nyní též na Maskarenách a Indii západní. Kwěte w létě. ⊙.

Listy potřebují k dáwení w horečkách břišních a žlučowých; též wně a wnitř proti wyraženinám; kořen proti nadýmání a žření w břiše.

Drasobýl. Aspalathus. Witschen.

Kalich s trubkau dole sotwa ztenčenau, 5zubý nebo na patero klaný: uštůw přistejných. Pawézka krátkonožičitá, člunek 2hlawý. Tyčinek wšech nitky spojené w trubku nahoře puklau. Lusk podlauhlý, často přiúkosný, málosemenný.

Kře, polokře. Listy na pohled chomáčené, pětnaté, čtwernaté, w skutku ale dlanitě, málokdy zpeřeně složené; řapík nejkratší; lístky sedawé. Asi 100 rodů známo.

D. wýchodní. A. orientalis *Lin.* Keř přímý: wětwi hranatých; listy trojené: lístky kopinaté, pýřité; kwěty weliké, zpětěné, chomáčené. — W Lewantu.

Dříwí jeho libě woní a slowe *růžowým.*

Hlodaš. Ulex. Hecksame.

Kalich 2listenatý, 2dílný: pysk jeden 3zubý, druhý 2zubý. Tyčinky wšecky spojené. Lusk wejčitopodlau-

rozdělitelných. Tyčinky 1bratré. Lusk plbskosmačknutý, mnohosemenný, bezžlazý.

Keř lysý; větwe prutowité, oblé; listy nemnohé, kopinaté; kwěty na hroznech konečných, odstálé, žluté.

W. sítinowý. S. junceum *Lin. Duham nov.* 2. *t.* 22. *Rostl.* 3. *ob.* 5. Keř 8—10′ wysoký, s kmenem dost silným, třebas 3″ w průměru tlustým, jenž wyhání mnoho větwí tenkých, sítinowitých, autle čárkowaných, ohebných, nejlysejších; listy nejwýš 1½″ dlauhé, 3‴ široké, řídké; kwěty dost weliké, žluté, líbezně zapáchající; lusk čárkowitý, 2″ dlauhý, 4‴ široký; semena mnohá, smačknutá, brunátnohnědá, lesklá. — Na suchopařích Ewropy jižné. Kwěte w kwětnu, červnu. ♄.

Pazauchy, kwěty a semena mají moc počišťowati, otwírati a moč puditi, a protož druhdy potřebowały se w lékařstwí. Na Sewenách krmí jím owce a kozy, a z prautí dělají konopí Kwěty do octa naložené slaužíwají na místo kuprlat. Pruty k pletení místo wrbowých.

Janowec. Coremа. Besengiester.

Kalich zwonkowitý, 2pyský. Koruna motýlowitá. Pawézka nehetnatá, obsírná, rozložená. Člunek nejtupější, rodidla nezawírající. Nitky jednobratré, střídawě delší a kratší, delší i se čnělkau zakraucené. Lusk ploskosmačknutý, po krajích chlupatý, bezžlazý. Semena na pupu wykrojeném opatřená masíčkem.

J. metlatý. C. scoparium *Rostl.* 3. *ob.* 6. Spartium scoparium *Lin. Fl. dan. t.* 313. Genista scoparia *Lam.* Cytisus scoparius *Link.* Jetelice, janowec, wítečník, janofit. Keř přímý, 2—6′ wysoký, mnohowětewný: wětwe prutowité, přímé, jako metly we chwoštěti, 5hrané, lysé, rozhy chlupaté; listy první trojené, řídko chlupaté, sedawé: lístek prostřední obwejčitý, postranní okrauhloobwejčité; listy na rozhách úžlabíčkowých též trojené: lístkůw podlauhlokopinatých; z úžlabíčka prwních listůw wynikají kwěty weliké, ojedinělé, žluté; lusk skoro 2″ dlauhý, srpowitý; semena mnohá, nahnědle rusá, lesklá. — Na suchopařích, obzwláště podlé lesůw po Ewropě mírnější a studené. Kwěte w kwětnu a červnu. ♄.

Slaužíwá k dělání chwošťat, co paliwo, steliwo; též připrawují z prutůw wlákno na prowazy, sítě; kwěty k barwení na žluto; pěkné, tuhé dřewo z kmenu k wykládanému dílu; dobrá píce pro owce; popel jeho mnoho dáwá draslu. Rozhy prý jsau surrogat chmele na piwo.

Kalich 2pyský: pysk hoření 2dílný, dolejší 3zubý, nebo kalich 5laločný: úsky 3 dolení až na konec srostlé. Pawézka podlauhlowaječná; článek podlauhlý, nezawírající wšecka rodidla rowná. Nitky jednobratré. Lusk ploskosmačknutý nebo řídko nabřichatělý, mnohosemenný, řídko málosemenný, bezžlazý.

Kře žlutokwěté.

K. barwířská. G. tinctoria *Lin. Fl. dan. t.* 526. *Sow. engl. t.* 44. *Hayn.* 2. *t.* 11. *Rostl.* 3. *ob.* 7. Spartium tinctorium *Roth.* Žlutidlo, kručinka, stínawec, kwětina, janowec, kozí barwa, kozí brada. Polokeř (w sewerných krajinách) nebo keř (w jižných) 1—4″ wysoký; wětwe přímé, tuhé, oblé, brázdowané, dole lysé, hoření wšude chlaupkowané; listy střídawé, kopinaté, málokdy podlauhlokopinaté, dole ostré, na konci nejostřejší, 9—12‴ dlauhé, 3—4‴ široké, o krátičké řapíky podepřené; kwěty na konci wětwí a wětwiček z úžlabíčka hořeního wyniklých w hrozny rozpostawené; stopky listůw třikrát kratší, oblé, lysé; kalich zubůw kopinatých, ostrých, dole s listenoma kopinatýma, střičnýma; koru-

wené, ryzé; lusk asi 9‴ dlauhý, ostrý. — Na pastwinách kopečných po Ewropě prostřední. Kwěte w kwětnu, červnu. ♄.

Druhdy potřebowali ji w lékařstwí (summitates genistellae).

Čilimník. Laburnum. Bohnenbaum.

Kalich zwonkowitý, 2pyský: pysk hoření často celý, dolení přitrojzubý. Pawézka wejčitá, obsírná; člunek nejtupější, rodidla zawírající. Nitky 1bratré, stejné, s čnělkau wzestaupawé. Lusk ploskosmačknutý, mnohosemenný, bezežlazý. Semena bez masíčka.

Kře 3lístkaté, skoro wšecky žlutokwěté.

Č. oblačný. L. nubigenum. Cytisus nubigenus *Link.* Spartium nubigenum *Ait.* S. supranubium *Lin.* Cytisus fragrans *Lam.* Na první pohled docela podobá se wlečníku sítinowému, listy ale má 3lístkaté a wětwe brázdowané; konce wětwí bywají bezlisté. Keř nejkrásnější pro množstwí kwětu bílého a nejwonnějšího; listy řapíkaté, 3lístečné: lístky čárkowité, drobné; stopky w úžlabíčku listowém shlaučené, 1kwěté; kwěty bílé, drobné, nejmnožší; lusk smačknutý, lysý, zčernající. — Na nejwyšších stráních wrcholkůw Píkowých na Teneriffu, kdežto *retama* slowe. ♄.

Kwěty mají mnoho medu a dáwají wčelám wýbornau pastwu; protož wšecky wsi okolní wynášejí z počátku kwětna každého roku swé auly do blízi wrcholku.

Č. obecný. C. vulgare. Cytisus Laburnum *Lin. Jacq. aust. t.* 306. *Bot. mag. t.* 176. *Schmidt t.* 22. *Duham. nov.* 5. *t.* 44. *Rostl.* 3. *ob.* 8. Smrdutý strom II. *Mat. Wel.* 464. Čilimník, kozí jetel, kozí dětel, štědřenec. Keř 15—20′ wysoký; kmen našerale černohnědý: wětwe oblé, hladké, nahnědle zelené; rozhy oblé, hladké, pýřím nejpřitlačenějším, bělawé; listy 3lístečné; lístky podlauhlokopinaté, dole ostré, na konci buď ostraunké, buď tupé, buď zaokraublené, nejcelejší, na líci nejlysejší, sytě zelené, mladé wezpod přitlačeně pýřité, nasiwělé; řapík delší prostředního lístku, bělawě pýřitý; kwěty na hroznu jednoduchém, běwném, wisutém, 6—7″ dlauhém; stopečky 1kwěté; koruna žlutá; lusk 2—3″ dlauhý, smačknutý, nahnědle šediwý; semena mnohá, smačknutoledwinowitá, černohnědá, leskutínká. — Na Alpách nižších, a nyní wšude w zahradách a sadech. Kwěte (u nás) we kwětnu. ♄ a ♃.

W našich zahradách jest odrod lístkůw zpeřenolaločnatých (dubolistý, quercifolium) a jiný řídší kwětu mdle růžowého. —

Dříwí twrdé, žlutawé, dající se pěkně barwiti a leštiti, potřebují truhláři a saustružníci. Staré kmeny jsau dobrým paliwem. Listy dobytek rád žere. Semena jako některých předešlých ženau horem a dolem.

Jehlice. Ononis. Hauhechel.

Kalich zwonkowitý, na patero klaný: uštůw čárkowitých. Pawézka weliká, čárkowaná. Tyčinky 1bratré, desátá někdy prostá. Lusk často napuchlý, sedawý, málosemenný.

Zeliny, byliny, polokře. Listy 3—1lístečné, málokdy lichozpeřené. Kwěty úžlabíčkowé, stopkaté nebo sedawé, žluté, nachowé nebo bílé.

J. obecná. O. spinosa *Ait. Fl. dan. t.* 783. *Hayn.* 11. *t.* 43. *Rostl.* 3. *ob.* 12. A. antiquorum *Lin.* Jehlice *Nat. Hág.* 193. Babí hněw. Polokeř; kořen lezawý, welmi dlauhý, dřewnatý, tmawohnědý, u wnitř bílý, wyhání mnoho kmenů dřewnatých, položených; wětwe oblé, 1—2řadě pýřité nebo chlupaté; wětwičky rozewřené, trnowatějící; listy 3lístečné: lístky podlauhlokopinaté nebo eliptičnokopinaté, ostré, po celém kraji nebo na hoření polowině pilowané, žláznatopýřité; hoření listy

J. kozí. O. hircina *Jacq. hort. vind. t.* 93. Podobná je k obecné. Přímá; větvičky bezbranné, všude huňaté, přílepké; listy 3lístečné: lístky podlauhlokopinaté, ostré, pilované; květy přídvojčatné: ušty kalichové huňaté, zdělí lusku. — Na polích a pisčinách po Ewropě.

Wlastnosti obau jako prwního rodu.

Auročník. Anthyllis. Haasenklee.

Kalich trubkowitý, 5zubý, stálý, pokvětlý více méně puchýřowitě nafauklý. Křídla skoro zdělí člunku a pawézky. Nitky 1bratré. Lusk wejčitý, 1—2semenný, řídko podlauhločárkowitý, mnohosemenný, wždycky kalichem zastřený.

Zeliny, byliny, kře různotwaré.

A. lékařský. A. vulneraria *Lin. Fl. dan. t.* 988. *Schk. t.* 196. *Sturm f.* 48. *Rostl.* 3. *ob.* 13. Auročník, solník, bolhog. Kořen mnoholetý, wypauštějící malý trs z lodyh, nejdoleji položených, pak přímých, 6—12″ wysokých, oblých, přitlačeně pýřitých; listy zpeřené, mnoholístečné: nejdolejších lístky nestejné, konečný největší, podlauhlý, parabolowitý, obak zaokrauhlený; lístky postranní nejmenší, nestejné, weliké, kopinaté, hořejších lístky kopinaté, konečný delší postranních; lístky wýnoky na líci lysé, wezpod přitlačeně pýřité, bledě zelené, nejcelejší; řapíky dolení konečného lístku dwakrát delší, žlábkowité; palisty neoddělené; květy konečné, shlučené w. strbauly ojedinělé nebo dwojčatné, listem podepřené; kalich 5″ dlauhý, bělonazelenalý, pýřitý; koruna o ½ delší kalichu, žlutá; lusk o ½ kratší kalichu, nožkatý, nejtupější. — Na kopcích trawnatých a w křowištích po Ewropě. Kwěte w červnu. ♃.

Staří lékařowé připisowali mu moc zastawowati červenku a dáwení krwe. Ostatně dobytek jej rád žere.

Tolice. Medicago. Schneckenklee.

Kalich přiwálcowitý, na patero klaný. Člunek od pawézky obdálný. Nitky 1bratré. Lusk mnohosemenný, různotwarý, wždycky srpowitý nebo zkraucený.

Zeliny, byliny, málokdy kře. Palisty někdy nasekané; listy řapíkaté, skoro wždycky 3lístečné: lístky často zubaté. Stopky úžlabíčkové 1—2—mnohokwěté. Kwěty žluté.

T. srpková. M. falcata *Lin. Fl. dan. t.* 233. *Engl. bot. t.* 1016. *Rostl.* 3. *ob.* 14. Kořen mnoholetý, hlubo-

ký, wypaušti trs lodyh rozdílně dlauhých, wzestaupawých anebo položených, čtyrhraných, střídawě wětwitých; listy 3lístečné: lístky podlauhlé, proti konci širši, na konci wykrojené a zubaté, lysé nebo chlaupkowané, kratičce řapíčkowané: lístek prostřední trochu větší postranních; palisty kopinaté, nejostřejší, dole někdy s 1—2 zuboma; řapík zdělí palistu; kwěty úžlabičkowé, w hrozen rozpostawené; listeny šidlowité: lusky srpowitě ohnuté, z hněda popelawé, 2—3semenné; semena podluhowatá, rysawě hnědá. — Na pastwinách, lukách suchých, na polích wsude po Ewropě. Kwěte od června do srpna. 4.

Dáwá dobrau pící, a protož i we Šwédech u welikém množstwu se sází.

T. wojtěška. M. sativa *Lin. Schk. t.* 212. *Rostl.* 3. *ob.* 14. Wojtěška, lucinka, čudlek. Kořen mnoholetý, kolmojdaucí, na mnoho střewíců do země wnikající wyhání trs lodyh přímých, střídawě wětwitých, skoro 4hranných, 2—4′ wysokých; listy 3lístečné: lístky obwejčitopodlauhlé nebo kopinatopodlauhlé, zakončité, na hoření třetině zubaté, zubům nejostřejších, wezpod chlaupkowané, lístek prostřední větší; řapík zdělí polowičného prostředního lístku; palisty polosrdčitokopi-

smačknutý, na příč žilnatý, síťkowaný; semena 2—3, skoro ledwinowitá. — Na kopcích výslunných w Neapolsku, na Sicilii a na Ostrowech řeckých. Kwěte celé léto. ♄.

Staří ji sobě welmi wážili, obzwláště co píci pro kozy. Znamenitá jest rostlina, že její pestík jest dráždítelný, neboť dotkneli se zpodku jeho dřívkem nebo stéblem, wzhůru wybrkne z trubky tyčinkowé a přiloží se k pawézce.

T. pramenatá. M. radiata *Lin. Gaert. t.* 155. *f.* 5. Lodyha prostřená; listy 3lístečné; lístky obwejčitosrdčité, zaubkowané; palisty zubaté; stopky 1kwěté, listu delší; lusky blanowité, široké, smačknuté, ledwinité, po kraji se křídlem zubatým, síťkowané žilnatým. — We Wlašich, Asii malé. ⊙.

T. terčitá. M. orbicularis *All. Gaert. t.* 155. Lodyhy rozložené; lístky obsrdčité, na konci zubaté; palisty laločnaté: laloky nejužší, rozewřené; stopky 1—2kwěté: lusky ulitowité, zpleštilé, lysé, neprawidelně síťkowanožilnaté, po kraji tenké, bezbranné; semena mnohá, přítrojboká, tečkowanoswraskalá. — W Ewropě jižné. ⊙.

T. čihowitá. M. turbinata *Willd.* M. polymorpha *Lin. M. Moris. t.* 15. *f.* 5. Lodyhy rozpoložené; lístky romboobwejčité, zubaté; palisty kopinaté, zubaté; stopky přídwojkwěté; lusky ulitowité, wejcowité, obak nadduté, s krajem nejtlustším, čárkowaným, přirostlým; semena ledwědowitá, na konci uťatá, hladká, bledě rusá. — W Ewropě jižné. ⊙.

T. zpletená. M. intertexta *Willd. Gaert. t.* 155. Jměním předešlé podobná: lusky ulitowité, kulowatowejcowité, s kolci nejrozewřenějšími, přitlačenými, jako zpletenými přikrytá. — W Ewropé jižné. ⊙.

Poslední čtwero rodů uwedeno pro obzwláštní a neobyčejnau ústrojnost luskůw.

Pískawice. Trigonella. Kuhhornklee.

Kalich zwonkowitý, na patero klaný. Člunek nejmenší, křídla a pawézka přiodstálé, korunu 3plátečnau představující. Lusk podlauhlý, smačknutý nebo wálcowitý, zakončitý, rownaunký, mnohosemenný.

Zeliny nejwonnější. Listy 3lístečné: lístek konečný řapíčkatý.

P. modrá. T. caerulea *Serr.* Trifolium caeruleum *Lin. Sturm f.* 4. *Blak. t.* 284. Meliotus caerulea *Lam.* Senénka modrá. *Rostl.* 3. *ob.* 15. Komonice planá nebo bilá *Mat. Wěd.* 267. Kořen letní, kolmojdaucí, jednodu-

chý; lodyha přímá, jednoduchá nebo střídawě wětwnatá, oblá, nejlysejší, dutá, 1—3′ wysoká; palisty kopinaté, šídlowitě ukončené, dole zubaté; řapíky dosti dlauhé; lístky wejčité, nejhořejší podlauhlokopinaté, ostře zaubkowané, nejlysejší; stopky úžlabíčkowé, ojedinělé, listu delší, na konci nesaucí strbaul pak podlauhlejší, mnohokwětý; listeny nejmenší, kopinaté; stopečky zdéli listenu; koruna modrá; lusk podlauhowatý, čnělkau zobanitý; semena zakulatělá, tečkowanoswraskalá. — W krajinách kopečnatých, w štěpnicích po Čechách, Slezsku, Tyrolsku. Kwěte w lipnu a srpnu. ☉.

Celá rostlina má zápach silný, osobliwý, jako následující rod, tolikože silnější. Jindy bráwali ji do thé proti neduhům prsním; wně slauží k dělání obkladkůw na zatwrdliny, oteky a wředy. Dobytek ji rád žere.

P. obecná. T. foenum graecum *Lin. Hayn.* 8. *t.* 41. *Düsseld.* 10. *t.* 14. Seněnka obecná. *Rostl.* 3. *ob.* 13. Řecké seno *Mat. Háj.* 9). — *Wel.* 113. Kořen letní, kolmojdaucí, nahnědlý, oblý, mrsnatý, wyháněj lodyhu přímau, wětewnatau, 1—2′ wysokau, oblau, hladkau, příchlaupkowanau; listy 3lístečné, střídawé lístky obwejčité nebo podlauhlokopinaté, nejtupější, wyříznuté, po kraji proti konci řídko zubaté, nejlysejší, 12‴ dlau-

K. lékařská. M. officinalis *Willd. Rostl.* 3. *ob.* 16. *Hayn.* 2. *t.* 31. *Düsseld.* 7. *t.* 13. Trifolium Melitotus officinalis *Lin. Blak. t.* 80. *Plenk t.* 567. Komonice česká *Mat. Háj.* 217. — *Wil.* 257. Kořen letní, dlauhý, wřetenowitý; lodyha přímá, 2—5′ wysoká, odstále wětewnatá, hutná, čárkowaná; lístky kopinatopodlauhlé, nejtupější, dole ostraunké nebo tupé, wšude obdálně zubaté; řapík o málo kratší prostředního lístku; palisty z dolejška širokého štětinowité; stopky úžlabičkowé, 2—3krát delší listu; kwěty nerozwité wzhůru střechowité, husté, rozwité pak wisuté, $2^1/_2$‴ dlauhé, žluté; zuby kalichowé nestejné, zdélí trubky; pawézka hnědočárkowaná, zdélí křídel co člunek dlauhých; listeny štětinowité; tyčinka desátá oddělená, 9 spojených; lusky wisuté, 1″ dlauhé, obwejčité, čnělkau ukončené, potom černé, síťkowaně a ďubkatě swraskalé, nejčastěji 1—2semenné: semena úkosně srdčitá, hnědožlutá. — Na rolích a polích po Ewropě, Kwěte w lipnu a srpnu. ♁.

K. obecná. M. vulgaris *Willd. Rostl.* 3. *ob.* 16. M. leucantha *Koch.* M. alba *Lam.* Trifolium officinale *β Lin. Sturm f.* 15. Welmi podobá se předešlé, liší se ale lístky podlauhlokopinatými, na konci uťatými a hrotíčkowanými, kwěty bílými, jejichž pawézka delší křídel, co člunek dlauhých, luskem skoro obwejčitým, zeleným, též síťkowaně a ďubkatě swraskalým, a semenem dokonale wejčitým. — Roste tamtéž. Kwěte téhož času. ♁.

K. rozestřená. M. Kochiana *Wild.* T. Kochianum *Hayn.* Lodyha wzstaupawá; lístky čárkowitopodlauhlé, zaubkowané; palisty zubaté; zuby kalichowé zdélí trubky; pawézka delší člunku; lusky 1—2semenné, skoro na přič ďubkatoswraskalé, wejčité, smačknuté, zdéli čnělky; semena prawidelně wejcowitá, přismačknutá, hnědá. — Na rolích a polích w Čechách, Němcích a Francii. ♁.

K. rolní. M. arvensis *Wallr.* Lodyha dole nejwětewnatější, wzstaupawá; lístky obwejčité, neprawidelně zubaté; palisty šídlowité; hrozny nejdelší; zuby kalichowé přistejné, zdéli trubky: křídla zdéli pawézky, delší ale člunku; lusky wejčité, ostré, na přič ďubkatoswraskalé, přídwojsemenné. — Na rolích. ♁.

Odrodek jeden má kwět bílý. M. Petipieriana *Hayn.*

Nať kwětaucí swěží naduwedených newoní, usušená ale příjemně woní, jako piskawice modrá a obecná, toliko že slaběji. Chuti jsau zahořklé, mnoho mají slizi. Od dáwna se potřebují w lékařstwí,

[redacted]

obzwláště prwní (herba florens Melilotí), pro moc rozháněti otoky a napuchliny. Též přidáwají se do šňupacího tabáku.

Jetel. Trifolium. Klee.

Kalich trubkowitý, stálý, bezežlazý, na patero klaný: uštůw šídlowitých. Člunek kratší křídel a pawézky. Tyčinky 2bratré. Lusk malý, sotwa pukající, často wejčitý, 1—2semenný, kalichu kratší a jím zastřený, pořídku podlauhlý, 3—4semenný, kalichu malíčko delší.

Zeliny, byliny. Palisty se řapíkem srostlé. Listy dlauhé 3-, přeřídko 5lístečné. Kwěty strbaulené nebo hustoklasené, listenaté, nachowé, bílé nebo hlinožluté. Plátky někdy srostlé.

J. níwní. T. agrarium *Lin. Sturm f.* 1. *Rostl.* 3. *ob.* 17. Kořen letní, tenký, mrcasatý; lodyha oblá, delší nebo kratší 1', pod kolínky pýřitá, wzstaupawá, wětewnatá, hutná; listy 3lístečné, přísedawé: lístky obdlauhlowejčité, na konci wyříznuté, po kraji na konečné polowině zaubkowané; palisty čárkowitokopinaté, do pola s řapíkem srostlé; z úžlabíček listů hořeních wynikají stopky ojedinělé, kratší listu, nesaucí strbaul wejcowitý, ostraunký, mnohokwětý; kalich zwonkowitý, 5zubý: zub dolení delší, postranní dwa kratší nežli trubka, nejhořejší nejkratší; koruna žlutá; lusk maličký, 1semenný: semeno úkosně srdčité, nažlutlé, s kořínkem čnějícím. — Na lukách suchých po Ewropě. Kwěte od čerwna až do září. ⊙.

J. prostřený. T. procumbens *Lin. Engl. bot. t.* 945. *Sturm f.* 17. *Rostl.* 3. *ob.* 18. Předešlému podobný. Lodyha wíce méně položená; wětwičky krátké, skoro přímým úhlem odstálé; listy 3lístečné, krátce řapíkaté: lístky obwejčité aneb obsrdčité, zaubkowané, konečný řapíčkowaný, postranní s nejkratším řapíčkem; palisty wejčité, brwité, kratší řapíku; stopky úžlabíčkowé, zdélí listu nebo delší; strbaul wejcowitý; kalich zwonkowitý: zubůw tři dolenich stejně dlauhých, trubky delších, hoření 2 mnohem kratší; koruna swětle žlutá; semeno rusé s kořínkem málo čnějícím. — Na polích a rolích po Ewropě welmi hojný. Kwěte od kwětna až do října. ⊙.

Oba tyto rody jsau wýbornau pící pro owce, a protož w Angličanech se sejí.

J. zwrhlý. T. hybridum *Lin. Sturm f.* 15. *Rostl.* 3. *ob.* 19. Jetel bílý, medowý, koníček. Kořen dlauhý wyhání malý trs z lodyh asi 2' dlauhých, oblých, brázdkowaných, dutých, prohybaných, nejlysejších, wze-

staupawých; listy 3lístečné, řapíkaté; lístky obsrdčitoklínowité, hořejší podlauhlejší, wšecky zaubkowané, nejlysejší; palisty blanowité, wejčité, kopinatě ukončené; řapíky dolení mnohokrát delší listu a wzhůru se zkracující; strbauly úžlabíčkowé ojedinělé; stopka kwětaucí kratší listu, plodonosná ale 2—3krát delší, oblá, čárkowaná; kwěty na kratičkých stopečkách listenem kratičkým, žídlowitým opatřených, odkwětlé sehnuté; kalich uštůw skoro stejných, koruny mnohem kratších; korunna ponažlutle bílá, pak bledě čerwenající a skwrnu sytě čerwenau na pawézce nabywající, konečné nahnědle se zabarwující; lusk wisutý, pukající, 2—4semenný; semena ledwinowitá, čerwenawě hnědá. — Na lukách nízkých, wlhaunkých, obzwláště hlínatých po Ewropě. Kwěte od kwětna až do jeseně. ♃.

We Francauzích welmi obyčejně se seje co rostlina pící; u nás by též zasluhowal, aby se hojněji sel, jelikož i na špatné půdě jest wydajný.

J. plaziwý. T. repens *Lin. Fl. dan. t.* 990. *Sturm f.* 15. *Rostl.* 3. *ob.* 17. Kořen mnoholetý, mrcasatý wyhání mnoho lodyh po zemi lezaucích, oblých, asi co špagát tlustých, z kolínek kořínky wypauštějících; listy 3lístečné: lístky obwejčité, skoro zaokrauhlé, nejlysejší, o kratičké řapíčky podepřené; řapíky nejdelší, přímé, slabé, nejlysejší; palisty mázdrowité, úzce kopinaté, dlauze zakončité; z úžlabíčka wynikají stopky přímé, řapíku delší, oblé, brázdowané, tupě 8hrané, nesaucí strbaul polokulowatý, pak kulowatý; kalich zubůw 2 hořeních maličko delších trubky, 3 dolenich 2krát delších; koruna bílá; lusk okwětím stálým zastřený, z trubky kalichowé čnějící, srpkowitý, hružlatý: semen 4—6 okrauhlých, bledě čerwenawě žlutých. — Na lukách a pastwinách wlhaunkých po Ewropi. Kwěte od kwětna až do srpna. ♃.

Wýbornost té rostliny w rolnictwí wůbec jest uznána. Kwěty líbezné wůně a chuti nahořklé potřebují se co thé.

J. červenawý. T. rubens *Lin. Jacq. aust. t.* 383. *Sturm f.* 15. *Rostl.* 3 *ob* 19. Kořen mnoholetý, wětewnatý, hnědý, wysílající malý trs z lodyh přímých, wztyčených, oblých, celistwých, jednoduchých nebo kratičké wětwe wypauštějících 5″—1½′ wysokých; listy 3lístečné: lístky tuhaunké, nakožnatělé, čárkowitokopinaté, podluhowaté, nejtupější, hrotíčkaté, nejhustěji a nejostřeji dwakrát zaubkowané, hustě zpeřenožilé, nejlysejší, 2½″ dlauhé, ½″ široké; řapík o hodný kus kratší listu; pali-

sty málo kratší swých lístkůw, hoření kratší, kopinaté, s koncem čárkowitokopinatým, ostře zpilowaným; strbaul konečný, někdy 2, zprwu palistoma nejhořejšíma zastřený na kratičké stopce, wálcowitý, podluhowatý, 2‴ wice méně dlauhý, nustokwětý; kalich zubů chlupatých, nestejných s 2 hořenima nejkratšíma, pobočníma delšíma: dolením nejdelším; koruna kalichu delší srostloplátečná, pěkně nachowá, padawá: nitek prostá částka křídlatá; lusk obwejčitý; semeno 1, obwejčité, zelenawé, hnědě naběhlé. — Na pastwinách podlé lesůw a hájůw po celé Ewropě. Kwěte w červnu a lipnu. ♃.

Někteří hospodářowé jej welmi wychwalují co píci pro dobytek, obzwláště pro owce.

J. nachowý. T. incarnatum *Lin. Mill. t.* 267. *f.* 1. *Sturm f.* 16. *Rostl.* 3. *ob.* 18. Inkarnat-Klee, farouche, farauche. Kořen letní wypaušti trs z lodyh přímých, dutých, oblých, čárkowaných, wzhůru chlupatých, jednoduchých anebo málo wětewnatých, 1′ i wice wysokých; listy 3listkaté: listky obwejčitookrauhlé, na konci wyříznuté, na hoření polowině drobně zaubkowané, obak huňaté, sedawé, asi 8‴ dlauhé, 7‴ široké; řapíky asi dwakrát delší lístku wzhůru chlupaté; palisty asi zdélí třetiny řapíkowé hrubě žilnaté, široké, na konci někdy ro-

cowité nebo zakulatělé, husté, ojedinělé nebo 2—3; kalich chlupatý: zubů čtyr hořeních stejných, šidlowitých, ostrých, kratších trubky, doleního co trubka dlauhého; koruna pěkně červená, kalichu třikrát delší, srostloplátečná; tyčinky nákorunné, 1bratré; lusk w kalichu obwejčitý, wičkem pukající, semeno ledwinowité, smačknuté, nárusé. — Na lukách horních obyčejný w Ewropě. Kwěte w červnu a lipnu. 4.

U nás jako i w Ewropě mírné a severné co píční bylina přehojně a welmi prospěšně se seje, a tím se zplodil odrodek, jenž od samorostlého se dělí postawau wyšší, lístky wejčitými nebo kopinatými a strbauly knlowatými, nejwětšími. Jiný odrodek, též setím pošlý, má strbauly na dlauhých stopkách. Druhdy potřebowal se w lékařstwí.

Ledebuc. Lotus. Schotenkler.

Kalich trubkowitý, na patero klany. Křídla skoro zdélí pawézky; člunek zobanitý, šidlowitý. Lusk wálcowitý nebo smačknutý, bezkřídlý.

Zeliny, byliny. Listy dlanito 3lístečné. Palisty listowité; stopky úžlabíčkowé, 1—mnohokwěté, nahoře listenem příkwětním opatřené.

L. obecný. L. corniculatus *Lin. Schk. t.* 211. *Rostl.* 3. *ob.* 24. Lotus *Riv. t.* 76. Kořen mnoholetý, kolmojdaucí, wětewnatý, wně hnědý, silný, dřewnatý, wypauštějící mnoho lodyh jednoduchých, trs dělajících, položených, wzestaupawých, 1″—1′ wysokých, oblých, lysých aneb wíce méně chlupatých; listy 3lístečné: lístky welmi proměnliwé, obwejčité, wejčité, čárkowitokopinaté, lysé nebo wíce méně chlupaté, nejcelejší, ostraunké, poboční nestejnostrané; řapík sotwa zdélí prostředního lístku; palisty prosté, polowejčité, buď nestejně čárkowitokopinaté, ostré; z úžlabíčka hořeních listů wynikají stopky ojedinělé, oblé, delší listu, přímé, nesaucí okolík z 2—10 kwětů, jednostraný, nahoře rowný, au kwěty rownoważné; okolík se 3 lísteny, listům podobnými; stopečky kratičké; zuby kalichowé kopinaté, do pola kalichu sahající, skoro stejné; koruna kalichu 3krát delší, žlutá, usušením zelenawě zmodrající; lusk přímý, 10‴ dlauhý, wálcowitý, hnědě nachowý, pukající chlopněmi zkrucujícími se, braničkami mázdrowitými mnohopauzdrý; semena mnohá, zakulatělá, červenawě hnědá. — Na lukách, pastwinách po celé Ewropě. Kwěte w červnu až do řijna. 4.

Druhdy w lékařstwí jako pískawice modrá užitečný, nyní s jinými lučními rostlinami dobytku zůstawený.

L. jedlý. L. edulis *Lin. Cav. ic. t.* 137. L. oligocerates *Moris* 2. *t.* 18. *f.* 5. Kořen letní; lodyha přímá, chlupatá, málowětewitá, 9—12″ dlauhá; listy 3lístečné: lístky obwejčité, lysé; palisty wejčité, dole dost široké; kwěty 3—1, žluté, na stopkách 2krát delších listu; lusky tlusté, lysé, nakřiwělé, oblaukowité; semena kulowatá, smačknutá, tečkowanoswraskalá. — W Ewropě jižné, Egyptě. ⊙.

Lusky mladé jsauce šťáwnaté, sladké, asi jako hrách zelený, tu a onde se prodáwají na trhu a jedí se.

L. alepský. C. Gebelia *Vent. cels. t.* 57. Ozimý, lysý; lodyhy lehawé, nadřewnatělé; lístky a palisty wejčité, nasiwělé; listeny skoro zdélí kalichu; kwěty dříwe žluté, pak růžowé; strbauly přítrojkwěté, dlauhostopkaté; ušty kalichowé zdélí trubky a mnohem kratší nežli koruna; lusky wálcowité, hružlaté, tlusté; semena kaštanowá, kulowatá. — Okolo Alepa. ♂.

Potřebuje se jako předešlý.

ČTWERKARPEC. TETRAGONOLOBUS. SPARGELÉRESE.

Kalich trubkowitý, na patero klaný. Křídla kratší [redacted]

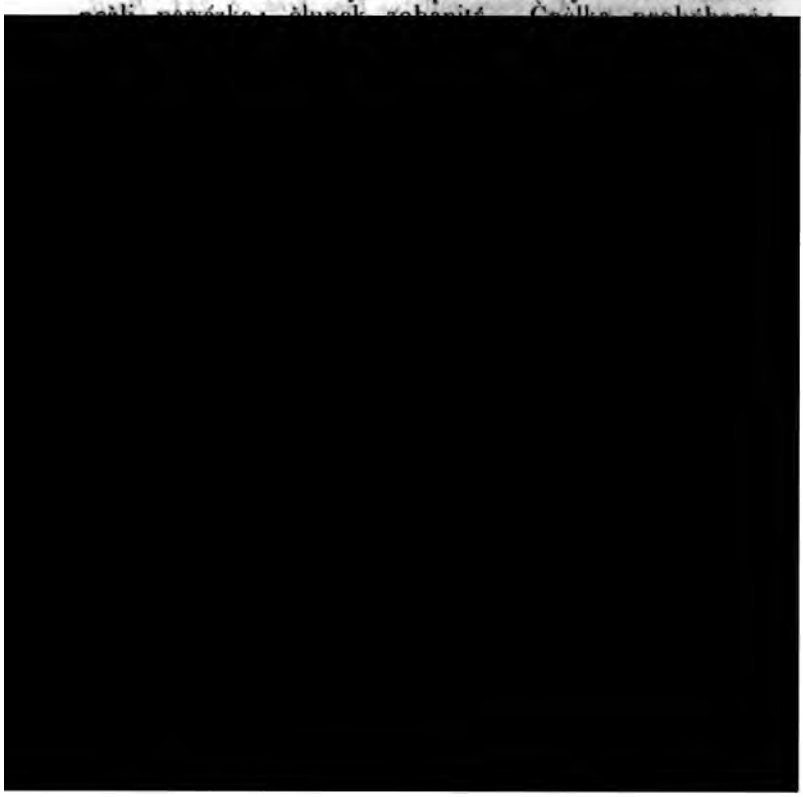

[redacted]

stwí, a mladé lusky, nemající u wnitř mázdry twrdé, jedí jako hrách zelený; jinde je strojí jako chřest (Spargel), k němuž chutí se podobají.

Dětelník. Psoralea. Psoralea.

Kalich na patero klaný, z lupenůw 5 spojených. Tyčinek 10, často 2bratrých s desátau někdy dole s ostatními spojenau. Lusk zdélí kalichu, bezchlopný, 1semenný, někdy w zoban ukončený.

Kře, byliny, žlázkami často bradawičnaté. Listy rozličné; palisty se řapíkem srostlé. Kwěty rozličného rozpostawení, modré, bělawé nebo nachowělé.

D. pryskyřičnatý. P. bituminosa *Lin. Lam. t.* 614. *f.* 1. Dětel asfaltský *Mat. Wel.* 298. Polokeř 2—3′ wysoký, přímý, wětewnatý: wětwí oblých; listy zpeřené 3lístečné: lístky wejčitokopinaté nebo kopinaté; řapíky dlauhé, pýřité, hladké; stopky úžlabíčkowé, 3—2krát delší listu, nesaucí strbaul klasowitý; kalich pýřitý, dole opatřený listenem čárkowitokopinatým; koruny modrawé. — Na místech newyprawených w Ewropě jižné. Kwěte w kwětnu až do října: ♄.

Zapáchá nepříjemně pryskyřicí; jindá se potřebowal w lékařstwí (Trifolium bituminosum).

D. žláznatý. P. glandulosa *Lin.* Cullen *Feuill.* 3. *t.* 3. *Ard. spec.* 1. *t.* 11. Keř 6′ wysoký, na wšech dílech obrostlý žlazami wydáwajícími zápach silný, asi rautau; listy ze 3 lístkůw wejčitokopinatých, zakončitých, lysých; řapíky žláznatoškrabawé; hrozny úžlabíčkowé, 2″ dlauhé, stopkaté, delší listu; kwěty modře nachowé, s křídloma a člunkem bělawými. — W Chíli. Kwěte w kwětnu až do října. ♄.

Listy podlé Moliny mocně wyhánějí hlísty a žaládek posilují; Feuillie zase wychwaluje jejich hojiwost a čistiwost.

D. jedlý. P. esculenta *Pursh. am.* 2. *t.* 22. Kořen jednoduchý, bambulinatý; nať chlupatowlasatá; listy dlanitě 3lístečné: lístky wejčitoeliptičné, wezpod lysé; klasy přístrbaulowité, úžlabíčkowé, stopkaté; listeny 3kwěté, wejčité, zakončité; koruna sotwa delší kalichu. Po březích Misury řeky w Americe sewerné.

Kořen jedí.

Modřil. Indigofera. Indigpflanze.

Kalich na patero klaný: uštůw ostrých. Pawézka zaokrauhlá, wykrojená. Člunek obak ostruhau šídlowitau opatřený, pak zpružně se shybující. Tyčinky 2bra-

tré. Čnělka niťowitá, lysá. Lusk oblaunký nebo ploský, nebo čtweroboký, mnohosemený, 2chlopný, zřídka málosemený, wejčitý, ano i 1semený, zakulatělý. Semena wejcowitá, obak uťatá, branicemi sklípkowanými často oddělená.

Zeliny, byliny, polokře; palisty od řapíku oddělené, drobné; stopky úžlabíčkowé; kwěty hrozněné, nachowé, modré nebo bílé; listy jednoduché, lichozpeřené nebo prstowaté: lístky dole často palístkaté; chlupy wšecky nebo některé hwězdowité, přitlačené.

M. stříbrný J. argentea *Lin. Herit. st. t.* 79. *Rostl.* 3. *ob.* 25. J. articulata *Gouan. ill.* 49. J. glauca *Lam.* J. tinctoria *Forsk.* Keř 2—3′ wysoký, přímý; wětwe a rozhy oblé, bílé chlaupky předrobnými, přehustými, přilehajícími; palisty předrobné, šídlowité, pršiwé; řapík polooblý; z úžlabíčka listůw rozhowých wynikají hrozny listu mnohem kratší, přímé, mnohokwěté; stopky hranaté jako stopečky a kalichy chlupaté; listeny šídlowité; kalich zwonkowitý, 5zubý: zuby 2 hořeni menší a lichý dolení delší; koruna kalichu delší, wně bělopýřitá. — W Egyptu, Arabii, Indii wýchodní. Kwěte w červnu, lipnu. ♄.

M. srpatý. J. tinctoria *Lin. Rostl.* 3. *ob.* 24. J. indi-

M. dwojsemenný. J. disperma *Lin. Trew. Ehr. t.* 55. Lodyha zelinná, slabá; wětwe oblé, listy zpeřené, 4—6jařmé: lístky eliptičnopodlauhlé, lysé; hrozny autlé, listu delší; lusky oblé, příhružlaté, hrotité, 2semenné, škrablawé. — W Indiích. ⊙.

Z listůw těchto rodů dobývají indych, modř od starodáwna k barwení na modro užitečnau; kořen a listy we wlasti w lékařstwí potřebují. Pro tu příčinu modřil srpatý, obecný a dwojsemenný w obojí Indii u welikém množstwí se sázejí; modřil stříbrný k témuž konci w Africe sewerné, w Indii wýchodní a dílem i w západní chowají. Indych z posledního rodu jest prý lepší nežli z prwnějších, ježto zase více ho poskytují.

Žlonka. Clitoria. Clytoriablumě.

Kalich dole listenoma welikaunkýma opatřený, na patero klaný. Pawézka obsirná. Tyčinky 2bratré, s plátky z nejdolejška kalichu wynikající. Čnělka na konci přírozšířelá. Lusk čárkowitý, smačknutý, rowný, 2chlopný, dolejškem čnělky zakončitý, 1pauzdrý, mnohosemenný. Semena braničkami sklípkatými oddělená.

Zeliny nebo byliny pnulé; listy lichozpeřené, často 1-, řídko 2—3jařmé: lístky často palistkaté; květy úžlabičkowé, stopečkaté, welké.

Ž. okázalá. C. ternatea *Lin. Sims. bot. mag. t.* 1542. Ternatea vulgaris *Kunth.* Flos caeruleus *Rumph* 5. 31. Schanga-Cuspi *Rheed.* 8. *t.* 38. Bylina; lodyha přípýřitá, po stromech do welké wýšky se paucí a ztuha ztáčející, takže do kůry se zařezáwá; listy lichozpeřené, 2—3jařmé; lístky wajeěné nebo wejčité; palisty šídlowité; stopky ojedinělé, úžlabičkowé, 1kwěté; listeny welké, zaokrauhlé; květy welké, modré nebo bílé, u prostřed se skwrnau žlutawě bílau; lusky podlauhlé, smačknuté, rozšířené, lysé nebo maličko pýřité. — W Indii wýchodní, Arabii, na Kubě ostrowě. Pořád kwěte. ♄.

Welká ozdoba zahrad; nesmí ale státi blízko stromu, jelikož na něj se wypínajíc a otáčejíc jej udušuje; protož sází se podlé besédek, jež pěkně přikrýwá. Kozy a owce rády žerau nať. Květy jedí jako wařiwo, obzwláště ale barwí jimi rýži na modro, jelikož Indowé při hodech mají způsob rýži we 3—4 barwách postawiti na stůl; též se jimi barwí plátno, barwa ale není stálá. Kořen tenký a mrcasatý potřebují k dáwení a počišťowání; taktéž i listy a semena působí.

Ž. wirginská. C. virginiana *Lin.* C. calcarigera *Salisb. par. t.* 51. Lodyha zwýší 4', wzstaupawá i s listy lysá nebo přípýřičkowaná; listy 3lístečné: lístky čárkowité, wejčitopodlauhlé, eliptičné nebo wejčité; stopky

1—4kwětě; listeny kopinaté, asi zdélí kalichu; lusky čárkowité, smačknuté. — W plotech severné Ameriky a Indie západní.

Z listůw dělají obkladky na žlázy oteklé, z kwětu ale zpářeninu proti křečům a kniwosti.

Podautlec. Pueraria. Puerarie.

Kalich zwonkowitý, tupaunce 2pyský: pysk hoření celý, sotwa 3zubý, dolejší na tré klaný. Koruna motýlowitá: člunek rowný, tupý, pawézka obwejčitá. Tyčinky 1bratré. Lusk ploskosmačknutý, dole ztenčenonožičitý, čnělkau špidlatý, 2chlopný, nepřetržený, mnohosemenný.

P. hlízatý. P. tuberosa *Decand.* Hedysarum tuberosum *Roxb.* Keř do weliké wýšky na stromy se pnauci. Kořen přewelikým, hlizowitý; listy zdélí pidi na řapících 1′ dlauhých, 3lístečné: lístky wejčité, ostré, sítkowanožílnaté, na líci pýřité, wezpod i se stopečkami a kalichy hedwábnohuňaté; palisty srdčité; kwěty weliké, stopkaté, dwojčaté nebo trojčaté, zažlutlé. — W Indii wýchodní. Kwěte w posuše. ♄.

ty bledě modré; křídla fialowá; lusk přímý, asi 10‴ dlauhý, 3‴ široký, čárkowitý, obak ostrý, hrotitý, 2—4-semenný, úkosně žilnatý. — Na polích Ewropy jižnější. Kwěte w kwětnu. ♃.

L. žláznatá. G. glandulifera *W. et. Kit. t.* 21. Podobná welmi předešlé; lodyha ale nahoře jest patrně hranatá, lístky má podlauhlokopinaté, ostré nebo wykrojené, na rubu lepkawě pýřité, palisty wadnaucí a lusky žláznatoježaté. — W Ewropě jihowýchodní až na Kawkaz a do Sibiře.

L. ježatá. G. echinata *Min. Jacq. hort. vind. t.* 95. *Schk. t.* 225. Lekořice *Mat. Wel.* 217. *C. Rostl.* 3. *ob.* 27. Kořen předešlé. Lodyhy 4—6′ wysoké, přímé, málo wětewnaté, oblé, brázdičkowané, nahoře pýřité; listy lichozpeřené, 4—5jařmé: lístky stříčné, kopinaté, nejčastěji podlé hlawní žíly žlábkowité, nejcelejší, obak tupé, na konci hrotité, staré lysé, krupičkami žlutými pokryté; palisty z dolejška širokopinaté, ostré; stopky ojedinělé, listu 3krát kratší, nesaucí strbaul zakulatělý, hustokwětý; listeny wněšné podlauhlokopinaté, nejostřejší, wnitřní kopinaté; koruna nafialowělá; lusk eliptičný, smačknutý, obak ostrý, wně až ku třetině dolení nebo docela ježatý, ostny nejodstálejšími, 1—2semenný; semena ledwinowitá, černohnědá. — Na polích w Apulii, Tatarsku. Kwěte w čerwnu až do srpna. ♃.

Ode wšech rodů potřebuje se w lékařstwí kořen sladký *sladké dřewo* a hlawně šťáwa z něho wywařená a zawařená, *lekořičnau* nazwaná.

Kořen l. žláznaté znali již staří Řekowé. Kalmukowé dělají z listů thé.

Štědřenec. Galega. Geisraute.

Kalich o 5 zubech šídlowitých, přístejných. Pawézka obwejčitopodlauhlá; člunek tupý. Tyčinky 1bratré, desátá až do polowice srostlá. Čnělka niťowitá, lysá. Blizna konečná, tečkowitá. Lusk oblaunký, hružlatý, úkosně čárkowaný. Semena wálcowitá.

Byliny lysé, přímé; listy lichozpeřené; palisty wejčité nebo kopinaté, polostřelowité; hrozny úžlabíčkowé, jednoduché, mnohokwěté; kwěty bílé, modré.

Š. obecný. G. officinalis *Lin. Mill. ic.* 139. *Blak. t.* 92. *Schk. t.* 208. *Sturm* 4. *Hayn.* 6. *t.* 34. Kozí rauta *Mat. Wel.* 360. Jestřabína. Kořen mnoholetý; lodyhy přímé, 2—4′ wysoké, křiwolaké, wětewnaté, oblé, brázdowané, duté: listy lichozpeřené, 6—9jařmé: lístky ko-

pinaté, hrotité, lysé; palisty širokopinaté, polo- nebo nestejnostřelowité; hrozen delší listu; kwěty swětle modré nebo bělawé; lusky odstálé, dost tuhé. — Na lukách wlhkých, podlé příkopůw w Ewropě jižné, w Lewantu a Africe sewerné. Kwěte od čerwna až do srpna. ♃.

Před časy welikau sláwu měl w lékařstwí, nyní se wáží co wýborná píce.

Koželusk. Tephrosia. Tephrosie.

Kalich bezlistenný, přístejný, 5zubý. Pawézka obšírná, zaokrauhlá, wně hedwábná nebo pýřitá, odstále ohnutá; křídla na člunku tupém wáznaucí. Tyčinky rozličně spojené, 1—2bratré: tyčinka hoření někdy přírostlá. Čnělka niťowitá, blizna konečná. Lusk často sedawý, smačknutoploský, čárkowitý, mnohosemenný; chlopně ploské. Semena smačknutá.

Kře, byliny. Palisty oddělené, kopinaté, šídlowité. Listy lichozpeřené, 3lístkaté. Hrozny úžlabíčkowé, řídko protilisté. Kwěty bílé nebo nachowělé.

K. jedowatý. T. toxicaria *Pers.* Galega toxicaria *Swartz. Tussac t.* 20. G. frutescens *Plum. ic. t.* 135. Polokeř 2—3′ wysoký, přímý, s kořenem hlíznatým; listy 1′ dlauhé, 18—20jařmé: lístky podlauhlokopinaté, tupé, příhrotité, na líci pýřité, wezpod stříbrnohedwábné, s pýřím obak přitlačeným; hrozny konečné; lusky čárkowitopřioblaunké, aksamitohuňaté, krátce hrotité. — W Africe horké, odkud přenešen do Kayeny a na Ostrowy karybejské. ♄.

Ten a jiné rody (k. barwířský, rybářský a wykrojený) toho pokolení mají tu wlastnost, že listy jejich a rozhy nebo kořeny na kaši roztlučené a do wod uwržené omamují ryby, kteréž jich se nažrawše na wodě plowau omámené a rukama chytati se mohau; požity bywše člowěku neškodí.

K. rybářský. T. piscatoria *Pers.* Galega littoralis *Forst.* G. piscatoria *Ait.* Křowitý; listy 5—6jařmé; lístky podlauhlé, tupé, wezpod chlaupkowané; palisty šídlowité; stopky dwojsečné; lusky tuhé, wzstaupawé, příhuňaté. — W Indii wýchodní a na Ostrowech tichomořských.

Wlastnosti předešlého.

K. barwířský. T. tinctoria *Pers.* Galega tinctoria *Lin.* Křowitý, lysý; listy 5jařmé: lístky podlauhlé, tupé, wykrojené, wezpod hedwábné; stopky úžlabíčkowé, klasaté, zdélí listu; lusky tuhé, wisuté. — Na Ceyloně.

Na Ceyloně sází se u velikém množstwí a dobývá se z něho indych jako z modřilu.

K. senna. T. Senna *H. B. et Kunth.* Křowitý; wětwe přihranaté, lysé; listy 4jařmé: lístky přiobwejčité, podlauhlé, wykrojené, hrotité, pýřité, přinasiwělé; hrozny protilisté, dole 1listé; kwěty chomáčené; lusky napřímělé i s kalichy hřebelcowitě pýřité. — W Popoyanu Ameriky jižné.

W Americe potřebují list jeho místo senny aleksanderské k počišťowání.

K. apolinský. T. apollinea *Decand.* Galega apollinea *Delil aeg. t.* 53. *f.* 3. Polokřowitý, rozestřený, přitlačeně pýřitý; listy 2—3jařmé: lístky obwejčitopodlauhlé, wykrojené, wezpod hedwábné: hrozny protilisté zdélí listůw; lusky přímoodstálé, 6—7semenné, pýřím nejdrobnějším přikryté. — Na rolích w Egyptu.

Listím a lusky jeho bývá senna aleksanderská porušena.

Netwařec. Amorpha. Amorphe.

Kalich 5zubý, obhomolowitě zwonkowitý. Pawézka wejčitá, naddutá; křídla a člunek žádné. Čnělka niťowitá, rowná, lysá. Tyčinky čnějící, nejdoleji 1bratré. Lusk smačknutý, wejčitý nebo měsíčitý, 1pauzdrý, 1—2semenný.

Kře, byliny; listy lichozpeřené, mnohojařmé, proswítawotečkowané, často dole palistkaté; palisty padawé; hrozny zdélené, často na konci wětwí přichomáčené; kwěty modrofialowé.

N. křowitý. A. fruticosa *Lin. Schk. t.* 197. *Mill. ill. t.* 27. *Schmidt* 1. *t.* 30. Keř 8—12′ wysoký; rozhy oblé, autle čárkowané, nahuňatělé nebo lysé; listy střídawé, lichozpeřené, 6—10jařmé: lístky eliptičnopodlauhlé, obak zaokrauhlené, na konci maličko wykrojené a hrotičkem maličkým, měkkým ukončené; řapík polooblý, na líci žlábkowitý; palisty nejužší, asi 2‴ dlauhé; palístky štětinowité wedlé lístkůw; z konce rozeh a úžlabíček nejhořejších wynikají hrozny klasowité, někdy 6″ dlauhé, wice méně tuhé; kwěty o krátké stopečky podepřené, husté, skoro rownowážné; koruna tmawě nachowě fialowá; lusk malý, drobnými bradawičkami žlazowitými přikrytý; semena 2, ledwinowitá. W Americe sewerwné podlé řek. Kwěte w červnu a lipnu. ħ.

Ozdobný keř w našich sadech a zimy naše dobře snášející. Jeho lístky welmi citliwé, takže na uříznuté wětwičce za suchého powětří brzo wadnau; w nich jest indych obsažen.

Ratiplod. Lonchocarpus.

Kalich zwonkowitě baňkowitý, nepatrně 5zubý. Koruna motýlowitá: pawézka zaokrauhlá, odhnutoodstálá, křídla zdélí skoro pawézky a člunku. Tyčinky 2- nebo 1bratré. Lusk krátkonožičitý, podlauhlokopinatý, rowný, ploskosmačknutý, ledwinitý; kořínek hákowitě ohnutý.

Stromy bezbranné; listy lichozpeřené; lístky střídné, bezpalistečné, řapíčkaté.

R. fialowý. L. violaceus *H. B. et Kunth.* Robinia violacea *Jacq. am. t.* 177. *f.* 49. Strom bezbranný, přímý, 12střewičný; listy 3—6jařmé: lístky wejčité, tupé, přiwykrojené, lysé, proswitawě tečkowané, blánkowité se žilau prostřední příčnělau; hrozny úžlabíčkowé, půlstřewičné, se stopečkami 2kwětými, mnohými. — W Karthageně, Guadalupě. 5.

Kwěty jeho mají wůni a barwu fialek modrých.

R. plotní. L. sepium *Decand.* Robinia sepium *Jacq. am. t.* 129. *f.* 101. Strom přímý, bezbranný, 30′ zwýši, podobný našemu akátu; wětwe oblé, skoro přímé, nejdelší; listy 5—7jařmé: lístky wejčité, tupé, zakončité,

cie, trnownik. Strom krásný, 60—80′ wysoký; kmen 2—3′ tlustý, s korau dosti tlustau, rozsedalau, nazelenale popelawau, se dřiwím žlutawým, tuhým, dost pewným; wětwičky trnaté; trny silné, twrdé, asi 1/2″ dlauhé, homolowité, nejostřejší, červenawě hnědé; rozhy s trny místopalistnými, řídce bezbranné; listy lichozpeřené, 5—9jařmé: lístky wejčité nebo eliptičnowejčité, obak nejtupější, na konci malinko wykrojené, dospělé nejlysejší; řapík oblý, na líci se žlábkem mělkým; palisty: trny dřewnatějící; hrozny w úžlabičkách rozhowých, listu málo kratší, mnohokwěté, běwné, wisuté, jednoduché, ojedinělé; stopka a stopečky oblé, pýřičkowané; kwět líbeznau wůni wydáwá; koruna bílá, mnohokrát wětší kalichu žálečkowitého; tyčinky jednobratré; blizna čárkowitá, na wnitřní straně hustě chlaupkowaná; lusky 2 1/2″ dlauhé, 1/2 široké, čárkowité, dole ostré, na konci tupé, smačknuté, na hořením kraji obraubené, bělawě hnědé; semena ledwinowitá, hnědá, lesklá. — W lesech Ameriky sewerné obecný, nyní u nás zdomácnělý. Kwěte w květnu, červnu. 5.

Strom rychle rostoucí, w 30tém roce již 1′ tlustý; dřiwí užitečné; kůra k wydělávání kožÍ; kořen líbezně woní a jako wětwičky jest sladký, protož proti kašli se potřebuje; kwěty k barwení na žluto, též dáwají včelám dobrau pastwu; ze semen olej se tlačí.

Pěkný jeho odrodek jest *trnownik kulowatý*, R. umbraculifera, s kořenem sličně kulowatým.

T. lepnatý. R. viscosa *Vent. cels. t.* 4. *Rostl.* 3. *ob.* 30. Podobá se předešlému; strom 40—50′ wysoký, trny nejkratší; lístky wejčité; rozhy a lusky žláznatolepnaté; wětwe smačknuté; listeny nadduté, padající, štětinau dlauhau ukončené; zuby kalichowé 3, dolejší zakončité; kwěty bledě červené, newonné. — W Americe sewerné podlé žídel. Kwěte w červnu. 5.

T. štětinatý. R. hispida *Lin. Mill. ic.* 244. *Rostl.* 3. *ob.* 31. Štětowec. Strůmek ozdobný; trny žádné, místo nich palisty zelinné, čárkowité; wětwe, rozhy, řapíky, stopky a stopečky nejodstáleji štětinaté, červené; lístky obwejčité, hrotité; zuby kalichowé 3 dolejší zakončité; kwěty welké, růžowé, newonné; lusky draslawé. — W Americe sewerné, u nás jako předešlý w zahradách. Kwěte w červnu. 5.

Srobana. Srobania Srobanie.

Kalich na patero klaný nebo 5zubý: uštůw přistejných. Pawézka wětší člunku, zaokrauhlá, násobená; člu-

nek tupý, dole na dwé klany. Tyčinky 2bratré (9 a 1), s trubkau dole nauchatělau. Lusk zdělený, zúžlý, smačknutý nebo přiwálcowitý, mezi semeny škrcený, wšak pro šwy ztlustlé newlastně článkatý.

Kře nebo zeliny. Palisty kopinaté, přisté. Listy zpeřené, mnohojařmé, řapík w štětinu prodlaužený. Stopky článkowané. Kwěty hroznaté.

S. egyptská. S. aegyptiaca *Pers.* Sesban *Alp. ex.* 82. Aeschynomene Sesban *Lin.* Coronilla Sesban: *Willd.* Keř zwýší muže, lysý; kmeny náhranaté, wětewnaté; listy 10jařmé: lístky podlauhlečárkowité, tupé, lysé, přihrotité, drobné, celé; hrozny úžlabičkowé, mnohokwěté; kalich krátký, zubů 5, stejných; koruny malé, žluté, s pawézkau okrauhlau, netečkowanau; lusky smačknutooblé, hružlaté, dwakrát delší nežli stopka, třebas 1' dlauhé. — W Egyptě, Senegalsku, Indii wýchodní. Kwěte pořád. ħ.

Rychle rostauc nabývá za rok wýšky 4 loket a tlouštky ramena, pěkně wyhlíží, a za 3 léta poskytuje dost dobré paliwo. Potřebují jej na meze do rolí; dáwá dobrý stín w krajinách horkých a na lesy welmi chudých. Semena potřebují k zastawení běhawek a krwotokůw.

S. stromowitá. S. arborescens *Kostel.* Aeschynome-

[redacted]

tičnočárkowité, tupé, hrotité, 10—12jařmé: hrozny přídwojkwěté; lusky oblosmačknuté, příhružlaté, zdélí celého řapíka; koruna rusá s pawézkau nahnědlau, člunkem na konci nachowělým. — W Indii wýchodní. ⊙.

Lodyhy té rostliny řezají se na teníčké lupeny, jež wyrownané a usušené co papír, čínským nazwaný, slauží.

Turia. Agati. Agati.

Kalich zwonkowitý, uťatý, tupě na 5 zubů wykrojený. Koruny pawézka waječnopodlauhlá, kratší křídel: křídla podlauhlá, člunek obšírný, rownaunký, z plátkůw dole a na konci prostých. Tyčinky 2bratré (9 a 1) příčnělé, s trubkau dole welikýma křídloma na wrchu zmnoženau. Lusky ztenčenonožičité, smačknuté, čárkowité, 2chlopné, u wnitř zauženinami mnohopauzdré, pro wystáwající šew nečlánkaté. Semena w pauzdrách ojedinělá, smačknutá, napříč wejčitá,

Stromy indské; palisty kopinaté; listy sudozpeřené, mnohojařmé. Kwěty nejwětší; hrozny malokwěté.

T. hrubokwětá. A. grandiflora *Desv.* Aeschynomene grandiflora *Lin. Tuss.* 4. *t.* 5. Coronilla grandiflora *Willd.* Sesbania grandiflora *Poir.* Dolichos arboreus *Forsk.* Agati *Rheed.* 1. *t.* 51, Turi *Rumph* 1. *t.* 76. Strom 20—25′ wysoký, wětwí přímých: kmen sotwa muž může obejmauti: listy skoro zdélí 1′, 20jařmé: lístky 1½″ dlauhé, ½″ široké, w noci dolů sklimené, podlauhlé, wykrojené; kwěty nemnohé na hroznech, 4″ dlauhé, 1½″ tlusté, newonné, bělawé, s pawézkau žlutawau, pak čerwenau; lusky 2½′ dlauhé, ¼″ tlusté, smačknutočtyrhrané; semena mnohá, wálcowitá, menší fazolů. — W Indii wýchodní na místech písčitých. Dwa- nebo třikrát do roka kwěte, 5.

Obyčejně ji sázejí před domy. Weliké kwěty s mlékem kokosowým co wařiwo, ale mdlé, potřebují; mladé lusky a bílá semena taktéž; lepnaté listy místo mýdla ku praní plátna a k obkladkům na zhnětěniny se potřebují, protož i žertem říkají, že w domě, před kterým strom tento stojí, mnoho se perau. Šťáwa z listů proti bedelkám a napuchlým brančím; zwařenina z kůry k dáwení.

Letkolusk. Piscidia, Fischfänger.

Kalich zwonkowitý, na patero klaný. Koruna motýlowitá, člunek tupý. Tyčinky 1bratré, desátá dole prostá. Čnělka niťowitá, lysá. Lusk nožičitý, čárkowitý, čtwerem křídel na dél zmnožený, branicemi mezisemennými přetržený. Semena waječná, smačknutá;

pup poboční; kel křiwý; dělohy eliptičnopodlauhlé, tlustaunké; kořínek hákowitě ohnutý.

L. mámiwý. P. Erythrina *Lin.* Erythrina piscipula *Lam. t.* 605. *f. a. Sloan.* 2. *t.* 176. *f.* 4. 5. Strom pěkný a ztepilý, 25′ wysoký, jakoby nepořádně wětewnatý; wětwe oblé, žlábkowanohranaté, lysé, hnědé; listy střídawé, lichozpeřené, 3jařmé: lístky wejčité, ostré, nejcelejší, 2″ dlauhé, 1″ široké; hrozny latowité, wětewnaté, ojedinělé, konečné, wisuté, zdélí 5″; wětwičky roztroušené, skoro střičné, bělawě plstnaté; kalichy růžowé; koruna bílá, motýlowitá; lusk wisutý, 2″ dlauhý i delší, auzký, smačknutý, čtwerokřídlý; semena hnědá. — Na Jamaice a Antillách w nížinách. Kwěte w březnu, dubnu. 5.

Wětwe a listy roztlučené a do wody wložené omamují ryby, jež pak na wodě plowajíce, mohau se rukama wybírati; ryby ty ale brzo zase k sobě přicházejí.

Čimišník. Caragana. Erbsenbaum.

Kalich krátkotrubkowitý, 5zubý. Člunek tupý, skoro zdélí křídel a pawézky dosti dlauhých. Tyčinky 2-

chých w Sibiři. Kwěte (u nás) w kwětnu až do lipna, po druhé w srpnu až do října. ♄.

Kořeny sladká poručejí místo sladkého dřewa; dřiwí žluté, twrdé, tuhé nejlepší na díla saustružnická. Z lýka může se dělati způsob lepu. List dáwá pěknau modrau barwu. Dobytek rád žere list. Semena jako hrách jedí, a tudy jméno *hrachowík*; též z něho olej wytlačují.

Č. píseční. C. Altagana *Poir.* C. microphylla *Lam.* Robinia Altagana *Pall. ross. t.* 42. *Herit. stirp. t.* 76. Hrachowík. Keř předešlému podobný; listy 6—8jařmé, lysé, obwejčitozaokrauhlé, wyseknuté; řapíky bezbranné, palisty trnowatějící; stopky ojedinělé; lusky přísmačknuté. — Na píscinách w Dawurii. ♄.

O tom rodu totéž znamenati.

Žanowec. Colutea. Blasenstrauch.

Kalich šálečkowitý, 5zubý. Pawézka wyrownaná, 2mozolatá, větší člunku tupého. Tyčinky 2bratré (9 a 1). Blizna boční, pod koncem čnělky hákowitým. Lusk nožičitý, člunkowitowejcowitý, napuchlý, mázdratý.

Kře bezbranné. Palisty drobné, plowé; listy lichozpeřené; hrozny úžlabíčkowé, chudokwěté, listu málo kratší.

Ž. obecný. C. arborescens *Lin. Duham. nov.* 1. *t.* 22. *Curt. mag. t.* 81. *Schmidt t.* 117. *Rostl.* 3. *ob.* 34. Owčí ločowice *Mat. Wel.* 443. *C.* Česká sennes, owčí šocowice, žanowec, měchýřník. Keř 8 — 12′ wysoký, přímý; kůra popelawá, dřiwí pěkně červeně a žlutě žíhané; rozhy oblé, wzhůru přitlačeně chlaupkowané; listy lichozpeřené, 4—5jařmé; lístky eliptičné, více méně zaokrauhlé, na konci wyseknuté a opatřené nejkratším hrotíčkem, na líci žlutawě zelené, wezpod nasiwělé, mladistwé na rubu přitlačeně chlaupkowané; řapíky oblé, na líci mělce žlábkowité, též chlaupkowané; palisty wejčité, tupé, nejkratší; stopky úžlabíčkowé, listu kratší, řídce delší, oblé, přitlačeně chlaupkowané, 3—5-kwěté; kwěty jednostrané, odwislé, dost weliké; listeny kopinaté, mnohem kratší nežli stopečka, trochu delší kalichu; koruna kalichu 5krát větší; lusk měchýřowitý, mázdratý, obak ostrý, nahoře hlubokau brázdau na děl opatřený, zawřený, nepukající; semena mnohá, smačknutoledwinowitá, hnědá. — We křowištích Ewropy prostřední a jižné. Kwěte od kwětna celé léto. ♄.

Listy a semena ženau na stolici, a tudyž nawrženo, aby místo sennesi se potřebowali; škoda, že účinku jsau tuze slabého. W sadech pro ozdobu se sází.

Ž. *krwawý*. C. cruenta *Ait. Schmidt t.* 119. *Schk. t.* 201. Podobá se předešlému; listy obwejčité, wykrojené, siwé; stopky přičtwerokwěté; pawézky hrbaté, tupé, nejmenší; lusky na konci otewřené. — Na Archipelagu, w Iberii, u nás w sadech. ♄.

Čečorka. Phaca, Berglinse.

Kalich 5zubý: zuby 2 hořeni obdálnější. Člunek tupý. Tyčinky 2bratré. Lusk přinapuchlý, 1pauzdrý, se šwem hořením, wehnutým, semenonosným, napuchlým.

Byliny listůw lichozpeřených, hroznůw úžlabíčkowých, stopkatých.

Č. *bětisská*. P. baetica *Lin.* Astragalus lusitanicus *Lam. Clus.* 2. *p.* 234. *Moris ox.* 2. *t.* 8. *f.* 4. Lodyha twrdá, 3hraná, ztlaustí prstu, zwýší 2′, přímá, červenawá, chlupatá; listy lichozpeřené, 7—10jařmé, wejčité, hrotité, wezpod huňaté; palisty kopinaté; hrozny mnohokwěté, jednostranné, bílé; člunek delší nežli pawézka; lusky podlauhlé, člunkowité, smačknuté; semena jako drobné boby. — W Hispanii, Lusitanii a Mauřenínsku. ♃.

ně 4hraná, nahnědlá. — Na lukách w Barbarii, Asii malé, Ewropě jižné. Kwěte w kwětnu až do června, u nás později. ☉.

Semena jeho poručena byla co nejhlawnější surogat káwy a slaula *káwau kontinentné*, *švédskau*, *astragalowau*.

K. cizrnowitý. A. Cicer *Lin. Jacq. aust. t.* 251. *Rostl.* 3. *ob.* 37. (newyd.) Cizrna planá *Mat. Wel.* 117. *A.* Kořen mnoholetý, mrcasatý wyhání mnoho lodyh 1—1½′ dlauhých, rozestřeně položených, oblých, brázdowaných, lysých anebo obzwlášte nahoře wzhůru chlaupkowaných, nejdoleji wětewnatých; listy střídawé, lichozpeřené, 10—12jařmé: lístky o kratičkých řapíčcích, eliptičné, podlauhlé, obak ostraunké, na konci hrotíčkem ozbrojené, chlaupkowané, wezpod násedíwé; palisty kopinaté, ostré, na rubu chlaupkowané; stopky ojedinělé, úžlabičkowé, trochu delší listu, přímé, oblé, čárkowané, nesaucí kwěty mnohé w klas rozpostawené, přímé, na kratičkých stopečkách; listeny kopinatočárkowité, brwité; kalich trubkowitý; koruna bledě žlutá; lusky wejčitozakulatělé, hustě bělawě chlupaté, zobanité. — W plotech, na lukách a rolích po Ewropě. Kwěte w lipnu a srpnu. 4.

Dobrá píce pro dobytek.

K. širolistý. A. glycyphyllos *Lin. Engl. bot. t.* 203. *Fl. dan. t.* 1108. *Riv. tetr. irr. t.* 103. Kořen wětewnatý, mrcasatý, dlauhý, hluboký, wypauštějící lodyhy nemnohé, zelinné, od dola již wětewnaté, plihé, položené, klikaté, oblé, čárkowané, lysé nebo chlaupkowané; listy 5—7jařmé: lístky krátce řapíčkowané, měkké, wejčité, nejtupější, s kratičkým hrotíčkem, rowné, nejcelejší, nejlysejší; palisty kopinaté, nejostřejší, nejkratší; řapík zoblený; stopky ojedinělé, úžlabičkowé, tuhé, oblé, čárkowané, nejlysejší, kratší listu, s kwěty w klas rozpostawenými, odwislými, o kratičké stopečky podepřenými; listeny kopinatočárkowité, brwité, kalichu nejlysejšího kratší; koruna kalichu třikrát delší, bledě žlutá; lusk přímý, mělce oblaukowitý, nejtupěji 3hraný, hladký, lysý, hrotitý; semen 6—10 ledwinowitých. — Po celé Ewropě w křowištích a hájích. Kwěte w červnu a w lipnu. 4.

Listy nepříjemně sladce chutnající a semena jindá w lékařstwí se potřebowala. Dobytku poskytuje dobrau píci. à

K. klejoddarný. A. gummifer *Labillard. Plenk. t.* 563. *Düsseld.* 3. *t.* 14. *Haym.* 10. *t.* 18. *Rostl.* 3. *ob.* 32. Křiček nízký, přewětewnatý; listy sudozpeřené, 4—6jařmé,

listky drobné, střičné, podlauhlé, ostré, lysé, siwě zelené; řapíky stálé, trnowatějící; palisty se řapíky srostlé, wejčité, ostré, stálé; kwěty sedawé, nahlaučené, z horejších úžlabíček wyniklé, skoro klas skládající; listen pod každým kwětem wejčitý, lysý; kalich 5zubý, wlnau dlauhau teníčkau, bílau huňatý; koruna motýlowitá, bledě žlutá; lusk podluhowatý, wlnatý; semen několik ledwinowitých. — W Malé Asii, Armenii, sewerné Persii. Kwěte w červnu. ♄.

K. prawý. A. verus *Oliv. voy.* 3. *t.* 44. *Dässeld.* 11. *t.* 259. *Haym.* 10. *t.* 7. *Rostl.* **3**. *ob.* 34. Keř předešlému welmi podobný, 2—3′ wysoký; wětwe asi 1″ tlusté, přímé, dole šupinami trnatými (palisty a řapíky ztrnowatělými) ozbrojené; listy přiblížené, na konci wětwí 10‴ dlauhé, zpeřené, 6—7jařmé: listky přeauzké, čárkowité, draslawé, štětinau ukončené; řapík co hrot listky přesahující, žlutawý, a dolejšek nese dwa palisty dlauze zakončité; kwěty žluté, 2—5, směstnané, úžlabíčkowé, sedawé; kalichy tupě 5zubé jako listeny wlnaté. — W Malé Asii, Armenii, Persii sewerné, obzwláště okolo Teheranu. ♄.

;ští se z kůry kořenowé a kmenowé od lipna až do září co ka-
ina slizká, na wzduchu křehnaucí. Nejwíce jí přichází od ko-
ce prawého.

K. osinatý. A. aristatus *Herit. Garid. t.* 104. A.
mpervirens *Lam.* Jměním podobný předešlým, nižší
:, trsowitodrnowitý; řapíky uschlé, méně tuhé a pa-
ty zůstáwají blanowité; listy delší: lístky 6—9jařmé,
dlauhlé, hrotité, 3—4''' dlauhé, 1''' široké, wíce méně
ňaté, někdy toliko pýřité, a pak zelené; kwěty po
-6 na krátkých stopkách; listeny a kalichy wlnatohu-
té: ušty kalichowé dlauhé, kratší ale nežli koruna
nachowělá; lusky drobné, huňaté. — Na suchopa-
h po Ewropě jižné. Kwěte w čerwnu a lipnu. ♄.

W Morei dáwá tragant, jenžto u malém množstwí z Patrasu
wywáží.

K. bezprutý. A. exscapus *Lin. Jacq. rar. t.* 561. *Pall.*
tr. t. 64. *Düsseld.* 6. *t.* 17. *Rostl.* 3. *ob.* 35. Kořen
lmojdaucí, třebas 4' dlauhý, asi na palec tlustý; wyhání
; lodyha podzemní wětewnatá, nahoře starými palisty
pinatá; listy z konce wětew lodyhowých wycházející,
-7'' dlauhé, lichozpeřené, chlupaté, 5—15jařmé: líst-
wejčité, málokdy podlauhlé, tupé, nejcelejší, o kra-
ké řapíčky podepřené; palisty wejčité, nejostřejší,
zdrowité, brwité; řapíky oblaunké; z úžlabíčka wy-
ají stopky 3'''—2'' dlauhé, nesaucí hrozen z 5—12
tůw se stopečkami 1½''' dlauhými, nejodstáleji nary-
le, chlupaté; listeny podúžlabíčkowé, kopinaté, del-
lichu chlupatého, 5zubého: zubůw šídlowitých; ko-
žlutá; lusk wejcowitý, přísmačknutý, hrotitý, chlu-
čerwenawě nahnědlý. — Na kopcích wýslunných,
ných Ewropy prostřední. Kwěte w kwětnu. ♃.

Jindá kořen chwálili proti čemě; přišel ale w zapomenutí.

Dwojpilka. Biserrula. Sägekraut.

alich na patero klaný. Koruna motýlowitá. Člu-
pý. Tyčinky 2bratré. Lusk smačknutoploský,
rý: chlopní kýlatosmačknutých, po kraji chobotna-
ých.

obecná. B. Pelecinus *Lin. Clus.* 2. 228. *Gisek. ic.*
Schk. t. 209. *Riv. tetr. t.* 101. Zelina rozpro-
pýřitá; listy lichozpeřené, mnohojařmé: lístky
; klasy stopkaté, úžlabíčkowé z 4—5 kwětůw
, modrawých složené; lusky čárkowité, po o-
aji pilowité, zdélí 1''. — Na ruminách, škro-

botinách Ewropy jižné a Asie Malé. Kwěte w lipnu, srpnu. ☉.

Podřadí 3.

KOPÝŠNÍKOWITÉ. HEDYSAREAE.

Štírownik. Scorpiurus. Skorpionschwanz.

Kalich na patero klaný: uštův nestejných, ostrých. Člunek 2hlawý. Tyčinky 2bratré (9 a 1), 5 delších pod prašnikem rozšířených. Wajcčník brázdowaný. Čnělka niťowitá, ostrá. Lusk nadwinutý, přízawitý, složený z 3—6 článkův, 1semenných, dělně brázdowaných, s žilami často kolcatými nebo měkkoostennými. Dělohy čárkowité.

Zeliny listů jednoduchých, celých, w řapík ztenčených, stopek úžlabíčkowých, listu delších, 1—4kwětých; květův žlutých, málokdy nachowých.

Š. červíkowý. S. vermiculata *Lin. Moris. oxon.* 2. *t.* 11. *f.* 3. *Gaert. t.* 155. Lodyha wětewnatá, položená, 8—10″ dlauhá, maličko pýřitá; listy podlauhlé, nahoře

články se rozdělující. — W Ewropě prostřední a jižné až k Podalpí wzstupující, we křowištích a na kopcích lesnatých. Kwěte od dubna až do lipna. ♄.

Dřiwí twrdé slauží na sautlé řezby a práce saustružnické. Listy zwolna počišťující jindá w lékařstwí se potřebowaly; též mají w sobě barwinu indychowitau. W sadech pro ozdobu se sází.

C. pestrá. C. varia *Lin. Schk. t.* 205. *Sturm f.* 49. *Curt. mag. t.* 258. *Clus.* 2. *p.* 237. *f.* 2. Kořen mnoholetý wyhání lodyh několik rozestřených, 1—2″ dlauhých, oblých, na dél pruhowaných, lysých; listy střídawé, lichozpeřené, 7—8jařmé: lístky podlauhlé, nejtupější, hrotíčkem měkkým ukončené, asi 8‴ dlauhé, 3‴ široké, nejlysejší, nejcelejší, střičné nebo střídawé, nejdolejší k lodyze přiblížené; palisty nejmenší, kopinaté, ostré; řapíky wezpod zoblené, nawrchu mělce žlábkowité; stopky úžlabičkowé delší listu, nesaucí okolík z 16—28 kwětůw u wěnec rozpostawených, stopečkatých: nehty plátkowé zdělí kalichu, jehož zuby nejostřejší; pawézka bledě růžowá; křídla bílá; člunek bílý na konci černě nachowý; struky čtyrhrané, přímé, nejlysejší, 1—1½″ dlauhé, ukončené čnělkau dlauhau, ztwrdlau. — Na lukách a polích w Ewropě a Taurii. Kwěte w červnu až do srpna. ♃.

Chuti jest nepříjemně hořké a působí dáwení a stolici, a proto w nowějších časech w lékařstwí byla poraučena.

Rozstruk. Astrolobium.

Kalich bezlistenný, trubkowitý, přistejně 5zubý. Člunek nejmenší, smačknutý. Tyčinky 2bratré (9 a 1). Lusk oblaunký, rozpadající na mnoho článkůw 1semenných, nepukawých, oblých, obak uťatých.

Zeliny ewropské. Listy lichozpeřené; palisty žádné nebo srostlé w jeden protilistý, 2zubý; kwěty žluté, strbauleté, bezlistenné.

R. trojlístečný. A. scorpioides *Decand.* Ornithopus scorpioides *Lin. Cav. ic. t.* 31. Zelina asi 9″ wysoká, wzstaupawá, nejlysejší; lodyha oblá, dole wětewnatá; listy střídawé, sedawé, 3lístečné: lístky nestejné, konečné největší, waječné, 1½″ dlauhé, 10‴ široké, obak nejtupější, řapíčkem podepřené, postranní zaokrauhlé, k lodyze přiblížené, 4‴ dlauhé a tolikéž široké, nejtupější; palisty nejmenší w jeden protilistý, 2zubý, mázdrowitý srostlé; stopky úžlabičkowé, listu málo delší, oblé, 3—4kwěté, bezlistenné; kwěty žluté; lusky rozewřené, dolů oblaukowitě podhnuté, náhružlaté. — Na rolích Ewropy jižné. Kwěte w lipnu. ☉.

PTAČÍNOHA. ORNITHOPUS. VOGELSFUSS.

Kalich listenatý, trubkowitý, přístejně 5zubý. Člunek nejmenší, smačknutý. Tyčinky 2bratré (9 a 1). Lusk smačknutý, rozpadající na mnoho článkůw mnoho —jednosemenných, nepukawých, obak stejně uťatých, rownoběžných.

Zeliny ewropské, huňaté. Listy lichozpeřené, palisty drobné, na řapík přirostlé. Stopky úžlabíčkowé, na konci okolík chudokwětý nesaucí; kwěty drobné, růžowé; pod kwěty listen zpeřený.

P. přemalá. O. perpusillus *Lin. Fl. dan. t.* 730. *Engl. bot. t.* 369. Kořen dosti dlauhý, wětewnatý, mrcasatý, někdy plný bambulinek zakulatělých, wypauštějící malý trs z lodyh rozestřených, třebas $^3/_4$' dlauhých; listy lichozpeřené, 7—8jařmé, nahuňatělé: lístky wejčité, okrauhlowejčité, obwejčité nebo eliptičné, 1''' dlauhé a malíčko užší, hořejších jarmo dolení k lodyze přiblížené; stopky úžlabíčkowé, listu delší, nesaucí okolík ze 2—4 čerwených kwětůw, podepřený listenem lichozpeřeným, 2—3jařmým, ostatně jako list wyhlížejícím; struky 6—7''' dlauhé, přímé, skoro rowné, malíčko ohnuté, smačknuté, pýřité, síťkowané oky podlé délky roztaženými; článkůw podlauhlookrauhlých. Na polích Ewropy a

kowaných, huňatodraslawých, černawých, na dílech blanowitých rusých; semeno w každém článku 1, oblé, také ohnuté. — W Ewropě jižné. ⊙.

Dwojilák. Diphaca. Doppelhülse.

Kalich na patero klaný, listenoma podepřený. Člunek dwauplátečný. Tyčinky po 5 we dwau swazcích. Waječník 2worečný. Struky smačknuté, silně škrcené.

Znamenité pokolení pro waječník ze dwau worečkůw složený a struk z jednoho kwěta dwojitý.

D. kočinčínský. D. cochinchinensis *Lour.* Roraco *Rumph.* 3. *t.* 128. Strom mírný; kmen 8střewičný co stehno tlustý; koš málo rozšířený, neprawidelný; kůra hnědá, šťáwnatá; wětwe a rozhy krátké; listy lichozpeřené: lístkůw 15—17, střídawých, krátkořapičkatých, eliptičných, ostrých, 12—15‴ dlauhých, 5—6‴ širokých, po kraji přípodhnutých, lysých, na líci jasně zelených, na rubu siwých; stopky podwojné a úžlabičkowé, kratší listu, 1kwěté; kalich uštůw nestejných, dolejšího delšího; koruna bílá; struky 2½—3½″ dlauhé, 4‴ široké, ostré, na konci ponakřiwené, rozpadající se na 6—8 článkůw waječných, 1semenných, brázdowaných, nestejných; semena podlauhlowaječná, hnědá. — W Číně, Kočinčíně a na Molukách se sází. 5.

Šťáwa nebo zwařenina z listůw proti wyraženinám, kůra proti kniwosti, jakowá w celé Asii obratníkowé nastydnutím přečasto se wzbuzuje.

Chaulostice. Aeschynomene. Schampflanze.

Kalich na patero klaný, 2pyský: pysk hoření na dwé klaný nebo 2zubý, dolení na tré klaný nebo 3zubý. Koruna motýlowitá. Tyčinek 10, na dwa swazky stejné srostlých. Lusk smačknutý, napříč čárkowaný, tuhorowný. Semena w článcích ojedinělá, smačknutá.

Zeliny nebo kře podrownákowé. Listy lichopeřené, mnohojařmé. Palisty pološípowité. Hrozny úžlabičkowé; listence 2, střícné pod kalichem. Kwěty často žluté.

Ch. škrablawá. Ae. aspera *Lin.* Ae. lagenaria *Lour.* Mimosa *Brey. t.* 52. Zelina přímá, 3—4′ wysoká, wětewnatá, oblá, hladká, lysá; listy 30—40jařmé, lysé: lístky čárkowité, drobné, ½″ dlauhé; palisty dlauhozakončité; hrozny úžlabičkowé, složené; stopky, kalichy a koruny draslawé; struky článkůw u prostřed škrabawobrada-

wičnatých, skoro přímoúhelných. — W Indii východní a Kočinčině.

Lodyha jest houbowitá a měkká, takže rybáři w Kočinčině místo korku beraú pod pází otépku jich, aby bez kocábky ryby mohli chytati. Též dělají z nich tak nazwaný rýžowý papír, rozřezujíce je na tenké lupeny, z něhož obyčejně dělají překrásné květiny.

Ch. citlivá. Ac. sensitiva *Swartz.* Peň křowitý, wětewnatý, oblý, hladký; listy 16—20jarmé: lístky čárkowité; hrozny lysé, se stopkami wětewnatými, chudokwětými; struky lysé z článkůw 8—10, skoro čtwerečných, na hořením kraji rownych, na dolením změlka oblankowitych, u prostřed hladkých, podlé hořeního šwu přichlaupkowaných. — W Indii západní, Brasilii na místech písečných podlé řek.

Jako některé citlivky, dotknuta jsauc, listy své stahuje.

Ch. indská. Ac. indica *Lin.* Neli-tali *Rheed.* 9. t. 18. Cajatus *Rumph* 4. t. 21. Zelina; lodyha přímá, obla i s listky čárkowitými, 15—20jarmými lysá; stopka chudokwětá; struku lysého, tečkowaného článkůw 10—12, tu rownych, tam zaokrauhlych. — W bahnech, rýžowištích Indie wychodní.

Listy, wčelí citlivky jsauce, nejmenším dotknutím se stahují. W Indii sbírají ji do zahrad pro ozdobu a sáz s jiným stromami jedí.

Nasturcie. Lobbia. Lobbia.

Kalich zwonkowitý, stály, na patero dlaní: ústův stupě odstálých, předwesky nerůkatých, skloněné. Korunka motýlkowitá: pawěska obrácená, člunek mapý. Tyčinky 10 wlas S a l. Struk z článkůw 4—6, plochých, semenných, uzoučeznámých, řetízkowaných, w kalichu zawřených.

Zdaw wonné wčtné pawěsky žlutomodré. Listy jednoduché nebo složené. Květy hroznové.

N. wonná m. L. Vespertilionis *Lamarck.* Erythrinum Vespertilionis *Lin. Jacq. rar.* t. 266. Bylina nebo zdání dřewina, wzrostná, i wysoká, nejwyšší: strýda ostnatá. Jest dwojí: listy střídawé, zelené, žluté a červené po wrchu, dole sivé, zdwojené listečné, s lístkami podobnými podmetenými, listek konečný, obrácený, celý na sebe wzatý a tak napřed kopinatý: pawěsek červený podmetených, 5 struk z 4 dlauhý, dolem článkatý, zpětnozubý, podle zdi hlawní na dwě se rozdělující, kdež nedozrálý přitmavě, obecně, nestejnostranně, s jednou pawětwičkou wyniká-

1″ dlauhé, kosowitě ohnuté. — W pustinách egyptských, syrských, mesopotamských. ♄.

Kořen dlouhý, vícehlavý. Listy horních měsíců přijdou se z větví, šťavnaté, sladké, v noci křehnoucí, v zrna asi jako semeno konopné, velká, již pak ráno sbírají; šťáva ta slove manna persk., kterou tamo jedí, a k pozvolnému počišťování potřebují. K témuž účelu listy a květy berou. Jest to nepochybně ona manna ona, kterou Israelité na poušti se živili.

M. melblandi. A. camelorum *Fisch.* Hedysarum pseudo-alhagi *Bieberst.* H. alhagi *Lerch.* Manna caspica *Don.* Velmi podobný předešlému; jest ale bylinný, listy má kopinaté, tupé; zuby kalichové sotva patrné, tupé. — Na stepech kawkazskohwalinských, w Iberii přestřední, Tatarsku. ♃.

Dobrá píce velbloudí; mana ale nezná.

Podřád 4.

WIKOWITÉ. VICIEAE.

Čeleď 3. Cizra. Kicheran.

Kalich 5laločný; trubka na hořejší straně více méně dole hrbatá; ušty zakončité. 2—4 hoření na přívěsku přiloženém. Lusk napuchlý, 2semenný, semena hrbatá, zakončitá.

Zelina bosě žlázonatochlupaté. Listy lichozpeřené, řapík na konci rozvilinatý, listky celokrajné, vejčité, vroubkované, skoro vždycky ojedinělé. Květy úžlabičkové, skoro vždycky ojedinělé. Plod chlupatý.

C. obecné. C. arietinum *Lin. Blak. t.* 557. *Plenk t.* 564. *Lam. t.* 632. *Schk. t.* 202. Cizrna *Mat. Háj.* 97. *Pl.* — *Wel.* 117. Zelina 2′ vysoká, přímá, větvnatá, celá obrostlá chlupky žlázonatými, šťávu kyselou vydávajícími; lodyha a větve hranaté, z lehka prohybané; listy střídavé, lichozpeřené, 5—7jařmé; lístky střídavé nebo střídavé, vejčité nebo obvejčité, stejné, více méně přes polovičku hoření ostře zpilované, silně zpeřenožebré; palisty polovejčité, ostré, po kraji hrubém hlubocе pilované; stopky úžlabičkové, ojedinělé, květů kratší listu; kalich s ušty kopinatými, ostrými; koruna bledě modrá; lusk ¾″ dlouhý, ½″ tlustý, puchýřovitý; semena obyčejně 2, vyhlížející jako hlava beraní, zvlnatá, hrachu, bílá, červená nebo černá. — W osení po Hispanii, Italii, Malé Asii. Květe w červnu až do srpna. ☉.

Semeno jako u nás hrách obzvláště jedí w Egypta; tu a onde poručeno bylo místo kávy. Z mauky dělají obkladky, a listy k vyhánění moče užívají.

Bob. Faba. Saubohne.

Kalich trubkowitý, na patero klaný: zubůw 2 hořeních kratších. Koruna motýlowitá. Tyčinky 2bratré. Čnělka niťowitá, s waječnikem skoro přímý úhel dělající, nahoře a wezpod pod koncem huňatá. Lusk weliký, kožowitý, přinafauklý; semena podlauhlá; pup konečný.

Zeliny přímé. Rozwiliny jednoduché, skoro nižádné.

B. obecný. F. vulgaris *Moench.* Vicia faba *Lin. Sturm f.* 32. *Hayn.* 11. *t.* 18. Bob *Mat. Háj.* 98. — *Wel.* 119. Zelina 3′ wysoká, nejlysejší, přímá, málowětewnatá; lodyha přímá hranatá, tlustá; listy sudopeřené, 2—3jařmé: lístky eliptičné, obak tupé, na konci měkkohrotité, šedozelené, přídužnaté, 2—2½″ dlauhé, 1½″ široké, na nejkratších řapíčcích; listeny wejčité, polostřelowité, skoro celé; řapík wybíhající w rozwilinu krátkau, rownau, žlábkowitau; kwěty 2—5, na hroznu mnohem kratším listu, nejkratčeji stopečkowané; zuby kalichowé nestejné: hoření 2 kratší, sklimené; koruny bílé nebo modrawé, na křídlech se skwrnau černau; pawézka dlauhá; lusky skoro oblé, haubowité, pak ko-

sudozpeřené, 7—12jařmé, nejlysejší; lístky čárkovito-kopinaté, střičné anebo střídavé, pýřičkovaté, rovnoběžně jednodušše žebernaté, měkkohrotité, palisty lidě pinatočárkovité, střelovité, nejostřejší, celí i tupík poloobly, na líci mělce žlábkovitý, ukončený rozvilinou wětewnatau; stopky úžlabičkové; obilí, čárkovaný, lysé, zdéli listu nebo mnohem delší; hrozen listý, jednostranný; kwěty červenavě modré; zuby kalichové nestejné: hoření nejmenší, dolení kratší nežli trubka kalichová; čnělky na konci chlupaté; lusky podlauhlé, kožnaté, síťkované, smačknuté, lysé; semena kulowatá, černá. — W plotech, rožtích, na lukách po Ewropě. Kwěte w červnu, lipnu. 4.

Dobrau dáwá píci a jistým wylitnutí ručiwí.

W. obecná. V. sativa *Lob. M. dan. t.* 522. *Sturm. f.* 31. *Wikow Mat. Hdj.* 145. *B.* — *Wel.* 165. (lowy). Wikwa. Kořen letní. Lodyha slabá, neprawidelně prohybaná, obilá, brázdowaně žhraná, chlupkowaná, třebas 3' wysoká; listy sudozpeřené i s rozwilinau třebas 6" dlauhé, 5—10jařmé, chlupaté nebo lysaunké; lístky rozdílného twaru, obyčejně ale obwejčité, též i podlauhlé, až i čárkowité, na konci uťaté nebo wyřiznuté, s lalokowau špicí, měkkohroté, rownoběžně zpeřenožebré a nejautleji síťkowané, o nejkratší řapíčky podepřené, nejdolejší jařmo k lodyze přibližené; palisty polostřelowité, zubaté; stopky úžlabičkowé, nejkratší, nesoucí obyčejně 2 kwěty na kratičkých stopečkách, přímé, listu mnohem kratší; kalichy wálcowité, pýřité: ústův kopinatočárkowitých, přístejných, rownoběžných, co trubka dlauhých; koruna pawézky bledě modré, křídel modrawých, člunku bílého; konec čnělky chlupatý; lusky smačknuté, hrubě žlaunké, podlauhlé, síťkowané, přímaunké, pýřité nebo lysé; semena zakulatělá, přiaksamitnatá, obyčejně černá. — Mezi osením w Ewropě. Kwěte w kwětnu a červnu. ☉.

Wýborná píce, prospěch i u welkém množstwí se seje buď sama pro sebe nebo s obilím. Mauka wikwová může se potřebowati na obkladky; semeno samé proti běhawkám.

Šočowice. Ervum. Linn.

Kalich na patero klany s ušty čárkowité, ostré, zdéli skoro koruny. Blizna lysá. Lusk podlauhlý, 2—4-semenný.

S. obecná. E. Lens *Lin. Sturm f.* 32. *Schk. t.* 202. Šočowice *Mat. Hdj.* 100. — *Wel.* 122. Šočowice, čočka,

[redacted]

[illegible] Kořen nemnohá, krátká, málo [illegible] [illegible]. Lusk zaokrouhlý. 1—1½ semen.

[illegible] Kmen [illegible]. Květy červenavé.

γ. krotký. V. cretica Lin. Anthyllis cretica *Linn. spec. mant. 1. 1882. Alp. exot. t. 224.* Barba jovis *Bauh. pin. 344. Kal. 3—4′ vysoký, větevnatý, ouhlatý; [illegible] a ratolesti oblé, jako listy hedwábné, bělavé, [illegible]; listy lichopeřené, 2jařmé, někdy 1jařmé: listy podlouhlé, čárkovitokopinaté, nejostřejší: konečný sedavý, polistní a kratičkým řapíčkem; listeny vejčité, nejostřejší; řapíky krátké, žlábkovité; stopky úžlabičné, oblé, hranaté, listu delší, nesoucí klas vejčitoválcovitý, tupý, [illegible] 2½″ dlouhý; květy nachové; kalichy hnědé. . Po skalách na Kretě. Květe v červnu a lipnu ♄.*

Hřebík jest skoro černá, nemůže se ale co ebenové počerněti. Upotřebuje se listu jeho na stolici.

Manowec. Alhagi. Mannaklee.

Kalich nouhy s zubův malých, přístejných. Koruna motýlkovitá; plátky přístejné, dlouhé: pavézka obvejčitá, nejdelší; člunek rovný, tupý. Tyčinky 2bratré (9 a 1). Vejcovník čárkovitý, mnohovaječný. Čnělka nitkovitá, hlad. ostrá. Lusk nožičitý, přídřevnatý, oblý, mnohosemenný, hnědavou tu a onde zanesený, nikoli [illegible]. Semena ledvinovitá.

Palisky nebo bylina [illegible]. Listy jednoduché. Palisty [illegible]. Stopky úžlabičkové, trnité. Květy červené, podlé řapíku nemnohé.

M. manderlinský. A. Maurorum *Tourn. cor. t.* 489. A. mannifera *Desf. fasc. hor.* 3. *t.* 1. Hedysarum Alhagi *Lin.* Manna hebraica *Dsc.* Agul *Rauw. it.* 91. *ic.* Keř rozdílné výšky, nikda ale loket nepřewyšující; větve a smitky nejodstálejší, oblé, čárkované, na samém konci nejantleji bělavě pýřité; listy střídavé, jednoduché, obvejčitopodlouhlé, nejtupější, wyříznuté, přídužnaté, 8‴ dlouhé, 3‴ široké, na řapíku nejkratším; palisty ještě kratší řapíku, vejčité, ostré; stopky ze všech úžlabiček větvových wynikající, nejodstálejší nebo rozevřené, listu mnohem delší, silné, oblé, trnem ryšawým, jehlowitým ukončené, u prostřed 3—4květé, dolení bezkvětné, nejlysejší; květy na stopečkách; kalichu bělavě pýřitého zuby patrné, ostré; koruna kalichu kolikrát větší, růžowa; lusky mladé bělavě pýřité, zralé

nim pokryta; listy 2—3jařmé: lístky zaokrouhlé nebo vejčitovejčité, zaokrouhleně tupé nebo vykrojnuté, měkkochrupé; celé nebo nestejně obšírně zubaté; palisty mnohem větší lístků, vejčitopolokopinaté, dole srůstalé; řapíky oblé, končící se uponkau čili ručičkau lichozpeřenau, 1—2jařmau (jsauci konečný díl listu povstalého, zůstawiwšího toliko žíly hlawní lístků); stopky úžlabičkowé, ojedinělé, kratší listu, někdy kratší palisty, 1—2—mnohokwěté, oblé; kwět weliký; koruna dočela bílá nebo s pawézkau lilákowau nebo bělawau, s křídloma nachowýma; lusk skoro obly nebo smačknutý; semena kulowatá, někdy nahranatělá. — Nepochybně pochodí z Malé Asie; u nás na zahrádkách a polích se seje. Kwete od května až do srpna ⊙.

Následující odrodky slauží rozeznání:

α) *H. polní.* P. arvense *Lin. Sturm f. 6. Dict. ed. nov. alt.* 8. *t.* 249. *Host. t. 1. f. 1.*; *t.* Hrách polní, pecní, *Mat. Wel.* 121. Nízký; lístky obyčejně žilnaté; stopky přeskrátké, nejčastěji 1kwěté; lusky menší; semena drobnější. Na polích mezi obilím. Snad zdwočilý domácí.

β) *H. domácí* opět se rozděluje na dwojí plemeno.

a) *H. d. obecný.* P. sativum. Lusky skoro obly, slupky tuhé, semena přibližená. Twary jeho jsau následující: 1) *nízký*, humilo *Mill.*, lodyhy 1—3' wysoké; Hrách *Mat. Haj.* 88. Hrách větší *Mat. Wel.* 121. 2) *wysoký*, commune, 4—6' wysoký; 3) *okolkatý*, umbellatum, stopky konečné, mnohokwěté; skoro okolkaté; 4) *krátkosemenný*, semeno mnohokontolunatého. Semena tách twarův jsau různobarwná, bílá, šedá, jiná i červeně skwrnatá a černá (lodinec, ledenec, gál). Twar lití jest raněí a pozdní.

β) *H. cukrowý*, saccharatum *Ser.* Lusky smačknutější, slupek měkčích, jedlých a semen oblejších. 5) *Nízký*, humile, jenž opět zraněí a pozdní; 6) *wysoký*, elatius. 7 několika odrodky co do barwy kwětu a semena.

Semena hrachu obecného nezralá a zralá, cukrowého nezralé lusky i se semenem jedí rozdílně připrawené, buďto i surowé. Hrachowina wšech jest dobrau píci. Mauka hrubého jest potřebná do chleba, ještě více ku krmení prasat a skotu.

Hrachor. Lathyrus. Platterbse.

Kalich zwonkowitý, na patero klany: ušty 2 hoření kratší. Koruna motýlowitá. Tyčinky 2bratré. Čnělka smačknutá, na konci pýřitá. Lusk podlauhlý, mnohosemenný, 2chlopný, 1-pauzdrý. Semena kulowatá nebo hranatá.

Zeliny, byliny, často pnulé. Palisty pološipowité. Řapíky rozvětwená wětwinatau se končící. Lístky 1—3jařmé. Stopky úžlabičkowé.

H. setý. L. sativus *Lin. Jacq. ecl. t.* 116. Koruna letní; lodyha přímá, dole wětwinatá; rozsazená, čtyř-

hraná, 2křídlá, 2′ wysoká, jako ostatní díly lysaunká; listy 1jařmé: lístky čárkowitopodlauhlé, w dlauhé a tenké ostří wytažené, 3žilé; palisty wejčité, polostřelowité, co řapík dlauhé, brwité; řapík kratši lístkůw, obraubený, wybihající w uponku na tré klanau; stopky úžlabičkowé, asi 2krát delši řapíku, nejlysejši, 1kwěté, nad prostředkem opatřené listenoma nejmenšíma a klaubem; ušty kalichowé kopinaté, listowité, skoro 3krát delši trubky kalichowé; koruna modrawě bílá nebo bílá; lusky eliptičně podlauhlé, ploskosmačknuté, neprawidelně síťkowaně žilnaté, nejlysejši, po hořejším kraji nerowné, nízce 2křídlé; semena zakulatělokostkowitá, hladká, bilá, šerá nebo skwrnatá. — W jižné Ewropě, kdežto jako i w některých krajinách prostřední Ewropy se sází. Kwěte w čerwnu a lipnu. ⊙.

Jest odrodek s palisty a lístky nejužšími, čárkowitými. Jiný má korunu bílau s pawézkau na přední ploše lilákowau, a křídloma škwrnau modrau, welikau znamenanýma.

Natí krmí se dobytek, semena potřebují se co wařiwo a ku krmení dobytka.

H. cizrnowý. L. Cicera *Lin. Jacq. ecl. t.* 115. Předešlému podobný, lysaunký. Lodyhy 4hrané, 2křídlé,

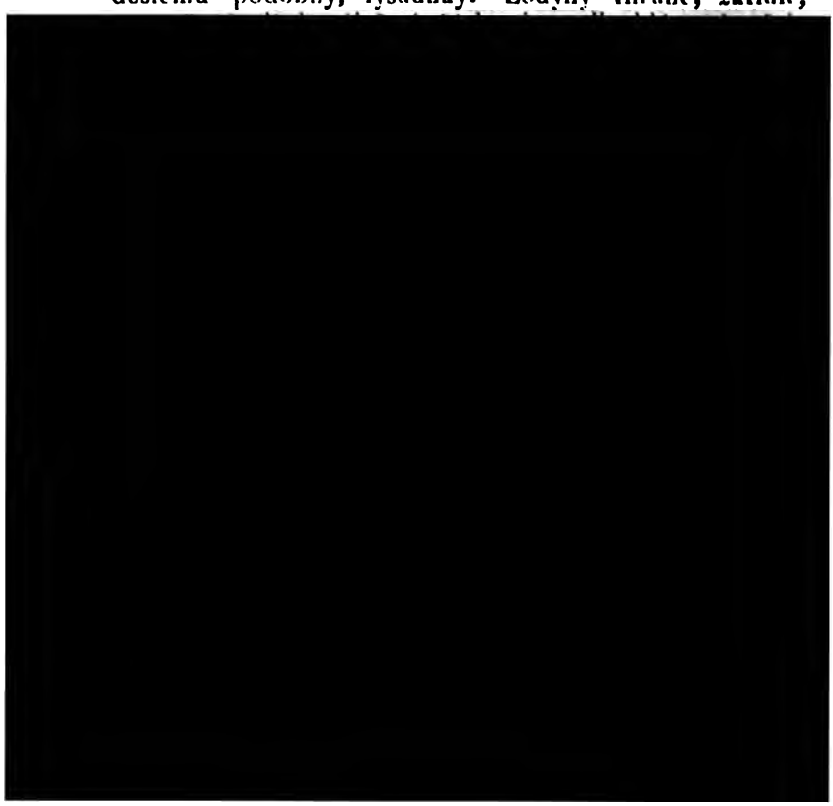

sudozpeřené, 7—12jařmé, nejlysejší; lístky čárkowitokopinaté, střídné anebo střídawé, pýřičkowané, rownoběžně jednodušše žebernaté, měkkohrotité, palisty kopinatočárkowité, střelowité, nejostřejší, celé; řapík poloobly, na líci mělce žlábkowitý, ukončený rozwilinau wětewnatau; stopky úžlabičkowé, oblé, čárkowané, lysé, zdélí listu nebo mnohem delší; hrozen hustý, jednostranný; kwěty červenawě modré; zuby kalichowé, nestejné: hoření nejmenší, dolení kratší nežli trubka kalichowá; čnělky na konci chlupaté; lusky podlauhlé, kožnaté, síčkowané, smačknuté, lysé; semena kulowatá, černá. — W plotech, rožtích, na lukách po Ewropě. Kwěte w červnu, lipnu. 4.

Dobrau dáwá píci s jinými bylinami lučními.

W. obecná. V. sativa *Lin. Fl. dan. t.* 522. *Sturm. f.* 31. Wikew *Mat. Háj.* 145. *B.* — *Wel.* 165. (lewý). Wikwa. Kořen letní. Lodyha slabá, neprawidelně prohybaná, oblá, brázdowaná, 2hraná, chlaupkowaná, třebas 3′ wysoká; listy sudozpeřené i s rozwilinau třebas 6″ dlauhé, 5—10jařmé, chlupaté nebo lysaunké; lístky rozdílného twaru, obyčejně ale obwejčité, též i podlauhlé, až i čárkowité, na konci uťaté nebo wyříznuté, s lalokoma tupýma, měkkohroté, rownoběžně zpeřenožebré a nejautlejí síčkowané, o nejkratší řapíčky podepřené, nejdolejší jařmo k lodyze přiblížené; palisty polostřelowité, zubaté; stopky úžlabičkowé, nejkratší, nesaucí obyčejně 2 kwěty na kratičkých stopečkách, přímé, listu mnohem kratší; kalichy wálcowité, pýřité: uštův kopinatočárkowitých, přistejných, rownoběžných, co trubka dlauhých; koruna pawézky bledě modré, křídel modrawých, člunku bílého; konec čnělky chlupatý; lusky smačknuté, hružlataunké, podlauhlé, síčkowané, přímaunké, pýřité nebo lysé; semena zakulatělá, příaksamitnatá, obyčejně černá. — Mezi osením w Ewropě. Kwěte w kwětnu a červnu. ☉.

Wýborná píce, protož i u welikém množstwí se seje buď sama pro sebe nebo s obilím. Maučka wikwowá může se potřebowati na obkladky; semeno samé proti běhawkám.

Šocowice. Ervum. Linn.

Kalich na patero klaný: ušty čárkowité, ostré, zdéli skoro koruny. Blizna lysá. Lusk podlauhlý, 2—4semenný.

Š. obecná. E. Lens *Lin. Sturm f.* 32. *Schk. t.* 202. Šocowice *Mat. Háj.* 100. — *Wel.* 122. Šocowice, čočka,

ukončené uponkau jednoduchau, na 2—3 klanau; stopky 3—6kwěté, listu 2—3krát delší; kwěty karminowé, nachowé, wonné; ušty kalichowé široké, přistejně, bezžilé, zdélí trubky; semena zakulatělá, hladká. — W Ewropě na rolích hlínatých a wápnatých. — Kwěte w lipnu a čerwnu. ♃.

Hlízy zwíce ořechu wlaského, hnědé, u wnitř bělawé, zasladlé jako kaštany; wenkowský lid je uwařené a olaupané jí; též jimi krmí a dobývá z nich škrob; jindá potřebowaly se proti běhawkám.

II. srostawý. L. Ochrus *Decand. Tourn. inst. t.* 219. 220. Pisum Ochrus *Lin.* Aracus *Mat. Wtl.* 120. Zelina 2′ dlauhá; lodyhy prostřené, 4boké, 2křídlé; listy dolení pometawé zůstawují toliko řapíky se širokýma křídloma, ježto srostlé s palistoma po lodyze dolů běžicícíma a křídla lodyhowá dělajícíma; hořejší listy jsau sudozpeřené, 1—2jařmé: lístky na konci zaokrauhlé, hrotité; též i palisty se oddělují, okrauhlé, hrotité; uponky lichopeřené, 1—2jařmé; stopky krátké, 1kwěté; zuby kalichowé nestejně listowité, zdélí trubky; koruna bledě žlutá; lusky podlauhločárkowité, na kraji hořením 2křídlé. — Na rolích Ewropy jižné. ☉.

Znamenitá rostlina pro změnu listůw.

ní kratší. Koruna motýlowitá. Tyčinky 2bratré. Čnělka autlá, čárkowitá, na konci huňatá. Lusk válcowitý, podlauhlý, 1pauzdrý, 2chlopný, mnohosemenný. Semena pupu čárkowitého.

Zeliny nebo byliny přímé. Palisty polostřelowité; řapíky w úponku krátkau prodlaužené. Listy sudopeřené. Hrozny úžlabíčkowé, stopkaté.

L. jarní. O. vernus *Lin. Fl. dan. t.* 226. *Sturm f.* 7. *Clus.* 2. *t.* 230. *f.* 1. Kořen mnoholetý; lodyha 1—2′ wysoká, přímá, 4hraná, jednoduchá, lysá nebo pýřičkowaná; listy sudopeřené, 2—5jařmé: lístky zakončité, 3—5žilé, nejlysejší, nejcelejší, střídné nebo střídawé, někdy s jedním konečného jařma pometalým, nejmenším, čárkowitým; řapík žlabkowitý, ukončený někdy úponkau štětinowitau, nejkratší; palisty mnohem menší lístkůw, celé, wejčitokopinaté, krátce střelowité; stopky úžlabíčkowé listu kratší, tuhé, mnohokwěté; kwěty skoro jednostrané, nachýlené, stopečkowané; listeny nejkratší, nejtupější; ušty kalichowé nestejné, kotwa zdělí trubky; koruna červená, pak modrá; čnělka kolenatá; lusky přísmačknuté, podlauhločárkowité, úkosně síťkowanožilnaté, mnohosemenné; semena zakulatělá, hladká. — W hájich po Ewropě. Kwěte w dubnu a kwětnu. 4.

Semeno dobrá píce pro zwěř pernatau, obzwláště bažanty.

L. černá. O. niger *Lin. Fl. dan. t.* 1170. *Schk. t.* 200. Kořen mnoholetý; lodyha jako wšecky díly lysaunká, přímá, hranatá, prohýbaná, wětewnatá, asi 2′ wysoká; listy sudozpeřené, 3—7jařmé: lístky eliptičné, obak tupé, na konci hrotíčkowané, rownoběžně žebernaté; palisty čárkowitokopinaté, ostré, mnohem menší lístkůw; řapík polooblý, zkončený úponkau nejkratší, štětinowitau; stopky úžlabíčkowé, zdéli listu, mnohokwěté; kwěty jednostrané, nachowé; zuby kalichowé nestejné, kratší nežli trubka; lusky smačknuté, nepatrně síťkowanožilnaté; čnělky kolínkowité; semena kulowatá. — Na chlumech. Kwěte w kwětnu, červnu. 4.

Kořen zasladlý. Listy a kwěty sušením hnědnau. W zahradách pro ozdobu se sází.

L. hlíznatá. O. tuberosus *Lin. Sturm f.* 21. *Schk. t.* 200. Kořen mnoholetý, plaziwý, nesaucí hlízy co ořech liskowý nebo wlaský welké, wně černohnědé, u wnitř bělawé; nať nejlysejší; lodyha prostřená, dole bradawičnatá, hranatá, auzce křidlatá, nejdoleji bezkřídlá; listy sudozpeřené, 2—4jařmé: lístky eliptičné, nejtupější, měkko-

hroté, na líci nejdrobněji hustě bradawičnaté, skoro rownoběžně žebernaté; palisty polostřelowité, mnohem menší lístkůw; stopky sotwa listu delší, málokwěté; zuby kalichowé nestejné, wejčité, tupaunké, kratší trubky; kwěty nachowé; lusky smačknuté, nepatrně síťkowanožilnaté; čnělky kolenaté; semena kulowatá. — W lesech ewropských. Kwěte w červnu a lipnu. 4.

Odrodek někdy z téhož kořena wynikající, nižší, a lístky čárkowitokopinatými

Hlízy chutnají trpce a potřebowaly se proti běhawkám a auplawicem; není známo, zdali se také jedí.

Podřadí 5.

FASOLOWITÉ. PHASEOLEAE.

Soterek. Abrus. Paternostererbse.

Kalich nepatrně šlaločný: lalok hoření širší. Koruna motýlowitá; pawézka ostrá. Tyčinek 9, w trubku nahoře rozštípenau srostlých. Blizna tupá. Lusk podlauhlý, smačknutý, 4semenný. Semena branicemi sklip-

[redacted]

rowné, hladké. — Původně w Indii východní, nyní po celém světě se sází na polích anebo w zahradách. Kwete od čerwna až do září. ☉.

Sázením welmi mnoho odrodkůw se zplodilo, jichžto dwa hlawní twary přijmauti možná.

α) F. o. točiwý. P. v. volubilis. Lodyha točiwá. Buď a) lodyha jest wysoká, takže po tyčkách wzhůru se pne a točí. P. vulgaris *Plenk t.* 554. *Hayn.* 11. *t.* 46. *Düsseld. suppl.* 1. *t.* 15. Turecký hrách *Mat. Háj.* 101. *b.* — *Wel.* 122. *c.* Buď b) lodyha zůstáwá nižší (4—5′ wysoká) a potřebuje toliko pruty. — Tyto odrodky opět se liší twarem a welikostí lusků a náramně rozmanitau způsobau, welikostí a barwau semen.

β) F. o. nízký. P. v. nanus. P. nanus *Lin. Plenk t.* 555. *Hayn.* 11. *t.* 47. *Düsseld.* 1. *t.* 16. Faseoli *Mat. Háj.* 101. — *Wel.* 122. *c.* Lodyha nízká (2′ wysoká) sotwa točiwá. Též i ten odrodek liší se podlé lusků a semen welice.

Nezralé lusky, *fasoly zelené*, se nakládají do soli a octa anebo co wařiwo se jedí; taktéž i wylaupaná zralá semena jako zralý hrách se potřebují. W lékařství se jich nepotřebuje, ani ku krmení se nehodí, protože prý mnohému dobytku škodí, a mnohý dobytek jich sám se nedotýká. Fasoly barwené a strakaté slowau *kondičky.*

F. mnohokwětý. P. multiflorus *Willd. Schk. t.* 199. Podobá se f. obecnému točiwému. Lodyha wždycky

Na Žáwě mnoho se ho sází, takže se ho celé koráby odwážejí. Po 3 měsících jsau fasoly zralé a zchowáwají se w pytlech z kůry ságownikowé na místě kaučukem. Zdrawější jsau jiných, awšak i nemocným se dáwají nenadýmajíce. Obyčejně dělají z nich kaši. Též nať jedí co wařiwo nebo salát.

F. zobanitý. P. Max *Lin.* Cadelium *Rumph* 5. *t.* 140. Zelina; lodyha přímá, hranatá, dráslawá, 1′ wysoká; listy 3lístečné: lístky wejčité, ostré; kwěty žluté; lusky wisuté, sotwa zdélí článku prstowého, hružlaté, dráslawé, zawírající 3—4 semena ledwinowitá, černá. — Na Žáwě, kdežto na rolích se sází.

Fasole ty nechutnají dobře, protož je Žapanské prodáwají Čínanům, jižto z mauky jejich dělají nudle na maso a kuřata, kteréž jídlo nehezky wyhlížíš, dosti ale jest chutné.

F. mořský. P. Mungo *Lin.* Catu Ulini *Rheed.* 8. *t.* 50. Zelina; lodyha prohybaná, oblá, dráslawá; listy 3-lístečné: lístky wejčité, ostré, příwykrajowaňé; stopky listu trochu delší; kwětůw 6—7, w strbaul nahlaučených, žlutawých; člunek na lewo rohatý; lusky oblé, srstnaté, příhružlaté, 2½′ dlauhé; semen asi 12, wálcowitých, uťatých. — W Indii wýchodní. Kwěte w plíšti. ☉.

Obyčejně se sází a nahrazuje rýži, když se nepodařila.

Soja. Soja. Sojubohne.

Kalich dole 2lístenečný, na patero klaný: ušty 3 dolení rowné, ostré, 2 hoření přes polowinu srostlé. Pawézka wejčitá, krátkonehetná, bezmozolná; člunek podlauhlý, rowný. Tyčinky 2bratré, desátá přiblížená, oddělená. Poswička okolo nožky waječníkowé nižádná. Čnělka krátká. Lusk podlauhlý, 2—5semený, blanowitý, branicemi sklípkowanými opatřený. Semena wejcowitá, smačknutá.

Rod jediný.

S. mrtnatá. S. hispida *Moench.* S. japonica *Savi.* Dolichos Soja *Lin. Jacq. rar. t.* 145. *Plenk t.* 557. Daidsu *Kaempf. t.* 838. Zelina; lodyha 4′ wysoká, přímá, prohybaná, hranatá, mrtwě tuhými, naryšawělými, dolů směřujícími hustě obrostlá; listy 3lístečné: lístky wejčité, třebas 4″ dlauhé, 3″ široké, tupaunké, měkkohroté, měkké, chlaupkowané; palisty nejmenší, kopinaté; řapíky delší listu, mrtnaté jako řapíčky nejkratší; kwěty úžlabičkowé, strbaulené, buď sedawé, buď nejkratčeji stopkaté; kalich jako stopky hustě mrtnatý; koruna fialowá, sotwa delší kalichu; lusky podlauhločárkowité, 1½″ dlauhé, nejodstáleji naryšawělé, srstnaté; semena

2—3 zakulatělá, bílá, s pupem hnědým. — Na Žapanu, Molukách, w Indii wýchodní. Kwěte w čerwnu až do srpna. ⊙.

Dělají z nich wařiwo *miso* zwané a omáčku ostrau *soja* jmenowanau. Prwní dělají, rozwařice semena na kaši, přidajice sůl, stejné množstwí krup rýžowých, málo uwařených, postawice wšecko do teplého sklepa na 1—2 dni; tak je mohau w dřewěném čbánu 1—2 měsíce chowati. Jsau lidé, kteří miso dělají a prodáwají. Miso dáwají na wšecka jídla místo másla na Žapaně neznámého. Soji dělají ze semen sojowých málo uwařených, se pšenicí nebo ječmenem obhrubně roztlučenými, a solí smíchaných, a nechají je na wlažném místě 1—2 dni se kwasiti; pak wšecko dají do hrnce hlíněného, solí přikryjí, wodau mnohau polejí, wíkem dobře zawrau a několikrát za den měchačkau promíchají. Po 2—3 měsících slejí břečku, již zchowají w dřewěných nádobách; čím starší, tím lepší; pečeně wšelijaké jí poléwají.

Dlauhatec. Dolichos. Heilbohne.

Kalich 2listenečný, zwonkowitý, 5zubý: zuby 2 přiblížené nebo dole přísrostlé. Koruna motýlowitá: pawézka záokrauhlá, dole brázdowaná, 2—4mozolná: mozolů rozewřených; křídla podlauhlá, tupá; člunek úhlem přímým ohnutý, tupý. Tyčinky 2bratré (9—1).

člunkem zdělený. Koruna motýlowitá: člunek arpowitý, čárkowitý, konec pawšiny ohybující. Tyčinky 2bratrné. Nožka waječníková trubkau obklíčená. Blizna wykrajená. Lusk mnohosemenný, 2pauzdrý; semena branicemi oddělená.

M. nachová. A. tuberosa *Moench.* Glycine Apios *Lin. Sims mag. t.* 1198. *Schk. t.* 198. *Moris.* 2. *t.* 9. *f.* 1. Kořen hlizowitý, mnoholetý, wypauští mnoho lodyh pnoucích, oblých, čárkowaných, na konci dolů přřitých; listy střídawé, odlehlé, lichopeřené, 3jařmé; lístky wejčitokopinaté, ostré, nejcelejší, škrablawé, wezpod na žebrách přřité nebo lysé; palisty nejmenší, čárkowité, přřité; řapík oblý, na líci žlábkowitý, přřitý, pak olysající, zpodek ale jako i řapíčky zůstáwají srstnaté: stopky úžlabičkowé, ojedinělé, oblé i s hroznem mnohokwětým, jejž nesau, asi 2krát kratší listu; kwěty wonné, stopečkowané, po swazcích rozstawěné; listeny přiwé, čárkowité, přřité; kalich lysý; koruna hnědonachowá. — W plotech a krowištích z Pensylwanie až do Karoliny. Kwěte w srpnu a září. 4.

Hlízy chutnající jako artyčoky jedí místo chleba; semena stroj jako my hrách.

Fasol. Phaseolus. Bohne.

Kalich zwonkowitý, 2pyský: pysk hoření 2zubý, dolení 3dílný. Koruna motýlowitá; člunek s tyčinkami 2bratrnými i s čnělkau zawitý, řídko nadkřiwený. Nožka waječníková lůžkem posewnatá. Lusk smačknutý nebo wálcowitý, 2chlopný, u wnitř branicemi přímnohopauzdrý, mnohosemenný. Semena s pupem waječnopodlauhlým.

Želiny nebo polokře, často točiwé. Listy zpeřeno3lístečné: lístky dole palístkaté. Hrozny úžlabíčkowé; stopečky často dwojčatné, 1kwěté.

F. obecný. P. vulgaris *Lin.* Ledwinkowý, turecký hrách, Želina. Lístky širokowejčité, zakončité, lístek konečný příkosočtwerečný; stopky škrablawaunké, z mládí přřité, nejcelejší, 3žilé; žil zpeřenožebrých; palisty nejmenší, wejčité, ostré; palístečky čárkowité, 2 u lístku konečného, a po 1 u každého pobočního; řapík delší nebo kratší lístku prostředního, oblý, přřitý, řapíčky srstnaté, překrátké; stopky úžlabičkowé s hroznem wětewnatým, kratší listu, přřité; listeny 2, pod kalichem okrauhlowejčité, širší kalichu a jej docela zahalující; kwět bílý, lilákowý, fialowý; lusky wisuté, dost

Lablab. Lablab. Lablab.

Kalich zwonkowitotrubkowitý, na čtwero klaný: ušty rowné: 3 dolejší ostré, hoření širší z dwau srostlý. Pawézka odstálá, dole brázdowanožlábkowaná, s mozoly rownolehlými; člunek úhlem přímým křiwý. Tyčinky 2bratré. Čnělka smačknutá, wezpod chlupatá. Lusk smačknutoploský, šawlowitý, podlé šwů bradawičnatoměkkoostenný, u wnitř branicemi rozdělený. Semena 4 nebo skrownější, s mozolem haubowitým, čárkowitým, z pupu wyniklým, na druhém konci obraubená.

Zeliny točiwé. Palisty odstálé. Listy zpeřeno3lístečné: lístky palístkaté, celé. Hrozny stopkaté, dole list jeden nesaucí, nebo jinak protilisté s wětwičkau prostřední, pometawau. Stopečky polopřesleněné. Semena černá nebo hnědá; pup a mozol bílé.

L. obecný. L. vulgaris. *Savi.* Dolichos Lablab *Lin.* Jmění fasolu obecného. Zelina; lodyha točiwá, oblá, pýřitá, táhnaucí se po odrách; listy 3lístečné, mladší pýřité, wejčité, krátce zakončité; palisty nejmenší, wejčité, palístky čárkowité; řapíky delší listu, dole ztlustlé, jako řapíčky srstnaté; stopky s hroznem dlauhým, zdélí listu nebo delší; kwěty okolikowitě nahlaučené; li-

Na Žáwě mnoho se ho sází, takže se ho celé koráby odwážejí. Po 3 měsících jsau fasoly zralé a zchowáwají se w pytlech z kůry ságowníkowé na místě kuřnatém. Zdrawější jsau jiných, [illegible] nemocným se dáwají nenadýmajíce. Obyčejně dělají z nich [illegible] Též nať jedí co wařiwo nebo salát.

F. zobanitý. P. Max *Lin.* Cadelium *Rumph.* 5. t. 140. Zelina; lodyha přímá, hranatá, draslawá, 1' wysoká; listy 3lístečné: lístky wejčité, ostré; kwěty žluté; lusky wisuté, sotwa zdélí článku prstowého, hružlaté, draslawé, zawírající 3—4 semena ledwinowitá, černá. Na Žáwě, kdežto na rolích se sází.

Fasole ty nechutnají dobře, protož je Zapáníné prodáwají Číňanům, jižto z mauky jejich dělají nudle na maso a kuřata, kteréž jídlo nehezky wyhlíží, dosti ale jest chutné.

F. mořský. P. Mungo *Lin.* Catu Ulini *Rheed.* 8. t. 50. Zelina; lodyha prohybaná, oblá, draslawá; listy 3-lístečné: lístky wejčité, ostré, přiwykrajowané; stopky listu trochu delší; kwětůw 6—7, w strbaul nahlaučených, žlutawých; člunek na lewo rohatý; lusky oblé, srstnaté, přihružlaté, 2½' dlauhé; semen asi 12, wálcowitých, uťatých. — W Indii wýchodní. Kwěte w plíšti ⊙.

Obyčejně se sází a nahrazuje rýži, když se nepodařila.

Soja. Soja. Sojubohne.

Kalich dole 2lístenečný, na patero klaný: ušty 3 dolení rowné, ostré, 2 hoření přes polowinu srostlé. Pawézka wejčitá, krátkonehetná, bezmozolná; člunek podlauhlý, rowný. Tyčinky 2bratré, desátá přiblížená, oddělená. Pošwička okolo nožky waječníkowé nižádná. Čnělka krátká. Lusk podlauhlý, 2—5semený, blanowitý, branicemi sklípkowanými opatřený. Semena wejcowitá, smačknutá.

Rod jediný.

S. mrtnatá. S. hispida *Moench.* S. japonica *Savi.* Dolichos Soja *Lin. Jacq. rar. t.* 145. *Plenk t.* 557. Daidsu *Kaempf. t.* 838. Zelina; lodyha 4' wysoká, přímá, prohybaná, hranatá, mrty tuhými, naryšawělými, dolů smě[illegible] hustě obrostlá; listy 3lístečné: lístky wejčité, [illegible] dlauhé, 3" široké, tupaunké, měkkohroté, [illegible] chlaupkowané; palisty nejmenší, kopinaté; řa[illegible] listu, mrtnaté jako řapíčky nejkratší; kwěty [illegible] strbaulené, buď sedawé, buď nejkratčeji [illegible] jako stopky hustě mrtnatý; koruna fia[illegible] delší kalichu; lusky podlauhločárkowité, [illegible] nejodstáleji naryšawělé, srstnaté; semena

2—3 zakulatělá, bílá, s pupem hnědým. — Na Zápanu, Molukách, w Indii wychodní. Kwěte w červnu až do srpna. ☉.

Dělají z nich wařiwo míso zwané a omáčku ostrau *soja* jmenowanau. Prwní dělají, rozwařice semena na kaši, přidajíce sůl, stejné množstwí krup rýžowých, málo uwařených, postawíce wšecko do teplého sklepa na 1—2 dní; tak je mohau w dřewěném čbánu 1—2 měsíce chowati. Jsau lidé, kteří míso dělají a prodáwají. Míso dáwají na wšecka jídla místo másla na Západě neznámého. Soji dělají ze semen sojowých málo uwařených, se pšenicí nebo ječmenem obhrubě roztlučenými, a solí smíchaných, a nechají je na wlažném místě 1—2 dni se kwasiti; pak wšecko dají do hrnce hlíněného, solí přikryjí, wodau mocnau polojí, wíkem dobře zawrau a několikrát za den měchačkau promíchají. Po 2—3 měsících slejí břečku, již zchowají w dřewěných nádobách; čím starší, tím lepší; pečeně wšelijaké jí poléwají.

Dlauhatec. Dolichos. Hülsenbohne.

Kalich 2listenečný, zwonkowitý, 5zubý: zuby 2 přiblížené nebo dole přírostlé. Koruna motýlowitá: pawézka zaokrauhlá, dole brázdowaná, 2—4mozolná: mozolů rozewřených; křídla podlauhlá, tupá; člunek úhlem přímým ohnutý, tupý. Tyčinky 2bratré (9—1). Čnělka smačknutá, od prostředka až na konec wausatá. Lusk smačknutý, čárkowitý, 2chlopný, branicemi sklipkatými opatřený, chlopni ani křídlatých ani žilnatých. Sémena wejcowitá, wíce méně smačknutá; pup wejčný, malý.

Zeliny, polokře; často točiwé. Palisty přisú, ostré. Listy zpeřeně3lístečné: lístky palístkaté. Hrozny čilnbičkowé.

D. dřewnatý. D. lignosus *Lin. cliff. t.* 20. *Smith spic. t.* 21. Phaseolus perennis *Rumph* 5. *t.* 136. Peň přidřewnatý, mnoho- (6—10-) letý, třebas co stehno tlustý, hranatý a draslawý, takže poraňuje; wětwe točiwé, přihuňaté, které na latě wedené dáwají brzo hustau besídku; listy jako fasolowé: lístky wejčité, ostré, lysaunké; stopky delší listu, nesaucí hrozen, na němžkaždý w okolíky rozpostawené; pawézka korunowá welká, nachowá; lusky zdéli prstu, čárkowité, asi co prst široké, na hranách zaubkowané, tuhé, lysaunké; semena 3—4, dubkowaná, černá s pupem bílým, buď žlutá s pupem černým, též celá bílá. — W Indii wychodní. ♄.

Semeno jeho nejobyčejnějším wařiwem w Indii. Někdy nesází se blízko plotůw nebo stromůw, protože je wětwemi, rozmanitě splotenými docela popíná. Obyčejně bywá pokryt jakýmisi mouchami, jako stínky smradlawými, černými, jenže kratšími se zapuzují. Když najednau kwěte, uzrawaje plody a zrá. Lusky pukné po celé délce

jako u nás fasoly zelené se jedí; nemají ale tak dobré chuti. Semen zralých málokdy požívají.

D. hlíznatý. D. tuberosus *Lam. Plum. ed. Burm. t.* 220. Kořen řepowitý, co dětská hlawa weliký, maučnatý; kmen křowitý, točiwý; lístky přiokrauhlé, zakončité; hrozny stopkaté, prodlaužené; lusky rowné, wisuté, smačknuté, hružlaté, ryšawě huňaté, 1′ dlauhé, 1″ široké; semena černá. — W Indii západní. Kwěte w květnu až do srpna. ♄.

Netoliko kořen snobrž i semena jedí.

D. kosatý. D. falcatus *Klein. Pluk. t.* 214. *f.* 3. Kořen hlízowitý, obyčejně toliko na palec tlustý; lodyhy zelinné, 4—5′ wysoké, přeautlé, točiwé, autle chlupaté; lístky okrauhlowejčité, zakončité, lysé, prostřední přítrojlaločný, poboční často mělce 2laloké; palistky štětinowité; stopky autlé (4—8), přiokolíčené; kwěty weliké, nachowomodré a tíží sehnuté; lusky 2—3″ dlauhé, 4—8semenné, lysé. — W plotech a křowích Indie wýchodní. Kwěte w plíšti.

Kořen slauží k počišťowání dětí dolem.

D. úzký. D. Catjang *Lin.* Phaseolus minor *Rumph* 5. *t.* 131. Paeru *Rheed.* 8. *t.* 41. Zelina; lodyha přímá, 2—3′ wysoká; lístky širokokopinaté, lysé, 3″ dlauhé; stopky nejdelší, 2—3kwěté; kwěty dost weliké, bílé nebo červené, okolo 10 hodin se zawírající; lusky čárkowitooblé, lysé, rowné, 6″ dlauhé, ½″ tlusté; semena mnohá, jako naše fasoly. — W Indii wýchodní. Kwěte w červnu až do srpna. ☉.

Potrawa w Indii wšeobecná a hlawně na ostrowech, kdežto s větší bedliwostí ji opatrují nežli rýži, protože mají chléb ságowý. Nejlepší jest na Žáwě. W Indii jest mnoho odrodkůw známo. Katiang bílý jest nejchutnější a nejzdrawější, za rok ale obyčejně zčerwotočí.

D. egyptský. D. Lubia *Forsk.* Zelina; lodyha rozestřená, lysá; lístky wejčité; stopky nejdelší, na konci klasatohrozněné; puwézka bílá, křídla modrá; lusky přímé, smačknuté, škrablawé, 10semenné. — W Egyptu, kdežto wůbec se sází.

D. čínský. D. sinensis *Lin.* Catjang Sina *Rumph* 5. *t.* 134. Zelina; lodyha lysá, někdy točiwá, nižší fasolu obecného točiwého; lístky wejčité, zakončité; stopky 2kwěté, listu kratší; kwěty červenawé nebo bílé; lusky na loket dlauhé, oblé, hružlaté, wisuté; semena bílá nebo červená. — W Indii wýchodní a Číně. ☉.

Luskům zeleným a fasolům toho rodu dáwají Kwropané a Číšané předek přede wšemi jinými.

Lablab. Lablab. Lablab.

Kalich zwonkowitotrubkowitý, na čtwero klaný: ušty rowné: 3 dolejší ostré, hořeni širší z dwau srostlý. Pawézka odstalá, dole brázdowanožlábkowaná, s mozoly rownolehlými; člunek úhlem přimým křiwý. Tyčinky 2bratré. Čnělka smačknutá, wezpod chlupatá. Lusk smačknutoploský, šawlowitý, podlé šwů bradawičnatoměkkoostenný, u wnitř branicemi rozdělený. Semena 4 nebo skrownější, s mozolem hanbowitým, čárkowitým, z pupu wyniklým, na druhém konci obraubená.

Zeliny točiwé. Palisty odstálé. Listy zpeřenoslístečné: lístky palístkaté, celé. Hrozny stopkaté, dole list jeden nesoucí, nebo jinak protilisté s wětwičkau prostředni, pometawau. Stopečky polopřesleněné. Semena černá nebo hnědá; pup a mozol bílé

L. obecný. L. vulgaris. *Savi.* Dolichos Lablab *Lin.* Jméni fasolu obecného. Zelina; lodyha točiwá, oblá, pýřitá, tahnauci se po odrách: listy 3lístečné, mladší pýřité, wejčité, krátce zakončité; palisty nejmenší, wejčité, palistky čárkowité: řapíky delší listu, dole zdutlé, jako řapíčky srstnaté: stopky s hroznem dlauhým, zdélí listu nebo delší: kwěty okolikowitě nahlaučené; listeny přikalichowé podlauhlé, užší a kratší kalichu lyséhó; koruna delší kalichu, různobarewná: lusky podlauhlé, šawlowité, břichaté, po krajich bradawičnaté; semena wejcowitá, přismačknutá, s mozolem polokulowatým, brazdowaným. — W Indii wýchodni, w Egyptu, a odtud přesazená na Karybeje. Kwěte w červnu až do srpna. ☉.

Mnoho jest odrodkůw: α) *černý* s kwěty fialowými, semeny černými *Alp. aegyp. f.* 75. β) *nachowý*. kwěty na hnědo. semena černě nachowá. *Smith ex. t.* 74. *Lindl. bot. reg. t.* 830. Dolichos purpureus *Jacq. fragm. t.* 55. γ) *bílý*, kwěty bílé, semena bledě rezawá. Dolichos benghalensis *Jacq. h. vind. t.* 124.

Lusky zelené a semena suchá w Indii jedí a k tomu u welikém množstwí sazejí.

Tylokořen. Pachyrhizus. Rübenwurz.

Kalich baňkowitý, 4laločný: lalok hořeni širši, přiwykrojený. Plátky dole spojené (?): pawézka zaokrauhlá, odstalá, mozolatá, dole dwojřasa, řasy obalujici nehet křidlowý. Čnělka bezchlupa, ohnutá, na konci napuchlá. Lusk smačknutý, zdélený. Semen 1—8 ledwinowitých.

Polokře točiwé. Kořeny hlíznaté. Listy zpeřenoslístečné. Hrozny nálaločkowé. Kwěty fialowé.

T. rohatý. P. angulatus *Rich.* Dolichos bulbosus *Lin.* Cacara bulbosa *Rumph* 5. *t.* 132. *Pluk. alm. t.* 52. *f.* 4. Kořen složený z hlízy řepowité, ojedinělé nebo množité. Šlahauny pnau se po stromech; lístky rohaté a zubaté, zdélí 5" a skoro i tolik zšíří; kwěty na hroznech na stěpnic dlauhých, bledočerwené; lusky zdélí 5", zšíří 1" a semen 9 hnědých, náhořkých. — Na Manilách, a odtud do Indie wýchodní přenešený. Kwěte skoro pořád. ♄.

Hlízy despíwají na Manilách k welikosti hlawy, jsau zpleštilejší nežli řepa, hnědé a welmi hrbolaté; wíce mají šťáwy nežli hstaty; chutnají mdle a sladce jako naše wodnice; kopáwají se, nežli semena uzrála. Buď surowé olaupané se jedí, anebo wařené; ani tak ani jinak nejsau chutné.

Letkočnělka. Psophocarpus. Flügelbohne.

Kalich baňkowitý, nestejně 2pyský. Pawézka příokrauhlá, ohnutá, dole s mozoloma rownoběžnýma; křídla nožkatá, nožka w kraj pawézky přijatá; člunek podlauhlý, 2hlawý. Tyčinky 2bratré (9 a 1). Lusk podlauhlý, čtwerem křídel na dél opatřený, 7—8—10semenný. Semena zakulatělá. — Rod jediný.

L. hlíznatý. P. tetragonolobus *Decand.* Dolichos tetragonolobus *Lin.* Botor *Adans.* Lobus quadrangularis *Rumph* 5. *t.* 133. Zelina točiwá; kořen z hliz podlauhowatých, menších nežli tylokořenowé; listy zpeřeno3lístečné; hrozny úžlabíčkowé, dwojčaté; kwěty největší, u wnitř modré, wně žluté, a toliko před polednem otewřené; lusky zdélí pídi, sotwa zšíří prstu, 4křídlé; semena hnědá; lusky zralé, jsauce nadmuté, pukají, jakoby z bambitky wystřelil, bywše na slunce položeny. — W Indii wýchodní.

Semena její prý obtěžují hlawu, a protož rostlina málo se sází; hlízy wařené jedí.

Trojkýl. Canavalia. Krimpbohne.

Kalich trubkowitý, 2pyský: pysk dolení o zubech 3 ostrých, drobných; hoření o lalocích 2 obšírných, okrauhlených. Pawézka obšírná s mozoly rownoběžnými; křídla nožkatá, podlauhlá, auškowaná; člunek 2plátečný. Tyčinky 1bratré. Lusk smačknutý, 3kylý, hrotem wehnutým ukončený, branicemi sklípečnatými opatřený. Semena waječnopodluhowatá, s pupem čárkowitým.

Byliny nebo polokře, wětwí točiwých, listů zpeřeně 3lístečných.

pečky někdy trojčaté, přiblížené. Kwěty červené. Semena často červeně a černě strakatá, lesklá.

Z. bylinná. E. herbacea *Lin. Trew Ehr. t.* 58. *Lam. t.* 608. *f.* 2. *Dill. elt. t.* 90. *f.* 106. Kořen řepowitý, zwící podsedowého, wyhání lodyhy letní, 5—6′ wysoké, jednoduché, asi co brko tlusté, bezbranné; listy střídawé: lístky kosočtwerečné, lysé, zelené, wezpod nasiwělé, tupé, někdy hrotité; řapíky celé, delší lístku prostředního, někdy ostnaté; hrozny s listím stejnočasé, prodlaužené, třeba delší nežli píď; kwěty řídké, trojčaté, ¾″ dlauhé, co korál červené: pawézka kopinatá; kalich červeně hnědý, uťatý, zubůw nepatrných; stopečky překrátké; lusky hružlaté; semena živě červená, skoro wejcowitá. — W Karolině, Floridě a podlé Missisippi, w lesech písčitých. ♃.

Z. korálowá. E. Corallodendron *Lin. Lam. t.* 608. *f.* 1. *Comm. amst.* 1. *t.* 108. *Sloan.* 2. *t.* 178. Strom zwýši 9—12′, slíčný, obzwláště když kwěte; kmen tu a onde ozbrojen ostny krátkými, které u mladých stromů na kmenu a wětwích jsau bojnější; wětwe rády kořeny ženau a tudy keř se potřebuje k dělání plotůw; kůra šera, dřiwí křehké; lístky široce wejčitokosočtwerečné, ostré,

wě a přitlačeně hedwábité, olysající; lístky vejčité, zakončité, na líci přitlačeně chlupaté, wezpod hedwábité, šedé, lesklé; palístky šídlowité; řapík delší listu; stopky úžlabíčkowé, kratší listu, nesaucí hrozen z kwětůw bílých nebo nažlutlých, asi 2″ dlauhých; kalich šedohedwábný a narysawěle štětinatý; lusky na píď dlauhé, zšíří 2″, zhusta přikryté štětinami, ježto nejmenším dotknutím se ulomiwše a do kůže wnikše náramně pálí a zpryskují, což 7 dní trwá; lusky u wnitř perlowě se lesknaucí mají 3 plawá semena s černým pupem. — Na Ostrowech karybejských a Americe jižné. Kwěte w lipnu a srpnu. ♄.

W Americe dělají ze štětin a melasy syrup proti hlistám, což i w Ewropě následowali; jelikož štětiny ale toliko mechanicky působí a snadně do střew se zapichujíce welmi uškoditi mohau, dlauho již tomu způsobu wýhost dali.

O. swědiwý. M. pruriens *Decand.* Dolichos pruriens *Lin. Jacq. am. t.* 122. Cacara pruritus *Rumph* 5. *t.* 142. Nai Corana *Rheed.* 8. *t.* 36. Stizolobium *P. Brow. jam. t.* 31. *f.* 4. Keř pnulý, točiwý, welmi škodliwý, do rolí se táhnaucí a rostliny užitečné uškrcujíci; lístky wšecky přitlačeně a pobělawěle srstnaté, wejčitokopinaté, krátce zakončité, prostřední skoro kosočtwerečný, pobočni nestejnostranné, dole wně roztažené; hrozen nemnohokwětý, úžlabíčkowý, sedawý, listu kratší; kwěty málo palec přesahující, fialowé; kalichy šedohedwábité, bezštětinné; lusky bez branic zdělí a ztlauští prstu, pokryté štětinami žlutými, náramně žáhawými, proti nimž naše žáhawky a kopřiwy ničím nejsau; semen 6, černých, žlutě praužkowaných anebo skwrnatých. — Na Ostrowech karybejských, w Malabaru, na Molukách. Kwěte w plíšti. ♄.

Štětiny z lusků zeškrabané naplňují do bambusů nebo kornautkůw papírowých, aby ze čtwerácťwí je wyfaukly na šat anebo do postele, načež pak náramné swědění působí. Mytí wodau to ještě zhorší; nejlépe pomůže olej anebo popel. Po dešti není rádno w řekách se kaupati, podlé nichž ta rostlina roste.

O. křídlatý. M. gigantea *Decand.* Dolichos giganteus *Willd.* Kaba Valli *Rheed.* 8. *t.* 36. Lobus littoralis *Rumph* 6. *t.* 6. Polokeř točiwý, nejlysejší; lístky zakončité, pobočni dole wně rozšířené, a tím skoro srdčité, wejčité, prostřední wejčitý; kwěty 8‴ dlauhé, stopečkowané, rozpostawené na hrozen $1^1/_4$″ dlauhý, běwný, na konci stopky, řapíku delší; stopečky po 2 nebo 3 wynikající, pýřité; kalichy šedopýřité a ryšawě štětinaté; koruna sotwa dwakrát kalichu delší; lusk asi $2^1/_2$″ dlauhý, $1^3/_4$″

cůw, jižto šťáwu červenau w laku proměňují. Pohané potřebují dřiwí a listí k swým obřadům.

P. nádherná. B. superba *Roxb. t.* 32. Strom nejkrásnější, předešlému naramně podobný; rozhy jsau lysé, hladké; lístky přiokrauhlé, tupé, wezpod aksamitnaté, prostřední třebas 20″ dlauhý; koruny kalichu čtyřikrát delší, weliké, přehojné, překrásné; zuby kalichowé, ostré. — Na wršich koromandelských.

Strom nejkrásnější, obzwláště když kwěte; kwěty ozdobně a živě barwené, takže nelze malowáním jich napodobiti. Z kůry takowá též šťáwa se prýští.

Podřadí 6.

SISOWITÉ. DALBERGIEAE.

Kaleda. Pongamia. Mondbohne.

Kalich čišowitý, 5zubý, úkosně uťatý. Plátkůw 5, nehetnatých, w korunu motýlowitau postawených. Tyčinek 10, 1bratrých: trubka nahoře rozpuklá, nebo s desátau poloprostau. Lusk smačknutoploský, nepukawý, zobanitý. 1pauzdrý. 1—2semenný.

tý, černawý; semen 6—8 červenawých, zwící bobu, nejedlých. — W Indii východní, Abyssinii. Kwěte na začátku posuchy. 5.

Dřiwí měkké, neužitečné, nehoří plamenem, uhlí ale dlauho dautná. Nižádný strom w Indii tak jistý čas nedrží jako ten; w lipnu padá listí a kwítí wyniká; tenkrát wyhlíží z daleka, jako by jej červeným súknem powlékl; u prostřed srpna přestane kwésti, načež w září jest olistěn. Ryby prý červeností kwětu zaplašeny zdalují se od břehu; za to ale w tom čase hemží se papaušky co krew červenými, žlutě a zeleně strakatými, *lori* nazwanými, jižto náramný štěbetot wydáwají a mladými lusky se živí. Slonowé milují měkké dřiwí. Ze dřiwí dělají pošwy na kordy a nože, z kwětu konfekt, *karil* zwaný. Kůru potřebují proti zimnici a auplawici; listy proti hryzení; kwěty proti wředům a wyraženinám. W Abyssinii, obzwláště w Guaře hojně roste a jest kromě ebenu jediný strom; wšude roste, kde zlato se nalézá, a protož od pradáwna potřebují semena jeho k wážení zlata: jmenují se *karát*, který názew dostalo záwaží na zlato.

Plaso. Butea. Rattenhülse.

Kalich zwonkowitý, 5zubý: zubůw 2 hořeních přiblížených, přispojených. Pawézka kopinatá, odstálá; člunek křiwý, zdélí křídel a pawézky. Tyčinky 2bratré (9 a 1). Lusk nožnicowitý, ploskosmačknutý, nepukawý, nahoře 1semenný. Semeno smačknuté, weliké.

Stromy bezbranné. Listy 3lístečné čili 1jařmé, s lichým: lístky palcatkaté, obšírné, wejčitookrauhlé. Hrozny mnohokwěté: kwěty trojaté, krátkostopečné, pod kalichem listenečnaté. Koruny tmawě červcowé.

P. májnaté. B. frondosa *Roxb.* 1. *t.* 21. *Kern. ic.* 1. *t.* 4. *Hayn.* 10. *t.* 6. *Düsseld. suppl.* 1. *t.* 10. Erythrina monosperma *Lam.* Plaso *Rheed.* 6. *t.* 16. 17. Strom 18′ wysoký; kmen 1′ tlustý, nakřiwělý, s korau šedau, wětwemi neprawidelnými, rozhami pýřitými; lístky weliké, zaokrauhlé, tupé nebo wykrojené, wezpod skoro aksamitnaté; kwěty welmi weliké (2″), krásně tmawočerwené, pýřím žlutým a stříbrným wystíněné, s kalichem černě aksamitnatým, rozstawené na hrozen wisutý, na střewíc dlauhý; koruna kalichu čtyřikrát delší; lusky 6″ dlauhé, 2″ široké, jako nějaká nožnička křídlowité, na nožce a šwech běloplstnaté, na chlopních sotwa pýřité, semeno jedinké, 1½″ dlauhé, 1″ široké, hnědé, zasladlé, silně wonící. — W Indii wýchodni na wrších. Kwěte w březnu a dubnu. 5.

Času horkého prýští se z kůry žláwa pěkně červená, jež na wzduchu twrdne a *wýchodní, indské kino* slowe; barwy brzo pozbýwá, nezchowáli se do lahwic; chuti jest trpké a rozplýwá se w hubě. Zpařenina kwětowá barwí bawlnu na žluto. Na wětwích sedí mnoho červ-

nerozpuklá; lusky hladaunké, příokrauhlé, korkowité, 1semenné, po hořením šwu rownaunké, bezkřídlé. — Na Guadalupě a Tierra-Bombě ostrowech. Kwěte w březnu, dubnu. 5.

Pryskyřice, *dračí krwí* nazwaná, jindá w lékařstwí proti krwotokům se potřebowala.

K. indský. P. indicus *Willd.* P. Draco *Lam. t.* 602. *f.* 2. Lingoum *Rumph* 2. *t.* 70. *Comm. amst.* 1. *t.* 109. Strom wysoký, křiwý; listy zdéli 1′, lichopeřené, 2—4. jařmé: lístky střídawé, wejčité, ostré, lysé, zdéli 4″, zšíří 2″; hrozny úžlabíčkowé, jednoduché nebo wětewnaté; kwěty žluté, welmi wonné, jako chejr zlatý; tyčinky 2bratré (9 a 1); lusk příokrauhlý, kolem do kola křídlem obraubený, zwici zlatého, ostře zakončitý, u wnitř 3pauzdrý: pauzdra o 1 semeně. — W Indii wýchodní. Kwěte w srpnu, září. 5.

Dřiwí červené, jako sandalowé, likodrowé, měkké, wonné, často pěkně meshowané truhláři potřebují. Kwěty na trhu prodáwají a wplétají do wlasůw. Z kůry přijatí se pryskyřice červená, přetrpká, proti běhawce a bedelkám užitečná, křiwě dračí krwí nazwaná.

K. sandal. P. santalinus *Lin.* Strom nejwyšší; ků-

Kosolusk. Drepanocarpus. Schneckenfruchtbaum.

Listence 2 pod kalichem. Kalich 5zubý: zub dolení na konci rozewřený. Plátkůw 5, korunu motýlowitau dělajících. Tyčinek 10, jednobratrých, s trubkau nahoře rozpuklau, nebo stejně 2bratrých. Lusk smačknutý, nepukawý, bezkřídlý, srpowitý, 1pauzdrý, 1semenný. Semena na šew břišní připewněná.

Kře, stromy. Listy lichopeřené. Laty konečné.

K. senegalský. D. senegalensis *Nees ab. Es. Düsseld.* 18. *t.* 19. Strom mírně wysoký; listy padawé, lichopeřené, 3—4jařmé; lístky wejčité; kwěty drobné, žluté, na latách konečných; lusky měsíčité, malé, pýřité, 1semenné. — W Senegalsku. Kwěte w prosinci. ♄.

Z kůry poraněné prýští se *kino africké*, jež k nám se přiwáží w brylkách drobných, černých, dáwajících prášek hnědočerwený, trpký, skoro docela z tříslowiny jako katechu sestáwající.

Perolusk. Ecastaphyllum. Rundhülse.

Kalich zwonkowitý, přídwojpyský: pysk hoření wykrojený, dolení na tré klaný. Koruna motýlowitá. Tyčinek 8—10, stejně 2bratrých, nebo 9, jichž 8 stejně 2bratrých a 9tý prostý. Lusk zaokrauhlý, blanowitý, bezechlopný, 2waječný, 1semenný. Semeno ledwinowité.

Kře někdy pnulé. Laty úžlabíčkowé; příchocholičité. Listy lichopeřené, někdy o jediném lístku.

P. wejčitý. E. Brownei *Pers.* E. frutescens *Brown.* *t.* 32. *f.* 1. Pterocarpus Ecastaphyllum *Lin.* Keř wysoký nebo strůmek kmenu 8střewíčného; lístky ojedinělé, wejčité nebo eliptičné, dole přísrdčité, zakončité, tupé, zdélí 4″, zšíří 2½″, nejcelejší, na líci lysé, wezpod hedwábité, bělawé; laty úžlabíčkowé, mnohem kratší; kwěty bělawé; tyčinek 10, na dwa stejné swazky (po 5) srostlých; lusky asi zdélí 1′, okrauhlowejčité, nožičité, nejtupější, na konci málo wyříznuté a ostatkem čnělky kratičkým hrotité, obzwláště u prostřed žilnatosíťkowané, 1semenné. — W Indii západní a Americe jižné. ♄.

Wětwe působí dáwení a ženau na stolici; zwařenina z kwětůw a lusků proti psí běsnosti; syrup ze kwětu proti wodnotělnosti.

Dwojok. Brya. Brya.

Kalich přídwojpyský, 5zubý. Plátkůw 5, w korunu motýlowitau rozpostawených. Tyčinek 10, jednobratrých, desátá až do pola s ostatními srostlá. Lusk 2-článečný: články 1semenné, pukawé, smačknuté, šew

hoření rowný, dolejší oblaukowitý; článek hoření někdy pometalý.

Stromy americké; trny palistní, lístky ojedinělé, shlaučené, snad spíše 3lístečné, sedawé.

D. eben. B. ebenus *Decand.* Aspalathus Ebenus *Lin.* Pterocarpus glaber *Lin.* Amerimnum Ebenus *Swartz.* Brya *P. Brown. t.* 31. *f.* 2. Spartium *Plum. ic. t.* 246. *f.* 1. Strom asi 40′ wysoký, s kmenem co stehno tlustým, křiwým, s kořáním mnohým, rozlézajícím se, s korau rozsedalau, často se slupující a dolů jako hříwa wisící; dříwí má twrdé a tmawě hnědé; palisty proměňují se w trny oddělené; lístky shlaučené, wejčitopodlauhlé, zdélí $^1/_2$″, zšíří $^1/_4$″; kwěty před listím se rozwíjející, drobné, žluté, po 1—2 na stopkách úžlabíčkowých, 2—3, listu kratších; lusky co papír tenké, hnědé, zaokrauhloledwinowité, srstnaté, 1semenné. — Na Ostrowech karybejských. Kwěte w březnu, dubnu. 5.

Dříwí jeho pro pěknau, zelenawě žlutau barwu jest wáženo, tudy z Jamaiky do Ewropy se přiwáží a *ebenem* slowe, ačkoli od madagaskarského docela se liší. Kwěty zasladlé a lusky mají moc počišťowati jako senes; listy potřebují se proti wředům.

Podřadí 7.

POMĚRANOWITÉ. SWARTZIEAE.

Poměran. Swartzia. Swartzie.

Lupeny kalichowé dříw rozwití w paupě wejčitokulowaté spojené, pak skoro až dolů neprawidelně a jakoby chlopnitě pukající. Plátek jediný, podplodní, rowný, boční nebo nižádný. Tyčinek 10—15—25 podplodních, někdy 2—4, wětší jalowé (snad plátky pometalé), ostatní dole často přispojené. Lusk často nožičitý, 2chlopný, 1pauzdrý, chudosemený. Semena míškem oděná.

Stromy bezbranné. Listy jednoduché nebo peřenasložené; kwěty úžlabíčkowé, hrozněné.

P. palčiwý. S. triphylla *Willd.* Possira arborescens *Aubl. t.* 355. *Lam. t.* 461. *f.* 1. Strom kmenu 7—8″ wysokého s korau hladkau, šediwau, dříwím twrdým, žlutawým, celistwým; wětwe rozkladité, zawilé; listy lichopeřené, 1jařmé, dolení 1lístečné: lístky waječnokopinaté, zakončité, sedawé; řapíky obraubené; palisty malé, ostré; stopky úžlabíčkowé, 2—5kwěté, listenaté; lich z 2 nebo 4 lupenůw zaokrauhlých, přiwých;

plátek jediný, obšírný, žlutý, okrauhlý; mnoho tyčinek krátkých, s pometalým prašníkem; lusk kožowitý, o 3—4 semenech hranatých. — W lesech guianských. 5.

Diwochowé dělají ze dříwí hroty na šípy, odtud jméno *bois à flèche*. Semena jsau palčiwá, takže hubu hned zapalují.

P. plstnatý. S. tomentosa *Decand.* Robinia Panococo *Aubl. t.* 307. (kromě květu a plodu). Strom nejwyšší, s kmenem 3′ tlustým; listy 2′ dlauhé, z 5—7 lístků, i s řapíkem oblým a s rozhami aksamitnatých; lístky waječnopodlauhlé, zakončité, wezpod aksamitnaté, zdélí 8″, zšíří 3″; palisty přiokrauhlé; hrozny mnohokwěté; plátek ojediněly, přiokrauhlý, žlutý; lusky smačknuté, fialowé; semena pětihraná. — W Kayeně podlé řek. 5.

Dříwí hořké a kůra hořčejší, roníci šťáwu červenau, prysky-řičnatau, potřebuje se w tisánách k wyprawení potu, a zpařenina z květu proti křečům. Dříwí přetwrdé, skoro nezmařitelné, červenawé, welmi jest váženo; hlawně dělají z něho wesla (bois pagaie blanc).

Kápatka. Baphia. Baphie.

Kalich čepicowitý, kwět zawírající, na dél pod člunkem pukající, pod pawézkau přímý, pak padající. Pawézka odstálá, zaokrauhlá; křídla čárkowitá, zdélí pawézky; člunek ostrý. Tyčinek 10, prostých. Lusk srpowitý. Semen 6 čočkowitých.

K. lesklá. B. nitida *Lodd. cab.* 4. *t.* 367. Strom. Listy lichozpeřené, 2jařmé: lístky waječnopodlauhlé, zakončité, lesklé; stopečky 2—3, úzlabíčkowé, 1kwěté; kwěty bílé. — W Sierra-Leoně.

Dříwí, *Cam-wood* zwané, do Angličan přiwážejí a co fernambuk k barwení potřebují.

Podřadí 8.

CITLIWKOWITÉ. MIMOSEAE.

Potuta. Entada. Bandschelfen.

Kwěty mnohomanželné. Plátkůw 5, oddělených. Tyčinek 10—25; prašníky na konci žláznaté. Lusk smačknutý, patrně článkowaný: chlopně často uzráním w slupky 2 rozdělené; články 1semenné; žebra stálá. Semena tlustá.

Kře pnulé, bezbranné; listy dwakrát peřené nebo dwojenopeřené; řapíky často w úponky wybíhající. Kwěty bílé, klasené, nesčíslné, mnohé pometawé. Lusky lysé, bezbranné, největší.

P. pomořská. E. Pursaetha *Decand.* Pursaetha *Lin.* Mimosa scandens *Roxb.* Perim Kaku Valli *Rheed.* 8. *t.* 32—34. Faba marina, Parrang. *Rumph* 5. *t.* 5. Keř nebo spíše strom s kmenem 2—3 sáhy wysokým a tlustým, takže jej sotwa 5 mužůw obejmauti může, z něhož wystřelují šlahauny mnohé, dříwe zelené, pak černající, rozmanitě prohybané, až na wrcholky blízkých stromůw se pnaucí, anebo, neníli jich, po zemi běžící; takowým způsobem dohromady splétají 6—8 stromůw, takže jich nelze nežli najednau poraziti; jestli dosáhly wrcholku, spauštějí odewšad dolů množstwí wětwiček tenkých, zelených, s listím. Listy dwojzpeřené, úponkau ukončené: lístky 1—2jařmé, lístečky 2—4jařmé, obak lysé, wejčité, wykrojené, 2—4″ dlauhé, 3″ široké, lesklé, welmi hojné, takže listůw jiných stromů ani není widěti; hrozny úžlabíčkowé na stopkách 1½′ dlauhých, plné kwětůw drobných, bílých, wonných, 10mužných; lusky nejwýš 2 nebo 3 na jedné stopce, déle roku zrající, jako pentle dolů wisící, 5—7′ dlauhé, co ruka široké, dřewnaté, hned rowné, hned šawlowité, někdy zawilé, obak s krajem tlustým, hružlaté wywýšeninami po-

Palisty řapíkowé. Listy dwojeno- nebo dwojnásobně zpeřené. Kwěty růžowé nebo bílé, strbaulené.

C. nestejná. M. sensitiva *Lin. Breyn. cent. t.* 16. *Trew. Ehr. t.* 95. Čilek. Keř zwýší muže, mnohowětewný: wětwe oblé, s mnohými trny, málo hákowitě podhnutými, rusými, pýřitými; rozhy oblé, pýřité; listy sudopeřené, 2jařmé: lístečky polowejčité, ostré, wezpod přitlačeně chlupaté, na líci lysé, 1‴ dlauhé, ½″ široké, wnitřní dolení sudy přemalé; strbauly 2—1, úžlabíčkowé, na stopkách řapíku kratších; lusky paprskowitě rozpostawené, 1′ dlauhé, 3‴ široké, 4semenné. — W Brasilii. Kwěte w dubnu až do srpna. ♄.

Lístečky dotknuty bywše zponenáhla se schaulí. Celý keř obsahuje tříslowinu, pryskyřici a sliz; žene na stolici; kořen působí dáwení a utišuje průjem.

C. stydlivá. M. pudica *Lin. Dict. sc. nat. atl.* 3. *t.* 258. *Breyn. cent. t.* 28. *Comm. am. t.* 29. *Plum. t.* 202. Zelina 2—3′ wysoká; lodyhy štětinaté a wíce méně trnaté; trny na konci malíčko podhnuté; listy 2jařmé: lístky lichozpeřené, třebas 17jařmé: lístečky 5‴ dlauhé, čárkowité, tupaunké, brwité: řapíky a řapíčky štětinaté; palisty kopinaté, brwité; stopky úžlabíčkowé, ojedinělé, kratší řapíku; strbaul podluhowatý, mnohokwětý; lusky ½″ dlauhé, 1½‴ široké, po kraji štětinaté, u prostřed lysé; semena 4, černá. — W Brasilii. Kwěte w březnu až do lipna. ♄.

Listy bywše prstem dotknuty rychle se sklopují, protož rostlina w křízcech se chowá. Kořen smradlawý a hořký působí dáwení, dráždí, činí proti jedům; listy prý jsau jedowaté.

Obaloš. Inga. Inga.

Kwěty mnohomanželné. Kalich 5zubý. Plátkůw 5, w korunu na patero klanau srostlých. Tyčinek mnoho čnějících, dole krátce (někdy nejdéleji) jednobratrých. Lusk širokočárkowitý, smačknutý, 1pauzdrý; semena dužninau, řídko blánkau nebo maukau obklíčená.

Kře nebo stromy, často bezbranné. Kwěty klasené nebo strbaulené, červené anebo bílé.

O. cukrowý. I. vera *Willd.* Mimosa Inga *Lin. Merian sur. t.* 1. *Sloan.* 2. *t.* 183. *f.* 1. *Plum. gen. t.* 25. Strom ztepilý, se dřiwím twrdým, bílým; listy jednoduše peřené, 4—5jařmé: lístky obwejčitopodlauhlé, zakončité, blanowité, lysé, třebas 6″ dlauhé a 3″ široké; řapík křidlatý; klasy úžlabíčkowé, obyčejně ojedinělé; kwěty dost weliké, bílé; kalich chlupatý, trubkowitý; koruna

P. pomořská. E. Pursaetha *Decand.* Pursaetha *Lin.* Mimosa scandens *Roxb.* Perim Kaku Valli *Rheed.* 8. *t.* 32—34. Faba marina, Parrang. *Rumph* 5. *t.* 5. Keř nebo spíše strom s kmenem 2—3 sáhy vysokým a tlustým, takže jej sotwa 5 mužův obejmauti může, z něhož wystřelují šlahauny mnohé, dřewe zelené, pak černající, rozmanitě prohybané, až na wrcholky blízkých stromův se pnaucí, anebo, nenílí jich, po zemi běžící; takowým způsobem dohromady splétají 6—8 stromův, takže jich nelze nežli najednau poraziti; jestli dosáhly wrcholku, spaništějí odewšad dolů množstwí wětwiček tenkých, zelených, s listím. Listy dwojzpeřené, úponkau ukončené: lístky 1—2jařmé, lístečky 2—4jařmé, obak lysé, wejčité, wykrojené, 2—4″ dlauhé, 3″ široké, leskłé, welmi hojné, takže listův jiných stromů ani není widěti; hrozny úžlabíčkowé na stopkách $1\frac{1}{2}'$ dlauhých, plné kwětův drobných, bílých, wonných, 10mužných; lusky nejwýš 2 nebo 3 na jedné stopce, déle roku zrající, jako pentle dolů wisící, 5—7′ dlauhé, co ruka široké, dřewnaté, hned rowné, hned šawlowité, někdy zawilé, obak s krajem tlustým, hružlaté wywýšeninami podlé množstwí semen; slupky sestáwají ze 2 wrstew, jichžto wněšná, co papír tlustá a zelená se slupuje, wnitřní ale rusá nepuká; semen 15—30 hořkých, po jednom w každém pauzdru, plochých, podlauhlých, srdčitých, wíce 2″ dlauhých, leskle hnědých, powlečených šťáwau jakoby hlinau, jež se dá smýti, nejedlých. — W Indii wýchodní na pomoří. Kwěte w březnu, dubnu. 5.

P. hromázná. E. Gigalobium *Decand. Tuss.* 2. *t.* 21. *Desc.* 3. *t.* 200. Mimosa scandens *Swartz.* M. scandens americana *Lin.* Podobá se předešlé; lístky 1—2jařmé: lístečky 2—4jařmé, obak lysé, podlauhlé, wyříznuté; tyčinek 20—25; lusky 6—8′ dlauhé, kožnaté, šwům nejtlustších; semena zaokrauhlá, 2″ w průměru široká. — Na Ostrowech karybejských.

Citliwka. Mimosa. Sinnpflanze.

Kwěty mnohomanželné. Plátky 4—5, w korunu nálewkowitau, na 4—5 klanau srostlé. Tyčinky nejdoleji z koruny anebo z nožky waječníkowé wyniklé, buď jich co uštův korunowých, buď dwa- neb třikrát wíce (4—15). Lusk smačknutoplošký, 1—mnohočlánečný: články 1semenné, se žebry stálými.

Palisty řapíkowé. Listy dwojeno- nebo dwojnásobně zpeřené. Kwěty růžowé nebo bílé, strbaulené.

C. nestejná. M. sensitiva *Lin. Breyn. cent. t.* 16. *Trew. Ehr. t.* 95. Čilek. Keř zwýší muže, mnohowětewný; wětwe oblé, s mnohými trny, málo hákowitě podhnutými, rusými, pýřitými; rozhy oblé, pýřité; listy sudopeřené, 2jařmé: lístečky polowejčité, ostré, wespod přitlačeně chlupaté, na líci lysé, 1″ dlauhé, ½″ široké, wnitřní dolení sudy přemalé; strbauly 2—1, úžlabíčkowé, na stopkách řapíku kratších; lusky paprskowitě rozpostawené, 1′ dlauhé, 3‴ široké, 4semenné. — W Brasilii. Kwěte w dubnu až do srpna. ♄.

Lístečky dotknuty bywše zpanenáhla se schaulí. Celý keř obsahuje tříslowinu, pryskyřici a sliz; žene na stolici; kořen působí dáwení a utišuje průjem.

C. stydliwá. M. pudica *Lin. Dict. sc. nat. atl.* 3. *t.* 258. *Breyn. cent. t.* 28. *Comm. am. t.* 29. *Plum. t.* 202. Zelina 2—3′ wysoká; lodyhy štětinaté a wíce méně trnaté; trny na konci malíčko podhnuté; listy 2jařmé: lístky lichozpeřené, třebas 17jařmé: lístečky 5‴ dlauhé, čárkowité, tupaunké, brwité: řapíky a řapíčky štětinaté; palisty kopinaté, brwité; stopky úžlabíčkowé, ojedinělé, kratší řapíku; strbaul podluhowatý, mnohokwětý; lusky ½″ dlauhé, 1½‴ široké, po kraji štětinaté, u prostřed lysé; semena 4, černá. — W Brasilii. Kwěte w březnu až do lipna. ♄.

Listy bywše prstem dotknuty rychle se sklopují, protož rostlina w hříznech se chowá. Kořen smradlawý a hořký působí dáwení, dráždí, činí proti jedům; listy prý jsau jedowaté.

Obaloš. Inga. Inga.

Kwěty mnohomanželné. Kalich 5zubý. Plátkůw 5, w korunu na patero klanau srostlých. Tyčinek mnoho čnějících, dole krátce (někdy nejdéleji) jednobratrých. Lusk širokočárkowitý, smačknutý, 1pauzdrý; semena dužninau, řídko blánkau nebo maukau obklíčená.

Kře nebo stromy, často bezbranné. Kwěty klasené nebo strbaulené, čerwené anebo bílé.

O. cukrowý. I. vera *Willd.* Mimosa Inga *Lin. Merian sur. t.* 1. *Sloan.* 2. *t.* 183. *f.* 1. *Plum. gen. t.* 25. Strom ztepilý, se dříwím twrdým, bílým; listy jednoduše peřené, 4—5jařmé: lístky obwejčitopodlauhlé, zakončité, blanowité, lysé, třebas 6″ dlauhé a 3″ široké; řapík křídlatý; klasy úžlabíčkowé, obyčejně ojedinělé; kwěty dost weliké, bílé; kalich chlupatý, trubkowitý; koruna

dlauhlookrauhlých. — We wodách stojatých Indie wýchodní a Kočinčíny. Kwěte pořád. ☉.

Zelina ta jest wařiwo obyčejné, autlé a zasladlé, jež obyčejně s octem jedí; těžko ale se ztrawuje. Též k wyprawení potu se potřebuje.

Žlazokwět. Adenanthera. Drüsenblume.

Kwěty obojaké. Kalich 5zubý. Plátkůw 5, kopinatých, sedawých. Tyčinek 10; prašníky ukončené žlázkau přinožičitau, padawau. Lusk smačknutý, čárkowitý, na příč mnohopauzdrý, blanowitý, semeny hružlatý, bezdužniný.

Stromy, kře. Listy dwojpeřené. Kwěty klasatohroznaté.

Ž. rudosemený. A. pavonina *Lin. Lam. t.* 331. *Jacq. coll.* 4. *t.* 23. Corallaria parvifolia *Rumph* 3. *t.* 109. Mandjadi *Rheed.* 6. *t.* 14. Strom pěkného wzezření, přewysoký, asi tamaryndu podobný, který we čtwrtém roce dělá strůmek již nesaucí a 200 let trwá; koš jeho ozdobný; kmen 4′ tlustý; dříwí červenawě žluté, obzwláště u prostřed, twrdé; rozhy lysé; listy wíce 1′ dlauhé, dwakrát peřené, 4—5jařmé: lístky složené z

6 eliptičnych, černych. — W Indii wychodni w lesech řídkych. 5.

Ze dřiwí jeho dělají štíty dlauhé, ježto jsau lehké a tuhé, tak že jich nelze probodnauti. Zhotowují též z nich kocábky, ne snad pro trwanliwost, nébrž pro domnění, že na nich rybaření lépe se daří.

Naditec. Prosopis. Prosopis.

Kwěty mnohomanželné. Kalich 5zubý. Plátkůw 5, prostých. Tyčinek 10: nitky sotwa nejdoleji srostlé. Lusk nepřetržený, u wnitř dužninau naplněný, čárkowitý, smačknutý, semeny hružlatý, a mezi nimi pak oddělený.

Stromy nebo kře bezbranné nebo trnaté. Listy dwojpeřené: lístkůw 1—4jařmých, lístečkůw mnohojařmých, podlauhlokopinatých; klasy úžlabíčkowé, stopkaté.

N. klasonosný. P. spicigera *Lin. Roxb. t.* 63. *Burm. ind. t.* 25. *f.* 3. Strom ztepilý, s trny krátkými, roztraušenými po wětwích; listy dwakrát peřené, 1—2jařmé, tamaryndowým podobné: lístečky 7—10jařmé, střídné, sedawé, podlauhlokopinaté, tupé, 6″ dlauhé, 3″ široké; kwěty drobné, žluté; lusky na píď dlauhé, 1″ w obwodu, hnědé, mnohosemenné a naplněné dužninau hnědau, maukowitau, jedlau. — W Indii wychodní. Kwěte na začátku posuchy. 5.

Hmota maučnatá z lusků zasladlá jí se a může se přirownati ke swatojanskému chlebu.

N. jehnědatý. P. juliflora *Decand.* Mimosa juliflora *Swartz.* M. juliflora *Swartz.* Baie à ondes. Cashew. Strom ten má kmen zatočilý, 30′ wysoký a wyšší, pokrytý korau tenkau, snadno se slupující po kusech; wětwe rozewřené: listy dwakrát peřené: lístky 2—1jařmé; lístečky 18—20jařmé, drobničké, čárkowité, přiostré, i se řapíky lysé; mezi listkoma žláza sedawá na řapíku, u jehož wzniku obak trn rowný; kwěty rozpostawené na klasech jehnědowitých, dlauhých, sedawých, wálcowitých, žlutých, wisutých; lusky 5—6″ dlauhé, 3—4‴ široké, nejsmačknutější, lesklé, rowné nebo kosowité; semena smačknutá, zaobalená dužninau žlutawau, sladkau. — Na suchopařích Jamaiky ostrowu. Kwěte w červnu, lipnu. 5.

Dřiwí stromu toho rychle rostaucího nicméně přetwrdé, z červena hnědé. Třebas sebe sušší, pořád se bortí a tudy nehodí se ke wšemu dílu. Potřebují je ale k pracem tesařským. Nejhlawněji ale hodí se na koly, protože ani we wodě ani we wlhké půdě nehnije. Též dáwá dobré uhlí. Nauze naučila z jeho dlauhých wětwí

dlauhlookrauhlých. — We wodách stojatých Indie wýchodní a Kočinčíny. Kwěte pořád. ⊙.

Zelina ta jest wařiwo obyčejné, autlé a zasladlé, jež obyčejně s octem jedí; těžko ale se ztrawuje. Též k wyprawení potu se potřebuje.

Žlazokwět. Adenanthera. Drüsenblume.

Kwěty obojaké. Kalich 5zubý. Plátkůw 5, kopinatých, sedawých. Tyčinek 10; prašníky ukončené žlázkau přínožičitau, padawau. Lusk smačknutý, čárkowitý, na příč mnohopauzdrý, blanowitý, semeny hružlatý, bezdužniný.

Stromy, kře. Listy dwojpeřené. Kwěty klasatohrozněné.

Ž. rudosemený. A. pavonina *Lin. Lam. t.* 384. *Jacq. coll.* 4. *t.* 28. Corallaria parvifolia *Rumph* 3. *t.* 109. Mandjadi *Rheed.* 6. *t.* 14. Strom pěkného wzezření, přewysoký, asi tamaryndu podobný, který we čtwrtém roce dělá strůmek již nesaucí a 200 let trwá; koš jeho ozdobný; kmen 4′ tlustý; dříwí čerwenawě žluté, obzwláště u prostřed, twrdé; rozhy lysé; listy wíce 1′ dlauhé, dwakrát peřené, 4—5jařmé: lístky složené z lístečkůw 9—12, waječných, nejtupějších, měkkých, 2″ dlauhých, 1″ širokých, lysých, střídawých, o kratičkých řapících; kwěty drobné, žlutawé, na hroznech klasowitých, úžlabíčkowých, asi píď dlauhých, dohromady latu dělajících; plátky kopinaté, malíčko delší kalichu; lusky černawě hnědé, čárkowité, 7—8″ dlauhé, 1″ široké, kosowitě prohnuté, wisuté; chlopně pukajice se swinují a pauštěji asi 12 semen, hrachu škrkawičnému podobných, co korál čerwených, twrdých. — W Indii wýchodní. 5.

Obyčejně sází se pro ozdobu okolo domůw, jsa welmi utěšeného wzezření, obzwláště an w luscích otewřených, na chlopních swinutých jsau semena čerwená. Z těch dělají matky obojky dětem, jež nosí co amulety. Chuti jsau nepříjemné, nicméně je chudý lid jí wařené nebo rozmílá je na mauku. Též je potřebují k wážení zlata, pro stejnost jejich tíže; každé wáží 4 grany a slowe masjolin. Roztlučené a s boraksem smíšené slauží k slepení rozbitých sklenic.

Ž. černosemený. A. falcata *Lin.* Clypraria alba *Rumph* 3. *t.* 111. Strom ozdobný, wysoký, bělokorý, jehož koš jako deštník wyhlíží; listy dwakrát peřené, mnohojařmé: lístky 10—12jařmé, s lístečky waječnými, přiostrými, wezpod plsťnatými, na líci tmawě zelenými; kwěty drobné, žlutawé dělají hrozny krátké, běwné; lusky tenké, 4″ delší, sotwa zšíří 1″, dost rowné; semen

6 eliptičných, černých. — W Indii wýchodní w lesech řídkých. 5.

Ze dříwí jeho dělají štíty dlauhé, ježto jsau lehké a tuhé, tak že jich nelze probodnauti. Zhotowují též z nich kocábky, ne snad pro trwanliwost, nébrž pro domnění, že na nich rybaření lépe se daří.

Nadtec. Prosopis. Prosopis.

Kwěty mnohomanželné. Kalich 5zubý. Plátkůw 5, prostých. Tyčinek 10: nitky sotwa nejdoleji srostlé. Lusk nepřetržený, u wnitř dužninau naplněný, čárkowitý, smačknutý, semeny hružlatý, a mezi nimi pak oddělený.

Stromy nebo kře bezbranné nebo trnaté. Listy dwojpeřené: lístkůw 1—4jařmých, lístečkůw mnohojařmých, podlauhlokopinatých; klasy úžlabíčkowé, stopkaté.

N. klasonosný. P. spicigera *Lin. Roxb. t.* 63. *Burm. ind. t.* 25. *f.* 3. Strom ztepilý, s trny krátkými, roztraušenými po wětwích; listy dwakrát peřené, 1—2jařmé, tamaryndowým podobné: lístečky 7—10jařmé, stříčné, sedawé, podlauhlokopinaté, tupé, 6″ dlauhé, 3″ široké; kwěty drobné, žluté; lusky na píď dlauhé, 1″ w obwodu, hnědé, mnohosemenné a naplněné dužninau hnědau, maukowitau, jedlau. — W Indii wýchodní. Kwěte na začátku posuchy. 5.

Hmota maučnatá z lusků zasladlá jí se a může se přirownati ke swatojanskému chlebu.

N. jehnědatý. P. juliflora *Decand.* Mimosa juliflora *Swartz.* M. juliflora *Swartz.* Baie à ondes. Cashew. Strom ten má kmen zatočilý, 30′ wysoký a wyšší, pokrytý korau tenkau, snadno se slupující po kusech; wětwe rozewřené: listy dwakrát peřené: lístky 2—1jařmé; lístečky 18—20jařmé, drobníčké, čárkowité, příostré, i se řapíky lysé; mezi lístkoma žláza sedawá na řapíku, u jehož wzniku obak trn rowný; kwěty rozpostawené na klasech jehnědowitých, dlauhých, sedawých, wálcowitých, žlutých, wisutých; lusky 5—6″ dlauhé, 3—4‴ široké, nejsmačknutější, lesklé, rowné nebo kosowité; semena smačknutá, zaobalená dužninau žlutawau, sladkau. — Na suchopařích Jamaiky ostrowu. Kwěte w čerwnu, lipnu. 5.

Dříwí stromu toho rychle rostaucího nicméně přetwrdé, z čerwena hnědé. Třebas sebe sušší, pořád se bortí a tudy nehodí se ke wšemu dílu. Potřebují je ale k pracem tesařským. Nejhlawněji ale hodí se na koly, protože ani we wodě ani we wlhké půdě nehnije. Též dáwá dobré uhlí. Nauze naučila z jeho dlauhých wětwí

čatné, palistní, smačknuté, příhákowité; klasy válcowité, $1^1/_2$—2‴ dlauhé, stopkaté, dwojčatné nebo trojčatné w hořeních úžlabíčkách; lusky 5—6semené, 3—4″ dlauhé, kopinaté, smačknuté. — W Indii wýchodní. Kwěte pořád. 5.

Kůra jest trpká a hořká; z dříwí wywařuje se hmota, *katechu* nazwaná, již Indowé pořád žwýkají s pinangem a hotlem. Mají za to, že katechu upewňuje dásně, že léčí průjem a bolení očí. Portugalané dělají z něho s cukrem, skořicí a jinými wonnými hmoty caltičky (Cachonde, pastilles de Serail), jichž před obědem požíwají. W ústech rozplýwajíce činí wońawý dech a usnadňují tráwení. Turecké černé a wonné perly též jsau z něho dělány; wůni mají wodau růžowau a černost koptem.

K. bilá. A. verrek *Perott. seneg. t.* 56. Mimosa senegalensis *Lam.* Strůmek 15—20′ wysoký, kmenu 6″ tlustého, kůry popelawé; listy se žlazau 4jařmé, lístky 12jařmé: lístečky auzké, popelawé, 1‴ dlauhé; klasy 2—3 w úžlabíčkách, 3″ dlauhé, bledě žluté, mnohomužné; lusky 3″ dlauhé, $^1/_2$″ široké; semen 6, okrauhlých. — W Senegalsku dělá malé lesy. Kwěte w říjnu až do března. 5.

Od toho stroum přichází klowatina *senegalem* nazwaná, jíž dwakrát do roka sbírají, 2 měsíce po deštích, od lipna až do října, když kůra otče, pak rychle wyschne, puknc, a klowatina wyroní; po druhé w březnu, po silných rosách w lednu a únoru. Představuje brylky 2—3″ tlusté, okrauhlé, špinawě bílé; chuti jest sladké; obdrstwuje a živí, takže Arabowé pocestní dlauhý čas o ní mohau žíti. W Ewropě potřebuje se k tužení hedwábných a bawlněných tkanin, w barwířstwí, lékařstwí.

K. bělokorá. A. albida *Delil. eg. t.* 52. *f.* 3. A. Senegal *Willd.* M. Senegal *Lin. Blak. t.* 345. Strom 30—40′ wysoký, s korau lesklau, bilau; trny palistní rowné, nejkratší, někdy docela žádné, někdy ale přichází ještě třetí, pometalau wětwičkau trnowatějící: listy peřené, 5—8jařmé: lístky 15—18jařmé: lístečkůw podlauhlokopinatých, tupých, i s řapíky a rozhami lysých; žlázky mezi wšemi jařmy sedawé; klasy úžlabíčkowé, ojedinělé, štíhlé, řídké, delší listu; lusky auzké, ohnuté, kožnaté, dole polosrdčité, nejtupější, tupě zakončité, asi $2^1/_2$″ dlauhé, 1″ široké, barwy nahnědle žluté. — W hořením Egyptu u Syrene napříč až do Senegalska. 5.

Klowatina, *senegal* zwaná, nepřichází od toho rodu, jak wůbec se domníwali.

**** Listy dwakrát zpeřené, mnohojařmé. Kwěty strbaulené.

K. egyptská. A. Seyal *Delil. eg. t.* 52. *f.* 2. *Hayn.*

. 30. *Düsseld.* 17. *t.* 22. *Wagn.* 2. *t.* 179. Keř anetrůmek 15—20′ zwýší; trny rowné, skoro zdélí li-(2″); listy zpeřené, 2jařmé: lístky 8—12jařmé: lí-ůw podlauhločárkowitých, lysých, 2‴ dlauhých; uly žluté, jichž po 12 w úžlabíčku; lusky 4″ dlau-‴ široké, srpowitě ohnuté, ostré, lysé, 6semenné. V hořením Egyptu, Libyi, Nubii a Dongole. Kwěte eznu a dubnu. 5.

Od toho rodu přichází největší díl klowatiny arabské (Gummi um).

K. zkraucená. A. tortilis *Hayn.* 10. *t.* 31. *Düsseld* . 20. A. Seyal *Sieb.* Mimosa tortilis *Forsk.* Strom ešlému podobný, 40—60′ zwýší, 3—4′ ztlauští; wě-hnědé; trny dwojčatné, palistní, rowné, listu krat-isty 2—4jařmé: lístky 8jařmé: lístečkůw podlauhlo-owitých, tupých, pýřitých; řapík pod každým jař-žlazau opatřený; strbauly úžlabíčkowé, ojedinělé, stopkau listu kratší; lusky asi 5—7″ dlauhé, čárko-čerwowitě zkraucené, tupaunké, mnohožilé, nejly-— W Egyptu u Syene. Kwěte w listopadu a pro-. 5.

Též poskytuje klowatinu arabskau.

K. čerwená. A. Adansonii *Guill. et Per.* Gommier e *Adans.* Strom 30—40′ zwýší; ostny dwojčatné, tní, rowné; listy peřené, 5jařmé: lístky 14jařmé: ůw úzkých; řapíčky 1žlazé; strbauly úžlabíčko-hromadné (3—4), žluté, mnohomužné; lusky auzké, lauhé, ¾″ široké, hružlaté, pýřité. — Podlé Sene-řeky. Kwěte w září až do listopadu. 5.

Klowatina, již roní, jest čerwenawá. Maurowé jí sbírají a í s bílau; též ji jako kůru, listy a nezralé lusky trpce chutna-otřebují proti běhawce. Lusky obsahují šťáwu čerwenawau, křehne w způsob kina, jehož užíwají k wyděláwání koží a k ní.

K. prawá. A. vera *Willd.* Mimosa nilotica *Lin. Lo-c.* 2. *t.* 94. *f.* 1. *Hayn.* 10. *t.* 34. *Düsseld suppl.* 3. . *Wagn.* 2. *t.* 178. Strom mírné wýšky; wětwičky é, lysé; trny krátké, dwojčatné, palistní, rowné; lysé, peřené, 5jařmé: lístky 8—10jařmé: lístkůw uhločárkowitých, tupých, 4‴ dlauhých; řapíky pý-mezi každým jařmem žlazau opatřené; strbauly —6 w úžlabíčkách, kulowaté, žluté, mnohomužné, opkách listu 3krát kratších, obzwláště na hořením u pýřitých; lusky wisuté, nožičité, 4″ dlauhé, ½″ é, plochosmačknuté, škrcenohružlaté: článkůw pří-

okrauhlých, podlé kraje neprawidelně síťkowaných, hnědé, nejlysejší, 3—6semenné. — Z Egyptu až na Senegal. 5.

Z ní též se prýští klowatina, arabskau zwaná.

K. bělotrná. A. arabica *Willd. Hayn.* 10. *t.* 34. *Düsseld.* 17. *t.* 18. *Wagn.* 2. *t.* 177. Mimosa arabica *Lam. Roxb. t.* 149. Ostrobýl. Strom wysoký, kmenu trochu křiwého, 1′ tlustého, kůry černé, nerowné; trny palistní dwojčatné, jeden 1½″ dlauhý, druhý kratší, rowné, silné, bělawé; listy 4—6jařmé: lístky 10—20jařmé: lístečkůw podlauhločárkowitých; řapík se žlazau pod nejdolejším jařmem a někdy mezi nejhořejším; strbauly stopkaté, 3—4, úžlabíčkowé, žluté, woňawé; lusky 6″ dlauhé, černé, hružlaté, zmládí běloplsťnaté, pak olysající; semena hnědá, wejčitá. — W Egyptu hořením, Arabii, Indii wýchodní. Kwěte dwakrát do roka, w dubnu a listopadu. 5.

Strom w Egyptu slowe *sant*, a jest prawá *Acacia* čili *Spina aegyptia* a *melaena* starých, též slowe *cachia*. Z kmenu prýští se wůbec známá *klowatina arabská* na způsob čerwíkůw a slz. Ta šťáwa wšude slauží potrawau, obzwláště sběračům a karawanám. Codenně prý na muže 12 lotůw stačí. Jiné stromu částky swraskují. Šťáwa z nezralých luskůw wytlačená a zawařená (Succus Acaciae verae) slauží k wyděláwání koží a barwení na černo, též proti rozdílným nemocem, n. p. krwotokům, k upewnění zubůw a t. d.

K. nilská. A. nilotica *Delil. Blak. t.* 377. *Plenk t.* 731. *Düsseld.* 17. *t.* 17. Podobá se welmi předešlé; wětwe jsau ale čerwenohnědé, méně pýřité; trny toliko ½″ dlauhé; lusky skoro lysé. W hořením Egyptu až do Senegambie.

Roní málo klowatiny; kůra trpká potřebuje se proti běhawkám; nezralé lusky, *nebneb* jmenowané, k wyděláwání koží.

K. česnekowá. A. farnesiana *Willd.* Mimosa farnesiana *Lin. Duham. nov.* 2. *t.* 28. *Aldin. farn. p.* 2. 4. 7. *ic.* Strom 15—20′ zwýší, s korau čornawau; rozhy hnědé, našediwělé, drobničce bradawičnaté; trny palistní dwojné, kratičké, rowné, bělawé; listy peřené, 5—8jař- lístky 15—20jařmé: lístečkůw čárkowitých, lysých, kých, nejodstáleji zpeřenožebrých; řapík nad m žlázu nesaucí, i s částkami swými pýřitý; str- 2—4, úžlabíčkowé, na stopkách bělawě pýřitých, kratších; kwěty lysé, mnohomužné; lusky oblé, tenčené. — Na Domingu ostrowě a odtud do ěné a Afriky sewerné přenešená. 5.

řenowá česnekem zapáchající slauží k wyděláwání koží erno; lusky dobré proti auplawici; šťáwa z nich žlu-

tawá jest tuhá, tak že porculán jí lepiti se může; též místo dubenek na inkaust se může vzíti; semena jsau ostrá a zapáchají česnekem.

K. wijawá. A. tortuosa *Willd.* Mimosa tortuosa *Lin.* Strom anebo keř větví rozložených, zprohýbaných, přihladkých, hnědých; trny dwojené, rowné, ½″ dlauhé, bílé, zpodinau spojené, a tu jakož i řapíky pýřité; listy po 3—4 pohromadě: lístky 2—4jařmé, podlauhlé, lysé; mezi sudau prwní neb i mezi poslední žláza hnědá; strbauly ojedinělé, žluté, na stopkách ½″ dlauhých, sehnutých, silně a nepříjemně zapáchající; kalich a koruna 5zubé; tyčinek 20—25; blizna ostrá; lusky přioblé, napuchlé, obak zteřčené, černawé; semena obwejcowitá, černá. — Na Jamaice a sw. Tomáši. 5, ħ.

Z ní pryští se klowatina, ježto na Jamaice jako arabská se potřebuje. Wšecky částky její jsau chuti welmi trpké.

K. wonná. A. Julibrissin *Willd.* M. Julibrissin. *Scop. del.* 1. *t.* 8. M. arborea *Forsk.* Strom 30—50′ zwýší, bezbranný; smítky a rozhy lysé; listy peřené, 8—12jařmé: lístky 30jařmé, lístečkůw polowičnopodlauhých, dole jako uťatých, ostrých, příbrwitých, 4‴ dlauhých; řapík nad samým wznikem opatřený žlazau okrauhlau, zpětnau, i s částkami swými pýřitý; strbauly ojedinělé, úžlabičkowé, na stopkách pýřitých, listu mnohem kratších; kalich celý a koruna na konci pýřité; tyčinky předlauhé; lusky blanowité, 6″ dlauhé, 1″ široké, nahnědle rusé. — W Malé Asii a nyní podlé Moře středozemního w Ewropě se sází. Kwěte w lipnu až do září. 5.

Kwěty wonné slauží za thé na místo kwětu lípowého.

K. zawilá. A. virginalis *Pohl.* Mimosa cochliocarpa *Gomez.* Strom zwýší jabloně; kůra tlustá, rozsedalá, wně z červenawa šedá, u wnitř černočerwená, přewláknatá; lístky a lístečky 3jařmé, lysé: lístečky wejčitokopinaté, zakončité, přísedawé, 1—2″ dlauhé, přibíravé; strbauly ojedinělé nebo podwojné, přímé, dlauhostopkaté; kalich přemalý, 5zubý; koruna nálewkowitá, ostroušlá; tyčinek 20 i wíce, jednobratrých; blizna dwojitá; lusk dlauhý, zawilý; semen mnoho obwejčitých, do pola bělostných a šerých, leských. — W Brasilii obecná na wrších. Kwěte w březnu a dubnu. 5.

Od ní pochodí *kůra suraskawá, brasilská* či *barbatimao* (cortex adstringens brasil., barbatimao), ježto se wychwaluje proti běhawkám počasným, slizotokům. Jiná kůra, *jurema*, podobných jest účinkůw, a pochodí od obzwláštního rodu kapinice w Brasilii rostaucí.

K. jedlá. A. esculenta *Flor. mex.* Strom kapinici

wonné podobný, bezbranný, lysý; řapíky přitlačené pýřité, bezžlazé, neobraubené; listy peřené, skoro 12jařmé: lístky 30—30jařmé, lístečkůw čárkowitých, ostrých; strbauly dwojčatné, stopkaté, rozstawené na latu konečnau; kwěty bílé, 10mužné; lusky čárkowité, ploché, lysé, dole dlauze ztenčené. — W Mexiku. 5.

Lusky *guaxe* jmenowané jedí.

Da-ura. Parkia.

Kalich trubkowitý: kraj 2pyský, s pyskem hořením 2zubým, dolením 3zubým, dříw rozwití chlopnitý. Plátkůw 5, přístejných,: hoření málo širší, dříw rozwití sklimenochlopnité. Tyčinek 10, podplodních, 1bratrých. Lusk mnohosemenný, 2chlopný: slupka chlopňowá wnitřní rozdělitelná, co pauzdra maučnatau hmotau naplněná.

D. kořenná. P. africana *R. Brown.* P. biglobosa *R. Brown.* Jnga biglobosa *Pall. Beauv. ovar.* 2. *t.* 90. Mimosa biglobosa *Jacq. am. pict. t.* 262. *f.* 68. Strom mírný, bezbranný; listy peřené, 20jařmé: lístečky třebas 30jařmé, lístečkůw auzkých; žláza u dola řapíčku; řapík bezžlazý; strbauly dwojčatné, na stopkách ½ střewíčných; lusky dlauhé, ulitowitě zatočené, naplněné dřeněm maučnatým. — W Owáru a w Indii wýchodní. Kwěte w kwětnu až do srpna. 5.

Dřeň luskowý potřebují k barwení a hotowení nápoje příjemného. Semena, da-urau zwaná, hořká praží jako káwu, tran a s wodau dělají caltičky, ježto co koření přidáwají do jídel; též ze Sudanu do Kwropy se přiwážejí a nazýwají ořech čili káwu *guru*. Zhnilé wodě ujímají chuť smradlawau, protož karawany je při sobě míwají.

Podřadí 9.

JAKOROWITÉ. GEOFFREAE.

Podzemnice. Arachys. Erdeichel.

Kalich dlauhotrubkowý, stopečkowitý: kraje 2pyského. Koruna obrácená. Tyčinek z uští kalichowého wynikajících, 9 spojených, plodných, desátá prostá, pometawá. Waječník nejdoleji w trubce kalichowé wáznaucí, podepřený o nožku krátkau, po odkwětení prodlauženau. Čnělka niťowitá. Lusk waječnopodluhowitý, obak tupý, hrbatý, hružlatý, žilnatosíťkowaný, kožnatý, nepukawý, 2—4semenný. Semena hrubá.

P. olejnd. A. hypogaea *Lin. Trew Ehr. t.* 3. *f.* 3. *Lam. t.* 615. *Dict. sc. nat. atl. t.* 254. 255. Chamaebalanus japonica *Rumph* 5. *f.* 156. Mandabi *Marcg. t.* 37. Zelina wyhánějící z kořena několik lodyh tupě čtyřhranných, zelených, ponačerwenalých, huňatých nebo lysých, položených, a z kolínek kořeny wyhánějících, co brko tlustých, třebas ně dlauhých; listy střídawé, sudopeřené, 2jařmé: lístky dolení obwejcité, hoření obwejcitopodlaublé, nejtupější, brwité, na kratičkých řapíčcích, 2″ dlauhé, 1″ široké, řapíky hoření 4‴ dlauhé, dolení kratší, žlábkowité, hranaté, huňaté; palisty asi ¾″ dlauhé, kopinatočárkowité, ostré, mnohožilé, do ¾ s řapíkem srostlé, brwité; stopky na dílu lodyhy zpřímeném ojedinělé, úžlabičkowé, nesaucí kwět ryzí, den trwající, jalowý; na dílu lodyhy se plazícím kwěty bílé, na stopce nitkowité wisící, do země wnikající a nesaucí lusk asi 14‴ dlauhý, 6‴ tlustý, oblý, barwy semowé; semena 2—3, červená, u wnitř bílá. — W Americe horké, odtud přenešená do Afriky, Asie, anobrž i do Ewropy jižné. Kwěte w červnu až do srpna. ☉.

Semena chutnají jako fasoly, upražená ale jako lískowé ořechy, špatněji ale. Pražená obzwláště k čaji se jedí; působí ale hlawy bolení, když se jich mnoho sní. Ze semen wytlačuje se dobrý olej, mandlowému podobný. Kořen mrcasatý má bambulinky jako hrách weliké, jež potřebují jako sladké dřewo. Sázejí je do půdy lehké na pole nebo někam do kantu w zahradě; lodyhy se plazící zatlačují tu a onde do země, aby wíce luskůw nasazowaly; po měsíci jsau již lusky zralé, a to trwá 2 léta; když lusky začínají býti drobné, lesy se wytrhají, a pole náleží proměniti.

Tajitka. Voandzeia. Angola-Erbse.

Kwěty mnohomanželné: obojaké, wnější jalowé, 2listenečné; kalich zwonkowitý; koruna motýlowitá; křídla rownowážná. Čnělka křiwá, chlupatá. Kwěty samičí přijedinělé, na stopce ohnuté, plodné; kalich zwonkowitý: koruna a tyčinky nižádné; waječník 2waječný. Čnělka krátká. Blizna hákowitá. Lusk podzemní, zakulatělý, dužnatý, pometáním 1semenný.

T. podzemní. Voandzeia subterranea *Pet. Thuar.* Glycine subterranea *Lin. dec. t.* 17. Cryptolobus africanus *Spreng.* Voandzu *Flac. mad.* 118. Mandubi de Angola *Marcg.* Manobi *Lacrt. am. c.* 13. Zelina plaziwá, lodyh tenkých; listy na dlauhých řapících 3lístečné, lysé: lístky podlaublé, lichý řap ckowaný; stopky úžlabičkowé, ojedinělé, nesaucí dwa kwěty drobné, žlu-

Piso t. 81. Strom zwící **mírné hruše, beztrný, dřewa twrdého, kůry šedé**; **lístkůw 9—10, podlauhlowejčitých, asi listu bobkowému podobných, menších ale, se žebry wezpod hnědoplsťnatými**; **řapíky bezkřídlé**; **kwěty na latách konečných, wonné, nachowé a modré**; **lusk** jako wejce slepičí, černawý; **semeno zwící kulky muskátowé**, twrdé, jádra trpkého. — **W lesech brasilských.**

Prášek ze semena u Portugalůw platí wýborným postředkem proti tasemci; nesmí se ho ani skrupul užiti, nemáli jedowatě působiti. Semena slowau *angelim*.

J. kolíčkatý. G. spinulosa *Mart.* **Rozeznáwá se** od předešlého listy trojjařmými, lístky dole wejčitými, tupými, na rubu síťkowanožebernatými a pýřitými, řapíkem křídlatým, příkolcatým, latami odstále hroznatými. — W Brasilii.

Semena jeho jako předešlého se potřebují a taktéž slowau.

Owláčeň. Browněa. Browneb.

Listence 2 srostlé, pošew na dwé klany dělající. Kalich na patero klaný, barwený, s trubkau stálau, ušty

S. zatlačený. A. retusa *H. B. et Kunth.* Geoffraea retusa *Lam. t.* 602. *f.* 2. *Bondt diss. de G. fig.* Strom mírné výšky, z jehož kůry se prýští šťáva pryskyřičná, červená; větve oblé; listy lichopeřené, 5—6jařmé: lístky vejcovné, zatlačené, powyříznuté, obak lysé, wezpod šedohnědé, 2″ dlauhé, 1″ široké; květy červené, rozpostawené na latu konečnau, obšírnau, složenau z hustých, mnohokvětých hroznů. — W Surinamu, Kayeně. 5.

Od něho přichází *kůra listowá surinamská* (Cort. Geoff. surinamensis), náwilně počišťující.

S. žawský. A. Horsfieldii *Leschen. ann. mus.* 16. *t.* 25. Keř 3—4′ wysoký, hnědokorý; listy lichopeřené, 1—2jařmé: lístky wejcovné, ostré, lysé; květy newonné, bílé na hroznech konečných, běwných; kalichy u dola nahoře hrbaté; lusk wyschlý, oliwkowitý, 1semenný. — Po wrších na Žáwě.

Lusky welmi jsau tam wáženy, majíce moc rozdílné nemoci léčiti a jedy kaziti; chuti jest hořké a kus stojí 6—12 kr.

JAKOR. GEOFFROYA. GEOFFROYE.

Kalich w polo na patero klany, zwonkowitý, přídwojpysky. Koruna motýlowitá: křídla a člunek přistejné, kratší nežli pawézka. Tyčinky 2bratré (9 a 1). Wejcník 2wejcný. Lusk peckowitý, wejcowitý, obak brázdau znamenaný, 1pauzdrý, 1semenný, u wnitř 2chlopný. Semeno tlusté.

Stromy americké. Listy lichopeřené. Hrozny úžlabíčkowé, někdy laty.

J. trnatý. G. spinosa *Jacq. am. t.* 170. *f.* 62. Umeri *Marcg. t.* 121. *f.* 2. Strom neauhledný, wětewnatý, přímý, 12střewičný; trny řídké, šídlowité, často paleční, po kmenu a wětwích tlustých; lístků 13—15, podlauhlých, tupých, lysých, nejcelejších; hrozny jednoduché, husté a úžlabíčkowé, 3—4″ dlauhé; květy nejkratšeji stopečkowané, korun špinawě žlutých, daleko široko smrad rozšiřujících; lusk podobá se mandli, swěží se slupkau nejautleji plsťnatau, zelenawě žlutau; dužnina měkká, sladká, smradlawá, zažlutlá, prsty skwrnau hnědau, těžko wyprawitelnau zanečišťující; semeno ztuha s dužninau spojené, jádra bílého, maučnatého, swraskawého. — W Brasilii, Kartageně, w lesech pomořských. 5.

Dužnina surowá působí dáwení; lusky ale waří, a i se semenem k masu nebo rybám na místě chleba jedí.

J. hlístopudný. G. vermifuga *Mart.* Andira Ibaiariba

strá. Lusk šešulinowitý, 3chlopný. Semena trojboká, na střed plodu připewněná.

Stromy bezbranné. Listy 2—3krát peřené, s lichým. Hrozny latowité.

L. olejodarná. M. pterygosperma *Gaert. t.* 147. M. oleifera *Lam. t.* 337. Guilandina Moringa *Lin. Jacq. rar. t.* 461. Hyperanthera Moringa *Vahl.* Morungu *Rheed.* 6. *t.* 11. *Rumph* 1. *t.* 74. 75. Balanus myrespica *Blak. t.* 386. Strom prostřední wýšky, 25′ wysoký, kmenu dwojstřewičného, wětwí nemnohých, přímých, kůry šedé, bradawičnaté, řetkwí chutnající; listy dwakrát anebo třikrát peřené, na loket dlauhé: lístky střídné, složené z 5—9 lístečkůw obwejčitých, nestejných, tupých, na kratičkých řapíčcích, zelené, nejlysejší, nejcelejší, tupé, sotwa ½″ dlauhé: tím strom málo stínu dáwá; kwěty bělawé, obojaké nebo mnohomanželné, rozpostawené na latě konečné, složené; stopka a jeji díly bělawě pýřité; kalich též bělawě pýřitý; koruny žlutawé, wonné; lusk asi zdéli střewice, ukončený dlauhým hrotem, wálcowitý, skoro 3boký, na dél brázdowaný, mnohosemenný; semena w dřeni haubowitém, mdlém, 3boká, hran w

[redacted]

proměnčné. Listy sudo- nebo lichopeřené u jednoho rodu. Květy klasené, zelenavé.

D. dlouhý. G. triacanthos *Lin. Duham.* 1. *t.* 105. — *nov.* 4. *t.* 25. *Kern. t.* 42. *Michx. arb.* 2. *t.* 10. *Schk. t.* 356. Strom 40—60′ zvýší, trnatý, trny silné, 2—4″ dlouhé, jednoduché nebo trojdílné, nejdoleji smačknuté, ostatně ale oblohomolowité; někdy trny docela chybují; pod nimi listy chomáčené, sudo- nebo lichopeřené, 11—14jařmé: lístky čárkowitopodlaublé, nejtupější, zejkowané, wezpod na žíle pýřité, 1″ dlauhé, sotwa ½″ široké, též často dwakrát peřené; květy drobné, zelenawé, rozpostawené na hrozny jednoduché, s listy z ok wynikající; lusky delší střewíce, zšíří 2″, wisuté, nejsmačknutější, někdy zkraucené, čerwenawě hnědé, nejlysejší; semen 10—20, obklíčených dužninau sladkau. — W Americe sewerné, na horách Alleghanských, u nás skoro we wšech zahradách. Kwěte w čerwnu a lipnu. 5.

Dužnina luskowá užíwá se proti kašli; též se z ní waří medowina.

Libowec. Gymnocladus. Chicot.

Květy pometáním dwojdomé. Kalich trubkowitý, na patero klaný. Plátkův 5, stejných, podlauhlých, čnějících. Tyčinek 10, zawřených. Lusk podlauhlý, tlustý, u wnitř dužninau naplněný.

L. kanadský. G. canadensis *Lin. Duham.* 1. *t.* 103. *Lam. t.* 823. *Michx. arb.* 2. *t.* 51. *Reich Gart. mag. t.* 40. Guilandina dioica *Lin.* Chikot. Strom ztepilý, okázalý, beztrný, s košem pěkným; listy 2—3′ dlauhé, dole jedenkrát, hořeji dwakrát peřené: lístky 2″ dlauhé, střídawé, měkké, wejčité, ostré, skoro lysé, padawé; květy bílé, na hroznech úžlabíčkowých; kalichy wlnkowané; plátky prawidelné; tyčinky překrátké, w ústí kalichowém postawené; lusk lysý, wálcowitý, asi 5″ dlauhý; semena přetwrdá. — Po lesích w Kanadě, Nowém Beraku, Tenasi, Ohiu a Kentuku. W Ewropě w zahradách. 5.

Semena pražená místo káwy se potřebují.

Bonduk. Guilandina. Guilandine.

Kalich dole trubkowitý, baňkowitý, krátký, kraje 5dílného, uštův přistejných. Plátkův 5, sedawých, přistejných. Tyčinek 10: nitky dole huňaté. Čnělka krátká.

Lusk wejcowitý, břichatý, smačknutý, wně ježatý, 2chlopný, 1—3semenný. Semena kamenná, lesklá, zakulatělá.

Stromy, kře, po kmenu a wětwích hákowitě trnaté. Listy sudopeřené. Kwěty klasatohrozněné. Listeny zdélené.

B. obecný. G. Bonduc *Lin. Lam. t.* 336. Frutex globulorum *Rumph.* 5. *t.* 48. Acacia gloriosa *Pluk. t.* 2. *f.* 2. Keř nesličný, lezawý, plný trnůw, jako naše maliníky. Kmen dole ztlauští ramena, dřeněm bílým naplněný, rozdělený na mnoho wětwí, asi sáh dlauhých, po zemí lezaucích anebo po jiném křowí se pnaucích, neprawidelných; trny osamotělé; listy dwakrát sudopeřené: lístky 3—6jařmé, lístečkůw wejčitých, 4—5″ dlauhých, 2″ širokých, u wzniku trnem ojedinělým opatřených; hrozen konečný asi pídi zdélí; kwěty čerwenawé; lusky 3—4″ dlauhé, 2″ široké, plné kolcůw malých, měkkých, černawé, naplněné dužninau, w níž 2—4 semena kulowatá, autlými kraužky a plawau skwrnau znamenaná. — W Indii wýchodní na suchopařích. Kwěte w čerwnu, lipnu. ♄.

Semena se slupkau, co kámen twrdau opatřená, hořká, wyhlíží jako rážky mramorowé, a slauží ke hře, *vjonka* nazwané. Semena působí zácpu, a indští wojáci 40 kusů jich několik dní po sobě jedí.

a semena proti nadýmání a předpadnutí konečníka; dužnina luskowá proti kamenu.

B. buksolistý. G. echinata *Spreng.* Caesalpina echinata *Lam.* Ibirapitanga *Piso.* Strom wysoký, tlustý, bakulatý, hnědokorý a krátkotrnný; listy dwakrát peřené: lístky 10jařmé, lístečkům listům buksowým podobných; kwěty drobné, žluté a červeně strakaté, jako konwalinka zapáchající; lusky ježaté, hnědé; semen několik červených. — Na skalách w Brasilii. 5.

Kmen bývá ztlaustlí člowěka, protože ale wnější jeho wrstwa jest měkká, již osekati náleží, mají polena toliko tlaušťku stehna. Toto jádro jest silné, welmi suché, takže w ohni ani kauře newydává, barwy tmawě červené. Potřebují je na nářadí, protože se pěkně dává leštiti. Nejhlawněji ale potřebuje se w barwířstwí a slowe *brezalka*, *pryzilo*, *pryzil*, *fernambuk*, *fernebok*.

Žlazokub. Coulteria. Coulterie.

Kalich dole čihowitý, na patero křaný: ušty přístejné, dolení wětší, hřebenatě žláznatozubatý. Plátkům 5, hoření wětší. Tyčinek 10: nitky dole přiwausaté, prosté. Žláza medonosná nahoře podlé wejčníka. Čnělka krátká, Blizna žláznatopříbrwitá. Lusk smačknutoploský, haubowitý, sotwa pukající, u wnitř branicemi často na příč pauzdratý. Semena 4—6.

Kře, stromy, u úžlabíčka trnaté. Listy sudopeřené. Kwěty žluté, hrozněné. Stopečky pod kwětem článkowané.

Ž. barwířský. C. tinctoria *H. B. et Kunth nov. gen. t.* 569. Caesalpinia pectinata *Cav. Dict. sc. nat. atl.* Tara *Molin.* Strom; kůra na smitcích popelawá, trny krátkými porostlá; listy dwakrát lichopeřené, 2jařmé: lístky 6 — 7jařmé, lístečkům wejčnopodlauhlých, lysých, nejtupějších, wykrojených, palce málo delších, $\frac{1}{2}$" širokých, příkožowitých, obak lesklých; řapíky a řapíčky rezawě pýřité, poslední u každého jařma lístečkového 2trné; palisty: trny 2; hrozny konečné, listu delší, jednoduché, mnohokwěté; stopka jako stopečky často přesleněné, rezawopýřité; kalichy stopeček křatší; koruny růžowé; wejčník aksamitnatý; lusk sotwa 3" dlauhý, $\frac{3}{4}$" široký, podlauhločárkowitý, červený. — W Kolumbii. 5.

Kůru potřebují k barwení.

Sapan. Caesalpinia. Cäsalpinie.

Kalich dole miskowitý, přístálý; kraj 5dílný: ušet dolení wětší, příklenutý. Plátkům 5, nestejných, nehet-

natých: hořejší ostatních kratší. Tyčinek 10; nitky dole huňaté, wzstaupawé; prašníky wšecky plodné. Čnělka niťowitá. Lusk bezbranný, smačknutý, 2chlopný. Semena waječnopodluhowatá, smačknutá.

Stromy, kře, trnaté nebo bezbranné. Listy sudopeřené. Hrozny jednoduché nebo složené. Stopečky dole bezlistenné. Květy žluté.

* Lusky 1—2semenné. Semena nejtlustší, na příč podluhowatá. Kalichy lysé. Nugaria.

S. obtížný, C. Nuga *Ait.* Guilandina Nuga *Lin.* Nugae sylvarum *Rumph* 5. *t.* 50. Keř přenízký, wětwemi co stéblo tlustými we křowí a na pomoří mezi trawau se plazící a obtížný, že mimojdaucím trhá kůži a šaty; listy dwakrát peřené: lístky 3—4jařmé, lístečky 2—3jařmé, wejčité, ostré; kmen bezbranný; řapíčky wezpod kolcaté; hrozny klasowité; květy pěkně žluté, wonné; lusky 2″ dlauhé, 1″ široké, ploché, hladké, hrotem křiwým ukončené; semeno 1—2, černá, podlauhločtyrhraná, plochá. — W Indii wýchodní. Kwěte w dubnu až do června. ♄.

Z kmenu prýští se trocha klowatiny; kořen na moč žene.

** Lusk podlauhlé [redacted]

3—4hraná. — W Indii wýchodní. Kwěte od dubna až do září a zrá koncem roku. 5.

Strom wšude (též i w Indii západní) pro ozdobu se sází, a hlawně w půdě písčité se daří; dosahuje stáří 100 let. Wnější dříwí jest žlutawě bílé, wnitřní ale bledě čerwené, k barwení užitečné a *sapanowým* zwané. Též se z něho dělá rozdílné zboží truhlářské. Amboinský jest toliko keř, siamský ale strom co muž tlustý, ano i w průměru 4′ míwá. Nejwíce barwiny mají kořeny, které málokdy se wykopáwají, protože strom roste na půdě kamenité.

S. bahamský. C. bahamensis *Lam. Desc.* 7. *t.* 503. *Catesb.* 2. *t.* 51. Strom mírně wysoký, lysý, trnatý; listy dwakrát peřené: lístky 3jařmé, lístečkůw 3jařmých, obwejčitých, srdčitě wyříznutých; wětwe a řapíky trnaté; kwěty bělawé, wonné na latách; lusky auzké, čárkowité, ostré, skoro nožičité; semena zakulatělá. — Na Ostrowech bahamských. Kwěte w kwětnu, čerwnu. 5.

Od toho přichází *brezalka žlutá;* kůra prudká ku zprýštění kůže.

S. dwojjařmý. D. bijuga *Swartz.* Poinciana bijuga et Caesalpinia vesicaria *Lin.* Senna spuria *Sloan.* 2. *t.* 181. *f.* 2. 3. Strůmek podobný, trnatý, wšude lysý; listy dwakrát peřené, 2jařmé: lístky 2jařmé, lístečkůw obsrdčitých; kwěty latněné, krátce stopečkowané; tyčinky zdélí koruny; lusky waječnopodlauhlé, chudosemené, černé, brázdowané. — Na Jamaice.

Wšecky díly třeny jsauce zapáchají balsamem. Dříwí čerwené nepochybně jmenem fernambuku k nám přichází.

S. deštiwý. C. pluviosa *Decand.* Cubaea pluviosa *Leand. Sacr.* Bezbranný; listy lichodwojpeřené, 6—8jařmé: lístky sudopeřené, 10—12jařmé, lístečkůw wejčitě kosočtwerečných, lysých; žláza úžlabičkowá wejcowitá; hrozen konečný; stopečky a kalichy ryšawě aksamitnaté; lusk 1pauzdrý, chudosemenný. — W Brasilii.

Leandro wyprawuje, že z mladých wětwí toho stromů woda po krůpějích na způsob deště padá.

S. citelný. C. mimosoides *Lam.* Kal-Todda Vaddi *Rheed.* 6. *t.* 8. Keř 3—4′ wysoký, trnatý; listy na píď dlauhé, dwakrát peřené, 6—12jařmé: lístky 3—12jařmé, lístkůw waječnopodlauhlých, tupých; hrozny mrtnaté; kalichy lysé; koruny čerwené; lusky waječnopodlauhlé, wlnkowané, ½″ dlauhé, 2—3semenné. — W Malabaru. Pořád kwěte.

Listy dotknuty bywše hned se sklopí a brzo zase powzdwihnau se.

**** Lusky podlauhlé, po straně nakřiwené, u wnitř

mezi semeny srostlé, a tím mnohopauzdré. *Libidibník.* Libidibia.

S. koželužní. C. coriaria *Willd. Kunth. mim. t.* 45. Poinciana coriaria *Jacq. am. t.* 175. *f.* 36. Strom ozdobný, košatý, nejwětewnatější, celý a wždycky bezbranný, lysý, 15′ zwýší; kůra černawá, bělohnědě pozbádaná; listy dwojpeřené, 6—7jařmé: lístky 15—20jařmé, lístkůw čárkowitých, tupých, 3‴ dlauhých; klasy husté, konečné; stopečky nejkratší, 1kwěté, početné; kwěty drobné, žlutawé, slabě wonící; lusky 2½″ dlauhé, co prst široké, esowitě zkřiwené; semena wejčitá. — W Indii západní a Kolumbii na pomoří. ♄.

Lusky slowau *libidibi* a slauží k wydělávání kůže.

Drahnoaud. Poinciana. Poinciane.

Kalich dole mískowitý, přístálý, kraj 5dílný: ušet dolení klenutý. Plátkůw 5, nožičitých: hořejší jinotwarný. Tyčinek 10, nejdelších, wšech podplodních; nitky dole chlupaté. Čnělka nejdelší. Lusk ploskosmačknutý, 2chlopný, přímnohopauzdrý branicemi přihaubowatými. Semena obwejčitá, smačknutá: slupka wnitřní u wodě slíznatějící; dělohy ploché.

Kře nebo stromy nejkrásnější, trnaté nebo bezbranné. Listy sudodwojpeřené. Kwěty latnatowrcholičené. Stopečky dlauhé, dole bezlistenné.

D. nejozdobnější. P. pulcherrima *Lin. Lam. t.* 333. *Gaert.* 2. *t.* 150. *Reich. Gaert. mag. t.* 93. *Desc.* 1. *t.* 6. *Bot. mag. t.* 995. Tsjetti-Manderu *Rheed.* 6. *t.* 1. Crista pavonis *Rumph* 4. *t.* 20. *Merian sur t.* 45. Strůmek křowitý kwítím přeutěšeného wzezření, nejlysejší, přímý, asi 12′ wysoký; kůra šedá, se skwrnami a bradawicemi hnědými; wětwe rowné, na každém kolínku trnoma silnýma, krátkýma a podhnutýma opatřené; listy delší střewíce, sudodwojpeřené, 7jařmé: lístky 5—10jařmé, lístečkůw obwejčitých, nejtupějších, někdy wyříznutých, nejlysejších, nejhořejší dwa stejnostranné, ostatní na wnitřní straně užší, asi 1″ dlauhé, ½″ široké; řapík žlábkowitý, u každého jařma opatřený trníčkoma; řapíčky tamtéž mají dwa hrotíčky; lata skoro chocholíkowitá, konečná, řídká, skoro homolowitá, třebas střewíc dlauhá; stopečky dolení na 2½″ dlauhé, nahoru se zkracující, nejodstálejší, rowné, 1kwěté; kwět dost weliký, asi 1½″ w průměru široký, dříwe ryzí, pak miniowý, někdy těma barwama peřestý, newonný; plátky po kra-

ji třepenaté, dlauhonehté; tyčinky zdélí prstu, šarlatowé, nitky na konci huňaté; kwěty zůstáwají 8 dní otewřené; lusky pak wisuté, podlauhločárkowité, smačknutoplochlé, asi 4‴ zdélí, 1‴ zšíří, skoro dřewnaté, černě fialowé, wětrem chřestící; semen 6—8, plochých, plawých, ježto w luscích už klíčí a obyčejně od raupůw bywau. — W Indii wýchodní a západní, w Číně diwoký a sázený. Kwěte w kwětnu a srpnu, zrá. w prosinci a lednu. 5.

Wšude jej sázejí w zahradách a pohané též na hřbitowech. Májemi ozdobují při swatbách dwéře, sedadce a stoly; též ku pod hřbům swobodných je berau, jako u nás rosmarinu. Listy a semena počišťují, a plod wyhánějí, protož prwní se potřebují na místo senesu. Semena pak jsau jedowatá, wšak papuchowé je žerau.

Kampeš. Haematoxylon. Bluthołz.

Kalich dole trubkowitý, přistálý, kraj 5dílný: ústůw padawých, podlauhlých, tupých. Plátkůw 5, sotwa kalichu delších. Tyčinek 10: nitky dole wlasaté, prašníky bezžlazé. Čnělka niťowitá. Lusk smačknutoplochý, kopinatý, obak zakončitý, 1pauzdrý, 2semenný, šwy nepukající, chlopně u prostřed na dél se rozdělující. Semena na příč podlauhlá. Dělohy dwojpalístkaté.

K. obecná. H. campechianum *Lin. Plenk t.* 329. *Lam. t.* 340. *Tussac* 4. *t.* 36. *Desc.* 2. *t.* 73. *Hayn.* 10. *t.* 44. *Düsseld.* 14. *t.* 3. Lignum campechianum *Sloan.* 2. *t.* 10. *f.* 1—4. *Catesb.* 3 *t.* 66. *Blak.* 463. Strom 20—50′ zwýší; dřiwí u wnitř červené, do fialowa a černawa, wně hělawé, s korau hnědau; smítky hnědé, poseté hustými, drobnými, šedými bradawičkami; listy jednoduše, někdy i dwakrát peřené, 2—4jařmé: lístky obwejčité, na konci wyříznuté, až i obsrdčité, kožowité, rownoběžně žebernaté, dole nestejné, asi 8‴ dlauhé, 6‴ široké, nejlysejší; řapíky též bradawičnaté; palisty nejmenší, šídlowité; hrozny úžlabičkowé, jednoduché, řídké, dělají na rozhách hrozen složený; stopky nejlysejší, delší listu; stopečky rozewřené, 1kwěté; kwěty drobné, 3‴ dlauhé, žluté; lupeny 3 kalichowé červené; tyčinky málo kratší koruny; waječník ji delší, čnělka čnějící; lusk 1½″ dlauhý, 4‴ široký, kožnatý; semen málo. — W Americe u Kampeše; w celé Indii západní se sází. Kwěte w únoru a březnu. 5.

Dřiwí k nám přiwážejí w polenech, 3′ dlauhých, 2—3″ tlustých

wrstwy žluté zbawených a slowe *kampežka* (Kampeschholz), ježto k barwení na čerweno, na fialowo nebo černo slauží.

Sněтor. Parkinsonia. Parkinsonie.

Kalich z 5 lupenů, dole krátkosrostlých, odstáloohnutých. Plátkůw 5, wejčitých, plochých: hořeni zaokrauhlý, dlauze nehetnatý. Tyčinek 10, přischnutých, nehtu hornoplátkowého málo delších. Čnělka niťowitá, přiwzstaupawá. Lusk čárkowitopodlauhlý, obak zakončitý, nad semeny hružlatý, a mezi nimi smačknutý. Semena podluhowatá; slupka wnitřní napuchlá.

S. trnatý. P. aculeata *Lin. cliff. t.* 13. *Jacq. am. t.* 80. *Walth. hort.* 6. *t.* 12. *Lam. t.* 336. Strůmek ozdobný, 12′ zwýši; kmen rowný, přewětewnatý; dřiwí bílé, křehké; wětwe tenké, hebké: listy zdělí střewice, perené, přemnohojařmé: řapík rozšířený, čárkowitý, dole ztenčený, asi 1‴ široký; trny 3—1, rowné, rusé, na konci červeně hnědé: lístky přemalé, welmi padawé, střičné, čárkowitopodlauhlé, nejtupější, na kratičkých řapíčcích a i s nimi málo delší dwau čárek, zmládí jako i řapíky bělawě pýřité; kwěty weliké, žluté, wonné, na broznech konečných, 6″ i wíce dlauhých, pak wzro-

vně hnědá, chuť nahořklé a svraskavé, nejvíce podobná ořechovce. Pomáhá se proti žloně a vodnatělosti ve spalovině, k níž se též proti roztlinám vyráženinám a otokům v nohou.

Rohovník, Ceratonia. Johannisbrod.

Květy mnohomanželné nebo dvojdomé. Kalich 5dílný. Plátky žádné. Tyčinek 5: blizna sedavá, okrouhlená. Lusk čárkovitý, kožovitý, nepukavý, mnohosemenný, branicemi nadužnatělými přepažená; chlopně u vnitř dužnaté.

R. obecný. C. Siliqua *Lin. Blak. t.* 209. *Zorn med.* 1. *t.* 59. *Schkuhr. tb. t.* 113. *Plenk* 4. 735. *Lam. t.* 869. *Andr. up. t.* 366. *Hayn.* 7. *t.* 36. *Düsseld.* 18. *t.* 31. Chléb svatého Jana. *Hdj.* 63. — *Wel.* 76. Strom vždy zelený, mírné výšky (20—30'); kmen rovný, s korou hnědau, nerownau; větve rozložené, křivé, dělající koš nehustý, zakulatělý; listy střídavé, lichopeřené, nejlysejší, 2—4jařmé: lístky obwejčité, podlauhlowejčité nebo podlauhlokopinaté, třebas 3" zdéli, 1½" zšíří, nejtupější, někdy srdcowitě wyříznuté, nejcelejší, po kraji ceřité, kožowité, silné; řapík oblý, na líci žlábkowitý, a konci osinowitě prodlaužený; palisty u mladých liw podlauhlé, blanowité, padawé, u wzniku řapíka; ty tmawě růžowé, s prwními listy a pod nimi a kých dlauhých; wětwiček wynikající na hroznech klasowitých, dlauhé, smačknuté, wně hnědé, nakřiwělé, a dužninau ch, bílau; semena tisawá. — Na břehách středoho kwětna. 5. wláště hojně w Malé Asii. Kwěte w břez-

twrdé, červeně žilnaté, dobré na zboží truhlářhodí se k vydělávání kůže. Lusky slowau *xylo-* protože sv. Jan Křtitel na pouští jím se živil. ti welmi odporné, swraskavé, později pak sladw Restavrace jedí ho mnoho. Turci pak ho dřewa a hroznek sorbet ku každodennímu z něho způsob medu, do něhož zadělávají. Domnívají se, že Theofrast jej jmenuje, jest též dobrá píce pro koně, mezky Wlašanci nemajíce jetelnice a owsa, krmí tím dobytkem. Dřiví pálí nebo dělají z něho uhlí;

Jonesia. Zauberblume.

Kalich čtyřzoubkowaně okrauhlé, zvonowité, zšíře u dola kalinový, nálewkowitý, s trubkau dlauhau,

zavřenau, dužnatau, s okrajem otevřeným 4laločným: lalokův vejčitých. Plátky nižádné. Tyčinek 8 (někdy 7—9), z hrdla kalichového vynikl ých, dlauže čnějících, prostých anebo nejdoleji (některých) přírostlých. Vaječník nožičitý, dolejší dřík nožky s trubkau kalichowau srostlý. Čnělka niťowitá. Lusk 4—8semenný, smačknutoplošký, šawlowitý se šwy mozolatými.

T. stromowitý. J. Asoca *Roxb.*, J. pinnata, *Willd.* Saraca arborescens *Burm. ind. t.* 25. *f.* 2. S. indica *Lin. Asjogam Rheed.* 5. *t.* 59. Strom wždy zelený, zrůstá 15'; listy střewičné, sudopeřené, 2—3jarmé: lístky společné, podlauhlé, lesklé, pewné; hrozny nahloučené; kwěty 2" dlauhé, žluté, pak červenawé, wonné; lusky mečowité, na píď dlauhé, 2" široké, semena 4—8, jako kaštany. — W Indii wýchodní. Kwete w prosinci a lednu. 5.

Sází se okolo chrámův pohanských a bedlivě se opatruje, protože mámejí jeho wnitřek jejich ozdobují. Listy počišťují krew; šťáwa z nich s kmínem proti hryzení.

Těžeň. Barringtonia.

Kalich z lupenův 5, nejdoleji sotwa srostlých, wejčitopodlauhlých, podhnutých, stejných, padawých. Plátkův 5, přiokrauhlých, přistejných, krátce nehetnatých. Tyčinek 10, prostých, nestejných, podplodních (?). Prašníky 4pauzdré. Čnělka niťowitá. Lusk tlustý, tupý, zaoblený, nákřiwý, mnohosemenný. Semena zakulatělohranatá.

T. ryšawý. C. rufum *Lour.* Intsia amboinensis *Decand.* Metrosideros amboinensis *Rumph* 3. *t.* 10. Ztepilý strom; listy lichopeřené, málo- (2—3) jarmé; lístky podlauhlé, tupé, 3" dlauhé a skoro taktéž široké, pewné; hrozny konečné, latowité; kwěty wonné; kalich zelenožlutý; pawézka bílá, třepenatá; tyčinky 3, červené, plodné; lusk zdélí pídi, zšíří 3", tenký, hnědý, twrdý; semena 4—6, černá, plochá, skoro ardčitá. — W Indii wýchodní. 5.

Z poraněného kmenu prýští se šťáwa co krew červená, ježto z plátna nedá se wyprawiti. Jádro kmenowé přetwrdé, těžké, hrubowlákné jako dubowé, čerstwým chlebem zapáchající; slowe *dřewo železné*, a potřebuje se jako naše dubowé; nesmí ležeti na zemi, protože brzo hnije, ani we wodě mořské netrwá, trpě mnoho červem. To jádro obklíčeno ale wrstwau bílau, kteráž wždycky se musí odstraniti, jelikož bílí wšekazowé jí zžírají. Kůra šerá, sama sebou 5—6krát se loupá u welkých kusech a hlubě porůhaném a jedowatým hubám.

Tamarindus. Tamarindus. Tamarindenbaum.

Kalich z 5 lupenův, dole w trubku srostlých, nahoře prostých, ochlípených, podlauhlých: 2 dolejší w lalok jediný, širší, dwojzubý, často na konci dwojzubý srostlé. Plátky 3, s hořejšími lupeny střídawé: 2 wejčité, prostředný kuklowitý. Tyčinek 9—10: 2—3 dolejší jednobratré, pelnaté, 7 nejkratších, neplodných. Čnělka šidlowitá. Lusk dložkatý, šawlowitý, smačknutý, 1puzdrý, 3—6semenný: chlopně mezi oplodím wnějším a wnitřním dužnaté. Semeno u pupu úkosně uťaté, wejčitočtwerečné.

Stromy. Listy sudopérné, mnohojařmé. Květy hroznaté.

T. wychodní. T. indica *Lin. Blak. t.* 221. *Plenk t.* 31. *Tuss.* 3. *t.* 35. *Desc.* 2. *t.* 26. *Hayn.* 10. *t.* 41. *Duhamel.* 7. *t.* 11. Balam-Pulli *Rheed.* 2. *t.* 23. *T.* Tamarindus *Rumph* 2. *t.* 28. Tamarynd *Mat. Wel.* 69. (listky a semeno). Strom ohromný, auhledný; kmen wysoký, 4′ w průměru tlustý; koš obšírný, hustý; kůra na kmenu hnědá, na wětwích napopelawělá; listy střídawé, peřené, 6″ dlauhé, 12—17jařmé: lístky čárkowité, obak zaokrauhlené, na konci někdy wyříznuté, nejkratšeji řapíčkaté, 1″ dlauhé, 5‴ široké, lysé, zmládí malíčko pýřité; hrozny klasowité, jednoduché, asi 2″ dlauhé, 5—10květé, jednak úžlabičkowé, jednak konečné; stopky a stopečky nejlysejší; kalich a koruna bílé, poslední červeně žilnatá; lusky na dlauhých stopkách srpowité, podlauhlé, malíčko smačknuté, tupé, 4—5″ dlauhé, wůbec 6krát delší nežli širší, hnědé; chlopně mezi oplodím naplněné dužninau hustau; semena 3—4, hnědá, čtyrhraná. — W Indii wýchodní, též nepochybně w Arabii, Egyptu a Senegalsku. Květe w květnu až do lipna. 5.

Strom ten we wlasti sázejí před domy jako my lípy; hlawně ale pro dužninu čili powidla luskowá, ježto k nám se semenem smíchaná přiwážejí (pulpa tamarindorum); jsauť kyselá kyselinau winnau a jablkowau; též sestáwají z cukru, klowatiny a slizi. S cukrem smíchaná ale jsau chutná. Potřebují se w lékařstwí, mírně ženauce na stolici. We wlasti jeho powidlím kyselí pokrmy; Hollandané dělají z nich piwo cukrowé, w Indii obljbený nápoj; listy nakyslé a květy proti zimnicím a hlistám.

T. západní. T. occidentalis *Gaert.* 2. *t.* 146. Tamarindus *Blak. t.* 201. T. indica *Jacq. am. t.* 10 *et* 179 *f.* 98. Liší se od předešlého tím, že má lusky kratší, totiž sotwa 3krát delší nežli širší, 1—4semenné; snad se ještě tím rozděluje, že hrozny jsau mnohokwěté a delší

listu. — Na Ostrowech karybejských a w Americe horčejší.

Užitek předešlého.

Kassia. Cathartocarpus. Kassie.

Kalich z lupenův 5, sotwa srostlých, nejtupějších. Plátkův 5, nestejných. Tyčinek 10, prostých, nestejných: 3 dolení delší, 4 prostřední krátké, rowné, 3 hoření s prašníky pometawými, jinotwarými. Prašníky 2pauzdré: pauzdra na konci štěrbinau pukající. Vaječník nožkatý, často oblaukowitý. Lusk oblý nebo smačknutý, dřewnatý nebo blanowitý, nepukawý, na příč branicemi rozdělený: pauzdra dužninau naplněná. Semena elipsowitá, přismačknutá, rownoważná. Pupek bodowitý, konečný. Pírko patrné.

Stromy, kře. Listy sudopeřené. Řapíky často žláznaté. Lístky střídné.

K. obecná. C. fistula *Lin. Desc.* 1. *t.* 25. *Gaert.* 2. *t.* 147. *f.* 1. *Lam. t.* 332. *Plenk t.* 327. *Tuss.* 4. *t.* 2. *Hayn.* 9. *t.* 39. *Düsseld.* 14. *t.* 21. *Wagn.* 1. *t.* 68. Kassia *Mat. Wel.* 12. Strom 20—40′ zwýší, asi našemu wlaskému ořechu wzezřením podobný; kmen nízký, 2′ tlustý; listy delší střewíce, sudopeřené, 5jařmé, nejlysejší: lístky třebas zdélí 6″, zšíří 2″, wejčité nebo wejčitokopinaté, přizakončité, nejcelejší; řapíky oblé; hrozny třebas na 2 pídi dlauhé, mnohokwěté, úžlabíčkowé; kwěty žluté, weliké (2′)! jako fialky wonící; plátky obwejčité, zpeřenožilé; tyčinky 3 delší plátkův, ostatní kratší; lusk wisutý, oblý, zdélí 1—3″, ztlaušti 1″, dřewnatý, hnědočerný, na příč mnohopauzdrý, nepukawý, mělce obrančkowaný a wně na dél podlé šwův dwěma pásky znamenaný: pauzdra naplněná dužninau černau, sladkau; semeno w každém pauzdru jedno. — W Indii wýchodní a Egyptu, a odtud do Ameriky přenešená. Kwěte w dubnu a kwětnu. 5.

Plody (fructus Cassiae fistulae). jmenowitě jejich dužnina slaužší k lehkému obměkčení břicha, obzwláště pro děti, ačkoli mýtí málo jest w obyčeji; taktéž slaužší lusky nezralé do cukru nadělané; z mauky semenowé dělají obměkčujíci obkladky. Kůra k wydělávání kůže.

K. brasilská. C. brasilianus *Pers.* Cassia brasiliana *Lam. Jacq. fr. t.* 85. *f.* 3. *Breyn. cent. t.* 21. C. grandis *Lin. fil.* C. mollis *Vahl.* Strom wysoký, ozdobný, koře hustého; rozhy ponachowělé, pýřité; listy weliké, 10—20jařmé; lístky menší w poměru nežli [illegible] sotwa 1½″ dlauhé, wejčnopodlauhlé, na obojím [illegible]

zaužené, tupé, přihrotité, na příč autle praužkowané, na líci pýřité, na rubu měkce plstnatoškohlawé; palisty wejčité, zakončité, přemalé; řapíky bezžlazé; hrozny kratší listu, úžlabičkowé, odwislé, mnohokwěté, huňaté; kwěty menší, krátce stopkaté, masowé; lusky skoro 3" zdélí, 2" ztlauští, smačknuté, šawlowitě prohnuté, hnědé, přemnohými wywýšeninami kraužkowatými swraskalé, se šwy wstáwajícími, se zadowým jakoby dwojnásobným; pauzdra mnohá, naplněná kaší černohnědau, dříwe trpkau, uzráním nepříjemně hořkau; semena waječnoeliptičná, smačknutá, hnědá. — W Indii západní a Americe jižné. Kwěte w březnu. 5.

Plody toho rodu býwají s předešlými smíchány; jsauce ale špatnější, měly by se wyhoditi; nicméně w Americe k týmž koncům se potřebují.

K. kůlkowá. C. bacillus *Pers.* C. bacillaris *Lin. fil. Jacq. frag. t.* 85. *f.* 4. *Bot. reg. t.* 884. Strom jměním podobný předešlým; listy dwojjařmé: lístky wejčité, tupaunké, úkosné, jichž dwa dolení mezi sebau na řapíku mají tupau žlázu; lusky mnohem autlejší nežli prwního rodu, bledší, naplněné dužninau z hněda žlutau, trpkau a sladkau. — W Surinamě. 5.

Plody, *kassia americká*, od nějakého času přiwáží se do Ewropy a místo wýchodoindské se potřebuje.

Semen. Cassia. Senna.

Kalich z lupenůw 5, sotwa srostlých, tupých aneb ostrých. Plátky a tyčinky jako kassie. Prašníky děrama nebo štěrbinama pukající. Waječník často oblaukowitý. Lusk ploskosmačknutý, branicemi mnohopauzdrý, bezdužniný, pukawý, 2chlopný. Semena smačknutá, s chlopněma rownoběžná. Pup boční, čárkowitopodlauhlý.

Zeliny, byliny, kře, Listy sudopeřené.

* Lupeny kalichowé tupé. Prašníky děrama pukající. Lusky listowité, mázdrowité, na příč mnohopauzdré, nad semeny hrůžlaté, u wnitř sotwa dužninaté. Semena s chlopněma rownoběžná.

S. obwejčitý. C. obovata *Collad. t.* 15. *f. a. Hayn.* 9. *t.* 42. *Wagn.* 2. *t.* 180. Sena *Mat. Wel.* 443. Křiček zwýší ½', wětewnatý, nejlysejší; kmen a wětwe oblé; listy 3—4" dlauhé, sudopeřené, 4—7jařmé; lístky obwejčité, tupé, nejkratšeji zakončité, nejcelejší, 6—12''' dlauhé, 3—5''' široké, nejdrobněji pýřité; řapík bezežlazý, žlábkowitý; palisty nejmenší, šídlowito-

kopinaté; hrozny úžlabíčkowé, skoro zdéli listu, asi 12 kwětůw žlutých nesaucí; stopky a stopečky nejlysejší; listeny wejčité, ostré, podduté, prchawé; lusky 1—2" dlauhé, 3/4" široké, listowité, oblaukowitě prohnuté, nejtupější, u prostřed na dél hružlaté a křídélky nad semeny opatřené, mnohosemenné, podlé šwu dolního pukající, aniž se rozdělující dokonale, rusé; semen asi 6, skoro srdčitých. — W Egyptě a Arabii; w Europě jižné se sází. — Kwěte w lednu, únoru. ♄.

Listy senau wlaskau čili senesau wlaským (Senna italica) zvané, užíwají se k počišťowání. Býwají pomíchány lusky senesnými a listím argelowým.

S. ztupený. C. obtusata *Hayn.* 9. *t.* 43. *Düsseld.* 7. *t.* 12. C. Senna *Lin. Plenk t.* 826. *Jacq. ecl. t.* 87. We wšem podobá se předešlému; listy jsau toliko obdálněji 4—6jařmé: lístky obwejčité, uťaté a wykrojené; lusky silněji prohnuté, 8—12semenné. — W Egyptě. Jindá se sázela we Wlaších.

Užitek tentýž.

S. kopinatý. C. lanceolata *Forsk. Lam. t.* 382. *f.* 2. *e. et f.* 3. *a. Hayn.* 9. *t.* 41. *Düsseld.* 11. *t.* 6. *Wagn.* 2. *t.* 135. C. orientalis *Pers.* Sena alexandrinská *Mat. Wd.* 443. Podobá se předešlé; liší se ale, že jest hlowitá, že listy jsau 4—5jařmé; lístky waječnokopinaté, ostré, řapík žláznatý; lusky listowité, síťkowané, u prostřed hružlaté, nekřídlaté. — W Egyptu hořením a Nubii. Kwěte w lednu, únoru. ♄.

Listy její, senau alexandrskau (Senna alexandrina) zvané, taktéž se potřebují; někdy listy její býwají s předešlými smíchané.

S. ostrolistý. C. acutifolia *Delil. eg. t.* 27. *f.* 1. *Hayn.* 9. *t.* 40. *Düsseld.* 28. *t.* 17. C. elongata *Lam.* Senna officinalis *Roxb.* Podobá se předešlému, takže mnozí jej mají za pauhý odrodek. Rozeznáwá se ale kmenem dwakrát wyšším, oblehranatým, listy 5—6jařmými; lístky krátce stopečkatými, blanowitými, kopinatými, zakončitými, hrotitými, přílysými, 1—2" dlauhými, 3—5" širokými, palisty mnohem wětšími, šídlowitočárkowitými, řapíky drobnožlazými, lusky příkosowitými, podlauhlými, delšími nežli u předešlého a stejně širokými, po obojí straně u prostřed napuchlými. — Z hořeního Egyptu až na Senegal, z Arabie až do Indie wýchodní. ♄.

Užitek jako předešlého.

** Lupeny kalichowé tupé. Prašníky dlauhé pukající. Lusky smačknuté, pukající po šwech, napuchlé, [illegible]

dokonale neb nedokonale na příč mnohopauzdré; pauzder bez dužniny. Semena s chlopněmi rownoběžná.

S. rybolowný. C. venenifera *Mey.* Keř; listy 4jařmé: lístky wáječné, chlupaté; žláza dole na řapících; hrozny úžlabíčkowé, chudokwěté; lusky pýřité. — We křowinách u Essekwéba w Gnianě.

We mlasti slowe piemi, a kořen jeho potřebuje se k chytání ryb.

S. plocholuský. C. occidentalis *Lin. Bot. reg. t.* 83. C. planisiliqua *Lin. Sloan.* 2. *t.* 175. *f.* 3. 4. *Comm. hort.* 1. *t.* 26. Zelina nebo bylina 2—3′ wysoká, hranatá, lysá; listy 9″ dlauhé, sudopeřené; 4—6jařmé: lístky wejčitokopinaté, zakončité, nejostřejší, po kraji pýřité; na wnitřní straně řapíku nad jeho wznikem žláza tlustá; hrozny chudokwěté, úžlabíčkowé a konečné; kwěty žluté, dost wěliké; stopky pýřité; kalichy lysé; lusky přímé, 4″ dlauhé, 3″ široké, plochosmačknuté, obak ostré, po šwech ztlustě, pýřité, u prostřed na dél páskau hnědau znamenané, ostatně rusé. — Na Ostrowech karybejských, w Americe horčejší a na Žáwě. Kwěte za plistě. ☉.

Celá rostlina smrdí a chutná protiwně. Kořen (bois. puant) užíwají proti zaprtání břišních utrob, slabosti žaludkowé a nastáwající wodnotělnosti; semena pražená proti zwrabu, ano i místo káwy.

S. srstnatý. C. hirsuta *Lin.* C. caracasana *Jacq. schoenb. t.* 270. Bylina; listy 4—6jařmé, srstnaté: lístky širokowejčité, zakončité; žláza zpleštilá dole na řapíku; hrozny úžlabíčkowé, krátké, shlaučené; kalichy nejhuňatější. — W Americe horké.

W Brasilii se potřebuje jako předešlá. Podlé *Boerhave* prý Indiané šťawau její maží si ruce, a strkajíce je do wody ryby mámí a lapau.

S. marilanský. C. marilandica *Lin. Schk. t.* 113. *Bigel. t.* 39. *Bart med. t.* 12. *Düsseld.* 10. *t.* 10. *Dill. elt. f.* 359. Bylina zwýší muže; lodyha oblá, zmládí celá potom jenom nahoře chlupatá; listy sudopeřené, 8—9jařmé: lístky wejčitopodlauhlé, hrotité, po kraji dole pýřité, asi 1½″ dlauhé, 1″ široké; řapíky chlupaté; palisty kopinatočárkowité, chlupatobrwité; hrozny úžlabíčkowé, kratší listu, dělající s konečným hrozen asi 6″ dlauhý, hustý; stopky a stopečky chlupaté; kalichowé lupeny po kraji pýřité; koruny žluté; waječník bělohunatý; lusky smačknuté, čárkowité, mrtnaté, olysající, 3″ dlauhé, 3‴ široké. — W Americe sewerné teplejší. Kwěte w srpnu, září. ♃.

List její, jako senesu obwejčitého a kopinatého, k počišťowání, a surogat jejich wýborný, neauhonný.

S. jednokwětý. C. Tagera *Lam. Rheed.* 2. *t.* 53. Zelina (?); listy 3jařmé: lístky obwejčité; stopky nejkratší, 1kwěté; lusky rowné, čárkowité. — W Indii.

Přikládají jej wně na pryskýře a wředy.

*** Lupeny kalichowé tupaunké neb ostré. Plátky přistejné. Prašniky štěrbinaté. Lusky plochosmačknuté, bezdužniné, 1pauzdré nebo nedokonale mnohopauzdré. Semena rownoběžná s chlopněma.

S. egyptský. C. Absus *Lin. Jacq. ecl.* 1. *t.* 53. *Dillseld.* 14. *t.* 28. Zelina zwýší 1′; listy 2jařmé: lístky obwejčité, lysé, brwité, tečkowané, mezi nejdolejšíma žlázky nejmenší; wětwe a řapíky pýřité; kwěty doleni w úžlabíčkách ojedinělé, hořeni w hrozen nahý (bezlistý) konečný rozpostawené, pětimužné, žluté nebo šafránowé; lusky 2palečné: semen 6. — W Egyptě a Indii wýchodní. Kwěte w čerwnu, lipnu. ☉.

Semena zapáchají kořenim, chutnají protiwně a hořce; rozmělněné dobře prospiwají proti zánětu egyptskému w očích. Slowau *Semina Cismae.*

mnohokwěté; stopka a stopečky autlé, aksamitnaté; kwěty weliké, žluté; plátky zejkowané; lusk blánitý, čtyrhraný, tuhý, křehký. — Na Ostrowech karybejských, w Americe horčejší a Indii wýchodní. Kwěte w jaře. ♄.

Šťáwa z listůw se solí kuchyňskau smíchaná slauží k léčení lišejůw.

Ch. štětinatý. H. Rumphiana Cassia Rumphiana *Decand.* Senna alata *Roxb.* Herpetica *Rumph.* 7. *t.* 18. Podobá se welice předešlému. Kmeny jsau wyšší a tlustší, a jako starší wětwe opatřené palisty stálými, uchowitými, tuhými, ostrými a šrámy opadalých listůw; listy 8—14jařmé; lístky čárkowitopodlauhlé, wětší, při jejichž wyniknutí ze řapíku jsau štětinky 2, malé, tmawě barwené. — W Indii wýchodní. ♄.

Čerstwý list jako předešlého proti lišejům, na Žáwě jako listy senesowé se potřebuje.

Mískaptec. Afzelia. Afzelie.

Kalich trubkowitý; kraj na čtwero klaný, padawý. Plátky 4, nehetnaté, hořejší wětší. Tyčinek 10, jichž 8 plodných, 2 hoření jalowé. Čnělka šídlowitá. Blizna ostrá. Lusk dřewnatý, mnohopauzdrý. Semena dole míškem miskowitým až do pola obklíčená.

M. africký. A. africana *Smih. lin. Trans.* 4. *p.* 221. *Perott. seneg. t.* 57. Strom; listy sudopeřené; kwěty hrozněné; semena černá w míšku co krew čerweném, jejž obyčejně jedí. — W Senegalsku.

Chwastor. Amherstia. Amherstie.

Kalich trubkowitý, 4dílný, opatřený listenoma. Plátkůw 5, nestejných; pawézka weliká, srdčitá. Tyčinky 2bratré (9 a 1). Čnělka niťowitá. Lusk nožkatý, plochý, 6semenný.

Ch. obecný. A. nobilis *Wallich as.* 1. *t.* 1. 2. Strom 30—40′ zwýší, 3′ ztlauští; koš obšírný; listy sudopeřené, 1½′ dlauhé, 6—8jařmé; lístky 10″ dlauhé; hrozny 2—3′ zdélí a 2′ tlusté, wisuté, asi ze 24 kwětůw nejkrásnějších složené; kalich žiwě čerwený, koruny takowétéž, na konci žlutě skwrnaté; listeny 2½″ dlauhé, taktéž barwené; pawézka 3″ dlauhá, 2″ široká, křídla taktéž dlauhá 8‴ široká; lusk čerwený, 7″ dlauhý, 2″ široký. — W Martabanu Indie wýchodní.

Nad strom ten, ozdobený hrozny květaucími, nárasnými a stkvělými, a nad trubol není krásnějšího.

Ladokwět. Schottia, Schottie.

Kalich z lupenův 5, barwených, dole srostlých. Plátkův 5: poboční na sebe přiložené. Vaječník nožkatý. Lusk nožkatý, 1—2semenný.

L. hrotitý. S. speciosa *Jacq. rar. t.* 75. *Andr. rep. t.* 318. Guayacum afrum *Lin.* Keř 4′ wysoký: listy sudopeřené, 7—10jařmé, sotwa 2″ dlauhé, nejlysejší: lístky waječnokopinaté, hrotem trnowitým zakončité, kožowité; řapík obraubený: palisty šídlowité; hrozny přímé, chudokwěté; kwěty karmasinowé, stopečkowané; lusky 2″ dlauhé. — W Senegalsku, na Předhoří dobronadějském. ♄.

Ze semen dělají krupici chutnau, již Hotentoti rádi jedí.

Kopajxík. Copaifera. Kopaivabaum.

Kalich bezlistený, složený ze 4 lupenův dole srostlých, odstálých, malých, stejných. Plátky nižádné. Tyčinek 10 prostých přistojných; prašníky podlouhlé.

K. západoindský. C. Jacquini *Desf.* C. officinalis *Jacq. am. t.* 86. *Woodv. med.* 3. *t.* 137. *Lam. t.* 342. *H. B. Kunth.* 7. *t.* 659. *Plenk t.* 343. *Hayn.* 10. *t.* 14. *Dässeld.* 9. *t.* 2. *Wagn.* 2. *t.* 170. Strom ztepilý, ozdobný, košatý; smítky křiwolaké, s korau hladaunkau, popelawě hnědau; listy sudopeřené, 2—5jařmé; lístky koneč-né střičné, ostatní střídawé, wejčítopodlauhlé, nestejnostrané, tupě zakončité, nejcelejší, hladké, proswítawotečkowané, rownoběžně žebernaté, na řapiku konečné 3″ dlauhé a skoro 2″ široké, dolení se umenšující; řapík a řapíčky nejkratší, lysé, hrozny latowité, tuhé, úžlabíčkowé, skoro zdélí listu, složené z hrozníků klasowitých, tuhých, skoro rozewřených, mnohokwětých; kwěty na kratičkých stopečkách; paupata kulowatá; lupeny kalichowé kopinaté, ostré, na wnitřní ploše bělawě srstnaté; tyčinky delší kalichu; waječník zaokrauhlý, po kraji srstnatý, nožkatý, s čnělkau co tyčinky dlauhau; lusky zdélí 1″, obwejčité, hnědé; semeno 1, podlauhlowejčité, hnědé, dopola w míšku bílém. — W Indii západní a na Wenezuale. 5.

Ten strom též zcela způsob balsamu kopaiwy, který ale jest hustší, ryzý, méně wonný. Na Wenezuele slowe *takamahaka.* Jest ale ještě mnoho rodůw toho pokolení, balsam kopaiwu rodících, w Americe horké rostaucích, jichž uwádíme ještě dwa.

K. pýřitý. C. Langsdorfii *Desf.* Podobá se předešlým. Lístky obyčejně 5jařmé, eliptičné, tupé, komolé, proswitawě tečkowané, lysé; řapíky pýřité. — W Brasilii. 5.

K. kožnatý. C. coriacea *Mart.* Podobný předešlému. Lístky 2—4jařmé, eliptičné, wykrojené, síťkowanožilnaté, obak lysé, na rubu nasiwělé. — W Brasilii. 5.

Blumauš. Cynometra. Hundsruthe.

Kalich bezlistenný, padawý: trubka nejkratší; kraj 4dílný, uštůw ochlipených, na konci kystnatých. Plátkůw 5, podlauhlých, stejných. Tyčinek 10, prostých; prašníky na konci na dwé klaně. Lusk polookrauhlý, dužnatý, nepukawý, wně bradawičnatý, 1pauzdrý, 1semenný. Semeno wyplňující pauzdro, u prostřed na šew připewněné.

Stromy; listy jednojařmé; kwěty z kmenu wynikající.

B. obecný. C. cauliflora *Lin. Lam. t.* 331. *f.* 1. Cynomorium *Rumph* 2. *t.* 62. Strom mírný, asi citronowému podobný; kmen neprawidelný, rozsedalý, baku-

se prýští. We wlasti potřebují kopál ke kaurení a w lékařství, w Ewropě ale na pokost. Leží w prohlubinkách mezi korau a dřewím, pod kořenem hlawním ale někdy kusy 6—8 liber těžké; jest rusý, proswítawý, lesklý, a třený welmi líbezně woní. Listy potřebují proti hlistám, kůru proti nadýmání.

Jest ještě mnoho roduw w Americe horké rostaucích, kopál téhož přjmení poskytujících.

Drasnolusk. Tradhylobium. Rauhhülse.

Kalich jako kurbarylůw. Plátky 3, ledwinité, na dlauhých, čárkowitých nehtech, přistejné. Waječník wausatý. Lusk korkowitokožowitý, bradawičnatoswraskalý, naplněný dužninau wyschlau, pewnau, 1—chudosemenný.

Stromy dle jmění podobné předešlým.

D. obecný. T. Martianum *Hayn.* 11. *t.* 17. Hymenaea verucosa *Lam. t.* 330. *f.* 2. Strom 40—60′ wysoký; rozhy často podwojné, lysé, špinawě bílé, hnědě łupkaté; listky sedawé, wejčitokopinaté, nestejnostrané, wykrojenozakončité, dole silné, stejné, kožowité, přibeležebré, $1\frac{1}{2}$—$2\frac{1}{2}$″ dlauhé, 6—10‴ široké, sotwa proswitawě tečkowané, lysé, na líci lesklé, na rubu mdlé; lusk

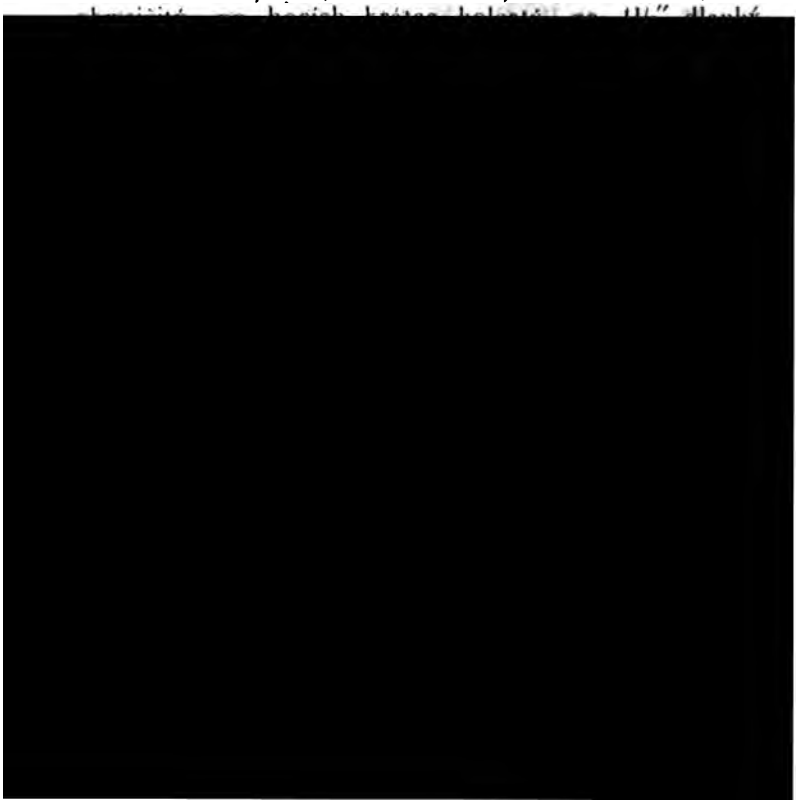

listy na řapících palečných, dole přísrdčité, na rubu, jakož i řapíky a rozhy pýřité, do pola rozklané; laloků wejčitých, ostrých, přírownoběžných, 3—4žilých, ostrých anebo zakončitých; hrozny konečné, cháblé; kwěty welké, bílé; plátky kopinaté; tyčinek 9, jednobratrých, neplodných, 10tá dlauhá, prostá, plodná; lusky 5—6″ dlauhé, kopinaté, smačknuté, hnědé. — Na Jamaice, Haitě. Kwěte w červnu až do září. 5.

Zwařenina z kořene dobrá proti slabosti žalúdkowé a hlistám; kwěty počišťují jako kassiowé.

W. síťkovand. B. reticulata *Decand. Guillem. seneg. t.* 60. Strůmek 15′ zwýší; kmen 1′ tlustý, zatočilý; listy kožowité, dole srdčité, lysé, wezpod mezi žebry autle síťkované: lístky širokowejčité, tupé, 5žilé, nad prostředek srostlé, na konci rozewřené; kwěty w úžlabíčkách chomáčené, přísedawé; kalichy a waječníky plstnaté; lusky nejšířeji čárkowité, lysé, s dužninau maučnatau a semeny hnědými. — W Senegalsku.

Trpká kůra proti nauplawici a wůbec místo prowazůw na chatrče negerské.

W. jazyk. B. Lingua *Decand.* B. scandens *Lin.* Folium linguae *Rumph* 5. *t.* 1. Keř co do kmenu nejpodiwnější; jestiť asi co stehno silný, hranatý, jakoby ze dwau lan srostlý, hladký, hnědý, a pne se po blízkém stromu wzhůru, kdežto tepruwa se rozděluje na wětwe mnohé, smačknuté, rozmanitě se točící, krautící a spletající, jakoby člowěk byl udělal uzly, smyčky: rozhy křiwolaké, pýřité, olysající; listy střídawé, srdčité, wezpod autle síťkowané a ryšawě huňaté: lístky polowejčité, zakončité, do pola srostlé; z úžlabíček jejich wynikají rozwiliny jednoduché, podwinuté, toliko pometalými stopkami jsaucí; hrozny chudokwěté, přímé, bílé, pak žlutawé: plátky kopinaté, ostré; lusk 1/2′ dlauhý, 1″ široký, co nůž tlustý, twrdý, hnědý; semen 8, plochých, černých, kraužkem co stříbro bílým obkličených. — Na Molukách, we wšech křowištích blízko moře. 5.

Keř ten zaplétá 2—3 stromy, takže nelze je pro sebe poraziti. Dříwí hanbowité má mnoho šťáwy, táhnaucí se w klowatinu. Listy jedí co zeleninu.

W. přeslá. B. variegata *Lin.* Chowana - mandaru *Rheed.* 1. *t.* 32. Strom asi 20′ zwýší; listy dole srdčité, zaokrauhlé, trochu širší nežli delší, lysé: lístky široce wejčité, tupé, 5žilé, nad polowičku srostlé; kwěty pořád, obzwláště w čas deštiwý se rozwíjející, mají kalich na dél pukající; plátky wejčité, přísedawé, růžowé,

žluté a nachowě peřesté; tyčinek 5 delších plodných. — Na Malabaru.

Zwařenina z kořena wyhání větry a moří hlísty u dětí; s medem a s cukrem dobrá jest proti kašli. Kůra s wodau rýžowau zpařená žene na stolici; taktéž činí kwěty.

W. plstnatá. B. tomentosa *Lin. Burm. zeyl. t.* 18. Chanschena-pou *Rheed.* 1. *t.* 35. Keř 10—12′ zwýší; listy dole wejčité nebo zaokrauhlé, wezpod i s řapíky, rozhami, palisty, stopkami, listeny a kalichy přihuňaté: lístky waječné, tupé, 3—5žilé, nad polowicí srostlé; stopky 1—3kwěté; plátky obwejčité, tupé; tyčinek 10, plodných: — Na Ceylonu.

Kořen rozdrcený přikládá se prospěšně na wole; zwařenina z něho dobrá proti hlistám. Kwítím ozdobují chrámy bohům.

Žmahlika. Cercis. Judasbaum.

Lupenův 5, srostlých u wěnce baňkowitý, 5zubý, dole hrbatý. Plátkův 5, nehetnatých, přímotýlowitě postawených, prostých; křídla větší. Tyčinek 10, prostých, nestejných. Wajcčník přinožkatý. Lusk podlauhowatý, málo smačknutý, 1pauzdrý, mnohosemenný: šew hoření semenonosný, přikřídlatý, druhý pukající. Semena obwejčitá; slupka wnitřní, napuchlá, bilkowitá.

Stromy. Listy jednoduché, dole srdčité, mnohožilé, celé, po kwětení pučící. Stopky 1kwěté, z kmenu nebo wětwí swazkowitě wynikající.

Ž. nejtupější. C. Siliquastrum *Lin. Lam. t.* 328. *Schmidt t.* 20. *Kern. t.* 520. *Duham. nov. t.* 7. Planý swatojanský chléb nebo jidášowý strom *Mat. Wrl.* 76. Jidášník. Keř a w zahradách strom asi 20—25′ wysoký; kmen w obwodu 4—6′, obkličený korau černawau; listy jednoduché, okrauhlé, dole srdčité hluboce wyříznuté, na konci nejtupější a mělce wyříznuté, 2½″ dlauhé a maličko širší, na líci pěkně zelené, obak nejlysejší; řapíky zdélí třetiny listowé; palisty kopinaté, tupé; kwěty před listím z loňských rozeh nebo z kmenu wynikající, w hrozníky krátké rozpostawené; stopečky zdélí kwětu, 1kwěté, nejlysejší; kalich lysý, uštův nejtupějších; koruny růžowé; lusk zdélí 3″, zšíří 8‴, smačknutý, čárkowitokopinatý, mázdřitý, na příč žilnatý a rýhowaný, na hořením kraji blanau asi ½‴ širokau obsbený, proswítawý; semen asi 10, čočkowitých. — W ně a Asii středomořské podlé potoků. Kwěte u ncem dubna nebo na začátku května. ♄, 5.

kwěty ostré a dost lahodné dáwají na salát místo kořenů; též se

nakládají do octa; listy proti běhawkám; dříwí dobré pro truhláře; wětwe hebké na obruče; Turci jej sázejí na hřbitowy.

Aloedrew. Aloexylon. Aloeholz.

Kalich 4lupenný nebo 4dílný: lupenůw ostrých, padawých, doleního srpowitého, ohnutého, skoro 2krát delšího (snad ze 2 srostlého). Plátkůw 5, nestejných, kalichu delších. Tyčinek 10, prostých. Waječník smačknutý, křiwý. Čnělka niťowitá. Lusk dřewnatý, hladký, srpowitý, 1semenný. Semeno podlauhlé, křiwé w míšku.

A. obecný. A. Agallochum *Lour.* Agallochum *Rumph* 2. *t.* 9. Strom ztepilý: kmen a wětwe přímé, nejwyšší; kůra hnědá, lysá, netlustá, wláknatá; listy jednoduché, střídawé, kopinaté, nejcelejší, rowné, lysé, přikožnatělé, řapíkaté, zdélí 8"; kwěty konečné, stopkaté. — Na nejwyšších wrších w Kočinčíně podlé řeky Lawa, též w Indii wýchodní. 5.

Dříwí jeho newonné, jakausi nemocí ale wylučuje částky wonné, ježto netoliko celé pronikají, anobrž i uwnitř se shromažďujíce pryskyřici se podobají. Tím strom ten hyne; načež z kmenu a wětwí hmota wonná se wybírá. Ani jediná část jeho neroní mléko ani není jedowatá. Od něho přichází wšecko dříwí, ježto slowe *aloowé* (lignum aloes), anobrž i *kalambak* nazwané, rostaucí na wrších champackých w Kočinčíně; obyčejné způsoby nejsau wzácné a býwají w polenech 30 liber těžkých. Potřebují se co kuřidlo w Asii welmi oblíbené a náramně drahé. Z kůry wláknaté dělají papír kočinčínský. Též w lékařstwí má moc popuzowati a posilňowati. Kauření pomáhá proti záwrati a obrlení. Prášek stawí dáwení a plynutí břicha.

Rumph prawí, že Číňané rozeznáwají dwojí druh toho dřewa: nejlepší slowe *kalambak*, druhé *gáro*; oba ale od téhož stromu přicházejí. To wonné dříwí mají toliko staré kmeny a wětwe, a poznáwá se po wůni a dle jiných po swícení w noci. Majitel, našed jej, musí žádati krále o dowolení, jej poraziti, protože to pod pokutau smrti zapowězeno. Dříwe duch stromu se smíří obětowáním kraw, koz, prasat a rýže. Potom strom i s kořenem se wykopá. Nejdolejší dwa špalky dáwají nejlepší dřewo, *kilam* nazwané, tmawě hnědé, měkké jako lůj, takže se může nehtem rýpati; ty dostane král; ostatní kusy kmenu a wětwí jsau trochu špatnější, ježto se rozdají panstwu. Pak několik let nesmí se jiný strom poraziti, aby dříwí wždycky w ceně zůstalo. Prodajné dřewo nedá se nehtem rýpati: na paráži ale silně zapáchá. Kalambak ale jest dwojí: hnědě a šedě strakatý s dlauhými černými žilami; druhé šedější má tlustší žíly a rozdílné díry zemí naplněné, tedy nepochybně od kořena; žlutawé, černě skwrnaté má se za *gáro*. Zápach citronem jest příjemný a okřepující; w ústech se žwýká jako wosk, a chutná přihořkle. Přidáwá se do wšech drahých kadidel z kor kořenných a pryskyřic, z nichž se dělají kulky; králowé a welmožowé jich užíwají. Toliko králowé jím šatstwo napauštějí; sprostý člowěk tak sobě počínající padá do nemilosti. Prawé dřewo aloowé poznáwají, otírajíce je o kámen

hlazený; dáwát drtiny na způsob malých **červíčkůw.** Hebreowé je jmenowali *achalim* a *achaloth* a wážili si jich **welice.** Šalomaun prý strom ten we swých zahradách sázel. Dioskorides uwádí je jmenem *agallochon.*

Kašitec. Dialium. Dialium.

Kalich 5lupenný (nebo 5dílný): lupeny **waječné,** tupé, nadduté, stejně dlauhé, 2 **wněšné** malíčko **širší,** Plátky žádné. Tyčinky 2, z lůžka (?) po straně w kwětu wyniklé; prašníky tlusté, přímé, 2pauzdré. **Waječník** sedawý, wejčitý. Čnělka šidlowitá, tupaunká. **Lusk** dužninau naplněný, 1—2semenný. Semena smačknutá.

Stromy. Listy lichopeřené, lysé. **Kwěty** hroznatolatněné, drobné.

K. lesklý. D. nitidum *Guillem et Per.* Strom; listy lichopeřené, hladké; kwěty drobné na latách. — W Senegalsku. 5.

Dužninu luskowau náwinnau Negrowé rádi jedí.

Podřadí 11.

TWRDOLOWTÉ DETARIEAE.

čitý, ostrý. Čnělka krátká. Lusk nožkatý, 1pauzdrý, mnohosemenný. Semen 6, wejcitých.

P. africký. C. africana *Lour.* Strom veliký s větwemi odstálými; listy střídawě lichopeřené: lístky podlauhlé, wykrojené, lysé, drobné; hrozny úžlabíčkowé, mnohem kratší listu; tyčinky šafránowé barwy, dlauhé, krásné; lusk peckowitý, $1^1/_2$'' dlauhý. — Na pomoří Afriky wýchodní.

Lusky dužninau obrostlé se jedí.

Řád 80.

RŮŽOWITÉ. *ROSACEAE.*

Kalich z lupenův 5 dohromady srostlých, a tudy 5laločný, nejčastěji stálý, často prostý, někdy s waječníkem spojený. Plátkův co lupenův kalichowých, pometáním někdy žádných, z kalichu wyniklých, skoro wždycky prawidelných. Tyčinky s plátky wyniklé, nejčastěji neurčené: nitek w paupěti wehnutých; prašníky 2pauzdré: pauzder na děl pukajících. Worečkův mnoho, někdy pometáním ojedinělé, někdy srostnutím dohromady a s kalichem na první pohled jednoduchý waječník dělající. Blizny rozdílné, rozšířené, z worečků často pobočně wyniklé. Worečky 1pauzdré, hned oddělené (holénky, peckowice nebo měchýříky), hned dohromady srostlé (jablko). Semeno we worečcích 1—2, řídčeji mnohá, přímá nebo překocená, nejwíce bezbílečná. Kel rowný, děloh hned listowitých, hned dužnatých.

Zeliny, byliny, kře, stromy. Listy střídawě, dole 2palisté, jednoduché nebo složené. Květenství rozdílné.

Obsahuje šestero podřadí.

1. *ZLATOPLODOWITÉ.* Laloky kalichowé w paupěti střechowité, trubka někdy na jedné straně na waječník přirostlá. Plátkův 5, z ústí kalichowého wyniklých, někdy nestejných, řídko žádných. Tyčinek wždycky wíce nežli plátkův. Waječník prostý, jednoduchý, 1- řídko 2pauzdrý, 2waječný. Čnělka dole z waječníka wyniklá. Peckowice s peckau twrdau, často chlopnitau, 1—2semennau. Semena nejčastěji bezbílečná. Kořínek klowý dolů směřující.

Listy jednoduché, celé, řapíkaté, bezžlazé, často kožowité. Palisty přosté, padawé. Květy obojaké na latách, hroznech anebo klasech.

Nepostředečně spojuje sapanowité z lalčinatých s růžowitými, hlawně mandloňowitými. Wšecky rostau mezi obratlíkoma w Americe a Africe.

2. *MANDLOŇOWITÉ.* Kalich prostý, 5laločný, padawý: laloků w paupěti střechowitých. Plátků 5, z ústí kalichowého wyniklých, stejných. Tyčinek asi 20. Waječník ojedinělý, 1pauzdrý, 2waječný, prostý. Čnělka z konce waječníka wyniklá. Peckowice nejčastěji 1semenná. Semeno wisuté, bezbílečné. Kořínek kelowý wzhůru obrácený.

Listy jednoduché, pilowané; řapík často žlázнatý. Palisty prosté, padawé; kwěty obojaké; kwětenství rozdílné.

Asi 60 rodů, ježto nejwětším dílem rostau w mírném pásmu sewerné polokaule. Některé mají owoce jedlé, lahodné. Kůra mladá nejmnožších, listy, alespoň semena olejnatá, mají kyselinu psotninau čili psotninu.

3. *TAWOLOWITÉ.* Kalich stálý, na pa'ero klaný: ušty 1řadé, w paupěti střechowité. Plátků 5, z ústí kalichowého wyniklých, stejných. Tyčinky mnohé. Pestík prostý z worečků wíce (obyčejně 5), nejwíce prostých, přeslenowitě rozpostawených, mnohowaječných složený. Čnělka na konci wšakého waječníka. Měchýříky podlé šwu břišního pukající, mnoho-, řídko [illegible]

wém 4—5, stejné. Tyčinek 5—20 i více tamtéž wyniklých. Pestik složený z worečkůw 2 nebo mnohých, prostých, často na závit rozpostawených na lůžku prodlauženém. Čnělky poboční. Holénky wyschlé nebo šťawau obkličené, nepukawé, 1semenné.

Kře, často ostnaté. Listy nejčastěji složené (lichopeřené), řídko jednoduché: lístky pilowané. Palisty přirostlé na řapíku, stálé. Květy obojaké, řídko jednopohlawé, nejčastěji wrcholíčené.

Asi 570 rodu w 20 pokoleních, největším dílem po mírném a studeném pásmu polokaule severné rozlosowaných; málokteré w krajinách meziobratníkowých na welikých výškách. Mnohé jich krásokwětné; některé owoce lahodné a chutné dáwají.

6. *JABLOŇOWITÉ.* Trubka kalichowá s wejcem srostlá; kraj na patero klaný, stálý (nejčastěji zwadlý). Plátkůw 5 a tyčinek mnoho wyniká z kraužku položeného okolo ústí kalichowého. Worečky 2—5, dohromady srostlých nahoru až ku čnělkám. Plod (jablko) 2—5pauzdrý, pauzder 1—2-, řídko mnohosemenných, blánatých, anebo kamenělých, nahoře prostých w trubce kalichowé ztlustlé, zweličelé, zdužnatělé. Semeno přímé, bezbílečné. Kořínek klowý dolůw směřující.

Stromy, kře. Listy jednoduché, celé, peřeno- nebo dlanitosečné, řídko lichopeřené, nejčastěji pilowané. Palisty prosté, často padawé. Květy obojaké, řídko 1pohlawé, konečné, ojedinělé nebo na wrcholících a chocholících.

Sem náleží asi 160 rodů, ježto největším dílem se nalézají w pásmě mírnosewerném světa západního a wýchodního. Mnohé dáwají owoce a tudy od nejdáwnějších časůw se opatrují.

Podřadí 1.

ZLATOPLODOWITÉ. CHRYSOBALANACEAE.

Zlatoplod. Chrysobalanus.

Kalich zwonkowitý, na patero klaný. Plátkůw 5, nehetnatých. Tyčinek asi 50, jednořadých, přistejných. Peckowice sliwowitá, s peckau wejčitau, 2brázdau, 5chlopnau (?), 1semennau; jadro dužninaté, tlusté.

Stromky; květy hrozněné nebo latněné.

Z. sliwowý. C. Icaco *Lin. Jacq. am. t.* 94. *ic. pict. t.* 141. *Lam. t.* 428. *Tussac* 4. *t.* 31. *Dict. sc. nat. atl.* 3. *t.* 236. *Catesb.* 1. *t.* 25. *Seligm.* 1. *t.* 50. *Brown. t.* 17. *f.* 15. Guaiera *Marcg. t.* 77. Icaco *Plum. gen. t.* 158. Keř mnohowětewný, 10—13′ wysoký; wětwe oblé, hladké, hnědé nebo narýšawělé, wšude bělopozbádané: listy střídawé, přikrauhlé nebo okrauhloobwejčité, nebo obwejčité, 2″ dlauhé a skoro taktéž široké, nejcelejší, na

konci mèlce wyříznuté, někdy nejkratšeji zakončité, kožowité, tuhé, lesklé, lysé, peřenožebré; řapíky mnohem kratší; hrozny úžlabičkowé, více nežli dwakrát listu kratší, sochaté; stopky hranaté, bělopýřité, olysající; listeny u rozdělení jejich drobné, wejčité, ostré, padawé; kalich pýřitý, krátce 5laločný; plátky mnohem delší lalokù kalichowých a s nimi střídawé, bílé; peckowice mladá řídko pýřitá, zralá lysá, zwící šwestky, kulatější ale, zdéli 1″, s 5—7 brázdami, červená, žlutá nebo bílá, též fialowá, se slupkau tenkau, dužninau nemnohau, silně na pecce wáznauci a wyhlížející jako uwařené jablko, sladká, natrpklá, dost lahodná; pecka hruškowitá, 5—7brázdá; jádro wonné, chutné, olejnaté. — Na ostrowech karybejských a w Americe horké diwoký a sázený, též w Africe meziobratnikowé. Kwěte celé léto. Owoce česá se w červnu a prosinci. 5.

Owoce se jí swěží, hasí žízeň a jest zdrawau potrawau, ježto ani u wětším množství neškodí. Zadělané s cukrem welmi se wáží a do Španiel zasílá. Ze semena dobywají olej. Kořen, kůra a listí jsau trpké, a tudyž se potřebují proti běhawkám, krwotokům a wředům.

Lukor. Mooujlea. Mooujlea.

natá, uzráním štěrbinatá; pecka 1pauzdrá. Semeno 1, weliké, se slupkau křehkau.

W. sladký. A. guianensis *Aubl. t.* 280. Coupi. Strom 80 s wíce střewíců zwýší, 3—4' w průměru tlustý; dříwí twrdé, těžké, žlutawě bílé; kůra hladká, popelawá; wětwí mnoho, křiwowaných; listy na řapících mírně dlauhých, střídawé, dost tuhé, wejčité, ostré; palisty 2, malé, padawé; kwěty na chocholících konečných fialowé; peckowice weliká s rubínau kožowitau, skoro dřewnatau, tlustau, swraskawau, hnědau; semeno we slupce naryšawělé." — W Guianě w lesech. Kwěte w kwětnu, zrá w srpnu. 5.

Semena přinášejí na trh a Kreolowé wnimi je sobě oblibují pro jádro chutnější ořechu wlaského. Olej z nich wytlačený jako mandlowý.

Tlustorub. Couepia. Couepia.

Kalich trubkowitý, na konci tupě 5laločný. Plátkůw 5, přiokrauhlých, zdélí kalichu. Tyčinek asi 20, na konci trubky stejně do kola rozpostawených, přístejných; nitky prosté. Waječník skoro nožkatý. Peckowice wejcowitá, wyschlá, s rubínau tlustau, kožowitau, wláknatau. Pecka křehká, jádro weliké.

T. hořká. C. guianensis *Aubl. t.* 207. Acia amara *Willd.* Couepi. Strom zwýší 60'; dříwí twrdé, těžké, čerwenawé: kůra hladká, popelawá; wětwe křiwowané, rozkladité; listy střídawé, mírně řapíkaté, wejčité, ostré, celé, po kraji čeřité, lysé, 2—3" dlauhé; řapíky čerweně srstnaté; kwěty na chocholících konečných; peckowice wětší wlaského ořechu; jádro weliké, hořké. — W lesech guianských. 5.

Karaibowé korau olaupanau wypalují hrnce.

Zkamenělož. Parinazium. Parinari.

Kalich baňkowitý, na patero klaný. Plátkůw 5. Tyčinek 15 (po 3 s plátky střídawé?). Waječník huňatý; nožka s kalichem spojená; čnělka niťowitá, lysá. Peckowice wejcowitá, s rubínau tlustau, wláknatau; pecka nejtwrdší, wně chobotnatochropawá, 2pauzdrá, 2semenná. Semena wlnkau obrostlá.

Stromy rozeh huňatých; listy wezpod aksamitnaté; kwěty bílé, chocholičené nebo hrozněné; semena jedlá.

* Tyčinky 2řadé: w jedné řadě 7—8, plodných, w druhé 8—7, neplodných.

Z. hruboplodý. P. montanum *Aubl. t.* 204 *et* 205. *Lam. t.* 429. Petrocarya montana *Willd.* Parinari, Urokukurnerpa. Strom 80′ zwýší a wyšší, kmen 2—3′ w průměru tlustý, s korau tlustau, šedau, rozsedalau; dřiwí žlutawé, twrdé, celistwé; rozhy ryšawěle huňaté, olysající; listy střídawé, wejčité, celé, zakončité, mírně řapíkaté, na líci lysé, zelené, wezpod bělawopýřité, 4—5″ dlauhé, 1½″ široké; kwěty na broznech chocholíkowitých, wětewnatých, krátkých, konečných: stopka a její částky bělohuňaté; plátky bílé; peckowice weliká, zelenawá, maličko smačknutá, co pěst weliká; rubina dužnatá, wláknatá; pecka přeweliká, bradawičnatá, se šnorky hřebenatými. — W lesech na Kayeně. Kwěte w květnu a zrá w srpnu. 5.

Jádra sladká a chutná Galibowé jedí; rubina ale kyselá, nejedlá.

Z. drobnoplodý. P. campestre *Aubl. t.* 206. Petrocarya campestris *Willd.* Nětle. Strom zwýší 30—40′. Wětwe rozkladité; listy střídawé, sotwa řapíkaté, střídawé, wejčitosrdčité, zakončité, na líci zelené, wezpod pýřité, bělawé; palisty 2, huňaté; kwěty na broznech úžlabíčkowých na konci rozeh; peckowice hladká, wejcowitá, žlutá jako předešlého rodu, mnohem menší ale, zwi-

katý. Čnělka poboční, nitowitá, lysá. Peckowice oliwkowitá, přítrojbočná; pecka 3hraná, kostnatá, 1semenná; dělohy dužnaté, tlusté.

D. burbonský. G. borbonica *Lam. t.* 427. Strom wzezřením dubu podobný a i wýškau mu roweň; kůra šedá; listy welmi mírně řapíkaté, lysé, střídawé, wejčité nebo wejčitopodlauhlé, nejcelejší, málo lesklé, 10—15‴ dlauhé, 7—8‴ široké na konci rozeh; kwěty bílé, drobné, na hroznech malých, jednoduchých, úžlabíčkowých, skoro konečných; peckowice wejcowitá, žlutawá, červeně zkropená: rubina wyschlá. — Na Burbonu ostrowu. 5.

Owoce swěží s wodau roztlučené zčerwená.

Poroň. Licania. Licanie.

Kalich 2listenečný: kraje na patero klaného. Plátky nižádné. Tyčinek 5, uštům kalichowým střičných anebo pometáním 3, z ústí kalichowého wynikl ých. Waječník na dně kalichowém. Čnělka křiwá, poboční. Peckowice oliwkowitá, dužnatá; pecka 1semenná. Semeno tlusté.

P. šediwý. L. incana *Aubl. t.* 45. *Lam. t.* 122. Hedycrea incana *Schreb.* Caligni. Strom 5′ wysoký, 5″ tlustý; dřiwí twrdé; kůra co rok se obnowuje: wětwe mnohé, rozšířené; listy střídawé, wejčité, ostré, lysé, wezpod bělohuňaté, $3^1/_2$″ dlauhé, $1^1/_2$″ široké; palisty 2 na řapíku; kwěty drobné, na klasech konečných; peckowice zwící oliwky s dužninau mřasitau, zasladlau, slupkau bílau, červeně pozbádanau. — W. Guianě. 5.

Dřiwí řezáno wydáwá puch žluklý. Galibowé rádi dužninu sladkau z peckowic cucají.

Zpodočnělka. Hirtella. Hirtelle.

Kalich tupě 5laločný. Plátkůw 5, drobných, padawých. Tyčinek 3—15 (nepochybně 5—15 s mnohými pometalými): nitky dlauhé, před rozwitím swinuté. Čnělka zdola waječníka wynikající. Peckowice brázdowaná, 1pauzdrá. Semeno ze dna nožkaté, přímé, s bílkem dužnatým, klem přímým, dělohama listowitýma,

Stromy americké; listy celé, palistité; hrozny úžlabíčkowé nebo konečné, jednoduché nebo složené.

S. hroznatý. H. racemosa *Lam. t.* 138. H. americana

ně dwakrát pilowané zubami žlázkau hrotitými, pak nejlysejšimi; řapíky nejčastěji bezžlazé; kwěty pod oky listowými z loňských rozeh wynikající, rozwíjejí se dříwe než listí raší, obyčejně ojedinělé, řídko dwojčaté, sedawé, růžowé, welikés; kalich uštůw wejčitých, nejtupějších, na konci pýřitých; plod (broskew, břeskew) zakulatělý s dužninau tlustau. — Původně w Malé Asii a jmenowitě (dle domnění) w Persii; nyní wšude w Ewropě pomořské, u nás jenom podlé zdi na odrách nebo w broskwárnách. Kwěte w dubnu a kwětnu. 5.

Přemnoho odrodkůw, hlawní dwoje:

a) *B. plstnatá*. Broskwe hustau plstí porostlé; α) dužnina od pecky panšťí; β) dužnina od pecky nepanšťí; obě zase mnoho rozdílůw okazujť.

b) *B. hladká* čili *lysá*, nemajíci plsti; α) dužnina od pecky panšťí; β) dužnina nepanšťí. Ten odrodek méně rozdílůw má.

Owoce (broskwe, břeskwe) pro lahodnost wůbec oblíbené. Hořká jádra w lékařstwí jako hořké mandly; též i listí a kwítí. S lihem dobýwá se z jader rosolka (persiko).

Meruň. Armeniaca. Aprikose.

Kwět jako mandloně. Peckowice wejčitokulowatá,

M. obecná. A. communis *Lin. Duham.* 1. *t.* 1. 2. *Plenk t.* 385. *Lam. t.* 430. *f.* 2. *Hayn.* 4. *t.* 34. *Düsseld. t.* 19. 18. *t.* 3. *Wagn.* 1. *t.* 1. 2. 27. 28. *Noisett. fruit.* 3. Amygdalus *Blak. t.* 105. Mandly *Mat. Háj.* 78. — *Wel.* 92. Mandlowý strom. Strom 15—30′ zwýší; kmen rowný, koš řídký; listy kopinaté, asi 4″ dlauhé, široké, pilowané zubami žlázkau, hrotitými, ostré, sé; řapíky nahoře obyčejně žláznaté; palisty nejmenší, ejčité, tupé; kwěty před listím se rozwíjející, obyčejně 2 z jednoho pupenu wynikají, welíké, bílé, ponačer- nalé, řídko bledě růžowé, sedawé nebo překrátce pkaté; kalich zwonkowitý, uštůw wejčitých, tupých, natých; plátky okrauhlowejčité, nejtupější: plod (man- e) podlauhlowejcowitý, trochu smačknutý, plstnatý; cka chlopní děrawých. — W Malé Asii a Africe se- erné; sází se w Ewropě středomořské, též w prostře- ní, nejde ale tak daleko k sewerů jako winná réwa. wěte w únoru, u nás w březnu a dubnu. 5.

Odrodky mandloně. a) *Mandly hořké* s jádrem hořkým; α) *ka- nné*, jejichž skořápku nelze w prstech rozmačkati; kwěty menší a owé; β) *praskawé*, skořápka tenká, takže prsty jádro dá se wy- ... To jsau obyčejně hořké mandly, hlawně ze Sicilie a ... přicházející; kočky, psi, wewerky, kuřata a papaušci snědše ... hynau; my je potřebujeme za koření do jídel; upražené nebo ... zhaubnosti swé pozbýwají.

b) *Mandly sladké*, jádra sladkého; α) *kamenné*, skořápky twr- ..., prstami nerozluštitelné. Též u nás se sázejí. W obchodu oby- ... netoliko do jídel (obyčejně olaupané) se potřebují, anobrž i ... se z nich mandlowé mléko (mandlowina), neb wytlačuje se z ... olej; záboj čili pokrutiny (co po oleji zbýwá) potřebují místo ... k mytí rukau. Sladké mandly dávají půlku oleje, hořké čtwr- ... β) *praskawé*; skořápka teníčká, snadně rozluštitelná. Hlawně ... Janowsku a na Sicilii se sázejí a k nám přiwážejí. Po- ... jako kamenné. γ) *broskwowé*; listy jako broskwowé; pec- ... wejcowité, tupé; pecka žlutawě černá, někdy dosti mnohým ... obrostlá; kwět nejčastěji bílý; mají ji za míšence z mandlo- ... broskwoně.

Broskwoň. Persica. Pfirsich.

Kwět jako mandloně; peckowice welmi dužninatá; ... hned aksamitnatá, hned nejlysejší; pecka nepra- ... dělně brázdowaná a děrnatá.

B. obecná. P. vulgaris *Mill.* Amygdalus Persica *Lin. Duham. t.* 1—14. 20—32. *Plenk t.* 386. *Lam. t.* 430. *f.* *Hayn.* 4. *t.* 38. *Guimp. t.* 140. *Wagn.* 1. *t.* 39. Bře- ... *Mat. Háj.* 67. — *Wel.* 83. Broskwowý strom. Strom ... 15—20′ zwýší; wětwe neprawidelné, šedé; smit- ... čerwené; listy střídawé, kopinaté, ostře a obyčej-

zwonkowitá, s ušty ostrými, trubky delšími; plátky okraublejší; peckowice zakulatělé, stopkaté, dwojčaté; pecka kulowatější, méně smačknutá. — Po Ewropě jižné a prostředni, též w Kawkazu a Barbarsku, odkud prý pochodí. Kwète w dubnu a kwětnu. ₰. 5.

Planá prcawka jest tmawě modrá, z modrawa bíle jínowatá, trpká. Zahradní nebo štěpná má několikero odrodkůw:

a) *Karlata*, *karlátka*, *sroňky*, myrobalana *Duham.* 2. *t.* 2. *f.* 15. Owoce kulowaté, wezpod wmačknuté, čerwené, na konci zpleštilé; pecka hrotíčkatá; platky auzké. Sem také *morawka*, *morawanka* čili *brněnka*, a pak *kulačka*, *kulatka*, *slíwa kulouatá*, *židowka* se čítá.

b) *Blumy*, *hlušice*, damascena. Owoce zpleštělokulowaté, fialowé: pecka krátká s wystáwajícím kýlem, na konci tupá. Rozdílné způsoby. *Duham.* 2. *t.* 7. 10. 20. *f.* 3. Nejwětší slowau *řimbuchy*.

c) *Špendlíky*, armenioides. Owoce kulowaté, žluté nebo zelenawě žluté; pecka tupaunká. Rozdílné způsoby. *Duham.* 2. *t.* 13. 14. Sem také *cecawky*.

d) *Zelenky*, claudiana. Owoce kulowaté, přízpleštilé, zelené, často nachowě skwrnaté, řídko zcela nachowé, na konci sotwa prohlubené; dužnina wíce méně sladká, zelenč žlutá; pecka krátce zakončitá. Rozdílné způsoby. *Duham.* 2. *t.* 11. 12. 18.

Tyto odrodky nejčastěji za čerstwa se jedí; též se suší, ku kterému konci někdy pecka se z nich wybírá; tak jsau *prunelly*, jež

b) *Štěpné.* Meruňky veliké, podlouhowaté, žluté nebo červené, chutné: α) *hořké*, veliké, zakulatělé, žluté, chutné, jádra hořkého; β) *sladké*, veliké, smačknuté, žluté a červené, chutné; jádro sladké, jedlé; γ) *uherské*, veliké, zakulatělé, žluté a červené, welmi chutné; pecka sama sebau se lauštj; jádro sladké, jedlé.

Meruňky jedí se buď swěží nebo naložené; z jader jednoho odrodku wytlačugí u Briançonu we Francauzích olej dobrý (huille de marmotte).

Slíwoň. Prunus. Pflaume.

Kwět mandloně. Peckowice wejcowitá nebo podlouhowatá, dužnatá, nejlysejší, jiním siwým pokrytá; pecka smačknutá, obak ostrá, po krajích nepatrně brázdowaná, ostatně hladká.

List mladý po krajích nadswinutý. Kwěty ojedinělé nebo dwojčaté, skoro wždycky s listím rašící.

P. trn. P. spinosa *Lin. Blak. t.* 494. *Fl. dan. t.* 926. *Plenk t.* 330. *Schk. t.* 132. *Sturm.* 9. *Guimp. t.* 66. *Hayn.* 4. *t.* 44. *Düsseld.* 4. *t.* 17. Trnky *Mat. Hdj.* 76. *b.* — *Wel.* 89. *c.* Trnka. *Rýčl str: a kře ob.* 34. Keř zwýší muže s korau černau; wětwe nejodstálejší; rozhy někdy nejautlejí pýřité, w trny ukončené; listy střídawé, obwejčitoeliptičné nebo wejčité, nerowné, zprohybané, wezpod pýřité, ostře pilowané, s zuby někdy pilkowanými, dole při řapíku obak nebo na jedné straně žlázkau opatřené; řapíky sotwa zdélí $^1/_6$ listowé, pýřité; palisty šídlowité, pýřité, delší řapíku; kwěty před listím se rozwíjejí z pupenůw, ojedinělé, stopkaté; stopky lysé, jako i kalichy zwonkowité, uštůw kopinatých, tupých, trubky delších; plátky bílé, podlauhlé; peckowice kulowaté, sotwa $^1/_2''$ w průměru, tmawě modré s jiním bělawým. — Na pahrbcích wýslunných po Ewropě a sewerné Americe. Kwěte časně w podletí, zrá w podzim. ħ.

Kůra trpká potřebuje se proti zimnicím a k barwení na černo; kwět wonný a nátrpký (flores acaciae nostratis) k čistění krwe; též dáwá wčelám dobrau pastwu; trnky welmi trpké, wymrzlé mohau se jísti, ač nejsau chutné; dělají z nich wíno; nezralé berau k barwení na černo; též zhotowují z nich wýtah (succus acaciae nostratis) proti běhawkám a krwotokům.

S. prcawka. P. insititia *Lin. Engl. bot. t.* 841. *Kern. t.* 533. *Guimp. t.* 65. Prcawka, slíwka, trnoslíwa, trnoslíwka, záhorka. Podobá se welmi předešlé. Keř předešlého wyšší; rozhy trnowatějící, skoro rozkladité, hustě pýřité; listy podlauhlokopinaté, tupé, ostré, pilowané, bezžlazé, obak pýřité, swinuté; kwěty stopkaté, dwojčaté, s listím najednau rašící; trubka kalichowá

Wišně jedí se čerstwé nebo dušené, též se suší a nakládají do cukru neb octa; též se potřebují w lékařstwí a rosolkářstwí. Dělají z nich také wíno wišňowé. Dřiwí twrdé, červenožluté potřebují truhláři a saustružníci.

W. třešeň. C. avium *Moench.* Prunus Cerasus avium *Lin.* Prunus avium *Lin. Blak. t.* 452. *Fl. dan. t.* 1647. *Plenk t.* 377. *Lam. t.* 432. *f.* 2. *Kern. t.* 30. *Guimp. t.* 63. *Düsseld.* 18. *t.* 4. 6. Strom ztepilý, zwýší 30—40′ i wyšší; wětwe přímé nebo wzstaupawé, na mládých kmenech nejčastěji přesleněné; z kořena newypaušti mnoho odnoží; listy na smítcich z ok po swazcich rašící, eliptičně obwejčité, zakončité, tupaunce jednoduše nebo dwakrát pilowané zaubkami žlázkau černau ukončenými, poněkud plihé, swraskalé, mdlé, wezpod (z mládí) pýřité, pak olysající; řapíky 2žlazé nebo bezžlazé; palisty šídlowité, padawé, žláznatozubaté; kwěty chomáčené raši z pupenůw bezlistých; šupiny pupenowé wnitřní wejčité, podlaublé, huňatopýřité, po kraji žláznaté; stopky lysé; kalich zwonkowitý, lysý: uštůw čárkowitých, tupaunkých; plátky wejčité, skoro ploché, bílé; owoce wejcowité nebo srdcowité s dužninau sladkau. — Po chlumech na Kawkazu a w prostřední Ewropě,

ky žlěpné s owocem podlauhowatým, (elipsowitým) pochodí. Hlawně rozeznáwají se dwoje odrodky:

a) *Švestky* (wlastně), P. d. damascena; nahnědlonachowé, jíním modrawým pokryté.

b) *Duranče*, turonensis; owoce obwejcowité nebo obwejcowitokulowaté, mnohem wětší, nebo bledě žlutawě nachowé, žluté, bílé, mnaté, s dužninau měkší, šťáwnatější. Rozdílné způsoby. *Duham.* 3, *t.* 20. *f.* 1, 6, 8, *t.* 4.

Wišně. Cerasus. Kirsche.

Kwět předešlých. Peckowice kulowatá, lysá, bez jiní. Pecka zakulatělá, hladká.

List mladý zdwojnásobněný; kwěty stopkaté, podwojné nebo okolíčené, z pupenův rašící buď s listím najednau nebo málo dříwe.

W. obecná. C. vulgaris *Moench.* C. acida *Gaert.* C. Caproniana *Decand.* P. Cerasus *Lin. Blak. t.* 449. *Duham.* 2. *t.* 56. *Plenk t.* 378. *Lam. t.* 432. *f.* 3. *Haym.* 2. *t.* 56. *Guimp. t.* 62. *Dittweld.* 5. *t.* 9. 18. *t.* 56. Wišně *Mat. Háj.* 62. *b.* — *Wel.* 73. *c. Ryčl ob.* 32. Strom nízký, obyčejně 20′ zwýší, anobrž keř, wyhánějící z kořena mnoho odnoží; wětwe tenké, prutowité, často wisuté; listy eliptičné, rowné, lysé, lesklé, příkožnatělé, pilowané zubami žlázkau černau ukončenými, zakončité, dole někdy obak se žlázkau; řapík žlázkatý, též i bezžlazý; palisty šídlowité, žláznatopilowané; stopky 1kwěté, z pupenu wynikají po swazcích, pýřičkaté, dlauhé; kalich zwonkowitý, lysý: uštův podhnutých, wejčitých, tupých; plátky okrauhloobwejčité, obyčejně podduté, bílé; tyčinky zdélí plátkův; owoce zpleštilozakulatělé, se šťawau zakyslau nebo kyselau. — Pochodí prý z Malé Asie, odkud ji Lukullus do Italie přenesl, nyní po nejwětším dile Ewropy se sázi a w mírnějších krajinách zdiwočela. Kwěte w dubnu a kwětnu. 5.

Sázením mnoho odrodkův; nejhlawnější jsau tyto:

a) *Wišně černé*, barwy tmawě z červena hnědé; šťáwa barwí. α) *Kyselice, wišničky, černičky*, C. austera; wětwe wisuté, listy drobné; wišně drobné, překyselé; β) *wherky, wišně* (wlastně); wětwe přímé, listy weliké, wišně větší, nakyslé, sladké; γ) *králowky*; o krátkých stopkách, sladké, nawinné.

b) *Wišně červené*; owoce bledě červené se šťawau nebarwící. α) *Amrhele, hamrale, hamrle kyselé*; wětwe wisuté, listy drobné; owoce kyselé, slupka tmawě červená; β) *amrhele nawinné*; wětwe rowné, listy weliké; owoce sladkokyselé, trochu wodnaté, slupka žlutě červená, stopky krátké; γ) *amrhele sladké*; jako předešlé; owoce skoro sladké, slupka červená, stopka dlauhá.

c) *Wišeň stálekwětaucí* (C semperflorens *Ehrh*), jejíž okolík se prodlužuje we wětwičku dole listnatau, nahoře hroznatau a celé léto kwětaucí a owoce nesaucí.

d) *Wišeň plná*; pěkný strom zahradní.

kratší řapíku, žláznatě zubaté; z pupenů na rozhách wynikají dříwe listůw hrozny jednoduché, dole několika listy maličkými opatřené, sotwa 1½″ dlauhými, přímými, mnohokwětými; stopky a stopečky lysé; listeny nejkratší, wejčité, ostré; kwěty bílé; ušty kalichowé wejčité, ostré; owoce kulowatowejcowité, černawé, wětší hrachu; pecka hladká. — Na strminách a kopcích wýslunných w Ewropě jižné a tu i onde w prostřední. Kwěte w březnu a dubnu. ♄.

Dříwí potřebují saustružníci, a z dlauhých rowných odnoží dělají trubky k dymkám, jež turecké nebo uherské slowau. Dříwí žene na pot, a protož je poručeli proti běsnosti a jmenowali *dřiwím sw. Lucie.* Z mahalebek nejedlých táhnau w Dalmacii wýbornau rosolku, *maraskinem* zwanau. Jádra pro líbezný zápach přidáwají do mýdlowých kulek. Arabowé jádro proti močnímu kamenu wychwalowali. Tím křem možná nejsušší palrbky obsázeti; ´též na něj možná štěpowati wišně nebo třešně.

S. bobkowá. P. Laurocerasus. **Prunus Laurocerasus** *Lin. Blak. t.* 512. *Duham. t.* 138. *Plenk t.* 383. *Hayn.* 4. *t.* 41. *Düsseld.* 6. *t.* 23. *Wagn.* 2. *t.* 204. **Cerasus Laucerasus** *Lois.* Laurocerasus *Mat. Wel.* 37. *c.* **Bobkowá wišně.** Strom zwýší 12—25′, někdy toliko keř 6—10′ wysoký, stálezelený; wětwe šeré; listy dwojřadě, střída-

né zubami ostrými, žlázkau hrotitými, trochu swraskalé, na líci pěkně zelené, wezpod bělawé a někdy w úžlabičkách žebrowých huňaté; řapík asi zdélí 1/4 listowé, 2žlazý, z mládí pýřitý; palisty čárkowité, dwakrát delší řapíku, po kraji žláznatě pilowané; hrozny z pupenůw smíšených, na krátkých rozhách chudolistých wynikající jsau wisuté, mnohokwěté, řídké, 3—4″ dlauhé; stopka a stopečky lysé; kalichy krátce zwonkowité, kratší stopeček, s uáty wejčitými ostrými; plátky wejčité, bílé, často nejdrobněji pilowané; owoce (střemšalky) kulowaté, černé, zwící hrachu, s peckau wejcowitau, brázdowaně swraskalau. — W lesech na místech wlhkých, podlé potokůw, řek, skoro po celé Ewropě a Asiatické Asii, z rowin až na Alpy. Kwěte w dubnu a kwětnu. ♄.

Jsau odrodky peckowic červenavých, zelenawých a bílých, kwítí a owoce drobnějšího.

Střemšálky jsau zasladlé, kyselé a hořké, nejedlé, potřebují do prati zaplawici, a na sewern z nich pálí kořalku. Kůra rozhowá a list zapáchají hořkými mandlemi, jsau trpké a hořké a ženau na moč a na pot; tudyž kůra se potřebuje na místo chiny, list ale co ňhé proti suchotinám plicním. Kwět prý zahání myši a stínky. Z tohoto dřiwí dělají lože na ručnice, z wětwí bičiště a trubky k dymkám. Střemcha sama hodí se do nadůw.

S. wirginská. P. virginiana. Cerasus virginiana *Michx. arb.* 3. *t.* 6. Prunus virginiana *Lin. Willd. Baumz. t.* 5. *f.* 1. Strom předešlému podobný, 30—40′, anobrž i 100′ zwýší; kmen 4′ zilaušti: wětwe nejodstálejší dělají koš weliký, řídký ale; listy podlauhlé, zakončité, ostře nestejně dwakrát zubaté, obak lysé, nejwýš w úžlabičkách žebrowých wzusaté; řapíky listůw dospělých dwojím párem žlaz opatřené; hrozny zdélí listu nebo delší, dříwe přímé, pak nicí nebo odwislé; kwěty drobnější nežli střémchy obecné; plátky okrauhlé a menší nežli uwedeného stromu; peckowice sotwa wětší střemšalek obecných. — W Americe sewerné.

Jako střemcha obecná we wlastí se potřebuje.

St. mahaleb. P. Mahaleb. Prunus Mahaleb *Lin. Blak. t.* 449. *Jacq. aust. t.* 227. *Duham. nov.* 5. *t.* 2. *Plenk t.* 332. *Guimp. t.* 60. Cerasus Mahaleb *Decand.* Macaleb *Mat. Wel.* 52. *C.* Slíwa rakauská, trnkowišně. Keř nízký, jenž w zahradách může dospěti k wýšce 10—18′; kůra červenawá; dřiwí červenawé, wonné; listy letní, okrauhlowejčité, přísrdčité, zakončité, tupě pilowané zubami žlázkau hrotitými, hladké, lysé; řapíky zdélí 1/8 listowé, lysé, někdy žláznaté; palisty šidlowité, padawé,

nady až do Karoliny na patě wrchůw. Kwěte w čer-wnu, lipnu. ♄.

T. ožankolistá. S. chamaedrifolia *Lin. Pall. ross. t.* 15. Keř mnoho odnožˇ wypauštějící, sotwa 2loketni; listy střídawé, měkké, wejčité, na konci nasekanopilowané, lysé; chocholíky polokulaté, na konci rozeh hojné, mnohokwěté, wonné; stopečky tenké, prodlaužené; kwěty bílé, slabě tečkowané; kalich lalokůw wejčitých, žilnatých, podhnutých; plátky zaokraublé, bílé; měchýřiky prosté. — W Ewropě mirnowýchodni, Sibirii podlé řek. Kwěte w čerwnu, lipnu. ♄.

T. jilmolistá. S. ulmifolia *Scop. carn. ed.* 2. 1. *t.* 22. *Duham. nov.* 6. *t.* 13. S. chamaedrifolia *Jacq. h. vind. t.* 110. Podobá se welmi t. ožankolisté. Listy wejčitokopinaté, ostré, ploché, ostře pilowané, brwité; kwěty polokulatě chocholičené, konečné; ušty kalichowé podhnuté. — W Korytanech a Sibirii. Kwěte w čerwnu a lipnu. ♄.

T. třezalkolistá. S. hypericifolia *Decand.* S. crenata *Lin.* S. obovata *Willd. Barr. t.* 564. *Schmidt t.* 56, *Schk. t.* 134. Keř 4—6′ zwýší, wětewnatý, s korau paryšawě-

Podřadí 3.

TAWOLOWITÉ. SPIREACEAE.

Zákula. Kerria. Kerrie.

Kalich na patero klaný: uštův vejčitých, 3 tupé, 2 na konci mozolatě příhrotité, w paupěti střechowité. Plátkův 5, okrauhlých. Tyčinek asi 20, s plátky z kalichu počínajících. Worečkův 5—8, prostých, lysých, čnělkau niťowitau ukončených; vaječko po straně nesoucích.

Z. žapanská. K. japonica *Decand.* Rubus japonicus *Lin.* Corchorus japonicus *Thunb. Bot. rep.* 587. *Bot. mag. t.* 1296. Spiraea japonica *Camb.* Polokeř zwýší muže i wyšší, s korau hladkau, zelenau, wětwemi prutowitými i listy wejčitopodlaublé, někdy dole srdčité, střihanozubaté: zubův nestejně pilowaných, peřenožebré, podlé žeber (tedy na příč) řasnaté, pýřité; palisty čárkowitošidlowité, nejkratší; kwěty nejhořeji úžlabičkowé nebo konečné, žluté, pak zwadnutím bílé, mnohé, w zahradách snadno se naplňující. — Na Žapanu; u nás hojná w zahradách pro ozdobu. Kwěte celé léto. ħ.

Tawola. Spiraea. Spierstaude.

Kalich na patero klaný, stálý. Tyčinek 10—50, s plátky wynikajících z lůžka s kalichem srostlého. Měchýříkův mnoho nebo 1, málokdy dole srostlých, krátce špidlatých, zřídka nožkatých. Semena 2—5, na wnitřním šwu připewněná, bezbílečná. Kel překocený: děloh tlustaunkých.

Keře bezbranné nebo byliny. Wětwe střídawé. Listy střídawé, jednoduché, řídko wyštěrbené, žil peřených nebo peřenodlanitých. Kwěty bílé, červenawé, nikdá žluté.

T. kalinolistá. S. opulifolia *Lin. Duham. nov.* 6. *t.* 14. *Commel. hort.* 1. *t.* 87. Keř 8—10′ zwýší, rozdělený na mnoho wětwí šedých nebo náryšawých; listy wejčité, 3laločné, dwakrát pilowané, řapíkaté, lysé, na líci sytě zelené, wezpod bledé, na konci rozeh přibližené, dole palistoma opatřené; kwěty obojaké, mnohé (40—50), postawené na chocholík hustý, polokulatý, stopkatý: stopečky lysé, 1kwěté; lupeny kalichowé otewřené; vaječníky dole srostlé; měchýříky blanowité, nafauklé, weliké, rozewřené; semena obwejcowitá, rusá, lesklá. — Z Ka-

wněšnýma delšíma prostředního; květy jednostranné, drobné, bílé, stopečkaté, wonné; ušty kalichowé podhnuté; plátky obwejčité; tyčinky plátkůw delší; plod složený z měchýříkůw 5, zkraucených, hnědozelených. — Na lukách mokrých podlé potokůw w Ewropě. Kwěte od čerwna až do srpna. 4.

Celá rostlina jest nahořklá a trpká, kořením zapáchá a jest oblíbená píce kozí; druhdy potřebowali ji w lékařstwí, obzwlášťě proti wředům; květy hořkými mandlemi zapáchající chwálily se proti hlistám; nať též k wydělawání kůže se potřebuje.

T. kamčatecká. S. camtschatica *Pall. ross.* 1. *t.* 28. Doník kamčatecký. Kořen tlustý, wně černý, u wnitř bílý; lodyhy 2—3sáhowé nebo wyšší, dole na palec tlusté; listy kořenowé nejwětší, často zšíří 1′, zdélí 8″, dlanitě hluboce 5dílné, dwakrát pilowané, lodyhowé přisípowité nebo kopinaté, wšecky na líci lysé, na rubu chlupatobělawé; květy trochu wětší nežli medunišnika, lahodně zapáchající; měchýříky šerpiwé, nezkraucené. — Na Kamčatce, na Aleutách a podlé průplawu beringského.

Pazaušky, mající chuť jader broskwowých, jedí na jaře, w zimě ale kořeny surowé nebo uwařené s jikrami nebo rybami.

stopky a stopečky naryšawěle plsťnaté; kwěty růžowé; ušty kalichowé wně plsťnaté, trojúhlé, podhnuté; měchýřiky prosté, rozewřené, plsťnaté. — W Americe sewernozápadní. Kwěte w srpnu. ♄.

Celá rostlina má chuť hořkau a trpkau; kořen kořenný potřebuje se k posilování.

T. udatna. S. Aruncus *Lin. Pall. ross. t.* 26. *Commel. hort. t.* 9. Udatna, doník. Kořen mnoholetý, co rok čerstwé lodyhy wyhánějící; lodyha 3′ i wíce wysoká, přímá, tenká, lysá, čárkowaná, sotwa wětewnatá; listy střídawé, třikrát wyštěrbené: úkroje zakončité, dwakrát pilowané, po žíle a na řapíku pýřité, konečný wejčitý, pobočné kopinatowejčité, řapíčkowané; listy nejhořejší obyčejně jednoduše peřenosečné; lata konečná, nejkrásnější, klasatá, třebas 1′ dlauhá: klasy sedawé, tenké, 1—2″ tenké, hustokwěté; kwěty skoro sedawé, na jedné rostlině hned samčí, hned samičí, hned nijaké: samčí mají plátkůw 5, kalichu delších, tyčinek asi 15, delších nežli plátky, střed kwětu tupý; samičí mají plátky sotwa kalichu delší, weječníky 3, podlauhlé, rownoběžné, zdélí plátkůw, se čnělkau dlauhaunkau a bliznau hlawowitau; měchýřiky 3, nachýlené, podluhowaté, nafauklé, čnělkau hrotité, šedé, 2chlopné, 2semenné; semena čárkowitá, ostrá, drobnička. — W lesech ewropských a sibirských. Kwěte od kwětna až do lipna. ♃.

Ozdobná bylina, jež by ozdobau zahradám býti mohla. Kořen zahořklý a trpký silně woní; druhdy jej i nať potřebowali proti zimnicím; nať se hodí k wydělawání kůže.

T. medunišník. S. Ulmaria *Lin. Fl. dan. t.* 547. *Engl. t.* 960. *Plenk t.* 400. *Sturm f.* 18. *Hayn.* 8. *t.* 31. *Düsseld.* 5. *t.* 6. Tawolník jilmowý, lobazník, lobaz, medunišník. Kořen mnoholetý, dřewnatý, oblý, černý, mrcasatý; lodyhy 2—4′ zwýší, přímé, změlka prohýbané, hranaté, lysé; listy kořenowé řapíkaté, někdy delší střewíce, úkrojaté, lodyhowé střídawé, sedawé čili až ke wzniku listnaté, wšecky přetrženě wyštěrbené, na líci sytě zelené, wezpod bíle hustě plsťnaté, někdy toliko žebra takowau plstí pokrytá: úkroj konečný největší, dole wejčitý nebo srdčitý, 3laločný: úkrojky jako úkroje pobočni wětší, kopinaté, střihanozubaté zubani nejostřeji pilowanými, úkroje mezi welikými nejmenší, wejčitookrauhlé, pilowané; listeny podobné lalokům drobným, trochu wětší; z konce lodyhy wychází stopka dlauha, nesauci wrcholík někdy 3″ dlauhý, 3dílný, s dílnou

jené, na obau stranách zelené, přezimující; palisty nejmenší padawé; kwěty na konci rozeh úžlabičkowé, samčí, samičí nebo obojaké, stopkaté; kalich wně bělawě přiaksamitnatý; plátkůw 5, obwejčitých, nehetnatých; plod z 5 tobolek, jako hwězda rozewřených, eliptičných, wejčitopodlauhlých, kožnatých, tupých, 1pauzdrých, mnohosemennych. — W Chili a Peruwii. 5.

Dřiwí nerádo se štípá. Kůra ale má tu výbornau wlastnost, že nahrazuje mýdlo nejwýbornější, neboť roztlučená a we wodě močená dáwá mnoho mydlinek, ježto wlnu zbawují mastnoty, plátno ale žlutí. Proto w ní welikÿ obchod wedau. Wšickni Indiané jí sobě myjí hlawu, nečesajíce se; domnjwají se, že jí wlasy černají.

Podřadí 4.

TOTENOWITÉ. SANGUISORBEAE.

Krwawec. Poterium. Becherblume.

Kwěty jednodomé nebo mnohomanželné. Kalich dole 3šupinný, s trubkau nahoře ztěsněnau, krajem 4dílným. Plátky žádné. Tyčinek 20—30. Worečky 2, ukončené čnělkau niťowitau a bliznau kystowitau. Holén-

Trubuška. Gillenia. Gillenie.

Kalich trubkowitozwonkowitý, w ústí zaužený, na patero klaný. Plátkův 3, čárkowitokopinatých, přinestejných, z konce trubky wyniklých. Tyčinek 10—15, zawřených. Worečkův 5, ukončených čnělkau nitowitau, hlawičku nesaucí, přirostlých w tobolku spauzdrau: pauzdor 2semenných.

T. malopalístkatá. G. trifoliata *Moench.* Spiraea trifoliata *Lin. Bot. mag. t.* 489. *Bart. med. t.* 5. *Bigel. med. t.* 41. *Düsseld.* 10. *t.* 12. Bylina 1—2′ zwýší, přímá; lodyha hranatá, načerwenalá, lysá; listy střídawé, prstnatě trojlístkaté: úkroje na kratičkých řapíčcích kopinaté, nejostřeji dwakrát pilowané, nejostřejší, lysé, wezpod pýřité; řapíky nejkratší; palisty čárkowité, zakončité, zdélí řapíku; stopky úžlabíčkowé nebo konečné, mnohem delší listu, 2—3kwěté; kwěty skoro 1″ dlauhé, bílé nebo bílé a růžowé, jednostranné, na stopečkách trubky kalichowé delších; palisty šidlowité. — W lesech wlhkých Ameriky sewerné, z Kanady až do Floridy. Kwete w čerwnu a lipnu. 4.

Kořen přewětewnatý, žlutawý, článkatý, působí užíwaný jako ipakakuanha horem a dolem; 40 zrn činí dáwení.

T. hrubopalístkatá. G. stipulacea *Nutt. Bart. t.* 6. Spiraea stipulacea *Willd.* Rozeznáwá se od předešlé oseky protisečnými nebo 3dílnými a palisty welikými, listowitými, wejčitými, zakončitými, střihanopilowanými. — W Americe sewerné.

Působí jako předešlá, mnohem ale silněji.

Mydlokor. Quillaja. Quillaja.

Kwěty pometáním mnohomanželné. Kalich na patero klaný, stálý: uštův wejčitých, ostrých, w panpěti chlopnitých. Plátkův 5, padawých. Lůžko šalaločné, dno kalichowé přikrywající. Tyčinek 10, z konce laloků lůžkowých wyniklé. Worečkův 5, tlustých, břichem srostlých, w čnělku šidlowitau ukončených. Tobolek tolikéž, trojbočných, kožnatých, odstálých. Semena dwojřadá, střechowitá, na konci křídlatá.

M. tupolistý. Q. smegmadermos *Decand.* Q. saponaria *Poirr. Lam. t.* 774. Smegmadermos emarginatus *R. et Pav. prod. t.* 31. Quillai. Strom ztepilý, přewětewnatý, s korau tlustau, popelawau, dřiwím twrdým; wětwe a rozhy střídawé; listy střídawé, řapíkaté, jednoduché, nejcelejší, wejčité, podlauhlé, tupé nebo wykro-

lysé: ušty wejčité, ostraunké, u wnitř pod koncem opatřené bradawičkau bílau: tyčinky zdélí kalichu. — Na lukách w Ewropě. Kwěte od čerwna až do srpna. ♃.

Twrdá to pícc pro dobytek; kořen trpký druhdy w lékařstwí, obzwláště proti hříběcí.

T. kanadský. S. canadensis *Lin. Moris. ox.* 8. *t.* 18. *f.* 12. *Cornut. can. t.* 174. *Knorr delic. t. P.* 5. *f.* 4. Podobá se předešlému; listky wejčito- nebo srdčitopodlauhlé, ostře a hrubě pilowané, dlauho řapíčkaté, jako palisty wejčitopodlauhlé, nestejnostranné, dolejškem srostlé s řapíkem, lysé; klasy hustokwěté, přímé, třebas 2″ dlauhé, bělawé; ušty kalichowé okrauhlowejčité, tupaunké; tyčinky mnohem delší nitek čárkowitých; listeny kopinaté, kwětu kratší, pýřité. — Na pastwinách mokrých w Kanadě. Kwěte téhož času. ♃.

Kořen hořký a trpký dáwení působí, což w tom řádu jest neobyčejný aučinek.

Perlaušek. Margyricarpus. Perlfrucht.

Trubka kalichowá na konci zaužená: kraje 4—5dílného s ušty nesaucími kolec zaubkowitý. Plátky ža-

— *Wel.* 425. Kontryhel, kondolík, hvězdoš. Kořen mnoholetý, silný, rownowážný, wně šedohnědý, mnoho mrcasů wypauštějící; lodyhy podlé dobroty půdy 1″ až i 1′ zwýší, přímé nebo wzstaupawé, oblé, duté, nejodstáleji chlupaté, někdy skoro lysé, jednoduché; listy ledwinowité, až do třetiny 7—9laločné: laloky polookrauhlé, kolem dokola pilowané, 3″ široké, 2¼″ dlauhé, wíce méně chlupaté, někdy docela lysé, podlé hlawních žil řasnaté; řapíky kořenowých mnohem delší listu (třebas 6palečné), lodyhowé od dola wzhůru kratší, nejhořejší nejkratší; palisty dolení podlauhlé, dopola, hoření okrauhlejší, s řapíkem a dohromady srostlé, po prostém kraji pilowané, hořejší střihanopilowané; z hořeních úžlabíček a konce lodyhowého wynikají stopky, nesaucí wrcholíky, ježto dohromady dělají latu listnatau: kwěty stopečkaté, lysé, žlutawě zelené; ušty kalichowé wejčité, ostré; tyčinky 4, kratší uštůw; holénka rusá. — Na lukách a pastwinách po Ewropě. Kwěte w kwětnu a červnu. ♃.

Dobrá píce pro dobytek. Kořen a nať swraskují, a tudyž potřebowaly se proti silným krwotokům, ranám a wředům. Alchemikowé sbírali s listů rosu, a tudyž slowe rosau slunečnú a alchimilla.

K. rolní. A. arvensis *Scop.* Aphanes arvensis *Lin. Fl. dan. t.* 973. *Schk. t.* 26. Zelinka sotwa prstu zwýší, wětewnatá, rozestřená, pýřitá; lodyha oblá: listy střídawé, w řapík ztenčené, 3dílné: laloků na 2—3 klaných, ostrých, asi 4‴ dlauhé; palisty wejčité, střihanozubaté, málo kratší řapíku, s ním dopola a zpředu dohromady srostlé; kwěty úžlabíčkowé, strbaulené, nejkratšeji stopkaté, pýřité; kalich na osmero klaný: ušty střídawé nejmenší, zaubkowité, střídawé kopinaté, ostré; tyčinky 4—1; holénky 2, jedna někdy pometající. — Na polích a rolích w Ewropě, Iberii, na Jamaice. Kwěte od června až do září. ☉.

Nať hořká a trpká žene na moč; zmládí může se co salát jísti. Upewňuje písek.

Podřadí 5.

ŠÍPKOWITÉ. ROSACEAE.

Šik 1.

Mochnowité. Potentilleae.

Kalich rozšířený, bez trubky prodlaužené: ušty w paupěti chlopnité. Holénky obyčejně mnohé na

prodlaužením lůžku, řídko 2—4, w trubce kalichowé zawřené.

Kuklík. Geum. Benediktenkraut.

Kalich trubky prohlubené, kraje na desatero klaného, s ušty střídawě menšimi. Plátkůw 5. Tyčinek mnoho. Holének mnoho, w hlawičku nahromaděných, čnělkau stálau, ocasowitau, chlupatau nebo lysau ukončených. Semeno wzstaupawé.

Byliny; listy rozdílně peřenosečné.

K. lékařský. G. urbanum *Lin. Fl. dan. t.* 672. *Schk. t.* 137. *Sturm f.* 5. *Hayn.* 4. *t.* 33. *Düsseld.* 6. *t.* 17. *Wagn.* 1. *t.* 11. Benedykt *Mat. Wel.* 346. *c.* Kořen mnoholetý, tlustý, wřetenowitý, wně hnědý, u wnitř bílý, u prostřed červený, zapáchá obzwláště z jara hřebíčkem; lodyha přímá, 1—2′ wysoká, chudowětewná nebo jednoduchá, nejodstáleji huňatá, listnatá, oblá; listy kořenowé na řapicích dlauhých, huňatých, lyrowitoperené: úkroj konečný největší, obwejčitý, dole ostrý, 3laločný: lalokůw kolem do kola zubatých; úkroje 2 poboč-

stopkami proti květu tlustnaucími, osinami semenowými chlupatými. — W Americe sewerné.

Kořen jeho w Americe sewerné jako předešlý u nás se potřebuje.

K. prostřední. G. intermedium *Ehrh. Willd. h. ber. t.* 69. Podobá se předešlému; květy ale má trochu větší, často nachýlené; kalich červenawý, rownowážný, ani po květení podhnutý; plátky širší, náhle w dlouhý zaužené; worečky chlupaté, ukončené osinau dwojčlánkowau, jejížto článek dolení jest čtyřikrát delší hořeního, dole chlupatého. — Na podobných místech w Ewropě. Kwěte téhož času. 4.

Kořen taktéž se potřebuje.

K. potoční. G. rivale *Lin. Fl. dan. t.* 722. *Schk. t.* 137. *Sturm f.* 8. *Hayn.* 4. *t.* 34. Benedykt wodní *Mat. Wel.* 346. *C.* Po nati podobá se kuklíku lékařskému; květy skoro třikrát větší nežli uwedeného, ryšaworyzé, nejřídčeji žluté nebo bílé, plátky širokoobwejčité, wykrojené, zdélí kalichu, dlauhonehetné; worečky chlupaté, ukončené osinau dwojčlánkowau, jejíž článek hoření huňatý, skoro zdélí dolení, dole chlupatého; lůžko skoro zdélí kalichu. — Na lukách wlhkých, podlé potokůw, od podhoří až na hory. Kwěte w květnu a červnu. 4.

Kořen jeho, málo kořenný, někdy za kořen prwního se wydáwá a potřebuje.

Odrodek s lupeny kalichowými w listy proměněnými jest G. hybridum *Wulf. Jacq. rar. t.* 94.

K. chlumní. G. montanum *Lin. Jacq. aust. t.* 373. *Sturm f.* 14. Benedykt horní *Mat. Wel.* 347. Kořen tlustý, šedočerný, úkosný, mrcasatý; lodyhy přímé, jednoduché, 1kwěté, 1—6″ zwýší; listy kořenowé nažlutle chlupaté, lyrowitě peřenosečné, nestejně zejkowané: úkroj konečný, největší, přísrdčitý, tupě laločnatý, pobočné wejčité, zaokrauhlé; listy lodyhowé mnohem menší, dlaněno3laločné: lalokůw kopinatých, podlauhlých, zejkowaných: palisty wejčité, přízejkowané; kwět skoro 5/4″ široký, pěkný, žlutý, přímý; kalich chlupatý: ušty větší kopinaté, menší čárkowité, o polowinu kratší; plátky obsrdčité; holénky s osinami nečlánkowanými, huňaté, kalichem rozloženým podepřené. — Na pastwinách hornich a podhornich. Kwěte w lipnu a srpnu. 4.

Kořen též kořenný druhdy w lékařstwí jako kuklíka lékařského se potřebowal.

Malinník. Rubus. Brombeerstrauch.

Kalich dna rownaunkého, kraje na patero klaného. Plátkůw 5, s tyčinkami mnohými z kalichu wyniklých. Holének přemnoho, na lůžku wywýšeném, nedužnatém nahlaučených, čnělkau poboční opatřených, w pecko-wičky dužnaté proměněných. Semeno překocené.

Kře, řídko byliny. Lodyhy dwojleté často kořenatějící, hladké nebo ostnaté. Listy řapíkaté, peřené, dlančné nebo jednoduché; kwěty latnčné, řídko ojedinělé, bílé nebo červené. Owoce jedlé.

M. obecný. R. Idaeus *Lin. Fl. dan. t.* 788. *Plenk t.* 407. *Hayn.* 3. *t.* 8. *Guimp. t.* 97. *Düsseld.* 5. *t.* 20. *Wagn.* 1. *t.* 74. Maliny *Mat. Háj.* 300 — *Wel.* 358. Keř přímý, třebas zwýši může, wětewnatý, oblý, nahoře autle pýřitý, ostny teníčkými, šídlowitými, štětinowitými pokrytý, někdy bez nich; listy peřené, na rozhách kwětaucích trojené, nejwyšší jednoduché, wejčité, konečný někdy přísrdčitý, dwakrát nejostřeji zubaté, wezpod obyčejně běloplsťnaté; řapíky zoblené, na líci žlábkowité, pýřité; palisty šídlowité z nejdolejška řapíku wyniklé; stopky na konci lodyhy úžlabíčkowé a konečné, listu dwakrát kratší, nesaucí hrozen chudokwětý, nachýle-

stopkami proti kwětu tlustnaucími, osinami semenowými chlupatými. — W Americe sewerné.

Kořen jeho w Americe sewerné jako předešlý u nás se potřebuje.

K. prostřední. G. intermedium *Ehrh. Willd. h. ber. t.* 69. Podobá se předešlému; kwěty ale má trochu wětší, často nachýlené; kalich čerwenawý, rownowážný, ani po kwětení podhnutý; plátky širší, náhle w nehet zaužené; worečky chlupaté, ukončené osinau dwojčlánkowau, jejížto článek dolení jest čtyřikrát delší hořeního, dole chlupatého. — Na podobných místech w Ewropě. Kwěte téhož času. ♃.

Kořen taktéž se potřebuje.

K. potoční. G. rivale *Lin. Fl. dan. t.* 722. *Schk. t.* 137. *Sturm f.* 8. *Hayn.* 4. *t.* 34. Benedykt wodní *Mat. Wel.* 346. *C.* Po nati podobá se kuklíku lékařskému; kwěty skoro třikrát wětší nežli uwedeného, ryšaworyzé, nejřídčeji žluté nebo bílé, plátky širokoobwejčité, wykrojené, zdélí kalichu, dlauhonehetné; worečky chlupaté, ukončené osinau dwojčlánkowau, jejíž článek hoření huňatý, skoro zdélí doleního, dole chlupatého; lůžko skoro zdélí kalichu. — Na lukách wlhkých, podlé potokůw, od podhoří až na hory. Kwěte w kwětnu a čerwnu. ♃.

Kořen jeho, málo kořenný, někdy za kořen prwního se wydáwá a potřebuje.

Odrodek s lupeny kalichowými w listy proměněnými jest G. hybridum *Wulf. Jacq. rar. t.* 94.

K. chlumní. G. montanum *Lin. Jacq. aust. t.* 373. *Sturm f.* 14. Benedykt horní *Mat. Wel.* 347. Kořen tlustý, šedočerný, úkosný, mrcasatý; lodyhy přímé, jednoduché, 1kwěté, 1—6″ zwýší; listy kořenowé nažlutle chlupaté, lyrowitě peřenosečné, nestejně zejkowané: úkroj konečný, nejwětší, přísrdčitý, tupě laločnatý, pobočné wejčité, zaokrauhlé; listy lodyhowé mnohem menší, dlaněno3laločné: lalokůw kopinatých, podlauhlých, zejkowaných: palisty wejčité, přízejkowané; kwět skoro ¾″ široký, pěkný, žlutý, přímý; kalich chlupatý; ušty wětší kopinaté, menší čárkowité, o polowinu kratší; plátky obsrdčité; holénky s osinami nečlánkowanými, huňaté, kalichem rozloženým podepřené. — Na pastwinách hornich a podhorních. Kwěte w lipnu a srpnu. ♃.

Kořen též kořenný druhdy w lékařstwí jako kuklíka lékařského se potřebowal.

MALINNÍK. RUBUS. BROMBEERSTR

Kalich dna rownaunkého, kraje na
Plátkůw 5, s tyčinkami mnohými z k
Holének přemnoho, na lůžku wywýš
nahlaučených, čnělkau poboční
wičky dužnaté proměněných. Ser

Kře, řídko byliny. Lodyhy dwoj
nebo ostnaté. Listy řapíkaté, peře
kwěty latněné, řídko ojedinělé, bílé

M. obecný. R. Idaeus *I*
407. *Hayn.* 3. *t.* 8. *Guimp.*
1. *t.* 74. Maliny *Mat. Há*
třebas zwýší může, wět
tý, ostny teníčkými,
tý, někdy bez nich
cích trojené, nej
někdy přísrdčitý
obyčejně bělop
té, pýřité; pa
klé; stopky
stu dwakrá

onde ko-
hánějících
dole
chnných, a
ch, chlupatých
jené, dlaněné, jedno-
: lístky wejčitokosočtwe-
; palisty kopinaté, pýřité
ebo přiojedinělé (11—1), koneč-
rátká; stopečky pýřité a ostnaté,
nowé, zwonečkowité; ušty kalichowé
, podhnuté, zdélí plátkůw podlaublokopi-

na černá. Kořen lezavý; kmeny křowité, oblaukowitě sehnuté nebo prostřené, wětewnaté, oblé, často z modrawa šedě jinaté, ozbrojené ostny tenkými, přírownými; listy trojeno- nebo pětěnodlaněné: lístky wejčité, dwakrát pilowané nebo zubaté, s konečným wětším, řapíčkatým, pobočními přísedawými, lysé, pýřité, ksamitnaté nebo brwité; řapíky wíce méně ostnaté, pýřité; palisty čárkowité, z dolejška řapíku wyniklé, nejkratší; lata jednodušínká, přímá, listu kratší; stopky štětinato-ostnaté; kwěty bílé, asi $^3/_4$″ široké: ušty kalichowé, wejčité, dlauze zakončité, otewřené; plátky wejčité, rozložené, kalichu kratší; owoce černé, modrawošedě jinaté, bezlesklé, kalichem zawřeným zastřené. — Podlé rolí a na nich. Kwěte w lipnu a srpnu. ♄.

W polích welmi obtížný keř, leza po zemi a wyháněje z kořena přemnoho lodyh. Owoce, *ježiny*, sice se jí, není ale tak chutné, ani newoní jako maliny. List zahořklý jindá na rány.

M. ostružinník. R. fruticosus *Lin. Fl. dan. t.* 1168. *Plenk t.* 403. *Schk t.* 135. *Hayn.* 3. *t.* 10. 12. *Weihe t.* 7. 45. Ostružiny *Mat. Hdj.* 99. *B.* — *Wel.* 357. Keř kmenůw oblaukowitě sehnutých nebo prostřených, tupě hranatých, wíce méně ostnatých, wětewnatých, lysých, pýřitých, chlupatých nebo huňatých; listy trojené nebo pětené dlaněné, dwakrát zubaté, lysé, pýřité neb chlupaté, někdy wezpod bělopliśnaté; lístky wejčité, okrauhlowejčité, dole wíce méně srdčitě wykrojené; řapík a hlawní žila lístkowá wíce méně ostnaté; palisty čárkowité, nejkratší; hrozen složený, konečný, mnohokwětý, někdy $^1/_2$ dlauhý, přímý, z wrcholíkůw složený; ušty kalichowé wejčité, ostré, rozložené: plátky wejčité, kalichu delší, otewřené; owoce (ostružiny) dříwe červené, pak černé, lesklé, s kalichem často podhnutým. — W lesech, křowištích, plotech, na rolích po celé Ewropě. Kwěte w lipnu a srpnu. ♄.

Množstwí odrodkůw, jež někteří za obzwláštní rody uznáwají. Jest také odrodek plnokwětý, zahradní. Ostružiny náwinné, dost labodné, ačkoli malinám nejsau roweň. Dělají z nich wíno, ocet, kořalku; nezralé a sušené proti nauplawici; kořen otwírá a žene na moč

M. wonný. R. odoratus *Lin. Corn. can. t.* 150. *Mill. ic. t.* 223. Keř přímý, kmenůw někdy co muž wysokých, přímých, oblých, bezbranných, s korau slupující se; rozhy, řapíky, stopky a kalichy pokryté chlupami, na konci žlázku kulowatau a černau nesaucími; listy jednoduché, okrauhlosrdčité nebo skoro ledwinowité, 5-*laločné: lalokůw ostrých*, nestejně dwakrát zubatých; ře-

píky asi o $^1/_3$ kratší listu; palisty nejmenší, čárkowité; kwěty konečné, přichocholičené; ušty kalichowé wejčité, dlauze zakončité; koruna skoro $1^1/_2''$ široká, krásně růžowá, kalichu 2krát delší; plátky obwejčité, nejtupější; owoce welké, červené: holénky mnohé, wejcowité, aksamitnaté, s čnělkau nálewkowitau. — W lesech Ameriky sewerné. ♄.

Owoce jako maliny, jimž se podobá, w Americe jedí; u nás máme keř w zahradách pro ozdobu, maliny ale jeho nedozrávají. Kwět wonný; částky žláznaté třené západu jsau růžowého.

M. skalní. R. saxatilis *Lin. Fl. dan. t.* 134. *Guimp. t.* 104. *Weihe t.* 9. Keř kmenůw lezaucích, tu a onde kořenatějících, špinawě tisawých, wětewnatých, wyháněj́ících několik rozeh letních, třebas 1′ wysokých, zelinných, dole šupinatých, čárkowaných, nejjednodušších, chlupatých a krátce a řidce ostnatých; listy trojené, dlaněné, jednobarewné, pýřité, pak olysající: lístky wejčitokosočtwerečné, dwakrát ostře zubaté; palisty kopinaté, pýřité; kwěty přichocholičené nebo přijedinělé (11—1), konečné; stopka welmi krátká; stopečky pýřité a ostnaté, zdélí trubky kalichowé, zwonečkowité; ušty kalichowé kopinaté, ostré, podhnuté, zdélí plátkůw podlaublokopi-

čité, nejtupější: kwěty dwojdomé, ojedinělé, na stopce řapíku delší a jako kalich pýřité, jehož uši (4‴) podlauhlokopinaté, ostré; koruna $^{3}/_{4}$″ w průměru široká: plátkůw obwejčitých, nejtupějších, rozložených; holénky zakulatělé, weliké. — Na sewerů Ewropy a Ameriky, u nás na horách krkonošských. Kwěte w červnu. ♄.

Kořen silného zápachu a hořké listy chwálí se proti nemocem kožním. Morošky jsau dobré a náležejí k nejlepšímu owoci na wysokém Severu.

Jahodník. Fragaria. Erdbeere.

Trubka kalichowá poddutá, na desatero klaná: uštůw střídawě menších. Plátkůw 5. Tyčinek mnoho. Holének wyschlých mnoho na lůžku rozličném, pak zwelicujícím se, padawém, dužnatém. Čnělka pobočni. Semeno wisuté.

Byliny wýběžky wypauštějící; listy o lístcích 3, hrubě zubatých.

J. pospolitý. F. Vesca *Lin. Blak. t.* 77. *Plenk t.* 412. *Schk. t.* 135. *Sturm f.* 2. *Hayn.* 4. *t.* 20. Jahody bílé *Mat. Wel.* 367. Bylina. Kořen úkosný, černohnědý, mnoho mrcasů wypauštějící; lodyha nejkratší, wyhánějící wýběžky někdy welmi dlauhé, na konci kořenatějící a rašící; listy na řapících dlauhých, přímých, zoblených, na wnitřní straně žlábkem na děli opatřených, nejodstáleji chlupatých; listy 3lístkaté: lístky wejčitokosočtwerečné, chlupaté, dle žeber řasnaté, hrubě nejčastěji jednoduše zúbaté zubami ostrými, sedawé: palisty mázdrowité, wejčité, nahnědlé, ostré; stopka jednoduchá, skoro zwýší řapíku, oblá, nejodstáleji chlupatá, nesaucí chocholík ze stopeček několikrát sochatých, 1kwětých, přitlačeně wzhůru chlupatých; kalich kwětaucí rozložený, plodonosný rozložený nebo podhnutý; plátky bílé, rozložené, obwejčité, delší kalichu; owoce (jahody) wisuté, nejčastěji červené, šťawnaté, kořenné, wonné, plné holének drobných; twrdých, hnědých, hladkých, smačknutých. — W lesech, křowištích, hájích po Ewropě. Kwěte w květnu a červnu, na horách později. ♃.

Odrodky jsau tyto:

α) Jahody homolowité, podlauhowaté nebo kulowaté, na jednom místě.

β) Wýběžky žádné nebo překrátké.

γ) Listy jednolístkaté, pobočních pomětajících.

δ) Celé léto kwět a jahody nesaucí.

ε) Plný, kwětu plného.

Owoce netoliko prwní, ano i nejlahodnější, nejzdrawější, obeerstwujíci, a jí se buď pauhé, buď s cukrem, wínem, též i mlékem.

Dělají z něho syrup, víno, ocet, kořalku. Kořen a list co thé; též proti plynutí břicha. Listem kauří proti bolení zubů od nastuzení.

J. truskawec. F. elatior *Ehr. Noisett. jard. t.* 13. *f.* 1. *Hayn.* 4. *t.* 27. Jahodník *Mat. Héj.* 308. Jahodník horní *Mat. Wel.* 367. Truskawec, truskawice, truskawka, kosmatka. Welmi podobný předešlému, a liší se tím, že kalich plodonosný jest nejotewřenější nebo podhnutý; stopky a řapíky nejodstáleji chlupaté; kwěty větší a pometáním wždycky dwojdomý. — W lesech, obzwláště na chlumích. ♃.

J. kopečný. F. collina *Ehrh. Hayn.* 4. *t.* 30. *Fl. dan. t.* 1339. Trávnice. Též prwnímu rodu podobný; kalichy ale plodonosné jsau přitlačené na jahody; řapíky nejodstáleji chlupaté, na stopkách přitlačeně chlupaté; listy obak pýřité. — Na kopcích a wrších nezdělaných podlé křowišť. Kwěte w kwětnu, červnu.

J. hrubokwětý. F. grandiflora *Ehrh. Duham.* 1. *t.* 6. Jahody nejwětší s kalichem přitlačeným; řapíky a stopky přímochlupé; listy na líci lysaunké, tmawě zelené, hrubě pilowané. ♃.

J. chiloënský. F. chiloënsis *Ehrh. Dill. elth. t.* 120. *f.*

ostře pilowané, síťkowitožilnaté, na líci tmawě zelené, lysé, wezpod bledé, pýřité; listy příkwětní dlanitě trojdílné; řapíky dole rozšířené objímají lodyhu; kwěty nahnědle červené, na malém wrcholíku se stopkami lysými; kalich 10laločný: lalokůw střídawě větších, wejčitých, dlauze zakončitých, rozšířených, menších kopinatých, ostrých, podhnutých; plátky podlauhlé, zakončité, mnohem kratší lupenů kalichowých větších; tyčinek 20, zdélí plátkůw; čnělky poboční; lůžko wejcowité, dužnaté, s holénkami mnohými, kulowatowejčitými. — Na lukách bahnitých. Kwěte w červnu, lipnu. 4.

Rostlina wždycky prozrazuje rašelinu, jest swraskawá, a může se potřebowati k wydělání kožÍ; kořen dáwá červenau barwu špatnau; jindá proti plynutí břicha a krwotoku.

Mochna. Potentilla. Fingerkraut.

Kalich, koruny, tyčinky a pestík jak u jahodníkůw. Lůžko nadduté nebo homolowité, wyschlé, aniž dužnatělé.

Byliny, polokře. Listy dělené; palisty se řapíkem srostlé; kwěty bílé nebo žluté, řídko růžowé.

M. křowitá. P. fruticosa *Lin. Amm. t.* 17. 18. *f.* 1. *Duham. t.* 20. *Nestler t.* 1. *Engl. bot. t.* 88. *Guimp. t.* 42. Keř 3—4′ wysoky, přímý, wětewnatý; pokožka korní šedotisawá, se laupající; rozhy zelené nebo červeně nabèhlé, oblé, wzhůru odstálaunce chlupaté; listy střídawé, neweliké, wyštèrbené, 2—3jařmé, chlupaté: úkroje přibližené, podlauhlokopinaté, ostré, obak skoro stejnobarewné; řapíky zdélí lístku, wlasaté; palisty kopinaté, ostré, mázdrowité, dwakrát kratší řapíku; kwěty weliké, příchocholíčené, někdy ojedinělé; stopky a kalichy wzhůru chlupaté; ušty kalichowé wšecky stejně dlauhé, střídawě wejčité, zakončité a čárkowitokopinaté, dole zaužené; koruna kalichu dwakrát větší: plátkůw žlutých, okrauhloobwejčitých. — W Sibirii, Angličanech, na Pyrenejích. Kwěte w lipnu, srpnu. ♄.

U nás w zahradách pro ozdobu se ošetřuje. W Sibirii potřebuje se list místo čaje čínského.

M. husí. P. anserina *Lin. Fl. dan. t.* 544. *Plenk t.* 413. *Sturm f.* 4. *Hayn.* 4. *t.* 31. Stříbrník aneb husí mýdlo *Mat. Háj.* 303. — *Wel.* 360. Bylina lodyh lezawých, 1′ dlauhých, oblých, wzhůru chlupatých; listy i se řapíkem třebas 8″ zdélí, w obwodu podlauhlokopinaté, licho- a přetrženě wyštèrbené: úkroje nejdolejší nejmenší, a ostatní wzhůru zponenáhla se zwětšující,

wšecky jsau wejčitopodlauhlé, hlauběji mělčeji ostře pilowané, na líci lysé, wezpod bělohedwábné, wětší třebas 1″ zdéli, menší mezi nimi položené sotwa 3‴ zdéli; řapík chlupatý, na 4″ bezlistečný; palisty listůw kořenowých třebas zdéli 2″, kopinaté, celé, na 2—3‴ nahoře prosté, lodyhowé wejčité, hluboce pilowané, nejhořejší wyštěrbené: listkůw čárkowitých; kwěty žluté, asi 1″ w průměru, ojedinělé úžlabíčkowé, na stopkách co list dlauhých, oblých, wzhůru chlupatých; kalich chlupatý: uštůw 5, wětších kopinatých, celých, 5 menších často 3—5laločných; plátky obwejčité, kalichu delší; lůžko chlupaté. — Na aupořích, trawnících po Ewropě a Americe. — Kwěte w kwětnu, červnu a jeseni. 4.

Dobytek se jí netýká, husy ale rády ji zobají. Kořen a nať slabě swraskují a ženau na moč; druhdy w lékařstwí se potřebowaly. Na kořaní bývá červec polský.

Jsau odrodky listí obak bělohedwábnitého nebo obak zeleného, též stopek dwojkwětých.

M. stříbrná. P. argentea *Lin. Fl. dan. t.* 865. *Sturm f.* 17. Pětilistek *Mat. Háj.* 305. Pětiprstek *Mat. Wel.* 363. Štířice. Kořen dřewnatý, wně tisawě hnědý, wypauště-

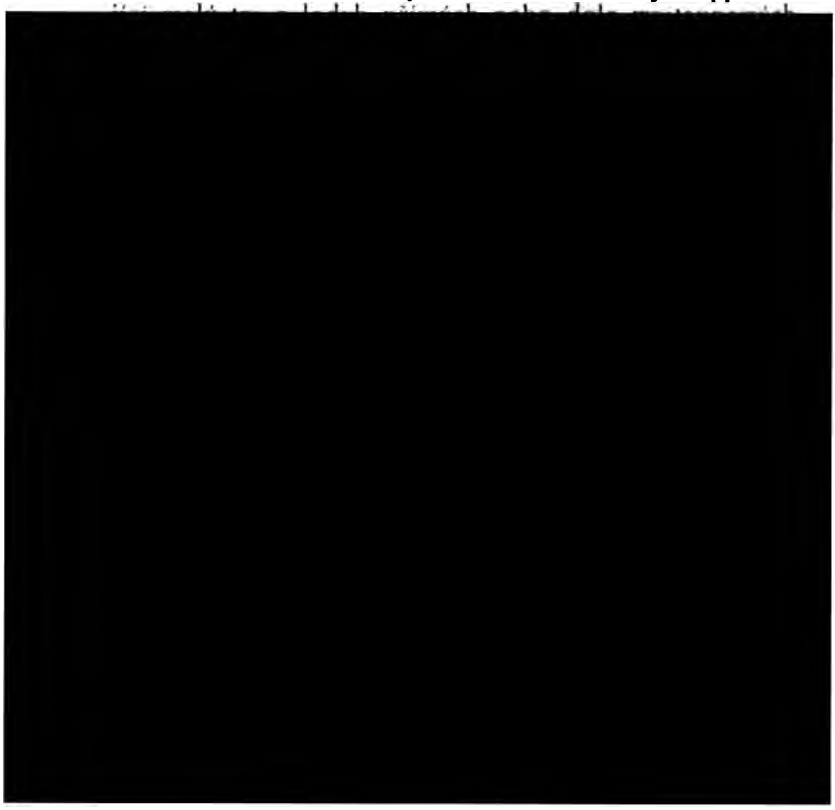

una žlutá, wětší kalichu, z plátkůw obsrdčitookrauhlých; olénky wywýšeně swraskalé; blanau obraubené. — a wýslunných suchopařích po Ewropě mírnější. Kwě- e w čerwnu, lipnu. ♃.

M. lezawá. P. reptans *Lin. Schk. t.* 136. *Hayn.* 4. *t.* 3. Pětilístek *Mat. Háj.* 304. — *Wel.* 363. Kořen mno- oletý, dlauhý, wětewnatý, černohnědý, wypauští lodyhy ezawé, oblé, tenké, řídkochlupé, jednoduché nebo ra- ěji nejkratšeji wětewnaté; listy pětěnodlanité; listkypo- llauhloobwejčité, hluboce pilowané, na líci roztraušeně řitlačeně chlupaté, jakož i wezbod po žebrách; řapíky istu delší nebo kratší, řídkochlupé; palisty wejčité, celé ebo stříhanozubaté; stopky úžlabíčkowé, ojedinělé, listu dwakrát delší, přímé, lysé, oblé, 1kwěté; kwět w prů- něru palečný, žlutý; kalich uštůw podlauhlokopinatých, strých, střídawě o 1/3 kratších; koruna zdélí kalichu, z latkůw obsrdčitých; holénky zrnkowatoškrablawé. — Na astwinách wlhkých podlé příkopůw po Ewropě. Kwěte lipnu, srpnu. ♃.

Kořen a nať swírají a byly jindá w lékařstwí užíwány.

M. lesní. P. sylvestris *Nestl.* P. Tormentilla *Sibth.* ormentilla erecta *Lin. Fl. dan. t.* 589. *Schk. t.* 136. *Sturm* 31. *Hayn.* 2. 48. *Düsseld.* 6. *t.* 2. Nátržník *Mat. Háj.* 06. *b.* Nátržník, tržené koření *Mat. Wel.* 365. Přetržník. ořen uzlowatý, asi prstu ztlauští, oblý, jako ukausnutý, nědý, wnitř čerwenawý, wypauští několik lodyh třebas řewíčných, tenkých, wzstaupawých, anobrž prostře- ch, nahoře sochatowětewných, oblých, wzhůru odstá- unce chlaupkowaných; listy trojenodlanité, klínowité, hoření polowici hluboce zubaté, po žilách obak při- čeně chlupaté, kořenowé na řapících lístku mnohem lších, lodyhowé dolení na překrátkých, hoření seda- ; palisty lístkům podobné twarem, stříhanozubaté, o lowičku kratší; z úžlabíček nejhořejších wynikají stop- ojedinělé, tenké, chlaupkowané, delší listu, jedno- ětě; kwět žlutý, sotwa 5''' w průměru zdélí; kalich upatý, uštůw 8, řídko 10, stejných, kopinatých; plát- 4, řídko 5, okrauhloobwejčitých; tyčinky dwakráte tší plátkůw; lůžko chlupaté; holénky čárkowanoswra- lé. — W lesích, wřesowištích, na pastwinách. Kwěte erwnu, lipnu. ♃.

Nať swírající jindá w lékařstwí se užíwala; nyní se potřebuje a trpký, obsahující mnoho tříslowiny a wýtah z něho, jenž mí- dračí krwe se béře; též slauží k wyděláwání koží a barwení na čerweno.

M. hájní. P. nemoralis *Lehm. pot. t.* 13. Tormentilla reptans *Lin. Engl. bot. t.* 892. Podobá se předešlé. Kořen takowý též; lodyhy rozprostřené, střewičné, sochaté, wzhůru odstálaunce chlupaté; listy sedmeno-, pětěno- nebo trojenodlanité, přitlačeně obak chlupaté, olysající: lístky obwejčité, stříhanozubaté, pobočni (když jich 5—7) patrně dole srostlé, wšecky řapíkaté, ani nejhořejší sedawé; palisty lístkůw mnohem menší, kopinaté, dolení stříhanozubaté, hoření celé; stopky úžlabíčkowé, listu mnohem delší, ojedinělé, pýřité, 1kwěté; kwět žlutý, asi $^3/_4$″ w průměru široký; ušty kalichowé stejně dlauhé, wnèšné kopinaté, wnitřní wejčité, nejostřejší; koruna kalichu dwakrát delší, plátkůw okrauhloobsrdčitých; lůžko chlupaté; holénky tečkowanoswraskalé. — W lesích stinných, mechatých po Ewropě. Kwěte w čerwnu, lipnu. ♃.

Powah jako předešlá.

Šik 2.

Řepíkowité. Agrimonieae.

ké, nejdoleji na řapík přirostlé, zakončité, wně ostře zubaté; hrozny klasowité, konečné, zpřímené, dlauhé; kwěty ojedinělé nebo dwojčaté, krátce stopečkaté, pod stopečkau opatřené listenem na tré klanym, uštůw čárkowitých, wně chlupatých; kwěty neweliké; trubka kalichowá hustochlupá, nahoře háčkowitoštětinatá; ušty kopinaté, lysaunké; plátky okrauhlé, wětší okraje kalichowého; tyčinky zdélí uštůw kalichowých; kalichy zralé obdálné, obhomolowité, u dola hluboce brázdowané, na konci s kolci nejrozewřenějšími, na konci háčkowitými. — Na pahrbcich suchoparnych mezi roždím. Kwěte od čerwna do srpna. 4.

Nať trochu kořennau a trpkau před časy w lékařstwí potřebowali.

Ř. wonný. A. odorata *Caner. hort.* 7. *Ait.* Podobá se předešlému, má ale postawu ztepilejši; listy přenosečné čili wyštěrbené: úkrojůw podlauhlých, hlauběji pilowaných; obzwláště ale liší se trubkau kalichowau polokulowatau, široce zwonkowitau, brázdami mnohými, mělšími ale protaženau; dále plátky dwakrát delšími kraje kalichowého. — W Ewropě jižné.

Jest kořennější a tudy mocnější, užitek ale tentýž.

Šik 3.

Šípkowité. Roscae.

Růže. Rosa. Rose.

Trubka kalichowá dužnatá, baňkowitá, ústí kruhem žláznatým zaužené, kraj 5dílný. Plátkůw 5. Tyčinek mnoho, za kruhem a na něm stojících. Worečky někdy nožkaté, nožkami nejčastěji na wnitřek trubky kalichowé přirostlé. Čnělky dlauhé, z nadústí čnějící. Holének mnoho kostěných, w trubce kalichowé zwelíčelé, zabarwené, zbobulelé zawřených.

Kře nejčastěji ostnaté; listy lichopeřené; kwěty weliké, dílem přewoňawé. Rody těžko rozeznatelné. Pokolení jedinké.

§. 1. Worečky wšecky sedawé, beznožičné. Palisty stejné, na rozhách kwětaucích, sotwa wětši; listeny z pometalých palistůw užši.

R. lesní. R. arvensis *Huds. Engl. bot. t.* 188. *Red. ros t.* 89. *Guimp. t.* 95. Keř wětwí oblých, prodlaužených, šlahaunowitých, položených, pokrytých ostny roztraušenými, dole smačknutými, kosowitě podhnutými, nestejnými; rozhy nejodstálejši, přimé, lysé, ostnaté;

listy lístkůw lysých anebo pýřitých 5—7, příokrauhloobwejčitých, zejkowanopilowaných, wezpod bledých, nelesklých, padawých; palisty wšecky stejné, podlauhločárkowité, ploché: aušek wejčitých, zakončitých, podhnutých; kwěty ojedinělé nebo chocholičené; trubka kalichowá wejčitá: uštů protisečných, často jednoduchých, s plodu zrajícího padajících; plátky bělawé, celé nebo wykrojené, krátké; worečky sedawé; čnělky srostlé, zdělí tyčinek; šipkowice přímé, elipsowité nebo zakulatělé, karmasínowé. — W lesech a plotech po Ewropě. Kwěte w čerwnu. ♄ (jako wšecky).

R. stálezelená. R. sempervirens *Lin. Plenk t.* 406. *Red. t.* 13 — 16. Keř wětwí prodlaužených, šlahaunowitých, položených, ostny roztraušenými, silnými, dole smačknutými, kosowitými ozbrojených; lístkůw 5—7, přezimujících, kožowitých, eliptičných anebo wejčitých, stejnobarewných, obak lesklých, skoro přitlačeně pilowaných; palisty stejné, podlauhločárkowité, ploché: aušek kopinatých, podhnutých; trubka kalichowá zakulatělá jako stopky a wnèšná strana uštůw celých anebo protisečných, pak padawých, žláznatomrtnatá; čnělky huňaté, srostlé, nahoře prosté, zdělí tyčinek anebo krat-

R. pižmová. R. moschata *Mill. Red. t.* 17. 18. *Lindl. ros.* 121. Keř větví šlahounowitých, wzestaupawých, ozbrojených ostny tenkými, podhnutými; lístků 5—7, kopinatých, zakončitých, lysaunkých, různobarewných, wezpod bělawých; palisty podlauhločárkowité, nejužší: aušek rozewřených, čárkowitých, ostrých; květy často přemnohé, wrcholičené, bílé, jednoduché nebo plné, nejwonnější, plátky s nehtem žlutým; stopky mnohem delší, trubky kalichowé, postranní článkowané, jako kalichy chlupaté, přímrtnaté; ušty kalichowé připrotisečné, s podlauhlým přiwěskem; šipkowice wejcowité, červené. — W Indii a Persii, kdežto i w zahradách wůbec se sází.

Jest to nejhlawnější rod, z něhož růžowá silice (olejček) se dobývá, a protože z 6 centů plátkův sotwa 2 lotův silice se nabývá, jest drahá. Plátky dají do wody a nechají státi na slunci, načež silice na wodě wzplývá.

R. indská. R. indica *Lin.* Kmen přímý nebo připnulý, zelený nebo nachowý; ostny welmi odlehlé, silné, kosowité; lístků 3—5, wejčitých, zakončitých, kožowitých, lesklých, lysých, pilkowaných, wezpod bělawých; palisty přeauzké, s řapíkem srostlé, celé nebo hrotitopilowané; květy ojedinělé nebo latnaté; tyčinky wehnuté; stopky příčlánkowané, často ztlustlé, i s kalichami hladké nebo swraskaloštětinaté; ušty kalichowé zdělí plátkův, podhnuté, pilowané; šipkowice čihowité (?). — W Číně a Indii wýchodní. Kwěte skoro pořád.

W zahradách našich máme několikero odrodkův libowonných, jichž nejhlawnější jest *obecná*, *latnatá* (Noisetiana), *dajowonná*, (fragrans, theiodora) a *wždy kwětoucí* (semperflorens), také *růži měsíčnau* nazwaná.

R. stolistá. R. centifolia *Lin. Plenk t.* 402. *Red. et Thor. p. et t.* 77. *Red. t.* 25. *Hayn.* 11, *t.* 29. *Düsseld.* 10. *t.* 8. *Wagn.* 1. *t.* 24. Podobná k r. plaziwé; kořen ale mnohem méně plaziwý; pně wyšší; ostny roztroušené, nestejné, větší, silné; lístky nejsau tak tuhé jako růže plaziwé a jakoby mázdrowité, anobrž měkké, zelinné, wejčité, rowné, jednoduše pilowané; palisty wšecky podlauhločárkowité: laloků dlauhých a úzkých; aušek kopinatočárkowitých, wztažených; ušty kalichowé protisečné, kratší nežli koruna; trubka kalichowá a stopky žláznatomrtnaté; plátky wehnuté. — Wlast neznámá, nepochybně ale Kawkazsko; wšude w zahradách. Kwěte w červnu.

Růže, králowna wšech květův, čemuž Indowé odporují, obraz newinnosti, přátelstwí a mlčenliwosti. Obyčejně růžowá, též bílá a

paupětem růžowým. Wůně nejlíbeznější. Z plátkůw dělají med, ocet, wodu, silici růžowé, w Malé Asii wůbec oblíbenau wodu růžowau a perly růžowé, černé, roztírajíce plátky na těsto tuhé a twoříce z nich na stroji pilulkowém kuličky.

Odrodkůw mnoho. Nejhlawnější tyto:

β) *bublinatá*, bullata *Red. et Thor.* 1. *t.* 37. Ostny nejhojnější; lístky přeweliké, bublinaté, jednoduše pilowané, stopky a kalichy žláznaté, lepnaté, plátky růžowé, nachowé, wehnuté.

γ) *mechatá*, muscosa; ostny nestejné, malé, hojné; lístky wejčité, rowné, jednoduše pilowané; stopky a kalichy žláznatomechaté; plátky růžowé nebo bílé, wehnuté. Kwěty jednoduché *Red. et Thor.* 1. *t.* 39.

δ) *malíčká*, Pomponia R. provincialis *Ait. Red. et Thor.* 2. *t.* 57. 1. *t.* 56. Nizaunká, kwěty a lístky nejmenší.

ε) ušty kalichowé, nejwětší, lyrowité, řapíkaté.

§. 2. Worečky u prostřed kalichu dlauhonožkaté; nožka zdélí worečku. Kwěty 3—5 nebo wíce chocholičené, wšecky kromě prostředního listenem opatřené. Palisty listůw přikwětních rozšířené. Ostny hrubé.

R. šípkowá. R. canina *Lin.* Šipek, šipinka, merhelec, mrhelec. Keř přímý; ostny silně kosowité, dole rozšířené a smačknuté, přístejné, na wýstřelcích roztraušené, na rozhách kwětaucích skoro přiřapíční; lístkůw 5—7, eliptičných anebo wejčitých, ostře pilowaných, s [redacted]

R. rezavá. R. rubiginosa *Lin. Jacq. aust. t.* 50. Keř hustší předešlého, zelený, porezawělý; ostny silné, kosowité, dole rozšířené, smačknuté, na pněch roztraušené, nestejné: menších autlejších, na rozhách přiřapíční; lístků 5—7, eliptičných, zaokrauhlených, dwakrát odstále pilowaných; palisty rozeh květaucích rozšířené, eliptičné, ostatní podlauhlé, rownaunké: aušek wejčitých, zakončitých, wztažených; ušty kalichowé protisečné, skoro zdélí koruny, podhnuté, s plodu zrajícího padawé: kwěty růžowé, o třetinu menší nežli předešlé; stopky plodonosné přímé; šipkowice zaokrauhlé, pozdní. — Na pahrbcích wýslunných a křowištích po Ewropě. Kwěte w čerwnu.

Listy mezi prsty třené wydáwají zápach jakoby kočičinau.

R. popelawá. R. tomentosa *Smith. Engl. bot. t.* 990. *Red. et Thor.* 2. *p. et t.* 39. Ostny silné, rowné, dole smačknuté, na pněch roztraušené, menši a autlejší, na rozhách květaucích přílistní, kosowité; lístky eliptičné nebo wejčité, napopelawělé, wice méně chlupaté, ostře dwakrát pilowané zubami odstálými; palisty listůw příkwětních eliptičnorozšířené, ostatních podlauhlé, plochaunké: aušek wejčitých, zakončitých, wztažených; ušty kalichowé přistálé, protisečné, zdélí koruny; plátky po kraji hladké; šipkowice zakulatělé, chruplawé. — W křowištích a lesech. Kwěte w čerwnu.

R. brwitá. R. pomifera *Herm.* R. villosa *Wulf.* Předešlé podobná. Ostny pňowé silné, ze zpodku rozšířeného, smačknutého šídlowité, wýstřelkůw letošních roztraušené, nestejné, menší štětinowité; ostny rozhowé obyčejně přilistní; lístkůw 5—7, eliptičných, napopelawělých, chlupatých anebo aksamitnatých, dwakrát pilowaných zuby odstálými; palisty listůw příkwětních eliptičnorozšířené, ostatních podlauhlé, plochaunké: aušek wejčitých, wztažených; ušty kalichowé protisečné, zdélí koruny, žláznatobrwité; šipkowice zakulatělé, uzráním dužnaté, nachýlené, kalichem stálým, sklimeným wěnčené. — Na podhorách a po wrších. Kwěte w čerwnu.

§. 3. Worečky u prostřed kalichu krátkonožkaté: nožka o půlku kratší worečku. Kwěty na konci rozeh 3—5 nebo wice, chocholičené, wšecky, kromě prostředního, listenem opatřené. Palisty rozeh květaucích, širší nežli smítkůw jalowých. Wýstřelky nejostnatější, ostny autlé, rowné nebo nadhnuté, nikdá nesehnuté, smíchané s menšími štětinowitými.

R. skořicowá. R. cinnamomea *Lin. Lindl. t.* 5. *Red. et Thor. ros.* 105. 133. R. mutica *Fl. dan. t.* 688. R.

fluvialis *Fl. dan. t.* 868, **Keř; odnože s ostny** rownými, hustými, nestejnými, **wětšími šidlowitými, menšími** štětinowitými, bezžlazými; **rozhy ostnůw** podwojných, přilistních, silnějších **podhnutých; listkůw** 5—7, waječnopodlauhlých, **jednoduše pilowaných, we**zpod popelawě pýřitých; palisty **rozeh jalowých čárko**witopodlauhlé, na dél swinutotrubkowité, **kwětaucích** nahoře rozšířené: aušek wejčitých, **zakončitých,** odstálých; ušty kalichowé zdéli koruny, celé, dlauhozakončité; plátky wykrojené; stopky **plodonosné přímé;** šipkowice kulowaté, kalichem stálým, sklimeným wěnčené, dužnaté. — W krowištích a plotech, na pahrbcích nezdělaných. Kwěte w kwětnu a červnu.

Jest s kwětím jednoduchým, poloplným a plným.

R. jasanolistá. R. fraxinifolia *Berkh. Kěr. reg. t.* 458. R. blanda *Jacq. fragm. t.* 105. **Mnoho wypaušti odnoži,** ježto zmladí nejautleji a **hustě jsau ostnaté;** wětwe dospělé bezbranné, zelenè nebo fialowě, často siwě nabělhlé; listkůw 5—7, eliptičných, ostře pilowaných, přiblížených; palisty na wětwich jalowých, podlauhločárkowité, na rozhach kwětaucích rozšířené, polowejčité, zaubkowané; kwěty ojedinělé nebo wrcholičené; stopky

R. svrídlitá. R. Eglanteria *Lin.* Ostny letošních výstřelkův rovné, husté, nestejné, větší šídlowité, menší štětinowité, větví loňských roztroušené, silnější, přímo blaukowité; lístků 5—9, přikrauhlých nebo eliptičných, stejnobarewných: palisty stejné, plochě, po krajích podchlípené: aušek kopinatých, zakončitých, rozewřených; trubka kalichowá zakulatělá; ušty kalichowé, na konci kopinatočárkowité, pilowané, kratší koruny; šipkowice přímé, zpleštilokulowaté, kalichem stálým, nejrozloženějším anebo sehnutým wěnčené, žlutočerwcowé. — W plotech. Kwěte měsíce čerwna.

Odrodky jsau dwoje;

α) S kwětem krásně žlutým, R. lutea *Curt. bot. mag. t.* 868.

β) na líci šarlatowým, na rubu žlutým, R. punicea *Lindl. ros.* 84. R. bicolor *Jacq. h. vind. t.* 1.

R. bedrníkolistá. R. pimpinellifolia *Decand.* Křoček sotwa 1½' wysoký, přímý; ostny nestejné, šídlowité a štětinowité, rowné, na wystřelcích letošních husté, na wětwích roztroušené; lístků 5—9, zaokrauhlých nebo waječných, jednoduše nebo dwojnásobně pilowaných zuby odstálými; palisty čárkowitoklínaté: aušek kopinatých, zakončitých, přirozewřených, na rozhách kwětaucích širší; ušty kalichowé celé, dwakrát kratší koruny, čárkowitozakončité; stopky 1kwěté, plodonosné přímé; šipkowice zpleštilokulowaté, kožnaté, kalichem stálým, sklimeným wěnčené. — Na pahrbcích nezdělaných, suchoparných po Ewropě prostřední. Kwěte w čerwnu a lipnu.

Mnoho odrodkův:

α) kwěty bílé, stopky lysé, S. pimpinellifolia *Lin.*

β) taktéž; stopky mrtnaté. R. spinosissima *Lin. Jacq. frag. t.* 124. *Engl. bot. t.* 124.

γ) Taktéž; listy wezpod žláznaté, stopky lysé nebo mrtnaté. R. myriacantha *Decand.*

δ) Taktéž; čnělky prodlaužené, dole huňaté. R. microcarpa *Bess.* R. melanocarpa *Link.*

ε) bez ostnův. R. mitissima *Gmel.*

ζ) s růžowým kwětem.

R. horní. R. alpina *Lin. Jacq. aust. t.* 279. Kmeny dospělé bezbranné, wystřelky letošní husté ostnaté ostny štětinowitými, rownými, bezžlazými; lístků 7—11, podlauhloeliptičných, dwakrát anebo jednoduše pilowaných; palisty rozch kwětaucích rozšířené, ostatních čárkowité, na konci širší: aušek wejčitozakončitých, rozewřených; ušty kalichowé celé, kopinatozakončité, koruny delší; stopky plodonosné zkřiwené; šipkowice nachý-

lené, elipsowité nebo podlauhlé, kalichem stálým, sklimeným wěnčené, červené. — Na podhořích a horách po Ewropě. Kwěte w červnu a lipnu.

Odrodky jsau tyto:

α) šipkowice lysé.

β) šipkowice a stopky nebo toliko stopky žláznatomrtnaté. R. pyrenaica *Gouan ill. t.* 19.

γ) listy chlupaté.

Podřadí 6.

JABLOŇOWITÉ. POMACEAE.

Hloh. Grataegus. Weisdorn.

Kalich na patero klaný. Plátkůw 5. Čnělek co pauzder vaječníkowých. Vaječník 2—5pauzdrý: pauzder 2vaječných. Jablka ukončená šomolkau užší nežli příčný průměr jablka, 1 — 5peckowá: pecek 2-, pometáním 1semenných.

H. tupolistý. C. Oxyacantha *Lin. Jacq. aust. t.* 292. *f.* 2. *Schk. t.* 132. *Guimp. t.* 72. Hloh *Mat. Háj.* 41. — *Wel.* 48. Keř weliký, třebas 2° zwýší, někdy i strom

pecce. — W krowištích po Ewropě. Kwěte o 14 dní později předešlého. ♄.

Užitek tentýž.

H. nazarola. C. Azarolus *Lin. Plenk t.* 390. *Andr. rep. t.* 579. Nyšpule, wlaská *Mat. Háj.* 72. 6. Nyšpulowý strom *Mat. Wěl.* 85. Keř hlohům našinským podobný, wždycky ale wyšší (20′) a stromowitý, a we wšech dílech větší a silnější. Smítky zelenawě hnědé, rozhy bělopliśnaté, jako i řapíky krátké; listy obwejčité, na 3—5 klané, dole klínowjté: laloků w celých nebo 1—3-zubých, lysé nebo po žébrách wezpod pýřité; wrcholíky konečné, na stopce nejkratší; stopečky a kalichy bělohuňaté; ušty kalichowé trojúhelné, ostré, bezžlazé; plátky bílé, obwejčitookrauhlé, delší tyčinek; čnělky 3; plody wejcowité, ½″ tlusté, červené, náwinné. — W Ewropě jižné až do Krajiny a Tyrol jižných. Kwěte w květnu, zraje w konec léta. ♄, 5.

Owoce (nazarolky) jest wůbec oblíbeno: též se nakládá; jest dobro proti wrhnutí a plynutí břicha. Dřiwí bílé, twrdé potřebují sanstružníci a truhláři.

H. červcowý. C. coccinea *Lin. Pluk. t.* 44. *f.* 2. Strom 20′ zwýší, silně trnatý; smítky tisawé, lesklé; listy srdčitowejčité, střihanorohaté, ostré, zubaté, lysé, asi 3″ zdéli, a 2½″ zšíří, na lici sytě zelené, na rubu bledší; řapíky asi ⅓ listu; kwěty konečné, wrcholičené, bílé; stopky a trubka kalichowá žlaznatopýřité; ušty kalichowé kopinaté, pilowané; plátky bílé, okrauhlé; čnělky 2—5; owoce zwící wišně, šarlátowé, nejčastěji o 5 peckách. — W Americe sewerné, u nás pro ozdobu w sadech. Kwěte koncem dubna. 5.

Owoce chutné, jedlé.

H. leskutý. C. Crus galli *Lin.* C. lucida *Wangenh. am. t.* 17. *f.* 42. Strom 20′ zwýší; smítky hnědočerwené, s pokožkau bílau se slupující; trny oblé, jehlowité, nejodstálejší, silné, tuhé, 2″ zdélí, černé, po jejichž boku, wšak i také nad nimi z jiných ok wycházejí rozhy; listy obwejčitoklínowité, tuhé, nakožnatělé, skoro sedawé, na konci pilowané, nejlysejší, na lici lesklé, wezpod barwy mdlé, síťkowané, pozdě padající; palisty čárkowité; wrcholíky z květů mnohých, bílých, 10mužných; ušty kalichowé kopinaté, přípilowané; čnělky 2; owoce zwící malých třešní pěkně červené, o 2 peckách. — W Americe sewerné; u nás w sadech. Kwěte w květnu, zrá w jesení. 5.

H. ohnivý. C. pyracantha *Pers.* Mespilus Pyracan-

tha *Lin. Pall. ross. t.* 13. *f.* 2. ***Schmidt t.*** 90. ***Schk. t.*** 133. Keř hustý, sotwa zwýší růže; smítky tisawé, lesklé, trnaté, trny ze zakrsalých rožeh jednoduché nebo peřené, nahé nebo listonosné, nejodstálejší; rozhy hustě bělopýřité; listy kopinaté nebo podlauhlokopinaté, zakončité, až skoro dolů pilowané, tuhé, nakožnatělé, řapíkaté, na líci lesklé, wezpod barwy mdlejší, až do zimy zůstáwajíci, mladé obak pýřité, pak docela olysající; řapíky jako rozhy bělopýřité; palisty wejčité, pilowané, 3″ dlauhé, řapíčkaté, pýřité; wrcholíky složené z kwětůw bílých, menší nežli hlohu tupolistého; stopky a kalichy pýřité; ušty kalichowé wejčité, tupé; plátky okrauhlé; tyčinek mnoho; čnělek huňatých 5; owoce kulowaté, hnědočerwené, zwící hrachu o 5 peckách, dužnaté, které zůstáwajíc na kři přes zimu a jej skoro zcela přikrywajíc dáwá utěšený pohled w době smutné. — W Americe sewerné. Kwěte jako předešlý. 5.

Owoce zastawuje plynutí břicha a krwotoky.

Bibas. Eryobotrya. Wollmispeln.

Kalich wlnatý, tupě 5zubý. Plátky wausaté. Tyčin-

mawé. Tyčinky přímé. Owoce zawřené, 5pauzdré: pauzder mnohosemenných, chruplawých. Semena dužninau klejowitau powlečená.

K. obecná. C. vulgaris *Pers.* Pyrus Cydonia *Lin. Fl. dan. t.* 1101. *Duham. t.* 83. *Jacq. aust. t.* 342. *Plenk t.* 396. *Guimp. t.* 8 *ob Hayn.* 6. *t.* 47. *Düsseld.* 4. *t.* 33. Kdaule planá *Rýč* 1. . 31. Kdaule nebo kutna *Mat. Háj.* 69. *b.* Kdúle nebo kutna *Mat. Wel.* 81. Hrušná jabloň, pihwa. Keř planý sotwa zwýší muže, s owocem drobným, w zahradách dospiwá k wýšce 20′, a wyhlíží jako strůmek neprawidelně rozwětwený; rozhy, řapíky, ruby listowé a ušty kalichowé u wnitř šedoplsťnaté; listy wejčité, dole zaokrauhlé a nejtupější, na konci ostré nebo krátce zakončité, nejcelejší, na líci sytě zelené, nejmladší i na líci přitlačeně chlupaté; palisty wejčité, sedawé, prosté, wezpod chlupaté a žláznaté, na líci chlupaté, po kraji zubaté; kwět plané růži podobný, bílý nebo růžowý, na rozhách konečný, krátce stopkatý; kalich trubky plsťnaté: uštůw podhnutých, wejčitokopinatých, peřenožebrých, wně řídkochlupých, žláznatých, zubatých; plátky obwejčité, dwakrát delší uštůw kali-

tupé, dužnaté; tyčinky 2řadé; owoce zakulatělé jako kdaule našinská zapáchající, a co jablko královské chutnající. — Na Žapanu. 5.

We wlasti wůbec oblíbené owoce, které prý na 5 dílu se rozděluje, zápach má kdaulowými jablky a chuť koženými.

K. plstnatá. C. tomentosa *Roxb.* Rožhy plstnaté jako listy podlauhlé, tupé, zubaté; palisty skoro nižádné. — W Hindostanu a Muskatu obyčejná kdaule, *Behko-bij* jmenowaná a w lékařstwí potřebowaná. .

K. čínská. C. chinensis *Thouin ann. mus.* 19. *t.* 8. 9. *Bot. reg. t.* 905. *Roxb. ind. p.* 511. Listy wejčité, obak zakončité, ostře pilowané, mladší příhuňaté, dospělé jakož i kalichy lysé; palisty podlauhločárkowité, žláznatopilowané; kwěty weliké, z růžowa červené; owoce weliké, wejcowité, twrdé, skoro wyschlé, zelenawé, w jehožto každém pauzdru asi 30 semen s mnohými pometalými. — W Číně a nyní w Indii; w Ewropě jižné dobře se daří.

Owoce špatně chutnající nicméně jako našinská kdaule se potřebuje, též pro wrhnutí a plynutí břicha.

Hruše. Pyrus. Birnbaum.

Trubka kalichowá baňkowitá: kraje 5laločného. Plátkůw 5, zaokrauhlých, rozložených, rownych. Čnělek 5, prostých. Owoce wíce méně podluhowaté (čihowité) nebo zakulatělé, dole (u wzniku stopky) nepupečnaté (neprohlubené), 2—5pauzdré: pauzder ztuha mázdrowitých, 2—1semenných.

Stromy owocné; listy jednoduché, bezžlazé; stopky jednoduché, okoličené; kwěty bílé.

H. obecná. P. communis *Lin.* Planá hruše náleží k nejwyššim rodům toho pokolení; kmen starý třebas 6—8′ w obwodu, a 30—40, ba i 80′ zwýší, a obyčejně we čtwrtině wýšky rozděluje se na wětwe, dělající koš wíce méně kulowatý, obyčejně. ale wíce do wýšky ženaucí; rožhy jsau trnaté, které w příštím roce, wydáwajíce listy a kwěty, proměňují se w smítky, tak že strom tím méně trnatý, čím starší; listy wejčité, drobníčce zubaté, z mládí wezpod huňaté, pak dokonale olysající, hladké, lesklé, nakožnatělé, na líci sytě zelené, wezpod bledé; řapíky zdělí listu; kwěty wynikají z konce smítkůw, obyčejně 6‴ dlauhých, pořídku z delších (2palečných), bílé, asi 1″ w průměru dlauhé, na stopkách asi 1″ dlauhých, po 10—12 dělajicích okolík; owoce plané jest dokonale čihowité, totiž na konci zakula-

tělé, jasně zelené, pak žlutawé, mnohými tečkami šedými znamenané, 12—15‴ zdélí a skoro taktéž zšíří (w dilu nejtlustším); dužnina před dozráním twrdá, bílá, málo šťáwnatá, nejtrpčejší, po dozrání ale měkká, nahnědlá, plná šťávy příjemné. — W lesech po Ewropě. Kwěte w dubnu, květnu. **5.**

Planá (polnička) má dwojí odrodek:

α) trnatá; listy wejčité, zakončité, nejcelejší, dlauze řapíkaté, mladé i s trubkau kalichowau wlnaté, pak olysající; hrušky dole protažené. P. Achras *Wallr.*

β) trnatá; listy zaokrauhlé, ostré, ostře pilowané, mladé i s trubkau kalichowau lysé; hrušky dole zakulatělé. P. Pyraster *Wallr. Gaert. t.* 87. *f.* 2. Planá hruška *Ryč. ob.* 20.

W sadech náramné množstwí odrodkůw se zplodilo, ježto jmenem *hrušť štěpných* se obsahují, wšecky jsauce beztrné.

1) *Máslowky;* jako máslo w ústech se rozplýwají, welmi lahodné, žwýkáním zticha šťáwu pauštějící. Sem n. p. náležejí máslowky (wlastně) podzimní a čerwené letní, medowky podzimní, kolmáry, šwýcarky, markrabky, jakubky, wirgule, peregrisky, pergamotky malé, letní, rytířky, salcburky a j.

2) *Sladnice.* Welmi šťáwnaté, lahodné; maso chrupá poněkud nebopatrně, docela wšak se rozplýwá. N. p. medowky letní, sladnice, pergamotky zimní.

3) *Čáslawky.* Welmi nebo obyčejně šťáwnaté, lahodné; maso křehké jsauce kausáním odskakuje a rozplýwá se buď pedokonale buď

dlauhé a ½″ tlusté, žlutočerwené, lesklé, u wnitř žluté, maučnaté, zasladlé, lahodné, jakoby šípkem, obzwláště uleżewše na slámě. — Wlast neznámá; w sadě bollwillerském w Alsacii od nejdáwnějších časů, též u nás. Kwěte w kwětnu, zraje na konec lipna. ♄.

Hrušky šípkowé jedí se rády.

H. wrbolistá. P. salicifolia *Lin. Pall. ross.* 1. *t.* 9. Strom 1—1½ sáhu zwýší, nejwětewnatější; kmen sotwa 1½″ w průměru tlustý, s korau wně nahnědle popelawau, rozsedalau, dřiwím bílým celistwým; smítky trnowatějící, jako rozhy a rub listowý bělopleťnaté; listy čárkowitokopinaté, z ok jakoby swazkowitě rašící, protože rozha nejkratší, pak jsau střídawé, zmládí i na líci řídkau ale plstí porostlé, pak olysající, tmawě zelené, třikrát delší řapíka; kwěty z paupat smítkowých nemnohé wynikají, rozpostawené w chocholík; stopky a kalichy bělopleťnaté: ušty wejčité, ostré, podhnuté, čtyrykrát kratší plátkůw bílých, wejčitookrauhlých; tyčinek asi 20; hruška čihowitá, příhuňatá, dole obloztenčená, na konci zakulacená, šomolkau opatřená; semena 2 w každém pauzdru, hlinožlutá. — W Kawkazsku a Persii. Kwěte na konec dubna. 5.

Owoce se stromu sčesané pro trpkost nelze jísti; uleżelé, obzwláště wymrzlé ale sladké.

H. sněžní. P. nivalis *Lin. Jacq. aust. t.* 107. Strom smítkůw tlustaunkých, černohnědých, nerownych, lysých; rozhy jako i řapíky a ruby listowé bělopleťnaté; listy obwejčité nebo eliptičné, krátce zakončité, na konci nepatrně pilkowané, zmládí na líci huňaté, olysající, 3—4krát delší řapíka; chocholíky jednoduché. — Podlé lesůw na chlumech a we winicích a štěpnicích w Rakausích. Kwěte w kwětnu. ♄.

Hrušky její kulowaté sčesané jsau nejtrpčejší, uleżelé ale nejsladší, a protože to se stáwá, když zahrady, winice a luka jsau zasněżeny, dostaly jméno sněžních. Ostatně rod ten rozmnožuje se jako jiné zahradní.

Jabloň. Malus. Apfelbaum.

Kalich na patero klaný. Plátkůw 5, rownych. Čnělek 5, dole srostlých. Jablko nejčastěji zpleštilokulowaté, wždycky dole pupečnaté (prohlubené). Pauzdra blánowitá, 2semenná.

Stromy owocné; listy jednoduché, bezžlazé. Kwěty na wrcholících.

J. obecná. M. communis *Decand.* Pyrus Malus *Lin.*

Strom 25—30′ zwýší: wětwe rozkladité, mnohé, tak že dohromady dělají koš wíce méně kulowatý a skoro wždycky širší nežli wyšší; na mladých planých jabloních rozhy trnowatějí, na starších ale trny mizejí a místo nich wyskytuje se pupen na kwět; listy wejčité, zubaté, zakončité, rozdílně dlauhé, od 1—3½″, lysé nebo wezpod plsťnaté, dwakrát delší řapíka; kwěty bílé, narůžowělé, obzwláště z wenku, stopkaté, a po 6—12 dělají wreholíky po smítcích rozpostawené; stopky a kalichy běloplsťnaté; ušty kalichowé podhnuté, wejčité, ostré; plátky okrauhlé; owoce plané pauchnětem, štěpné jablkem nazwané, kulowaté, rozdílné welikosti, barwu, chutí a časem zrání, jak to z wypočítání odrodkůw bude jasno. — W lesech osamotělá po Ewropě; tutéž, ba i w Persii, Arabii a západní Indii se sází. Kwěte na začátku kwětna; planá zraje w jesení, zahradní ale od lipna až do prostřed zimy. 5.

Odrodky mnohé.

A) *Jablka planá* čili *pauchňata, pauchlata, pauklata* jsau dwoje:

α) *hořčata, hořčátka*, M. acerba *Merat.* P. m. sylvestris *Fl. dan. t.* 1101. Planá jabloň *Rýč ob.* 19. Listy mladší a pupeny nejlysejší, owoce trpké.

β) *Zmrzlata, zmrzlátka.* M. mitis *Merat.* Pyrus Malus *Decand.* Listy wezpod a pupeny wlnaté.

B) *Jablka štěpná* čili *zahradní.* Množstwí odrodkůw náramné, jež takto dají se rozděliti.

1. *Hranáče.* Kalich a owoce s hranami patrnými, prawidelnými, twar nešpatícími, ohryzek w poměru weliký, nezawřený, často neprawidelný. Tato zase liší se

a) na *jablka kdaulowá.* (Calville), nad prostředkem ku kalichu se zostřují, na stromě naběhlé jinowatkau, slupku mají mastnau nebo ležením jí nabýwají, maso lehké, řídké, autlé, zápach jahodami nebo malinami.

b) *Chřestáče, chřístáče* (Schlötteräpfel). Nikdá nemají slupku mastnau, ani nejsau jínatá, twaru jsau zpleštilého, homolowitého, wálcowitého, chuti obyčejně zasladlé nebo nakyslé, masa zrnatého, řídkého a obyčejně nahrubělého.

c) *Zlatňátka.* Chuti jsau kořenné, masa autlého jako renetky, twaru homolowitého nebo zpleštilého, okolo kalichu jsau nejsilněji, brázdaté.

2) *J. růžowá.* Pokud na stromě, jsau jínatá; ohryzek w poměru není weliký a obyčejně jest prawidelný; slupka není mastná; okolo kalichu, často i po celé wýšce pěkně a prawidelně hranatá; maso měkké, řídké, hanbowaté, obyčejně drobnozrné, chuti lahodné růžemi, feniklem anebo anisem; jako tulipán býwají žíhaná; netrwají, pozbýwají zápachu na konec léta, nejwýš jeseně. Jsau

a) podlauhlá nebo zostřená,

b) kulowatá nebo zpleštilá.

3. *Dancíky* (Rambouräpfel). Hrubá, obyčejně půlek nestejných, jedné wyšší, druhé nižší, okolo kalichu, wždycky brázdatá, se žebrem jedním wyšším, wyniklejším, čímž twar se špatí, dejíří a

pleskatí; wždycky jsau širší nežli wyšší; maso mají řídké, hrubozrné, často welmi lahodné. Některá mají

a) ohryzek weliký, jiná

b) ohryzek malý.

Wůbec sem náležejí jablka panská, kardinály.

4. *Renetky* (Reinetten). Pokládají se za nejpěknější a nejprawidelnější; maso mají drobnozrné, autlé, tuhé, křehké, anebo autlé a měkké; wšecka jsau šedě pozbádaná nebo rezawě naběhlá; pokůdku pokožka mastná; obzwláště rozeznáwají se chutí obzwláštní, renetkowan; snadno wadnau, a tudy nejdéle musejí na stromě zůstati. Rozeznáwají se

a) *jednobarwé*, zelené až i nejkrásnější ryzé, na straně slunečné nemají jiné barwy ani jinde skwrn rezawých;

b) *červené*, barwy červené na straně slunečné, jinak předešlým podobné;

c) *šedé*, *kožená jablka*, *šišmy*, zelené až i špinawě a nepatrně žlutě, se skwrnami rezawými, patrnými, více méně rozšířenými na straně slunečné, často špinawé, nahnědle nebo hlinožlutě červené;

d) *zlaté*; na straně slunečné pěkně karmasínowé nebo tak žíhané, půda pěkně ryzá, po níž, jakož i po místech karmasínowých rezawě naběhlá nebo barwená.

5. *Pruháče* (Streiflinge). Skoro wždycky obmezeně bývají znamenány pruhami červenými, které hned kolem do kola se táhnau, hned na slunečné toliko straně se nalézají, někdy mezery mezi pruhami jsau jednobarwé, jindy zase červeně pozbádané anebo taktéž jakoby omyté; ohryzek prawidelný; chuti jsau čistě sladké ano i náwinné anebo nakyslé, nikdá jablek růžowých; nikdá newadnau, ledaby byly nezralé sčesúny anebo přezrály byly.

a) *Pleskaté*; zpleštilé jsau nahoře i dole, t. okolo stopky a kalichu nejsau rozdílně wypuklé, a obyčejně jsau o půl palce nižší nežli širší.

b) *Šišaté*; wýška jejich a šířka málo se liší od wypukliny stopkowé anebo od prostředku proti šomolce se zužují.

c) *Kulowaté*; wýška jejich o málo menší nežli šířka, která někdy o $^1/_4$″ delší, tak že na boku ležíce podobají se kauli.

6. *Hlubičky*. Nikdy nejsau jiním popnuty, ani nemají pruh, jsauce buď jednobarwé, buď na straně slunečné červeně naběhlé; wždycky proti šomolce w špici se ztenčují, chuti sladké anebo náwinné, anobrž i čistě kyselé; ohryzek prawidelný; newadnau.

α) *Podluhowaté*.

β) *Šišaté*.

3. *Syrečky*. Wždycky jsau širší nežli wyšší; nikdá nemají pruh, buď jednobarwé, buď na straně slunečné více méně červeně naběhlé; ohryzek prawidelný; slupka nemastná; nesnadno wadnau; chuti čistě sladké anebo renetkowé.

α) *Syrečky* (wlastně); rozdíl wýšky a šířky patrný, jelikož průměr w šířku wždycky o $^1/_2$″ větší nežli we wýšku.

β) *Kulowaté*; rozdíl wýšky a šířky nedá se okem snadně rozeznati, jelikož poslední sotwa o $^1/_4$″ větší.

Jabloň obecná náleží ke stromům nejužitečnějším. Jablka rozeznáwají se od hrušek kromě chuti, že jsau dužniny celistwější, tužší, méně wodnaté, tím netoliko se drží celau zimu, anobrž některé odrodky až do budaucího léta, když čerstwá jablka zrají, w čemž nižádné owoce není jim roweň; protož mohau se do dalekých krajin zasílati. Jablka jedí se buď surowá celau zimu, buď dušená, buď pečená; též w podzim se sušĺ na křížalky rozkrájená; zawařují je

též na powídla. Jsau obzwláštní odrodky, jmenowitě hořčata, z nichž se dělá jablečník čili jablčák, který ale i ze štěpných dobývati se může, a má i přednost, protože tím jest sladší a lahodnější. Jablka též w lékařstwí se potřebují. Dřiwí jabloňowé lehké hodí se na dílo truhlářské. Korau barwí na žluto.

J. okázalá. M. spectabilis *Desf.* M. sinensis *Dum. Cours.* Pyrus spectabilis *Ait. Bot. mag. t.* 267. Keř ozdobný; smítky popelawě hnědé; listy waječnopodlauhlé, dole w řapík ztenčené, na konci zakončité, pilowané, pak nejlysejší, 4″ zdélí, 2¼″ zšíří; řapík 3″ dlauhý, lysý; kwěty weliké, překrásné, pak bledě růžowé, chocholičené; stopky jako dolejšek trubky kalichowé krátké, pýřité; ušty kalichowé wejčitokopinaté, ostré; plátky wejčité, s nehty zdélí polowičky uštůw kalichowých; tyčinek mnoho, kratších nežli 6 čnělek dole huňatých; jablka zakulatělá, asi ¾″ dlauhá, swětle žlutá, zasladlá, ležením nabývající chuti mišpulowé, ušty kalichowými wěnčená. — W Čině. Kwěte na konec dubna. U nás wydrží pod šírým nebem. ♄.

J. wonná. M. coronaria *Mill.* Pyrus coronaria *Lin.* Strom 15—16′, ano i 30′ zwýší; kmen 3′ w obwodu; listy širokowejčité, dole okrauhlé, pilowané, přírohaté, zmládí wezpod šedoplsťnaté, pak olysající; řapíky dřiwe

Muchownik. Amelanchier. Fluederbeere.

Kalich na patero klaný. Plátkůw 5. Vaječník 5-pauzdrý: pauzder vejtenčeji mázdrowých, nedokonalau přehrádkau nedokonale rozdělených, 2vaječných. Jablko pometáním 3—5semenné.

M. okrauhlolistý. A. rotundifolia *Mönch.* Aronia rotundifolia *Pers.* Mespilus Amelanchier *Lin. Jacq. aust. t.* 300. *Guimp. t.* 74. Vitis Idaea *Clus.* 1. *p.* 62. Keř sáhowý, hrubranný; smítky s pokožkau bílau, laupající se; listy vaječné, tupé, pilowané, sotwa 1″ dlauhé, z mládí wezpod šedoplsťnaté, pak docela olysající, wezpod síťkowanožilnaté; řapíky 3krát listu kratší; palisty na řapík dole přirostlé, šídlowité, padawé; hrozen jednoduchý, 4—5kwětý; listeny šídlowité, wně lysé, rysawé, u wnitř jako stopka, stopečky a kalichy šedoplsťnaté; ušty kalichowé přímé, kopinaté; plátky bílé, mnohem delší kalichu, čárkowitokopinaté, tupé; čnělek 5; owoce modročerné, zwící meruzalek červených, šťawnaté, sladké; semena hnědá, we wšakém pauzdru 2. — Po skalinách w Ewropě. Kwěte w dubnu, dozrává w srpnu. ♄.

Jednoho odrodku listy časem olysají, druhého ale zůstanau plsťnaté (A. tomentosa *Lindl.* Mespilus tomentosa *Willd.* M. eriocarpa *Decand.*

Owoce jeho we Wlašich a Francauzich jmenují *Amelanches* a jedí.

Jeřáb. Sorbus. Speierling.

Kalich na patero klaný. Plátkůw 5. Vaječník 5pauzdrý: pauzder nerozdělených, 2vaječných. Owoce pometáním 1—5semenné.

J. oskeruch. S. domestica *Lin. Jacq. aust. t.* 447. *Plenk. t.* 391. *Guimp. t.* 68. Woškeruše *Mat. Hdj.* 74. — *Wel.* 87. *c. ob. lewý.* Woškeruše, oškeruše, oskeruše, oskoruše (atrom i owoce), oskoruch (strom). Strom wyšší 30′ a tlustší 1′ w průměru; kůra hnědošedá, rozsedalá; pupeny lysé, lepnaté; smítky hnědočerné; rosby z konce jejich wycházející jako řapíky, rub listowý, stopky a kalichy bělohuňaté, pak olysající; listy lichopeřené, 4—7jařmé: lístky čárkowitokopinaté, dole wejčité, ostré, na hoření polowici nebo ku třetí třetině nebo až dolů ostře pilowané, 2″ zdélí, $^3/_4$″ zšíří, na líci sytě zelené, wezpod bledé, na prostřední žile wezpod huňaté, ostatně lysé; řapík hauničkowaný; palisty nejmenší, na řapík přiro-

Čnělky konečné, oddělené, čnějící. Blizny jednoduché. Holénky zawřené w trubce kalichowé, dužnaté, zawřené, 1semenné, osemení přírohowité podstaty. Semeno wyplňuje osemení, wzstaupawé; pup semenowý skoro u worečkowého položený; kořínek dolůw obrácený.

Kře bezbranné. Listy střídné. Květy obojaké, ojedinělé, stopkaté, konečné nebo úžlabíčkowé. Co do ústrojnosti plodu podobají se k růžowitým, co do kle ale přibližují se k marhaníkowitým. Řád ten obsahuje 4—6 rodů (we 2 pokoleních).

Sazaník. Calycanthus. Kelchblume.

Ušty kalichowé kopinaté, wšecky dužnaté a barwené. Tyčinky nestejné, padawé, asi 12 wnějšných plodných. Worečkůw mnoho.

S. plstnatý. C. floridus *Lin. Ehr. pict. t.* 13. *Curt. mag. t.* 503. *Duham.* 1. *t.* 45. *Lam. t.* 445. *f.* 1. *Guimp. t.* 4. Keř zwýší 6—8′; kůra hladká, hnědá; wětwe křižmostřídné; rozhy odstálé, čtyrhrané, dříwe plstnaté, pak olysající; listy krátkořapíkaté, wejčitoeliptičné nebo podlauhlé, přímé, nestejnostranné, tupé nebo ostré, ano i zakončité, celé, na líci nazpátek srstnaté a zelené, na rubu ze žlutawa šedě plstnaté, jako řapíky; kwěty oje-

I tyto dva rody w zahradách našich se opatrují. Kůra jejich též kořennau potřebují w Americe severné jako první. Květy bledší, méně wonějí.

ROHAJ. CHYMONANTHUS. WIETTERBLUME.

Ušty kalichowé střechowité, wejčité, tupé, wněšné listenowité, wnitřní větší, korunu přetwařující. Rod jediný.

R. rowný. C. fragrans *Lindl. reg. t.* 466. *Lam. t.* 445. *f.* 2. *Dict. sc. nat. atl.* 3. *t.* 235. Keř sazaníkům podobný, wětewnatý; kůra hnědá; dříwí slabé s mnohým dřeněm; wětwe tenké; listy wejčité nebo kopinaté, 5—6″ zdélí, na líci škrabawé, obak zelené; květy rozwíjejí se před listím, žluté, welmi wonné asi fialkami; plod baňkowitý, $1^1/_2$″ dlauhý, asi malé šišce podobný zawírá dužninu s 5—6 holénkami hnědočernými, podlauhlými, trochu smačknutými, s dwojím osemením, jichžto wněšné twrdé; jádro bílé, maučnaté a olejnaté, hořkosladké. — Na Žapanu, ħ.

Pro ozdobu a wůni nyní w zahradách žapanských obyčejný. U nás jej náleží přes zimu chowati we skleníku. Kwěty mnohem silněji woní předeslých, nesmí se ale k nim tuze woněti, protože pak zápach nepříjemný. Listy a kůra nemají zápachu, za to ale chuť ostrau a kausawau.

Řád 82.

MARHANÍKOWITÉ. *GRANATEAE.*

Trubka kalichowá čihowitá, dole s waječníkem srostlá; kraj na 5—8 klaný: uštůw w paupěti chlopnitých. Plátkůw 5—7. Tyčinek mnoho, z ústí kalichowého nepostředečně wyniklých; prašníky přilehající, wnitřní. Waječník mnohopauzdrý; pauzder mnohowaječných, 2řadých, 3 dole, 5—9 nahoře. Čnělky w jedinau srostlé s bliznau hlawowitau. Plod (marhan) weliký, zakulatělý, trubkau kalichowau okornatělý, ušty kalichowými stálými wěnčený, branicí rozdělený: dutina hoření 5—9pauzdrá, dolení 3pauzdrá, s přehrádkami mázdrowitými, tenkými. Semena bezčíselná, w míšku dužnatém obalená, w hořejších pauzdrách připewněná na násadách klínowitých, dužnatých, od stěn počínajících, a ku středu se táhnaucích; w doleních pauzdrách na dužnatém dně. Kel bezbílečný, podlauhlý, s kořínkem krátkým proti pupu směřujícím, dělohama listowitýma, swinutýma.

Kře nebo stromky s větwemi trnatými. Listy obyčejně střídné. Kwěty obojaké, prawidelné, ojedinělé nebo hromaděné, konečné. Řád ten obsahuje 2 rody w jediném pokolení.

Marhaník. Punica. Granatbaum.

Znaky předešlé.

M. obecný. P. granatum *Lin. Blak. t.* 95. *Trew Ehr. t.* 71. 72. *Schk. t.* 131. *Plenk t.* 376. *Hayn.* 11. *t.* 35. *Düsseld.* 1. *t.* 9. Granátowá anebo zrnatá jablka *Mat. Háj.* 60. — *Wil.* 76. *C.* Marhaník obecný *Rostl.* 2. *ob.* 62. Keř 6—7′ zwýší, též i strom 15—20střewičný; kmen obyčejně wijawý, welmi rozwětwený, planý s rozhami trnowatějícími; kůra šedohnědá, na rozhách hnědočerwená; listy padawé, střídné, na zkrácených rozhách pobočních často chomáčené, na rozhách konečných střídawé, kopinaté nebo podlauhlokopinaté, nejcelejší, dole w krátký řapík zaužené, poněkud řeřábité, lysé, lesklé, dolení tupé ano i wykrojené, hoření ostré; kwěty na rozhách konečné, ojedinělé nebo 2—3četné, skoro sedawé, přepěkné; kalich kožowitý, lesklý, co korál červený; plátky dwakrát delší nežli nejmnožší, nestejně

M. nízký. P. nana *Mill., Bot. mag. t.* 634. Keř nízký s listy čárkowitými, úzkými. — Na Antilách. ħ.

Mnozí mají jej za pouhý odrodek předešlého.

Řád 83.

ŠAFRÁNOWCOWITÉ. *MEMECYLEAE.*

Trubka kalichová wejcowitá nebo zakulatělá, s waječníkem spojená: kraje krátkého, 4—5laločného nebo 4—5zubého. Plátků 4—5, z kalichu wyniklých a s jeho laloky střídawých. Nitky prosté, prašníky křiwé, 2pauzdré. Čnělka niťowitá. Blizna 1. Malwice krajem kalichowým wěnčená, 3—4pauzdrá. Semena nemnohá, bez bílečná. Dělohy listowité, swinuté. Kořínek rowný.

Keře meziobratníkowé. Listy střídné, jednoduché, nejcelejší, bezpalisté, netečkowané, skoro wždycky pérenoţebré. Květy úžlabíčkowé, stopkaté.

Asi 23 rodů (we 2 pokoleních) po Asii, Ostrowech wýchodoafrických a Americe rozlosowaných s přewažujícími tříslowinau.

Šafránowec. Memecylon. Safranbaum.

Trubka kalichová polokulowatá nebo skoro kulowatá; kraj malý, tupě 4zubý nebo skoro celý. Plátky 4. Tyčinek 8; prašníky u prostřed připewněné, zobanité. Malwice přiwyschlá, dozrálá 1pauzdrá, nejčastěji 1semenná.

Š. hlávkowaný. M. capitellatum *Lin. Lam. t.* 284. *f.* 1. Cornus silvestris *Burm. zeyl. t.* 30. Keř s wětwemi oblými, článkowanými, na článcích hrbolatými, bělokorými; listy střídné, wejcné, nejkratšeji řapíkaté, tupaunké, 1žilé, lysé; strbauly úžlabíčkowé: stopek řapíku třikrát delších; malwice zwící brachu kulowatá, krajem kalichowým 4zubým wěnčená. — Na Ceylonu. ħ.

Listy usušené nabywají barwy šafránowé, jeţto jiné hmoty také tak barwí; protoţ we wlasti je potřebují jako my šafrán nebo kurkuma k ožlutění jídel.

Š. kuľatoplodý. M. sphaerocarpum *Decand.* M. tinctorium *Sieb.* Keř wětwí oblaunkých, uzlatočlánkowaných, dopelawě kornatých; listy střídné, nejkratšeji řapíčkaté, wejcné nebo obwejčité, tupé, dole ztenčené, 1žilé, kožité, po kraji ochlípené, $1^1/_2$—2″ zdélí, 1″ zšíří; strbauly úžlabíčkowé se stopkami sotwa řapíku delšími; pauzdra 4molowitá, ostrá; malwice dokonale kulowaté, men-

ží nežli předešlého s krajem kalichowým neutrným. — Na Ostrowech Maurických. ħ.

Potřebuje se jako předešlý.

Š. jedlý. M. edule *Roxb. t.* 82. Strom; větwe oblaunké; listy dlauhořapíkaté, širokowejčité, tupé, 1žilé; stopky wynikající z uzlůw často pod listy, čtyrbočné, okoličenohrozněné, mnohokwěté; čnělka skoro zdéli tyčinek; malwice modré, šťáwnatá, měkká, zuby 4 kalichowými wěnčená. — Na Koromandelu. ħ.

Listy užitečné k barwení jídel; bobule se jedí.

Š. holemý. M. grande *Retz.* Nedům Schatti *Mus.* 2. *t.* 14. Strom ohromný; větwe oblé; listy střídné, wejčité, krátkořapíkaté, zakončité, 1žilé, nejcelejší, ½' zdéli; stopky úžlabíčkowé, 4—5dílné: stopeček mnohokwětých; kwěty modré; malwice zakulatělé, zwící meruzalek, dříwe červené pak černé, lesklé. — W Indii wýchodní a na Žáwě w lesech. Kwete w době deštiwé. ħ.

Zwařenina z bobul s olejem proti swrbení kůže zpomáhá.

Řád 84.

UZLENCOWITÉ. *COMBRETACEAE.*

Kwěty pořidku mnohomanželné. Kalichová trubka s waječníkem slepená, kraje 4—5laločného, pak padawého. Plátky hned nižádné, hned 4—5, z nejhořejšího kraje trubky kalichowé wyniklé, dwakrátné, pořidku tolikě nebo třikrátné. Nitky čnějící, prosté. Prašníky 2pauzdré, na dél pukající. Waječník 1pauzdrý, 2—4waječný: waječka z konce wisící. Čnělka 1. Blizna jednoduchá. Ořech 1semenný, nepukawý. Semeno weliké, bezbílečné. Dělohy listowité, swinuté, někdy u prostřed wzpetem ohnuté.

Stromy nebo kře nejwíce podrownákowé. Listy střídawé nebo střídné, bezpalisté, peřenožebré, celé. Klasy úžlabíčkowé nebo konečné.

Sem náleží asi 180 rodůw (w 19 pokoleních) bohatých na čísslowinu; některé jsau také pryskyřičnaté a klejopryskyřičné; semena oplywají olejem; dříwí mají dobré.

Rozdělují se na 2 podřadí:

1. *WRCHOLÁKOWITÉ*, jejichž dělohy listowité a nawinuté.

2. *UZLENCOWITÉ* (wlastně), jejichž dělohy [illegible] prawidelně nebo na dél fusnaté.

Podřadí 1.

WRCHOLÁKOWITÉ. TERMINALIEAE.

Switaul. Bucida. Kuhnhorrbaum.

Kraj kalichowý zwonkowitobaňkowitý, 5zubý, padawý. Plátky žádné. Tyčinek 10, dwojnásobnau řadau rozpostawených, 5 u dola krajového, 5 delších mezi ušty. Prašníky dwojčatné. Čnělka šídlowitá, ostrá. Ořech zbobulelý s peckau hranatau. Vaječka 3. Semeno 1, podlouhowálcowité.

Stromy; listy na konci rozeh přísměstnané. Stopky úžlabíčkové. Kwěty strbaulené nebo klasené.

S. rohatý. B. Buceras *Lin. Lam. t.* 358. Mangle julifera *Sloan.* 2. *t.* 189. *f.* 3. Bucera *P. Brown. t.* 23. *f.* 1. Strom asi 30′ zwýší, kmen 1′ ztlaušti, křiwý s korau popelawau a nerownau, wětwemi a rozhami nejodstálejšími; rozhy krátké a tudy listy jakoby směstnané, řapíkaté, wejčitoklínowité, nejtupější, nejcelejší, 2″ zdélí, nejlysejší; stopky úžlabíčkowé, ojedinělé, zdélí lístků, nesaucí klas jednoduchý, mnohokwětý, wálcowitý, otwa 1/2″ dlauhý; kwěty drobné, bělawé, střídawé, nejkratšeji stopečkaté, listenem malíčkým podepřené, přitlačeně hedwábnopýřité: ořech wyschlý, wejcowitý. — Na Jamaice a w Guianě. Kwěte w lipnu až do října. 5.

Kůra slauží k wyděláwání kožÍ; dřiwí potřebují tesaři a truhláři, protože nezčerwotočí.

Wrcholák. Terminalia. Katappenbaum.

Kwěty často pometáním mnohomanželné. Kalich wonkowitokulowatý: kraj padawý, zwonkowitý, na pateo klaný. Plátky nižádné. Tyčinek 10, dwojřadých, delších kraje kalichowého. Vaječník 2vaječný. Čnělka nitowitá. Ořech kalichem newěnčený, 1semenný, buď zbobulelý s peckau hranatau, buď wyschlý křídlatý.

Katapa. Catappa. Ořech smačknutý, po krajích křídlatý nebo welmi ztenčený.

W. úzkolistý. T. angustifolia *Jacq. h. vind.* 3. *t.* 100. T. Benzoin *Lin. fil.* Croton Benzoe *Lin.* Strom 60—80′ wysoký; wětwe křiwolaké, bakulaté; rozhy autlé po několika často z jednoho místa wynikají pýřité; listy po 9—15 na konci rozeh směstnané, krátkořapíkaté,

4—8″ dlauhé, čárkowitokopinaté, powykrajowané, obak ostré, žlutawě zelené, na rubu obzwláště na žebrách a po kraji chlupaté: řapíky na konci dwaužlazé, též chlupaté; brozny jednoduché, krátké, rownowážné; kwěty drobné, bělawé; ořech po jedné straně wypuklý, po druhé naprohlubený, po kraji křídlatý. — W Indii wychodní. Kwěte w kwětnu až do lipna.

Pryskyřice, jižto on roní, podobá se benzoi prawé, protože podobné má wlastnosti a potřebuje se taktéž.

W. mauricky. T. mauritiana *Lam. t.* 818. *f.* 2. Strom ztepilý, předešlému podobný, rozdílný ale lisjim podlauhlokopinatým, dwakrát širšim, powykrajowaným. — Na Maskarenách.

Příští pryskyřici benzoi podobnau, podobným způsobem we wlasti užíwanau.

W. katapa. C. catappa *Lin. Jacq. rar. t.* 197. *Lam. t.* 818. *f.* 1. Adamaram *Rheed.* ɣ. *t.* 3 *et* 4. Strom ztepilý, ozdobný; kůra hladká, šedá; wětwe křížmostřičné, rownowážné, wzhůru zponenáhla se zkracující, takže koš homolowitý; rozhy a řapíky (asi 3‴ dlauhé), též stopky a kalichy narýsawěle aksamitnaté; listy obwejčité, dole ztenčené, na konci zaokrauhlené nebo úhlem rozewře-

witě smačknutými. — Na Žáwě a Amboině diwoký a ázený.

Potřebuje se jako prwní. Koran a listím barwí obzwláště zy na černo, též dělají z nich inkaust. Staré listy zčerwenají jako ak waření.

W. olysalý. T. glabrata *Forst. Spreng. ant. bot. t.* 2. Též katapě se podobá; listy obwejčité, dole klínowié, obak lysé, nejcelejší jsau dwakrát menší; řapík ýřitý, dlauhaunký; ořech třikrát menší, lysý, waečný, dokonce bezbrázdý, aniž neobraubený, nobrž a konci ostrém smačknutý a blanowitý, a tudy jako y příwěskem opatřený. — Na Ostrowech přátelských společných.

Jádra jeho téhož užitku.

* *Badam.* Myrobalanus. Ořech wejčitý nebo přímačknutý, wyschlý nebo zbobulelý; pecka oblá, hranatobrázdowaná.

W. širolistý. T. latifolia *Swartz.* Podobá se welmi rcholáku katapě; listy obwejčité, dole úzce ztenčené, upé; hrozny zdélí listu; kalichy pýřité; ořech wejowitý, zakončitý, dužnatokožnatý, zwící broskwe, na jené straně silněji wypuklý. — Na chlumech Jamaiky ewerné.

Jádra jako předešlých welmi chutná.

W. belerský. T. bellerica *Roxb. t.* 198. Myrobalanus ellerica *Breyn. t.* 4. *Gaert. t.* 98. *Lam. t.* 849. *f.* 3. trom největší, třebas 200 let dočkající, s kmenem tlustým, pořád zelenající a kwětaucí; listy střídawé, elipčné, nejcelejší, obak přiostré, lysé, dlauhořapíkaté, dělí pídi a zšiří dlaně, wezpod u doleního konce se lázkama střičnýma nebo střídawýma; kwěty drobné, zenawě bílé, wonné, na klasech na píď dlauhých, mnoých; ořech hruškowitý, wětší nežli šwestka s kůrau tenkau, hladkau, červenawau, dužninau zelenau, ěkkau, bezchutnau, s peckau oblau, podlauhlau, tuě hranatau a brázdowanau, s jádrem bílým. — W ndii wýchodní na chlumech. Kwěte na začátku pouchy. 5.

Jádro welmi chutné, které ale u wětším množství požito omauje; též mnoho oleje dáwá. Z kůry poranění wytíká klowatina rabské podobná. Z dříwí dělají člunky a obrowné bedny. Druhdy echy (Myrobalani bellirici) u nás w lékařství se užíwaly, podnes e w Indii wýchodní.

W. chebula. T. chebula *Retz. Roxb. t.* 197. *Lam.* 849. *f.* 4. Myrobalanus chebula *Gaert. t.* 97. Strom

holemý; listy 6″ zdélí, 3½″ zšíří, přístříčné, wejčité, ostraunké, řapíkaté, dospělé na líci lysé, zmládí obak hedwábně huňaté, wezpod nad řapíkem tak i po kraji ještě několika žlázkami opatřené; kwěty žluté, 3—4, na hroznech konečných; ořech wejcowitý, zwíci wejce holubího, tupohraný, hran střídawě wětších, s rubinau zlutau, twrdau, kruchau, peckau 3bočnau, přetwrdau, jádrem bílým. — Na wrších Indie wýchodní. Kwěte w posuše. 5.

Ořechy býwaly před časy u nás w lékařstwí potřebowány, a to zralé (Myrobalani chebulae) i nezralé (M. nigri). Malíři potřebují jejich rubiny k upewnění barew; též se železem wýborný dawají inkaust. Na listech rostau jakési hálky, duběnkám podobné, *kudakaje* nazwané a k nejlepším barwiwům náležející. S kamencem dawají nejlepší žluť, se železem čerň lepší nežli rubiny. W Angličanech jsau co lék nejswraskawější zawedeny (fabae benghalenses, bengalleans); též je potřebují w Egyptu a Arabii (haleclidge). Dříwí toho stromu welmi se wáží k stawění příbytkůw a korábůw.

W. gangesský. T. gangetica *Roxb.* Listy střídawé a stříčné, wejčitopodlauhlé, zakončité, na zpodině zaokrauhlené, po kraji několik žlaz mající; rozhy huňaté; jmením a plodem předešlému podobný. — W Indii wýchodní.

2. *t.* 161. *f.* 2. **Keř anebo strom 30střewičný, kmenu co stehno tlustého, kůry šedé; rozhy hranaté, lysé; listy střídawé, kopinaté, někdy podlauhlé, obak ostré, nejcelejší, na omak mastné, nejkratšeji řapíkaté, mnohé, asi 3″ zdélí, 1″ zšíří, nahoru se umenšující; řapíky po kraji s několika žlázkami; hrozny z hořeních úzlabíček a konce rozhowého wyniklé, jednoduché, kratší listu, složené ze samých strbaulůw asi co wikew welikých, kulowatých, stopečkatých; stopky a stopečky 3hrané, smačknuté, stopky dolení toliko nahoře, hoření jako stopečky hustopýřité, pak olysající; lístěny pod stopečkami jich delší, kopinaté, taktéž pýřité; kwěty drobničké, žlutawé; tyčinek 10, kalichu dwakrát delších; strbauly plodonosné wálcowitokulowaté, asi 5‴ zdélí, 4‴ ztlaušti, celistwé, hnědotisawé, složené z ořechůw oblých, po obojim kraji wněšném křidlatých, rownowážně na ose stojicích, pýřitých, olysajících. — Na Ostrowech karybejských. Kwěte w lednu až do března. ♃.**

Wšecky částky jsau trpké a hořké; kůra slauží k wyděláwání kožÍ a místo chiny, zpomáhá očím, močotoku (diabetes) a nakažliwým nemocem.

Klejak. Poivrea. Poivrer.

Kraj kalichowý nálewkowitý, 5laločný, padawý. Plátkůw 5. Tyčinek 10, čnějících. Waječník o 2—3 wajíčkách. Čnělka nitowitá, čnějící, ostrá. Plod waječný nebo podlauhlý nebo 5křídlý. Semeno 1, wisuté, 5bočné. Dělohy 2—3, neprawidelně swinuté.

Kře, obyčejně pnulé; listy nejcelejší. Klasy úzlabíčkowé a konečné; lístěny podkwětní.

K. střídawolistý. P. alternifolia *Decand.* Combretum decandrum *Jacq.* **Keř slabý, do weliké wýšky se pnaucí; wětwe hebké, nejdelší, tenké, dřewnaté; trny z lehka hákowité, ½″ dlauhé, řídké, roztraušené, obzwlaště na starších wětwích; listy roztraušené, eliptičnopodlauhlé, tupé, lysé, padawé, 2—3″ zdélí; klasy úzlabíčkowé a konečné, ojedinělé nebo trojčatné, ½′ dlauhé, jichž 10 na na koncech wětwí, taktéž dlauhých, které najednau přes kwěty se prodlužují w délku 6′, a jsau bezlisté a slabé; stopečky nejkratší; kwěty nejmnožší, drobné, bilé, obyčejně před listím rašící; plod náhnědý. — W plotech a křowištích w Kolumbii. Kwěte w kwětnu a červnu, dozrává w lipnu a srpnu. ♄.**

Z wětwí jeho se prýští žláwa, kterau truhlářowé místo klihu našinského potřebují.

Podřadí 2.

UZLENCOWITÉ. COMBRETEAE.

Uzlenec. Combretum. Laguna.

Kraj kalichowý nálewkowitý, 4laločný, padawý. Plátky 4, mezi ušty kalichowými wyniklé. Tyčinek 8, dwojřadých, jichžto 4 plátkům střídné, wýše wyniklé a dlauze čnějící. Waječník 2—3waječný. Čnělka čnějící, ostrá. Plod 4křídlý, 1pauzdrý, 1semenný, nepukawý. Semeno branaté, wisuté. Dělohy u prostřed řasau ohnuté, křížmo rozewřené.

Kře nebo stromy přímulé. Listy často střídné, nejvelejší. Klasy konečné nebo úžlabíčkowé, někdy latnčné.

U. jednostranný. C. secundum *Jacq. am. t.* 176. *f.* 30. — *pict. t.* 260. *f.* 26. Strůmek 12střewičný; větwe oblé, nejdelší, po blízkých stromech se pnaucí; listy střídné, wejčitopodlauhlé, zakončité, lysé, nejcelejší, dwojřadé, řapíkaté, 4palečné; klasy dwojřadokwěté; stopečky 1kwěté, nejhustší, nejkratší; kwěty newonné, ze zelena žlutawé; prašníky čerwené, přímé, takže klasy wyhlížeji jako hřeben z nití krystalowých složený. — W Kolumbii w křowištích. Kwěte w listopadu. 5.

Větwe rozlomené a listy w ruce třené wydáwají puch silný, welmi protiwný.

Zdužilec. Cacucia. Cacucie.

Kraj kalichowý trubkowitozwonkowitý, ostře 5zubý, padawý. Plátkůw 5, s ušty kalichowými střídawých a je přewyšujících. Tyčinek 10—14, nejdoleji z kraje wyniklých, niťowitých, dlauhočnějících. Waječník o wajíčkách 3, wisutých. Čnělka niťowitá, ostrá. Ořech wejcowitý, 4hraný, obak ostrý, nahý (bez kraje kalichowého), u wnitř dužnatý, 1—2semenný; dělohy tlusté, dužnaté.

Kře pnulé; listy střídawé a střídné, nacbrž i přeslenčné. Kwěty klasené, konečné.

Z. červcowý. C. coccinea *Aubl. t.* 179. Keř až do největší wýšky blízkých stromůw se pnauci; listy střídawé, wejčitokopinaté, celé, tuhé; kwěty rozpostawené na klasy běwné z konců rozhowých wyniklé, podepřené listenem dlauhým, úzkým; ořech větší wlaského, přípětihraný, wejcowitý, obak ostrý. — W Guianě podlé Sinemary řeky. ħ.

Karaibowé natírají dužninau, z pecky dřewnaté wyhatau psům enich, domníwajíce se, že tím čich se zostřuje.

HRANOPLOD. QUISQUALIS. SONDERLING.

Trubka kalichowá nad waječníkem nejprodlauženějí, autlá, padawá, na kraji na patero klaná. Plátkůw 5, vaječnopodlauhlých, tupých, ušty kalichowé přesahujících. Tyčinek 10, čnějících, střídawě delších, z ústí kalichowého wyniklých. Waječník wejčitopodlauhlý, 4waečný. Čnělka niťowitá, tupá, čnějící. Ořech suchý, hraný, 1semenný. Dělohy největší, ploskonadduté.

H podiwný. Q. indica *Lin. Lam. t.* 357. *Bot. mag.* . 2033. *Bot. reg. t.* 492. Quisqualis *Rumph* 5. *t.* 38. *Burm. ind. t.* 35. *f.* 2. Wzezření zmateného, neprawidelného. Dříwe jest strůmek přímý, sotwa 3½′ zwýší, za nějaký čas wyžene z dola šlahauny dlauhé, pnulé, ježto opatřeny listami střídawými nebo roztraušenými nebo tříčnými, anobrž i přesleněný, ba i má někde trny z stalých řapíkůw, jichž jinde není. Listy nejčastěji stříčné, krátkořapíkaté, wejčité, přípodlauhlé, dole někdy přírdčité, krátce zakončité, lysé, po žíle a žebrách jako i o řapíku a rozhách pýřité, 3—3¼″ zdélí, 2″ zšíří; kwěr na klasech konečných a úžlabíčkowých, krátkých, ýřitých; listeny podkwětní, wejčitokosočtwerečné, osiowitozakončité, brwité, dwakrát delší waječníka; kalich ýřitý: trubka niťowitá, asi 1½″ dlauhá, s ušty wejčitými, ostrými; plátky rozlpžené, wejčitopodlauhlé, tupé, ýřité; tyčinky kratší plátkůw; plod zwící žaludu, netějně 5hraný. — Na Molukách, Žáwě, Amboině. Kwěte kwětnu až do lipna. ♄.

Kwěty podlé dob denních mění swau barwu: časně ráno jsau šlawé, po polední bledě čerwené, na wečír růžowé, a následujícího na krwawé. Semena cení se w Indii za aučinliwý postředek proti listám; nedozralá chutnají hořce řetkwí, zralá ale sladká jsau asi ko lískowé ořechy Též i listí řetkwí slabě chutnající, silně ale a rotiwně zapáchající potřebuje se jednak proti hlistám, jednak za rowa se jí.

Řád 85.

KÝLATCOWITÉ. *VOCHYSIEAE.*

Kalich 4—5lupenný: lupenůw dole spojených, w aupěti střechowitých, nestejných, s jedním hořením struhatým. Plátek 1—2, 3 nebo 5, obyčejně lupenům alichowým stříčných, pořídku s nimi střídawých, dole

z nich wyniklých, nestejných. Tyčinka 1 — 5, častěji plátkům střičných, pořádku střídawých s nimi, nejdoleji z kalichu wyniklých, často nejmnožších pometawých a zůstawujících 1, nesaucí prašník wejcowitý (1pauzdrý). Waječník prostý nebo s kalichem spojený, 3pauzdrý, waječek kautowých, w pauzdru ojedinělých, podwojných anebo nemnohých. Čnělka a blizna 1. Tobolka 3boká, 3pauzdrá, 3chlopná, chlopní u prostřed pukajících. Semena bezbílečná. Kel rowný, překocený. Dělohy welké, listowité, řasnaté, swinuté. Kořínek krátký, swinutý.

Stromy jihoamerické. Wětwe střičné, rozhy čtyrhranné. Listy střičné nebo přeslenčné, na konci rozeh někdy střídawé, nejcelejší peřenožebré, dole 2palisté. Kwěty hrozněné, latněné aneb kytkatěné; listeny přístopkaté.

Kýlatec. Vochysia. Kappenblume.

Kalich barwený, 5dílný: lalokův 4 nejmenších, pátého hořeního, ostruhatého, welikého. Plátky 3, z kalichu wyniklé, nestejné, 2 poboční dwakrát menší. Tyčinky 3, plátkům střičné: 2 poboční neplodné, nejmenší, prostřední plodný s prašníkem nepřetrženým,

Tyčinky 3, z kalichu wyniklé, plátkům dolením stříčné: prostřední plodné, poboční neplodné. Čnělka kejowitá. Blizna poboční, štítowitá, tupá pod koncem čnělky. Tobolka 3pauzdrá, 3chlopná, 3boká: pauzder 1semenných, chlopní u prostřed pukajících. Semena bezbilečná, tam w křídlo prodlaužená.

W. biserowonny. S. convallariodora *Hillair. Mart. nov.* 3. *t.* 93. Strom; listy obwejčitopodlauhlé, na konci srdčitowykrojené, nejcelejší, kožowité, peřenožebré, nejlysejší, 10″ zdélí, 5″ zšíří, přeslenčné: přeslénků 6—8listých; palisty žádné; kwěty na latách rozpostawené, bílé, co biser čili konwalinka wonící, ozdobné; stopka a wšecky díly její a kalichy hustě pýřité; stopečky přeslenčné, nesaucí na konci 2—3 kwěty, stopečičky asi ½″ dlauhé, trochu kratší než ostruha, s koncem nadkřiwenym. — Na polích w Brasilii. 5.

Nožak. Qualea. Qualee.

Kalich 5dílný: úštků welmi nestejných, zaokrauhlých, s větším plátkowitým, dole ostruhatým. Plátek 1 (pořádku 2), nejdoleji z kalichu wyniklý. Tyčinka 1 (pořádku 2) s plátkem střídawá: nitka čárkowitá, prašník podlauhlý. Waječník prostý. Tobolka dřewnatá, 3pauzdrá, 3chlopná: chlopní u prostřed pukajících. Semena 1křídlá, bezbilečná.

N. růžowý. Q. rosea *Aubl. t.* 1. *Lam. t.* 4. Strom 60 i wíce střewíců zwýší; kmen 2′ ztlaušti, s korau rozsedalau, dřiwím čerwenawým, celistwým; wětwe wšady rownoměrně rozložené, smitky stříčné; listy řapíkaté, křížmo stříčné, eliptičné, zakončité, obak lysé, pewné, nejcelejší: žeber pobočních přibližených; palisty 2 padawé; kwěty na latách: ušty kalichowé podduté, nestejné, zaokrauhlé, s ostruhau kratší kalichu; plátek celý, jako ušet kalichowý hoření wně bílý, u wnitř růžowý. — We lwozdech guianských. Kwěte w podletí, a tenkrát daleko rozšiřuje wůni přelibeznau. 5.

N. modrý. Q. caerulea *Aubl. t.* 2. Strom ještě větší předešlého, třebas zwýší 80′ i wíce; kmen 3′ w průměru: dřiwí celistwé, čerwenawé; listy řapíkaté, stříčné, waječné, krátce zakončité, nejcelejší, obak lysé, lesklé, zelené: žeber pobočních přibližených; palisty 2, padawé; kwěty konečné, na latách obšírných, střídawě- nebo střídawowětewných; kalich wně popelawý, zdélí ostruhy, plátek wykrojený, wně popelawý, u wnitř po-

drý, proti nehtu žlutý a černě skvrnatý. — We hvozdech guianských podlé Sinemary řeky. Květa rozléwá daleko široko zápach welmi příjemný. 5.

Řád 86.

KOŘENOWNÍKOWITÉ. *RHIZOPHOREAE.*

Trubka kalichowá s waječníkem spojená (pořídku prostá), kraje 4—13lalokého: lalokůw w paupěti chlopnitých, pořídku slepených a čepicowitě se oddělujících. Plátky z kalichu wynikající a s jeho uštami střídawé a stejnočetné. Tyčinek dwakrát anebo třikrát wíce plátkůw a s nimi wyniklých: nitky prosté, šídlowité, přímé; prašníky wejčité, dolem připewněné, přímé. Waječník 2pauzdrý: pauzdra o 8 nebo mnoho waječkách wisutých. Plod nepukawý, kalichem wěnčený, 1pauzdrý, 1semenný. Semeno wisuté, bezbílečné. Kořínek dlauhý, často již w plodu se prodlužující w pníček a obsemeni prolamující. Dělohy 2 rowné.

Stromy anebo kře meziobratníkowé, pomořské anebo bahní, kdežto wětwemi kořenatějícími dělají lesy husté podiwného wzezření. Listy stříčné, jednoduché, celé nebo zubaté; 1žilé, patrně nebo nepatrně peřenožebré. Palisty meziřapíkowé. Stopky úžlabíčkowé.

Obzwláště oplýwají tříslowinau a w kůře prý mnoho síry se nalézá.

Kořenowník. Rhizophora. Manglebaum.

Trubka kalichowá do pola s waječníkem srostlá; kraj 4—5dílný, stálý. Plátkůw 4—5 nebo 10—13, rowných. Tyčinek 8—10. Waječník 2pauzdrý, mnohowaječný. Čnělka 1, na konci rozštípnutá; blizny 2, tupaunké. Ořech kožnatý; kořínek brzo pronikající osemení a wzrostající w pníček.

K. obecný R. Mangle *Lin. Jacq. am. t.* 89. *Gaert. t.* 45. *Lam. t.* 396. *f.* 1. *Dict. sc. nat. atl.* 3. *t.* 109. *Plum. gen. t.* 15. *Catesb. car.* 2. *t.* 63. Strom 30—50′ zwýší, s korau tlustau, žlutohnědau, wětwemi wšamo rozloženými, bakulatými, křiwými, kořeny spauštějícími, a tak lesy neproniknutelné dělajícími; dříwí bílé, u wodě čerwenající; listy krátkořapíčné, podlauhlé do obwejčita, tupaunké, lysé, na líci tmawě zelené a lesklé, wezpod žlutawě zelené, černě tečkowané, před wyrašením zahalené palistami podlauhlými swinutými, padawými; opky 2—3kwěté, delší řapíku; kalich kožnatý, tlustý,

žlutawý, o uštech 4, podlauhlých, ostrých, pak podhnutých; plátky 4, sotwa zdělí uštůw kalichowých, čárkowitokopinaté, podchlípené, bělawé, u wnitř nejhuňatější; prašníky skoro sedawé; čnělka šidlowitá; plod wejčitoelipsowitý (1″ dlauhý nebo delší), dole břichatý, škrabawý, hnědý; kel již na stromě kořínkem pronikaje obsemení nabýwá délky 1—1½′, načež k dolu wřetenowitě ztlustlý, tmawě zelený nebo černohnědý, k horu ztenčený, bledě zelený, 9 měsícůw po wyniknutí upadne, koncem kořínkowým w půdě se upne a wzroste w nowý strom. — Na pomoří bahnitém zatápěném, u wýtokůw řek w Indii západní a Americe jižné až do Luisiany. Kwěte skoro celý rok. 5.

Jelikož plod wisí kořínkem dolů a strom w bahnech roste, musí semeno dolů upadlé kořínkem do půdy se zaryti. Brzo wypauští ze strany několik rownoważných mrcasů, pak wyžene wzhůru paříček palečný se 2 listoma a mezi nima pupen. Kořeny pak zdřewnatěwše po několika měsících, oblaukowitě nad půdu se wywýší. Sotwa kmen na 2—3′ dospěl, dostane několik wětwí a wyžene nad starými kořeny několik nowých, do země wnikajících. Nabyw wýšky 12′, již udělal lesík z kořenůw, ježto z kmenu a wětwí dolenich wyrostly. Od té doby málo wyhání kořenůw wětrných, wynakládaje celau bujarost na koš, načež opět zpauští kořeny jednoduché nebo wětewnaté bez jakéhosi pořádku. Z toho možná nahlídnauti, že na místech zatápěných mohau w krátkém čase náramné lesy wyrosti, nad nimiž Ewropan žasne. Blízko nich ale nelze přenocowati pro nezčíslné množstwí tiplic, nercili přebýwati; nicméně nalézáme tu celá hejna bahního a wodního ptactwa a tlupy krabůw. Kořeny zmatené dowolují, že Indiané lowčí po bahně a wodě bezpečně mohau choditi. Na kořenech potopených wisí ústřice stromowé, jež Američané rádi jedí, jako Ewropané obyčejně. Plody a hořkau kůru potřebují k wydělawání kůže a barwení na černo: kůra též proti lichoradkám, wyraženinám dobrá i rány hojí. Dřiwí hodí se toliko k pálení.

K. swíčkowý. R. candelaria *Decand.* Mangium candelarium *Rumph* 3. *t.* 71. 72. Pee-kandel *Rheed.* 6. *t.* 34. Strom zwýší 3 mužůw; kmen krátký, křiwý, neprawidelný, dole nad zemí rozdělený na mnoho kořenůw, nad zemí jakoby oblauky wystáwajících, nahoře rozdělený na křiwé wětwe, z nichž se spauštějí kořeny, tak že dělají les zmatený, jenžto zdá se složen z kořenů a wětwí; listy wejčné, ostré, 8″ dlauhé, 3½″ široké, slané; stopky 1—3kwěté, nejkratší, tlustaunké; kwěty dřiwe bílé pak červenawé; tyčinek 9—12; semena na konci wyklíčelá zdělí 2—2½′, tlustší prstu, šidlowitokejowitá, hnědě skwrnatá, nejedlá; jestliže semena dotýkají se země, hned kořenatějí; kořeny ty jsau husté, tak že nelze proniknauti. — Na pomoří w Malabaru a na Molukách, w půdě pewné, kdežto málo bahna, wždy-

cky ale u samé wody. Od srpna jsau stromy plné semen wykličelých. 5.

Dřiwí jsauci křiwé a zwalowité není dobro k pálení, w milších ale dáwá dobré uhlí. Z nejtlustších kořenůw dělají kotwy 2 léta trwající.

K. válcowitý. R. cylindrica *Lin.* Kanil Kandel *Rheed.* 6. *t.* 33. Strom křowitý, 15—25′ zwýsí, s mnohými kořeny wětrnými; listy waječné, obak zaužené a zakončité, 4—6″ dlauhé, 1½—2½″ široké; stopky úžlabičkowé, 1—2kwěté: ušty kalichowé podlauhlé, ostré, pak podlauté; plátkůw 8, podlauhlých, bělawých, pak podlautých; plody 1 se klem wyniklým wálcowité, z čerwena modré, 3—4″ dlauhé, co prst tlusté. — W balnech na Malabaru. Strom od prwního roku až do padesátého nese. 5.

Plody mladé jedí; kůru wařenau potřebují proti hryzení a bedlám.

K. kožehužský. R. Rheedii *Blum.* Candel *Rheed.* 6. *t.* 31. 32. Keř, jehož wětwowí muž obsáhnauti může; z kmenu wyniká tolik kořenůw k zemi se schylujících, že kmenu ani widěti není, též i wzhůru dělá koš hustý z wětwí článkowaných; listy eliptično-

čímž se stáwá, že kořeny jsau nahé, a wyhlížejí jako černé klobásy, po nichž Indowé welmi ruče skákají, Ewropané ale láwky kladau. 5.

Dříwí, *lalárowým* zwané, hodí se dobře na prahy, ježto ale w suchých místech snadně čerwem trpí; potřebují je k pálení wápna a cihel, na kůly, obzwláště do půdy zahnité. Korau barwí na černo, též i wyděláwají kůže. Celí národowé, majíce málo ságu a ryže, žiwí se dřeněm semenowým jako chlebem, obzwláště na Buru, Bonoe a papušských Ostrowech, kdežtoby cizí hladem umřeli, protože tam půda skalnatá ničehož nerodí, a semeno to dáwá chléb, špatný sice a nehrubě zážiwný. Tudy semeno waří, dřeň co brk tlustý wybírají, a pak ještě jednau waří s mlékem kokosowým anebo poléwkau rybnau, načež je jísti mohau. List zelený potřebují místo wařiwa. Dříwí rozmělněné jest lék posilující. W Číně jsau kmeny tlusté, tak že z nich dělají opačiny a z křiwých wětwí kotwe.

Řád 87.

PUPALKOWITÉ. *ONAGRARIAE.*

Trubka kalichowá s waječníkem srostlá aneb jeho delší, nahoře prostá: kraje 2—5laločného, často 4laločného: lalokůw w paupěti chlopnitých. Plátkůw co uštůw kalichowých, s tyčinkami z ústí kalichowého wyniklých, w paupěti na děl dohromady swinutých, řídko žádné. Tyčinek co uštůw kalichowých anebo dwakrát tolik, někdy jedna nebo druhá zakrsalá nebo plátkowitě rozšířená: tyčinky prosté; prašníky podlauhlé nebo wejčité. Waječník o tolika pauzdrách, o kolika uštech kalich. Čnělka 1; blizna hláwkowitá nebo na čtwero klaná. Plod 4—5pauzdrý, pořídku 2pauzdrý, mnohosemenný, po řídku skrowno- nebo 1semenný, buď tobolka chlopní u prostřed pukajících, buď malwice, buď ořech. Semena w míšku bezbílečná. Kel děloh listowitých, kořínku dlauhého.

Zeliny, byliny, kře. Listy střídawé nebo stříčné, nejčastěji zubaté nebo pilowané, bezpalisté. Kwěty obojaké, nejčastěji prawidelné. Kwěty ojedinělé w užlabíčkách anebo hrozněné nebo klasené.

Dotud známe wíce 200 rodůw (w 15 pokoleních), po celé zemi rozlosowaných, nejwíce jich ale w Americe. Mnohé kwětem krásným a woňawým w zahradách oblíbené. Užitek ale skrowný

Dělí se na patero podřadí:

1. *PRUDILOWITÉ.* Kwěty dwojdomé. Trubka kalichowá zdélí waječníka. Tobolka. Semena křídlatá, střechowitá, přímá.

2. *ČÍLKOWITÉ.* Trubka kalichowá přes waječník prodlaužená, padawá. Plod malwice.

3. *PUPALKOWITÉ* (prawé). Trubka kalichowá přes waječník prodlaužená nebo stejně dlauhá. Plod nejčastěji tobolka. Tyčinek 8.

4. *MĚKČILOWITÉ*. Trubka kalichowá přes waječník neprodlaužená, s krajem stálým.

5. *ČAROWNÍKOWITÉ*. Trubka kalichowá přes waječník prodlaužená nebo nic a i s krajem padawá. Tyčinky 2, jichž 1 zakrsalá.

Podřadí 1.

PRUDILOWITÉ. MONTINIEAE.

PRUDIL. MONTINIA. MONTINIE.

Kwěty pometáním 2domé. Trubka kalichowá s waječnikem spojená: kraje nejkratšího, 4zubého. Plátky 4, zaokrauhlé. Tyčinky 4, s plátky střídawé, w samičím kwětu zakrsalé. Prašníky podlauhlé, wrtiwé. Waječník wejčitý, w samčích pometalý. Čnělka na 2 klaná. Tobolka 2chlopná, 2pauzdrá, krajem kalichowým wěnčená. Semen na semenici střední příčtwerboké po

tení článkem padající. Plátky 4., nejvýše z trubky kalichové vyniklé a s ušty střídavé, řídko žádné. Tyčinek 8. Vejconík věnčený žlazau baňkowitau. Čnělka niťowitá. Blizna hláwkowitá. Malwice podlauhlo- nebo wejčitozakulatělé, 4pauzdré, 4chlopné, mnohosemené.

Č. červcowý. F. coccinea *Mit. Curt. mag. t.* 97. *Lam. t.* 282. *f.* 2. *Duham. nov.* 1. *t.* 13. F. pendula *Salisb. st. rar. t.* 7. Nahusia coccinea *Schneevogt. t.* 21. Keř 2—4′ zwýší, s wětwemi mnohými, štíhlými, lysými, z mládí s wýstrelky hnědočerwenými, huňatými; listy střídné nebo po 3 přesleněné, krátce řapíkaté, wejčitokopinaté, dole přísrdčité, ostré nebo zakončité, obdálně zaubkowané, huňatobrwité, na líci sytě zelené, wezpod-bledé, po žilách a žebrách červené; z hořeních úžlabíček wynikají stopky ojedinělé, kratší listu a skoro zdélí květu nachýleného, jako vejconík a trubka kalichová auče žláznatopýřité; kalich červcowý, prostý díl jeho trubky zwonkowitý: ušty čtyřikrát delší, kopinatě podlauhlé, ostré; plátky na dél okolo sebe swinuté, tmawě fialowé, zdélí polowice uštův kalichowých; tyčinky daleko z květu čnějící: nitek střídawě kratších a delších; prašníky kulowatě wejcné, červené; čnělka ještě delší; blizna podlauhlohláwkowitá, nerozdělená; malwice elipsowité. — Z Chili až k úžině magelanské. Kwete od května až do září. ♄.

Zemšanowé barwí dřiwím tkaniny na černo; rozhy a listy potřebují w lékařstwí. U nás pro wzdobu se sází, zimy ale naší nesnáší.

Č. dlauhostopečné. F. macrostemma *R. et Pav. per.* 3. *t.* 324. *f.* 6. *Lodd. cab. t.* 1062. Thilco *Feuill. t.* 47. Podobá se předešlému. Keř 6—12′ zwýší; wětwe lysé: listy 3, přesleněné, wejčité, ostře zaubkowané, krátce řapíkaté; stopky úžlabíčkowé, delší květu nachýleného; ušty kalichowé červené, podlauhlé, ostré, delší plátkův modrých, obwejčitých, rozložených (neswinutých); blizna 4laločná; malwice wejčité, čtyrhrané, 1/2″ dlauhé, tmawě červené. — Tamtéž. ♄.

Dřiwí k barwení na černo. Zwařenina listowá jest nápoj chladící w horečkách.

Č. hroznaté. F. racemosa *Lam. t.* 282. *f.* 1. F. triphylla *Plum. Burm. t.* 133. *f.* 1. Keř; kmeny přímé, nejjednodušší, zelené, červenawě naběhlé, zwýší 2′; listy kopinaté, celé, bledě zelené, kožowité, sedawé, po 3 přesleněné, ostré, zaubkowané, obak pýřičkowané; stopky aksamitnaté, úžlabíčkowé, zdélí květu, hoření w

hrozen rozpostawené; kalich ústůw kopinatopodlauhlých, ostrých, šarlatowých, trubky dole porozšířené; malwice wejcowitá, málo větší oliwky, měkká, dužnatá, červenawě černá, pýřičkowaná, 4pauzdrá; semena drobná, wejcowitá, hnědá. — W Indii západní. ♄.

Owoce lahodné jedí čerstwé i w cukru zadělané. Listy rozpauštějíce pomáhají w lichoradkách a zašlemowání.

Podřadí 3.

PUPALKOWITÉ. ONAGREAE.

Wrbowka. Epilobium. Weidenröschen.

Kalich o 4 lupenech, srostlých w trubku dlauhau, sotwa delší waječnika, 4bokau, s krajem pak padajícim. Plátky 4. Tyčinek 8; pel nelepnatý. Tobolka čárkowitá, tupě 4boká, 4pauzdrá, 4chlopná, mnohosemenná, s kalichem srostlá. Semena chmýřitá.

Zeliny, byliny. Listy střídné nebo střídawé. Kwěty úžlabíčkowé, ojedinělé nebo konečné, klasené.

W. kopinatá. E. spicatum *Lam.* E. angustifolium *Lin. Fl. dan. t.* 289. *Lam. t.* 278. *f.* 1. *Schk. t.* 106. *Engl.*

Jest také odrodek s listy užšími a širšími, eliptičnokopinatými. Jindá kořen a nať w lékařství potřebowali. W končinách severoewropských potřebují pazaušky místo zeleniny, a na Kamčatce užiwají k tomu celau nať, též i místo čaje (kurilský čaj).

Svíčkowec. Gaura. Prachtkerze.

Kalich o 3—4 lupenech w trubku dlauhau, obwejčitau srostlých, s krajem po odkwětení padawým. Koruna o 3—4 plátcích. Tyčinek 6—8. Čnělka se 4 bliznami. Waječník 4pauzdrý. Tobolka ořechowitá, dřewnatá, čtyrhraná, nezralá 4pauzdrá, dozralá 1pauzdrá, 1—4semenná; semena nechmýratá.

Byliny, zeliny, jměním předešlému pokolení podobné, w teplejší Americe severné; listy střídawé; kwěty sedawé, na závit rozpostawené.

S. obecný. G. biennis *Lin. Gaert. t.* 127. *f.* 2. *Curt. mag. t.* 389. *Lam. t.* 281. *Schk. t.* 105. Kořen ozimý; lodyha zwýší 4—5′, přímá, tupobraná, odstále chlupatá, nahoře wětewnatá; listy po celé lodyze střídawě rozpostawené, sedawé, kopinaté, podlauhlé, ostré, zaubkowané, po žíle obak pýřité; kwěty neprawidelné, konečně, chocholičené, plody ale w klas dlauhý rozpostawené; trubky kalichowé částka s waječníkem srostlá 4hraná, podlauhločárkowitá, sedawá, jako stopka pýřita, částka prostá dwakrát skoro delší, pýřičkowaná s ušty čárkowitými, růžowými, trubky prosté málo delšími; plátky obwejčité, wzstaupawé, na konci nachowé, nahé; tyčinky sehnuté; čnělka delší tyčinek co plátky dlauhých; tobolky waječné nebo obwejčité, 4hrané, sedawé, 3‴ dlauhé, pýřité, tupaunké, oblohrané, na bocích žilau znamenané. — Na místech wlhkých we Wirginii a Pensylwanii. ♂ 4

U nás pro ozdobu w zahradách.

Pupalka. Oenothera. Nachtkerze.

Kalich o 4 lupenech srostlých w trubku 4hočnau nebo 8žebrau, waječník přesahující; částka trubky prostá i s krajem 4dílným padawá. Plátky 4, při rozwití rozložené. Tyčinek 8; pel lepký. Čnělka niťowitá; blizna 4dílná nebo kejowitá nebo hláwkowitá. Tobolka 4pauzdrá, 4chlopná. Semena připewněná na semenici slaupowitau, pak prostau, nechmýratá.

Zeliny, byliny, polokře. Listy střídawé. Kwěty úžlabičkowé, ojedinělé nebo konečné, klasené. Wíce 67 rodů známo.

P. řepka. O. biennis *Lin. Fl. dan. t.* 446. *Lam. t.*

319. *f.* 1. *Plenk t.* 295. *Sturm f.* 5. **Kořen ozimý, dlauhý, wřetenowitý,** dužnatý wyhání **lodyhu wztyčenau, jednoduchau nebo nahoře chudowětwitau, oblau, i s listím** a kalichy pýřitau, 4—5′ zwýši; **listy kořenowé w prwním roce** jsau k zemi **přitlačené a wystředně rozpoložené,** třebas na píď dlauhé, **řapikaté, dole chobotnatě** zubaté, lodyhowé **střídawé, wšecky ale podlaublo-** nebo wejčitokopinaté, ploché, ostré, **malíčkým mozolowitým** hrotem ukončené, dole w řapík **překrátký ztenčené,** wykrajowaně zaubkowané, nejhořejší **a příkwětní sedawé;** kwěty ojedinělé, úžlabíčkowé, **sedawé, pak dělající klas** dlauhý, listnatý, wonný; **trubka kalichowá skoro 1½″** dlauhá, ani na ½″ **s** waječníkem **srostlá, nahoře nálewkowitě** rozšířená; **ušty kopinaté, pod koncem kuklowitým** hrotité, obyčejně po dwau **slepené;** plátky **weliké,** 1″ dlauhé, rozšířeně obwejčité, **krátkonehetné,** bledě žluté, delší tyčinek s nitkami **niťowitými a prašníky** čárkowitými; čnělka i s blizn**ú zdělí tyčinek;** blizna o 4 lalocích čárkowitých; tobolka válcowitá, **sotwa 4hraná.** Semena drobná. — Původně **prý w Americe** sewerné, od r. 1614. w Ewropě zdomácnělá a tu i onde **hojná.** Kwěte od čerwna až do srpna. ♂.

hoře listenoma opatřené; uštůw kalichowých 5, wejčitokopinatých, hwězdowitě rozložených; plátkůw 5, dwakrát delších nežli ušty kalichowé, obwejčitookrauhlé, žluté; tyčinek 10; tobolka zdélí 1″. — Podlé potokůw w Chíli. ♄.

Tomu a jiným rodům americkým a asiatským připisují welikau moc léčiwau; obzwláště rozmačkané přikládají na uleklé žlázy, jež změkčuje a rozpauští.

Zakucelka. Isnardia. Isnardie

Trubka kalichowá obwejčitá nebo skoro wálcowitá, krátká, s waječníkem docela srostlá: kraj 4dílný, stálý. Plátky 4, někdy zakrnělé nebo žádné. Tyčinky 4. Blizna hlawkowitá. Tobolka 4pauzdrá, 4chlopná, mnohosemenná. Semena bezchmýrá.

Z. střídawolistá. I. alternifolia *Decand.* Ludwigia alternifolia *Lin. Trew-Ehr* 2. *f.* 2. *Gaert. t.* 31. *f.* 8. *Lam. t.* 77. Bylina 1—1½′ zwýší, přímá, jednoduchá, nebo chudowětwitá; lodyha oblá, nepatrně hranatá, přeautle pýřitá; listy střídawé, w řapíky welmi krátké zaužené, kopinaté, obak a po kraji škrablawaunké, 2½″ zdélí, asi 7‴ zšíři, tupé, hrotíčkem kratíčkým ukončené; kwěty ojedinělé, úžlabíčkowé: stopky málo delší waječníka zakulatěle obwejčitého, 2‴ dlauhého, lysého, na konci opatřené listenoma kopinatě čárkowitýma, brwitýma; ušty kalichowé wejčité, zakončité, nejostřejší, pýřitobrwité, dwakrát delší trubky; plátky sotwa delší uštůw, wejčitookrauhlé, žluté; tobolka zakulatěloobwejčitá, křídlatě 4hraná. — Na místech wlhkých we Wirginii a Karolině. Kwěte w čerwnu a lipnu. ♃.

Kořen swazkowitě s řepowitě mrcasatý potřebuje se we wlasti k dáwení.

Nadhomka. Ludwigia. Ludwigie.

Trubka kalichowá wálcowitá, s waječníkem spojená; kraj 4dílný, po odkwětení zponenáhla padající. Plátky 4, s ušty kalichowými střídawé. Tyčinky 4, uštům kalichowým stříčné. Waječník wzhůru prodlaužený, jehlatcowitý, čtyrstěný, hran huňatých, stěn 1žlabých, lysých. Čnělka niťowitá z konce jehlatce. Blizna hláwkowitá, 4brázdá nebo 4laločná. Tobolka čihowitá nebo welmi prodlaužená, 4pauzdrá, 4chlopná, ukončená jehlatcem rohowitým. Semena přemnohá.

N. rozestřený. L. diffusa *Hamilt.* Carambu *Rheed.* 2.

t. 49. Zelina 2—3′ wysoká, rozestřená, lysá; listy kopinaté, střídawé; kwěty přisedawé, drobné, žluté; tobolky asi hřebíčku podobné, tisawé, čtyrbočné, hranolowité, oblohrané, stopkaté: stopka o polowic kratší listu. — W Indii wýchodní. Kwěte w plišti. ⊙.

Rostlina rozmačkaná a w kyselém mléce močená pomáhá proti anplawici, nadýmání a hlistám; semena rozmělněná s medem w kašli dobrá.

Podřadí 5.

ČAROWNÍKOWITÉ. CIRCEAEAE.

Poronek. Lopezia. Lopezie.

Kraj kalichowý 4dílný, padawý. Plátky 3, neprawidelné. Tyčinky 2, jedna plodná s prašnikem, druhá střičná neplodná, plátkowitá, od prawých plátkůw barwau rozdílná. Blizna hláwkowitá. Tobolka nahá, zakulatělá, 4pauzdrá, 4chlopná: chlopní na konci prostředkem pukajících. Semena mnohá nejmenší.

Zeliny, polokře mexické. Listy střídawé. Kwěty hrozněné, konečné.

2pauzdrý, s pauzdrem 1 pometajícím. Ořech twrdý, skoro rohowý, 2—4rohý. Semeno weliké, wisuté, bezbílečné. Dělohy 2, welmi nestejné: jedna nejwětší maučnatá, w ořechu po wzklíčeni zůstáwající, druhá nejmenší čnějící.

K. obecná. T. natans *Lin. Gaert. t.* 26. *Lam. t.* 73. *Schk. t.* 25. *Sturm f.* 30. Kotwice čili wodní ořech *Mat. Wcl.* 342. *c.* Kořen wřetenowitý, mrcasatý, wypauští několik lodyh tenkých, článkowaných, jednoduchých, dole položených, a odtud až na powrch wody wzstupujících, a tudy přečasto welmi dlauhých; listy střídawé (nejdolejší dwé stříčné), potopené, obdálné, čárkowité, welmi pomíjející a toliko na mladých rostlinách patrné, a zůstawují šrám napříč podlauhlý; wedlé nich wynikají třásně dwě dlauhé, nařowité, dříwe nahé, pak mnohým a teníčkým wlášením obrostlé, stálé; hoření listy na hladině wodní plowající a na způsob růže rozložené a přibližené jsau rautowité, po krajích w konec sbíhajících se pilowané, kožowité, na líci lysé, lesklé, tmawěji nebo světleji zelené, wezpod bledé, na žíle a hlawních žebrách jako mladé řapíky pýřité; řapíky listů hladinowých dolení předlauhé, odtud wzhůru zpomenáhla se mensu-

twarem docela s předešlými se srownáwají, liší se ale následowně: hoření polowice ořechu čili nadrohowá jest hladká, nebrázdowaná a nad doleními rohoma plochá, polowina pod rohami znamenaná osmi žebry tupými, rohy po krajích blanau úzkau obraubené a na konci šídlowitém netrníčkowané, hoření wzstaupawé, dolení rozewřené; konec hoření w štítek čtyrhraný, tupě zubatý, rozšířený, z něhož wyniká homole nízká, ostrá, autle brázdowaná, již ořech tu docela zawřen, bez nějaké památky, žeby ta homole padala. — Nepochybně roste w Čechách, protože před několika lety ořechy ty čerstwé a zralé na trhu w Praze se prodáwaly.

K. dwojtrná. T. bispinosa *Roxb. t.* 234. *Rheed.* 11. *t.* 33. Ořechy dwojrohé: rohůw stříčných, tuhých, ostrých, trnatých, trníčkowaných; listy příčtwerečné, pilkowanozubaté, wezpod plsťnaté; řapíků puchýř největší. — W Indii wýchodní.

K. dwojrohá. T. bicornis *Lin. Gaer. t.* 95. T. chinensis *Lour. Braam. ie. t.* 22. *Plum. Burm.* 3. *t.* 67. Ořechy dwojrohé, rohy stříčné, tlusté, nejtupější, na konci přípodhnuté; listy čtwerečné, celé nebo přízubaté. — W Číně nedaleko Kantonu we wodách.

Též i těch dwau cizých rodů jádra se jedí, ano w Číně poslední rod bedliwě se sází a ořechy na trhu se prodáwají.

Prustka. Hippuris, Tannenwedel.

Kalichowá trubka s waječníkem srostlá, kraj přemalý, slabě 2laločný. Plátky žádné. Tyčinka 1, z ústí kraje kalichowého před lalokem wnějším od lodyhy odwráceným wyniklá. Waječník 1pauzdrý, 1waječný. Čnělka překrátká; bliznа šídlowitá, před zurodněním mezi pauzdra prašnikowá přijatá. Ořech 1semenný. Semeno bezbílečné.

P. obecná. H. vulgaris *Lin. Fl. dan. t.* 87. *Engl. bot. t.* 763. *Drew. et Hayn. pl. cur. t.* 93. Truskawec. Bylina lysá, 2—5′ wysoká; oddenek wodorowný, článkowaný, na článcích přesleněně mrcasatý; lodyha wztyčená, jednoduchá, článkowaná, oblá, hladká, dutá; listy sedawé, přesleněné, po 8—13, rownoměrně odstálé, čárkowitokopinaté, ostré, tuhaunké, obak zelené a lesklé; kwěty sedawé, úžlabičkowé, též přesleněné, nejčastěji obojaké, též i různopohlawé, nejdolejší samičí, nejhořejší samčí; waječník i s krajem kalichowým $^1/_2$—$^3/_4$‴ dlauhý, zelený; tyčinka s krátkau nitkau a prašníkem kulowatowejčitým, nachowým; bliznа delší tyčinky, bělawá, bradawičko-

waná; ořech $1^1/_2'''$ dlauhý, válcowitoelipsowitý, tmawě zelený, nahnědlý. — We wodách stojatých a zponenáhla plynaucích po největším dílu Ewropy, Asie a Ameriky sewerných. Kwěte od června až do srpna. ♃.

Rostlina jednoduchým ústrojím květu znamenitá, ptactwu wodnímu potrawau slaužící.

Růžkatec. Ceratophyllum. Hornblatt.

Květy dwojdomé. Pokrywka mnoho- (10—20-)dílná, stejnoušká. Kalich s waječníkem srostlý bez kraje. Plátky žádné. *Samec:* tyčinek 12—20, bez nitek, prašníky wejčitopodluhowaté, 2pauzdré, na konci 2—3špidlaté, sedawé, u prostřed kalichu shlaučené. *Samice:* waječník 1pauzdrý. Čnělka niťowitá, křiwá, úkosná. Blizna jednoduchá. Ořech 1pauzdrý, 1semenný; čnělka špidlatá, nepukawá. Semeno wisuté, bezbílečné; kel rowný, s kořínkem hořením, dělohama rozpoltěnýma, pírkem nejsloženějším.

Byliny wodní, potopené. Listy střídné, jakoby přeslenčné, tuhaunké, dělené na mnoho uštůw niťowitých, rozewřených, přípilowaných; květy úžlabíčkowé.

osowým, kořínkem hořením prodlauženým, dělohama krátkýma.

Polokře nebo byliny, často wodní; listy stříčné nebo přesleněné; kwěty úžlabíčkowé nebo na klasech konečných.

Zenule. Haloragis. Meerträublein.

Kraj kalichowý 4dílný. Plátky 4, střídawé s ušty kalichowými. Tyčinek 8. Blizny 2—4, krátké, sedawé, bradawičkowané. Plod ořechowitý, nepukawý, kulowatý nebo čtyrhraný, někdy 2—4pauzdrý, 2—4semenný.

Kře australské; listy stříčné, celé nebo pilowané: kwěty úžlabíčkowé, chomáčené, hrozněné nebo konečné.

Z. přeslenatá. H. Cercodia *Ait.* H. alata *Jacq. rar. t.* 69. Cercodia erecta *Murr.* Kříček asi 2′ zwýší, na pohled jako ožanka; wětwe čtyrhrané, šerpiwé; listy stříčné, řapíkaté, wejčitokopinaté, hrubě ostrozubaté, šerpiwé, wzhůru zponenáhla se umenšující; kwěty krátkostopkaté, po 3—4 w úžlabíčku, někdy nachýlené, zelené, čerwenawě naběhlé, kratší řapíku; ořechy wejcowité, křídlatočtwerohrané, bradawičkowané, ušty kalichowými wěnčené. — Na Nowém Seelandu. ♄.

Trojuška. Proserpinaca. Hinlauf.

Trubka kalichowá spojená s waječnikem trojhraným; kraj 3dílný. Plátky žádné. Tyčinky 3. Blizny 3, na konci waječníka sedawé. Worečky 3, spojené w plod trojbočný, wyschlé, nepukawě, 1semenné. Semeno s konce pauzdra wisuté. Bílek dužnatý. Kel rowný, oblý, s kořínkem dlauhým hořením, dělohama krátkýma.

T. pilkowaná. P. palustris *Lin. Lam. t.* 50. *Juss. an. mus.* 3. *t.* 30. *f.* 1. Trixis *Mitch. eph. nat. cur.* 1748. *n°.* 23. *fig. Gaert. t.* 24. Bylina kořene plaziwého, mrcasatého; lodyha přímá, asi 1′ wysoká, čtyrhraná, jako ostatní díly lysá, jednoduchá nebo chudowětwitá; listy sedawé, čárkowitokopinaté, pilowané, nejdolejší často protisečné, dole zaužené, lysé; kwěty (2—3) úžlabíčkowé, sedawé, drobné; trubka kalichowá ostře 3hraná: ušty ostré; tyčinky 3, nitky niťowité, trochu delší uštůw; prašníky wejčité; čnělky žádné; plod wejčitý, ostře trojhraný, na stěnách nerowný. — W stojatých wodách Ameriky sewerné. ♃.

Kroceň. Myriophyllum. Tausendblatt.

Kwěty jednodomé, pořádku obojaké. *Samec.* Kalich 4dílný. Plátky 4, s ušty kalichowými střídawé, welmi padawé. Tyčinky 4, 6 nebo častěji 8. *Samice.* Trubka kalichowá spojená s waječníkem, kraje 4laločného. Worečky 4, přísrostlé, smačknuté nebo zakulatělé, ořechowité, nepukawé, 1semenné. Semeno ojedinělé, wisuté, skoro bez bílku; kel překocený, oblaunký, děloh tupých, kořínku dlauhého.

Byliny wodní přímé, s konci kwětaucími wynořenými; listy střídné nebo přesleněné; kwěty drobné, přesleněné anebo listůw příkwětních, pometajících přesleněnoklasené, hoření samčí, dolení samičí.

K. přeslenatý. M. verticillatum *Lin. Engl. bot. t.* 218. Bylina s lodyhau přímau, jednoduchau, až po díl hoření kwětaucí ponořenau, oblau, lysau; listy podwodní po 5 přesleněné, wyštěptané: úkrojůw wlasowitých, nejčastěji střídných; listy příkwětní hřebenatě wyštěptané, mnohem delší kwětůw úžlabíčkowých, přesleněných, na dílu lodyhowém wynořeném. — We wodách stojatých w Ewropě a sewerné Americe. Kwěte w lipnu a srpnu. 4.

té, dole širší, na konci užší, wykrojené, dwojostré, 1žilé, hoření hustší, ani růžowitě rozložené; květy úžlabíčkowé, sedawé; listeny přemalé; worečky křídlatokýlaté. — W řekách a potocích zponenáhlých. Kwěte celé léto. ♃.

Ž. jarní. C. vernalis *Kittz. Reichenb. ic.* 9. *f.* 1179—1183. Jmění předešlého; listy dolení čárkowité, stejně široké, nejhořejší obwejčité, na způsob růžičky rozpostawené a na wodě plowající; listeny přioblaukowité; čnělky přímé, prchawé; plodky břitce kýlaté. — Tamtéž. Kwěte od jara až do podzimku. ♃.

Ž. stejnolistý. C. stagnalis *Scop. Reichenb. ic.* 9. *f.* 1187. — 1199. Jmění předešlých; listy wejčité, řapikaté; listeny kosowité, na konci sklimené; čnělky stálé, pak sehnuté; hrany plodowé křídlatokýlaté. — Tamtéž. Kwěte jako předešlý. ♃.

Řád 90.

KYPREJOWITÉ *LYTHRARIEAE.*

Kalich prostý, stálý, trubkowitý nebo zwonkowitý; ušty w paupěti chlopnité neb odstálé s chobotami někdy w laločky homolowité nebo zuby prodlauženými. Plátkův z ústi kalichowého wyniklých rozdílné množstwí, někdy nic, často welmi padawých. Tyčinky z trubky kalichowé pod plátky wyniklé, množstwím buď plátkům rowné, buď dwoj-, troj- ano i čtyrnásobné, buď skrownější. Prašníky 2pauzdré, zádami připewněné. Waječník prostý, 2—6pauzdrý, mnohowaječný. Čnělka niťowitá. Bliznа často hláwkowitá. Tobolka nejčastěji mázdratá, kalichem obklíčená, často pometáním přehrádek 1pauzdrá, prawidelně chlopněmi nebo neprawidelně pukající. Semena mnohá na semenici slaupkowité, střední. Bílek žádný. Dělohy listowité, ploché.

Byliny, zeliny, řídko kře nebo stromy. Listy střídné nebo přesleněné, řídko střídawé, celé a nejcelejší, bezpalisté. Květy obojaké, úžlabíčkowé, ojedinělé, strbaulené nebo wrcholičené, často také konečné, klasené nebo brozněné.

Do toho řádu náleží asi 200 rodů (w 27 pokoleních), jichž $^5/_6$ náleží horkému pásmu a jmenowitě Americe meziobratníkowé. Dílem wyznačují se krásným kwítím; an mají rozdílné wlastnosti, nelze nic wšeobecného o nich položiti; upotřebení jich w celku skrowné.

Podřadí dwoje:

1. *KRWAWNICOWITÉ.* Ušty kalichowé w pau-

pěti wíce méně odstáwající nebo nedokonale chlopnité: semena bezkřídlá.

2. *PŮKOLOWITÉ.* Ušty kalichowé w paupěti dokonale chlopnité. Semena křídlatá.

Podřadí 1.

KRWAWNICOWITÉ. SALICARIEAE.

KUŘINEC. PEPLIS. AFTERQUENDEL.

Kalich zwonkowitý: uštůw 6 širších, přímých, zubůw 6 střídawých, šídlowitých, odstálaunkých, wyniklých z chobotů. Plátkůw 6, nejmenších, prchawých, někdy žádných. Tyčinek 6, s plátky střídawých, za ušty kalichowými širšími postawených. Čnělka skoro žádná. Blizna hláwkowitá. Tobolka 2pauzdrá, mnohosemenná.

K. blatný. P. Portula *Lin. Fl. dan. t.* 64. *Schk. t.* 99. *Sturm f.* 1. Zelina skromná, rozprostřená, z kolínek kořenatějící, wětwí stříčných; listy stříčné, obwejčité nebo okrauhloobwejčité, w řapík trochu kratší zaužené, lysé, nejcelejší, někdy čerweně naběhlé, přítučné;

kwěty úžlabičkowé, sedawé, shlaučené, strbaulené; kalich zakulatělý: ústůw wejčitých, ostrých; plátky žádné; tyčinky 4; čnělka nejkratší s bliznau hláwkowitau; tobolka blanowitá, 1pauzdrá, proswitawá, ryšawá; semena drobná na semenici kulowaté. — W rýžištích w Egyptu. ⊙.

T. zprýskawá. A. vesicatoria *Roxb. Pluk. alm. t.* 136. 22. *Burm. ind. t.* 15. *f.* 3. Zelina zwýší 2′. Lodyha přímá, čtyrhraná, odstále wětewnatá; listy kopinaté, sedawé, dole ztenčené, tupaunké, jednožilé; kwěty drobné, úžlabičkowé, sedawé, shlaučené a jakoby přesleněné; kalich krátký, zwonkowitý, lysý, 8žilý; plátky žádné; tyčinky 4; čnělka nejkratší s bliznau hlawičkowatau; tobolka kulowatá, mázdrowitá, tisawá, 1pauzdrá; semena mnohá, drobnička, klínowitá, hnědočerná, na semenici střední. — Na místech wzdělaných Indie wýchodní. Kwěte w plíšti. ⊙.

Celá rostlina zápachu jest nepříjemného jakoby mořštinau, chuti prudké, a potřebuje se ke zprýskání kože s welikým prospěchem.

Kyprej. Lythrum. Weiderich.

Kalich wálcowitý, 8—12zubý: zubůw 4—5, přímých, s plátky střídawých, 4—6 poodstálých, za plátky postawených, šidlowitých, někdy předrobných (wlastně choboty wen wytažené). Plátkůw 4—6, z konce trubky kalichowé wyniklých, w paupěti řasnatých. Tyčinek tolikéž nebo dwakrát wíce plátkůw, řídko méně, wyniklých ze dna nebo prostředka trubky kalichowé. Čnělka niťowitá: blizna hláwkowitá. Tobolka 2pauzdrá, mnohosemenná, (obyčejně) čtyrmi zuby pukající, stálým kalichem obkličená; semenice tlustá u prostřed na přehrádce.

Zeliny, byliny, pořídku polokře; listy celé; kwěty úžlabičkowé, hnědé nebo bílé.

K. obecný. L. Salicaria *Lin. Fl. dan. t.* 671. *Lam. t.* 408. *f.* 1. *Engl. bot. t.* 1061. *Plenk t.* 362. *Schk. t.* 128. *Hayn.* 3. *t.* 39. *Düsseld.* 6. *t.* 13. *Wagn.* 1. *t.* 90. Wrbina *Mat. Háj.* 383. W. hnědá *Mat. Wel.* 331. Wrbice, krwawnice, kyprej. Bylina kořene tlustého, dřewnatého, wětewnatého, mrcasatého, mnohohlawého, z něhož wychází lodyha 2—4′ wysoká, wztyčená, 4—6hraná, jednoduchá anebo chudowětwitá: listy střičné anebo po 3—4 přesleněné, skoro sedawé, ze zpodku srdčitého kopinaté buď obak lysé, po kraji šerpiwé, buď na líci lysé a po kraji a žebrách na rubu pýřitošerpiwé, buď obak šedo-

pýřité; kwěty úžlabičkowé, jakoby přesleněné, krátkostopkaté, dělající dohromady klas konečný, hustý, přeslenatý, někdy delší 1′, obyčejně 12mužné; kalich bezlistenný, pýřitý, 12žilý, 12zubý: zuby před plátky položené šidlowité, dwakrát delší ostatních střídawých, 3—5úhelných; plátkůw 6, podlauhlých, tupých, klinowitě w nehet krátký zaužených, daleko z kalichu čnějících, rozložených, brunátných; tyčinek 6, delších s prašníky šedými a pelem modrošerým, 6 kratších s prašníky a pelem žlutými; čnělka buď kratší nežli trubka kalichowá nebo dwakrát delší. — Podlé příkopůw, řek, potokůw, jezer, rybníkůw we křowí po Ewropě, též po Asii a Americe sewerných. Kwěte od lipna do září. ♃.

Náleží k nejpěknějším našinským bylinám diwokým. Kořen a nať swraskawé a sliznaté druhdy w lékařstwí se potřebowaly.

Hlazenec. Cuphea. Cuphee.

Kalich trubkowitý, dole na wrchu wolatý, zubůw 6, přímých, chobotů 6 buď prodlaužených, malých nebo nepatrných. Plátkůw 6—7, nestejných. Tyčinek 11—14, málokdy 6—7, z ústí kalichowého wyniklých, nestej-

natomrtnataunké; plátkůw 6, přinestejných, fialowých; tyčinek 11, huňatých, brunátných; waječník 9—10waječný. — W Peruwii. Kwěte w srpnu. ħ.

Proti nakažliwým nemocem se potřebuje.

Obtula. Pemphis. Pemphis.

Kalich čihowitý, stálý, 12brázdý: uštůw 6 wětších, chobotůw 6, wytažených w laloky menší. Plátkůw 6, obwejčitých, nejhořeji z kalichu mezi ušty wětšími wyniklých. Tyčinek 12, u prostřed z kalichowé trubky wyniklých, střídawě wětších. Waječník kulowatý. Čnělka krátká. Blizna hláwkowitá. Tobolka blanowitá, 6chlopná, dole 3pauzdrá, obříznutá, kalich wyplňující. Semena mnohá na semenici střední, 3zubé.

O. nakyslá. P. acidula *Forst. gen. t.* 34. Lythrum Pemphis *Lin. Lam. t.* 408. *f.* 2. Melanium fruticosum *Spreng.* Mangium porcellanicum *Rumph* 3. *t.* 84. Keř wysoký, přímý, wětwí a rozeh střídných, rownych, čtyrhranych, bělawě pýřitých; listy střídné, nejkratšeji řapíkaté, podlauhlokopinaté, obak bělopýřité; dužnaté, nejcelejší, ostraunké,; kwěty úžlabíčkowé, ojedinělé, krátkostopkaté; stopky dole dwojlistené; kalich bělopýřitý; plátky bílé. — Po pomoří na Ceylonu, Žáwě, Timoru a t. d. ħ.

Listy jsau chuti příjemně slané a jedí se s rybami.

Podlupka. Heimia. Heimie.

Kalich dole 2listenečný, polokulowatě zwonkowitý: uštůw 6, přímých, chobotůw růžkowitých, wystáwajících. Plátkůw 6, střídawých s ušty kalichowými. Tyčinek 12, přistejných. Waječník sedawý, kulowatý, 4pauzdrý. Tobolka kalichem přikrytá. Semena drobná, bezkřídlá.

P. protičemná. H. syphilitica *Decand.* Ginoria syphilitica *Fl. mex. ic.* Keř lysý; listy střídawé přímé shlaučené, čárkowitokopinaté, obak ztenčené; plátky obwejčitopodlauhlé. — W Mexiku u Yechxixtly. ħ.

Rostlina ta slowe hanchinol; její šťáwa wytlačená a po 4 uncích užíwaná žene na pot, moč a stolici, a tudíž léčí čemu čili francauzskau nemoc.

Hena. Lawsonia. Lawsonie.

Kalich 4dílný, otewřený, stálý. Plátky 4, střídawé s ušty kalichowými, obwejčité, nehetnaté, rozložené. Tyčinek 8, po 2 přiblížených a s plátky střídawých. Waječ-

ník sedawý. Tobolka sotwa pukawá nebo bobule blanatá, 4pauzdrá, kulowatá. Semen hranatých w každém pauzdru mnoho.

H. bílá. L. alba *Lam. t.* 296. L. inermis et L. spinosa *Lin. Plenk t.* 296. L. inermis *Desf.* Cyprus *Plin.* Ligustrum aegyptiacum *P. Alp. aeg. t.* 28. Mal-Anschi *Rheed.* 1. *t.* 40. Alcanna *Rumph* 4. *t.* 17. Keř 8střewičný, jměním ptačímu zobu podobný, stříčně a rozewřeně nad úžlabíčkem wětewnatý; dříwí přetwrdé; kůra šedá, rozsedalá; mladší na dobré půdě beztrný, starší a na půdě chudé trnatý; listy stříčné též i střídawé, krátce řapíkaté, waječnokopinaté nebo eliptičné, dole ztenčené, nahoře krátce zakončité, peřenožebré, nejcelejší, nejlysejší, $1^1/_2$—$1^3/_4$″ široké; laty delší listu, stříčné, nadúžlabíčkowé, na rozhách čtyrhraných, lysých, dohromady dělají latu konečnau, obšírnau, pěknau; kwěty mnohé, drobné, bílé, krátce stopkaté; listeny šídlowité, přistopeční; kalich lysý: nštůw wejčitých, ostrých; plátky trochu z kalichu čnějící; tyčinky dwakrát delší plátkůw; čnělka niťowitá; tobolka zwící hrachu bohatého, kulowatá, hrotitá; semena drobná, náryšawá. — W Indii wýchodní, Malé Asii a Africe sewerné diwoká a w zahradách sázená, obzwláště w Egyptu dolením okolo Alexandrie podlé moře, odkud co rok náramné množstwí listů do wšech tureckých zemí se wywáží. Kwěte (w Indii) pořád: ♄.

Wšelicí ti národowé, též i Negrowé, barwí listem nehty na žluto, a ženy i wlasy, ruce, nohy a břicho, majíce to za welikau ozdobu. Anobrž ten obyčej i w některých končinách ruských, bosenských a walašských jest oblíben. W Indii wýchodní jenáci a děwy se barwí, aby sobě wíce se líbili, což ale jenom sprostí smějí dělati. Ta barwa trwá wůbec 3 léta, až totiž nehet doroste, a wšecka žlutost se odstříhá. Za čas smutku ženy se nebarwí. Turci také tak barwí hříwy, ocasy a nohy koní swých. Berthollet a Descotils našli, že listy mohlyby se potřebowati k barwení wlněných tkanin na rozdílné a stálé hnědo.

Ženy malajské oblibujíce si kwěty kře toho wplétají je do wlasůw a kladau w plátno, aby wůní jejich načichlo. Židé kladli je do šatstwa newěstího, protož dí newěsta w písních Šalomaunowých, že její milý jest jako ošol hakofer. t. j. corymbus cypri, kdežto se nerozumějí hrozny cyperké. Wodau wonnau z kwětůw přetaženau myjí se o slawnostech a swatbách, obřízcích, bairamu a kurbanbairamu Kořen čerwenawý slauží k barwení na čerweno.

Kořen a listy též jsau wážené léky w oněch zemích. Olej z kwětůw (Oleum Cyprium) slauží k obměkčení tuhých audůw.

Podřadí 2.

PUKOLOWITÉ. LAGERSTROEMIEAE.

Pukol. Lagerstroemia. Lagerströmie.

Kalich dole 2listenečný, na šestero klaný: uštůw jednoduchými choboty rozdělených. Plátkůw 6, nehetnatých. Tyčinek 18—30. Tobolka kalichem obklíčená, 3—6chlopná, 3—6pauzdrá.

Stromy nebo křu wýchodoindské nebo čínské. Listy střičné. Stopky úžlabíčkowé dohromady dělající latu nebo hrozen. Kwěty brunátné nebo bílé.

P. okrauhlolistý. L. indica *Lin. Lam. t.* 473. *f.* 1. *Curt. mag. t.* 405. Šibi *Kaempf.* 855. Tsijnkin *Rumph* 7. *t.* 28. Keř stromowitý muže wyšší; kmen ztlauští ramena rozdělený na mnoho wětwí rowných, hnědých, čtyrhraných, na jejichž konci jsau nahlaučeny listy střičné, sedawé, zaokrauhlowejčité, nejcelejší, obak po krajích po žíle hlawní a začátku žeber, nejmladší zcela šerpiwaunké, na líci tmawě zelené, na rubu bledé, kratičkým hrotíčkem ukončené; stopky úžlabíčkowé a konečné, dwakrát sochatě rozwětwené, čtyrhrané, šerpiwaunké, mnohokwěté, dohromady dělající latu ozdobnau; kwěty skoro 1½″ w průměru široké, krásně brunátné; kalichy hladké, nebrázdowané, lysé: ušty širokowejčité, ostré; plátky okrauhlowejčité, po kraji jeřabaté, s nehty niťowitými; 6 tyčinek delších nežli ostatní; tobolka zakulatělá, černá, tupá, čnělkau ukončená. — W Číně, Kočinčíně a Žapanu; w Indii wýchodní w zahradách sázená. We Wlaších pod šírým nebem dobře se daří. Weliká zahrad ozdoba. Kwěte w lipnu a srpnu. ♄.

P. lysý. L. Reginae *Roxb. t.* 65. Adambea glabra *Lam. t.* 473. *f.* 2. Adamboë *Rheed* 4. *t.* 20. 21. Keř nejozdobnější 7—8′ zwýši, střídawě welmi wětewnatý; listy střídawé, překrátkořapíčné, 6—7″ dlauhé, 3½—4″ široké, podlauhlé, dole zostřené, na konci zakončité, nakožnatělé, na líci tmawě zelené, wezpod bledé, nejcelejší, rowné, peřenožebré; lata konečná, třebas 1′ dlauhá, přímá, střídawě wětewnatá, wětwe 2—4krát sochatě rozdělené, plsťnaté, jako hlawní stopka tupě čtyrhrané; kalich plsťnatý: trubka obhomolowitá, asi 4‴ dlauhá, zobleně 12žebrá; ušty o polowičku kratší, wejčité, ostré, podhnuté; koruna 2—3″ w průměru široká, z rána bledě růžowá, na wečír brunátná: plátky okrauhlé, čeřité,

s nehty krátkými; čnělka zdělí plátkův; tyčinky přistejné; tobolka kulowatá, zwící hrachu bohatého, dolejškem čnělky hrotitá. — Na chlumech Indie wýchodní, na Žáwě a Luzonu. Pořád zelená, kwěte w lipnu a srpnu, zrá w listopadu a prosinci. ħ.

Z kořena dělají wodu ke kloktání a obměkčující obkladky; zwařenina z kůry, listův a kwětův proti zaprtalostem w břiše dobrá.

P. srstnatý. L. hirsuta *Willd. Rheed.* 4. *t.* 22. Podobá se předešlému, jest ale wětší, rozhy a listy pýřité; laty okolíkowité, plátky wejčné, ploché a plody autlými chlaupky našerpiwaunké. — Na Malabaru.

Kůru potřebují ke flastrům rozhánějícím na dyměje a jiné choroby čemowé.

ŘASNOCH. LAFOENSIA. LAFOENSIE.

Kalich dole 2listenečný, zwonkowitý, na konci řasnato10—12zubý: uštův jakoby obzwláštní blanau srostlých. Plátkův 10—12. Tyčinek dwakrát wíce plátkův. Waječník 2pauzdrý. Bobule kornatá, kulowatá. Semenice střední kulowatá.

Stromy americké. Listy střídné, nejcelejší, lysé. Stopky ojedinělé, 1kwěté. Kwěty weliké, bílé nebo bledé. Listeny podkwětní,

tré. Waječník prostý, wejčitojehlatcowitý, 3bočný. Čnělka hned nejkratší, hned 3bočná. Blizny 3, odstálé nebo w hláwku spojené. Tobolka 3bočná, 3chlopná, 1pauzdrá, mnohosemenná. Semenice 3, hned na dně hned po prostřední čáře na chlopních přirostlé nebo prodlaužené w přepážky, a tak tobolku 5pauzdrau dělající. Semena přímá nebo wzstaupawá, podlauhlá, smačknutá, na konci čuprynatá nebo wšude chlupatá. Bílek žádný. Kel rowný s kořínkem dolením, dělohama plochonaddutýma, podlauhlýma.

Kře nebo byliny prutnaté. Listy střídawé, drobné, stálé, šupinowité, celé, často siwé. Kwěty hustě klasené nebo hrozníčkoklasené, stopečky listenaté; koruny bílé nebo růžowé.

Hřebenčík. Tamarix. Tamariske.

Kalich 4—6dílný. Plátkůw 4—5. Tyčinek 4—5, s ušty kalichowými střídawých, skoro docela prostých. Waječnik na konci dlauze ztenčený. Čnělky 3, dlauhé, rozewřené, na koncí žláznaté, úkosné. Semena nejdoleji na chlopních anebo na dně tobolky u prostřed připewněná, na konci opatřená čuprynau z chlupůw přemnohých, jednoduchých.

H. francauzský. T. gallica *Lin. Blak. t.* 331. *Plenk t.* 240. Tamaryšk *Mat. Wěl.* 44. *ob. lewý.* Keř lysý, 3—6′ zwýši, anobrž 5—15′, dospiwající stromowitý, wětwi dlauhých, autlých, prutowitých, tisawých a leskłých, wypaušťejících mnoho rozeh listnatých, w jeseni padajících; listy střídawé, objímawé, wejčité, ostré nebo zakončité, siwé, autle ďubkowané, mladší předrobné, 1/2‴ dlauhé, střechowité, rozhy teníčké přikrýwající, starší delší 1‴ i wice dlauhé, obdálnější, dole zakončité; kwěty na hroznech pobočních, hustých, wálcowitých, klasowitých 5mužné; listeny ze zpodku wejčitého nebo kopinatého nejostřejší, přímázdrowité; kalich 5dílný: uštůw wejčitých, ostrých, anebo tupaunkých, mázdrowitě obraubených; plátky dwakrát delší kalichu, wejčité, tupé, růžowé; tyčinek 5, delších než plátky: nitek wláskowitých, prašníkůw přilehawých; waječník jehlatcowitý, 3boký; čnělky 3 rozewřené, krátké, s bliznau hláwkowitau; tobolka 3boká, 2½‴ dlauhá, žlutawá. — W stranách podlé Moře středozemního, adriatského a atlasského, též na pořičích Ewropy jižné, Asie prostřední a Afriky sewerné. Kwěte od kwětna až do srpna. ħ.

Ten ozdobný keř tu a onde sází se w zahradách. Wětwe štíhlé, rowné a hladké slauží na trubky dymkowé; kůra balsamo-

hořká druhdy w lékařství se potřebowalu, hodí se ale k wydělíwání kožÍ; rozhy listnaté chwálí místo chmele, a též w lékařství se potřebowaly.

Odrodek jeho prý jest *H. manonosný*, T. g. mannifera *Ehrenb.* lišící se rozhami tužšími, listím bělojínatým, překrátkým. Ten roste na Sinaji a w Arabii skalnaté; zpíchán malíčkým hmyzem, červcem manorobným (Coccus manniparus), prýští šťáwu sladkau, wysýchající, z čistého cukru slizowého složenau, o níž někteří se domnjwají, že to jest mana čili mán, jejž Israelité w poušti jsau sbírali a jedli. (porownej manowec, str. 393.)

H. africký. T. africana *Poir.* Podobá se předešlému rodu, lysý, násiwý; kůra hnědější; listy kopinaté, přiobjímawé, střechowité, delší a dwakrát tlustší nežli u předešlého; klasy sedawé, dole šupinaté, husté, tlusté, sotwa třikrát delší nežli širší; kwěty wětší. — Na místech písčitých podlé potokůw a moře w Maurenínsku, Ocitanii, Neapolsku, Egyptě, okolo Trapezuntu. ♄.

H. ruský. T. Pallasii *Desv.* T. pentandra *Pall. ross.* 2. *t.* 77. Též podobný prwnímu; lysý sotwa siwý; listy nejmenší, ostré, střechowité; klasy latnéné, přítlusté; tyčinky dwakrát delší koruny; čnělky nejkratší. — Na polích Předhoří kawkazského, na stepu kawkazskochwalinském. ♄.

Zwařeninu a kaši z rozdrceného natí přikládají Rusowé a národ

ob. prawý. Keř pohledu hřebenčíka francauzského, tužší ale a méně štihlý; listy čárkowité, tupé, siwé, dubkowané, w dubkách šupinkami bílými přikryté; kwěty 3krát větší, na hroznech 2—6″ dlauhých, klasowitých, které z jara jsau konečné a hustší, w létě ale, když po druhé kwěte, wycházejí rozhy kwětauci pod jarními a miwaji větší listy; listeny a ušty kalichowé kopinaté, zakončité; plátky podlauhlé, o polowičku delší uštův kalichowých, růžowé; tyčinky kratší koruny: waječník jakoby zobanitý a ukončený bliznau zpleštilopolokulowatau, 3laločnau; tobolka 4—5‴ dlauhá, bezleská, siwá, wzstaupawá; semena připewněná na krátké semenici středochlopní, wálcowitě wřetenowitá, žlutohnědá, s ouprynau na nožičce kolenowitě ztočené. — Podlé potokův a řek Ewropy jižné a prostřední. Kwěte od kwětna až do lipna. ♄.

Užíwá se jako hřebenčík francauzský.

Sodaul. Reaumusia. Reaumurib.

Kalich 5dílný. Plátkův 5, dole šupinama brwitýma opatřených. Tyčinek 25—30, nejdoleji 5bratrých. Čnělek 5—6, niťowitých. Tobolka 5pauzdrá, chlopná: pauzder 2semennych. Semena hustě huňatá.

S. jehlolistý. R. vermiculata *Lin. Lam. t.* 489. *f.* 1. *Bocc. sic. t.* 4. *f. G. Moris.* 3. *t.* 12. *f.* 6. *Lob. ic.* 30. Keř lysý, přímý, ½—1′ zwýší, bělokorý; listy siwé, střídawé, sedawé, šídlowité, polooblé, na rozhách střechowitě shlaučené; kwěty ojedinělé na koncech rozhowých, krátkostopečné; kalich listeny střechowitými obalený: uštův wejčitých, ostrých; plátky wejčité, bílé; tyčinky kratší plátkův; čnělky s bliznau ostrau; tobolky wejcowité, 5boké: chlopní padawých; semena podluhowatá, chlupy bílými nebo červenawě hnědými porostlá. — Podlé Moře středozemního na Sicilii a w Africe. Kwěte w červnu, lipnu. ♄.

Z popela toho kře wyluhují salajku (sodu); Arabowé potřebují rozhy slaně chutnající proti zlým wyraženinám.

Řád 92.

ODULOWITÉ. *MELASTOMACEAE.*

Trubka kalichowá pomocí žil s waječníkem srostlá a tudyž dělající 8—12 dutinek obwaječníkowých, poz-

ději prostá, pořídku docela přirostlá anebo hned z počátku prostá; kraj 5-, též i 4—6dílný, pořídku toliko zubatý nebo celý, stálý anebo nade dnem obřiznutý, padawý. Plátkůw co uštůw kalichowých, wyniklých z kruhu w ústí kalichowém připewněného, často brwitozubaté, w paupěti dohromady stočené. Tyčinek dwakrát tolik (pořídku tolikéž) co plátkůw, prostých, hned stejných, hned střídawě různotwarých, w paupěti wewinutých, čímž prašniky dříwe wisí do dutin obwaječníkowých zapuštěné: spojidlo na nitkách klaubnaté, dole s přiwěsky různotwarými. Waječník 2—8- (nejčastěji 4—5-) pauzdrý. Čnělka s bliznau nerozdělenau. Plod mnohopauzdrý, mnohosemenný: buď bobule s kalichem srostlá, buď tobolka prostá, chlopnitá, s chlopněmi i prostřed přepážkatými. Semena drobná we skořápce kruché, bezbílečné. Kel rowný nebo křiwý a w posledním případku nestejnoděložný.

Stromy, kře, řídko byliny. Listy střídawé, pořídku přeslenné, nejčastěji nejcelejší, 3—9žilé a žebernaté, tečkami neproswitnau bezpalisté. Kwěty obojaké, prawidelné, na wrcholících konečných řídko ojedinělé.

Do toho řádu počítají nyní wíce 750 rodů (w 82 pokoleních), ježto wšecky náležejí horkému pásmu a jmenowitě Americe jižní. Bobule mnohých jsau jedlé; některé poskytují barwinu anebo lé

dlauhé; stopky úžlabičkowé, 1kwěté, delší řapíku; listeny 2 čárkowité, na konci přírozšířené; plátky welikě, podlauhlowejčité, růžowé; tobolka zakulatělá, 5hraná, dopola kalichem obklíčená. — Na Jamaice. 5.

Kwěty kořenné pijí co thé w nemocech hrudních.

Zobaur. Rhynchanthera. Hornanther.

Trubka kalichowá kulowatá, kraj o 5 lalocích čárkowitých anebo štětinowitých. Plátkůw 5, obwejčitých. Tyčinek 10, s prašníky wejčitými, nejdéle zobanitými a spojidlem dlauhým, dole dwojuchým, 5 buď menších, buď wyklestěných. Weječník wejčitokulowatý, lysý. Tobolka 3-, častěji 5pauzdrá. Semena hranatá nebo podlauhlá.

Z. hrubokwětý. R. grandiflora *Decand.* Melastoma grandiflora *Aubl.* 1. *t.* 160. Rhexia grandiflora *Bonpl. mel. t.* 11. Polokeř sličný, 2—4′ zwýší; kmeny čerwenawé, wětwe křižmo střičné, oblé, i se řapíky chlupatožláznaté; listy střičné, dlauhořapičné, srdčité, přizaubkowané, chlupaté, 9žilé, asi 3″ dlauhé, 1½″ široké; kwěty na konci rozch trojnaté; trubka kalichowá, zakulatělá, nachowá, mrtnatá, kratší uštůw štětinowitých; plátky fialowé; tyčinky sotwa delší plátkůw, jichž 5 plodných, 5 malých bez prašníku. — Na lukách bahnitých w Kayeně a podlé Orinoka.

Z celé rostliny prýští se šťáwa lepká balsamná, wonná; plátky té wlastnosti zbawené potřebují na thé proti kašli, listy ale k hojení ran.

Kotewnice. Rhexia. Rhexie.

Trubka kalichowá dole wejcowitobaňatá, nahoře w hrdlo stěsněná, kraje na čtwero klaného, stálého. Plátky 4, obwejčité. Prašníkůw 8, spojidla nepatrného, neauškowaného. Tobolka we břiše kalichowém prostá, 4pauzdrá, semenic lunowitých, hladkých. Semena lžicowitá.

K. wirginská. R. virginica *Lin. Lam. t.* 283. *f.* 2. *Bot. mag. t.* 968. Bylina 2—3′ zwýší: lodyha křídlatočtyrhraná, příjednoduchá; listy střičné, sedawé, wejčnokopinaté, brwitopilowané, 3—5—7žilé, i s kalichy roztrauseně mrtnataunké; kwěty přísedawé, skoro wrcholičené, úžlabičkowé a konečné, na stopce sochaté, pod částkami nesaucí listeny drobné, střičné; koruny drobné, brunátné. — W plotech a křowištích wlhaunkých z Nowa Boraka až do Wirginie. 4.

K. štowíkowá. R. alifana *Walth.* Lodyha lysá, skoro oblá, přímá, přijednoduchá, přípýřitá; listy sedavé, střičné, kopinaté, lysé, ostré, celé nebo ku konci zaubkované; květy skoro konečné, w latu chudobnau rozpostawené; stopka rozewřeně sochatá; kalich žláznatě a lepnatě chlupatý; koruna obšírná, jasně brunátná; prašníky weliké, žluté. — W Karolině. ♃.

Listy chuti lahodně kyselé asi jako štawelowé.

Sarak. Chaetogastra. Borstenkauch.

Trubka kalichowá čihowitá, chlupatá nebo šupinatá, o 5 uštech stálých. Plátkůw 5, obwejčitých. Nitky lysé; prašníkůw 10, podlauhlých, stejných, 2děrých, spojidla dole prodlauženého buď w ostruhu jednoduchau nebo na dwé klanau, buď w bradawice 2, tupé, někdy nejmenší. Waječník prostý, na konci štětinatý, a často zaubkowaný. Tobolka 5pauzdrá. Semena lžicowitá.

S. šedivý. C. canescens *Decand.* Rhexia canescens *Bonpl. Rhex. t.* 6. Keř 3′ zwýší; wětwe oblé a listy krátce hustě a měkce srstnaté; listy ½″ dlauhé, řapíkaté, weličitokopinaté, 3žilé, neiceleiší; květy přikonečné

čárkowitých, ostrých, štětinatých, padawých; koruna delší kalichu, plátkůw obwejčitých, zakončitých, fialowých, delších nežli tyčinky; prašníky přísrpowité; waječník wejcowitý; čnělka zdélí tyčinek, niťowitá, koncem ohnutá; tobolka wejcowitá, do pola kalichem obklíčená, bělawá, 5pauzdrá. — W Číně. Kwěte w dubnu až do října. ♄.

Potřebuje se proti hryzení a wně na otoky.

Podhal. Tibouchina. Tibouchina.

Trubka kalichowá čibowitá, střechowitě šupinatá, dole obklíčená pokrywkau dwojnásobnau, složenau z listenůw 2 srostlých; uštůw 5, kopinatých; choboty bez přiwěskůw. Plátkůw 5, waječných. Tyčinky nitek lysých; prašníky se spojidlem dole tupě dwojuchým. Waječník dokonce prostý, na konci štětinatý. Tobolka pukawá. Semena lžícowitá.

P. drasný. T. aspera *Aubl. t.* 177. Rhexia aspera *Willd.* Melastoma Tibouchina *Desr.* M. aromatica *Vahl.* Keř asi 2—3′ zwýší; rozhy čtyrbokooblé, křehké, i se řapíky šupinatoškrablawé; listy krátkořapíčné, wejčité, dole tupé, na hoře ostré, nejcelejší, 5žilé, na rubu štětinatosrstnaté, na líci přitlačeně huňaté, hunin mezi žilami se stýkajících, asi 2″ dlauhé, 8—9‴ široké; kwěty nemnohé, příkonečné, na chudé latě; plátky brunátné. — W Guianě francauzské. ♄.

Wšecky částky jsau zápachu líbezně kořenného. Z kwětu dělají thé proti neduhům hrudním, obzwláště kašli suchému.

Horochraň. Tristemma. Dreikrone.

Kalich dole mnoholistenný, trubkowitý, na 4—5 klaný, blízko kraje opatřený přiwěsky wausatými. Plátkůw 4—5, nehetnatých. Tyčinek 8—10: prašníky přioblaukowité, dole přiuchaté. Waječník dole sotwa kalichem srostlý, na konci huňatoštětinatý. Bobule rozdílně zpleštilé, kalichem oděná, 4—5pauzdrá.

H. obecná. T. virusanum *Comm. Vent. choix. t.* 35. T. mauritianum *Pers.* Melastoma virusana *Don.* Podkeř 2—3′ zwýší, dole dřewnatý; lodyha čtyrboká; listy stříčné, řapíkaté, waječné, zakončité, 5žilé, obak jako i rozhy chlupaté; strbauly konečné, přísedawé, 5—8-kwěté; kalich trojnásobnau řadau štětin přitlačených obklíčený, kraje na patero klaného, a wně opatřeného dwojnásobnau řadau přiwěskůw brwitých, jako ušty stá-

lých; bobule wejcowitá, nahranatělá, o 5 pauzdrách. — Na ostrowě sw. Mauricia. ♄.

Bobule chutné jedí; listy dobré proti nakažliwým nemocem.

Odule. Melastona. Schwarzmund.

Trubka kalichowá wejcowitá, často šupinatá; kraj na patero nebo pořídku na 4—6 klaný: uštůw padawých; choboty meziuštowé wen prodlaužené, drobné. Plátkůw co uštůw kalichowých. Tyčinek často dwakrát wíce plátkůw, řídko tolikéž. Spojidlo na prašnicích střídawých kratší, a delší, dole 2ostružné nebo 2štětinné. Blizna tečka jinatá. Bobule 5-, pořídku 4—6pauzdrá. Semena lžicowitá.

Bobule mnohých jedlé a barwí pysky a hubu černě, odkud jméno *melastoma*, jakoby *černoústník*, *Schwarzmund*.

O. malabarská. M. malabathricum *Lin.* M. *Burm. zeyl. t.* 73. Kadali *Rheed. 4. t.* 43. Fragarius *Rumph 4. t.* 72. Keř wysoký nebo strom nízký, wětwí křížmo střičných, rozeh 4bokých, hřbelcowitodrasných; listy krátkořapíkaté, eliptičnopodlauhlé, dole tupé, na konci ostré, celé, obak zelené a hřbelcowitodrasné, 5žilé; kwětůw 5—9, swazkowitě wrcholičených, někdy toliko 3 anobrž i 1 na

Bobule dáwají dětem, aby do postele nescaly; rozmačkané listy s listím pepřowým proti kašli.

Štětaul. Clidemia. Clidemia.

Trubka kalichowá wejcowitá, nahá, nebo málokdy wětewnatá: uštůw 5, stálých, auzkých, ostrých. Plátkůw 5, přemálokdy 6. Tyčinek 8: prašníky dole škrcené, přídwojuché, na konci 1děré. Waječník s kalichem srostlý, na konci štětinami často w kruhy rozpostawenými wěnčený. Čnělka niťowitá. Blizna tečkowitá, jinatá. Bobule 5pauzdrá. Semena wejčitá nebo příhranatá, nelžícowitá, bez příwěskůw.

Št. srstnatý. C. hirta *Don.* M. hirta *Lin.* *Sims mag. t.* 1971. Keř zwýší muže, tuhý; rozhy oblé, jakož i řapíky a laty srstí ryšawau mrtnaté; listy wejčitokopinaté, dole přízaužené, nahoře zakončité, zaubkowané, 5žilé, po žilách hustě, jinde roztraušeně chlupaté; laty úžlabíčkowé roztrojené, chudokwěté, sotwa zdélí řapíka; kalich mrtnatý trubky wejčité, uštůw štětinowitých; plátky obwejčité, dost weliké; bobule modré. — Na Jamaice.

Bobule náwinné jedí a w horečkách k ochlazení potřebují.

Št. wýborný. C. elegans *Don.* Melastona elegans *Aubl. t.* 167. Keř; wětwe smačknutooblé i s řapíky, latami a obojím powrchem listowým chlupy dlauhými roztraušenými štětinatomrtnaté; listy srdčité, zakončité, 5žilé, brwité, širokě zejkowané zejky okrauhlými, wraubečkowanými; laty úžlabíčkowé roztrojené, chudokwěté, delší řapíku; kalichu mrtnatého trubka wejcowitá, ušty štětinowité; plátky obwejčité, modrawě bílé; bobule chlupaté, modrawé, šťáwnaté, 5pauzdré; semena mnohá, drobničičká. — Podlé zdí okolo příbytkůw w Guianě. ♄.

Bobule sladké, lahodné obzwláště dětí jedí.

Št. obecný. C. agrestis *Don.* Melastoma agrestis *Aubl.* 1. *t.* 166. Bylina o několika lodyhách oblých, i s řapíky, listy a latami huňatá; listy krátce řapíkaté, wejčitopodlauhlé, zakončité, přípilowané, 5žilé; laty konečná, střídnowětewná, bezlistenná nebo s listeny nejdrobnějšími; kalich trubky kulowaté, uštůw 5, krátkých, ostrých; plátky waječné, bílé; bobule huňaté, modré, šťáwnaté. — Podlé potokůw a starých zdí w Kayeně. ♄.

Bobule sladké a lahodné jedí Kreolowé.

Trubka kalichowá podlauhlá, lysá, dole nahá, kraj baňkowitý, stálý, 5zubý: uštův širokých, krátkých, tupých, často brwitých. Plátkův 5, obwejčitých. Tyčinek 10: prašníky stejné sě spojidlem nejkratším, w zadu dwojuchým. Waječník kolem do kola řadau štětin obkličený. Čnělka wálcowitá. Blizna weliká, okrauhloštítowitá. Bobule 5pauzdrá. Semena wejčitá, hranatá, pupu čárkowitého.

Kře; řapíky krátké, na konci napuchlé, w měchýře dwa wezpod otewřené, u wnitř často zkrýwající mrawence. Listy jednoho páru stejné.

B. kulatý. T. guianensis *Aubl. t.* 174. Melastoma physophora *Vahl.* M. Tococa *Desr.* Keř 6′ zwýší; rozhy 4bočně anebo mezi klauby smačknuté, na klaubech štětinatochlupaté; řapík pod měchýřema zakulatělýma sotwa 3‴ dlauhý, štětinatý; listy stejně širokowejčité, zakončité, sotwa přiwraubkowané, 5žilé, po žilách a kraji štětinaté, na lici roztraušeně štětinaté; lata konečná; kalich chlupatý; bobule wejcowitá, asi jako trnka, čerwená, 3pauzdrá, mnohosemenná. — W Guianě a Kayeně podlé

podluhowatá, pěkně čerwená, drobnosemenná. — W lesech Guiany francauzské. ♄.

Bobule lahodné jedí.

Tupaušek. Medinilla.

Trubka kalichowá bezžebrá, kraj wálcowitý s trubkau nepřetržený, dokonale uťatý, stálý. Plátky 4—5, wejčité, tupé, příkožowité. Tyčinek 8—10; prašníky prodlaužené, ostré, 1děré, dole tupě 2uché. Waječník nahoře uťatý. Čnělka niťowitá. Blizna tečka jinatá. Bobule láhwicowitá, kulowatá, krajem kalichowým wěnčená, 4pauzdrá. Semena wejcowitá, hladká.

T. kadeřawý. M. crispata *Blum.* Funis Muraenarum mas *Rumph* 5. *t.* 35. *f.* 1. Keř weliký wětwí mnohých, okoličených, co prst tlustých, čtyrhraných, plných wodnatého dřeně, pnaucích se wysoko po stromech, opatřených na každém kolínku čtwerem listůw kopisťowitých, 5—8″ dlauhých, 3½—4″ širokých, 5žilých, často ponačerwenalých; kwětůw bílých 5—6 na wrcholíku úžlabíčkowém; kalich nachowý; plátkůw 5; tyčinek 10 nestejných; bobule trochu wětší hlohyň, brunátné, sladké, mdlé. — Podlé řek na Molukách. Kwěte w listopadu a prosinci. ♄.

Sedřeli se o wětwí šerá pokožka, jsau hladké a kluzké jako auhoř; dělají z nich balsam na rány; listy přítučné a nakyslé jedí s masem; též požíwají bobule.

Stejnucha. Ossaka.

Trubka kalichowá s waječníkem spojená a jej nepřewyšující s ušty 4 krátkými, ostrými. Plátky 4, kopinaté. Tyčinek 8 krátkých; prašníky sotwa dole uchaté. Waječník na konci lysaunký. Čnělka niťowitá. Blizna jednoduchá. Bobule 4pauzdrá, krajem kalichowým wěnčená. Semena wejcowitá, hranatá.

S. žlutawá. O. flavescens *Decand.* Melastoma flavescens *Aubl. t.* 164. Strůmek zwýší 10′, ztlauští 8″; rozhy tupě 4bočné nebo oblé, zmládí jakož i řapíky štětinami roztraušenými, přitlačenými přišerpiwé, pak lysé; listy řapíkaté, waječné, obak zakončité, 5krátžilé, wraubečkowané, lysé, po žilách wezpod příštětinaté, 9″ dlauhé, 4″ široké, na líci šedé, wezpod žlutawé; stopky 1kwěté, ze starších úžlabíček swazkatě wynikající, krátké, nejlysejší; kraj kalichowý wyřezáwaný; plátky kopinaté,

ostré, wně přiaksamitné; bobule drobné, žluté, chutné. — W lesech synemarských Guiany francauzské. 5.

Šomolatec. Heterotrichum.

Trubka kalichowá wejčitokulowatá; kraj na 5—8 klaný, uštůw stálých, dole welmi rozšířených, w hrot prodlaužených. Plátkůw 5—8, waječných. Tyčinek 10—16, stejných; nitky lysé, prašníky podlauhlé, dole sotwa hrbaté, na konci 1děré. Waječník lysý, na konci šomolatý. Čnělka wálcowitá. Blizna tečka jinatá. Bobule 5—8pauzdrá, kulowatá, kalichem wěnčená.

Š. úzkolistý. H. angustifolium *Decand.* Melastoma hirta *Lam. Plum. ed. Burm. t.* 141. Keř 2—4′ zwýši; wětwe, řapíky a stopky, rub listowý a kalichy wně plstnaté pýřím krátkým, hwězdowitým, bílým, a mrtnaté štětinami tuhými, ryšawými, odstálými; listy podlauhlé, dole tupé, nahoře zakončité, swraskalozejkowané, na wrchu bublinatoštětinaté, 3krátžilé, 4″ dlauhé, 1″ široké; úžlabíčka žil wausatá; wrcholik rozewřený, roztrojený, konečný; trubka kalichowá wejcowitá: laloků 5, dole rozšířenozaokrauhlých, w hrot šídlowitý ukončených; koru-

ná, stříčnowětewná; listeny aksamitnaté; kalich dospělý nejlysejší; koruna bílá; tyčinky žluté; blizna rozšířená, příštítowitá; bobule wyschlé, 5pauzdrá, drobnosemenná. — W Indii západní, Guianě a Brasilii. 5.

Šťáwau z listůw hojí upichnutí o rybí ostí.

Hobčatec. Henrietta. Henriette.

Kalich zwonkowitý, o lalocích 5 širokých, tupých. Plátkůw 5 aksamitnatých, wejčitých. Tyčinek 10; prašníky tlusté, dole na dwé klané, nahoře dlauhozobané, 1děré. Čnělka wálcowitá, srstnatá. Blizna hláwkowitá, tupá. Bobule šťáwnatá, 5pauzdrá.

H. šťáwnatý. H. succosa *Decand.* Melastoma succosa *Aubl. t.* 162. Strůmek zwýší 12′, ztlauští 5″; rozhy tupě 4bočné, pak oblé jakož i řapíky šerpiwé pýřím ryšawým přitlačeným, přihřbelcowatým; listy stříčné, krátkořapíčné, pětkrát žilné, waječné, hrotem zakončité, nejcelejší, na líci zelené, po žilách srstnaté, ostatně štětinami tuhými drasné, na rubu aksamitnoplsťnaté pýřím rezawým, tuhaunkým; stopky 3—4 ze starších úžlabiček, 1kwěté, ryšawé, swazečné; kalichy rezawohuňaté, tupě 5laločné, obwejčitokulowaté; plátky obšírné, bílé, wejčité, aksamitnaté; prašníky weliké; čnělka tlustá; blizna sotwa hláwkowitá; bobule fialowá s dužninau čerwenawau. — W lesech kayenských, kdežto slowe Caca-Henriette. 5.

Bobule chutné jedí; zwařeninu z listůw trpkých potřebují k čistění ran a wředůw.

Obrub. Loreya. Loreye.

Trubka kalichowá zwonkowitá, nejdoleji s waječníkem spojená, na konci přiuťatá. Plátkůw 5, wejčitých, dole přísrdčitých, tupých. Tyčinek 10; prašníky tlusté, wejcowité, tupé, dole přihrbaté. Waječník na konci lysý. Čnělka niťowitá. Blizna hláwkowitá, skoro 5bočná. Bobule 5pauzdrá.

O. lysý. L. arborescens *Decand.* Melastoma arborescens *Aubl. t.* 163. Strom lysý, 60′ zwýší, 1½′ ztlauští; kmen dole s welikými křídly (Arcaba zwanými); kůra šedá, rozsedalá; dříwí bílé, husté; wětwe široko rozložené, křížmo stříčné; rozhy nejtupěji 4bočné pak oblé; listy řapíkaté, stříčné, waječnookrauhlé, tupé nebo zakončité, nejcelejší, 5žilé: žíly 2 trochu nad dolejškem prostředních wyniklé; hrozníčky boční, 7—8kwěté, wr-

cholíkowité; kalich přiuťatý; plátkůw 5, dole přisrdčitých; bobule rusá, 5pauzdrá, malé mišpuli podobná. — W lesech Guiany francauzské. 5.

Bobule sladké, chutné, *mêtes* zwané.

Širál. Miconia. Miconie.

Trubka kalichowá s waječníkem spojená: kraj krátký, stálý, 5zubý: zubůw tupých, u wnitř zmnožených blanau širokau, často po odkwětení nad waječníkem sklimeně přitlačených. Plátkůw 5, obwejčitých, tupých. Tyčinek 10: prašníky podlauhločárkowité, dole krátce a tupě uchaté. Waječník přísomolkatý, nejlysejší. Čnělka niťowitá. Blizna tupá. Bobule 5pauzdrá. Semena trojhraná, hladká, s pupem čárkowitým.

Š. aksamitnatý. M. holoserica *Decand.* Melastoma holoserica *Lin. Bonpl. mel. t.* 23—24. M. albicans *Swartz.* Keř 3—5′ zwýší; rozhy oblé, jakož i řapíky, laty, kalichy a ruby listowé a líce listůw mladších hustě a měkce aksamitnoplsťnaté, pak olysajíci; listy řapíkaté, střičné, waječnopodlauhlé, ostré, dole tupé, přisrdčité, 5žilé, na líci lysé, nejdrobnějšími bělawými tečkami zkropené;

skoro třikrátžilé, na líci lysé, wezpod pýřím nejdrobnějším popotečkowané; lata konečná, hned nad samým nejwyššim párem listowým wětewnatá: wětwí přesleněných, hranatých; kalich pýřím hwězdowitým přísrpiwý o 5 zubech nejkratších; kwěty předrobné, bílé; malwice modrawé, 5pauzdré, málošťáwné. — Podlé řek w Kayeně a Brasilii. ♄.

Zemínowé barwí tím křem tkaniny na černo a tudyž jej nazywají *tinota*.

Dwojděr. Cremanium.

Trubka kalichowá zwonkowitá nebo obwejčitá, s wejcníkem spojená; kraj stálý, 4—5zubý. Plátkůw 4—5, obwejčitých. Tyčinek 10, stejných. Prašníky krátké, dole příklínowité, bezuché, na konci tupé, dwojděré. Čnělka niťowitá. Blizna okrauhloštítowitá. Malwice 3—5-pauzdrá. Semena hranatá nebo wejcowitá s pupem čárkowitým.

D. barwířský. C. tinctorium *Decand.* Nejlysejší; rozhy oblaunké, na kolínkách štětinkami shlaučenými, přířadowými opatřené; listy řapíkaté, wejčnopodlauhlé, přízakončité, pilkowané, 3žilé, kožowité, lesklé; lata konečná, shlaučená; kalich nejtupěji 6zubý; plátkůw 6, okrauhlých; tyčinky přikratší plátkůw; prašníky krátké, klínowité, nejtupější dwojřadé; blizna štítowitá; malwice wyschlé. — W Peruwii. ♄.

Tím křem barwí Peruané své tkaniny na žluto.

D. čajowý. C. theezans *Decand.* Melastoma theezans *Bonpl. mel. t.* 9. *Dict. sc. nat. atl.* 3. *t.* 230. Keř 12—15′ twýší, wšude lysý, rozkladitowětewnatý; rozhy oblé; listy řapíkaté, kopinatowejčné, přizubaté, 5žilé, 3—4″ dlauhé, na líci pěkně zelené, wezpod bledé; lata konečná wětwiček shlaučenokwětých; kwěty bílé, w noci libowonné, drobné, sedawé, hojné; kalich zwonkowitý, sotwa dělený; plátky wejčné; nitky u prostřed klaubnaté; prašníky na konci 2děré, dole nejmenšeji přiwěsečnaté; blizna štítowitá; malwice kulowatá, modrá, krajem kalichowým wěnčená, 3pauzdrá, mnohosemenná. — Okolo Popoyanu w Americe jižné. ♄.

We wlasti potřebují list kořenný místo čaje čínského, jenž může w mnohých případnostech jej dobře nahraditi. Ten keř dobřeby šířil se we Wlaších a Francauzích.

Saukruž. Blakea. Blakee.

Kalich zwonkowitý, dole šupinami širokými 6—4,

křižmo nebo trojnásobnau řadau obklíčený; kraj stálý, blanowitý, 6laločný nebo 6zaubkowý. Plátkůw 6. Prašniky welké, w kraužek spojené, na konci tupé, dérama pukající, dole násadkau krátkau, ostruhowitau opatřené. Malwice kalichem wěnčená, 6pauzdrá. Semena wejčitá, hranatá.

S. přižilý. B. quinquenervis *Aubl. t.* 210. B. triplinervia *Lin.* Strom mírný kmenu 10—12′ wysokého, 8″ tlustého, hladkého, dřiwí twrdého a bílého, za sucha čerwenawého; wětwí dlauhých, ohebných; smitkůw bakulatých, brázdowaných, dutých; listy eliptičné, zakončité, obak lysé a lesklé, 5žilé: žil 2 krajům nejbližších, 2 nad zpodkem wyniklých; stopky dwojčatné, kratší řapiku; šupiny kalichu delší; kwěty welké, pleťowé barwy, u wnitř bílé; nitky na konci welmi rozšiřené; prašníkůw 16—18; blizna štítowitá; malwice zakulowatělé, žluté, chutné. — Po lesech w Guianě a Brasilii. 5.

Malwice jedí a jmenují *cormes* nebo *meles.* Strom pro kwět mnohý jest ozdobný, pěkně barwený, wonný a pěkného pohledu.

S. přižiwný. B. parasitica *Don.* Topobea parasitica *Aubl. t.* 189. Keř přižiwný na kmenech stromůw zle-

pukající, dole nahé. Vaječník s kalichem srostlý. Čnělka niťowitá, čnějící. Malwice kulowatá, pupečnatá, 4pauzdrá, dole chlopněmi pukající. Semenice lunowité. Semena wejcowitá, welikopupá, bezbílečná, rownokelná, tlustoděložná, dlauhokořínkowá.

M. červcowý. C. coccineus *Don.* Melastoma cocoinea *Rich. Bonpl. mel. t.* 44. M. alpina *Swartz.* Keř mladší připýřitý, pak lysý; rozhy oblaunké; listy vaječné, zakončité, nejcelejší, 5žilé, wezpod pýřím klkatým, roztraušeným anebo tečkami nejmenšími znamenané; kalich mladý pýřím klkatým skoro šupinatý, pak olysající; kwěty stkwěle červcowé. — W rašelinách po horách wysokých na Guadalupě a w Kayeně.

Hwězducha. Astronium.

Kalich s vaječníkem srostlý: kraj stálý, 5—6zubý. Plátkův 5—6. Tyčinek 10—12; nitky blanowitě smačknuté, prašníky na dél pukající, w zadu dužnaté. Čnělka 1. Blizna štítowitá. Malwice wyschlá, pupečnatá, 3—4pauzdrá, mnohosemenná, pak na konci pukající. Semenic co pauzder we dně malwicowém wypuklých. Semena plewowitá, míškem blanowitým obraubená, přímá.

H. šípkowá. A. papetarium *Blum.* 526. Pharmacum papetarium *Rumph* 4. *t.* 69. Keř wysoký anebo strůmek kmenu co stehno tlustého, wětwí obšírných, rozeh čtyrbraných; listy eliptičné, 8″ dlauhé, 4″ široké, dužnaté, 3žilé, wezpod hnědošupinaté; kwěty latněné, drobné, červené; malwice červenawé, twarem šipkům podobné, wětší bezinek. — Podlé lesův po místech štěrkowých na Molukách. ♄. 5.

Kořen a listy míchají do kaše rýžowé a s rybami waří, ježto tím nabywají chuti příjemně nakyslé.

Řád 93.

ANGOLAMOWITÉ. *ALANGIEAE.*

Trubka kalichowá wejcowitá, koncem přistěsněná; kraj zwonkowitý, 5—10zubý. Plátkův 5—10, čárkowitých, otewřenopodhnutých. Tyčinek daleko čnějících buď dwakrát nebo čtyřikrát více nežli plátkův. Nitky prosté, niťowité, dole nejhuňatější. Prašníky přirostlé, čárkowité, 2pauzdré, wnitřní štěrbinama na dél pukající, často wyčauchlé. Terč dužnatý dole u kraje kalichowé-

ho. Peckowice waječná, skoro wěnčená, dužnatá, přížebernatá, příplsťnatá, pecka bezchlopná, 1pauzdrá, na konci prowrtaná. Semeno 1 (nebo 3) překocené, wejcowité; bílek dužnatý, rozdrolitelný; kel dlauhý, kořínku dlauhého, wzstaupawého, děloh plochých, listowitých, srdčitowejčitých.

Stromy indské ozdobné rozeh trnowatějících. Listy střídawé, bezpalisté, nejcelejší, peřenožebré, netečkowané. Kwěty úžlabíčkowé, prawidelné, obojaké, chomáčené.

Obsahuje jediné pokolení se 3 rody.

Místo w saustawě nejisto, ačkoli podobá se k obdulowitým a myrtowitým, od nichž ale jistými znaky se odchyluje.

Angolam. Alangium. Angolambaum.

A. desítiplátečný. A. decapetalum *Lam.* Grevia salvifolia *Lin. f.* Alangi et Angolam *Rheed.* 4. *t.* 17. Strom třebas 100′ zwýší, kmenu často přetlustého (12′), koše obšírného, dříwí bílého i šedého, přetwrdého, kůry kořenné, hořké a ostré; rozeh lysých, trnowatějících; listy překrátkořapíkaté, střídawé, podlauhlokopinaté, tlustaunké, lysaunké, wezpod nahnědle zelené, wysedložebré; kwěty ojedinělé nebo po 2—3 w úžlabíčkách krátkostopkaté, bělawé, wonné; kalich 20—24zubý: zubůw přímých,

hladká, w kautech pauzdrowých na semenici hranaté nahromaděná, obalená míškem blanowitým, tlustobílečná. Kel překocený skoro zdélí bilku, děloh vaječných, tupých, plochaunkých, kořínku oblaunkého, děloh delšího, hořeního, rowného tupého.

Kře nebo polokře po mírných stranách polokaule sewerné. Listy střídné, netečkowané, žilnaté, zubaté nebo přícelé, bezpalisté Stopky střídné, úžlabíčkowé nebo konečné, roztrojeně wrcholičené nebo přílatačné. Kwěty bílé.

Decandolle sem počítá 2 pokolení s 12 rody.

Pustoryl. Philadelphus. Pfeiffenstrauch.

Kalich trubky obwejčitočihowitý, kraje 4—5dílného. Plátkůw 4—5. Tyčinek 20—40, prostých, kratších nežli tyčinky. Čnělek 4—5, hned srostlých, hned wíce méně prostých. Blizen 4—5, podlauhlých anebo čárkowitých, oddělených, pořídku srostlých. Tobolka 4—5pauzdrá, mnohosemenná. Semena plewowitá s míškem blanowitým, podlauhlým, tam třepenitým.

P. wonný. P. coronarius *Lin. Duham. nov.* 1. *t.* 20. *Lam. t.* 420. *Schmidt t.* 59. *Schk. t.* 131. *Sturm f.* 3. *Rostl.* 2. *ob.* 61. Pustoryl, jasmín bílý, český, bez bílý wonný. Keř zwýší 3—4', z kořena mnoho odnoží wyhánějící, málowětewný; wětwe střídné, odstálé, oblé, s korau hladkau, zahnědle ryšawau, slupující se; rozhy srstnaté; listy wejčitokopinaté, dole zaokrauhlené nebo ostraunké, nahoře zakončité, ostré, autlo- a ostrozubé, pětkrátžilé, na lici jasně zelené, lysé, na rubu bledší, po žilách a žebrách, též i po kraji srstnaté; z konce rozeh wynikají hrozny 5—7kwěté; kwěty silně a líbezně zápachající na stopečkách krátkých, srstnatých střídné a pod úžlabíčkem opatřených listenem maličkým šídlowitým; kwět konečný často o 5 dílech, ostatní ale o 4; ušty kalichowé wejčitokopinaté, ostré, srstnaté; plátky wejčitookrauhlé, krátkonehetné, bílé, delší uštůw kalichowých; tyčinek 20, plátkůw kratších: nitky šídlowité, prašníky podluhowaté, 2pauzdré, na dél pukající; waječník twaru trubky kalichowé; čnělky w jednu srostlé, delší tyčinek; bliznу 4; tobolka hnědá, podluhowatá, z kalichu čnějící, 5—4chlopná: chlopni u prostřed přehrádkatých; semena mnohá, drobnička, w míšku paličkowitém, nahoře otewřeném a tu třepenitém. — W Ewropě jižné, nyní wšude w Ewropě mírné jako zdiwočelý. Kwěte w červnu a lipnu, zrá w září a říjnu. ♄.

Z rowných wětwí dělají trubky dymkowé; druhdy potřebowali

kwět k sflení nerwůw, a olejem z nich dělaným pomazowali sílici jasmínowau; listy zahořkle ostré we Wlašich prý dáwají na salát, aby nabyl chuti ostřejší.

P. hrubokwětý. P. grandiflorus *Willd. Gaudp. t.* 44. Podobá se předešlému, wětwe ale jsau tenší, prutowité; keř 6—8střewičný; wětwe s pokožkau kaštanowě krwawau; listy wejčité, dlauhozakončité, zaubkowané, třikrát žilé, wezpod po žilách srstnaté; úžlabíčka žil zwazečnochlupatá; kwěty přitrojčatné nebo ojedinělé; kalichowé dlauhozakončité; čnělky srostlé, tyčinek delší; o 4 bliznách čárkowitých; kwěty bezwonné. — W Americe sewerné. ♄.

Druhé pokolení jest *dvoudomé*, Decandria, w. Rostl. 2. s. 382, a 427.

Řád 9.

MYRTOWITÉ. *MYRTACEAE.*

Kalich trubky s wejčníkem srostlé, kraje 4—5, pořádku 6dílného: uštůw prostých anebo wice méně srostlých, w paupěti střechowitých anebo odstáwajících. Plátkůw co uštůw kalichowých, s nimi střídawých, z ústí kalichowého wyniklých, w paupěti střechowitých anebo dohromady swinutých, řídko žádných. Tyčinek s plátky tamtéž wyniklých, často mnohořadých, dwakrát ano i mnohokrát wice: nitky buď prosté buď rozdílně mnohobratré, w paupěti na konci přiwrácené: prašníky wejčité, 2pauzdré, malé, štěrbinama pukající. Wejcník 4—5, řídko 2— nebo 6pauzdrý: čnělky dohromady srostlé: bliznа 1. Tobolka nebo malwice 4—6pauzdra, mnohosemenna, řídko ořech 1pauzdrý, 1semenný. Semena bezbílečna. Kel rowný nebo křiwý: kořínek proti paupu směřující náboru nebo dolů.

Stromy nebo ker. Listy střídm. pořádku střídawé, pokrokr. celistwé, kožowité, žlázkami silicnými prosywitawě naplněné. Kwěty obojaké, nejčastěji pravidelné, obvčejní hermafrodité, pohlavné, ojedinělé anebo na wrcholcích klasech

Do toho řádu dostalo se 325 rodů (w 42 pokoleních) žijících většinau krajů obratníkowých. Asi 12 rostou w Americe jižní, 10 w Australii, a 5 wewnitř [illegible] Všecky jsau dřewnaté, i přídavné masky obsahují [illegible] nějakých plody slouží za potrawu nebo koření, dřewo [illegible] k nábytkowému užitečné.

(Obsahuje čtyři podřady)

[illegible] Tobolka 1pauzdra. Tyčinky [illegible] prosté.

2. *BALMINOWITÉ.* Tobolka mnohopauzdrá, chlopněmi pukawá. Tyčinky prosté nebo mnohobratré.

3. *MYRTOWITÉ* (wlastně). Malwice nejčastěji mnohopauzdrá. Tyčinky prosté. Kel oblý, čárkowitý, oblaukowitý, děloh někdy dlauholistowitých, swraskalých.

5. *KRASOSTROMOWITÉ.* Plod dužnatý anebo suchý, mnohopauzdrý, nepukawý. Tyčinky dole jednobratré.

Podřadí 1.

OPUČOWITÉ. CHAMAELAUCIEAE.

Wlasokus. Calythrix.

Kalich trubky s waječníkem dole spojené a ukončené nahoře trubičkau wálcowitau, útlau: kraje 5dílného, stálého: lalokůw dole wejčitých, ukončených štětinau koruny delší. Plátkůw 5, padawých. Tyčinek 10—30 prostých. Prašníky zakulatělé. Čnělka nitowitá, zdélí tyčinek. Plod wyschlý, nepukawý, 1pauzdrý, we waječníku 2waječný, zralý 1semenný.

Kře wřesowité, australské.

W. lysý. C. glabra *R. Brown. Lodd. cab. t.* 586. Listy roztraušené, oblé, řapíkaté, palistnaté, dospělé jakož i rozhy a lističny lysé; kwěty dwadcetimužné; plátky bledě ponačerwenalé. — Na Nowém Hollandu. ħ.

Opuč. Chamaelaucium.

Kwět před rozwitím obklíčený listenoma poddutýma, pak dole kolem pukajícíma a hořejšek co wíčko swrhujícíma. Kalich o 5 uštech plátkowitých, nerozdělených. Plátkůw 5. Tyčinek 20, jichž 10 neplodných, jazýčkowitých, 10 plodných, menších, střídawých. Čnělka zawřená. Blizna hláwkowitá. Waječník 1pauzdrý, 5—9waječný.

O. brwitá. C. ciliatum *Desf. mem. mus.* 5. *t.* 3. *f. B.* Keř; listy střídné, shlaučené, čárkowité, 3hrané; kwěty úžlabičkowé; trubka kalichowá lysá, čárkowaná, uštůw zaokrauhlých, brwitých. — Na Nowém Hollandu. ħ.

Klobučinec. Pileanthus.

Kwět dříwe rozwití zakrytý listenem zakulatělým,

nahoře dwojnosečným a rozpuklým, na ušty kalichowé ztuha přiléhajícím, brzo pak kolem štěrbinau pukajícím a hořejšek co wičko swrhujícím. Kalich přirostlý, na desatero klaný: uštůw přiokrauhlých. Plátkůw 5. Tyčinek 20, wšech plodných; nitky prosté, některé sochaté, prašníky tedy s pauzdroma spojenýma nebo nespojenýma. Waječník 1pauzdrý, 5—7waječný. Čnělka 1; blizna tupá.

K. červíkowý. P. Limaus *Labill. nov. holl.* 2. *t.* 149. Keř; wětwe křižmostřičné, pahrbkaté; listy sedawé, střičné, tlusté, oblé, připalíčkowité, na konci rozeh sblaučené, žláznatotečkowané; kwěty úžlabíčkowé a přikonečné, bílé, krátce stopečnaté. — Na Nowém Hollandu. ħ.

Podřadí 2.

BALMÍNOWITÉ. LEPTOSPERMEAE.

Protinitka. Tristania. Tristania.

Kalich na patero klaný, s trubkau stálau. Plátkůw 5. Tyčinek mnohobratrých, swazky protiplátečné a sotwa delší plátkůw. Prašníky přiléhawé. Tobolka 3pau-

f. 4. *Plenk t.* 581. *Hayn.* 10. *t.* 9. *Düsseld. suppl.* 3. *t.* 18. *Rostl.* 2. *ob.* 59. Caju Puti *Rumph* 2. *t.* 16. Strom 50—60′ zwýší; kmen křiwolaký ztlauští člowěka, někdy i dwau, rozděluje se nahoře na nemnohé wětwe dělající koš řídký, neprawidelný; kůra měkká, z nejtenších lupenůw složená, snadno rozlupitelných, popelawých, dole na kmenu jest čerwená, ostatně ale bělawá, březowé podobná; listy střídawé skoro sedawé, prodlauženokopinaté, 6—8″ dlauhé, 1″ široké, zakončité, kosowité, 3—5žilé, tuhé, nejlysejší, skoro siwé, chuti swraskawé, zápachu kořenného, silného; rozhy kwětaucí wisuté; kwěty mnohé, wonné, sedawé, w klas rozpostawené, příodstálé na wětwičce nejlysejší; plátkůw 5, zažlutlých, drobných, poddutých, asi ½‴ dlauhých: tyčinky mnohé, dlauhé, dole jako w 5 swazkůw rozdělené; prašníky drobné, žluté; čnělka rowná, niťowitá; tobolka zwící semena koriandrowého, na konci welmi uťatá, jako koflíčkowitá; semena mnohá, drobná, hnědá, nakřiwělá, plewowitá. — Na Molukách w půdě mastné lesy řídké dělá. Kwěte w lednu též i w březnu, zraje od srpna až do listopadu. ♄.

Stromy wydáwají příjemný zápach, a tudyž rádi k wečeru pod nimi se procházejí. Dříwí sice twrdé a štěpné nedá se leštiti. Korau zacpáwají koráby na místo konopí, *baru* ji jmenujíce. Olaupaný strom opět nowau korau se popíná. Plodů kořenných nepotřebují.

K. menší. M. minor *Smith.* M. Cajaputi *Roxb.* M. Leucadendron *Houtt. Pftzs.* 2. *t.* 16. *Düsseld.* 11. *t.* 3. Caju Kilan *Rumph* 2. *t.* 17. *f.* 2. Ten rod, menší předešlého a někdy toliko keř, pořídku ztlauští stehna s korau žlutawau, lupenatau, nehodící se ku cpání, listy má střídawé, eliptičnokopinaté, příostré, kosowité, 3—5žilé, 4″ dlauhé, ½″ široké; kwěty klasené, příodlehlé; osa (wětwička kwětonosná), kalichy a rozhy huňaté. — Na Molukách w půdě kamenité blízko moře. ♄. ♄.

Listy a plody (bollong) wonné často w lékařstwí se potřebují, a tyto z Bornea se rozesílají. Dělají z nich nápoj k posilnění žaludka wystonáwajících se. Též semeno drobníčké, plewowité bedliwě sbírají a w bedničkách prodáwají. Listy jsau plné míškůw siličnatých; když celau noc we wodě se močí a potom z báně přepalují, nabýwá se silice prozračité, kardamomem silně zapáchající a brzo těkající, *kajaputowau* (oleum cajaput) nazwané. Dwa pytle sotwa dají 2 drachmy. To jest silice kajaputowá, ježto do Ewropy se přiwáží a jako jiné silice působí, toliko že stáleji a bez welikého rozpálení.

K. kručinkolistý. M. genistaefolia *Smith exot. t.* 55. Listy čárkowitokopinaté, zakončité, nepatrně 1—3žilé; klasy řídké, listnaté; swazky tyčinkowé o mnohých praš-

nících co nehty plátkowé dlauhé. — Na Nowém Hollandu.

We wlasti potřebuje se místo čaje a slowo tudy *čajowník bílý*.

Blahowičník. Eucalyptus. Schönmütze.

Kalich trubky stálé, obwejcowité nebo kulowaté, šáleckowité: kraj wíčkowitý, kolem obříznutý a pukající, padající. Plátky žádné. Tyčinky mnohé, prosté. Tobolka 4pauzdrá nebo pometáním 3pauzdrá, na konci pukající, mnohosemenná.

Stromy ztepilé nowohollandské. Listy často střídawé, kosowité, nejcelejší, nejčastěji nejlysejší. Stopky úžlabíčkowé, krátké, nesoucí okolík jednoduchý, 3—15kwětý. Wíčko některých dwojsobné: wačšné kalichowé, wnitřní plátkowé.

B. pryskyřičnatý. E. resinifera *Smith exot.* 2. *t.* 34. *Andr. rep. t.* 400. *Hayn.* 10. *t.* 5. Metrosideros gummifera *Gaert. t.* 34. *f.* 1. Strom ztepilý, jehož koš welmi wětewnatý; dříwí welmi pryskyřičnaté toliko k páleni slauží; kůra šerá, rozsedalá; rozhy hladké, oblé, červenawé; listy střídawé, wejčitokopinaté (6″ dlauhé, 1″ široké), dlauhozakončité, dole ztenčené, peřenožebré, podlé krajůw jednožilé, nasiwělé, autle a hustě tečkowané, lysé; okoliky úžlabíčkowé se stopkau přísmačknutau, trochu delší řapíku; wíčko homolowité, kožowité, dwakrát delší nežli trubka kalichowá, maličko prohnuté; tyčinky nitek wláskowitých, prašníkůw žlutých. — Na Nowém Hollandu. Kwěte w dubnu až do lipna. 5.

Kůra jest plna pryskyřice klowaté, červenawé, trpké, jejíž wynášená do Ewropy se zawáží, a *kinem botanybayským* čili *nowohollandským* slowe. Jediný strom dá třebas 60 gallonůw šťávy. Prospiwá w běhawkách.

B. ztepilý. E. robusta *Smith nov. holl. t.* 13. *Rostl.* 2. *ob.* 57. Strom na Nowém Hollandu nejwyšší a nejohromnější, třebas 116—124′ zwýši, kmen w obwodu 25—35′ tlustý; rozhy lysé, hranaté, zwláště na konci ostročtyrhranné; listy střídawé, kopinaté, podlauhlé, nestejnostranné, dlauhozakončité, nejlysejší, peřenožebré a podlé krajů obak žilé; řapíky 1½″ dlauhé; stopky úžlabíčkowé, zdéli řapíku, smačknuté, dwojbřité, nahoře rozšířené, nejlysejší, 4—6kwěté; kwět maličko kratší stopky, o stopečku krátkau, tlustau podepřený; kalich zwonkowitý; wíčko polokulowaté, zakončité, delší trubky; tyčinky nitek nitowitých, prašníkůw drobných, podluhowatých. — Podlé Oceanu až na nejwyšší wrchy Nowého Hollandu. 5.

Dřiwí twrdé, červenawé, pěkně žilnaté jako mahagonowé, a protož i slowe *mahagonem nowohollandským*.

B. šiký. E. obliqua *Herit. sert.* 18. *Lam. t.* 422. *Smith nov. holl. t.* 13. *Salisb. par. t.* 15. Strom ztepilý s korau korkowitau, 3″ tlustau, složenau z mnohých wrstew wyschlé pokožky; listy širokokopinaté, zakončité, dole welmi nestejné, peřenožebré, 6—7″ dlauhé, 2″ široké: stopky zdélí řapíkůw (1palečných) úžlabíčkowé a boční, i s rozhami oblé; okoliky 9—12kwěté. — Na Nowém Hollandu, u nás we skleniku. 5.

Diwochowé korau přikrywají swé chatrče a dělají z ní wory.

Železnec. Metrosideros. Eisenmark.

Kalich trubky s waječníkem srostlé, nehranaté, kraje na šestero klaného. Tyčinek 20—30 prostých, nejdelších, čnějících. Čnělka niťowitá. Blizna jednoduchá. Tobolka 2-, častěji 3pauzdrá: pauzder mnohosemenných. Semena bezkřídlá.

Stromy nebo kře. Listy střídné nebo střídawé. Kwěty stopkaté, nepřirostlé na smítky jako u kajaputu.

Ž. prawý. M. vera *Rumph* 3. *t.* 7. *Lindl. coll. t.* 18. Nani *Valent. aest. t.* 53. Strom ztepilý, 4′ tlustý; listy střídné, krátkořapíkaté, wejčitokopinaté, zakončité, nejlysejší, 4″ dlauhé, 2″ široké, na líci jasně zelené, na rubu bledší a síťožebré; kwěty drobné, na wrcholících úžlabíčkowých nebo konečných, stopkatých bělawé, mnohé; plody zakulatělé, černawé, 2pauzdré. — Na Molukách a Ostrowech blízkých w Moři jižném. Kwěte w lednu, zrá od dubna až do října. 5.

Kůra hořká a trpká užitečná proti běhawce a bělotoku. Kmen sestáwá z dwojího dřiwí: wnější skoro jako slanina, wnitřní okolo dřeně rezawé, co železo skoro těžké a twrdé, a jest wlastně *dřewo železowé*. Obyčejně necháwají stromy státi, až je wítr wywrátí, což snadno se stáwá, an kořeny nehluboko leží w půdě hlinaté a štěrkowité. Měli to dřiwí za neporušitelné we wodě i zemi; odporuje dešti a wodě, obzwlášťě mořské; protož Čínowé dělají z něho wesla a kotwe, jichž poslední mají za trwanliwější železných, jelikož netrpí červem, a jedna stojí třebas 8—100 tolarůw. Baly z toho dřiwí náleží wázati, jelikož nelze hřebůw do něho wraziti. Nehoří; toliko čerstwé dá se zdělawati; tenká pilka ale přece wnikà; snadno se štípá; dělají z něho dobré uhlí, ježto žíří jako železo.

Balmín. Leptospermum. Südseemyrte.

Kalich trubky příčihowité, kraje na patero klaného, s ušty trojúhelnými, chlopnitými. Plátkůw 5. Tyčinek 20—30, prostých, kratších nežli plátky. Čnělka niťowi-

tá. Blizna hláwkowitá. Tobolka 4 — 5pauzdrá, welmi pořídku 3pauzdrá. Semena nejdrobnější, podluhowatá.

Kře nowohollandské. Listy střídawé, nejcelejší, tečkowané, drobné. Kwěty bílé.

B. metlatý. L. scoparium *Forst. Cook it.* 2. *p.* 100. *ic. Andr. rep. t.* 66. *Rostl.* 2. *ob.* 60. Melaleuca scoparia *Lin. Wendl. sert. t.* 15. Philadelphus floribundus *Roem. et Ust. mag.* 7. *t.* 2. Keř silně wětewnatý, hustý, 4—5' zwýši, někdy sromowitý, wětwí stejně wysokých, kůry šedé; rozhy a listy nejmladší hedwábité, olysající; listy wejčité, kožowité, 5''' dlauhé, 2''' široké, sedawé, střídawé, hrotité, na líci 5žilé: žil dwau ztuha podlé kraje běžicích, na rubu 1žilé, žláznatotečkowané; kwěty úžlabičkowé, na konci rozeh drobné, nejkratšeji stopkaté; kalich lysý: uštůw blanowitých, wejčitých, tupých, bílých; plátky bílé, okrauhlé; tobolky čihowité, na konci zakulatělé, hnědé, dopola 5chlopné, uštůw kalichowých zbawené. — Na Nowém Hollandu. Kwěte w červnu, lipnu. ♄.

Listy zapáchají kořením a chutnají hořce. Cook dal swým majtkům na kurděje roznemohlým píti thé z listůw a kwětůw prospěšně, též potřebowal jich do piwa na místo chmele.

B. žlutawý. L. flavescens *Smith. Bot. mag. t.* 2695.

t. 423. *Sims. mag. t.* 1301. Listy mladší hedwábité; tobolky 2—3semenné; ušty kalichowé příokrauhlé.

Stálokryt. Baeckea. Bäckee.

Kalich trubky čihowité, kraje na patero klaného, stálého. Plátkůw 5. Tyčinek 5—10, kratších nežli plátky. Čnělka niťowitá. Blizna hláwkowitá. Tobolka 2—5pauzdrá, kalichem zawřená, mnohosemenná.

Kře; listy střídné, lysé, tečkowané. Květy stopkaté, bílé, drobné.

St. metlatý. B. virgata *Andr. bot. rep. t.* 598. *Sims. bot. mag. t.* 2127. *Lodd. bot. cab. t.* 341. Leptospermum virgatum *Forst.* Melaleuca virgata *Lin.* Keř sličný, větwí prutowitých; listy čárkowitokopinaté, ostré; stopky úzlabičkowé, ojedinělé, nesaucí okolík z 3—8 květůw stopečkowaných; kalich lysý: uštůw rozložených, širokowejčitých, tupých; plátky obwejčité; tyčinek 5—10, nitky na konci žláznaté. — Na Nowé Kaledonii. ħ.

Podřadí 3.

MYRTOWITÉ. MYRTEAE.

Kysloň. Sonneratia. Sonneratie.

Kalich nejdoleji s waječníkem spojený, zwonkowitý, na 4—6 klaný, uštůw w paupěti chlopnitých. Plátkůw 4—6, s ušty kalichowými střídawých, někdy žádné. Tyčinek mnoho; nitky prosté, prašníky zakulatělé. Čnělka niťowitá. Blizna přihláwkowitá. Malwice dole přirostlá na kalich, jím obklíčená, zakulatělá, slupkau porostlá, 10—15pauzdrá přechrádkami tenkými. Semena mnohá, w dužnině hnizdící, křiwá, bezbílečná; kel křiwý.

Strůmky rozeh 4bokých. Listy střídné, celé, waječné, tlustaunké, 1žilé, příbezžebré, netečkowané. Květy konečné, přijedinělé, weliké.

K. syrečkowá. S. acida *Lin. Lam. t.* 420. Papagate *Sonn. voy. t.* 10. 11. Aubletia caseolaris *Gaert. t.* 78. Rhizophora caseolaris *Lin.* Mangium caseolare rubrum *Rumph* 3. *t.* 74. Blatti *Rheed.* 3. *t.* 40. Strom asi jako jabloň; kmen a wětwe wypauštějí kořeny jako kořenowníky; dříwí bílé, přetwrdé; kůra tlustá, popelawá; rozhy 4boké, skoro křídlaté, hnědočerwené; listy waječnopodlauhlé, tupé, lysé, nejcelejší, 6″ dlauhé, 4″ široké; květy weliké, červené, ojedinělé, konečné; ka-

lich lalokůw 6, wejčitých, ostrých; plátkůw 6, auzkých, sotwa kalichu delších; tyčinky mnohem delší plátkůw; prašníky zakulatělé; vaječník okrauhlý; malwice welika, čnělkau hrotitá, o 26 pauzdrech naplněných šťawau kyselau, w níž semena wejčitá, hranatá. — Na Malabaru a Nowé Guinei w místech wlhkých. Kwěte pořád. 5.

Owoce zralé jedí surowé anebo s rybami wařené, jimž omáčka zčerná; listy též s rybami waří. Dužnina owoce barwau a zápachem podobá se k starému sýru, takže i jej cítiti se domníwáme jdauce pod tím stromem. Šťáwu z owoce wytlačenau a s medem smíchanau potřebují proti bedelkám u dětí a k umírnění horkosti w horečkách; listy na kaši rozmačkané přikládají na hlawu w zápalčiwých nemocech.

K. bílá. S. alba *Smith.* Mangium caseolare album *Rumph* 3. *t.* 73. Strom wětší předešlého, asi jako dub, křiwý, tlustši muže; kmen newypaušti kořenů nadzemních, za to ale dole přewelike bakule, takže na nich seděti možná; kořen wyhání dost daleko od kmenu jakoby rohy, zdělí pidi nebo střewíce, přímé, ostré, sotwa 1′ od sebe zdálené; nejsau pak to zwláštní rostliny ani zakrsalé kořeny, nébrž kusy dřewa, 2′ dlauhé, ježto ze stran wyhánějí kořeny, které dohromady s hlawními kořeny jsau spojeny; jestli se uříznau kusy ty, zahynau a podobají se kostem; rozhy oblé; listy waječnopřio-

Stromy americké. Listy střídné, řapíkaté, zdvojnásobněné, , prosvítavě tečkované. Stopky 1—mnohokvěté, z úžlabíček li-opadalého vyhánějící.

O. úzkolistý. C. lineatifolia *R. et Pav. per. t.* 13. ty kopinaté (vaječné); stopky 1květé. — W hájích Andách nejhorčejších w Peruwii, kdežto i w zahra-h se sází pro owoce žluté, wonné, jedlé. Strom we *palillo.* 5.

O. širolistý. C. cornifolia *H. B. et Kunth. am.* 6. *t.* . Listy přieliptičné, ostré, wezpod nejautleji pýřité; pky dolení shlaučené nebo wětewnaté. — W Nowé nadě nedaleko Ibague, we wýšce 4000′ nad mořem a ve *Guyavo de Anselmo.*

Owoce, $1^1/_2$″ tlusté, welmi lahodné.

Kujawa. Psidium. Guyave.

Kalich trubky elipsowité nebo obwejcowité, často konci škrcené; kraje před rozwitím nerozděleného, na 1—5 klaného. Plátkův 5. Tyčinek mnoho, na užek široký, skoro po celém dílu kraje kalichowého ozděleném hustě připewněných, prostých. Čnělka ni-itá. Blizna hláwkowitá. Waječník 5 — 20pauzdrý. lwice kalichem okornatělá a ušty jebo wěnčená, mno-emená. Semena zralého plodu hnízdící w dužnině skořápkau kostěnau. Kel podkowowitý, kořínku del-o, děloh nejmenších.

Stromy nebo kře Ameriky meziobratníkowé. Listy střídné, množebré, netečkowané. Stopky úžlabíčkowé, 1—8květé, 2liste-Kwěty bílé. Plody zralé často bez přehrádek.

K. hrubokvětá. P. grandiflorum *Aubl. t.* 190. Strom 10′ zwýší; kůra náryšawá, coročně se slupující; dří-twrdé, celistwé, starých stromův uprostřed čerwe-; rozhy 4boké; listy mírně řapíkaté, lysé, wejčité, ončité, celé, 4—5″ dlauhé, 2″ široké; stopky ojedi-é, úžlabíčkowé, 1květé; kwěty bílé, líbezně zapácha-; kalich listenoma kopinatýma podepřený, 4—5uše-; plátky podduté, zaokrauhlé, nestejné, řeřabité, ja-y třásnaté po kraji; owoce žluté, kulowaté, 4pauz-, chuti kořenné, příjemné. — W Guianě a na Ka-ě. 5.

Obywatelé jmenují jej *citronelle,* pro zápach kořenný, podobný isowému, kterýž wydáwají listy, kwěty a dřewo. Owoce jest mi oblíbené.

K. hruškowá. P. pyriferum *Lin. Mer. sur. t.* 19. *w Ehr. t.* 43. Guajawa domestica *Rumph* 1. *t.* 47.

Guayava pyriformis *Gaert. t.* 38. **P. vulgare** ***Rich.*** **Kujawnik** obecný (bez odrodu *β*) ***Rostl.*** 2. ***ob.*** 56. **Strom** skoro jako jabloň, asi 20′ zwýši, **kmen křiwý, muže** zwýši a 1½′ ztlaušti, někdy **wyhání 3 kmeny; wětwe** dlauhé, welmi hebké, nelámající **se, třebas až k zemi** koncem sehnuté; nejmenší **snětíky mohau chlapce udrżeti**; kůra hladká, narudá, a **pokožka snadno se slupuje**; rozhy zelené, 4boké, pýřité, **starší oblé**; **listy** střičné, krátkořapíkaté, kożowité, **přezimující, proswitawě** tečkowané, eliptičné, ostré, **wysedložebernaté: żeber** wezpod pýřitoaksamitnatých, 3—4″ **dlauhé,** 1½—2″ **široké**; kwěty asi co gdaulowé **weliké, bílé, úżlabíčkowé,** ojedinělé, na stopce asi 1″ **dlauhé, oblaunké, pýřité**; kalich podepřený listenem čárkowitým, pýřitým: trubka zakulatělowejcowitá, pýřitá, **kraj na patero, nejčastěji** na čtwero klany: uštůw wejčitých, **tupých, kożowitých**; plátky 5—4, dwakrát uštůw delší, **bílé**; **owoce twaru a** zwící mírné hrušky, pýřité, **wně żluté, u wnitř** čerwené, bílé nebo zelenawé, dužnaté, **šťáwnaté, sladké a** kořenné, **semem** silně zapáchající; **semena** mnohá, twrdá. — Na Ostrowech karybejských **a w Americe horké,** odkud přenešen do obojího swěta, **kdežto co owocný strom** se wšude sází. Kwěte na konec dešťůw a nosí až do

dí, ačkoliw méně mají dužniny. Též w zahradách strom ten sázejí, dežto nosí owoce měkčí a větší, kteréž obyčejně nedozralé jedí, rotože zwěř, obzwláštně ptáci, je rádi žerau. Dřiwí dobré k pálení.

K. chlumní. P. montanum *Swartz.* Rozhy 4boké; sty waječnopodlaublé, přízejkowané, zakončité, nejlyejší; stopky mnohokwěté; kwěty mandlemi hořkými apáchající, pročež i strom ten *almandron* slowe; owoce akulatělé, drobné, wýborně chutnající. — Po chlumech a Jamaice.

K. guinejský. P. guineense *Swartz.* Rozhy oblé, pýtohuňaté; listy řapíkaté, wejčité, na líci lysé, wezpod i e řapíky rezawoplstnaté; stopky 1—3kwěté; owoce akulatělé, plawé, přípýřité, u wnitř rudé, zwící muškowé kulky, chuti wýborné. — Na Ostrowech karybejských, kamžto z Guiney prý přenešen.

Klínowec. Jossinia. Mespelmyrte.

Kalich trubky čihowitozakulatělé, kraje až dolů 4ilného, s laloky i w paupěti patrnými. Plátky 4. Tynek mnoho, připewněných na kruh široký, jako u ajawy. Plod dužnatý, čihowitozakulatělý, ušty kalichoými wěnčený, mnohosemený.

K. mišpulowý. J. mespiloides *Decand.* Eugenia mepiloides *Lam.* Myrtus mespiloides *Spreng.* Keř podobný išpuli; listy weliké, wejčitokopinaté, kožowité, po kraji odwinuté, na líci lysé, lesklé, wezpod a na řapíku 8‴ laubrém, rozhách a stopkách přiaksamitnaté; stopky 1kwěté, delší řapíku, skoro palečné; kwěty weliké; plod ejcowitý, dužnatý, krajem kalichowým wěnčený, aksamitnatý, šedý. — Na Burbonu ostrowu. ħ.

Owoce jedlé.

Myrta. Myrtus. Myrte.

Kalich trubky zakulatělé, kraje 5-, welmi pořídku dílného. Plátků 5, nejřídčeji 4. Tyčinky prosté. Malice 2—3pauzdrá, zakulatělá, krajem kalichowým wěnená. Semena w každém pauzdru mnohá, nejřídčeji jedinělá, příkostnatá, ledwinitá, prohnutá. Kel křiwý, ěloh polooblých, nejkratších, kořínku dwakrát jich elšího.

Kře. Listy střídné, proswítawě tečkowané. Stopky úžlabíčowé, jednokwěté.

M. obecná. M. communis *Lin. Blak. t.* 114. *Plenk t.* 14. *Lam. t.* 419. *Hayn.* 10. *t.* 36. *Rostl.* 2. *ob.* 55. Myr-

tus *Mat. Hdj.* 61. — *Wtl.* 71. 72. **Keř 3—6′ wysoký, w nejjižnějších Ewropy končinách stromowitý, třeba** zwýši 2 mužův, přímý; kůra **šedá, rozsedalá**; **větve** starší oblé, s korau nahnědloryšawau, **mladší čtyrboké**, taktéž barwené; rozhy pýřité, **naryšawělé, střičné**, ačkoliw obyčejně jedna pometáwá; **listy střičné, pořádku** trojčaté, wejčité nebo **wejčitokopinaté anebo kopinaté**, nejcelejší, po kraji maličko **ochlípené, nejlysejší, žlázkami** proswitawě tečkowané, **nepatrně žebernaté, lesklé**, na lici tmawě zelené, wezpod **bledší; řapík nejkratší**, ztlustlý; kwěty na loňských **větwičkách úžlabičkowé, střičné**, ojedinělé, pořádku dwojené **nebo trojené**; **stopky** 1-kwěté, na konci s listenoma **kopinatočárkowitýma, nejkratšíma** prsiwýma; kalich **zwonkowitý, ústův wejčitých**, ostrých, lysých; plátky zaokrauhlé, **bílé, welmi prchawé**; malwice kulowatá, modročerná, **zwící borůwky, w Syrii** zwící třesně, a bílá **nebo červená, ušty kalichowými** wěnčená, 3pauzdrá; semen w každém pauzdru 3, ledwinowitých. — Na aubočí pahrbků wýslunném podlé Moře středozemního a adriatského. **Kwěte z jara. ħ. 5.**

Mnoho má odrodkův, jež wiz w *Rostl. 2. st.* 287. W zahradách máme též planau.

Listy a plody (myrtinky) jsau chuti a zápachu příjemných a

překrásný; kůra mladých zahnědlá, pak zpopelawějící, na starších bělawá, často skwrnami rusými obširnými strakatá, welmi hladká, tu a onde se olupující; listy eliptičné, tupé, nadduté, kožowité, nejlysejší, na líci síťkowanožilnaté, proswitawě tečkowané, 3—4″ dlauhé; stopky úžlabičkowé a konečné, roztrojené, chocholičené, listu delší, smačknuté; kwěty na patero klané, drobné; zuby kalichowé wejčité, ostré; koruny bílé, načerwenalé; malwice kulowatá, zwící hrachu, kalichem wěnčená, 7—8-semená. — Po chlumech na Ostrowech karybejských, Jamaice a t. d. Kwěte dwakrát do roka. 5.

Obywatelé antilišti užíwají listůw ku kořenění jídel, jakož i jejich malwic.

P. citrolistý. M. pimentoides *Decand.* M. citrifolia *Poir. Bot. cab. t.* 178. *Düsseld. suppl.* 5. *t.* 19. Pěkný strom; rozhy ostře úhoké, i se stopkami lysé; listy waječné, kožowité, neproswitawé, lesklé; stopky úžlabičkowé a konečné, roztrojenolatněné; kwěty na patero klané, w rozporách sedawé, ostatní stopečkowané; malwice elipsowité. — Na Ostrowech karybejských, Guadalupě, w Indii wýchodní se sází. 5.

Nezralé a usušené plody podobají se ku wšehochuti, ačkoli řídko do obchodu přicházejí.

, ačkoliw méně mají dužniny. Též w zahradách strom ten sázejí, kto nosí owoce měkčí a větší, kteréž obyčejně nedozralé jedí, ožo zwěř, obzwláštně ptáci, je rádi žerau. Dřiwí dobré k pálení.

K. chlumní. P. montanum *Swartz.* Rozhy 4boké; y waječnopodlauhlé, přizejkowané, zakončité, nejlyí; stopky mnohokwěté; kwěty mandlemi hořkými áchající, pročež i strom ten *almandron* slowe; owoce ulatělé, drobné, wýborně chutnající. — Po chlumech Jamaice.

K. guinejský. P. guineense *Swartz.* Rozhy oblé, pýhuňaté; listy řapíkaté, wejčité, na líci lysé, wezpod i řapíky rezawoplsťnaté; stopky 1—3kwěté; owoce ulatělé, plawé, přípýřité, u wnitř rudé, zwící muškáé kulky, chuti wýborné. — Na Ostrowech karybejch, kamžto z Guiney prý přenešen.

Klínowec. Josaikia. Mispelmyrte.

Kalich trubky čihowitozakulatělé, kraje až dolů 4ého, s laloky i w paupěti patrnými. Plátky 4. Tyek mnoho, připewněných na kruh široký, jako u awy. Plod dužnatý, čihowitozakulatělý, ušty kalichoni wěnčený, mnohosemený.

K. mišpulowý. J. mespiloides *Decand.* Eugenia mespiloides *Lam.* Myrtus mespiloides *Spreng.* Keř podobný puli; listy weliké, wejčitokopinaté, kožowité, po kraji lwinuté, na líci lysé, lesklé, wezpod a na řapíku 8‴ ubém, rozhách a stopkách přiaksamitnaté; stopky 1té, delší řapíku, skoro palečné; kwěty weliké; plod cowitý, dužnatý, krajem kalichowým wěnčený, aksnatý, šedý. — Na Burbonu ostrowu. ♄.

Owoce jedlé.

Myrta. Myrtus. Myrte.

Kalich trubky zakulatělé, kraje 5-, welmi pořídku ného. Plátků 5, nejřídčeji 4. Tyčinky prosté. Male 2—3pauzdrá, zakulatělá, krajem kalichowým wěnná. Semena w každém pauzdru mnohá, nejřídčeji linělá, přikostnatá, ledwinitá, prohnutá. Kel křiwý, oh poloobłých, nejkratších, kořínku dwakrát jich ího.

Kře. Listy střídné, proswítawě tečkowané. Stopky úžlabíčé, jednokwěté.

M. obecná. M. communis *Lin. Blak. t.* 114. *Plenk t.* . *Lam. t.* 419. *Hayn.* 10. *t.* 36. *Rostl.* 2. *ob.* 55. Myr-

tus *Mat. Háj.* 61. — *Wil.* 71. 72. Keř 3—6′ wysoký w nejjižnějších Ewropy končinách stromowitý, třeba zwýší 2 mužůw, přímý; kůra šedá, rozsedalá; wětwe starší oblé, s korau nahnědloryšawau, mladší čtyrboké taktéž barwené; rozhy pýřité, naryšawělé, střičné, a koliw obyčejně jedna pometáwá; listy střičné, pořídku trojčaté, wejčité nebo wejčitokopinaté anebo kopinaté nejcelejší, po kraji maličko ochlipené, nejlysejší, žlázkami proswitawě tečkowané, nepatrně žebernaté, lesklé na líci tmawě zelené, wezpod bledší; řapík nejkratší, ztlustlý; kwěty na loňských wětwičkách úžlabičkowé, střičné, ojedinělé, pořídku dwojené nebo trojené; stopky 1kwěté, na konci s listenoma kopinatočárkowitýma, nejkratšíma pršiwýma; kalich zwonkowitý, uštůw wejčitých, ostrých, lysých; plátky zaokrauhlé, bílé, welmi prchawé; malwice kulowatá, modročerná, zwící borůwky, w Syrii zwící třešně, a bílá nebo čerwená, ušty kalichowými wěnčená, 3pauzdrá; semen w kažkém pauzdru 3, ledwinowitých. — Na auboči pahrbků wýslunném podlé Moře středozemního a adriatského. Kwěte z jara. ♄. 5.

Mnoho má odrodkuw, jež wiz w *Rostl.* 2. *st.* 287. W zahradách máme též planau.

Listy a plody (myrtinky) jsau chuti a zápachu příjemných a kořenných; oboje potřebowali k posilowání w běhawkách, krwotocích a wodnotělnosti; nyní listím wyděláwají kuže. W krajinách jižných dělájí wěnce swatební z rozeh myrtowých. Strom ten byl Lidé zaswěcen.

M. muškátowá. M. Ugni *Moll.* Mortilla *Feuil.* 3. *t.* 31. Keř zwýší 3′; wětwe střičné, oblé; dříwí twrdé; listy wejčité, ostré, lysé, 7—8‴ dlauhé, 2—3‴ široké; stopky úžlabičkowé, 1kwěté, připodhnuté, listu maličko delší, pod kwětem nesauci listeny 2 čárkowité; kalichy na patero klané, uštůw podhnutých; owoce kulowaté, zwící třešni, asi 4‴ tlusté; semena drobná, špinawě bílá, wejčitá, maličko smačknutá. — W Chili.

Chílané wytlačují z owoce šťáwu a s wodau míchají, ježto nabywši barwy čerwené, slauží nápojem občerstwujícím; chuť wýborná a zápach poněkud rosmarinau.

M. wšechutná. M. Pimenta *Lin.* *Plenk* *t.* 375. *Gaert.* *t.* 33. *Tuss.* 4. *t.* 12. *Desc.* 3. *t.* 314. *Hayn.* 10. *t.* 37. [illegible] . *t.* 24. *Rostl.* 22. *ob.* 55. Eugenia Pimenta [illegible]enta aromatica *N. v. E.* Piper jamaicense [illegible]. Myrtus *Sloan.* 2. t. 101. *f.* 1. Strom 20 [illegible] hladkokorý, koše welmi rozwětweného, ro[illegible]bočně smačknutých, pýřičkowaných; listy střičné, řapíkaté, podlauhlé n[illegible] waječné, tupaunké, cele.

Martej. Eugenia. Eugenie.

Kalich trubky zakulatělé, kraje až k vaječníku 4dílného. Plátkův co uštův kalichových. Tyčinek přemnoho. Vaječník 2—3pauzdrý: pauzder mnohovaječných. Malwice zakulatělá, kalichem věnčená, zralá 1-, pořídku 2pauzdrá. Semena 1—2, zakulatělá, hrubá. Kel děloh nejlustších, slepených, kořínku nejkratšího, sotwa odděleného.

Stromy nebo kře karybejské a americké. Listy jako u myrty a pomyry. Skoro 200 rodů.

M. brasilský. E. Michelii *Lam.* Eugenia *Mich. nov. gen. t.* 108. *Till. pis. t.* 44. Myrtus brasiliana *Lin.* Plinia rubra *Lin.* M. pedunculata *Lin. f. Curt. bot. mag. t.* 473. Strom ozdobný kmenu 15′ wysokého; rozhy oblé, lysé; listy krátkořapíkaté, wejčité, příkopinaté, lysé, tupě zakončité, 2″ dlauhé, 1″ široké; stopky teníčké, úžlabíčkowé, přijedinělé, 1kwěté, listu kratší; ušty kalichowé, wejčitokopinaté, žláznatotečkowané, zaubkowané, podhnuté; plátky též podhnuté, obwejčité; tyčinky kratší plátkův; čnělka delší tyčinek; malwice zwící třešní, červené, 8žebré, 1semenné, hrůzlaté. — W Brasilii; sází se na Martinice, kdežto slowe *Cerisier de Cayenne.* ♄.

Owoce zápachu a chuti líbezných dává syrup, způsob wína a octe.

M. čekan. E. Chekan *Molin.* Chekan *Feuill.* 3. *t.* 32. Keř 4′ zwýší; kmen asi 2″ ztlauští; kůra tlustá, hnědá, dřiwí bílé; větwí mnoho, welmi rozdělených; rozhy oblé, žláznatobradawičkaté; listy střičné, krátkořapíkaté, eliptičné, obak ostré, nejcelejší, nejlysejší, kožowité, na líci tmawě zelené, wezpod bledé, peřenožebré, žláznatobradawičkowané, neproswítawé, 8‴ dlauhé, 4‴ široké; stopky w nejhořejších úžlabíčkách ojedinělé, 1kwěté, listu delší; trubka kalichowá krátká, ušty wejčitozaokrauhlé, ostré, žláznaté, brwitopýřité; plátky delší uštův, obwejčité; malwice kulowatá, 5‴ dlauhá, a skoro taktéž tlustá, wně černá, uwnitř bílá; semena 2, srdcowitá, přízpleštilá, 1‴ dlauhá a široká. — W Chíli. ♄.

Kůra čerstwá nastrauhaná a wytlačená dává šťáwu, jížto s wodau smíchané potřebují ku kaupání očí, kterým welmi prý prospíwá. Též zwařeninu z pupenův přidáwají do kaupelí, ježto wšecky způsoby bolestí zapuzuje.

Jambosa. Jambosa. Jambose.

Kalich trubky čihowité, dole ztenčené, ústí nad

vaječník prodlauženého, rozšířeného, obwejčitého, kraje na čtwero klaného s ušty příokrauhlými. Plátky 4 z konce ústí wyniklé, široké, podduté, tupé. Tyčinky přehojné, delší plátkůw, prosté, tuhé. Čnělka niťowitá. Bliznа jednoducha, ostraunká. Vaječník mnohopauzdrý, mnohowaječný. Malwice 1—2semenná, kalichem rozšířeným a zbobulelým, chuchlatodužnatá, na konci šomolotá. Semena hranatá: děloh tlustých, dužnatorohowitých, po kraji slepených, kořinku přiwálcowitého mezi dělohama zkrytého.

Stromy indské. Listy střídné, nejkratšeji řapíkaté, proswítawě tečkowané. Wrcholíky boční a konečné, listu mnohem kratší, chudokwěté, stopeček střídných a konečných. Kwěty bezlistenné, článkaté. Plody welike, jedlé.

J. obecná. J vulgaris *Decand.* Eugenia Jambos *Lin. Lam. t.* 418. *f.* 2. E. Jamboo *Rorb. Delaun. herb. am. t.* 77. Myrtus Jambos *H. B. et Kunth.* Malacca Schambu *Rheed.* 1. *t.* 17. Strom znamenité wýšky s kmenem ztlaustí muže, korau šedau, wětwemi tlustými; listy střídné, překrátkořapíkaté, kožowité, pewné, kopinaté, zdélené, 6″ dlauhé, 1½″ široké, nahoře zakončité, tupaunké, nejcelejší, na lici tmawě zelené, lesklé, wezpod bledší, peřenožebré, nejlysejší, newonné, chuti ko-

waječník prodlauženého, rozšířeného, obwejčitého, kraje na čtwero klaného s ušty přiokrauhlými. Plátky 4 z konce ústí wyniklé, široké, podduté, tupé. Tyčinky přehojné, delší plátkůw, prosté, tuhé. Čnělka nitowitá. Blizna jednoduchá, ostraunká. Waječník mnohopouzdrý, mnohowaječný. Malwice 1—2semenná, kalichem rozšířeným a zbobulelým, chuchlatodužnatá, na konci šomolotá. Semena hranatá: děloh tlustých, dužnatorohowitých, po kraji slepených, kořínku přiwálcowitého mezi dělohama zkrytého.

Stromy indské. Listy stříčné, nejkratšeji řapíkaté, prosuftawě tečkowané. Wrcholíky boční a konečné, listu mnohem kratší, chudokwěté, stopeček stříčných a konečných. Kwěty bezlistenné, čtinkaté. Plody weliké, jedlé.

J. obecná. J vulgaris *Decand.* Eugenia Jambos *Lin. Lam. t.* 418. *f.* 2. E. Jamboo *Roxb. Delam. herb. am. t.* 77. Myrtus Jambos *H. B. et Kunth.* Malacca Schambu *Rheed.* 1. *t.* 17. Strom znamenité wýšky s kmenem ztlauští muže, korau šedau, wětwemi tlustými; listy stříčné, překrátkořapíkaté, kožowité, pewné, kopinaté, zdélené, 6" dlauhé, 1½" široké, nahoře zakončité, tupaunké, nejcelejší, na líči tmawě zelené, lesklé, wezpod bledší, peřenožebré, nejlysejší, newonné, chuti kořenné a lahodné; z boku smitkůw pořidku z úžlabíčka wynikají stopky stříčné, rozsochané, 4kwěté, oblé, nejlysejší; stopečky stříčné, se stopkau a kalichem pomocí klaubu spojené; trubka kalichowá, nálewkowitá; ušty 4, na příč okrauhloeliptičné, po kraji mázdřité; plátky 4, bílé, newonné, zaokrauhlené, bělawé, delší uštůw kalichowých; malwice zakulatělá, zwící slepičího wejce, žlutá, kalichem wěnčená; slupka tenká, dužnina bělawá, šťáwnatá, sladká, růžemi zapáchající; semena 2hraná, dužninau zelenawau, zahořklau obklíčená. — W Indii wýchodní planá, kdežto také a jinde mezi obratnikoma se sází. Kwěte od února až do čerwna. ♄.

Plody pro zápach růžemi slowau *jablka růžowá* a wůbec se jedí. Kůru trpkau a semena kořenná a ostrá potřebují proti běhawkám, list dáwají do kaupelí, kwěty zakysle zapáchající zadělawají do cukru a w zápalčiwých nemocech užíwají.

J. hrubolistá. J. macrophylla *Decand.* J. sylvestris alba *Rumph* 1. *t.* 39. Eugenia macrophylla *Lam.* E. alba *Roxb.* Předešlé welmi podobná; listy wejčitokopinaté, dole tupé, nahoře zakončité; wrcholíky boční, swazečné. — W Indii wýchodní podlé řek we stínu.

Owoce twrdší, mdlejší a zahořklé, w září zrající, nejí se tak

často jako předešlého rodu, někdy se zadělává; zvící bývá jablka nebo mišpule.

J. wodnatá. J. aquea *Roxb. Rumph* l. *t.* 38. *f.* 2. Strom kmenu nejčastěji křiwého, co stehno tlustého, asi jako mírný švestkowý; listy wejčité, ostré; wrcholíky boční, zkrácené; stopečky květu kratší; blizny na čtwero klané; owoce zpleštilé, drobné, co třešně červené, lesklé, jakoby klowatinau potažené, dole tenší a nahoře hružlaté, klobaukowitě rozšířené. — W Indii východní. 5.

Plody pěkného pohledu mají chut a zápach špatný, t. docela wodnatý, výborně ale jako lubice hasí žízeň. Sprostému lidu jsauci dobrým wařiwem a majíce pěkný pohled mezi tmawě zelenym listem hojně se sází w zahradách a polích. Jest odrodek špatnější bílý w horku t. listopadu a prosinci zrající.

J. černá. J. malaccensis *Decand.* J. nigra *Rumph* l. *t.* 1. Eugenia malaccensis *Lin. Corr. an. mus.* 9. *t.* 25. *f.* 2. Myrtus malaccensis *Spreng. Rostl. ob.* 2. 57. *výk.* 3—5 (plod). Nati-Schambu *Rheed.* 1. *t.* 18. Strom zvící jambosy obecné, kmenu ale tlustšího s korau nahnědlau, nerownau; listy 1¼' dlauhé, co dlaň široké, wejčitokopinaté, obak ztenčené, peřenožebré, lesklé, zakyslé; wrcholíky poboční, zkrácené; owoce na hroznech větší, hruškowité, wíce nežli 3" dlauhé, a 2" tlusté, na hoře s uzly a tmawě červené, takže wyhlížejí jakoby černé. — W Indii východní. Kwěte 2—3krát do roka. 5.

Dužnina toho owoce jest bílá a šťawnatá, chutná jako winěnky, takže tomu owoci dáwají přednost před jamboskami domácími, alespoň jsau měkčí, zuby po nich tak snad newysedají, čerstwěji ale hnijí, a tudyž nedají se tak dlauho chowati. Na Amboině jest obyčejnější než jambosa domácí, aniž se sází, neboť rozmnožení stromu toho zůstawuje se netopýrům.

J. domácí. J. domestica *Rumph* l. *t.* 37. Sotwa od předešlého rozdílný. Strom zvící jabloně, koš mírný, zakulatělý, tmawě zelený, lesklý a hustý, takže w něm není widěti člowěka; kůra hladká, šedá; listy wejčité, zakončité, zdélí pídi anebo střewíce a 1½ dlaně zšíří, nakyslé a trpké; kwěty na bočních wrcholících, wyhlížející jako jabloňowé, jsau ale větší, jasně červené, a tyčinky z nich wisi jak červená štětka s prašniky modrošerými; kwěty na wečír padají, takže země jakoby růžemi postlaná wyhlíží; owoce obwejcowité, červené, nahoře se 4 uzly od uštůw kalichowých pochodícími, jest také bílé a merhowané; slupka přetenká, dužnina tuhá, jako broskwowá, a w ni semeno chřestající, weli-

wě bílého a hustého; listy na konci rozeh shlaučené, hwězdowitě rozpostawené, klinowitopodlauhlé, zakončité, zejkowané, pídi delší a zšíří dlaně, hořké, winnými jablky zapáchající, staré kruché jako sklo a upadše zůstawují po sobě na wětwích weliké bradawice; kwěty na rozhách předlauhých (3—1'), odwislých, kyselé, newonné: kalich čerwený, 2—3dílný; plátky 4, tlusté, malé zelenawé bílé: tyčinek přemnoho, brunátných; plod wejcowitý, jehlatcowitý, 4bočný, nejtupější, 4" dlauhý, 3" tlustý, bledě čerwený, tenkoskořepný, ušty kalichowými wěnčený, po chuti a podstatě žaludu podobný. — W lesech wlhkých na Malabaru. Pořád kwěte a zraje a welikého staří dosahuje. 5.

Listy jedí jako zeleninu, ze šťávy a oleje palmowého dělají mast proti swrabu: jádro roztlučené s cukrem a podmáslím proti běhawkam, se zázworem a šťawau limaunowau proti tu'awce, s wínem proti hryzení, s wodau proti zlaté žíle, s močem proti jedu. Pastníci pohanští powěšují kwětauť nebo plodonosné hrozny na krk a počítají podlé nich modlitby jako na růženci.

Wiselec. Stravadium.

Znaky jako u krasostromu, kalichowý kraj ale 4-dílný, stálý: waječník 2pauzdrý: pauzder 2waječných: plod podlauhowatý, 4boký.

W. červený. S. rubrum *Pers.* Eugenia acutangula *Lin.* Barringtonia acutangula *Gaert. t.* 111. Butonica sylvestris *Rumph* 3. *t.* 115. Tjera Samstravadi *Rheed.* 4. *t.* 7. Strom ohromný; kmen zdaušti a zwýši muže; listy klinowitopodlauhlé, zakončité, nepatrně pilkowané, 1½' dlauhé, proti konci zšíří dlaně; kwěty na broznech konečných, 2' dlauhých, odwislých nachowé; tyčinky taktéž barwené, mnohem delší: owoce 2—3" dlauhé, 2" tlusté, čtyrhrane, hran břitkých, krajem kalichowým wěnčené, hnědé, dřiwe sladké, pak hořké a nepřijemné; jádro 4boké, kůrkau wlaknatau obklíčené, nejedlé, leda dřiwe leželo we wapenné wodě nebo lauhu. — Na Malabaru a Molukách na místech bahnitých. 5.

Listy mladé zahořklé obyčejně co salát se jedí; kůra potřebuje proti swrabu.

Wisloboe. Gustavia. Gustavie.

Kalich trubka čihowité, kraje celého neb 4—6—8-laločného. Plátků 4—6—8 wejčitých, přistejných. Tyčinek mnoho, dosti jednobratrých, na nehty plátkowé přirostlých. Wajecník 4—6pauzdrý: pauzder mnohose-

mennych. Čnělka krátká. Blizna tupá. Tobolka wejcowitá nebo zakulatělá, 3—6pauzdrá, kožowitá, bezchlopná, památkau kalichu šomolatá. Semena w každém pauzdru nemnohá, wejcowitá, blanau kožowitau oděná, šnůrau pupeční dlauhau, řasnatau na semenici středoní powěšená. Kel dužnatý. Dělohy 2, weliké, přistejné, wně nadduté, wnitř ploché. Kořínek tupý, sotwa čnějící.

Stromy. Listy střídawé, weliké, netečkowané; pilowané nebo nejcelejší, lysé. Hrozny konečné, chudokwěté. Kwěty 2listenné, bílé, ozdobné.

W. nádherný. G. augusta *Lin. amoen.* 8. *t.* 5. Pirigara augusta *H. B. et Kunth.* Japarandiba *Marcg. t.* 109. *Piso t.* 172. Strom 20—30′ zwýší s korau šedau a nemnohými wětwemi; listy shlaučené, podlauhlokopinaté, zakončité, dole welmi zaužené, blanowité, obdálně a ostře zubaté, 1′ dlauhé, 3 prsty široké; hrozen obyčejně 3kwětý; kwěty weliké, pěkné, jako růže, asi 3 prstůw zšíří; kalich celý lysý; plátkůw 8 bílých, na konci červenawých; tyčinek mnoho křiwých; owoce wětší jablka, šedé, u wnitř žluté; semen mnoho podluhowatých, srdčitých, jako lískowé ořechy žlutými wlákny oděných. — W Surinamu, Nowé Granadě a nepochybně i w Brasilii. 5.

Owoce nejedlé. Listy prospiwají w chorobách jaterních. Slowe *membrillo baco.*

W. ozdobný. G. speciosa *Decand.* Pirigara speciosa *H. B. et Kunth.* Listy podlauhlokopinaté, zakončité, dole zaužené, nejcelejší, kožowité; kalich přícelý i se stopečkami a waječníkem plstnatý; kwěty o 6 plátcích. — U Marikity w Nowé Granadě.

Chlapci owoce toho najedše se celí zežlutnau, po 1—2 dnech ale opět barwa ta se ztratí. Slowe *Chupa.*

W. baňatý. G. urceolata *Pvit. mem. mus.* 13. *t.* 5. Na otewřených místech keř 4—10′ zwýší, w lesech ale strom 40′ wysoký, 1′ tlustý, pěkně košatý, dřiwí bílého, tuhého; listy podlauhlokopinaté, tupé nebo přiostré, blanowité, po kraji obdálně přípilowané, 6—15″ dlauhé; hrozen 2—6kwětý; kalich kraje celého lysý; plátkůw 6—7, waječných, tupých, 1″ dlauhých, bílých, wně nárůžowělých; tyčinek mnoho wehnutých, wonných; plod kožowitý, bezkřídlý, zelený jako marhan čili granátowé jablko; semena nemnohá zwící bobu wisí na šnůře pupeční zkřiwowané. — W Guianě a na Kayeně. Kwěte a zraje celý rok. 5. ħ.

Čerstwé dřiwí nesmrdí, poražené ale po několika dnech wydáwá silný puch a tudy slowe *bois puant.* Dělají z něho dobré obruče.

W. čtveroplátkový. G. **tetrapetala** ***Raeusch.*** **Pirigara** tetrapetala *Aubl. t.* 192. **Strom překrásný, 20—30′ zwýší; kmen 3—4′ w průměru s korau šediwau; dřiwí bilé, husté, hebké; listy podlaublokopinaté, zakončité, dole zaužené, pilowané, delší střewice; kwěty konečné,** po 5—6 pohromadě na stopkách **krátkých, skoro dřewnatých,** s několika listeny, **welikė, překrásné, bilé,** asi 4″ w průměru, zapáchající **jako liliemi; kalich nálewkowitý:** kraje o 4 uštech **okraublých, tlustých, poddutých;** plátky 4, okraublé, řeřabaté, **na konci čerwenawé;** čnělka krátká, žlutawá; **blizna tlustá, 4laločná,** hranatá; tobolka nárysawá, zwící jablka, **s welikau šomolkau na konci,** 4—6pauzdrá; **w každém pauzdru** semen 5—6, wejcowitých, zwící pistácek, **neprawidelných na šnůře wijawé.** — Na Kayeně a **Terra-Firmě. Kwěte a zrá** na začátku jeseně. 5.

Powahy má jako předešlý.

Přímětek. Pokolení následující **podobná myrtowitým pro plod** bobulowitý, jichž ale pro semena **neznámá nelze wřaditi.**

KRUCHOWĚC. CATINGA.

Kalich trubky wejcowité, kraje 4zubého, se zuby

Malwice wyschlá, twrdá, ořechowitá, nepukawá, nahoře plochá, dole tupě čtyrboká, 4pauzdrá: pauzder 1—2-semenných.

Z. maskarenský. F. mauritana *Lam. t.* 419. *Jacq. frag. t.* 11. *f.* 4. Strom ztepilý; dřiwí twrdé, smradlawé, poražené wyčichnaucí, wětwe směstnané, skorò přesleněné, oblé, na konci nesaucí listy kožowité, wejčité, 2—3″ dlauhé, hladké, bezžebré. — Na Maurickém a Burbonském ostrowu. ♄.

Dřiwí pro twrdost welmi wáženo, a hlawně se dělá z něho nářadí jako u nás z ořechowého. Slowe *bois puant.*

Mnohoschraň. Careya.

Kalich trubky wejcowité, kraje 4dílného. Plátky 4, wejčité, podduté, rozložené. Tyčinek mnoho: nitky niťowité, prosté, dole s plátky w kraužek spojené, wnějšné neplodné; prašniky plodné wejcowité, 2pauzdré. Čnělka niťowitá. Blizna hláwkowitá, nepatrně 4zubá. Malwice kalichem kornatá a jeho krajem wěnčená, mladší 4pauzdrá, dužnatá, mnohosemenná. Semena waječná, smačknutá.

Stromy nebo byliny. Listy střídawé, peřenožebré, netečkowané, lysé. Kwěty obšírné, bílé.

M. bylinná. C. herbacea *Roxb. t.* 217. Bylina nízká, kořene dřewnatého, mnoholetého, z něhož wychází několik lodyh několikopalečných; listy krátkořapíkaté, obwejčitoklínowité, pilkowané, 4—8″ dlauhé; kwěty na krátkých hroznech přeweliké, krásně čerwenawě hnědé; malwice 1″ tlusté. — W Bengalu. ♃.

Rostlina w tom řádu pro bylinnost znamenitá.

M. jedowatá. C. arborea *Roxb. t.* 218. Strom mírný s wětwemi mnohými neprawidelnými, korau hnědau, dřiwím bělawým, těžkým; listy krátkořapičné, obwejčitoklínowité, sotwa pilowané, delší 1′ a širší ½′, se silnau žilau a mnohými žebry; klasy konečné, chudokwěté; kwěty sedawé, smradlawé; plátky 4 tenké, zeleně praužkowané; tyčinek přemnoho; čnělka dlauhá; owoce jako hruška, kulatější ale, zelená a lesklá, s kůrkau dosti tlustau, dužninau celistwau, bělawau; semena podluhowatá, čerwenawá, asi 3‴ dlauhá, po chuti kaštanům podobná; plody nezralé přetwrdé a smradlawé. — W údolich Indie wýchodní. Kwěte w kwětnu a čerwnu. Zrá w říjnu a listopadu. ♄.

Ačkoli plody zralé jsau dosti sladky, nejedí jich pro jedowaté účinky. Diwocí kanci rádi žerau jeho kůru, protož ji lowci potřebují.

Dwauňadka. Glaphyria.

Kalich kraje 5laločného. Plátkůw 5. Malwice s pauzdrá, mnohosemenná. Semena we wšakém pauzdru dwojřadě připewněná.

Stromky indské. Listy střídawé, drobné, palistnaté. Stopky chudokwěté, úžlabíčkowé.

D. leskutá. C. nitida *Jacks. Trans. soc. lin.* 14. p. 128. Keř jměním a listím podobný k myrtě, listy jsau ale drobnější a tužší, obwejčité, sotwa 1″ dlauhé, skoro bezžebré. — Na wysokých horách w Benkulu Indie wýchodní. 5.

List potřebují místo čaje.

Křížočnělka. Grias.

Kalich trubky s waječníkem spojené, kraje malého, na čtwero klaného, tupého. Plátky 4, kožowité. Tyčinek mnoho, připewněných na terč čtwerečný: nitky dole w pětinásobné řadě srostlé, wnitřní nejkratší; prašníky ledwinowité, nejmenší. Čnělka žádná. Blizna křížowitá, ukrytá tyčinkami wehnutými. Ořech wejcowitý, 8-brázdý, kalichem wěnčený; jádro podlauhlé.

K. kmenokwětý. G. cauliflora *Lin.* Malus Persica *Sloan.* 2. *t.* 217. *f.* 1. 2. Calophyllum *P. Brown. t.* 215. Strom často 50′ zwýší, skoro newětewnatý nebo s wětwemi jednoduchými, krátkými; listy krátkořapíkaté, nesuté, 2—3′ dlauhé, 6″ široké, podlauhlé, dole klenowité, nejcelejší, žebernaté, swraskalé, lysé, leskutá kwěty z kmenu asi 2 nebo 3′ pod košem wynikající; stopky nejkratší, šupinaté, mnohokwěté; stopečky krátké, oblaučené, 1kwěté; koruny weliké, bílé; plod weliký, kulowatý, obak ostrý. — Po místech bařinatých podbermich na Jamaice. 5.

Owoce, *poire d' anchois, anchovy-Pear*, jest welmi chutné a tudy oblíbené.

Řád 96.

HRNEČNÍKOWITÉ. *LECYTHIDEAE.*

Kalich trubky s waječníkem srostlé, kraje [illegible]. Plátkůw 6, dole často spojených. Tyčinky četné, jednobratré; nitky w kruh srostlé, jedna na jedné straně krátký, na druhé ale prodlaučený, [illegible] silně klenutau. Waječník 2—[illegible]

nebo žádná; blizna jednoduchá. Tobolka kožnatá nebo dřewnatá, nejčastěji wíkem se otwírající, mnohosemenná. Semena blanau dužnatokožowitau oděná, bezbílečná. Kěl rowný nebo křiwý, s kořínkem proti pupu čelicím.

Stromy nebo kře. Listy střídawé, celé nebo pilowané, neteřkowané, s palisty drobnými, padawými. Kwěty obojaké, pěkné, weliké, nejčastěji na hroznech nebo latách konečných.

Hrnečník. Lecythis. Topfbaum.

Kalich trubky čihowité, kraje 6laločného, stálého. Plátkůw 6, nestejných. Tyčinek mnoho, 1bratrých: nitky prostřední nejkratší, plodné, ostatní srostlé a prodlaužené w násadku poboční, klenutau, přikrywající pestík, dole prašníky nesaucí a u wnitř obsazenau bradawičkami (koncemi neplodných tyčinek). Waječník 2—6pauzdrý, pauzder mnohowaječných. Čnělka krátká. Tobolka pak pod čechalkau obříznutá; semeno w každém pauzdru ojedinělé nebo nemnohé. Kel děloh srostlých.

H. srdcolistý. L. Ollaria *Lin.* Jaça pucaio *Marcg.* 128. *Piso* 135. Strom wýšky znamenité, s korau twrdau, rozsedalau, šedau, wětwemi mnohými, rozewřenými, prohýbanými; listy sedawé, srdčitowejčité, přípilowané, lysé; kwěty na hroznech jednoduchých, konečných, bílé, 3—4″ w průměru široké; plátky 4 hoření ploché, 2 dolení málo wehnuté; tobolka zwící dětské hlawy, wisutá, kulowatoelipsowitá, hrotitá, 4pauzdrá, nad prostředkem obklíčená lištama wystáwajícíma, podlé hořejší menší kolem pukající a wíkem se otwírající; stěny tobolkowé přetlusté, twrdé, hlinožluté; semeno w každém pauzdru ojedinělé nebo 2—4, bílé, oděné blanau swraskalau, kožowitau, žlutě hnědau; jádro stejnorodé, složené z kle děloh ztuha slepených. — W Kolumbii a Brasilii. 5.

Toho užitečného stromu tobolky potřebují místo číší a jiného nádobí; lýko dáwá způsob kaudele k zakonopení korábůw; též dělají z ní inkaust; dřiwí welmi twrdé a trwanliwé náležitě se oceňuje; semena jako pistacie chutnající (jichžto w jedné tobolce třeba 30 bywá), natolik jsau potrawau oblíbenau, anobrž i w lékařstwí se potřebují. Strom w lesech hojný, tak že o něm neweliké wojsko může žíti. Ze semena wytlačují též olej dobrý.

H. hrubokwětý. L. grandiflora *Aubl. t.* 283—285. Strom welmi ztepilý, jehož kmen dospiwá k wýšce 30′; listy řapíkaté, waječné, ostré, nejcelejší, tuhé, 7″ dlauhé, 3″ široké; brozny úžlabičkowé a konečné; paupata skoro zwící ořechu; stopečky tlusté, kratší plátku většího;

ušty kalichowé zaokrauhlé, **červenavé**; **plátky tupé**, pěkně červené, s nehtem tlustým a **dřewnatým**; **kruh** tyčinkowý červený; tobolka **dřewnatá**, **bandaskowitá**, tlustá, asi 7″ zwýší a 4″ zšíří, dole **zakulatělá**, **nahoře nadutá**, na konci ostrá, opatřená **do kola** lištau, **podlé** niž otwírá se wíkem naddutým, **ostrým**, dole **prodlaženým** w jehlatec, na němž wisí **semena podluhowatá**, **neprawidelná**, takže w každém **pauzdru semeno 1 nebo 2—4**. — W lesech kayenských. 5.

Jádra jsau chuti kaštanowé a tudyž jedí se obyčejně. Též opice je rády žerau, a odtud strom ten slowe *canari macaque*, *Marmite de Singe*.

H. menší. L. minor. *Jacq. am. t.* 109. **Strom zwýší** 60′; listy polostřewičné, **řapikaté**, **pilowané**, **kopinatopodlauhlé**; kwěty na hroznech **konečných** weliké, **bělostné**, wonné, s klenutím žlutým; **tobolka kulowatá**, **w průměru** 2palečná, nejtwrdší, dřewnatá, **hnědá**, **4pauzdrá**, **pauzder** 1—2—3semenných; **semena hnědá**, **lesklá**, **u wnitř bílá**. — W lesech kartagenských. **Kwěte w červnu a lipnu**, zrá w prosinci. 5.

Semena oblíbená potrawa opic, a tudy strom slowe *olita de mono*. Nicméně někteří jsau toho mínění, že w člowěku jich požiwáním jedowatě působí. Jacquin zkusil to, ač chuť lahodnau jejich wel-

i slídí. Tobolky prázdné potřebují místo nádob, a sanstružníci ují z nich rozličné práce. Z kůry kmenové wyrobují kandel na wazy.

Juwia. Bertholletia. Bertholletie.

Kalich kraje 2dílného, padawého. Plátky a tyčinky :o u hrnečníka. Čnělka křiwá, na stranu proti swazku :inkowému ohnutá. Blizna hláwkowitá. Waječník 4— auzdrý: pauzder 4semenných, semena po dwau nad)au připewněná. Tobolka weliká, příkulowatá, bezeopná, dřewnatá, u wnitř dužnatá, přikryta wíkem malým, adawičnatým. Semen 16—20, dole na semenici slaupoau připewněných, přímých, 3bokých, wně naddutých, raskalých. Kel dužnatý, částek ztuha slepených.

J. ztepilá. B. excelsa *H. Bonpl. aequin.* 1. *t.* 36. *it. mem. mus.* 13. *t.* 4. Strom krásný, 100—120′ zwýkmen od hora až dolů rozdělený na wětwe střída, s konci jako prowazy dolůw až na zemi wisíni; koš homolowitý; listy na konci rozeh střída, husté, 8—24″ dlauhé, podlauhlé, nejcelejší, příkožté, na líci žlutawě zelené a jakoby pokostem lesklé, rubu mdlé jakoby stříbrné; řapiky 1½″ dlauhé; ěty na broznech welikých, konečných, 8—18″ dlauch, zwonkowité, hlinožluté, 1½″ w průměru široké, někud smradlawé a toliko den trwající; tyčinky bílé;)olka zwící dětské hlawy, 3—5″ tlustá, černá, hladká :o kaule, obrostlá rubinau (kalichowau trubkau), zaořená wíčkem přemalým; zralá nemá přehrádek; se:n 16—20, co kámen twrdých, stojících kolmo dona semenici, zdělí wíce 1½″ a ztlaušti 1″, trojbokých, ; i neprawidelných, hustě směstnaných, jejichž wnějá strana na příč zoblená, wnitřní dwě wíce méně)ché, hrany dwě wnějšné tupější nežli wnitřní, hnědodá; jádro olejnaté, chutné. — We wýchodní Americe né, obzwláště w lesech poorinockých, w Brasilii, Guiě od dáwna se sází a *tonka* slowe.

Semena netoliko w Americe jižné se jedí, anobrž i do Ameriky verné a Ewropy zawážejí se k stejnému konci.

Lončatník. Couroupita.

Kalich a koruna jako u hrnečníka. Násadka tyčinwá na konci a dole prašníky nesaucí. Waječník čiwitý, 6pauzdrý. Čnělka žádná. Blizna hwězdowitá, ohá. Tobolka kulowatá, krajem kalichowým obraube-

ná, víčkem neotvírajícím se opatřená; bezchlopná, dužninau naplněná. Semena hnízdivá w dužnině, nejmnožší, wejcowitá, obklíčená blanau huňatau, kožowitau. Kel zaokrauhlý, smačknutý, zobanitý. Dělohy veliké, listowité, žilnaté, řasnaté, swraskalé, pod kořínkem křiwým paličkowitým.

L. guianský. C. guianensis *Aubl. t.* 282. *Dict. sc. nat. atl.* 3. *t.* 227 — 229. *Tussac* 2. *t.* 10 — 11. Lecythis bracteata *Willd.* Kuru-pituturmu, abricot sauvage, calebasse-colin, boulet de canon. Strom ztepilý; kmen 2' i wíce w průměru tlustý; dříwí bílé, u prostřed červenawé, mírně twrdé; kůra tlustá rozsedalá; wětwe rozkladité; listy na rozhách střídawé, řapíkaté, lysé, nejcelejší, podlaubloklínowité, přízejkowané, ostré, 1' dlauhé, 4'' široké; kwěty weliké, příjemně woňawé, krásně růžowé, rozpostawené na hroznech rownych, jednoduchých, pobočních, z kmenu a wětwí wynikajících; při každé stopečce listen jeden a dwa na konci jejím pod kalichem čihowitým o 6 uštech padawých; koruna plátkůw 6 welikých nestejných, přepěkná, u wnitř karmasinowá, wně zelená, 3 — 4'' w průměru široká: plátky 2 hoření wětši a přímé; swazek tyčinkowý jako u hrnečníku a

Úklopník. Couratari.

Kalich trubky číhowité, kraje 6dílného. Plátkůw 6 dole srostlých. Tyčinek mnoho, nitky srostlé w jazýček baňatonadduté, uťaté, u wnitř prašníky nesaucí, jednostranný. Waječník 3 — 4pauzdrý: pauzder 4-waječných, waječek přímých. Čnělka šídlowitá, jednoduchá. Plod podluhowatý, přítrojbočný, 3pauzdrý, pak 1pauzdrý, kožnatý, bezchlopný, zawřený wíkem naddutým, udělaným semenicí slaupowitau, osní. Semena mnohá, w řadách 3 na dně plodu rozpostawená, podlauhlokopinatá. Kel zdwojnásobněný, hrubokořenný. Dělohy 2 dlauhé, listowité, swraskalé.

U. křídlatý. C. guianensis *Aubl. t.* 290 *Rich. ann. sc. nat.* 1. *t.* 21. *Poit. mem. mus.* 13. *t.* 7 — 13. *A.* 5. *t. Hill. fl. bras.* 2. *t.* 189. Couratari, maau, baluta blanc. Strom z nejztepilejších, kmenu 60′ wysokého, 4′ tlustého a koše wysokého, takže nelze s půdy rozeznati květů a strom se znamená plody upadlými; listy střídawé, bezpalisté, celé, 6″ dlauhé, 2″ široké; ušty kalichowé krátké; květy weliké, bílé a červenawé; blizna skoro sedawá; plod 4 — 6″ dlauhý, 1½″ tlustý, podluhowatý, tupě 3bočný, kožnatý, přídřewnatý; wíčko krátké, pramenitě brázdowané u wnitř se prodlužuje w čep dřewnatý 3křídlý, křidly dotýkající se stěn tobolkowých a obak dole nesaucí 3 — 4 semena kolmo stojící, tenká, ¾″ dlauhá, žlutawá a obklíčená křídlem čili obrubau křídlowitau, 2—3″ dlauhau, ½″ širokau. — W lesech guianských. 5.

Z kůry řezají diwochowé široké stuhy jako prowazy, kterými kmeny na způsob obšírné obruče obklíčí, do níž sami tělem wlezau, aby pomocí těch obručí na stromy šplíhati se mohli.

Řád 97.

DYŇOWITÉ. *CUCURBITACEAE.*

Květy obojaké, jednodomé nebo dwojdomé, úžlabíčkowé. Kalich trubky s waječníkem srostlé, kraje 5-dílného nebo 5zubého, padawého. Plátkůw 5, prostých anebo wíce dohromady srostlých, dělajících korunu srostloplátečnau, 5dílnau nebo na patero klanau, na kraj kalichowý přirostlau. Tyčinek 5 trojbratrých, pořídku 1bratrých anebo prostých. Prášníky nejdelší, hadowitě nad- a podhýbané, 2pauzdré. Čnělka 1, často překrátká; blizen 3 — 5 tlustých, často 2laločných anebo

třásnatých. Plod: dyně 3 — 5pauzdrá, zmizením přehrádek 1pauzdrá, 1 — mnohosemenná. Semenice nástěnné, zdánliwě w kautech pauzdrowých. Plod (dyně) sestáwá původně z 3 — 4 worečkůw, jejichž stěny wehnuté sahají až k ose jeho a tím dělají 3 — 5 hlawních pauzder, pak opět ke stěnám se ochlipují a tu přirostají, čímž každé pauzdro na 2 polopauzdra se rozděluje. Kraje těch dwakrát ochlípených přehrádek jsau prosté a čnějí co semenice, na pohled nástěnné, do pauzder. Přehrádky dělajíce hlawní pauzdra jsau útlejši ostatních, ano až k uzrání docela mizejí. Semena w míšku blanowitém bezbílečná. Kel weliký, rowný s kořínkem proti pupu směřujícím, dělohama listowitýma, dlanitě žilnatýma.

Zeliny, byliny nejčastěji s rozwilinami skraucenými a pomezí jich pnulé. Listy střídawé, dlanitožilé, nejčastěji dlanitosečné nebo dlanitolaločné, bezpalisté. Kwěty prawidelné, na stopkách úžlabičkowých ojedinělé nebo wrcholičené.

Sem náleží asi 200 rodůw (w 24 — 27 pokoleních), jichž nejwětší díl roste mezi obratníkoma; asi $^1/_4$ w obojím pásmu mírném, jichž na Ewropu přicházejí wlastně toliko 3 rody.

Mnoho jich má owoce jedlé a ty hojně se sázejí; jiné pro prwek hořký, wíce méně pryskyřičný, silně počišťujíce w lékařstwí jsau užitečny. Některé jsau newonné, jiné zapáchají líbezně kořenným anebo ůžmem, jiné welmi hnusně durmanem.

howaječných, wajec na středu přímých. Semena waječná, smačknutá, bezbílečná. Kel rowný děloh plochých, přídužnatých.

Z. trojlaločný. F. trilobata *Lin.* F. hederacea *Poir.* Nhandiroba *Marcg. t.* 46. Jako břečtan se pnaucí; rozwiliny úžlabíčkowé; listy obak přížláznaté, trojdílné nebo trojštěpné: laloky doleních tupé, hořeních ostré, zwicí ruky; kwěty drobné, bledě žluté; plod zwící jablka se skořápkau tenkau dřewnatau, u wnitř haubowatý, šťáwnatý a bílý, hořký, nejedlý; w každém pauzdru 4 semena jako boby. — W Brasilii. ♄.

Ze semen wytlačují dobrý svítící olej, jejž také potřebují proti bolení audův.

Z. srdcolistý. F. cordifolia *Poir.* F. hederacea *Turp. in Dict. sc. nat. at.* 3. *t.* 210. 211. Podobá se předešlému; listy bezžlazé, srdčité, širší nežli delší, zakončité, nerozdělené nebo přítrojlaločné, přípilowané, weliké; kwěty úžlabíčkowé, dlauhostopkaté, hrozněné. — W Americe jižné. ♄.

Semena počišťují horem a dolem a užíwáno jich proti jedu.

Podřadí 2.

OKURKOWITÉ. CUCURBITEAE.

Diwenice. Lagenaria. Flaschenkürbis.

Kalich zwonkowitý: uštův šídlowitých anebo širokaunkých, trubky kratších. Koruna bílá: plátkův obwejčitých, pod krajem kalichowým wyniklých. Kwěty 1domé. *Samec:* tyčinek 5, trojbratrých, čtyry po dwau srostlé, pátá prostá. *Samice:* čnělka skoro žádná; bliznу 3 tlusté, dwojlaločné, zrnaté. Plod 3 — 5pauzdrý. Semena obwejčitá, smačknutá, po kraji ztlustlá, na konci 2laločná.

D. obecná. L. vulgaris *Scr.* Cucurbita lagenaria *Lin. Blak. t.* 522. *a. b. Plenk t.* 695. *Rheed.* 8. *t.* 1. Zelina wyhánějící lodyhy položené, daleko se rozprostírající, čtyrhrané, duté, šťáwnaté, jako listy měkce pýřité a příjemem zapáchající; rozwiliny na dwé neb čtwero klané; listy širší dlaně, srdčité, celaunké, chlupaté, přínásiwé, dole dwojžlazé, malíčko lepkawé; kwěty přewelikě, jednodomé, nejotewřenější, hwězdowité, chomáčené, na stopkách píďowých, dříwe bílé, pak zežlutnaucí; plody pýřité, uzráním olysalé, nejhladší; dužnina bílá. — Mezi obratníkoma. ☉.

Ten rod má několikero odrodkůw dle twaru plodowého.

α). Owoce nestejně dwojbřichého. *Moris.* 1. *t.* 5. *f.* 1. *Dod.* 668. *f.* 1.

β). Owoce dole baňaté a krku podlauhlého. *Rumph* 5. *t.* 144. *Bram. chin. t.* 17.

γ). Owoce kulowatě zpleštilé.

δ). Owoce přízwonowitě hruškowité. *Moris.* 1. *t.* 5. *f.* 2.

ε). Owoce obwejčitopodlauhowaté, kejowité. *Moris.* 1. *t.* 5. *f.* 3. *Dodon.* 669. *f.* 2.

Diwenice láhwowitá (odrodek *β*) slauží za láhwe, když uzrála a kůrka její ztwrdla. W Makasaru mají odrodek zwící tykwe obecné, již potřebují co bedny na cestu, aby do ní šaty složiti mohli. W Americe dělají z nich rozdílné náčiní, nálewky, klobauky, lžíce, hudebné nástroje atd. Před uzráním ale sebrané se jedí a to netoliko w obojí Indii anobrž i w Ewropě jižné.

Dyně. Cucumis. Gurke.

Kalich trubkowitozwonkowitý: uštůw šídlowitých, šotwa co trubka dlauhých. Plátky dohromady a s kalichem srostlé. Kwěty idomé nebo obojaké. *Samce:* tyčinek 5 trojbratrých. *Samice:* blizny 3, tlusté, rozpoltěné. Plod 3 — 6pauzdrý; semena wejčitá, smačknutá, neobraubená.

D. okurka. C. sativus. *Lin. Blak. t.* 4. *Plenk t.* 698. Wokurky *Mat. Hag.* 132. Okurky *Mat. Wel.* 151. Okur-

ky obecné, menší ale a málo bledší; owoce kulowaté nebo elipsowité, rozdílně weliké, hladké, bradawičnaté, žebernaté nebo síťowané; semeno obyčejně větší okurkowého, bělawě hlínožluté nebo plawé, na jednom konci tupé nebo zaokrauhlené, na druhém, kdežto kraj nejpatrnější, tupé nebo ostraunké, nikdá nezatlačené. — W Asii prostřední a jižné, kdežto jako i w teplejších končinách wšech swěta dílůw se sází. Kwěte w lipnu až do září. ☉.

Melauny jsau menší větší, někdy třebas 20 — 80 liber ztíží; powrch swětleji nebo tmawě zelený, žlutawý nebo žlutawě šedý; dužnina bělawá, žlutá nebo pomarančowá, zapáchá líbezně, kořenně, a rozplývá na jazyku, jest sladká až mdlá; naše jíme s cukrem, w teplejších končinách buď pro sebe, buď s pepřem, solí nebo wínem. Ze semena dělají wůbec tak nazwané mandlowé mléko. Semeno jindá w lékařstwí potřebowali. Odrodkůw jest mnoho, ježto na tré dají se rozděliti:

α). *Hladké, Mat. Háj.* 134 — *Wel.* 155. mírně weliké, podlauhlokulowaté, hladké, obyčejně brázdowané, chutné.

β). *Bradawičnaté*, přewelikė, širocе žnorkowané a bradawičnaté. Cantalupo.

γ). *Síťkowané, cerowka*; plod zakulatělý nebo podluhowatý, na powrchu síťkowaný, šedý. *Blak. t.* 329. Prwní a druhý odrodek jest zase raučí a zimní, jichž poslední dá se přes celau zimu chowati.

D. egyptská. C. chate *Lin. Chate Alp. acg. t.* 10. Zelina nejhuňatější; lodyhy rozprostřeně, tupě 5bočné, prolýbané; listy řapíkaté, okrauhlé, tupě rohaté, zaubkowané; kwěty drobné, žluté, krátkostopkaté, úžlabíčkowé; owoce elipsowité, dole i na konci ztenčené, bělochlupé. — W Egyptě a Arabii. ☉

Egyptané jedí owoce surowé a wařené, a tudyž u welikém množstwí na polích je sázejí; též dělají z nich nápoj občerstwující a příjemný, proměňujíce dužninu obzwláštním způsobem w kapaninu.

D. žapanská. C. Conomon *Thunb.* Zelina chlaupowaná; lodyha prostřená, čárkowaná, řídkau srstí mrtnatá; listy srdčité, přílaločnaté, zubaté, řapíkaté, chlupaté; kwěty žluté, nahlaučené, úžlabíčkowé, drobné na topkách mrtnatých, nejkratších; plod podluhowatý zwíší hlawy člowěčí a větší, 10brázdý, lysý. Na Žapanu. ☉

We wlasti její hojně se sází; dužnina plodowá jest tuhá, kteráž ale wařená změkne jako tykwe.

D. perská. C. Dudaim. *Lin.* C. odoratissimus *Moench.* Melo *Dill. elth. t.* 77. *f.* 218. Cucumis *Walth. hort. t.* 1. Zelina mrtnatá; listy dolení okrauhlé, hoření přípělaločné, dole srdčité, zaubkowané; rozwiliny jednoduhé; plátky wejčitozaokrauhlé; kalich samčích kwětůw ole zakulatělý, w ústí rozšířený; spojidlo prašníkůw elší; kwěty obojaké s trubkau kalichowau wejcowitau,

chlupatau; blizen 4 — 6; owoce kulowaté, hladiuké, strakaté, řídko bradawičnaté, zwici jablka obecného, dužniny bílé, bezchutné, nejwonnější. — W Persii. ☉

W zahradách pro líbeznau wůni plodů se sází.

D. ježatá. C. Anguria *Lin. Mill. ic. t.* 33. C. echinatus *Moench.* Zelina lodyh skoro niťowitých, rozwilnatých; listy dlanitochobotnaté, dole srdčité, šerpiwé; kwěty žluté, přiojedinělé, welikosti kwětůw posedu červeného; plody kulowaté, ježaté, bělawé. — Na Jamaice. ☉

Owoce chutné.

D. chlupatková. C. Prophetarum *Lin. Jacq. vind. t.* 3. *Blak. t.* 589. Zelina jměnim a zrostem obyčejné okurce podobná; lodyha prostřená, čárkowaná; listy srdčité, šlaločné, zaubkowané: lalokůw tupých; kwěty drobné, žluté, úžlabičkowé, dwojčatné nebo pětičatné, stopečnaté; kwět samčí zwonkowitý: plátkůw obwejčitých; kwět samičí: trubky kalichowé kulowaté, 12brázdé, mrtnaté, kraje zwonkowitého, zuby wěnčeného; owoce kulowaté, zwící třešně, žluté a zeleně čárkowané, ježaté, náramně hořké a násilně počišťujicí. — W Arabii, malé Asii a Africe. ☉

Mají za to, že to kolokwinta, jejížto dužninu prorok Elias

699. *Düsseld.* 12 *t.* 10 *Wagn.* 2. *t.* 234. Kolokwintida *Mat. Hdj.* 380. *b.* Kolokwintida nebo rajské jablko *Mat. Wel.* 450. *C.* Kopwa, mořská cibule. Zelina prostřená; lodyhy autlé, hranaté, přímrtnaté; listy srdčitowejčité, mnohostříhaně laločnaté, na líci zelené, na rubu bělochlupé: laloky tupé; řapíky zdélí listu; rozwiliny krátké; kwěty žlutawé, malé, ojedinělé, úžlabičkowé, stopkaté; samičí s trubkau kalichowau kulowatau, přímrtnatau, s krajem zwonkowitým, rozštípeným na ušty auzké; plátky malé; owoce kulowaté, lysé, uzráním žluté s kůrkau tenkau pewnau. — Na Žapanu, nyní také na Předhoří dobré naděje a po malé Asii. ⊙

Dužnina plodowá haubowitá, bílá, wyschlá, náramně hořká a násilně na stolici žene, druhdy w lékařstwí welmi wážená, nyní docela wywržená.

Tiwuk. Luffa.

Kwěty samčí latněné, žluté: kalich trubky polokulowaté, uštův trubky delších. Plátky prosté, dole puknauce padající. Tyčinek 5, wolných; prašníky welmi klikaté. Kwěty samičí ojedinělé: kalich trubky podlauhlokejowité, uštův trubky kratších. Tyčinky skoro pometalé. Blizny ledwinowité. Plod wejcowitý, 3pauzdrý, brázdowaný, pod pokožkau wláknatý. Semena dole 2laločná.

T. ostrohraný. L. acutangula *Ser.* Cucumis acutangulus *Lin. Jacq. h. vind.* 3. *t.* 73. 74. Perola *Rumph* 5. *t.* 149. *Rheed.* 8. *t.* 7. Zelina; lodyha dlauhá, točiwá, hranatá, přílysá; listy srdčité, přípětilaločné, ostře zubaté; rozwiliny nerozdělené, nebo na dwé neb tré klané; kwěty žlutawé, dost weliké, samčí na hroznech dole listenami opatřené, zponenáhla se rozwíjející; owoce podluhowaté, 1 — 2 pídi dlauhé, kyjowité, 10hrané, ušty kalichowými, čárkowitými wěnčené, s kůrkau twrdau; semena plochá, podlauhlookrauhlá, zralá černá, lesklá. — W Indii wýchodní a Číně diwoká i sázená. Kwěte dwakrát do roka. ⊙

Plod zralý otwírá se na konci wíčkem ostrým, dužninu má wyschlau, kůrku pewnau, skoro dřewnatau; pokud ale nezralý, naplněn dužninau bílau, šťáwnatau; jedí jej tedy pečený, za salát anebo s rýží wařený. Kořen a plod proti hryzení, olej semenowý proti wyraženinám.

T. egyptský. L. aegyptica *Mill.* L. arabum *Alp. aeg. t.* 58. Momordica Luffa *Lin. Moris.* 2. *s.* 1. *t.* 7. *f.* 1. 2. Zelina; lodyhy tenké, prostřené, řídkochlupé, 3—4′ dlauhé; listy řapíkaté, srdčitopřílokrauhlé, laločnaté: laloků

rohatých, dole wyseknutých, kraji nadlehawých, mrtnatých; při každém listu rozwilina jednoduchá, na konci rozdělená; kwěty dost weliké, žluté, tmawěji čárkowané; samčí na hroznech úžlabíčkowých, stopkatých; samičí často se samčími w témž úžlabíčku na stopce obyčejně jednoduché; plod obwejčitokejowitý, 10hraný, ušty kalichowými wěnčený, asi 6″ dlauhý, žlutawě zelený; semen mnoho bělawých, poněkud nerownych. — W Arabii, Egyptu. ☉.

Owoce jest mdlé, kecowité, welmi wláknaté a slauží chudině potrawau. Arabowé wlákny dužniny zbawenými natfrají tělo w kaupeli k zahnání wyraženin.

L. oblý. L. Petola *Scr.* Petola *Rumph* 5. *t.* 147. Lodyha oblá, prostřená; listy srdčité, 5—7laločné: laloky ostré, pilowané, prostředního nejdelšího; rozwiliny rozštěpené; ušty kalichowé podlauhlé, tupaunké; plátky obsrdčité, zubaté, kratší uštůw kalichowých; owoce jako okurka, 1½″ dlauhé, co rameno tlusté, zakončité, rowné, bledě čerwené, s několika mělkými brázdami, wlnkowaté. — W Indii wýchodni a Číně wšude sázený. ♂.

Owoce se jí, jest ale wodnaté, mdlé a plné černých semen.

Kopalam. Besincasa.

uštíw kopinatých, odstálých; koruna kolowitá, 5plátková, žlutá; tyčinek 5, přímých, niťowitých, trojbratrých; prašníky čeřitobludišťné; vaječníka památka polokulatého. *Samičí*: kalich a koruna samčí; tyčinky bez prašníkůw; vaječník válcowitoztlustlý; blizny 3, dwojlaločné. Plod válcowitý.

M. obecný. T. moghadd *Forsk.* Lodyhy lysé, oblé, rozwiliny protilisté; listy střídawé, řapíkaté, 3″ dlauhé, 3laločné: laloku prostředního celého, postranních trojlaločných anebo hluboce 2chobotnatých; kwěty weliké, bílé; owoce lysé, wejčitopodluhowaté, zdélí $1^1/_2$″, ztlaušti 1″, zmládí zeleňé, bělawě tečkowané, dozralé žlutawé. — W Arabii šťastné.

Owoce jedí.

Posed. Bryonia. Zaubrůbe.

Kwěty jedno- nebo dwojdomé. Plátky dole sotwa srostlé. *Samčí*: kalich 5zubý; tyčinky 3bratré, prašníky klikaté. *Samičí*: čnělka na tré klaná. Plod wejcowitý nebo kulowatý, hladký, málosemenný. Semena wejcowitá, sotwa smačknutá, wíce méně obraubená.

P. holemý. B. grandis *Lin.* Vitis alba *Rumph* 5. *t.* 166. *f.* 1. Bryonia *Burm. zeyl. t.* 19. *f.* 2. Kořen tlustý, daleko široko se plazící, nemléčnatý; staré lodyhy nejdoleji dospíwají někdy k tlaušťce ramena, nabýwají wýšky několika sáhůw, a rozdělují se na mnoho wisutých wětwí s rozwilinami jednoduchými; listy srdčité, rohaté, rohu konečného tupého, nejcelejší, lysé, na líci mozolatotečkowané, wezpod dole 5žlazé, co ruka široké, takže kmen, po němž se wzpínají, docela listím jest přikryt; stopky úžlabičkowé, 1kwěté; kwěty zwonkowité, bílé, 1″ dlauhé; owoce podluhowaté jako malá okurka, ztlaušťí půl pratu, žluté, dole s několika kolcy podhnutými. — W Indii wýchodní. ♃.

Owoce jedí, též i listy co wařiwo. Kořen jeho působí jako sasaparila a jest dobrý lék k wyhnání neštowic.

P. okoličnatý. B. umbellata *Klein.* B. Teedonda *Roxb.* B. hastata *Lour.* Karivi-valli *Rheed.* 8. *t.* 26. Lodyha lysá, pnulá; rozwiliny jednoduché; listy obak lysé, na líci tečkowané, doleni 3palečné nebo delší, podlauhlosrdčité, dole přírohaté, po kraji obdál zaubkowané, na konci zakončité, hořeni půldruho- nebo dwojpalečné, dole trojlaločnošípowité, zakončité, hrotité; stopky úžlabičkowé, okoličené, mnohokwěté, řapíku kratší; kwěty

žluté, drobné; plod zwící hrušky, žlutý, 3pauzdrý. — W lesech Indie wýchodni. Zelená a kwěte celý rok. ♃.

Owoce jedlé; šťáwa z listu žene na stolici; kořen proti odrenutí a k obměkčení wředuw.

P. červený. B. dioica *Lin. Jacq. aust. t.* 199. *Plenk t.* 700. *Hayn. 6. t.* 24. *Düsseld.* 10. *t.* 15. 16. Posed *Mat. Háj.* 383. — *Wl.* 456. Posed, černoposed, osech, zaplotník. Kořen řepowitý, dužnatý, přewelký, 1—2′ dlauhý, co rameno tlustý, obyčejně na dwě wětwě rozdělený, na příč swraskalý, wně žlutawě šedý, u wnitř bílý, mléčnatý, wypaušti několik lodyh pnulých, wětewnatých, žlábkowitě hranatých, přílysých; listy řapíkaté, srdčité, dlanitoblaločné, zubaté, obak mozolatotečkowané: laloků zakončitých, prostředního delšího a wětšího; kwěty dwojdomé, špinawě bledorusé, zelenawě žilnaté; samčí na hroznech konečných, dlauhostopkatých, samičí o polowici menší na okolicích jednoduchých, krátkostopkatých; owoce kulowaté, zwící hrachu, červené; semena obwejčitokulowatá, smačknutínká, šedá, černě strakatá. — W plotech a křowištích Ewropy teplejší a západnější. Kwěte w červnu až do září. ♃.

P. černý. B. alba *Lin. Knorr del.* 1. *t. z. Fl. dan. t.*

t. 316. *Dill. elt. t.* 51. *f.* 69. *Herm. par. t.* 133. Lodyhy tenké, dlauhé, pnulé, šerpiwé; listy srdčité, rohaté, zaubkowané, šerpiwé, lalokůw zakončitých; řapíky kratší listu, skoro wlnkowané; rozwiliny úžlabíčkowé, niťowité, okolíkowitě rozdělené; kwěty samčí chocholičnostrbaulené, na stopce společné dlauhé; kwěty samičí sedawé, strbaulené, na konci stopky asi o polowičku kratší kwětůw samčích; koruny drobné, bělawé; owoce wejcowité, dost malé, plsťnaté a chudokolcaté; semeno dole uťaté, na konci nejtupější. — W Americe sewerné; u nás w zahradách k dělání besídek. ⊙.

Wymrštilka. Elaterium. Schnellgurke.

Kwěty jednodomé. *Samčí* na hroznu nebo chocholíku. Kalich příplátkowitý, zwonkowitý, zubůw sotwa patrných. Koruna srostloplátková. Nitky a prašníky srostlé. *Samičí* ojedinělé nebo z téhož úžlabíčka se samčími wynikající. Kalich prodlaužený, plátkowitý, dolejškem ježatým waječník obkličující, s hrdlem niťowitým wíce méně prodlaženým, pak rozšířeným a tu nesaucím plátky a tyčinky. Čnělka tlustá. Blizna hláwkowitá. Dyně tobolkowitá, kožnatá, ledwinowitá, ježatá, 1pauzdrá, 2—3chlopná, zpružně pukající, mnohosemenná.

W. srdčitá. E. carthaginense *Lin. Jacq. am. t.* 154. — *ic. pict t.* 232. *Lam. t.* 743. Zelina; lodyhy oblé, lysé, rozstřené, pnulé; rozwiliny rozštěpené, boční; listy srdčité, rohaté, nejautleji pilowané, wezpod lysé, na lící šerpiwaunké, řapíkaté; stopky samčí mnohokwěté, úžlabíčkowé, ojedinělé, skoro zdélí listu, hrozněné nebo přiokoličené; stopky samičí z téhož úžlabíčka wyniklé, ojedinělé, 1kwěté, krátké; kwět bělostný, w noci libowonný; plod zelený, 1½″ dlauhý, málo má dužniny wodnaté, okurkau zapáchající, wně měkce mrtnatý, zralý nejmenším dotknutím násilně pukající a semena wymršťující; jedna chlopně na straně podduté zaujímá skoro celý powrch tobolky a má podobu osmičky (8); druhá chlopně jest podlauhlá, nahoře a wnitřku opatřená násadkau pružnau, na níž 18 semen plochých, hnědých, dole 3zubých. — W Americe jižné u Kartageny na wrších. ⊙.

Momordika. Momordica. Balsamapfel.

Kwěty jednodomé, žluté nebo bílé na stopce niťowité, 1listenné. *Samčí:* kalich na patero klaný, trubky

nejkratší. Koruna 5dílná. Tyčinky 3bratré; prašníky srostlé. *Samičí:* tyčinky 3 neplodné. Čnělka na tři klaná. Vaječník 3pauzdrý. Plod často měkkoostnatý, zralý zpružně pukající. Semena smačknutá, síťkovano-swraskalá.

M. balsamka. M. balsamina *Lin. Blak. t.* 539. *Knorr t. B.* 3. *Zorn t.* 45. *Lam. t.* 794. *f.* 1. *Dict. sc. nat. ed.* 3. *t.* 208. 209. Momordyka *Mat. Háj.* 382. — *Wel.* 457. *C.* Momordika, momortika, balsamka, židowská jahoda. Kořen mrcasatý, letní, wyhání několik lodyh tenkých, slabých, lysých, pnulých, rozwilinami protilistými; listy řapíkaté, okrauhlé, 5laločnodlanité, zubaté, lysé, lesklé; květy dost weliké, bledě rusé wynikají z užlabíčka na stopkách tenkých, jednoduchých, ojedinělých, málo delších řapíku, na hoření polowině opatřených listenem malíčkým, zaokrauhlým a zubatým; plod elipsowitowejčitý, obak ztenčený a ostrý, nepatrně hranatý, jasně červený nebo pomarančowý, posetý pahrbečky bradawicowitými, w řadách na dél rozpostawenými, pukající na dél neprawidelně; semena weječná, zpleštilá, silně swraskalá, tupě zejkowaná, hnědá, w červeném míšku zawřená. — W Indii wýchodní, u nás w zahradách a za okny žádajíc teplo

zpružně se oddělující, a děrau dole tak udělanau násilně wystřikující šťáwu. Semena wejcowitá, málo smačknutá, hladká.

T. stříkawý. E. Elaterium *Rich.* E. cordifolium *Moench.* Momordica Elaterium *Lin. Sims mag. t.* 1914. *Schk. t.* 313. *Hayn.* 8. *t.* 45. *Düsseld.* 16. *t.* 11. Tykwice stříkawá *Mat. Háj.* 381. — *Wel.* 151. Zelina siwě zelená, mrtnatošerpiwá nebo těstinatá; lodyha prostřená bez rozwilin; listy dlauhořapíkaté, trojúhlowejčité, dole hluboko srdčitě wyříznuté, přílaločnaté, zejkowanozubaté, welmi swraskalé, čeřité, 4″ dlauhé, 3″ široké; kwěty zelenawě rusé, žílnaté, ¾—1″ w průměru: samčí na wrcholících o dlauhau stopku podepřených; samičí ojedinělé, krátkostopkaté, z téhož úžlabíčka wyniklé; owoce elipsowité, obak tupé, 2″ dlauhé, zelené, dužnaté, šťáwnaté, ježaté, zralé nachýlené a se stopky prodlaužené nejmenším dotknutím odskakující i welikým násilím wystřikující semena hnědá a množstwí šťáwy. — W Ewropě jižné na škrobotinách. Kwěte w lipnu až do září. ☉.

Kořen a owoce welmi hořké násilně dolem počišťují, protož owoce jindá w lékařstwí proti wodnotělnosti bylo potřebowáno.

Sladkojam. Sechium. Stachelgurke.

Kwěty jednodomé, žluté. *Samčí:* kalich přípětizubý, desíti dubkami wyhlubený. Koruna s kalichem welmi srostlá. Tyčinek 4—5, jednobratrých, na konci prostých, rozewřených; prašníky srdcowité, odstáwající. *Samičí:* kalich a koruna jako samčí. Tyčinky žádné. Čnělka tlustá. Blizna přihláwkowitá, na tré nebo patero klaná. Plod obsrdcowitý, 1semenný; semeno wejčité, plochosmačknuté.

S. jedlý. S. edule *Swartz.* Sicyos edulis *Swartz. Jacq. am. t.* 163. Charyota edulis *Jacq. am. t.* 245. Charyote, chocho, chaio. H. Zelina pnulá, rozwilinatá, jměním okurkám podobná; lodyha oblaunká, čárkowaná, hladká; listy srdčité, rohaté, šerpiwé: lalokům dole sklimených, zubatých, konečného déle zakončitého; řapíky lysé; rozwiliny na tré neb patero klané; kwěty newonné, drobné, žlutokorunné; samčí hroznaté, samičí ojedinělé z téhož úžlabíčka; owoce zwící slepičího wejce anebo pěsti, obwejcowité, obrázdé, na konci hrbaté, chlupatoježaté, zelené, leskłé, u wnitř bělawé, dužnaté; semeno zelené, we větších plodech palečné, w hořením kautě plodu umístěn, a kterýž zralé štěrbinau rozpučiwši maličko

Řád 98.

MUČENKOWITÉ. *PASSIFLOREAE.*

Kalich prostý, wadnaucí, dole baňkowitý nebo trubkowitý; kraj 5—10dílný, w posledním případku dwojřadý: uštůw 6, wněšných, listowitých, 5 wnitřních, střídawých, plátkowitých. Plátky žádné nebo řídko 5, w ústí kalichowém. Wěnec z wláken jedno- nebo mnohořadých anebo jednoduchau trubku dělajících. Tyčinek 5, řídko wíce, jednobratrých, nožku jako pošwa odiwajících. Waječník prostý. Čnělky 3, tlusté; blizny kejowité, wíce méně dwojlaločné. Bobule 1pauzdrá, 3chlopná: chlopni hned suchých, pukawých, hned dužnatých, srostlých, nepukawých, u prostřed semenici na dél nesaucích. Semena mnohořadně na semenici přirostlá, míškem často dužnatým oděná, smačknutá, we slupce chrustawé. Kel rowný, u prostřed bílku dužnatého, tenký; kořínek oblý, k pupu obrácený; dělohy rowné, listowité.

Kře rozwilinami se pnaucí, řídko zeliny, byliny, stromy. Listy střídawé, celé nebo dlanitodělené, pořádku lichopeřené, s prostými palistoma. Kwěty prawidelné, obojaké, řídko jednodomé, obyčejně

dwě malé šupiny pokrywku dosažující a kwět ojedinělý; wěnec z třasní trojřadých, nestejných, bělo-, žluto- a čerwenopeřestých; owoce zwící hrušky, 1pauzdré, 3 chlopněmi pukající. — W lesech guianských. ♄.

Owoce chuti hnusné welmi nebezpečno drůbeži a prasatům, jeho se nažrawším.

M. čerwená. P. rubra *Lin. Cav. mon. t.* 268. *Jacq. rar. t.* 186. *Bot. reg. t.* 95. *Plum. am. t.* 83. Kmeny wysoko se pnauci, jakož i wětwe oblé, brázdowané, srstnaté, čerwenawé; listy aksamitnaté, dole srdčité, 2laloké, w chobotu osinaté, na rubu jakož i řapíky bezžlazé, 3—4″ dlauhé, 3žilé, žilau prostřední w osinu chobotowau wybíhající, pobočníma do lalokůw zakončitých běžícíma; řapíky čerwené, huňaté; kwěty ojedinělé, odwislé, stopkaté, 1″ široké: kalich zpodiny wejcowité: uštůw 5, wněšných huňatých, u wnitř bílých, 5 wnitřních bledě pleťowých, dlauhých co wněšný wěnec, nitnatý, čerwenawý; wěnec prostřední krátký, řasnatý, wnitřní kraj bílý, dužnatý; waječník elipsowitý; bobule zakulatělá, nepatrně 6hraná, šarlatowá, srstnatá; semena černá, w míšku bílém, dužnatém. — Na Antilách a w Americe poblízké. Kwěte w dubnu až do září. ♄.

Zwařenina udělaná z nati, obzwláště z kwětůw a plodůw, [illegible]

Řád 98.

MUČENKOWITÉ. *PASSIFLOREAE.*

Kalich prostý, wadnaucí, dole baňkowitý nebo trubkowitý; kraj 5—10dílný, w posledním případku dwojitý: uštůw 6, wněšných, listowitých, 5 wnitřních, střídawých, plátkowitých. Plátky žádné nebo řídko 5, w ústí kalichowém. Wěnec z wláken jedno- nebo mnohořadých anebo jednoduchau trubku dělajících. Tyčinek 5, řídko wíce, jednobratrých, nožku jako pošwa odiwajících. Waječník prostý. Čnělky 3, dlusté; blizny kejowité, wíce méně dwojlaločné. Bobule 1pauzdrá, 3chlopná: chlopni hned suchých, pukawých, hned dužnatých, srostlých, nepukawých, u prostřed semenici za dél nesaucích. Semena mnohořadně na semenici přirostlá, míškem často dužnatým oděná, smačknutá, we slepce chrustawé. Kel rowný, u prostřed bílku dužnatého, tenký; kořínek oblý, k pupu obrácený; dělohy rowné, listowité.

Kře rozwilinami se pnaucí, řídko zeliny, byliny, stromy. Listy střídawé, celé nebo dlanitodělené, pořídku lichopeřené, s prostými palistoma. Kwěty prawidelné, obojaké, řídko jednodomé, obyčejně weliké. Stopky 1kwěté, pořídku mnohokwěté, pod kwětem klannaté, a tu pokrywkau 3lupennau anebo 3d'lnau opatřené.

Řád ten obsahuje wíce 180 rodůw (w 10—11 pokoleních), ježto rostau w největším dílu Indie západní a Ameriky jižné; w Europě ani jediné není, w ostatních swěta dílech toliko $^1/_6$. Maohé jich krásnokwěté; mnohé dawají owoce lahodné; we wlasti mnohé mají se za léky aučinliwé. W kořenu mučenky čtyrhrané nalezli obzwláštní prwek (mučenkowinu, passiflorianum), který nepochybně i w jiných rodech se nachází, a uděluje jim moc hlisty a zimnice léčiti.

Podřadí troje:

1. *PAWZOROWITÉ.* Plátkůw 5. Waječník sedawý. Rozwiliny žádné. Kmeny nepnulé.

2. *MUČENKOWITÉ.* Plátky žádné. Tyčinek 5 (jednoho 4). Waječník nožičitý. Stopky některé někdy rozwilinaté. Lodyhy často pnulé.

3. *PODKONČAKOWITÉ.* Kalich trubkowitý. Tobolka na konci 3chlopná. Semenice nad rozpučením chlopni neprodlaužené. Waječka přímá. Semena bez míšku. Polokře nepnulé, rozwilin a palistůw zbawené.

Podřadí 1.

PAWZOROWITÉ. PAROPSIDEAE.

Pawzor. Paropsia.

Věneo ze wláken wláskowitých, jednořadých, w 5 wazkůw rozpostawených, ze dna kalichowého wyniklých. yčinek 5, dole krátce jednobratrých; prašníky přímé. lizny 3. Tobolka měchýřowitá, 3chlopná.

P. jedlý. P. edulis *Pet. Thuar. af. t.* 19. Keř asi —6′ zwýší, wětwí dlauhých, málo rozdělených; listy třídawé, zaužené w řapík krátký, wejčité, 3—4″ dlaué, 1″ i wice široké. z lehka pilowané, lysé, tupé; kwěty žlabíčkowé, chomáčené, mírně stopkaté; kalich uštůw , wejčitých, pýřitých; plátky kratší kalichu, kopinaté, stré; waječník jednoduchý, sedawý; čnělka krátká, o řech bliznách paličkowitých; tobolka měchýřowitá; semena mnohá, podlauhlá, smačknutá, zawřená w míšku užnatém, bělawém, proswitawém. — Na Madagaskaru. ħ.

Míšky semena obalující jsau sladké a oblíbené Ewropanům a směnínům.

Podřadí 2.

UČENKOWITÉ PRAWÉ. PASSIFLOREAE VERAE.

Mučenka. Passiflora. Passionsblume.

Trubka kalichowá krátká: kraj 5 — 10dílný, a ak ušty wnitřní barwené, plátkowité. Věnec w ústí alichowém z několika saustředních řad třasní. Bobule ožkatá, nejčastěji dužnatá, pořídku wyschlá nebo přiožnatá.

Rostliny (wíce 100 rodů) nejčastěji křowité, řídko zelinné, nulé rozwilinami do wětší wýšky. Kwěty mnohých přewelíké, ozdob-. Semena w míšku slizkokecowitém.

) Stopky mnohokwěté, hned dwojčatné, u prostřed s ozwilinau, hned ojedinělé, wětewnaté, se žebrem proředním w rozwilinu ukončeným. Pokrywka žádná nebo nejmenší. Kalich 10ušetný. Pně se pnaucí.

M. mlazokwětá. P. cirriflora *Juss. ann. mus.* 6. *t.* 1. *f.* 1. Listy znoženosečné: laloky řapíčkowané, wepod bělawé, wejčité, dole obak 1zubé; řapík nad dojškem 2žlazý; stopky wětewnaté, nesaucí rozwilinu,

bílé; wěnec u prostřed brunátný, pak černě nachowý, na konci fialowý, dwojřadý, w každé řadě z 50 — 60 třasní složený; kwět rozwíjí se ráno, na wečír se ale zawra wadne; wajećník kulowatý, huňatý; owoce zwící obyčejného jablka, rusé nebo pomarančowý, plné dužniny sladké a semen podlauhlých, nerownych. — W Americe jižné a Wirginii. Kwěte celé léto. ♄.

Oblíbené owoce jako jahody a melauny chutnajíce a lehké stolice dělajíce. Kwět se cti pro znamení umučení Krista Pána, jimž prý zahání čáry a kauzla.

M. nachoplodá. P. edulis. *Sims bot. mag. t.* 1989. P. purplo. fruting *Sab. hort.* 3. *t.* 3. Podobá se předešlé. Listy lysé, 3laločné, pilowané; řapíky na konci dwojžlazé; lupeny pokrywkowé žlaznatopilowané; wěnec skoro zdělí kalichu; wajećník lysý; owoce nachowé. — W Brasilii. ♄.

Owoce jedí.

M. modrá. P. caerulea *Lin. am.* 1. *t.* 10. *f.* 20. *Knorr* 1. *t. P. Duhum. t.* 107. *Cavan. diss. t.* 295. *Sabb. hort.* 4. *t.* 70. *Schk. t.* 84. *b.* Murucuja *Marcg. t.* 71. *Piso t.* 106. Docela lysá, třebas k 20 — 40′ dospiwající; peň a wětwe 5hrané, pnulé rozwilinami delšími řapíku; listy dlanitě 5dílné: laloků podlauhlých anebo po-

dčitá, černá. — W Indii západní a Americe jižné. Kwě-
w kwětnu až do října. ♄.

Podlé domnění celá rostlina žene na pot a moč; listy wně při-
ádají na zlatau žílu: w Brasilii jí léčí zimnice; z míškůw seme-
wých náwinných, slizkých dělají lék chladící.

M. korkatá. P. suberosa *Lin. am.* 1. *t.* 10. *f.* 14.
cq. h. vind. t. 20. *Plum. am. t.* 84. *excl. A. Pluk. alm.*
210. *f.* 4. Dolení díl pně má kůru bělawau, tlustau,
ozsedalau, korku podobnau; listy lysé, příbrwičkowané,
ole 3žilé, wejčitopřísrdčité, často 3laločné: lalokůw
ejčitých, ostrých, prostředního wětšího; řapíky nad po-
winau dwojžlazé; stopky dwojčatné; kwěty drobné;
ity kalichowé wnitřní bělawě zelené, u prostřed fialo-
é; bobule drobné, zralé, nachowě fialowé. — Na
ntilách. ♄.

M. žlutá. P. lutea *Lin. am.* 1. *t.* 10. *f.* 13. *Jacq. rar.*
607. *Cav. diss. t.* 267. *Bot. reg. t.* 79. Clematis *Mo-*
s. 1. §. *t.* 2. *os.* 3. Kořen mnoholetý; lodyhy letní,
nké, slabé, na konci pýřité; listy přílysé, srdčité, na
é klané: lalokůw wejčitých, štětinkau hrotitých; řapíky
ezžlazé; stopky dwojčatné nebo ojedinělé, malé, žlu-
wě zelené. — We Wirginii. ♄.

Jediný to rod, který mírné naše zimy pod šírým nebem sná-
, protože lodyhy coročně obnowuje.

**) Kalich 10uštý. Pokrywka nižádná nebo nejmen-
, od kwětu odlehlá, Stopky 1kwěté a rozwiliny jedno-
duché z téhož úžlabíčka.

M. hlíznatá. P. tuberosa *Jacq. schoenb. t.* 496. P.
unctata *Lodd. bot. cab. t.* 101. Kořen složený z wětwí
ulwowitých, skoro wřetenowitých, co malý prst tlustých;
ně hranaté, pnulé, dole dřewnaté; listy lysé, wezpod
áznaté, dole okrauhlené, 3žilé, na konci 3laločné: la-
kůw podlauhlých, ostrých, prostředního nejmenšího;
píky bezžlazé; stopky dwojčatné, 1″ dlauhé; ušty ka-
chowé podlauhlé, tupé, wnitřní bledé, dole hnědé; třá-
ně wěncowé krátké, bělawé, dole brunátné. — W Ame-
ce jižné. ♄.

***) Pokrywka podkwětní 3lupenná: lupenůw celých
nebo zubatých, nelaločnatých. Kalich 10uštý. Stopky
1kwěté a rozwiliny jednoduché z jediného úžlabíčka.

M. pilowanolistá. P. serratifolia *Lin. am.* 1. *t.* 10. *f.*
Cav. diss. t. 279. *Bot. mag. t.* 651. *Jacq. h. vind. t.* 10.
anadilla *Mart. cent. t.* 36. Lodyhy dole dřewnaté,
lé, zwýší 5′ i wíce; wětwe tenké, srstnaté; listy řa-

delších, s nožkau waječníkowau srostlých, na konci prostých a rozewřených. Waječník podepřený [o nožku co trubka kalichowá dlauhau. Ostatně jako mučenky.

T. trojdílná. T. tripartita *Juss. ann. Mus.* 2. *t.* 60. Kmeny oblé; rozhy pýřité; řapíky zlázнaté; listy na zpodině okrauhlenouťaté, na líci lysé, na rubu pýříčkaté, hluboce 3laloké: lalokůw čárkowitokopinatých, ostře zubatých, přistejných, pobočních rozewřených; listeny weliké, srostlé, pýříčkaté; stopky ojedinělé, 1kwěté, 1palečné, s rozwilinau delší; kraj kalichowý růžowý: uštůw wněšných zakončitých; bobule podluhowatá, dost weliká, žlutá. — Na místech lesnatých Ameriky jižné. Kwěte w lipnu.

Plody zápachu příjemného a chuti lahodné; protož jsau k jídlu oblíbeny.

T. ladná. T. speciosa *H. B. et Kunth.* Kmeny pnaucí se; rozhy lysé, oblé, praužkaté: listy střídawé, srdčité, lysé, 4″ dlauhé, 7″ široké, hluboce 3laloké, příkožowité, lysé: lalokůw waječných, podlauhlých, přizakončitých, ostře zubatých, pobočních trochu menších, rownowážně rozewřených: palisty přiokrauhlé, lysé, zaubkaté, poloobjímawé; řapíky 6 — 8žlazé, pýřité; kwěty

M. čtyrhraná. P. quadrangularis *Lin. Jacq. am. t.* . — *ic. pict. t.* 218. *Cav. diss. t.* 283. *Tussac* 4. *t.* 11. *Bot. Mag. t* 2041. *Dict. sc. nat. atl.* 3. *t.* 215. l přepěkný, m. jablkotwaré podobný; pně 30 — 40′ uhé, wětwe křídlatočtyrhrané, lysé, stálé; listy lysé, e srdčité, zakončité, celé, 3″ dlauhé; palisty wejčité ; lupeny pokrywkowé celé, kratší kalichu; kwěty ıné, širší 3″; ušty kalichowé u wnitř bílé; wěnec do- ıachowý, u prostřed bílý, na konci blankytný; owo- žlutawě zelené, líbezně zapáchající, wětší husího wej- obsahující dužninu wodnatau, sladkau, náwinnau, tnau, wonnau, snadně od kůrky tlusté, tuhé, odděnau; semena černá. — Na Antilách, w Brasilii, Pe- ii. Kwěte w čerwnu až do října. ♄.

Owoce její welmi oblíbeno zdrawým a zimničným: ochlazuje, ň uhašuje, chuť wzbuzuje. Pod tím křem jedowatí hadowé rádi držují. Kořen její jedowatý působí dáwení, šewelení, ochromnu- nobrž i smrt; potřebují jej proti hlistám, ježto prý silně pudí.

M. lawrolistá. P. laurifolia *Lin. am.* 1. *t.* 10. *f.* 6. 7. *h. vind. t.* 162. *Cav. diss. t.* 284. *Bot. reg. t.* 13. *m. am t.* 80. Marquisas *Mer. sur. t.* 21. Pomme de e. Pně dřewnaté do weliké wýšky se pnaucí, rozhy ·né: listy lysé, wejčitopodlauhlé, celé, ostraunké, 3″ é, 1″ široké; řapíky na konci dwojžlazé; palisty wité, zdélí řapíku; lupeny pokrywkowé obwejčité, ožláznaté; kwěty 2″ široké, růžemi zapáchající, ınátně a fialowě peřesté; wěnec nahoře fialowý, ·ojím čerweným kruhem; owoce podobné k ci- luté, bíle pozbádané, zwící slepičího wejce, obsahující dužninu přelahodnau, náwinnau a ·rných semen. — Na ostrowech karybejských ce horké. Kwěte w čerwnu až do října. ♄.

občerstwuje, žízeň hasí, chuť wzbuzuje; obyčejně je i w horečkách podáwají; listy hořké proti hlistám.

Cowd. P. incarnata *Lin. am.* 1. *t.* 10. *f.* 19. *t.* 160. *Jacq. rar. t.* 187. *Cav. diss. t.* 293. 50. 52. 58. *Moris.* 2. *s.* 1. *t.* 1. *f.* 9. Ko- etý, třásnatý, lezawý, zasladlý; pně lysé, 15′ wysoké, pnaucí se po stromech rozwi- 4″ dlauhé, silně zapáchající, lysé, dole lé, hluboce na tré klané: lalokůw kopina- ných; řapíky na konci dwojžlazé, palisty lowité; stopky ojedinělé; lupeny pokryw- ožláznaté kwěty 2″ široké, překrásné, ušty kalichowé podlauhlé, hrotnaté, u wnitř

Řád 99.

PAPAJOWITÉ. *PAPAYACEAE.*

Kalich prostý, 5zubý, přemalý. Koruna samičí trubkowitonálewkowitá, na patero klaná, samičí hluboko 5dilná. Tyčinek 10 z koruny wyniklých, jichž 5 beznitečných stojí před ušty, ostatních 5 s nimi se střídajících, kratkonitečných. Waječník 1pauzdrý. Bliznа sedavá, 5laločná. Bobule dyňowitá o 5 semenicech nástěnných, mnohosemenných. Semena obalená miškem obšírným, sliznatým a opatřená skořápkau kruchau, bílečnatá. Kel osowý, rowný, dèloh welikých, plochých, a kořínku proti pupu čelícího.

Stromy obyčejně bezwětewné, mléčnaté. Listy střídawé, dlanitolalokaté, na konci kmene přiblížené. Kwěty různopohlawé, obyčejně jednodomé, na hroznech úžlabíčkowých, jednoduchých, anebo složených.

Řád ten obsahuje jediné pokolení o 7 rodech, toliko w Americe meziobratníkowé rostaucích.

Papaja. Carica. Melonenbaum.

Znaků w naduwedených.

P. obecná. C. Papaja *Lin. Rumph* 1. *t.* 50. 51. *Hugh.*

konci prostých. Tobolka kalichem wěnčená, 1pouzdrá nepukawá, nebo na konci 3 — 5 — 7chlopná: chlopně po kraji zkráceném aneb do wnitř w přehrádku prodlauženém semenonosné; semenice tlusté. Semena na semenicech přemnohá, nahá, wisutá, bílečnatá. Kel osowý, rowný, čárkowitopodlauhlý, kořínku k pupu čočního, dělohy plochých malých.

Byliny nebo zeliny dílem rozwilinaté a pnoucí. Listy střídé nebo střídawé, často dlanitosečné nebo střípané, bezpalisté. Květy obojaké, prawidelné, ojedinělé, shlaučené na stopkách úžlabičných bočních anebo konečných.

Řád ten obsahuje asi 31 rod (w 6 — 7 pokoleních) w jihu Americe a to hlawně w Peruwii a Chili. Mnohé mají chlupy pečiwé. O wlastnostech málo známo.

Loasa. Loasa. Loase.

Kalich trubky s waječníkem srostlé, kraje 5dílného, stejného. Plátků 5, s lupeny kalichowými střídawých, krátce nehetnatých, poddutých. Šupin 5 plátkům tých s plátky střídawých, 2—3laločných, u wnitř nitky neplodné nesaucích. Tyčinky mnohé: wnějších 10 neplodných, ostatní rozpostawené w šiky 15 — 17mužné,

:hlopná, mnoho—1semenná. Semena pahrbčitobrázdo-ná na semenicech 3 u prostřed stěn.

Jmění mučenky a posedu.

M. dlanitá. M. palmatá *Lam.* Modecca *Rheed.* 8 *t.*). 21. 22. Keř šlahaunatý, pnulý, z kořena dlauhého, ıstého, dužnatého, bělawého; větwe tenké; listy lysé, ıpíkaté, měkké, čeweně obraubené: rozdílně dlanito-ločné, wezpod 2, 4 nebo 6 žlázek mající: lalokův po-lauhlých, kopinatých, celých; každý řapík dole má dwa ılrbky ztrnowatějící, někdy w rozwilinu prodlaužené; věty žlutawé, na hroznech úžlabíčkowých, ojedinělých, ıudých; tobolka kulowatá, zwící malého jablka, žlutá, adká, 3 — 4 slabobrázdá; semena hnědá, nerowná s drem zasladlým w míšcích stříbrolesklých, blánatých, ewřených. — Na Malabaru. Kwěte skoro pořád. ♄.

Kořen posilující zahání černokrewnost, obzwláště posedlých; ıwa s mlékem kokosowým proti křečům hrudním.

Podřadí 3.

PODKONČÁKOWITÉ. MALESHERBIAE.

Podkončák. Malesherbia. Malesherbia.

Kalich mázdrowitý uštův 10 dwojřadých w paupěti řechowitých: austí u wěnec 10zubý prodlauženého. Ty-nek 5 čnějících. Waječník 1pauzdrý. Čnělky 3 nej-ělší, pod koncem waječníka wyniklé. Blizny kejowi-. Tobolka 3bočná. Semena masiskem haubowitým patřená.

P. lepnatý. M. thyrsiflora *R. et Pav. t.* 254. Gy-nopleura tubulosa *Cav. ic. t.* 475. Bylina zwýší 2 — 3′ štewnatá, plsťnatá, smradlawá, mnoholistá; listy čárko-itokopinaté, obak ostré, lepnaté, 2″ dlauhé, chobotnaté, lowané; kwěty úžlabíčkowé, přisedawé, dohromady w ıněčný klas čili kytku rozpostawené; kalich nafauklý, ımarančowý, 10čarý, 1½″ dlauhý: uštův kopinatých, ·witých; plátky kopinaté, brwité, kratší kalichu; tyčinky álé, delší kalichu, z pahrbečkův pýřitých wyniklé: wa-čník nožkatý, wejcowitý, podlauhlý, chlupatý; tobolka ší kalichu a jím obklíčená, 3chlopná; semena pře-ná, wejcowitá, na šnůrkách pupečných. — Na wý-ch w Peruwii.

srostlých, s trubkau válcowitau nebo nálewkowitau, ušty zakončitými, stejnými, w paupěti střechowitými. Plátkův 5, wyniklých z trubky kalichowé s ušty střídawých. Tyčinek 5, pod plátky z trubky kalichowé wyniklých s nimi střídawých; nitky prosté, prašníky podlauhlé, přímé, 2pauzdré, u wnitř štěrbinau dwojnásobnau pukající. Waječník prostý. Čnělky hned 3, na konci mnohoklaně wějířowité, hned 6 nebo 3 až dolů rozpoltěné, wětwí na konci mnohoklanných. Tobolka 3chlopná, 1pauzdrá, od hora až do prostřed skoro pukající: chlopni u prostřed nesaucích na dél semenici. Semena miškem jednostranným, nejtenším, mázdrowitým zabalená, chrupawá, síťkowaná. Kel we středu bílku dužnatého, nákřiwý, kopisťkowitý s kořínkem k pupu směřujícím, s dělohama plocho přinaddutýma.

Zeliny, byliny, polokře, jednoduše nepalčiwě pýřité nebo chlupaté; listy střídawé, bezpalisté, jednoduché, někdy na konci řapíku dwojžlazé; kwěty úžlabíčkowé; stopka někdy z řapíku wyniklá, u prostřed klaubnatá, stříčnodwojlistenatá, někdy žádná; listeny přikwětní.

Sem náleží asi 30 rodů (w 2 pokoleních) w Americe jižné a Indii západní rostaucích. O wlastnostech jejich málo powědomo.

stých, wisutých, ku kmenu skoro přitlačených; koruna přízwonkowitá, skoro až dolů 5dílná: uštův 1½″ dlauhých, ½″ širokých, wejčitopodlauhlých, ostrých, tuhých, na hořejší polowině úkosně podhnutých; wajeník wejčitoelipsowitý; blizna hluboce 5dílná: uštův rozložených, smačknutých, příkejowitých, zpředu ufatých, krátce dřípatých; plody rozdílné welikosti a podoby, zakulatělé, elipsowité, obwejcowité, dyňowité, nepatrně a nízce 5hrané, žlutawé, s kůrkau tlustau, dužnatau; semena přemnohá, na stěnách dutiny 5kauté připewněná, wejcowitá, hranatoswrąskalá, nahnědlá nebo černawá, w míšku bělawém zawřená. — W Americe jižné, jmenowitě w Brasilii, nyní we wšech zemích meziobratníkowých. Kwěte a zraje celý rok.

Ten strom má tu obzwláštnost do sebe, že ze semena mnohem čerstwěji wzrůstá nežli banan; po 6 měsících již zwýší muže a nese owoce, w třetím roce jest ztlaustlí střewíce, a we čtwrtém swrchek začíná hynauti. Owoce čili papajky ořezují nožem, na tyčce nawázaným, anebo dají chlapci wyšplhati se naň, protože kmen dutý a měkký sotwaby snesl muže. Celý kmen nadutelý mlékem žlutawým, welmi nepříjemným, trpkým, z nejmenší rány se přištěhlícím, zapálení kůže snadno působícím a užitečným proti hlistám a swrabu. Jediný strom mívá třebas 50 — 60 plodův, jichž nejdolejší nejdříwe zrají. Netoliko zralé anobrž i nezralé se potřebuje. Zralé působí snadno běhawku; nezralé má w sobě množstwí mléka, kteréž užito snadně střewa zanečuje, a proto se wáří a zaděláwá; chuť prý má jako naše řepa. Mléko papajowé w nowějších časech potřebují prospěšně na místo zwířecí bílkowiny k čištění šťáwy cukrowé w Indii západní; w lékařstwí se užíwá jako z kmenu wyprýštělá. Semena chuti ostré, pepřowité nebo hořčičné, w kuchyních užiwají se co koření. Kwěty chutnajíce řeřichau, přicházejí do poléwek. Maso zwířat starých anebo čerstwobitých do listův papajowých zawinuto anebo mezi ně powěšeno w několika hodinách prý zkřehne, anebo když dobytek a drůbež listím a owocem toho stromu se krmí. Kde hojnost toho owoce, krmí se jím prasata.

Řád 100.

LOASOWITÉ. *LOASEAE.*

Kalich trubky s waječníkem srostlé, kraje 5—, pořídku 4dílného, stálého. Plátkův 5 anebo 10, dwojřadých, z ústí kalichowého wyniklých, kuklowitých a w paupěti chlopnitých anebo plochých, dohromady swinutých. Tyčinek mnoho, mnohořadých, prostých, nebo nejdoleji na swazky srostlých, s plátky připewněných, wnějšných často neplodných. Wajeník 1pauzdrý. Čnělka 1, složená ze 3—5—7, docela spojených anebo na

klaubu jednom nestejně welikė, řapikaté, waječné, tupé, lysé, celé, po kraji červenawé; řapík mnohem kratší listu, 2zubý; kwěty sedawé, strbaulené, úžlabičkowé, 2listenné; kalich lysý: lupenův 5 waječných, pod koncem hrotnatých, u wnitř barwených; tyčinek 5, někdy 6 — 12, kratších kalichu; waječník dole zahalený kalichem, tupý, dwojrohý; čnělka 1, niťowitá, na jedné straně mrtnatá, zdělí kalichu; tobolka 2pauzdrá, 1semenná. — Na Jamaice, Kurasawu, w Mexiku. Kwěte pořád. ☉.

Jest hořká a prospěwá w slabém zažiwání.

S. hlatitá. T. crystallina *Vahl.* Papullaria crystallina *Forsk.* Podkříček lodyh dílem položených, oblých, pokrytých drobnými, proswitawými bradawičkami, jakoby bublinami; listy střičné, mirně řapikaté, waječné přídužnaté, drobné, asi 3‴ dlauhé, obak přikryté jako bradawičkami proswitawými; řapík krátký; kwěty w strbaulech malých, sedawých, úžlabičkowých; kalich zelenawý o 5 lupenech, pod koncem hrotitých; tyčinek 5 s lupeny kalichowými střídawých; prašníky červené; waječník oblaunký, nahoře trochu tlustší, na konci prohlubený; čnělka krátká, niťowitá. — W Arabii a Indii wýchodni. ♄.

Rostlina jakoby krůpějemi wodowými pokrytá jest proto za-

ených; šupiny bílé, červeně a zeleně tečkované; toka mrtnatá, čihowitá, kalichem wěnčená. — W ruwii. ☉.

Cacala. Mentzelia. Mentzelis.

Kalich stálý trubky válcowité, skoro ebrázdé, kra- o 5 lalocích kopinatých anebo šidlowitých, stejných. tků 5, nejwýš z trubky kalichowé wyniklých, stej- ch. Tyčinek mnoho s plátky připewněných: nitky ité, často na šiky rozpostawené. Čnělky 3, dopola o docela srostlé. Tobolka čihowitowálcowitá, kra- kalichowým wěnčená, 1pauzdrá, na konci 3chlopná. mena 3, 6, 9 nebo pomětáním jinopočetná na seme- ech 3 nástěnných.

Zeliny sochatowětewnaté, chlupaté nebo ndičnaté; listy střídané o střídawé; kwěty ojedinělé w úžlabíčku wětwowém.

C. drsná. M. aspera *Lin. Plum. ic. t.* 174. *f.* 1. *P.* 249. Na wšech dílech welmi srstnatá, chlupům ončených malau hwězdičkau z pramenův hákowitých, šat se chytajících; lodyha rozprostřená, wětewnatá; y střídawé, řapíkaté, wejčitopodlauhlé, ostré, asi 2" ubé, často hlauběji nebo mělčeji 3laločné: laloků bočních překrátkých, tupé, pilowané, obak tmawě ené; kwěty jakoby z úžlabíčka hořejších listův wy- ejí, ojedinělé, žluté, krátkostopkaté, dost weliké; ušty chowé kopinaté, ostré, padawé; plátky waječnopří- rauhlé, tupé, sotwa delší kraje kalichowého, mnohem ší tyčinek; tobolka štětinatá, podlauhlá, válcowitá; nem 5 hladkých, smačknutých. — Na Antilách. ♃.

C. mrtnatá. M. hispida *Willd. Lam. t.* 425. M. as- ra *Cav. ic. t.* 70. Podobná předešlé; z kořena wychá- několik lodyh sochatě wětewnatých; listy střídawé krátkořapíkaté, skoro sedawé, wejčitokopinaté, dole lčité, dwakrát zejkowané, hoření skoro střičné, při tworách wětwowých; kwěty přisedawé, úžlabíčkowé, idinělé w rozworách; kalich čihowitý, podlauhlý: lu- ův dlauhých, ostrých; plátky obwejčité, hrotnatozu- čité, kalichu delší; tyčinek 30 — 35. — W Mexiku. ěte w červnu až do září. ♃.

Kořen roztlučený násilně dolem počišťuje a léčí řemu.

Řád 101.

PASTALOWITÉ. *TURNERACEAE.*

Kalich prostý, často barwený: uštův 5 do pola

1. trojhraný. 1. triang
mosa *Ehrh.* Portulaca racem
obs. 1. *t.* 23. Helianthemu
Podkeř 2střewičný; lodyhy
wětewnaté, dole položené,
dlauhlé anebo skoro wejčité,
sté, wykrojené, hrotité, nad
často podwinuté, kruché, roz
ché, konečné, alespoň 3kwě
newonné; kalich lupenů hlad
kých, skoro tupých; plátky ž
tyčinky nestejné, kratší plátků
tělý; tobolka 1pauzdrá, 3chl
plochá. — Na Antilách podlé
Jedí jej jako u nás kuřínohu.

Šruchowec. Po

Kalich ze dwau lupenůw
kůw 5 stálých, stejných, obwej
činek 5 s plátky přípewněný
wených. Prašniky krátké, ča
wejcowitý, 3hraný. Čnělka ž
nawrchu žláznatě měkkoostna
hraná nepukawá, 1semenná.

Š. africký. P. afra *Jacq.*
Portulacaria *Lin. Lam. t.* 144.
120. Keř ozdobný 2 — 3′ zwýš
mena; wětwe

Kalich z lupenůw 2 po
leji přisrostlých, 3 trochu w
plátkowé připewněné, často
nejřídčji 4. Waječnik sedawý
wětwí odstálých, poohnutých
chlopná, 3semenná.

Z. obecná. M. fontana *Li*
Fl. dan. t. 131. *Engl. bot. t.*
trsech hustých rostauc na něk
wysoká, autlá, slabá, dužnatá,
nebo plaziwá; listy střičné, pi
kopisowité, celé, zelené; k
úžlabičkách, 2—3, přímé, na
We zdrojích a na lukách mok
rice sewerné. Kwěte w kwětnu
Tu a onde jedí nať šťáwnatau

Řád 10

NEHTOWCOWITÉ. *P*

Kalich z lupenůw 5 (přei
srostlých. Plátky drobné, šupin
ným podobné, mezi lupeny k
nejčastěji jich tolik co lupenůw,
tyčinky nadpočetné proměněné.
kalichowé, anebo z lůžka před

2—3 strbaulené, úžlabičkowé; kalich do pola přirostlý, smačknutý: lupenůw nestejných, pokwětlý nad tobolku sklmený, a s jejim wíčkem padající; plátky obwejčité, žluté, rozložené, nehtůw spojených; tyčinek 6 — 12, ze dna kalichowého wyniklých; blizen 5, niťowitých, sedawých; semena zakulatělá, černá, lesklá, uzlíčkami w kruhy rozpostawenými šerpiwaunká. — Na rumu, skalách, zdech, místech wzdělaných, též na pomoří jak se zdá po teplejších končinách mírného pásma w starém swětě, nyní také w Americe s ewerné a některých končinách meziobratnikowých. Kwěte w čerwnu až do září. ☉.

Odrodek kuřínoha zahradní, *Mat. Háj.* 19. 6. k. domácí *Mat. Wel.* 142. *D.* P. sativa *Haw.* P. latifolia *Hornem*, mají někteří za obzwláštní rod, poněwadž dlauhým sázením se neproměňuje. Lodyhy rozprostřené, wzstaupawé, listy širší obwejčité; wšecky díly jsau wětší a silnější. Púwodně prý roste w Indii wýchodní a Americe jižné. Někdy má listy žlutawé (P. aurea). Ten odrodek w některých krajinách ještě wíce se potřebuje nežli kuřínoha obecná. Chuti jest náslané; jídá se co salát, též w polewkách zelních; jindá nať a semena proti kurdějům se potřebowala.

Prchleš. Anacampseros.

Kalich z lupenů 2stříčných, po dlauhlých, nejdoleji přísrostlých. Plátkůw 5 nejprchawějších. Tyčinek 15—20: nitky prosté, nejdoleji z kalichu s plátky wyniklé a s nimi spojené. Čnělka niťowitá, na nejwyšším konci na tré klaná. Tobolka homolowitá, 1pauzdrá, 3chlopná: chlopní často na dél rozpuklých, a tudy jakoby 6chlopná. Semena mnohá na semenici střední, křidlatá.

Byliny podkřowité, nejnižší; listy dužnaté; úžlabíčka chlupatá; listeny mázdrowité; kwěty hrozněné.

P. měňawý. A. telephiastrum *Decand.* Portulaca Anacampseros *Lin.* Talinum Anacampseros *Willd. Decand. gr. t.* 3. Rulingia Anacampseros *Ehrh. Dill. elth. t.* 281. *f.* 363. *Comm. hort.* 2. *t.* 89. *Burm. afr. t.* 30. *f.* 2. Lodyhy tlusté, 4—5′ wysoké; listy welmi tlusté a dužnaté, lysé, waječné, zakulatělé; w úžlabíčku malý swazek chlupůw dlauhých; nemnoho kwětu červenawých, rozložených, na hroznu latowitém, jednoduchém; stopky lysé, [illegible]ce kwětůw nesaucí; plátky dost weliké, obsrd[illegible] lupeny kalichowé ostré; semena welmi kří[illegible] Předhoří dobronadějském. Kwěty toliko za [illegible]nního horka se rozwijejí. ♄.

lená a potřebuje se jako kuřínoha.

tosti, listím waječnopodlaul
mi, ušty kalichowými delši
ste tamtéž. 4.

Obě tyto rostliny bezwonné,
nající druhdy potřebowali proti roz
průtržím u dětí. Na kořeně prwního
červec polský.

NEHTOWEC. ILLECEBRU

Kalich 5dílný: uštův zt
konci úkosně uříznutých, a
ných, na líci auzkých, poněku
tyčinky jako předešlého pok
blizny 2, tupé. Mošnička kali
podlé brázd pukající, 5chlop
křiwý, poboční.

N. přesleněný. I. verticill
Schk. t. 50. Paronychia vertici
přetenký, mrcasatý wyhání n
autlých, 3—6″ dlauhých, wěte
celá rostlina lysých, dole kořen
pikaté, obwejčité, tupé, celé, p
tenké, mázdrowitě bělawé, pr
štípené: strbauly 3—5kwěté,
délce lodyh dělající na pohled
né, zastřené listeny palistům
bým chlupem ukon

Chrustawečka. Paronychia. Paronychie.

Kalich 5dílný: uštůw plochopoddutých, často hrotitých. Plátkůw 5 šupinowitých, čárkowitých, s ušty střídawých. Tyčinek 5. Čnělka 1. Blizny 2. Mošnička 1semenná, nepukawá, nebo tobolka 5chlopná, kalichem zastřená.

Zeliny, byliny nebo polokře po teplejším dílu pásma severomírného rozlosowané, nejwětewnatější; listy střídné; palisty a listeny weliké, mázdrowité, zwadlé, bělostné; kwěty wrcholičené nebo strbaulené.

Ch. dauškolistá. P. serpillifolia *Decand.* Illecebrum serpillifoliunr *Vill. in Schrad. journ.* 1804. *t.* 4. Lodyhy přewětewnaté, položené, plaziwé, uzlaté, asi 3—6″ dlauhé; listy obwejčité, ploché, přídužnaté, brwité, obyčejně o polowičku kratší palistůw mázdrowitých, stříbrných, často na dwé rozpoltěných; kwěty konečné, strbaulené, ukryté listeny welikými, mázdrowitými, stříbrnými, zakončitými; ušty kalichowé komolé. — Na suchopařích Ewropy jižné a wýchodní. Kwěte w kwětnu. ♃.

Plewucha. Polycarpaea.

Kalich 5dílný, nebo hluboce na patero klany: ušty plochaunké, mázdrowitě obraubené, ani kýlaté, ani hrotité. Plátkůw 5 a tyčinek tolikéž podplodních. Čnělka nitowitá a čnělky 3. Tobolka 1pauzdrá, 3bočná, 3chlopná, mnohosemenná.

Zeliny, byliny nejwětewnatější; listy střídné, často wětwičkami úžlabíčkowými a listnatými na pohled přesleněné; palisty mázdrowité; kwěty wrcholíčnochocholičené, z běla zelenawé.

P. tisawá. P. spadicaea *Lam.* Celosia spadicaea *Willd.* Mollia spadicaea *Willd.* Lahaya spadicaea *Schult.* Mailosina *Rheed.* 10. *t.* 66. Bylina dole dřewnatá, 1′ dlauhá; lodyhy rozprostřené, wětewnaté, wzstaupawé, wětwe plstnaté; listy čárkowité, tupaunké, mladší připlstnaté; wrcholíky konečné, chocholíkowité; kwěty drobné; kalichy mázdrowité: tobolky čerwené. — Na Malabaru w písku. Kwěte pořád. ♄.

Nať potřebují proti uštknutí hadímu.

Kýlatka. Polycarpon. Nagelkraut.

Kalich hluboko na patero klany: uštůw dole wíce méně srostlých, mázdrowitě obraubených, na konci hrotitých. Plátkůw 5, wykrojených. Tyčinky 3—5. Čněl-

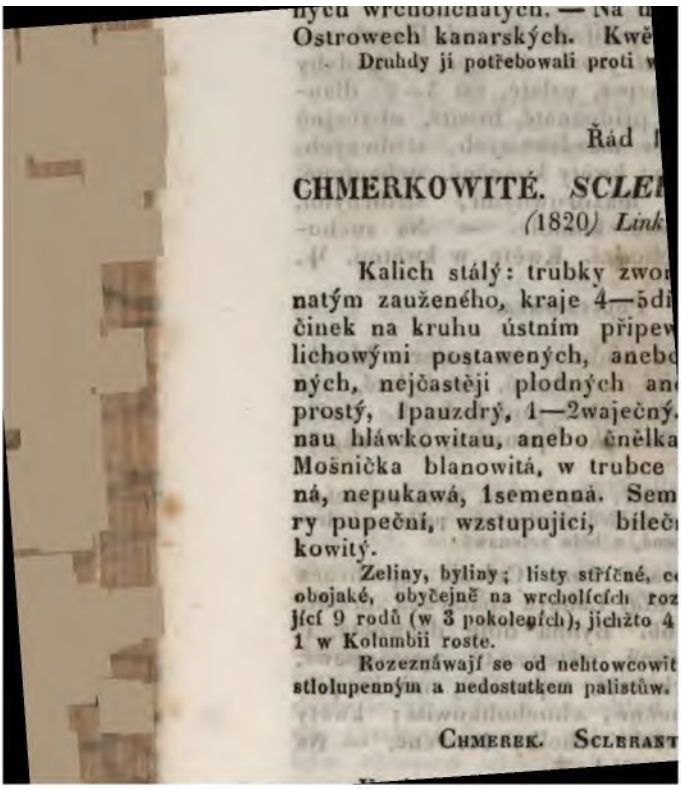

nyeu wrchoncnatych. — Na u
Ostrowech kanarských. Kwě
Druhdy ji potřebowali proti v

Řád

CHMERKOWITÉ. *SCLE*
(1820) *Link*

Kalich stálý: trubky zwo
natým zauženého, kraje 4—5di
činek na kruhu ústním připe
lichowými postawených, aneb
ných, nejčastěji plodných an
prostý, 1pauzdrý, 1—2weječný.
nau hláwkowitau, anebo čnělka
Mošnička blanowitá, w trubce
ná, nepukawá, 1semenná. Sem
ry pupeční, wzstupující, bílečk
kowitý.

Zeliny, byliny; listy střídné, c
obojaké, obyčejně na wrcholících roz
jící 9 rodů (w 3 pokoleních), jichžto 4
1 w Kolumbii roste.

Rozeznáwají se od nehtowcowit
stlolupenným a nedostatkem palistůw.

CHMEREK. SCLERANT

stlé w tobolku mnohopauzd

Podř

TLUSTICOWITÉ. *CRA*

Nadsobička. Til

Kalich 3—4dílný. Plátk
čité. Tyčinky 3—4. Šupiny
chýříky 3—4, u prostřed škr
Želiny drobníčké, lysé; listy
žlabíčkowé, drobníčké, bílé.

N. mechowitý. T. muscosa
t. 90. *Decand. t.* 73. *Engl. bot.*
Kořen letní, přetenký; lodyha
wřenè wětewnatá, položená,
někdy červenawá jako celá
wejčité, ostré, nedužnaté, stří
úžlabíčku mající swazeček listů
cí; kwěty bělawé, předrobné,
trné, skoro sedawé, užlabíčko
nahlaučené; kalichy 3dílné;
čitých, obzwláště wlhkých.
června. ☉.

Tlustice. Crassul

Chrustawečka. Paronychia. Paronychie.

Kalich 5dílný: uštův plochopoddutých, často hrotitých. Plátkův 5 šupinowitých, čárkowitých, s ušty střídawých. Tyčinek 5. Čnělka 1. Blizny 2. Mošnička 1semenná, nepukawá, nebo tobolka 5chlopná, kalichem zastřená.

Zeliny, byliny nebo polokře po teplejším dílu pásma sewerowýchodního rozlosowané, nejwětewnatější; listy střídné; palisty a listeny weliké, mázdrowité, zwadlé, bělostné; kwěty wrcholičené nebo strbaulené.

Ch. dauškolistá. P. serpillifolia *Decand.* Illecebrum serpillifolium *Vill. in Schrad. journ.* 1804. *t.* 4. Lodyhy přewětewnaté, položené, plaziwé, uzlaté, asi 3—6″ dlauhé; listy obwejčité, ploché, přídužnaté, brwité, obyčejně o polowičku kratší palistův mázdrowitých, střibrných, často na dwé rozpoltěných; kwěty konečné, strbaulené, ukryté listeny welikými, mázdrowitými, střibrnými, zakončitými; ušty kalichowé komolé. — Na suchopařích Ewropy jižné a wýchodní. Kwěte w kwětnu. ♃.

Plewucha. Polycarpaea.

Kalich 5dílný, nebo hluboce na patero klaný: ušty plochaunké, mázdrowitě obraubené, ani kýlaté, ani hrotité. Plátkův 5 a tyčinek tolikéž podplodních. Čnělka nitowitá a čnělky 3. Tobolka 1pauzdrá, 3bočná, 3chlopná, mnohosemenná.

Zeliny, byliny nejwětewnatější; listy střídné, často wětwičkami úžlabičkowými a listnatými na pohled přesleněné; palisty mázdrowité; kwěty wrcholíčnochocholičené, z běla zelenawé.

P. tisawá. P. spadicaea *Lam.* Celosia spadicaea *Willd.* Mollia spadicaea *Willd.* Lahaya spadicaea *Schult.* Mallosina *Rheed.* 10. *t.* 66. Bylina dole dřewnatá, 1′ dlauhá; lodyhy rozprostřené, wětewnaté, wzstaupawé, wětwe plstnaté; listy čárkowité, tupaunké, mladší připlstnaté; wrcholiky konečné, chocholikowité; kwěty drobné; kalichy mázdrowité: tobolky čerwené. — Na Malabaru w Kwěte pořád. ♄.

Nať poli uštknutí hadímu.

Polycarpon. Nagelkraut.

patero klaný: uštův dole wice
ritě obraubených, na konci hro-
ch. rojených. Tyčinky 3—5. Čnél-

Dittrichia coccinea *Trait.* *Burm. afr. t.* 23. *f.* 1. Po
wysoký; listy křížmostřičné
podlauhlé, ploché, ostraun
poswiwě srostlé; kwěty na
tých, konečných; ušty kalic
runa stkwělc červená, 1″
chová se obyčejně w donic

KOLOPOJKA. KAL

Kalich 4dílný: uštův d
kých, ostrých, přirozloženýc
trubky válcowité, kraje rozlo
8, dole w trubce korunowé
kowité. Worečky 4, s čnělka
Podkře dužnaté; listy stříč
nebo zubaté; kwěty wrcholičnolatně

K. úkrojnatá. K. laciniat
don laciniata *Lin.* *Weinm.* *p*
Willd. Planta anatis *Rumph*
oblý, na palec tlustý, asi 4′ wy
úkrojův 3—5—7, podlauhlý
nejhořejší přícelé; kwěty žl
koruna w ústí zaužená, dole
stáwající. — Na Molukách a
nu až do září. ♄.

Sázejí ji na zdi a zahrady,
chlazowání w

ko wzstaupawých, 3—6″ dlauhých, obyčejně od dola sochatě rozwětwených, oblých, uzlatých, s články jednostranně pýřitými; listy stříčné, čárkowitošídlowité, skoro polooblé, obyčejně siwé, dole brwité a širokau obrubau srostlé; kwěty 10mužné na wrcholících konečných, sochatě rozwětwených, w jejichžto rozworách kwěty ojedinělé, sedawé, na posledních wětwích ale skoro strbaulené; ušty kalichowé podlauhlé, zaokrauhlenotupé, se širokau, mázdrowitau obrubau; kalich plodonosný zawřený. — Na rolích písčitých, suchých nejwětšího dílu Ewropy a Lewantu. Kwěte w kwětnu až do září. ⊙.

Na kořenu toho chmerku žije čerwec polský (Coccus polonicus), obzwláště w Polsku hojný, který druhdy k barwení wlny na čerweno se potřebowal, nežli čerwec mexický se poznal. Nať jindá poraučeli proti wředům rakowitým.

Ch. bezbranný. S. annuus *Lin. Fl. dan. t.* 504. *Schk. t.* 120. Podobá se předešlému; liší se ale ušty kalichowými wejčitými, dost ostrými, přeauzce mázdrowitě obraubenými, na kalichu zralém odstáwajícím. — Na rolích a polích písčitých Ewropy a nyní také Ameriky sewerné. Kwěte w kwětnu až do jeseně. ♃.

Řád 105.

NETŘESKOWITÉ. *SEMPERVIVEAE.*

Kalich z lupenůw 3—20, dole wíce méně srostlých a tím mnohodílný. Plátkůw tolik co lupenůw kalichowých, s nimi střídawých, nejdoleji z kalichu wyniklých, nyní prostých, nyní srostlých w korunu sauplátkowau. Tyčinky s plátky připewněné, s nimi stejnopočetné nebo dwakrátné, některé delší s plátky střídawé a raučejší, jiné plátkům stříčné, kratší pozdnější. Nitky prosté, šídlowité. Šupiny medonosné u zpodu worečkůw. Worečkůw co plátkůw, jim stříčných, okolo osy přeslenowitě rozpostawených, prostých anebo přisrostlých, 1pauzdrých, čnělkau ukončených, zralých podlé wnitřní nebo i (pořídku) wněšné hrany pukajících. Waječka a semena we wnitřním kautu připewněná, dwojřadá. Bílek tenký, dužnatý. Kel rowný, s kořínkem k pupu čelícím.

Zeliny, byliny, kře. Listy dužnaté. Kwěty často wrcholičené, někdy na wětwích wrcholíkowých jednostranné, někdy ojedinělé, žlabíčkowé.

Řád sestáwá z 300 rodů (we 20 pokoleních), jichžto největší

cím lodyhu a wětwičky. —
we starých zdech po Ewro
dubnu až do čerwnu. ♃.

Druhdy se potřebowal co l

ROZCHODNÍK.

Kalich 5dílný: lupenůw
listowitých. Plátkůw 5, často
krát wíce plátkůw. Šupiny
wa wyříznuté. Worečkůw 5.

Byliny, pořídku zeliny nebo
jalowé hustě listnaté. Listy střída
choličené, bílé, čerwené, žluté, mod

*) Ploch

R. růžowý. S. Rhodiola
seum *Scop.* Rhodiola rosea *L*
t. 586. *Schkr. t.* 331. Crassula
208. *c.* Kořen wětewnatý, n
lý, růžemi příjemně zapáchají
jednoduchých, listnatých; list
na konci pilowané, lysé, nasiwě
žlutawé, často 4plátečné, příw
Na skalách horních Ewropy pr
te w kwětnu a čerwnu. ♃.

Kořen jindá se potřebowal k u
Islanďané a Loparowé jej jedí; woda
růžemi. Nať na seweru jedí co zeleni

h, tlustých, celých, někdy slabě zejkowaných: kwěty bílé nebo žowé.

T. stromowitá. C. arborescens *Willd.* C. Cotydelon *ot. mag. t.* 384. *Jacq. misc.* 1. *t.* 19. Keř několik střeíců zwýši; kmen a wětwe oblé; listy střičné, dužnaé, tlusté, přiokrauhlé, brotité, ploché, siwé, na líci tečowané, lysé; wrcholík roztrojowaný; kwěty dost weliké, otewřené, růžowé. ♄.

T. mléčná. C. lactea *Ait. Decand. gr. t.* 37. *Smith ot. t.* 33. *Bot. mag. t.* 1781. *Jacq. schoenb. t.* 420. Podkeř nízký, wětewnatý; kmen oblý, dole wijawý: listy jaře zelené, křižmostřičné, po dwau srostlé a jakoby srostlé, wejčité, ostraunké, s tečkami na kraji řadowými; kwěty hojné na wrcholících latowitých; stopky rozcojowané a listenaté; ušty kalichowé čárkowitokopinaté, mnohem kratší nežli koruna; plátky podlauhlé, ostré, bílé, hwězdowitě rozpostawené. ♄.

T. čtyrbočná. C. tetragona *Lin. Bradl. succ.* 5. *t.* 1. *Decand. gras. t.* 19. Kmen přímý podkřowitý, dřewnatý, často kořeny wětrné wybánějící, oblý; listy křižmostřičné, čtyřadé, skoro 4bočné, šidlowité, na wrchu ploché, slabě wehnuté, odstálé, lysé; kwěty bílé, drobné, skoro baňkowité, na wrcholíku rozpostawené; praàníky kalichowé. Kwěte w prosinci. ♄.

Na Předhoří dobronadějském proti plynutí břicha.

T. protknutá. C. perfossa *Lam. Decand. gr. t.* 25. *Jacq. schoenb. t.* 432. C. perfoliata *Scop. ins.* 3. *t.* 6. *c.* Podkeř položený, přiwětewnatý, 6—10″ dlauhý; listy střičné, srostlé, prorostlé, přiostré, lysé, siwé, na líci jamkowané; kwěty stopečkaté. ♄.

T. srdčitá. C. cordata *Ait. Decand. gr. t.* 121. *Jacq. schoenb. t.* 431. Polokeř wětwí rozewřených, střičných; listy mírně řapíkaté, zaokrauhlé, srdčité, tupé, na líci jamkowané, lysé; kwěty drobné, čerwenawě bílé, na wrcholíku latowitém. ♄.

Řapucha. Rochea. Rochee.

Kalich 5laločný. Plátkůw 5, w korunu řepicowitých: trubka dlauhá z nehtůw plátkowých nesrostlých, kraj rozložený. Tyčinek 5, s plátech. Žlázek a worečkůw 5.

na Předhoří dobronadějském rostaucí, dužnaté; listy střídavé, nejcelejší; kwěty okoličnowrcholičené.

T. srpatá. *R. falcata Decand.* Larochea falcata *Hawk.*

přímé, oblé, lysé; listy střídawé, sedawé, válcowité, tupé, dužnaté a šťáwnaté, na líci maličko ploché, rownoměrně odstálé, dole newztažené, a nicméně wezpod jakoby odlaupnuté, wrcholík rozsochatý nebo roztřejený; stopečky zdéli kalichu, jehož ušty kopinaté, tupaunké, bílé nebo bledě růžowé; tyčinky bílé; prašníky hnědobrunátné. — Na skalách, zdech, střechách po největším dílu Ewropy. Kwěte w lipnu a srpnu.

Před časy w lékařství se užíwal; může se jísti co zelenina a salát.

R. ostrý. S. acre *Lin. Plenk t.* 351. *Curt. lond.* f. t. 32. *Schkr. t.* 123. *Hayn.* 1. *t.* 15. *Decand. gr. t.* 117. Netřesk III. *Mat. Háj* 326. *b.* Netřesk nejmenší nebo tučný mužík menší *Mat. Wel.* 406. *c.* Kořen tenký, silně třásnatý, wypaušti mnoho lodyh plaziwých, tenkých, niťowitých, hustolistých, 3—4″ wysokých, wzestaupawých; listy dužnaté, wejcowité, ostraunké, na rubu hrbolatě wypuklé, toliko hořením krajem dolejšku přirostlé, a tudy wezpod jako odlaupnuté a zakulaceně tupé, lysé, jako celá rostlina jasně zelená, často červenawě tečkowané a čárkowané, na wětwích jalowých střechowité; wrcholík nejčastěji sochatý; kwěty jednostranné, skoro sedawé; ušty kalichowé wejčité, tupé; plátky wice než

koru-

mag.
nnata
3—4′
čár-
ižna-
ní ze
akož
lau-
nau,
awě
ko-

ky-
to-

a

Ta rostlina jest znamenitá, že toliko diwoká na skalách rostauci má obě řady tyčinek dokonalých, jelikož na zdech anebo v zahradách chowaná, buď wnitřní řadu tyčinek anebo obě řady jejich má w worečky proměněné, takže w prwním případku jest toliko 15 tyčinek a pestíky we dwau řadách, anebo nižádné tyčinky a pestíky we třech řadách čili dohromady 36 w jednom květu.

Listy čerstwé jindá potřebowali w lékařstwí, obzwlášťě šťáwu z nich wytlačenau, nyní ale jest toliko prostředkem domácím. Že ta rostlina wůbec se sází, zakládá se na powěře, že totiž hrom odwádí. Snad i proto Karel Welký přikázal, aby netřesk na stawení se sázel.

Podřadí 2.

PĚTIROŽCOWITÉ. CRASSULACEAE ANOMALAE.

Pětirožec. Penthorum.

Kalich 5dílný. Plátkůw 5. Tyčinek 10. Šupiny žádné. Worečkůw 5, dole dohromady srostlých w tobolku 5zobanitau, 5pauzdrau, na konci 5bočnau a pod zobany pukající. Semena mnohá, na semenici širokaunké wšude připewněná, (snad) bezbílečná.

Byliny přímé, tawolám podobné; listy roztraušené, blanowité; wrcholíky jednostranné, na konci skraucené.

P. *americký.* P. sedoides *Lin. act. ups.* 1747. t. 2.

listy ploché, tlusté, dužnaté, šťáwnaté, podlauhlé waječné, dole zaokrauhlené nebo wíce méně klí- ztenčené, nestejně tupě pilowané.. snebo zubaté, nebo čtwernaté nebo střídawé; wrcholíky hojno- na konci lodyhy a wětwí z hořeního úžlabíčka ; ušty kalichowé kopinaté, ostré; plátky wíce dwakrát delší kalichu, nad prostředkem ohnuté a rozložené, wejčitokopinaté, zakončité, na konci malíčko žlábkowité, bílé nebo žlutawě bílé; též odrodek s kwítím brunátným. — Na skalách, zdech a místech kamenitých, hlawně w horních lesech po nejwětším dílu Ewropy. Kwěte w lipnu a srpnu. ♃.

Listy mohau se za salát jísti; jindá potřebowali kořen a nať lékařstwí.

R. širolistý. S. maximum *Sut.* S. latifolium *Bertol.* Telephium *s* maximum *Sut. Clus.* 2. *p.* 66. *f.* 1. Wel- podobný předešlému, liší se ale listy srdčitě uša- lodyhu objímajícími, plátky docela rozloženými, konci kápowitě prohlubenými, w malý smačknutý ukončenými, žlutawě bílými. — Roste tamtéž. ♃.

Jsa pomíchán s předešlým taktéž se potřebuje.

R. nachowý. S. Fabaria *Koch.* S. purpureum *Presl* S. Telephium *β* purpureum *Lin.* Jiný podobný jeho kopinatopodlauhlý, hlauběji zubowitě pi- wždycky střídawý, dolení řapíkatý, kwěty drob- unátné, o 4 neděle dříwe se rozwíjející. — Podlé wěte w srpnu a září. ♃.

okrauhlolistý. S. Anacampseros *Lin. Decand. gr. t.* mag. *t.* 118. Kořen mnoholetý, mrcasatý, wy- mnoho položených, hustolistých, na konci rosetu z listůw směstnaných; lodyhy kwětaucí oblé, lysé; listy sedawé, ploché obwej- klínowitě ztenčené, přetupé, celé, lysé, bělawě olíky konečné, husté; plátky brunátné nebo bílé, s kýlem zelenawým. — Na skalách hor- jihozápadní a na Ukrajině. ♃.

w lékařstwí užitečný, nyní w zahradách pro utěšený

**) Listy oblé nebo polooblé.

S. album *Lin. Fl. dan. t.* 66. *Decand. gr. t.* nak tučný mužík *Mat. Háj.* 328. — *Wel.* enký, mrcasatý wyhání lodyh mnoho po- natějících, zprohýbaných, wětewnatých, wy- čtwe kwětaucí a jalowé, wzestaupawé nebo

nebo protílisté, krátkostopkaté, nebo skoro sedavé: uštův kalichowých 5, nestejných, wejčitých, tupých, měkkohrotých; plátky přeauzké, bílé, na konci ponačerwenalé; tobolka 5pauzdrá. — Na pomořích písčitých Předhoří dobronadějského, Ostrowův kanarských, v Řecku, Sicílii. Kwěte na Předhoří w říjnu až do ledna, w Ewropě w lipnu až do září. ☉, ♂.

Odrodek africký jest ozimý a má lodyhu přímější, ewropský letní, lodyhy položené, kwěty sedavé.

Pro obzwláštnost u nás na zahradách a za okny se chowá. Chuti jest náslané, od dáwna w lékařství potřebowaný; nedáwno šťáwa wytlačená k lékům přičtená; na Ostrowech kanarských u weliké počtu se sází; z popela jeho dobývá se salajka.

K. protisečný. M. pinnatifidum *Lin. Bot. mag. t.* 67. *Decand. gr. t.* 142. Zelina lodyhy rozestřené, nutlé, skoro rozsochané, červenawé, pupenečnaté: listy střičné, podlauhlé, tupé, protisečné, též pupenečnaté; kwěty drobné, w rozporách rozsochané lodyhy ojedinělé, stopečnaté; plátky žluté, jednořadé; čnělek 5, wzestaupawých; tobolka čihowitá, 5bočná. — Na Předhoří dobré nadeje s ostatními. ☉.

K. srdcolistý. M. cordifolium *Lin. Glox. obs. t.* 1. *f. a. Smith piet. t.* 6. *Jacq. car. t.* 487. *Decand. gr. t.* 102.

katé; uštý kalichowé kopinaté nebo podlauhlé, ostré; plátky rozložené, dwakrát delší uštům kalichowých, čárkowitých anebo podlauhlokopinatých, tupaunkých, i s tyčinkami a pestíky ryzých; plody na stopečkách trochu prodlaužených. — Na místech podobných jako předešlý a po Ewropě rozšířený. Kwěte w lipnu a srpnu. 4.

Lodyhy mladší nekwětauci. w některých krajinách prý w salátu se jedí. Jindá ho také w lékařstwí užíwali.

Netřesk. Sempervivum. Hauswurz.

Kalich 6—12 (anobrž i 20-) dílný. Plátkům co uštům kalichowých, dole srostlých. Tyčinek 12—24 nebo wíce, dole z plátkům wyniklých. Šupiny podplodní na konci zubaté nebo třepenité. Worečkům co plátkům.

N. obecný. S. tectorum *Lin. Knorr* 2. *t.* 5. *W. Sturm f.* 23. *Haym.* 6. *t.* 14. *Decand. gr. t.* 104. Netřesk I. *Mat. Hdj.* 337. Netřesk wětší *Mat. Wcl.* 406. Rojník. Kořen wřetenowitý, dlauhomrcasný, ukončený růžičkau listowau a z hlawy wypauštějící pazaušky hojné, položené, plaziwé, nesaucí též na konci růžičky listowé menší, které dohromady dělají trs drnowatý; z prostředku staré růžičky listowé wychází lodyha přímá, 1—1½′ wysoká, co prst tlustá, oblá, dost hustolistá, jako wětwe wrcholíkowé, stopečky a listeny chlupy žláznatými porostlá, někdy zelená, někdy špinawě čerwená; listy, růžičky skládající, hustě střechowité, podlauhlé, obwejčité, náhle hrotitozakončité, trámowě zelené, lysé, po celém kraji brwité; listy lodyhowé podlauhlé, čerweně čárkowané, hoření krátce pýřité; wrcholík složený z hroznů skraucených, střídawých, welmi přiblížených, jednostranných, listenatých; kwěty překrátce stopkaté, dokonce rozšířené; uštů kalichowých a plátkům obyčejně po 12, někdy také po 11 nebo wíce, ano i 15; plátky dwakrát delší kalichu, kopinaté, ostré, růžowé, tmawěji čerweně čárkowané, wně žláznatochlupaté; tyčinek nejčastěji 24: nitky růžowé nebo brunátné; prašníky před rozwitím fialowé nebo swětle brunátné; šupiny podplodní překrátké, nadduté, žlazowité; worečky nejdoleji srostlé, rozewřené, oblaukowitě wzestaupawé a obklíčující prostoru miskowitau, na hořením konci úkosně uťaté. — Na skalách alpských a předalpských w Ewropě prostřední, nyní na zdech a střechách až daleko k seweru sázený a zdiwočelý. Kwěte w lipnu a srpnu. 4.

kwěty krátkostopkaté, žluté, wně čerwenawé, na wečir se rozwijející; čnělek 5, delších nežli tyčinky.

K. brkowitý. M. calamiforme *Lin. Decand. gr. t.* 3. *Bradl. succ. t.* 19. *Dill. elt. t.* 228. Nepnitý; listy šidlowité, tečkowané, na wrchu zpleštilé, nasiwělé, asi 2″ dlauhé, střičné, jeden přímý, druhý rozewřený; kwěty ojedinělé, mírně stopkaté, žlutawě bílé, dost weliké; kalich na patero klany: uštůw 3 dužnatých, 2 blanowitých; čnělek 8 ostrých; tobolka 8pauzdrá.

***) Kmen podkřowitý, položený; listy dlauhé, strbaulowitě shlaučené, 3hrané nebo přiwálcowité.

K. řemenatý. M. loreum *Hawk. Dill. elt. f.* 255, (bez kwětu). Kmen prostřený, přiuzlatý, dospělý oblaunký; listy strbaulowitě nejshlaučenější, polooble trojhrané, strunám podobné, podhnuté, ostré, přísiwé; stopky ojedinělé, 1½″ dlauhé, dole 2listenné, 1kwěté; kwěty rusé; kalich na patero neb šestero klany; čnělek 15—18.

K. dykowitý. M. pugioniforme *Lin. Decand. gr. t.* 82. *Dill. elt. t.* 269. *Bradl. succ. t.* 14. Kmen dřewnatý 2—3′ wysoký a pak na palec tlustý; wětwe nemnohé,

co hlawa člověčí veliký; kmen přímý, wětewnatý, 1½′ wysoký; listy drobné, přitrojhrané, smačknuté, drobníčce pupenečnaté, na konci se odhybující; kwěty drobné, červené nebo bledě brunátné, rozpostawené na wrcholíky konečné, roztrojené; kalich na patero klaný; tobolky drobné, 5—6pauzdré; stopky někdy stálé, rnowatějící.

K. nocokwětý. M. noctiflorum *Lin. Decand. gr. t.* 10. *Dill. elt. f.* 262. Podkeř 1—2′ wysoký; kmen tenký, obly; wětwe přímé, bělokoré; listy střičné, přiobdálně, nepatrně polowálcowité, siwé, bezpupenečné, stopky dwakrát trojeně wrcholičené, u wnitř bílé, wně brunátné, nebo rusé, na wečer se rozwijející a celau noc wůni líbeznau a silnau páchnauci; kalich na čtwero klaný; tobolka 4pauzdrá.

K. klaubokwětý. M. geniculiflorum *Lin. Decand. gr. t.* 17. *Dill. elt. f.* 261. *Bradl. succ. t.* 34. Podkeř přímý, 2′ wysoký; wětwe střičné, rozdělené, skoro klaubnaté; listy oddělené, drobné, střičné, polowálcowité, pupenečnaté; kwěty w rozporách wětwowých, nebo w úžlabičku sedawé, ojedinělé, bledě rusé; kalichy na čtwero klané; čnělky 4 krátké; tobolka 4pauzdrá. — Na Předhoří dobré naděje, w Egyptu, Arabii.

—8, nejkratší. Ořech křídlatý nebo rohatý, nepukawý, 3—8pauzdrý. Semena w pauzdrách ojedinělá.

Č. rozepnutá. T. expansa *Murr. com. gott.* 1783. *t.* 5. *Scop. ins. t.* 14. *Decand. gr. t.* 114. T. echinata *Gaert. t.* 179. Demidovia tetragonoides *Pall. dem. t.* 1. Zelina 2—3′ dlauhá, rozewřeně wětewnatá; lodyha oblá, nahranatělá, obdálně pýřitá, drobníčce bradawičkowaná; listy střídawé, řapíkaté, srdčitowejčité, nebo wejčitě kosočtwerečné, na konci zaužené, tupaunké, dole klinowitě w řapík kratší wybíhající, wykrajowané, obak drobnými pupenci proswítawými poseté; kwěty krátkostopkaté, úžlabičkowé, ojedinělé nebo dwojčatné; ušty kalichowé 4, wejčitopodlauhlé, tupé, u wnitř žlutawé; tyčinky po 4—5 mezi ušty kalichowými, a jich kratší; plod (kolmo proříznutý) kosočtwerečný, slabě smačknutě čtyrhranný, pod krajem stálým, sklimeným 4rohý, uzralý wyschlý, 5—8semenný. — Na Nowém Seelandu a Žapánu. Kwěte w lipnu až do října. ☉.

Na Nowém Seelandu jedí nať co zeleninu a plawci Cookowi ji jedli proti kurdějům; chuti jest ostřejší nežli špinát a tudy se ta a onde w Ewropě sází.

Tlustohýl. Sesuvium. Sesuvium.

Kalich 5dílný, stálý: uštův u wnitř barwených. Plátky žádné. Tyčinek 15—30, na konci trubky kalichowé krátké připewněných. Waječník prostý, sedawý. Čnělka žádná. Blizny 3—5. Tobolka 3- pořídku 4—5pauzdrá, obříznutá. Semena mnohá na semenici slaupowité, stálé. Kel hákowitě zkřiwený.

Byliny pomořské, dužnaté, lysé. Listy střídné, nejcelejší, příbezžilé. Kwěty úžlabičkowé, střídawé, ojedinělé, sedawé, nebo krátce stopkaté. Kalich u wnitř nábrunátný.

T. plaziwý. S. repens *Willd.* Crithmus maritimus *Rumph* 6. *t.* 72. *f.* 1. Portulaca *Herm. lugd. t.* 212. Zelina; lodyha oblá, co brko tlustá, a několik sáhův dlauhá, hladká, klaubnatá, červenawá, welmi tuhá, s mnohými wětwemi kořenatějícími pokrywá půdu, takže daleko a široko ji není widěti; listy kopinatokopisťowité, ostré, 2″ dlauhé, 2—3‴ široké, tlusté, dužnaté jako kuřínohowé, slané a trpké; kwěty w úžlabičkách ojedinělé, krátkostopkaté, wně zelené, u wnitř bílé; owoce černému pepři podobné. — W Indii wýchodní. ♃.

Owce a kozy tu rostlinu rády žerau. Hlawně dělají z ní tak nazwaný *acjar*, jejž přidáwají k masu pro wzbuzení chuti. Waří totiž, na slunci suší, se solí a octem zaděláwají a míchají s rozdílným kořením, n. p. s pazaušky bambosowými (robungem), zázwo-

rem a galangau (*lankwasem*), owocem pepříky křowité (*čilí*) a kwětím papajowým. Míchanina ta (*acjar*), ztuha zawřená, dlauho se drží. Na cestách jedí tu rostlinu jako zeleninu; powinni jsau ale ji třikrát wařiti; jinak působí běhawku.

Wždyživ. Aizoon. Immergrün.

Kalich 5dílný, u wnitř barwený. Plátky žádné. Tyčinek asi 20 nejdoleji z kalichu wyniklých a po 3—5 swazkowitě w chobotech. Waječník prostý, 5hraný. Blizen 5, tlustých, sedawých. Tobolka 5pauzdrá, na konci štěrbinami 5 hwězdowitě pukající: pauzder mnohosemenných.

Bylipy nebo polokře nízké. Listy dužnaté, nejcelejší střídawé nebo střídné. Kwěty úžlabíčkowé anebo w rozporách sedawé, přídku stopkaté.

W. kanarský. A. canariense *Lin. Nissol. mem. a.* 1711. *t.* 13. *f.* 1. *Decand. gr. t.* 136. Glinus crystallinus *Forsk. desc. t.* 14. Lodyhy zelinné, položené, oblé, plné pupencůw leskutých, bílých, huňaté, rozsochané, s wětwí drubau zakrsalau, kratičkau, listnatau, kwětnatau a nejkratšeji sochatau; listy střídawé, obwejčitoklínowité, tupé, ostraunké neb ostré, pýřité, w řapík dlauhý zaužené; kwěty w rozporách nedokonalých lodyhy a jejich wětwí [illegible]

****) Křičkowé často přímí. Listy stříčné, srostlopošiwé, nahoře často 3hrané a na konci obyčejně hákowité.

K. prorostlý. M. perfoliatum *Mill. Dill. elt. f.* 240. *radl. succ. t.* 46. Kmen křowitý, přímý, chudowětwatý; sty srostlopošwiwé, přísbíhawé, 3hrané, twrdé, bělaosiwé, tečkowané, zakončité, podhnuté, po kýlu wezpod s 3 nebo 1 zubem nebo bezzubé.

K. hákatý. M. uncinatum *Mill. Decand. gr. t.* 54. *radl. succ. t.* 27. Kmen křowitý, přímý; listy srostloošwiwé, přísbíhawé, zelenawé, tečkowané, trojhrané, ezpod pod koncem dwojtrné; kwěty červené, mírně eliké, skoro sedawé; kalich na patero klaný; tobolka pauzdrá.

*****) Podkře. Listy stříčné, oddělené, více méně trojhrané.

K. deltowitý. M. deltoides *Mill. Decand. gr. t.* 53. *Dill. elt. f.* 245. 247. Kmen dřewnatý, rozestřený, wijawý, —2′ zwýší; listy křižmo stříčné, přiblížené, nejsiwější, ojhrané, deltowité, krátké, tlusté, netečkowané, po ranách zubaté a někdy nachowě naběhlé; kýly listeův a uštůw kalichowých celé; kwěty drobné, swětle unátné, wonné; kalich o 5 uštech krátkých; čnělek 5.

K. *srpatý.* M. falcatum *Lin. Dill. elt. f.* 275. 276. men dřewnatý, s wětwemi mnohými, niťowitými, na ůsob laty rozpostawenými; listy drobné, oddělené, ačknutě trojhrané, srpowité, přísiwé; kwěty drobé, mnohé, nábrunátné, ojedinělé, konečné, stopka, wonné; kalich o 5 uštech na hřbetu s malým háowitým trnem; tobolky 5pauzdré.

K. ryzá. M. aureum *Lin. Bot. mag. t.* 262. *Decand.* *. t.* 11. Podkeř přímý; listy wálcowitotrojhrané, přiostlé, odstálaunké, ostré, proswítawě tečkowané, siwé; wěty 2″ široké, tmawě pomarančowé; blizny černě unátné.

******) Podkře. Listy nejčastěji oddělené, oblaunké.

K. dwojbarewný. M. bicolorum *Lin. Dill. elt. f.* 258. [redacted] přímý; listy přítrojhrané, ostré, zelené; stopky é, jakož i ušty kalichowé nestejné; kwěty dost u wnitř ryzé nebo pomarančowé, wně na konci silně lesklé; blizny kratší tyčinek.

bulwatý. M. tuberosum *Lin. Decand. gr. t.* 78. *f.* 264. Kořen jeho bulwowitý, zakulatělý, skoro

Africe, na Senegalu a Nowém Hollandu rostaucích. O nich není nic známo, ledaže jsau slané mnohým ledkem.

Šamanicha. Nitraria. Salpeterstrauch.

Znaky naduwedené.

Š. chwalinská. N. caspica. N. Schoberi *Lin.* N. Schoberi *α)* caspica *Pall. ross. t.* 50. *f. B.* Keř složený; pňůw sáhowých, skoro přímých, šedokorých, křehkých, oblých; wětwičky a rozhy střídawé, jednostranné, obzwláště na pněch položených přímé, bělawé; rozhy mladé pýřité; listy z pupenůw střídawých chomáčené, sedawé po 4 nebo 5, dužnaté, šťáwnaté, podlauhlé, dole ztenčené, nejcelejší, siwě zelené, w jesení a s wětwi usušených snadno padající, drobnohledem propatřené okazují chlaupky nejautlejší, přitlačené; wrcholiky na rozhách konečné, sochaté, holé, pýřité; kwěty na wětwičkách klasaté, jednostranné, přímé, stopečnaté; kalich přemaličký, z 5 zubůw, pak ale zwětšelý, zwonkowitý; plátkůw 5 bílých, rozložených, podlauhlých; waječník homolowitý, s bliznau 3pupenečnau; peckowice homolowitá, dužnatá, tmawě červená, usušená černá a

—8, nejkratší. Ořech křídlatý nebo rohatý, nepukawý, —8pauzdrý. Semena w pauzdrách ojedinělá.

Č. rozepnutá. T. expansa *Murr. com. gott.* 1783. *t.* . *Scop. ins. t.* 14. *Decand. gr. t.* 114. T. echinata *Gaert.* . 179. Demidovia tetragonoides *Pall. dem. t.* 1. Zelina —3′ dlauhá, rozewřeně wětewnatá; lodyha oblá, naranatělá, obdálně pýřitá, drobníčce bradawičkowaná; isty střídawé, řapíkaté, srdčitowejčité, nebo wejčitě kooctwerečné, na konci zaužené, tupaunké, dole klínowiě w řapík kratší wybíhající, wykrajowané, obak dronými pupenci proswítawými poseté; kwěty krátkotopkaté, úžlabíčkowé, ojedinělé nebo dwojčatné; ušty alichowé 4, wejčitopodlauhlé, tupé, u wnitř žlutawé; yčinky po 4—5 mezi ušty kalichowými, a jich kratší; lod (kolmo proříznutý) kosočtwerečný, slabě smačknuě čtyrhranný, pod krajem stálým, sklimeným 4rohý, zralý wyschlý, 5—8semenný. — Na Nowém Seelandu a apánu. Kwěte w lipnu až do října. ⊙.

Na Nowém Seelandu jedí nať co zeleninu a plawci Cookowi jedli proti kurdějům; chuti jest ostřejší nežli špinák a tudy se tu onde w Ewropě sází.

Tlustobýl. Sesuvium. Sesuvium.

Kalich 5dílný, stálý: uštůw u wnitř barwených. Plátky žádné. Tyčinek 15—30, na konci trubky kalichowé rátké připewněných. Waječník prostý, sedawý. Čnělka ádná. Blizny 3—5. Tobolka 3- pořídku 4—5pauzdrá, bříznutá. Semena mnohá na semenici slaupowité, stáé. Kel hákowitě zkřiwený.

Byliny pomořské, dužnaté, lysé. Listy stříčné, nejcelejší, přízžilé. Kwěty úžlabíčkowé, střídawé, ojedinělé, sedawé, nebo rátce stopkaté. Kalich u wnitř nábrunátný.

T. plaziwý. S. repens *Willd.* Crithmus maritimus *Rumph* 6. *t.* 72. *f.* 1. Portulaca *Herm. lugd. t.* 212. Zeina; lodyha oblá, co brko tlustá, a několik sáhůw dlauá, hladká, klaubnatá, čerwenawá, welmi tuhá, s mnoými wětwemi kořenatějícími pokrýwá půdu, takže aleko a široko jí není widěti; listy kopinatokopisťowi, ostré, 2″ dlauhé, 2—3‴ široké, tlusté, dužnaté jako nohowé, slané a trpké; kwěty w úžlabíčkách ojedi- krátkostopkaté, wně zelené, u wnitř bílé; owoce pepři podobné. — W Indii wýchodní. ♃.

a kozy tu rostlinu rády žerau. Hlawně dělají z ní tak ar, jejž přidáwají k masu pro wzbuzení chuti Waří ahcí suší, se solí a octem zaděláwají a míchají s rozdíl- , n. p. s pazaušky bambosowými (robangem), zázwo-

Cecuň. Mammilaria. Zizendistel.

Kalich trubky s vaječníkem docela srostlé, kra 3—6dílného, barewného. Plátkůw 5—25, od kalich rozeznatelných, a s jeho ušty w trubku srostlých. Tyčinek mnoho, mnohořadých. Čnělka niťowitá. Blizn 3—7dilná, paprskowitá. Malwice bladká, obwejcowitá dříwe kalichem wěnčená, pak holá.

Podkře dužnaté, kulowaté, kejowité nebo slaupowité, obsaz pahrbky cecowitými (listy čili raději zpodky listními) pravidel na záwit běžícími, na konci nesanečními chomáč wlny nebo trnu w úžlabíčku kwěty též z chomáče wlnového wynikající, roztrušo nebo na konci u wěnec rozpostawené.

C. jednoduchá. M. simplex *Haw.* Cactus mammilaris *Lin. Decand. gr. t.* 3. *Tussac.* 2. *t.* 27. Echinomelocactus *Herm. lugd. t.* 136. Ficoides *Pluk. alm. t.* 29. *f.* 1. *Comm. hort. t.* 55. Kmen nejjednodušší, zmládí kulowatý, pak wytažený, podlauhloobwejcowitý, 4—9″ wysoký, 2—3″ tlustý; pahrbky wejcowitohomolowite na jejichžto konci z plsti skrowné, bílé wyniká wýstřediwě 12—16 trnů rownych, tuhých, dříwe co krew červených, pak šedočerwených, jichžto čtwero neb patero prostřední trochu silnější; kwěty w několika kruzích pod koncem, drobné,

bnaté nebo nepřetržené. Peň a wětwe hranaté nebo pahrbkaté, nejčastěji kolcaté nebo štětinaté, někdy listowitě rozšířené. Rozky a kwěty wynikají ze swazkůw trnowých anebo z wraubečkůw je dosazujících; kwěty wždycky poboční na starém dílu kmenu nebo wětwe.

*) Kmen tuhý, nepnulý, neklaubnatý.

K. peruwský. C. peruvianus *Lin. Decand. gr. t.* 58. C. hexagonus *Willd.* Cereus peruvianus *Tabern.* 705. *ic.* Kmen přímý, třebas 40′ wysoký, stářím wětewnatý, 5—8-hraný, pak docela zdřewnatělý a zoblelý, hrany tupé, smačknuté, nesaucí swazky trnůw 7—10, tuhých, hnědých; kwěty ojedinělé, 6″ dlauhé, bílé, noc jedinau trwající, jejichžto wněšné plátky hnědočerwené, wnitřní bělostné; tyčinek 13, přízelenawých, dlauhaunkých; owoce tmawě brunátné, jedlé. — W Peruwii a Americe meziobratníkowé. ♄.

We sklípkowatině kůry a dřeně starých kmenůw nalézá se weliké množstwí skupených hlatí ze šťowana wápníčitého složených.

K. třepenatý. C. fimbriatus *Lam.* Cereus fimbriatus *Decand. Plum. t.* 194. *f.* 1. Kmen 18—25′ wysoký, co stehno tlustý, přímý, nejtupěji přiosmihraný; trny štětinowité, bílé; kwěty konečné, krátkotrubé, krásně růžowé, zwonkowité, z nemnoha lupenůw po kraji tře-

dlauhé; owoce větší husího wejce, žlutawé, bradawičnaté, u wnitř bílé, se semeny hnědými. — S předešlým. 5.

Owoce jedí a podáwají w horečkách k ochlazení.

K. noční. C. Pitajaya *Jacq.* Přimý, 8—10′ zwýší, wyšší opírá se o stromy blízké, aniž kořenatí; větwe trojbočné; trny chomáčené; kwět noční, sotwa wonný, nejkrásnější, bělawý, průměru polostřewičného; kalich 8″ dlauhý; owoce zwící a twaru slepičího wejce, wně celé čerwcowé a šupinaté kalichowými ostatky, u wnitř bělostné, dužnaté, sladké; semena leskločerná. — W Kolumbii. 5.

Owoce jedí jako wšech známých kaktusůw, málokteré ale dle swědectwí Jacquinowa Kwropanům příjemné.

**) Pně klaubnaté: prostřené nebo pnulé, kořenatějící.

K. cepowitý. C. flagelliformis *Lin. Decand. gr. t.* 107. *Tussac* 2. *t.* 28. *Trew. Ehr. t.* 30. *Knorr.* 1. *t. F.* 8. Peň pnulý, prstu ztlaušti, přewětewnatý; větwe oblé, s 10—12 řadami pahrbkůw, opatřených swazkem z 11—16 trnůw krátkých, tuhých, rozbíhawých, hnědých, dílem na konci ryzých; kwěty karmínowé, 2½—3″ dlauhé, s krajem 1½″ širokým; trubka kalichowá tenká, posázená lupeny hnědočerwenými, chlupatými; plátky měkkohroté, wněšné podwinuté; tyčinky bělawé, z kwětu čnějící, s prašníky bledě žlutými; čnělka kratší tyčinek, bělawá, s čnělkami 5 přímými; owoce kulowaté, červenawé, ½″ weliké, s bradawičkami wlnatými a štětinatými. — W Americe meziobratníkowé, nyní také w pustinách arabských. Kwěte na začátku jara. ♄.

U nás od dáwna w zahradách a komnatách chowaný rod ustawičným kwětením oblíbený. Štáwu z něho potřebují proti hlístám.

K. hrubokwětý. C. grandiflorus *Lin. Decand. gr. t.* 52. *Trew. Ehr. t.* 31. 32. *Knorr* 1. *t. F.* 6. Peň rozstřený, plaziwý a pnulý, welmi wětewnatý, 5—7úhlý, bledě zelený, klaubnatý článkůw předlauhých, prohýbaných, kořenatějících; trny po 4—8 we swazcích krátké, sotwa pichlawé, žlutawé nebo bílé; kwěty přewelike, 6—7″ w průměru, wanilkau wýborně zapáchající; trubka kalichowá porostlá šupinami brwitými zelenými, na konci pomarančowými; ušty kalichowé prosté, rozložené, čárkowité, ostré, pomarančowé; plátky širší, kopinaté, bělostné; owoce zwící husího wejce, pomarančowé, u wnitř bílé. — Na Karajbách a Antilách. Kwěte w lipnu. ♄.

Pro kwět překrásný, weliký, líbezně zapáchající, toliko jednu

noc trwající, sázejí ten rod w Americe meziobratníkowé na zahradách; u nás w hřjnech. Owoce náwinné jedí. Šťáwu z kmena wytlačenau potřebuj w lékařstwí wně a wnitř.

K. nejsličnější. C. speciosissimus *Desf. mem. mus.* 3. *t.* 9. *Colla rip. t.* 70. Peň skoro přímý, welmi rozwětwený; wětwe prodlaužené, rozewřené, 3—4bočné, zmládí nachowé, po hranách dost ostrých zubaté; trny přístejné, rowné, tuhé, na začátku růžowé, pak bělawé, po 9—12 we swazku z plsti wyniklé; kwěty weliké, 5—6" w průměru široké, s trubkau 3" dlauhau, bradawičnatě třásnatau a šupinatau; ušty kalichowé tlusté, čárkowité, zelené, načerwenalé; plátky w několika saustřednich kruzích, wněšné šarlatowé, wnitřní karmínowé; tyčinky (230 we 3 řadách (60 + 140 + 30) a čnělka stkwěle čerwená; prašníky drobné, jako čnělek 8—10 bělawé; owoce zwící slepičího wejce, žlutawě zelené, řídce bradawičnatokolcaté, s dužninau náwinnau, lahodnau. — W Mexiku a Guatimale. Kwěte časně w jaře a celé léto. ♄.

Pro krásný kwět u nás w kruhulích obyčejně se sází. Nadělali teď mnoho čtyr, zurodniwše je pelem jiných rodů, jmenowitě hrubokwětého a listowětewného anebo naopak.

K. trojboký. C. triangularis *Lin. Dict. sc. nat. atl.* 3. *t.* 205. *Plum. am. t.* 200 *f.* 1. *Bradl. succ. t* 3. *Jacq. am. t.* 181. *f.* 65. Peň po skalách a stromech do weh-

dlauhé; owoce větší husího wejce, žlutawé, bradawičnaté, u wnitř bílé, se semeny hnědými. — S předešlým. 5.

Owoce jedí a podáwají w horečkách k ochlazení.

K. noční. C. Pitajaya *Jacq.* Přímý, 8—10′ zwýší, wyšší opírá se o stromy blízké, aniž kořenatí; větwe trojbočné; trny chomáčené; kwět noční, sotwa wonný, nejkrásnější, bělawý, průměru polostřewičného; kalich 8″ dlauhý; owoce zwící a twaru slepičího wejce, wně celé čerwcowé a šupinaté kalichowými ostatky, u wnitř bělostné, dužnaté, sladké; semena leskločerná. — W Kolumbii. 5.

Owoce jedí jako wšech známých kaktusůw, málokteré ale dle swědectwí Jacquinowa Ewropanům příjemné.

**) Peň klaubnaté: prostřené nebo pnulé, kořenatějící.

K. cepowitý. C. flagelliformis *Lin. Decand. gr. t.* 107. *Tussac* 2. *t.* 28. *Trew. Ehr. t.* 30. *Knorr.* 1. *t. F.* 3. Peň pnulý, pratu ztlaušti, přewětewnatý; wětwe oblé, s 10—12 řadami pahrbkůw, opatřených swazkem z 11—16 trnůw krátkých, tuhých, rozbíhawých, hnědých, dílem na konci ryzých; kwěty karmínowé, 2½—3″ dlauhé, s krajem 1½″ širokým; trubka kalichowá tenká, posázená lupeny hnědočerwenými, chlupatými; plátky měkkohroté, wněšné podwinuté; tyčinky bělawé, z kwětu čnějící, s prašníky bledě žlutými; čnělka kratší tyčinek, bělawá, s čnělkami 5 přímými; owoce kulowaté, červenawé, ½″ welké, s bradawičkami wlnatými a štětinatými. — W Americe meziobratníkowé, nyní také w pustinách arabských. Kwěte na začátku jara. ♄.

U nás od dáwna w zahradách a komnatách chowaný rod ustawičným kwětením oblíbený. Štáwu z něho potřebují proti hlistám.

K. hrubokwětý. C. grandiflorus *Lin. Decand. gr. t.* 32. *Trew. Ehr. t.* 31. 32. *Knorr* 1. *t. F.* 6. Peň rozstřený, plaziwý a pnulý, welmi wětewnatý, 5—7úhlý, bledě zelený, klaubnatý článkůw předlauhých, prohýbaných, kořenatějících; trny po 4—8 we swazcích krátké, sotwa pichlawé, žlutawé nebo bílé; kwěty přewelké, 6—7″ w průměru, wanilkau wýborně zapáchající; trubka kalichowá porostlá šupinami brwitými zelenými, na konci pomarančowými; ušty kalichowé prosté, rozložené, čárkowité, ostré, pomarančowé; plátky širší, kopinaté, bělostné; owoce zwící husího wejce, pomarančowé, u wnitř bílé. — Na Karajbách a Antilách. Kwěte w lipnu. ♄.

Pro kwět překrásný, welký, líbezně zapáchající, toliko jednu

skwèle červené, prašníky žluté; čnělka barwy masowé, s 8 žlutými čnělkami; owoce jako předešlého, není ale tak lahodné. — W Indii západní a celé horké Americe. ♄.

To jest ta znamenitá rostlina, na níž kočenila žíli červec nopálowý obzwláště žije, a který k tomu cíli i we welikých sadech (nopáliščech) naschwál se opatruje. Každý wí, že kočenila jest hmyz, nejkrásnější barwu šarlatowau a karmínowau dáwající a tudy w barwířstwí welmi prospěšný a newyhnutelně potřebný. Druhdy sbírali kočenilu toliko w Mexiku; Thiery de Menonville přenesl ji odtud na Domingo. R. 1827 zawedl ji Bertholot na Kanarie, kdežto na nopálu smokowci tak dobře se daří, že r. 1838 již 18 800 liber kočenily wywezli. Též i na Korsice a okolo Kadesu a Walencie o to chowání s wětším menším prospěchem se pokusili.

N. smokwec. C. Ficus indica *Lin.* Kmen přímý, rozewřeně wětewnatý; články wejčitopodlauhlé, obak tupé, 1½′ dlauhé, tupé, tlustaunké, po kraji tenší; trny řídké, ojedinělé, malé, zdélí wlny; listy drobné, červené; kwěty sirkowě žluté; owoce welké, různobarewné. — W Americe jižné, nyní se sází na Sicilii a we Wlašich. ♄.

Na Sicilii mají troje odrodky, s owocem žlutawým, krwawým a bělawým a bezsemenným, jichžto poslední dwa jsau nejoblíbenější; též i w jiných končinách, kdežto ten nopál roste, jest pokrmem wíženým. Jest také odrodek s kratšími články. Na Kanarských kočeni-

[redacted]

šedolilákowé; tyčinky kratší plátkůw a čnělky. — W Mexiku. ♄.

Na tom rodu také žije kočenila.

Potušák. Pereskia. Pereskie.

Kwěty a owoce jako předešlého pokolení; kraj kalichowý obyčejně stálý a listowitý. Čnělka niťowitá, s bliznami na záwit rozpoloženými.

Rody toho pokolení docela jměním se liší od ostatních nopálowitých, takže příbuznost se tuší; kwětem ale a owocem docela se srownáwají s nopály, takže jich nelze rozeznati. Jsauť ale stromy nebo kře s kmenem a wětwemi patrně listnatými, oblými, listím po twaru a welikosti rozdílným, w jehož úžlabíčku jsau hrbolky pletí, štětinami a trnami obrostlé, jako u jiných toho řádu rodů. Z těch hrbolků pučí nowé listy a wětwe, na jejichžto koncech kwěty stojí.

P. trnatý. P. aculeata *Plum. am. t.* 226. *Dill. elt. t.* 227. *f.* 294. *Mill.* Cactus Pereskia *Lin.* Malus americana *Comm. hor.* 1. *t.* 70. Portulaca *Pluk. alm. t.* 215. *f.* 6. Keř 8—15′ zwýší, s wětwemi dlauhými, oblými, tenkými, pnulými, zelenými, lysými; trny po 2 úžlabíčkowé, na wětwech pak chomáčené, podhnuté, bělawé; listy střídawé, eliptičné nebo podlauhlokopinaté, zakončité, dole zaužené, tlustaunké, sťáwnaté; úžlabíčka wlnatowausatá; kwěty skoro latněné, bílé nebo žlutawé, přewonné; ušty kalichowé zelené, kopinaté; plátky we 2 kruzích wejčité, rozewřené; malwice kulowatá, zwící wlaského ořechu, žlutawá, krajem kalichowým listowitým wěnčená; semena černá. — W Indii západní. Kwěte w říjnu a listopadu. ♄.

Owoce sladké, náwinné a lahodné jednak jedí, jednak w lékařstwí proti neduhům hrudním potřebují.

Wěšák. Rhipsalis. Ruthenkaktus.

Kalich trubky s waječníkem srostlé, hladké, kraje krátkého, 3—6dílného, s ušty zakončitými, mázdrowitými. Plátkůw 6, podlauhlých, odstálých, z kalichu wyniklých. Tyčinek 12—18, dole z plátkůw wyniklých. Čnělka niťowitá. Blizny 3—6, odstálé. Malwice proswítawá, zakulatělá, kalichem zwadlým wěnčená. Semena w dužnině hnízdiwá.

Kře, nejčastěji na jiných stromech rostaucí a s nich wětwemi skoro bezlistými dolů wisící. Kwěty poboční, sedawé, drobné, bílé. Bobule bílé.

W. přeslenatý. R. Cassytha *Gaert. t.* 28. *Hook. exot. t.* 2. *Decand. diss. t.* 21. Cactus pendulus *Swartz.* Kmen

přímý, dřewnatý; wětwe tenké, oblé, přesleněné, klaubnaté, nahé, lysé, 1½' dlauhé, na konci tupé, nejřídčeji poseté bradawičkami maličkými, z konce trn háčkowitý wypauštějícími; kwěty roztraušené, drobné, sedawé, bělawé; malwice zwící wikwy šomolkau ukončené, jmelinkám podobné. — Na wětwech stromůw ztepilých po Jamaice, Hispaniole atd. U nás w břijnech kwěte w únoru a březnu, we wlasti ale pořád. ♄.

Proti blistám jej potřebují.

Řád 109.

MERUZALKOWITÉ. *GROSSULARIEAE.*

Kalich trubky s waječníkem srostlé, často nad něj prodlaužené, kraje na čtwero neb patero klaného, stejnostého, často barewného, wadnaucího. Plátky 4—5, drobné, w ústí kalichowém připewněné, s ušty kalichowými střídawé, stejné. Tyčinky 4—5, prosté, mezi plátky stojící. Čnělka na dwé neb čtwero klaná nebo dělená, s bliznami jednoduchými. Malwice wěnčená zwadlým krajem kalichowým, 1pauzdrá, mnohosemenná, obyčejně se semenicema střičnýma, žilowitýma, nástěnní-

zubatých, malo swraskalé, zmládí huňaté, pak olysající, bezžlazé; řapíky dole široce obraubené, ostatně dole brwité chlupy tlustými, žláznatými: hrozny jednoduché, běwné, wisuté, přílysé; stopečky tenké, dwakrát delší listenu wejčitého, tupého u wzniku jejich: kalich lysý, žlutozelený; prostá částka kraje kalichowého mískowitá; ušty rozewřené, obwejcowité, nejtupější; platky kopisťowitopodlauhlé, na konci srdčitowykrojené, zelenawě žluté, menší uštůw kalichowých; tyčinek 5, plátky nepřesahujících: pauzdra prašníkowá zdálená; čnělka krátká, dopola na dwé klaná: ustůw rozewřených, malíčko podhnutých; blizny konečné, hláwkowité; okolo čnělky dole štít malíčko wypuklý, žláznatý; malwice kulowaté, lysé, silně lesklé, čerwené, též pleťowé a bílé. — W hájích wlhaunkých a suchých, kamenitých po Ewropě mírné a jižné. Kwěte w dubnu a kwětnu. ♄.

Planá čili lesní meruzalka rozeznáwá se dnem kalichowým nahnědlým a hnědě tečkowaným, kratšími plátky, čnělkau a tyčinkami a menšími malwicemi

Meruzalka sází se skoro w celé Ewropě a Americe sewerné. Malwice, obsahující kyselinu citronowau a jablkowau, sladké a náwinné, jedí se surowé nebo rozdílně zadělané; dělá se z nich také wíno a ocet. Šťáwa z bobul též w lékařstwí se potřebuje

M. černá. R. nigrum *Lin. Fl. dan. t.* 556. *Plenk t.* 147. *Schmidt t.* 91. *Engl. bot. t.* 1291. *Rostl. I. ob* 74. 2. Smradinky, smradlawky, rybiz černý. Keř předešlému podobný, 3—5′ wysoký; listy dlauhořapíkaté, zaokrauhlé. dole srdčité, 5laločné: lalokůw tupých, tupaunce střihanozubatých, wezpod pýřité a wšude žlázkami pryskyřičnými, ryzými poseté, které obzwláště na mladých listech patrné mnutím smrad jim udělují; takowými též žlázkami i řapík opatřen; hrozny chudokwěté, běwné, přímé: stopka a stopečky pýřitoplsťnaté; lisťeny podlauhlé, ostré, pýřité, mnohem kratší stopeček; kalich zwonkowitý: trubky částka srostlá s waječníkem pýřičkowaná, ostatní pýřitoplsťnatá, kraj uštůw podlauhlých, tupých, ochlípených, zelenawě žlutých, na konci nachowělých; plátky podlauhlé, tupé, zelenawě žluté; tyčinky nepřesahují plátky; čnělka jednoduchá, blizna rozštípená; malwice kulowaté, malé, černé nebo černě fialowé smrdí stěnicemi. — Na místech lesnatých, wlhaunkých, wyšších po Ewropě a Sibiři. Kwěte w kwětnu, zrá w lipnu. ♄.

Owoce méně jest wáženo; ono a listy a pazaušky w lékařstwí prospíwají.

M. srstka. R. grossularia *Lam.* R. grossularia et

Uva crispa *Lin. Plenk t.* 149. 150. *Fl. dan. t.* 546. *Engl. bot. t.* 1292.. 2057. *Schmidt. t.* 99. 100. *Rostl. I. ob.* 14. 4. Chlupatá anebo zelená jahoda *Mat. Háj.* 42. — *Wd.* 49. Chlupatka, srstka, angrešt, měchaunka, mochňanka. Keř 1—2loketný, hustý: větve oblaukowitě k zemi sehnuté, větvičky a rozhy wzhůru jednostranné; kůra na kmenech a větwich hnědá, na větvičkách zahnědle bělawá, hladká; trny pod pupeny jednoduché nebo na tré rozdělené s prostředním většim, silně dřewnaté, nejodstálejší, ostré, homolowité; listy na řapících po kraji chlupatých, okrauhloledwinité, dole uťaté nebo maličko srdčité, 5laločné: lalokův tupých, tupaunce střihanozubatých, znoženožebré, na líci lysé, zelené, wezpod na žebrách a žilách wlasatochlupaté, bledší; kwěty z pupenů listonosných, na stopkách ojedinělých, dwoj- nebo trojčatných, mnohem kratších nežli řapíky, chlupatých, s listenoma podlauhlýma, u prostřed wyniklýma, s jedním většim; kalich zwonkowitý, na waječníku hustě chlupatý, řídko na ušteeh podlauhlých, nejtupějších, zelenawě žlutawých, na konci nachowých; plátky podlauhločárkowité, rowné, kratší uštův kalichowých; tyčinky delší plátkův, rowné, bělawé, tlustaunké; prašníky podlauhlé, zažlutle bílé; malwice wice méně kulowité

s nehty w trubku přiblíženými nebo spojenými. Tyčinek oddělených co plátkůw. Čnělka 1, blizna hlávkowitá nebo dwojlaločná. Malwice 1pauzdrá nebo nedokonale 2pauzdrá, mnohosemenná nebo tobolka 2chlopná. Semena předrobná, wisutá, někdy na konci křídlatá anebo w dužnině zaobalená, bílečnatá. Kel maličký, zawřený, od pupu odwrácený.

Kře nebo stromy. Listy střídawé, peřenožebré, kožowité, žláznatopilowané. Kwěty obojaké, prawidelné, nejčastěji konečné, ojedinělé nebo na hroznech čili latách.

Do toho řádu náleží 25 rodů (we 2 pokoleních), které kromě jednoho nowohollandského přebywají w Americe jižné. Jměním podobají se wřesowitým a kyhankowitým; austrojností kwětu a plodu ale meruzalkowitým, od nichžto zase liší se plátky trubkowitě spojenými a listy peřenožebrými, nelalokatými.

Zdá se, že jsau balsamaté, hořké a slabě swraskující.

Zábluda. Escalonia. Escalonie.

Kalich trubky polokulowité nebo čihowité, kraje 5zubého nebo na patero klaného. Plátkůw 5. Čnělka niťowitá, stálá. Blizna štítowitá, nejčastěji 2laločná. Tobolka zbobulelá, krajem kalichowým wěnčená, nedodwojpauzdrá, na dně neprawidelně děrami pukající, přepážka nahoře na kraji semenonosná.

Z. pryskyřičnatá. E. resinosa *Pers.* Stereoxylon resinosum *R. et. Pav. per.* 3. *t.*235. Chakas, chachakoma. Strom lysý, 15—18′ zwýší, šedokorý; wětwe přímé; rozhy pryskyřičnolepké; listy dosti směstnané, podlauhloobwejčité, dole sotwa zaužené, sedawé, tupé, krátkoroté, drobně žláznatopilowané, wezpod siwé; kwěty krátkostopkaté, wonawé, na latách konečných, chudých, dole listnatých; ušty kalichowé, přímé, celé; plátky obrejčitopodlauhlé, nahoře ohnuté, delší tyčinek, bílé, žlaté; čnělka stálá, sotwa delší plodu čihowitého, smačnutičkého, 2brázdého. — Na kopcích chladných Perunských. Kwěte w lednu až do března. 5.

Rozhy pryskyřičnaté, mladé, potřebují se co lék posilující. Dříwelmi twrdé na rozdílné náčiní.

Z. červená. E. rubra *Pers. Hook. bot. mag. t.* 2890 Stereoxylon rubrum *R. et Pav. per. t.* 236. *f.* 6. Nipaeř 10—12′ zwýší; kůra na kmenu laupawá; rozhy lepté, žláznatohuňatičké; listy obwejčitopodlauhlé, zakonté, pilowané, wezpod pryskyřičnotečkowané; kwěty rwené, na hroznech konečných a úžlabičkowých, listetých; ušty kalichowé zaubkowané; plátky kopistowité,

na konci toliko rozewřené; tobolka dole na dwé se rozděluje. — Na skalách w Chili. ♄.

Z. borůwkowý. E. myrtiloides *Smith ic. t.* 30. Stereoxylon patens *R. et Pav. per. t.* 234. *f.* 6. Keř 20—24 zwýší, lysý, wětwí nejodstálejších; listy obwejčitopodlauhlé, ostraunké, zejkowanopilkowané, žilnatě; kwěty konečné, ojedinělé; plátky kopisťowité, bílé, na konci zelenawé. — Skoro wšude na místech chladných Andů nowogranadských. ♄.

Dřiwí jeho přetwrdé, dobré na rozdílné nástroje, n. p. topůrka k sekerám, atd. Rozhy roztlučené přikládají na ztlučeniny.

Řád III.

OPADUŇOWITÉ. *CUNONIACEAE.*

Kalich prostý nebo s waječníkem srostlý, na čtwero neb patero klaný. Plátky 4—5 (pořídku méně), nákalichowé a střídawé s ušty w paupěti strechowitými. Tyčinek obyčejně dwakrát wice plátkůw (řídko méně), nákalichowých, protiušetných. Waječník prostý; čnělky 2, prosté nebo jedina do pola rozštípená; blizny 2. To-

rozhy přímrtnaté; obruby řapíkowé poloobwejčité; palisty zwící lístkům, wejčité, padawé; hrozny listu delší; kwěty drobné, hojné, stopkaté; kalich 4dílný, bílý; plátky 4, třikrát delší kalichu, bílé; tobolka malá, 2chlopná. — Na Jamaice, Guadalupě, Kubě. ħ.

Kůra prý potřebují k wydělawání kůže.

Opadeň. Cunonia. Cunonie.

Kalich 5dílný: uštům pak dole klaubem padajících. Plátkům pět, s ušty kalichowými střídawých. Tyčinek 10: nitky ploché, čárkowité, se žlázkami střídawé. Waječník prostý. Čnělky 2, stálé. Tobolka 2pauzdrá, od dola wzhůru na dwé pukající. Semena mnohá, smačknutá, přiblanatokřídlatá. Kel překocený.

Kře lysé. Listy střídné, lichopeřené, kožowité. Palisty meziřapíční, wejčité, weliké. Hrozny nebo laty mnohokwěté, úžlabíčkowé.

C. dobronadějský. C. capensis *Lin. Lam. t.* 371. *Lodd. cab. t.* 826. Oosterdykia *Burm. cap. t.* 96. Arbuscula *Pluk. alm. t.* 141. *f.* 4. Keř kmenům uzlatých; listy střídné, řapíkaté, dost weliké, lichopeřené, 2—3jařmé: lístky kožowité, nejlysejší, podlauhlé, pilowané, řapíčkowané, střídné; kwěty nejhojnější, drobné, chomáčené, stopečkaté na hroznu rownem, konečném. — W lesech podlé řek na Předhoří dobré naděje. ħ.

Lachatka. Ceratopetalum.

Kalich trubky čihowité, s waječníkem srostlé, kraje pětidílného, stálého, s laloky welikými, podlauhlými, wadnaucími, skoro rownoběžně žilnatými. Plátkům 5, laločnatých, stálých, mezi laloky kalichowými postawených, a jich kratších. Tyčinek 10, wadnaucích. Prašníky zakulatělé, dole přiostruhaté. Čnělky 2, w jednu krátkau srostlé. Tobolka 2pauzdrá, laloky kalichowými hwězdowitě rozloženými wěnčená, 2pauzdrá, mnohosemenná.

L. pryskyřičnatá. C. resinosum *Smith n. Holl. t.* 3. Keř; listy střídné, 3lístkaté: lístky kopinaté, pilowané, kožowité, síťkowané; kwěty drobné, žluté a červené, na latách konečných. — Na Nowém Hollandu.

Z kůry prýští se pryskyřice červená, ježto w obchodu slowe *gummi rubrum.*

Kynkastec. Bauerka. Bauere.

Kalich 7—9dílný: trubky s vaječníkem srostlé, laloků čárkowitých. Plátků 7—9, padawých. Tyčinek mnoho (50—60), na kalich přirostlých. Čnělky 2, ocasowité. Blizny zakulatělé. Tobolka skoro celá prostá, přinapuchlá, 2-, nejřídčeji 3pauzdrá, 2—3chlopná, mezi čnělkami pukající. Semena na konci přehrádky podlaublá.

K. swízelowý. B. rubioides *Andr. rep. t.* 198. *Sims mag. t.* 715. *Vent. malm. t.* 96. B. rubiaefolia *Salisb. ann. bot.* 1. *t.* 10. Keř přímý, asi 3′ zwýši; wětwe rozdělené na rozhy střičné, pýřité, dole klaubnaté; listy střičné, jednoduché, podlaublé, přípilowané, skoro sedawé, wezpod chlupaté; palisty při každém listu dwa, jim podobné, takže se zdá, jakoby listy byly přesleněné (šestnaté) nebo trojlístkaté; stopky užlabičkowé, ojedinělé, jednokwěté, listu delší; kwěty brunátné. — Na Nowém Hollandu. ♄.

W zahradách ozdobau.

Řád 112.

HORTENSIOWITÉ. *HORTENSIEAE.* *J. S. Presl* (1829). *Saxifragaceae trib. Decand.* (1830).

Kwěty často jinotwaré, některé úrodné, obojaké. Kalich trubky s vaječníkem srostlé, řídko prosté, kraje na patero nebo čtwero klaného nebo dělaného. Plátků 5—4, w paupěti chlopnitých. Tyčinek dwakrát wice plátků, jim střičných a s nimi střídawých. Vaječník 2-, přeřídko 4pauzdrý, mnohowaječný. Čnělky 2, řídko 3—4, oddělené. Tobolka chlopněma do wnitř wehnutýma 2pauzdrá, děrau mezi čnělkami pukající, nebo 3pauzdrá, na tré se rozdělující. Semenice na krajích přehrádkowých. Kel přímý, s kořínkem k pupu delicím, dělohama krátkýma, w bilku dužnatém.

Kře. Listy střičné, bezpalisté. Kwěty wrcholičné. Kalich někdy weliký, barwený, plátky malé.

Hortensia. Hydrangea. Hydrangee.

Kwěty často dwojtwaré, některé úrodné a obojaké. Trubka kalichowá poslednich polokulowatá, nebo čibowitá, kraj krátký, 5zubý. Plátků 5. Tyčinek 10. Čnělek

ky 2—3, oddělené. Tobolka 2—3pauzdrá, krajem kalichowým a čnělkami wěnčená, děrau mezi čnělkami pukající, mnohosemenná.

Kromě květůw obojakých jsau ještě samčí na obwodu wrcholíkowém umístěné, s kalichem welikým, rozloženým, plátkowitým, plátky malinkými, klímawými.

H. obecná. H. vulgaris *Michx.* H. arborescens *Lin. Lam. t.* 370. *t. f.* 1. *Curt. mag. t.* 437. *Schk. i.* 119. *Mill. ic. t.* 251. Keř 3—6′ zwýší, wětwí stříčných, rozeh pýřitých; listy dlauhořapíkaté, podlauhlowejčité, někdy obwejčité, zakončité, dole tupé nebo přísrdčité, nestejně a hrubě pilowané, jasně zelené, roztraušeně pýřité, wezpod bledší a nasiwělé, lysé, kromě žil a žeber, ježto obak jako řapíky kadeřawě pýřité; listy přikwětní sedawé, kopinaté, celé, jako listeny šídlowité, prchawé, wlnaté: květy skoro wšecky obojaké a stejnotwaré, na okolících konečných, plochých, pýřitých; kalich bělawý, s trubkau 10žebrau a zuby překrátkými, 3úhelnými; plátky kopinatowejčité, bílé nebo žlutawě bílé, jako tyčinky nestejné a jich delší; prašníky 2pauzdré; čnělky 2, krátké, tlusté, rozewřené; tobolka polokulowatá, 2pauzdrá, dříwe na šomolce, pak na stranách na příč pukající mezi žebry; semena wywýšeně čárkowaná, hnědá. — W mírných končinách Saustátí seweroamerického. Kwěte w červnu a lipnu. ♄.

Jest odrodek s listy wezpod bělohnědými (*β* discolor), který jako prwotní někdy má wrcholíky, jehož květy na obwodu jako na kalině diwoké jsau dlauhostopkaté, samčí s kalichem mnohem větším, 4—5listým, rozloženým, korunau malau zawřenau. U nás sází se w zahradách pro ozdobu.

H. ozdobná. H. hortensis *Smith ic. t.* 12. *Lam. t.* 380. H. Hortensia *Ser.* Hortensia opuloides *Lam. Duham nov.* 3. *t.* 24. Primula mutabilis *Lour.* Sijo. Keř 3—4′ zwýší, wětwí stříčných, oblých, bledě hnědých, rozeh zelených, ponachowělých, bradawičnatých; listů řapíkatých, obwejčitoeliptičných, ostrých, hrubozubých, lysých, leskłých; květy na wrcholících konečných, stopkatých dwojtwaré: obojaké w rozporách drobné, s trubkau kalichowau čihowitau, s krajem 3zubým, s korunau 5plátečnau, s 10 tyčinkami, s čnělkami 3, rozewřenými, na konci ztlustlými, s tobolkau 3pauzdrau; květy samičí na konci wětwiček wrcholíkowých, na zahradních welmi hojné dělají welikau kauli dohromady: kalich přewelký, rozložený, dříwe bělawě zelený, pak žlutawě bílý, konečně růžowý, složený z lupenůw 4—5, kosočtwerečnoeliptičných, tupých, tmawějších; koruna přemalá, dříwe

w kauli sklimená, pak otewřená, složená z plátkůw 4—5, wejčitých, prohlubených, nadhnutých, tmawě růžowých; tyčinek nejčastěji 8: nitky nachowé, prašníky bělavé; čnělky 2, zakrsalé. — W Číně a Žapanu. Kwěte w červnu až do října. ♄.

Není tomu tak dlauho, co ta rostlina pro ozdobu do naší zahrad přišla, ačkoli we wlasti swé od dáwna z té příčiny se chowá. W zimě náleží ji buď do rostlinárny zawříti, aneb pod šířým nebem dobře přikrytí. W půdě železnaté kwěty buď zlilakowatější, anobrž zadrají; protož k tomu cíli do země přiměšují okru.

TROJPUK. . DEUTZIE.

Kalich trubky s wa n srostlé, čihowité, kraje na patero, řídko na klaného. Plátkůw 5—6. Tyčinek 10: nitky na tre , na jejichžto prostředni částce prašníky 2pauzdré. ječník nahoře poddutý. Čnělky 3—4, nitowité. Tob a kulowatá, uťatá, šomolatá, stálými čnělkami hrotitá, složená ze 3 praskawek, dole pukajících, papirowitých. Semen w každé praskawce 10—12, podluhowatých, zakončitých, smačknutých. Kel překocený, smačknutý, dlauhokořenný, w bilku dužnatém.

T. škohlawý. D. scabra *Thunb fl. jap. t.* 24. *Lam. t.* 380. Joro, Utsugi *Kaempf.* 5. *p.* 854. Strůmek sáhowý, nejwětewnatější, podobný be a; wětwe střídně; listy střídné, řapíkaté, wejčité, zakončité, srstí hwězdičkowitau šerpiwé; kwěty na latách konečných, střídawé. — Na wrších žapanských. 5.

Listy slaužĺ ke branšení dřewa.

Řád 113.

LOMIKAMENOWITÉ. *SAXIFRAGACEAE.*

Kalich prostý nebo s waječníkem srostlý, kraje 4—5dílného, s ušty w paupěti střechowitými. Plátkůw co uštůw kalichowých, z kalichu wyniklých, s nimi střídawých, w paupěti střechowitých, pořídku žádných. Tyčinky jako plátky připewněné anebo podplodní, buď tolik co uštůw kalichowých z kalichu dwakrát wice. Waječník 2-, pořídku mnohowaječných. Čnělky 2, duchými. Tobolka 2-, řídko

zobanitá, mezi čnělkama děrau anebo štěrbinau, pořídku chlopněmi pukající, mnohosemenná. Semenice w tobolce 2pauzdré osní, w 1pauzdré nástěnní. Kal osní, owný w bílku dužnatém.

Byliny nebo zeliny. Listy nejčastěji střídawé, jednoduché, celé nebo laločnaté nebo dlanitodělené, pilowané, zubaté, zejkostné, bezpalisté. Kwěty obojaké, obyčejně prawidelné na wrcholích, latách anebo hroznech konečných, pořídku ojedinělé.

Do toho řádu náleží asi 200 rodů (w 12 n-bo více pokoleních) ejwětším dílem w podnebí severomírném, obyčejně na horách, nealá část jde přes severný točník; jižná polokaule nemnohými se nosí. Alespoň $^1/_2$ jest w Ewropě, alespoň $^1/_4$ w Asii, toliko $^1/_6$ Americe.

Rostliny skrowné, sličné wšak a ozdobné. O wlastnostech jejich málo známo a užitek jejich welmi nepatrný.

Podřadí 2.

1. *LOMIKAMENOWITÉ PRAWÉ.* Tobolka 2-auzdrá.

2. *DLUŽICHOWITÉ.* Tobolka 1pauzdrá.

Podřadí 1.

LOMIKAMENOWITÉ PRAWÉ. SAXIFRAGEAE.

Lomikamen. Saxifraga. Steinbrech.

Kalich s waječníkem srostlý nebo prostý, na paro klaný, nebo údilný. Plátků 5. Tyčinek 10 nálichowých anebo podplodních. Čnělky 2, stálé. Tobolka 2pauzdrá, mezi čnělkama děrau pukající. Semenice na prostředku přehrádky.

Decandolle do toho pokolení počítá 150 rodů, které pro rozdílné jmění a některé odchylky ústrojí kwětowého rozděluje na několik pokolení, jež jiní powažují za panhé oddíly jednoho pokolení. My uwedeme nejznamenitější.

L. wždyživý. S. Aizoon *Jaq. aust. t.* 138. *Sturm f.* 3. *Sternb. sax. t.* 3. Lupkamen. Kořen wřetenowitý, sesaucí růžičku listnatau, pod níž wycházejí odrostky, mž se stáwá drn hustý wypuklý; lodyha přímá 3″ — 1′ wýší, lysá, nebo žláznatosrstnatá, nahoře hrozněná wětwemi delšími, kratšími, 4kwětými, neb wětwemi na onci 2 — 3kwětými, čímž lodyha skoro latowitá; listy ostawené w růžičku nahoře rownau nebo polokulatau, sedawé, jazykowité, nejčastěji příobwejčité, tupé nebo krátce zakončité, lysé, na líci ploché, wezpod wypuklé, tlustaunké, dužnaté, po kraji hustě pilowané, nohotečkowané; každá tečka přikrytá luptem wápnatým, padawým, dubkowaným; zuby chruplawě zakončité,

do předu obráce é; listy lodyhowé, střídawé, obdálné, přímé, menší, tenší, pilowané zubami drobnějšími, tesšími, ostřejšími, dílem w brwy se končicími a na hořejšku řídnaucími; kwěty déle kratšeji stopkaté, a tím dělající hrozen jednoduchý, hustý anebo latowitý, řídší, chocholikowitý; kalich trubky srostlé, uštůw wejčitotrojúhelných, tupých; plátky 2—3krát delší uštůw kalichowých, obwejčité nebo waječné, na konci zaokrauhlené, bílé, někdy na líci u prostřed nachowě tečkowané; prašníky bělawé. — Na skalách alpských a podalpských též i na nižších horách, na Pyrenejích, Alpách, Tatrách, w Čechách. Kwěte w červnu až do srpna, w zahradách již w kwětnu. ♃.

Ozdobná rostlina dající se w zahradách jako netřesk k zabraubení záhonkůw potřebowati.

L. cymbálkowý. S. Cotyledon *Lin. fl. lapp. t.* 2. *f.* 2. *Fl. dan. t.* 241. *Sturm f.* 33. *Sternb. sax. t.* 2. Podobá se welice předešlému; listy w růžičkách obwejčitopodlauhlé, nejtupější, chruplawě pilowané; lata weliká, přemnohokwětá; ušty kalichowé podlauhločárkowité, delší nežli trubka zwonkowitá; plátky wětší, podlauhloklínowité, nikdá netečkowané, čnělky přírownoběžné, na konci ohnuté, prašníky růžowé. — Na Alpách šwýcarských,

Nať nakyslá; bližky zahořklé a trpké, druhdy proti kamenu měchýřnímu se chvalily nepochybně proto, že se podobají kamínkům čili žerku.

L. tlustolistý. S. crassifolia *Lin. Gmel. sib.* 4. *t.* 66. *Lin. f dec. t.* 14. *Bot. Mag. t.* 196. Oddenek tlustý, mnohohlavý; listy všecky kořenové, řapíkaté, obvejčité, do veječna nebo okrauhla přecházející, mělkozejkované, třebas zdělí pídi, tlusté, kožovité, jako celá rostlina lysé; řapíky smačknutíčké, hranatožebré, dole pošwovitě rozšířené; stwol přímý, 1′ wysoký, co prst tlustý, nahý, anebo nad prostředkem opatřený listenem ojedinělým, kopinatým, blanowitým, na konci jako i stopečky a kalichy ponachowělý a nesaucí wrcholík hojno- a hustokwětý, jehož hlawní wětwe, podporující kwěty jednostranně, jsau dříwe na konci podwinuté, pak zponenáhla se narownáwají a silně prodlužují; kwěty na stopečkách nicí; kalich dnem na weječník přirostlý, zwonkowitý, na patero klany: uštůw přímých, wejčitých, na konci zaokrauhlených; plátky zwonkowitě rozložené, obwejčité, dole w nehet zaužené, i s tyčinkami nade dnem kalichowým wyniklé, pěkně karmínowé; tyčinky zdělí kalichu, jakož i čnělky tlusté, homolowité. — Na horách w Sibirii. Kwěte w březnu a dubnu. 4.

U nás w zahradách obyčejný, kdežto náleží k prwnímu kwětí jarnímu. Naše zimy dobře snáší ano i zachowáwá list. List uwadlý se kůže hačdý sbírají Rusowé a jmenem *čaje čagirského* prodáwají, jejž zprostý lid místo čínského čaje pije, obzwláště, když obchod s Čínau zastawen.

L. stínowý. S. umbrosa *Lin. Engl. bot. t.* 2322. *Lapeyr. pyr. t.* 22. *Mill. t.* 141. *f.* 9. *Moris.* 12. *t.* 9. *f.* 16. Kořen a wýběžky jako lomikamenu wždyžilého a rymbálkowého, růžičky ale nejsau tak ztuha zawřené; listy řapíkaté, obwejčité, dole obak málo wykrojené, dole ztenčují se w řapík, na konci uťaté, chruplawě obraubené, zejkowané zejky hned ostřejšími, hned tupějšími, dole širšími a střechowitými, lysé, na líci tmawě zelené, na rubu, obzwláště zmládí, nachowé; řapíky rozšířenější ploché, čárkowité, huňatobrwité, nejwíce zdělí listu samého nebo kratší; stwol nad prostředkem rozwětwený a dělající latu wrcholíkowitau, žláznatochlupatý; listeny čárkowité, tupé, žláznatobrwité; kalich prostý, podhnutý, 5dílný, tmawě červený: uštůw wejčitých, tupých, blánatě obraubených; plátky dwakrát delší kalichu, přínestejné, podlauhlowaječné, tupé, bílé, porůžowělé, u prostřed brunátně tečkowané, a pod tím se skwrnau žlutau; tyčinky nahoře širší; prašníky růžowé;

waječník dole obklíčený kruhem žlutým, žláznatým, i s čnělkama a bliznami červený. — Na Pyrenejích, Alpách šwýcarských, solnohradských, Krkonošich, w Anglii. ♃.

Rod ten ozdobný hodí se obzwláště k obraubení záhonků w zahradách.

L. srstnatý. S. hirsuta *Lin. Engl. bot. t.* 2322 *Lapeyr. pyr. t.* 23. S. punctata *Sternb. suppl.* 1. *t.* 4. Rod welmi měniwý. Podobá se l. stinowému, liší se ale listím zaokrauhlým, přisrdčitým, zubatým, chlupatým, řapíkem dlauhým, oblaunkým, na lici žlábkowitým, a wespod huňatým; kwěty ostatně jsau běwnolatněné; stopky žláznatolepké; ušty kalichowé tupé; plátky kopisowité, často tečkowané: tobolky wejcowité; čnělky sotwa odstáwající. — W Sibirii a na Hybernii. ♃.

Hodí se též jako následující na obruby záhonkowé. Tečky na plátcích představují písmena, po nichž někteří rozeznáwají slowo Jehowa.

L. ledwinitý. S. Geum *Lin.* Též rod předešlým dwěma podobný: listy jeho okrauhlé, dole hlubokosrdčité, anebo skoro ledwinité, obak roztraušeně mrtnaté; řapík ještě užší a srstnatý. — Na Pyrenejích, na Alpách šwýcarských. ♃.

L. odrostečnatý. S. sarmentosa *Lin. Jacq. rar. t.* 80.

pak kratší nežli trubka; plátky obsrdčité, kalichu delší, bílé; čnělky welmi rozewřené, kalichu kratší; semena wejcowitá, trojúhelná, swraskalaunká, tisawá. — Na zdech a skalách po Ewropě. Kwěte w kwětnu. ⊙.

Druhdy jej potřebowali proti zacpání žlaz a chorobám jaterním.

L. drnatý. S. caespitosa *Lin.* S. decipiens *Ehrh.* S. palmata *Smith.* Z hlawní lodyhy wychází mnoho odrostkůw položených, na konci růžičku listnatau nesaucích a tak drn hustý dělajících; listy na řapíku plochém, hladkém anebo nepatrně 1brázdém, růžiček dlanitě na patero neb dewatero klané: úkrojůw eliptičných anebo kopinatých, tupých, anebo krátkohrotých, lodyžní dlanitě na tré klané; lodyha chudolistá, na konci 3—9kwětá; plátky bílé, otewřené, wejčné nebo podlauhlé, tupé, kalichu dwakrát delší, sedawé čili beznehetné. — Na skalách prostřední Ewropy. Kwěte w kwětnu a červnu. ♃.

Předobře se hodí k obrubowání záhonůw zahradních.

L. žlutý. S. Hirculus *Lin. Breyn. t.* 48. *Fl. dan. t.* 200. *Sturm f.* 35. Z oddenku wycházejí wýběžky obrostlé chlupy dlauhými nazrzawělými; lodyha přímá, zwýší pídi, ponachowělá, jednoduchá, 1—3kwětá; listy kořenowé mnohé, dlauhořapíkaté, přiwejčité, lodyhowé střídawé, sedawé, kopinaté, nahé nebo chlupy měkkými brwité; kalich ústůw hlubokých, čárkowitopodlauhlých, po odkwětení podhnutých; plátky ryzé. — Na rašelinách w Sibirii, Švédách, Dánsku, Anglii, Německu, Helwecii, Pedemontu. Kwěte w lipnu a srpnu. ♃.

Užitečen k obraubení záhonkůw.

Čepeňka. Mitella. Bischoffshut.

Kalich zwonkowitý, 5laločný, nejdoleji s wejčníkem přísrostlý. Plátkůw 5, z kalichu wyniklých, dřípnatých anebo zubatých, kalichu delších. Tyčinek 10. Čnělky 2, w jedinau krátkau srostlé. Blizny sotwa rozdělené. Tobolka 1pauzdrá, 2chlopná, se dnem kalichowým nejdolejí srostlá. Semena přemnohá, přímá, na dně tobolky.

Byliny. Listy řapíkaté, srdčité. Kwěty krátce stopkaté, na hrozen klasowitém, konečném, běwném.

Č. dwojlistá. M. diphylla *Lin. Lam. t.* 373. *f.* 1. *Gaert. t.* 44. *Schk. t.* 120. *Mentz. pug. t.* 10. Z kořena wyniká mnoho listůw dlauhořapíkatých, dost welikých, srdčitých, přitrojlaločných, ostraunkých, zubatých, brwi-

tých: z prostředka toho dnu vychází lodyha asi 1 wysoká, nesauci asi u prostřed dwa listy střičné, skoro sedawé, menší, kořenowým ale docela podobné; kwěty drobné, kratičkostopkaté, bělawé, opatřené listenem kratičkým na hroznu přiměm, běwněm; platky antlie, po kraji dřipnaté; kalich 7—8semenný přimazdrowity, jako tobolka čočkowitá plsťnatanný. — W lesech Ameriky sewerné. Kwěte na jaro. 4.

Jiscchlor. Tiarella. Spitzkut.

Kalich 5dílný, stálý, nejdoleji s waječníkem spojený. Platků 5, z kalichu wzniklých, nehetnatých, celých, s listy kalichowými střídawých. Tyčinek 10. Čnělky 2 prosté. Waječník 2pauzdrý. Tobolka 1pauzdrá, nejdoleji s kalichem srostlá, blanowitá, 2chlopná: chlopně nestejných, mezi čnělkama pukajících. Semena na dně tobolky podlé krajů chlopňowých.

By ny předešlým po jaření podobné.

J. srdcolistá. T. cordifolia *Lin. Lam. t.* 373. *f.* 1. *Herm. lugd. t.* 15. Kořen mnoholetý, plaziwý wypauští několik lodyh přímých, skoro nahých, tenčkých, sotwa pýřitých, 4—6" wysokých, a spolu také mnoho listů dlauhořapíkatých, srdčitých, ostře laločnatých, zakončité zubatých: řapíky asi 3" dlauhé, tenké: na lodyze někdy jeden nebo dwa listy střídawé: kwěty na hroznu konečném: stopky střídawé, 1kwěté: kalich krátký, nejwsejší, wejčité ostrozubý: koruna bila: plátků kopinatých, dwakrát delších kalichu: tyčinky delší koruny: prašníky zakulatělé: tobolka o 2 nestejných chlopních ostrých: semena wejcowita, lesklá. — W Americe a Asii sewerných na chlumech. U nas pod nebem širým bují. Kwěte w kwětnu. 4.

Podřadi 2.

DLUZICHOWITÉ. HEUCHEREAE.

Žlutsik. Chrysosplenium. Milzkraut.

Kalich trubky s waječníkem srostlé, kraje 4—5laločného. Tyčinek 8—10, kolem terče žláznatého, prostau částku waječníka obklíčujícího. Čnělky 2 stálé. Tobolka 1pauzdrá, až doprostřed 2 chlopněma pukající a pak představující pohar 4laločný, na jehožto dně mnoho semen drobných, lesklých.

Ž. střídawý. C. alternifolium *Lin. Fl. dan. t.* 366.

Schk. t. 108. *Sturm f.* 12. Slezinník, slezinice. Bylina autlá, šťáwnatá, křehká; oddenek niťowitý, plaziwý, bělawý, autlé wlášeníčko wypauštějící; lodyha přímá, 3—6″ wysoká, chudolistá, nahoře rozsochaná; listy střídawé, trámowě zelené, hrubě zejkowané, kořenowé dlauhořapíkaté, ledwinité, uťatě nebo zatlačeně zejkowané, roztraušenochlupaté, 2—3 lodyhowé kratšeji řapíkaté, přikwětní ještě kratšeji, okrauhloobwejčité, až šejdroúkosné, toliko z předu okrauhlozejkowané, anebo celé, dělající jakoby pokrywku rozloženau pod wrcholíkem plochým, konečným; kwěty krátkostopkaté; kalich u wnitř žlutý; tyčinky a čnělky překrátké, sotwa co $\frac{1}{3}$ ušťůw kalichowých dlauhé. — Na místech stinných, wlhkých, w roklích, auwozech, podlé zdí, blízko židel, potokůw a bahen po Ewropě až wysoko k seweru. Kwěte w dubnu a kwětnu. ♃.

Chuti jest skoro řeřichowé a druhdy w lékařstwí bywal wážen.

Ž. střičný. C. oppositifolium *Lin. Fl. dan. t.* 365. *Gaert. t.* 44. *Sturm f.* 4. Slezinník, slezinice. Welmi podobný předešlému, rozdílný listy střičnými, okrauhlými nebo polookrauhlými, dole uťatými, w řapíky zaužené a zejkowitě wykrajowanými. — Na místech podobných, netáhne se ale tak daleko k seweru. ♃.

Chuti jsa prudké, působí prý dáwení; potřebowali jej proti nedauhům slezinowým.

Dlužicha. Heuchera. Heuchere.

Kalich stálý, dnem přirostlý, na patero klaný. Plátkůw 5, z ústí kalichowého wyniklých. Tyčinek 5. Čnělky 2, předlauhé. Tobolka 1pauzdrá, mezi stálýma čnělkama pukající, se semenicema nástěnníma.

D. lepnatá. H. americana *Lin. Schk. t.* 58. *Plum. t.* 58. *f.* 3. *Herm. lugd. t.* 131. Kořen wypauští drn z listí dlauhořapíkatého, okrauhlého, srdčitě wykrojeného, mělce 5—7laločného, široce tupě a hrotitě zubatého, jako stwol lepkopýřitého; u prostřed listůw wyniká stwolůw několik přímých, tenkých, nahých, zwýší 1′ nebo wíce, nesaucích hrozen pěkný, homolowitý, 6—7″ dlauhý; stopky sochaté, rozewřené, stopečky u wzniku listenem maličkým opatřené; kwěty hojné, dosti drobné, zelené, ponačerwenalé; ušty kalichowé krátké, tupé; plátky kopinaté, zdélí kalichu; tyčinky daleko čnějící; čnělky zdélí tyčinek, s bliznama tupýma; tobolka wejcowitá, dost malá. — Na místech stinných z Nowé Anglie až

do Karoliny; u nás w zahradách obyčejná. Kwěte w kwětnu a červnu. ♃.

Řád 114.

OKOLÍČNATÉ. *UMBELLIFERAE.*

Kalich trubky s vaječníkem srostlé, kraje 5zubého, obyčejně nepatrného. Plátkův 5, dole zaužených, w paupěti nadwinutých. Tyčinek 5, w paupěti nadhnutých, někdy pometajících. Vaječník 2pauzdrý, (přeřídko 1pauzdrý); čnělky 2, obklíčené terčem (oběnělčím); blizny jednoduché. Plod: dwojnažka (diachaena): nažky (polonažky, mericarpium) polowičným kalichem obklíčené, uzrálím od dola wzhůru se oddělující a na semenici slaupkowité, niťowité, oddělené, rozpoltěné, nebo rozklané, wisuté, pořídku spojené zůstáwající. Kel malý, w hořením konci bílku s kořínkem wzhůru obrácenými.

Zeliny, byliny, pořídku podkře. Listy střídawé, jednoduché, rozdílně rozsekané nebo rozdělené; řapík obyčejně dole rozšířený a pošwivý. Palisty žádné. Kwěty obojaké nebo mnohomanželné, řídko dwoidomé, prawidelné anebo neprawidelné, na okolících slo-

Část 1.

PLOSKOJADRÉ. ORTHOSPERMAE.

Semena na břiše rowná anebo naddutá.

*) Okolíky jednoduché nebo nedokonalé, někdy strbaulowité.

1. *PUPEČNIKOWITÉ.* Dwojnažka po straně smačknutá; nažky hřbetu klenutého nebo břitkého. Okolíky nedokonalé.

2. *NÍŽEŇOWITÉ.* Dwojnažka na břiše stažená nažky rownoběžně štítowité. Okolíky jednoduché nebo nedokonalé.

3. *ŽINDAWOWITÉ.* Dwojnažka na přeřezu přioblá, wně šupinatá nebo kolcatá. Okolíky jednoduché, nebo neprawidelně složené, často swazkowité nebo strbaulkowité.

**) Okolíky složené nebo dokonalé; prauzky skoro wždycky přítomné.

4. *OMEJOWITÉ.* Dwojnažka po straně smačknutá anebo stažená a dwojuzlá; nažky o šnorcích 5, obyčejně stejných niťowitých.

5. *SESELOWITÉ.* Dwojnožka na přeřezu oblá nebo přioblá; nažky o šnorcích 5 niťowitých anebo křídlatých, stejných anebo dwau pobočních trochu širších.

6. *ANJELIKOWITÉ.* Dwojnažka po hřbetu smačknutá; nažky s krajema rozewřenýma a s 5 šnorky; šnorky pobočni prodlaužené w křídélka (a tudyž dwojnažka po kraji 2křídlá).

7. *SMLDNÍKOWITÉ.* Dwojnažka po hřbetu čočkowitě smáčknutá: nažky o 5 šnorcích hlawních a 4 méně wynikajících.

8. *TIMOJOWITÉ.* Dwojnažka po hřbetu čočkowitě smačknutá; nažky s 5 šnorky hlawními a 4 méně wystáwajícími.

9. *ŠABREJOWITÉ.* Dwojnažka po stranách přistažená; nažky o 5 šnorcích hlawních a 4 wedlejších, silněji wystáwajících (nekřídlatých).

10. *ČUŘIDLOWITÉ.* Dwojnažka po hřbetu smačknutá nebo skoro oblá; nažky s 5 šnorky hlawními

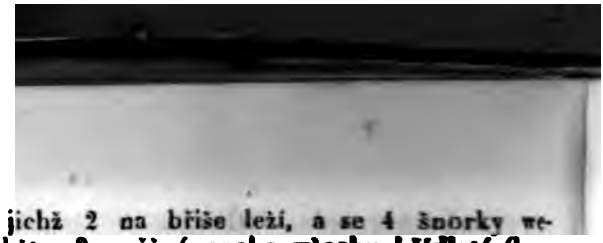

niťowitými, jichž 2 na břiše leží, a se 4 šnorky wedlejšími, jichžto 2 wněšné anebo wšecky křídlaté (bezbranné).

11. *MRKWOWITÉ.* Dwojnažka po hřbetu smačknutá nebo skoro oblá; nažky s 5 šnorky hlawními niťowitými (štětinatými), jichž 2 poboční leží na břiše, a se 4 wedlejšími wystálejšími kolcatými.

Část 2.

KŘIWOJADRÉ. CAMPYLOSPERMAE.

Jádro krajůw wehnutých čili wewinutých, anebo na břiše žlábkem na dél opatřené.

12. *ŠUTRANKOWITÉ.* Dwojnažka oblá anebo po hřbetu přísmačknutá; nažky s 5 šnorky hlawními niťowitými a 4 wedlejšími, jichž 2 wněšné křídlaté (bezbranné).

13. *DEJWORCOWITÉ.* Dwojnažka po stranách stažená aneb oblaunká; nažky s 5 šnorky hlawními niťowitými (štětinatými nebo kolcatými), jichž 2 poboční na břiše, a se 4 wedlejšími (obyčejně) wyniklejšími kolcatými.

14. *WOCHLICOWITÉ.* Dwojnažka po stranách smačknutá nebo stažená, prodlaužená, často zobanitá; nažky 5šnorečné, někdy až k zobanu bezšnorečné.

15. *TROMINOWITÉ.* Dwojnažka po stranách smačknutá nebo stažená; nažky s 5 šnorky, někdy sotwa patrnými.

Část 3.

DUTOJADRÉ. COELOSPERMAE.

Jádro polokulowatě nebo pytlowitě duté.

16. *KORIANDROWITÉ.* Dwojnažka kulowatá nebo dwojkulatá; nažky s 5 šnorky hlawními, zpleštělými, často nepatrnými, a se 4 wedlejšími, wystálejšími bezkřídlými.

Nyní popíšeme nejhlawnější rody.

Podřadí 1.

PUPEČNIKOWITÉ. HYDROCOTYLEAE.

Pupečník. Hydrocotyle. Wasserbabel.

Kraj kalichowý nepatrný. Plátky wejčité, celé, rownokonečné, hwězdowitě rozložené. Dwojnažka po stranách plochosmačknutá, dwojštítná. Nažky bezpraužkowé se 5 šnorky, jichž kýlowý a wnějšné často nepatrné, prostřední oblaukowité. Jádro smačknuté, dwojbřité.

P. pospolitý. H. vulgaris *Lin. Fl. dan. t.* 90. *Schk. t.* 58. Lodyha autlá, plaziwá, z kolínek kořání wypauštějící i s wětwemi na konci i nebo málo listů a stopky wydáwajícími lysá; listy štítowité, jednoduché, okrauhlé, ½—1″ široké, skoro laločnatě zejkowané, 9žilé, žlutawě zelené, na líci lysé a lesklé, na rubu často roztrauseně pýřité; řapíky oblé, 2—4″ dlauhé, nahoře chlupaté; stopky o polowici kratší řapíku, ničowité, dole se šupinau wejčitau, blanowitau, nahoře chlupaté, nesoucí strbaul z 2—3 přeslínků, dřiwe přiblížených, pak odlehlejších, 5—10kwětých; kwěty drobné, bílé nebo červenawé, jichž každý opatřen listenem šupinowitým; dwojnažka 1‴ široká, kratší, wezpod málo wyříznutá. — Na lukách wlhkých, bahnitých, rašelinných, též na břehách jezernich a rybničných w zimě potopených w největším dílu Ewropy. Kwěte w lipnu a srpnu. ♃.

Slična rostlina, jejíž toliko list z mechu a trávy ční, jest prudká, jedowatá, druhdy w lékařstwí užitečná; owcím prý působí močení krwe.

P. indský. H. asiatica *Lin. Rich. hydr.* 15. *f.* 11. Pesequinus *Rumph* 5. *t.* 169. *f.* 1. Codagam *Rheed.* 10. *t.* 26. Bylinka předešlé podobná, huňatá; listy okrauhloledwinité, stejně zejkowané, 7žilé; stopky a řapíky chomáčené, pýřité; okoliky strbaulowité, krátkostopkaté, 3—4kwěté; dwojnažka okrauhlá, obak 4šnorečná. — W Indii wýchodní, Americe jižné, Africe, podlé plotů, též jej sázejí na půdě wlhké. Kwěte pořád. ♃.

Listy náhořké jedí jako my řeřichu, též je přikládají na rány a wředy nožní.

P. wykrojený. H. umbellata *Lin. Rich. hydr. t.* 52. *f.* 3. Lysý; lodyha na 1′ i wíce dlauhá, položená, plaziwá; listy štítowité, okrauhlé, dole wyříznuté, dwakrát zejkowané, často 11—12žilé; řapíky 4—8″ dlauhé; stwoly řapíku přikratší: okolík 20—30kwětý; kwěty drobné,

bělawé na stopkách 6—8‴ dlouhých, obkližené pokrywkau mnoholupennau. W Indii západní a Americe jižné.

Kořen aromatný užitkowý západní patrnějši. Požiwají ho w lékařstwí.

Podřadí 2.

NIŽENOWITÉ. NULLINEAE.

Nižná. Bellax.

Kraj kalichowý sotwa patrný. Plátky wejčné, celé. Čnělky krátké. Dwojnažka 4bočná, po stranách podutá; nažky 5šnorečné: šnorkůw niťowitých, hladkých, tupých, 1 kýlowého, 2 prostředních dělajících hrany čtyrboku, 2 wnitřních niťowitých; břicho nejužší.

N. tupolisty. B. Glebaria *Commer. Gaud. ann. sc. nat.* 5. *t.* 3. *f.* 2. Hydrocotyle gummifera *Lam. t.* 189. *f.* 21. Bylina drnatá; listy střechowité, na tré klané, lysé, kožowité: úkrojůw wejčitých, tupých; řapíky korkatokřídlaté, nebrwité; okoliky jednoduché, přisedawé, 4-kwěté; lupeny pokrywkowé 4, zdělí stopeček; dwojnažka mladá hwězdowitě pýřitá. — Na wrších Průlivu magelanského, Ostrowůw malkolmských, w Chili, Patagonii. ♃.

Prýšťí se z ní pryskyřice žlutočerwená, hořká, ostrá, jako opopanaks zapáchající.

N. ostrolisty. B. Gilliesi *Hook. misc. t.* 63. Docela předešlé podobná; úkroje listowé ale ostré a okoliky 6kwěté. — Na Andách we wýšce 8000′.

Prýšťí se z ní pryskyřice, již proti bolení hlawy požiwají.

Wýkrojka. Asteriscium.

Kraj kalichowý stálý o 5 zubech wejčitých. Plátky zakončité koncem nadhnutým, wykrojené, w chobotu mozolaté. Dwojnažka smačknutá, čtyrbočná, dole zakulacená; nažky 5šnorečné: šnorkůw 2 prostředních w křidla prodlaužených, kýlowého a přibřišních niťowitých. Břicho nejužší.

W. ostrolisté. A. chilense *Cham. et Schlecht. in Linn.* 1826. *t.* 5. *f.* 1. Kořen ozimý, dřewnatý, na pěst dlouhý; lodyha 1′ wysoká, oblá, wětewnatá, chudolistá; listy řapíkaté, jednoduché, klinowitě přiokrauhlé, zdělí 1″, na tré klané: úkrojůw ostrých, tu a onde ostře chudozubých; okoliky jednoduché, zakulatělé; pokrywky mnoholupenné, kratší okoliku; kwěty jalowé (saměí) dlouhostopkaté, jiné aurodné, obojaké. — W Chili na pískách ♃.

Zapáchá kořenům jako anisem a požiwají za ústy emfiatici.

Podřadí 3.

ŽINDAWOWITÉ. SANICULEAE.

Žindawa. Sanicula. Sanikel.

Kraj kalichowý 5dílný: lalokůw přímých, listowitých stálých. Plátky přímé, sklimené, obwejčité, u prostředku přelomené, až sem wyříznuté. Dwojnažka zakulatělá, celistwá, hustoudičitá; nažky bezšnorečné, mnohopraužkowé, neoddělující se a tudy semenice nepatrné.

Ž. ewropská. S. europaea *Lin. Blak. t.* 63. *Fl. dan. t.* 283. *Plenk t.* 225. *Schk. t.* 60. *Lam. t.* 191. *f.* 1. Zanykl *Mat. Hdj.* 305. 6. — *Wel.* 363. Žindawa, zanykl, ženiklejt, ráček žiwý nebo černý. Kořen mnoholetý, mnohohlawý, silnomrcasý, černohnědý; lodyha přímá, 1—1½′ zwýší, štíhlá, brázditá, jednoduchá nebo málowětewná, chudokwětá, lysá jako ostatní díly; listy wšecky kořenowé, dlauhořapíkaté, dlanitě 5dílné: lalokůw 3laločných, nestejně dwakrát a hrotitě pilowaných, lalokůw pobočních na dwé klaných; okolík neprawidelně složený, 3—5pramenný, okolíčkůw strbaulowitých; lupeny pokrywkowé zestřihané a pilowané, pokrywečkowé menší nejcelejší; kwěty bílé nebo červenawé: samčí překrátce stopkaté, obojaké sedawé; plod červenawě hnědý, udicemi wzhůru obrácenými hustě kolcatý. — Na chlumech wlhkých po celé skoro Ewropě. Kwěte w květnu a červnu. ♃.

Kořen a nať nahořklé a náostré druhdy w lékařství welmi wážené.

Ž. marylandská. S. marylandica *Lin. Lam. t.* 191 *f.* 2. *Jacq. rar. t.* 348. Nejlysejší; kořen tlustý, bělawý, dlauhomrcasý; lodyha 1½—2′ wysoká, štíhlá, praužečkatá, střídawě wětwitá, nahoře sochatá nebo roztrojená, u prostřed s okolíčkem; listy kořenowé rozsekané na tři úkroje příkosočtwerečně klínowité, ostré, ostře nebo hrotitě pilowané: prostředního nahoře 3lalokého, pobočních 2dílných s lalůčky 3štěpnými; listy lodyhowé dolení takowé též, menší ale a kratšeji řapíkaté, nejhořejší přísedawé a střičné o 3 úkrojích celých, pokrywku zastupujících; okolíky 3pramenné, okolíčky obyčejně potrojné; lupeny pokrywkowé wejčitopodlauhlé, ostré, přilalokaté; kwěty bělawé, samčí hojné. — W daubrawách jižnějších státůw Ameriky sewerné. Kwěte w červnu a lipnu. ♃.

Kořen, petruželí chutnající, wychwalují we mnohých chorobách; mrcasy potřebují na síta pro koně.

Jarmanka. Astrantia. Astrantie.

Kraj kalichowý o 5 uštech přímých. Plátky jako předešlého pokolení. Dwojnažka w okresu podlauhlá, po hřbetu přismačknutá, wřecowitá. Nažky bezprauzkowé s 5 šnorky silně wystáwajícími, ztupělými, řasnatě wysekanými, nafauklými, obsahujícími w sobě šnorek autlejší, raurečkowitý. Semenice neoddělená.

J. větší. A. major. *Lin. Plenk t.* 225. *Schk. t.* 60. *Sturm f.* 19. *Hayn.* 1. *t.* 13. *Düsseld.* 12. *t* 6. Jarmanka, hwězdowka. Kořen mnohohlawý, mnohomrcasný, černohnědý; lodyha přímá 1—3′ zwýši, jako celá nať lysá, jednoduchá nebo chudowětewná; listy kořenowé dlauhořapíkaté, dlanitě 5-dílné: laloků podlauhloobwejčitých, ostrých, nejčastěji 3laločných, nestejně a ostře střihanozubých, se zuby dlauhohrotými; listy lodyhowé krátkořapíkaté, na pošwách sedící, méně dělené a lalokaté; okolíky neprawidelně složené z 5—8 pramenů nestejných; lupeny pokrywkowé weliké, listowité, pilowané anebo zestřihané: lupenů pokrywkowých 10 — 15, kopinatých, zakončitých, dole zaužených, nejcelejších anebo na konci 2—4zubých, 3-

M. plochá. E. planum *Lin. Jacq. aust. t.* 391. *Tratt. arch. t.* 214. Kořen jako prwního rodu, tlustší ale a bílý; lodyha 2—3′ zwýší, modrawě naběhlá, nahoře okolíkowitě wětewnatá: wětwe sochaté nebo roztrojené; listy kořenowé 3—6″ zdélí, 1¾—4″ zšíří, tupé, dole srdčité, kolcatě pilowané; následující listy podobné, kratčeji ale řapíkaté, pak sedawé, u zpodiny širší, hlauběji zubaté, ponasekané, nejhořejší objímawé, dlanitě 3sečné: díly podlaubločárkowitých, kolcatozakončitých a kolcatozubatých; okolíky strbaulowité, obklíčené pokrywkau: lupenův 5—8, čárkowitokopinatých, obdálně kolcatopilowaných, co strbaul dlauhých; plewy čárkowité jakoi i zuby kalichowé kolcatozakončité, wněšné 3sečné: kwěty siné. — Na ladech, polích, lukách suchých w Ewropě jihowýchodní a w Asii. Kwěte w čerwnu až do srpna. ♃.

Kořen má chuť ostřejší a kořennější nežli máčka polní.

M. wekeč. E. maritimum *Math. Lin. Fl. dan. t.* 875. *Tratt. arch. t.* 209. *Blak. t.* 297. Mačka mořská *Mat. Bój.* 195. *Wel.* 227. Kořen plaziwý, dlauhý, hnědý, u wnitř bílý; lodyha přímá, zwýší 6—18″, tlustá, jako ostatní nať bělawá, často pokrytá jinowatkau siwau, nahoře i amethystowau, od dola wětewnatá; listy ztuha kožowité,

dřip kopinatých, zubatých, zubami kolcem ponachowělým ukončenými; okolíky strbaulowité, válcowité, mnohem kratší lupenův pokrywkowých (5—6), rownowážných, kopinatých, žilnatých, kolcem ukončených a s několika zuby opatřených: plewy čárkowité, zakončité; kalich zdělí bělawé koruny; nažky přikryté pabulkami drobnými zakulatělými. — We Wirginii, Floridě, Mexiku, w Indii západní, Americe jižné. Kwěte w čerwnu a lipnu. ♂.

Celá smrdí přesilně a protiwně, asi jako nať koriandrowá, chutná ostře a zasladle. Má se za neomylný lék proti uštknutí hadímu a zimnicím zlým a jiným chorobám nerwowým.

M. wodní. E. aquaticum *Lin. Jacq. rar. t.* 347. *Tratt. arch. t.* 215. E. yuccaefolium *Michx.* Z kořena obyčejně wice lodyh wzchází přímých, 2—5′ wysokých, jednoduchých, častěji na konci wětwitých; listy kořenowé nabromaděné, hned přímé, hned nadwislé, široce čárkowité, rownoběžně žilnaté, obdálně brwitokolcaté, nejmnožší široce mečowité, 1—1½′ dlauhé, 10—18‴ široké, lodyhowé menší, objímawé, obdálné, kolcatozubaté; přikwětní kopinaté, zubaté; pokrywka z lupenův 8—9 celých, kratších nežli okolíky strbaulowité, kulowaté; plewy wejčitopodlauhlé, zakončité; kwěty bílé. — Na pořící a pobahní, též na místech zatopených jižného dílu saustátí severoamerického. Kwěte w lipnu a srpnu. ♃.

W Americe přikládají jí moc léčiti wodnotělnost a uštknutí hadí jmenowitě chrastýší.

Podřadi 4.

OMEJOWITÉ. AMMIEAE.

Rozpuk. Cicuta. Wasserschierling.

Kraj kalichowý 5zubý, listowitý. Plátky stejné, obwejčité, s lalůčkem wehnutým. Dwojnažka pewná, obwodem okrauhlá, po stranách stažená, 2uzlá. Nažky 5hnoječné: šnorkův skoro plochých; brázdy wyplněné prauž[illegible] wyniklejší nežli jsau šnorky. Jádro na přeřezu oblé. Semenice rozpoltěná.

[illegible] *jízliwý.* C. virosa *Lin. Fl. dan. t.* 208. *Schk. t.* [illegible] *t.* 31. *Düsseld.* 12. *t.* 8. *Amerl. jed. ob.* [illegible]epuka, ropuka. Oddenek tlustý, tupý, dutý, oddělený, mrcasy přesleněnými obrostlý; lo[illegible], 3—5′ zwýši, oblá, mělce brázdowaná, lysá

jako celá rostlina, z kolínek kořeny wyhánějící, nahoře wětewnatá; listy dwakrát anebo třikrát peřenosečné, (wyštěrbené); úkroje 2—3dílné s úkrojky čárkowitolopinatými, ostrými, pilowanými; řapíky oblé, trubkowité; listy hoření na pošwách přibaňatých, méně složené, úkrojkůw užších, wzdálenèji pilowaných; okoliky konečné welké, husté, silně nadduté, okolíky pobočni menší wyšší; pokrywka žádná anebo chudolupenná; pokrwečky mnoholupenné: lupenůw šídlowitých, pak ochlupených; kwěty bílé; dwojnažky širší nežli delší, wěnčené krajem kalichowým a čnělkama rozewřenýma, hnědožluté, tlustými praužkami tmawohnědě žíhané. W příkopech, rybnicích, tůních po Ewropě a sewerné Am. Kwěte w lipnu a srpnu. ♃.

Rostlina našinských jedowatých nejkrutějšf a nejnebezpečnějš: obzwláště kořen řepowitý, prudký, slabě kořenný, mámiwě zapáchající, již mnohého neopatrného zprowodil, měwšího jej za jedlý; též i dobytku záhuben. Naň též zápachu slabě kořenného, chuti petrželowé, aučinkůw jedowatých, mámiwě prudkých. Nic méně naň i semeno w lékařstwí potřebowali. Kozám prý neškodí.

Miřík. Apium. Sellerie.

Kraj kalichowý nepatrný. Plátky okrauhlé, celé

ka $^3/_4$‴ dlauhá. — Na místech bahnitých, podlé příkopůw, na pomoří a slatinách po celé skoro Ewropě až ke Kawkazu. Kwěte w lipnu až do září. ♁.

Zapáchá silně a protiwně, chutná ostře a jest prý jedowatá. W zahradách pozbývá těch wlastností docela, a kořen bývá weliký jako pěst, zakulatělý, dužnatý, chuti sladké a příjemné, lodyha wýšky 2—4′. Známoť, že slowo *celer*. Kořen u nás jíme w salátu, nať ale co koření. We Wlaších nenasazuje tak silný kořen; tam se jedí řapíky w salátu, jež zemí obhrnují, aby rostly do wýšky, aby žluté a křehaunké zůstaly. Jindá se potřebowal w lékařstwí.

Petružel. Petroselium. Petersilie.

Kraj kalichowý nepatrný. Plátky příokrauhlé, nadwinuté, celé, sotwa wykrojené, zaužené w lalůček wehnuty. Občnělčí nadduté, krátkohomolowaté. Dwojnažka celistwá, wejcowitá, jinak jako předešlého pokolení. Semenice rozpoltěná.

P. obecná. P. sativum *Hoffm.* Apium Petroselinum *Lin. Lam. t.* 196. *f.* 1. *Plénk t.* 218. *Hayn.* 7. *t.* 23. *Düsseld.* 16. *t.* 21. Apium ternifolium *Riv. pent. irr. ic.* Apich zahradní, jinák petržel *Mat. Hdj.* 228. Petržel *Mat. Wel.* 227. Petružel, petržel, petružka. Kořen ozimý, dlauhowřetenowitý, obyčejně wyhánějící několik lodyh přímých, 2—4′ wysokých, oblých, autle pruhatých, lysých jako ostatní díly, od dola rozdělených na wětwe dlauhé, prutowité; listy jasně zelené, lesklé, kořenowé a dolení lodyhowé řapíkaté, třikrát wyštěrbené: úkroje wejčité, 3sečné, střihané a tupaunce zubaté, s konci chruplawými, dole klinowité; listy lodyhowé hoření kratčeji řapíkaté, méně složené: úkroje 3sečné, lalokůw kopinatých, celých, ostrých; listy nejhořejší wyštěrbené: úkrojůw 3 kopinatých, celých; okoliky mírně weliké, řídké, 10—20pramenné, konečné, dlauhostopkaté; pokrywka 1—2lupenná anebo žádná; pokrywečky 6—8lupenné: lupenůw šidlowitých, o polowičku kratších nežli stopky; kwěty zelenawě žluté; dwojnažky 1‴ dlauhé, šedohnědé, bělawě šnorkowané. — Na skalách stinných w Ewropě [illegible] a Lewantu. Kwěte w červnu a lipnu. ♁.

U nás wšude na zahradách kuchyňských se sází, kdežto také [illegible]dek listůw nejdolejších wětších, širších a kadeřawých: *Petružel [illegible]* (P. s. β crispum). Známoť, že list a kořen se potřebuje [illegible]ní do jídel, které jakož i semeno málokdy w lékařstwí wcházejí. [illegible] prý pro ptáky jest zhaubným jedem.

MAREK. HELOSCIADIUM. SUMPFSCHIRM.

Kraj kalichowý 5zubý nebo nepatrný. Plátky vejčité, celé, na konci rowné nebo wehnuté. Čnělky krátké. Dwojnažka po stranách smáčknutá, wejčitá nebo podlauhlá. Nažky se šnorky 5, niťowitými, wystálaunkými, stejnými, pobočními obrubujícími, s brázdami 1-praužkowými. Semenice celá, prostá. Semeno hrbaté aneb oblowypuklé, napřed plochaunké.

M. tenkolistý. H. leptophyllum *Decand.* H. lateriflorum *Koch.* Sison Ammi *Lin. Jacq. h. vind. t.* 200. Ameos *Mat. Háj.* 236. *b.* Ami *Mat. Wel.* 277. Kořen letní, tenkowřetenowitý, mrcasatě wětewnatý, šedohnědý; lodyha přímá nebo rozestřená, 2′ wysoká, oblá, autle brázdowaná, jako ostatní díly nejlysejší, nahoře wětewnatá; listy kořenowé a nejdolejší lodyhowé řapíkaté, hořejší na pošwách krátkých, mázdrowitě obraubených sedawé, mnohokráte wyštěrbené: úkroje protisečné, úkrojkůw wláskowitočárkowitých, ostrých, na listu nejdolejším kratších, na hořejším delších; listy nejhořejší jednoduše wyštěrbené; okolíky protilisté, sedawé, 2—4pramenné; okolíčky mnohostopečkaté; pokrwyky a pokrywečky žádné; kwěty drobničké, bílé; dwojnažky 1‴

nejdrobněji bradawičnatý; dwojnažka wejcowitá, měkkokolcatá. — W Egyptu a Kretě. Kwěte w lipnu a srpnu. ☉.

Semena kořenného staří užíwali w lékařstwí, a *semen Ammeos veri s. cretici* jmenowali; zdá se ale dokonce nahrazen kmínem.

M. ajowan. M. ajowan *Decand.* Ligusticum A. *Roxb.* Welmi podobná předešlé. Lodyha přímá, 1—3′ zwýší, chudolistá; listy rozsekané na úkroje mnohosečné, čárkowitoniťowité, nejhořejší jednoduše wyštěptané; pokrywka z lupenůw čárkowitých, nerozdělených, 5—8, nestejných, kratších nežli paprsky, teníčce pýřitých; nažky silněji žebraté, taktéž hrbkatoměkkoostenné a autle pýřité. — W Indii, kdežto i obyčejně se sází. Kwěte w chladnějším počasí. ☉.

Semena chuti ostré, kořenné, zápachu welmi líbezného slauží kořením na jídlo a lékem jako kmín (*semina ajowan, odjowačn*).

Tytan. Falcaria. Sichelmerke.

Kalich kraje ozubého, trubky kwětůw jalowých žádné, kwětůw úrodných wálcowité. Plátky obwejčité, křiwé, chobotem obšírným wykrojené, s lalůčkem ohnutým. Čnělky rozewřené. Dwojnažka podlaublá, po stranách smáčknutá. Nažky o 5 šnorkách niťowitých, stejných, pobočních obrubujících; brázdy o 1 praužce čárkowité. Semenice prostá, dwojdílná. Semeno oblowypuklé, napřed ploskaunké.

T. serpenec. F. Rivini *Host.* Sium Falcaria *Lin. Jacq. aust. t.* 257. *Riv. pent. irr. t.* 48. Strační nůžka III. *Mat. Wel.* 160. *C.* Kořen wřetenowitý; lodyha přímá, 2—2½′ wysoká, oblá, brázdowaná, lysá a siwá jako ostatní díly, hutná, nahoře wětewnatá; listy kořenowé na řapících dlauhých, lodyhowé dolení na krátkých, hořejší ale sedawé na pošwách mázdrowitě obraubených, wyštěrbené nebo trojenosečné: úkroje čárkowité, přikopinaté, kořenowých třebas 6″ dlauhé, lodyhowých od dola nahoru kratší a kratší, ostré, hustě a stejně pilowané zubami hrotitými, poboční dole na hoření straně nestejnostranné, a tu nepilowané; okolíky 16pramenné; pokrywka a pokrywečky z lupenůw niťowitočárkowitých, ostrých; stopečky dlauhé; kwěty bílé, drobné. — Mezi obilím na [illegible]ích písčitých Ewropy prostřední a jižné a Lewantu. [illegible]ěte w lipnu a srpnu. ♂.

Kořen zasladlý a ostrý, nať náboťká, kořenná, druhdy w lékařstwí měly důwěrnost; nyní si jich žádný newšímá.

Zázworec. Sison. Sison.

Kraj kalichowý nepatrný. Plátky zaokrauhlé, křiwé, hluboce wykrojené, s lalůčkem wehnutým. Čnělky nejkratší, jakoby žádné. Dwojnažka po stranách smačknutá, wejčitá. Nažky o 5 šnorcich niťowitých, stejných, pobočních obrubujících; brázdy o 1 praužce zkrácené, kejčkowité. Semenice 2dílná. Semeno hrbatowypuklé, napřed ploskaunké.

Z. obecný. S. Ammomum *Lin. Jacq. h. vind.* 3. *t.* 18. *Plenk t.* 200. *Schk. t.* 65. *Hayn. term. t.* 36. *f.* 10. Kořen mrkwowitý, wětwitý, bělawý, ozimý; lodyha 1—3 zwýší, wztyčená, autle brázdowaná, střenatá, rozewřeně wětewnatá; listy kořenowé o 7—9 úkrojich přísedawých, wejčitopodlauhlých, tupě pilowaných zubami w kolce autlé a měkké ukončenými; listy lodyhowé podobných úkrojůw, které ale laločnatě sekané a příprotisečné; listy nejhořejší mnohem menší, dwakrát protisečné: úkrojkůw čárkowitých, kůlčíkem ukončených; okoliky přemnohé, o 4—6 pramenech nestejných, a o 2 lupenech pokrywkowých, malých, čárkowitošídlowitých; okoliky 4—8kwěté, s pokrywečkau 2—5lupennau; kwěty pře-

lejší lodyhowé, řapíkaté, wyštěrbené, složené z lístkůw 3—5, konečného okrauhle wejčitého, pobočních wejčitých, dole nestejnodlauhých; listy hořejší krátkým řapíkem s pošwau spojené jsau též wyštěrbené: úkrojůw kopinatých, jednoduchých nebo dwojeně nebo trojeně klaných; listy ostatní jsau též podobně rozdělené: úkroje ale jejich zponenáhla užší a menší: úkroje wšech těch listůw jsau rozewřené, hustě pilowané zubami na konci chruplawými, bílými, hrotitými; okolíky mnohopramenné; pokrywka z lupenůw mnohých, trojenoklaných, s laloky niťowitočárkowitými, štětinkau hrotitými; pokrywečky z lupínkůw čárkowitých, mázdrowitě obraubených; kwěty bílé. — Na rolích Ewropy prostřední a jižné, Lewantu, Egyptu, Ameriky sewerné. ⊙.♂.

Semeno ostré a nahořklé druhdy potřebowali w lékařstwí a nazýwali *semen ammeos vulgaris*.

O. parátkowý. A. Visnaga *Lam.* Daucus Visnaga *Lin. Jacq. h. vind.* 3. *t.* 26. Visnaga daucoides *Gaert. t.* 21. Daucus Gingidium *Lin.* Visnaga *Mat. Wel.* 159. Kořen jarní nebo ozimý; lodyha přímá, oblá, dole autle, nahoře hlauběji brázdowaná, hutná, lysá jako ostatní díly, nahoře málowětewná; listy lodyhowé sedawé na pošwách krátkých, do pola lodyhy sahajících, mázdrowitě obraubených, sedawě mnohokrát wyštěrbené: úkroje čárkowité, špidlaté, rozewřené; okolíky přemnohopramenné, husté; pokrywka z lupenůw co prameny dlauhých nebo delších, jednoduše wyštěrbených, dole mázdrowitě obraubených, s lístky čárkowitými; pokrywečky podhnuté, z lupínkůw mnohých, čárkowitých, mázdřitě obraubených; kwěty bílé; okolík odkwětlý stažený s stopečkami do wnitř ohnutými a prameny zdřewnatělými. — Na rolích Ewropy jižné, Afriky sewerné a Malé Asie. Kwěte w červnu a lipnu. ⊙ ♂.

Prameny okolíkowé kořenné zdřewnatějí a zežlutnau, takžo pak co parátka se mohau potřebowati. Z Afriky mnoho se jich do Massilie přiwáží.

Jarus. Argopodium. Geisfuss.

Kraj kalichowý nepatrný. Plátky obwejčité, wykrojené, s lalůčkem wehnutým. Občnělčí oddělené, homolowité, ukončené čnělkama dlauhýma, sehnutýma. Dwojnažka po stranách smačknutá, wejčitá. Nažky o 5 šnorcích niťowitých, pobočních obrubujících; brázdy bezpraužkowé; semenice štětinowité, na konci sochaté. Semeno oblowypuklé, napřed ploskaunké.

J. obecný. Ae. Podagraria *Lin. Fl. dan. t.* 670. *Engl. bot. t.* 940. *Schk. t.* 79. Sison **Podagraria** *Spreng.* Kozinoha, heř, jarus, kerhart. Kořen **wypaušti mnoho odnoží**: lodyha přímá, 2—3′ wysoká, **brázdowaná, lysá, dutá**, nahoře wětewnatá; listy po žilách **a žebrách obak** šerpowaunké, kořenowé řapíkaté, **dwakrát trojenosečné**: **lalokỳ** podlauhlokopinaté, **zakončité, zubaté zuby** zakončitohrotitými, wšecky řapíčkowané, **konečného prostředního** někdy na tré klaného **nebo trojenosečného**; listy lodyhowé doleni kořenowým **podobné, na pošwách** sedawé; hořeni trojenosečné: **lalokůw kopinatých**, podobně zubatých; okoliky **konečné a úžlabičkowé**, dlauhostopkaté: stopek brázdowaných, **nejhořejších** někdy přesleněných; okoliky mnohopramenné, **nadduté**; pokrywky a pokrywečky žádné; **kwěty bílé, obojaké.** — W plotech, krowištích a štěpnicích **wlhkých** po Ewropě až na Kawkaz a do Sibiře. **Kwěte w kwětnu a** červnu. 4.

Nať malokořenná jindá potřebowala se proti suchému lámání (podagra) a ranám; prasata ji rádi žerau.

Kmín. Carum. Kümmel.

místo nich list na krátké, široké pošwě; kwěty bílé; ky 2‴ dlauhé, hnědě s bílými šnorky a brázdami dosti kými. — Na lukách a pastwinách suchých po celé ropě. — Kwěte w kwětnu a červnu. ♂.

Semeno wůbec co kořeni w kuchyni a též i w lékařstwí užité. Protož w některých krajinách u welikém množstwí se sází. dáwá dobrau píci.

K. bulwatý. C. Bulbocastanum *Koch.* Bunium Bulbocastanum *Lin. Fl. dan. t.* 220. *Plenk t.* 182. *Lam. t.* 197. *kr. t.* 62. Hlíznatka. Snadno se rozezná oddenkem lwatým čili hlízowitým, zakulatělým; lodyha jednochá anebo nahoře toliko wětewnatá, 1½′ wysoká; listy wodem trojúhlé, dwakrát anebo skoro třikrát wyštěrané: úkrojkůw úzkých, čárkowitých; pokrywka a powečka složené z lupínkůw mnohých, kopinatošídlowich, zakončitých. — Na polích a winnicích Ewropy jiža západní. Kwěte w červnu a lipnu. ♃.

Bulwy wně hnědé a u wnitř bílé, maučnaté, jedí wařené anebo ené jako kaštany. W některých letech bývá jich tolik, že lid ostý je má za manu z nebe spadlau.

Bulwuška. Bunium.

Kraj kalichowý nepatrný. Plátky obwejčité, wykroé, s lalůčkem wehnutým. Dwojnažka po stranách žená, čárkowitě podlauhlá. Nažky o 5 šnorcích stejch, niťowitých, tupých, pobočních obrubujících; brázd 2—3praužkowé; břicho o 4 praužkách powrchních. menice prostá, rozklaná. Semeno oblowypuklé, nad ploskaunké.

B. metlowkolistá. B. ferulaefolium *Desf. ann. mus. t.* 30. *Tourr. corr. t.* 43. Sium ferulaefolium *Spreng.* lwa zakulatělá, wně rýsawá, u wnitř bílá, zwící lískoho ořechu; lodyha oblá, sochatá; listy wšecky třit trojeně wyštěrbené: úkrojůw čárkowitých; pokryw- 1—5lupenná, pokrywečka nejkratší, 4—5lupenná; kwěty bílé; dwojnažka čárkowitowálcowitá. — Na Cypru, ětě, Skiu po polích. ♃.

Turci kořen *topana* nazywají a jedí.

B. obnažené. B. denudatum *Decand.* B. flexuosum *gl. bot. t.* 988. Myrrhis pyrenaea *Loisel. gall. t.* 5. lwa kulowatá; lodyha zwýší 2—5 prstůw anebo 1′; lilodyhowé přísedawé na pošwě zkrácené, někdy bré; úkroje listowé čárkowité, kopinaté, wice méně zué nebo střihané; pokrywka žádná; pokrywečka má-

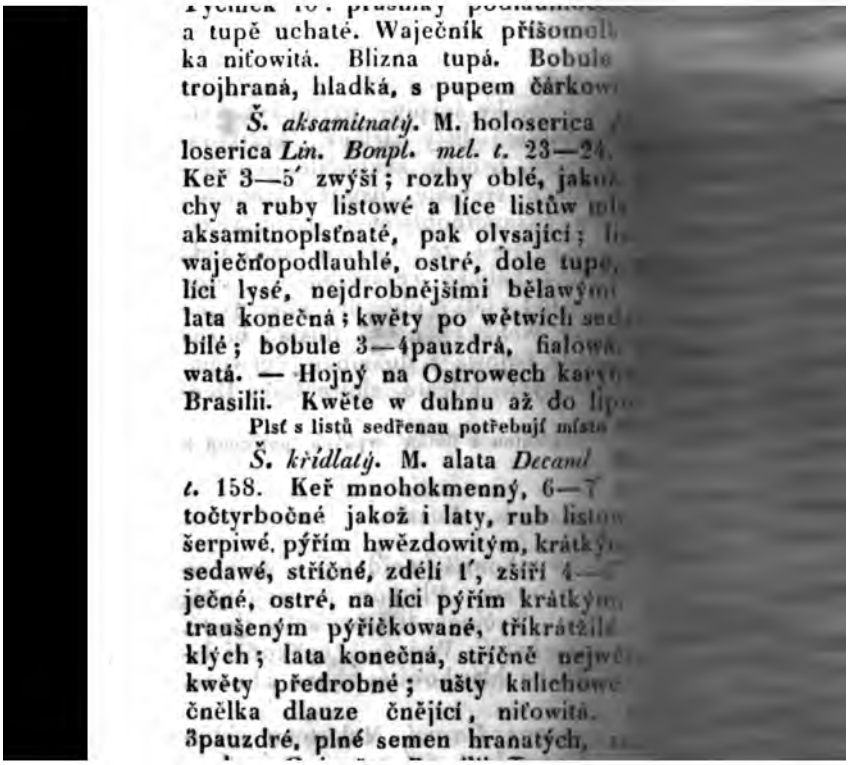

a tupě uchaté. Waječník příšomol
ka niťowitá. Blizna tupá. Bobule
trojhraná, hladká, s pupem čárkow

Š. aksamitnatý. M. holoserica
loserica *Lin. Bonpl. mel. t.* 23—24.
Keř 3—5′ zwýší; rozhy oblé, jako
chy a ruby listowé a líce listůw
aksamitnoplsťnaté, pak olysající;
waječňopodlauhlé, ostré, dole tupé,
líci lysé, nejdrobnějšími bělawými
lata konečná; kwěty po wětwích sed
bílé; bobule 3—4pauzdrá, fialowá
watá. — Hojný na Ostrowech kary
Brasilii. Kwěte w duhnu až do lip

Plsť s listů sedřenau potřebují místo

Š. křídlatý. M. alata *Decand*
t. 158. Keř mnohokmenný, 6—7
točtyrbočné jakož i laty, rub listow
šerpiwé, pýřím hwězdowitým, krátký
sedawé, stříčné, zdélí 1′, zšíří 4—
ječné, ostré, na líci pýřím krátkým
traušeným pýříčkowané, tříkrátžilé
klých; lata konečná, stříčně nejwě
kwěty předrobné; ušty kalichowé
čnělka dlauze čnějící, niťowitá.
3pauzdré, plné semen hranatých,

wropě, Taurii a Persii. Kwěte w

kořenný, pak ostrý, štiplawý, zapáchá
ene na pot a obzwláště w dobytčím lé-
wá silici, která z bílého odrodku jest

n *Lin. Blak. t.* 374. *Plenk t.* 223.
12. *t.* 17. *Wagn.* 2. *t.* 229. Anýz
267. Kořen letni tenký, wřete-
lodyha přímá, 1—1½ wysoká,
brázdowaná, pýřitá, nahoře lysej-
okrauhlé, stříhanozubaté, při-
štěrbené, žlaloké: úkrojůw čár-
čárkowitých, celých; okolíky
hé, 9—15pramenné: pramenůw
nebo tlupenná; pokrywečky 1
bílé: dwojnažka wejcowitá, 1½
pýřitá, nahnědle nebo zelenawě
světlejšími. — W Egyptu a na
ěte w lipnu a srpnu. ☉.

ez i w ostatní Ewropě teplé a mírné
ježto se potřebuje w kuchyni a w lé-

Sium. Merk.

zubý, někdy nepatrný. Plátky
lalůčkem wehnutým. Občnělčí
pleštilé. Čnělky rozewřeně ohnu-
. Dwojnažka po stranách smač-
dwojuzlá, wěnčená občnělčím a
orky stejnými, niťowitými, tupaun-
břichem mnohopraužkowými. Se-

sarum *Lin. Plenk t.* 188. *Lam. t.*
Düsseld. 7. *t.* 9. Sisarum *Kaempf.*
ind. t. 29. *f. Blak. t.* 514. Kořen
máčených, tlustých, podlauhlých,
přímá, 2—2½' wysoká, jako celá
ně hranatá, wětewnatá; listy dolení
oboční podlauhlé, konečné okrau-
lé, wšecky pilowané; listy hoření z
rojůw kopinatých složené nebo tro-
né, malé, chudopramenné; pokryw-
holupenné: lupenůw kopinatých,

lolupenná, jednostranná. — Na lukách a pastwinách horních, w křowištich Ewropy jižné a západní. ♃.
Francauzowé jedí její bulwy.

Bedrník. Pimpinella. Biebernell.

Kraj kalichowý nepatrný. Plátky obwejčité, s lalůčkem wehnutým. Dwojnažka po stranách stažená wejcowitá, s občnělčím poduškowitým a čnělkama podhnutýma. Nažky o 5 šnorcích stejných, niťowitých, pobočních obrubujících; brázdy mnohopraužkowé; semenice prostá, rozklaná. Semeno hrbatowypuklé, napřed ploskaunké.

B. weliký. P. magna *Lin. Jacq. aust. t.* 396. *Plenk t.* 222. *Fl. dan. t.* 1158. *Hayn.* 7. *t.* 21. *Engl. bot. t.* 408. Bedrnik wětší *Mat. Wel.* 272. *C.* Kořen wřetenowitý, na píď dlauhý, bělawý; lodyha přímá, 2—3′ wysoká, brázdowaná, hutná, jako celá rostlina lysá, nahoře wětewnatá; listy kořenowé dlauhořapikaté, wyštěrbené, na 5—9 úkrojůw wejčitých anebo podlaublých, ostrých, nejostřeji zubatých anebo střihaných, pobočních w řapíček zaužených anebo sedawých, konečného wždycky řapíčkem o-

cích, pastwinách po Ewropě, Taurii a Persii. Kwěte w lipnu až do září. ♃.

Kořen dřewe sladký, kořenný, pak ostrý, štiplawý, zapáchá kozlowinau; silně dráždí, žene na pot a obzwlášťě w dobytčím lékařstwí se potřebuje; též dáwá silici, která z bílého odrodku jest žlutá, z černého modrá.

P. anýz. P. anisum *Lin. Blak. t.* 374. *Plenk t.* 223. *Hayn.* 7. *t.* 22. *Düsseld.* 12. *t.* 17. *Wagn.* 2. *t.* 229. Anýz *Mat. Háj.* 222. — *Wel.* 267. Kořen letní tenký, wřetenowitý, málomrcasatý; lodyha přímá, 1—1½' wysoká, wětewnatá, oblá, autle brázdowaná, pýřitá, nahoře lysejší; listy dolení srdčitozaokrauhlé, střihanozubaté, přílaločnaté, prostřední wyštěrbené, 3laloké: úkrojůw čárkowitokopinatých anebo čárkowitých, celých; okolíky mírné, dost řídké, ploché, 9—15pramenné: pramenůw lysých; pokrywka žádná anebo 1lupenná; pokrywečky 1—chudolupenné; kwěty bílé: dwojnažka wejcowitá, 1½—2''' dlauhá, přitlačeně pýřitá, nahnědle nebo zelenawě šedá, se šnorky autlými, světlejšími. — W Egyptu a na Archipelagu řeckém. Kwěte w lipnu a srpnu. ☉.

Netoliko we wlasti anobrž i w ostatní Ewropě teplé a mírné na rolích se sází pro semeno, ježto se potřebuje w kuchyni a w lékařstwí (semén anisi).

Sewlák. Sium. Merk.

Kraj kalichowý 5zubý, někdy nepatrný. Plátky obwejčité, wykrojené, s lalůčkem wehnutým. Občnělčí poduškowité, po kraji zpleštilé. Čnělky rozewřeně ohnuté, na konci hláwkowité. Dwojnažka po stranách smačknutá nebo stažená a dwojuzlá, wěnčená občnělčím a čnělkama; nažky se šnorky stejnými, niťowitými, tupaunkými, s brázdami a břichem mnohopraužkowými. Semeno přioblé.

S. cukrowý. S. Sisarum *Lin. Plenk t.* 188. *Lam. t.* 197. *f.* 2. *Schkr. t.* 69. *Düsseld.* 7. *t.* 9. Sisarum *Kaempf. t.* 818. S. Ninsi *Burm. ind. t.* 29. *f. Blak. t.* 514. Kořen složený z mrcasů chomáčených, tlustých, podlauhlých, hlízowitých; lodyha přímá, 2—2½' wysoká, jako celá rostlina lysá, brázdowaně hranatá, wětewnatá; listy dolení wyštěrbené: úkroje poboční podlauhlé, konečné okrauhlé, často dole srdčité, wšecky pilowané; listy hoření z menšího množstwí úkrojůw kopinatých složené nebo trojené; okolíky konečné, malé, chudopramenné; pokrywka a pokrywečky mnoholupenné: lupenůw kopinatých,

často střihaných: kwěty bílé: dwojnažka podluhowatá, 1‴ dlauhá, s brázdami třikrát širšími nežli šnorky. — W Číně, na Žapanu, Korei, Kočinčíně. Kwěte w lipnu a srpnu. 4.

Od nejdáwnějších časůw w Ewropě se sází, a císař Tiberius prý od Němcůw podlé Rýna usedlých kořen ten místo daně (Geldoba) wybíral. Kořen sladký, slabě kořenný, jedí tu a onde co zeleninu; též může se z něho cukr a kořalka wydobýwati. W Číně od nejdáwnějších časůw se užíwá. Na začátku zimy jej wykopáwají, 3 dni we wodě močí, w zawřeném kotli na oheň staví a pak suší; tím ztwrdne, zhnědne a nabude pohledu pryskyřice, což znamením jeho dobroty.

S. širolistý. S. latifolium *Lin. Jacq. aust. t.* 66. *Plenk t.* 190. *Fl. dan. t.* 246. *Engl. bot. t.* 201. *Haym.* 1. *t.* 38. Požír. Kořen plaziwý, mrcasatý; lodyha přímá, 3—6' wysoká, brázdowanohranatá, dutá, nahoře wětewnatá, jako celá rostlina lysá; listy kořenowé řapíkaté, wyštěrbené, z 9—10 úkrojůw wejčitokopinatých, zubatých zuby zakončitohrotitými, řídčeji protisečných: konečný někdy dole srdčitě wykrojený, pobočni dole nestejnostranné, nejdolejší dwé nejmenší kopinaté, nejcelejší: řapíky oblé, klaubnaté, duté, brázdowané; listy lodyhowé dolení též wyštěrbené, na pošwách sedawé: úkrojůw wejčitokopinatých anebo čárkowitých podobně jako

Podřadí 5.

SESELOWITÉ. SESELINEAE.

Halucha. Oenanthe. Rebendolde.

Kraj obrubowitý, 5zubý, stálý, po odkwětení skoro přirostlý. Plátky obwejčité, wykrojené, s lalůčkem wehnutým. Občnělčí homolowité. Dwojnažka wálcowitowejčitá, čnělkama přímýma hrotitá. Nažky o 5 šnorcích naddutaunkých, tupých, pobočních obrubujících, trochu širších; brázdy 1praužkowé; semenice neoddělená.

H. rauratá. Oe. fistulosa *Lin. Fl. dan. t.* 846. *Schk. t.* 70. *Hayn.* 5. *t.* 98. *Drev. et Hayn. t.* 98. Kořen mnoholetý, přesleněnomrcasatý, mrcasy někdy bulwami wejcowitými, sedawými promíchané; z krku wyhání odrostky dlauhé; lodyha přímá, čárkowaná, raurowitá, rozsochaná, 2′ wysoká; listy kořenowé 2—3krát wyštěrbené: úkrojkůw klínowitých, lalokatých, lodyhowé wyštěrbené: úkrojkůw niťowitých, na řapících od dola nahoru se zkracujících, trubkowitých, dole rozšířených a lodyhu objímajících; okolík obyčejně 3—4pramenný, bezpokrywkowý; okolíčky mnohokwěté, husté, nadduté; pokrywky z lupínkůw ko-

lé, prostřední na okolíčku obojaké, přísedawé, wněšné samčí, jalowé, stopkaté; dwojnažky přísedawé, dole ztenčené, pod krajem kalichowým škrcené, rusé. — W Ewropě západoprostřední. Kwěte w čerwnu a lipnu. 4.

Bulwy jeho we Francii a Španielích jedí.

H. bedrníkowitá. Oe. pimpinelloides *Lin. Jacq. aust. t.* 394. Halucha. Kořen z mrcasů swazkowitých, wálcowitých, proti konci rozšířených w bulwu wejčitokulowatau; lodyha přímá, 2′ wysoká, oblá, brázdowanohranatá, dutá, nahoře wětewnatá, jako ostatní díly lysá; listy kořenowé dwakrát wyštěrbené: úkroje wejčité, dole klínowitě zaužené, střihané, s laloky tupými, hrotitými; listy lodyhowé dolení dwakrát wyštěrbené: úkrojůw čárkowitokopinatých, prodlaužených, nejcelejších; okolíky mnohopramenné; pokrywka z lupenůw mnohých, nestejně dlauhých, čárkowitých; pokrywečky z podobných lupínkůw; kwěty bílé; stopka plodonosná tuhá, přímá; prameny tlusté; stopečky kratší nežli dwojnažka dole mozoly zmnožená. — W Ewropě, obzwláště jižné, až do Taurie. Kwěte w čerwnu a lipnu. 4.

Bulwy jako předešlé w týchže krajinách požíwají.

H. žlutoštáwná. Oe. crocata *Lin. Blak. t.* 575. *Jacq. h. vind.* 3. *t.* 55. Kořen složený z bulew podlouhowatých, u krku chomáčených, sedawých; lodyha přímá, brázdowaná, 3′ wysoká, lysá jako ostatní dílowé, wětewnatá, dutá: listy dolení jedenkrát, hoření dwakrát wyštěrbené: úkrojůw wejčitoklínowitých, protisečných nebo střihaných: lalůčkůw podlauhlých, nejkratšeji hrotitých; dolenich řapíkatých, hořenich sedawých na pošwě mázdrowitoobraubené; okolíky dost obšírné, 10—13pramenné; pokrywka žádná; pokrywečky z lupínků mnohých, kopinatých, stopečky přesahujících, mázdřitě auzce obraubených; kwěty obojaké, málokteré samčí, jalowé; dwojnažky wálcowitopodlauhlé, čárkowané, delší stopeček. — Obyčejný na březích říčních, potočních Britanie, Armoracie, Galicie, Hispanie. Kwěte w čerwnu až do srpna. 4.

Rostlina [illegible] dílech naplněná šťawau co šafrán žlutau, dle jiných bílau, [illegible] žlutnaucí, náleží k nejjedowatějším; bulwy její obzwlá[illegible] bezpečně, protože se podobají pochodícím od předešlých [illegible] jedlých a neškodných.

H. wod[illegible] Oe. Phellandrinum *Lam.* Phellandrium aqu[illegible] *Fl. dan. t.* 1154. *Engl. bot. t.* 684. *Schk. t.* 71. [illegible]10. *Hayn.* 1. *t.* 40. *Düsseld.* 14. *t.* 6. *Wagn.* [illegible] Wodní kmín; heř. Kořen z mrcasů

tenkých, chomáčených, přesleněných; lodyha přímá, 3—4′ wysoká, tlustá, křiwolaká, nejodstáleji ano i rozkladitowětewnatá, nejlysejší, dutá, oblá, brázdowaná; listy kořenowé weliké, na řapících dosti dlauhých, dole pošwiwých, mnohokrát wyštěrbené: úkrojky rozewřené, nejprwnějšího čárkowité, tupaunké, asi 3—3½‴ dlauhé, následující kopinaté, sotwa 2‴ dlauhé, lodyhowé mnohem menší a méně složené, řapíkem s pošwau mázdrowitě široce obraubenau spojené: úkrojkůw čárkowitokopinatých; okolíky krátkostopkaté, protilisté, 5—7pramenné; pokrywka žádná; pokrywečky z lupínkůw kopinatočárkowitých, mnohých; kwěty bílé; okolíky plodonosně rozewřené; dwojnažky podlauhlé, čnělkama rohaté, nahnědle rusé, černě čárkowané, wnešné zdělí stopeček, wnitřní jich delší. — We wodách stojatých Ewropy, Taurie a Sibiřie. Kwěte w červnu až do srpna. 4.

Semena chuti ostré a zápachu protiwného potřebují se proti zaslizenatělosti plic. Sbírajíce je přihlížejme, abychom spolu semena rozpuku jízliwého nepřimíchali. Naň prý koním jedowatá, což připisowali pozdrawě newinného brauka dlauhohlawce podezřelého (Lixus paraplecticus).

Mořice. Lichtensteinia. Lichtensteinie.

Kraj kalichowý ostře 5zubý. Plátky eliptičné, dlan[redacted]

Hotentoti jmenují tu rostlinu *gli* a dělají z ní nápoj opíjející.

Tetlucha. Aethusa. Gleisse.

Kraj kalichowý nepatrný. Plátky podlauhlé, wyrojené, s lalůčkem nadhnutým, wněšné delší, paprskující. Dwojnažka wejčitokulowatá. Nažky o 5 šnorcích wywýšených, břitce kýlowitých, pobočních obrubujících málo širších, kýlem přikřídlatým obklíčených. Brázdy praužkowé. Břicho o 2 praužkách oblaukowitých. Seměno polokulowaté. Semenice 2dílná.

T. dlauhopokrywkowá. Ae. Cynapium *Lin. Lam. t.* 96. *Plenk t.* 202. *Schk. t.* 72. *Hayn. t. t.* 35. *Engl. bot.* 1192. *Curt. lond. t.* 18. Kozípysk dlauhopokrywkowý *Gmel. Amerl. jed.* 6. Tetlucha, kozí pysk, kozí petružel, ocičí petružel. Kořen tence wřetenowitý, bělawý; lodyha přímá, 1—3′ wysoká, oblá, mělce brázdowaná, lysá jako celá rostlina, přikrytá jiním modrawým, snadně setřitelným, a pod ním silně lesklá, nahoře wětewnatá; listy lesklé, na líci tmawě zelené, wezpod jasné, dwakrát nebo třikrát wyštěrbené: úkroje wejčité, protisečné, s úkrojky čárkowitými, ostraunkými, krátkohrotými, po kraji šerpiwaunkými, celými nebo střihanými; listy dolení řapíkaté, hoření na pošwách dlauhých, mázdrokrajných sedawé; okolíky dlauhostopkaté, ploché, 10—12-pramenné, bezpokrywkowé; pokrywečky polowičné, obyčejně delší okolíčkůw, 3lupenné: lupenůw čarkowitých, zrowna dolů wisutých; wněšné stopky uzráním dwakrát delší plodu; kwěty bílé, dole s jamkama, na kraji okolíkowém paprskující plátkem wněšným, dwakrát delším wnitřních; dwojnažka $1^1/_2$‴ dlauhá, zelenawá, pak nahnědle rusá, s praužkami tisawými, na břiše dole odstáwajícími. — Na místech obdělaných, na rumu podlé cest, plotůw po největším dílu Ewropy. Kwěte w červnu až do října. ⊙.

Rostlina jedowatá, která tím nebezpečnější, protože, obzwláště mládá, welmi podobá se petruželi a kerblíku, s nimiž w zahradách spolu rostáwá; rozeznáwá se třená jsauc zápachem hnusným česnekowým [redacted] ale čerstwěji, a podlé naduwedeného popisu snadno se [redacted]

[redacted] ENYKL. Foeniculum. Fenchel.

[redacted]owý napuchlý, nepatrný, bezzubý. Plátcelé, nadwinuté, lalůčkem přičtwerečným, [redacted]é. Dwojnažka celistwá, w obwodu čár-

kowitě podlauhlá, na přeřezu přioblá. Nažky o 5 šnorcích wystálaunkých, tupě kýlatých, pobočních obrubujících a trochu širších. Brázdy 1praužkowé. Břicho 2praužkowé. Semeno polooblé.

F. obecný. F. vulgare *Gaert. t.* 23. Anethum foeniculum *Lin. Engl. bot. t.* 1208. *Mill. t.* 13. *Plenk t.* 216. *Hayn.* 7. *t.* 18. *Düsseld.* 1. *t.* 20 Kopr wlaský *Mat. Háj.* 227. — *Wel.* 276. Kořen tence wřetenowitý, wětewnatý, bělawý; lodyha přímá, 3—6′ wysoká, oblá, hladká a jako celá rostlina lysá, tmawě zelená, běločárkowaná i s řapíky a okolíky siwě jínowatá, wětewnatá; listy třikrát anebo mnohokrát wyštěrbené: úkroje a úkrojky kostrbatě na řapíku rozpostawené, čárkowitoníťowité, na 2—3 klané, ostré, obak brázdau protažené; listy hoření méně složené s delšími úkrojky, na pošwě dlauhé, smačknuté, mázdrokrajné sedawé; okolíky weliké, ploché, hojnopramenné, bez pokrywky a pokrywečky; kwěty ryzé; dwojnažky 3‴ dlauhé, nahnědle nebo zelenawě šeré se šnorky žlutawě bílými. — Na kameništích a skalách wýslunných Ewropy jižné. Kwěte w čerwnu až do srpna. ♃.

Netoliko we wlasti jeho anobrž i w jiných zemích až daleko [redacted]

dowaný. — W Indii wýchodní, obzwláště w Bengalu. Kwěte w chladném počasí. ⊙.

Plody, zápachem a chutí anižinskému fenyklu podobné, tahtéž se potřebují.

Seseli. Seseli. Sesel.

Kraj kalichowý 5zubý: zubůw krátkých, tlustaunkých, někdy skoro nepatrných. Plátky obwejčité w lalůček wehnutý zaužené, wykrojené nebo přícelé. Dwojnažka weječná nebo podlauhlá, na přeřezu přioblá, čnělkama podhnutýma wěnčená. Nažky o 5 šnorcích wystálaunkých, niťowitých anebo wywýšených, tlustých, korowitých, pobočních obrubujících a často trochu širších; brázdy 1praužkowé, wnějšné pořídku 2praužkowé. Břicho 2-, pořídku 4praužkowé. Semeno polooblé.

S. fenyklowitý. S. Hippomarathrum *Lin. Jacq. aust. t.* 143. *Schk t.* 75. Seseli articulatum *Crantz aust. t.* 5. *f.* 1. 2. Černohlaw. Kořen wřetenowitý, kolmojdaucí (jak do štěrbin skalních wniknauti může), neb rownowážný, čerwenawě hnědý, mrcasatý, na hlawě čuprynatý; lodyha přímá, přečasto wzkyčená, zwýši prstu nebo 1½', oblá, autlíčce brázdowaná, jednoduchá, často nahoře wětewnatá; listy přísiwé, kořenowé a nejdolejší lodyhowé třikrát wyštěrbené: úkroje čárkowité, ostraunké; řapíky dole pošwiwé, jako jeho díly jakoby klaubnaté, ano i úkroje jakoby klaubem spojené; listy lodyhowé hoření přemalé, nejhořejší žádné zůstawující pošwu; okolík z 5—10 pramenůw krátkých, rowný, okolíčky strbaulowité; pokrywka žádná nebo nahrazená pošwau; pokrywečky srostlé w lupen lochanowitý, po kraji zubatý; kwěty bílé; dwojnažky 2‴ dlauhé, rusé. — Na pahrbcích a skalách wápenných Ewropy prostřední. Kwěte w lipnu až do září. 4.

Semena potřebowali jindá na místo fenyklu.

S. awířitý. S. tortuosum *Lin. Plenk t.* 212. *J. Bauh. hist.* 3. *p.* 2. *t.* 16. *f.* 1. Lodyha přímá, tuhá, nejwětewnatější, rozewřená, oblá, mělkaunce brázdowaná, lysá jako ostatní dílowé; listy tuhaunké, bělawě zelené, kořenowé třikrát wyštěrbené: úkroje čárkowité, 8‴ dlauhé, ostré, po kraji a na žíle wezpod přísrpiwé, dlauhořapíkaté; lodyhowé na pošwách sedawé, dolení dwakrát wyštěrbené, hořejší toliko trojenoklané, nejhořejší jednoduché: úkrojky wšech těch též čárkowité, zkrácené, sotwa 3‴ dlauhé; okolíky mírně stopkaté, 4—7pramenné; pokrywka žádná nebo z 1—2 lupenůw kopinatých;

pokrywečky z lupinků wejčitě kopinatých, ostrých, mázdřitě obraubených, zdélí okolíčku; kwěty růžowé; dwojnažka přisrstnatá, šnorkůw trojúhelných. — Na wýslunních po Francii, Germanii, Haliči až do Taurie. Kwěte w čerwnu a lipnu. 4.

Kořen jest chuti a zápachu kořennych; ostrá semena we wlasti potřebují jako fenykl (*semina seseli massiliensis*).

Žebřice. Libanotis. Heilwurz.

Wšecko jako u seselu, toliko ušty kalichowé tenké, šidlowité, prodlaužené, barwené, padawé, sotwa zpodek po sobě zůstawující.

Ž. širolistá. L. vulgaris *Decand.* Athamanta Libanotis *Lin. Jacq. aust. t.* 392. *Fl. dan. t.* 754. *Engl. bot. t.* 138. Kořen wřetenowitý wně nahnědle rusý, nahoře čuprynatý; lodyha 1—3′ wysoká, přímá, oblá, mělce brázdowaná, hutná, lysá, nahoře wětewnatá; wětwi nejhořejších často střičných; listy kořenowé řapíkaté, 2krát wyštěrbené; úkrojky střihanoprotisečné, pořapičnì, křížmo směřující, s úkrojky kopinatými, ostrými, po kraji pýřitě brwitými; listy lodyhowé 1krát wyštěrbené a nejhořejší trojenosečné, na pošwách sedawé; okoliky

né: úkrojkůw čárkowitých, ostrých, na 2—3 klaných, kořenowé a dolení řapíkaté, hoření méně složené na pošwách sedawé; okolíky dlauhostopečné, 8—9pramenné; pokrywka 1— mnoholupenná: lupenůw kopinatočárkowitých, o polowičku kratších nežli prameny kwětaucí, mázdrowitě obraubených; pokrywečky mnoholupenné: lupínkůw kopinatých, ostrých, delších nežli stopečky; kwěty bílé, plátkůw na rubu srstnatých; dwojnažky 4‴ dlauhé, podlauhlowálcowité, hustě a nejodstáleji šedosrsté, občnělčím homolowitým a čnělkama odstálýma, rownýma ukončené. — Na skalách horních wýslunných Ewropy prostřední a jižné. Kwěte w čerwnu až do srpna. ♃.

Kořen a obzwláště semena jsau chuti a wůně kořenné a proto se potřebují k sílení žaludku, ke hnání na pot, proti zastaralému kašli; též w nálezla do dryáku (*Semina Dauci cretici*).

N. macedonskd, A. macedonica *Sprengel*. Bubon macedonicum *Lin. Lam. t.* 191. *Blak. t.* 382. *Plenk t.* 191. *Riv. pent. t.* 42. Kořen mrkwowitý, nawětwitý, špinawě bílý; lodyha 1—2′ zwýší, přímá, brázditá, mnohowětewná, latněná, celá jakož i řapíky a paprsky okolikowé chlaupky měkkými odstálými bělawá; listy kořenowé 3krát peřenosečné čili wyštěrbené: úkrojůw krátkořapíčkatých, wejčitých, 3—5‴ dlauhých, tupých anebo zaokrauhlených, na zpodině násrdčitých anebo klínowitých, na líci nálysých, na rubu pýřitých; listy lodyhowé menší, krátkořapíkaté, méně rozsekané, hoření trojsečné, nejhořejší 3laloké, ostré, celé, přikwětní kopinaté, pýřitopisťnaté; okolíky malé, ojedinělé, nadduté, 8—12paprsečné; pokrywka a pokrywečka z lupenůw 5—6, čárkowitokopinatých, huničkatých; okolíčky nahustělé; plody podlauhowaté, příláhwicowité, náhnědé, huňatomrtnaté, se šnorečky přeútlými. — Na horách řeckých a sewerné Afriky. Kwěte w čerwnu a lipnu. ♃.

Plody po chuti a zápachu welmi kořenné (*semen peucedani macedonici*) byly druhdy w lékařstwí welmi wáženy a dáwaly se také do dryáku.

Koromáč. Silaus. Silau.

Kraj kalichowý nepatrný. Plátky obwejčitopodlauhlé, w lalůček welmutý zaužené, celé nebo přiwykrojené, dole přiwěskowé nebo uťaté a sedawé. Dwojnažka na přeřezu přioblá. Nažky o 5 šnorcích břitkých přikřídlatých, stejných, pobočních obrubujících; brázdy a praužkami mnohými přibližnými jakoby w jednu širo-

kau spojenými; břicho 4 praužkowé. Semeno poloobl é.

K. luční. S. pratensis *Bess.* Peucedanum silaus *Lin. Jacq. aust. t.* 15. Cnidium Silaus *Spreng.* Kořen mnoholetý, dlauhý, mrkwowitý, wně černohnědý; lodyha přímá, tuhá, 2—4′ wysoká, oblá, tupaunce mnohohraná, nahoře sochatě wětewnatá, jako ostatní díly zeleně lysá; listy kořenowé tři- nebo čtyřikrát wyštěrbené: úkrojův pobočních celých anebo rozpoltěných, konečného trojdílného, úkrojkův čárkowitých, hrotitých; listy lodyhowé doleni jako kořenowé a hoření méně složené, řapikaté, nejhořejší na pošwách sedawé, jednoduše wyštěrbené; okolíky 7—8pramenné, podduté, konečné dosti dlauhostopkaté, poboční krátkostopkaté; pokrywka 1—2lupenná, čárkowitá, ostrá, wněšných pramenův kratší; pokrywečky sestáwající z mnoha lupinkův čárkowitých co stopečky dlauhých; kwěty žluté; dwojnažky hnědé.— Na lukách wlhkých po Ewropě. Kwěte w červnu až do srpna. ♃.

Kořen nať a semeno (*Silaus*) druhdy potřebowali proti kamenu a na rány.

Kopřník. Meum. Bärwurz.

— Na lukách hornich w Ewropě. Kwěte w lipnu a srpnu. 4.

Celá rostlina, obzwláště kořen, jest chuti a wůně welmi kořenné; jest dobrá pice a uděluje mléku a máslu známau chuť a wůni kořennau. Nať, kořen a semeno jest na horách domácím prostředkem. Kamzíci rádi ji žerau a kulky w žaludku jejich se nalézající hlawně sestáwají z wláken, z nichž čupryna na kořenu složena

K. úzkolistý. M. Mutellina *Gaert. t.* 23. Phellandrium Mutellina *Lin. Jacq. aust. t.* 56. Ligusticum Mutellina *All. ped. t.* 60. *f.* 1. Podobá se předešlému. Lodyha jednoduchá nebo nejwýš jednu stopku s okolikem wypaustějící, oblá, hranatá, zwýší prstu anebo střewíce, bezlistá anebo s pošwau list malý nesaucí; listy wšecky kořenowé dwakrát nebo třikrát wyštěrbené: úkrojůw kopinatě čárkowitých, ostrých; okolik 8 — 9pramenný, plochý; pokrywka žádná; pokrywečky z lupínkůw mnohých, čárkowitě kopinatých, co stopečky dlauhých; kwěty co krew čerwené, wonné. — Na pastwinách wlhaunkých w horách wyšších a nižších po Ewropě. Kwěte jako předešlý. 4.

Užitek předešlého; znamená dobré pastwiny. Kořen hlawní potrawau swišťůw čili hodernic.

Motar. Crithmum. Meerfenchel.

Kraj kalichowý nepatrný. Plátky přiokrauhlé, celé, nadwinuté s lalůčkem wejčitým. Dwojnažka na přeřezu přioblá. Nažky o 5 šnorcích wywýšených, břitkých, přikřídlatých, pobočních širších, obrubujících; obplodí spuhowité, hrubosklípkaté. Semeno polooblé, wolné, wšude pokryté mnohými praužkami.

M. pomořský. C. maritimum *Lin. Zannich. t.* 9. *Jacq. h. vind. t.* 187. *Plenk t.* 209. *Schk. t.* 64. *Engl. bot. t.* 819. Strací nůžka mořská *Mat. Wel.* 160. Kořen mnoholetý, dlauhý, wřetenowitý, uwířilý, wětewnatý; lodyha dole dřewnatá, wětewnatá, podkřowitá wyhání wětwe zelené, přímé, střewíc tuze nepřewyšující, oblé, praužkaté, jednoduché, jako ostatní díly nejlysejší; listy střídawé, dolení řapíkaté, hoření na pošwě sedawé, dwakrát wyštěrbené, dužnaté, tuhé: úkrojůw podlauhločárkowitých, ostrých; okoliky dosti dlauhostopkaté, asi 16pramenné, nadduté; pokrywka složená z lupenůw 7—8 wejčitokopinatých, nestejných, ostrých; pokrywečky též z lupenů mnohých, kopinatých, málo kratších nežli stopečky; kwěty zelenawě žluté, drobné. — Na pomoří adriatském a středozemním. Kwěte w lipnu a srpnu. 4.

Kořen, nať a semena zahořklé a kořenné jindá w lékařství potřebowali; též šťáwu proti hlistám wychwalowali; nať do octa složená jako okurky slaužÍ w zimě co koření.

Podřadí 6.

ANJELIKOWITÉ. ANGELICEAE.

Libeček. Levisticum. Liebstökel.

Kraj kalichowý nepatrný. Plátky wehnuté, zaokraublené, celé s lalůčkem krátkým. Dwojnažka po hřbetu smačknutá, nažkama po kraji odstáwajícima, obak dwojkřídlá. Nažky šnorkami ókřídlé, křídla šnorkůw pobočních dwakrát šířího; brázdy 1praužkowé: břicho 2—4praužkowé. Semenice 2dílná. Semeno wypuklé, napřed ploskaunké.

L. obecný. L. officinale *Koch.* Ligusticum *Lin. Plenk t.* 196. *Schk. t.* 68. *Hayn.* 7. *t.* 6. *Dürseld.* 6. *t.* 1². *Wagn.* 1. *t.* 88. 89. Libeček *Mat. Háj.* 229. Apich weliký anebo libeček *Mat. Wel.* 272. Wlstek. Kořen tlustý, wřetenowitý, wětewnatý, nahnědle žlutý; lodyha přímá 4—6′ wysoká, oblá, autle brázdowaná, lysá jako ostatní díly, nahoře wětewnatá; listy sytě zeleně, lesklé, 2krát

1praužkowé, wněšné často dwaupraužkowé. Břicho 2-praužkowé. Semenice 2dílná.

O. kmínolistý. S. Carvifolia *Lin. Jacq. aust. t.* 16. *Fl. dan. t.* 667. Angelica carvifolia *Spreng.* Kořen mnoholetý, wřetenowitý, hnědý, dlauhý; lodyha přímá 2—3′ wysoká, z mělka klikatá, brázdowaná, ostrohraná, jako wšecky díly lysá; listy kořenowé dlauhořapíkaté, podlauhlowejčité, 3krát wyštěrbené: úkrojůw protisečných, s úkrojky čárkowitokopinatými, někdy podlauhlými, hrotitými; listy lodyhowé na pošwách mázdrowitě obraubených sedawé, dolení jako kořenowé složené, nejhořejší méně; okolíky dlauhostopkaté, 26pramenné, ploché; pokrywka žádná, nebo z lupenůw 2 čárkowitých co půlka pramenů dlauhých; pokrywečky z mnohých lupenůw čárkowitokopinatých, nejostřejších, co stopečky dlauhých; kwěty bílé, dříwe čerwenawé. — Na lukách wlhkých po Ewropě. Kwěte w lipnu a srpnu. ♃.

Děhel. Angelica. Angelik.

Kraj kalichowý nepatrný. Plátky kopinaté, celé, zakončité koncem rowným anebo wekřiweným. Dwojnažka po hřbetu smačknutá, podlé šwu obak dwojkřídlá. Nažky na hřbetu se 3 šnorky niťowitými, wywýšenými a 2 pobočníma w křídla blanowitá, mnohem anebo trochu širší rozšířenými; brázdy 1praužkowé. Semeno polooblé. Semenice dwojdílná, wolná.

D. lesní. A. sylvestris *Lin. Plenk t.* 198. *Schk. t.* 68. *Hayn.* 7. *t.* 9. *Engl. bot. t.* 1128. Imperatoria sylvestris *Decand.* Anjelika menší *Mat. Háj.* 352. — *Wel.* 424. Kořen krátký, kraužkowaný, wětewnatý, mrcasatý; lodyha přímá, 4′ wysoká, dutá, jínowatá, někdy čerwenawě naběhlá, oblá, autle brázdowaná, wětewnatá, nahoře jako prameny pýřitoaksamitná; listy 2—3krát wyštěrbené: úkroje konečné kopinaté, poboční nestejné, na hoření polowině kopinaté, na dolení wejčité, dwa pod konečným přirostlé zpodkem širším na řapík a někdy skoro dolů běžící; wšecky úkroje lysé, ostře pilowané; listy kořenowé řapíkaté, hoření na poswách nafauklých, krátkých sedawé; okolíky 20pramenné, mělce nadduté; pokrywka z 1—2lupenůw kopinatých; pokrywečky složené z lupínkůw mnohých, čárkowitých, delších nežli stopečky; kwěty drobné, bílé do zelenawa nebo čerwenawa se táhnaucí; nažky 2½‴ dlauhé, špinawě rusé. —

Na lukách wlhkých, podlé potokůw a w lesech po celé Ewropě. Kwěte w lipnu a srpnu. ♃.

Kořen kořenný potřebuje wenkowský lid místo anjelikowého mnohem silnějšího; we Wlaších jeho užiwají proti swrabu; přináší ze semen udělaný zahánì wši.

D. sthwělý. A. lucida *Lin. Jacq. h. vin.* 3. *t.* 24. Nejlysejší; kořen ozimý, jako předešlého; lodyha na 1–2 wysoká, přímá, zprohýbaná, wětwitá, dutá, nahoře brázditá; listy kořenowé 3krát, lodyhowé 2krát wyšetřebené čili peřenosečné: úkrojůw wejčitých aneb eliptičných, ostraunkých, na zpodině klinowitých, střihanozubatých, na líci stkwělých, z černa zelených, na rubu mnohem bledších, lesklých; okoliky mnohoprameněné husté, nadduté; pokrywka o listech 5 auzce kopinatých, hrotitých, pokryweèka o tolikéž šídlowitě zakončitých; kwěty bělawé; plody hnědé. — Na místech stinných w Kanadě až do Pensylwanie. Kwěte w červnu až do srpna. ♃.

Kořen chuti ostrokořenné, poněkud jako celerowé potřebuje se w Americe sewerné proti rozdílným chorobám, obzwlášť proti nímání od wětrůw pochodícímu.

Anjelika. Archangelica. Engelwurz.

silně wypuklé, zakulatělé, husté, hojnokwěté, ûw pýřitých; pokrywky chudolupenné, padawé; ečky z lupínkûw mnohých, kopinatě šídlowitých, ečky dlauhých anebo kratších, po odkwětení pa- ; kwěty zelenawé; dwojnažky 3 — 4‴ dlauhé, slámowé. — Na místech wlhkých, bahnitých, otokûw, hor a nížin Ewropy prostřední a sewer- ěte w čerwnu a lipnu. 4.

řen chutná a zapáchá kořením ostře a hořce, obsahuje mno- a pryskyřice, tudyž w lékařstwí, obzwláště dobytčím, wý- ostředek (*radix Angelicae*). Jindá k témuž cíli potřebowali neno. Mladé rostliny na seweru jedí. Z kořenu možná tá- poj líhowý, silný.

dolûběžná A. decurrens *Ledeb.* Welmi podobná é, liší se ale, že úkroje listûw lodyhowých wy- nebo protisečné mají úkrojky podlauhlé nebo odlauhlé, zakončité, dolů běžící. — W sewerné

řen její potřebuje se jako anjeliky lékařské.

černohnědá. A. atropurpurea *Hoffm.* Angelica purea *Lin.* A. sylv. atropurp. *Corn. t.* 199. Kořen etý; lodyha sáhowá, sotwa ztlaušťí ramena, du- ritá i se řapiky jinowatkau černorudau a siwau ; listy obšírné, tmawě čili černě zelené, na ru- í, lysé, dwakrát wyštěrbené: úkrojûw obyčejně , podlauhlých, dole zaužených, nálalokatých, h zubami na konci bílými; okolíky welké, luté, bezpokrywečné; paprsky brázditohranaté; y z lupínkûw 12 šídlowitých, zdélí okolíčkûw atých: kwěty přínachowé, wně narezawělé; a tyčinky zelené. — Na wlhkých místech w Kanadě až do Wirginie. Kwěte w lipnu a

welmi kořenný dosazuje w Americe sewerné anjeliku li ji za jedowatau.

Podřadí 7.

LDNIKOWITÉ. PEUCEDANEAE.

RAČINA. OPOPANAX. OPOPANAX.

lowý nepatrný. Plátky zaokrauhlé, celé, lûčkem ostrým. Občnělčí široké, tlusté. í. Dwojnažky po hřbetu ploskosmačknu- šířeným, wypuklým obraubené. Nažky

o 3 šnorcích hřbetních nitowitých, nejtenších, pobočních žádných anebo od kraje sotwa rozeznaných. Brázdy s praužkami 3, břicho se 6—10. Semeno smáčknuté.

M. obecná. O. Chironium *Koch. Düsseld.* 17. *t.* 1. Laserpitium Chironium *Lin.* Pastinaca Opopanax *Lin. Plenk t.* 228. *Gouan ill. t.* 14. *W. et Kit. hung. t.* 211. *Sibth. t.* 288. *Schk. t.* 76. Kořen přezimující, žlutawý, ztlaušti ramena; lodyha přímá, 6—8′ wysoká, oblá, nahoře neprawidelně hranatá, lysá, dole jednoduchá, nahoře wětewnatá: wětwi nejčastěji střičných, někdy střídawých anebo přesleněných, takže dohromady lata powstáwá; listy kořenowé jednoduše wyštěrbené, 3—5listkaté, lodyhowé dolení a prostřední dwakrát wyštěrbené: úkroje konečné kopinaté, dole srdčité, buď lalokem na řapík přirostlé jakoby dolů sbihawé nebo pořídku oddělené, kořenowých dolení řapíčkaté, ostře zejkowané, na konci tupé, sytě zelené, obak šerpiwé; listy hořejší zponenáhla se umenšují dle welikosti a množstwí listků, takže nejhořejší toliko pošwy zůstawují; řapíky a jejich díly mrtnaté, listů kořenowých dlauhé, kratší lodyhowých dolenich, žádné hořeních nepostředečně sedících na pošwách; okolíky na stoukách mírně dlou-

muže, plná, nahoře wětwemi přesleněnými nebo dwojčatnými řídko ojedinělými rozdělená, oblá, prauhowaná; listy mnoho- (4—5)krát wyštěrbené: úkrojůw na řapíku se křižujících, rozewřených, jednoduchých, čárkowitých, špidlatých, jako celá rostlina nejlysejších; listy kořenowé řapíkaté, lodyhowé dolení podobně rozdělené, na pošwách sedawé, odtud wzhůru zponenáhla se umenšující a složenosti pozbywající; okolíky konečné, wětší třebas 17pramenné, krátkostopkaté, aurodné, obojaké, poboční menší na stopkách mnohem delších 12—13pramenné, samčí, neaurodné; pokrywky lupenůw mnohých, kopinatých, ostrých, podhnutých; pokrywečky též z mnohých lupínkůw podhnutých, kopinatých, ostrých; kwěty žluté; dwojnažky $^3/_4'''$ dlauhé, rezawé. — Na pahrbcích wýslunných w Ewropě středomořské, w Sedmihradsku, Haliči. Kwěte w lipnu a srpnu. ♃.

Kořen silného zápachu má mnoho mléka a potřebuje se proti zimnicím. Domnívali se, že od něho pochodí galbán.

L. obecné. F. communis *Lin.* F. nodiflora *Lin. Sibth. t.* 279. *Dod. p.* 321. *f.* 1. *Lob. ic. t.* 778. *f.* 2. *Riv. pent. t.* 9. Lodyha přímá, 5—6′ wysoká, oblá, na dél autle prauhowaná, naplněná dřeněm měkkým, lehkým, dole na palec tlustá; listy mnohokrát wyštěrbené: oddílů hlawních na řapíku křížmo stojících, úkrojůw čárkowitoštětinowitých, běwných, ostrých, nejodstálejších; okolíky konečné čili prostřední skoro sedawé, 14pramenné, aurodné, obojaké, poboční na stopkách mnohem delších, střídné nebo střídawé, někdy prorostající, wynikající z úžlabíčka pošew nafauklých, bezlistých anebo list méně složený nesaucích, nesaucí kwěty drobnější, samčí, jalowé; nažky 5‴ dlauhé, 3‴ široké: — Na pahrbcích wýslunných Ewropy středomořské, též w Lusitanii a Mauritanii. ♃.

Lodyhy suché potřebují ku kárání we školách, ke dlažkám na zlomeniny; dřeň zponenáhla dautnající místo traudu; dřeň mlékem žlutým naplněný, semena a kořen w lékařstwí prostonárodním.

L. čertowo lejno. F. Assa foetida *Lin. Plenk t.* 203. *Düsseld.* 18. *t.* 16. Assa foetida *Kaempf. t.* 356. Kořen mnoholetý, weliký, těžký, jako pastynákowý wně černý, w půdě hlínaté hladký, w piskowé nerowný, swraskalý, jednoduchý, obyčejně kolmojdaucí, na hoře čuprynau z wláken hnědých opatřený, u wnitř bílý a plný šťáwy smradlawé a silně česnekem zapáchající; lodyha přímá, oblá, zelinná, $1^1/_2$ sáhu wysoká, dole 2″ w průměru tlustá, dřeněm bílým haubowitým naplněná, nahoře na má-

lo wětwi okolíky nesaucich rozdělená; listy kořenowé wyštěrbené: úkroje obak 1—2, protisečnochobotnaté; úkrojky podlauhlými, tupými, 3‴ dlauhými, 2‴ širokými; listy lodyhowé žádné a dosazené pošwami; okolíky na stopkách páťowých 15—20pramenné; okolíčky 4—6pramenné, 2‴ dlauhé: pokrywka a pokrywečky nižádné: kwěty drobné, žlutawě bílé; nažky hnědé, hořké, česnekem slabě zapáchající. — W Persii a podlé čínské zdi. Kwěte w čerwnu a lipnu. ♃.

Kořen prý dospíwá k welikosti a stáří člowěka; roční jest ztlaušťí palce, w prostředním wěku co rameno tlustý a we čtwrtém roce teprwa dáwá pryskyřici, *čertowým lejnem* nazwanau. Šťáwa z ran jeho se prýštící jest bělostná, mastná, smetaně podobná, na wzduchu tuhnaucí a tmawnaucí a silněji smrdící nežli do Kwropy přiwezená, t. kwentík silněji nežli 100 liber w lékárnách. Kwropané mají zápach té klejopryskyřice za hnusný a ji toliko w lékařství potřebují; Asiaté ale netoliko oblibují sobě ji pro zápach dle jejich domnění příjemný, anobrž ji jedí s welikým zalíbením a nazywají pokrmem božským.

L. perská. F. persica *Willd. Andr. rep. t.* 538. *Bot. mag. t.* 2096. *Wagn.* 2. *t.* 168. Kořen tlustý, plný šťáwy mlékowité, silně česnekem zapáchající; lodyha 3—4′ wysoká, přímá, brázditá, toliko nejdoleji listnatá, oblá, siwá, ostatně oděná skoro pauze pošwami dutými, na-

2″ dlauhé, řapíkaté, skoro dwakrát wyštěrbené: úkroje střihanoprotisečné, hoření stíkawé; lalokův 1—5″ dlaubých, ½—2″ širokých, podlauhlých, kolcem ukončených, celých, pořídku přílaločkatých, kožowitých; okolíky prorostající, wětewnaté; okolíčky kulowaté, krátkostopkaté, často hrozněné, kratíčce wlnkaté; pokrywka a pokrywečky žádné; kwěty wlnau zahalené, bílé; zuby kalichowé přemalé; plod waječný, silně smačknutý, krajem širokým obraubený. — W sewerné Persii a Armenii. 4.

Celá rostlina jest plná šťáwy mlékowité, ježto ze stopek a pramenův, okolíkowých se wypryšťuje a na wzduchu wysýchá w klejopryskyřici *amoniakem* w lékarnách nazwanau, w kusech žlutawě bílých se naskytující, hnusně zapáchající a chutnající, z pryskyřice, kowatiny a silice složenau. W lékařství dosawád we wážnosti.

Smldník. Peucedanum. Haarstrang.

Kraj kalichowý 5zubý, někdy nepatrný. Plátky obwejčité, zaužené w lalůček wehnutý, wykrojené nebo přícelé. Dwojnažka po hřbetu ploská nebo čočkowitě smačknutá, krajem rozšířenoploským obklíčená. Nažky se šnorky přístejně odlehlými: třemi prostředními nitowitými, dwěma pobočníma nepatrnějšíma, kraje rozšířeného se dotýkajícíma nebo do něho přecházejícíma. Semeno z předu ploché. Brážды 1—3praužkowé; praužky břišní powrchní. Semenice 2dílná.

S. obecný. P. officinale *Lin. Plenk t.* 180. *Schk. t.* 63. *Hayn.* 7. *t.* 4. Jelení kořen *Mat. Háj.* 234. *b.* — *Wcl.* 282. Kořen wřetenowitý, hrbolatý, na několik střewicův dlauhý a někdy co rameno tlustý, černawý, u wnitř bílý se šťawau žlutau; lodyha přímá, 3 — 6′ wysoká, plná, oblá, přemělce brázdowaná, nahoře střídawě wětewnatá, jako ostatní dílowé nejlysejší; listy pětkrát trojdílné: úkroje čárkowité, obak ztenčené, 3″ dlauhé, 2‴ široké, pobočni nerozdělené, nejcelejší, konečné trojdílné; kořenowé a dolení lodyhowé na řapících oblých, čárkowaných, hoření 2krát nebo 1krát trojdílné, na pošwách sedawé, nejhořejší jednoduché; okolíky 11—30pramenné, rowné, pramenův lysých; pokrywka přítrojlupenná, padawá; pokrywečky z lupínkův mnohých štětinowitých; kwěty žluté; stopečky dwakrát nebo třikrát delší dwojnažek waječných, auzce obraubených, hnědých, na břiše 2praužkowých. — Na lukách wlhkých a stinných Ewropy západnější. Kwěte w lipnu a srpnu. 4.

Kořen zapáchá a chutná nepříjemně, taktéž i nať; druhdy se potřebowaly w lékařstwí, nyní ještě w dobytčím; šťáwa pryskyřičná na jaře z ran do kořenu udělaných se prýštící jest žlutá a potřebowala se jako amoniak.

S. srník. P. Cervaria *Cusson.* Athamanta Cervaria *Lin. Jacq. aust. t.* 99. Selinum Cervaria *Lin. Crantz. aust. t.* 3. *f.* 1. Libeček jelení. Srni kořen *Mat. Haj.* 235. – *Wel.* 282. Kořen tlustý, wětewnatý, černý, u wnitř bělawý, se šťawau žlutawau; lodyha přímá, 2—4′ wysoká, nahoře přiwětewnatá, oblá, autle brázdowaná, tupohraná, jako ostatní díly nejlysejší; listy kořenowé weliké, na řapících dlauhých, brázdowanohranatých, dwakrát wyštěrbené, siwé: úkrojůw wejčitých, dole wně ušatých, hořejších splýwawých, zubatých zuby hrotitými; listy lodyhowé dolení podobné, menši na kratičkých řapících, nejhořejší pometající a toliko pošwy zůstawující; okolíky dlauhostopkaté, 12—24pramenné, rowné, lysé; pokrywka z lupenůw mnohých, podhnutých, kopinatých, dlauze šídlowitě ukončených; pokrywečky též z lupinkůw mnohých, štětinowitých; kwěty bílé; dwojnažky 2‴ dlauhé s praužkami na břiše rownoběžnými. — Na pastwinách wýslunných Ewropy prostřední a na Pyrenejích. Kwětě w lipnu a srpnu. ♃.

Jarwa. Thysselinum. Olšenick.

Praužky břišní přikryté obplodím. Všecko ostatní jako u smldníku.

J. bahní. T. palustre *Hoffm.* T. Plinii *Spreng.* Selinum palustre *Lin.* S. sylvestre *Jacq. aust. t.* 152. Peucedanum sylvestre *Decand.* Kořen wětewnatý, hnědý, plný mléka ostrého; lodyha přímá, 3—5′ wysoká, oblá, brázdowaná, dutá, jako ostatní díly nejlysejší; listy weliké, třikrát wyštěrbené: úkroje wejčité, hluboce protisečné: úkrojků čárkowitě kopinatých, zakončitě hrotitých, po kraji šerpiwaunkých; listy kořenowé dlauhořapíkaté; lodyhowé zponenáhla kratšeji, nejhořejší na pošwách sedawé; okolík ze pramenů mnohých, šerpiwaunkých; pokrywka z lupenův mnohých, prostých, nestejně dlauhých, čárkowitě kopinatých; pokrywečky podobné, některé delší stopeček, po kraji jako pokrywka šerpiwaunké; kwěty bílé; dwojnažky 2½‴ dlauhé, 2‴ široké, barwy slámowé, na hřbetu nahnědlé; obplodí hustě korkowité, na břiše tlustší a přikrywající 3 praužky. — Na lukách bahnitých, podlé rybníků, příkopův Ewropy, obzwláště severné a východní. Kwěte w lipnu a srpnu. 4.

Kořen a nať plné šťávy mlékowité, ostré, zapáchají, obzwláště první, terebintinau, chutnají hořce, ostře; druhdy se potřebowaly proti padaucnici; w Rusku kořenu užíwají místo zázworu; Loparowé jej prý žwýkají.

Wšedobr. Imperatoria. Meisterwurz.

Kraj kalichowý nepatrný. Ostatní wšecko jako u smldníku.

W. horní. I. Ostruthium *Lin. Plenk t.* 211. *Schk. t.* 74. *Lam. t.* 199. *f.* 1. *Hayn.* 7. *t.* 15. *Düsseld.* 12. *t.* 7. *Wagn.* 2. *t.* 237. Wšedobr *Mat. Háj.* 230. *b.*— *Wel.* 275. Kořen mnoholetý, wálcowitý, tlustý, krátký, kraužkowaný, hnědý, u wnitř špinawě bílý, bez čupryny, pazaušky wypauštějící; lodyha přímá, 2—3′ wysoká, oblá, plná, brázdowaná, jako ostatní díly lysá, příjednoduchá; listy kořenowé weliké, dlauhořapíkaté, dwakrát [illegible]rozseknuté: úkrojků širokowejčitých, dwakrát [illegible]ných, prostředních na tré klaných, pobočních [illegible] dwé klaných; listy lodyhowé welmi malé, seda[illegible]ošwách obšírných; okolíky obšírné, mnohopra[illegible]rywka a pokrywečky chudolupenné, první [illegible]pinatých, podhnutých, širokmázdřitě obrau[illegible]hé lupenův čárkowiteniťowitých co stopeč-

ky dlauhých; kwěty drobné, bílé; **dwojnažky** zaokrauhlé, $2\frac{1}{2}'''$ dlauhé, $2'''$ široké, **rusé, na hřbetu nahnědlé.** — Na chlumech ewropských. **Kwěte w červnu a lipnu.** ♃.

Kořen welmi kořenný, w jaře **plný šťáwy zahořklé, ostré,** bělawé, na wzduchu žlutnauci. **Potřebuje se jako anjelikowý obzwlaště** w lékařstwí dobytčím.

Miříčník. Bubon. Bubon.

Kraj kalichowý nepatrný. **Plátky obwejčité,** celé s lalůčkem ostrým, nadwinutým. **Dwojnažka po hřbetu** čočkowitě smačknutá, krajem **rozšířeným obraubena.** Nažky se šnorky stejně odlehlými, 3 **prostředními** nitowitými, 2 **pobočníma w kraj rozšířený přecházejícíma.** Praužky celé semeno **přikrywající, na hřbetu** 1, na břiše 2. Semenice 2dílná. **Semeno wypuklaunké,** z předu ploché.

M. prysky řičnatý. B. Galbanum *Lin. Herm. lugd. t.* 163. *Jacq. h. vind.* 3. *t.* 36. *Plenk t.* 135. *Wagn.* 2. *t.* 165. Keř wyšší muže, wždycky **zelený, siwě jinowatý:** listy dwakrát trojeně rozsekané: **úkroje klinowité** kosočtwerečné, na konci střihanozubaté, **konečné** 2laločné; okolíky weliké a rowné, **mnohopramenné; pokrywka** a pokrywečky z lupenů mnohých, **čárkowitých;** kwěty

krojkuw čárkowitoniťowitých, ostrých, bělawě hrotitých, na líci brázdičkau na dél opatřených; pošwy podlauhlé, širokomázdře obraubené, nahoře wykrojené; okolíky konečné, weliké, ploché, přemnohopramenné; pokrywky a pokrywečky nižádné; kwěty žluté; dwojnažky 2—2½‴ dlauhé, tmawě hnědé, se šnorky a kraji swětle hnědými nebo nárusými. — Na rolích Ewropy jižné, okolo Astrachanu, w Egyptu, nyní po celé Ewropě se sází, a tudy někdy se wystěhuje na rumiště. Kwěte w čerwnu a lipnu. ☉.

Nať kwětaucí potřebuje se co kuchyňské koření; semeno (koprowé) w lékařstwí podobá se účinky swými kmínu.

K. indský. A. Sowa *Roxb.* Náramně se podobá předešlému, liší se ale okolíky naddutějšími 5—15pramennými a plody ploščejšími, podlauhlowaječnými, skoro neobraubenými. — W Indii wýchodní.

We wlasti swé potřebuje se co koření na jídla a w lékařstwí.

Dřenka. Pastinaca. Pastinak.

Kraj kalichowý nepatrný nebo nejdrobněji zubatý. Plátky zaokrauhlé, celé, nadwinuté, s lalůčkem širokým, wykrojeným. Dwojnažka po hřbetu ploskosmačknutá, krajem rozšířeným obraubená, Nažky šnorkůw nejtenších, 3 prostředních stejně odlehlých, 2 pobočních kraje rozšířeného se dotýkajících. Praužky čárkowité, sotwa kratší šnorkůw, w brázdách ojedinělé, na břiše 2 nebo množší. Semenice dwojdilná. Semeno smačknuté.

D. obecná. P. sativa *Lin.* Kořen ozimý, wřetenowitý, bělawý; lodyha přímá, 1—3′ wysoká, brázdowanohranatá, šerpiwaunká, plná, wětewnatá: wětwí hořejších někdy stříčných a přesleněných; listy wyštěrbené, na líci lesklé, na rubu nic, po žebrách pýřité, dolení řapíkaté: úkroje wejčitopodlauhlé nebo podlauhlé, tupé, zejkowané zubami krátkohrotými, poboční dole lalokaté a trojenorozseknuté, konečný na tré klaný; listy hoření [illegible]awé na pošwě podlauhlé, po krajích wewinuté: úkrojůw [illegible]dlauhlokopinatých, ostřejších a ostřeji zejkowaných, [illegible]ně lalokatých a rozsekaných; nejhořejší pošwy bezli[illegible] okolíky obšírné, ploché, složené z mála nebo mno[illegible]pramenů šerpiwaunkých; pokrywka a pokrywečky [illegible]né nebo 1—2lupenné, pršiwé; kwěty žluté; dwojnažwelmi smačknuté, okrauhlowaječné, 3‴ dlauhé, na-

hnědle rusé, na hřbetu s praužkami 4, na břiše 2—4, tenkými, tmawohnědými, powrchními a tudy přeparnými. — Na lukách a obdělaných místech po celé skoro Ewropě a sewerné Asii. Kwěte w lipnu až do září. ♂.

Rozeznáwají se dwoje odrodky:

α) *Laučn!*, kořene tenkého, listůw pýřitých. *Riv. pent. t.* 8.

β) *Zahradní*, kořene mnohem silnějšího, listůw lysých, na líci lesklých. *Fl. dan. t.* 1206. *Plenk t.* 227. *Schk. t.* 76. *Baya. t. t.* 816. Pastynák, pastrnák, paštrnák, dřenka. Kořen posledního odrodku bywá wřetenowitý nebo kulowitý, zapáchá mrkwí, chutí na sladkau, kořennau, a jí se co zelenina. Listy, obzwláště mladší, dobrá píce.

D. rozsekaná. P. Sekakul *Russ.* P. dissecta *Vent. cels. t.* 78. Tordylium suaveolens *Delil.* Sekakul *Rauw. Morit. ox. s.* 9. *t.* 4. *f. ult.* Kořen tlustý, wně šedý, u wnitř bílý; lodyha 2′ wysoká, oblá, wětewnatá, pýřičkowaná; listy wyštěrbené, pýřičkowané: úkroje protisečné, střihané, tupě a nestejně zubaté; stopky huňaté; pokrywka žádná, pokrywečky 1—2lupenné; dwojnažky wejčitookrauhlé. — W Syrii, Egyptu.

Kořen má welmi chutný, a proto we wlasti se sází a jídá. Slowe tam *sekakul*.

waunkých; pokrywka žádná, pokrywečky čárkowitoštětinowité; kwěty bílé, někdy na dně se škwrnama zelenýma, nebo celé bledě zelené nebo růžowé, na okolíku pokrajní s plátkem wněšným mnohem delším; waječník pýřitý; dwojnažky 3‴ dlauhé, a skoro taktéž široké, rusé, lysé, s hnědými praužkami. — Na lukách po celé Ewropě a Sibiři až na Unalašku. Kwěte w čerwnu až do podzimu. ♂.

W lukách jest obtížnau buřeň. Kořen ostrý, kořenný a semeno protiwně zapáchající jakož i nať slabší, zasladlá, druhdy w lékařstwí byly užitečny. Polácí užiwají nati w pokrmech, obzwlášťě w polewkách (barší). Kamčadáli a Litwínowé dělají též z nati silný nápoj.

Proměňuje se s laloky listowými užšími, delšími (H. elegans *Jacq. aust. t.* 175).

Zapalička. Tordylium. Zirmet.

Kraj kalichowý ozubý. Plátky obwejčité, wykrojené, s lalůčkem wehnutým, wněšné paprskující, rozklané. Dwojnažka po hřbetu plochosmačknutá, po kraji obrubau ztlustlau swraskalopahrbkatau obklíčená. Nažky šnorkůw nejautlejších, 3 hřbetních stejně odlehlých, 2 pobočních přiléhajících k obrubě anebo jí přikrytých. Brázdy 1— nebo mnohopraužkowé, břicho 2— i wíce praužkowé: praužky čárkowité. Semenice 2dílná. Semeno smačknuté.

Z. obecnd. T. officinale *Lin. Plenk t.* 177. *Sibth. t.* 267. Kořen ozimý, tenkowřetenowitý, rozwětwený, mrcasatý, nahnědle rusý, wypauštějící několik lodyh přímých nebo položených, 1½′ wysokých, wětewnatých, jako listy srstnatých; listy wyštěrbené: úkrojů kořenowých a doleních lodyhowých wejčité, dole přísrdčité, nejtupěji lalokatozubaté, hořeních lodyhowých kopinatočárkowité, tupozubé, konečné wšech wětší pobočních; stopky nejdelší, šerpiwaunké, brázdowané; okolík plochý, jakoby ze 5 laloků wýstřediwých složený, 8—10pramenný; pokrywka z lupenůw čárkowitoštětinowitých, okolíku kratších, sehnutých; pokrywečky podobné, nestejně dlauhé, wněšné kwětůw delší; kwěty bílé; plátky wněšné kwětůw krajních na dwé rozklané: laloku jednoho největšího obdlauhlého, nejtupějšího: dwojnažky zaokrauhlené, sotwa 1½‴ dlauhé, s obrubau tlustau, wraubkowanau, bělawau, hřbetem nahnědlým, šerpiwaunkým. — W Lusitanii, Gallii, Italii, Dalmacii, Řecku, též Anglii na polich. Kwěte w čerwnu. ☉.

lysá nebo nahoře roztraušeně srstnatá; listy 2 anebo 3-krát wyštěrbené: úkrojůw čárkowitých, ostrých, dolení řapíkaté, hoření sedawé na pošwách podlauhlých, mázdřitě obraubených, srstnatých; okolíky dlauhostopkaté, 2—5pramenné; okoličky skrownokwěté, z kwětůw obojakých a samčich složené, jichž prwní kratčeji stopečkowané; pokrywka žádná nebo tlupenná; pokrywečky chudolupenné, kratší stopeček; kwěty bílé, pokrajní paprskující; dwojnažka 1‴ dlauhá, obwodem eliptičné podlauhlá, po stranách poněkud stažená; šnorky hlawní na nažkách sotwa čnějící, se štětinami obdálnými, krátkými, šnorky wedlejší přeširoké a silně wynikající s jednoduchau řadau kolcůw rownych, na konci hákowitých, u prostřed protažené žlábkem podélným, jenž i po tlustém zpodku kolcůw pokračuje. — Na polích Ewropy jižné a prostřední až do Taurie a Persie. Kwěte w čerwnu a lipnu. ☉.

Druhdy w lékařstwí se potřebowal.

Tořice. Torilis. Borstdolde.

Zubůw kalichowých 5, trojúhlokopinatých, ostrých, stálých. Plátky obwejčité, wykrojené s lalůčkem we-

končité, s koncem wehnutým anebo wewinutým. Dwojnažka po hřbetu smačknutá. Nažky s 5 žnorky: hlawními nitowitými, 3 prostředními na hřbetu a 2 pobočními na ploše břišní, s 4 wedlejšími nahřbetními, čárkowitými, pobočními blanowitokřídlatými: křídla celého; brázdy pod žnorky wedlejšími 1prauzkowé; semenice 2dílná. Semeno ploskosmačknuté.

C. garganské. T. garganica *Lin. Gouan ill. t.* 10. *Sibth. t.* 287. Kořen mnoholetý, šedý, mrkwowitý; lodyha přímá, 2—3' wysoká, dutá, nahoře wětewnatá, oblá, autle brázdowaná, lysá; listy obwodem okrauhlowejčité, 2—3krát wystřihané, lesklé: úkrojůw čárkowitých, ostrých, prodlaužených, po kraji nejcelejších, dolů břitých a stékajících se; řapíky kořenowých listůw dlauhé, lodyhowých dolení kratší a pak žádné; pošwy nejhořejší bezlisté; okoliky obšírné, mnohopramenné: pokrywka a pokrywečky z lupenůw skrownych, prchawých; kwěty žluté; dwojnažky 6‴ dlauhé, 3‴ široké, dole hluboko srdčitě wykrojené, rusé, na hřbetu nahnědlé. — Na polích pomořských Ewropy středomořské jižnější a Mauritanie. Kwěte w červnu a lipnu. 4.

Kořen plný žíwy leptawé jako turpit silně počišťuje; potřebuje se proti wyražením a rozehnání stolců.

brázdowaná, wětewnatá, pod kolínky maličko oteklá a nad nimi pýřitá, ostatně lysá; listy obwodem trojúhlé, třikrát wyštěrbené, bledozelené, na líci lysé, na rubu po žilách jakož i řapíky roztraušenosrstnaté: úkroje široce okrauhlé, hluboce protisečné, s úkrojky kopinatými, tupými, krátkohrotými, přízubatými; okolíky protilisté a konečné, krátkostopkaté nebo sedawé, z 3—4 pramenů pýřitých; pokrywka žádná; pokrywečky polowičné, z 2—3 lupínkůw odstáwajících, kopinatých, krátkosrstnatých; kwěty drobné, bílé; dwojnažky obwodem čárkowité, 4‴ dlauhé, hladké, černé; zoban brázdowaný, skoro zdélí polowičky nažkowé; čnělky stálé, delší nežli občnělčí. — W křowištích a plotech, podlé lesůw w Ewropě jižné a prostřední wýchodní. Kwěte w kwětnu a červnu. ⊙.

Kerblík wšude na zahradách se sází a slauží co koření kuchyňské, též i w lékařstwí se potřebuje. Snadno se pomíchati může s tetluchau dlauhopokrywkowau (str. 727.).

T. wlasoplodá. A. trichosperma *Schult.* Chaerophyllum trichospermum *Sckult.* Kerblík wlasoplodý. Podobá se dokonce předešlému, liší se ale dwojnažkami čárkowitými, štětinkatě měkkoostennými, brázdami na zobanu zdélí polowičky nažkowé. — W plotech, křowištích w Čechách, kdežto se potřebuje s předešlým. Kwěte téhož času. ⊙.

T. obecná. A. vulgaris *Pers. Hoff. umb. t.* 1. *f.* 24. *Koch umb. f.* 59. 60. Scandix Arthriscus *Lin. Jacq. aust. t.* 154. *Engl. bot. t.* 818. Kořen letní, teničký, wřetenowitý, mrcasatý; lodyha přímá, 1′ wysoká, oblá, brázdowaná, lysá, odstále od dola až na horu wětewnatá, někdy jednoduchá; listy dwakrát wyštěrbené, wezpod po žebrách roztraušeně chlupaté: úkrojůw wejčitých, protisečných, s úkrojky podlauhlokopinatými, ostrými, krátkými; řapíky chlupaté; pošwy chlupatobrwité; okolíky protilisté, krátkostopkaté, nebo sedawé, z 2—3 pramenůw, někdy na konci řídko mrtnatých; pokrywka žádná; pokrywečky 1stranné, z lupínkůw 3—5, wejčitokopinatých, šídlowitě ukončených; stopečky wzhůru tlustnaucí; kwěty drobné, bílé; čnělky přísedawé; dwojnažky černé, 2½‴ dlauhé, wejčitokopinaté, kolci šídlowitými, udičitými pokryté, zoban s brázdami zdélí třetiny nažkowé. — Na místech neobdělaných podlé cest. Kwěte w kwětnu a červnu. ⊙.

Semena chytají se šatu a slowau *žebrácké wši.*

Kořen aromatný potřebuje lid wenkowský co domácího prostředku; nažky kořenné, hořké a stěnicemi zapáchající potřebowaly se w lékařství jako kmín a fenykl; dáwají silici mudrau. Jest *ligusticum*, jehož semena Římané do wšech pokrmůw dáwali.

Podřadí 11.

MRKWOWITÉ. DAUCINEAE.

Mrkew. Daucus. Möhre.

Kraj kalichowý 5zubý. Plátky obwejčité, s lalůčkem wehnutým, wněšné často paprskující, hluboko na dwé klané. Dwojnažka po hřbetu smačknutá, wejčitá nebo podlauhlá. Nažky s 5 šnorky hlawními, niťowitými, štětinkatými, 3 prostředními na zádech, 2 pobočnima na straně břišní; wedlejší 4 stejné, wystálejší, křídlaté, w řadu jednoduchau kolcůw rozdělené i brázdy pod šnorky wedlejšími 1prauzkowé. Semeno napřed ploskaunké.

M. obecná. D. Carota *Lin. Fl. dan. t.* 723. *Jacq. h. vind.* 3. *t.* 78. *Engl. bot. t.* 1174. *Plenk t.* 176. *Hayn.* 7. *t,* 2. *Düsseld.* 8. *t.* 10. *Wagn.* 1. *t.* 61. Mrkew *Mat. Háj.* 105. — *Wtl.* 129. Celá wíce méně srstnata; lodyha přímá, 1½—4′ wysoká, brázdowaná, wíce méně ří-

a bledě žlutým ano i žlutočerwenym. Poslední wšude se sází, protože
c jest wařiwo wýborné; též dělají z mrkwe surogat káwowý; čerstwě
n nastrauhaná slauží k obkládání otokůw, a šťáwa zahustlá anebo po-
wídla proti kašli a chraptiwosti co domácí prostředek; též i semena
plané mrkwe užiwají.

Podřadí 12.

ŠUTRANKOWITÉ. ELAEOSELINEAE.

Šutranka. Elaeoselinum.

Kraj kalichowý sotwa 5zubý. Plátky obwejčité, wykrojené, s lalůčkem wehnutým. Dwojnažka po hřbetu přísmačknutá, oblaunká, 5křídlá. Nažky se šnorky 5 hlawními, niťowitými, 3 prostředními na zádech, 2 postranními mezi křídlem a krajem žilowitým položenými; wedlejšími 4, wnitřními tupými, wněšnými w křídlo rozšířenými blanowité; praužky pode wšemi šnorky hojnosiličné, pod šnorky hlawními tenší a užší; břišní 4. Semeno pololunowité.

Š. koprníkowá. E. meoides *Koch.* Laserpitium meoides *Desf. atl. t.* 69. Thapsia meoides *Guss.* Listy dwakrát wystěrbené; řapíky a žíly listowé mrtnaté; úkrojky mnohodělené na lalůčky štětinowité. — W Mauritanii okolo Algiru, Tangeru a na Sicilii.

Podřadí 13.

DEJWORCOWITÉ. CAUCALINEAE.

Dejworec. Caucalis. Haftdolde.

Kalich zubůw 5 wejčitokopinatých. Plátky obwejčité, wykrojené s lalůčkem wehnutým, wněšné paprskující, hluboce na dwé klané. Dwojnažka po stranách přísmačknutá. Nažky se šnorky 5 niťowitými, štětinatými nebo kolcatými, 3 prostředními na zádech, 2 postranními na ploše spojkowé; s wedlejšími 4 wyniklejšími w jednoduchau řadu kolcůw hluboce rozdělenými; praužky w každé brázdě pod šnorky wedlejšími ojedinělé, a na ploše spojkowé 2. Semenice tuhá na konci na dwé klaná. Semeno wewinuté nebo po krajích wchlípené.

D. mrkwowitý. C. daucoides *Lin. Jacq. aust. t.* 157. *Schk. t.* 61. *Hoff. umb. t.* 1. *f.* 4. C. leptophylla. *Lam.* Kořen letní; lodyha přímá, ½—1′ wysoká, brázdowaná,

P. kmínowá. L. cuminoides *Lin. Lam. t.* 142. *Sibth. t.* 243. *Schk. t.* 48. *Plenk t.* 123. Cuminum sylvestre *Mat. Wtl.* 270. *c.* Kořen letní, tenkowřetenowitý, mrcasatě wětewnatý, náryšawý; lodyha přímá, třebas 2' wysoká, oblá, brázdičkowaná, wětewnatá, nejlysejší; listy wyštěrbené: úkroje střičné nebo střídawé, wejčité, stejné, hrubě 3—5zubé: zubův osinatých; listy kořenowé a nejdolejší řapikaté, ostatní na pošwách sedawé; stopky protilisté; okoliky složené, mnohopramenné, dříwe nachýlené, pak polokulowaté: pramenův krátkých 1kwětých; pokrywka z 8—10 lupenův hřebenowitě wyštěrbených, s úkroji štětinowitě ukončenými; pokrywečky z lupínkův 4, taktéž hřebenowitě wyštěrbených, štětinowitě ukončených, kwět každý, stopkatý zaobalujících; plátky bílé. — Na polích a winicích w Galacii, Persii, Řecku, Kretě, Lybii a Hispanii. Kwěte w červnu a lipnu. ☉.

Semena welmi kořenná potřebují we wlasti jako kmín, a Řekowé jej jmenují diwokým.

Stračínoha. Echinophora. Stacheldolde.

Kraj kalichowý 5zubý. Plátky obwejčité, wykroje-

dnostrannau, složenau z lupínkůw 4, wejčitokopinatých, okolíčku delších, kolcem ukončených; kwěty bílé, pokrajní samčí stopečkaté, prostřední samičí s čnělkama dlauhýma; po odkwětení konec pramenu rozšiřující se nabývá twaru objehlatcowitého, lupínky pokrywkowé a stopečky kwětůw samčích dohromady srostají, čímž powstawá palička kostrbatá konci nadřečených dílůw, dutá, a w dutině chowající dwojnažku u prostřed čnící koncem swým a čnělkami z paličky. — W písku na pomořích středomořských. Kwěte w červnu a lipnu. 4.

Kořen jedí jako pastynák.

Draboňl. Arctopus.

Kwěty mnohomanželné. Kraj kalichowý 5zubý. Plátky kopinaté, s koncem ostrým, celým, wehnutým. *Samčí kwět:* Tyčinky dwakrát delší nežli koruna; občnělčí ploché; čnělky 2, nejkratší, padawé; waječník pometající. *Kwět samičí:* Tyčinky žádné: čnělky 2, dole ztlustlé, na konci rozewřené. Dwojnažka wejčitá, zobanitá, kalichem wěnčená, od dola až nahoru s pokrywkau slepená, na břiše žlábkem znamenaná, nerozpoltící se, anobrž 2pauzdrá, pauzdra jednoho pometajícího. Semeno tedy jediné, okrauhlé, tam nadduté, tu žlábkem znamenané.

D. ježatý. A. echinatus *Lin. Ker reg. t.* 705. *Burm. afr.* 1. *t.* 1. *Pluk. alm. l.* 172. *f.* 5. Kořen wřetenowitý, wně hnědý; lodyha žádná; listy kořenowé k zemi přitlačené, wýstředně rozpoložené, zaokrauhlé, na tré klané: úkrojůw ostře dwakrát zubatých, štětinatobrwitých, z úzlabíčka na líci wypauštějících kolce (1—3—5) wztyčené, dlauhé, rowné, 5žilé: žil síťkowitě řídce rozwětwených; řapíky ploché, asi 2″ dlauhé, pod listem 3‴ široké, dole pošiwé; okolíky samčí složené, stopkaté, jalowé, ačkoli promíchané s několika samičími; okolíčky kulowaté, s pokrywečkau 5lupennau; okolíky samičí úrodné, sedawé, s pokrywkau z 4 lupenů kožowitých, srostlých, síťkowaných, kolcatozubatých, plody obkličujících; plátky bílé. — Na pahrbcích na Předhoří dobronadějského. Kwěte w kwětnu a červnu. 4.

Kořen pryskyřičnatý a kořenný slauží k čistění krwe a proti slizotokům.

Kadidlowka. Cachrys. Nussdolde.

Kraj kalichowý 5zubý, **pořídku nepatrný.** Plátky wejčité, celé, na konci **wewinuté nebo wehnuté.** Občnělčí zpleštilé, krátké, na **plodu zralém sotwa patrne.** Dwojnažka odurelá, na **přeřezu přioblá nebo přídwojčatna.** Nažky o 5 šnorcích **tlustých, na přeřezu** rozličných. Břicho skoro zšíří **nažky. Semeno mnohopraužkaté,** silně wewinuté.

K. zubokojná. C. odontalgica ***Pall. ic. t. 9. f. 1—3.*** Kořen mrkwowitý, předlauhý; **lodyha přímá,** 1—2″ wysoká, wětwitá: wětwi doleních **střičných, hořeních** po 3—4, často rozwětwených; **listy šedopýřité,** wšecky kořenowé, dost hojné, 3—4krát **wyštěrbené: úkrojům** čárkowitých anebo podlauhlych, **přiblížených,** trojmonasekknutých; pokrywka a **pokrywečky obyčejně** 5lupenné, padawé; paprsky dlauhé, tenké; **kraj kalichowý** nepatrný; plody podlauhlé, se šnorky **zpleštilými,** hladkými, lysými. — Na suchopařích w **Asii sewernější. Kwěte w** čerwnu a lipnu. ♃.

Kořen má chuť přeostrau, **kořennau, působí slintání,** a w Sibirii slauží proti bolení zubůw.

K. zwatá. C. pterochlaena *Decand.* Cachrys sicula

širokým. Nažky po hřbetu smačknuté, se šnorky 5, hladkými, dole tlustými a ukončenými w křídla blanowitá, kolmo postawená. Semeno mnohými praužkami obklíčené. Bílek wewinutý.

K. pícní. P. pabularia *Lindl. in journ. soc. lond.* 1825. *n.* 37. *p.* 7. Bylina s kořenem welikým, dužnatým, nahoře 1½′ w objemu majícím, z množstwí pupenůw složeným, mnohými wlákny od listůw starých přikrytým a před zimau ochráněným. Z každého pupenu wyniká mnoho listůw 2′ dlauhých, mnohokrát wyštěrbených, lysých, přewonných jako dobré jetelowé seno, úkroje jejich úzké, jednoduché nebo na tré klané; řapík dole poswiwý, nahoře oblý, hladký, autle čárkowaný, druhé díly řapíku nesau 6—10 úkrojůw, w nichžto potrawní částky u weliké hojnosti; lodyha wyšší muže; listy její autle a hluboce protisečné, s úkroji pobočními 3dílnými, úkrojkem konečným wětším a často 3zubým; okoliky samičí úžlabičkowé, kratši listůw siwých, složené; okoliky samičí pro sebe; pokrywka a pokrywečky z lupenůw 5—6, kopinatě wejčitých, kratších nežli prameny a stopečky; kwěty žluté; dwojnažka 8—9‴ dlauhá, s čnělkama křiwýma, na občnělčí welikém, dužnatém, ušty kalichowými zkorkowatělými wěnčená. — W Indii wýchodní mírné okolo Imbalu čili Drazu. 4.

Seno té rostliny nad míru chwálí co zimní píci pro owce a kozy, ano i pro howězí dobytek; semeno prý koňům zapaluje oči a působí tak časnau slepotu. Píce ta zabřiwá, čerstwě wykrmuje, zahání motolice, na něž tisíce owcí hynau. Tyto wlastnosti, weliká zporost, snadné chowání na špatné půdě a trwanliwost dělají z ní nejhlawnější rostlinu. Stojíli jednau w půdě, nepotřebuje se okopáwati, ani plíti, ani hnojiti, a tak podlé zkušení třebas 40 rokůw pořád po sobě trwá. Wřesowiště a bařiny mohau se jí udělati úrodnými; dlauhým suchem ale wyhynuje. Jelikož jest bylinau obrowskau, náleží semena na 1′ od sebe do děr na palec hlubokých zakládati. W prwních třech letech nedáwá užitku, může se ale mezi ní wojtěška naseti a na pastwu potřebowati.

Bolehlaw. Conium. Schierling.

Kraj kalichowý nepatrný. Plátky obsrdčité, přiwykrojené, s lalůčkem nejkratším, wehnutým. Dwojnažka po stranách smačknutá, wejčitá. Nažky se šnorky 5, wyniklaunkými, řeřabatowraubkowanými, stejnými, pobočními obrubujícími. Brázdy mnohočárkowané, nepraužkaté. Semenice na konci na dwé klaná. Semeno se žlábkem hlubokým, těsným a zdwojnásobněné.

B. blamatý. C. maculatum *Lin. Jacq. aust. t.* 156. *Plenk t.* 183. *Schk. t.* 62. *Hayn.* 1. *t.* 31. *Düsseld.* 4. *t.* 14. *Wagn.* 1. *t.* 99. Bolehlaw *Mat. Háj.* 332. — *Wd.* 379. B. blamatý *Amerl. jed. ob.* 4. Kořen ozimý, tence wřetenowitý, wětewnatý, bělawý; lodyha přímá, 3—7 wysoká, oblá, autle brázdowaná, obyčejně hnědočerwenĕ blanatá čili skwrnatá, lysá jako ostatní díly, nahoře wětewnatá: wětwí sochatých anebo po 3—5 přesleněných; listy tmawĕ zelené, lesklé, 3krát wyštĕrbené: úkroje wejčitopodlauhlé, ostré, hluboce protisečné, s úkrojky střihanozubatými, krátkohrotými; listy dolení na řapících oblých, brázdowaných, dutých, listy hoření sedawé, na pošwách úzkých, mázdřitoobraubených; okoliky mirné, skoro ploché, z 12—20 pramenůw jako stopečky šerpiwaunkých; pokrywka z lupenůw mnohých, sehnutých, kopinatých, zakončitých, mázdrowitĕ obraubených; pokrywky polowičné, z 3—4 lupinkůw kopinatých, dole srostlých, kratších anebo dlauhých co okolička; kwĕty bílé; dwojnažky $1\frac{1}{2}'''$ dlauhé a skoro taktéž široké, šedohnědé; šnorky polozralých zejkowanouzlaté, pak čeřité. — Na půdĕ dĕlané, rumištích, podlé cest, w křowí a plotech po nejwĕtším dílu Ewropy, Asie a nyní také zdiwočelé w Americe severné a jižné. Kwĕte w

listy dolení 3krát wyštěrbené: úkrojůw welikých, wyštěptaných, s úkrojky wejčitými, zakončitými, hrubě pilowanými; pokrywka žádná; okolíky 8—12pramenné; pokrywečky malé, 5—6lupenné; kwěty špinawě ze žlutawa zelené. — W Kolumbii na horách. Kwěte w listopadu, prosinci. 4.

Bulwy kořenowé jsau žluté, bílé nebo červenawé, mnohořkrobné a dobrau potrawu dáwají, též wydobýwají z nich škrob (způsob arrow-rootu); tudyž rostlina netoliko w Kolumbii anobrž i w Indii západní a jiných stranách Ameriky meziobratnícowé u welikém množstwí se sází. Chtěli ji také w Ewropě zawésti a u welikém počtu sázeti; zkaušky ale se nepodařily.

Tromín. Smyrnium. Myrrhenkraut.

Kraj kalichowý nepatrný. Plátky kopinaté nebo eliptičné, celé, zakončité, s koncem wehnutým. Dwojnažka po stranách stažená, nažkama ledwinowitě kulatýma dwojčatná. Nažky se šnorky 3 hřbetními, wystálaunkými, břitkými, pobočními obraubené a obmezené. Brázdy mnobopraužkaté. Semenice 2dílná. Semeno wewinuté.

T. černý. S. Olus atrum *Lin. Plenk t.* 204. *Lam. t.* 204. *Schk. t.* 76. *Engl. bot. t.* 230. Smyrna anebo petržel macedonská *Mat. Hdj.* 230. Domnělá petržel aleksandrínská *Mat. Wel.* 274. Smyrna. Kořen wřetenowitý, wětewnatý, černawý, u wnitř bělawý; lodyha přímá, 2—4′ wysoká, oblá, autle brázdowaná, lysá, nahoře wětewnatá; listy kořenowé řapíkaté, třikrát trojenosečné nebo wyštěrbené: úkrojůw trojenosečných, anobrž opět wyštěrbených, úkrojky wšecky wejčité nebo obwejčité, zubaté zubami nejkratšeji zakončitými; listy lodyhowé na pošwách kratších, širokých, mázdřitoobraubených sedawé, hořejší někdy stříčné, jedenkrát, pořídku dwakrát trojenosečné: úkrojůw řapíkatých, kořenowým podobných, nejhořejší podobné menší; okolíky konečné a úžlabičkowé, někdy stříčné, 10—11pramenné, konečné pramenůw wnitřních o polowici kratších, kwěty samčí nesaucích, wněšných dwakrát delších majících na obwodu kwěty obojaké, aurodné, okolíky postranní pramenůw přistejných, nesaucích okolíčky, jichžto kwěty wněšné obojaké, aurodné, wnitřní ale samčí jalowé; kwěty žlutozelené; dwojnažky tlusté, černé. — W Ewropě prostřední a jižné. Kwěte w kwětnu a červnu. ♂.

Kořen naplněný šťawau mlékowitau, kořennau, ostrau, potřebowal se w lékařstwí. We wlasti sází se také na zahradách a potřebuje se co celer anebo petržel.

T. křídlatý S. perfoliatum *Mill. W. et Kit. hung. t.* 23. *S. Dodon. t.* 698. *f.* 2. *Lob. ic. t.* 709. Kořen wřetenowitý, černý, u wnitř žlutawý, mrcasatowětewnatý; lodyha přímá, 2—3′ wysoká, dole oblá, hořeji tupohraná, pak ale brázdowanohranatá, hran křídlatoobraubených, brwičkowaných, nahoře wětewnatá; listy kořenowé, třikrát trojenosečné: úkrojůw kopinatopodlauhlých, hrubě zubatých zuby tupými, nejkratšeji hrotitými; listy lodyhowé dolení na pošwě mázdřité širokoobraubené, řapíkaté, wyštěrbené: úkrojůw kořenolistowým podobných, wětších, ostřeji zubatých; listy ostatní bez pošew sedawé, objímawé, s lalokoma na sobě ležícíma, po kraji celém zubaté zubami wětšími nebo menšími, trojenosečné nebo celé, wejčitokopinaté, dole patrně ušaté, nejhořejší wejčité; okolíky jako předešlého rodu mnohodomé bez pokrywek a pokryweček; dwojnažky asi $1^1/_2'''$ dlauhé, $2^1/_2'''$ široké, černé. — W Ewropě středomořské a w Uhřích. Kwěte w dubnu a kwětnu. ♂.

Kořen a dwojnažky welmi kořenné, wonné, ostré, drubdy w lékařstwí užitečné; Dioskorides o té rostlině již mluwí.

Podřadí 16.

dnostrannau, složenau z lupínkůw 4, wejčitokopinatých, okolíčku delších, kolcem ukončených; kwěty bílé, pokrajní samčí stopečkaté, prostřední samičí s čnělkama dlauhýma; po odkwětení konec pramenu rozšiřující se nabývá twaru objehlatcowitého, lupínky pokrywkowé a stopečky kwětůw samčích dohromady srostají, čímž powstawá palička kostrbatá konci nadřečených dílůw, dutá, a w dutině chowající dwojnažku u prostřed čnící koncem swým a čnělkami z paličky. — W písku na pomořích středomořských. Kwěte w červnu a lipnu. 4.

Kořen jedí jako pastynák.

Draporýl. Arctopus.

Kwěty mnohomanželné. Kraj kalichowý 5zubý. Plátky kopinaté, s koncem ostrým, celým, wehnutým. *Samčí kwět:* Tyčinky dwakrát delší nežli koruna; občnělčí ploché; čnělky 2, nejkratší, padawé; waječník pometající. *Kwět samičí:* Tyčinky žádné; čnělky 2, dole ztlustlé, na konci rozewřené. Dwojnažka wejčitá, zobanitá, kalichem wěnčená, od dola až nahoru s pokrywkau slepená, na břiše žlábkem znamenaná, nerozpoltící se, anobrž 2pauzdrá, pauzdra jednoho pometajícího. Semeno tedy jediné, okrauhlé, tam nadduté, tu žlábkem znamenané.

D. ježatý. A. echinatus *Lin. Ker reg. t.* 705. *Burm. afr.* 1. *t.* 1. *Pluk. alm. l.* 172. *f.* 5. Kořen wřetenowitý, wně hnědý; lodyha žádná; listy kořenowé k zemi přitlačené, wýstředně rozpoložené, zaokrauhlé, na tré klané: úkrojůw ostře dwakrát zubatých, štětinatobrwitých, z úžlabíčka na líci wypauštějících kolce (1—3—5) wztyčené, dlauhé, rowné, 5žilé: žil síťkowitě řídce rozwětwených; řapíky ploché, asi 2″ dlauhé, pod listem 3‴ široké, dole pošiwé; okolíky samčí složené, stopkaté, jalowé, ačkoli promíchané s několika samičími; okolíčky kulowaté, s pokrywečkau 5lupennau; okolíky samičí úrodné, sedawé, s pokrywkau z 4 lupenů kožowitých, srostlých, síťkowaných, kolcatozubatých, plody obkličujících; plátky bílé. — Na pahrbcich na Předhoří dobronadějského. Kwěte w květnu a červnu. 4.

Kořen pryskyřičnatý a kořenný slauží k čistění krwe a proti slizotokům.

Pížmowka. Adoxa. Bisamkraut.

Kalich trubky s vaječníkem srostlé; kraje ze 4—5 uštůw vaječných. Plátky žádné. Tyčinek 8—10, polowičku kalichu stříčná. Čnělky 4—5, tlusté, oddělené, z konce vaječníka wyniklé, kalichu delší. Malwice 4pauzdrá, 4-semenná. Semena po kraji blanau obraubená.

P. evropská. A. Moschatellina *Lin. Fl. dan. t.* 94. *Engl. bot.* 453. *Schk. t.* 109. Ranunculus *Lob. ic. t.* 672. *f.* 2. Bylinka autlá, zapáchající; kořen plaziwý, tlustý, na krku šupinatý, mrcasatý; listy kořenowé řapikaté, trojenoklané: úkrojůw řapikatých s úkroječky 3dilnými, tupě střihanými, nejlysejší, sotwa zdělí prstu i s řapikem; stwol málo přewyšuje listy (1½″ wysoký) přímý, nesauci list jeden anebo druhý 3laločný a na konci strbaul ze kwětůw 4—5 drobných, listenoma opatřených, přemalých, sedawých, zelenawých, jichžto hoření o částkách 4, ostatní o 10: čnělky 4—5. — W plotech a krowištích wlhaunkých po Ewropě a Sibirii. Kwěte w dubnu a kwětnu. 4.

Nať, obzwlášť kwět, zapáchá pížmem; malwice prý chutnají jako jahody; kořen druhdy potřebowali na rány.

Wšehoj. Panax. Ginseng.

[redacted]

pilowaných, skoro lysých, 6″ dlauhých, 1½″ širokých; na konci lodyhy na stopce okolík jednoduchý nebo složený, z prostředku prorostawý, obklíčený pokrywkau z lupenůw kopinatých anebo šídlowitých; zuby kalichowé patrné, ostré jako plátky kopinaté; čnělky 2—3, ostré; malwice kulowatá, trojuzlá, anebo skoro ledwínowito-2uzlá, co hrách weliká, šarlatowá, hladká, lesklá. — W Asii prostřední, wýchodní, w Tatarsku, Číně, Nepálu na Korei, Žapanu. Kwěte w čerwnu a lipnu. ♃.

Kořen a lístky podlé wlasti jsau rozdílného twaru. Kořen jest pryskyřičnatý, welmi kořenný, zasladlý a náhořký; w Číně od nejdáwnějších časůw má sláwu co lék mocně dráždící proti nejrozdílnějším chorobám, obzwláštně proti wysílení tělesnému a duševnému. Na začátku 17 wěku přinesli jej Hollandané ze Žapanu, kamžto z Číny přichází; stejná wáha zlata za něj se platila, protože wšickni boháčowé chtěli zmladnauti a zesíleti. Brzo ale nezplniw naděje zawržen byl. Tatarowé jej co ročně a pozdě na podzim po pustinách sbírají. Powídají, že Čínský císař r. 1709 wyslal na ninzín 10000 Tatarůw pod dohlídkau mnohých mandarynůw toho drahocenného kořenu sbirat. List té rostliny může se za čaj píti.

W. pětilistý. P. quinquefolium *Lin. Woodw. med. t.* 99. *Bart. med. t.* 46. *Bigel. med.* 2. *t.* 29. *Dict. sc. nat. atl.* 3. *t.* 113. *Düsseld. suppl.* 5. *t.* 15. A. Aureliana *Lafitgins. t.* 1. *Catesb. car. app. t.* 16. Araliastrum *Trew. Ehr. t.* 6. *f.* 1. Podobný předešlému; kořen tenší, wonný, zasladlý a kořenný; listy dlauhořapičné, pětěnopratnaté: lístky 3 prostřední obwejčité, postranní 2 menší wejčité; stopka kratší řapíkůw, okolík jednoduchý, mnohokwětý, polokulowatý; zuby kalichowé a plátky tupé. — Na chlumech největšího dílu Ameriky sewerné. Kwěte w čerwnu a lipnu. ♃.

W Americe kořen potřebují místo sladkého dřewa; nyní prý pod jmenem *ginseng* čili *nynzín* jej wywážejí do Číny a Žapanu u welikém množstwí.

W. trojlistý. P. trifolium *Lin. Trew. Ehr. t.* 6. *f.* 2. *Lam. t.* 860. *f.* 2. *Düsseld. suppl.* 5. *t.* 15. *f.* 13. Podobá se předešlému, jest ale mnohem menší, má kořen zakulatělý, listy trojenosečné: úkrojůw skoro sedawých, okolíky dlauhostopkaté, malwice 3semenné, zelenawé. — W Americe sewerné.

Užitek jako předešlého.

W. lžicatý. P. cochleatum *Decand.* Aralia cochleata *Lam. Rumph* 4. *t.* 31. Keř stromowitý, 10—12střewičný, bezbranný, we wýšce 3—4′ rozdělený na několik wětwí přímých co prst tlustých, kruchých; kůra krucha, swraskalá a silně bradawičnatá; listy střídawé mnohé na hořením konci rozeh, které tíží swau nadwisají; dále

ných a petruželi podobných;
tu. Listy potřebují vně k ro
dělání kaupelí na pot ženauc
též listy slaužĺ na místo talíř
ce opopanaksu podobná.

Obhubec. G

Kraj kalichowý na
Plátkůw 5—16. Tyčinek
2 wždycky před každým.
lek tolikéž kratkých, nejd
pauzdrý, 8—12žebrý, příw
O. tupý. G. cutispo
Strom ztepilý s korau tlus
lami tlustými, klejoprysk
měkkým; kůra snadně n
wětwe tlusté, listím opada
tlustnaucí; listy na koncích
peřené z listkůw 5 kožow
celejších, 2″ dlauhých, tlus
wezpod bledších, welmi p
skyřice wonné; hrozny
asi z 20 kwětůw drobných
kowým páchnaucích, den
Na Maurici a Burbonu ost

Prodara. A

listy dolení 3krát wyštěrbené: úkrojůw welikých, wyštěptaných, s úkrojky wejčitými, zakončitými, hrubě pilowanými; pokrywka žádná; okolíky 8—12pramenné; pokrywečky malé, 5—6lupenné; kwěty špinawě ze žlutawa zelené. — W Kolumbii na horách. Kwěte w listopadu, prosinci. ♃.

Bulwy kořenowé jsau žluté, bílé nebo červenawé, mnohoškrobné a dobrau potrawu dáwají, též wydobýwají z nich škrob (způsob arrow-rootu); tudyž rostlina netoliko w Kolumbii anobrž i w Indii západní a jiných stranách Ameriky meziobratníkowé u welikém množstwí se sází. Chtěli ji také w Ewropě zawésti a u welikém počtu sázeti; zkaušky ale se nepodařily.

Tromin. Smyrnium. Myrrhenkraut.

Kraj kalichowý nepatrný. Plátky kopinaté nebo eliptičné, celé, zakončité, s koncem wehnutým. Dwojnažka po stranách stažená, nažkama ledwinowitě kulatýma dwojčatná. Nažky se šnorky 3 hřbetními, wystálaunkými, břitkými, pobočními obraubené a obmezené. Brázdy mnobopraužkaté. Semenice 2dílná. Semeno wewinuté.

T. černý. S. Olus atrum *Lin. Plenk t.* 204. *Lam. t.* 204. *Schk. t.* 76. *Engl. bot. t.* 230. Smyrna anebo petržel macedonská *Mat. Hdj.* 230. Domněla petržel aleksandrínská *Mat. Wcl.* 274. Smyrna. Kořen wřetenowitý, wětewnatý, černawý, u wnitř bělawý; lodyha přímá, 2—4′ wysoká, oblá, autle brázdowaná, lysá, nahoře wětewnatá; listy kořenowé řapíkaté, třikrát trojenosečné nebo wyštěrbené: úkrojůw trojenosečných, anobrž opět wyštěrbených, úkrojky wšecky wejčité nebo obwejčité, zubaté zubami nejkratšeji zakončitými; listy lodyhowé na pošwách kratších, širokých, mázdřitoobraubených sedawé, hořejší někdy střičné, jedenkrát, pořídku dwakrát trojenosečné: úkrojůw řapíkatých, kořenowým podobných, nejhořejší podobné menší; okolíky konečné a úžlabíčkowé, někdy střičné, 10—11pramenné, konečné pramenůw wnitřních o polowici kratších, kwěty samčí nesaucích, wnějších dwakrát delších majících na obwodu kwěty obojaké, aurodné, okolíky postranní pramenůw přístejných, nesaucích okolíčky, jichžto kwěty wnějšné obojaké, aurodné, wnitřní ale samčí jalowé; kwěty žlutozelené; dwojnažky tlusté, černé. — W Ewropě prostřední a jižné. Kwěte w kwětnu a červnu. ♂.

Kořen naplněný šťawau mlékowitau, kořennau, ostrau, potřeboual se w lékařstwí. We wlasti sází se také na zahradách a požiuje se co celer anebo petržel.

P. kolcatá. A. spinosa *Lin. Schmidt. t.* 102. 103. Angelica arborescens *Comm. amst.* 1. *t.* 47. Christophoriana *Pluk. alm. t.* 20. Keř 8—10' wysoký, kmenu přímého, tlustého, jednoduchého nebo skrownowětewného, jako řapíky krátkými kolci ozbrojeného; řapíky 2—3krát peřeně rozdělené: úkroje wejčité od počátku prwních dílůw řapíkowých až na konec rozpostawené, zakončité, pilowané, lysé; hrozen konečný, pýřitohuňatý, rozewřeně přewětewnatý; okoliky přehojné, mnohokwěté, pokrywkau malau z lupenůw čárkowitokopinatých, tupých, čerwenawých, pýřitých; kalich uštůw znakrauhlých, tupých; plátky okrauhlé, bělawé, podhnuté; čnělek 5 rozewřených, oblaukowitých; plod 5žebrý. — W Pensylwanii, Nowém Boraku, Karolině, Illinoe. Kwěte w lipnu a srpnu. ♄.

Odrodek řapíkůw nekolcatých a listůw na rubu siwých. Kořen a kůra welmi kořenné a štiplawé we zwařenině potřebují proti wadnotělnosti, dnám, starým kašlům a nakažliwým chorobám.

Břečtan. Hedera. Epheu.

Kraj kalichowý wywýšený nebo zubatý. Plátkůw 5—10, na konci nespojených w čepičku. Tyčinek 5—10.

bené: úkrojůw wejčitých, dolů zaužených, na tré klanných a střihanych, hořeni 2—3krát wyštěptané: úkrojůw čárkowitých, přeauzkých, celých; okolíky dlauhostopkaté, ploché, 3—5pramenné; pokrywka žádná nebo 1lupenná; pokrywečky polowičné z 3 lupínkůw čárkowitých; paupata někdy červená; kwěty bílé, krajní welmi nestejné, paprskujicí; dwojnažky $1^1/_2$—2‴ dlauhé a široké, rusé do šeda anebo náhněda. — W Ewropě jižné a Lewantu, sewerněji zdiwočelý w obilí a na rumu. Kwěte w červnu až do srpna. ☉.

Nať čerstwau a stěnicemi silně zapáchajicí oblibují sobě Tataři, dělajíce z ní polówky; též Egyptané ji dáwají do jídel; téhož zápachu bývá i nezralé semeno; zralé ale jest chuti a wůně příjemných, kořennych a potřebuje se netoliko co koření w kuchyních anobrž i w lékařstwí. K tomu cíli se sází.

Řád 115.

PRODAROWITÉ. *ARALIACEAE.*

Kalich trubky s waječníkem srostlý, kraje celého nebo zubatého. Plátkůw 5—10 se zuby kalichowými střídawých, w paupěti chlopnitých, řídko žádných a tenkrát (jako u pižmowky) snad w tyčinky proměněných. Tyčinek co plátkůw, řídko dwakrát wíce, pod krajem terče welikého nadplodniho. Prašníky 2pauzdré, štítowité. Waječník s kalichem srostlý, složený z pauzder 2 nebo wíce mnohowaječných. Čnělky mnohé, jednoduché, hned oddělené, rozewřené, hned w jedinau srostlé, řídko žádná. Blizny jednoduché. Malwice 2—15pauzdrá, krajem kalichowým celým anebo zubatým wěnčená, mající pauzder co čnělek. Semena hranatá, přímá w slupce chruplawé a nitroobsemení mázdřitém. Kel malý, překocený, bílkem dužnatým, hojným obklíčený; kořínek hoření; dělohy dwakrát delší.

Stromy, kře, řídko byliny. Kře někdy pnulé, kořením wětrním se udržujicí. Listy střídawé, bezpalisté, řapíkaté, jednoduché nebo rozdílně složené. Řapíky dlauhé, dole wždycky rozšířené a ztlustlé. Kwěty úžlabíčkowé nebo konečné, okoličené nebo strbaulené, okolíky a strbauly rozpostawené w hrozen anebo latu, často pokrywečkau opatřené.

Do toho řádu náleží asi 160 rodů (w 13 pokoleních), které rozsewány jsau po wšech pásmech starého a nowého swěta, z nichž na [illegible]pu toliko 2 přicházejí. Podobají se nejwíce okolíčnatým, od se liší hlawně plodem mnohopauzdrým, nerozdělujícím se, čnělí mnohými; od dřínowitých ještě listy střídawými; podobají se réwowitým, od nichž se rozeznáwají tyčinkami s plátky střídawými, listím střídawým, kalichem na waječník přirostlým.

hustých na pomoří martabanském u Amherstu proti moři. Kwěte w únoru. ♄.

Dříwí toho kře jest welmi šťáwnaté a děrkaté, takže z rozlomených wětwí palečných prýští se weliké množstwí šťáwy jako woda čisté a bezchutné, jíž zemkowé užíwají k uhašení žízně.

Řád 116.

WÍLÍNOWITÉ. *HAMAMELIDEAE.*

Kalich trubky s waječníkem wíce méně srostlé, kraje 4—5uštého, w paupěti střechowitého nebo skoro chlopnitého, někdy žádného. Tyčinek plodných tolik co plátkůw a s nimi střídawých; tolikéž neplodných, někdy šupinowitých, před plátky postawených. Terč nadplodní žádný. Waječník dole přirostlý, o 2 pauzdrách 1waječných, o 2 čnělkách s jednoduchými bliznami. Plod tobolkowitý: pauzdra pak nahoře se oddělující a podlé šwu pukající, někdy nedokonale chlopnitý. Semeno wisuté s pupem hořením. Kel skoro zdélí bílku dužnatého.

Kře. Listy střídawé, jednoduché, nerozdělené, celé nebo zubaté; palisty žádné nebo pršiwé. Kwěty obojaké, prawidelné, konečné

nými; ušty kalichowé wejčité, tupé, u wnitř lysé; plátky auzkočárkowité, přiřečabaté, $^3/_4$″ dlauhé, zelenawě žluté; tyčinky překrátké; wěnec ze šupin co tyčinky dlauhých, na konci rozšířených a uťatých; tobolka wejcowitá, krátce 2rohá, nahoře 2brázdá: semena černá, lesklá s bílým pupem. — W Americe sewerné. Kwěte w září a řijnu; zrá příštího léta. ♄.

Podwodnici w Americe sewerné lid powěrečný mámí, že wětwemi toho kře mohau poznati přítomnost pokladůw, rud, soli kamenné, zdrojůw a j. List hořký swraskujícf a kůra týchže wlastnostf tam se potřebujf w lékařstwf. Keř w našich sadech někdy teprwa w únoru nebo březnu kwěte, opozdiw se minulé jeseně.

KUSKA. FOTHERGILLA. FOTHERGILLE.

Kalich zwonkowitý, nejdoleji s waječníkem spojený, přiuťatý, zuby 5—7 mozolowitými přiwykrajowaný. Plátky žádné. Tyčinek asi 25 z kalichu wyniklých, kejowitých; prašníky konečné, podkowowité, štěrbinau polokružnau podlé kraje pukající. Waječník 2pauzdrý, 2-waječný. Čnělky 2, niťowité. Tobolka dole s kalichem srostlá, 2laločná, 2pauzdrá: pauzder na konci 2chlopných, 1semenných. Semena kostěná, wisutá.

K. olšolistá. F. alnifolia. *Lin. Jacq. rar. t.* 100. *Lam. t.* 480. *Dict. sc. nat. atl.* 3. *t.* 199. *Duham nov.* 4. *t.* 26. *Guimp. t.* 16. Keř 3—4′ wysoký, olše mladé podobný jménim a listím, šerokorý; listy střídawé, řapíkaté, klínowité, celé, proti konci pilowané zubami wětšími, řídšími nebo přícelé, na líci zelené, wezpod šedé, mladší bělawě plstnaté; kwěty bílé, klasaté, konečné, shlaučené jakoby w strbaul podlauhlý; tobolky weliké, wejcowité, nejhuňatějši, ostré. — W lesech hustých na auboči wrchůw Karoliny až do Wirginie. Kwěte časně w jaře z paupat konečných, dříwe rašení listůw. Naše zimy sice snáší, lépe ale, když se přikryje. ♄.

Řád 117.

DŘÍNOWITÉ. *CORNEAE.*

Kalich trubky s waječníkem srostlé, kraje na čtwero klaného. Plátky 4 podlauhlé, dole rozšířené, z nejwyššího dilu trubky kalichowé wyniklé, prawidelné, w paupěti chlopnité. Tyčinky 4, s plátky připewněné a s nimi střídawé: prašníky wejčitopodlauhlé, 2pauzdré. Ořech zbobulelý, památkau kalichu wěnčený, s peckau 2pauz-

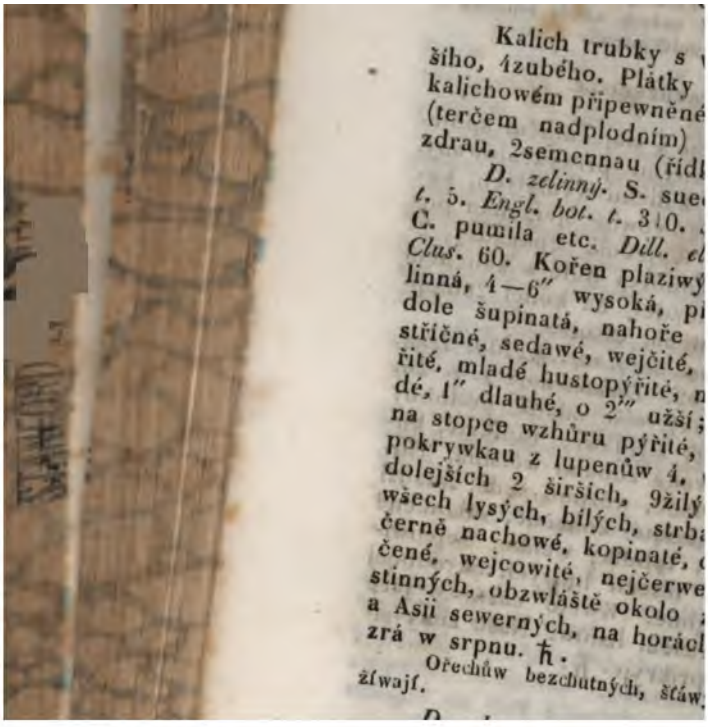

Kalich trubky s
šího, 4zubého. Plátky
kalichowém připewněné
(terčem nadplodním)
zdrau, 2semennau (řídl
D. zelinný. S. sue
t. 5. *Engl. bot. t.* 310.
C. pumila etc. *Dill. el*
Clus. 60. Kořen plaziwý
linná, 4—6″ wysoká, p
dole šupinatá, nahoře
stříčné, sedawé, wejčité,
řité, mladé hustopýřité, n
dé, 1″ dlauhé, o 2‴ užší;
na stopce wzhůru pýřité,
pokrywkau z lupenůw 4,
dolejších 2 širšich, 9žilý
wšech lysých, bílých, strb
černě nachowé, kopinaté,
čené, wejcowité, nejčerwe
stinných, obzwláště okolo
a Asii sewerných, na horác
zrá w srpnu. ♄.

Ořechůw bezchutných, šťáw
žiwají.

traušenými, přitlačenými chlaupkami šerpiwaunké, wezpod bleději zelené, w úžlabíčkách žebrowých obyčejně se swazkem bílých chlupůw; z konce rozeh loňských wynikají okolíky jednoduché na stopkách krátkých, pýřitých, 15—30kwěté, s pokrywkau z lupenůw čtyr wejčitookrauhlých, ostrých, poddutých, ostrých, špinawě žlutých, wně nahnědle zelených, co okolík dlauhých jako stopečky hustě a přitlačeně pýřitých; plátků wejčitopodlauhlých, ostrých anebo zakončitých; ořech taženě elipsowitý, čerwený. — Na pahrbcích a aubočích suchých wýslunných Ewropy jižné a prostřední. Kwěte w březnu a dubnu. 5.

Dříwí pro swau twrdost náramnau se hledá. Z wětwí rowných a tenších dělají holi. Owoce (dřínky, břínky) náwinné, malíčko swraskalé, jsau oblíbené: tu a onde zaděláwají je do cukru neb do octa a před časy potřebowali je w lékařstwí.

D. lékařský. C. officinalis *Zuccar.* Podobá se předešlému; okolíky skládají se z wíce kwětůw, pokrywka w průměru jest kratší, plátky užší a delší, w úžlabíčku žeber na rubu listowém wausy weliké z wlny ryšawé. — W Číně, a odtud na Žapan přesazený. ♄.

Owoce jeho w obojí zemi jest lékem welmi wáženým.

D. welpokrywkowý. C. florida *Lin. Wangenh. am. t.* 17. *f.* 41. *Schmidt. t.* 62. *Curt. mag. t.* 526. *Michx. arb.* 2. *t.* 7. *Guimp. t.* 19. *Rostl.* 2. *ob.* 19. Keř zwýší 20′, u nás toliko 6—8′; wětwe a pupeny jako předešlého rodu šedozelenawé, lesklé; listy za kwětení tepruwa rašící eliptičnookrauhlé, zakončité, wezpod bledé, rownožilé, krátkořapíkaté: kwěty drobné, žlutě zelenawé, sedawé, strbaulené, obklíčené pokrywkau z lupenůw čtyr 1½″ dlauhých, obsrdčitých, teníčkých, žilnatých, na líci bílých, na konci a na rubu zažlutlých nebo čerwenawých; ořech wejcowitý, šarlatowý, čtyřikrát menší dřinek našinských. — Po lesech w Kanadě až do Wirginie. Kwěte w jaře. ♄.

Kůra trpká potřebuje se na místo chyny; dříwí hnědé welmi jest wáženo.

D. hedwábný. C. sericea *Herit. corn. t.* 2. *Schmidt. t.* 64. *Guimp. t.* 85. C. caerulea *Lam.* C. lanuginosa *Michx.* Keř 5—10′, wětwí rozkladitých, tmawě tisawých, ponabradawičnatých, rozeh hustě a krátce chlupatých; listy wejčitowaječné, 3—4½″ dlauhé, 1½—2½″ široké, řapíkaté, na zpodině okrauhlené, na konci náhle zakončité, příwraubečkowané, na líci zelené, na rubu, obzwláště po žíle a žebrách, s chlaupky přitlačenými, měkkými, rezawými, pak olysající; wrcholíky bez po-

krywky konečné, rowné, 3—5dílné, husté; kalich bělawochlupatý: zubůw čárkowitých, ostrých; plátky čárkowité, bílé; plody zakulatělé, pěkně modré. — W lesech wlhkých w Karolině až do Kanady. Kwěte w červnu a lipnu. ♄.

Kůra jeho potřebuje se jako předešlého.

D. swída. C. sanguinea *Lin. Fl. dan. t.* 481. *Lam. t.* 74. *f.* 2. *Engl. bot. t.* 249. *Schmidt. t.* 66. *Duham.* ed. 2. *t.* 44. *Guimp. t.* 3. *Sturm f.* 52. *Rostl.* 2. *ob.* 21. Swida *Mat. Háj.* 73. — *Wel.* 87. Swid *Rýčl ob.* 38. Swidi, Swid. Keř 12′ wysoký; wětwe oblé, střícné, metlowité, z mládí přitlačeně krátkosrsté, w zimě lysé, lesklé, obyčejně co krew červené; listy dříw kwětení wynikající střícné, wejčité nebo eliptičné, zakončité, celé se žebry rownoběžnými proti konci sbihawými, na líci šerpiwé chlaupkami sochatými přitlačenými, na rubu husté pýřité chlaupkami delšími, jednoduchými, přikudrnatými; z konce rozeh wyniká stopka, dwakrát delší řapíku, oblá, bělawá, přilehawě pýřitá, nesaucí wrcholík bezpokrywkowý, plochý nebo málo naddutý, hojno- a bělokwětý; plátky kopinaté, ostré, wně pýřité; ořech příkulowatý zwíci hrachu, modrawě černý, bělotečkowaný. — W křowištích, řídkých lesech na půdě kamenité po celé

konci nitek wáhaté nebo přímé, buď beznitečné, na plátky připewněné. Waječník wejcowitý nebo čihowitý, s kalichem srostlý. Čnělka niťowitá nebo žádná. Blizna hláwkowitá. Malwice kalichem šomolečnatá čili wěnčená, 1pauzdrá, 1semenná. Semeno w bláně obalené. Bílek dužnatý. Kel kořínku hořeního, na konci ztlustlého nebo uťatého.

Kře, skoro wšecky přížiwné, pořídku kře nebo stromy w zemi kořenčjící. Listy střídné, řídčeji střídawé, wíce méně dužnaté, celé, přeřídko žádné. Kwěty rozlíčné a rozdílně rozpostawené.

Po tu dobu znají wíce 300 rodů (w 4—7, dle některých w 21 pokolení rozlosowaných), jichž největší díl mezi obratníkoma Ameriky a Asie přebývá; Ewropa má totiko 3. Znamenity jsau, že přížiwné své kořeny zapaušťějí do kmenůw anebo wětwí rostlin dřewnatých a z nich swau potrawu ssají. W ohledu jejich prwků málo wíme; mnohé a snad wšecky mají způsob pryskyřice *lepem* (na ptáky) nazwané.

Jemela. Viscum. Mistel.

Kwěty dwau- anebo jednodomé. *Kwěty samčí:* kalich kraje nepatrného; plátky přirostlé, prašníky 4, bez nitek. *Kwěty samičí:* kalich kraje celého; plátky 4 (pořídku 3—5), prosté; čnělka žádná; blizna tupá; malwice šomolatá, 1semenná.

J. bílá. V. album *Lin. Blak. t.* 184. *Plenk t.* 703. *Lam. t.* 807. *Schk. t.* 320. *Sturm f.* 7. *Duham. nov.* 1. *t.* 26. *Guimp. t.* 198. *Hayn.* 4. *t.* 24. *Düsseld.* 2. *t.* 14. *Rostl.* 2. *ob.* 2. Mélí *Mat. Hdj.* 236. — *Wel.* 284. Jmél, jméli, mélí, mýlí, meylí, omelí, jemela, jemola. Kořen korau stromowau a křowau proniká, a pod bělem čili blanau we dříwí se tratí; kmen hustosochatě wětewnatý dělá kříček hustý, obyčejně zakulatělý, 1—2′ wysoký a tolikéž skoro široký; wětwe oblé, na klaubech ztlustlé, jako listy sytě žlutawozelené; dříwí měkké, bělawé; listy střídné, samčích křůw kopinaté, samičích čárkowitokopinaté, wždycky nejtupější, dole zaužené, sedawé, nejcelejší, kožnaté, dužnaté, nejhladší, usušené samčí 5žilé, samičí 3žilé; kwěty dwojdomé, konečné, sedawé, po 3—5 nahlaučené, zelenawě žluté; kalich s krajem nepatrným; plátky 4, wejčité, přínestejné; prašníky 4, docela přirostlé na líc plátkůw, děrami nepořádně rozpoloženými pukající; pyl žlutý; kwěty samičí menší; plátky 4, wejčité, tupé; waječník wejcowitý s bliznau homolowitau, komolau; malwice wyrašením dwau pupenůw wedlé kwětůw úzlabíčkowé, zakulatělé, zwicí hrachu, bílé, proswítawé, na čechalce s 4 tečkami hnědými, duž-

ninau měkkau, přetuhau, lepkawau; semeno wejčité, zelené, někdy dwa kle zawírající. — Na rozdílných stromech a křech, obzwláště na hrušich, jablonich, sosnách, po nejwětším dilu Ewropy. Kwěte w březnu i kwětnu, zrá w jeseni. ♄.

Netoliko z malwic anobrž i z kůry tlustších wětwí dobývá se lep na ptáky; drozdowé, kwíčaly a j. rádi malwice zobají; pauštějíce ale semena nezažitá od sebe, přispíwají k rozmnožení té rostliny, i tudyž přísloví: turdus sibi ipse malum cacat. Celtům starým byl ke ten poswátný.

Ochmet. Loranthus. Riemenblume.

Kwěty obojaké nebo dwojdomé. Kraj kalichowý krátký, zubatý nebo nepatrný. Plátky 4—8 (často 5—6), prostě nebo wíce méně srostlé. Tyčinek co plátků: nitky dole na plátky připewněné, ostatně prostě. Čnělka niťowitá, s bliznau tupau. Malwice 1semenná.

O. ewropský. L. europaeus *Lin. Jacq. aust. t.* 30. *Schk. t.* 99. *Rostl.* 2. *ob.* 5. Ochmet, ochmetí, jměli dobowě nebo žluté nebo hnědé. Keř jměním jmělu podobný, též přížiwný, od dola sochatě wětewnatý, 2—3' wysoký; dolejšek kmenu rozšířený, přístítowitý, na wětwe, z kterýchž wyrostl, welmi ztuha přirostlý; wětwe [illegible]

Řád 119.

KALINOWITÉ. *VIBURNEAE.*

Kalich trubky s vaječníkem docela nebo dopola srostlé, kraje na tré neb na patero klaného. Plátkův 5, na pohled na vaječníku připewněných, srostlých w korunu zwonkowitau nebo kolowitau, na patero klanau: uštův w paupěti střechowitých. Tyčinek 5—10, z trubky nebo ústí korunowého wyniklých. Vaječník 3—5-pauzdrý: pauzder o vaječku jediném, wisutém. Blizen 3 anebo 5, sedawých anebo čnělkami šídlowitými podepřených. Malwice 1— mnohopauzdrá, 1— mnohosemenná. Semena bílečnatá. Kel rowný, osowý, s kořínkem wzhůru obrácenym.

Kře nebo strůnky, řídko byliny. Listy střídné, jednoduché nebo lichopeřené, řídčeji trojené; palisty obyčejně žádné anebo místo nich násadky žláznaté nebo brwowité. Květy prawidelné, obojaké na konečných wrcholících anebo strbaulech.

Asi 70 rodů (w 3—4 pokoleních) rozlosowaných skoro po wšech země dílech, takže Asie a severná Amerika jich nejwíce mají.

Tušalaj. Viburnum. Schlingbaum.

Květy obojaké, stejné. Kraj kalichowý, malý, 5zubý. Koruna zwonkowitá, na patero klaná. Tyčinek 5, z dola koruny wyniklých. Blizny 3, sedawé. Malwice 1semenná.

T. bobkolistý. V. Tinus *Lin. Curt. mag. t.* 38. *Duham. nov. t.* 37. *Schmidt t.* 180. Tinus primus *Clus. p.* 49. Planý strom bobkowý *Mat. Wel.* 36. *C.* Týn bobkolistý. Keř ozdobný, 4—9′ wysoký, přímý; wětwe střídné, starší oblé, nahnědlorezawé, mladší čtyrhrané, srstnaté chlupami na žlázkách sedícími; listy střídné, krátkořapíkaté, přezimující, wejčitopodlauhlé, podlauhlokopinaté, pořídku kopinaté, ostraunké, nejcelejší, po kraji maličko podwinuté, chlupaté, na líci tmawě zelené, náležklé, wezpod bledé, střídawě peřenožebré, w úžlabíčkách žebrowých swazkatě chlupaté, 3″ dlauhé, 1½″ široké, tuhé, kožowité; na konci rozeh stopka čtyrhraná, žláznatochlupatá neb opichalá, nesaucí wrcholík mnohokwětý, mělce wypuklý; pokrywka z lupenův 6, čárkowitých, tupých, kratších nežli stopečky; stopeček 5—6; pokrywečky 5lupenné; květy na stopčinkách od dola přikryté listenoma kopinatýma tupaunkýma; koruna obšírně zwonkowitá, bílá, kraje na patero klaného; tyčinky zdélí ko-

runy; čnělka jediná; malwice kulowatá, kalichem wěnčená, zwící hrachu, modrawá. -- Po Ewropě středomoř-ské od Hispanie až do Řecka, též w Lusitanii. Kwěte w únoru a březnu. ♄.

Malwice prý násilně podišťují. U nás w kruhulích se chowá; kwěta w zimě a časně w jaře jest ozdoba našich sklenſkůw.

T. obecný. V. Lantana *Lin. Jacq. aust. t.* 341. *Plenk t.* 231. *Engl. bot. t.* 331. *Schk. t.* 31. *Guimp. t.* 31. *Rostk.* 2. *ob.* 16. Tušalaj, chudowina, lepík, muk (křiwě). Kořen přímý, 8—12′ wysoký; wětwe střičné, oblé, s korau šedohnědau, rozhy hwězdnatoplstité; listy střičné, wejcné, dole srdčité, tupaunké, pilowané, wezpod swraskale žebernaté a hwězdnatoplstité; řapík krátký, dole nahý; wrcholiky konečné, přeslenčně wětewnaté, ploché, hojnokwěté; kwěty stejné, obojaké, žlutawě bílé; koruna kolowitá, kraje 5dílného: ušťůw wejčitých, tupaunkých; čnělky 3, krátké, spojené w tělo homolowité, komolé; blizny 3, tupé; malwice wejcowitá, smačknutá, bliznami wěnčená, dřiwe červená, pak černá, maučnatě dužnatá, chudošťawá; semeno wejčité, obak na dél dwojbrázdé. — W křowištich Ewropy jižné a prostřední. Kwěte w květnu a červnu. ♄.

Z dlauhých a tenkých výstřelkůw dělají pěkné třesťky čili cíwky

traušenými, přitlačenými chlaupkami šerpiwanké, wezpod bleději zelené, w úžlabíčkách žebrowých obyčejně se swazkem bílých chlupůw; z konce rozeb loňských wynikají okolíky jednoduché na stopkách krátkých, pýřitých, 15—30kwěté, s pokrywkau z lupenůw čtyr wejčitookrauhlých, ostrých, poddutých, ostrých, špinawě žlutých, wně nahnědle zelenych, co okolík dlauhých jako stopečky hustě a přitlačeně pýřitých; plátků wejčitopodlauhlých, ostrých anebo zakončitých; ořech tažené elipsowitý, červený. — Na pahrbcích a mubočích suchých wýslunných Ewropy jižné a prostřední. Kwěte w březnu a dubnu. 5.

Dřiwí pro swau twrdost náramnau se hledá. Z wětwí rownych a tenších dělají hole. Owoce (dřínky, břínky) náwinné, malíčko swraskalé, jsau oblíbené: tu a onde zadělawají je do cukru neb do octa a před časy potřebowali je w lékařstwí.

D. lékařský. C. officinalis *Zuccar.* Podobá se předešlému; okolíky skladají se z wice kwětůw, pokrywka w průměru jest kratší, plátky užší a delší, w úžlabíčku žeber na rubu listowém wausy welké z wlny ryšawé. — W Číně, a odtud na Žapan přesazený. ħ.

Owoce jeho w obojí zemi jest létem welmi wážením.

D. welkokrywkowý. C. florida *Lin. Wangenh. am. t.* 17. *f.* 41. *Schmidt. t.* 62. *Curt. mag. t.* 526. *Michx. arb.* 2. *t.* 7. *Guimp. t.* 19. *Rostl.* 2. *ob.* 19. Keř zwýší 20', u nás toliko 6—8'; wětwe a pupeny jako předešlého rodu šedozelenawé, lesklé; listy za kwětení tepruwa rašící eliptičnookrauhlé, zakončité, wezpod bledé, rownožilé, krátkořapíkaté; kwěty drobné, žlutě zelenawé, sedawé, strbaulené, obklíčené pokrywkau z lupenůw čtyr 1½" dlauhých, obsrdčitých, tenčkých, žilnatých, na líci bílých, na konci a na rubu zažlutlých nebo červenawých; ořech wejcowitý, šarlatowý, čtyřikrát menší dřínek našinskych. — Po lesech w Kanadě až do Wirginie. Kwěte w jaře. ħ.

Kůra trpká potřebuje se na místo chyny; dřiwí hnědé welmi jest wáženo.

D. hedwábný. C. sericea *Herit. corn. t.* 2. *Schmidt. t.* 64. *Guimp. t.* 85. C. caerulea *Lam.* C. lanuginosa *Michx.* Keř 5—10', wětwí rozkladitých, tmawě šisawých, ponabradawičnatých, rozeb hustě a krátce chlupatých; listy wejčitowaječné, 3—4½" dlauhé, 1½—2½" široké, řapíkaté, na zpodině okrauhlené, na konci náhle zakončité, přiwraubečkowané, na líci zelené, na rubu, obzwláště po žile a žebrách, s chlaupky přitlačenými, měkkými, rezawými, pak olysající; wrcholíky bez po-

jsau lahůdkau. Z malwic, *bezinek*, dělají powídlí, *kecaudu*, jižto w lékařstwí a w kuchyních potřebují. Z wětwí střeně zbawených dělají cíwky, chlapci ale stříkačky a bauchačky; ze střeně kuličky na stroj elektrikowý. Bezinky jsau prý drůbeži jedem. Staří Slowané polabští měli strom ten za poswátný, a odtud snad pochodí, že w Čechách, na Morawě, w Slezsku a na Slowensku není na wenkowě obydlí, aby podlé něho nebylo bezu, který obyčej i w zemích zachowal se, kdežto řeč slowanská wyhubena.

B. chebd. S. Ebulus *Lin. Mill. ic. t.* 226. *Plenk t.* 230. *Fl. dan. t.* 1156. *Curt. lond.* 3. *t.* 18. *Engl. bot. t.* 475. *Schk. t.* 83. *Guimp. t.* 33. *Hayn.* 4. *t.* 15. *Düsseld.* 16. *t.* 19. *Wagn.* 1. *t.* 30. 31. *Rostl.* 2. *ob.* 17. Chebdí *Mat. Háj.* 388. — *Wel.* 456. *C.* Chebd, hebd, chbez, chbeza, chobzda, chebdí, hebdí, zemský bez. Kořen s oddenkem plaziwým, dřewnatým, uzlatým, co prst tlustým, dlauhým, hnědým, mnoho mrcasů wysilajícím, wypauštějícím lodyhy letní, jednoduché, přímé, 3—5′ wysoké, dole co prst tlusté, kruché, oblaunké, brázdaté; listy střičné, lichopeřené, dolejší 5-, hoření 3jařmé: lístky kopinaté nebo wejčitokopinaté, nejostřejší, drobně pilowané, lysé, na líci tmawozelené, na rubu bledé, 3½″ dlauhé, ¾″ široké; řapíky dolení dlauhé, wzhůru se zkracující, dole při wzniku s násadkama palistowitýma; wrcholík konečný, weliký, na dwé nebo tré rozdělený, s

konci nitek wáhaté nebo přímé, buď beznitečné, na plátky připewněné. Waječník wejcowitý nebo čihowitý, s kalichem srostlý. Čnělka niťowitá nebo žádná. Blizna hláwkowitá. Malwice kalichem šomolečnatá čili wěnčená, 1pauzdrá, 1semenná. Semeno w bláně obalené. Bílek dužnatý. Kel kořínku hořeního, na konci ztlustlého nebo uťatého.

Kře, skoro wšecky přížiwné, pořídku kře nebo stromy w zemi kořenčící. Listy střídné, řídčeji střídawé, wíce méně dužnaté, celé, přerídko žádné. Kwěty rozlíčné a rozdílně rozpostawené.

Po tu dobu znají wíce 300 rodů (w 4—7, dle některých w 21 pokolení rozlosowaných), jichž nejwětší díl mezi obratníkoma Ameriky a Asie přebýwá; Ewropa má totiko 3. Znamenity jsau, že přížiwné swé kořeny zapauštějí do kmenůw anebo wětwí rostlin dřewnatých a z nich swau potrawu ssají. W ohledu jejich prwkůw málo wíme; mnohé a snad wšecky mají způsob pryskyřice *lepem* (na ptáky) nazwané.

Jemela. Viscum. Mistel.

Kwěty dwau- anebo jednodomé. *Kwěty samčí:* kalich kraje nepatrného; plátky přirostlé, prašníky 4, bez nitek. *Kwěty samičí:* kalich kraje celého; plátky 4 (pořídku 3—5), prosté; čnělka žádná; blizna tupá; malwice šomolatá, 1semenná.

J. bílá. V. album *Lin. Blak. t.* 184. *Plenk t.* 703. *Lam. t.* 807. *Schk. t.* 320. *Sturm f.* 7. *Duham. nov.* 1. *t.* 26. *Guimp. t.* 198. *Hayn.* 4. *t.* 24. *Dürsseld.* 2. *t.* 14. *Rostl.* 2. *ob.* 2. Mélí *Mat. Hdj.* 236. — *Wel.* 284. Jmél, jméli, mélí, mýlí, meylí, omelí, jemela, jemola. Kořen korau stromowau a křowau proniká, a pod bělem čili blanau we dříwí se tratí; kmen hustosochatě wětewnatý dělá kříček hustý, obyčejně zakulatělý, 1—2′ wysoký a tolikéž skoro široký; wětwe oblé, na klaubech ztlustlé, jako listy sytě žlutawozelené; dříwí měkké, bělawé; listy střídné, samčích křůw kopinaté, samičích čárkowitokopinaté, wždycky nejtupější, dole zaužené, sedawé, nejcelejší, kožnaté, dužnaté, nejhladší, usušené samčí 5žilé, samičí 3žilé; kwěty dwojdomé, konečné, sedawé, po 3—5 nahlaučené, zelenawě žluté; kalich s krajem nepatrným; plátky 4, wejčité, přínestejné; prašníky 4, docela přirostlé na líc plátkůw, děrami nepořádně rozpoloženými pukající; pyl žlutý; kwěty samičí menší; plátky 4, wejčité, tupé; waječník wejcowitý s bliznau homolowitau, komolau; malwice wyrašením dwau pupenůw wedlé kwětůw úžlabíčkowé, zakulatělé, zwící hrachu, bílé, proswítawé, na čechalce s 4 tečkami hnědými, duž-

srostlé a nejhořejší dělající tak list okrauhlý, prohlubený: kwěty na koncech wětwowých po 5—7 w přesléncích, přeslének doleni jakoby úžlabičkowý, hořeni strbaulowitý, listem srostlým, okrauhlým podepřený; kwěty $1^1/_2$″ dlauhé, dřiwe bilé, dole anebo na celém wnějšku růžowé, pak žlutawé, wonné, 2pyské: pysku hořeního širokého, na čtwero klaného, doleního sehnutého, celého: tyčinky zdélí koruny wzstaupawé; čnělka lysá; malwice oddělené, elipsowité, šarlatowé, jinaté. — W křowištích w Ewropě jižně a tu i onde w prostředni. Kwete w kwětnu a čerwnu. ♄.

Kwěty ráno a wečír wydáwají wůni přelahodnau, protož bywají w zahradách a to daleko k seweru se sází, a jim besídky se opletají. Před časy wšecky jeho díly w lékařství se potřebowaly.

K. otáčiwý. C. Periclymenum *Roem. et Schult.* Lonicera Periclymenum *Lin. Fl. dan. t.* 908. *Engl. bot. t.* 800. *Schmidt. t.* 134. *Schk. t.* 40. *Guimp. t.* 7. *Hayn.* 2. *t.* 38. *Rostl.* 2. *ob.* 11. Podobá se předešlému rodu, liší se ale, že wšecky lísty jsau oddělené, nesrostlé anebo ze nejhořejši dole nejkratšeji jsau dohromady srostle; kwěty na strbaulech stopkatých, obyčejně nahých, listoma nepodepřených, a jsau wně jakož i stopka společná a listeny žláznatosrstnaté; malwice barwy třešňowé. —

krátce a tupě zakončité, měkkohroté, nejcelejší, na líci špinawě zelené, na rubu šedozelené, i s řapíky bustě pýřité; stopky úžlabičkowé, ojedinělé, střičné, pýřité, na konci 2kwěté; kwěty 4—6‴ dlauhé, bělawé nebo rusé, dole ponačerwenalé, wně a wnitř i s tyčinkami a čnělkau pýřité, 2pyské: pysku hořeního přímého, na čtwero klaného, doleního podhnutého, čárkowitého, celého, trubky překrátké, dole zpředu wolaté; malwice zpleštilokulowaté, co hrách weliké, čerwené, po 2 dole srostlé. — W křowištích, hájích, lesech po nejwětším dílu Ewropy. Kwěte w kwětnu a čerwnu. ♄.

Malwice silně počišťují horem a dolem, též na moč ženau, tudyž jindá w lékařstwí se potřebowaly.

Z. srdčitý. L. tatarica *Lin. Pall. ross.* 1. *t.* 36. *Jacq. rar. t.* 37. *Schmidt. ſ.* 111. *Bot. reg. t.* 31. *Rostl.* 2. *ob.* 14. Z. zahradní, tatarský. Jměním předešlému podobný, snadno ale se poznáwá zrůstem ztepilejším, listím podlauhlowejčitým, dole uťatým anebo slabě srdčitým, na rubu siwým, docela lysým, málokdy pýříčkatým, rozhami a stopkami kratšími, tyčinkami koruny kratšími, malwicema čerwenýma, dole sotwa srostlýma. — Podlé řek na pahrbcích příkrých w Sibirii, 55° š. s. nepřekročující. Kwěte w kwětnu. ♄.

Kwěty jsau tmawěji nebo jasněji růžowé, anobrž i bílé. U nás w sadech pro ozdobnost oblíbený.

Pámelník. Symphoricarpus. Scheerholder.

Kalich kraje 4zubého, dole 2šupinný. Koruna zwonkowitá, na tré neb patero klaná, přístejná. Tyčinek 5, sotwa čnějících. Blizna kulowatá. Malwice wěnčená, 4pauzdrá, 4semenná; pauzder 2 často pometawých.

P. strbaulatý. S. vulgaris *Michx. Rostl.* 2. *ob.* 14. Symphoria conglomerata *Pers.* S. glomerata *Parsh.* Lonicera Symphoricarpos *Lin. Schmidt t* 115. Keř 3—5′ wysoký; wětwe oblé, s korau hnědau, lysau; rozhy oblé, zelené, naryšawělé, nejodstáleji pýřité; listy střičné, překrátce řapíkaté, wejčité, nejtupější, nejkratčeji tupohroté, nejcelejší, střídawožebré, na líci sytozelené, na rubu siwé, po kraji a na žebrách wezpod pýřité, 1½″ asi dlauhé, 1″ široké; z úžlabíčka listů hořejších wynikají stopky střičné, oblé, pýřité, asi dwakrát delší řapíku, dwojlistenné, na konci nesauci strbaul ze kwětůw 3—6 sedawých, podepřených listenoma wejčitýma, pýřitýma, šupinowitýma; kalich nahoře zaužený, kraje šálečkowitého,

ostře 5zubého; koruna delší kraje kalichowého, čer… tyčinky a čnělka čnějící; malwice červená, zvíci … ce. — W Karolíně a Wirginii. Kwěte w červnu. ♃.

Trpký kořen potřebují proti zimnicím.

P. hroznatý. S. racemosus *Michx.* Symphoria … mosa *Pursh. Lodd. cab. t.* 230. Podobný předešlé… jmění, kwěty ale jsau na hroznech konečných, kor… wnitř wausaté, malwice jako bohatý hrách welké neb… bělostné, leskle, hustě hrozněné, po celau zimu … jící. — Podlé jezera Mistasinu na wršich w … sewerné. ♄.

U nás w sadech pro ozdobu.

Zanice. Diervilla. Dierville.

Kraj kalichowý 5dílný, padawý. Koruna … witá, nejhlauběji zawirající žlázu na waječníku … kraje nestejně na patero klaněho. Tyčinek 5. … niťowitá. Blizna hlawatoštitowitá. Tobolka 2… 2chlopná, mnohosemenná.

Z. žlutá. D. Tournefortii *Michx. Rostl.* 2. … D. humilis *Pers.* D. canadensis. *Willd. Gazop.* …

ostře 5zubého; koruna delší kraje kalichového, červená tyčinky a čnělka čnějící; malwice červená, zwící semen ce. — W Karolině a Wirginii. Kwěte w červnu. ħ.

Trpký kořen potřebují proti zimnicím.

P. hroznatý. S. racemosus *Michx.* Symphoria racemosa *Pursh. Lodd. cab. t.* 230. Podobný předešlému dle jmění, kwěty ale jsau na hroznech konečných, koruny wnitř wausaté, malwice jako bohatý hrách weliké nebo wě bělostné, leskle, hustě hrozněné, po celau zimu zůstáwající. — Podlé jezera Mistasinu na wršich w Amerie sewerné. ħ.

U nás w sadech pro ozdobu.

Zanice. Diervilla. Dierville.

Kraj kalichowý 5dilný, padawý. Koruna nálewkowitá, nejhlauběji zawirající žlázu na waječníku sedíc kraje nestejně na patero klaného. Tyčinek 5. Čnělka niťowitá. Blizna hlawatoštítowitá. Tobolka 2pauzdrá 2chlopná, mnohosemenná.

Z. *žlutá.* D. Tournefortii *Michx. Rostl.* 2. *ob.* 116 D. humilis *Pers.* D. canadensis. *Willd. Guimp. t.* 56 *Hayn.* 7. *t.* 56. *Düsseld.* 6. *t.* 22. D. lutea *Pursh.* Lon-

T. prorostlá. T. perfoliatum *Lin. Schk. t.* 41. *Big. méd. t.* 9. *Bart. med. t.* 4. Triosteospermum *Dill. elth. t.* 293. *f.* 378. Kořen mnoholetý, složený z mrcasů twrdých, wijawých, tlustých, dužnatých, a wypauští několik lodyh letních, silných, přídřewnatých, 1—2′ wysokých, čárkowaných, pýřičkowaných; listy sedawé, střičné, waječné, zakončité, celé, dole náhle zaužené a srostlé, lysé; kwěty skoro přesleněné, úžlabičkowé, směstnané; kalich lysý o 5 uštech čárkowitokopinatých, rownych, stálých, dole podepřený listeny kopinatými, jako kalich wyhlížejícími; koruna malá, trubkowitá, málo delší kalichu, o uštech 5, krátkých, tupých; malwice zakulatělá, žlutawá, dužnatá, krajem kalichowým wěnčená, 3pauzdrá; semena 3, kostěná, čárkowaná. — Na chlumech we Wirginii, Karolině hoření a d. Kwěte w červnu. 4.

Kořen hořký k dáwení na místo ipekakuanhy, prášek proti zimnicím w Americe severné wůbec se potřebuje.

Zimozel. Linnaea. Linnée.

Kalich dole zmnožený listenem kalichowitým, na dwé klaným: kraje na patero klaného. Koruna zwonkowitá, 5laločná, přistejná. Tyčinky 4, dwojmocné. Blizna kulowatá. Malwice přemalá, wejcowitá, wyschlá, listenem obklíčená, 3pauzdrá: pauzder 2semenných.

Z. severný. L. borealis *Lin. lapp. t.* 12. *f.* 1. *Fl. dan. t.* 2. *Blak. t.* 597. *Sckk. t.* 176. *Hayn.* 4. *t.* 13. *Sturm f.* 17. *Wahlenb. lapp. t.* 9. *f.* 3. *Rostl.* 2 *ob* 15. Podkeř wždy zelený. Kmen asi tlustý jako špagat, autlý, ohebný, dřewnatý, s korau červenawě hnědau, pýřitý, dlauhý, obyčejně střídawě wětewnatý: wětwí listonosných wzestaupawých, kwětonosných kratších, přímých; listy přezimující, střičné, wejčitookrauhlé nebo přiokrauhlé nebo obwejčité, na konci ostraunké, dole w řapík zaužené, po kraji několika zuby tupaunkými pilowané, pýřité, na lici sytě zelené, wezpod bledé, 3—4″ dlauhé; stopky konečné, 1—2″ dlauhé, přímé, oblé, žláznatopýřité, na konci s listenoma čárkowitokopinatýma, se stopečkama 1kwětýma a s listenkoma kopinatočárkowitýma; kwěty nachýlené, wonné; kalich šerpiwý: kraje o 4 uštech kopinatých, ostrých, pýřitých; koruna růžowá, delší kalichu. — W lesech starých, mechatých, jehličných, suchoparných, stinných po Ewropě prostřední na horách, w sewernější na rowinách, též w Asii a Americe severných. Kwěte w červnu. ♄.

Hořký a příswraskawý. Zwařenim z něho potřebují we Švédách a Norwegách proti pakostnici.

Řád 121.

MAŘENOWITÉ. *RUBIACEAE.*

Kalich trubky s waječníkem srostlé, kraje rozmanitého, uťatého nebo mnohouštého, nejčastěji prawidelného: uštůw co plátkůw, přeřídko wedlejšími zuby zmnožených. Koruna srostloplátková, nejwýš z trubky kalichowé wyniklá, složená z plátkůw 4—5, pořídku 3—8, wice méně srostlých, w paupěti zkraucených anebo chlopnitých. Tyčinek co plátkůw, wice méně w trubce přirostlých a s plátky střídawých. Prašníky wejcowité, 2pauzdré, wnitřní. Waječník s kalichem srostlý, 2- nebo mnohopauzdrý, pořídku pometáním 1pauzdrý, wřeckem dužnatým wěnčený. Čnělka wřeckem pronikající, jednoduchá. Blizny často 2, oddělené nebo wice méně srostlé, řídčeji množší, oddělené nebo srostlé. Malwice, tobolka neb ořech, 2—mnohopauzdré: pauzder 1—2— nebo mnohosemenných. Semena w pauzdrách ojedinělá, ho-

krátce a tupě zakončité, měkkohroté, nejcelejší, na líci ipinawě zelené, na rubu šedozelené, i s řapíky bu- tě pýřité; stopky úžlabičkowé, ojedinělé, stříčné, pý- ité, na konci 2kwěté; kwěty 4—6‴ dlauhé, bělawé nebo rusé, dole ponačerwenalé, wně a wnitř i s tyčinkami a čnělkau pýřité, 2pyské: pysku hořeního přímého, na 3twero klaného, doleního podhnutého, čárkowitého, ce- lého, trubky překrátké, dole zpředu wolaté; malwice tpleštilokulowaté, co hrách weliké, čerwené, po 2 dole srostlé. — W křowištích, hájích, lesech po největším dílu Ewropy. Kwěte w kwětnu a čerwnu. ♄.

Malwice silně počišťují horem a dolem, též na moč ženau, tu- dyž jindá w lékařství se potřebowaly.

Z. srdčitý. L. tatarica *Lin. Pall. ross.* 1. *t.* 36. *Jacq. rar. t.* 37. *Schmidt. 3.* 111. *Bot. reg. t.* 31. *Rostl.* 2. *ob.* 14. Z. zahradní, tatarský. Jměním předešlému podobný, snadno ale se poznáwá zrůstem ztepilejším, listím po- dlauhlowejčitým, dole uťatým anebo slabě srdčitým, na rubu siwým, docela lysým, málokdy pýříčkatým, rozhami a stopkami kratšími, tyčinkami koruny kratšími, malwicema červenými, dole sotwa srostlými. — Podlé řek na pa- hrbcích příkrých w Sibirii, 55° š. s. nepřekročující. Kwě- te w kwětnu. ♄.

Kwěty jsau tmawěji nebo jasněji růžowé, anobrž i bílé. U nás w sadech pro ozdobnost oblíbený.

Pámelník. Symphoricarpus. Scheeholder.

Kalich kraje 4zubého, dole 2šupinný. Koruna zwonkowitá, na tré neb patero klaná, přistejná. Ty- činek 5, sotwa čnějících. Blizna kulowatá. Malwice wěnčená, 4pauzdrá, 4semenná; pauzder 2 často pome- tawých.

P. strbaulatý. S. vulgaris *Michx. Rostl.* 2. *ob.* 14. Symphoria conglomerata *Pers.* S. glomerata *Pursh.* Lo- nicera Symphoricarpos *Lin. Schmidt t* 115. Keř 3—5′ wysoký; wětwe oblé, s korau hnědau, lysau; rozhy o- blé, zelené, naryšawělé, nejodstáleji pýřité; listy stříčné, překrátce řapíkaté, wejčité, nejtupější, nejkratčeji tupo- hroté, nejcelejší, střídawožebré, na líci sytozelené, na rubu siwé, po kraji a na žebrách wezpod pýřité, 1½″ asi dlau- hé, 1″ široké; z úžlabíčka listů hořejších wynikají stop- ky stříčné, oblé, pýřité, asi dwakrát delší řapíku, dwoj- listenné, na konci nesauci strbaul ze kwětůw 3—6 se- dawých, podepřených listenoma wejčitýma, pýřitýma, šu- pinowitýma; kalich nahoře zaužený, kraje šálečkowitého,

Stromy, řídčeji kře, bezbranné; listy stříčné nebo 3—4 přeslenčné. Palisty meziřapíční, padawé. Stopky konečné nebo úžlabíčkowé, nesaucí strbaul kulowatý, palistnatý, a mezi kwěty plewnatý.

*) Tobolky sedawé, dole nepatrně ztenčené.

Ř. citrolistý. N. Cadamba *Roxb.* N. citrifolia *Poir.* Cephalanthus orientalis *Lin.* Katou - Tsjaca *Rheed.* 1 *e.* 33. Strom lysý, ztepilý, tlustokmenný, twrdodřewý, mnohowětewný, hladko- a šedokorý, hnědo- a měkkodřeňowý; listy křížmostříčné, 8″ dlauhé, 3″ široké, řapíkaté, kožowité, wejčité, dole tupé, na konci zakončité; palisty trojúhelné; stopky konečné, ojedinělé, kratší strbaulu kulowatého, co malé jablko welikého: kalich bílý s ušty čárkowitými; koruna ze žluta pomarančowé barwy, newonná; tyčinky čnějící, kratší uštůw korunowých; čnělka bílá, čnějící; blizna tlustaunká, podlouhowatá; tobolky oddělené, dříwe černawé, pak černé. — W lesech Indie wýchodní okolo Kalkuty. Kwěte pořád. 5.

Šťáwu z plodu wytlačenau proti hryzení užíwají.

Ř. wýchodní. N. orientalis *Lam. t.* 153. *f.* 1. Bancalus *Rumph* 3. *t.* 55.. *f.* 1. Strom hustokošný, lysý; listy waječnopodlauhlé, krátkořapíkaté, obak lysé, 5″

byl; welmi jest trpký a Malajowé s betelem a pinangem smíchaný pořád žwýkají. Katechu ještě od jiných rostlin přichází, zdá se ale, že nejwíce od té; jest w brylkách asi palec welikých, hnědých, lehkých, kruchých, newonných, přetrpkých, wodau dokonale se rozpauštějících a z mnoha třísloviny složených. Jindá se potřebowal u nás w lékařstwí.

Ř. kyselý. N. acida *Hunt.* Uncaria acida *Roxb.* Funis uncatus latifolius *Rumph* 5. *t.* 31. *f.* 1. Keř lezawý, wypauštějící mnoho šlahaunůw čtyrhranných, hladkých, po jiných křowinách jako réwy se rozšiřující; listy střídné, wejčité, zakončité, obak hladké, 6″ dlauhé, 3″ široké; palisty obak dwojčatné, zakončité; stopky úžlabičkowé ojedinělé, strbaulné, u prostřed listnaté, po odkwětení hákowitě křiwnaucí; strbauly zwící limaunu plné bílých kwětů jasmínowému podobných, silicí skořicowau zapáchajících: tobolky ½″ dlauhé, wlnaté. — Na Pulo-Pinangu po polích, obzwláště podlé moře. ♄

Listy se sirím a wápnem žwýkají, a jimí na červeno barwí. Dřew jest welmi wodnatý, takže na cestách šlahauny uřezují, aby z nich mízu wycucali a žízeň uhasili.

Dmutěň. Coutarea. Coutaree.

Trubka kalichowá čihowitě podlauhlá s krajem 6dílným; uštůw šídlowitých. Koruna weliká, nálewkowitá: trubky krátké, ústí obhomolowitého, baňatého, kraje topě 5laločného. Tyčinky nejdoleji z ústí wyniklé; prašníky čárkowité, welmi čnějící. Blizna brázdowaná. Tobolka kožowitopapírowá, obwejčitá, smačknutá, 2pauzdrá: chlopni na konci na dwé klanýchy. Semenice haubowitá, pak přiwolná. Semena křídlem mázdrowitým obraubená, smačknutá, přímá.

D. ozdobná. C. speciosa *Aubl. t.* 1. *t* 122. *Lam. t.* 157. Portlandia hexandra *Jacq. am. t.* 182. *f.* 20. Keř 6střewičný, přímý, rozdělený na wětwe oblé, při wzniku řapíkůw smačknuté, nejdrobnějšími bradawičkami šerpiwaunké; listy wejčité, nejlysejší, tupaunce zakončité, střídné, 5palečné; stopky roztrojené, 3kwěté, úžlabičkowé, ojedinělé; stopečky krátké; kwěty krásné, wonné, mnohé, skoro 3palečné; ušty korunowé wně pleťowé, u wnitř bělostné, čárkowané: tobolky hnědé, popelawě tečkowané; semena obyčejně hmyzem zežraná. — W křowištích w Guianě, na Kayenně, Karthageně, Ostrowu Sw. Trojice. Kwěte w únoru až do června. 5.

Kůra (*china nova colorada*) wýborná proti zimnicím, též počišťuje mírně horem a dolem.

Chynník. Cinchona. Cinchone.

Kalich trubky čihowité, kraje stálého, na patero klaného. Koruna trubky oblé: kraje ôdílného s nitr podlauhlými w paupěti chlopnitými. Tyčinky nitek krátkých z prostředku trubky wyniklých, prašníkůw čárkowitých, zawřených. Blizna na dwé klaná, příkejowitá. Tobolka wejcowitá nebo poduhowatá, obak brázdau skoro znamenaná, 2pauzdrá, kalichem wěnčená, na dwé rozdělitelná skrze přehrádku. Semenice prodlaužené. Semena přemnohá, přímá, wzhůru střechowitá, smačknutá po kraji křidlatá.

Stromy nebo strůmky Ameriky západojižné mezi 12° š. j. a 4° š. s. Listy křížmostřičné, celé; kwěty bílé nebo červenawé na latách wrcholíkowitých. Polowička rodu (8—9) dáwá kůru *chynau* nebo *kynau* nazwanau, ježto w lékařstwí často se potřebuje; není ale možná po korách těch poznati strom, od něhož pochodí. Wyznačeny jsau prwkoma, *chynowinau* a *cinchowinau*, od nichžto wšeliký učinek jejich pochodí.

Ch. prawý. C. Condaminea *H. et. Bonpl. eq.* 1. *t.* 10. *Tratt. tab.* 108. C. officinalis *Lin. Vahl. act. haf.* 1. 1. 1. *Lamb. cinch. f.* 1. *Lam. t.* 164. *f.* 1. *Plenk t.* 131. *Hayn.* 7. *t.* 37. *Düsseld.* 8. *t.* 14. *Wagn.* 2. *t.* 245. Quina-quina *Condam.* Cascarilla fina, Quina-quina de Loxa. Strom kmenu 15—18″ wysokého 1′ tlustého, wětwi kři-

široké, vaječnopodlaublé, obak ostré, lysé, na líci lesklé, wezpod w úžlabíčkách žebrowých opatřené ďubkami jako u předešlého zřízenými: řapíky 1″ dlauhé; palisty wejčité, dole kýlaté, brzo padají; kwěty na latách mnohokrát roztrojených, wrcholíkowitých, přísedawých, hustých: kalich wně srstnatý s trubkau wejcowitau, ústím ztěsněným, zuby ostrými, na korunu přiléhajícími; koruna růžowá, řepicowitá, třikrát delší kalichu, wně na trubce tupě 5hrané pýřitá, na kraji wlnatá: ušty wejčité tupé; prašníky zdělí nitek lysých z prostřed trubky wyniklých; waječník wejcowitý s terčem zeleným o 5 malých uzlících; čnělka málo čnějící s bliznau na dwé klanau, zelenau, přímau; tobolka sotwa palečná, třikrát delší než širší; semena obak křídlatá, podlaublá. — Na peruwských Andách u Jaen de Bracomorasu w lesech nesmírných. Kwěte w srpnu. 5.

Poskytuje obyčejnau *chynu* čili *kynu šedau* (*china Loxa ordinaria, fusca*). Náleží k nejlepším.

Ch. hralolistý. C. lancifolia *Mutis.* C. nitida *R. et. Pav. per.* 2. *t.* 191. C. officinalis *Ruiz. quin. n.* 2. C. lanceolata *R. et. Pav. per. t.* 223. C. angustifolia *Ruiz. quin. supp. t.* 1. *f. a. Hayn.* 7. *t.* 38. *Düsseld* 18. *t.* 20. *Wagn.* 2. *t.* 247. Quinquina orangé. Quina naranjada. Strom 30—40′ zwýší, 1—4′ ztlauští; wětwe stříčné s korau načerwenale hnědau, napříč rozpukalau; listy obwejčité kopinatowejčité nebo kopinaté, ostré nebo sotwa ostré, obak nejlysejší, bezežlazé, asi 2″ dlauhé; řapíky ½″, přísrpiwé; palisty přemalé, wejčitokopinaté, ostré; kwěty bílé nebo růžowé na latě konečné mnohokrát roztrojené; waječník wejcowitý, srstnatý, kraj se zuby 5 krátkými, ostrými; koruna nálewkowitá, wně hedwábná; tyčinky z prostřed trubky wyniklé, skoro nečnějící: prašníky čárkowité, delší nitek: čnělka niťowitá zdělí trubky s bliznau na dwé klanau; tobolka asi palečná, podlauhowatá, hladaunká, asi pětkrát delší nežli širší. — W studených lesech na příkrých stráních Ameriky jižné, obzwláště okolo Santa-Fé a w Nowé Grenadě we wýšce 4200—9000′. 5.

Od té přichází *chyna* čili *kyna žlutá* (*China regia, flava, Ch. Calisaya*), ježto nyní nejobyčejnějši se potřebuje.

Ch. pýřitý. C. pubescens *Vahl act. hafn.* 1. *t.* 2. *Lamb. cinch. t.* 2. *R. et. Pav. per. t.* 195. *Hayn.* 7. *t.* 40. *Düsseld.* 8. *t.* 15. *Wagn.* 2. *t.* 248. C. cordifolia *Mutis.* C. officinalis *Lin. Gaert.* 1. *t.* 32. Quinquina jaune, quina amarilla. Strom 20—25′ zwýší, s korau šerau, na

rozhách pýřitau; listy wejčité, pořídku srdčitowejčité, 5″ dlauhé, 3″ široké, kožowité, na líci pýřité nebo lysaunké, na rubu plsťnaté; řapíky 1—2″ dlauhé, křidlaté; laty konečné, rozkladité, roztrojowané; kalich wejcowitý, brunátný se zuby 5 krátkými, wejčitými, ostrými; koruna wně pýřitá; trubka oblá w prostřed rozšířená, kraj z uštůw 5 odstálých, wejčitopodlauhlých, na wnitřní straně srstnatých; tyčinky z trubky nečnější; tobolka wejčitopodluhowatá, asi palečná, wně na dél žilnatá, třikrát delší nežli širší. — W lesech Nowé Grenady a Peruwie we wýšce 900—1400′ nad mořem. Kwěte w červnu až do října. 5.

Kůra její wně šediwá u wnitř žlutá slowe *china flava dura, fibrosa, chyna karthagenská žlutá, Amarilla, Jaen-Tou-chinn, Cascarilla delgado.*

Ch. nachowý. C. purpurea *R. et. Pav. per. t.* 192. C. Morado *Ruiz quin.* 5. Cascarilla bobo de hoja morado. Někteří mají ten rod za odrodek chynníka dubkowaného, od něhož ale znamenitě se liší. Listy širokowaječné, dole příklinowité, na konci příšpidlaté, na líci lysé, wezpod po žebrách přípýřité; lata obšírná, rozkladitá; kwěty přiwrcholičené; koruna z běla brunátná, wně zlehka plsťnatá, kraje bílého, na líci srstnatého;

rozhy huňaté; laty wrcholikowité; zuby kalichowé brunátné; koruny bílé, ponarůžowělé, krátké s trubkau wně aksamitnatau, s ušty u wnitř wlnkatými; tobolky malé, podluhowaté, třikrát delší nežli širší, před roztrauleným semen nakloněné. — W hájich na Andách Peruwie u Chikoplaye. 5.

Kůra *chynau* čili *kynau huanackau* (China Huanaco) zwaná jest bělosti mlékowé často černawě nebo popelawě skwrnatá.

Dřípucha. Buena. Buena.

Trubka kalichowá podluhowatá, kraj zwonkowitý, 5—6zubý, padawý. Trubka korunowá, dlauhá, nakřiwělá, oblá nebo na konci přirozšířená, kraj 5—6dílný: ústův waječnopodlauhlých, w paupěti střechowitých. Prašníkův 5—6 podlauhlých, w ústí přísedawých. Blizna na dwé klaná. Tobolka podluhowatá, oblaunká, 2pauzdrá, skroze přehrádku na dwé se rozdělujíci, zralá nahoře nahá kalichem upadlým. Semenice obak u prostřed na přehrádku připewněné, prodlaužené. Semena mnohá wzhůru střechowitá, obraubená křidlem na konci dřípnatým.

D. zakončitá. B. acuminata *Decand.* Cosmibuena acuminata *R. et Pav. per. t.* 226. Cinchona acuminata

ka oblá, skoro 3hraná; uštůw 5 wejčitých, podhnutých; blizna z 2 lalokůw podlauhlých; tobolka dole ztenčená, 2brázdá, od hora dolůw pukající; semena mnohá, drobná. — W hájích nejhorčejších na Andách peruwských a nowogranadských. 5.

Kůra toho přichází jmenem *china californica.*

D. šestimužná. B. hexandra *Pohl. bras.* 1. *t.* 8. *Düsseld.* 1. *t.* 3. Strom ztepilý, 1½′ tlustý s korau tenkau, hnědau, u wnitř co krew čerwenau, hořkau; listy wejčné, tupé, na rubu jakož i rozhy a kwěty hlínožlutě huňaté, 10″ dlauhé, 4″ široké; koruny 2″ dlauhé, na patero neb šestero klané: uštůw podhnutých; tyčinek 5—6; tobolka 2″ dlauhá a skoro 1″ tlustá. Na chlumech brasilských w kraji Rio-Janeirském a Minas-geraeském. 5.

Kůra, *china de Rio-Janeiro* nazwaná, jest welmi hořká, ačkoli prý nemá w sobě ani chynowiny a cinchonowiny.

Dwojštěp. Remijia. Remijie.

Kalich trubky obwejcowité, kraje stálého, na patero klaného. Koruna trubky oblé, kraje 5dílného s ušty čárkowitými. Tyčinky z prostředku trubky wyniklé: nitky nestejné, prašníky čárkowité, zawřené. Terč dužnatý, wywýšený, uťatý, od čnělky oddělený. Blizny 2, čárkowité, zawřené. Tobolka wejčitá, přísmačknutá, 2-pauzdrá, kalichem wěnčená, skrze přehrádku a chlopně až dolů pukající. Semena mnohá, střechowitá, štítowitá, po kraji křídlem obraubená.

D. rezawý. R. ferruginea *Decand.* Cinchona ferruginea *Hillair. pl. us. t* 3. Macrocnemum *Vellozo.* Keř sotwa zwýší muže; listy střičné, někdy trojnaté, podlauhlokopinaté, auzké, 6″ dlauhé, 1½″ široké; hrozny přetržené, ze 4—6 wětwí nejčastěji jednoduchých složené; kwěty 8‴ dlauhé, barwy pleťowé; tobolka 10‴ dlauhá. Na wrších suchoparných w kraji Minas-geraeském w Brasilii we wýšce 2—4000′ nad mořem. 5.

D. zakončitý. R. Vellozii *Decand.* Vellozii *Hilair.* Podobá se předešlému; listy wejčité, obak zakončité; hrozny přetržené, sotwa wětewnaté; liší se ještě stopečkami kratšími, listeny méně čárkowitými, kwěty delšími, hojnějšími. — S předešlým.

D. tupý. R. Hillarii *Decand.* Cinchona Remijiana *Hillair.* C. Remyana *Spreng.* Listy širokoeliptičné, tupé, špidlaté, w nejwyšší díl řapíku skoro wybíhawé; hrozny přetržené, sotwa wětewnaté. — S předešlými.

Kůra wšech tří slowe *Quina de Serra* čili *de Remijo* a potřebuje se jako prawá chyna, jest ale slabší.

Lukula. Luculia. Luculie.

Kalich trubky čihowité, kraje pětidílného s ušty čárkowitošídlowitými, stejnými, padawými. Koruna řepicowitá: trubka kalichu dwakrát delší, nahoře sotwa rozšířená, kraj rozložený, skoro 5dílný s ušty obwejčitými, nejtupějšími. Prašníky podlauhlé, u ústí poposedawé, přizawřené. Blizny 2, dužnaté. Plod tobolkowitý, obwejčitopodluhowatý, nahý, bradawici nahoře opatřený, skroze přehrádku od hora až dolů pukající. Semenice prodlaužené, pak prosté. Semena drobná, hustě wzhůru střechowitá, blanau zubatau, dole nejkratší, nahoře širší křídlatá.

L. líbezná. L. gratissima *Swet. fl. gard. t.* 145. Cinchona gratissima *Wallich tent. fl. nep.* 1. *t.* 21. Strůmek; rozhy oblé, pýřité; listy eliptičné, krátce zakončité, řapíkaté, na líci lysé, na rubu po žilách huňaté; palisty obak ojedinělé, dole široké, na konci špidlaté, delší řapíku; chocholík konečný, mnohokwětý, střičnowětewný: wětwí konečných, 3kwětých; koruny dužnatauské, růžowé. — Na wyšších Indie wýchodní w Silhetu a

listy přímé, srostlé, vejčité, ostré, dole srostlé, prchavé; květy bílé, wonné, na latě konečné, asi 6″ dlauhé, rozkladité; kalich malý, zwonkowitý, brunátný, ozubý; koruna nálewkowitá, asi 1″ dlauhá, wně hedwábitá: uštů podlauhlých, tupých; tyčinky nepřesahují trubku; tobolka podlauhlooblaunká, šestkrát delší nežli širší, 2″ dlauhá. — W hájích na Andách peruwských u Chinchaa, Kuchera, Chakahuasi a Chikoplayi, též w Nowé Granadě u Mariquity, 600—1300 sáhůw nad mořem. Květe w květnu až do lipna. 5.

Kůra jeho hnědopopelawá, u wnitř náryšawá, hořká a nakyslá slowe *chyna* nebo *kyna červená* čili *rudá*, *Quina roxa*, *Q. Azahar*, *flor de Azahar*.

Ch. kruhoplodá. C. macrocarpa *Vahl act. haf.* 1. *t.* 3. *Lamb. cin.* 1. *t.* 3. *Hayn.* 7. *t.* 42. Strom sotwa 8—12′ wysoký, 6—8″ w průměru tlustý; kůra šedá na dél rozsedalá, hladká, u wnitř jasně žlutá; rozhy čtyrhranné, hedwábité; listy eliptičné, kožowité, přítupé, na líci lesklé, nejlysejší, na rubu přísratnatopýřité, 4—6″ dlauhé; řapíky palečné, hedwábité; palisty wejčité, palečné, prchawé; květy drobné, bílé na latách konečných, roztrojowaných, hedwábitých; kalich 2—3‴ dlauhý, dole zlustlý, nahoře přízwonkowitý, ozubý; koruna kožowitá, řepicowitá, 6—8‴ dlauhá, wně přitlačeně pýřitá: trubka oblá, podlauhlá, ušty čárkowité; tobolka palečná, wejčitowřetenowitá, dwakrát delší nežli širší. — Na Andách peruwských we wýšce 700—1400° nad mořem okolo Santa-Fé, Swaté Marty, Kuency a d. 5.

Kůra jeho *chyna* čili *kyna bílá*, *Quina blanca*, *Quinquina blanc* zwaná, jest u wnitř bílá a málokdy do Europy přichází.

Ch. drobnokvětý. C. micrantha *R. et Pav. per.* 1. *t.* 194. Listy široce wejčné nebo obwejčité nebo wejčité, 3—4″ dlauhé, 2½″ široké, tupé, lysé, wespod u dola přípýřité; lata rozkladitá, největší, mnohokvětá; koruny drobné, 3‴ dlauhé, bílé, hedwábitopleťnaté; tobolky 7—8‴ dlauhé, 2½—3‴ široké neboli třikrát delší nežli širší. — Na horách studených And peruwských blízko wesnice Antonio de Playa grande.

Kůra w Peruwii *cascarilla fina* nazwaná potřebuje se tam jako jiná.

Ch. žláznatý C. glandulifera *R. et. Pav. per.* 3. *t.* 224. Quina glandulosa *Ruiz. quin.* Cascarilla negrilla. Strůmek 10—12 wysoký s korau bělopopelawau; listy wejčitokopinaté, na líci lysé, lesklé, w úžlabíčku žebrowém žláznaté, na rubu, obzwláště na žebrách, jakož i

nejostřejší, přímé: koruna nejlysejší: trubka asi $1\frac{1}{2}$″ dlauhá; ušty čárkowité, podchlípené, skoro delší nežli trubka, čárkowité; tyčinky nitek z dola koruny wyniklých, $1\frac{1}{2}$krát delších nežli trubka její; prašníky zdéli polowiny trubkowé, čárkowité, žluté; tobolka podlauhlá, dole tupá, kalichowými zuby wěnčená, 6‴ dlauhá, 4‴ w průměru tlustá, černohnědá. — W křowištích na Ostrowech karybejských a w Mexiku. Kwète w září a říjnu; zra w prosinci. 5.

Kůra jeho, *china caribaea*, jest přehořká a protiwná: činí jako prawá chyna, snadno ale působí dáwení.

W. úzkolistá. E. angustifolium *R. et Schult.* Cinchona angustifolia *Swartz act. holm.* 1787. *t.* 3. *Lamb. cinch. t.* 9. Strůmek 10—15′ wysoký s korau popelawau; rozhy a stopky přípýřité; listy čárkowitokopinaté, na rubu jakož i kalichy pýřité, 3″ dlauhé, $1\frac{1}{2}$‴ široké; kwěty bílé, 2″ dlauhé, wonné, stopkaté, konečné, chocholičené; zuby kalichowé čárkowitošídlowité; koruny skoro o polowičku kratší nežli listy, lysé před rozkwětením, 15‴ dlauhé; tobolka podlauhlá, pětibočná, skoro oblaunká. — Na skalnatých pořičích Dominga ostowu. Kwète w prosinci až do čerwna. 5.

Dáwá *chynu dominickau*, která prý nestojí za nic.

ka oblá, skoro 3hraná; uštůw 5 wejčitých, podhnutých; blizna z 2 lalokůw podlauhlých; tobolka dole ztenčená, 2brázdá, od hora dolůw pukající; semena mnohá, drobná. — W hájích nejhorčejších na Andách peruwských a nowogranadských. 5.

Kůra toho přichází jménem *china californica.*

D. šestimužná. B. hexandra *Pohl. bras.* 1. *t.* 8. *Düsseld.* 1. *t.* 3. Strom ztepilý, $1^1/_2'$ tlustý s korau tenkau, hnědau, u wnitř co krew čerwenau, hořkau; listy wejčné, tupé, na rubu jakož i rozhy a kwěty hlínožlutě huňaté, 10″ dlauhé, 4″ široké; koruny 2″ dlauhé, na patero neb šestero klané: uštůw podhnutých; tyčinek 5—6; tobolka 2″ dlauhá a skoro 1″ tlustá. Na chlumech brasilských w kraji Rio-Janeirském a Minas-geraeském. 5.

Kůra, *china de Rio-Janeiro* nazwaná, jest welmi hořká, ačkoli prý nemá w sobě ani chynowiny a cinchonowiny.

Dwojštěp. Remijia. Remijie.

Kalich trubky obwejcowité, kraje stálého, na patero klaného. Koruna trubky oblé, kraje 5dílného a ušty čárkowitými. Tyčinky z prostředku trubky wyniklé: nitky nestejné, prašníky čárkowité, zawřené. Terč dužnatý, wywýšený, učatý, od čnělky oddělený. Blizny 2, čárkowité, zawřené. Tobolka wejčitá, přísmačknutá, 2pauzdrá, kalichem wěnčená, skrze přehrádku a chlopně až dolů pukající. Semena mnohá, střechowitá, štítowitá, po kraji křídlem obraubená.

D. rezawý. R. ferruginea *Decand.* Cinchona ferruginea *Hillair. pl. us. t* 3. Macrocnemum *Vellozo.* Keř sotwa zwýší muže; listy střičné, někdy trojnaté, podlauhlokopinaté, auzké, 6″ dlauhé, $1^1/_2$″ široké; hrozny přetržené, ze 4—6 wětwí nejčastěji jednoduchých složené; kwěty 8‴ dlauhé, barwy pleťowé; tobolka 10‴ dlauhá. Na wrších suchoparných w kraji Minas-geraeském w Brasilii we wýšce 2—4000′ nad mořem. 5.

D. zakončitý. R. Vellozii *Decand.* Vellozii *Hilair.* Podobá se předešlému; listy wejčité, obak zakončité; hrozny přetržené, sotwa wětewnaté; liší se ještě stopečkami kratšími, listeny méně čárkowitými, kwěty delšími, hojnějšími. — S předešlým.

D. tupý. R. Hillarii *Decand.* Cinchona Remijiana *Hillair.* C. Remyana *Spreng.* Listy širokoeliptičné, tupé, špidlaté, w nejwyšší díl řapíku skoro wybíhawé; hrozny přetržené, sotwa wětewnaté. — S předešlými.

rozšiřující; kraj kalichowý zwonkowitý, 5zubý; trubka korunowá, 4‴ dlauhá; ušty čárkowitokopinaté, ostré; čnělka z trubky čnějící, 2laloká; tobolka kulowatá, as co wikew weliká, swraskalaunká, s brázdama mělkýma, zuby kalichowými wěnčená, nebo bezzubá. — Na Ostrowě mauritském. ♄.

Kořen potřebují proti lišejům a tudy slowe *bois á dartre*. Kůra slowe *betahe* čili *bela-aye* a potřebuje se we wlasti proti zimnicím.

W. okrauhlolistý. D. rotundifolia *Poir.* Cinchona chlororhiza *Bory.* Melanea verticillata *Steb.* Jměním podobá se předešlému; listy wejčité, přiokrauhlé, přiostré, na řapících 7—8‴ dlauhých; chocholíky sotwa palečné, shlaučené; tobolka nebrázdowaná, krajem kalichowým tupým, bezzubým wěnčená. — Na Ostrowě mauritském.

Keř ten, *liane de bois jaune* nazwaný, dáwá kůru, již na Maskarenách co prawau chynu užíwají.

Náwuška. Manettia. Manettie.

Kalich trubky čihowité, kraje rozděleného na tolik uštůw kolik koruna jich má, nebo na dwojnásobné množstwí, takže ušty menší a wětší střídají se. Koruna nálewkowitá w ústí chlupatá, uštůw 4, řídko 5. Prašníky

dužnatý, na konci holý kali
[illegible] pauzdrý: pauzder mnohose
[illegible] před přehrádky wyniklé, su
[illegible] ane. Semena nejhojnější, dr

[illegible] frondosa *Lin.* M. zeylanica *L*
[illegible] *f.* 1. M. formosa *Lin.* I
[illegible] — 2' wysoký, wětwe poněkud
[illegible] : listy řapikaté, střičné, waj
[illegible] pyřičkaté, 3" dlauhé; p
[illegible] wity, konečný; ušty kalic
[illegible] s jedním zweličeným w list
[illegible] ty, mazdrowitý, pyřičkatý, b
[illegible] trubkowitá, 1½" dlauhá: t
[illegible] kowana, kraj žlutý s ušt
[illegible] plod podluhowatý, žluty
[illegible] wěnčeny, s dužninau zelenau
[illegible] semeno černe w 4 řadách jako
[illegible] — W Indii wychodnj. Kwěte pořád. [illegible]

K[illegible] z listu a kwěty w lekařstwí potřebují.

D. [illegible] M. Landia *Lan.* [illegible] *f.* 2. M. la
[illegible] Landia *Spreng.* Keř rozeh huňa
[illegible]

rybejských, Domingu a j. w **Americe jižné. Kwěte v** červnu. 5.

Indowe jedí owoce její zralé, **které žízeň welmi hasí a občerstwuje**; též je nakládají do cukru: **wařením ale mnoho tratí.** Skotowuí ze šťawy jejich také wíno. **Také je podáwají nemocným.** Welmi unawené tělo omywají šťawau, jíž **owšem zčerná, černost ale** po 14 dnech sama sebau zmizí. **Ze žertu přidáwají ji do wody** růžowé, kteraužeństiny se umywše **na 14 dní zčernají. Diwodlowé** naschwál tělo své jím barwí, aby **strašnějšího byli pohledu.** Dříwí twrdé dá se dobře leštiti: dělají **z něho lože na ručnice a kopí.**

J. plstnatá. G. Caruto *H. B. et Kunth.* Strom asi 20′ wysoký; listy střičné, skoro **sedawé, obwejčité,** tupé, na lici lysé, na rubu pýřitoplsťnaté; **stopky konečné,** 2—3kwěté, stopečky delší řapíku; **koruna bílá s trubkau** nahoře wně a wnitř hedwabitau; **malwice wejčitopodlouhowatá,** duznatá, kalichem **wěnčená, šipauzdrá, mnohosemenná.** — Podlé řeky **Oronoka w Americe jižné.** 5.

Owoce jest chutné. Indiané šťawau líčí obličej místy na černo.

J. srstnatá. G. Merianae *Rich.* **Duroia eriopila** *Lin. Merian. t.* 13. Strom přeztepilý, **celý srstnatý;** listy podlauhloobwejčité, twrdé, **tuhé, na píď dlauhé;** kwěty bílé wyhlížejí jako jasmínowé; **owoce zwící wejce krutiho,** dříwe zelené, pak žluté **s kůrkau twrdau.** — Na Kayenně a w Surinamu. 5.

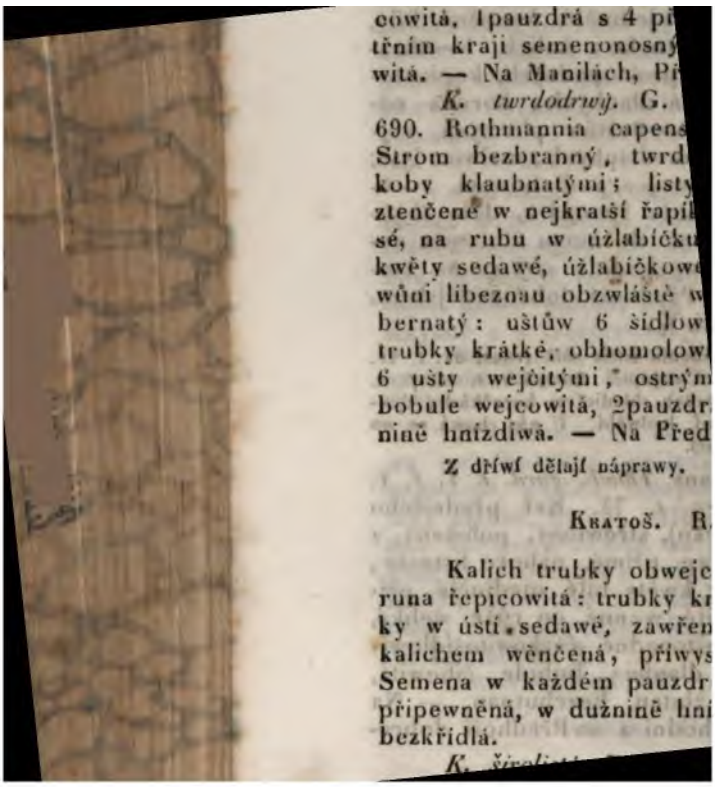

cowitá. 1pauzdrá s 4 pi
třním kraji semenonosný
witá. — Na Manilách, Pi
K. twrdodrwý. G.
690. Rothmannia capens
Strom bezbranný, twrd
koby klaubnatými; listy
ztenčené w nejkratší řapík
sé, na rubu w úžlabíčku
kwěty sedawé, úžlabíčkowé
wůni libeznau obzwlástě w
bernatý: uštův 6 šidlow
trubky krátké, obhomolow
6 ušty wejčitými, ostrými
bobule wejcowitá, 2pauzdr
nině hnízdiwá. — Na Před

Z dřiwí dělají náprawy.

Kratoš. R

Kalich trubky obwejc
runa řepicowitá: trubky kr
ky w ústí sedawé, zawřen
kalichem wěnčená, přiwys
Semena w každém pauzdr
připewněná, w dužnině hni
bezkřidlá.

K. [illegible]

dole klínowité, přísedawé, lesklé, lysé, mnohem delší troûw; kwěty úžlabíčkowé, ojedinělé; koruna bílá, řepicowitá: trubka 4—6‴ dlauhá, zubûw kalichowých dwakrát delší, w ústí chlupatá: malwice zwící menší třesně, wejcowitá nebo kulowatá, bílá nebo žlutawá, ponamodralá; semen 6—8 we wšakém pauzdru dužninau obalených. — Na Jamaice a Antilách. ħ.

Dřiwí wýborně se hodí na kopí, luky, lípy a lože ručničné, odkudž i *bois de lance* slowe.

K. křowištní R. dumetorum *Lam. t.* 156. *f.* 4. Gardenia dumetorum *Retz.* G. spinosa *Lin. Thunb. gard. t.* 2. *f.* 4. Ceriscus malabaricus *Gaert. t.* 28. Keř trny palečnými, nad wznikem rozeh křížmostřičnými, rownowážnými, lysými, nejtužšími strašný; rozhy z úžlabíček listních nejkratší, hustolisté, wětwe nejtužší, lysé; listy střičné, wejčné, tupaunké, dole klínowité, lysé, drobné, jako buksowé; kwěty sedawé, ojedinělé, na rozhách konečné; kalich zwonkowitý, lysý o uštech 5 obwejčitých, otewřených, žilnatých, málo kratších trubky korunowé, wně přitlačeně huňaté; koruny bílé, kraj z uštûw obwejčitých; malwice zakulatělá, žlutawá, jako malé jablko 2pauzdrá, někdy kalichem wěnčená, pauzder mnohosemenných. — Na pomoří Indie wýchodní obyčejný. ħ.

Malwice a kořen omamují ryby a lidem působí dáwení.

Kupizna. Cupia. Cupie.

Kalich trubky čihowité, kraje 5dílného, stálého. Koruna nálewkowitá; trubky kalichu delší, oblé, w ústí zponenáhla obšírnější, kraje 5dílného, s ušty wejčitopodlauhlými, podhnutými. Nitky nejkratší, prašníky podlauhlé, na hoření straně pukající. Blizna kejowitá, 10hraná nebo 2laločná. Malwice kulowatá, kalichem wěnčená, 2pauzdrá. Semenice haubowité, střední. Semena we wejčníku mnohá, pak 2 nebo nemnohá, hranatá, pupečnatá.

K. chocholíkatá. C. corymbosa *Decand.* Rondeletia asiatica *Lin.* Webera corymbosa *Willd. Ker. reg. t.* 126. Canthium corymbosum *Pers.* Cupi *Rheed.* 2. *t.* 23. Keř zwýší muže; wětwe oblé, uzlaté, střičné, se dřeněm žlutým; listy kopinaté, podlauhlé, lesklé, 6″ dlauhé, 2″ široké, na rubu w úžlabíčku žebrowém žláznatohuňaté, wonné, zahořklé; kwěty na chocholících konečných, 1″ dlauhé, bílé, pak žluté, wonné; kalich lalokûw 5 skoro zdélí trubky korunowé; koruna wně lysá, u wnitř huňataun-

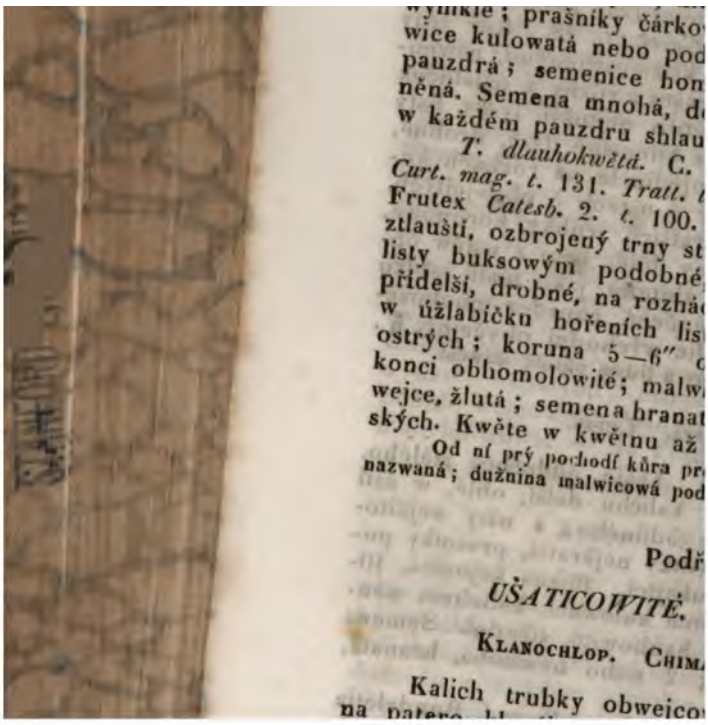

wice kulowatá nebo pod
pauzdrá; semenice hon
něná. Semena mnohá, d
w každém pauzdru shlau
T. dlauhokwětá. C.
Curt. mag. t. 131. *Tratt.*
Frutex *Catesb.* 2. *t.* 100.
ztlaušti, ozbrojený trny st
listy buksowým podobné
přídelši, drobné, na rozhá
w úžlabičku hořeních lis
ostrých; koruna 5—6″
konci obhomolowité; malw
wejce, žlutá; semena hranat
ských. Kwěte w kwětnu až
Od ní prý podiodí kůra pr
nazwaná; dužnina malwicowá pod

Podř

UŠATICOWITÉ.

Klanochlop. Chim

Kalich trubky obweico

sahující kraj. Tobolka wejcowitá, na konci pukající, od kalichu oddauwající a zprošťující se: chlopni na konci na dwé klanych, 2pauzdrá, wehnutými kraji chlopňowými skoro 4pauzdrá. Semenice auzké, málo čnějící. Semena nesčíslná, smačknutá, nekřídlatá, po kraji kolcatá.

Keř lysý. Listy obwejčité, tupauské, dole klínowité, řapíkaté, bezžebré, jednožilé. Palisty krátké, ušaté, srostlé, pošwiwé. Stopečky užlabčkowé, ojedinělé, tkwěté, nahé. Kwěty bílé.

O. jižní. B. australis *Decand.* B. grandiflora *Reinw.* Portlandia tetrandra *Forst.* Hoffmannia amicorum *Spreng.* — Na ostrowech moře tichého. ♄.

Od toho keře pochodí kura, *sawayskau* (Cortex de Savaga) nazwaná.

Tulalod. Wendlandia. Wendlandie.

Kalich trubky zakulatělé, často čárkowané, kraje nejkratšího stálého, dole 4—5zubého. Koruna trubky oblé, delší kalichu, kraje otewřeného, 4—5laločného, s laloky wejčitými, ostraunkými. Tyčinky 4—5: nitky nejhořeji z trubky wyniklé, prašníky podlauhlé, čnějící. Čnělka čnějící. Bliznа na dwé klaná: ušťuw tlustaunkých. Tobolka wejčitokulowatá, kalichem wěnčená, 2pauzdrá, na konci skrze přehrádku pukající na 2

dole klínowité, přísedawé, lesklé, lysé, mnohem delší trnůw; kwěty úžlabičkowé, ojedinělé; koruna bílá, řepicowitá: trubka 4—6‴ dlauhá, zubůw kalichowých dwakrát delší, w ústí chlupatá: malwice zwící menší třešně, wejcowitá nebo kulowatá, bílá nebo žlutawá, ponamodralá; semen 6—8 we wšakém pauzdru dužninau obalených. — Na Jamaice a Antilách. ♄.

Dřiwí wýborně se hodí na kopí, luky, šípy a lože ručničné, odkudž i *bois de lance* slowe.

K. křowištní R. dumetorum *Lam. t.* 156. *f.* 4. Gardenia dumetorum *Retz.* G. spinosa *Lin. Thunb. gard. t.* 2. *f.* 4. Ceriscus malabaricus *Gaert. t.* 28. Keř trny palečnými, nad wznikem rozeh křížmostřičnými, rownowážnými, lysými, nejtužšími strašný; rozhy z úžlabíček listních nejkratší, hustolisté, wětwe nejtužší, lysé; listy střičné, wejčné, tupaunké, dole klínowité, lysé, drobné, jako buksowé; kwěty sedawé, ojedinělé, na rozhách konečné; kalich zwonkowitý, lysý o uštech 5 obwejčitých, otewřených, žilnatých, málo kratších trubky korunowé, wně přitlačeně huňaté; koruny bílé, kraj z uštůw obwejčitých; malwice zakulatělá, žlutawá, jako malé jablko 2pauzdrá, někdy kalichem wěnčená, pauzder mnohosemenných. — Na pomoří Indie wýchodní obyčejný. ♄.

Malwice a kořen omamují ryby a lidem působí dáwení.

Kupizna. Cupia. Cupie.

Kalich trubky čihowité, kraje 5dílného, stálého. Koruna nálewkowitá; trubky kalichu delší, oblé, w ústí zponenáhla obšírnější, kraje 5dílného, s ušty wejčitopodlauhlými, podhnutými. Nitky nejkratší, prašníky podlauhlé, na hoření straně pukající. Blizna kejowitá, 10hraná nebo 2laločná. Malwice kulowatá, kalichem wěnčená, 2pauzdrá. Semenice haubowité, střední. Semena we wejčníku mnohá, pak 2 nebo nemnohá, hranatá, pupečnatá.

K. chocholíkatá. C. corymbosa *Decand.* Rondeletia asiatica *Lin.* Webera corymbosa *Willd. Ker. reg. t.* 126. Canthium corymbosum *Pers.* Cupi *Rheed.* 2. *t.* 23. Keř wýší muže; wětwe oblé, uzlaté, střičné, se dřeněm žlutým; listy kopinaté, podlauhlé, lesklé, 6″ dlauhé, 2″ široké, na rubu w úžlabičku žebrowém žláznatohuňaté, wonné, ořklé; kwěty na chocholicích konečných, 1″ dlauhé, nejprw pak žluté, wonné; kalich lalokůw 5 skoro zdélí trubky korunowé; koruna wně lysá, u wnitř huňataun-

mými, stálými, chobotem ostrým i na plodu oddělenými. Koruna krátce trubkowitá, hrdla wausatého, kraje na čtwero klaného. Tyčinky 4, krátce čnějící, prašníkůw wejčitých aneb okrauhlých. Tobolka wejcowitá, na konci ztenčená, zuby kalichowými sklimenými přewýšená, 2pauzdrá, skrze přehrádku pukající. Semen we wšakém pauzdru mnoho drobných, hranatých.

V. bílá. H. auricularia *Lin.* Valerianella *Burm. zyl. t.* 108. *f.* 1. Muriguti *Rheed.* 10. *t.* 32. Bylina; kořen bílý, mrcasatý, woňawý; lodyha dlauhá, jednoduchá, čtyrbočná, na konci přisrstnatá; listy kopinatowejčité, žilnaté, přisedawé, střičné; palisty štětinatobrwité; kwěty úžlabičkowé, sedawé, strbaulené, skoro přesleněné; semena černá. — Na Ceylonu, Malabaru, též w Silhetu a Nepalu. 4.

Listy obyčejným jsau prostředkem proti ranám a wředům, též proti hluchotě.

Chaja. Oldenlandia. Oldenlandie.

Kalich trubky zakulatělé, kraje z 4 zubůw za kwětení přibližených, na plodu nejširším chobotem oddělených, odstáwajících. Koruna krátce trubkowitá, kraje na čtwero klaného, hrdla buňatého nebo lysého. Tyčin-

Podřadí 4.

OKRUŠŇOWITÉ. ISERTIEAE.

Okrušňk. Isertia. Isertie.

Kalich trubky zakulatělé, kraje krátkého, stálého, 4—6zubého. Koruna dlauhotrubkowitá, u prostřed tenší, kraje 6laločného s laloky krátkými, w paupěti na konci přízkraucenými, u wnitř wlnkau hustau ryzau pokrytými, s choboty w hřebínky prodlauženými. Tyčinek 6, zawřených. Blizny čárkowité, přímohwězdowité. Ořech kulowatý, kalichem wěnčený, pecek 6, kruchých, 3hraných, na wnitřní straně brázdowaných, mnohosemenných. Semena zakulatělá, dole uťatá.

O. červcowá. J. coccinea *Vahl.* Guettarda coccinea *Aubl. t.* 123. *Lam. t.* 259. Strom mírné wýšky (12′) ztlaustí 7″, dřiwí bílého, řídkého, kůry červenawé, rozsedalé, rozeh hranatých, střičných, naryšawěle huňatých; listy střičné, někdy trojnaté, řapikaté, wejčné, zakončité, dole ostré, na rubu popelawé a pýřité, 14″ dlauhé, 7″ široké; palisty obak dwojčatné, kopinatošídlowité, padawé; kwěty krásně růžowé, na latě wětewnaté, konečné, sedawé; kalich krátký, stálý; koruna 2palečná, wně aksamitnatá, kraje malého, málo otewřeného, o šesti lalocích ostrých; prašníky podlauhlé; čnělka zdélí trubky; ořech menší nežli šwestka, rubina červená, šťáwnatá, sladká, jedlá. — W lesech Guianských. Kwěte pořád. 5.

Owoce jedí; dřiwí hořké; zwařenina listní potřebuje se na kaupele a obkládání otokůw.

Podřadí 5.

PSUJAKOWITÉ. HAMELIEAE.

Psuják. Hamelia. Hamelie.

Kalich trubky wejčné, kraje 5laločného, s laloky přímými, krátkými, ostrými, stálými. Koruna trubkowitá: trubky skoro 5bočné, kraje z 5 lalokůw stejných, malých, sotwa otewřených. Tyčinek 5, z prostředku trubky wyniklých, zawřených: prašníky podlauhločárkowité. Blizna tupá, skoro 5bočná. Malwice wejčná, 5brázdá, kalichem wěnčená, 5pauzdrá: pauzder mázdrowitých, mnohosemenných. Semena nejmenší, smačknutá.

P. sochatý. H. patens *Jacq. am. t.* 50. *Smith exot. t.* 24. *Gaert. t.* 196. *f.* 3. H. coccinea *Swartz.* Keř zimolézu podobný, 2sáhowý, smítky oblé, popelawé, rozhy čtyrhrané, zelené, pýřité; listy trojnaté, někdy (nejhořejší) střičné, waječnopodlauhlé, obak zakončité, někdy oblé jakoby wejčité, na konci tupaunké, nejcelejší, 5″ dlauhé, 2¼″ široké, měkké, pýřité nebo huňatopýřité nebo šedoaksamitnaté; řapíky ⅛ listu dlauhé, wejčité, dlauhozakončité; stopka konečná, sochatá nebo roztrojená, wětwí okolíkowitě rozpostawených, na hoření straně kwěty nesaucích; kalichy wálcowité, náčerwcowé; koruny wně pýřité; plod 3½‴ dlauhý, 2‴ tlustý, černý, se šťawau černě nachowau, na kratičkých stopečkách. — W křowištích w Indii západní, Mexiku, Guianě, Brasilii, Peruwii. ħ.

Na Domingu slowe *krysímor* (Mort aux rats).

P. břichatý. H. ventricosa *Swartz. Lindl. bot. reg. t.* 1195. H. grandiflora *Her. sert.* 4. *t.* 7. *Salisb. par. t.* 55. Strom weliký, okázalý; smítky šedokoré, bradawičnaté; rozhy oblé, nejlysejší, zelené; listy střičné, trojnaté nebo čtwernaté, nejlysejší, waječnopodlauhlé, dole klinowité, nahoře ostře zakončité, 6″ dlauhé, 2½″ široké, nejcelejší, žlutawě zelené, na rubu bledší, někdy po

Podřadí 4.

OKRUŠŇOWITÉ. ISERTIEAE.

Okrušňě. Isertia. Isertie.

Kalich trubky zakulatělé, kraje krátkého, stálého, 4—6zubého. Koruna dlauhotrubkowitá, u prostřed tenší, kraje 6laločného s laloky krátkými, w paupěti na konci přizkraucenými, u wnitř wlnkau hustau ryzau pokrytými, s choboty w hřebínky prodlaužených. Tyčinek 6, zawřených. Blizny čárkowité, přímohwězdowité. Ořech kulowatý, kalichem wěnčený, pecek 6, kruchých, 3hranných, na wnitřní straně brázdowaných, mnohosemenných. Semena zakulatělá, dole učatá.

O. červcowá. J. coccinea *Vahl.* Guettarda coccinea *Aubl. t.* 123. *Lam. t.* 259. Strom mírné wýšky (12′) ztlaušti 7″, dřiwí bílého, řídkého, kůry červenawé, rozsedalé, rozeh hranatých, střídných, naryšawěle hnědatých; listy střídné, někdy trojnaté, řapíkaté, wejčné, zakončité, dole ostré, na rubu popelawé a pýřité, 14″ dlauhé, 7″ široké; palisty obak dwojčatné, kopinatošídlowité, padawé; květy krásně růžowé, na latě wětewnaté, konečné, sedawé; kalich krátký, stálý; koruna 2paločná, wně aksamitnatá, kraje malého, málo otewřeného, o šesti lalocích ostrých; prašníky podlauhlé; čnělka zdělí trubky; ořech menší nežli šwestka, rubina červená, šťáwnatá, sladká, jedlá. — W lesech Guianských. Kwěte pořád. 5.

Owoce jedí; dřiwí hořké; zwařenina listní potřebuje se na kaupele a obkládání otokůw.

Podřadí 5.

PSUJAKOWITÉ. HAMELIEAE.

Psuják. Hamelia. Hamelie.

Kalich trubky wejčné, kraje 5laločného, s laloky přímými, krátkými, ostrými, stálými. Koruna trubkowitá: trubky skoro 5bočné, kraje z 5 lalokůw stejných, malých, sotwa otewřených. Tyčinek 5, z prostředku trubky wyniklých, zawřených: prašníky podlauhločárkowité. Blizna tupá, skoro 5bočná. Malwice wejčná, 5brázdá, kalichem wěnčená, 5pauzdrá: pauzder mázdrowitých, mnohosemenných. Semena nejmenší, smačknutá.

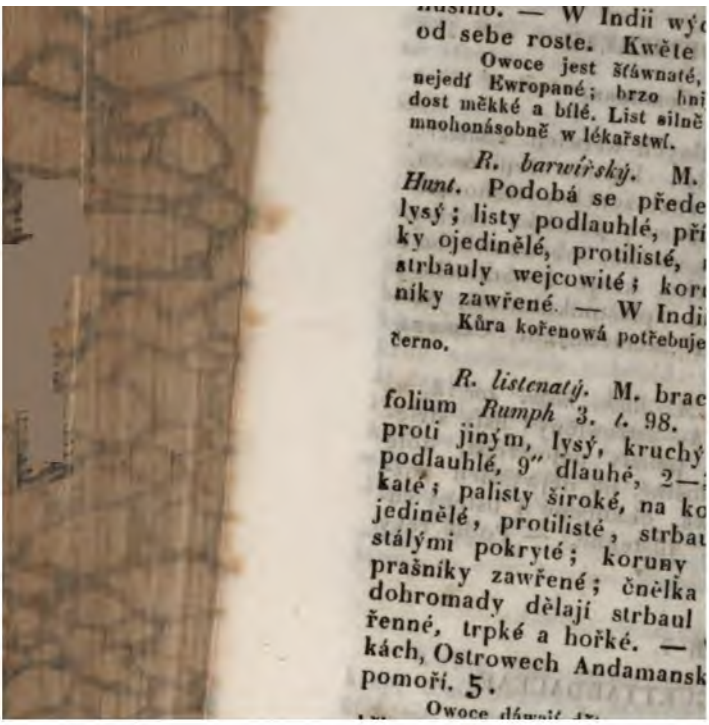

...ušího. — W Indii wý...
od sebe roste. Kwěte...

Owoce jest šťáwnaté, ...
nejedí Ewropané; brzo hni...
dost měkké a bílé. List silně ...
mnohonásobně w lékařstwí.

R. barwířský. M. ...
Hunt. Podobá se přede...
lysý; listy podlauhlé, pří...
ky ojedinělé, protilisté, ...
strbauly wejcowité; kor...
níky zawřené. — W Indi...

Kůra kořenowá potřebuje ...
černo.

R. listenatý. M. brac...
folium *Rumph* 3. *t.* 98. ...
proti jiným, lysý, kruchý ...
podlauhlé, 9″ dlauhé, 2—...
katé; palisty široké, na ko...
jedinělé, protilisté, strbau...
stálými pokryté; koruny ...
prašníky zawřené; čnělka ...
dohromady dělají strbaul ...
řenné, trpké a hořké. — ...
kách, Ostrowech Andamansk...
pomoří. 5.

Owoce dáwají ...

O. jedlá. A. edulis *Rich. mem. s. h. n. par. p. t.* 21. 1. Genipa edulis *Rich.* Gardenia edulis *Poir.* Strů-k; listy stříčné, kožowité, podlauhlé, zakončité, na lesklé, na rubu w úžlabíčku žebrowém wausaté; pa-ty přísrostlé, celé, ostré; kwěty konečné, ojedi-lé nebo chomáčené, přísedawé. — W Guianě francauz-. 5.

Owoce, *kujawka černá* (goiave noire) zwané, jedí.

Podřadí 6.

TĚSNOLOWITÉ. CORDIEREAE.

Těsnol. Cordiera. Cordiere.

Kwěty jednodomé, na rozdílných wětwích. *Samčí:* lich miskowitý, celistwý, celý; koruna řepicowitá, uhotrubá, kraje 4—5dílného, rozloženého, těsnoústé-; tyčinky 4—5; prašníky sedawé; památka čnělky. *ničí:* Kalich zakulatělý, kraje celého, obrubowitého; runa přímá, ústí méně těsného, kraje 4—5dílného; zny 4—5, šídlowité. Malwice zplaštilokulowatá, šo-ikatá, 4—8pauzdrá: pauzder 1semenných. Semena dká.

T. trojkwětý. C. triflora *A. Rich. mem. soc. h. n.* 5. *t.* 10. *f.* 2. Keř hustý, 4—5střewíčný; listy stříč-, eliptičné, zakončité, lysé; palisty nejostřejší, dole hromady srostlé; kwěty bělostné, na nejwyšších roz-ch; samčí trojčatné, sedawé, obklíčené 4 listeny šu-owitými; samičí ojedinělé, 4listenné. — Podlé řeky ru w Guianě. ♄.

Podřadí 7.

NADÁKOWITÉ. GUETTARDACEAE.

Rojek. Morinda. Morinde.

Kwěty strbaulaté, na ježli zakulatělém, přínahém. Ka-h trubky obwejcowité, často s poblízkými srostlé, kra-rozloženého, 5-, řídko 4laločného. Tyčinek 5 řídko nitky krátké. Čnělka niťowitá. Blizna na dwé kla-. Malwice 2—4pecká; pecek 1semenných, s blízký-často srostlých a tlačením na sebe smačknutých ebo hranatých.

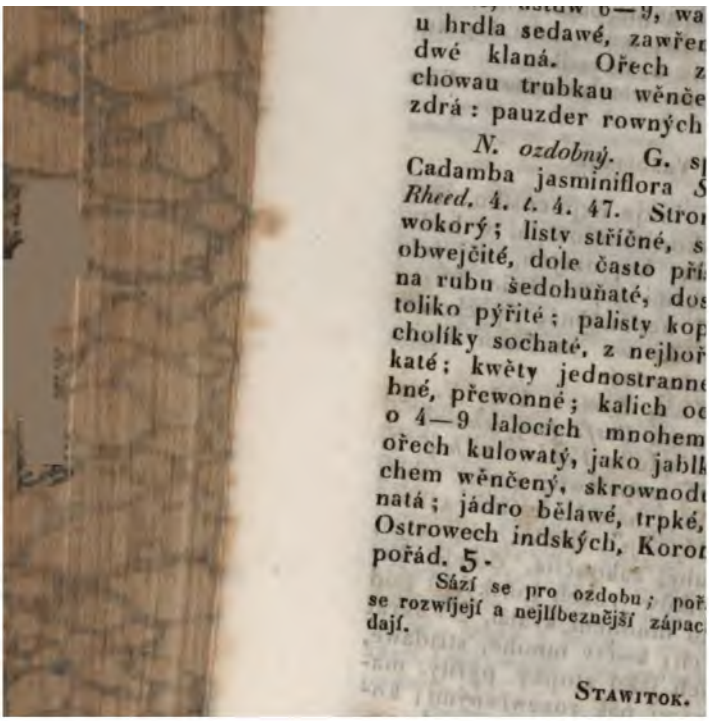

u hrdla sedawé, zawře
dwé klaná. Ořech z
chowau trubkau wěnče
zdrá: pauzder rowných

N. ozdobný. G. s
Cadamba jasminiflora *S*
Rheed. 4. *t.* 4. 47. Stro
wokorý; listy střídné, s
obwejčité, dole často pří
na rubu šedohuňaté, dos
toliko pýřité; palisty kop
cholíky sochaté, z nejhoř
katé; kwěty jednostranné
bné, přewonné; kalich oc
o 4—9 lalocích mnohem
ořech kulowatý, jako jablk
chem wěnčený, skrownod
natá; jádro bělawé, trpké,
Ostrowech indských, Koro
pořád. 5.

Sází se pro ozdobu; poř
se rozwíjejí a nejlíbeznější zápac
dají.

STAWITOK.

pkaté; koruny bílé, s trubkau autlau, w hrdle nafau-
u, s ušty 4 ostrými, podhnutými; tyčinky 4; bliz-
na dwé klaná; owoce šťáwnaté, smradlawé, kulowa-
— Na Domingu, Kubě a w Mexiku. Kwěte w čer-
u až do října. ♄.

Kořen žlutý wyhlíží jako rabarbara; dělají z něho žlutý inkaust, arwí plátno na tmawohnědo.

R. šestihraný. M. Chachuca *Hamilt.* Skoro strowitý; rozhy 6hrané; listy eliptičné, ostré, často jnaté, na líci šerpiwé, na rubu pýřité, w úžlabíčku rowém wausaté; palisty polookrauhlé, často 2laločné; pky úžlabíčkowé, ojedinělé, nahé, málo delší řapíku. W lesech bengalských u Matsie a Mayadhy.

Slowe *chachuka*, t. j. oko starcowo, pro strbauly 6kwětowé. Kůra enowá k barwení.

Odon. Vangueria. Vangueriæ.

Kalich trubky obwejcowité, kraje nejmenšího, 5zu-
o, padawého. Koruna zwonkowitokulowatá, w hrdle
natá, na patero klaná: uštůw kopinatých, ostrých,
hnutých. Tyčinek 5, s nitkami nejkratšími. Blizna
kowitá. Malwice jablkowitá, newěnčená, 5peckowá:
ky kostnaté, 1semenné; semeno we wnitřním kautu
prostřed připewněné, podluhowaté.

O. bezbranný. V. edulis *Vahl. Lam. t.* 159. V. cy-
sa *Gaert. t.* 193. V. Commersonii *Desf. Jacq. schoenb. t.*
Vavanga chinensis *Rokr.* V. edulis *Vahl. act. haf.* 2.
. Strůmek; smítky bělawé popelawé; rozhy oblé,
; listy střídné, wejčité, dole a nahoře krátce zakon-
, na konci tupé, 7″ dlauhé, 3½″ široké, nejlysejší,
nowité; palisty široké, dlauhé, zakončité, dolejší ře-
u kratší; wrcholíky ze smítkůw (rozeh loňských) pod
m letošním wynikající, listu mnohem kratší, 2—3krát
dwojené s wětwí rozewřených; kwěty mnohé, střídawé,
pečkowané, newelké; kalich jako stopky pýřitý, ma-
ý, s 5 zuby ostrými, přímými, pak rozewřenými; ko-
a zwonkowitá, s trubkau baňatau, uštůw ostrých, se-
praporky čnějící, na nitkách kratších; malwice
1½″ tlustá, šomolkatá, kalichu zbawená, 5-
každém pauzdru semeno eliptičné, obak
lowité, některá někdy pometající. — Na
odkud přesazená na Maskareny a do

lodné jedí.

...ý. V. spinosa *Roxb.* Meynia spinosa *Link.*

Podřadi 9.

KÁWOWÍKOWITÉ. COFFEACEAE.

Kanta. Canthium. Canthium.

Kalich trubky wejcowité, **kraje krátkého,** 4—5zubého. Koruna trubky **krátké, w hrdle wausaté,** ústů 4—5 rozložených. **Prašníky 4—5 u hrdla, sotwa** čnící. Čnělka niťowitá, čnící. **Blizna nerozdělená,** tlustá, wejčitokulowatá nebo čepicowitá. **Malwice kulowatá** nebo dwojčatná, zuby kalichowými **wěnčená,** dužnatá, 2pauzdrá. Semena w pauzdrách **ojedinělá,** proti konci připewněná, nakřiwená.

K. drobnokwětá. C. parviflorum *Lam. Roxb. t.* 51. *Gaert. t.* 193. *f.* 3? Webera tetrandra *Willd.* Kanden-Kara *Rheed.* 5. *t.* 36. Strůmek **nejwětewnatější, rozestřený,** 6—7střewičný; rozhy **lysé, šedokoré, s trny střičnými,** rownými, skoro rownoważnými, **dlauhými** (1½″) co meziklanbí nebo delší; listy **pod trnami střičné,** wejčité, krátkořapíkaté, lysé, sytě **zelené, na rubu bledé,** delší trnůw (3″ dlauhé, 1″ široké) **často chomáčené;** hrozny pod trny z úžlabíčka listního **wyniklé, nesaucí** kwěty

[redacted]

holá, 2pauzdrá, 2semenná. Semena wně nadduta, u wnitř s prohlubinkau okrauhlau.

P. trojkwětý. S. triflorum *Vahl.* Sideroxyloides ferreum *Jacq. am. t.* 175. *f.* 9. (kwět). *Gaert. suppl. t.* 197. *Pluk. alm. t.* 224. *f.* 2. Strom okázalý, wětewnatý; listy wejčitokopinaté, ostré, nejcelejší, lesklé, řapíkaté, střičné, $^1/_2$střewičné; stopky úzlabičkowé, dwojčatné, nejkratší, 3kwěté, obzwláště na smitcích nahých; kwěty drobné, wně růžowé, u wnitř bílé. — Na chlumech Martiniky a Montferratu. 5.

Dřiwí přetwrdé slowe *bois de fer.*

Přeskoť. Chiococca. Schneeberre.

Kalich trubky wejcowité, kraje ostře 5zubého, stálého. Koruna nálewkowitá: trubky čili hrdla obhomolowitého, uštůw 5, ostrých. Tyčinek 5, nitky nejdoleji na korunu sotwa přirostlé, pýřité, prašníků čárkowitých, zawřených kratší. Čnělka na konci přikejowitá, celá nebo při2laločná. Malwice někdy dwojčatná, smačknutá, zuby kalichowými wěnčená, o 2 peckách papírowých, 1semenných. Semeno wisuté, překocené.

P. hroznatý. C. racemosa *Jacq. am. t.* 188. *f.* 3. *And. rep. t.* 284. *Tratt. tab. t.* 631. *Hook. exot. t.* 93. *Düsseld.* 1. *t.* 20. Periclymenum *Dill. elth. t.* 228. *f.* 295. Jasminum *Sloan.* 2. *t.* 188. *f.* 3. Snow-berry. Keř wětewnatý, zwýší muže, skoro přímý, rozdělený na wětwe dlauhé, oblé, lysé, sehnuté, ježto w lesech hustých wýše wyrostají, a skoro šlahaunowité se stáwají; listy wejčné, obak zakončité, nejcelejší, lesklé, střičné, 2palečné; palisty dole široké, dlauhaunce špidlaté; hrozny 2palečné, odwislé, úzlabičkowé, střičné; kwěty hned po rozwití bílé, newonné; koruna mnohem delší zubůw; nitky tyčinek pýřičkowaných; malwice bělostné, wyschlé, haubowaté, drobné, zuby kalichowými wěnčené. — Tu a onde w lesech a po jejich krajích na Karthageně, Jamaice, Domingu. Kwěte w prosinci až do února. ♄.

P. hadomorný. C. anguifuga *Mart. mat. m. br. t.* 5. C. brachiata *R. et Pav.* 2. *t.* 219. *f. b.* C. racemosa *H. B. et Kunth.* C. parviflora et paniculata *Willd.* Kořen wypaušti několik kmenůw prutowitých, 10′ wysokých; rozhy oblé, nejlysejší, jako listy střičné, krátkořapíkaté, wejčité, podlauhlé, zakončité, dole ostré, lesklé, nejcelejší, 4″ dlauhé, 2″ široké; palisty nejširší, krátké, nejkratšeji špidlaté; hrozny latowité, úzlabičkowé, listu krat-

Podřadí 9.

KAWOWNÍKOWITÉ. COFFEACEAE.

Kanta. Canthium. Canthium.

Kalich trubky wejcowité, kraje krátkého, 4—5zubého. Koruna trubky krátké, w hrdle wausaté, ústův 4—5 rozložených. Prašníky 4—5, u hrdla, sotwa čnící. Čnělka niťowitá, čnící. Blizna nerozdělená, tlustí, wejčitokulowatá nebo čepicowitá. Malwice kulowatá nebo dwojčatná, zuby kalichowými wěnčená, dužnatá, 2pauzdrá. Semena w pauzdrách ojedinělá, proti konci připewněná, nakřiwená.

K. drobnokwětá. C. parviflorum. *Lam. Roxb. t.* 51. *Guert. t.* 193. *f.* 3? Webera tetrandra *Willd.* Kanden-Kara *Rheed.* 5. *t.* 36. Strůmek nejwětewnatější, rozestrený, 6—7střewičný; rozby lysé, šedokoré, s trny střídnými, rownými, skoro rownoważnými, dlaubými (1½″) co meziklaubí nebo delší; listy pod trnami střídné, wejčité, krátkořapíkaté, lysé, sytě zelené, na rubu bledé, dělí trnův (3″ dlauhé, 1″ široké) často chomáčené; hrozny pod trny z úžlabíčka listního wyniklé, nesaucí kwěty (4—8) předrobné, žluté, wonné, na nejkratších stopečkách; malwice přikulowaté, zelenawé, přísmačknuté, hořké. — Na Koromandelu. 5.

Kořen, kůru a list užiwají proti anplawici a hlístám.

K. hořká. C. Rhedii *Decand.* Tsjierou-Kara *Rheed.* 5. *t.* 37. Kanti Braminův. Strůmek čili raději keř muže wyšší, trnatý; listy waječnokopinaté, zakončité, nejkratšeji řapíkaté, leskuté, 2½″ dlauhé; kwěty mnohé (3—6), úžlabíčkowé, krátce stopečkaté, drobné, zelenawé, newonné, na patero klané, 5mužné; malwice dwojčatná, ½″ dlauhá, wěnčená, hořká. — Na Malabaru. Pořád zelená, kwěte a zrá. 5.

Zwařenina listní proti bodelkám dětským.

Prwnol. Siderodendrum. Eisenbaum.

Kalich trubky zakulatělo4hrané, kraje sotwa nějakého, někdy o 4 zaubcích. Koruna trubky dlauhé, oblé, nahoře sotwa rozšířené, kraje se 4 laloky tupými, rozloženými, hrdla lysého. Prašníky 4, u hrdla sedawé, sotwa čnící, podlauhlé. Čnělka na konci na dwé klaná, zdělí koruny. Malwice wyschlé, zakulatělá, na konci

holá, 2pauzdrá, 2semenná. Semena wně naddutá, u wnitř s prohlubinkau okrauhlau.

P. trojkwětý. S. triflorum *Vahl.* Sideroxyloides ferreum *Jacq. am t.* 175. *f.* 9. (kwět). *Gaert. suppl. t.* 197. *Pluk. alm. t.* 224. *f.* 2. Strom okázalý, wětewnatý; listy wejčitokopinaté, ostré, nejcelejší, lesklé, řapíkaté, stříčné, ½střewíčné; stopky úžlabíčkowé, dwojčatné, nejkratší, 3kwěté, obzwláště na smítcích nahých; kwěty drobné, wně růžowé, u wnitř bílé. — Na chlumech Martiniky a Montferratu. ♄.

Dříwí přetwrdé slowe *bois de fer.*

PŘEKOŤ. CHIOCOCCA. SCHNEEBEERE.

Kalich trubky wejcowité, kraje ostře 5zubého, stálého. Koruna nálewkowitá: trubky čili hrdla obhomolowitého, uštůw 5, ostrých. Tyčinek 5, nitky nejdoleji na korunu sotwa přirostlé, pýřité, prašníků čárkowitých, zawřených kratší. Čnělka na konci příkejowitá, celá nebo přízlaločná. Malwice někdy dwojčatná, smačknutá, zuby kalichowými wěnčená, o 2 peckách papírowých, 1semenných. Semeno wisuté, překocené.

P. hroznatý. C. racemosa *Jacq. am. t.* 188. *f.* 3. *And. rep. t.* 284. *Tratt. tab. t.* 631. *Hook. exot. t.* 93. *Düsseld.* 1. *t.* 20. Periclymenum *Dill. elth. t.* 228. *f.* 295. Jasminum *Sloan.* 2. *t.* 188. *f.* 3. Snow-berry. Keř wětewnatý, zwýší muže, skoro přímý, rozdělený na wětwe dlauhé, oblé, lysé, sehnuté, ježto w lesech hustých wýše wyrostají, a skoro šlahaunowité se stáwají; listy waječné, obak zakončité, nejcelejší, lesklé, stříčné, 2palečné; palisty dole široké, dlauhaunce špídlaté; hrozny 2palečné, odwislé, úžlabíčkowé, stříčné; kwěty hned po rozwití bílé, newonné; koruna mnohem delší zubůw; nitky tyčinek pýříčkowaných; malwice bělostné, wyschlé, haubowaté, drobné, zuby kalichowými wěnčené. — Tu a onde w lesech a po jejich krajích na Karthageně, Jamaice, Domingu. Kwěte w prosinci až do února. ♄.

P. hadomorný. C. anguifuga *Mart. mat. m. br. t.* 5. C. brachiata *R. et Pav.* 2. *t.* 219. *f. b.* C. racemosa *H. B. et Kunth.* C. parviflora et paniculata *Willd.* Kořen wypauští několik kmenůw prutowitých, 10′ wysokých; rozhy oblé, nejlysejší, jako listy stříčné, krátkořapíkaté, wejčité, podlauhlé, zakončité, dole ostré, lesklé, nejcelejší, 4″ dlauhé, 2″ široké; palisty nejširší, krátké, nejkratšeji špídlaté; hrozny latowité, úžlabíčkowé, listu krat-

si. pyřité: koruny třikrát delši zubůw kalichowých — W [illegible] w Brasil., Guiané francauzské, Peru [illegible] na Ostrowu Sw. Trojce, Kubě a d. kwěte w [illegible] Liezn. ♄.

Od [illegible] rodu a obzwlásstě od posledního [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] zápach [illegible] ostr[illegible] [illegible] wyhazugjcího: žene na stolici a na moč.

Ixora. Ixora. Ixore.

K[illegible] trubky wejcowité, kraje malého, 4zubé: Koruna [illegible], trubky [illegible] delsi ustí [illegible] [illegible] Prasniky [illegible] w hrdle přisedawé. Čnělka [illegible] dwě [illegible], s [illegible] rozewřenýma [illegible] [illegible] Malwice [illegible], kalichem [illegible] [illegible] [illegible] zauzdra. Pecky [illegible], u wnitř [illegible] na břiše brbaté. Isemenné.

I. [illegible] I. Bandhuca *R*[illegible] *K*[illegible] 5[illegible] I[illegible] *D.* [illegible] Plamena [illegible] [illegible] Schett. [illegible] Kee [illegible] [illegible] — [illegible], s [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible], zak [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] wrch[illegible] konečný [illegible] směstnany, ne [illegible] [illegible] a pod kwět. [illegible] [illegible] [illegible] koruny [illegible] [illegible] we[illegible] [illegible] [illegible] 2. podwinuté [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] s [illegible] [illegible] [illegible] kalichowými čtwřeným [illegible] — [illegible] w [illegible] a wsude w [illegible] Kwěte pořad. ♄.

K[illegible] a klin. w Sel[illegible] [illegible] krwe [illegible] [illegible] Ixore [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] jako se [illegible] člowěk, [illegible]

Wasa. Pavetta. Scheflkorn.

Wrchol [illegible] daleko z trubky koruno-

Wšeliké surogáty na místo káwy po tu dobu užíwané nemohau ji nahraditi, a mnohé jich, obzwláště z čakanky zhotowené, škodí, působíce wření krwe, třesení a zlatau žílu. Ze 30 rodů toho pokolení ještě asi čtwery k témuž konci se sázejí; zrna ale od nich nejsau roweň káwownika obecného. Tyto rody jsau následující.

K. mauricky. C. mauritiana *Lam. t.* 160. *f.* 2. Rozhy stříčné, uzlaté, popelawokoré; listy stříčné, waječné, obak ostré, žílnatosíťkowané, přířapíkaté, lysé, 2½" dlauhé; stopky úžlabíčkowé, 1kwěté, saukromé, nejkratší; malwice podluhowaté, dole ostré, 2semenné; semeno podluhowaté, ostré, chruplawé. — W lesech na Burbonu ostrowu.

Od toho přichází špatná káwa, tak nazwaná *Café marron.*

K. bengalský. C. benghalensis *Roxb.* Listy waječnopodlauhlé, obak zakončité; palisty nerozdělené, zakončité; kwěty 4—6, úžlabíčkowé, příshlaučené, sedawé, po dwau pokrywkau 4listau, osinatau, podepřené, dwakrát wětší než barwínku menšího, listeny 2 stříčné, w pokrywce malé, kopinaté; waječníky po dwau w pokrywce přiblížené, lepem obklíčené; koruny o 5 lalocích podlauhlých; prašníky zawřené, malwice černé, menší nežli wišně. — Na wrších w Silhetu a Nepalu.

K. hroznatý. C. racemosa *R. et. Pav.* 2. *t.* 214. *f. a.* Kmeny asi 18' zwýší; wětwe odstálé, smačknuté, sochaté, kolenaté; listy nejcelejší, podlauhlowaječné, zakončité, lysé; palisty na dwé klané; hrozny úžlabíčkowé a konečné, za kwětení nachýlené, plodonosné, přímé; kwěty sedawé s listeny nejmenšími, padawými, ostrými; kalich bělozelený; koruna bílá: uštůw selnu, tých; nitky dole huňaté; malwice wejcowitá, 1—2semenná welikosti a barwy wišňowé; semena hladká, polokulowatá. — W hájích u Pati a Makory w Peruwii, kdežto wůbec *Café* slowe a taktéž se potřebuje.

K. zanguebarský. C. Zanguebariae *Lour.* Amajoua africana *Spreng.* Strom přímý, 6střewičný, s wětwemi krátkými, tlustými, rozewřenými; listy wejčitokopinatými, lysými; stopky úžlabíčkowé, nejmnožší, krátké, o kwětu jediném, bílém, s korunau řepicowitau, na šestero neb sedmero klanau; malwice podlauhlowejcowité, hranatožílnaté, 2semenné. — W lesech na pomoří zanguebarském.

Lusitanci strom ten také sázejí a semeno co káwu prawau užíwají.

K. mozambický. C. mozambicana *Decand.* C. ramosa *R. et Schult.* C. racemosa *Lour.* Strůmek 4střewičný,

no. Koruna podlauhlá,
ložených, ostrých, hrdl
podlauhlých, zawřených.
cowitá, hladká, šomolkat
plochých, tam wypuklýc

Z. obecná. R. emet
Mutis. H. et Bonpl. eq.
14. *t.* 26. Cephaelis em
Rich. dict. med. 26. *ic.*
přiwětewnatý; kmen poc
půldruhostřewičný, chlu
stříčné, nejodstálejší, ne
dole zaužené, blanowité, b
2—3palečné; palisty nejkr
ky úzlabíčkowé, málokwě
drobné, podepřené listen
kalich malý, zubůw nejmen
nálewkowitá: trubky válco
ši kalichu, kraje rozdělen
ostrých, u wnitř pýřitých,
měkkými huninami přízaw
nejkratších, w hrdle sedí
zdělí trubky; blizna tlustá,
hladká, kalichem wěnčená,
podlauhlá, obak ostrá, u w
Hojná w Nowé Granadě

bo podhnutého, hrdla wausatého nebo lysého. Malwice ořechowitá, 2peckowá, krajem kalichowým wěnčená, wyschnutím 10žeberná; pecky papírowokožnaté, žebernaté, 1semenné. Semeno přímé.

K. drobnokwětá. P. Simira *R. et Schult.* P. parviflora *Wild.* Simira tinctoria *Aubl.* 1. *t.* 65. Strom lysý, 10—12′ zwýší, 10″ ztlaušťí, s korau tlustau u wnitř červenau, na konci rozdělený na wětwe střičné, zprohýbané; listy eliptičnowejčité, náhle zakončité, rownoběžně žebernaté, wezpod bledší, přířapíkaté, měkké, nejcelejší, asi 14″ dlauhé, 6″ široké, na rubu červenožebré; palisty wejčité, zakončité, padawé; lata přímá, krátkostopkatá, dwakrát kratší listu; kalich krátký, o zubech 5 krátkých; koruna bílá alespoň dwakrát delší kalichu: lalokůw okraublených; tyčinky a čnělka z koruny čumící; malwice malé, waječné. — W lesech wlhkých w Guianě.

Kůru potřebují k barwení hedwábí a bawlny na červeno.

Křiwaušek. Palicourea. Palicourée.

Wšecko jako u karynty, koruna ale trubkowitá, přiwálcowitá, dole wolatá nebo nakřiwělá, krátce na patero klaná, pod prostředkem u wnitř wausatá; zuby kalichowé a ušty korunowé někdy přínestejné.

K. myšímor. P. Marcgravii *Hillair. pl. us. br. t.* 22. *f. A.* Erva de Rato *Marcg. p.* 60. *f.* 2. Rozhy přítyrhrané; listy podlauhlé, zakončité, dole tupaunké, krátkořapíkaté; palisty na tré klané; wrcholíky stopkaté, pýřítkowané se stopkau a wětwemi hranatými, šafránowě červcowými; koruna trubkowitá, nejkratšeji a tupě 5zubá, pupenečnatopýřitá, dole žlutě šafránowá, nahoře brunátná. — Podlé lesůw a w mýtech w Brasilii.

Potřebuje se co jed ke trávení myší.

K. ozdobná. P. speciosa *H. B. et Kunth.* Strůmek; rozhy lysé, oblé; listy podlauhlé, zakončité, dole ostré, blanowité, šerpiwaunké, lesklé; palisty lysé; laty stopkaté: wětwí hranatých, jakož i koruny pýřitosrstnatých. — Nedaleko Sw. Anny w Nowé Granadě.

Zemínowé nazýwají keř ten pro žlutost listí *ryzým* a mají je za neomylný lék proti čemě. Lék popuzuje kůži a ledwiny k větší činnosti. Weliké dawky otrawují.

K. barwířský. P. tinctoria *R. et Schult.* Psychotria tinctoria *R. et Pav.* 2. *t.* 211. *f. a.* Strůmek lysý, asi 18′ wysoký, nejwětewnatější, s rozhami oblými; listy odstálé, podlauhlé, zakončité, kožnaté, přířeřabaté, nejméně

Kalich trubky ol
bého. Koruna nálew
kých. Prašníky zawi
čumící. Malwice obw
chu wěnčená, 2pauzdr

H. dáwiwá. C. I
ic. Mart. mat. med. bras
C. emetica *Pers.* Cali
t. 80. Bylina, kořen r
mrcasy tenkými, niťov
hružlatokraužkowanými
ložená, pak wzestaupa
duchá nebo málowětew
wejčité nebo eliptičné,
bě žlabělý zaužené, n
pýřité; palisty přímázdři
tými; strbauly dlauhost
slé, 8—12kwěté; pokryv
wněšných okrauhlých, p
toeliptičných; koruna n
a w hrdle autle pýřitá;
dlauhá, dříwe brunátná,
pralesech stinných, wlhkéc
až do

podhnutého, hrdla wausatého nebo lysého. Malwice ichowitá, 2peckowá, krajem kalichowým wěnčená, schnutím 10žeberná; pecky papírowokožnaté, žeber-é, 1semenné. Semeno přímé.

K. drobnokwětá. P. Simira *R. et Schult.* P. parviflo- *Wild.* Simira tinctoria *Aubl.* 1. *t.* 65. Strom lysý, —12′ zwýši, 10″ zlaušti, s korau tlustau u wnitř čer-nau, na konci rozdělený na wětwe střičné, zprohý-né; listy eliptičnowejčité, náhle zakončité, rownoběž-žebernaté, wezpod bledší, přířapíkaté, měkké, nej-ejší, asi 14″ dlauhé, 6″ široké, na rubu čerwenožeb-; palisty wejčité, zakončité, padawé; lata přímá, krát-stopkatá, dwakrát kratší listu; kalich krátký, o zubech rátkých; koruna bílá alespoň dwakrát delší kalichu: kůw okrauhlených; tyčinky a čnělka z koruny ču-í; malwice malé, waječné. — W lesech wlhkých Guianě.

Kůru potřebují k barwení hedwábí a bawlny na čerweno.

KŘIWAUŠEK. PALICOUREA. PALICOUREE.

Wšecko jako u karynty, koruna ale trubkowitá, pří-cowitá, dole wolatá nebo nakřiwělá, krátce na pate-klaná, pod prostředkem u wnitř wausatá; zuby kali-wé a ušty korunowé někdy přinestejné.

K. myšímor. P. Marcgravii *Hillair. pl. us. br. t.* 22. *A.* Erva de Rato *Marcg. p.* 60. *f.* 2. Rozhy přičtyr-né; listy podlauhlé, zakončité, dole tupaunké, krát-apíkaté; palisty na tré klané; wrcholíky stopkaté, ločkowané se stopkau a wětwemi hranatými, šafráno-čerwcowými; koruna trubkowitá, nejkratšeji a tupě ibá, pupenečnatopýřitá, dole žlutě šafránowá, nahoo-brunátná. — Podlé lesůw a w mýtech w Brasilii.

Potřebuje se co jed ke trávení myší.

K. ozdobná. P. speciosa *H. B. et Kunth.* Strůmek; hy lysé, oblé; listy podlauhlé, zakončité, dole ostré, nowité, šerpiwaunké, lesklé; palisty lysé; laty stopka-wětwí hranatých, jakož i koruny pýřitosrstnatých. — daleko Sw. Anny w Nowé Granadě.

Zemínowé nazywají keř ten pro žlutost listí *ryzým* a mají je neomylný lék proti čemě. Lék popuzuje kůži a ledwiny k větší ostí. Weliké dawky otrawují.

K. barwířský. P. tinctoria *R. et Schult.* Psychotria ctoria *R. et Pav.* 2. *t.* 211. *f. a.* Strůmek lysý, asi 18′ oký, newětewnatější, s rozhami oblými; listy odstá- podlauhlé, zakončité, kožnaté, přířečabaté, nejméně

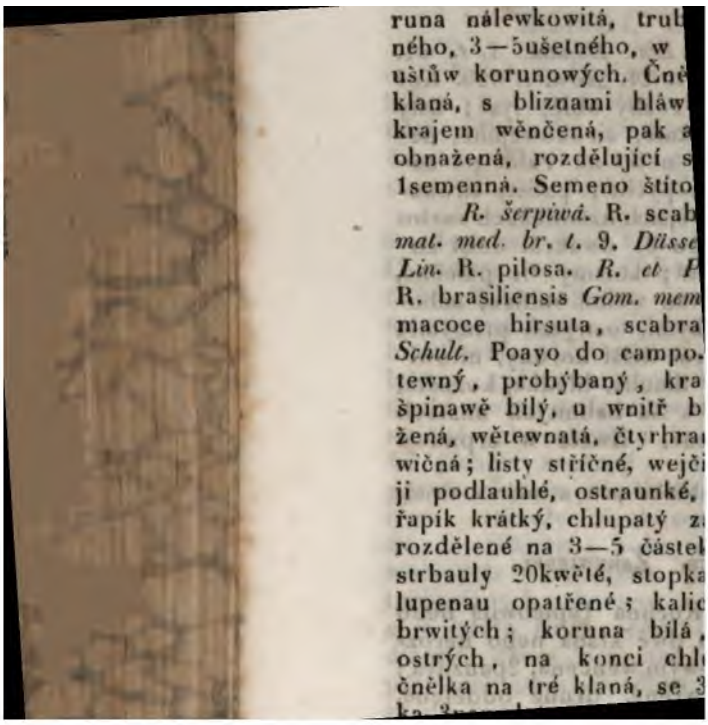

runa nálewkowitá, trul
ného, 3—5ušetného, w
ušťův korunowých. Čně
klaná, s bliznami hláw
krajem wěnčená, pak a
obnažená, rozdělující s
1semenná. Semeno štito

R. šerpiwá. R. scab
mat. med. br. t. 9. *Düsse*
Lin. R. pilosa. *R. et P*
R. brasiliensis *Gom. mem*
macoce hirsuta, scabra
Schult. Poayo do campo.
tewný, prohýbaný, kra
špinawě bílý, u wnitř b
žená, wětewnatá, čtyrhra
wičná; listy střídné, wejči
ji podlauhlé, ostraunké,
řapík krátký, chlupatý z
rozdělené na 3—5 částek
strbauly 20kwěté, stopka
lupenau opatřené; kalic
brwitých; koruna bílá,
ostrých, na konci chl
čnělka na tré klaná, se 3
ka 3

Smrdeň. Serissa. Serisse.

Kalich kraje na patero, řídko na čtwero klaného, s ušty krátkými a několika zuby mezi ně položenými. Koruna nálewkowitá: trubky u wnitř srstnaté, kraje o 5, řídko 4 uštech, w paupěti zdwojnásobněných. Tyčinek 5—4. Prašníky čumící, čárkowité. Čnělka zawřená. Blizna na dwé klaná. Malwice zakulatělá, 2pauzdrá, krajem kalichowým wěnčená.

S. obecná. S. foetida *Commers. Lam. t.* 151. *f.* 3. Lycium japonicum *Thunb. jap. t.* 17 *Curt. mag. t.* 361. L. foetidum *Liu.* Dysodea fasciculata *Lour.* Keř 3střewičný, asi buksu podobný, pěkný, smrdí ale, třen jsa, lejnem člowěčím; smítky a rozhy střídné, čtyrhrané, po hranách jakož i listy po kraji a žíle šerpiwaunké; listy střídné, wejčité, podlauhlé, dole w řapík krátičký zaužené, ostré, nejcelejší, asi 7palečné; palisty s řapíky srostlé, široké, krátké, štětinami ukončené; kwěty sedawé, konečné, ojedinělé nebo po 2—3; koruna asi 4‴ dlauhá, o 5—4 uštech, w mastné půdě o 6—8. — W Číně, na Žapanu, Kočinčíně a jinde na wýchodním swětě horkém; u nás we skleniku. Kwěte w květnu až do září. ♄.

Hořký kořen potřebují proti běhawce a wředům.

Podřadí 11.

DUTOSEMENKOWITÉ. ANTHOSPERMEAE.

Dutosemenka. Anthospermum. Amberstrauch.

Kwěty dwojdomé, řídko mnohomanželné nebo obojaké. Kalich kraje nejmenšího, 4zubého, padawého. Koruna trubky krátké, kraje 4dílného s ušty w paupěti chlopnitými. Tyčinky dole w trubce připewněné; prašníky čumící. Čnělka žádná nebo nejkratší. Blizny 2 nejdelší, srstnaté nebo odstálé, chlupaté. Plod ze dwau pauzder nejsnadněji oddělitelných, na ploše wnitřní ploskaunkých, nepukawých, 1semenných.

D. ethiopská. A. aethiopicum *Lin. cliff. t.* 27. Frutex af. ambram spirans *Pluk. alm. t.* 183. *f.* 1. Keř malý, wětewnatý, kafrem silně zapáchající, wětwe oblé, rozhy čtyrhrané, pýřičkowané; listy střídné, čárkowitokopinaté, lysé, po kraji maličko podwinuté, ostré, sedawé; palisty s dolejškem listůw srostlé, na prostém konci kopinaté,

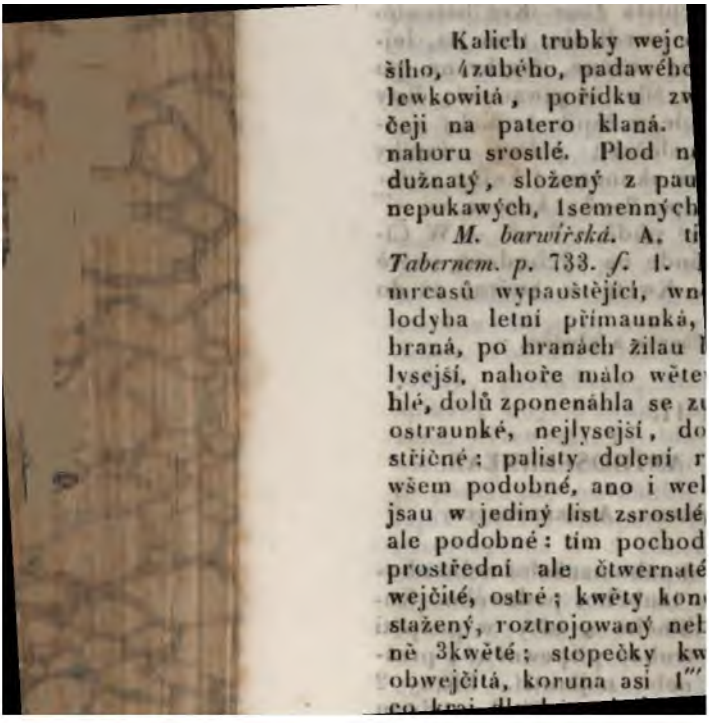

Kalich trubky wejc
šího, 4zubého, padawého
lewkowitá, pořádku zw
čeji na patero klaná.
nahoru srostlé. Plod n
dužnatý, složený z pau
nepukawých, 1semenných
M. barwířská. A. t
Tabernem. p. 733. *f.* 1.
mreasů wypauštějící, wn
lodyha letní přímaunká,
braná, po hranách žilau
lysejší, nahoře málo wěte
hlé, dolů zponenáhla se z
ostraunké, nejlysejší, do
střičné: palisty doleni r
wšem podobné, ano i wel
jsau w jediný list zsrostlé
ale podobné: tim pochod
prostřední ale čtwernaté
wejčité, ostré; kwěty kon
stažený, roztrojowaný ne
ně 3kwěté; stopečky kw
obwejčitá, koruna asi 1‴

Smrdeň. Serissa. Serisse.

Kalich kraje na patero, řídko na čtwero klaného, s ušty krátkými a několika zuby mezi ně položenými. Koruna nalewkowitá: trubky u wnitř srstnaté, kraje o 5, řídko 4 uštech, w paupěti zdwojnásobněných. Tyčinek 5—4. Prašníky čumící, čárkowité. Čnělka zawřená. Blizna na dwé klaná. Malwice zakulatělá, 2pauzdrá, krajem kalichowým wěnčená.

S. obecná. S. foetida *Commers. Lam. t.* 151. *f.* 3. Lycium japonicum *Thunb. jap. t.* 17 *Curt. mag. t.* 361. L. foetidum *Liu.* Dysodea fasciculata *Lour.* Keř 3střewičný, asi buksu podobný, pěkný, smrdí ale, třen jsa, lejnem člowěčím; smítky a rozhy stříčné, čtyrhrané, po hranách jakož i listy po kraji a žíle šerpiwaunké; listy stříčné, wejčité, podlauhlé, dole w řapík kratičký zaužené, ostré, nejcelejší, asi 7palečné; palisty s řapíky srostlé, široké, krátké, štětinami ukončené; kwěty sedawé, konečné, ojedinělé nebo po 2—3; koruna asi 4''' dlauhá, o 5—4 uštech, w mastné půdě o 6—8. — W Číně, na Žapanu, Kočinčíně a jinde na wýchodním swětě horkém; u nás we skleniku. Kwěte w kwětnu až do září. ♄.

Hořký kořen potřebují proti běhawce a wředům.

Podřadí 11.

DUTOSEMENKOWITÉ. ANTHOSPERMEAE.

Dutosemenka. Anthospermum. Amberstrauch.

Kwěty dwojdomé, řídko mnohomanželné nebo obo-. Kalich kraje nejmenšího, 4zubého, padawého. Ko- trubky krátké, kraje 4dílného s ušty w paupěti pnitými. Tyčinky dole w trubce připewněné; praš- čumící. Čnělka žádná nebo nejkratší. Blizny 2 lší, srstnaté nebo odstálé, chlupaté. Plod ze dwau ler nejsnadněji oddělitelných, na ploše wnitřní plo- kých, nepukawých, 1semenných.

ethiopská. A. aethiopicum *Lin. cliff. t.* 27. Frutex am spirans *Pluk. alm. t.* 183. *f.* 1. Keř malý, tý, kafrem silně zapáchající, wětwe oblé, rozhy é, pýříčkowané; listy stříčné, čárkowitokopinaté, kraji malíčko podwinuté, ostré, sedawé; palisty m listůw srostlé, na prostém konci kopinaté,

pauzdrý, zakulatělý,
černý; semeno zakul
podduté. — Na pažite
a Ewropě jižné, sewer
a srpnu. 4.

Kořen usušený a zem
a dělání laku mořenowého;
tu wlastnost do sebe, že děl
sliny, mléko,) anobrž i kost
stlin dělají. Pro weliký už
prostřední u množství welik

M. zimostrazná. R.
R. anglica *Huds.* Podob
a i s listím přezimuje,
dy 4) docela podobné,
eliptičné, za čerstwa be
žíle nazpátek kolcatošerp
trojowané; ušty korunow

Kořen též w barwířstw
kém množství se sází a kořer
barwinu (mořenowinu) nežli naš

M. lesklá. R. lucida
folia *D'Urvill.* Též rod př
dyhy na hranách méně kol
tičné neb obwejčité, lesklé
caté nebo docela bezkolc
zakončité.

listům co do welikosti a twaru podobné, hoření mnohem kratší, nejhořejší nejkratší; listy nejhořejší podkwětní kopinaté, brotivé; koruny wně červenavé, žerpivé, u hrdla bílé trubky co dvoj dlouhé; plody zrnkovanožerpivanaké. — Na suchopatřích výslunných. Kwěte w červnu a lipnu. 4.

M. wonná. A. odorata *Lin. Fl. dan. t.* 562. *Mill. ic. t.* 55. *Lam. t.* 61. *Plenk t.* 53. *Schk. t.* 23. Planá mařena *Mat. Wel.* 286. Bužcowé kořeni. Kořen oddenku daleko se rozplazujícího, tenkého, wětewnatého, červeně hnědého, klaubnatého, z koncův wětwí wyhánějícího lodyhy letní, přímé, ½—1′ wysoké, čtyrhrané, jednoduché; listy střičné, lesklé, po kraji a na žíle wzhůru štětinkowanoščerpiwé, krátkohroté, dolení podlauhlowejčité, hoření podlauhlokopinaté nebo kopinaté, dolů maličko se zužující; palisty dolení rozdělené na listy 2, hoření na tré klané, které jako listy wyhlížejí, takže to wypadá, jakoby dole byly listy šestnaté, nahoře ale osmaté; z konce lodyhy a tedy z úžlabíčka nejhořejších listův wynikají stopky 2—3, listu asi dwakrát delší, několikrát roztrojenowrcholičené; listeny dolení drobné, kopinatočárkowité, hoření nejmenší; kwěty bílé, kraje asi zdělí trubky; plody dwojkulaté, udičitoštětinaté. — W prsti lesův stinných po největším dílu Ewropy. Kwěte w květnu a červnu. 4.

Čerstwá nemá zápachu, usušená ale woní příjemně a silně jako tráwa wošawka. Čerstwá wchází do *wína májowého* nebo *bylinného*, jehož w některých krajinách lid sprostý užíwá. Jindy bylinu potřebowali w lékařstwí (Matrisylva).

Mařena. Rubia. Röthe.

Kalich trubky wejčitokulowaté, kraje skoro žádného. Koruna kolowitá, 5dílná. Tyčinky krátké. Čnělky 2 krátké. Plod dwojčatný, zakulatělý, zhobulelý, šťawnatý.

M. barwířská. R. tinctorum *Lin. Plenk t.* 57. *Lam. t.* 60. *f.* 1. *Schk. t.* 23. *Sturm f.* 3. *Hayn.* 11. *t.* 40. *Dürsteill. t. t.* 18. *Wagn.* 1. *t.* 119. Mařena zahradní *Mat. Hdj.* 238. — *Wel.* 286. Mařena, mořena, mořenka, broč, brotec. Kořen oddenku pod zemí se rozplazujícího a rozwětwujícího, co brko tlustého, wyhánějícího několik lodyh letních, 2—3′ dlauhých anebo delších, běwných, čtyrhranných, po hranách dolů krátkokolcatých, nejodstálejších obyčejně střičně wětewnatých; listy střičné, kopinaté nebo podlauhlo- a eliptičnokopinaté, krátce zakončité, w řapík zaužené, lysé, po kraji a na rubu po žíle

23. *Plenk t.* 54. Syřišťowá bylina *Mat. Wcl.* 111. Kořen mnoholetý; lodyha přímá nebo dole wzestaupawá, tuhá, dole oblá, čtyrżebrá, nahoře čtyrbočná, jednoducha nebo střičně wětewnatá, latowitá, pýřitošerpiwá, listy střičné a palisty šestnaté neb osmaté, čárkowité, na líci pýřičkowané, na rubu přiaksamitnopýřičkowané, hrotité; palisty obyčejně trochu kratší; lata hustá, třebas střewic dlauhá s wětwemi odstálými, hustokwětými; wrcholiky úżlabičkowé, 2krát roztrojené; stopečky pak rozewřené; kwěty žluté; ušty korunowé, wejčité, tupaunké, nejkratšeji špidlaté; plody hladké. — Na lukách, pastwinách, podlé lesůw Ewropy a Sibirie. Kwěte w čerwnu až do podzimku. ♃.

Kořen barwí na žluto, kosti na čerweno, když ho zwířata po nějaký čas žrala jsau. Nať kwětaucí sráží mléko a tudyž potřebuje se u dělání sýra. Druhdy w lékařstwí (Galium).

S. powázka. G. Mollugo *Lin. Fl. dan. t.* 455. *Plenk t.* 55. *Engl. bot.* 1623. Powázka, přitula. Kořen mnoholetý; lodyha położená nebo přímá, čtyrhraná, lysá nebo srstnatá, wětewnatá, latowitá; listy střičné, jakož i palisty kopinaté neb obwejčitokopinaté, hrotité, wezpod nelesklé, po kraji šerpiwaunké; palisty dole a u prostřed 3listé, hořeji 2listé, nejhořejší 1listé; wrcholiky úżlabičkowé a

M. chilská. R. chilensis *Molin.* Lodyha hladká, z mládí 4bočná, pak oblá, přímaunká; listy podlauhločárkowité, hrotité, po žíle a krajích roztraušeně chlupaté; stopky úžlabíčkowé, stříčné, 1kwěté, trochu delší listu na konci jakož i listeny srstnataunké. — W Chíli blízko Rankaguy.

We wlasti slowe *relbun*, a kořen slauží k barwení.

M. huňatá. R. hypocarpica *Decand.* Valantia hypocarpica *Lin.* R. Brownei *Spreng.* Lodyha čtyrbočná, po hranách huninami dlauhými mrtnatá; listy waječnopodlauhlé, obak srstnaté; stopky úžlabíčkowé, listu sotwa kratší, 1kwěté; listeny podlauhlé, přísrstnaté; kwět a plod w pokrywce přísedawé; malwice chlaupkowaná. — Na Jamaice, kdežto kořen také k barwení na čerweno se bere.

M. relbun. R. Relbun *Cham et. Schlecht.* Rubiastrum *Feuill.* 3. *t.* 45. Celá šerpiwá a krátce srstnatá; lodyha ostře 7hraná; listy obwejčitoeliptičné, tupé, hrotité, přiblanowité, po kraji brwité, obak srtnatošerpiwé; stopky úžlabíčkowé, 1kwěté, stříčné nebo přesleněné; listeny širokopinaté; kwěty sedawé; malwice sedawá, kulowatá, čerwená, řídkochlupá. — W Chíli, Brasilii u Karakasu.

W Chíli kořen k barwení na čerweno potřebují.

Swízel. Galium. Labkraut.

Kalich trubky wejčitokulowaté nebo podluhowaté, kraje skoro žádného. Koruna kolowitá, 4-, přeřídko 3-dílná. Tyčinky krátké. Čnělky 2 krátké. Plod dwojčatný, zakulatělý, řídko podluhowatý, wyschlý, z dwau pauzder nepukawých, 1semenných složený.

S. bahní. G. palustre *Lin. Fl. dan. t.* 423. *Engl bot. t.* 1857. Kořen teníčký, přesleněnomrcasatý, popelawý; lodyhy běwné, rozestřené, ostře 4hrané, lysaunké nebo nazpátek šerpiwaunké, wětewnaté; listy stříčné, tupé, lysé nebo po kraji šerpiwaunké, wětewnaté: dolení jakož i palisty 2 obwejčité, nestejné, hoření stříčné a palisty [illegible] kopinaté, nejhořejší stříčné, bezpalisté; wr[illegible]sochané nebo roztrojené, dohromady dělají[illegible]; kwěty bílé, drobné: koruna uštůw wejčit[illegible]; stopečky plodonosné rozewřené; plody [illegible] Podlé potokůw, rybníkůw po Ewropě [illegible] kwětnu a čerwnu ♃.

[illegible] píci dáwá.

[illegible]*towý.* G. verum *Lin. Blak. t.* 131. *Schk. t.*

nákalichowá, trubkowitá, nálewkowitá: trubky stejné nebo dole wolaté čili ostružnaté, kraje 5-, řídko 3—5laločného. Tyčinek 5—1 z trubky korunowé wyniklých. Čnělka niťowitá. Blizny 2—3 prosté nebo w jednu srostlé. Waječník 3pauzdrý: pauzder 2pauzdrých, menších. Wajéčko jediné w pauzdru úrodném wisuté. Plod blanatý nebo přípeckowitý, hned 3pauzdrý, pauzder 2 prázdných, hned 1pauzdrý. Semeno ojedinělé, wisuté, bezbílečné. Kel rowný kořínku hořeního, děloh plochých.

Byliny nebo zeliny. Listy střídné, jednoduché, celé, až i wyštěrbené, bezpalisté. Kwěty obojaké nebo jednodomé, na wrcholcích konečných, rozsochaných, často chomáčených.

Nyní znají asi 140 rodů (w 10—12 pokoleních), rozlosowaných hlawně po pásmě mírnosewerném obojího světa; w horkém pásmu toliko na horách wysokých. Kořeny jejich na sílicí bohné jsau wýborným lékem; některé letní slauží na salát.

Nard. Nardostachys.

Kalich kraje 5dílného s ušty listowitými, wejčitopodlauhlými, ostrými, přizubatými, stálými. Koruna prawidelná, bezostružná, tupě 5laločná, w hrdle wausata. Tyčinky 4 nejdoleji z koruny wyniklé. Blizna hlawkowi-

delších s ušty kratičce špidlatými; plody černawě hnědé, lysé, příswraskalé. — W lesech evropských. 4.

Kořen barwí na červeno.

S. obecný. G. Aparine *Lin. Fl. dan. t.* 495. *Plenk t.* 56. Swizel *Mat. Hój.* 237. — *Wel.* 285. Přitula, dryzda. Kořen tenký, letní, wypaužtí lodyhu slabau, wětewnatau, asi 1—2′ dlaubau, čtyrhranau, po hranách nazpátek kolcatošerpiwau; listy s palistoma dwěma nebo čtyrmi čárkowitokopinaté, někdy podlauhlé, 1žilé, hrotité, po kraji a žíle wezpod kolcatošerpiwé, na líci šerpiwé, na rubu lysé; stopky úžlabičkowé, sochaté, chudokwěté, pak dohromady přílatněné, kwěty drobné, bílé; stopky plodonosné přímé, stopečky rozewřené; worečky zakulatěloledwinowité, asi 1‴ široké, 1½‴ dlauhé, udičitošerpiwé, někdy hladké. — W plotech, na polích a zahradách po Ewropě, Asii sewerné. Kwěte w červnu až do podzimku. ☉.

Kořen barwí na červeno; šťáwa z nati druhdy se užíwala proti wodnatělnosti a woleti, semeno co surogat káwowý obzwláště na Hybernii.

Podřadí 13.

WÍČKOWKOWITÉ. OPERCULARIEAE.

Wíčkowka. Opercularia.

Kalich kraje 3—4laločného. Koruna na tré neb patero klaná. Tyčinka 1—5. Semena přihladká.

Zeliny nebo podkře. Listy střídné s patrnými palisty. Strbauly kulowaté, konečné nebo w rozporách sedawé nebo stopkaté. Pokrywka wšeobecná žádná nebo ze 2 listů a 2 palistů.

W. mařenowitá. O. rubioides *Juss.* Bylina; lodyhy čtyrhrané, wzestaupawé, lysé; listy kopinaté, po kraji podwinuté, jakož i na žíle wezpod šerpiwé; palisty obak srostlé, celé nebo 2zubé; strbauly w rozporách wětwowých krátkostopkaté, nachýlené, kulowaté, nahé, wětší hrachu. — Na Nowém Hollandu.

Řád 122.

ODOLENOWITÉ. *VALERIANEAE.*

Kalich trubky s waječníkem srostlé, kraje rozdílného, zubatého, rozděleného anebo celého, nadwinutého, pak se zwětšujícího a w ómyří se rozwinujícího. Koruna

lilákowé, s krajem nestejným; plody wěnčené kalichem přemalým, nepatrně 3zubým, podlaublowejcowité, smáčknuté, obak dosti ploské, po kraji brázdau opatřené, na bocich dwojšnorečné, se šnorkem jedním přetenkým; stěna na straně pauzdra aurodného přetlustá, prazdných nedokonalau přehrádkau oddělených, takže plod na průřezu 2pauzdrý se wyskytuje. — Na rolích a polích neaurodných největšího dílu Ewropy. Kwěte w dubnu a kwětnu. ☉.

Mladistwé rostlinky tohoto rodu, dříwe nežli wyhnaly do stonku, jíme za salát času zimního a jarního; sází se tedy w zahradách.

T. kýlatá. V. carinata *Lois.* Fedia carinata *Steff.* Podobá se welmi předešlému, liší se plody podlaublými, skoro 4bočnými, na zadní ploše hluboce žlabatými, na přední dosti plochými a obak rozšířenými, w kraj wymklými, u prostřed a na bocích autle 1žilými, krajem kalichowým sotwa patrným, 1zubým wěnčenými a na prořezu 3pauzdrými, stěny neztlustlé. — Roste u nás a kwěte jako předešlý.

T. ušatá. V. auriculata *Decand.* Fedia auriculata *Koch. Reichenb. cr.* 1. *f.* 128. 129. Též předešlým podobná; plody zakulatělé, autle 5žilé, napřed jednobrá-

Kořen té rostliny přewonný a hořký byl starým welmi wážený, který ale nyní do Ewropy se nepřiwáží (Nardus indica, spica nardi).

N. hrubokwětý. N. grandiflora *Decand. coll.* 7. *t.* 2. Kořen jako předešlého; lodyha taktéž wysoká, nejjednoduššl, lysá, opatřená toliko brázdičkama nepatrnýma, šedohnědýma, nahoře nahá, chudokwětá; listy kořenowé podlauhlokopisťowité nebo podlauhlokopinaté, 8—12″ dlauhé, wždycky kratší nežli lodyha, ostré nebo náostré, bledozelené, na rubu pod koncem 5—7žilé, silně zaužené w řapík plochý, obraubený; listy lodyhowé w jednom anebo dwau sudách, klínowitokopinaté, nebo náwejčité, na zpodině a na kraji pýřité, 3—4″ dlauhé, na zpodině krátce pošwowité, hořeni kratší a širší, skoro bez pošew; chocholíky ojedinělé, konečné, 3—6″ dlauhé, se 2—3 sudami stopek skoro 4-křídlých, hnědých, 1—3″ dlauhých, nesoucích na konci jednoduchém anebo naštípnutém chomáč malý, zakulatělý, pokrywkatý, kwětů welikých, bledě růžowých; listeny caulowé, wejčité, ostré, bělawé, 2 větší pod každým chomáčem, 1—3 užší a kratší pod wšakým kwětem; koruna na ½″ dlauhá, na zpodině s nepatrným protahem — Na horách himalajských. 4.

Kořeny wyhlížejí jako předešlého, toliko že jsau tlustší. Wůni wydáwají mnohem líbeznější.

Trhuna. Valeriabella. Feldsasat.

Kalich kraje zubatého, stálého. Koruna bezostružná, prawidelná, 5laločná. Tyčinky 3. Blizna přírozdělená nebo na tré klaná. Plod 3pauzdrý, přiblanowitý, nepukawý, krajem kalichowým rozdílně zubatým a přirostlým wěnčený: 1pauzder 1—2pauzdrých, 2—1 aurodných.

Zeliny drobné. Lodyhy sochaté. Listy podlauhlé nebo čárkowité, hořejší někdy protistěné. Kwěty w rozporách ojedinělé nebo swazkatowrcholičené, listenaté, drobné.

T. locykowá. V. olitoria *Moench.* Valeriana olitoria *Lin. Plenk t.* 30. *Sturm f.* 2. Fedia olitoria *Vahl.* F. locusta *Reichenb. cr. t.* 60. Polní, jarní salát. Kořen letní, tenký, mrcasatě wětewnatý; lodyha přímá, 2—12″ wysoká, hranatá, hladká, rozsochaná; listy kořenowé kopisťowitě podlauhlé, lodyhowé střičné, objímawé, čárkowitopodlauhlé, po kraji krátce brwité, dolení nejčastěji celé, tupé, hoření někdy dole zubaté, užší a ostré; wrcholíky malé, strbaulowitě shlaučené; kwěty předrobné,

Hayn. 3. *t.* 33. *Düsse*
Háj. 8. *b.* Kozlík *Ma*
prst tlustý, wètewnat
wýběžek a wyháni l
mé, oblé, hladké, lys
taucí mnohem nižší,
nebo eliptičné, wykra
lyrowité, w řapík d
wyštěrbené, 3—4jařmé
lejší nebo wykrajowan
ostraunké, lysé; wrch
hromady latu dělajici;
ločné, autlé; plody na
nopýřitýma, na druhé
Šwýcařich a na Krko
wnu. 4.

Kořen jeho jindá w lé
ného.

O. dwaudomý. V.
f. 9. *Hayn.* 3. *t.* 31. *Rei*
Mat. Háj. 9. *b.* — *W*
plaziwý, z kolínek tenk
přímá, asi střewičná, ob
zaokrauhlowejčité nebo
co čepel listowá dlauhém
tupé neb

hy dolejšek dřewnatý, podkřowitý wyhání coročně
ioho wětwí letních, asi 2′ wysokých, přímých anebo
estaupawých, oblých, čtwerem žil přihranatých, jako
atní díly nejlysejších; listy stříčné, wejčité neb kopi-
é, zakončité, tupaunké, jíním siwým potažené, dolení
prostřední w řapík krátký zaužené, nejhořejší sedawé;
a skoro kytkowitá, konečná, stříčnowětewná s listeny
kowitými; trubka kalichowá čárkowitopodlauhlá, čár-
wané, s krajem kraužkowitým, wraubkowaným; koru-
$^1/_2$—$^3/_4$″ dlauhá, karmínowá nebo tmawě růžowá, ano
bílá, dole prodlaužená w ostruhu čárkowitau, tupau,
stawající, kalichu dwakrát delší a kratší nežli trubka
ilá. — Na skalách, starých zdech Ewropy jižné. Kwě-
w čerwnu až do srpna. ♃.

Rostlina pro ozdobu w zahradách obyčejná.

Odolen. Valeriana. Baldrian.

Kraj kalichowý za kwětení nadwinutý, pak rozwi-
tý w čmýří mnohoštětinné, perowité, padawé. Koruna
bky obhomolowité nebo wálcowité, dole stejné nebo
laté, bezostružné, kraje tupě na patero, řídko na tré
ného. Tyčinky 3. Plod nepukawý, zralý 1pauzdrý,
menný.

O. kozlík. V. officinalis *Lin. Blak. t.* 171. *Fl. dan. t.*
). *Schk. t.* 5. *Plenk t.* 27. *Sturm f.* 9. *Hayn.* 3. *t.* 32.
sseld. 6. *t.* 19. *Wagn.* 1. *t.* 20. Kozlík menší *Mat.*
t. 8. *b.* Obecný kozlík *Mat. Wel.* 10. Odolen, ko-
, baldrian, paldrán. Kořen oddenku krátkého, jakoby
usnutého, w hojných mrcasech ukrytého, wyhánějícího
lnu nebo několik lodyh; lodyha zwýši 2—5′, přímá,
le 4hraná, nahoře oblá, brázdowaná a stříčnowětew-
na kolínkách anebo od dola až do prostřed srstna-
listy stříčné, wšecky wyštěrbené: úkrojůw 6—11jař-
ch s lichým, kopinatých nebo čárkowitých nebo elip-
nokopinatých, pobočních buď toliko na dolením kraji
atých a na hořením celých, konečného obak zubatého,
řitých anebo lysých, ostraunkých anebo tupých;
cholíky mnohokrát roztrojené, konečné, pod úžlabíč-
n wětwowým opatřené listeny čárkowitokopinatými,
zdřitými; kwěty pleťowé nebo bílé. — Na místech
ných, wlhkých, w lesech a křowištích skoro po celé
ropě. Kwěte w čerwnu až do srpna. ♃.

O. bezolistý. V. sambucifolia *Mikan.* V. repens
st. Kozlík, odolen. Jměním podobá se předešlému;

zahalená. Semeno bílečnaté. Kel rowný, kořínku hořeního.

Byliny, zeliny, řídko podkře. Listy střídné, jednoduché, celé nebo wyštěrbené, bezpalisté. Kwěty obojaké, obyčejně nepravidelné, w strbauly konečné nahlaučené, a plewami oddělené, řídko w hořením úžlabíčku chomáčené a jakoby přeslenčné.

Sem náleží wíce 120 rodů w 6—7 pokolení rozdělených a rozlosowaných po mírnosewerném pásmu; malíčko jich na jižném kraji Afriky. Nejwíce jich w jižné Ewropě a Malé Asii.

Štětka. Dipsacus. Karden.

Kraj kalichowý lochanowitý, mnohozubý nebo celý. Obkališí ukončené krajem auzkým, wraubkowaným anebo zubatým. Koruny wšecky stejné, na čtwero klasné. Ježle plewnaté. Pokrywka lupenůw wněšných delších nežli wnitřních.

Š. saukennická. D. fullonum *Mill. Plenk t.* 50. *Kern. t.* 74. *Hayn. term. bot. t.* 41. Štětka zahradní *Mat. Háj.* 186. b — *Wel.* 220. Štětka, drápač, bádel. Kořen ozimý; lodyha přímá, 4—5střewičná, hranatě brázdowaná, po hranách, obzwláště nahoře s kolci krátkými, silnými, přisehnutými; listy lysé, sedawé, podlauhlé, střihanozejkowané, lodyhowé široke, srostlé, nejhořejší celé; strbauly walcowitohomolowité, 2—3″ dlauhé; lupeny pokrywkowé čárko-

té, lysé. — Na lukách wlhkých, rašelinných, wyšších w Ewropě a Lewantu. Kwěte w kwětnu a čerwnu. 4.

Kořen jeho jindá w lékařstwí se potřebowal (Phu minus).

O. kocmaudek. V. celtica *Lin. Jacq. coll.* 1. *t.* 24. *f.* 1. *Sturm f.* 44. Nardus celtica *Mat. Hdj. b.* — *Wd.* 7. c (obraz w prawo). Kocmaudek. Kořen oddenku úkosného, wřetenatého, mrcasatého a oděného šupinami nahoře čuprynu dělajícími; lodyha přímá, sotwa na píď wysoká, oblá, čárkowaná, jednoduchá, chudolistá, lysá jako ostatní díly; listy nejcelejší, tupé, kořenowé podlauhlo-kopinaté nebo (řídko) čárkowité, w řapík zaužené i se řapíkem 2″ dlauhé, lodyhowé někdy žádné, někdy 2, čárkowité; hrozen klasowitý, střídnowětewný, 1—3″ dlauhý, přímý, obyčejně přetržený; kwěty mnohomanželné, jednadomé nebo dwojdomé, špinawě nažluté, wně červenawé, samčí větší: trubka kalichowá čárkowitě podlauhlá, kraje nejmenšího; koruna trubky welmi autlé, kraje zwonkowitého, na čtwero klaného, ušťůw wejčitých, tupých, rozložených; tyčinky 2, delší ušťůw korunowých, čnělka nejkratší; kwěty obojaké: trubka kalichowá podlauhlá, s krajem kraužkowitým; koruna trubky krátké, kraje 5dílného, s ušty rozloženými, wejčitými, delšími tyčinek; čnělka čnějící, s bliznau na tré klanau, podwinutau. — Na Alpách žulowých Francie, Italie, Švýcar, Korutan, Štyrska Kwěte w lipnu a srpnu. 4.

Kořen zápachu a chuti kořenných drubdy w lékařstwí se potřebowal (Nardus celtica).

Řád 123.

CHRASTAWCOWITÉ. *DIPSACEAE.*

Kalich trubky s wejcelníkem wíce méně srostlý, kraje rozdílného, celého nebo zubatého nebo w ušty štětinowité rozděleného, čmýrowitého. Obkališí ztuha kalich obkličující a končící se krajem auzkým, celým anebo zubatým anebo širokým, mázdrowitým, zubatým. Koruna připewněná w ústí kalichowém: kraje na čtwero nebo na patero klaného, často nestejného, w paupěti střechowitého. Tyčinky 4, z dolejška trubky wyniklé: nitky prosté, přeřídko 2bratré. Wejcelník 1pauzdrý, 1-wejcený: wajéčko wisuté. Čnělka 1; blizna jednoduchá nebo krátce 2laločná. Nažka 1pauzdrá, často zobanitá, krajem kalichowým wěnčená a stálým obkališím

krywka z lupenův kopinatých, ostrých, brwitých, vnějších delších nežli plewy, rozložených; kwěty modré, řidko pleťowé nebo bílé; obkališť čtyrhrané, hluboce 8brázdé, srstnaté, ukončené krajem krátce 4zubým, štětinatobrwitým; kraj kalichowý 5štětinný. — Na lukách a pastwinách z rowin až na Podalpí, w Ewropě skoro celé. Kwěte w srpnu až do září. 4.

Oddenek kořenowý byl jindá lékem váženým, nyní tolikowé kařstwí dobytčím se potřebuje.

Hlaváč. Asterocephalus. Sternkopf.

Kraj kalichowý lochanowitý, s 5 zuby štětinowitými, pořídku celý. Obkališť w celé nebo polowičné délce 8brázdé nebo 8žebré a bezbrázdé, ukončené krajem welikým, zwonkowitým anebo kolowitým, mázdrowitým. Koruna na patero klaná. Ježle plewnatá. Lupeny pokrywkowé, obyčejně 2řadé a rozložené.

H. černorudý. A. atropurpureus *Spreng.* Scabiosa atropurpurea *Lin., Scop. del.* 3. *t.* 14. *Cult. dipt.* 2 *t.* 11. *Bot. mag. t.* 247. Kořen letní nebo ozimý; lodyha přímá, 1½—2′ wysoká, wětewnatá, lysá; listy přílež-

bycejně štětinatých. Obkališí 4bočné, w 4 nebo wice překrátkých zubůw wycházející. Koruna na čtwero klaná. Ježle plewnaté. Lupeny pokrywkowé obyčejně 2-řadé, rozložené.

Ch. polní. S. arvensis *Lin. Plenk t.* 52. *Schhk. t.* 22. *Hayn.* 5. *t.* 38. *Wagn.* 1. *t.* 4. Krantia arvensis *Coult.* Trichera arvensis *Schrad.* Hlizník. Kořen kolmo do země wnikající, mnohohlawý, mnoholetý; lodyha přímá, 1—3′ wysoká, oblá, chudowětewná, dolůw mrtnatá; listy střícné, huňatomrtnaté, někdy srstí tau šedé, též i lysé, po kraji brwité, dolení řapíkaté, hoření sedawé, kořenowé a nejdolejší lodyhowé obyčejně nerozdělené, podlauhlokopinaté, zakončité, celé nebo pilowané, až i wyštěrbené, hoření wyštěrbené: úkrojů odstálých, kopinatých, celých, konečného wětšího, zakončitého, obyčejně přípilowaného, řídko wšecky listy celé; strbauly nízkowypuklé, paprskující, řídko bez paprskůw; pokrywka hwězdowitě rozšířená: lupenůw štětinatobrwitých; kwěty bledě modré, lilákowé, pleťowé, řídko bílé; obkališí mrtnaté, krátce 4zubé; kraj kalichowý lochanowitý, obyčejně 8zubý, zubůw štětinowitých, co polowičný plod dlauhých. — Na lukách a rolích nejwětšího dílu Ewropy a sewerné Asie. Kwěte w čerwnu až do září. 4.

Nať nahořká jestdobrau píci; jindá se potřebowala k čištění krwe w chrástách čili wyraženinách a odtud jméno *chrastawec* (Scabiosa).

Čertkus. Succisa. Abbisskraut.

Kraj kalichowý miskowitý, 5zubý nebo celý. Obkališí 8žilé, s krajem 4—8zubým. Koruna na čtwero klaná. Ježle plewnaté. Pokrywka z lupenů mnoho, obyčejně střechowitých a zponáhla w plewy přecházejících.

C. obecný. S. pratensis *Moench.* Scabiosa Succisa *Lin. Fl. dan. t.* 279. *Plenk t.* 51. *Engl. bot. t.* 878. *Coult. dips. t.* 2. *f.* 17. *Hayn.* 5. *t.* 37. *Düsseld.* 7. *t.* 20. Čertkus *Mat. Wel.* 201. Kořen oddenku krátkého, na konci dolením jakoby ukausnutého, mrcasatého, mnoholetého; lodyha přímá nebo dole wzestaupawá, 2—3′ wysoká, málowětewná, přitlačeně wzhůru pýřita nebo skoušatá anebo wice méně lysá; listy nejcelejší nebo [illegible]né, mrtnaté nebo srstnaté nebo lysé, brwité, pokopinaté, kořenowé širší a tupě řapíkaté, hořejší wé užší, ostré, na řapících pošwiwě srostlých, ejší čárkowitokopinaté, skoro sedawé; strbauly owaté, nepaprskující, plodonosné zakulatělé; po-

Aubory kulowaté. Zákrow mnoholupenný. Kwěty mnohé, obojaké a samčí smíchané na ježli polokulowatém. Nažky 5bočné, dwojího způsobu smíchané: jedné drobné, skoro kostěné, s chmýrem krátkorohým, druhé mnohem wětší, jakoby podstaty spuhowaté, s chmýrem předlauhorohým.

P. zelinná. C. herbacea *Cav. ic. t.* 358. *Rich. mem. mus.* 6. *t.* 10. *f.* 1. Lodyha střewičná, jednoducha, dutá, lysá; listy skoro protisečné, kořenowé dlauhořapikaté; aubory konečné, přewelikė. — W Chili.

Řád 125.

SPOLULOŽNÉ. *SYNANTHEREAE.*

Kwěty w aubor zhusta shlaučené, zákrowem mnoholupenným obklíčené, na ježli postawené nebo wšaké zákrowíkem (zákrowem wlastním) obestřené a na ježli nahrnuté. Kalich trubky s waječníkem srostlé, kraje wí-

JEDOMA

JEDOMA

Aubor mnohok
na patero klané, ob
nahé anebo (pořídku
dý, nitrořadý štětinov
wowitý, obyčejně mn
J. přewysoký. V.
Serratula praealta *Lin.*
tea *Walt.* Serratula
Eupatoria virginica *Pl*
holetý; lodyha přímá,
tá, nahoře chocholiče
kořapičné, kopinaté, z
ku krajům šerpiwaunk
ry rozpostawené na w
delný; zákrow přípolok
tlačených, brwitých, de
překrátké; kwěty brunát
mi poseté; chmýří wněš
chlupůw šerpiwaunkých.
w Saustátí sew

Slonínoha. Elephantopus. Elephantenfuss.

Aubory mnoho- a stejnokwěté, nahromaděné v strbaul listím zhusta obkličený. Zákrow 2řadý, lupenův wyschlých, střídawě rownych a zdwojnásobněných. Ježle nahé. Koruna kraje na patero klaného, s wykrojkem jedním hlubším. Raménka čnělkowá dopola šídlowitá. Nažka smačknutičká, mnohožebrá, podlauhlá, chlupatá. Chmýří 1řadé, z plew nejmnožších, rownych, dole rozšířených, zakončitých, stejných, pilowaných.

S. karolinská. E. carolinianus *Willd. Sloan.* 1, t. 156. *f.* 1. *Dill elth. t.* 106. *f.* 126. Podobá se welm. následující, není tak hustě chlupatá, lodyha méně sochatá, wětwe méně rozewřené, listy kořenowé má delší a širší, lodyhowé čárkowitokopinaté, zakončité; aubory 4—6kwěté: lupeny zákrowowé celé, 3žilé. — W Karolině, Floridě, Indii západní a w Americe jižné. Kwěte skoro pořád.

Listy její se potřebují jako u nás čubtu lékařského čili pěmětníka wlaského; w Brasilii dáwají kořen ostrý proti zimnicím.

S. Serpivá. E. scaber *Lin.* Bidens *Breyn. t.* 24. Echinophorae *Pluk. alm. t.* 388. *f.* 6. Amschovadi *Rheed.* 10. *t.* 7. Kořen mnoholetý wyhání lodyhu přímau, asi 2'

saunká; listy krátkořapíkaté, prodlauženokopinaté, na líci lysé, na rubu přípýřité, pilowanozaubkowané; wrcholík chocholíkowitý, neprawidelný; aubory přípolokulowaté; zákrow lupenůw wejčitých, dole přitlačených, na konci prodlaužených w štětinu niťowitau, odstálau; nažky nejlysejší: chmýří wnějšné z plew krátkých, širokaunkých. — Podlé lesůw a na pastwinách w Karolině až do Kanady. ♃.

We wlasti taktéž se potřebuje.

J. hlístownik. V. anthelminthica *Willd.* Conyza anthelminthica *Lin.* Ascaricida indica *Cass.* Scabiosa conyzoides *Burm. zeyl. t.* 95. Cattu - Schiragam *Rheed.* 2. *t.* 24. Kořen letní; lodyha přímá, 2′ wysoká, oblá, šerpiwaunkopýřitá, nahoře wětewnatá; listy střídawé, wejčité nebo wajećnopodlauhlé, 4″ dlauhé, 1½″ široké, obak zakončité, sedawé, hrubě pilowané, pýřičkowané; aubory 40—45kwěté, na chocholíku rozpostawené; zákrow zwonkowitý: lupenůw wnějšných kopinatočárkowitých, ostrých, odstáwajících, jako aubor dlauhých, wnitřních čárkowitých, mázdrowitých, s přiwěskem podlauhlokopinatým, ostrým, pýřičkowaným, od wenku do wnitř se zmenšujícím; koruny nábrunátné; nažky podlauhowaté, oblaunké, šerpiwaunké: chmýří wnějšného z plew nejkratších. — Obecný w Indii wýchodní. Kwěte w plísti, u nás w čerwnu až do září. ♂.

Wšecky částky hořké; kwěty se semenem potřebují proti hlistám.

Poddužnělka. Pacourina. Pacourine.

Aubor mnohokwětý, stejnokwětý. Zákrow střechowitý. Ježle ploché, nahé, dužnaté. Koruny prawidelné, 5laločné. Raměnka čnělková lysaunká. Nažka válcowitá, s kůrkau tlustau, bezžilau. Chmýří mnohořadé, z chlupůw tuhých, tlustaunkých, zaubkowaných, wnitřních dole přísrostlých.

P. jedlá. P. edulis *Aubl. t.* 16. Pacourinopsis integrifolia *Cass.* Haynea edulis *Willd.* Kořen mnoholetý; lodyhy zelinné, přiwětewnaté, 3střewičné; listy střídawé, lysé, siwé, podlauhlowejčité, zakončité, pilowané; řapíky objímawé, listem dolů běžícím křídlaté; kwěty sedawé, protilisté; koruny námodré. — Na pomoří bahnitém w Guianě. ♃.

Ježle dužnaté, artičokům podobné, jakož i celá nať we wlasti jídá se co zelenina.

wěskůw. Raménka čnělkowá **tupá. Nažky mladši** smačknuté, dospělé 5hrané, na **nožce krátké, klaubnaté.**

P. lysá. P. trinervia *Cav. ic.* 3. *t.* 235. *Jacq. eclog.* 1. *t.* 48. Kořen mnoholetý; **lodyha přímá, 1½'** wysoká, oblá, lysá nebo pod wznikem **listů dwojřadě** pýřitá, nahoře střičně wětewnatá; listy **střičné, řapikaté,** wejčitonebo podlauhlokopinaté, pilowané, **na wětwích skoro** celé, tupé, 3žilé, lysé; lata **přichocholikowitá,** konečná, řídká, mnohostrbaulatá, roztrojowaná: **wětwí,** wětwiček a stopeček dwojřadě pýřitých; **aubory malé;** lupeny zákrowowé podlauhlokopinaté, 3žilé, **po kraji** mázdrowité, tupé, kratičce hrotité; **kwěty bílé.** — W Mexiku na místech skalnatých. 4.

Celá rostlina zapáchá kořením a tudyž se míchá s tabákem a potřebuje se proti zimnicím.

Šuškarka. Liatris. Prachtscharte.

Aubor 5—30kwětý. **Zákrow skrownořadý,** střechowitý. Ježle nahé. Koruny **trubkowité.** Raménka čnělkowá dlauze čumicí, válcowitá. **Nažka** asi 10žebrá, přiválcowitá.

Š. klasnatá. L. spicata *Willd. Bot. cab. t.* 147. *Bot.*

jasně brunátné, wněšné pak na stranu ohnuté; nažka lysaunká; chmýří štětin pernatých. — We Wirginii, Karolině. Kwěte w září a říjnu. ♃.

Hlíza kořenowá pryskyřičnatá zapácha terebintinau; potřebuje se tedy k wyprawení moče, anobrž i proti čemě.

Š. nejwonnější. L. odoratissima *Willd. And. rep. t.* 633. Trilisa odoratissima *Cass.* Kořen tlustý, mrcasatý; lodyha jednoduchá, nejlysejší jako listy wejčité a kopinaté, žilnaté, přizaubkowané, přísedawé, lodyhowé poloobjímawé; lata mnohostrbaulatá, příchocholíkowitá; aubory stopkaté, 7—8kwěté; lupeny zákrowowé podlauhloobwejčité, tupé; koruny jasně brunátné; nažka mnohožebrá, sotwa pýřičkowaná; štětiny chmýrowé řídce a krátce fauskowané. — W borech nizkých wirginských. ♃.

Listy mezi prsty třené zapáchají skoro wanilkau.

Sadec. Eupatorium. Wasserdosten.

Aubory 3—100kwěté. Ježle ploské, nahé. Zákrow z lupenůw 1—2mnohořadých, stejných anebo nestejných, zřídka nebo ztuha střechowitých. Raménka čnělkowá čuměí válcowitá, tupá. Nažka hranatá nebo čárkowaná. Chmýří 1řadé, chlupaté nebo štětinaté, šerpiwé.

S. konopěnec. E. cannabinum *Lin. Fl. dan. t.* 745. *Schk. t.* 237. *Hayn.* 8. *t.* 44. S. Kunigundy traňk *Mat. Háj.* 303. *b.* Kunigundy traňk *Mat. Wel.* 362. Ranné koření. Kořen mnoholetý; lodyha letní, přímá, 2—6′ wysoká, nahoře wětewnatá, čárkowaná, prachowitě pýřitá, nachowě naběhlá; listy střídawé, řapíkaté, 2—3sečné: úkrojůw kopinatých nebo podlauhlých, pilowaných, zakončitých, prostředního obyčejně delšího, hoření často střídawé, celé; aubory na wrcholíky konečné, husté, chocholíkowité rozpostawené; zákrow elipsowitě válcowitý, z nemnohých lupenůw složený; koruny jasně brunátné, až i pleťowé, řídko bílé; nažky lysé, žlutě žíznaté; chmýří plawé. — Na místech wlhkých, lesnatých, podlé příkopůw, potokůw, řek w největším dilu Ewropy, Taurie a Persie. Kwěte w lipnu a srpnu. ♃.

Jediný to rod ewropský z 300 rodů dosawád známých, w Americe největším dílem rostaucích. Kořen a list hořký a přísstrý druhdy w lékařstwí se užíwal.

S. brunátný. E. purpureum *Lin. Schk. t.* 237. *Tratt. thes. t.* 30. E. *Corn. t.* 72. *Dod. pempt. t.* 217. Kořen mnoholetý; nať tmawě zelená, často nachem naběhlá; lodyha 3střewičná, přímá, dutá, oblá, hladká, zelená, u wzniku řapíkůw ponachowělá; listy čtweraté nebo troja-

S. wanilkowý. E. Dalea *Lin. Jacq. schoenb.* 2. *t.* 146. Dalea s. Critonia *P. Brown. jam. t.* 34. *f.* 1. Critonia Dalea *Decand.* Keř zwýší 2 mužův nejlysejší; listy střídné, řapíkaté, kopinaté, obak zponenáhla zakončité, přípilowané, peřenožebré, tečkami a skwrnami proswítawými opatřené, 3″ dlauhé, 1′ široké; lata příchocholíkowitá; aubory na konci wětwiček trojené, chomáčené, podluhowaté, 1- (řídko 3-) kwěté; zákrow lupenův 7—8 podlauhlých, střechowitých, přípraužkowaných; koruny bílé; nažka břitce obočná, šerpiwaunká a žláznatá. — Po křowištich na Jamaice. Kwěte w srpnu. ♄.

Celá rostlina woní lahodně wanilkau a i suchá dlauho zápach ten podržuje; we wlasti na místo wanilky se potřebuje.

Těsněnka. Mikania. Mikanie.

Aubor 4kwětý. Ježle nahé, auzké. Zákrow 4lupenný, s přidaným listenem při zpodku anebo pod ním. Koruna trubky krátké, hrdla rozšířeného, přizwonkowitého. Prašníky příčnělé. Nažka hranatá. Chmýr řadý, chlupatý, šerpiwý.

T. jedomorná. M. Guaco. *H. et Bonpl. equ.* 2. *t.* 105. Kořen mnoholetý; lodyha točiwá; wětwe oblé, brázdowané, srstnaté; listy střídné, řapíkaté, wejčité, přízakončité, dole zkrátka zaužené, obdálně zubaté, šiřkowanožebernaté, na líci šerpiwaunké, na rubu srstnaté; chocholíky úžlabíčkowé, stopkaté, střídné; aubory přítrojené, sedawé; listence čárkowité, kratší zákrowu; zákrow lupenův čárkowitopodlauhlých, tupých, pýřitých; nažka lysá. — Podlé řeky Magdaleny na místech mokrých, nejhorčejších. ♃.

We wlasti slowe *guaco* a má se za wýborný prostředek proti uštknutí hadímu.

T. čabrolistá. M. saturejaefolia *Willd.* Eupatorium saturejaefolium *Lam.* Kmen 1—2′ wysoký, rozewřenowětewnatý, někdy latněný, přímý, chlupem krátkým a měkkým často jen po řídku obrostlý, listy nástřídné čárkowité, nejcelejší, 1″ dlauhé, 1½″ široké, na konci přiwykrojené, dole zaužené, hned náwlnaté, hned toliko pýřité, nejhořejší střídawé; chocholíky chomáčené po třech; kwěty přínachowé. — W Monte-Wideu. ♄.

Co do aučinkův srownáwá se s předešlau.

Podběl. Petasites. Pestilenzwurz.

Aubor mnohomanželný, dwojdomý. Kwěty samičí

niťowité, úkosně uříznuté anebo přijazykowité, w auborech samičích mnohořadé, w obojakých krajní, řadé a nemnohé; kwěty obojaké (neaurodné), trubkowité, 5zubé, na auboru samičím nemnohé, na obojakém celý terč zaujimající. Zákrow jednořadý, často listeny obkličený. Ježle nahé. Chmýr chlupatý.

P. obecný. P. officinalis *Moench.* Tussilago Petasites *Lin. Fl. dan. t.* 842. *Plenk t.* 630. *Sturm f.* 7. *Hayn.* 5. *t.* 17. 18. *Düsseld.* 3. *t.* 7. Koňské kopyto I. *Mat. Háj.* 151. K. k. veliké *Mat. Wzl.* 300. Oddenek široko daleko pod zemí se rozplazující a rozwětwující; listy wšecky kořenowé, dlauhořapikaté, přewelikě, 1½′ široké, okrauhlosrdčité, dole s lalokoma okrauhlenýma, obyčejně kapowitě sklimenýma, dwakrát zubaté, na líci krátce pýřité, na rubu klkatě wlnaté, šediwé a po žilách a žebrách i po řapicích krátkochlupé; stwoly před listím wynikající ½—1′ wysoké, bledě brunátně nebo pleťowě nabělhlé, připlsťnaté, porostlé šupinami wejčitokopinatými a nesaucí kytku wejcowitau nebo podluhowatau z auborůw; zákrow hnědě brunátný: koruny bledě brunátné. — Na březich potočních a řičních, na lukách wlhkých w největším dílu Ewropy a Afriky sewerné. Kwěte w březnu a dubnu. 4.

před listím wynikají, 3—6″ wysoké, přímé, oblé, bělowlnaté, šupinami podlauhlými, tupými, poddutými ponačerwenalými porostlé, 1auborné; aubor paprskující, žlutokwětý; koruny krajní, přeauzce jazykowité; zákrow lupenůw přistejně dlauhých, čárkowitokopinatých, tupých, malíčko blanowitoobraubených, na konci špinawě nachowě nabělhlých. — W půdě hlinaté, wlhké, hluboké, po Ewropě, Asii a Americe sewerných. Kwěte w březnu a dubnu. ♃.

Jindá netoliko oddenek anobrž i list a kwět w lékařství se potřebowal.

Podřadí 3.

HWĚZDNÍKOWITÉ. ASTEROIDEAE.

Hwězdník. Aster. Aster.

Aubor paprskující. Kwěty w paprsku samičí, řídko nijaké, jazykowité, 1řadé, jiné barwy nežli terč složený z kwětů obojakých, trubkowitých, 5zubých. Zákrow střechowitý. Ježle nahé. Nažky bezzobanné, smačknuté. Chmýr chlupatý, šerpiwaunký, jednořadý anebo řadau krátkých štětin obklíčený.

*) Kwěty paprskowé samičí. Chmýr jednoduchý.

H. nowoanglický. A. Novae Angliae *Lin. Herm. par. t.* 98. Lodyhy wztyčené, 3—6′ wysoké, srstnaté, obyčejně brunátné, nahoře chocholíkowitě rozwětwené: listy čárkowitokopinaté, zpředu zaužené, celé, objímawé, dole ušaté, srstnatopýřité; aubory weliké, 1″ w průměru dlauhé, na wrcholících konečných, latowitých, směstnaných; zákrow lupenůw kopinatočárkowitých, ostrých, 3-žilých, zelinných, srstnatých, běwnýchh, kostrbatých, delších nežli kwěty terčowé, žluté; kwěty paprskowé z brunátna fialowé, řídko růžowé; nažky srstnaté. — W Americe sewerné podlé potokůw. Kwěte w září a říjnu. ♃.

U nás oblíbená to zahradní rostlina swým kwětím podzimek ozdobující.

H. tupý. A. Amellus *Lin. Blak. t.* 109. *Jacq. aust. t.* 435. Hwězdowá bylina *Mat. Wtl.* 424. Kořen úkosný, wětewnatý, mrcasatý; lodyha přímá, střewičná, oblá, brunátem nabělhlá, pýřitošerpiwá, jednoduchá na konci strbaulek nebo jednoduchý wrcholík nesaucí; listy po-

dlauhlo- nebo kopisťowitokopinaté, ostré nebo tupé s kratičkým hrotem, dole zaužené w řapík, 3žilé, pýřitošerpiwé, kořenowé wětši a nejtupější, lodyhowé wzhůru se umensující; wrcholik z 2—4 auborůw; zákrow lupenů 4—5řadých, podlauhločárkowitých, tupých anebo sotwa ostrých, pýřitých, odstáwajicích, na konci nachowých; teré žlutý, paprsek modrý. — Na pahrbcích wýslunných, skalnatých, Ewropy prostřední a jižné, Asie západní. Kwěte w červnu. ♃.

Kořen aromatně chutnající a zapáchající druhdy w lékařství potřebowali.

**) Kwěty paprskowé samičí; chmýr dwojřadý: wnější krátký, štětinatý, wnitřní chlupatý, stálý.

H. čínský. A. chinensis *Lin. Knorr.* t. t. 5. 3. 4. Callistema hortense *Cass.* Callistephus chinensis *Nees.* Aster *Dill. t.* 34. *f.* 38. Lodyha přímá, 1—1½′ wysoká, srstnatá, nahoře málowětewná; listy hrubě zubaté, anobrž střihané, brwité, dolení okrauhloeliptičné nebo širokowejčité, w řapik křidlatý zaužené, prostřední kosočtwerečnopodlauhlé, sedawé jakož i nejhořejší kopisťowitokopinaté, celé; aubory weliké, 2—2½″ w průměru široké, ojedinělé, na konci wětwí jednodnchých, pro-

[redacted]

witoobraubené, ostré, wněšné kratší, na hřbetu mrt-
, wnitřní skoro zdélí kwětůw jazykowitých, ješto jako
owé jsau trubkowité, špinawě bílé; nažka podlauhlá,
ce chlaupkowaná; chmýr špinawě bílý. — Na rumu,
ch a rolích w Americe sewerné, Mexiku, Brasilii, na
ě, Guadalupě, Trinidadu, Madeře, w Persii a Africe
erné, celé Ewropě. Kwěte w srpnu až do října. ☉.
U nás obtížná buřeli; w Americe jej potřebují proti ply-
břicha.

T. ostrý. E. acris *Lin. Engl. bot. t.* 1158. *Curt. lond.*
. 60. *Schk. t.* 241. *Hayn.* 3. *t.* 30. Kořen ozimý neb
hotetý, černohnědý; lodyha přímá, střewičná, oblá,
ce čárkowaná, nachowě naběhlá, pýřitá, nahoře hroz-
owětewnatá: wětwí jedno-trojauborných, přímých, li-
tých; listy řerabité nebo ploché, dolení podlauhloko-
té, dole ztenčené w řapík, hoření kopinatočárkowité,
táwající a zdálené, sedawé, wšecky nejcelejší, srst-
; zákrowy polokulowaté, lupenůw čárkowitých, nej-
ejších, wně srstnatých, wnitřních blanowitě obrau-
ých; paprsek přímý, zdéli terče, swětle nachowý
o bílý; terč ze samých kwětů samičích, niťowitých,
mnohých; chmýr bledožlutě čerwený, dwakrát delší
li nažka. — Na pahrbcích a polích suchoparných,
celé Ewropě až do Dawurie, též na Kawkazu. Kwě-
w lipnu a srpnu. ♂, ♃.
Zápachu a chuti hořkých, jindá se potřebowal w lékařstwí;
proti čarám a uřknutí.

Jinochmýr. Stenactis.

Aubor mnohokwětý, jinomanželný: kwěty paprsko-
samičí, auzce jazykowité, terčowé obojaké, 5zubé.
le nahé, tečkowané, ploské nebo nadduté. Zákrow z
enůw 2—3řadých, střechowitých, auzkých. Nažka po-
uhlá, smačknutá. Chmýr paprskowý 1řadý, štětinatý,
lawý, terčowý dwojřadý: wněšný nejkratší, wnitřní
o paprskowý.

J. letní. S. annua *Nees.* Erigeron annuum *Pers.* E.
[illegible] heterophyllum *Willd.* Aster annuus *Lin. Fl.*
[illegible] Kořen tence wřetenowitý; lodyha přímá,
[illegible]řewičná, oblá, mělce brázdowaná, srstnatá,
[illegible]oličenowětewnatá; listy dolení wejčité, do-
[illegible]ené a w řapík dlauhý wybíhající, na
[illegible]opilowané, chlaupkowané, hoření ko-
[illegible] nebo řídce zubatopilowané, měk-
[illegible]ané, nejhořejší kopinatočárkowité;

wětwe lodyhowé 1—4auborné; aubory asi sedmikrásowým podobné; zákrow lupenůw kopinatých, skoro stejných, ostrých, blanowitě obraubených, na hřbetu štětinatých; kwěty jazykowité, bílé, podlauhločárkowité, ostraunké; terč žlutý. — Na rumech a polích w Americe sewerné, w Krajině a Wlašich. Kwěte w lipnu a srpnu. ☉, ♁.

W Americe sewerné potřebuje se co lék na moč ženauci, proti kamenu, dnám, wodnotělnosti a j.

Sedmikrása. Bellis. Masliebe.

Aubor mnohokwětý, jinomanželný: kwěty paprskowé 1řadé, jazykowité, samiči, terčowé trubkowité, obojaké, 4—5zubé. Ježle homolowité. Zákrow zwonkowitý, 1—2řadý, z lupenůw tupých, listowitých, stejných. Nažky smačknuté, obwejčité, mrtnataunké, bezchmýrné.

S. ozimá. B. perennis *Lin. Fl. dan. t.* 502. *Lam. t.* 677. *Engl. bot. t.* 424. Matečník menší čili sedmikrása *Mat. Háj.* 274. — *Wel.* 320. *c.* Sedmikrása, chudobka, kakuška, zapomenutka, cikánka. Oddenek kořenu mnoholetého plaziwý, wětewnatý, mnohohlawý, z každé hlawy wypauští listy co růže rozložené a stwol 1- wíce jich, 2-

C. obecný. S. Virga aurea *Lin. Fl. dan. t.* 633. *Engl. bot. t.* 301. *Sturm f.* 9. *Hayn.* 8. *t.* 12. Trank wysoký *Mat. Háj.* 307. — *Wel.* 356. *c.* Kořen mnoholetý; lodyha přímá, 2—3′ wysoká, dole tuhá, hořeji prohýbaná, oblá, dole toliko čárkowaná, nahoře brázdowaná, tutéž s krátkými wětwemi dělá i s kwěty hrozen kopinatý, lysá nebo nahoře pýřitá; listy kořenowé řapíkaté, eliptičné, tupé, pilowané, lodyhowé kopinaté, obak ztenčené, dole w řapík obraubený, ostré, wšecky šerpiwaunké, dolení pilowané, nejhořejší celé; hrozen přímý, někdy střewičný a delší, wíce méně hustý nebo přetržený, listnatý; zákrow lupenůw čárkowitých, ostrých, kwětů jazykowitých asi 8, prodlaužených; nažky pýřičkowané. — Na pahrbcích wýslunných, w pasekách po Ewropě a sewerné Asii. Kwěte w lipnu a srpnu. 4.

Welmi se proměňuje listím kořenowým širším a užším, lodyhau lysau nebo pýřitau. Kořen ostrý sliny wyluzuje; druhdy se potřebowal w lékařstwí.

C. kanadský. S. canadensis *Lin. Schk. t.* 246. Lodyha přímá, oblá, čárkowaná, huňatá, nahoře rozdělená na wětwe krátké, kwětaucí; listy přiblížené, střídawé, sedawé, kopinaté, zakončité, zdáleně pilowané anebo přinejcelejší, 3krát trojžilé, na líci wíce méně šerpiwé, na rubu pýřité; aubory malé rozpostawené w hrozny jednostranné, wzhůru obrácené, na konci podwinuté, dohromady dělají latu chocholíkowitau; kwěty jazykowité překrátké. — W plotech a na polích Ameriky sewerné. Kwěte w srpnu a září. 4.

U nás w zahradách pro ozdobu nejhojnější.

Zlatowlasec. Linosyris. Goldschopf.

Aubor mnohokwětý, stejnomanželný, terčowitý, bezpaprskowý. Ježle ploché, buňkowaté, buněk po kraji dužnatých, zubatých. Zákrow skrownořadý z lupenůw listowitých. Koruna kraje hluboce na patero klaného. Prašníky a blizny čumící. Nažka podlaublá, bezzobanná, smačknutá, hedwábitá. Chmýr dwojřadý, chlupatý, chlupůw šerpiwých.

Z. tečkowaný. L. punctata. *Cass.* Chrysocoma biflora *Lin.* C. dracunculoides *Lam.* Aster acris *Gmel. it.* 1. *t.* 38. *f.* 1. *sib.* 2. *t.* 85. *f. t.* Kořen na hoře šupinatý; lodyha přímá, asi 1½′ wysoká, oblá, čárkowaná, jako ostatní díly lysá, dole často červenawě naběhlá, nejwýš chocholíčenowětewnatá; listy čárkowité nebo čárkowitokopinaté, směstnané, přímé, nejostřejší, nejcelejší, 1—3-

žilé, žláznatotečkované, příšerpivé, sedavé; auboru chocholičené; zákrow z lupenův běwných, nestejně dlauhých, wněšných čárkowitých, kratších, těžko rozeznatelných od listi podobného nejhořejšího, wnitřní delší, kopinatočárkowité; kwěty dost weliké, uštův kopinatých, ostrých, rozložených, žlutých; prašníky čnějící bílé. — W Sibiři a Čechách. 4.

Z. obecný. L. vulgaris *Cass.* **Chrysocoma Linosyris** *Lin. All. ped. t.* 11. *f.* 2. *Schk. t.* 238. Podobá se předešlému welmi; liší se ale listy lysými, netečkowanými: lupeny zákrowowými příwěskatými, na konci odstálými, kostrbatými. — W Ewropě prostřední a jižné, též w Taurii. 4.

Oba tyto rody třené mezi prsty kořením zapáchají, hořce chutnají a druhdy w lékařstwí se potřebowaly.

Drobnohlaw. Sphaeranthus. Kugelblume.

Aubory shlaučené w uzly zakulatělé, husté, mnohokwěté, jinomanželné; kwěty wšecky trubkowité, samiči, mnohořadé, dole přiztwrdlé, rozšířené, často 3zubé, pometáním čnělky saměi 5zubé w obwodu. Ježle čá-

dole ztenčená. Chmýr 1řadý, ze štětin niťowitých, sotwa šerpiwých.

H. ywolistý. C. ivaefolia *Less.* Baccharis ivaefolia *Lin. Barth. act. haf.* 2. *t.* 27. Keř wětwí oblých, pýřitých; listy kopinaté, zakončité, w řapík ztenčené, hrubopilowané, dole 3žilé, lysé; chocholík konečný, složený. — Na Předhoří dobré naděje. U nás we skleníku obecný. ♄.

Pomíšenka. Baccharis. Baccharis.

Auborky mnohokwěté, dwojdomé, koruny trubkowité. Ježle nahé nebo (pořídku) příplewnaté. Zákrow přípolokulowatý nebo podluhowatý, mnohořadý, střechowitý. *Samčí:* koruna w hrdle rozšířená, na patero klaná; prašniky čnějící bezocasé; čnělka wíce méně pometawá. *Samičí:* koruny niťowité, přiúzké; čnělka čumící, na dwé klaná; prašniky žádné. Chmýr chlupatý: samčí jednořadý, chlupův často wijawých nebo přípernatokyjstowitých, zdélí zákrowu; samičí 1— mnohořadý, na konci autlý, někdy zákrowu delší.

P. ywolistá. B. Feuillei *Decand.* B. striata *R. et Pav.* Conyza frutescens *Feuill.* 2. *t.* 37. Keř pýřím nejdrobnějším jakoby poprášený; rozhy oblé, příčárkowité; listy krátkořapíkaté, kopinaté, obak ztenčené, hrubě pilowané, třikrát trojžilé; strbauly samčí rozpostawené na chocholíky složené, konečné, příbezlisté, 18—20kwěté; zákrow wejcowitý, lupenův kopinatých, ostrých, slámowě barwených. Kwěte w lipnu až do září. — W Peruwii. ♄.

We wlasti ji potřebují k sflení žaludka.

Kafrodyšník. Tarchonanthus. Pelzbaame.

Aubory často mnohokwěté, dwojdomé. Zákrow samčí lupenův 5 jednořadých, do pola srostlých, samičí lupenův přemnohých, oddělených, 2řadých. Ježle bezplewné, srstnaté. Koruna trubkowitozwonkowita, 5zubá. *Samčí:* prašniky čumící; wajcčník pometalý; mednik obšírný, [redacted]atý, w koruně wajcčník přeštirající; čnělka ni[redacted]wa 2laločná. *Samičí:* prašniky pometalé; med[redacted] čnělka čumící, lalokův 2 podwinutých. [redacted] bezchmýrá.

Elit[redacted] . camphoratus *Lin. Lam. t.* 671. *f.* 1. *erm. lugd. t.* 229. *Pluk. alm. t.* 174. *f.* 1. mužův, smítkův oblých, rozch oblých,

brázdowaných, jako wšeliké díly laty a rub listůw bělo-plsťnatých; listy střídawé, krátkořapíkaté, podlauhlé, dole wice méně klínowité, někdy kopinaté, tupé nebo tupaunké, nejcelejši nebo přízaubkowané, kožowité, přezimující, síťkowanožebernaté, na líci lesklé, jakoby nedokonale pokostem natřené; lata konečná, i s listy buď wezpod toliko neb obak plsťnatá, asi 4″ dlauhá, mnohoauborná; stopečky tlusté; zákrow plsťnatý, mnohokwětý: samčí mají koruny hnědožluté, uštůw wejčitých, tupých, prašníky žluté, čnějící, čnělku z trubky prášníkowé čumící, trošičku kejowitau, ostrau. — Na Předhoří dobré naděje; u nás we skleníku. ♄.

List woní a chutná silně kafrem jako našinská šalwěj.

Oman. Inula. Alant.

Aubor mnohokwětý, různomanželný: kwěty paprskowé řadé, samičí, někdy pometánim jalowé, často jazykowité, řídko trubkowité, 3zubé, terčowé trubkowité, obojaké, 5zubé. Zákrow mnohořadý, střechowitý. Ježle ploché, nebo přinadduté, nahé. Prašníky dole 2štětinné. Nažka bezzobanná. Chmýr stejný, řadý, ze štětin wlasowitých, přišerpiwých.

Zlatý tráwnik samec *Mat. Hdj.* 261. *Z. t.* větší *Wel.* 307. *c.* Chlastawa. Hnidák. Kořen mnoholetý, wětewnatý, mrcasatý; lodyha přímá, 3—4′ wysoká, nahoře wětewnatá, oblá, dole čárkowaná, nahoře brázdowaná, pýřitopřiplstnatá, obyčejně nachem naběhlá; listy střídawé, wejčitokopinaté, kořenowé w řapík ztenčené, hoření sedawé, dole klinowitě ztenčené, wšecky zubaté, swraskalé, tupé, na líci pýřité, na rubu pýřitoplstnaté, špinawě zelené; auborů přemnoho rozpostawených na chocholík třebas střewičný; zákrow z lupenůw čárkowitých, ostrých, wněšných kratších, odstáwajících, zelených, pýřitých, wnitřních delších, rusých, na konci nachowých; kwěty žluté, paprskowé na wnitřní straně hlauběji na tré klané a tudy příjazykowité, samičí; chmýří ponačerwenalé. — W plotech, na pahrbcích, pastwinách suchoparných, skoro po celé Ewropě, w Taurii, Persii. Kwěte w lipnu a srpnu. 4.

Celá rostlina špinawá, jsauci třesa, sardí a chutná hořce; před potřebowala se proti swrabu.

Bleššník. Pulicaria. Flöhkraut.

Aubor mnohokwětý, různomanželný; kwěty paprskowité, samičí řadé, skoro wždycky jazykowité, terčowé 5zubé, obojaké. Ježle nahé, ploché. Zákrow střechowitý, skrownořadý, z lupenůw čárkowitých bezzobanná, oblaunká. Chmýr dwořjadý, nejkratší, wnitřní ze štětin 10—20 slo-

P. vulgaris *Gaert. t.* 173. Inula Pulicaria 613. *Engl. bot. t.* 1196. Kořen letní tenmrcasatě wětewnatý; lodyha přímá, oblá, někdy nachem naběhlá, latowitě huňatá; listy střídawé, poloobjimawé, postré, řeřabité, nestejně zubaté, huňaté, stopky jednostrbaulé, protilisté; auborů zákrow z lupenůw čárkowitých, konodstáwajících, huňatých anebo (w krajních) lysaunkých; jazýčky kwětůw krajních kwěty terčowé žluté; chmýr wnitřní

Podlé cest na náwsích w půdě hlinaté Ewropě. Kwěte w srpnu a září. ☉.

Zapuzuje prý blechy a mauchy; nať jindá proti

P. dysenterica *Gaert.* Inula dysen- 410. *Engl. bot t.* 1115. *Schk. t.*

247. *Hayn.* 6. *t.* 46. Zlatý trank prostřední *Mat. Wd.* 308. Kořen mnoholetý; lodyha přímá, asi 2střewičná, oblá, plsťnatá, latowitě rozwětwená: wětwí oblaukowitě sehnutých, pak zpřímených; listy weječnopodlauhlé, dole srdčité, auškoma objímawé, nejcelejší nebo neprawidelně zubaté, tupé nebo ostré, hrotičkem mozolatým ukončené, na rubu šedoplsťnaté; stopky lodyžní a wětewní konečné, jednoauborné, plsťnaté; aubory asi $^3/_4$″ w průměru široké; zákrow lupenůw čárkowitých, štětinowitě ukončených, huňatých; paprsek jazýčkůw 2—3krát delších terče; chmýr wněšný zubatý, wnitřní asi 20štětinný. — Po celé Ewropě na místech hlinatých, wlhkých. Kwěte w lipnu a srpnu. ♃.

Druhdy se potřebowal proti angiawici.

Wolowec. Buphthalmum. Rindsauge.

Aubor mnohokwětý, různomanželný; kwěty krajní jazykowité, 1řadé, samičí, terčowé obojaké; koruna wšech s trubkau oblau, dole stěsněnau. Prašníky přenepatrně ocasaté. Nažka w paprsku 3bočná, auzce 3křídlá, w terči ploskosmačknutá, po wnitřním kraji 1křídla. Chmýr

mnohožebrá, bezkřídlá, třihranosmačknutá. Chmýr wěncowitý, zaubkowaný, stejný, přichruplawý.

K. nejladnější. T. speciosissima *Decand.* Buphthalmum speciosissimum *Ard. sp.* 1. *t.* 1. *Reichenb. ic.* 1. *t.* 349. Kořen mnoholetý, hlízowitý; lodyha 2střewičná, hladká, běločárnatá; listy střídawé, srdčité, objímawé, wejčné, ostré, pilowané, tuhaunké, lysé, po žíle wezpod příhuňaté, síťkowanožebernaté; listy dolení w řapík objímawý zaužené; stopky přítrojhrané; zákrow z lupenůw wejčitých, tupých, welikých; kwěty krajní paprskující, samičí s jazýčkem 2—3zubatým, žlutým; terč z kwětůw trubkowitých, na čtwero klaných; tyčinky w terči 4 s prašníky hnědými, srostlými; w terči wejčník pometawý, čnělka wálcowitá, tupá; w paprsku wejčník wejčitý; čnělky 2; semeno w paprsku wejčité. — W údolech horkých w Podalpí jižném. 4.

Nesmodice. Eclipta. Mehlblume.

Aubor mnohokwětý, různomanželný; kwěty w paprsku 1řadé, samičí nejaužeji a krátce jazyčnaté, w terči trubkowité, 4zubé, obojaké. Ježle mělkonadduté, opatřené plewami čárkowitoniťowitými, na konci brwitými, co nažky dlauhými. Zákrow 2řadý z lupenůw 10—12 wejčitokopinatých, zakončitých. Nažky w paprsku 3hrané, w terči smačknuté, po stranách měkkoostenné, bezchmýré, komolé nebo špidlaté zaubkem 1—3 nejmenšími.

N. přímá. E. erecta *Lin. Rumph* 6. *t.* 18. *f.* 1. Verbesina alba *Lin.* Eupatoriophalacrum *Dill. t.* 113. *f.* 137. Scabiosa conyzoides *Pluk. alm. t.* 109. *f.* 1. Zelina přímá, půldruhostřewičná, wětewnatá, přitlačeně hřebelčitá; listy střídné, sedawé, skoro srostlé, podlauhlokopinaté, obak zakončité, celé, hustě nebo obdálně pilowané, obak přitlačeně hřebelčité; strbauly úžlabíčkowé, ojedinělé nebo podwojné, na stopkách 5krát delších, z kwětůw bílých složené: terčowé na čtwero klané, 4mužné. — W Indii wýchodní, Číně, na Molukách, Žáwě, w Asii malé, Egyptu, Africe wýchodojižné, na Mauricii, w Americe jižné a sewerné. ☉.

Černau šťáwu z listůw potřebují obzwláště staré ženy k černění wlasůw, ano i noworozeňátkům myjí hlawu, aby dostala černé wlasy; též ji potřebují proti bolení hlawy a wyraženinám.

Jiřinka. Dahlia. Georgine.

Aubor paprskující; kwěty w paprsku jazykowité,

samiči nebo nijaké, w terči trubkowité, na patero klané. Zákrow dwojnásobný; wněšný z lupenůw asi 5, listowitých, 1řadých, odstálých anebo podhnutých, wnitřní z lupenůw 12—16 přídwojřadých, dlauhých, na konci mázdrowitých, dole tlustaunkých a dohromady srostlých. Ježle ploché, s plewami mázdrowitými, celými. Čnělka wětwi přímých anebo přiwehnutých. Prašníky bezocasé. Nažka podlauhloobwejcowitá, přísmačknutá, bez chmýru na konci nepatrně 2rohá.

J. mnohobarwná. D. variabilis *Desf.* D. pinata et rosea *Cav. ic.* 1. *t.* 80. *et.* 3. *t.* 265. D. sambucifolia *Salisb. par. t.* 16. D. purpurea *Poir.* Georgina variabilis *Willd. h. ber. t.* 93—95. Oddenek kořenowý krátký, ukausnutý, u prostřed se swazkem mrcasů wřetenowitě ztlustlých, dužnatých; lodyha wztyčená, 2—6′ wysoká, roztraušeně chlupatá, až i srstnatá nebo přilysá, stříčnowětewná; listy stříčné, lysé nebo na rubu krátkými chlupy drasně, po kraji šerpiwé, nejdolejší dwakrát wyštěrbené nebo wyštěptané, hoření jednoduše wyštěptané, nejhořejší 3dílné a celé: úkroje wejčité, wejčitopodlauhlé a podlauhlé, na konci wytažené, nestejně ostrozubé; aubory weliké, 3—5″ w průměru dlauhé;

nažky obalujícími. Nažky obwejčitopodluhowaté, erohrané, u wnitř přioblaukowité, bezchmýré.

V. *wýchodní.* S. orientalis *Lin. cliff. t.* 203. *Schk. t.* *Pluk. am. t.* 380. *f.* 2. Zelina 3—4střewičná, oblá, ›pýřitá, střičnowětewná, wětwe několikrát rozsodělají způsob chocholíku; listy střičné, dolení ', dole klínowité, w řapík ztenčené, zakončité, zubé, 3žilé, šerpiwaunké, nejhořejší podlauhloko-, sedawé; aubory w rozporách úžlabičkowé a ié, na stopečkách co ony dlauhých, malé, z kwěutých; lupeny zákrowu wněšného porostlé chlupazku kulowatau, lepkost wylučující, nesaucími, dwaleší wnitřních, po hřbetu podobně chlupatých; k z 3—4 kwětůw jednostranných. — W Číně a východní. ⊙.

lať hořkau potřebují w Číně proti kamenu a podágrám.

Podřadí 4.

STAREČKOWITÉ. SENECIONIDEAE.

Šátawka. Clibadium. Schleimer.

›bor ldomý, skrownokwětý, terčowitý; kwěty emnohé, trubkowité, na patero klané, obojaké, Zákrow wejcowitý, lupenůw klímawých, wejčildutých, wnitřních nažky krajní na straně nadola objímajících. Ježle ploché, w terči bezplewaji s plewami někdy dwojřadými. Čnělka krajůw na dwé klaná, terčowých nerozdělená, na vitá, mrtnatá. Nažky krajní weliké, obwejcowité, 'smačknuté, wně nadduté, bezchmýré, na konci upy klaubnatými, w terči pometawé, autlé, na konci nejhuňatější.

rnd. C. asperum *Decand.* Bailleria aspera Trixis aspera *Pers.* Oswalda baillierioides i. Bylina někdy dole dřewnatá, zwýší muže; přitlačeně pýřité; listy střičné, řapíkaté, t[redacted]krátka klínowité, na konci zakon-[redacted]bak šerpiwé, 3″ dlauhé, 1½″ šiwně někdy pýřičkowané, bělachocholikowité; nažky w termrtnaté. — W Kayeně a Me-

kopinaté, 1½″ dlauhé, 6″
aubory ojedinělé, w ro
stopkách krátkých, niťow
zákrow z 5—6 lupenůw
pisku w Surinamu. ⊙.

Silně zapáchá kafrem a
naucf.

Smoloroň. S

Aubor mnohokwětý,
prsku jazykowité, samiči,
řadé; kwěty w terči trubk
ním čnělky. Zákrow zwo
přitlačených, tuhých, na k
žle přinadduté, plewnaté.
smačknuté, obraubeno2kř
osinama hned prostýma, h

S. obecná. S. thereb
1. *t.* 43. *Lam. t.* 707. *f.*
mé, 4—5′ wysoké, lysé, ob
rozwětwené; listy střídawé,
kratičkými, tuhými štětina
niklými, wezpod a po kr
wejčité, někdy dole

U nás w zahradách pro pěkné wzezření; prýští se z něho pryskyřice žlutawá, terebintinau zapáchající, kteraužto wlastnost i jiné toho pokolení rody mají.

Klejowka. Espeletia. Espeltie.

Aubor mnohokwětý, jednodomý: kwěty w paprsku nejmnožší, 1řadé, jazykowité, samiči, w terči trubkowité, 5zubé, pometáním samčí. Zákrow zwonkowitý, střechowitý, mnoholupenný. Ježle ploskaunké, plewnaté: plew mázdrowitých, tupých. Prašníky čnějící. Čnělka w paprsku na dwé klaná, autlá, w terči jednoducha. Nažky obwejcowité, příhranaté, holé, w terči nepochybně pometawé.

K. hrubokwětá. E. grandiflora. *H. Bonpl. equ.* 2. *t.* 70. Bylina pryskyřičnatá, hustau a náryšawau wlnau přikrytá; kořen mnoholetý; lodyha přímá, 9—10′ wysoká, přewětewnatá, čtyrhraná; listy střídné: kořenowé mnohé, řapíkaté, 1½′ dlauhé, 2½″ široké, kopinaté, ostré, nejcelejší, tlusté, na rubu čárkowané; aubory asi 1½″ w průměru široké, z kwětůw žlutých složené, dohromady dělají chocholík listnatý; jazýčkůw asi 60 čárkowitých, na konci 3zubých. — Na místech studených okolo Santa - Fé de Bogota a na Andách kwinduenských. ⊙.

Prýští se z ní pryskyřice, *trementina* nazwaná, žlutá, prozračitá, welmi užitečná, obzwláště pro knihotisk.

Bodlosemenka. Acanthospermum.

Aubor mnohokwětý, různomanželný: kwěty w paprsku 1řadé, samiči, jazykowitokápowité, w terči samčí trubkowité, 5zubé. Zákrow 1řadý, lupenůw 5 eliptičných, poddutých. Ježle ploché, plewnaté: plew wnějšných obalujících waječníky, wně trny zelinnými, udicowitými opatřených, wnitřních poddutých, na konci zubatých, kwěty samčí zastírajících. Prašníky bezocasé, nadwěskaté. Raménka čnělkowá ohnutá, na konci lysá. Nažky plewami trnatými ztuha zaobalené, smačknuté, tupé, dole příztenčené, bezchmýré.

B. nízká. A. humile *Decand.* Melampodium humile *Swartz.* Centrospermum humile *Less.* Zelina přímá, přísrstnatá; listy přílyrowité, střihanozubaté, sedawé; plewy wnějšné zaobalující nažky 3bočné, bezbrázdé, w dwa růžky dlauhé prodlaužené. — Na rumu a půdě zdělané na Jamaice. ⊙.

pauzdrach zákrowu ztwrd
Ř. obecná. X. struma
t. 765. *Schk. t.* 291. *Engl.*
t. 434. Lupen menši *Ma*
koman. Kořen tenkowřet
½—2′ wysoká, bezbranná
natá; listy střídawé, řapík
čité, 3laločné, nestejně a
zelené, hřebelcowitosrstnaté
nečné na wětwích a lodyz
mistěné, hromadné nebo pi
elipsowitý, ½″ dlauhý, w 2
bihající a ježatý trnami kor
podlé cest w největším di
Kwěte w lipnu až do září.
Ř. hruboplodá. X. ma
entale *Lin. Gaert. t.* 164. *Ca*
Bulb. et. Nocca fl. ticin. 2. *t*
chenb. ic. 4. *e.* 323. X. m
dobná předešlé; zákrow
hlý, dwakrát delší nežli ši
hůw nejmrtnatější, rohy na
cích a rolích w Italii, Gallii
né, Mexiku, Bonarii a Peru
Oba tyto rody náležejí k
Římané k žlutění

Aubory samičí mnohé, 1kwěté, nahlaučené, zákrowem wšeobecným obklíčené a wloženými listeny opatřené: koruna žádná; raménka čnělkowá prodlaužená. Nažka wejcowitá, w zákrowu stálém, wehnutém anebo často w zuby nebo rohy wzrostajícím.

B. pomořský. A. maritima *Lin. Schk. t.* 292. Ambrosia *Dodon.* 35. *ic.* Rostlina letní, celá nejhuňatější, popelawě šedá; lodyha oblá, přímá, 2—3′ wysoká, mělce brázdowaná, huňatomrtnatá, nejodstáleji wětewnatá; listy střídawé, řapíkaté, dwakrát wyštěptané: úkrojůw protisečných, s úkrojky tupými, tu a onde obak 1zubými, s choboty tupými; aubory samčí rozpostawené w klasy na konci lodyhy a wětwí, samičí pod nimi w úžlabíčku nejhořejších listůw; aubory samčí nicí, zákrowu zwonkowitého, nejkratšeji stopečkowaného, krátce mrtnatého, zwonkowitého, 15—20kwětého; aubory samičí po 1—2—3 w úžlabíčku nejkratšeji stopečkowané, 1kwěté, mrtnaté, plodonosné po stranách o 4—5 kolcech krátkých, rownýchh, krátkým zobanem ukončené. — Na trávnících podlé moře a řek w Ewropě středomořské, též w Egyptu, Senáru, Kapadocii a d. Kwěte w lipnu a srpnu. ☉.

Příjemně zapáchá kořením a hořce chutná; potřebuje se co posilňující hoj k zacelení wředůw.

Sambaba. Parthenium. Parthenie.

Aubor mnohokwětý, různomanželný; kwětůw w paprsku 5, jednořadých, samičích, jazykowitých, w terči trubkowité, 5zubé, pometáním čnělek samčí. Zákrow pólokulowatý, 2řadý: lupenůw wněšných wejčitých, wnitřních okrauhlých. Ježle homolowité nebo wálcowité. Kwěty samčí: tyčinky nejdoleji z trubky wyniklé, z mládí sotwa spojené; čnělka nerozdělená. Kwěty samičí: jazýčky obsrdčité, krátké; raménka čnělkowá polooblá, tupá. Nažky přísmačknuté, hladké, krajem mozolatým a pak se oddělujícím obraubené. Chmýr z 2 šupin osinowitých anebo přiokrauhlých.

S. obecná. P. Hysterophosaeus *Lin.* Argyrochaeta bipinnatifida *Cav. ic.* 4. *t.* 378. Villanova bipinnatifida *Ort. dec. t* 6. Hysterophorus *Nissol. mem. ac.* 1711. *t.* 13. *f.* 2. Zelina pýřitá; lodyha přímá, brázdowaná, wětewnatá; listy řapíkaté, nejhořejší sedawé, wšecky přetrženě wyštěrbené: úkroje rozewřené, wětší a konečný střihanozubaté nebo skoro protisečné, menší sotwa roweň pětiny wětších, celé; aubory nemnohé, stopečkowané, asi

co wikew weliké, polokulowaté, na konci wětwiček rozpostawené w hrozny, které dohromady dělají latu; zákrow lupenůw na konci pýřitých. — Na mistech štěrkowých w Mexiku, na Jamaice, Martinice. Kwěte w čerwnu až do řijna.☉

W Americe ji potřebují jako my naši řimbabu.

Ostalka. Zinnia. Zinnie.

Aubor paprskující: kwěty w paprsku jazyčnaté, w terči trubkowité, 5zubé, obojaké. Zákrow střechowitý z lupenůw wejčitookrauhlých. Ježle homolowité nebo wálcowité, s plewami podlauhlými, násobenými, kwěty terčowé zaobalujicimi. Jazýčky kožowité, obwejčité, nebo podlauhlé, stálé. Nažky plewami okornatělé, mázdřitopříkřídlaté, w paprsku přítrojhrané, holé, w terči 1—2osinné nebo 2zubé nebo komolé.

O. mnohokwětá. Z. multiflora *Lin. Lin. f. dec. t.* 12. *Jacq. obs.* 2. *t.* 40. Kořen letní tenkowřetenowitý, mrcasatowětewnatý; lodyha přímá, 2střewičná, střičnowětewná, oblá, mělce brázdowaná, chlupatá, nebo lysá; listy střičné, wejčitokopinaté, dole ztenčené w řapík nejkratší, na konci tupé, nejcelejší, obak a po kraji šerpiwé; stopky koneční ojedinělé, jednoauborné, delší listu, nahoře

wělých, hřebelcowitě srstnatých; listy kopisťowitokopinaté, přísedawé, tupé, obak ztenčené, dole wšak zauženější, blízko konce s několika tupými zuby pilowané nebo čeřitowykrajowané, hřebelčité; stopky prodlaužené, 4—6″ dlauhé, hřbelcowitošerpiwé; aubory širší 1″; lupeny zákrowowé listowité: wněšných 5 kopinatých, ostrých, wnitřních 5 kratších a užších; kwěty paprskowé obyčejně po 10: kraje 2—3zubého, terčowé 5zubé; plewy podlauhlé, tupé; nažky podluhowaté. — W Indii wýchodní a na Ceylonu. Kwěte w lipnu až do září. ⊙.

Zelinu kořennau potřebují we wlasti w neduživostech žaládka, břicha, též proti wodnotělnosti, wně k rozhánění.

Mastřák. Guizotia. Guizotie.

Aubor mnohokwětý, různomanželný; kwěty paprsku jazykowité, 1řadé, w terči obojaké, koruny trubkowité, nejdoleji a uprostřed chlupy tlustými, příklaubnatými kraužkowitě obklíčené. Zákrow 2řadý. Ježle homolowité s plewami objímajícím; nažky hladké.

M. sejný. C. oleifera *Decand. mem. soc. Genev.* 7. *t.* 2. G. abyssinica *Cass.* Polymnia abyssinica *Lin.* P. frondosa *Bruc.* Verbesina sativa *Roxb. Sims mag. t.* 1017. Parthenium luteum *Spreng.* Heliopsis platyglossa *Cass.* Tetragonotheca abyssinica *Ledeb.* Jaegera abyssinica *Spreng.* Helianthus oleifer *Wall.* Ramtilla oleifera *Decand.* Zelina 3střewičná; lodyha přímá, wětewnatá, hutná, oblá, nahoře pýřitá: listy 4″ dlauhé, asi 2″ široké, poloobjímawé, přísrdčité nebo wejčitokopinaté, obdálně a nestejně pilowané, šerpiwé, dolení stříčné, hoření střídawé; aubory 1″ w průměru široké, na konci lodyhy nebo w úžlabíčku osamotělé, na stopkách tenkých, asi 2palečných; jazýčky trochu nestejné, žluté jako kwěty w terči; zákrow wněšný z lupenůw delších a širších, trochu nestejných, wejčitokopinatých, wnitřní z lupenůw šupinowitých, podlauhloobwejčitých, na konci zaokrauhlých, mázdrowitých, mnohožilých, hrwitých. — W Abyssinii, Indii wýchodní. Kwěte w kwětnu. ⊙.

W končinách naduwedených u welikém množstwí se sází, jelikož semena dáwají wýborný olej na pokrmy a do kahanůw, jenž w Indii slowe *ram-till*, w Abyssinii ale *nook*.

Slunečnice. Helianthus. Sonnenblume.

r mnohokwětý, různomanželný; kwěty w pa-
owité, nijaké, 1řadé, terčowé trubkowité,
krow neprawidelně střechowitý, z lupenůw

wněšných listowitých, ostrých, příwěskatých, nepřitlačených, wnitřních menších, plewowitých. Ježle ploské nebo nadduté s plewami poloobjímawými. Koruny w terči s trubkau krátkau, hrdlem obšírnějším wálcowitým, krajem 5zubým. Nažky smačknuté nebo přičtyrbočné; chmýr ze 2 šupinek ode hran nažky wyniklých, řídko ještě ze 2 též ode hran.

S. letní. H. annuus *Lin. Koorr* 1. *t.* 8. 1. *Kern. t.* 131. 132. Slunečný kwět indianský weliký *Mat. Wel.* 267. Slunečnice. Rostlina letní wůbec známá. Lodyha wztyčená, 4—8′ wysoká, jednoduchá, nebo nahoře málowětewná, jakož řapíky a zákrow mrtnatá; listy střídawé, dlauhořapíkaté, přísrdčitě wejčité, zakončité, obdálně a nestejně pilowané, dole klínowitě prodlaužené a třikrát trojžilé, obak šerpiwé; aubory ojedinělé, konečné, nicí, přeweliké, ½—1′ w průměru dlauhé; stopka poněkud ztlustlá; zákrow z lupenůw wejčitokopinatých, dlauze a autle zakončitých, zelinných, mrtnatě brwitých; paprsek ryzí; terč zahnědlý; nažky černawé nebo šedé nebo šedě a černě šmauhaté, holé. — W Americe jižné w Kolumbii a Peruwii. Kwěte w lipnu až do září. ⊙.

Odrodek to zpotwořilý má wněšné lupeny okrowowé w listy řapíkaté proměněné, a obyčejně jest krlatý.

wšeho témeř opatrowání se daří. U nás tepruwa w září a říjnu kwěte, ale zimy naší nesnáší.

Dwauzubka. Bidens. Zweizahn.

Aubor mnohokwětý, hned stejnomanželný, terčowitý, hned paprskující (často u jednoho rodu); kwěty w paprsku jazykowité, nijaké. Žákrow dwojřadý, řad podobných anebo nepodobných. Ježle plochaunké, plewnaté. Raménka čnělkowa krátkau homolkau ukončená. Nažka wice méně smačknutá, kolcatá, ukončená zobanem, sotwa od nažky rozdílným a wěnčená 2—5 osinami tuhými, nazpátek chlupatošerpiwými.

D. trojdílná. B. tripartita *Lin. Engl. bot. t.* 1113. *Knorr* II. *t. B.* 1. *f.* 2. Bidens *Blak. t.* 519. Kořen letní wřetenowitý, mnoho mrcasůw a wlášeníčka wypauštějící hnědopopelawých; lodyha přímá, 2—3střewičná (někdy palečná) jako ostatní díly nejlysejší, střičnowětewná; listy střičné, řapíkaté, 3dílné nebo peřenoždílné: úkrojůw kopinatých, pilowaných, ostrých; řapíky obraubené; listy na wětwích nerozdělené, kopinaté, pilowané, hořejší po kraji šerpiwé; aubory konečné, na stopkách dlauhých, mělce brázdowaných, pýřičkowaných, obklíčené listy 6 — 7 stejnými nebo nestejnými, jedním anebo dwěma mnohem wětšíma, jichž i menší dwakrát delší auboru, wšecky jsau kopinaté, celé, po kraji šerpiwé; zákrow z lupenůw kopinatých, sotwa po kraji mázdřitých; paprsek obyčejně žádný, někdy z jazýčkůw několik žlutých; kwěty terčowé žluté; nažky obwejčitoklínowité, smačknuté, bezzobanné, často dwojosinné, hnědopopelawé, po kraji nazpátek trničkowané, co lupeny zákrowowé dlauhé. — W laužích, w příkopech, po kraji rybníkůw a řek po celé Ewropě a w Kawkasii. Kwěte w lipnu až do jeseně. ⊙.

D. nicí. B. cernua. *Lin. Engl. bot. t.* 1114. *Schk. t.* 235 *Sturm f.* 1. Coreopsis Bidens *Lin.* Bidens minima *Fl. dan. t.* 312. Lodyha přímá, 2—3střewičná, (někdy palečná), lysá nebo mrtnatá, oblá, autle brázdowaná, nahoře střičnowětewná, s jednau wětwí obyčejně kratší, auborek nesaucí; listy střičné, sedawé, auzkým krajem srostlé, objímawé, kopinaté, pilowané, na konci tupé, třebas 3½″ dlauhé, 5‴ široké; aubory na kratších wětwích listnatých anebo bezlistých a tudy jakoby stopkami protilistými, nicí, podrostlé listy ohnutými nebo rozložený mi, kopinatočárkowitými, po kraji šerpiwými, auboru trochu delšími; zákrow z lupenůw wejči-

tých, po kraji mázdrowitých, mnohožilých, nahnědle žlutých, co aubor dlauhých; kwěty krajní buď paprsku-ji jazýčkami 7—8 obwejčitými, žlutými, buď nic; kwěty terčowé žluté; nažky obwejčité, klinowité, černohnědé, po kraji dolů kolcaté, 4osinné. — W laužích, příkopech w Ewropě a nyní w Americe sewerné. Kwěte w srpnu až do jeseně. ☉.

Jedna i druhá jsauce třeny nepříjemně zapáchají a před časy w lékařství se potřebowaly; též slauží k barwení na žluto.

D. čínská. B. chinensis *Willd.* Agrimonia mollucca *Rumph* 6. *t.* 15. *f.* 2. Lodyha přímá, 3střewičná, oblá, brázdowaná, nejlysejší, střičnowětewná; listy střičné, řapíkaté, dolení peřenoždílné, hoření 3dílné: lalokůw pobočních wejčitých, skoro srdčitých, konečného wejčitého, dole zakončitého, wšecky pilowané zubami hrotitými, obak roztraušenopýřité nebo lysé; řapíky dole skoro srostlé, brwité; aubory na stopkách dlauhých, brázdowaných, lysých ojedinělé, malé; listeny podlauhločárkowité, ostré, brwité, zelené: lupeny zákrowowé kopinaté, po kraji mázdraté, mnohožilé; kwěty žluté bez paprsku; nažky dwakrát delší zákrowu, čárkowité, 4hrané, bokůw jednožilých, černé, nejautleji wywýšenotečkowané, trny drobnými, nahnědle rusými, po hra-

ostré, 3žilé, nehladké, lysaunké, 7″ dlauhé, 2″ široké; řapík asi polowičné délky, dole s druhým obrubau srostlý; stopky úžlabičkowé, w rozporách a konečné předlauhé, tuhé, nesaucí aubory ojedinělé, weliké, wejcowité, asi 1½palečné; zákrow lupenůw stejných, wejčitých, mnohožilých, ostrých, wněšných brwitých, auboru wíce nežli dwakrát kratších; jazýčkůw 5—6, nejmenších; nažky brwité, 1—2osinné. — W Indii wýchodní. Kwěte pořád. ☉.

Mauršť učitelowé dáwají chlapcům aubory anebo mrcasy kořenowé s pinangem žwýkati, aby jazyk zmĕkl a oni mohli wyslowowati arabská písmena Č a Z; že ale ta zelina drahá, dáwají toliko dwanzubku čínskau. Nať ale také potřebují w lékařstwí.

P. zelnd. S. oleracea *Jacq. h. vind.* 2. *t.* 135. Pyrethrum Spilanthes *Medic.* Bidens acmelloides *Berg.* Bidens fervida *Lam.* Kořen letní; lodyha wětewnatá, rozestřená zdélí pídi; listy střídné, řapíkaté, širokowejčité, dole tupé, nebo přísrdčité, wykrajowanopřízubaté; stopky konečné, jednoauboré, listu delší; aubory tlusté, wejcowité, bez paprsku; zákrow z lupenůw 15—16, waječnopodlauhlých; koruny wšecky žluté; nažky po hranách brwité, 2osinné nebo komolé. — W Americe jižné. Kwěte pořád. ☉.

Celá nať chuti štiplawé, slintání působící, potřebuje se proti kurdějům a bolení zubůw; w Americe ji jedí jako řeřichu potoční a tudy slowe *cresson de Para.*

P. palčivá. S. urens *Jacq am. t.* 126. *f.* 1. Bidens angustifolia *Lam. t.* 668. *f.* 2. Cotula Spilanthus *Lin.* Kořen mnoholetý; lodyhy zelinné, oblé, lysé, wětewnaté, položené nebo wzstaupawé, z klaubůw kořeny wyhánějící; listy střídné, sedawé, kopinaté, nejcelejší, lysé, dole zaužené, 3žilé, 1½palečné; stopky jednoauboré, ojedinělé, přímé, konečné, listu dwakrát delší, lysaunké; aubory newonné, wejčitokulowaté; zákrow lupenůw wejčitých, přikopinatých, brwitých; koruny bílé, wšecky trubkowité; prašniky černawé; nažky brwité 2osinné. — W písku pomořském na Ostrowech karybejských, na Dominqu, w Peruwii. ♃.

Listy žwýkané jsau na začátku bezchutné, pak pálí jako kořen pertrámowý, místo něhož se potřebují proti zubům bolení, když prospíwá slintání.

P. barwířská. S. oleraceus *Lour.* Lodyha zelinná, 3střewičná, položená, oblá, rozestřená z kořena plaziwého: listy kopinaté, nestejně pilowané, obak lysé, bezžebré, střídné, šťáwnaté, pěkně zelené; kwěty bělomodré, konečné; zákrow polokulowatý z lupenůw stej-

ných, tupých; kwěty wšecky obojaké, trubkowité; ježle nadduté, nahé: chmýr ze tří osin hlawatých. — W Kočinčíně a Číně.

Listy rozmačkané poskytují přepěknau barwu modrau, jež ohněm swým rowná se indychu.

Chudokwět. Flaveria. Flaverie.

Aubory chudokwěté, shlaučenochomáčené, hned wšecky stejnomanželné, hned různomanželné, s kwětem jediným jazyčnatým samičím, ostatními obojakými, ozubými. Zákrow z 3—4 lupenů klimawých, podlauhlých, stejně dlauhých, s jedním wněšným větším. Ježle malé, bezplewé. Čnělky kwětůw obojakých ramének na konci bezpříwěskowých. Nažky podlauhlé, holé, čárkowané, lysé.

Ch. hlistomorný. F. Contrayerba *Pers. Sims mag. t.* 2400. Milleria Contrayerba *Cav. ic* 1. *t.* 4. M. Contrahierba *Lam. t.* 710. *f.* 4. Contrahierba *Feuill.* 3. *t.* 14. Kořen letni; lodyha přímá, 3střewičná, oblá, brázdowaná, nejlysejší, nahoře stříčně málowětewnatá; listy střičné, kopinaté, skoro 4″ dlauhé, ½″ široké, 3žilé, nejlysejší, pilowané, ostré, ztenčené w řapík obraubený, též 3žilý,

ostře pilowaných zuby (obzwláště hořeních listůw) osinatými; aubory na stopkách dlauhých, skoro stejně tlustých, na konci lodyhy a wětwí, 1½″ w průměru široké; zákrow zwonkowitowálcowitý, 5zubý, 5brázdý; kwěty krajní s jazýčkem širokoklínowitým, napřed drobně zejkowaným, jasně žlutým, až i tmawě čerwenohnědým, pěkně aksamitowě lesklým anebo těma barwama merhowaným. — W Mexiku, u nás od dáwna w zahradách. Kwěte w lipnu až do října. ⊙.

Jest odrodek s samými kwěty jazykowitými (plný). List a kwět nepříjemně zapáchající slauží w Mexiku w lékařstwí.

A. weliký. T. erecta *Lin. Lam. t.* 684. T. major *Gaert. t.* 172. *Knorr.* 1. *t.* 5. 6. Karafilát indianský I. *Mat. Háj.* 319. *b.* — *Wel.* 379. *c.* Podobá se předešlému, jest ale we wšech dílech holemější; lodyha a wětwe přímé; úkroje listůw wyštěrbených kopinaté, pilkowané; stopky lauborné, nahoře kejowitoztlustlé; zákrowy obširněji zwonkowité, příhranaté; kwěty jazykowité, jednobarewné, sytožluté. — Roste s předešlým, u nás taktéž w zahradách.

Též jest odrodek s kwěty wšemi jazykowitými nebo 2pyský-mi. Užitek jako předešlého.

Záplewák. Helenium. Helenie.

Aubor mnohokwětý, paprskující: kwěty w paprsku samičí, 1řadé, jazykowité nebo řídko příprawidelné, na tré neb patero klané; kwěty w terči obojaké, trubkowité, nejkratšeji 4—5zubé. Ježle nadduté, kulowaté nebo podluhowaté, nahé. Zákrow z lupenůw 2řadých: wněšných přemnohých, listowitých, prodlaužených, přičárkowitých, ohnutých anebo nejodstálejších, wnitřních obyčejně skrownějších, kratších, plewowitých, položených kromě kwětůw. Raménka čnělková tupá, bez přiwěskůw. Nažky čihowitoobwejčité, mnohořadě hunaté. Plew chmýrowých 5—6, mázdrowitých, wíce méně špidlatých.

Z. jesenní. H. autumnale *Lin. Lam. t.* 688. *Schk. t.* 250. *Hook. mag. t.* 2994. Aster *Corn. can. p.* 63. *ic.* Oddenek tlustý, mrcasatý; lodyha zwýší mužeť, přímá, oblá, mělce brázdowaná, lysá, wětewnatá, čtyrkřídlá listy dolů běžícími; listy kopinaté, třebas 5″ dlauhé, ¾″ široké, pilowané, obak tečkowané, na líci drsné, na konci ostré, dolů daleko po lodyze sbihawé; auborůw mnoho konečných na lodyze a wětwích ojedinělých, skoro 2″ w průměru širokých; stopky wzhůru

zponenáhla tlustnauci, brázdowané, jako lupeny zákrowowé a jazýčky wně pýřitošerpiwaunké; zákrow lupenůw wněřadých čárkowitých, podhnutých, kratšich nežli jazýčky ploché, klínowité, na dwé neb patero klané, tupouště, žluté; kwěty terčowé špinawě žluté, wně pýřité; chmýr z plew brwitopopotřísnitých, dlauhau osinau ukončených, třikrát kratšich koruny terčowé. — Na místech wlhkých podlé potokůw w Kanadě až do Karoliny. Kwěte w srpnu až do řijna. 4.

Celá rostlina welmi hořká slauží proti zimnici, též na prach rozměluěná ku kýchání.

Pětaur. Galinšoga. Galinsoga.

Aubor mnohokwětý, paprskujicí jazýčkami 4—5 samičími, přiokrauhlými; kwěty terčowé obojaké, trubkowité, 5zubé. Zákrow 1řadý, z lupenůw 5, wejčitých, po kraji prozračitých. Ježle homolowité, s plewami čárkowitokopinatými, ostrými, celými nebo na tré klanými. Čnělka ramének ostrých, sotwa přiwěskatých. Nažka hranatá. Chmýr 1řadý, z plew podlauhlých, krátkých, pernatotřísnitých.

P. drobnokwětý. G. parviflora *Cav. ic.* 3. *t.* 281.

wité, 5zubé. Zákrow skoro kulowatý, z lupenůw jednořadých, kýlatých, nažky w paprsku zaobalujících. Ježle ploché, mezi paprskem a terčem plewnaté, uprostřed nahé. Nažky smačknutě 1—5hrané. Chmýr žádný.

M. sejná. M. sativa *Molin.* M. sativa, viscosa et mellosa *Willd.* M. viscosa *Cav. ic.* 3. *t.* 298. M. mellosa *Jacq. schoenb. t.* 302. Kořen tenkowřetenowitý, mrcasatě wětewnatý; lodyha přímá, 3—4′ wysoká, střídawě wětewnatá, dutá, a jako ostatní díly huninami žláznatými mazawá a lepká a ještě chlupy mezotními, delšími, bílými; listy přibližené, střídawé anebo nejdolejší stříčné, krátkořapíkaté nebo sedawé, poloobjímawé, čárkowitokopinaté, ku konci zponenáhla se zužující, tupaunké, celé anebo přemělce a obdálně zaubkowané, 3žilé; aubory na konci lodyhy a wětwí též z úžlabíčka hořejšího ojedinělé nebo po 2—3 nahlaučené, krátkostopkaté; zákrow lupenůw 9, čárkowitých; květů jazykowitých w paprsku tolikéž, jasně žlutých, klínowitých, na tré klaných, řídko neprawidelně nálewkowitých, tak jako terčowé 5zubé po trubce přehuňatých; nažky šediwé aneb, slupky zbawené, černawé nebo hnědé. — W Chili. ⊙.

Rostlina ta (madi, mellosa) od nejdáwnějších časůw sází se w Chili a ze semen olej se wytlačuje, jenž nahrazuje dřewěný a makowý, snobrž i na jídla se užíwá, když za studena byl wytlačen, co za horka tlačený k pálení se hodí. Protož w newějších časech pokusili se w Ewropě ji u welikém množstwí k témuž konci sázeti, jelikož naše podnebí dobře snášejíc bujně roste a hojnau žeň dáwá.

Rmen. Anthemis. Kamille.

Aubor mnohokwětý, různomanželný, květy w paprsku řadé, jazykowité, (řídko žádné nebo nedotrubkované), w terči trubkowité, 5zubé, obojaké. Ježle nadduté, podluhowaté nebo homolowité, plewnaté. Zákrow skrownořadý, střechowitý. Raménka čnělkowá na konci bez přiwěskůw. Nažka oblaunká nebo nejtupěji 4hraná, čárkowaná nebo hladká. Chmýr hned žádný, hned mázdra nejužší, celá nebo polowičná nebo u wnitř ušatá.

R. rolní. A. arvensis *Lin. Engl. bot. t.* 602. *Fl. dan. t.* 1179. *Sturm f.* 27.. *Hayn.* 1. *t.* 5. Kořen letní, tenkowřetenowitý, mrcasatowětewnatý; lodyha přímá, 1—1½′ wysoká, oblá, mělce brázdowaná, nejodstáleji wětewnatá, jako listy pýřitá; listy střídawé, sedawé, dwakrát wyštěptané: úkrojůw čárkowitokopinatých, přiblíže-

ných, zubatých anebo celých, špidlatých; aubory asi 1" w průměru široké, ojedinělé, na dlauhých, ojedinělých stopkách na konci wětwowém; zákrow polokulowatý, z lupenůw mnohořadých, kopinatých, chlaupkowaných, ostrých, mázdrowitě obraubených; kwětůw jazykowitých 15—21, samičích, bílých, tupě 3zubých; kwěty w terči žluté; plewy kopinaté, zakončité; ježle homolowité; nažky s chmýrem obrubowitým, nejužším, přizubatým. — Na polích a rolích Ewropy, Lewantu, Egyptu. Kwěte w lipnu a srpnu.

Kwěty zapáchají a chutnají nepříjemně, a tím liší se od heřmánku prawého, který jimi se poměšuje.

R. římský. A. nobilis *Lin. Plenk t.* 619. *Sturm f.* 27. *Hayn.* 10. *t.* 47. *Düsseld.* 10. *t.* 7. Rmen plný *Mat. Wel.* 316. *c.* Heřmánek římský. Kořen mnoholetý; lodyhy prostřené, na konci i s wětwemi wzstaupawé, jako ostatní díly naťowé pýřité, až i huňaté; listy střídawé, sedawé, w obwodu čárkowitopodlauhlé, wyštěrbené, úkroje mnoho wyštěptané, až i skoro dwakrát wyštěptané: úkrojkůw čárkowitých, krátkohrotých; aubory ojedinělé, konečné, o stopku ojedinělau podepřené, ½' w průměru široké; zákrow z lupenůw tupých, kopinatých, pýřitých, po kraji proswitawomázdřitých; paprsek bílý,

dlých, brwitých; plewy kopinaté, ukončené hrotem tuhým, kwěty terčowé přesahujícím; nažky 4bočné, smačknuté, auzce křídlaté, obak 5žilé, obrubau ostrau wěnčené. — Na místech suchých, wýslunných welikého dílu Ewropy a Lewantu. Kwěte w lipnu a srpnu. ♃.

Kwěty slauží k barwení na žluto, a druhdy jakož i nať w lékařstwí se potřebowaly.

Marůnek. Maruta. Hundskamille.

Aubor mnohokwětý, různomanželný; kwěty w paprsku jazykowité, nijaké, bez památky rodidel, w terči 5zubé, obojaké. Ježle homolowité nebo nadduté, zcela nebo na konci plewnaté. Zákrow polokulowatý, kratší terče, skrownořadý. Koruna trubky ploskosmačknuté, dwojkřídlé, dole bez přiwěskůw. Raménka čnělkowá bez přiwěskůw. Nažka žebernatá, lysá, holá, s malým terčíkem nadplodním.

M. obecný. M. Cotula *Decand.* Anthemis Cotula *Lin. Curt. lond.* 2. *t.* 179. *Fl. dan. t.* 1179. *Schk. t.* 254. *Hayn.* 1. *t.* 6. Psí rmen. Kořen letní, wřetenowitý, mrcasatowětewnatý; lodyha přímá, 1—$1^1/_2$′ wysoká, rozewřenowětewnatá, oblá, nejautleji brázdowaná, jakož i listy roztraušené chlupatá, zmládí jakož i konec wětwiček šedohuňatá; listy střídawé, obwodem podlauhloobwejčité, sedawé, třikrát wyštěrbené, osa bezzubá, úkrojky čárkowité, špidlaté; aubory ojedinělé, na konci wětwi a lodyhy o stopky, též ojedinělé, počepřené, asi $^3/_4$″ w průměru široké; jazýčky bílé, terč žlutý; ježle prodlauženohomolowité; plewy čárkowitoštětinowité; nažky oblaunké, bradawičnatočárkowané, wěnčené obrubau zejkowanau, obklučující terčík přinaddutý, nadplodní. — Na rolích a polích po celé Ewropě, též w Taurii, Persii, Mauritanii, na Madeiře a Kanariích, nyní také w Americe sewerné. Kwěte w červnu až do podzimka. ☉, ♁.

Buřeň na rolích obtížná, smradlawá, chuti hořké a ostré, někdy se béře místo prawého heřmánku.

Trahok. Anacyclus. Ringblume.

Aubor mnohokwětý, různomanželný; kwěty w paprsku samičí, jalowé, jazýčkaté neb nedojazýčkowané, řídko trubkowité, w terči obojaké, mozolatozubé. Ježle homolowité nebo nadduté, plewnaté. Zákrow skrownořadý, přízwonkowitý, kratší terče. Koruny wšecky s trubkau smačknutau, 2křídlau, bezpřiwěskau. Čnělka w

terči ramének bezpřiwěskowých. Nažka ploskosmačkutá, křídloma širokýma, celýma obraubená, a chmýrem krátkým neprawidelně zaubkowaným na wnitřní straně wěnčená.

T. pertrám. A. Pyrethrum *Decand.* Anthemis Pyrethrum *Lin. Lam. t.* 683. *f.* 4. Peltram *Mat. Háj.* 232. Peltrám, pertrám, trahok, kolotoč. Kořen mnoholetý, wřetenowitý, dužnatý; lodyhy mnohé, položené, prohýbané, přiwětewnaté, pýřité nebo huňaté, na střewic dlauhé; listy kořenowé rozložené, řapíkaté, lysaunké, wyštěrbené: uštůw dwakrát wyštěptaných, s úkrojky čárkowitošídlowitými, listy lodyhowé sedawé, podobným způsobem rozdělené, řídce huňaté; aubory ojedinělé, na koncech wětwowých o krátké stopky podepřené, dost weliké, skoro 1″ w průměru široké; zákrow lupenůw kopinatých, zakončitých, na hřbetu zelených, huňatých, po kraji celém hnědých; jazýčky na líci bílé, na rubu nachowé; koruny w terči na patero klané, uštůw stejných, ježle nadduté; plewy podlauhloobwejčité, náhle dolů ztenčené; nažky křídel mázdrowitých, prozračitých. — Na wrších w Barbarsku blízko Maskaru a Tlemsenu. Kwěte w lipnu a srpnu. ☉.

čko delším; koruny terčowé uštůw dwau olatých, čárkowitých. — Na polích w Hispa- Gallii. ☉.

prý *buphthalmos* starých Řekůw, jehož proti žlautenici

Persán. Ptarmica. Dorant.

r zwonkowitý, z lupenůw hnědě a mázdro- enych. Ježle ploché nebo sotwa nadduté, naté. Jazýčkůw 5—20, plochých, rozlože- w přesahujících. Nažky holé, smačknuté,) po kraji nedokřídlené.

ný. P. vulgaris *Blak. t.* 256. Achillea Ptar- *lenk t.* 633. *Fl. dan. t.* 643. *Sturm f.* 10. 34. Persán *Mat. Wel.* 185. Kořen mnoho- přímá, $1^1/_2'$ wysoká, oblá, brázdowaná, na- natá a pýřitá; listy střídawé, sedawé, lysé, pinaté, $2^1/_2''$ dlauhé, $2'''$ široké, přeostré, hu- pilowané zubami na konci chruplawými, nepatrných; stopky pýřité, dosti dlauhé, 1- ají dohromady chocholík složený; zákrow , ze šupin wejčitých, tupých, huňatých, re- ných; jazýčkůw 8—12, přiokrauhlých, tupě ch: ježle s plewami podlauhlými, pýřitými. a pastwinách w Ewropě, Sibirii a Americe te w srpnu a září. 4.

Sch. jest odrodek s kwěty terčowými jazykowitými tlína zapáchá a chutná kořením a potřebuje se w tě pertrámu.

ný. P. moschata *Decand.* Achillea mos- *app. t.* 33. A. livia *Scop. del. t.* 3. A. enipi, Iva. Kořen mnoholetý; lodyha vysoká, oblá, nejautleji brázdowaná, je- ká; listy sotwa palečné, nejdolejší ře- dawé, lysé nebo přichlupaté, obwodem owitě wyštěptané: úkrojůw kopinato- nebo na dolejším kraji 1zubých, kowaných; chocholík jednoduchý, mi pýřitými; aubory na stop- wejcowitozwonkowité: lupenůw ě obraubených; jazýčkůw 5—6, ch, tupě 3zubých; plewy lysaun- stech wlhkých na horách wysokých

né, hned ploskaunké,
zikwětními, proswitawý
smačknutá. Nažka p
bezkřídlá.

Ř. obecný. A. Mi
bot. t. 758. *Plenk t.* 6
9. *t.* 45. Millefolium
414. Kořen mnohole
má, rozdilně wysoká,
půdě mastné třebas i
ná, nahoře wětewnatá,
howé řapíkaté, ostatní
kowité nebo kopinaté,
lých anebo zubatých
titými, lysé nebo huň
notečkowané, w ďub
wice méně pátrnau o
chu skoro rowný, hus
podluhowatý, lysý n
wněšných menších, k
tupaunkých, bělawýc
zýčkůw 4—5, obwejči
šich zákrowu, bílých,
wých: plewy podlaul
kách a pastwinách, p

wždycky nižší, 5—10palcowé, drnowaté, huňaté; listy dwakrát wyštěptané, huňaté: úkrojůw čárkowitoštětinowitých, kolcem autlým ukončených, wíce méně huňaté; wrcholíky ztěsnanější, menší, stejně wysoké; aubory drobné; zákrow přiwálcowitý, chlupatý; kwěty bílé. — Na lukách suchých, pastwinách po Ewropě prostřední, nejhojněji w jihowýchodní. Kwěte w čerwnu a lipnu. ♃.

Nať a obzwláště kwět zapáchá a chutná kořením; swršky kwětaucí potřebují se w lékařstwí.

Ř. wonný. A. nobilis *Lin. Schk. t.* 255. A. hispanica *Schrank rar. t.* 70. *Moris. hist.* 3. *s.* 6. *t.* 11. *f.* 4. Kořen mnoholetý, plaziwý; lodyha přímá, 1—1½′ wysoká, oblá, autle brázdowaná, huňatopýřitá, nejhořeji wětewnatá; listy střídawé, huňatopýřité, bělawé, nejdolejší řapíkaté, podlauhlokopinaté, ostatní sedawé, podlauhločárkowité, dwakrát wyštěrbené; úkroje dolejších protisečnozubaté, hořejších celé nebo zubaté, zuby wšech drobné, kratičce chruplawě hrotité, osa auzce obraubená, od prostředka až nahoru zubatá zuby čárkowitými, celými nebo zaubkowanými; chocholík složený, směstnaný, nahoře ponaddutý; zákrow huňatopýřitý, wejcowitý: lupenůw wejčitých, tupých, se žilau silně wystáwající; jazýčkůw 5, obwejčitozaokrauhlých, tupě 2—3zubých, bílých, třikrát kratších zákrowu; plewy ostré, proswitawé. — Na pahrbcích a kopcích suchoparných, wýslunných po Ewropě prostřední, teplejší. Kwěte w lipnu a srpnu. ♃.

Silněji a líbezněji zapáchá a chutná předešlého, a to kafrem, nicméně w lékařstwí řídko se potřebuje.

Ř. jatrník. A. Ageratum *Lin. Blak. t.* 300. *Mill. ic. t.* 10. *Plenk t.* 632. Ageratum *Lob. ic. t.* 489. *f.* 2. Jatrník přespolní *Mat. Wel.* 362. Kořen mnoholetý, silný, mrcasatý; lodyha dole podkřowitá wypauští mnoho wětwí přímých, asi střewíčných, oblých, autle brázdowaných, lysých nebo pýříčkowaných, jednoduchých nebo wětewnatých, nejhořeji w chocholík rozwětwených; listy střídawé, sedawé, odstálaunké, podlauhlé, dolejší 1½″ dlauhé, 5‴ široké, podlauhlé, tupé, obak ďubkowané, stříhanopilowané zubami, kteréž opět pilkowané zaubkami na konci samém chruplawými, ostrými; wětwičky nejkratší, listnaté, a tudy listy jakoby chomáčené; chocholík složený, směstnaný, skoro wrcholíkowitý; zákrow podlauhlowejcowitý, z lupenůw wejčitých, silně žilých, ostrých, lysých nebo pýřitých; kwěty žluté; jazýčkůw 3—5, nestej-

přiložených. Ježle ple
knutau, dwojkřídlau,
přes waječník prodlauž
del a chmýru.

D. bělostná. D. ca
ma *Lin.* Athanasia mar
Lam. S. maritima *Smith*
Podkeř wětewnatý, rozp
sty a zákrowy pokrytých
střídawé, sedawé, waječn
objímawé, 3‴ dlauhé, 2‴
cí bohatého hrachu, ojed
zeh rozwětweného a listr
skrowný chocholik dělaj
tičné, tupé, plstnaté; kw
mořích Ewropy podlé O
nie, podlé Moře středoz
ce. ♄.

Mnutá zapáchá kořením,
wání krwe a nemocím ledwinow

Swatolina. **Santo**

Aubor mnohokwětý,
želný; kwěty w paprsku
přijazykowité. Ježle nadd

či trubkowité, obojaké, 5zubé. Zákrow střechowitý, zwonkowitý. Ježle ploché nebo nadduté, nahé nebo někdy plewkowané. Čnělka w terči ramének bez přiwěsků. Nažky bezkřidlé, hranaté, stejné, s chmýrem obrubowitým, často zubatým, někdy auškowitým, jako nažka širokým.

Ř. obecná. P. Parthenium *Smith. Haym.* 9. *t.* 20. Matricaria Parthenium *Lin. Fl. dan. t.* 674. *Bull. t.* 203. *Plenk t.* 616. Matricaria *Blak. t.* 192. Řimbaba *Mat. Háj.* 271. — *Wel.* 318. Matečník, marunka. Kořen mnoholetý; lodyha přímá, 2—3′ wysoká, oblá, mělce brázdowaná, wětewnatá, příhuňatá; listy střídawé, řapíkaté, obwodem wejčité, wyštěrbené: úkrojůw 7, protisečných, zubatých, nejwyšších stékawých; aubory w průměru asi ½palečné, na stopkách na konci trochu ztlustlých, brázdowaných, drobničičkými, ryzými žlázkami posypaných, ojedinělé, dohromady dělají chocholík weliký; zákrow lupenůw wněšných kopinatých, ostrých, wnitřních podlauhlých, bělomázdratě obraubených, na konci tupých, wyblodanobrwitých; jazýčky bílé, dwakrát delší zákrowu; terč z korun oblotrubkowých, žlutých; nažky klínowité, čárkowané, s chmýrem zubatým; ježle polokulowaté, bradawičnaté. — W Ewropě podlé zdí, skal. Kwěte w červnu a lipnu. ♃.

Kwěty trubkowité w terči někdy zjazykowatějí. Celá rostlina zapáchá silně a nelibě, chutná hořce, a w lékařstwí domácím obyčejný prostředek proti křečům jako heřmánek.

Ř. indská. P. indicum *Cass.* Chrysanthemum indicum *Lin. Sabin. trans. hort.* 4. *t.* 12. 13. C. japonicum *Thunb.* Ch. tripartitum *Sweet brit. gard. t.* 193. Matricaria sinensis *Rumph* 5. *t.* 91. *f.* 1. Tsietti - pu *Rheed.* 10. *t.* 44. Keř rozeh pýřitých; listy řapíkaté, obwodem wejčité, střihané nebo protisečné, zhusta zubaté, zklepešelé, na rubu pýřité, nejhořejší nejcelejší; aubory sotwa palečného průměru na konci rozeh skoro w chocholík rozpostawené, krátkostopečné, s paprskem žlutým, málo delším zákrowu z lupenůw nejtupějších, po kraji široce mázdratých složeného. — W Číně, Žapanu, Indii wýchodní. ♄.

Ř. čínská. P. sinense *Sabin. trans. hort.* 4. *t.* 14. Chrysanthemum indicum *Thunb. Bot. mag. t.* 327. 2042. *Bot. reg. t.* 4. 455. 616. Anthemis artemisiaefolia *Willd.* Keř wětwí hranatých, jako rub listní šedoplstitých; listy šedozelené, wejčité, chobotnatoprotisečné: úkrojůw wejčitopodlauhlých, ostrých, střihaně dwakrát pilowaných;

prostředečně wyniklé, delší nebo kratší, ojedinělé, asi $1\frac{1}{2}''$ w průměru dlauhé, ryzé; lupeny zákrowowé wejčité, přítupé, mázdrau nahnědlau, obzwlášte na konci širokau obraubené; jazýčky nestejně a tupě trojzubé; nažky oblaunké, čárkowané, holé. — Na rolích w Ewropě tu a onde w náramné hojnosti. Kwěte w lipnu a srpnu. ⊙.

Bořeň obtížná w některých krajinách.

B. zlateň. C. coronarium *Lin. Lam. t.* 678. *f.* 6. Zlatý kwět *Mat. Háj.* 319. — *Wel.* 378. Zelina lysá; lodyha přímá, 5—3′ wysoká, wětewnatá; listy střídawé, siwé, tlustaunké, obwodem obwejčitopodlauhlé, do pola objímawé, dwakrát wyštěptané: úkrojůw klinowitokopinatých, proti konci střihanopilowaných; aubory ojedinělé, na stopkách prodlaužením wětwí jsaucích, $1\frac{1}{2}$—$2''$ w průměru dlauhé; zákrow polokulowatý: lupenůw podlauhlých, wněšných na konci mázdrau auzkau, wnitřních širokau obraubených; jazýčky tmawěji nebo swětleji žluté, též z předu bílé a dole žluté; nažky krajní 3křídlé, křídla wnitřního širšího, terčowé 1křídlé, křídla wšech wytažená w hrot. — We wšech končinách podlé Moře středozemního, w Ewropě až do jižných Šwýcar. Kwěte w lipnu až do září. ⊙.

Oblíbená rostlina zahradní barwau bílau a žlutau auborůw rozdílně se proměňující.

Pelun. Artemisia. Wermuth.

Aubor stejno- nebo různomanželný, nepaprskující: kwěty pokrajní 1řadé, často samičí, na tré klané, s ěnělkau hluboko na dwé klanau, čnějící, kwěty prostřední 5zubé, obojaké nebo pometáním waječka jalowé nebo samičí. Zákrow z lupenůw střechowitých, po kraji mázdrowitých. Ježlé bezplewé, plochaunké nebo naddutaunké, nahé nebo chlupatotřísňaté. Nažky obwejčité, holé, s terčíkem malíčkým, nadplodním.

P. kozalec. A. Dracunculus *Lin.* Dracunculus hortensis *Blak. t.* 116. Dragoncel *Mat. Wel.* 188. Estragon, kozalec, paldán. Kořen mnoholetý, silný, plaziwý; lodyh[illegible] 2—4′ wysoká, wětewnatá, brázdowaná, ja[illegible] nejlysejší; listy kořenowé kopinaté, na [illegible] lodyhowé kopinaté nebo čárkowito- nebo nejcelejší, tupaunké; aubory [illegible]latělé, stopečkowané, na stopkách [illegible]ně hrozněné a dohromady dělající

bot. t. 348. *Schk. t.* 240.
letý; lodyhy dolejšek sk
větwi, ježto jalowé jsauc
wzstaupawé, oblé, mělce
né; listy hedwábnošediwé
hlowejčité, 2—3krát wyš
hrotitých, lodyhowé dol
protisečně zubaté, hoření
nejhořejší příkwětní ne
lysé, jednostranné, přímé
wejčité, po kraji mázdrow
ní řadé, samičí, terčowé
ka jalowé. — Na polích
celé Ewropě a w Sibirii.

Chuti hořké; druhdy w

P. modrawý. A. coe
ritimum *Moris.* 3. *s.* 6. *t.*
A. angustifolium *Dod. pem*
2střewičné, dlauhé, přímé
brázdowané, latowitě rozw
šediwopýřité, pak olysají
wyštěptané nebo rozdílně
pikaté, ostatní listy kopin
kopinaté; aubory podlau
na wětwích jed

P. tatarský. A. Santonica *Lin. Wagn.* 2. *t.* 231. A. *Gmel. sib.* 2. *t.* 51. Semen sanctum *Lob. ic.* 756. Wzezření pelunu ladního, lodyha ale přímá, latowitě rozwětwená, přísedivá; listy dolení mnohokrát wyštěrbené: úkrojůw čárkowitých, šedivých, hořejší nerozdělené: aubory přísedawé, ojedinělé, 5kwěté, na klasech jednostranných, ohnutých, listy drobnými, čárkowitými, nerozdělenými opatřených; zákrowy válcowité; ježle nahé. — W Tatarsku, Persii. ♄.

Od toho sbírají se aubory, *semenem škrkawičným* nazwané.

P. bělokorý. A. Sieberi *Bess.* A. glomerata et glomerulata *Sieb.* A. Contra *Lin.* Dolejšek křowitý wyhání wětwe přímé, 1—2střewičné, hranaté, korau bílau, tenkau, tečkowanau popnuté, latnatowětewnaté; listy tuhé, lysé, malé, lodyhowé poloobjímawé, 3—5dílné: úkroje prostředního wyštěrbeného, pobočních i s laloky na tré klanych, čárkowitých; wětwe latowé odstálé nebo rozewřené, wzstaupawé, wětwičky kratičké, rozewřené, nesaucí klasy ze strbaulůw sotwa $1\frac{1}{2}'''$ dlauhých, elipsowitých, sedawých, skrownokwětých; zákrow z lupenůw bradawičkowaných, šedých, tupých, wněšných okrauhlých, wnitřních podlauhlých; ježle nahé; kwěty stejnomanželné. — Na polích w Palestyně. Kwěte w červnu. ♄.

Aubory woní silně jako kafrem, chutnají ostře a hořce, a potřebují se proti hlistám (*Semen contra t. j. vermes S. Cinnae, Santonici*).

P. mnohowětewný. A. inculta *Delile f. aeg. ill. t.* 43. *f.* 2. Celý šedoplstitý; lodyha dole dřewnatá wypauští přemnoho rozeh zelinných, přímaunkých, přijednoduchých; listy rozhowé wšecky řapíkaté, dwakrát wyštěptané: úkroje čárkowitopodlauhlé; laty podlauhlá, kytkowitá; aubory sedawé, podluhowaté, 4kwěté; zákrow z lupenůw wněšných, krátkých, tupých, plstitých, wnitřních čárkowitých, hnědých, mázdrowitých. — W Egyptu. ♄.

Aubory jako předešlého rodu se potřebují a jmenují.

P. pomořský. A. maritima *Lin.* A. palmata *Lapeyr.* A. maritima *Engl. bot. t.* 1001 *et* 1096. *Fl. dan. t.* 1655. *Wood. med. t.* 122. Absinthium gallicum *C. Bauh.* Z dolejška dřewnatého wycházejí lodyhy zelinné, střewičné, [illegible] brázdowané, jak listy a zákrowy šedoplstité, přímé, mnohowětewné; listy střídawé, sedawé, obwodem 3krát wyštěrbené: úkrojůw čárkowitoníkowitých, dolení u počátku řapíku ušaté, hořejší celé, někdy oplchající, lysé; aubory po-

Aubory toho jako předešlého rodu se potřebují, ačkoli k nám se nepřiváží.

P. dřevinka. A. Abrotanum *Lin. Plenk t.* 609. *Hayn.* 11. *t.* 22. *Düsseld.* 15. *t.* 11. *Wagn.* 2. *t.* 223. Brotan *Mat. Háj.* 199. *b.* — *Wes.* 286. *c.* Brotan, dřewinka, hořší dřewce. Kříček přímaunký, třebas zwýší muže; wětwe přímé, oblé, brázdowané, pýřičkowané, hustolisté, ostřeně latněné; listy střídawé, sedawé, obwodem wejčité, dolení dwakrát, hoření jednoduše wyštěrbené; úkroje jakož i listy nejhořejší příkwětní wlasowité, prodlaužené, tupaunké, wezpod pýřité; aubory zakulatělé, šediwě pýřité, nicí; zákrow lupenůw wejčitokopinatých, ostrých, přizelinnych, wnitřních obwejčitých, po kraji mázdrowitých; kwěty wšecky obojaké; ježle nahé. — Na pahrbcích jižné Ewropy. Kwěte w srpnu a září. ♃.

U nás w zahradách obyčejný a oblíbený. Celý wení příjemně a chutná kořením. Jindá se potřebowal wíce w lékařství nežli nyní.

P. šediwek. A. pontica *Lin. Jacq. aust. t.* 99. *Hayn.* 2. *t.* 10. *Düsseld.* 15. *t.* 13 Pelyněk pontský nebo šediwek *Mat. Háj.* 198. — *Wel.* 233. Nechrast, nechrest, šediwek. Kořen plaziwý, wyhání několik lodyh přímých, 1—1½ wysokých, někdy uhých, hranatých, bělopliśnatých; listy střídawé, sedawé, obwodem wejčité, na rubu bělopliśnaté, na líci lysé anebo pýřité, dwakrát nebo třikrát wyštěrbené: úkroje husté, jakož i listy nejhořejší příkwětní a jednoduché čárkowité, ostraunké; aubory šediwé, zakulatělé, nicí, na wětwičkách jednostranně hrozněné, dohromady dělající latu staženau, kopinatau, třebas 6″ dlauhau; zákrow lupenůw wnějšných kopinatých, zelinnych, wnitřních podlauhlých, tupých, po kraji a na konci mázdrowitě obraubených; kwěty krajní samičí, w terči obojaké, aurodné. — Na pahrbcích wyšlunných Ewropy prostřední z Francauz až do Ukrajiny, též w Taurii, Iberii a Mauritanii. Kwěte w lipnu a srpnu. ♃.

Potřebuje se jako pelun obecný; ačkoli jest slabší.

P. černobýl. A. vulgaris *Lin. Blak. t.* 431. *Plenk t.* 606. *Engl. bot. t.* 978. *Hayn.* 2. *t.* 12. *Düsseld.* 15. *t.* 12. Černobýl *Mat. Háj.* 255. — *Wel.* 302. Černobeyl. Kořen mnoholetý wypauští 1 nebo několik lodyh třebas co muž wysokých, přímých, latowitě wětewnatých, oblých, brázdowaných, lysých, někdy tmawonachowých; listy střídawé, sedawé, obwodem obwejčité, na rubu bělopliśnaté, na líci lysé, sytě zelené, protisečné: úkrojů kopinatých, střihanozubatých, ostrých, dolejších

hách neaurodných, delší nebo zdélí čepele listowé, na kwětaucích ale kratší; aubory zakulatělé, asi $1^1/_2'''$ w průměru široké, nicí, na stopečkách kratších, na wětwičkách jednostranné, dohromady latu kopinatau odstálaunkau dělající; zákrow šedohedbáwnatý: lupenůw wněšných kopinatých, na samém konci mázdrowitých; ježle chlupaté; kwěty wšecky obojaké. — Na místech neaurodných, wýslunných Ewropy, Taurie, Sibirie, do Mauritanie a Ameriky sewerné přenešený. Kwěte w lipnu a srpnu. ♃.

Nať zapáchá silně a nepříjemně; chutná přehořce; w lékařstwí welmi wážená k sílení a wypuzení hlist.

Wrátyč. Tanacetum. Wurmkraut.

Aubor hned stejnomanželný, hned různomanželný, kwěty totiž w paprsku samičí jednořadé, často 3—4zubé. Ježle nadduté. Zákrow zwonkowitý, střechowitý. Koruny w terči 4—5zubé. Nažka sedawá, hranatá, lysá s terčíkem nadplodním welikým. Chmýr buď žádný, buď mázdrowitý, wěncowitý, malý, hned celý, hned stejně zubatý, hned nestejný, na wněšné straně patrnější.

W. obecný. T. vulgare *Lin. Blak. t.* 464. *Lam. t.* 696. *f.* 1. *Plenk t.* 611. *Hayn.* 2. *t.* 6. *Düsseld.* 1. *t.* 12. Wrátyč *Mat. Hdj.* 272. — *Wel.* 319. Kořen mnoholetý wyhání několik lodyh 3—4′ wysokých, přímých, oblých, hranatých, lysých, obyčejně nachem naběhlých, nahoře wětewnatých; listy lysaunké, sedawé, střídawé, obwodem podlauhlokopinaté, přetrženě wyštěptané: úkrojůw kopinatočárkowitě wyštěptaných: úkrojkůw kopinatých, na dolením kraji zpilowaných; aubory polokulowaté, 4‴ široké, nejlysejší, ropostawené w chocholík nahoře rowný; zákrow lupenůw wněšných kopinatých, wnitřních podlauhlých, mázdrowitě obraubených, dlauhých co kwěty trubkowité, jichž krajní jednořadé, 3zubé, samičí, terčowé ale samčí, 5zubé. — Podlé cest, řek Ewropy celé a Taurie. Kwěte w lipnu a srpnu. ♃.

Zapáchá silně a nepříjemně, chutná hořce; že prý zahání blechy a štěnky; w lékařstwí hlawně proti škrkawkám. W zahradách jest odrodek, jehož listy kadeřawé obwodem širokowejčité, přetrženě wyštěrbené, ukroje obwejčitokopinaté s úkrojky obwejčitými kolem pilowanými.

Smil. Helichrysum. Strohblume.

Aubor mnohokwětý, hned stejnomanželný kwěty trubkowitými, obojakými, 5zubými, hned různoman-

domé. Ježle nadduté, buňkowaté. Zákrow z lupenůw střechowitých, na konci barwených nebo přímázdrowitých. Koruny trubkowité: samičí niťowité, na patero klané. Prašníky napolo čumící, dole 2štětinné. Čnělka kwětůw samičich na konci na dwé klaná, samčích jednoducha nebo sotwa na dwé klaná, pometawá. Nažka oblaunká. Chmýr 1řadý, kwětu samičího ze štětin niťowitých, kwětu samčího ze štětin na konci kejowitých.

P. obecný. A. dioica *Gaert. t.* 167. *f.* 3. Gnaphalium dioicum *Lin. Bull. t.* 325. *Engl. bot. t.* 267. *Sturm f.* 38. *Hayn.* 6. *t.* 6. Kořen mnoholetý wypaušťí z krku wýběžky prostřené, kořenějící; lodyhy přímé, zwýší prstu nebo pídi, nejjednodušší, běloplstnasé; listy kořenowé obwejčitokopisťowité, řapíkaté, na rubu běloplsťnaté, na lici huňaté, pak olysající, ukončené černým hrotíčkem kratíčkým, lysým; listy lodyhowé přistejné, čárkowitokopinaté, k lodyze přitlačené, obak běloplsťnaté, jako kořenowé hrotité; chocholík konečný, jednoduchý, hustý; zákrow lupenůw podlauhločárkowitých, tupých, na konci dlauze mázdrowitých, lesklých, samičích růžowých a trochu delších, šerpiwaunkých, samčích trochu kratších a širších, bílých; chmýr samičí štětinatý, šerpiwaunký, červenawě bílý nebo bílý, delší zákrowu, samčí zdělí jeho, kejowitý, šerpiwý, bílý. — Na pastwinách suchých, po Ewropě, Taurii, Persii, Sibirii. Kwěte w kwětnu a červnu. ♃.

Protažitka. Gynura.

Aubor mnohohlawý, stejnomanželný: kwěty trubkowité, 5zubé. Zákrow wálcowitý, 1řadý, dole (obyčejně) několika listenci šídlowitými obklíčený, složený z lupenůw čárkowitých, ostrých, po kraji mázdrowitých. Ježle ploché, buňkowaté, kraj buněk hned nejkratší, hned třísnitý. Trubka korunowá dole rohowá. Čnělka ramének prodlaužených w přiwěsek dlauhý, mrtnatý, často čnějící. Nažka oblaunká, čárkowaná, bezzobanná. Chmýr mnohořadý, ze štětin niťowitých, sotwa fauskowaných.

P. výběžkatá. G. sarmentosa *Decand.* Cacalia sarmentosa *Blum.* C. reclinata et cylindrica *Wall.* Nepochybně C. procumbens *Lour.* a Sonchus volubilis *Rumph* 5 *t.* 103. *f.* 2. Kořen mnoholetý, wyhání lodyhu lysau, pnulau, oblau s wětwemi přihranatými; listy eliptičné, zakončité, dole sotwa zaužené, zubaté, dolení krátkoře-

Prha. Arnica. Wolverlei.

Aubor mnohokwětý, různomanželný: květy w paprsku 1řadé, samičí, jazykowité, w terči obojaké, trubkowité, 6zubé. Zákrow zwonkowitý, 2řadý, z lupenůw čárkowitokopinatých, stejných. Ježle třísňaté, chlaupkowané. Trubka korunowá srstnatá. Kypty tyčinek někdy w květech jazykowitých. Čnělka w terči ramének dlauhých, uťatých a dlauhau homolí ukončených. Nažka někdy válcowitá, obak ztenčená, přížebernatá, srstnataunká. Chmýr 1řadý, z lupenůw hustých, tuhých, fauskowanošerpiwých.

P. chlumní. A. montana *Lin. Fl. dan. t.* 63. *Schk. t.* 248. *Sturm f.* 34. *Hayn.* 6. *t.* 47. Angelský tráwk *Mat. Hdj.* 277. *Wel.* 324. Prha; šlakowé kořeni. Kořen mnoholetý, jakoby ukausnutý, úkosný, z dolení strany mnoho mrcasů pauštějící; lodyha přímá, 2—3′ wysoká, nejjednodušší nebo málowětewná, přeskrownokwětá, pýřitá nebo nahoře žláznatohuňatá; listy kořenowé podlauhlo-obwejčité, tupaunké, skoro celé, 3—5žilé, sedawé; listy lodyhowé střičné, mnohem menší, wejčitopodlauhlé, až i kopinaté, ostré, nejhořejší někdy střídawé; aubory ojedinělé, na konci lodyhy a wětwí asi 2″ w průměru široké, přínicí; terč a paprsky ryzé; nažky černohnědé. — Na lukách wyšších Ewropy prostřední a sewerné až na Alpy, sewerněji na lukách rašelinatých. — Kwěte w červnu až do srpna. 4.

W lékařstwí potřebují kořen, list a obzwláště květy hned se chmýrem hned bez něho, jmenowitě jazykowité, které drahé jsauce porušují se rozdílnými květy žlutými.

Kamzičník. Doronicum. Gemswurzel.

Aubor mnohokwětý, různomanželný: květy w paprsku samičí, 1řadé, jazykowité, w terči obojaké, trubkowité, 5zubé. Zákrow málořadý z lupenůw čárkowitých, ostrých, stejných. Ježle nadduté, bezplewé. Čnělka w terči ramének uťatých, na konci kyšnatých, w paprsku krátkých, tupých. Nažky hezzobané, bezkřídlé, podlauhločihowité, brázdowané, w paprsku holé, w terči se chmýrem mnohořadě štětinatým.

K. srdčitý. D. Pardalianches *Lin. Jacq. aust. t.* 350. *Schk. t.* 249. *Sturm f.* 21. *Hayn.* 6. *t.* 21 *Engl. bot. t.* 2645. Woměj 1. *Mat. Wel.* 394. Kořen mnoholetý, hlizowitý, na krku holý, wypauštějící ze strany wýběžky podzemní tenké, prodlaužené, na konci pak tlustnauci listnaté

f. 2. *Wenm. phyt.* 276. Keř dužnatý, přímý, wětewnatý, 6′ wysoký, s wětwemi oblými, bradawičnatými, tu a onde klaubnatými; listy jako oleandrowé, kopinaté, prodlaužené, ploché, u prostřed žilnaté, nejcelejší, co ročně padající a po sobě na wětwích šrámy ploché, okrauhlé zůstawující; stopky úžlabičkowé nebo skoro konečné, listu kratší, na konci chocholičené; zákrow bezlistenný z lupenůw 5 zakončitých; kwětůw 5 zákrowu delších, bělawých, s prašníky žlutými; nažky nejlysejší se chmýrem nejdelším. — Na ostrowech kanarských a Předhoří dobré naděje. ♄.

Listy třené zapáchají jako bolehlaw a w horkých krajinach se potřebují proti malomocenstwí.

S. čárkowaná. K. anteuphorbium *Decand.* Cacalia anteuphorbium *Lin.* Ante Euphorbium *Dill. elth. t.* 55. *f.* 2. 3. Keř nejlysejší, dužnatý, přímý, 5—12′ wysoký, wětewnatý, listy wejčitopodlauhlé, ploché; řapík dole trojí žilau prodlaužený; aubory ojedinělé, krátkostopkaté; zákrow z lupenůw zakončitých, co kwěty dlauhých. — Na Předhoří dobré naděje. ♄.

Měli ji za prostředek proti klejopryskyřici euforbiowé.

Starček. Senecio. Kreuzkraut.

Aubor mnohokwětý, stejnomanželný nebo různomanželný, kwěty w paprsku jazykowité, samičí. Zákrow 1řadý, hned nahý, hned obklíčený listy. Ježle bezplewé, nahé nebo buňkowaté. Čnělka kwětůw obojakých s raménkoma uťatýma, na samém konci kyjčnatýma. Nažka bezzobaná, bezkřídlá, oblaunká nebo brázdnatohranatá. Chmýr mnohořadě chlupatý, padawý, ze štětin rownych, přistejných, nejtenších, sotwa šerpiwaunkých.

S. obecný. S. vulgaris *Lin. Blak. t.* 132. *Fl. dan. t.* 513. *Hayn.* 8. *t.* 10. *Engl. bot. t.* 747. Přímětné koření menší *Mat. Háj.* 344. — *Wel.* 411. *D.* Lomihnát. Kořen letní wyhání lodyhu přímau, ½—1½′ wysokau, jednoduchau nebo wětewnatau, obyčejně lysau; listy lysé nebo pawučinowlnaté, protisečné, zubaté, dolení w řapík zaužené, hoření dole ušaté a objímawé uštoma zdálenýma podlauhlýma, tupýma, nestejně ostrozubýma; aubory malé bez paprsku, na chocholíku směstnaném rozpostawené nebo roztraušené, dřiw rozwití nicí; zákrow uťatohomolowitý, dole obklíčený listy krátkými, přitlačenými, jako lupeny zákrowowé na konci osmahlými nebo zelenými; kwěty žluté, stejné; nažky čárkowané, po žilách nejkratšeji pýřičkowané; chmýr zdélí koruny. — Na

t. 379. A. aureola *Bot. mag. t.* 32. A. cuprea *Jacq. schoenb. t.* 176. A. arborescens *Jacq. schoenb. t.* 171. Lodyha dole křowitá, wětewnatá, wice méně mrtnatá, přímá nebo dole položená, wětwe nahoře oblé, brázdowané, běloplsťnaté, listy střídawé, sedawé, protisečné: osy tupě zubaté, úkrojůw rozewřených, delších anebo kratších, čárkowitých, rowných nebo řečabatých, ostrých anebo tupých, zubatých, na líci šerpiwaunké, na ruba běloplsťnaté, hoření dole obak rozšířené w ucho střihanozubaté; stopky na konci wětwi konečné a úžlabičkowé, dlauhé, plsťnaté, nahé nebo 1—2 listeny opatřené, 1strbaulé; zákrow lupenůw wněšných kostrbatých, čárkowitošídlowitě zakončitých a tu srstnataunkých, wnitřních nejtupějších; aubory asi 2″ široké, ozdobné; kwěty jazykowité, wně růžowé, u wnitř bělostné nebo žluté. — Na Předhoří dobré naděje. U nás w zahradách. ♃.

Oruňka Cryptostemma. Bärenohr.

Aubor paprskující: kwěty w paprsku jazykowité, často dlanitodílné nebo 2jazyčné, w terči trubkowité, 5zubé, obojaké. Ježle buňkowaté. Zákrow z lupenůw

podobných, wnitřních celých nebo přitřísňatých, koncem kolcatějících. Nažky hranaté, lysé, bezchmýré.

D. brázdowaná. C. sulcata *Less.* Rohria sulcata *Thunb.* Berkheya sulcata *Willd.* Gorteria spinosa *Jacq. schoenb. t.* 341. Keř wětwí rozewřených, oblých. mělce brázdowaných, lysých; listy odstálé nebo podhnuté, na rozhách přímé, střechowité, polokopinaté, sedawé 5—6‴ dlauhé, rowné, tuhé, kolci mnohými jich kratšími brwité, kolcem kratíčkým ukončené; aubory konečné, sedawé, asi 1⅓″ široké; zákrowu lupeny wněšné přitlačené jako listy wyhlížející, wnitřní širší kolcem ukončené, po kraji štětinato-, na konci kolcatobrwité; jazýčky žluté wně se šmuhau tmawě fialowau. — Na Předhoří dobré naděje. U nás w zahradách. ♄.

Pojilup. Gazania. Gazanie.

Aubor paprskující: kwěty w paprsku jazykowité, nijaké, w terči trubkowité, 5zubé, obojaké. Ježle buňkowaté buňkami krátkými. Zákrow z lupenůw 2—mnohořadých, dole dohromady srostlých. Nitky hladké. Nažka bezkřídlá, nejhuňatější. Chmýr 2řadý ze plew nejtenších často mázdrowitých, zaubkowaných.

P. položený. G. rigens *R. Brown.* Gorteria rigens *Lin. Bot. Mag. t.* 90. *Mill. ic.* 1. *t.* 49. Bylina dole wětewnatá, položená, wětwí wzstaupawých; listy na wětwích směstnané, střídawé, w řapík auzce obraubený, dole pošwiwý zaužené, podlauhlokopinaté, celé nebo řídko wyštěrbené, ostré, kožowité, na líci lysé, lesklé, na rubu kromě na žíle běloplsťnaté; stopky konečné, listu delší, 1auborné; aubor skoro 3″ široký, přímý; zákrow wejčitozwonkowitý, lysý: lupenůw 2řadých, přes polowičku srostlých, ostrých, lysých; kwětů w paprsku asi 16, pomarančowě žlutých, dole černau skwrnau znamenaných; nažky oděné huninami náryšawými, hedwábowitými. — Na Předhoří dobré naděje. ♃.

Bělotrn. Echinops. Kugeldistel.

Auborůw 1kwětých mnoho na konci stopkowém, ztlustlém, kulowatém, nahém nahlaučených, jichž nejwyšší raučejší. Zákrow hlawní ze šupin skrowných, drob- [illegible] h, auborowý stálý z lupenůw mnoho- [illegible] h chlupowitých, mázdrowitých, štětku [illegible] edních kopisťowitých, wnitřních pro- [illegible] itých, zakončitých, kýlatých. Kwěty

obojaké, stejně: koruna trubko
trubky nejkratši. Nažky válcowi
chmýrem nejkratším, mázdrowity
třisňatým.

B. obecný. E. sphaerorepha
Domnělý bílý trn II. *Mat. Wel.* 2
letý; lodyha přímá, 2—5střewíč
kopýřitá, nahoře obyčejně wětew
lící lepkopýřité, na rubu bělav
úkrojům rozewřených, podlauhlo
tých, kolcatopilowaných, listy d
objímawé; strbauly weliké, asi 2″
dinělé, konečné; řada wněšná
tinatá, zdélí zákrowu nebo jeh
skoro žádná, řady wnitřní po kr
dí na zádech pýřité; koruny bí
šedé. — Na místech wýslunný
jižné a tu i onde prostředni.
nu. ♂. 4.

Druhdy w lékařství se potřebowa
dám ozdobau.

Količka. Cardopatium.

Aubor stejnomanželný, příš
krow wejčitopodluhowatý, z lupe
lořadých, kožowitých, wněšných
konci w přiwěsek šidlowitý, př
wnitřních přímázdrowitých, na
kolcatějících. Ježle těsné, třísní
nitě na patero klané, s trubkau
witau, s ušty na konci rohowitým
s přiwěskem ostrým, dole s oca
srstnatými. Nažka přiwejcowitá,
ci w krk prodlaužená, hedwábno
šupinek 1řadých, nestejných, při

K. chocholičená. C. corymb
corymbosus *Lin.* Carthamus co
844. Cnicus horridus *Forsk.* Br
Onobroma corymbosum *Spreng.*
don. pempt. 727. *f.* 1. Pupawa č
černá neb weliká *Mat. Wel.* 2
mrkwowitý, žlutawý, šťawau lepta
něný; lodyha přímá, zwýší pídi,
rozwětwená; listy wystěptané:

[redacted]

sečných, kolcatostříhaných; aubory newelikě, mnohé; kwěty modré. — Na polích a rumech w Berbersku, Tunisu, Natolii, Slawonii, Peloponesu, Thracii, Apulii a t. d. ♃.

Šťáwa kořenowá potřebuje se proti swrabu.

Suchokwět. Xeranthemum. Spreublume.

Aubor stejnomanželný, přístejnokwětý. Zákrow střechowitý: lupenůw nitrořadých paprskujících. Ježle plewnaté. Kwěty w terči obojaké, stejně 5zubé, w paprsku samičí, nejskrownější, 2pyské: pysku wněšného, delšího, 2—3zubého, wnitřního kratšího, 2dílného. Nažka kwětůw obojakých s chmýrem plewnatým, 5—10osiným, kwětůw samičích kypetnatá.

S. otewřený. X. radiatum *Lam. t.* 692. X. annuum *Lin. Jacq. aust. t.* 338. *Reichenb. ic. t.* 641. Zelina lodyhy přímé, 1½—2střewíčné, wětewnaté, i s rubem listním běloplsťnaté; listy střídawé, sedawé, podlauhlo- nebo čárkowitokopinaté, nejcelejší; aubory ojedinělé, konečné, 1½″ široké; zákrow polokulowatý, nejlysejší, lupenůw wněšných proswítawých, bledých, wejčitých, hrotitých, niternich kopinatých, ostrých, dwakrát delších terče, paprskowitě rozložených, růžowých, ponáfialowých, hedwábně lesklých. — Na škrobotinách wýslunných Ewropy jižné a wýchodní. Kwěte w lipnu a srpnu. ⊙.

W zahradách wůbec oblíbená zelina pro aubory newadnaucí.

Zawadeň. Staehelina. Stähelinе.

Aubor stejnomanželný, stejnokwětý. Zákrow wálcowitý, z lupenůw střechowitých, přitlačených. Ježle ploché, plewnaté. Koruny na osmero klané, prawidelné. Prašníky na konci s dlauhým příwěskem, dole 2štětinné. Nažka podlauhlá. Chmýr 1řadý, z chlupůw po 4—6, dole wíce méně na swazky srostlých.

Z. rosmarinolistá. S. dubia *Lin. Ger. gallopr. t.* 6. Serratula conica *Lam. t.* 666. *f.* 4. S. rosmarinifolia *Cass. Lob. ic.* 486. *f.* 1. 2. Keř přímý, 1—2 mužůw zwýší, nejwětewnatější wětwemi metlowatými; listy střídawé, sedawé, čárkowité, zaubkowané, na rubu jako rozhy bělohuňaté, na líci lysé nebo pawučinoplstité; aubory wálcowité, na konci rozeh sedawé a podepřené listy nejhořejšími, aubor sotwa přesahujícími; zákrowu lupeny na hřbetu pýřité, ostré, po kraji a na konci čerwené; kwěty čerwené, malíčko delší chmýru

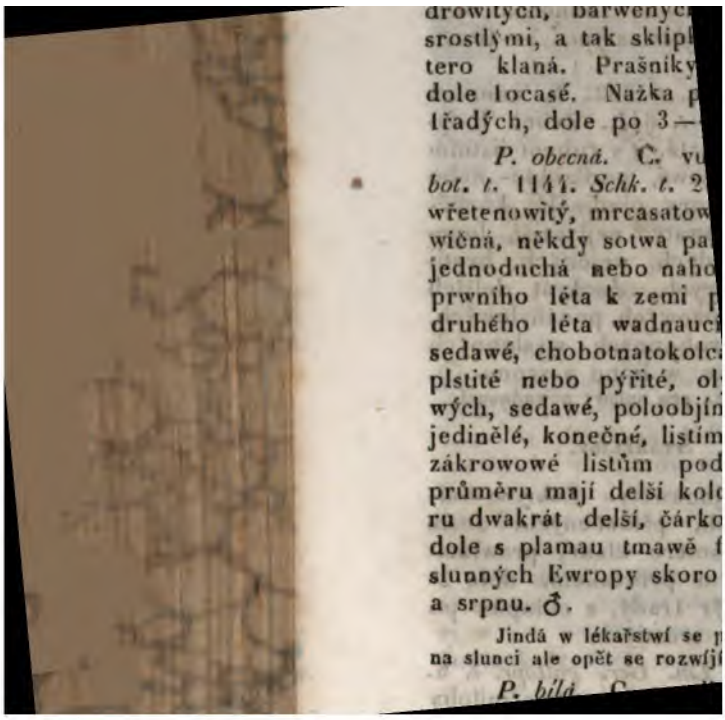

drowitych, barwenyc
srostlými, a tak sklipl
tero klaná. Prašníky
dole locasé. Nažka p
třadých, dole po 3—

P. obecná. C. vu
bot. t. 1141. *Schk. t.* 2
wřetenowitý, mrcasatow
wičná, někdy sotwa pa
jednoduchá nebo naho
prwního léta k zemi p
druhého léta wadnauci
sedawé, chobotnatokolc
plstité nebo pýřité, ol
wých, sedawé, poloobjín
jedinělé, konečné, listim
zákrowowé listům pod
průměru mají delší kol
ru dwakrát delší, čárko
dole s plamau tmawě f
slunných Ewropy skoro
a srpnu. ♂.

Jindá w lékařství se p
na slunci ale opět se rozwíj

P. bílá. C

lící nejčastěji lysé, mnohem **menší, wšecky zubaté** zubami tenkokolcatými: auborv **konečné, ojedinělé, sedawé**; lupeny zakrowu wnějšího **nejsau wlastně nic** jiného nežli listy nejhořejší, nadhnuté, **jakobv klicku** dělající, w niž wlastně auborek, wystěptané: **úkrojůw rozewřených**, čárkowitých, na tré **klaných, kolcatých**; **lupeny** ostatních rad nestejně dlauhé, **kopinaté, špidlaté**, na konci růzowé, mázdrowité, **sotwa paprsek dělající**, skoro přímé; koruny na patero **klané, připrawidelné**. — Na wýslunných skrobotinach Ewropy **středomořské**. ☉.

Auborv mladistwé se solí a pepřem na ostrowech řeckých w jedí, též proti wodnotělnosti a kamenu w měchýři se užiwají.

Budělník. Amberboa.

Zákrow z lupenůw málokdy na konci kolcatých. Koruny w paprsku zwětšené, jalowé. **Tyčinky nitek** přičkowaných, anebo pupenečnatých. **Chimýr složený** z plew podlauhlých aneb obwejčitých, dole ztenčených, stejných, řídko nejmenší nebo **žádný**.

B. přímowý. A. moschata *Decand.* **Centaurea** moschata *Lin. Schk. t.* 261. *Knorr delic. II. t. C.* 4. *f* 3. Pizma. Zelina 1½ wysoká, přímá, wětewnatá, lodyha

[redacted]

Charpa. Centaurea. Flockenblume.

Zákrow lupenůw rozličných. Koruny w papsku skoro wšech rozšířené, nijaké, řídčeji buď terč nepřesahující, buď obojaké. Nažka smačknutá, s pupem wně a po straně položeným. Chmýr složený ze štětin přinitowitých, šerpiwých, nejčastěji mnohořadých, menších, klimawých, pořídku stejných anebo delších.

Ch. zemežluč. C. Centaurium *Lin.* Centaurium majus *Clus.* 2. *p.* 10. *Blak. t.* 93. Reuponticum čili zeměžluč wětši *Mat. Háj.* 180. — *Wel.* 214. Jesenec weliký. Kořen mnoholetý, silný, wypauští lodyhu třebas zwýši muže, wětewnatau, oblau, mělce brázdowanau, chlupatau, pak olysající; listy weliké, obwodem wejčité, wyšlěptané: úkrojůw kopinatých, ostře a stejně pilowaných, na lici lysých, na rubu chlupatých, olysajících, pobočních auplně dolů sbíhawých, konečných kopinatých anebo podlauhlokopinatých, kořenowé na řapících nahých, lodyhowé na řapících dole poświwých a objímawých, obak s řadau úkrojůw kopinatých, mnohem menších a dolů sbíhawých; aubory na konci wětwí rozdělených krátkými stopkami podepřené, wejčitokulowaté; zákrowu lupeny přitlačené, chruplawé, wněšné s auzkau nazdrowitau obrubau, nejwnitřnější ale s mnohem širši, wšecky nepatrně čárkowané; koruny hnědonachowé. — W Italii na horách Apeninských a Garganu. Kwěte w lipnu a srpnu. ♃.

Kořen obsahuje šťáwu co krew červenau, zasladlau a swraskující; jindá w lékařstwí měl welikau sláwu (*Centaurium majus*); nyní jej jedí.

Ch. bchen. C. Behen *Lin.* Piptoceras Behen *Cass.* Behen album *Rauw. it. t.* 288. *Bauh. hist.* 3. *t.* 37. Kořen wálcowitý, lekořicowému podobný, mnoholetý,; lodyha 1½′ wysoká, brázdowaná, wětewnatá, jako žebra listní pýřitá; listy kořenowé weliké, řapikaté, lyrowité, obak chlupaté: úkroje konečného šípowitého, pobočních podlauhlých, nejcelejších, střičných, rozewřených; listy lodyhowé střídawé, sedawé, wíce méně dolů běžící, wejčité, nejcelejší, síťkowané, po kraji šerpiwé; aubory asi 1″ wysoké, ojedinělé, sedawé na koncích wětwowých a podepřené několika listy čili listeny kopinatými, řapikatými; lupeny zákrowowé wněšné, nejlysejší, wněšné auzce nazdrau obraubené, nejwnitřnějších jest ta obruba mnohem wětší, nejodstálejší a welmi padawá; koruny žluté; chmýr mnohořadý, prawidelně střechowi-

tý, wněřadý má plewy krátké, široké, podlauhlé, ostatní řady sestáwají ze štětin niťowitých, dlauhých, wausatých, rowných. — Na škrobotinách w Persii a Kapadocii. ♃.

Kořen hořký má w Lewantu sláwu léčiti otráwení a sfliti paměť; jindá též w našich lékárnách býwal (*Behen album*).

Ch. lauční. C. Jacea *Lin. Fl. dan. t.* 519. *Schk. t.* 261. *Sturm f.* 4. Kořen mnoholetý; lodyha od wýšky 1″ až k wýsce 2—3′ přímá, oblá, skoro hladká, rozdělená na wětwe odstálé, brázdowanohranaté, lysá; listy wíce méně šerpiwé, někdy šediwé, kořenowé a dolení lodyhowé řapíkaté, čárkowitokopinaté, nejcelejší, zubaté nebo (pořídku) střihanozubaté, třebas 5″ dlauhé, 2‴ široké, lodyhowé ostatní sedawé, čárkowitokopinaté, dolení zubaté nebo střihanozubaté, hořejší celé; aubory na konci wětwí ojedinělé dělají dohromady chocholík: stopky wzhůru tlustnaucí, listnaté; zákrow wejčitokulowatý: lupenůw lesklých, nahnědlých, u prostřed se skwrnau tmawě hnědau: wněšných zaokrauhlých, po kraji auzce mázdrowitém třepenitých, nejwnitřnějších majících na konci přiwěsek jako wněšné lupeny wyhlížející, tím rozdílem, že jsau skoro celé; koruny nachowé, pokrajní [redacted]

ry ojedinělé, konečné, na stopkách holých, 1″ široké; zákrow kulowatowejcowitý, z lupenůw wejčito3úhlých, černawě obraubených a bělawě zubatobrwitých; kwěty w paprsku obsírně nálewkowité, siné; chmýr dwojnásobný. — Mezi obilím na rolích, a s ním do wšech země dílůw se stěhující. Kwěte w červnu až do srpna. ☉.

Kwěty newonné a bezchutné pro pěknau barwu přidáwají do prášků kadicích; druhdy w lékařství se potřebowaly. Nyní rostlina w zahradách ozdobau jest, kdežto barwu netoliko sinau, anobrž i růžowau a bílau míwá.

Ch. čakánek. C. Scabiosa *Lin. Fl. dan. t.* 1231. *Engl. bot. t.* 56. *Hayn.* 7. *t.* 33. Čakánek, jesenec malý, železnice. Kořen mnoholetý, 1′ dlauhý, tlustý, nahoře čuprynatý; lodyha přímá, 2—3′ wysoká, přímá, oblá, brázdowanohranatá, šerpiwaunká, nahoře wětewnatá; listy wlnaté, šerpiwé nebo lysé, wyštěptané: úkrojůw kopinatých, rozewřených, nejcelejších nebo na dolejším kraji úkrojkem jedním nebo dwěma protisečných, ostrých, kořenowé a lodyhowé dolejší i prostřední řapíkaté: řapíky pošwující, nejdolejší nahé, hoření dole u wzniku ušaté, listy nejhořejší sedawé; aubory na wětwích ojedinělé, dost weliké, ozdobné, u wzniku nahé, t. listenůw zbawené; zákrow zakulatělý, složený z lupenůw přitlačených, lysých anebo pýřitých, kopinatých, ostrých, plochých, černě obraubených a brwitých, s brwau konečnau, krátkau nebo w trn prodlauženau; kwěty nachowé, pořídku bílé; chmýr zdělí nažky, jako u předešlého rodu zřízený. — Na pahrbcích suchoparných, na lukách Ewropy prostřední a jižné. Kwěte w lipnu a srpnu. ♃.

Kořen jakož i nať potřebují proti lišejům.

Ch. obraubená. C. solstitialis *Lin. Engl. bot. t.* 213. *Schk. t.* 261. Kořen ozimý; lodyha přímá, 2střewičná, oblá, brázdowanohranatá, wětewnatá wětwemi tuhými, rownými, odstálými, jako listy šedoplstitá; listy kořenowé lyrowité nebo protisečné, řapíkaté, lodyhowé čárkowitokopinaté, nejcelejší, daleko dolůw běžící; aubory wejcowité, ojedinělé, před rozwitím nicí, pak přímé, wlnaté, pak olysající; zákrowu lupeny wněšné na konci s přiwěskem dlanitokolcatým, prostřední taktéž zřízené, tolikože kolec prostřední nejdelší (3—4‴ dlauhý), rowný, rozewřený, rusý, nejwnitřnější s okrauhlým, mázdrowitým; kwěty bledě žluté. — Na polích wýslunných Ewropy jižné a tu i onde w prostřed. Kwěte w lipnu a srpnu. ♂.

wantu a Evropě jižné. Kwěte w červnu až do srpna. ☉

Nať všecka jest chuti silně a čistě hořké, již i prsty, dotekše se jí, nabývají (od chlupů trochu mazavých). W lékařství jest vážená.

Světlice. Carthamus. Saflor.

Aubor stejnomanželný, mnoho- a stejnokvětý. Zákrow lupenův vněšných listowitých, odstálých, prostředních přímých, na konci prodloužených přívěskem vejčitým, po kraji kolcatým, nejvnitřnějších podlauhlých, zakončitopichlavých. Ježle třepenité. Koruny na patero hlané, připrawidelné, s trubkau terče delší. Nažka obwejčitá, 4hranatá, lysá, nejhladší. Chmýr žádný.

S. barwířská. C. tinctorius *Lin. Lam. t.* 661. *f.* 1. *Plenk t.* 600. *Schk. t.* 233. *Düsseld.* 2. *t.* 18. Šafrán planý *Mat. Hdj.* 391. — *Wcl.* 477. Kořen letní; lodyha wztyčená, 2—3′ wysoká, nahoře rozsochaná, hladká, bělawá, jako ostatní díly lysá; listy střídawé, dopola objímawé, wejčitopodlauhlé, kolcatozubaté, tuhé, lesklé, zelené; aubory ojedinělé na koncech wětwowých, stejně wysokých, a tudy chocholík dělujících, 1″ w průměru široké; zákrow baňatě wejcowitý; lupeny wněšné s přívěskem kopinatým, odstálým, listu podobným; kwěty dříwe ryzé, pak šafránowé a konečně červené, řídko bywají bílé. — Pochodí z Indie wychodní, sází se ale w Africe sewerné, Evropě, obzwláště jižné. Kwěte w lipnu a srpnu. ☉

Sází se pro kwěty, ježto k barwení hedwábu a dělání červeného líčidla slauží. Nažky dolem počiščující byly druhdy u nás w lékařství užíwány; w Indii wychodní ale netoliko co lék počiščující (*Semen Carthami*) se potřebují, anobrž i olej z nich wytlačují. U nás w zahradách ozdobau se sází.

Ostropestr. Silybum. Frauendistel.

Aubor stejnomanželný, mnoho- a stejnokvětý. Zákrowu wejcowitého lupeny listowité: wněšné rozšířené s přívěsek wejcný, dlauhým kolcem zakončitý, na dílu okrauhlením kolcatopilowaný, wnitřní kopinaté, nejvelejší. Ježle dužnaté, třepenité. Koruny nestejně tlamaté. Tyčinky nitek jednobratrých, papencowaných, prašníků s přívěsky krátkými. Nažka smáčknutá, lysá, s pupem konečným, obšírným, na konci s kraužkem rohowitým, chmýr nesaucím.

O. obecný. S. marianum *Gaert. t.* 168. *f.* 2. Cár-

duus marianus *Lin. Engl. bot. t.* 916. *Knorr del. I. t.* M. 3. *Schk. t.* 223. *Hayn.* 6. *t.* 31. *Düsseld.* 4. *t.* 3. Kardus Maryn aneb Ostropes *Mat. Háj.* 191. — *Wel.* 224. Ostropestřec, ostropestr, ostropes, ostropec, podstřel. Rostlina ozdobná. Kořen letní nebo ozimý; lodyha dvauloketní, anobrž i muže zwýši, přímá, wětewnatá, obla, hladká; listy weliké, chobotnaté, kolcatozubaté, hladké, lysé, skwrnami bílými strakaté; aubory ojedinělé, na koncích wětwowých stopkaté, weliké; kwěty nachowé. — Na rumech Ewropy jižné, Lewantu, Indie západní, w ostatní Ewropě w zahradách. Kwěte w červnu a lipnu. ☉.

Kořen a nať jsau welmi hořké; šťáwa čerstwá w lékařství byla jindá wážena. Listy kořenowé mladé, kraje kolcatého zbawené, tu a onde se jedí, chutnajíce skoro jako artyčok španielský.

Trubil. Onopordon. Eselsdistel.

Aubor stejnomanželný, mnoho- a stejnokwětý. Zákrowu wejčitokulowatého lupeny střechowité, kožowité, prodlaužené w přiwěsek kopinatý, na konci zkolcowatělý. Ježle dužnaté, hluboce buňkowané buňkami mís-

Kořen též i lodyhu mladau, oloupenau jedí tu i onde jako artyčok Španielský, ježle strbaulowé jako artyčoky obecné; semena dawají dobrý olej; druhdy potřebowali šťáwu nalowau w lékařství (*Cardus tomentosus*).

Artyčok. Cynara. Artischoke.

Aubor stejnomanželný, mnoho- a stejnokwětý. Zákrowu wejcowitého lupeny střechowité, kožowité, prodlaužené w přiwěsek kopinatý, na konci zkolcowatělý. Ježle ploché, třepenité. Koruny na patero klané, tlamaté, uštůw přenestejných. Nažka obwejčitá, smačknutá, 4bočná; chmýr ze štětin prostých, dole na kraužek připewněných.

A. obecný. C. Scolymus *Lin. Schk. t.* 231. Cynara *Blak. t.* 458. *Besl. eyst. autum. f.* 4. 5. Scolymus *Fuchs.* 792. Kardus zahradní II. *Mat. Háj.* 189. *b.* — *Wel.* 222. Kořen ozimý; lodyha přímá, 2—4′ zwýší, nahoře málo wětewnatá, klkatopýřitá; listy střídawé, protisečné nebo nerozdělené, na rubu bělawě plsťnaté: úkrojůw kopinatých anebo podlauhlokopinatých, neprawidelně zubatých nebo protisečných, bezbranné anebo kratičce kolcaté po zubech a úkrojech; aubory ojedinělé, konečné, přewelké, 3—4″ zšíří; lupeny zákrowowé lysé, aužeji nebo šířeji wejčité, na hoření polowině wehnuté nebo ohnuté, tupé nebo slabě wykrojené, déle nebo kratčeji hrotité, tlusté, dužnaté, zelené, nahnědlé nebo nachem naběhlé a zkropené; kwěty tmawomodré do-fialowa; čnělky předlauhé, lilákowé. — Wlast neznámá; wšude sází se w zahradách. Kwěte w lipnu a srpnu. ♃.

Nejhojněji snad sází se we Francii pro ježle a zákrow, kteréž před rozwitím na rozdílný způsob ustrojené se jedí.

A. španielský. C. Cardunculus *Lin. Bot. mag. t.* 3241. *Dodon.* 724. Podobá se předešlému, lodyhu ale má obyčejně wyšší, listy jsau dwakrát wyštěptané, po úkrojích hojněji a silněji kolcaté, aubory mnohem menší, lupeny zákrowowé též užší, zakončitokolcaté. — Na polich Ewropy jižné a Afriky sewerné. Kwěte téhož času. ♃.

Mnozí mají jej za původní rostlinu, z níž chowáním první powstala. W zahradách od rodu zrowna popsaného sázejí odrodek, jehož lupeny zákrowowé jsau méně kolcaté, žebra listní tlustá (Kardus bodlawý zahradní, *Mat. Háj* 190. — *Wel.* 223. *Dalech. lugd.* 1488. *f.* 2. *et* 1440). Od toho odrodku jedí řapíky a žebra listní, které pískem obsýpané zmladnau a změknau. Kwěty usušené potřebují we Španielích a Francauzích k srážení mléka.

hawé a tudy lodyhu okřidlující, čárkowitokopinaté, chobotnatozubaté zubami na dwé klanými a jako konec listu w kolce silné, dlauhé, žluté wybíhajícími, na ostatním kraji kolčitobrwité, obak šedoplsťnaté, na rubu síťkowanožílnaté; aubory obklíčené listím podobným, sedawé, dělají na koncech wětwowých chocholíky wrcholíkowité; lupeny zákrowowé pawučinoplsťnaté; kwěty nanachowělé. — Na škrobotinách wýslunných Ewropy jižné od Lusitanie až do Taurie a Persie. Kwěte w čerwnu a lipnu. ⊙.

Kořen druhdy potřebowali proti bolení žaludka, chrkání krwe a bolení zubůw, semena proti křečům u dětí.

Pcháč. Cirsium.

Aubor stejnokwětý, stejnomanželný: kwěty obojaké nebo dwojdomé. Zákrow obklíčený listeny listowitými, kwětůw skoro delšími, wejčitohomolowitý: lupenůw střechowitých, přitlačených w příwěsek šídlowitý, peřenotrníčkowaný, ohnutý zkončených, nejwnitřnějších bez příwěsku. Blizny na konci prosté, rozewřené. Medník 5pramenný a kraužek chmýrowý 5hraný. Chmýr dlauhý, perowitý, mnohořadý, ze štětin dole w kraužek slepených.

P. oset. C. arvense *Scop.* Serratula arvensis *Lin. Fl. dan. t.* 644. Carduus arvensis *Tabern. ic.* 700. *Engl. bot. t.* 975. Oset. Kořen mnoholetý, plaziwý; lodyha 2—3střewíčná, přímá, nahoře wětewnatá, oblá, prauhowaná, plsťnatá, olysající; listy obwodem kopinaté, podlauhlé, po kraji řeřabité, kolčatobrwité, na líci lysé nebo řídko pawučinaté, na rubu pawučinaté, pak olysající, chobotnatoprotisečné: úkrojůw podlauhlých, celých nebo stříhanozubatých, na konci jakož i zuby silnějšími kolci ukončených; kořenowé prwního roku přítomné, k zemi přitlačené, růžowitě rozložené, lodyhowé střídawé, sedawé, malíčko dolů běžící, nejhořejší a též wětewní celé, kolci silnějšími a slabšími brwité; aubory wejcowité, latnatochocholičené; zákrowu lupeny přitlačené, kopinaté, wněšné na konci kolčaté; kwěty čerwené, blizny modrošedé. — Na winicích, rolích a polích po Ewropě celé a nyní také po Americe sewerné. Kwěte w lipnu a srpnu. ♃.

Oset jest w obilí buření welmi obtížnau. Ušťknutím hmyzím dělají se na něm wýrostky, z kterých wenkowský lid dělá mast na zlatau žílu; jindá w lékárnách měli listí jeho (*carduus haemorrhoidalis*).

P. bahní. C. palustre *Scop.* Carduus palustris *Lin.*

Podřadí 6.

ŘIDEŇOWITÉ. MUTISIACEAE.

Řídeň. Mutisia. Mutisie.

Aubor různomanželný, nestejnokwětý. Zákrow mnohořadý z lupenůw nejcelejších, plochých, střechowitých, wněšných kratších. Ježle nahé. Kwěty w paprsku samičí, w terči obojaké. Koruny 2pysk é: pysk wněšný w paprsku obšírný, jazykowitý. Čnělka válcowitá, dole napuchlá, lysá, krátce na dwé klaná. Nažka zobanitá, lysá, dlauhá; chmýr 2řadý, perowitý, stejně dlauhý: štětin dole slepených, najednau padajících.

Ř. hrubokwětá. M. grandiflora *H. et Bonpl. equ.* 1. *t.* 50. Rod překrásný. Lodyha dřewnatá, oblá, pnulá, 24 — 30střewíců zwýší, po stromech rozwilinami řapíkowými se udržující; listy střídawé, wyštěrbené: úkrojůw 3—4jarmých, řapíčkowaných, podlauhlých, na rubu šedoplsťnatých, tupých, 2palečných, nejdolejších přísehnutých, menších, palistowitých, srdčitých, padawých; aubory na stopkách 8palečných, 2—3 listeny opatřených, ojedinělé, wisuté, 6″ dlauhé; zákrow dwakrát kratší paprsku, z lupenůw wněšných wejčitých, šedoplsťnatých, wnitřních tmawě čerwených, kopinatých; koruny pěkně čerwené, dwakrát delší zákrowu. — Na Andách quinduských, mírnoteplých w Nowé Grenadě.

Ten rod má snad ze wšech spoluložných kwět největší.

Usnice. Chuquiraga. Chuquira ga.

Aubor stejnomanželný ze kwětůw stejných trubkowitých. Zákrow čihowitý, ztuha střechowitý z lupenůw kožowitých, wyschlých, ostrých, 1žilých. Ježle hustě chlupatotřepenité. Koruny kožowité, huňaté, nestejně 5dílné, w ústí wausaté. Nažka čihowitá, bezzobaná, nejhuňatější. Chmýr 1řadý, plewnatý, perowitý, dlauhý, plew dole srostlých.

U., okázalá. C. insignis *H. et Bonpl. Lam. t.* 691. Johannia insignis *Willd.* Keř bezbranný, wětewnatý s wětwemi po listech opadlých bradawičnatými; listy střechowité, směstnané, sedawé, buksowým anebo listnatce kolcatého podobné, tuhé, wejčité, ostré, nejcelejši, na konci kolcatělé i s rozhami nejlysejší, 3žilé, žil 2 poboč. ních sotwa patrných; aubor weliký, konečný, sedawý; zákrowní lupeny podlauhlé, hustě střechowité, wnitřní

prodlaužené, kopinaté. — Na Andách quitských, na wrchu Antisaně. ♄.

Čajice. Printzia. Theetremse.

Aubor různomanželný, různokwětý, paprskující. Zákrow z lupenůw 3—4řadých, kopinatých. Ježle nahé, buňkowané. Kwěty w terči obojaké, w paprsku 1řadé, samičí. Nažka bezzobaná, wálcowitá, huňatá. Chmýr mnohořadý, dlauhý, ze štětin krátce a hustě perowitých anebo wauskowaných.

Č. kořenná. P. aromatica *Less.* Inula aromatica *Lin.* Conyza canescens *Sieb.* Leysera incana *E. Mey.* Keř 2-střewičný, přímý; wětwe dole olysalé, listím starým zwadlým, zhnědlým šupinaté, nahoře šedoplsťnaté, wypauštějící mnoho rozeh dělajících hustý a dost weliký chocholík; listy wětewní sedawé, střídawé, tupé, kopinaté, sotwa $^3/_4''$ dlauhé, po kraji podchlípené, wezpod hustě plsťnaté, na wrchu řídčeji, listy rozhowé čárkowité, tupé, sedawé, podlé kraje podchlípené a tudyž na líci oblé, na rubu žlábkem na dél opatřené, jako wětewní plsťnaté; aubory na rozhách konečné, asi $^1/_2$pa-

Podřadí 7.

HOLASKOWITÉ. NASSAUVIACEAE.

Holaska. Nassauvia. Nassauvie.

Aubor z květůw 4—5 stejných. Zákrow podlauhlowálcowitý, hned 2řadý, z lupenůw wnitřních 5 kopinatých, příkolcatých, přímých, 3 wnějšných kratších, přitlačených, listům prawým podobných. Ježle nahé, těsné. Květy obojaké. Koruny 2pyské: pysku wnějšného 3zubého, wnitřního 2dílného s lalokoma někdy srostlýma. Prašníky na článku tlustaunkém sedící, dole a nahoře s dlauhým příwěskem. Nažka obwejčitopodlauhlá, smačknutá, lysá. Chmýrowé plewy 3—5, nejprchawější, čárkowité, zakončité, sotwa brwičkowané.

H. libowonná. N. suaveolens *Willd. Lam. t.* 721. *Brogn. vog. coq. t.* 56. *f. B.* Lodyha zelinná, přímá, jednoduchá; listy klínowitowejčité, na konci hrubě a ostře střihané, na konci příkolcaté, na rubu huňaté; aubory w hrozen wejcowitý, konečný rozpostawené; listeny nejhuňatější, auborůw delší. — W úžíně magellanské.

Dlakýš. Trixis. Trixis.

Aubor z květůw mnohých stejných. Zákrow 1—2řadý z lupenůw nejcelejších. Ježle chlupatotřepenité nebo lysé. Květy wšecky obojaké; koruny 2pyské, chlanpkowané: pysku wnějšného 3zubého, jazykowitého, na kwětech wnějšných přídelšího, wnitřního 2dílného, podwinutého. Nažky přioblé, na konci ztenčené, šerpiwé. Chmýr ze štětin wlasowitých, 2řadých, šerpiwých.

D. brasilský. T. brasiliensis *Decand.* T. othonnoides *Less.* Perdicium brasiliense *Lin.* Cleanthes brasiliensis *Don.* Bylina lodyhy nejchlupatější, tuhé, hranaté, nahoře wětewnaté, přinahé; listy kořenowé na píď dlauhé, řapíkaté, odstálé, eliptičnopodlauhlé, příchobotnaté, mozolatozubaté, lodyhowé drobné, čárkowité, sedawé, zákrowní lupeny příjednořadé, wně mrtnataunké, kopinaté, tupé; květy žluté. — W Brasilii. ♃.

Zpařeninu z něho udělanau užiwají proti krwotokům a silným čmýrům ženským.

krátký, asi 5lupenný, vnitřní dlauhý, asi 8—9lupenný. Ježle plochaunké, bezplewé, někdy skrowně buňkowanotřepenité. Nažky obwejčité, přísmačknuté, prauhowaté, lysé. Chmýr ze šupinek nejkratších tupaunkých, hojných, 1—3řadých.

Č. obecná. C. Intybus *Lin. Blak. t.* 183. *Plenk t.* 226. *Sturm f.* 6. *Hayn.* 2. *t.* 24. Čakanka *Mat. Hdj.* 127. — *Wtl.* 148. Čekanka. Kořen mnoholetý, wřetenowitý, dlauhý, wětewnatý, mnohohlawý; lodyha přímá, 1—5′ wysoká, od dola odstálowětewnatá, brázdowaná, jako listi krátce mrtnatá nebo přilysá; listy střídawé, kořenowé w růži rozpostawené, k zemi přitlačené, podlauhlé, w řapík obraubený zaužené, chobotnato- nebo protisečnokracowité: úkrojům nestejně zubatých; listy lodyhowé podlauhlokopinaté, poloobjímawé, chobotnatozubaté, podkwětní z dola širšího, skoro objímawého kopinaté, nejcelejší; aubory úžlabičkowé, podwojné nebo pomnožné, sedawé nebo stopkaté, 1—1½″ široké; zákrowu lupeny obdálně žláznatochlupaté, wněšných 5 odstálých a podhnutých, sotwa zdělí polowičky wnitřních; kwěty swětle modré, řídko červenawé nebo bilé; chmýr mnohokrát kratší nežli nažka. — Podlé cest, poli, na místech neobdělaných, suchých po celé Ewropě, nyní také w Americe sewerné. Kwěte w lipnu až do září.

Kořen dužnatý, hořký, mléka plný w lékařstwí se potřebuje. Též jest hlawním surogatem káwy a slowe *cikorie*. K tomu cíli sází se u množstwí a rostlina sázená jest wyšší, lysejší, listí kořenowého nerozděleného, toliko zubatého; listí mladých pískem obhrnowané, zbledlé jí se w salátu.

Č. štěrbák. C Endivia *Lin. Blak. t.* 378. *Plenk t.* 587. Štěrbák *Mat. Hdj.* 176. — *Wtl.* 148 Endywie. Podobá se předešlé, liší se ale wětwemi sem a tam zprohybanými, listím kořenowým nerozděleným, docela lysým, lodyhowým širokowejčitým, objímawým, a chmýrem toliko 4krát kratším nežli nažka. — W Lewantu. Kwěte jako předešlá.

U nás sází se w zahradách a potřebuje na salát. Sázením dáwá troji odrodek *α*) s listím kořenowým celým užším anebo širším, *β*) s takowýmtéž kadeřawým, *γ*) s wyštěptaným.

Prasebník. Hypocharis. Ferkelkraut.

Aubor mnohokwětý. Zákrow wejčitopodluhowatý nebo přízwonkowitý z lupenůw střechowitých. Ježle s plewami kwěty dole objímajícími. Nažky lysé, ostrobradawičnaté, hned wšecky bezzobané, hned některé. Chmýr

poboční, sedawé; kwěty žluté. — W Ewropě a Africe středomořské, též w Taurii. Kwěte w kwětnu a čer-wnu. ⊙.

Druhdy jej potřebowali proti wyraženinám a bradawicím; we wlasti nať mladistwau jedí za salát.

Mléč. Sonchus. Gänsedistel.

Aubor mnohokwětý. Zákrow střechowitý. Ježle nahé. Nažky stejné, bezkřídlé, smačknuté, bezzobané, praužkowané: praužkůw často napříč bradawičnatě měkkoostenných. Chmýr měkký, nejbělejší, mnohořadý, ze štětin nejtenších.

M. hladký. S. oleraceus *Lin. Hayn.* 1. *t.* 48. *Schk. t.* 256. S. laevis *Vill.* Mléč hladký *Mat. Hdj.* 125. *b.* — *Wcl.* 147. Kořen letní, wřetenowitý, mrcasatowětewnatý; lodyha přímá, 1—4střewičná, oblá, hladká, nahoře okolíčnochocholíkowitě wětewnatá; listy střídawé, obwodem podlauhlé, tupé nebo ostré, lysé, mdlé, řídko lesklé, kracowitoprotisečné nebo chobotnaté nebo celé a wšecky zubaté zubami krátkými nebo prodlauženými, kořenowé w řapík ztenčené, lodyhowé taktéž řapikaté, dole ušaté, objímawé; aubory dost weliké; zákrow nejlysejší; kwěty žluté; nažky na příč swraskalaunké, na bocích obak 3praužkowé. — Na místech obdělaných, zelnistích, rolích po celé Ewropě. Kwěte w čerwnu až do podzimka. ⊙.

M. ostrý. S. asper *Vill. Hayn.* 1. *t.* 48. S. fallax *Wallr.* M. ostrý *Mat. Hdj.* 125. — *Wcl.* 147. Welmi podobný předešlému; kořen wřetenowitý kolmo wniká; listí jeho bývá tužší, zuby po kraji w kolce prodlaužené, ucha zaokrauhlená; aubory dělají spíše latu řídkau; zákrow též lysý; nažky ale smačknuté mají obak tři praužky hladké, newraubkowané. — Roste a kwěte jako předešlý. Kwěte w kwětnu až do listopadu. ⊙.

M. polní. S. arvensis *Lin. Fl. dan. t.* 606. Též podobný k předešlým, od nichž se liší kořenem plaziwým, mnoholetým, zákrowem a stopkami žláznatochlupatými, nažkami praužkatými a napříč swraskalými; lodyha jednoduchá, na konci chocholičená; listy kopinaté, kracowité nebo celé, lodyhowé dole srdčité, nejhořejší celé. — Na polích s půdau hlinatau a wápennau. Kwěte w lipnu a čerwnu. 4.

Wšecky troje nadepsané rody tu a onde, pokud jsau mladistwé, jedí wařené a surowé za salát; též je potřebují w [illegible]stwí k rozředění žlaw.

J. zední. H. murorum *Lin. Sturm f.* 39 Kořen oddenku rownowážného mnoho mrcasů wypauštějícího a často několikohlawého; lodyha přímá, 1—1½střewičná, přímá, obla, plstí šedau, nejdolejší, prchající přikrytá, chlupatá: chlupůw nad polowičkau ukončených černau žlázkau; anobrž i chlupy nejwýše také jsau černé; listy po rubu a kraji (někdy i líci) jakož i řapíky naryšawěle chlupaté, kořenowé na řapíku, co čepel jejich dlauhém, wejčité nebo kopinaté, přísrdčité, zubaté zubami žlázkau tuhau hrotitými, nad polowičkau přemalými, pod ní ale hrubšími a nejdolejšími hlubšími, nazpátek obrácenými, lodyhowý jediný, krátkořapičný nebo sedawý, nejostřejší; aubory chocholičené; stopky a zákrowy z lupenůw čárkowitých šedoplsťnaté a chlupy žláznatými, černými porostlé; kwěty žluté; nažky černé, praužkowané. — Na skalách a zdech stinných po Ewropě. Kwěte w lipnu a červnu. ♃.

Jindá w lékařstwí byl užíwán.

Podhorvč. Nabalus.

Aubor 5—20kwětý. Zákrow 8—10lupenný, listeny nejdoleji obklíčený. Ježle nahé. Čnělky z trubky prašníkowé daleko wen čnějící. Nažky podluhowaté, přiwálcowité, brázdowané, lysé, na konci uřaté. Chmýr mnohořadý, ze štětin tuhaunkých, šedočerných, šerpiwých.

P. hadomorný. N. serpentarius *Hook.* Prenanthes serpentaria *Pursh bor. am.* 2. *t.* 14.. Harpalyce serpentaria *Don.* Bylina; listy zubaté, drasné, kořenowé dlanitochobotnaté, lodyhowé dlauhořapičné, chobotnatoprotisečné, přítrojlaločné; laloku prostředního 3dílného, nejhořejší kopinaté; hrozny konečné, skoro latowité, krátké, nachýlené; zákrow 8lupenný, kwětůw 12 bledě nachowých obsahující. — W. Americe sewerné na wrších z Wirginie až k jezeru hudsonskému. Kwěte w srpnu až do října. ♃.

Kořen wýborný prostředek proti uštknutí hadímu.

P. hlinožlutý. N. Fraseri *Decand.* Prenanthes alba *Elliot.* Bylina; lodyha přímá, wětewnatá, řídce pýřitá; listy lodyhowé na tré klané, zaubkowané, příbrwité, w řapík sbíhající, dolení srdčité, hoření dole klínowité, nejhořejší podlauhlé, střihanozubaté; hrozny směstnané, a w latu rozpostawené; zákrowy wálcowité, 8lupenné, řídce pýřičkaté, z kwětůw 8 z hlinožluta bílých; chmýr

rapičkatých, ... pak olysající: lupen... nažky podlauhločárkov... swraskalé. — Na skal... ské. ☉, ♂.

Wlachowé rádí jedí ...

Jestřábník. ...

Zákrow wejcowi... kowitých, tupých, čas... nejčastěji mnohořadě ... nahé, nejčastěji ďubko... w mázdru zubatau ple... né, praužkowané, nejč... nejkratšeji zobanité, čas... řídčeji wřetenowité. Ch... čejně špinawě bílých, kr... dole prostých.

J. chlupáček. H. Pilo... *f.* 27. Chlupáček wětší ... letý, mrcasatý, z jehož krk... přímý, nahý, 1auborný, ... ných, jalowých nebo kwětau... pawé a prodlaužené w st...

Rozkyhule. Goodenia. Goodenie.

Kalich trubky s vaječníkem srostlé, kraje 4laločného. Koruna 2pyská, trubky rozštípené. Tyčinek 5, prostých. Čnělka jednoduchá; blizna dutá, brvitá. Tobolka nejčastěji 2pauzdrá; semen mnoho, smačknutých.

R. vejčitá. G. ovata *Smith. Vent. cels. t.* 3. *Bot. rep. t.* 68. *Cav. ic. t.* 526. Keř 2střewičný, větwí přímých, čtyrhranných, příjednoduchých, zmládí bělawě poprášených; listy střídawé, řapíkaté, wejčité, drobně zaubkowané, lysé, příšerpiwé, na rubu bělawé: řapíky dole se swazkem chlupůw ryšawých; kwěty na hroznech malých, úžlabíčkowých, sochatých aneb roztrojených; kalich nahranatělý, s ušty šídlowitými; koruna ryzá, připewněná w ústí kalichowém, trubky krátké, uštůw po kraji třepenitých; nitky oblaukowité, prašníky ukončené několika chlupy krátkými; tobolky čárkowité, 2chlopné; semena mnohá, střechowitá. — Na Nowém Hollandu a Diemensku. ♃.

Moral. Scaevola. Scaevola.

Kalich trubky s vaječníkem srostlé. Koruna nálewkowitá: kraje na patero klaného, trubky na dél rozštípnuté. Tyčinek 5. Čnělka na konci tlustá; blizna chlupatá, baňkowitá. Ořech s peckau o 2 pauzdrách 1semenných.

M. obecný. S. taccada *Roxb.* Lobelia taccada *Gaert. t.* 25. *f.* 5. L. Plumieri *Burm. ind.* 186. Buglossum litoreum *Rumph* 4. *t.* 54. Keř welmi wětewnatý, kmenu krátkého, asi co rameno tlustého; listy směstnané, 12″ dlauhé, 3½″ široké, wejčité, dužnaté, žlutawé, zelené, o sebe třené šustící; kwěty bílé, u wnitř trochu wlnaté, úžlabíčkowé, na stopkách sochatých; owoce podobné hlohyním, kalichem wěnčené, brázdowané, bílé, dužnaté, s peckau na powrchu nerownau, 2semennau. — Na pomoří Indie wýchodní a Nového Hollandu. Kwěte w srpnu až do října. ♃.

Wětwe na palec tlusté obsahují mnoho bílého dřeně jako bezowé, z něhož řezají kwětiny, listy, ptačátka a j., ježto rozmanitě barwené na jisté swátky stawí si na lůžka. Listy a kwěty hořké potřebují proti otokům wodnatým. Šťáwa z plodu do očí nakapaná je wyčišťuje; šťáwa listní sbání skwrny s očí; kořen proti prašiwým rakům a rybám; ze dříwí dělají kolíky na lodi, trwanliwější wšech jiných.

M. floridu
Cass. Sonchus
má, nahoře lat
hové řapíkaté,
chobotnatozuba
ta přímá, běwn
stinných podlé
srpnu. ♂.
Kořen hořký

MORAL

Kalich s w
3—5dílný anebo
ho nebo (jestli
5dílného, 2pyské
straně na dél roz
nitých. Tyčinek
s plátky střídawý
bo srostlé, 2pauz
pauzdrý, mnoho
2laločná, obklíčen

korunowý o 4 uštech vejčitých, tupých, s 5tým zubowitým, překrátkým; vaječník vejčitopodluhowatý; tobolka vejcowitá; semena mnohá, bradawičnatá, příokrauhlá. — Na Nowém Hollandu a Diemensku.

Řád 128.

CHYLANOWITÉ. *LOBELIACEAE.*

Kalich trubky s vaječníkem srostlé, kraje 5dílného. Koruna okolo vaječníka přirostlá: kraje 5dílného, obyčejně neprawidelného a 2pyského, trubky často po jedné straně na dél rozštípené. Tyčinek 5, s uši korunowými střídawých, a před korunau wyniklých: nitky prosté nebo nahoře jednobratré; prašníky 2pauzdré, w trubku srostlé. Vaječník 2—3pauzdrý, řídko nedokonalau přehrádkau 1pauzdrý: pauzder mnohowaječných. Čnělka 1; blizna obyčejně wykrojená nebo 2laločná, věncem chlupatým obklíčená. Plod 1—3pauzdrý, buď tobolka chlopněmi pauzdrosečná, buď (pořídku) malwice mnohosemenná. Semena drobná, bílečnatá. Kel osowý, rowný.

Polykwě, byliny, zeliny. Listy střídawé, jednoduché, celé nebo peřenosečné, bezpalisté. Kwěty obyčejně obojaké a neprawidelné, hroznaté nebo klasené, někdy w úžlabíčkách ojedinělé.

Decandolle počítá do toho řádu wíce 350 rodůw (we 20—27 pokoleních), jichžto nejwíce náleží horkému pásmu, kdežto největší díl na horách roste. Které sahají za obratníky, jsau největším dílem w pásmu jižním mírném na Předhoří dobré naděje a Nowém Hollandu. W pásmu severním mírném jest Amerika nejbohatší, w Europě a Asii ale jich nejméně: w Europě toliko 6 rodůw.

Wšecky obsahují šťáwu mlékowitau, prudkau, více méně kaučuk obsahující, a jsau rostlo jedowaté, alespoň podezřelé. Méně prudké jsau wýtažné léky. Mnoho jich ozdobně kwěte, a tudýž w mnohých zahradách obdělowány.

Rostocznův. Cauthropogon.

Kalich trubky kulowaté. Koruna trubky celé, křiwé, uštůw hořejších wětších, srpowitých, dohromady přilehlých dělajících, dolejších odstálých. Prašníky 2, dolení [redacted] nem wejčitotrojúhlým, chruplawým, z chlupůw složeným, často ukončené. Kroužek dužnatý, úzký, mezi kalichowým a hořejškem vaječníka. Malwice ku-2pauzdré, s obplodím tenkým, semenicemi nej-

s bliznau jednau
stojící. Tobolka
hosemenná, 2chlo
cích. Semeno d
bný.

Polokře, byliny
řídku přesleněné, jedn
ty obojaké, obyčejně n
čené, řídko ojedinělé.
Řád ten wyznač
wstawačowité, a obsah
Hollandu rostau, krom
chodní, na Molukách a
činech nic newíme. J
pudliwá.

Slaupatka

Kalich kraje
klaným, druhým 3zu
patero klaného, se č
lým, dole w rozkolu
le srostlých, prašník
pá. Tobolka 2chlopn

S. trávolistá. S.
5. *f.* 1. *Labill. nov.*
Ventenatia major *Sm*

nahoře přibaňatá: uštův hořejších del
hrdlo zastírajících, prašníky čumící,
malwice kulowaté. — W křowištich
nè, na Antilách, w Nowé Andalusii,
ruwii..

Surinamci wâbec sobě oblibují malwice.

CHYLAN. LOBELIA. LOBEL

Kalich 5laločný: trubky obhomol
kulowaté. Koruna nahoře na dél ro
trubky wálcowité nebo nálewkowité, py
sto menšího a přímého, doleního čast
ho, na tré klaného nebo řídko 3zubéh
lení nebo řídko wšecky na konci w
podobalní nebo polonadobalní nebo (
nějších) připrostý.

Ch. moralolistý. L. scaevolaefolia
oblongifolia *Presl.* Keř přímý, wětewnat
mi, lysý; listy obwejčité, tupé, nahoř
zubami mozolowanými, tupaunkými,
jichž konečné wětší; stopky úžlabičkov
nahé, přismačknuté; trubka kalichowá
lowitá: uštův čárkowitých, tupých,
hých co polowičná koruna, bílá, na h
jejížto plátky 2 hoření s doleními tolik

řapík zaužené, prostřední kopinaté, zubaté, ostré, sedawé; listeny čárkowité, zakončité, přícelé, o polowičku kratší kwětu přísedawého; kalich trubky dlauze obhomolowité: uštův čárkowitozakončitých, o polowici kratších trubky korunowé; koruna modrá, jakož i prašníky chlaupkowané, jichžto 3 dolení na konci štětičkowané. — Na místech wlhkých a bahnitých Anglie jižné, Francie západní, Hispanie a Madejry. Kwěte w lipnu a srpnu. 4.

Chuti jest prudké a palčiwé, sučinku jedowatého.

Ch. potopený. L. Dortmanna *Lin. Fl. dan. t.* 39. Dortmanna lacustris *Rudb. act. ups.* 1720. *t.* 2. Kořen mnoholetý, složený z mrcasů tenkých, bílých, wypauští trs potopený z listův jako růže rozložených, čárkowitých, oblých, lysých, 12—16‴ dlauhých, raurowitých, u wnitř w dél na dwě pauzdra rozdělených; lodyha z prostřed trsu wyniklá má listy řídké, nejmenší, jest přímá, 12—16″ wysoká, lysá, dutá, na konci nesaucí 6—10 kwětův střídawých, stopečkatých, wisutých, modrawých, dohromady hrozen běwný, wynořený dělajících; listeny wejčité, dwa- neb třikráte kratší nežli stopečky; kalich lysý: trubky obhomolowité, přídelší uštův čárkowitých; korunowé ušty dolení wejčitokopinaté, chlaupkowané, hoření čárkowité; nitky dole prosté; prašníky zawřené, chlupaté, dolení 2 na konci štětičkowané; waječník nahoře prostý, 2pauzdrý; tobolka dlauze wejcowitá, wíce méně nahoře prostá, hned uštův kalichowých delší, hned kratší. — We wodách čistých Ewropy západosewerné a Ameriky sewerné. Kwěte w lipnu a srpnu. 4.

Plná jest šťávy mlékowité, prudké.

Ch. čemowý. L. syphilitica *Lin. Jacq. rar. t.* 597. *Bot. mag. t.* 537. *Plenk t.* 649. *Schk. t.* 269. *Dict. sc. nat. atl.* 3. *t.* 80. *Düsseld.* 1. *t.* 24. Kořen mnoholetý, krátký, mnohomrcasatý; lodyha zelinná, jakož ostatní díly chlaupkowaná, jednoduchá nebo chudowětewná, přímá, přihranatá, 1—2střewičná; listy sedawé, střídawé, wejčité, obak ostré, nepatrně zaubkowané; kwěty modré, stopkaté, ojedinělé, w úžlabíčkách listův hořeních přiblížené, asi půl lodyhy zaujímající a tudy skládající hrozen konečný, listnatý; stopky o polowici kratší listův; kalich srstnatý, s trubkau polokulowatau a ušty kopinatými, zakončitými, o polowičku kratšími koruny a opatřené uchy tupými, ohnutými, trubky kratšími; koruna kraje modrého, trubky fialowé, řídko celá bílá. — W Americe sewerné z Karoliny až do Kanady. Kwěte w lipnu a srpnu. 4.

wech kanárský
w prosinci až
Mladistwau

Ze

Kalich na p
kowitých, na ko
5: nitky dole ši
na konci na dvé
Semena wejcowit
Z. zakulatělá
Engl. bot. t. 142.
mag. t. 1466. K
wysokau, přímau,
hořapičné, kopina
lodyhowé sedawé,
ojedinělý, kwětau
steny wejčité, ostr
zubaté, lysé nebo
Na lukách a pastwi
čerwnu až do srpn
Z. klasatá. P.
t. 39. *Bot. mag. t.*
witý, mrkwowitý wy
přejednod

se ale, že listy jsau stejněji a mělčeji jednoduše pilované, koruny před rozwitím jsau černofialowé a nejswraskalejší. — W lesech listnatých Ewropy. Kwěte tenkrát též. 4.

Kořeny řepowité a mladistwé listy těch trojích rodůw jedí buď wařené, bud surowé s octem, olejem a solí.

Podhalka. Michauxia. Michauxie.

Kalich na osmero neb desatero klaný: chobotůw přiwěsky přikrytých. Koruna 8—10dílná, kolowitá. Tyčinek 8—10, prostých: nitky nejširší, prašníky na konci špidlaté. Čnělka chlupatá. Blizen 8—10, niťowitých. Waječník 8—10pauzdrý, pauzder proti uštům kalichowým položených. Tobolka nachýlená, 8—20chlopná, dole pukající.

P. mrtnatá. M. campanuloides *Herit monogr. ic. Lam. t.* 295. *Bot. mag. t.* 219. Medium dioscoridis *Rauw. it. t.* 35. Bylina ozimá, celá mrtnatá chlupem tuhým; lodyha přímá, asi 3střewičná, nahoře wětewnatá; listy střídawé, dost weliké: kořenowé dlauhořapičné, celé nebo chobotnaté nebo laločnaté, dolení lodyhowé wice rozdělené, skoro sedawé; wětwe dělají jakausi latu, a každá nese několik kwětůw dost welikých, pěkných, wisutých; kalichy s ušty delšími přiwěskůw podhnutých; koruny weliké, ozdobné, bílé nebo nábrunátné, čtyrykrát širší kalichu, asi 3″ široké, řídkochlupé, uštůw podhnutých; tyčinek 8; prašníky někdy dohromady zkraucené; čnělka tlustá, na konci rozdělená na osm částek hwězdowitě rozložených; tobolka čihowitá, hranatá. — Okolo Alepa, w Kapadocii, Taurii; u nás w zahradách ozdobau. ♁.

Zwonec. Campanula. Glockenblume.

Kalich na patero klaný. Koruna na konci blaločná nebo na patero klaná, často zwonkowitá. Tyčinek 5, prostých: nitky dole širší a blanowité, klenutě sklimené a terč nadplodní přikrywající; prašníky prosté. Tobolka 2—3pauzdrá, po stranách anebo dole děrami pukající.

Z. hrubokwětý. C. Medium *Lin. Knorr* 1. *t.* 5. *f.* 2. Medium *Besl. cyst.* 1. *t.* 3. *f.* 2. 3. *t.* 4. *f.* 1. Zwonečkowý kwět *Mat. Wel.* 427. *C.* Kořen dužnatý, mrkwowitý, ozimý; lodyha přímá, 1½—2½′ wysoká, hranatá, málowětewnatá, (zahradní wětewnatější), mrtnatá; listy

na dlauhém klasu broznowitém, konečném jednostranné; kalich šerpiwaunký: uštůw kopinatých, pak podhnutých, 4krát kratších; koruny sytě modré, nálewkowité: tobolky nachýlené. — W Ewropě mírné, na Kawkazu, w Sibirii západní na polích a podlé nich. Kwěte w lipnu a srpnu. ♃.

Kořen jedí.

Z. okrauhlolistý. C. rotundifolia *Lin. Fl. dan. t.* 1086. *Engl. bot. t.* 866. Kořen tenkowřetenowitý wypauští trs wětší, menší; listy kořenowé (wětwí nekwětaucích) wejčité, srdčité nebo ledwinité, podepřené o řapíky listu mnohokrát delší, lysé, srstnaté nebo šedoaksamitnaté; lodyhy podlé půdy rozdilně wysoké, třebas střewičné, latowitě dělené, mnohokwěté; listy lodyhowé dolení střídawé, kopinaté, hoření čárkowité, nejcelejší; kwěty na wětwich konečné, latněné; kalich lysý: uštůw šidlowitých, třikrát kratších; koruny bledě nebo sytěji modré, wejčito- nebo čihowitozwonkowité; tobolky přimé. — Na pastwinách a lukách suchých, podlé cest na skalách po Ewropě, Sibirii a Americe serwerozápadní. Kwěte w čerwnu až do jeseně. ♃.

Z. jehlatcowý. C. pyramidalis *Lin. Lobl. ic. t.* 327.

širokozwonkowitá, 1″ široká, bledě modrá, řídko bílá; tobolka nachýlená, wejcowitá, 3brázdá, děrami obšírnými pukající. — W Ewropě mírné a jižné w křowištích, hájích. Kwěte w červnu a lipnu. 4.

Jsau odrodky kwětu menšího a hrubějšího, listím užším a širším, trubkau kalichowau lysau nebo mrtnatau. W zahradách chowají plnokwětý. Listy kořenowé mladistwé tu a onde jedí wařené nebo za salát.

Z. řepka. C. Rapunculus *Lin. Engl. bot. t.* 283. *Fl. dan. t.* 1326. *Schk. t.* 39. C. elatior *L. et Hoffm. port.* 2. *t.* 80. Rozponka. Kořen mrkwowitý, dužnatý; lodyha wztyčená, přijednoduchá, brázdowaná, asi 2střewičná, nahoře latnatě wětewnatá; listy zejkowané, kořenowé podlauhloobwejčité, w řapík zaužené, lodyhowé čárkowitokopinaté, sedawé; kwěty na latě přehroznowité rozpostawené, obyčejně nachýlené; kalich trubky obhomolowité, uštů šidlowitých, dříwe přímých, pak podhnutých; kwěty auzce zwonkowité, malé. — Na lukách suchých, lesnatých, po Ewropě prostřední a středomořské, též na Kawkazu. Kwěte w kwětnu až do srpna. 4.

Lodyha a listy jsau buď lysé buď srstnaté. Kořen jeho zasladlý, mléčnatý, též i listy kořenowé mladistwé jedí buď zwařené, buď za salát; druhdy w lékařstwí se potřebowaly.

Z. rozkladitý. C. patula *Lin. Fl. dan. t.* 373. *Engl. bot. t.* 42. Kořen mrkwowitý, ozimý; lodyha přímá, 1—2střewičná, rozkladitowětewnatá, 1—málokwětá; listy zejkowané, kořenowé podlaubloobwejčité, w řapík zaužené, lodyhowé čárkowitokopinaté, sedawé; kwěty nemnohé, na latě řídké, chocholíkowité rozpostawené, přímé, dlauhostopečné, wětší nežli předešlého; ušty kalichowé dlauhozakončité, dole pilowané, o polowičku kratší nežli koruna nálewkowitá, bledě modrá; tobolka wejcowitowálcowitá. — W Ewropě prostřední a jižné. Kwěte w kwětnu až do lipna. ♂.

Potřebuje se jako předešlý.

Zrcadlowka. Specularia. Frauenspiegel.

Kalich 5laločný nebo pometáním 4—3laločný: trubky prodlaužené, hranolowité nebo dlauze homolowité. Koruna kolowitá, 5laločná. Tyčinek 5, prostých: nitky blanowité, chlupaté, kratší prašníkůw. Blizny 3. Tobolka dlauze hranolowitá, 3pauzdrá, chlopněmi 3 na hořením dílu pukající po straně.

Z. obecná. S. Speculum *Alph. Cand.* Prismatocarpus Speculum *Her. sert.* 2. Campanula Speculum *Lin.*

Sibth. 3. *t.* 216. *Bot. mag. t.* 102. Onobrychys altera *Lob. ic.* 418. Campanula arvensis *Dodon. pent.* 168. *t.* 1. Zelina lodyhy rozewřeně wětewnaté, přímé, wětwi dolenich prodlaužených, wzestaupawých: listy podlauhlé, dolení obwejčité; kwěty ojedinělé, fialowé; ušty kalichowé čárkowité, zdělí waječníka a koruny. — Mezi osenim Ewropy jižné a prostředni. Kwěte w červnu a lipnu. ⊙.

Tenucha. Trachelium. Halskraut.

Kalich na patero klaný. Koruna na konci šlaločná, trubky nejtěsnější. Tyčinek 5, prostých, s nitkami nejtenšími, prašnikůw mnohokrát delšími. Čnělka čnějící, na konci toliko blizko blizny chlupatá. Blizny 2—3, nejmenši, tupé. Tobolka 2—3pauzdrá, kulowatá, přímá, po straně dole děrami pukajici.

T. modrá. T. caeruleum *Lin. Lam. t.* 126. *Gaert. t.* 31. Valeriana caerulea *Barr. ic.* 683. Kořen mnoholetý, bulwatý, dužnatý; lodyhy lysé, oblé, nahranatělé, nahoře wětewnaté, 1½′ wysoké; listy střídawé, krátce řapikaté, wejčité, lysé, ostré, hrubě pilowané, 2″ dlauhé, 1″ široké; kwěty mnohé, drobné, rozpostawené na cho-

hned nerozdělená, hlavatá, hned dwojlaločná. Plod 1-pauzdrý, tobolka buď malwice 2chlopná, pauzdrosečně pukající nebo nepukající, chlopně s osau kwětenstwa rownoběžné; semenice 2 na prostředku chlopni připewněné, dwojčepelné. Semena mnohá, drobná, podlauhlá. Kel přímý w ose bilku dužnatého.

Podkře nebo byliny. Listy střídné, řídko střídawé nebo přesleněné, nerozdělené, bezpalisté, peřenožebré. Květy hrozněné, okoličené nebo úžlabíčkowé.

Decandolle sem počítá 136 rodů (w 17 pokoleních), které wšecky w Americe horké jsau bytem.

Wrapolist. Rytidophyllum. Faltenblatt.

Kalich trubky s waječníkem srostlé, kraje 5dílného. Koruna zwonkowitá, u prostřed přistažená, kraje 5laločného. Tyčinky 4, s pátau kypetnatau. Prašníky prosté nebo z mládí přispojené, dospělé sotwa čnějící. Terč nadplodní, tlustý, krauzkowitý, chobotnatý. Tobolka s kalichem 5žebrým srostlá, na čechalce ploché 2chlopná, o 2 semenicech nástěnných, mnohosemenných; semena wřetenowitá.

W. wraubkowaný. R. crenulatum *Decand.* Gesnera tomentosa *Jacq. am. t.* 175. *f.* 64. — *ic. pict. t.* 261. *f.* 47. *Lam. t.* 536. *f.* 3. Podkeř 4—6střewičný; kmeny mnoho dřeně obsahují; wětwe srstnaté; listy weliké, waječnokopinaté, zakončité, dole klínowitoztenčené, přísedawé, zejkowané, na líci šerpiwé, na rubu srstnaté, málo lepnaté, asi 1′ dlauhé, 8—10″ široké; stopky úžlabíčkowé, 8—10″ dlauhé, červenawé, rozsochaté dělají wrcholík; listeny šídlowité; kalich wejcowitý, bělawý: uštůw waječnokopinatých, zakončitých; koruna dost podobná k náprstníkowé, wně tmawě červená, bělawě krátkochlupá, u wnitř žlutawě červená; tobolka zakulatělá. — Na Kubě blízko Hawany; u nás w břijnech. Kwěte skoro pořád. ♄.

Podpěta. Gesneria. Gesnerie.

Kalich dole s waječníkem srostlý, kraje přístejně 5dílného. Koruna trubkowitá, nejdoleji 5hrbá nebo stejně přínapuchlaunká: kraje 5laločného, lalokůw hned w pysky dwa rozpostawených, hned přistejných. Tyčinky 4, nejdoleji z koruny wyniklé, dwojmocné s pátau kypetnatau. Prašníky z mládí spojené. Čnělka niťowitá; blizna hlawowitá nebo 2laločná. Žlázy 2—5 dole okolo

kalich uštůw nejširších, nejkratších, přižádných; koruny wejcowité, šarlatowé; tyčinky nitek 1bratrých; semena nejdrobnější, bělawá. — Po skalách a škrobotinách wrchů studených na Andách peruwských. ♄.

Kwěty její přemnoho medu w sobě mají, jejž Indiané welmi rádi cucají.

N. hrubolistá. T. macrophylla *H. B. et Kunth.* Uva camarona. Keř s wětwemi hnědými, hladkými, lysými; listy 8—9″ dlauhé, wejčitokopinaté, zakončité, dole zaokrauhlené, síťkowaně pětkrát pětižilé; hrozny ojedinělé, listu tři- čtyřikrát kratší; kwěty weliké; kalichy červené i s korunau trubkowitau, bílau, dole baňatau a červenau lysé. — Na Andách popojanských. ♄.

Z malwic dělají wíno.

N. wonná. T. Quereme *H. B. et Kunth. nov. gen* 3. *t.* 256. Quereme de Cali. Keř asi zwýší muže s wětwemi hladkými, hnědými; listy wejčitoeliptičné zakončité, dole ostré, síťkowaně pětkrát pětižilé, nejlysejší 3—3½″ dlauhé, 16—17‴ široké; hrozny listenaté jakož i kalichy, a 6čárkowé koruny lysé; malwice zwící pepře. — W Kolumbii na wrších. Kwěte w červnu. ♄.

Celý keř příjemně zapáchá, nabrž i usušený; dělají z něho tinkturu, ježto hřebíčkem zapáchá a proti bolení zubůw se potřebuje.

Brusnice. Vaccinium. Heidelbeere.

Kalich kraje prostého, 4—5dílného s ušty zubowitými, řídko nejcelejšího. Koruna zwonkowitá, baňkowitá nebo válcowitá, kraje na čtwero nebo patero klaného, často podhnutého. Tyčinek co uštůw korunowých, z kraje kalichowého wyniklých, často zawřených. Prašníky často na konci na dwé klané. Čnělka s bliznau tupau. Malwice kalichem oděná, kulowatá, 4—5pauzdrá, pauzder mnohosemenných, nejřídčeji 10pauzdrá: pauzder 1semených.

B. obecná. V. Vitis Idaea *Lin. Fl. dan. t.* 40. *Engl. bot. t.* 598. *Lam. t.* 286. *f.* 2. *Plenk t.* 299. *Hayn.* 4. *t.* 19. *Düsseld.* 5. *t.* 14. Jahody červené *Mat. Wel.* 72. Brusnice, kyhanka, kyhančí. Kříček wždy zelený, kořenu plaziwého a wyhánějícího kmínky přímé nebo wzstaupé, 3palečné nebo střewíčné, oblé, pýřité, wětewnaté; listy střídawé, krátkořapíkaté, obwejčité nebo podhloubwejčité, tupé nebo wykrojené, nepatrně zejkopo kraji podchlípené, kožowité, tuhé, na líci syné a leklé, na rubu bledě zelené, přenepatrně até, tmawohnědě tečkowané; kwěty na hroznech

rownoběžnýma n
prodlauženo w t
ječník podobalní
lichowým a slože
lichowými střídaw
6—10pauzdrý. Se
hosemenné nebo
ně hlawowitau. M
bolka nebo ořech
lečnatá. Kel rown

Kře. Listy stříd
wané, bezpalisté. Kw
zněné.

Řád ten obsah
největší množství při
Americe severné, pak
jich ale málo, které wš
hromadě rostaucích. Od
kem podobalním. Obsa
prostau kyselinu.

NADZUB.

Kalich do pola
ký, příkožowitý: k
přímými, stálými. K
dužnatá. Tyčinek 10
ce zakulatělá, přilna
chowým, dužnatokož
zder mnohosemenný

přímý, $^{3}/_{4}$—$1^{1}/_{2}'$ wysoký, lysý, přewětewnatý; wětwe zelené, břitkohranné; listy střídawé, krátkořapikaté, wejčité, drobně pilowané, obak co tráwa zelené, padawé, skoro kožowité; stopky úžlabičkowé, ojedinělé, nachýlené; koruna kulowatá, okolo ústí škrcená: zubůw krátkých, tupých, podchlípených, bledě zelená, pleťowě nebo bledě z hněda červeně naběhlá; prašníky na hřbetu 2osinné; malwice kulowaté, co hrách weliké, černé, modrým jíním poprášené. — W lesech a podlé nich po Ewropě prostřední a sewerné Asii, z rowin až ku sněhu na Alpy. Kwěte w kwětnu a červnu. ♄.

Borůwky jedí se surowé nebo sušené a rozdílným způsobem přistrojené. Též dá se z nich silná kořalka táhnauti. Usušené slaužÍ za domácí lék. Listy dáwají thé dosti příjemné, trochu swraskující. Celý kříček slaužÍ k wydělánání kožÍ.

B. wlochuně. V. uliginosum *Lin. Fl. dan. t.* 231. *Sturm f.* 12. *Guimp. t.* 42. Brusnice bařinná, wlochuně, lochyně, šálenka, mechynka. Keř 2—3′ zwýší šedokorý, oblowětewný; listy obwejčité, tupé, celé, na líci sytě zelené, na rubu modrawě zelené a síťkowanožílnaté, padawé; stopky na koncech wětwowých shlaučené, nachýlené; koruna wejcowitá, bílá nebo červenawá; prašníky dwojosinné; malwice zakulatělé, černé, modře jínowaté, u wnitř zelenawě bílé. — W bařinách po celé Ewropě od jihu až do nejzazšího seweru, též w Asii a Americe sewerných. Kwěte w kwětnu a červnu. ♄.

Malwice jejÍ větší předešlých mohau se též jísti, nejsauce, jak někteří twrdili, múmiwé; jako z předešlých může se z nich silná kořalka táhnauti. Celý keř hodí se též k wydělánání kožÍ. Oné i rostlina jedna z větších rašelinu dáwajících.

Klikwa. Oxycoccus. Moosbeere.

Kalich 4 waječníkem srostlý, kraje na čtwero klaného. Koruna 4dílná: uštůw příčárkowitých, podwinutých. Tyčinek 8, klimawých. Prašníky trubkowité, widličkowité, pukající děrami ukosnými. Malwice 4pauzdrá: pauzder mnohosemenných.

K. drobnoplodá. C. palustris *Pers. Fl. dan. t.* 80. *Engl. bot. t.* 319. *Schk. t.* 107. *Hayn. 4. t.* 18. Klikwa, žorawina, žerowina, kamenka. Kříček wždy zelený, plaziwý, wypaušti wětwe niťowité, prostřené; listy asi 3‴ dlauhé, $1^{1}/_{2}$‴ široké, waječné, nejcelejší, po kraji podchlíplé, lysé, na líci sytě zelené a lesklé, na rubu bělawé nebo siwé; stopky 2—3, konečné, prodlaužené, dlauhé; koruna růžowá: uštůw waječných; malwice ku-

přímý, $^3/_4$—$1^1/_2$' wysoký, lysý, přewětewnatý; wětwe zelené, břitkohranné; listy střídawé, krátkořapikaté, wejčité, drobně pilowané, obak co tráwa zelené, padawé, skoro kožowité; stopky úžlabíčkowé, ojedinělé, nachýlené; koruna kulowatá, okolo ústí škrcená: zubůw krátkých, tupých, podchlípených, bledě zelená, pleťowě nebo bledě z hněda čerweně naběhlá; prašníky na hřbetu 2osinné; malwice kulowaté, co hrách weliké, černé, modrým jíním poprášené. — W lesech a podlé nich po Ewropě prostřední a sewerné Asii, z rowin až ku sněhu na Alpy. Kwěte w kwětnu a čerwnu. ♄.

Borůwky jedí se surowé nebo sušené a rozdílným způsobem přistrojené. Též dá se z nich silná kořalka táhnauti. Usušené slauží za domácí lék. Listy dáwají thé dosti příjemné, trochu swraskující. Celý kříček slauží k wyděláwání koží.

B. wlochuně. V. uliginosum *Lin. Fl. dan. t.* 231. *Sturm f.* 12. *Guimp. t.* 42. Brusnice bařinná, wlochuně, lochyně, šálenka, mechynka. Keř 2—3' zwýší šedokorý, oblowětewný; listy obwejčité, tupé, celé, na líci sytě zelené, na rubu modrawě zelené a síťkowanožilnaté, padawé; stopky na koncech wětwowých shlaučené, nachýlené; koruna wejcowitá, bílá nebo čerwenawá; prašníky dwojosinné; malwice zakulatělé, černé, modře jínowaté, u wnitř zelenawě bílé. — W bařinách po celé Ewropě od jihu až do nejzazšího seweru, též w Asii a Americe sewerných. Kwěte w kwětnu a čerwnu. ♄.

Malwice její wětší předešlých mohau se též jísti, nejsauce, jak někteří twrdili, mámiwé; jako z předešlých může se z nich silná kořalka táhnauti. Celý keř hodí se též k wyděláwání koží. Onť i rostlina jedna z wětších rašelinu dáwajících.

Klikwa. Oxycoccus. Moosbeere.

Kalich s waječníkem srostlý, kraje na čtwero klaného. Koruna 4dílná: uštůw příčárkowitých, podwinutých. Tyčinek 8, klímawých. Prašníky trubkowité, widličkowité, pukající děrami ukosnými. Malwice 4pauzdrá: pauzder mnohosemenných.

K. drobnoplodá. C. palustris *Pers. Fl. dan. t.* 80. *Engl. bot. t.* 319. *Schk. t.* 107. *Hayn.* 4. *t.* 18. Klikwa, žorawina, žerowina, kamenka. Kříček wždy zelený, plaziwý, wypauští wětwe niťowité, prostřené; listy asi 3''' dlauhé, $1^1/_2$''' široké, waječné, nejcelejší, po kraji podchlíplé, lysé, na líci sytě zelené a lesklé, na rubu bělawé nebo siwé; stopky 2—3, konečné, prodlaužené, dlauhé; koruna růžowá: uštůw waječných; malwice ku-

[illegible]zawých, wětewnatých, dělajících trs 1—3′ širo[illegible] hranaté, pýřité nebo lysé, přímé; listy stří[illegible]kořapíkaté, podlauhloobwejčité, tupé, nejce[illegible]anožilnaté, na líci swraskalé, lesklé, tmawě [illegible] rubu bledší, se žilami málo wystáwajícími, ko[illegible] mladší po kraji pýřité; kwěty na hroznech ko[illegible], krátkých, nachýlených; ušty kalichowé krátké, [illegible]é, tupé; koruna wejcowitá, bělawá nebo načer[illegible] kraje se zuby krátkými, okrauhlými, podhnu[illegible] bobule kulowaté, zwící hrachu, hladké, čerwené, [illegible]awější. — Na wřesowištích a w borech písčitých [illegible]ropě prostřední a sewerné, na horách w jižné. [illegible] w kwětnu až do lipna. ♄.

Bobule přímaučnaté potřebují se na sewern s jinau mankau [illegible]b. Listy trpké a nahořklé, nowonné, w lékařstwí; též se [illegible]jí k wydělávání koží, barwení sukna na černo a šero; i [illegible]ku kuřlawého je přidáwají.

M. horní. A. alpina *Spreng.* Arbutus alpina *Lin. Fl.* [illegible]. 73. *Lightf. scot. t.* 11. *f. a.* 6. *Guimp. t.* 58. Kří[illegible] prostřený z mnohých kménkůw wětewnatých slože[illegible] rozhy přímé, nízaunké; listy řapíkaté, blanowité, pa[illegible], podlauhloobwejčité, ostré, pilowané, zmládí br[illegible], síťkowanožilnaté, na líci tmawě zelené, na rubu [illegible]wé; hrozny konečné, chudokwěté; listeny wejčité, [illegible]rné, skoro zdélí stopečky brwité; koruny bílé; bo[illegible] zwící hrachu; černé. — W Ewropě prostřední na [illegible]ách, w sewerné na wýsluních nízkých. ♄.

Bobule trpké jedí we wlastech.

Podřadí 2.

BANOWITÉ. ERICEAE.

Jochowec. Clethra.

Kalich 5dílný. Koruna hluboce 5dílná, skoro 5plá[illegible]ná uštůw wejčitopodlauhlých. Tyčinek 10, šídlowi[illegible]h. Prašniky zadní, pak ohnuté, wisuté a zwrácené, [illegible]ělka přímá: blizna na tré klaná. Tobolka kalichem [illegible]klíčená, 3pauzdrá, 3chlopná, skrze chlopně pukající. [illegible]mena mnohá, wejcowitá.

J. olšolistá. C. alnifolia *Lin. Lam. t.* 369. *Duham. t.* 71. *Guimp. t.* 76. *Schk. t.* 118. Keř sličný, 4—[illegible]řewíčný a wyšší; wětwe běwné, oblé, rozhy pýřité; [illegible]y řapíkaté, klínowitoobwejčité, na hoření polowině [illegible]owané, obak lysé a stejnobarewné, na rubu bledé a

towejcowité, drobnobradawič
té, potom červené, na způs
wýsluní kamenitém w Lewa
(w Ewropě jižné) w říjnu. ħ.

Bobule po roce zrající pěk
a protiwně sladké; nicméně je ob
není ale možná mnoho jich najedna
a kořalku. List a kůra, jsauce tr
wydělání kožť.

P. hladká. A. Andrachn
mag. t. 2021. *Duham. nov.*
scens *Ehr. phil. trans.* 57. *t.*
kůra hladká, pokožka červe
cí; listy střídawé, dlauhořap
na konci tupé nebo ostraunk
pilowané, kožowité, 3″ dla
palečné; lata konečná listu
py bělawými, na konci žl
listeny wejčité, zakončité, ch
zdéli květu; kalich ůstůw ši
runa bílá, ponazelenalá, wej
nejtupějších; bobule kulow
Řecku a Lewantu. ħ.

Bobule jedl.

P. celolistá. A. integrifo
phrasti *Clus.* 1. *p.* 48. *ic.*
dlauhořapíkaté, wejčité, nejc
konečná, rozewřená, zřídka
listem opatřená; bobule wa
červené, černě špidlaté. Na

Bobule chuti nakostré, lahodn

Medwědice. Arctost

Kalich 5dílný, stálý.
po ůsti krátce 5zubá, podch
ných: nitky dole přirozšíře
konci 2děré, po straně 2
Waječník zpleštilokulowatý,
kličený. Čnělka krátká. Bliz
5-, řídko 6—7- ano 10panzd

M. obecná. A. Uva urs
Lin. Fl. dan. t. 33. *Schk. t.*
340. *Sturm f.* 6. *Hayn. 4. t.*
2. *t.* 206. Medwědice, nedwě
ka. Kříček wždy zelený z

B. bařinowé. E. Tetralix *Lin. Fl. dan. t.* 81. Kříček ržd zelený; kménky přímé nebo wzstaupawé, $^1/_2$—$1^1/_2'$ ysoké; wětwe autlé, jednoduché, často přípřesleněné ebo okoličeně přiblížené, i s listy wlnatopýřité a ještě rtnaté; listy po 3—4 přesleněné, rownoważně odstáwající, čárkowité, tupé, po kraji podchlíplé, chlupy lauhými, tuhými, obyčejně žlázku nesaucími brwité; wěty konečné, po 5—12 strbaulatookoličené; kalichowé šty kopinaté, sotwa do polowiny koruny sáhající, jako stopečky z bělawa wlnatoplsťnaté a chlupem žláznatým brwité; koruna baňkowitowejcowitá, 4‴ dlauhá, krae auzkého, podhnutého, 4zubého, pleťowá, řídko bílá; yčinky zawřené: prašníky na konci s osinama po jedné straně autle wraubečkowanýma; čnělka potom z kwětu sumicí, s bliznau hláwkowitau, čerwenawau. — W rašeništích a bařinách Ewropy sewerné a prostřední. Kwěte w lipnu až do září. ♄.

Kde na mnoze roste, dawá látku ke zplození rašeliny.

B. pleťowé. E. carnea *Lin. Jacq. aust. t.* 31. *Bot. reg. t.* 1452. E. herbacea *Lin. Bot. mag. t.* 11. *Wendl. tr. t.* 7. 9. *Sturm. f.* 26. Kříček nejlysejší, $^1/_2$—1střewičný, rozestřený, wzstaupawý: listy přesleněné, čtwernaté, čárkowité, ostré, na líci ploché, na rubu zoblené, na dél žlábečkem znamenané, nejodstálejší, nejkratšeji řapíkaté, asi 4‴ dlauhé; kwěty wynikají w jeseni co zelená baupata, w přištím jaru tepruwa se rozwijející, w úžlabíčku ojedinělé, nachýlené, dohromady dělají hrozen příjednostranný; stopky kratší listu, u prostřed s listenoma střičnýma, kopinatýma, překrátkýma; kalich uštůw kopinatých, ostrých; koruna kalichu dwakrát delší, trubkowitowejčitá, lysá, o 4 zubech okrauhlených, jako kalich pleťowá; tyčinek 8; prašníky podlauhlé, čnějící, bezosinné, tmawě hnědé; čnělka tyčinek delší, ukončená bliznau malau, tupau. — W lesech řídkých po chlumech a horách Ewropy jižné a prostřední. Kwěte w květnu a červnu. Též pro ozdobu w zahradách. ♄.

B. stromowité. E. arborea *Lin. Sibth.* 4. *t.* 351. *fig.* 1. *p.* 41. *f.* 1. *Lobel ic. t.* 214. *f.* 1. Keř sáhowý 15—20′ wysoký; kůra popelawá; smítky a rozhy oplsťnaté nebo srstnaté, poslední trojnaté; listy přesleněné, trojnaté, odstálé nebo skoro přímé, čárkowité, [illegible]hetě útlaunkau brázdičkau na dél znamenané, lysé [illegible]říčkowané, tupaunké, na řapíku nejkratším, rysedící, 2‴ dlauhé; kwěty na konci rozch potrojchýlené, jednostranné, dohromady dělají hrozen

ty růžowité nebo swazkowitě nahlaučené, dlauhořapíčé, wejčité až i okrauhlé, někdy dole přísrdčité, tupé, epatrně wraubkowané, kožowité, co tráwa zelené, leklé, ako celá rostlina lysé; stwol ?—9″ wysoký, 3—4hraný, bdálně šupinatý, na konci nesaucí hrozen stejný, řídý, 15—20kwětý; kwěty nachýlené; kalich uštůw kopinatých, zakončitých, na konci podhnutých, bělawých; oruna mělkozwonkowitá, dwakrát delší kalichu; plátky bwejčité, přinestejné, bílé; tyčinky nadkřiwené; čnělka ehnutá, na konci oblaukowitá; blizna 5uzlá, na krauu malém. — W lesech stinných největšího dílu Ewroy a prostřední Asie. Kwěte w čerwnu a lipnu. ♃.

List zahořklý jindá w lékařství potřebowali.

H. prostřední. P. media *Swartz. Engl. bot. t.* 1915. *ad. pyr. t.* 3. P. rotundifolia *Fl. dan. t.* 110. Podobá e po jmění k předešlé; listy okrauhlé neb okrauhlowaječé, wraubečkowané, kožowité, zdélí řapíku dole rozšířeného; stwol hranatý, s hroznem mnohokwětým; kalich štůw wejčitokopinatých, ostrých, pak podhnutých; tyinky přímé, u pestíku zkřiwené; čnělka sehnutá, plátůw delší; blizna hlawowitá, tupě 5laločná, bezkraužkoá. — W lesech po Ewropě chladnější a Dawurii. Kwěe s předešlau. ♃.

Taktéž se potřebowala.

H. menší. P. minor *Lin. Fl. dan. t.* 55. *Rad. pyr.* 1. 2. *Sturm f.* 13. *Hayn.* 4. *t.* 23. Hruštička *Mat. Hdj.* 94. Též k první podobná, obyčejně ale menší; listy okrauhlené, wejcčné, wykrajowanozejkowané, delší řapíku dole rozšířeného; hrozen stejný; listeny zdélí stoeček nebo delší: kwěty růžowé, uštůw krátkých, přístrých; tyčinky stejné, klímawé; čnělka rowná, krátká, koruny nečnějící; blizna bez kraužku o 5 zejcích rozewřených, tupých, dwakrát delších průměru čnělkotého. — Na chlumech po Ewropě, též w Asii a Amerie sewerných. Kwěte w čerwnu a lipnu. ♃.

S předešlýma se potřebowala.

Zimobelen. Chimophila.

Kalich na patero klaný. Plátkůw 5 padawých. Tyinek 10; nitky dole wen ohnuté, rozšířené, trojúhlé, pak wzstaupawé, šidlowité; prašníky s růžkoma rozewřenýma. Tobolka jak u hruštiček, kraje chlopňowé nepojené plstí.

Z. okoličitý. C. umbellata *Nutt.* C. corymbosa

jších, rownych, koruny kratších; prašníky od konce straně pukající. Čnělka krátká, zawřená. Blizna hlawitá. Tobolka 2—3pauzdrá, 2—3chlopná: chlopni od a pukajících, na dwé klanych. Semena mnohá, wejritá, bez křídel a přiwěsků.

B. rozestlaná. L. procumbens *Desv.* Azalea procumbens *Lin. f. lap. t.* 6. *f.* 2. *Fl. dan. t.* 9. *Pall. ross.* 2. 0. *f.* 2. *Engl. bot. t.* 865. *Schk. t.* 36. *Dict. sc. nat.* 3. *t.* 71. Kříček nejwětewnatější, položený, wždy zelý, nejlysejší, dělá trsy husté jakoby čalaun skály přiwající, wypaušťující rozhy přímé, málo delší palce; ty střičné, eliptičné, nejcelejší, tupé, po kraji podchlípené, wezpod žilau welmi wystáwající opatřené, na líci wě zelené, na rubu bledé, o řapík co třetina dlauhý lepřené, asi 3‴ dlauhé; kwěty z konce rozeh po 2— wyniklé dělají malý chocholík, dole listeny obklíčestopky skoro zdéli listu, 1kwěté; kalich červený: 5w kopinatých, ostrých, sahajících do pola koruny z a růžowé, jejížto ušty kopinaté, tupé. — Po skalách lunných na Pyrenejích, Alpách, Tatrách, wrších ankých, loparských, islandských, sibiřských a severoerických. Kwěte w lipnu a srpnu.

Odur. Azalea. Azalee.

Kalich 5dílný. Koruna nálewkowitá, neprawidelná, očná. Tyčinek 5, s korunau nesrostlých. Prašníky konci děrama pukající. Čnělka prodlaužená, i s tykami čnějící, na konci zponenáhla neztlustlá.

O. černomořský. A. pontica *Lin. Pall. ross. t.* 69. *rep. t.* 16. *Bot. mag. t.* 433. Keř 1—1½loktý, newidelně rozestřený, přísochatý, s korau hladkau, poawau; listy na konci rozeh shlaučené, odstálé, pouhlowejčité, ostré, tuhaunké, přiřeřabité, celé, tuhými upy brwité, na líci šerpiwaunké, na rubu hladké, nekowané; řapíky nejkratší, brwité; kwěty (20 i wíce) ají na koncech wětwowých wrcholíky, a jsau podené stopkami přímými, 1kwětými, co kwěty dlauhými; ich nejkratší, stálý: uštůw podlauhlých, chlupatých; ina 5/4‴ dlauhá, dopola na patero klaná, neprawidelnálewkowitá, žlutá: trubka asi 8‴ dlauhá, nakřiwělá, aná, žláznatopýřitá, ušty wejčité, ostré, po kraji o, jichžto 4 skoro stejné, pátý širší, u wnitř dole křitý; tyčinky nejdoleji z koruny wyniklé, příselinuté, lí koruny; waječnik obhomolowitý, nepatrně žhra-

O. lep
alm. t. 161.
smítky na
kwětem se
lysé, stejnob
tlačeně štěti
ky kratší n
wzhůru srstn
nejkratších,
w zahradách
prauh na ušt
krát kratší n
čnělka mnoh
sech stinných
hradách. ♄.

O. dlauh
Bot. mag. t. 3
předešlého; ro
ztenčené, brwi
paté; chochol
po nich se rozv
ka korunowá w
mi, nelepkými;
co trubka dlauh
W lesech Ameri
nás w zahradách

Pěnič

reg. t. 890. 1240. 1982. *Hook. exot. fl. t.* 168. *Bot. mag. t.* 3290. *Wallich as.* 2. *t.* 123. Strom nejozdobnější, 20—30′ wysoký, 2′ tlustý (u nás w zahradách dojde sotwa wýšky 5 střewicůw), wždy zelený; wětwe rozewřené, hnědokoré; listy roztraušené, řapíkaté, kopinaté, lysé, lesklé, na rubu šupinkowané, bělawé, třpytiwé, 6″ dlauhé, $1^{3}/_{4}$″ široké; kwěty (12 i wíce) shlaučenochocholičené na konci wětwí, na stopkách překrátkých, srstnatých, dole opatřených listenem podlauhlým, polomázdrowitým; kalich nejkratší: uštůw trojúhlých, tupaunkých; koruna zwonkowitá, pěkně nachowá, s několika skwrnami tmawěji červenými, asi $^{5}/_{4}$″ dlauhá, až do polowičky na 5 uštůw okrauhlených, skoro stejných rozdělená; tyčinky a čnělka nečnějící; blizna hláwkowitá; waječník pýřitoplsťnatý, 8—10pauzdrý. — Na horách himalajských Indie wýchodní. ♄, 5.

Z nařatých listůw prýští se hmota cukrowitá na způsob slz, kterau pro lahodnost její a že žízeň hasí, po těžké práci horáci sbírají.

U nás w zahradách se chowá, a míchánim s jinými toho pokolení rody mnoho pomíšencůw se nadělalo, ježto wšecky krasau se rozeznáwají.

P. černomořský. R. ponticum *Lin. Pall. ross.* 1. *t.* 29. *Jacq. rar. t.* 78. *Lam. t.* 364. *Bot. mag. t.* 650. *Schk. t.* 107. *Guimp. t.* 5. Keř obyčejně zwýší muže, někdy půldruhosáhowý, často ztlauští ramena, s korau popelawau; listy roztraušené, kožowité, weliké, nejlysejší, podlauhlokopinaté, obak ztenčené, na líci tmawě zelené, na rubu narezawělé, bezžebré; řapíky krátké, tlusté; paupata na podzimek wzrostají pro příští léto, zakrytá šupinami wejčitoostrými, nejlysejšími; kwěty (10 i wíce) na hroznu konečném, krátkém nejozdobnější; stopky asi $1^{1}/_{2}$palečné u wýniku opatřené listeny skoro do pola jejich sahajícími, wejčitými, ostrými, hrotitými, dutými, pýřitoplsťnatými; kalich nejmenší, 5zubý; koruna nachowá, asi 2″ w průměru, zwonkowitokolowitá, otewřená, hluboce na patero klaná, uštůw wejčitých, jednoho trochu většího; tyčinky zdélí koruny, nachowělé: nitky dole se šupinkami odstálými, hlaťowitě lesklými; čnělka sehnutá, delší tyčinek, s bliznau malíčko tlustší; tobolka polopalečná. — W lesech skalnatých, wlhkých Malé Asie, Iberie, Armenie a Hispanie. Kwěte na jaře. ♄.

List newonný má chuť trpkau jakoby růžemi a potřebuje se w Lewantu proti jedu. W zahradách máme množstwí odrodkůw a pomíšencůw.

P. největší. R. maximum *Lin. Trew Ehr. t.* 66. *Lam.*

zelené, síťkovaněbrázdičkované, na rubu bledé, tečkami rysawými a pryskyřičnými pozbádané a síťkovanožilnaté; kwěty (5—7) na konci rozeh okoličené, na stopkách 1½—1″ dlauhých, štětinatých; kalich uštůw čárkowitých, štětinatobrwitých; koruna nálewkowitá, karmínowá, wně jako kalich pryskyřičnopozbádaná, k prwní třetině na patero klaná: uštůw podlauhlých, tupých; tyčinky a čnělka zdélí trubky korunowé; tobolka ostrowejcowitá, popelawá. — Na Alpách obzwláště wápennych z Rakaus až do Walesie. Kwěte w lipnu až do srpna. ♄.

P. rezawý. R. ferrugineum *Lin. Jacq. obs.* 1. *t.* 16. — *aust. t.* 255. *Bot. cab. t.* 65. *Hayn.* 10. *t.* 35. *Düsseld.* 8. *t.* 18. *Guimp. t.* 52. Keř zwýší 2—3′, wždy zelený, wětwi křiwých, s korau popelawau, rozhy luptami pryskyřičnými řisawé; listy střídawé, podlauhlé, obak ztenčené, na konci tupé neb ostraunké, nejcelejší, po kraji podchlípené, nejlysejší, na líci tmawě zelené a síťkowaně brázdičkowané, na rubu lupty pryskyřičnatými rezawé, palec délkau a půl palce šířkau nepřesahující, kožowité, tuhé, na řapících asi 3‴ dlauhých, taktéž luptowaných; kwěty na konci wětwowém chocholičené; stopky, kalichy uštůw kopinatých, brwitých a koruny wně rezawoluptowané; koruny mnohem delší kalichu, nálewkowité, pěkně karmínowé, do pola na patero klané: uštůw podlauhlých, okrauhlených; tyčinky a čnělka koruny kratší; tobolka ostrowejcowitá, taktéž luptowaná, asi 2½‴ dlauhá. — Na pastwinách a skalách po Pyrenejích, Alpách, též i w prostřední Asii. Kwěte w lipnu a srpnu. ♄.

Papeny a listy toho a předešlého rodu jsau hořké, trpké a mámiwé, ženau na moč a na pot, protož je potřebují horáci co domácí lék proti dnám a neduhům od kamene; w Sabaudii dělají olej, jejž užiwají wně proti trháni w audech a ranám.

Mamota. Kalmia. Kalmie.

Kalich 5dílný. Koruna řepicowitá nebo skoro kolowitá: kraje krátce na patero klaného, wezpod prodlauženého w rohůw 10 dutých, prašníky obsahujících. Tyčinek 10, prašníky na konci úkosně rozpoltěné. Čnělka krátká. Blizna hláwkowitá. Tobolka 5pauzdrá, 5chlopná. Semen mnoho, wejcowitých.

M. širolistá. R. latifolia *Lin. Schk. t.* 116. *Bot. mag. t.* 175. *Michx. arb.* 3. *t.* 5. Ledum *Trew Ehr. t.* 38. *f.* 1. Chamadaphnae *Catesb.* 1. *t.* 98. Keř wždy zelený, zwýši muže, ano i 20′; wětwe ponazelenalé, šedé, smítky

natý; smítky hnědotisawé, oplchalé; rozhy šedo- nebo rezawě wlnaté; listy střídawé, krátkořapíčné, čárkowité, po kraji podchlíplé, kožowité, tuhé, na líci tmawě zelené, na rubu rezawě plstnaté, tupé, palce málo delší; kwěty mnohé, rozpostawené w okolíky jednoduché, konečné; stopky pýřité; kalich uštůw okraublených; koruny bílé, řídko růžowé, plátkůw obwejčitých; tyčinek 10, koruny delších, čnělka ale kratší; tobolky elipsowité, hnědé, čnělkau hrotité, odwislé, sotwa 3‴ dlauhé. — Na rašelinách Ewropy sewerné a středowýchodní. Kwěte w kwětnu a červnu. ♄.

Zmládí nať zapáchá příjemně balsamem, pozdčji oškliwě a námiwě, chuti jest hořké a trpké; w lékařství potřebují rozhy. Neswědomití sládci berau jej na místo chmele do piwa, které tím jest opojnější. Luhem z rojownika wydělawají nejtenší korduán; silicí z listůw wydobytau natírají jachty, které jí nabywají příjemného zápachu. Kwěty dáwají wčelám dobrau pastwu. Kdežto hojný, mnoho přispíwá k dělání rašeliny.

R. širolistý. L. latifolium *Ait. Jacq. var.* 3. *t.* 464. *Lam. t.* 368. *Guimp. t.* 50. Welmi podobá se k předešlému; listy eliptičnopodlauhlé, na rubu rezawě plstnaté; kwěty menší předešlého; tyčinek 5 skoro zdáli koruny. — W rašelinách Ameriky sewerné.

List na mnoze místo čaje čínského se potřebuje a tudyž slowe *čaj labradorský* čili *jamcský*; též proti neduhum hrudním.

Řád 134.

POSTRMINCOWITÉ. *EPACRIDEAE.*

Kalich prostý, 5- (nejřídčeji 4-) dílný, často barewný, stálý. Koruna podplodní, skoro wždycky srostloplátečná: plátkůw w paupěti chlopnitých anebo střechowitých, řídko nahoře srostlých w čepičku nad dolejškem obříznutau. Tyčinek 5—4, řídko méně, podplodních anebo na korunu přirostlých; prašníky jednoduché, t. z jednoho pauzdra složené, nerozdělené štěrbinau na dél pukající. Waječník obklíčený kruhem podplodním anebo šupinami prostými čili srostlými, 10—2-, přeřídko 1pauzdrý: pauzder mnoho- nebo 1waječných. Čnělka 1, s bliznau celau anebo zubatau. Plod mnohopauzdrý: bobule nebo tobolka chlopnitá, řídko peckowice o 1 nebo mnohé pecce. Semeno bílečnaté. Kel rowný, kořínku různosměrého.

Kalich 5laločný
runa zwonkowitá, ří
Rodidla zawřená.
Waječník 5pauzdrý
zbobulelá, s peckau
L. lahodný. L.
Bot. mag. t. 3147.
rozeh oblých, nejdro
sty střídawé, nejkra
hrotité, na líci hladk
šediwé, znamenané ži
sochatými, sotwa 1½"
jim podchlípené; kwě
co list dlauhém, podh
peček s listenoma s
kwět 4‴ dlauhý; kali
tupaunkých, žilých;
ných, u wnitř pýřitohu
ká, dolejškem čnělky
jako bobule klikwy
landu. ♄.

Bobule we wlasti jed

BĚLOW

Kalich 5laločný,
kraje rozloženého s
nek 5, na trubku koru
prašníky w

wětewný, lysorozhý; listy sedawé, střídawé, podlauhlokopinaté, lysé, celé, obak ostré, 3—5žilé; hrozny úžlabičkowé, trochu kratší listu, přímé, pak ale delší; stopečky překrátké, dole šupinaté; kalich uštůw wejčitopodlauhlých, blanowitě obraubených; koruna bílá, trubky co kalich dlauhé; peckowice malá, s peckau 5pauzdrau; semena w pauzdrách ojedinělá, powěšená na osu střední. — Na Nowém Hollandu a Van - Lewinsku. ♄.

Owoce jeho zachowalo žiwot slawného *Riche*, společníka Labillardierowa, kterýž zablaudiw brzoby hladem byl pošel.

Postrmienec. Epacris.

Kalich barewný, 5dílný, listeny mnohými, taktéž barewnými obkličeny. Koruna trubkowitá, kraje 5dílného, rozloženého, lysého. Tyčinky z koruny wyniklé; prašníky u prostřed štítowitě připewněné. Šupin 5, podplodních. Tobolka 5pauzdra, 5chlopná, mnohosemenná.

P. dlauhokwětý. E. longiflora *Cav. ic.* 1. *t.* 343. E. grandiflora *Willd. Smith exot.* 1. *t.* 39. *Bot. mag. t.* 982. Keř 2—4střewičný, wždy zelený, rozeh hustých; listy střídawé, 4—6‴ dlauhé, 2½—3‴ široké, řapíkaté, srdčité nebo přiwejčité, zakončité, odstáwající, ploché, kožowité, tuhé, obak lysé; kwěty úžlabičkowé, stopkaté, odwislé, na rozhách jakoby hrozny listnaté dělající; kalich uštůw a listenůw zakončitých, zelenawě žlutých; koruna skoro wálcowitá, 4krát kalichu delší, 1″ dlauhá; trubky nachowé, uštůw bělawě žlutých. — Na Nowém Hollandu; u nás keř ten krásný w zahradách se sází a přezimuje se we skleníku. ♄.

Řád 135.

SAMOWRATCOWITÉ. *MONOTROPEAE.*

Kalich prostý, 4—3lupenný, stálý. Koruna podplodní, 4—5plátečná, w paupěti střechowitá. Tyčinek 8—10 podplodních, 5 střídawých wyniká ze wraubků žlaz, dolejšek waječníkowý obkličujících; prašníky obyčejně 1pauzdré, rozdílně (nikdá děrama) pukající. Waječník nedokonale 4—5pauzdrý: pauzder mnohowaječných; čnělka 1; blizna tlustá, okrauhlá nebo nálewko-

Kalich 4-
le hrbatých,
Tyčinek 10, st
ně pukající.
chlopná.

S. mnohok
Schk. t. 116. *Re*
sů dužnatých, š
jení s kořáním
takže jej nemají
soká a wyšší, n
ostatní dílowé;
dolení hustší, we
čité, tupé, dole č
konečném, hustén
baňkowité; listeny
poslední ale menš
konci zaokrauhlen
hnědé; blizna me
buky a stromy jeh
rice sewerných.

Jeden odrodek je
osu hroznowau pýřitau,
ky obak též i tyčinky

STANFORD LIBRARIES

Stanford University Libraries
3 6105 013 727 586

Stanford University Libraries
Stanford, California

Return this book on or before date due.

FEB 26 1992 - ILL